

Uumeleembaa Buŋa Tere Soomoŋgo Gbilia

**The Scriptures in the Borong (Kosorong)
language of Papua New Guinea**

**Sampela hap Buk Baibel long tokples
Borong long Niugini**

Uumelembaa Buja Tere

Soomoŋgo Gbilía

The New Testament with Genesis, Ruth and Jonah
in the Borong (Kosorong) language,
Finschhafen District and Lae,
Morobe Province, Papua New Guinea
[ksr]
Translation by Wycliffe Bible Translators

Copyright © 2002, 2011 The Bible Society of Papua New Guinea

Print publisher: The Bible Society of Papua New Guinea
Web version
2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works)

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *The Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narapela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Index

WANutunonj jero iwoi kuuya letongi	
Jenesis	Jen 1
Ruutwaa sunduya	
Ruut	Ruut. 117
Joonawaanonj gejatootoo qaa	
Joona	Joona 126
Oligaa Buja Matyuunonj ooro	
Matuyuu	Mat 132
Oligaa Buja Maaknonj ooro	
Maak.	Mak 225
Oligaa Buja Luuknonj ooro	
Luuk.	Luuk. 279
Oligaa Buja Jononj Ooro	
Jon	Jon 373
Uja Toroyanonj aposol inaanj onono gawonj meg	
Aposol Gawonj Meme	Apo 444
Poolnonj Room yonoo Tere ano	
Room Tere	Room 535
Poolnonj Korint yonoo Tere mutuya ano	
Korint Tere 1	1 Kor 580
Poolnonj Korint yonoo Tere ano 2 kolooro	
Korint Tere 2	2 Kor 621
Poolnonj Galesia yonoo Tere ano	
Galesia Tere	Gal 652
Poolnonj Efesus yonoo Tere ano	
Efesus Tere.	Ef 668
Poolnonj Filipai yonoo Tere ano	
Filipai Tere	Fil 684
Poolnonj Kolosi yonoo Tere ano	
Kolosi Tere.	Kol 696
Poolnonj Tesalonaika yonoo Tere mutuya ano	
Tesalonaika Tere 1.	1 Tes 708
Poolnonj Tesalonaika yonoo Tere ano 2 kolooro	
Tesalonaika Tere 2.	2 Tes 717
Poolnonj Timotiwaa Tere mutuya ano	
Timotiwaa Tere 1	1 Tim 723
Poolnonj Timotiwaa Tere ano 2 kolooro	
Timotiwaa Tere 2	2 Tim 737
Poolnonj Taituswaa Tere ano	
Taituswaa Tere	Tai 747
Poolnonj Filemombaa Tere ano	
Filemombaa Tere	Flm 753

Moŋnoŋ Hibruu yoŋoo Tere anŋi	
Hibruu TereHib 756
Jeimsnoŋ Tereya ano	
Jeimswaanonŋ TereJei. 790
Piitononŋ Tereya mutuya ano	
Piitowaanonŋ Tere 11 Piito. 802
Piitononŋ Tereya ano 2 kolooro	
Piitowaanonŋ Tere 22 Piito. 816
Jononŋ Tere mutuya ano	
Jombaanonŋ Tere 11 Jon 825
Jononŋ Tereya ano 2 kolooro	
Jombaanonŋ Tere 22 Jon 836
Jononŋ Tereya ano 3 kolooro	
Jombaanonŋ Tere 33 Jon 838
Juudanonŋ Tereya ano	
Juudawaanonŋ Tere.Juid. 841
Kraistnoŋ qaa aasaŋgoya Jon isaano	
IsaisaŋIsa. 846
Diksenari893

Qaa mutuya

Anutuwaa qaanon asuganon asugiro mondomondonana kuuya tegoja. Toroqen yangisen anij Anutunon mananana mende mewaa. Uumeleembaa Buja Terewaa ku-usuja ii uuta. Ii laaligonana utegowaatiwaa so.

Boj motomotoombaa uutanon geengo jawo motoongo meweengon goo qaa kota kombombara (*memory verse*) koloowa. Kaanjadeej jawo tosia geengajon meweengon kirifinon oowa (underline). Ii 1) geengaa praiwet Baibel stadi gawon.

2) Famili diwousen: Miri motoongowaa uutanon ejuti, onjo mono kamban so ajoroon Buja qaa batuya weengon amin moma qama koolin laligowu. 3) Baibel stadi ii ejemba 2-10 yononon ajoroon stadi gawon mej batugianon amin mobu. 4) Baibel lesan ii kokaen: Mojonon kuma onono tosanon ajoroon qaa moma uu wombogianon ambu. 5) Baibel konferens me Baibel kemp kanon Baibel lesan mamaga ambona. 6) Baibel momo jake (Baibel akademi) ii tere miri qaita mon.

Sundu motomotoon iikawaa qaa alia (*referens*) tosia ii sundu tetegyanon me sunduwaa qaa waja baatanon eja. Iikanon saanon buk qata torodaamon, bon ano jawo jangoya mokoloowa.

Soomongo Gbilaa uutanon bon (*chapter*) 260 eja. Kaen kolooro ween motoongowaa uutanon bon motomotoon weengowaati eej, Soomongo Gbilaa qaaya kuuya ii saanon gbani so weengon laligowa. Jawoya (*verse*) 7957 ero ween so jawo 23 weengowaati eej, ii saanon gbani motongowaa uutanon weengodaborowa.

Melenjeleerj gawombaa jenkootoya (translation principles)

Jenkooto (*rule*) waja ii kokaerj: Qaa je (*word*) motomotoonj mende meleenkejonto, qaawaa kania (*meaning*) motomotoonj ii meleenkejonj. Qaa je (*word*) motomotoonj otaanj melembonaga, mono sisau kolooro osinj amamaawonaga. Ananaanonj qaa ii Injklis me Koonj qaawaa taniijaan qaago. Kawaajonj Boronj qaawaa sii arenja (*grammar*) otaanij kania dingowaa (*natural*).

Qaawaa kania moma asaringo “Ii ananaanonj qaanonj nomaerj ambona?” jerj kana monjamakejonj. Qaa siminja tosia ii Boronj qaanonj mende eja. Kawaajonj kambanj tosaanja ii jerj asarinij koriga koloowaa. Injklis qaanonj qaa motoondeerj kolooro Boronj qaanonj qaa koriga mindiriinj jejonj. Iikawaa sareya monj ii ‘*selfish*’. Ii ananaa qaanonj: Iyajaajonjadeerj romonjonj kiririnjaba laligoja me buuju.

Qaa lombotawo (*key terms*) tosia iikawaa kaniagia (*diksenari, glossary*) ii buk tetegoyanonj anjonja saanonj iima weengowa. Qaa monj ii holy. Ii Boronj qaanonj nomaerj, ii iikanonj kema iiba. Qaa tosaanja ii momalaari, uujopa, Farisii ano kaanj kaanj.

Qaawaa kania (*meaning*) kitia mende mesaonkejonj ano qaawaa kania (*meaning*) tosaanja ii mende toroqerj amakejonj (*streit tru, accurate*). Qaawaa kania kitia tosaanja ii aasangoyanonj eju (*implied information*). Ii osiqosinj qaganonj osonj mokolonj asuganonj amakejonj. Kaerj anij kanianonj asuganonj koloonjkeja (*kilia, clear*).

Qaa tosia ii ambosakonj yonjoo kambanonj mende ero jegi iwoi ii kanagenj kolooro qata kaanjiadeerj karo kambanj kokaamba qamakejonj. Iikawaa sareya tosaanja ii kantri, gawman, prowins, gawana, zioz, bisop, pasto, maaket, monej ano kaanj kaanj. (*Loan word*) ii kambanj kokaamba ananaa qaaga koloaja.

Qaa tosia ii kambanj kokaamba sopa () uutanonj anij kanagenj kuuyanonj iikawaa kania mogigo ii saanonj mesaowonja. Iikawaa sareya monj ii meme (nonij), farisii (Kana qaawaa kaparanjonjonj).

Yajeboronj onjooonj qaa tosia morota jenkejuto, kilerj kuuya koi ii saanonj moma asariwonja.

Jenesis (Letoqeto)

Anutunon jero iwoi kuuya letonji.

Jenasa-asari

Buk koi kanonj sundu koi kaanja jeja: Anutunonj siwe, namo, iikawaa iwoiya kuuya ano ejemba mokolonj orono singisononj kamaanj ururo lombo siimboboloyawo ii balonj so ananaa qanananonj uro. Kaenj kamaanj nunuro Anutunonj oyanboyonj mokolonj laligowombaajonj kana nomaanja ii arenonj ano. Letoqeto (Jenesis) buk kokawaa uutanonj bakaya woi kokaenj ejao:

1) Bonj 1-11 Sundu kanakanaiya: Anutunonj siwe ano namo mokolonj orono ejemba yonoo laaligogianonj wala eenanonj nomaenj kolooro. Aadam ano Iiw, Kein ano Aabel yonoo sundugia. Nooawaa kambaanonj gboulu somata waama namo tururo. Babilon kanonj taua koriga totoonj megi.

2) Bonj 12-50 Israel yonoo bemunjaleurugia yonoo sundugia: Wala Aabrahamnonj Anutu moma laarij qaaya tenj koma laligoro qaaya jenj tegoro solajaniro. Iwaa gematanonj meria Aisak, esia Jeikob qata monj Israel ano iwaa merauruta 12 yonoo sundugia kania kania. Eja 12 ii Israel kanagesowaa tuunj 12 yonoo bemunjalegiaga koloogi. Bemunjale Joosefwaa sundu ii qaita monj. Nomaenj kolooro Joosefnonj wala Iijipt keno iwaa gematanonj maña Jeikob ano daremunuruta kuuya yonononj kanagej kaanagadeenj sumanjurugia iyonowow Iijipt kantrinonj kema waba laligogi.

Buk koi kanonj ejemba yonoo laaligogiaa sunduya mamaga jejato, Anutunonj nomaenj ama ononoti, iikanonj sundu iikawaa bakaya waña koloaja. Laaligowaa sundu kuuya iikawaa nanamemenj eja waña ii Anutu. Kanakanaiyanonj siwe, namo ano iyoroo iwoigara kuuya mokolonj onono singisononj kamaanj ururo pondanj Manja onja laligonj kilenjagia gosinj qaagia jenj tegonj ironjgia meleema onono qagianonj uro laligogi. Tosianonj Anutuwaqa qaa baatanonj kenjgiti, ii awaagadeenj kalanj koma unjuano laaligogianonj iikawaa so utegonj asugiro. Nooawaa kambanonj sumanjuruta 8 yonononj qaagoto, ejemba tosaanja kuuya yonononj komugi. Kanagej soomonjgo qaaya ii Aabraham ano gbiliuruta kanagej koloogiti, ii onono. Soomonjgo qaa iikawaa so Anutunonj kanagesouruta oyanboyonj mokoloowutiwaajonj galej koma onono laligonj kouma laligonj kougi. Ejembanonj wala eenanonj nomaenj Anutu moma laarij mugiti, sundu towoya

iikanonj kambaŋ kokaamba kaanagadeeŋ momalaarinananonj kotiinj gbilia ewaatiwaajonj ilaanj nonomakeja.

Buk kokawaa bakaya waŋa 10 ii kokaenj:

- 1) Siwe, namo ano iwoi kuuya mokolooŋo. 1.1–2.25
- 2) Singisonjowaa lombo siimboboloyawo kanairo. 3.1-24
- 3) Aadambaa kambaŋanonga kanaiŋ Nooawaanonj kouro. 4.1–5.32
- 4) Nooawaa kambaŋanonj apu gboulu somatanonj waaro. 6.1–10.32
- 5) Babilon miri koriga totoonj megi. 11.1-9
- 6) Seembaa kambaŋonga kanaiŋ Abrambaanonj kouro. 11.10-32
- 7) Bemunjale karoonj Aabraham, Aisak ano Jeikob 12.1–35.29
- 8) Iisoowaa gbiliuruta ii kokaenj: 36.1-43
- 9) Joosef ano iwaa daremunuruta 37.1–45.28
- 10) Israel kanageso yonjononj Iijipt laligogi. 46.1–50.26

Anutunonj jeŋ kotoŋo iwoi kuuya letoma koloogi.

1 ¹Kanakanaiyanonj Anutunonj Siwe ano namo mokoloonj orono. ²Mokoloonj orono namo ii gbameŋa ano kijikajuyawo ero. Ero apu anjonj dusiitawo ii pangamanonj esuuro ero. Kaenj ero Anutuwwa Uŋa Toroyanonj apu iikawaa qaganonj kema kaŋ laligoro. ³^a Kaenj laligoro Anutunonj kokaenj jeŋ kotoŋo: “Asasaga mono asugiwa.” Kaenj jeŋ kotoŋo gomaŋ mono asariro. ⁴Asariro iiro awaa kolooro asasaga ano pangamanj mendeema orono. ⁵Asasagaa qata weenj ano pangamambaa qata gomantiinja kaenj orono. Kaenj orono weemboria mutuya tegoro gomaŋ tiinj ano.

⁶^b Ano Anutunonj kokaenj jeŋ kotoŋo: “Mono apu batugianonj sombimbaa jawo kotiga asuginj apu mendeeno eugenj ano emugenj ewao.” ⁷Kaenj jeŋ kotoŋ sombimbaa jawo kotiga mokoloonj iikanonj apu mendeeno deema jawo qaganonj eugenj ano jawo baatanonj emugenj eri. Kaenj kolooro. ⁸Anutunonj sombimbaa jawo kotiga eugenjaa qata sombiŋ qaro. Kaenj qaro weemboria woiya tegoro gomaŋ mombo tiinj ano.

⁹Ano Anutunonj kokaenj jeŋ kotoŋo: “Apu sombiŋ baatanonj ejuti, ii mono meŋ kululuugi tuuŋ motoonjgo kolooro namo toboga asugiwa.” Kaenj jeŋ kotoŋo mono kaenj asugiro. ¹⁰Kaenj asugiro tobogaa qata namo qama apu tuuŋ somata kululuugiti, iikawaa qata kowe orono. Orooma iriuro iikanonj mono awaa kolooro. ¹¹Awaa kolooro kokaenj jeŋ kotoŋo: “Namo qaganonj mono iwoi tonjonja kuuya kokaenj asuginj waabu: Loloo gbojoja iwoi kogiawo ii mono asuginj waama kuuŋ sogonjkebu. Gere kasa tanigia kania kania mono namononj asuginj honjgia kogiawo kuuŋ sogonjkebu.” Kaenj jeŋ kotoŋo mono kaenj asugiro: ¹²Namo qaganonj iwoi

^a 1.3 2 Kor 4.6 ^b 1.6-8 2 Piito 3.5

tongoŋa kuuya asugiŋ waagi. Loloo gbojoja iwoi kogiawo tanigia kania kania ii asugigi. Gere kasa tanigia kania kania ii namonoŋ asugiŋ honŋia kuuy sogogi. Kaer asugiro Anutunoŋ injiuro iikanoŋ mono awaa kolooro. ¹³Weemboria karoŋa tegoro gomaŋ mombo tiŋ ano.

¹⁴Ano Anutunoŋ kokaer jeŋ koto: “Sombimaa jawo kotiganon mono asasaga asugiŋ weer ano gomantiŋa ii mendeema oroma nama (yara) yambu, koŋuru kambaŋ ano weer kambaŋ, gbani kambaŋ ano weemboria motomotoombaa aiweseyaga ewu. ¹⁵Iikanoŋ mono sombimaa jawo kotakota kanoŋ asasaga ano namo meŋ asariwu.” Kaer jeŋ koto mono kaer asugigi: ¹⁶Anutunoŋ asasaga somata woi mokoloon orono: Asasaga galeŋa weer jaaya nano iikawaa kamakamaata koŋ ii gomantiŋaa galeŋaga nama er ubao. Senŋelao ii kaerjadeer mokoloon oŋono. ¹⁷Anutunoŋ ii sombimaa jawo kotiga iikanoŋ namo meŋ asariwutiwaajon oŋono. ¹⁸Ii namo meŋ asariŋ weer ano gomantiŋaa galeŋgiaga nama asasaga ano pangamaŋa mendeema orombutiwaajon oŋono. Kaer asugiro Anutunoŋ injiuro iikanoŋ mono awaa kolooro. ¹⁹Weemboria 4:ya tegoro gomaŋ mombo tiŋ ano.

²⁰Ano Anutunoŋ kokaer jeŋ koto: “Apu kowe iikawaa uutanon mono iwoi isiŋosonŋiawo asugiŋ sokoma apu qer kondondonŋon laŋ kema kaŋ laligowu. Kaerjadeer kooŋa kooŋa namo qaganon kanakeewer elelaon koton kema kaŋ laligowu.” ²¹Kaer jeŋ kowewaa oroya somasomata ano iwoi isiŋosonŋiawo tanigia kania kania apu qer kondondonŋon qeqelala kema kaŋkejuti, ii mokoloon oŋono. Kaeragadeer kooŋ tanigia kania kania enŋanŋiawo ii mokoloon oŋono. Mokoloon oŋoma injiuro iikanoŋ mono awaa kolooro. ²²Awaa kolooro kotuegon oŋoma qaa kokaer jeŋ koto: “Oŋo mono ko meragiawo juma seiŋ apu kowe sokoma laligowu ano kooŋ oŋo mono kaerjadeer namo qaganon koloon seiwu.” ²³Qaa kaer jeŋ koto weemboria 5:ya tegoro gomaŋ mombo tiŋ ano.

²⁴Ano Anutunoŋ kokaer jeŋ koto: “Namo qaganon mono iwoi kuuya laaligogiawo tanigia kania kania asugiwu. Miriwaa oroya, iwoi bagianon koma kondondonŋonkejuti ano duuyaa oroya tanigia kania kania, ii mono asugiwu.” Kaer jeŋ koto mono kaer asugigi: ²⁵Anutunoŋ duuyaa oroya tanigia kania kania ii mokoloon oŋono. Miriwaa oroya tanigia kania kania ii mokoloon oŋono ano iwoi kuuya bagia namonoŋ koma kondondonŋonkejuti, tanigia kania kania ii mokoloon oŋono. Mokoloon oŋoma injiuro iikanoŋ mono awaa kolooro. Kiaŋ.

Anutunoŋ eja ano emba mokoloon orono.

²⁶^c Kawaa gematanon Anutunoŋ kokaer jeŋ koto: “Ayo, anana mono eja ananaa tani kaer menŋ iwoi kuuya galeŋ koma oŋoma laligowa.

^c 1.26 1 Kor 11.7

Iwoi kuuya ii kowewaa soraya, sombimbaa kooŋa ano miriwaa oroya, namo kuuya ano iwoi kuuya bagia namonoŋ koma kondondoŋgoŋkejuti, mono iyoŋoo galenŋgiaga koloŋ laligowa.”^{27d e} Kaen jeŋ kotoŋ iyanjaa kaitaniaa so eja mokoloo. Anutuwa kaitania kaŋa laligowaatiwaajoŋ ii mokoloŋ muro. Eja ano emba laligowaatiwaajoŋ ii mokoloŋ orono.²⁸ Mokoloŋ oroma ii kotuegoŋ kokaen jeŋ kotoŋ orono: “Oro mono gbili mokoloo koloŋ seiŋ ama baloŋ sokoma laligowu. Kaen laligoŋ baloŋ toya koloowu. Kaen koloŋ kowewaa soraya, kanakeewambaa kooŋa ano oro mokoleŋ lagiso buubuu namonoŋ kema kaŋkejuti, mono ii kuuya galen koma poŋgia koloŋ laligowu.”²⁹ Kaen jeŋ kotoŋ qaa kokaen irijoro: “Mobu, niinoŋ monjaŋ logoya kania kania baloŋ kuuya sokoma asugiŋ waama kogia kuuŋ sogoŋkejuti ano gere kasa kuuya hoŋ kogiawo kuuŋ sogoŋkejuti, iikanon nembanenegia koloowaatiwaajoŋ anjeŋ.³⁰ Duuyaa oroya kuuya, kanakeewambaa kooŋa kuuya ano iwoi kuuya namonoŋ kema kaŋkejuti ano tosia kuuya sewan aasoŋ horoŋkejuti, iyoŋooŋoŋ loloo gbojoja toŋgoŋa kania kania ii nenegia koloowaatiwaajoŋ anjeŋ.” Qaa kaen jero mono kaen asugiro.³¹ Asugiro Anutunoŋ iwoi kuuya mokoloroti, ii iiro awaa totoŋ kolooro keraqeeŋgo moro. Weemboria 6:ya tegoro gomaŋ mombo tiin ano. Kian.

Anutunoŋ kendoŋ raro.

2¹ Gomaŋ ano siwe jakeya jakeya ano namo yoroo iwoigara akadamugarawo kuuya ii mono mokoloŋ oŋondabororo.^{2f g} Anutunoŋ gawoŋa ii mero tegoro weemboria 7 iikanon kendoŋ raro. Gawoŋa kuuya merotiwaajoŋ weemboria 7 kanoŋ haamo mero.³ Mokomokolo gawoŋa kuuya merotiwaajoŋ ama weemboria iikanon haamo mero. Kawaajoŋ weemboria 7:ŋa ii kendoŋ jeŋ kotuegoŋ jeŋ kobooro. Kian.

Oyanboyan gawoŋ qata Eeden

⁴ Anutunoŋ siwe namo mokoloo asugiritiwaa sunduya ii kian. Poŋ Anutunoŋ siwe namo mokoloŋ oronoti, kambaŋ iikanon⁵⁻⁶ Poŋ Anutuwa uuaŋaajoŋ namo qaganon koŋ mende kiro gawoŋ komakoomowaajoŋ eja moŋ mende laligoroto, namo uutanonja bedu iikanonjadeen kouma namo qaga sokoma meŋ samoriro. Kawaajoŋ duuyaa gere kasa moŋ me sombembaa loloo gbojoja iwoi moŋ ii namonoŋ mende asugiŋ ero.

^{7h} Kambaŋ kanoŋ Poŋ Anutunoŋ baloŋ sububuŋ meŋ iikanon eja meŋ yagoŋ laaligowaa buu aasonja sewananoŋ upiipiro kemero horoŋ gbilin laaligowaa unyawo kolooro.

^d 1.27 Mat 19.4; Maak 10.6 ^e 1.27-28 Jen 5.1-2 ^f 2.2 Hib 4.4, 10 ^g 2.2-3 Eks 20.11

^h 2.7 1 Kor 15.45

⁸ Kaen kolooro Pon Anutunonj weenj koukoutanonj baagenj gomanj qata Eeden kanonj oyanboyanj gawonj (paradais) komoma eja mokoloroti, ii iikanonj oono laligoro. ⁹ⁱ Oono laligoro jenj kotooro namononga gere tanigia kania kania asuginj waagi. Gere ii iimasiinj siingiawo kolooro honjia neneya ii naangiawo. Oyanboyanj gawonj biiwianonj laaligo kotigaa geria ano momakootowaa geria ii motoonj jenj kotooro asugiri. Momakootowaa geriaa kania ii kokaenj; Honja nenj iikanonj awaa ano bologa iikawaa kania ii moma kotowaobo.

¹⁰ Gere kaenj waagi apu monj ii Eedenonja kanainj oyanboyanj gawonj kotonj kelekele menj iikanonj adeenj kamaanj juma apu boria gowoya 4 koloonj kenji. ¹¹ Apu gowoya mutuyaa qata Piison, ii Hawila balonj kuuya liligonj enj kenja. Balonj kanonj goul eja.^j ¹² Balonj iikawaa goulya ii awaa soro kolooja. Selemoronj unkoowayawo qata bedelion ano jamo honjawo qata oniks ii kaanagadeenj iikanonj ejao. ¹³ Apu gowoya woiyaa qata Giihon. Ii (Mesopotemiawaa) balonj qata Kuus ii kuuya liligonj kenja. ¹⁴ Apu gowoya karonj aa qata Taigris. Ii Assiria balonj batanonj weenj koukoutanonj baagenj kemenj kenja. Apu gowoya janjo 4 iikawaa qata ii Yufreitit.

¹⁵ Kaen kolooro Pon Anutunonj eja wama oyanboyanj gawonj Eeden koma komoma galenj kombaatiwaajonj jenj oono. ¹⁶ Ooma kokaenj jenj kotonj muro: “Oyanboyanj gawonj uutanonj gere kuuya nama kenjuti, iyonoo honjia ii saanonj afaanjonj menj nenj laligowa. ¹⁷ Kaento, momakootowaa gere honja ii mono mende newa. Ii nenj awaawaa kania ano bologaa kania moma kotowagati eenj, gii mono weemboria iikanonj adeenj koomu kotiga komuwaga. Kawaajonj ii mono mende newa.”

¹⁸ Kaen jenj Pon Anutunonj jero: “Eja anjodeenj laligoro awaa mende kolooja. Kawaajonj nii mono iyanja kaanja ala-ilailaaya mokoloomanja.” ¹⁹ Kaen jenj duuyaa oro kuuya ano kanakeewambaa koonj kuuya ii namononj mokoloonj onjoma ejawaa kosianonj unuama ejanonj qagia nomaenj qabaati, ii iima mobaatiwaajonj iwaa baatanonj onjono. Onjono ejanonj iwoi laaligogiawo kuuya iyonoo qagia motomotoonj qaro Anutunonj kaenj ewaatiwaajonj jenj kotihiro. ²⁰ Kaen kolooro ejanonj miriwaa oro kuuya, kanakeewambaa koonj kuuya ano duuyaa oro kuuya ii qagia qadabororo. Qadaboroto, iyanja kaanja ala-ilailaaya laligowaatiwaajonj monj mende mokoloro.

²¹ Mende mokoloro Pon Anutunonj kaenj iima kotonj eja menj bimooro komunagbiili gaonj ero. Ero maronj siita monj horonj siitaa duja busuyanonj menj kojangiro. ²² Kojanginj maronj siita ejawaanonj meroti, iikanonj emba mero. Menj nama ejawaanonj wama karo. ²³ Wama karo ejanonj ii iima kokaenj jero: “Yai! Koi neenaa taninaga. Iwaa sii busuya ii neenaa

ⁱ 2.9 Isa 2.7; 22.2, 14 ^j 2.11 Hawila: ii Babilonia balombaa jawo kosianonj eja.

sii busunonga asugija. Anutunonj ii ejawaa sele kitianonga mero letoma eja tani kaanja laligojiwaajon qata emba (= ejawaa alia) qabu.”^k 24^l Kaen jero Anutunonj jej kotonj orono: “Kaen kolooro ejanonj mono nemuɲmanja oromesaon embiawo qokotaan selemotoonjo koloonj laligowao.”

²⁵Eja iikanonj embiawo opo surugara qaa bombolanj laligorito, kilen iyangaraajon gamugara mende moma laligori. Kiaŋ.

Aadam ano Iiw Anutuwaanonj qaa qotogonj kamaanj ururo.

3 ^{1m} Ponj Anutunonj namowaa oro laaligogiawo kuuya mokoloonj ononoti, iyonoo batugianonj mokolenonj osonkakale momononj oro kuuya unuugunj uro. Kaenj uma emba kokaenj ijoro: “Oyanboyonj gawononj gere kuuya nama kenjuti, iyonoo honjia monj mende newaotiwaajon Anutunonj onanonj jej kotonj orono me qaago?”

²Kaenj ijoro embanonj meleema mokolej kokaenj ijoro: “Oyanboyonj gawononj gere tosia nama kenjuti, iyonoo honjia ii saanonj newotiwaajon jero. ³Jeroto, gawonj biiwianonj gere monj nanji, iikawaa honja ii neŋ komuwobotiwaajonj mono kokaenj jero: ‘Ii mono mende newao. Ii mende oosiriwao.’ Kaenj jej kotonj norono laligojo.”

⁴Kaenj meleema jero mokolenonj emba kokaenj ijoro: “Ii awawi totoonj! Oro mende komuwaota. ⁵Kaento, gere iikawaa honja neri weemboria iikanondeenj mono jaagaranonj tooro Anutu kaanja koloonj awaawaa kania ano bologaa kania moma kotowaota. Anutunonj kaenj koloowabotiwaajonj moma qaa kaenj jero.”

⁶Kaenj ijoro embanonj gere ii uunj iigigiuro honja awaa nenetaa so kolooro. “Ii iima-ainainawo nano momakooto somata afaanjkota nombaa,” kaenj romonjonj honja monj metogonj nero. Neŋ loya iwo laligoroti, ii kaanjadeenj muro nero. ⁷Nero jaagaranonj mono iikanondeenj tooro bombolanj laligoriti, ii iima kotonj aori. Kaenj iima kotonj aonj nama fig gewewaa seŋa memburatij opo suru kaanja uunj lama rari.

⁸Rari weenj jaaya kemero gomanj gooriro Ponj Anutunonj oyanboyonj gawononj riinj karo kana otonja mori. Ii moma loemba yorononj Ponj Anutuwaawaa jaasewananonj kokomomola meŋ oyanboyonj gawombaa gere uugianonj kema asanjori. ⁹Asanjorito, Ponj Anutunonj Aadambaajonj kokaenj qaro, “Gii dakanonj laligojanj?”

¹⁰Kaenj qaro kokaenj meleeno: “Gii oyanboyonj gawonj uutanonj riinj kana goo kana otonja moma seleno bombolanj rajenjiwaajonj toroko mojen. Kawaajonj kokomomola meŋ asanjojenj.”

¹¹Kaenj meleeno kokaenj ijoro: “Gii bombolanj laligojanj, ii morononj gijoro mojanj? Nii gere mombaa kota newabotiwaawaa sonjo ama gombeti, gii iikanonja monj nejanja me qaago?”

^k 2.23 Ejawaa alia: Injklis qaa iiba: man ano woman qaa woi ii ororonj tani koloojao.

^l 2.24 Mat 19.5; Maak 10.7-8; 1 Kor 6.16; Ef 5.31 ^m 3.1 Isa 12.9; 20.2

¹² Kaen ijoro ejanon jero: “Emba niwo laligowaatiwaajon nonati, iinon gere iikawaa kota nono nejeņa.”

¹³ ⁿ Kaen ijoro Pon Anutunon emba kokaen qisin muro: “Gii mono naambaajonja kaen anjanja?” Qisin muro kokaen meleeno: “Mokolenon niijongoro nejeņa.”

Anutunon ironja meleema onombaatiwaajon jero.

¹⁴ Kaen meleeno Pon Anutunon mokolej kokaen jeņ muro: “Kaen anjanjwaajon ama gii mono miriwaa oro kuuya ano duuyaa oro kuuya yonoo batugianon kokaen jeņ qasuaņ gombe laligowa: Gii mono namonon laligowagatiwaa so baganon kondondonon kema kaņ sububun uutanon laligon kikisi iwoi neņkeba. ¹⁵ ^o Kaen neņ embawo batugaranon kere ama orombe ii moma laligowaga. Kere ii goo gbiliuruga ano iwaa gbiliuruta yonoo batugianon toroqen eņ uro kokaen koloowaa: Yonoononja eja moņnon goo waņga rinjanjgoro gii iwaa kana gbakoyanon kinkebaga.”

¹⁶ Toroqen emba kokaen jeņ muro: “Gii koro ama laligona masu guro siimbobolo somata gombe ii moma merabora onomakebaga. Ii kilen naņga mono logaageņ eņ gono iinon galenja koloon laligowaa.”

¹⁷ ^p Toroqen eja kokaen jeņ muro: “Nii gere mombaa honja newabotiwaajon ‘Ii mende newa,’ jeņ songo ama gombeto, giinon kilen embagaanon qaa otaan nejana. Kawaajon nii namo ii goojon ama seigowe ewaa. Kaen ero gii namonon laligowagatiwaa so mono ureņ aon siimbobolo moma gawon mamaga meņ nenega mokoloon laligowa. ¹⁸ Gawon meņ laligona goo nene gawonon jon kowororo iwoi ii kouro duuyaa logoya iwoi neņ laligowa. ¹⁹ Kaen laligon nogo ariņ gawon mena gbamo yakaga honja kolooro neņ laligowa. Kaen laligowagato, namonon meņ gombetiwaajon namo iikanondeen mombo eleema kemeba. Selega sububunonon meņ gombeta laligon umago mono mombo sububun koloowaga.” Kaen jeņ muro.

²⁰ Ejanon embia iwoi kuuya laaligogiawo laligojuti, iyonoo nemungia kolooro ejanon qata Iiw (Eewa) qaro. ²¹ ^q Pon Anutunon oro selianon opo suru meņ Adam embiawo lama orono laligori.

Anutunon Aadam Iiw Eeden jolonotononja konjoma orono.

²² ^r Kaņa laligori Pon Anutunon kokaen jero: “Yai! Ejemba ii nonoononja mombaa so koloon awagaa kania ano bologaa kania mendeema orombaotiwaajon moĵao. Kaen kolooro laaligo kotigaa gere kota mende newaotiwaajon songo ambeto, yoronon kamban kokaamba

ⁿ 3.13 2 Kor 11.3; 1 Tim 2.14 ^o 3.15 Isa 12.17 ^p 3.17-18 Hib 6.8 ^q 3.20 Iiw: qaa iikawaa kania ii ‘Jaawo laligojuti, iyonoo nemungia.’ ^r 3.22 Isa 22.14

toroqen borogara boraama ii kaanagadeen meŋ neŋ iikaanjon mende komuŋ tetegoya qaa kotiinŋ laligon ubaobo.”²³ Kaen jeŋ kawaajon oyanboyan gawon Eeden iikanonŋa konjoma oroma namononŋa meŋ oronoti, mono namo iikanonŋadeen komakoomo gawon mewaotiwaaajon wasiŋ orono seleenŋen kemeŋ keni. ²⁴Ejemba kaen konjoma oroma oyanboyan gawon Eedembaa leegenanon ween koukoutanon baagen zerubim gajoba tosaŋa kuun onono laaligo kotigaa gere iikawaa kania utuŋ galeŋ konŋi. Yoŋoo borogianon manjawaa sooya somata ano iikanon gere bolan kaŋa bilibiliawo jeŋ batanon gematanon liligon bilisikwaa so kolooro nama galeŋ koma laligogi. Kiaŋ.

Keinonŋ Abel qero komuro.

4 ¹Aadamnonŋ embiawo laligon agimiŋ aori Iiwnonŋ (Eewa) koro ama Kein (Kain) mero. Meŋ Kein qawaajon kokaen jero: “Anutunonŋ ilaŋ nono merana mejeŋa.” ²Iiwnonŋ kanagenŋ Aadambaa meria Abel, Keimbaa koga mero. Aabelnonŋ laligon somariŋ lama galeŋgiaga kolooro Keinonŋ komakoomo ejaga koloonŋ laligoro. ³Kaen laligori kamban moŋnonŋ Keinonŋ gawononŋa nene tosia meŋ kanŋ Pombaajon siimolonŋ oonŋ muro. ⁴⁵ Aabelnonŋ kaanagadeen lama tuunonŋa mutu kolokolooya moŋ meŋ kanŋ qeŋ kitia kelegawononŋ Pombaa siimolonŋ ooro. Ooro Poŋnonŋ Abel aŋa ano iwaanonŋ siimolonŋ iima moro naanŋawo kolooro. ⁵“Naanŋawo kolooroto, Poŋnonŋ Kein ano iwaanonŋ siimolonŋ ii iima togoro. Kaen kolooro Keimbaa iriŋa soono uuta katitigoro jaasewanonŋ bosoleero. ⁶Bosoleero Poŋnonŋ Kein kokaenŋ ijoro. “Iriŋga mono naambaajonŋ soono jaasewanŋanonŋ bosoleeja? ⁷Gii iwoi awaa ana meŋ aŋaliŋ gombe saanonŋ jaasewanŋa hak otaambaga me qaago? Iwoi awaa mende ana siŋgisongowaa Toyanonŋ mono uugaa naguyanonŋ nama koumambaajonŋ awelegonŋ embomakeja. Kaenŋ embomakejato, gii mono iikawaa sonŋo ama galeŋ meŋ haamo amba.”

⁸^t Poŋnonŋ Kein kaenŋ ijoroto, Keinonŋ kileŋ koga Abel kokaenŋ ijoro: “Mono kana anorodeenŋ gawononŋ kembo.” Kaenŋ ijoro gawononŋ kema Keinonŋ luguŋ koga Abel qelanŋiŋ meŋ qero komuro.

⁹Komuro Poŋnonŋ Kein kokaenŋ qisiŋ muro: “Koga Abel ii dakanonŋ laligoja?” Qisiŋ muro kokaenŋ meleeno: “Nii mende mojeŋ. Nii konaa galeŋa qaago.”

¹⁰^u Kaenŋ meleeno Poŋnonŋ ijoro: “Gii naa iwoiga anŋaŋa? Moba, kogaa sayanonŋ mono namononŋa asugiŋ qaro mojeŋ. ¹¹Namo kokawaa qaa oota aantama kogaa saya boroganonŋa meji, niinonŋ mono kokanonŋa konjoma gombe kamba. Joramora aŋgonjora ii mono goo qaganonŋ ambe uja. ¹²Konjoma gombe komakoomo gawonŋ mena namononŋ morianŋaa honŋa

^s 4.4 Hib 11.4 ^t 4.8 Mat 23.35; Luuk 11.51; 1 Jon 3.12 ^u 4.10 Hib 12.24

anjon koma gono balon so momolagon keqelen ama olon koma lan kema kan laligowa.”

¹³Kaen jero Keinon Pon kokaen ijoro, “Qaanaa irona meleena qananon uji, iikanon mono esuna uugun bimooro bosimambaajon amamaama. ¹⁴Moba, gii kete nii gawonqeqe balonona notaana jaasewanganona momolagon balon so keqelen ama olon koma lan kema kan laligoma. Kawaajon mononon nii niima afaanjon nuro komumambo.”

¹⁵Kaen ijoroto, Pononon kokaen jero moro: “Kaen qaago! Mononon Kein qero komuwaati een, iikawaa irona mono iwaa qaganon uro ambeja 7 koloowaa.” Kaen jen mononon Kein mokolon qero komuwabotiwaajon selianon aiwese tere mon ano. ¹⁶Kaen ano Pombaa jaasewana mesaon kema kema balon qata Lansan ewaewan (Nood) kanon keuma laligoro. Balon ii Eeden ween koukoutanon baagen eja. Kiaj.

Keimbaa gbiliuruta

¹⁷Keinon embiawo laligon agimin aori koro ama Henok mero. Keinon taon mon menj meriaa qata Henok qaro. ¹⁸Henokwaa meria qata Irad. Iradwaa meria Mehujael. Mehujaelwaa meria Metusael. Metusaelwaa meria Lamek. Kaen koloogi. ¹⁹Lameknon emba woi orono: Mon qata Ada, mon qata Zila. ²⁰Adanon koro ama Jaabal mero. Iinon ejemba opo sel kuunganon en laligon bao bulmakao galej koma onoma laligojuti, iyonoo benisigia kolooro. ²¹Jaabalwaa kogaa qata Juubal. Iinon ejemba gita kulele qen awelo un laligojuti, iyonoo benisigia kolooro. ²²Zilanon kaanagadeen meria qata Tuubal-Kein mero. Iinon somariin gawombaa tulsya ano manjaqeqewaa iwoiya kania kania ii braas ano ainon ooro bolbolgoro qokotaen menjero. Tuubal-Keimbaa naana qata Nama.

²³Lameknon kamban mononon embawoita ii kokaen irijoro,
 “Ada ano Zila embawoina, oro mono geja ama qaana koi mobao:
 Mononon nii nun qijiro iikawaa ironaajon
 mono eja mon qewe komuwaa.

Mononon nii gbilibuurun nuro sa iikawaa
 ironaajon mono eja gbaworo mon qewe komuwaa.

²⁴ ^v Mononon Kein qero irona iwaa qaganon uro ambeja 7 koloowaato, mononon Lamek nii nuro iikawaa irona mono iwaa qaganon uro ambeja 77 koloowaa.” Kiaj.

Seet ano Enos

²⁵Eja mutuya Aadam iinon mombo embiawo laligon agimin aori meragara mon kolooro kokaen jero: “Keinon Aabel qero komurotiwaajon Anutunon Aabelwaa kitianon merana mon nonja.” Kawaajon qata Seet

^v 4.24 Mat 18.22

(Nonja) qaro. ²⁶Seetwaa meria kaanagadeen kolooro qata Enos qaro. Kianj.

Kambanj iikanonj ejemba yonononj kanainj Pombaa qata qama koolinj laligogi. Kianj.

Aadambaa gbiliuruta yonoo qa arengia

1 Hist 1.1-4

5 ^{1w} Aadambaa esameraanja ano amboisiuruta yonoo qa arengia koi. Anutononj eja mokoloroti, iinonj ii iyanjaa kaitaniaa so mero. ^{2x} Kaenj menj eja ano emba laligowaotiwaajonj mokoloonj oroma kambanj kanonj qagara ejemba^y qama kotuegonj orono. ³Aadamnonj laligoro yambuya 130 tegoro meria monj kolooro. Ii Adam iyanjaa kaitaniaa so laligoro qata Seet qaro. ⁴Seet kolooro kambanj iikanonjadeen Aadamnonj toroqenj yambu 800 laligonj kouma laligoro kambanj batuya kanonj meraboraanja tosaanja koloonj ugi. ⁵Aadamnonj kaenj laligonj uro yambuya mindirinj 930 motogonj komuro.

⁶Komuro meria Seet iinonj yambuya 105 tegoro meria Enos kolooro. ⁷Enos kolooro kambanj iikanonjadeen Seetnonj toroqenj yambu 807 laligonj kouma laligoro kambanj batuya kanonj meraboraanja tosaanja koloonj ugi. ⁸Ugi Seetnonj laligonj kema kema uro yambuya mindirinj 912 motogonj komuro.

⁹Komuro meria Enos iinonj yambuya 90 tegoro meria Keinan kolooro. ¹⁰Keinanonj kolooro kambanj iikanonjadeen Enosnonj toroqenj yambu 815 laligonj kouma laligoro kambanj batuya kanonj meraboraanja tosaanja koloonj ugi. ¹¹Ugi Enosnonj laligonj kema kema uro yambuya mindirinj 905 motogonj komuro.

¹²Komuro meria Keinan iinonj yambuya 70 tegoro meria Mahalalel kolooro. ¹³Mahalalel kolooro kambanj iikanonjadeen Keinanonj toroqenj yambu 840 laligonj kouma laligoro kambanj batuya kanonj meraboraanja tosaanja koloonj ugi. ¹⁴Ugi Keinanonj laligonj kema kema uro yambuya mindirinj 910 motogonj komuro.

¹⁵Komuro meria Mahalalel iinonj yambuya 65 tegoro meria Jared kolooro. ¹⁶Jared kolooro kambanj iikanonjadeen Mahalalelnonj toroqenj yambu 830 laligonj kouma laligoro kambanj batuya kanonj meraboraanja tosaanja koloonj ugi. ¹⁷Ugi Mahalalelnonj laligonj kema kema uro yambuya mindirinj 895 motogonj komuro.

¹⁸Komuro meria Jared iinonj yambuya 162 tegoro meria Enok kolooro. ¹⁹Enok kolooro kambanj iikanonjadeen Jarednonj toroqenj yambu 800 laligonj kouma laligoro kambanj batuya kanonj meraboraanja tosaanja koloonj ugi. ²⁰Ugi Jarednonj laligonj kema kema uro yambuya mindirinj

^w 5.1-2 Jen 1.27-28 ^x 5.2 Mat 19.4; Maak 10.6 ^y 5.2 Aadam: ii Hibruu qanonj ejemba.

962 motogonj komuro. ²¹ Komuro meria Enok iinonj yambuya 65 tegoro meria Metusela kolooro.

²² Metusela kolooro kambanj iikanonjadeen Enoknonj yambu 300:waa so uuta Anutuwo somonjonj kema kanj laligoro kambanj batuya kanonj meraboraana tosaana koloonj ugi. ²³ Ugi Enoknonj laligonj uro yambuya mindirinj 365 motogoro. ²⁴ ^z Motogonj uuta Anutuwo somonjonj kema kanj laligoro Anutunonj eenj jaa seliawo mero.

²⁵ Mero meria Metusela iinonj yambuya 187 tegoro meria Lamek kolooro. ²⁶ Kolooro kambanj iikanonjadeen Metuselanonj toroqenj yambu 782 laligonj kema kema uro kambanj batuya kanonj meraboraana tosaana koloonj ugi. ²⁷ Ugi Metuselanonj laligonj kema kema uro yambuya mindirinj 969 motogonj komuro.

²⁸ Komuro meria Lameknonj yambuya 182 tegoro meria monj kolooro. ²⁹ Kolooro qata Nooa (ulujkolej) qama kokaenj jero: “Anutunonj balonj seigoro nono boronananonj gawonj koma komoma seleqeqe ama siimbobolo moma laligoninj mera koi kanonj mono saanonj ulujkolej nonomakebaa.” ³⁰ Nooa kolooro kambanj iikanonjadeen Lameknonj toroqenj yambuya 595 tegoro kambanj batuya kanonj meraboraana tosaana koloonj ugi. ³¹ Ugi Lameknonj laligonj kema kema uro yambuya mindirinj 777 motogonj komuro.

³² Lameknonj komuro meria Nooa iinonj yambuya 500 tegoro merauruta karoonj qagia Seem, Haam ano Jaafet koloogi. Kiañ.

Namo ejembanonj bolinj anjonjoragiawo koloogi.

6 ¹ ^a Ejemba namo qaganonj laligogi jangogianonj kanainj somariiro boraurugia ii kaanagadeen koloogi. ² Koloogi kambanj kanonj Anutuwaa merauruta yonononj ejemba yonoo boraurugia injisosoroogi. Injisosoroogitiwaa so ii onjonji embaurugia koloogi. ³ Kaenj koloogi kambanj iikanonj Ponjonj qaa kokaenj jero: “Namo ejembanonj jaa selewo kambanj tetegoya qaa laligonj ubuto, yonononj mono komuwu. Arengia kaenj ama onjonjerj. Kambanj kokaamba kanainj laaligogia mono yambu 120 jango ii mende uugunj laligonj ubuya.” ⁴ ^b Anutuwaa merauruta yonononj balonj ejemba yonoo boraurugia onjonji embaurugia koloonj merabora onjonjiti, kambanj iikanonj ano kanagenj kaanagadeen eja damubiribirigiawo koloonj somariinj namononj laligogi. Monowaa monoyanonja bejurugia qabunawo laligogiti, iyonononj mono ii koloogi.

⁵ ^c Balonj ejemba yonoo kilenjagia ii somata qatawo kolooro uugiaa momo arengia kuuya ii kambanj so bologagadeen suulanj (pororo) ama laligogiti, ii Ponjonj iiro. ⁶ Ii iima ejemba mokoloonj onono namononj

^z 5.24 Hib 11.5; Juud 14 ^a 6.1-4 Job 1.6; 2.1 ^b 6.4 Jan 13.33 ^c 6.5-8 Mat 24.37; Luuk 17.26; 1 Piito 3.20

lalogiti, iikawaajon Anutunonj moma bolinj wosobirinonj uuta saa qero siimbobolo moma laligoro. ⁷Kaenj moma laligonj qaa kokaenj jero: “Ejemba mokoloonj onjombeti, niinonj mono ii balononja unuj tiwilaan onjomanja. Ejemba, miriwaa oroya, iwoi bagianonj koma kondondonjonkejuti ano kanakeewambaa koonja mokoloonj onjombetiwaajonj moma bolinj aonj ii mono unuj tiwilaan onjomanja.” ⁸Kaenj jeroto, eja Nooa iinonj Pombaa jaanonj kiankoomuya mokoloonj laligoro. ⁹⁻¹⁰^d Noowaa gbiliuruta yonjoo sundugia ii kokaenj: Merauruta karoonj qagia Seem, Haam ano Jaafet koloogi. Nooan onj ejemba batugianonj eja solanja koposowaa qaaya qaa laligonj uuta Anutuwo somonjonj kema kanj laligoro. ¹¹Nooan onj kaenj laligoroto, ejemba tosaanja kuuya ii Anutuwa jaanonj dogonj bolidaborogi. Kawaajonj ejemba pororo unuj tiwilaan onjonji, iikanonj balonj kuuya sokoma ero. ¹²Ejemba kuuya namononj kema kanj laaligogia menj bolidaborogi gomanj balonj kuuya yonjoo nanamemenjia ii dogonj anjonjorayawo kolooro Anutunonj namononj uuj tanigia kaanja ii iiro.

Wanjo memewaa arenja

¹³Kaenj iima Anutunonj Nooa qaa kokaenj ijoro: “Ejemba yonjoojonj ama unuj tiwitiwilaan aoao ii namo kuuya sokoma eja. Kawaajonj niinonj ejemba kuuya menj komunj onjomambaajonj qaana somonjgowe. Moba, niinonj apunonj balonj meleembe kemero iwoi kuuya isinjonjiawo ii komudaborowuya. ¹⁴Kawaajonj gii mono geenjo reenj gere koma kanonj wanjoga mewa. Iikawaa uuta kotona uuta melamelaa koloowa. Wanjowaa uuta ano selia ii qandononj kuuj mokotaadaborowa. ¹⁵Wanjo ii kokaanja mewa: korigaya 133 miita (450 fiit), aaregenja 22 miita (75 fiit) ano konjaya 13 miita (45 fiit) kaenj mewa. ¹⁶Waarenja mejugonj sopa ano waarenj batugaranonj liligonj jengenanj tintinja 44 sentimiita (18 ins) ii kotonj mesaowa. Wanjowaa uuta mosona uuta qaga, batuya ano dusiita karoonj koloowu. Wanjo naguya ii nemunjaagenj amba. ¹⁷Moba! Niinonj mono jewe gboulu somatanonj kouma balonj kuuya qenj tururo ejemba ano iwoi laaligowaa aasonjgiawo kuuya sombinj baatanonj laligojuti, iyonjononj mono apu nemotonj komuwu. Kaenj komugi namowaa iwoiya kuuya ii mono qaondaborowuya.

¹⁸Kaenj asugiwaato, niinonj giwo soomonjo arenj kokaenj anjenj: Gii mono wanjononj uba. Gii, embaga ano mera enjarouruga onjononj mono motoonj wanjononj ubu. ¹⁹Uma lalogiti iwoi laaligogiawo kuuya ii qaondaborowubotiwaaajonj yonjooononja woi woi ejia ano embia ii sogianonj unjana giwo motoonj wanjononj ubu. ²⁰Koonj tanigia kania kania, miriwaa oroya tanigia kania kania ano namowaa mokolenj, loloonj iwoi tanigia kania kania kuuya yonjooononga woi woi ii mono

^d 6.9 2 Piito 2.5

komuwubotiwaajon otana goonon kagi wanjonon ubu. ²¹ Kaanagadeen ongongia ano koon, oro iwoi kuuya yonjonon newutiwaa so mono nembanene kania kania mokolon korama men kululuun wanjonon ana kalan konkonga ewaa.” ^{22 e} Anutunon Nooa kaen ambaatiwaajon jen koton muroti, iikawaa so mono ten koma ii kuuya ama medabororo.

Ejemba ano oro kuuya ii wanjonon ugi.

7 ¹ Noanon wanjo medabororo Ponon qaa kokaen ijoro: “Gii ejemba tuun koi yonoo batugianon solan koloon laligojan. Niinon goo kanaga kaen mokoojen. Kawaajon gii ano sumanjuruga kuuya ongo mono wanjonon ubu. ² Oro neneya, donqizizingia qaa ii kuuya yonoononga sewen sewen, ejia 7 ano embia 7:baa so ongoona goonon koubu. Kaanagadeen oro angojoragiawo kuuya yonoononga woi woi ejia ano embia kaan ongoona goonon koubu. ³ Toroqen koon kania kania kuuya yonoononga kaanagadeen sewen sewen, ejia 7 ano embia 7 ii ongoona giwo wanjonon ubu. Kaen ana oro ano koon tanigia kania kania kuuya ii mende qaombuto, toroqen namonon koloon seisei ama laligowuya. ⁴ Ugi weemboria 7 tegoro jen kotowe kon rombu somatanon mono namonon kamaaro gomantiina weemboria 40:waa so toroqen kon kiwaa. Kaen kiro iwoi isinonogiawo kuuya namonon mokolon onombeti, ii mono motoon jen tegowe qaombuya.” ⁵ Ponon Nooa kaen ambaatiwaajon jen koton muro iikawaa sogadeen mono ten koma ii kuuya andabororo.

⁶ Kaen ama mero Noowaa yambuyanon 600 kolooro gboul somatanon namo qaganon kouro. ^{7 f} Koubaatiwaajon ano Nooa embiawo ano mera enarourugara yonjonon motoon gboulunon komuwubotiwaajon olon koma wanjonon ugi. ⁸ Kaanagadeen oro neneya, donqizizingia ano oro angojoragiawo ano koon ano iwoi kuuya bagianon koma kondondongonkejuti, ⁹ ii woi woi kuuya ejia ano embia ii sogianon kan wanjonon Noowaanon ugi. Anutunon Nooa jen koton muroti, ii mono iikawaa so kolooro. Kia.

Gboulunon ejemba turun onono komugi.

¹⁰ Kaen kolooro weemboria 7:baajon jeroti, ii tegoro gboul somatanon balon qaganon kouro. ^{11 g} Noowaa yambuyanon 600 kolooro yambu iikawaa koina 2 kawaa weemboria jango 17 kanon apu jaaya kuuya, apu diingiwao iikawaa nemungia kuuya ii emugenga somariin bongun waagi. Kaanagadeen eukanon kanakeewambaa apuya iikawaa qaa oogia ii aantangi. ¹² Kon rombu somata ii balonon kamaan kin ero kema gomantiina asaga 40 keno. ¹³ Konon kanain kimambaajon ano weemboria kanon Nooa ano merauruta Seem, Haam ano Jaafet, Nooa embiawo ano enarourugara karon yonjonon

^e 6.22 Hib 11.7 ^f 7.7 Mat 24.38-39; Luuk 17.27 ^g 7.11 2 Piito 3.6

motoonj wanjononj udaborogi. ¹⁴Toroqenj duuyaa oroya ano miriwaa oroya kuuya, iwoi kuuya bagianonj koma kondondongonjkejuti, koonj kuuya ano iwoi enganggiawo kuuya ii ejemba yonowoo motoonj wanjononj udaborogi. ¹⁵Anutunonj iwoi kuuya mokoloonj onono laaligowaa aasonj horonjkejuti, iyonoononga woi woi (2-2) ii Nooawaanonj kouma wanjononj udaborogi. ¹⁶Anutunonj Nooa jej kotonj murotiwaa so iwoi isijosonggiawo kuuya wanjononj udaborogiti, ii ejia ano embia koloori. Kuuyanonj udaborogi Pon ajo Nooawaa gematanonj wangowaa naguya kono.

¹⁷Naguya kono iikanondeenj gboulu somatanonj kanainj gomantiija asaga 40:waa so toroqenj namononj waaro. Apunonj somariinj waama balonj koma turunj uma wanjo namononja metaano uro. ¹⁸Uro apunonj balonj qaganonj somariinj saa qenj ugi wanjononj apu qaganonj ajodeenj eenj lanj kema karo. ¹⁹Kaenj kolooro apunonj balonj qaganonj mombo somariinj uro. Baanja koriga koriga sombinj baatanonj nama kenjuti, ii kuuya musulungonj onono. ²⁰Musulungonj onoma uma baanja kuuya koma turunj 8 miita (25 fiit) kawaa so unjuugunj ero.

²¹Kaenj ero iwoi isijosonggiawo kuuya namo qaganonj kema kanj laligogiti, iyonononj apu nemotonj komudaborogi. Iwoi kuuya ii koonj me miriwaa oroya me duuyaa oroya me mokolej, lagiso ano iwoi kuuya tuunj menj balononj qeqelala kema kanjkejuti ano ejemba kuuya ii motoonj qaondaborogi. ²²Iwoi kuuya balonj toboganonj laligonj laaligowaa aasonja sewangianonj horonj laligogiti, ii koreyanonj komudaborogi. ²³Iwoi laaligogiawo kuuya namononj laligogiti, ii Anutunonj unjadororo. Iwoi kuuya ii ejemba, oro me iwoi bagianonj koma kondondongonjkejuti me kanakeewambaa koonja koonja ii mono Anutunonj unjadororo. Nooa ano sumanjuruta wanjo uutanonj laligogiti, iyonogadeenj mono injiima koboonj anjonj koma gou gajogia kono. ²⁴Apu gboulu kanonj balonj qenj turunj mende horonj kemeroto, weemboria 150:waa so ero.

Gboulunonj horonj kamaaro namononj toboriro.

8 ¹Weemboria 150 ii tegoro kanonj Anutunonj Nooawaa ano duuyaa oroya ano miriwaa oroya ano iwoi kuuya iwo wanjononj laligogiti, ii romonjonj onoma haamo somata ano namo qaganonj qero apunonj kanainj horonj kamaaro. ²Anutunonj emugenj apu diinggiawo iyonoo jaagia ano eukanonj kanakeewambaa apuya iikawaa qaa oogia ii kojanginj songo ano konoj riima toborinj sombinonga mombo mende kamaaro. ³Mende kamaaro apu somatanonj kanainj namo qaganonj erotinonja eleema horonj kamaanj kemero. Weemboria 150:waa so apunonj horonj kamaanj kemenj egi. ⁴Kaenj egi wanjononj koinj 7 kawaa weemboria 17 kanonj baanja qata Ararat kawaa wanjanonj mokotaanj kotiinj raro. ⁵Kanonj raro apu kanonj toroqenj horonj kamaanj kamaanj keno. Kema koinj 10 kawaa weenja mutuya kanonj baanja iikawaa wangia ii asuganonj asugigi.

⁶Asugigi weemboria 40 tegoro Nooanonj wangowaa jenggenanja wala memeta ii metano. ⁷Metama aoao koonj monj wasiro kanakeewanj lanj elelaonj kema kanj mende eleema laligoro balombaa apuya kanonj juguro. ⁸Kawaa gematanonj Nooanonj kewo monj wasiro keno. Namonj qaganonj apunonj horonj kemeja me qaago, iikawaa kania momambaajonj ii wasiro keno. ⁹Kewononj kema kanj apunonj toroqenj balonj sokoma turunj erotiwaajonj haamo memeyaa raranja mende mokolonj wangononj eleeno Nooanonj boria boraama menj wanjo uutanonj oono. ¹⁰Oono weemboria 7:baa so toroqenj mamboma laligonj kanonj kewo ii mombo wangononjga wasiro keno. ¹¹Kema mare kanonj eleema oil gere seja gbiligibili monj ii motogonj jetanonj kisama Nooawaanonj karo. Kaenj karo Nooanonj ii iima kokaenj moma asariro: Apunonj mono horonj kamaaro namononj asugidaboroja. ¹²Kaenj moma asarinj mombo weemboria 7:baa so mamboma nama kewo ii mombo wasiro elelaonj keno. Kenoto, kambanj iikanonj ii iwaanonj mombo mende eleema karo.

¹³Nooawaa laaligo yambuya 601 kawaa koinj mutuyaa weemboria mutuya kanonj apunonj namo qaganonj jugunj toborinj ero. Kaenj kolooro Nooanonj wangowaa waarenja mero keno kokaenj uunj iiro: Namonj qaganonj mono toborinj ero. ¹⁴Ii iiroto, mombo mambonjgi toborinj koinj woiyaa weemboria 27 kanonj toboridaboronj ero.

¹⁵Anutononj Nooa qaa kokaenj ijoro: ¹⁶“Gii embagawo ano mera enarouruga, onj mono wanjo mesaonj kamaawu. ¹⁷Kamaanj oro iwoi laaligogiawo kuuya giwo wangononj laligojuti, ii koonja koonja, miriwaa oroya ano mokolej iwoi kuuya bagia namononj koma kondondongonjkejuti, ii mono kuuya unjama kamaawu. Kaenj ana saanonj balononj koloonj seisei ama deema balonj sokoma laligowuya.”

¹⁸Kaenj ijoro Nooa embiawo ano mera enarouruta yonononj motoonj wanjo mesaonj kamaagi. ¹⁹Kamaagi duuyaa oroya kuuya, mokolej iwoi kuuya, koonj kuuya ano iwoi kuuya namononj kema kanjkejuti, iyonononj mono kaanjadeen isigiaa so wanjo mesaonj awanjanj kanj kamaadaborogi. Kianj.

Nooanonj Anutuwaajonj siimolonj oonj dangisenj jero.

²⁰Kamaadaborogi Nooanonj Pombaajonj siimolonj alata monj menj miriwaa oroya donqizizingiawo ii kuuya ano koonj donqizizingia qaa ii kuuya yonoononja tosia onjoma alatanonj ama Anutuwaajonj siimolonj ooro. ²¹Ooro Ponjonj moronj unjkoowaya aijnawo ii moro sokono uutanonj qaa kokaenj jero: “Ejemba yonoo uugiaa momo arengianonj mono meraboraangianonjga kanainj bologa koloojuto, kilenj namo ii kambanj monjonj ejemba yonoojonj ama mombo mende qasuaamanja. Iwoi kuuya laaligogiawo laligojuti, niinonj ii unjudaboroweto, iikawaa so kambanj monjonj mombo mende jenj tegonj unjumanja. ²²Namononj enj ubaatiwaa so mono namononj koma

komogi honja kolooro megi iikanonj mono mende qaondaborowaa. Gomanj olomooro sanjonja momakebu ano geriawo kolooro gere tooro momakebu. Konjuru kambanj ano weenj kambanj, gomantiija ano asasaga ii kambanja kambanja ewaewanj ama awanjanonj enj kembao. Ii kuuya tetegoya qaa enj uro laligowu. Kaañanonj mono kaenj toroqenj ewaa.” Kianj.

Anutunonj Nooawo soomonjo areñ ano.

9 ^{1h} Kaenj jej Anutunonj Nooa ano merauruta kokaenj jej kotuegonj onono: “Onjo mono koloonj seisei ama gomanj sokoma laligowu. ² Kaenj anji balombaa oroya kuuya, kanakeewambaa koonja kuuya, iwoi kuuya bagianonj namo koma kondondonjonjkejuti ano kowewaa soraya kuuya ii mono onjo borogianonj onjoombe onjononj ii galenj koma onjoma laligogi yonjononj onjoonj keegia moma jenenjgia ororo laligowuya. ³ Iwoi kuuya isijosonjgiawo kema kanj laligojuti, ii onjo nenega koloonj ewaa. Wala logoya iwoi tonjonja nenegiaga onjombeta kete iwoi kuuya koi kaanagadeenj onjonjenj. ⁴ⁱ Motoonjo ii mono mende newu. Ii oro sayawo. Sa ii laaligowaa sareya koloojiwaajonj ama songo koi ama onjonjenj. ⁵ Onjoanjiiaa sagia ii monjononj monj mende maaba. Monjononj sa ii maabaati, iikawaa ironjanonj mono iyanjaa qaganonj ubaa. Oro monjononj me ejemba monjononj ejemba monj qero laaligoyaa sareya maabaati, iikawaa ironjanonj mono iyanjaa qaganonj uro komuwaa. ^{6j} Anutunonj ejemba iyanjaa kaitania kaanja merotiwaajonj ama monj morononj ejemba monj qero komuwaati, monjononj mono ii kaanjiadeenj qero komuwaa.

^{7k} Onjo mono koloonj seinj laligowu. Kaenj namo qaganonj koloonj seigi jangogianonj somariinj ubaa.”

⁸ Anutunonj toroqenj Nooa ano merauruta iwo laligogiti, iyonjoonj qaa kokaenj jero: ⁹ “Niinonj kete onjo ano onjo kerasuru-urugia kanagenj koloowuti, onjowo soomonjo areñ anjenj. ¹⁰ Kaañjiadeenj iwoi laaligogiawo kuuya, ii miriwaa me duuyaa koonj oroya kuuya giwo laligonj wanjononja kamaajuti, mono balombaa ilawoila laaligogiawo kuuya yonjowo soomonjo areñ kokaenj anjenj: ¹¹ Niinonj soomonjo arena ii onjowo kokaenj ama kotiijenj: Niinonj apu gboulunonj ilawoila isijosonjgiawo kuuya ii mombo mende unjuwe qaombuya. Apu gboulu ii namo tiwilaawaatiwaajonj mombo mende ambe kawaa.” ¹² Anutunonj toroqenj qaa kokaenj jero: “Niinonj mono soomonjo areñ koi ii neenaa ano onjo ano ilawoila laaligogiawo kuuya onjowo laligojuti, ananaa batunananonj ambe tetegoya qaa kotiiinj enj ubaa. Soomonjo areñ iikawaa aiweseya ii kokaenj:

¹³ Niinonj marilolona ii koosunonj ambe ewaa. Niinonj neena ano namononj laligojuti, ananaa batunananonj soomonjo areñ anjenj, marilolonj

^h 9.1 Jen 1.28 ⁱ 9.4 Lew 7.26-27; 17.10-14; Lew 19.26; Dut 12.16, 23; 15.23

^j 9.6 Jen 1.26; Eks 20.13 ^k 9.7 Jen 1.28

kanonj mono iikawaa aiweseya koloonj ewaa. ¹⁴Niinonj kambanj monjonj koosuya namo qaganonj horonj onjombe kamaanj ajoroogi marilolonjanonj koosunonj asugiwaati, ¹⁵kambanj iikanonj niinonj soomonjo arena ii romonjgomaŋa. Ii neena ano onjo ano ilawoila laaligogiawo kuuya tanigia kania kania ananaa batunananonj ambeti, mono ii romonjgomaŋa. Kawaajonj apu yonjononj mombo kaanj mende somariinj iwoi isinjonjgiawo kuuya tiwilaawutiwaajonj gboululu somata mende koloowaa.

¹⁶Kambanj monjonj marilolonjanonj koosunonj asugiwaati, niinonj ii iima iikanondeej soomonjo arena ii romonjgomaŋa. Ii tetegoya qaa neena ano ilawoila laaligogiawo kuuya tanigia kania kania namo qaganonj laligojuti, ananaa batunananonj ama meŋ kotiiwe ewaa.” ¹⁷Anutunonj Nooawaajonj kaenj jeŋ toroqej kokaenj ijoro: “Niinonj soomonjo arej koi ii neena ano namowaa ilawoila laaligogiawo kuuya ananaa batunananonj ama meŋ kotijej. Soomonjo arej iikawaa aiweseya ii mono kianj.”

Nooawaa merauruta

¹⁸Nooawaa merauruta wanjononja kamaagiti, iyonjoo qagia ii Seem, Haam ano Jaafet.¹ Haam ii Keinambaa maŋaga. ¹⁹Yonjononj Nooawaa merauruta karonj koloogi. Ejemba kuuya deenjeema balonj sokoma laligojoni, anana iyonjooononja koloonij.

²⁰Nooanonj komakoomo ejaga koloonj wain apu kasa gawonj mutuya komoro. ²¹Ii komoroto, kambanj monjonj wain apu tosia meŋ nero uuta enjalolonj kolooro iyaŋaa opo sel kuuj uutanonj opoqiisia qetegonj bombolanj ero. ²²Keinambaa maŋa Haam iinonj maŋanonj bombolanj eroti, ii iima seleenjeŋ kemeŋ daremunjwoita irijoro moriti, iikanonj maŋa gamu qeŋ muro. ²³Seem ano Jaafet yorononj ii morito, maleku monj meŋ sawiŋgaranonj ama gemagama uma maŋgaranonj bombolanj eroti, ii esuuri. Jaagara monjeŋ uuritiwaajonj ama maŋgaranonj asuganonj eroti, ii mende iiri. ²⁴Nooanonj enjalolonja qaono uuta tororo moma waama meria meraanonj sili ama muroti, ii moro. ²⁵Ii moma uuta duuro Haambaajonj kokaenj jero: “Keinan ii jeŋ qasuaanj mujeŋ. Iinonj mono daremunjwoita yoroo welenjeqeurugara yonjoo welenjeqeqegia omaya koloonj laligowaa.” ²⁶Toroqej kokaenj jero: “Anutu, Seembaa Poŋa, ii mono mepesejeŋ. Keinanonj mono Seembaa welenjeqeqeya omaya koloonj laligowaa. ²⁷Anutunonj mono Jaafetwaa balonja meŋ somariiro Seembaa opo sel kuunonj laligowuya. Keinan yonjononj mono Seem yonjoo welenjeqeurugia omaya koloonj laligowu.”

²⁸Gboululu somatanonj tegoro Nooanonj toroqej yambu 350:waa so laligonj uro. ²⁹Laaligoyaa yambuya ii mindirinj 950 kawaa so laligonj kouma komuro. Kianj.

¹ 9.18 Jaafet: = seija

Nooawaa merauruta yoŋoo kerasuru tuuŋ arengia

1 Hist 1.5-23

10 ¹Nooawaa merauruta Seem, Haam ano Jaafet yoŋoo gbiliurugia gboulu tegoro koloogiti, iyoŋoo qa arengia kokaen:

Jaafetwaa gbiliuruta

²Jaafetwaa merauruta yoŋoo qagia ii Goomer, Maagog, Maadai, Jaawan, Tuubal, Mesek ano Tiiras. ³Goomerwaa merauruta yoŋoo qagia ii Askenas, Riifat ano Togarma. ⁴Jaawambaa merauruta yoŋoo qagia ii Elisa, Tarsis ano Saiprus kanageso ano Rodos kanageso. ⁵Yoŋoo esameraurugia ii juma deenqeema (gomanj leele) Batugaranonj Kowe goraayanonj ano kowe iikawaa watoya watoya kanonj iyangiaa balonjianonj kema laligoju. Yoŋononj isigia so, tuungia so ano qaagia so iyangiaa gomanjianonj kema laligogi. Jaafetwaa kanagesouruta kianj.

Haambaa gbiliuruta

⁶Haambaa merauruta yoŋoo qagia ii Kuus,^m Iijipt, Libia ano Keinan. ⁷Kuuswaa merauruta yoŋoo qagia ii Seba, Hawila, Sabta, Raama ano Sabteka. Raamawaa merawoita yoroo qagara ii Saba ano Dedan. ⁸Kuuswaa meria monj qata Nimrod kolooro. Iinonj somariinj waama manjaqeqewaa kawali eja kotiga totoonj koloonj namononj laligoro. ⁹Iinonj Pombaa jaasewananonj borojanj eja kotiga laligorotiwaajonj ama qaa saanja kokaenjenkeju: “Monjonj Pombaa jaasewananonj Nimrod kaanja borojanj eja kotiga kolooja.” ¹⁰Nimrodwaa bentotoŋa ii balonj koi kaananonj kanaigi: Baabel, Erek, Akad ano Kalne. Taonj 4 ii Babilonia (Sinar) gomanonj eju. ¹¹Nimrodnonj Babilonia balonj mesaonj Assiria kema gomanj somasomata qagia Niiniwe, Rehobotir ano Kala ii mero. ¹²Kaanagadeen Resen ii Niiniwe ano siti somata qata Kala yoroo batugaranonj mero.

¹³Iijiptwaa gbiliuruta yoŋononj Libia (Lud) kanageso, Anam kanageso, Lehab kanageso ano Naftu kanageso koloouju. ¹⁴Kaanagadeen Patrus, Kaslu ano Kriit. Kriit ii Filistia kanageso yoŋoo bejisigia kolooro.

¹⁵Keinambaa meria mutuya ii Saidon. Iwaa gematanonj Keinanonj kanageso koi kaanja yoŋoo bejisigia kolooro: Hit kanageso, ¹⁶Jebus kanageso, Amor kanageso, Girgas kanageso, ¹⁷Hiwi kanageso, Arka kanageso, Siini kanageso, ¹⁸Arwad kanageso, Zemar kanageso ano Hamat kanageso. Keinanonj korebore yoŋoo wanjale bejisigia kolooro yoŋononj kanagenj juma deenqeengi.

¹⁹Kaenjenkeengi Keinan kanageso yoŋononj balonj goraaya ii gomanj qata Saidon iikanonja kanainj kema Gerar gomanonj kema Gaza

^m 10.6 Kuus ii Sudan kantriwaa qata.

kanonj tegoja. Kaanagadeen Sodom baagenj kema Gomora kema Adma ano Zeboim kema Lasa kanonj tegoja. ²⁰Haambaa merauruta ii isigia so, qaagia so, balongia so ano kanageso tuungia so kaen laligogi.

Seembaa gbiliuruta

²¹Jaafetwaa data Seem iwaa merauruta kaanjiadeenj koloogi. Seemnonj kaen Eberwaa merauruta kuuya yonoo wanjale benjisia kolooro. ²²Seembaa merauruta yonoo qagia ii Elam, Asur, Arfaksad, Lidia (Luud) ano Aram. ²³Arambaa merauruta yonoo qagia ii Uuz, Huul, Geter ano Mas. Kaen laligogi. ²⁴Arfaksadwaa meria Sela kolooro Selawaa meria Eber kolooro. ²⁵Eberwaa merawoita woi koloori. Mononj koloonj laligonj kouroti, kamban iikanonj namo ejembanonj juma deenqeengi. Kawaajon iwaa qata Peleg (Siinsererenj) qagi. Kogaa qata ii Joktan. ²⁶Joktambaa merauruta kokaenj koloogi: Almodad, Selef, Hazarmawet, Jera, ²⁷Hadoram, Uuzal, Dikla, ²⁸Oobal, Abimael, Saba, ²⁹Oofir, Hawila ano Joobab. Eja kuuya ii Joktambaa meraurutaga. ³⁰Yonoo rama laaligo balongia ii gomanj qata Meesa iikanonja kanainj gomanj qata Sefar kanonj baagenj kema weenj koukoutaa balonj baanayawo kanonj tegoja. ³¹Seembaa merauruta ii isigia so, qaagia so, balongia so ano kanageso tuungia so kaen laligogi.

³²Nooawaa esameraanjuruta ii isigia so, kanagesogia ano balongia so kaen koloogi. Yonononj juma seinj deenqeema kanageso tuunja tuunja koloogi gboulu somatanonj tegoro kema balonj sokoma laligogi. Kianj.

Anutunonj ejemba qaagia mendeeno.

11 ¹Wala eenanonj balonja balonja kuuya yonononj qaa motoongoj jegi iikanonj mindirinj onono laligogi. ²Kaen laligonj mesaonj weenj koukoutanonj baagenj kema Babilon uutanonj balonj koria somata monj mokolonj kanonj mirigia menj raji. ³Kanonj rama iyanjiodeenj kokaenj aminj mogi: “Mono kawu. Anana mono gbakonj menj mozozononj gerenonj ooninj kotakota koloowaa.” Kaen jenj miri sopaya mewombaajonj jamo kowonjinj qaagoto, birik ama batugianonj namo saposapo qandonj kaanja anji iikanonj birik ii mokotaan onono. ⁴Gawonj kaen menj toroqenj kokaenj jegi: “Mono kawu. Anana mono ananaajonj siti monj menj iikanonj miri koriga totoonj (taua) meninj waarenanonj sombinj oosiriwaa. Kaen oosiro mende deenqeema balonj kuuya sokoma lanj kema laligowombotiwaajonj mono anana qabuñananawo koloowonja.”

⁵Kaen jenj gawonj megito, Pononj ejemba siti ano miri koriga megiti, ii iimambaajonj kamaaro. ⁶Kamaanj ii iima kokaenj jero: “Yonononj siinsererenj qaagoto, kanatuuru arenjia motoongoj qaagia motoongoj jenj nama iwoi koi kanainj mejuti eenj, kanagenj ii me woi mewombaa arenjia ambuyati, ii mono iikawaajonj mende amamaanj osiwuya. ⁷Ayo, anana

mono balononj kemenj qaagia mej sooninj tuunj monj yonononj tuunj tosia yonoo qaagia mende moma asarinj laligowu.”

⁸ Poŋnonj kaenj jej ejemba kanonj mendeqendeema onono gomanj kuuya sokoma kema kanj siti memewaa gawonja somonjonj mesaogi. ⁹ Poŋnonj ejemba kuuya yonoo qaagia mej sooroti, iikawaajonj gomanj iikawaa qata Baabel (enjalolonj sisau) jegi. Iikanonja Poŋnonj ii mendeqendeema onono deema balonj kuuya sokoma kenji. Kianj.

Qa arenj Seembaanonja kanainj Abrambaanonj kenja.

1 Hist 1.24-27

¹⁰ Seembaa gbiliuruta yonoo qa arengia koi. Gboulu gematanonj yambu woi tegoro Seemnonj yambuya 100 tegoro kambanj kanonj meria Arfaksad kolooro. ¹¹ Arfaksadnonj kolooro kawaa gematanonj Seemnonj toroqenj yambu 500 laligoro kambanj batuya kanonj meraborauruta tosaanja koloogi.

¹² Arfaksadnonj yambuya 35 tegoro meria Sela kolooro. ¹³ Selanonj kolooro kawaa gematanonj Arfaksadnonj toroqenj yambu 403 laligoro kambanj batuya kanonj meraborauruta tosaanja koloogi.

¹⁴ Selanonj yambuya 30 tegoro meria Eber kolooro. ¹⁵ Ebernonj kolooro kawaa gematanonj Selanonj toroqenj yambu 403 laligoro kambanj batuya kanonj meraborauruta tosaanja koloogi.

¹⁶ Ebernonj yambuya 34 tegoro meria Peleg kolooro. ¹⁷ Pelegnonj kolooro kawaa gematanonj Ebernonj toroqenj yambu 430 laligoro kambanj batuya kanonj meraborauruta tosaanja koloogi.

¹⁸ Pelegnonj yambuya 30 tegoro meria Reu kolooro. ¹⁹ Reunonj kolooro kawaa gematanonj Pelegnonj toroqenj yambu 209 laligoro kambanj batuya kanonj meraborauruta tosaanja koloogi.

²⁰ Reunonj yambuya 32 kolooro meria Serug kolooro. ²¹ Serugnonj kolooro kawaa gematanonj Reunonj toroqenj yambu 207 laligoro kambanj batuya kanonj meraborauruta tosaanja koloogi.

²² Serugnonj yambuya 30 tegoro meria Naahor kolooro. ²³ Naahornonj kolooro kawaa gematanonj Serugnonj toroqenj yambu 200 laligoro kambanj batuya kanonj meraborauruta tosaanja koloogi.

²⁴ Naahornonj yambuya 29 kolooro meria Tera kolooro. ²⁵ Teranonj kolooro kawaa gematanonj Naahornonj toroqenj yambu 119 laligoro kambanj batuya kanonj meraborauruta tosaanja koloogi. ²⁶ Teranonj yambuya 70 tegoro meria Abram, Naahor ano Haran koloogi.

Terawaa gbiliuruta.

²⁷ Terawaa gbiliuruta yonoo qa arengia koi. Terawaa merauruta Abram, Naahor ano Haran koloogi. Harambaa meria Loot kolooro. ²⁸ Haranonj Kaldia yonoo balononj laligonj iyanjaa kolokoloo gomanja qata Uur iikanonj komuro Harambaa manja Teranonj toroqenj laligoro.

²⁹Abram ano Naahor yorononj ororonj emba meri. Abrambaa embia qata Saarai kolooro Naahorwaa embia qata Milka. Milkanonj Harambaa borataga kolooro. Haranonj Milka ano Iska yoroo manjaraga. ³⁰Saarainonj emba arunaga meria qaa eej laligoro.

³¹Teranonj meria Abram, esia Loot Harambaa meria ano enaroya Saarai, meria Abrambaa embia ii unuano motoonj Kaldia balombaa gomanj qata Ur mesaonj Keinan balononj kembombaajonj kenji. Kaenj kenjgito, Haran gomanj balononj kanj nama kanonj mirigia menj raji. ³²Ragi Teranonj yambuya 205 kolooro Haran gomanj kanonj rama komuro. Kianj.

Anutunonj Abram oono.

12 ¹ⁿ Poñnonj Abram kokaenj ijoro: “Gii gomanga, kanatuuruga ano mangaanonj miri iwoi mesaonj balonj qendeema gomanjati, mono iikanonj kema. ²Niinonj koloonj seisei gombe gbiliuruganonj kanageso somata koloowuya. Niinonj kotuegonj nanjonj gombe qabuñaganonj somariin somata koloowaa. Kaenj kolooro Anutu niinonj goojonj ama kanageso tosaanj kotuegonj onjoma laligowaa. ^{3o} Daenj yonjononj gii kotuegonj gombuti, niinonj mono ii kotuegonj onjoma laligomaña. Daenj yonjononj gii jenj qasuaanj gombuti, niinonj mono ii kaanagadeen jenj qasuaanj onjoma laligomaña. Goojonj ama noo kotumotuenanonj mono namowaa kanageso tuun kuuya yonoo qagianonj uro oyanboyanj mokoloowuya.”

⁴Kaenj ijoro Abramnonj Poñnonj jerotiwaa so Haran gomanj mesaonj keno Lootnonj iwo keni. Abramnonj yambuya 75 kolooro kanonj Haran gomanj mesaonj keno. ⁵Kemanj jenj embia Saarai, beeta Loot, esuhinaya kuuya menj kululuugi seiroti ano welenqeqe ejemba Haran gomanonj laligonj onjonjgiti, ii unuama gomangia mesaonj Keinan balononj kembombaajonj kema kema iikanonj keugi.

⁶Abramnonj balonj kanonj kema laligonj gomanj qata Sekem kanonj kouma jujuu gere somata qata More kawaa kosianonj kuun menj raro. Kambanj kanonj Keinan ejemba yonjononj balonj iikanonj laligogi. ^{7p} Kaenj laligogi Poñnonj Abram asuginj munj kokaenj ijoro: “Balonj koi ii mono goo gbiliuruga buña qen onjomaña.” Kaenj ijoro Abramnonj Poñ iwaanonj asugiroti, iwaajonj siimolonj oonjoombaa alata monj mero.

⁸Iikanonjadeen mesaonj toroqen Beetel gomambaa weenj koukoutanonj baagenj balonj baanjawo kanonj kema opo sel kuunja mororonjonj mero nano. Kaenj nano Beetel gomanj kanonj weenj kemekemetanonj baagenj raro Ai taonjonj weenj koukoutanonj baagenj raro. Kaenj rari batugaranonj nama Pombaa siimolonj alata monj iikanonj menj Pombaa qata qama koolinj muro. ⁹Kawaa gematanonj balonj ii mesaonj toroqen Saut waagenj kema distrik qata Negew kanonj rama laligogi. Kianj.

ⁿ 12.1 Apo 7.2-3; Hib 11.8 ^o 12.3 Gal 3.8 ^p 12.7 Apo 7.5; Gal 3.16

Abramnoŋ Ijijpt kantrinoŋ kema laligoro.

¹⁰Kambaŋ kanonŋ Keinan balonoŋ bodi kolooro. Bodi iikanonŋ kотиiŋ biŋawo kolooro Abramnoŋ Ijijpt kantrinoŋ tawayagadeeŋ laligowombaajoŋ keŋgi. ¹¹Kananonŋ kema Ijijpt dodowigi Abramnoŋ embia Saarai qaa kokaeŋ ijoro: “Moba, giinonŋ emba iimasiinŋiŋgawo koloojaŋi, ii mojeŋ. ¹²Kawaajoŋ Ijijpt eja yoŋonoŋ gii giima kokaeŋ jewuya: ‘Koi iwaa embiaga.’ Kaeŋ jeŋ nii nugi komumaŋato, gii giima koboogi laligowaga. ¹³⁹ Kawaajoŋ gii mono kokaeŋ jewa: ‘Nii iwaa naaŋaga.’ Kaeŋ jenago gooŋonŋ ama awaagadeeŋ ama noma noo laaligona gou gajona koŋgi laligomaŋa.”

¹⁴Abramnoŋ Ijijpt keuro Ijijpt ejemba yoŋonoŋ Saarai iigi emba iima-aiŋaiŋawo awaa soro kolooro. ¹⁵Iikanondeeŋ Faarao kiŋ pombaa poŋ qereweŋa jawiŋuruta yoŋonoŋ ii iigitiwaaŋonŋ Faarao kimbaanoŋ kema Saaraiwaa selia mepeseegi moro. Ii moma jero Saarai wama kiŋ pombaa jiŋkaronŋ miri uutanonŋ ugi. ¹⁶Ugi Faarao kiŋnoŋ Saaraiwaaŋonŋ ama Abram awaagadeeŋ ama muro. Kaeŋ ama muro iwoi koi kaŋa ii Abrambaa buŋa kolooro: lama, bulmakao, doŋgi eja ano embia, welenŋqeŋe eja ano emba ano kamel jaasoŋgoya ii Abram muro buŋa qeŋ aoro.

¹⁷Ii buŋa qeŋ aoroto, Poŋnoŋ Abrambaa embia Saaraionoŋ Faarao kimbaa mirinoŋ laligorotiwaajoŋ ama jero ji bologa kotiganonŋ Faarao kiŋ ano ejemba iwaa jiŋkaronŋ mirinoŋ laligogiti, iyoŋoo qagianonŋ uro. ¹⁸Kaeŋ uro Faarao kiŋnoŋ Abram koma hororo karo kokaeŋ qisiŋ muro: “Gii mono naa terega ama nona? Naambaajoŋ ‘Ii embanaga,’ kaeŋ mende jena mobe? ¹⁹Naambaajoŋ ‘Ii noo naanaga,’ jena? Kaeŋ jena niinonŋ ii embanaga kolootiwaajoŋ oombe? Embaga koi. Mono ii wama kembao.”

²⁰Kaeŋ jeŋ ejauruta jeŋ kotoŋ oŋono Abram wama kananonŋ kema oŋoŋgi embia ano ilawoilaya kuuya eŋ muroti, ii meŋ uŋuama keŋgi. Kiaŋ.

Loot ano Abram yorononŋ deeni.

13 ¹Abramnoŋ Ijijpt balonŋ mesaonŋ embia ano bao hina iwoiya kuuya meŋ uŋuama Lootwo motoonŋ eleema kema Keinan balombaa leeya Saut waageŋ qata Negew kanonŋ kougi. ²Abrambaanoŋ lama bulmakao ano goul silwa ii ambembo eŋ muro eja kindiŋbiriawo laligoro. ³Kaeŋ laligoŋ Negew distrik uutanonŋ rama mesaonŋ tawayagadeeŋ rooŋqeŋegianonŋ eŋ waama kema laligoŋ Beetel gomanonŋ kougi. Opo sel kuuŋa wala Beetel ano Ai gomaŋ iyoroo batugaranonŋ kuuŋ mero nanoti, mono iikanonŋ kougi. ⁴Wala siimolonŋ alata meroti, mono iikanonŋ kouma Pombaa qata qamago qama kooliro.

⁹ 12.13 Jen 20.2; 26.7

⁵Lootnoŋ Abrambo rama mesaŋ laligoroti, iinoŋ kaanjiadeeŋ lama bulmakao tuuŋa tuuŋa ano opo sel kuuŋa kuuŋa ii mamaga meŋ laligoro. ⁶Kaeŋ laligoŋ oro esuhina iwoigara mamaga eŋ orono balonoŋ mende sokono. Ii motooŋ unuagiwaotiwaas so mende kolooro kileŋ motooŋ rama laligowotiwaajoŋ amamaari. ⁷Amamaaŋ Abram ano Loot yoroonoŋ oro galenjurugara yoŋoo batugianoŋ balombaa aŋgowowoya asugiro. Kambaŋ kanonŋ Keinan kanageso ano Periz kanageso yoŋonoŋ balonŋ iikawaa toya koloogi yoŋowo motooŋ laligogi.

⁸Kaeŋ laligoŋ Abramnoŋ beeta Loot kokaenŋ ijoro: “Anara mono maŋ mera laligojo. Kawaajoŋ nii ano gii batunaranonŋ me oro galenjurunara yoŋoo batugianoŋ andoruru mono mende ewa. ⁹Kawaajoŋ saanonŋ deembo. Balonŋ kuuya mono goo jaasewanŋanonŋ asuganonŋ eŋ kenji, ii saanonŋ iijaŋ. Kaeŋ ano giinoŋ qaninaraageŋ kemaŋa jewagi eeŋ, niinoŋ saanonŋ dindinaraageŋ kemaŋa. Me giinoŋ dindinaraageŋ kemaŋa jewagati eeŋ, niinoŋ saanonŋ qaninaraageŋ kemaŋa.”

¹⁰^r Kaeŋ ijoro Lootnoŋ Jordan balombaageŋ uuŋ balonŋ koria somata kuuya iiro Anutunoŋ ii awaa bedu mero Pombaanonŋ oyaŋboyaŋ urukisi kelegawo kaŋa kolooro. Ii Iijpt yoŋonoŋ balonŋ kaŋa eŋ Zoar gomaŋ baageŋ keno. Wala Poŋnoŋ Sodom ano Gomora mende tiwilaŋ orono kambaŋ kanonŋ balonŋ ii kaŋa ero. ¹¹Kaeŋ ero Lootnoŋ ii iima gosioŋ Jordambaa balonŋ koria somata kuuya ii meweŋgoŋ weeŋ koukoutanonŋ baageŋ keno. Kaeŋ ama deeni. ¹²Deema Abramnoŋ Keinan balonoŋ kema laligoroto, Lootnoŋ balonŋ koria somataa taonŋ taonŋ yoŋoo batugianoŋ kema kaŋ laligoro. Kaeŋ laligoŋ opo sel kuuŋa metogonŋ meŋ kuuŋ kema nama tetegoyanonŋ Sodom kosianoŋ keuma laligoro. ¹³Kanonŋ laligoroto, Sodom kanatuuru yoŋonoŋ kanageso bologa koloonŋ Poŋ qetama siŋgisoŋgo jekania booroŋgia ama meŋ laligogi.

Abramnoŋ Hebron gomanonŋ kema rama laligoro.

¹⁴Lootnoŋ Abram ooma keno kambaŋ kanonŋ Poŋnoŋ Abram qaa kokaenŋ ijoro: “Mono jaaga hak ataama багаageŋ uuŋ waama eleema gemagaageŋ uuŋ kaanŋagadeeŋ weeŋ koukoutanonŋ ano weeŋ kemekemetanonŋ baageŋ uuwa. ¹⁵^s Balonŋ kuuya koi iijaŋi, ii mono gii ano goo gbiliuruga oŋoo buŋa qewe kambaŋ tetegoya qaa buŋagiaga eŋ ubaa. ¹⁶Niinoŋ gbiliuruga koloonŋ seisei mamaga oŋombe jaŋgogianoŋ somariij namowaa sakasiŋa kaŋa koloowaa. Moronoŋ sakasiŋ jaŋgoya weeŋgonagati, iinoŋ saanonŋ gbiliuruga yoŋoo jaŋgogia mewaa. ¹⁷Niinoŋ balonŋ koi mono goo buŋaga qeŋ gonjeŋ. Kawaajoŋ saanonŋ waama kema kaŋ balonŋ kuuya koi bakabaka eugeŋ emugeŋ iima kotonŋ laligowa.”

¹⁸Kaeŋ ijoro Abramnoŋ waama opo sel kuuŋa qetegonŋ meŋ kuuŋ kema Hebron gomanonŋ kaŋ Mamre gomanonŋ jujuu gere somata nama kenŋgiti,

^r 13.10 Jen 2.10 ^s 13.15 Apo 7.5

iikawaa kosogianonj raro. Kanonj rama Pombaajonj siimolonj alata monj mero. Kianj.

Abramnonj Loot ii kere yonoo borogianonja metogoro.

14 ¹Kambanj kanonj Babilombaa (Sinarwaa) kiija qata Amrafel, Elasarwaa kiija qata Ariok, Elambaa kiija qata Kedorlaomer ano Goimbaa kiija qata Tidal laligogi. ²Yonononj kinj koi yonowoo kanainj manja aogi: Sodom taombaa kiija qata Bera, Gomora taombaa kiija qata Birsaa, Adma taombaa kiija qata Sinab, Seboim taombaa kiija qata Semeber ano Bela (qata monj Zoar) taonj kawaa kiija. ³Kinj kuuya koi yonononj dondoonja qata Sidim kanonj ajoroonj ku-usunja mindirinj soomonjgo anji. Sidim dondoonjanonj kambanj kokaamba Sii Kowe Koomuya ii eja. ⁴Yonononj yambu 12:waa so Kedorlaomerwaa jenjkooto baatanonj laligonj kouma yambu 13:na kanonj iwaa qaa baatanonj kembombaaajonj qotogonj karej motonj manja qegi.

⁵Kaenj anji yambu 14:na kanonj Kedorlaomer ano kinj tosaanja iwo soomonjgo ama laligogiti, iyonononj kanj kanageso koi kaanja yonowoo manja qej haamo anji: Refa kanageso ii Asterot Karnaim gomanonj unj unj haamo anji. Zuzi kanageso ii Haam gomanonj ano Eme kanageso ii Kiriataim gomanj kanonj unj unj haamo anji. ⁶Hoor kanageso ii Seir balonj baanjawoo kanonj unj unj onjotaan kema kema El Paran gomanj kanonj keuma haamo ama onj onji. El Paran ii balonj qararanjkonjkonjaa goraayanonj eja. ⁷Haamo ama onjoma iikanondeen eleema En Mispas (qata monj Kaades) kanonj kanj Amalek kanageso haamo ama onjoma balonjgia kuuya anjonj konji. Amor kanageso Hazezon Taamar balononj laligogiti, ii kaanjiadeen unj unj haamo ama onj onji.

⁸Kaenj kolooro Sodombaa kiija, Gomorawaa kiija, Admawaa kiija, Zeboimbaa kiija ano Bela (qata monj Zoar) kawaa kiija yonononj waama asasa riinj Sidim dondoonjanonj keuma kinj koi kaanja yonowoo manja qewombaa jawoya ama aronj qej nanji: ⁹Elambaa kiija Kedorlaomer, Goimbaa kiija Tidal, Babilombaa (Sinarwaa) kiija Amrafel ano Elasarwaa kiija Ariok. Kinj 4 yonononj kinj 5 yonowoo aronj qegi.

¹⁰Kaenj aronj qegito, Sidim balonj dondoonja kanonj ronj resa saposapoyawoo kanonj saa qej raro. Kaenj raro Sodom ano Gomora taonj yoroo kinj ponjgianonj manjaqeqe ejaurugara yonowoo unjurama kemaligi eja tosanonj ronj iikanonj ritoonj kemej unjuro. Kaenj unjuro alaurugia tosaanja kuuya yonononj oloj koma unjurama balonj baanjawoo kanonj ugi. ¹¹Ugi kinj 4 yonononj Sodom ano Gomora kema esuhinagia ano nembanenegia kuuya ii leinj qej mej togonj kenji. ¹²Abrambaa beeta Lootnonj Sodom laligorotiwaajonj ama ii kaanjiadeen esuhinayawoo wama kenji.

¹³Kaenj kenji eja monjonj oloj koma misinjonj kanj iikawaa buzu qaaya ii Hibruu (waba) eja Abram ijoro. Kambanj kanonj Abramnonj Amor

eja qata Mamre iwaanonj jujuu gere somasomata iikawaa kosogianonj laligoro. Mamrenonj kowoita qagara Eskol ano Aner yorowo motoonj Abrambo soomonjo ama laligogi. ¹⁴Abramnonj beeta Loot wama kenigiti, iikawaa qaaya moma ejauruta 318 aŋaa mirinonj koloonj momo moma manjaqeqe koma gbilinj laligogiti, ii oŋoono ajoroonj kere tuunj oŋotaan Noot waagej kema laligonj Dan gomanonj keugi.

¹⁵Abramnonj ejauruta mendeema oŋono yonononj gomantiija kanonj konjomaa kere tuunj qelanjinj ununj haamo ama oŋonji. Haamo ama oŋoma oŋotaan kema laligonj Damaskaswaa Noot leegej gomanj qata Hoba kanonj keugi. ¹⁶Kanonj keuma esuhina kuuya leinj qerj meŋ kenigiti, ii mokoloogi. Beeta Loot ano iwaanonj ilawoila ii meŋ wama eleema kagi. Sodom ano Gomora yonoo emba meraanurugia ano ejemba tosaana ii kaanjadeen kuuya unuama kagi.

Melkizedeknonj Abram kotuegoro.

¹⁷Abramnonj kaenj Kedorlaomer ano kinj tosaana iwo soomonjo ama laligogiti, ii ununj haamo ama oŋoma eleema karo Sodobaa kinj iinonj Sawe dondoonja (qata monj Kimbaa dondoonja) kanonj mokoloonj iimambaaonj keno. ^{18^t} Kamban kanonj Melkizedek Saalembaa kinj iinonj bered ano wain apu meŋ karo. Iinonj Anutu uuta jigo gawonj galaŋa kolooro. ¹⁹Kaenj ama Abram kotuegonj munj qaa kokaenj ijoro: “Anutu uuta Siwe namo mokoloonj oronoti, iinonj mono Abram gii kotuegonj gono laligowa. ²⁰Anutu uutanonj kereuruga goo borononj ama oŋonoti, mono ii mepeseejonj.” Kaenj ijoro Abramnonj ilawoilaya kuuya mendeeno tuunj ten kolooro iikanonga motomotoonj (10%) meŋ mamatewooya muro.

²¹Ii muro Sodobaa kinjanonj Abram kokaenj ijoro: “Ejembauruna ii nombagato, esuhina ii mono geengaa buŋa koloowa.”

²²Kaenj ijoroto, Abramnonj Sodobaa kinjaajonj kokaenj jero: “Qaana kotiiwaatiwaajonj niinonj borona Ponj Anutu uuta Siwe namo mokoloonj oronoti, iwaanonj baagej meŋ waama jojopanj qaa kokaenj jejeŋ: ²³Nii goononj iwoi monj ii mende totoonj memanja. Beweso kasagaa kitia me kana esugaa kasia ii kaanjadeen mende memanja. Kaenj ambe giinonj kanagej kokaenj jewabo: ‘Niinonj Abram iwoi mube iinonj eja esuhina qaqabunayawo koloonj laligoja.’ Gii mono kaenj jemambaaonj amamaanj laligowa. ²⁴Nii iwoi monj mende toroqenj memanjato, ejaurunanonj naa iwoiga negiti, ii meleema nononji sokondaboroja. Kaanagadeen eja alauruna Aner, Eskol ano Mamre niwo kagiti, iyonononj mono tawagia soya jejeja mewu.” Kianj.

Anutononj Abrambo soomonjo areŋ ano.

15 ¹Kaenj ama Abrambaa jaaya meleeno jaamelej unj iiro Pononj qaa kokaenj jeŋ asugiro, “Abram, gii toroko mende moba. Niinonj goo reeŋ koloonj. Goo tawaga mono somata qatawo koloonj eŋ ubaa.”

^t 14.18-20 Hib 7.1-10

²Qaa kaen ijoroto, Abramnonj kokaen jero, “Oo Ponj somatana, nii meraborana qaa laligowego tawa nona iikanonj mono nomaen ilaen nonaga? Niinonj komuwe Damaskas eja Eliezer iinonj noo esuhinanaa toya koloowaa.” ³Kaen jen toroqen kokaen jero, “Giinonj gbili monj mende nonatiwaajonj gawonj ejana waŋa noo mirinonj laligoji, iinonj mono noo ilawoilana kuuya buŋa qen aowaa.”

⁴Kaen jero Pombaanonj qaa je monj ii iwaanonj kokaen asugiro moro, “Eja iikanonj esuhinagaa toya mende koloowaato, geengaa seleganonjga mera monj koloowaati, iinonj mono goononj ilawoila kuuya buŋa qen aowaa.” ⁵^u Qaa kaen asugiro Anutunonj Abram wama seleenjenj kemeŋ qaa kokaen ijoro, “Mono sombinonj uuna uro senjelao weenjonj oŋombaatiwaa so koloowaati eenj, ii mono saanonj weenjonj oŋomba.” Kaen ijonj kokaen toroqen jero, “Goo gbiliuruga yoŋoo jaŋgogianonj mono iikawaa so koloowaa.”

⁶^v Kaen jero Abramnonj Ponj moma laariŋ muro momalaaria iiro sokono qaaya jen tegoro solanjiro.

⁷Ponjonj toroqen qaa kokaen ijoro, “Niinonj Ponj koloojen. Gii Kaldia balombaa gomaŋ qata Uur kanonj laligona guambe koi kari. Balonj koi gombe buŋa qen aowaatiwaajonj ama gii guama koi kawee.”

⁸Kaen jeroto, Abramnonj kokaen ijero, “Oo Ponj somatana, balonj koi kanonj noo buŋaga koloowaati, ii mono naa aiwesega iima moma kotomaŋa?”

⁹Kaen jero Ponjonj iwaajonj kokaen jero, “Gii mono kema bulmakao embia kowiŋa yambuya karoonj, meme (noniŋ) embia yambuya karoonj ano lama eja yambuya karoonj ano kewo monj ano kewo susu gbilia monj ii meŋ noononj kawa.”

¹⁰Kaen jero Abramnonj kema ii korebore meŋ kaŋ oro ii biiwianonj qosoma oŋoma leegenj leegenj ii areŋgoro kana leelee arenonj egi.^w Kaen anoto, koonj ii mende qosono. ¹¹Mende qosoma qamogia lee lee areŋgonj oŋono koonj kawalia yoŋononj kaŋ qamo yoŋoo qagianonj kamaanj konjito, Abramnonj ii konjoma oŋono keŋgi.

¹²^x Ween jaaya tegonj kememambaajonj anoti, kambanj iikanonj Abrambaa jaayanonj kamaanj mero gaonj biŋawo ero. Kaen ero pangamaŋ ziwiziwawaa kanjaŋa kanonj kaŋ turuŋ muro. ¹³^y Turuŋ muro Ponjonj kokaen ijoro, “Qaa hoŋa koi mono geja ama moba: Goo gbiliuruganonj mono balongia mesaonj kantri monjonj kema wabaga laligonj ubuya. Kaen laligonj yoŋoo welenqeurugia omaya koloogi ii yambu 400:waa so meluŋgonj oŋoma laligowuya.

^u 15.5 Room 4.18; Hib 11.12 ^v 15.6 Room 4.3; Gal 3.6; Jei 2.23 ^w 15.10 Soomonjo: Kamban kanonj soomonjo areŋ ama ii sili kaŋa kanonj meŋ kotiŋkegi. Ejanonj oro leeya woi iikawaa batugaranonj nama mindiriŋ oroma soomonjo ii doonjonj galenj kono.
^x 15.12 Job 4.13, 14 ^y 15.13 Eks 1.1-14; Apo 7.6

^{14z} Kaen laligowuyato, niinon kantri welenqeqeurugia omaya koloon laligowuyati, iyonoo qaagia kaanagadeen jeŋ tegon irona meleembe qagianon ubaa. Kaen uro isama ononŋi kantri ii mesaon esuhinagia mamaga men eleema kawuya. ¹⁵⁻¹⁶ Niinon Amor kanageso ii balon kokaon uulanawo mende onotaamaŋa. Wala singisongoya singisongoya ama bolidaborogi i irona tororo meleema onomanatiwaa kambanjon koloowaati, kamban iikanon mono ii onotaamaŋa. Kawaajon goo esauruga yonoo esaurugia koloon laligowuyati,^a kamban kanon goo gbiliuruganon mono eleema koi kawuya. (15) Yononon kaen kawuto, geenŋo wala yambugaa kambanjon waziin komuro luaenon manasauruga yonoonon kena ron koma gombuya.”

¹⁷ Pononon kaen jero ween jaayanon tegon kemero pangaman mero iwoi kokaen kolooro iiro: Monjon mombaa uutanon gere bolanon kokobilibiliawo jeŋ asariro kowa kondunŋkondunawo pumpunŋoro. Iwoi iikanon asugin oro koomuya qoosona iyonoo batugianon nama kema karo.

^{18b} Pononon oro leele iikawaa batugianon kema kan somaŋa kanon Abrambo soomonŋo areŋ ama (kaisareyanon ii men kotiin) qaa kokaen ijoro, “Niinon balon koi ii goo gbiliuruga ii buŋa qen onomaŋa. Iikawaa jawoya ii Iijiptwaa apu gowoya (Nail) iikanona kanain kan koi uugun kema apu bereŋa somata qata Yufreitis iikanon tegowaa. ¹⁹ Kamban kokaamba ii kanageso koi kaan yonoo balon eja: Kin kanageso, Kenas kanageso, Kadmon kanageso, ²⁰ Hit kanageso, Periz kanageso ano Refaim kanageso, ²¹ Amor kanageso, Keinan kanageso, Girgas kanageso ano Jebus kanageso. Yonoonon balon kuuya ii mono men sokoma laligowu.” Kian.

Haagar ano Ismael

16 ¹ Abrambaa embia Saarainon aruŋa laligon merabora mende meroto, Saaraawaa welen embia qata Haagar laligoro. Ii Iijipt embaga. ² Iinon laligorotiwaajon Saarainon Abram kokaen ijoro: “Pononon sonŋo somonŋon nono merabora mende mewetiwaajon gii mono welen embana mena koro ama merabora mon mero noo buŋaga koloonaga.” Kaen ijoro Abramnon Saaraawaa qaayaajon uumotoonŋo ano. ³ Abramnon Keinan balonon yambu 10 laligoro tegoro kamban kanon Abrambaa embia Saarainon Iijiptga welen embia Haagar men loyawo motoon

^z 15.14 Eks 12.40-41; Apo 7.7 ^a 15.15-16 Yambu 430 kamban ii kokaen jeŋ weenŋogi: Liwainon laaligo yambuya 137 iikanonadeen yambu 80 ii Iijipt laligoro. Iwaa gematanon eja koi kaananon yambugia kokaen Iijipt laligogi: Kehat 133, Amram 137, Mooses 80. (Iikawaa gematanon Moosesnon Iijipt mesaon toroqen yambu 40 laligoro.) Ii mindirin yambu 430 kolooro. Eks 6.16, 18, 29 Dut 34.7 ^b 15.18 Apo 7.5

ewaotiwaajon muro. ⁴Kaen muro men laligoro koro ano. Koro anjen, kaen moma galen embia Saara i kanain jejewili ama muro.

⁵Kaen ama muro Saaraion Abram kokaen ijoro: “Unanon boliro siimbobolo momakejenj, iikawaa qaayanon mono goo qaanon uma ewaa. Niion welen embana goo borongan ambe koro ama ii moma iikanondeen kanain jejewili ama noma laligoja. Kawaajon Pononon mono nii ano gii anaraa batunaranon qaa gosin jen tegowa.”

⁶Kaen ijoro Abramnon kokaen jero: “Welen embaganon mono geengaa borongan laligojiwaajon nomaen mona sokonji, mono iikawaa so ii ama muba.” Kaen jero Saaraion Haagar lan horon ureen ama muro mesaon togon olon koma keno.

⁷Keno Pombaon gajoba monon balon qararanonkonononon apu jaaya mombaa kosianon mokolon muro. Apu jaaya ii Suur gomanon kekembaa kana goraayanon eja. ⁸Iikanon mokolon mun kokaen jero: “Haagar, Saara welen embia, gii mono daenkaya kaja dakanon kembaga?”

Kaen jero kokaen meleeno:

“Nii galen embana Saara wananon asanjon olon koma kajej.”

⁹Kaen jero Pombaa gajobanon Haagar kokaen jen koton muro: “Gii mono mombo Saara wananon kema welen qen iwaa qaa baatanon laligowa.” ¹⁰Qaa ii toroqen kokaen jero moro: “Haagar, nii mono goo gbiliuruga kolonseiseigia onombe janogia mende weenweenyoyaa so kaan laligowuya.”

¹¹Pombaa gajobanon mombo toroqen Haagar kokaen ijoro:

“Gii kokowo koloojan meraga mewaga.

Dologo koi tapekokoro moma saana

ii mono Pombaa gejianon kemero moja.

Kawaajon merawaa qata Ismael qaba.^c ¹²Iion eja donji bao

kombo kaan kolon (anja jaaja lan kema kan) laligowaa. Iion borianon ejemba kuuya qetaama onono ejemba kuuya yononon ii qotogon mun laligowuya. Iion kouruta kuuya yonowo kerekere anodeen ama kanawaen qen laligowaa.”

¹³Kaen ijoro Haagaron kokaen jero: “Niion mono keteda koi monon nii niimakeji, ii iijen.” Kawaajon Pon iwajon qaa jeroti, iwaa qata kokaen qama muro: “Gii Pon nii niimakejanj, ii koloojan.” Qata kaen qaro. ¹⁴Kania kawaajon ama apu ron iikawaa qata ii Beer Lahai Roi (Laaligoyawo laligon niimakejiwaa apu ron) qagita eja. Apu ron ii toroqen goman woi qagara Kaades ano Bered iyoro batugaranon eja.

¹⁵^d Haagaron Abrambaa meria mero. Abramnon iyanaa meria Haagar meroti, iwaa qata Ismael qaro. ¹⁶Abramnon yambuya 86 kolooon Haagaron Ismael mera ii Abrambanon mero. Kian.

^c 16.11 Ismael: = Anutanon gejianon moja. ^d 16.15 Gal 4.22

Soomoŋgo arembaa aiweseya ii selekooto.

17 ¹Abramnoŋ yambuya 99 kolooro Poŋnoŋ asugij muŋ qaa kokaen ijoro: “Niinoŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya koloojen. Kawaajon gii mono noo qaana ten koma pondan nanamemen dindiŋa otaen laligowa. ²^e Nii soomoŋgo aren gii ano nii anaraa batunaranon ambe, ii men kotiin koloonseisei gombe gbiliuruga yoŋoo jangogianon mono somata totoon koloowaa.”

³Kaen ijoro Abramnoŋ simin kuma usugoro Anutunon iwaajon qaa kokaen jero: ⁴“Moba, niinoŋ soomoŋgo arenna giwo kokaen anjen: Giinoŋ kanatuuru mamaga yoŋoo wanjale benisigiaga koloowaga. Qaa kaen jen somoŋgowe ewaa. ⁵^f Goo qaga Abram ii mende toroqen qagi ewaato, giinoŋ kanatuuru mamaga yoŋoo benisigiaga koloowaatiwaajon kuun gonjen, iikawaajon ama qaga mono Aabraham qagi ewaa. ⁶^g Niinoŋ koloon seisei gombe gbiliuruga ii honoŋa qaa koloowuya. Yoŋonon juma deema kanageso tuuŋa tuuŋa mamaga koloowuya. Goo gbiliuruga yoŋoonoŋa tosanon kin poŋa poŋa koloowuya.

⁷^h Niinoŋ mono soomoŋgo arenna ii neena ano gii ano gbiliuruga goo gemaganon toroqen koloon ubuti, ananaa batunananon ambe kotiin tetegoya qaa en uma ewaa. Niinoŋ goo Anutuga ano gbiliuruga goo gemaganon koloon ubuti, mono iyoŋoo Anutugiaga koloon laligomaŋa. ⁸ⁱ Gii Keinan balonon wabaga laligojani, niinoŋ balon ii jinon qaa gii ano goo gbiliuruga onoo bunaga qen onombe bunagia tetegoya qaa en uma ewaa. Kaen ero niinoŋ mono onoo Anutugiaga koloon laligomaŋa.”

⁹Anutunon Aabrahambaajon kaen jen toroqen qaa kokaen ijoro: “Kaen laligomaŋato, giinoŋ mono noonon soomoŋgo arenna qaaya ii ten koma otaen laligowa. Goo gbiliuruga goo gemaganon toroqen koloon ubuti, iyoŋonon mono kaanjadeen ii ten koma otaen laligon ubu. ¹⁰^j Gii ano goo gbiliuruga onowo soomoŋgo arenna ama ii otaawutiwaajon jejen, iikawaa aiweseya ii kokaen: Onoo batugianon eja kuuya yoŋoo selegianon mono noo aiwesena kotowu. ¹¹Noo aiwesena mono selegianon kotowu. Iikanon soomoŋgo aren nii ano onoo batunananon ambe eji, iikawaa aiweseyaga en ubaa.

¹²Kambaŋ koi kanoŋa kanain eja kuuya onoo batugianon toroqen koloon ubuti, iyoŋoo selegianon mono gomaŋ boria 8 kolooro kanon noo aiwesena koton laligowu. Onoanŋiaa gomaŋ uutanon onoanŋiaa ano welenqequeurgia yoŋoo meraurugia koloowuti, ii mono ororon ama onoma laligowu. Welenqeqe tosaŋa ii waba yoŋoonoŋa monenon sewanŋia megii yoŋoo meragia koloowu. Yoŋonon iyanŋiaa gbiliurugia

^e 17.2 Hib 13.2 ^f 17.5 Room 4.17 ^g 17.5 Abram: ii maŋ uuta. Aabraham ii kanatuuru mamaga yoŋoo benisigia. ^h 17.7 Luuk 1.55 ⁱ 17.8 Apo 7.5 ^j 17.10 Apo 7.8; Room 4.11

mende koloojuto, ii kilenj noo aiwesena ii mono yonoo selegianonj kaanjiadeenj kotonj laligowu. ¹³Welenqeqe tosianonj onjoangiaa gomanj uutanonj koloogi welenqeqe tosaanja ii monenonj sewangia megj yonoo meragia koloowu. Noo aiwesena ii mono yonoo selegianonj kaanjiadeenj kotonj laligowu. Noononj soomongonj arenjnaa aiweseya selegianonj kotowuti, ii mono soomongonj arenj tetegoya qaa enj ubaatiwaajonj jenj kotijiej. ¹⁴Eja monj morononj noo aiwesena selianonj mende kotogj eenj laligowaati, iinonj mono noo soomongonj arenja uuguj qetamakeja. Kawaajonj eja kaanja ii mono ejemba tuuj onjo batugianonjga yakarij mugj seleenjenj kamaanj laligowaa.”

¹⁵Anutunonj toroqenj Aabraham kokaenj ijoro: “Gii embagaa qata Saarai ii mende toroqenj qama laligowato, iwaa qata mono Saara (jawinj emba) qama laligowa.^k ¹⁶Niinonj Saara kotuegonj mube iinonj goojonj mera monj mewaa. Niinonj kotuegonj mube iinonj ejemba tuuja tuuja mamaga yonoo nemuj bejisigiaga koloowaa. Iwaa gbiliuruta yonoononjga tosianonj kanageso tuuj yonoononj eja ponja ponja koloowuya.”

¹⁷Ponjonj kaenj ijoro Aabrahamnonj ii moma siminj kuma usugonj uutanonj kokaenj romongonj kawaajonj jomoro, “Eja yambuna 100 kolooro mera mono nomaenj mokoloowenaga? Kaanagadeenj Saaranonj yambuya 90 kolooro mono nomaenj mera menaga?” ¹⁸Aabrahamnonj kaenj romongonj walingonj Anutu kokaenj qisij muro: “Gii saanonj Ismael kuuj muna qaga bosino noo gbiliuruna ii iwaanonga koloowu.”

¹⁹Kaenj qisiro Anutunonj kokaenj meleeno, “Embaga Saaranonj mono geengaa mera dindiija mewaa. Ii mero qata Aisak (jomoja) qaba. Niinonj Aisakwo ano iwaa gbiliuruta yonowo soomongonj arenja ambe kotijij tetegoya qaa enj ubaa. ²⁰Ismael kotuegonj mumambaajonj qisij nonjani, ii kaanjiadeenj saanonj moma goma kotuegonj mumanja. Iinonj eja ponj 12 iyonoo nemuj bejisigia koloowaa. Niinonj koloonj seisei mube gbiliuruta yonoo janogianonj mono somata totoonj koloowaa. Yonononj seij kanageso tuuj somata koloowuya.

²¹Kaenj koloowuyato, Saaranonj geengaa meraga Aisak ii yambu eugenanonj kambanj kokaamba mewaati, niinonj mono neenaa soomongonj arenja ii iwo ama menj kotiimanja.” ²²Anutunonj Aabrahambo qaa kaenj amiri tegoro ii mesaonj waama uro.

²³Weemboria iikanonjadeenj Aabrahamnonj Anutuwaanonj qaa tenj koma anjaa meria Ismaelwaa selianonj Anutuwaa aiweseya kotoro. Kaanagadeenj welenqeqeuruta anjaa miri uutanonj koloogi tosaanja monenonj sewangia mero laligogiti, eja kuuya ii iwaa miri uutanonj ragiti, ii mono kuuya kaanjiadeenj ama onjono. ²⁴Aabrahamnonj yambuya 99 kolooro selianonj

^k 17.15 Saarai: Qata kokaembaajonj utegoro: Iinonj ejemba tuuja tuuja mamaga ano kinj ponj tosaanja yonoo nemuj bejisigiaga koloowaa.

aiwese ii kotogi. ²⁵Meria Ismael ii yambuya 13 kolooro selianonj ii kotogi. ²⁶A Abraham ano meria Ismael yoroo selegaranonj aiwese ii somanja motoonggo iikanondeen kotogi. ²⁷Eja kuuya Aabrahambaa miri uutanonj ragiti, tosanonj iyanjaa miri uutanonj koloogi tosaanja ii waba yonoononja sewanngia mero laligogiti, kuuya iyonoo selegianonj aiwese ii kaanjiadeen kotogi. Kiaj.

Saara mera mewaatiwaa qaaya Anutunonj jero.

18 ¹A Abrahamonj Mamre gomanonj jujuu gere somasomata iyonoo batugianonj laligoro Ponjonj asuginj muro. Weemboria monj iikanonj ween jeta kotakota qero A Abrahamonj opo sel kuunjaa qaayanonj raro. ²Rama ataama uunj iiro eja karoonganonj bataagej nanji. Nanji injiima opo sel kuunj qaayanonja alanzan waama joujolonngia jej unuamambaaonj sararagonj bobogarij keno. Kema waegia menj siminj kuma namononj usugonj kemero.

³Kemej kokaen jero: “Oo ponuruna, niinonj onoo welenqeqegia koloon onoo jaagianonj kalen morianj mokoloonj laligojenj eenj, onoo mono nii mende nuugunj kembu. ⁴Nii onoo welenqeqegia koloonj saanonj apu monj menj kanj onombe kanagia songbama gere kokawaa umuganonj rama haamo mewu. ⁵Nii saanonj nene melaa monj menj kanj onombe newuya. Iikanonj menj kotiinj ononogo saanonj kana mombo toroqen kembuya. Niinonj koi kaandiaga laligowe onoo nii goda qen noma kajutiwaaonj saanonj welenj qen onomaña.” Kaen jero meleema kokaen jegi: “Dangisenj, jejanjiwaa so kaen saanonj ambonja.”

⁶Kaen jegi A Abrahamonj uulanawo bobogarij sel kuunj uutanonj kema uma Saara kokaen ijoro: “Gii mono uulanawo flaua awaa totoonj gomba (sapalanj) karoombaa so menj meleema yonooonj bered oowa.” ⁷Kaen jenj uulanawo bulmakao tuunjonj kema bulmakao donja busuya loota meweengonj welenqeqeya monj muro kanainj uulanawo qen kojongonj ooro. ⁸Ii ooro tegoro ii, kele kosiga ano aju apuya tosia menj kema eja ragiti, iyonoo bagianonj ano. Bagianonj ano nenj raji iyanja kambañ kanonj kosogianonj gere kanianonj galengia nano.

⁹Nano kokaen qisinj mugi: “Embaga Saara ii dakanonj?” Qisinj mugi jero: “Ii opo sel kuunj uutanonj endu raja.”

¹⁰¹ Kaen jero eja yonoononja monjonj kokaen ijoro: “Yambu motoongowaa so tegoro niinonj onanonj eleema koi kawee embaga Saaranonj mono meriawo koloonj laligowaa.” Kaen ijoroto, Saaranonj opo sel kuumbaa qaa ootayanonj loyaa gematanonj nama qaa ii gejianonj kemero moro. ¹¹A Abraham ano Saara yorononj ejemba waña koloori yambugaraa jangoyanonj somata kolooro laligori. Saaranonj koimbaa

¹ 18.10 Room 9.9

aima laligoroti, iikawaa kambaŋanonŋ mono uugudabororo. ¹² Kawaajon Saaranonŋ ii moma uutanonŋ kokaenŋ romonŋonŋ jomoro: “Niinonŋ mono emba waŋa soosooliya koloowe lona eja poŋnanonŋ kaŋjadienŋ eja waŋa kolooro iwo ewotatiwaa naaŋanonŋ mombo asuginŋ nonaga me qaago?”

¹³ Kaenŋ romonŋoro Poŋnonŋ Abraham qisij muŋ kokaenŋ ijoro: “Saaranonŋ naambaajonŋ jomoma kokaenŋ romonŋoja: ‘Nii emba waŋa totonŋ koloonŋ oŋanonŋ merabora mewenaga me?’ ¹⁴ Poŋnonŋ iwoi mombaajonŋ mende totonŋ osinŋkeja. Kawaajonŋ jejenŋ, ‘Yambu motoonŋgowaa so tegoro niinonŋ oŋanonŋ eleema koi kawe Saaranonŋ mono meriawo koloonŋ laligowaa.’”

¹⁵ Saaranonŋ keeta moma ii qalweenŋ kokaenŋ ijoro: “Nii mende jomojenŋ.”

Kaenŋ jeroto, Poŋnonŋ kokaenŋ ijoro: “Qaago, gii mono oŋanonŋ jomojana.” Kaenŋ.

Aabrahamnonŋ Sodom taombaajonŋ gama kooliro.

¹⁶ Kaenŋ jero eja karonŋ yoŋononŋ waama oromesaonŋ Sodom taononŋ baagenŋ eleema kembombaajonŋ aŋgi. Aabrahamnonŋ kaŋjadienŋ ii oŋoomambaajonŋ yoŋowo motoonŋ kenŋgi. ¹⁷ Poŋnonŋ iyaŋaajonŋ kokaenŋ jero: “Nii iwoi amambaajonŋ mojenŋ, qaa ii alana Aabrahambaa jaanonŋ saanonŋ mende mesanŋgomaŋa. ¹⁸ Kokaembaajonŋ ii mesanŋgomambaajonŋ amamaajenŋ: Aabrahamnonŋ noo alana qaita monŋ. kolooja. Iinonŋ koloonŋ seisei kondooro kanageso somata ku-usunŋgiawo koloonŋ laligowuya. Noo kotumotuenanonŋ mono iwaajonŋ ama namowaa kanageso tuuŋa kuuya yoŋoo qagianonŋ uro oyaŋboyanŋ mokoloowuya. ¹⁹ Niinonŋ ii kokaembaajonŋ meweenŋonŋ muwe: Iinonŋ meraborauruta ano gbiliuruta iwaa gematanonŋ koloonŋ laligonŋ ubuti, ii mono Pombaanonŋ kana inŋisaama nanamemenŋ dindinŋa sokomakeji, ii otaawutiwaajonŋ jenŋ kotonŋ oŋoma laligowaa. Kaenŋ laligoro qaaya tenŋ koma otaanŋ laligowuti eenŋ, Poŋ niinonŋ Aabrahambaajonŋ iwoi asugiwaatiwaajonŋ jenŋ somonŋgoweti, iikanonŋ mono kuuya hoŋawo koloonŋkebaa.”

²⁰ Poŋnonŋ aŋodeenŋ kaenŋ jenŋ toroqenŋ Abraham kokaenŋ ijoro: “Sodom ano Gomora yoŋononŋ sinŋgisonŋgo lombotawo biŋawo ama laligogi kakasililinŋ somata uuta asugiro mamaganonŋ iikawaajonŋ qama saamakeju. Kawaajonŋ yoŋoo sinŋgisonŋgogiaa qaayanonŋ mono somariinŋ uuta totonŋ kolooja. ²¹ Kawaajonŋ nii mono yoŋoononŋ kemenŋ kaniagia iimaŋa. Kakasililinŋ aŋgitiwaajonŋ ama mamaganonŋ noo jaananonŋ qama saama laligogiti, ii kuuya oŋanonŋ aŋgi me qaago, niinonŋ ii gosinŋ momambaajonŋ mojenŋ.”

²² Kaenŋ jero eja woiyanonŋ eleema Sodom baagenŋ kenito, Aabrahamnonŋ toroqenŋ Pombaa jaasewaŋanonŋ nano. ²³ Nama Pombaa kosianonŋ kema

^m 18.12 1 Piito 3.6 ⁿ 18.14 Luuk 1.37

kokaen qisij muro: “Gii ejemba solaja ano ejemba anjonjoragiawo ii motoon tiwilaan onjomambajaan jejan me? ²⁴Taon iikanon ejemba solaja 50 laligojuti een, gii ii onanon menj kileen onjomambajaan jejan me? Taon ii yonoojon ama injiima koboona me qaago? ²⁵Gii mono kaen amambajaan amamaanaga. Ii yamagen! (qaago totoon!) Giinon ejemba solaja ii ejemba anjonjoragiawo yonowo motoon mindirin ununa mende sokombabo. Iyonowo motoon komuwubo. Giinon namo ejemba kuuya nonoo qaanana jen tegonkejan, iikawaajon mono geengaa kanaga dindiina otaana sokombaa.”

²⁶Aabrahamnon kaen ijoro Ponon meleema kokaen jero: “Niinon Sodom taonon ejemba solaja 50 mokolon onomanati een, iyonoojon ama taon kuuya ii saanon injiima koboona.”

²⁷Kaen jero Aabrahamnon mombo kokaen ijoro: “Pon, nii kikisi sububun omaya kaana koloojento, kilej qaa kotiga Ponna goonon kuun jejen. Ii mende sokonjato, ii kilej moma nomba. ²⁸Taon iikanon ejemba solaja 50 qaagoto, 45 laligowuyagati een, giinon ejemba 5 yonoojon ama taon kuuya ii kilej tiwilaan onombaga me qaago?” Kaen ijoro Ponon kokaen jero: “Niinon ejemba solaja 45 iikanon mokolon onomanati een, taon ii mono mende menj kileema.”

²⁹Aabrahamnon dujanon mombo qaa kokaen ijoro: “Ejemba solaja 40 taon iikanon mokolon onombagati een, mono nomaen anaga?” Kaen ijoro kokaen meleeno: “Ejemba 40 yonoojon ama taon ii mende menj kileema.”

³⁰Kaen ijoro jero: “Oo Pon, uuga waababoto, niinon mombo qaa gijomambajaan mojen. Ejemba solaja 30 taon iikanon mokolon onombagi een, mono nomaen anaga?” Kaen ijoro kokaen meleeno: “Ejemba solaja 30 taon iikanon mokolon onomanati een, niinon mono taon ii mende menj kileema.”

³¹Aabrahamnon toroqen kokaen ijoro: “Pon, nii qaa kotiga Ponnaajon kuun jejen. Ii mende sokonjato, ii kilej moma nomba. Ejemba solaja 20 ii taon kanon mokolon onombagi een, gii mono nomaen anaga?” Kaen ijoro kokaen meleeno, “Ejemba 20 iyonoojon ama taon ii mende menj kileema.”

³²Kaen jero Aabrahamnon mombo kokaen qisiro: “Oo Pon uuga waababoto, niinon mombo somaña motoonngo koi qaa gijomambajaan mojen. Ejemba solaja 10 iikanon mokolon onombagi een, mono nomaen anaga?” Kaen ijoro kokaen meleeno, “Ejemba 10 iyonoojon ama taon ii mende menj kileema.” ³³Kaen amin mori tegoro Ponon Abraham mesaon keno iinon mombo eleema mirianon karo. Kiaj.

Sodom ano Gomora yonoo anjonjora laaligogia

19 ¹Siwe gajoba woi ii Abraham mesaon kema mare kolooro Sodom keuri. Keuri Lootnon taombaa kiropo naguyanon raro.

Rama iriima waama joujolongara jeŋ uruamambaajon kema namonon simin kuma usugon kemero. ²Kemeŋ kokaen jero: “Oo eja poŋwoina, oro saanon welenqeqegara noo mirinon kaŋ kanagara soŋgbambe niwo motoon ewoŋa. Eŋ waama saanon umugawodeeŋ kana toroqen kembao.” Kaen jeroto, yoronon kokaen ijori: “Qaago, noro saanon qenjaaro somben moŋnon kema ewota.”

³Kaen ijorito, Lootnon kottiŋ kaparaŋ koma uruama aŋaa mirianon kema ugi. Uma welenqeqeuruta jeŋ koton onono bered yiistya qaa oogi. Kaanagadeeŋ nembanene naanawo meagon oon oronŋi neri.

⁴Ii neŋ gaon ewowaa ani iikanondeeŋ Sodom ejembanon kaŋ miri ii liligogi. Sodom taombaa bakaya kuuya iikanonja ejemba waŋa ano sagbili ii donon donon ambembo horon kougi. ⁵° Kouma Lootwajon kokaen qagi: “Eja woi mare goonon kajaoti, ii daenŋen? Eja nono yorowo serowilin ambombaajon mojon. Kawaajon mono ii uruama nonoonon kamaawu.”

⁶Kaen qagi Lootnon nagu metama yoŋoonon kemeŋ gematanon nagu kono. ⁷Nagu koma kokaen inijoro: “Alauruna, kaen qaago. Sili kilega ii mono mende ambu. ⁸Mobu. Noo borawoina woi saraŋ laligon kambaŋ moŋnon ejawo mende eri. Ii saanon onoonon uruama kamaawe naa iwoiga ambombaajon mojuti, ii saanon siingia metogowu. Kaento, noo miri waarenanon eja woi urualeema sopa somonŋon oronji, iiga mono iwoi kilega moŋ mende totoon ama orombu.”

⁹Kaen inijoroto, yoŋonon kokaen meleema tereema qagi: “Mono togowa. Giinon koi kaŋ wabaya laligon geenŋaajon moroga jeŋ mona uro nonoga pondan jeŋ koton nonomambaajon mojan? Yoronon mende kamaawaoti eeŋ, mono geenŋo nonoonon kana kakasililin tokoronkota ama gomboŋa.” Kaen jeŋ Loot utanŋi gemagama keno uma miri naguya qosombombaajon ama nanŋi.

¹⁰Kaen ama nanŋito, eja woi yoronon borogara boraama Loot horon giliri miri uutanon uro nagu koni. ¹¹^p Nagu koma nama eja somata melaa miri naguyanon seleenŋen nanŋiti, ii qaaganon jeŋ jaagia gooro jibujabu qeŋ nagu mokoloowombaajon koromojoron ama moŋgama amamaagi. Kiaŋ.

Lootnon Sodom gomaŋ mesaoro.

¹²Eja woi yoronon Loot kokaen ijori: “Gii merauruga, qegaborauruga ano tinitosauruga tosaanja kuuya taon kokanon laligojuti, ii mono uŋuana taon koi mesaon kembu. ¹³Nono taon koi meŋ kileeŋ kondemondeemboŋa. Kanageso koi yoŋoo kakasililimbaajon mamaganon Pombaa jaanon hononja qaa qama saama laligogi. Kawaajon iinon wasin norono gomaŋ koi meŋ kileeŋ kondemondeembojon koi kajo.”

° 19.5-8 Poŋ 19.22-24 ^p 19.11 2 Kin 6.18

¹⁴Kaen ijori moma Lootnoŋ kema qega buŋawoita borawoita orombaotiwaajon jero laligoriti, ii kokaen irijoro: “Oro mono alanzan waari goman koi mesaon kembona. Poŋnoŋ taon koi tiwilaan kondemondemambaajon anja.” Kaen irijoro yoronon qaa ii mori goŋgeege tani kolooro.

¹⁵Goman weŋgeraŋ suluro Siwe gajoba woi yoronon Loot horon kuun muŋ kokaen jeri: “Anutunon Sodom yoŋoo singisonogogiaa irona meleema taongia kondemondembaa. Giinon yoŋowo motoon tiwilaawabotiwaajon mono uulaŋawo waama embaga ano borawoiga giwo rajaoti, ii uŋuama taon koi mesaowu.”

¹⁶^q Kaen jeri Lootnoŋ toroqen ezelobezelo ano eja woi yoronon Lootwaa boria qelanjin meŋ embia ano borawoita yoŋoo borogia kaanjadeen qelanjin meŋ uŋuama taon seleenŋen keŋgi. Poŋnoŋ kaen kiankomun onono. ¹⁷Taon seleenŋen keŋgi eja woi iyoroononŋa moŋnoŋ qaa kokaen jero: “Laaligogia anŋon kombutiwaajon onŋo mono uulaŋawo misinŋon kemaliwu. Gemagianon mende eleema uuŋ dindinagadeen kema balon korianon endu keuma kanon kaanagadeen doron mende ambu. Tiwilaawubotiwaajon mono baananon eu uma misinŋon kemaliwu.”

¹⁸Kaen jeroto, Lootnoŋ kokaen jero mori: “Oo Poŋna, gii mono kaen ambombaajon mende jewa. ¹⁹Gii waŋ taraana somonŋon kiankoomu somata qendeena goo jaanon onanon kalaŋ moriaŋ mokolon welenqeqega koloofento, moba, niinon baananon eu misinŋon kemalimambaajon amamaamaŋa. Kondemonden koinon noo qananon uro komumambotiwaaw toroko moŋen. ²⁰Moba, taon melaa moŋ endu ero iijaŋi, iikanon koriga qaagoto, saanon kembonatiwaa so kolooja. Kawaajon saanon jena iikanon misinŋon kemalin qeaŋon laligowonŋa. Goman melaada ii iina kosere ero iikanon saanon kema waŋ taraanana somonŋowonŋa.”

²¹Kaen jero moma moŋnoŋ kokaen meleeno: “Ii awaa! Qaa jejaŋi, iikawaajon kaanagadeen saanon wambelaŋ gomaŋa. Taon melaa iikawaajon jejaŋi, ii mende meŋ kileemaŋa. ²²Ii mende meŋ kileemaŋato, onŋo mono uulaŋawo iikanon misinŋon kemaliwu. Iikanon mende keugi kambaŋ batuya kokaamba niinon iwoi moŋ amambaajon amamaamaŋa. Onŋo wala iikanon keugi iikawaa gematanon saanon jeŋ kotowe kondemonden asugiwaa.” Lootnoŋ taombaajon ‘melaada’ jerotiwaajon ama taon iikawaa qata ii Zoar (melaada) qagita eja.

Poŋnoŋ Sodom ano Gomora kondemondeno.

²³Weeŋ kouro Lootnoŋ Zoar taanon keuro. ²⁴^r Keuro Poŋnoŋ jero sombinonŋa salfa jamo geriawonon ii koŋ kaanŋa Sodom ano Gomora

^q 19.16 2 Piito 2.7 ^r 19.24-25 Mat 10.15; 11.23-24; Luuk 10.12; 17.29; 2 Piito 2.6; Juud 7

yoŋoo qagianonŋ kamaaŋ turuŋ oŋono. ²⁵Turuŋ oŋoma kanonŋ taonŋ woi ii ano gomaŋ koria kuuya kosogaranonŋ eji, eŋemba kuuya iikanonŋ laligogiti ano gere kasa iwoi tonŋonja balonŋ iikanonŋ eroti, ii meŋ kileeŋ oŋondabororo. ²⁶^s Lootwaa embianonŋ loya otaaŋ kema mombo eleema gematanonŋ uuŋ iikanondeeŋ letoma sii jamo koloonŋ tando kaaja nano.

²⁷Aabrahamnonŋ umugawodeeŋ waama wala Pombaa jaasewanjanonŋ nama qaa aminŋ moriti, iikanonŋ keno. ²⁸Iikanonŋ kema nama Sodom, Gomora ano gomaŋ koria somata kuuya kaambaageŋ uuro keno balonŋ iikanonŋ kaaso injaŋa somatanonŋ kululuuŋ waaro iiro. Ii gere somata jeŋ kaaso somata waamakeji, iikawaa so kolooro. ²⁹Anutunonŋ balonŋ koria iikawaa taonja taonja meŋ kileeŋ kondemondeenoti, kambaŋ iikanonŋ Aabraham romonŋonŋ muro. Beeta Lootnonŋ taonŋ iikanonŋ laligoro ii meleeno kemebombaajonŋ aŋgi Anutunonŋ kambaŋ iikanonŋadeeŋ jeŋ kotooro Loot kondemondeeŋ iikawaa uutanonŋa wama kagi. Kiaŋ.

Moab ano Amon kanageso yoŋoo kanagia

³⁰Lootnonŋ Zoar taononŋ laligomambaa toroko moro. Kawaajonŋ borawoita uruama Zoar mesaonŋ balonŋ baajaŋaŋo kanonŋ kema ragi. Borawoita woi yorowo kobaa uutanonŋ eŋ waama laligogi. ³¹Iikanonŋ laligonŋ borata somatanonŋ kambaŋ moŋnonŋ kogaajonŋ kokaeŋ jero: “Anaraa maŋnaranonŋ eja waŋa kolooja. Eŋembanonŋ gomaŋ so agiminŋ aonŋ merabora mokoloonŋ oŋomakejuto, balonŋ kokanonŋ eja moŋ norombaatiwaajonŋ mende laligoja. ³²Kawaajonŋ saanonŋ kana maŋnara wain apu muri neŋ uuta eŋkalolonŋ kolooro iwo eŋ koro ama gbili mokolori kanagesonananonŋ toroqenŋ laligowuya.”

³³Kaeŋ jeŋ gomantiija iikanonŋadeeŋ maŋgara wain apu muri nero. Neŋ uuta eŋkalolonŋ kolooro datanonŋ kema iwo ero. Naa kambaŋonŋ kooronjanonŋ karoti ano naa kambaŋonŋ waaroti, ii maŋjanonŋ mende moro.

³⁴Eŋ waama borata somatanonŋ koga kokaeŋ ijoro: “Niinonŋ woraŋ gomantiija maŋnawo ejeŋa. Saanonŋ kete gomantiija kaajaŋadeeŋ wain apu mombo muri neŋ uuta eŋkalolonŋ kolooro giinonŋ mono kema iwo ewao. Kaenŋ eŋ maŋnaraanonja koro ama gbili mokolori kanagesonananonŋ toroqenŋ laligowuya.”

³⁵Kaeŋ jeŋ gomantiija iikanonŋ kaajaŋadeeŋ maŋgara wain apu muri nero. Neŋ uuta eŋkalolonŋ kolooro koganonŋ kema iwo ero. Naa kambaŋonŋ kooronjanonŋ karoti ano naa kambaŋonŋ waaroti, ii maŋjanonŋ mende moro.

³⁶Kaeŋ anitiwaajonŋ motoonŋara maŋgaraa koro ani. ³⁷Borata somatanonŋ mera ejaŋa meŋ qata Moab (maŋnaanonja) qaro. Moab iwaa gbiliurutanonŋ koloonŋ seisei ama kougi kambaŋ kokaamba kaajaŋadeeŋ qagia Moab kanageso qamakejonŋ. ³⁸Borata gosoganonŋ kaajaŋadeeŋ

^s 19.26 Luuk 17.32

mera ejaga meŋ qata Ben Ami (kanagesonaa meria) qaro. Eja iikawaa gbiliurutanonŋ koloonŋ seisei ama kougi kambanŋ kokaamba kaanŋagadeenŋ gagia Amon kanageso qamakejonŋ. Kianŋ.

A Abraham ano Abimelek.

20 ¹A Abrahamnonŋ Mamre gomanŋ mesaonŋ toroqenŋ Saut waagenŋ distrik qata Negew kanonŋ kema gomanŋ qagara Kaades ano Sur iyoroo batugaranonŋ laligoro. Kawaa gematanonŋ toroqenŋ taonŋ qata Gerar kanonŋ kema tawagadeenŋ laligoro. ²^t Kanonŋ laligonŋ ejemba ii kokaenŋ injijoro mogi: “Saara ii naanaga.” Kaenŋ injijoro Gerarwaa kinŋ Abimelek iinonŋ qaa ano keno Saara wama jinŋkaronŋ mirianonŋ kagi.

³Kaenŋ anŋgito, Anutunonŋ gomantiina mononŋ Abimelekwaanonŋ kanŋ gaononŋ kokaenŋ ijoro: “Emba buŋa qenŋ aojani, ii eja mombaa embiaga. Kawaajonŋ gii mono iwaajonŋ ama koomuwaa buŋaga koloowaga.”

⁴Kaenŋ ijoroto, kinŋ Abimeleknonŋ Saara mende merotiwaajonŋ ama kokaenŋ jero: “Poŋ, nii sinŋgisonŋgowaa qaana qaa. Kawaajonŋ giinonŋ nii ano kanagesouruna nono eenŋ totoonŋ tiwilaanŋ nonombabo. ⁵A Abrahamnonŋ mono anŋo kokaenŋ nijoro: ‘Emba ii naanaga.’ Embanonŋ kaanŋagadeenŋ kokaenŋ nijoro: ‘Abraham ii naanaga.’ Kawaajonŋ uunanonŋ gbinqbaonŋ mende ero emba ii jewe karo boronanonŋ kaamaa monŋ mende anjeŋa.”

⁶Kaenŋ jero Anutunonŋ gaononŋ kitia kokaenŋ ijoro: “Qaa jejani, ii oŋanonŋ. Goo uuganonŋ gbinqbaonŋ monŋ mende ero goononŋ karoti, ii mojenŋ. Kawaajonŋ giinonŋ emba ii oosirinŋ noo jaananonŋ sinŋgisonŋgo ambabotiwaajonŋ sopa somonŋonŋ goma laligowe. ⁷Kawaajonŋ emba ii mono mombo meleema loya muba. Eja ii gejatootoo ejaga. Ii saanonŋ goojonŋ qama kooliro mende komuwaga. Ii mombo mende mubagi eenŋ, qaa koi mono oŋanonŋ moba: Gii ano tinitosauruga oŋo mono kuuya komuwuya.”

⁸Qaa kaenŋ ijoro kinŋonŋ moma umugawodeenŋ waama poŋ jawinŋuruta kuuya oŋoono ajoroogi Poŋnonŋ qaa kuuya jeroti, ii injijoro moma aaruŋ lalananiŋ toroko mamaga mogi. ⁹Kaenŋ moma kinŋ Abimeleknonŋ Aabrahambaajonŋ qaa ano uro kokaenŋ jeŋ qisinŋ muro: “Gii mono naa terega ama nonona? Niinonŋ naa bologa monŋ ama gombe giinonŋ kondoono sinŋgisonŋgowaa qaa lombotanonŋ mono nii ano kanagesona noo sopa totonŋ uutanonŋ laligojuti, nonoo qanananonŋ umambaajonŋ anja? Giinonŋ iwoi mende aanŋaa so ii sonŋo waleema ama nona. ¹⁰Giinonŋ mono kania naambaajonŋ sili ii anjanŋ?” Kinŋ Abimeleknonŋ Abraham kaenŋ qisinŋ muro.

¹¹Qisinŋ muro kokaenŋ meleeno: “Niinonŋ qaa ii kokaenŋ romonŋonŋ jewe: ‘Balonŋ kokawaa kanageso oŋononŋ Anutuwaawaa jeta uuguwubotiwaajonŋ toroko mende mobuyaga. Kawaajonŋ nii embanaajonŋ ama nugi komumambo.’ ¹²Iinonŋ oŋanonŋ naanaga, maŋnaa borata kolooja.

^t 20.2 Jen 12.13; 26.7

Nemunaa borata mende koloojiwaajonj ii embana mewe. ¹³Anutunonj manjaanonj miri mesaonj mongenj kemariwaajonj nijoroti, niinonj kambanj iikanonj Saara kokaenj ijowe: ‘Anara daen daen kemboti, iikanonj noojonj naanaga jewa. Kaenj ama iikanonj nii uujopa qendeema noma laligowa.’”

¹⁴Kaenj ijoro moma Abimeleknonj Aabrahambaa embia Saara meleema muro. Kaanjiadeenj lama bulmakao ano welenjqqe ejemba ii kaanjiadeenj muro. ¹⁵Muñ qaa kokaenj jero: “Moba. Noononj balonj koi wosoganonj eji, iikanonj mono geengaa naangaa so laligowa.” ¹⁶Kaenj jeñ Saara kokaenj ijoro: “Moba. Niinonj moneñ silwa jamo 1000:baa so naangaa mube kanonj tawaga koloaja. Tawa kanonj kaniaga qendeemo ejemba kuuya giwo laligojuti, iyonononj ii iima kokaenj jeñ moma yagowu, ‘Singisongowaa qaaya ii Saarawaanonj mende eja.’” Kaenj jero.

¹⁷⁻¹⁸Aabrahambaa embia Saarawaajonj ama Poñnonj emba kuuya kinj Abimelekwaaw miri uutanonj laligogiti, iyonononj mera memewaa kania somongoro. Kawaajonj Aabrahamnonj Anutuwaajonj qama kooliro Abimelek meñ qeañgoro. Kaanagadeenj embia ano welenjqqe embauruta meñ qeañgonj onono mombo meraboragiawo koloogi. Kianj.

Aisak kolooro.

21 ¹Poñnonj Saara kalenj morianj mumambaa qaaya jeñ somongoro eroti, iikawaa so ii galeñ koma muro laligoro. Qaa jeroti, iikawaa so ii kokaenj ama muro: ²“Saaranonj koro ano Aabrahamnonj eja waña kolooro kilenj iwaa meria ejaga mero. Anutunonj mera koloowaatiwaa qaaya walawala jeñ somongorotiwaa so ii mono kambanj iikanonjadeenj kolooro. ³Saaranonj Aabrahambaa meria mero qata Aisak (jomoja) qaro. ⁴Qaro Aisaknonj weeña 8 kolooro kambanj kanonj Anutuwaa aiweseya selianonj kotoro. Anutunonj qaa jeñ kotoro erotiwaa so ii kotoro. ⁵Aabrahamnonj yambuya 100 kolooro meria Aisak kolooro. ⁶Kolooro Saaranonj qaa kokaenj jero: “Anutunonj jomo mokolonj nono. Kawaajonj daen yonononj noo sunduna mobuyati, iyonononj mono niima jomowuya.” ⁷Kaenj jeñ toroqenj kokaenj jero: “Saaranonj mera galeñkonjkonjaga koloowaati, morononj qaa ii walawala moma Aabrahambaañonj jenaga? Kaenj qaagoto, kambanj kokaamba iinonj eja waña kolooro niinonj kilenj iwaa meria mejen.” Kianj. ⁸Aisaknonj somariinj aju mesaoro weemboria iikanonjadeenj Aabrahamnonj nene lombanj somata ano.

Saaranonj Haagar ano Ismael konjoma orono.

⁹Iijipt emba Haagarnonj Aabrahambaa meria Ismael meroti, iinonj kambanj moñnonj koga Aisak mepaegonj gonjgeegee ama muro Saaranonj ii iiro.

^u 21.2 Hib 11.11 ^v 21.4 Jen 17.12; Apo 7.8

¹⁰ ^w Kaen iima Aabraham kokaen ijoro: “Welen embawaa merianonj mono noo merana Aisakwo goononj ilawoila ii mende mendeema buja qerj aowaota. Welen emba ii ano meria ii mono konjona kembao.”

¹¹ Saaranonj qaa ii jeroti, iikanonj Aabrahambaa uuta qero Ismael ii meria koloorotiwaajonj ama uukamakamaa moro uuta kaambogawo kolooro.

¹² ^x Kaen kolooro Anutunonj ii qaa kokaen ijoro: “Meraga ano welen embaga Haagar yorojonj mono uugoojonj somata mende moba. Aisakwaa gbiliuruta yonjonondeenj mono goo qabunjaga bosima laligowuya. Kawaajonj Saaranonj qaa gijoji, ii kuuya mono moma tej komba. ¹³ Welen embagaa merianonj goo gbiliga koloojiwaajonj niinonj ii kaanjadeenj koloonj seisei mube gbiliurutanonj kanageso somata koloowuya.”

¹⁴ Kaen jero moma Aabrahamonj ej gomaamba totonjanonj waama nene tosia menj apu jua lama selianonj memeta kanonj apu kosonj kanj Haagarwaa sawinjanonj ama meriawo wasinj orono mesaonj keni. Kema Beerseba balonj qararanjonkonjanonj keuma liligonj laligori. ¹⁵ Laligori lama selianonj apu menj kenoti, iikanonj qaono meria ii bambanj mombaa baatanonj ano ero. ¹⁶ Ano ero nama kokaenj romonjgoro: “Merananonj jaana qaganonj komuwaati, ii iimambaajonj amamaanj doomorona mojenj.” Kaen romonjonj mou motogi kenjiwaa so sigensigenj kema rama silama saaro.

¹⁷ Mera saaroti, ii Anutunonj moro gajobayanonj siwenonjga Haagarwaajonj qama kokaen jero: “Haagar, gii naa lombowaa uutanonj laligojanj? Keega mono mende moba. Meranonj endu ej saaji, Anutunonj saaya ii moja. ¹⁸ Mono waama meraga balononjga kobibiina waaro borianonj menj migigiinj muba. Niinonj ii kanagenj koloonjseisei mube gbiliurutanonj seinj kanageso somata qabunjagiawo koloowuya.” ¹⁹ Siwe gajobanonj kaen jero Anutunonj jaaya metooro uunj apu ronj monj iiro. Ii iima lama selia menj kema kanonj apu kosonj kanj meria muro nero. ²⁰ Anutunonj Ismaelwo nano somariinj balonj qararanjonkonjanonj laligonj idonj nene ejaga kolooro. ²¹ Balonj gbangbarasia qata Paran kanonj laligoro nemunanonj Iijipt kantrinonjga emba monj menj embiaga muro. Kiaj.

Abrahim ano Abimelek yorononj uusoomonjgo ani.

²² ^y Kambanj kanonj Abimelek ano iwaa manjajeqe tuunja kawali galeja qata Fikol yorononj Aabrahambaajonj kokaen jeri: “Giinonj ilawoila kuuya ama menkejani, Anutunonj mono iikanonj giwo namakeja. ²³ Kawaajonj giinonj mono kete kokaamba Anutuwaa jaanonj jojopanj qaa kokaen jengonj menj kotiiwa: ‘Niinonj gii, merauruga ano gbiliuruga onjowo osonjakakale monj mende ama laligomanja.’ Kaen menj kotiinj niinonj kiankomunj goma laligoweti, iikawaa so giinonj mono kaanjadeenj balonj koi ano nii kiankoomu noroma laligowa. Gii gomanj kokanonj wabaga koloonj laligojanj.”

^w 21.10 Gal 4.29-30 ^x 21.12 Room 9.7; Hib 11.18 ^y 21.22 Jen 26.26

²⁴Kaen jeri Aabrahamnonj kokaen jero: “Niinonj jojopanj qaa ii saanonj jenggo jej kotiimaŋa.”

²⁵Kaen jeroto, Abimelekwa welenqeqeurutanonj apu ronj monj iyanŋiaajonj anŋonj konŋiti, Aabrahamnonj iikawaajonj Abimelek jej muro. ²⁶Jej muroto, Abimeleknonj kokaen meleema jero: “Morononj sili ii anoti, ii niinonj mende mojenj. Geenŋo iikawaa qaaya monj wala mende jena moma laligonj keteda koi qaa ii mojenj.”

²⁷Kaen meleema jero Aabrahamnonj kema lama ano bulmakao menj kanj Abimelek muro kambanj iikanondeenj batugaranonj soomonŋo ani. ²⁸Iikaen ama Aabrahamnonj lama tuunŋianonŋgaga lama embia melaa 7 metogonj mendeema onŋono yanŋiodeenj nangi.

²⁹Kaen nangi Abimeleknonj Aabraham kokaen qisinj muro: “Lama embia melaa 7 gosinj endu ama onŋona yanŋiodeenj nanjuti, ii kania naambaajonŋa?”

³⁰Qisinj muro kokaen meleeno: “Niinonj apu ronŋa koi osowetiwaa qaaya jeweti, ii moma laarijanj i eenj, lama melaa 7 koi mono noo boronanonŋa buŋa qenj aona noo qaanaa dangunuya koloowaa.” ³¹Kaen meleema eja woi ii balonj kanonj nama jojopanj qaagara jenggo jej somonŋonj aori. Kawaajonj gomanj iikawaa qata Beerseba qamakeju.^z

³²Beerseba gomanonj soomonŋo kaen ani tegoro Abimelek ano iwaa manjaqeqe tuunŋaa kawali galeŋja Fikol yorononj waama eleema Filistin yonŋoo balononj keni. ³³Keni Aabrahamnonj berenj gere monj Beerseba gomanj iikanonj komoma Ponj Anutu bej kombombanŋa iwaa qata qama kooliro. ³⁴Qama koolinj nama Filistin yonŋoo balononj kambanj koriga wabaga koloonj laligoro. Kiaŋ.

Anutunonj Aabraham anŋotete menj muro.

22 ^{1a} Iwoi ii kolooro kambanj tosia tegoro Anutunonj Aabraham anŋotete menj muro. Qata “Aabraham!” qaro iinonj “Nii koi nanjenj,” jej meleeno.

^{2b} Kaen meleeno kokaen ijoro: “Motoonj mera soroga Aisak uuganonj jopagonj munkejanj, ii mono wama Mooria balononj kema baanŋa monj qendeema gomaŋati, iikanonj uma ii noo siimolonj oowa.”

³Kaen ijoro Aabrahamnonj enj gomaamba totonŋanonj waama donŋi qaganonj duŋ raraya meagonj welenqeqeya woi ano meria Aisak unŋuano. Siimolombaa geria soyanonj kondaboronj boranŋonj ama unŋuama Anutunonj balonj ijoroti, iikanonj keno. ⁴Kema laligonj weemboria karonŋa kanonj jaayanonj uuŋ waama balonj ii iiro koriganonj ero. ⁵Ii iima welenqeqewoita ii kokaen irijoro: “Oro donŋiwo koi rari nii ano mera

^z 21.31 Beerseba: qaa iikawaa kania woi: janŋo sewembaa apu ronŋa ano jojopanj qaawaa apu ronŋa. ^a 22.1-13 Hib 11.17-19 ^b 22.2 2 Kor 3.1

noronoŋ endu kema Anutu waeya meŋ mepeseenŋ mombo eleema oroonoŋ kawota.”

⁶Aabrahamnoŋ kaenŋ irijonŋ siimolonŋ ooŋoombaa gere boraŋawo meŋ meria Aisakwaa sawiŋanoŋ ano uro aŋo gere jo ano soo mero. Kaenŋ mero motooŋgara keni. ⁷Kaenŋ kema Aisaknoŋ doronŋ ama maŋa Aabraham kokaenŋ ijoro: “Ama!” Kaenŋ ijoro kokaenŋ meleeno: “Wae, merana naama?” Kaenŋ meleeno kokaenŋ qisiro: “Gere jeta ano gere ii koi meŋ kajoto, siimolonŋ ooŋoombaa lamaya ii dakanonŋ?”

⁸Kaenŋ qisiro maŋanoŋ kokaenŋ meleeno: “Merana, Anutu aŋo mono siimolonŋ ooŋoombaa lamaya moŋ mokolonŋ norombaa.” Kaenŋ meleeno toroqenŋ motooŋgara keni.

⁹^c Kema Anutunonŋ balonŋ jeroti, iikanonŋ keuma nama siimolonŋ ooŋoombaa alataya moŋ meŋ gere iikawaa qaganonŋ ama areŋgoro. Areŋgoŋ meria Aisak somonŋgoŋ alatanonŋ gere qaganonŋ ano. ¹⁰Ama meria uumambaajonŋ boria boraama soo kopinanoŋa horomambaajonŋ ano. ¹¹Soo horomambaajonŋ ano iikanondeenŋ Pombaa gajobanonŋ Siwenonŋa Aabrahambaajonŋ kokaenŋ qaro: “Aabraham, Aabraham!” Kaenŋ qaro “Nii koi nanjeŋ,” jeŋ meleeno.

¹²Kaenŋ meleeno kokaenŋ ijoro: “Boroga mono merawaa qaganonŋ mende amba. Iwaa qaganonŋ iwoi moŋ mende amba. Giinonŋ meraga motooŋgo soro ii nooŋonŋ mende aŋgoŋ konjaŋiwaajonŋ kanaga kete kokaenŋ moma yagojeŋ: Gii Anutu waa qaa jeta uuguwabotiwaajonŋ keega momakejaŋ.”

¹³Kaenŋ ijoro iikanondeenŋ ataama uuŋ iiro lama ejia moŋ ilianonŋ gere bambaŋawononŋ giliro kemero nano. Ii iima kema meŋ kaŋ meriaa kitianonŋ lama iikanonŋ siimolonŋ ooro. ¹⁴Kawaajonŋ Aabrahamnoŋ balonŋ iikawaa qata ii ‘Poŋnoŋ mokolonŋ norombaa,’ jeŋ qaro. Kambaŋ kokaamba kaanŋiadeenŋ qaa kokaenŋ qamakeju: “Poŋnoŋ ii baananoŋ mokolonŋ norombaa.”

¹⁵Pombaa gajobanonŋ Aabrahambaajonŋ Siwenonŋa mombo kokaenŋ qaro indina woi kolooro: ¹⁶^d “Poŋ niinonŋ kokaenŋ jejeŋ: Neeno neenaa qananonŋ qama jojopaŋ qaa kokaenŋ jeŋgo jeŋ kotiijeŋ: Giinonŋ sili koi ama meraga motoondago ii nooŋonŋ mende aŋgoŋ konjaŋi, ¹⁷^e iikawaajonŋ niinonŋ onanoŋ gii kotuegoŋ goma koloonŋseisei gombe gbiliuruga yoŋononŋ honombononŋa qaa seiwuya. Seigi jaŋgogianonŋ mono sombinŋ kanakeewambaa seŋgelaoya kaŋa koloowaa ano kowe goraayanonŋ sakasiŋ eŋ kenjuti, iikawaa so koloowaa. Goo gbiliuruga yoŋononŋ mono kotiiŋ kereurugia uŋuŋ haamo ama siti balonŋgia uŋuama aŋgoŋ koma laligowuya. ¹⁸^f Giinonŋ noo qaana teŋ konjaŋi, iikawaajonŋ goo gbiliuruga yoŋoononŋa mombaajonŋ ama noo kotumotuenanonŋ mono namowaa kanageso tuuŋ kuuya yoŋoo qagianonŋ uro oyaŋboyaŋ mokoloowuya.”

^c 22.9 Jei 2.21 ^d 22.16-17 Hib 6.13-14 ^e 22.17 Hib 11.12 ^f 22.18 Apo 3.25

¹⁹Pombaa gajobanonj kaenj ijoro Aabraham meriawo eleema welenqeqewoita yoroononj kema aitongonj motoonj Beerseba gomanonj kenji. Aabrahamnonj Beerseba gomanj kanonj opo sel kuunja mororonjonj laligoro. Kianj.

Naahorwaa gbiliuruta

²⁰Kambanj tosia tegoro buzu qaa monj kokaenj anji Aabrahambaanonj karo: “Milkanonj kaanjadeenj nemunja kolooja. Iinonj koga Naahorwaa merauruta tosaanja onono.” ²¹Meria mutuyaa qata ii Uz, iwaa koga Buz ano iwaa kanianonj Kemuel, Arambaa manja. ²²Kemuelwaa kanianonj Kesed, Hazo, Pildas, Jidlaf ano Betuel. ²³Betuelnonj Rebekawaa manjaga kolooro. Milkanonj Aabrahambaa koga Naahorwaa merauruta 8 ii onono. ²⁴Naahorwaa embia sewanja mende memeta qata Reuma iinonj kaanjadeenj merauruta tosaanja onono. Yoŋoo qagia ii Tebe, Gaham, Tahas ano Maaka. Kianj.

Saaranonj komuro.

23 ¹Saaranonj laligonj uro yambuya 127 kolooro. Saaranonj yambu iikawaa so laligoro. ²Laligonj Keinan balononj gomanj qata Kiriati Arba, qata alia Hebron qamakejuti, iikanonj komuro. Komuro Aabrahamnonj iikanondeenj embiaaajonj jinjenj qama saamambaajonj keno.

³Kema saaro tegoro waama embiaa qamoya mesaonj kema nama Hit ejemba ii qaa kokaenj injjoro: ⁴“Nii onoo batugianonj waba kanj tawatawa laligojenj. Kawaajonj onjo mono balonjgiaa bakaya monj kokaamba nonji sewanja mewe qasirina kolooro alauruna yoŋoo qamogia iikanonj ama ronj koma onjomakemaŋa.”

⁵Qaa kaenj injjoro Hit yoŋononj meleema kokaenj jegi: ⁶“Oo eja ponj, gii saanonj nonoononj qaa koi moba. Gii nonoo batunananonj Anutuwaawa eja jawina laligojanjwaajonj ama qasiriga ainganonj daenjkaya iima sororogonj mewaatiwaajonj mojanji, iikanonj mono saanonj qamoga ronj komba. Giinonj qamoga osonj ronj komaŋa jena nonoononjga monjonj ii mende anjonj koma gombaa.”

⁷Kaenj jegi Aabrahamnonj waama balonj toya Hit ejemba yoŋoo wosogianonj kemeŋ usugonj onono. ⁸Usugonj onjoma nama yoŋoojonj qaa kokaenj jero: “Niinonj qamona osonj ronj komaŋjwaajonj saanonj jewuti eenj, mono noononj qaa koi moma Zoharwaa meria Efron iwaanonj kema qaa jena koi toroqen jenj kuunj mubu. ⁹Kuunj mugi moma kobaa qata Makpela iwaa buŋa koloonj gawonjja jaanjaagenj eji, mono ii jenj tegoro sewanja memaŋa. Mono qisigi sewanja dawj jenj tegoro sewanja kuuya mewe noononj qasirina onoo batugianonj ewaa.”

§ 23.4 Hib 11.9, 13; Apo 7.16

¹⁰Kaen jero Efrononj alauruta Hit kanageso kuuya taongiaa kiropo naguyanonj kanj sombenonj ajoroogiti, iyonoo batugianonj raro qaa geja ama mogi Efrononj Aabraham kokaenj meleema muro: ¹¹“Oo eja ponja, kaen qaagoto, mono jewe geja ama moba. Niinonj balonj koria ii ano kobaa iikanonj nanji, ii kalenaga gonjenj. Neenaa kanagesouruna yonoo jaagianonj nama ii gombe iju. Qamoga ii saanonj iikanonj osonj ronj komba.”

¹²Kaen jero Aabrahamnonj balonj toya yonoo wosogianonj mombo kemenj usugonj onono. ¹³Usugonj onoma nama yonoo jaagianonj Efron kokaenj ijoro mogi: “Noononj qaa koi mono geja ama moba. Giinonj saanonj kaen anagato, niinonj mono balonj koria iikawaa sewanja ii gomanya. Ii saanonj jenj tawa mena niinonj qamona iikanonj osonj ronj komanja.”

¹⁴Kaen ijoro mogi Efrononj Aabraham kokaenj meleema muro: ¹⁵“Oo eja ponja, noononj qaa koi mono geja ama moba. Balonj iikawaa sewanja ii 400 silwa kota (50 kilogram). Ala-ala koloojotiwaaajonj ama kanonj mono anaraa batunaranonj iwoi omaya kolooja. Kawaaajonj qamoga saanonj iikanonj osonj ronj komba.”

¹⁶Kaen meleema muro moma Aabrahamnonj balonj sewanjaa jangoya Efrononj Hit kanageso yonoo jaagianonj jero mogiti, iikawaa uumotoonj ano. Jangoya silwa kota 400 ii konkororo ejembanonj kambanjanonj sewanjaa soya jegi eroti, iikawaa so monej ii gosinj muro.

¹⁷Kaen muro Efrombaanonj balonj koria Mamre kosianonj Makpela kanonj eroti, kobaa iikanonj nanoti ano gere kuuya balonj kawaa jawo uutanonj nangiti, iikawaa qaaya jenj tegoro. ¹⁸Qaaya jenj tegoro Aabrahambaa bujanj kolooro. Hit kanageso kuuya taongiaa kiropo naguyanonj kanj sombenonj ajoroogiti, iyonononj tawa ii iigi bujanj kolooro.

¹⁹Kawaa gematanonj Aabrahamnonj embia Saarawaa qamoya ii Keinan balombaa kobaayanonj osonj ronj kono. Kobaa ii Mamre qata alia Hebron kawaa kosianonj balonj koria qata Makpela kanonj eja.

²⁰Kaen kolooro balonj koria ano kobaa iikanonj nanji, ii Hit kanageso yonononj Aabrahambaa bujanj qenj mugi qasiria kolooro. Kiaj.

Aisakwaa embia Rebeka ii wama kagi.

24 ¹Aabrahamnonj eja wanja kolooro Anutunonj iwoi kuuya ama meroti, iikanonj ii kotuegonj muro laligonj kouro. ²Kaen ama kambanjanonj miriaa welenjeqe jawinjanj wanja, miria uutanonj ilawoila enj muroti, iikawaa galejanj iwaajonj qaa kokaenj jero, “Gii mono qaaga jenj kotiiwaatiwaajonj boroga noo tawonaa baatanonj amba. ³Kaen ama Ponj, Siwe ano namo yoroo Anutugaraa qatanonj jojopanj qaa kokaenj jewa: Niinonj Keinan kanageso yonoo batugianonj koi laligojento, giinonj mono meranaa embia ii yonoo naanj boragiaga monj mende menj muba. ⁴Kaen

qaagoto, gii mono neenaa kantrinoŋ kema tinitosauruna yoŋoonoŋga merana Aisakwaa embiaga wama kawa.”

⁵Kaen jero welenŋqeqe jawiŋanoŋ kokaenŋ qisiŋ muro: “Kema jewe emba kanonŋ niwo balonŋ kokanonŋ kamambaajonŋ togowaati eenŋ, niinoŋ mono nomaenŋ amaŋa? Meraga Aisak wama kantri kanati, iikanonŋ mombo eleema kembota me qaago?”

⁶Kaenŋ qisiŋ muro Aabrahamnonŋ kokaenŋ meleeno: “Qaago totoonŋ! Gii noo merana wama kanonŋ mombo mende kembao. ⁷Siwewaa Poŋa Anutunonŋ nii maŋnaa mirinoŋ ano kolokoloo kantrinanoŋga qaa kokaenŋ jero mobe jojopaŋ qaanoŋ somonŋgoŋ nuano kawe: ‘Niinoŋ balonŋ koi mono goo gbiliuruga yoŋoo buŋa qeŋ onŋomaŋa.’ Kawaajonŋ iinoŋ mono Siwe gajobaya wasiro wala keno giinoŋ saanoŋ meranaa emba ii iikanonŋa wama kawa. ⁸Kema jena emba kanonŋ giwo kamambaa togowaati eenŋ, jojopaŋ qaaga koi kanonŋ mono mende toroqenŋ somonŋgoŋ gombaa. Noo merana ii mono mende totoonŋ wama iikanonŋ eleema kembao.”

⁹Kaen jero welenŋqeqe jawiŋanoŋ qaa ii jeŋ somonŋgoŋ muŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiambaajonŋ boria somataya Aabrahambaa tawo baatanonŋ ano.

¹⁰Kaen jeŋ kotiiŋ nama somatayaanoŋ kamel 10 ano iwaa kowianoŋa iwoi akadamugiawo kania kania motoonŋ mero. Ii meŋ mesaonŋ Noot Mesopotemia (Aram Naharaim)^h kantrinoŋ kema Naahornonŋ taonŋ laligoroti, iikanonŋ keuro. ¹¹Keuma taonŋ seleenŋgenŋ apu roŋa eroti, iikawaa kosianoŋ kameluruta onŋono simingia misigoŋ kemenŋ haamo megi. Weenŋ jaaya kememambaajonŋ ano taonoŋa emba yoŋononŋ apu kosowombaajonŋ apu roŋanoŋ kaka kambaŋgia ii kolooro. ¹²Iikanonŋ nama kokaenŋ qama kooliro: “Oo Poŋ, somatana Aabrahambaa Anutuya, gii mono kete toomoriaŋ noma somatana Aabrahambaaajonŋ qaa jeŋ somonŋgonati, iikawaa hoŋanoŋ asugiwaa. ¹³Moba, nii apu roŋ kosianoŋ kokanonŋ nambe taombaa emba saraŋurugia yoŋononŋ apu kosowombaajonŋ kawuya.

¹⁴Kagi kokaenŋ koloowaatiwaaajonŋ qama koolijenŋ: Niinoŋ emba saraŋ mombaajonŋ kokaenŋ jemaŋa: ‘Gii saanoŋ koworaŋenŋga meeranŋgona apu newenaga.’ Kaenŋ jewe iinoŋ kokaenŋ meleema nijowaa: ‘Saanoŋ nena kameluruga kaanŋagadeenŋ apu unuagimaŋa.’ Kaenŋ nijowaati, emba saraŋ iikaya giinoŋ welenŋqeqe ejaga Aisakwaa buŋa qenati, iinoŋ mono ii koloowaa. Kaenŋ kolooro giinoŋ somatanaajonŋ qaa jeŋ somonŋgonati, iikanonŋ hoŋawo kolooja, kaenŋ momaŋa.”

¹⁵Qamakooli ii qama kooliro mende tegoro iikanondeenŋ emba monŋ qata Rebeka iinoŋ koworaŋenŋ sawiŋanoŋ anŋonŋ apu roŋanoŋ karo. Iinoŋ Aabrahambaa koga Naahor ano embia Milka, yoroo meragara qata Betuel

^h 24.10 Aram: qa ii kambaŋ kokaamba Siria qamakeju. Naharaim = apu gowoya woi (Yufreitisi ano Taigrisi) iyoroo batugaranonŋ.

iwaa borataga. ¹⁶Emba iikawaa kaitania ii iima-ainjainjawa tootoj kolooro emba saraj jumuja ejanonj mende memetaga laligoro. Iinonj kamaanj apu rojnonj kemej apu kosonj kouro. ¹⁷Kouro iikanondeej welenjeqe jawinanonj uulanjawa iwaa kosianonj kema kokaen jero: “Gii saanonj koworanjenjanonja apu monj nona newenaga.”

¹⁸Kaen jero kokaen meleeno: “Oo pojna, saanonj newa.” Kaen jej uulanjawa koworanjena borianonj mej kamaanj meerajgoro apu nero. ¹⁹Ii nero kokaen jero: “Niinonj kameluruga yonoojonj kaanagadeej apu kosonj onombe nej kema negi unjuro mesaowu.” ²⁰Kaen jej uulanjawa koworanjenjanonja apu molaaro kuuya juunonj kemero mombo qikqigonj kema apu rojnonj apu kosomambaaonj kemej kameluruta kuuya yonoojonj apu sogianonj kosoro. ²¹Kaen ano welenjeqe jawinanonj goronj nama ii tororo iima kokaen moma romonjgoro: “Onjanonj, Pojnonj kana koriga koi kajejatiwaa morianja ii mono kokaen kondooro asugija me nomaenj?”

²²Kaen romonjgonj nano kamel yonononj apu nedaborogi welenjeqe jawinanonj moponj (pinjonj) goulnoj memeta monj lombota 5 gram ii mej emba sarambaa sewanjonj ama borojenjenj goulnoj memeta woi lombogara 110 gram ii borianonj kotogoro uro. ²³Kotogoro uro kokaen qisij muro: “Gii morowaa borataga? Manjaa miri uutanonj nonononj gomantiinja ewonagatiwaa titinja monj nanja me qaago, ii saanonj jena mobenaga.”

²⁴Kaen qisij muro kokaen meleema muro: “Nii Betuelwaa borataga. Au asana qagara Milka ano Naahor.” ²⁵Kaen jej toroqenj kokaen jero: “Nonoononj lolo hai ano kamel yonoo loloo qaqanonj neneya ii mamaga raja ano gomantiinja gaonj ewutiwaa titinja ii kaanagadeej saanonj nanja.”

²⁶Kaen jero welenjeqe jawinanonj namononj kemej usugonj Pombaa waeya mej mepeseero. ²⁷Mepeseenj kokaen jero: “Oo Anutu, somatana Aabrahambaa Poja, niinonj gii mepeseenj gonjenj. Giinonj somatanaajonj kalenj moriambaa qaaga jej somonjgonati, ii tororo otaana mende looriro. Iikawaa so Poj giinonj nuana kana koriga koi kaj laligonj somatanaa tinitosauruta yonoo mirinonj koujenj.”

²⁸Kaen asugiro emba sarajnonj uulanjawa qiqigonj kema iikawaa sunduya ii nemunaa sumanjuruta mirinonj laligogiti, ii injjoro mogi. ²⁹Rebekawaa naanja qata Laban laligoro. Iinonj ii moma Aabrahambaa welenjeqe jawinja iimambaaonj uulanjawa seleenjenj apu rojanonj qiqigonj keno. ³⁰Naanja borianonj goul borojenjenj ano sewanjonj goul moponj raro iiro naanja Rebekanonj welenjeqe jawinanonj qaa jero moroti, iikawaa sunduya jero moma iwaanonj keno. Kema apu rojanonj keuma eja ii iiro kanonj kameluruta yonoo kooronjgianonj nano. ³¹Nano kokaen jero: “Pojnonj kotuegonj gono laligojanj, gii mono kana mirinonj kembo. Seleenjenj kokanonj mende namba. Niinonj onjoangia ewutiwaa miria ano kameluruga yonoo dunj kaanjiadeenj meweengojenj.”

³²Kaen jero welenqeqe jawinanon mirinonj karo kamel qagianonj esuhina raroti, ii Labanonj mesuma mero kamaaro jero kamel yonoojonj loloo hai ano qaqanonj nene menj kanj ononjgi. Welenqeqe jawin ano iwaa ejaurutanonj kanagia songbambutiwaa apuya ii kaanjiadeenj motoonj kosonj kanj ononjgi. ³³Kawaa gematanonj nene welenqeqe jawimbaa batanonj konjgito, iinonj kokaen jero: “Wala qaa menj kajeji, ii jewe mogigo mono nene koi nemaŋa.” Kaen jero Labanonj kokaen jero: “Ii saanonj jena mobonja.”

³⁴Kaen jero kokaen injjoro: “Niinonj Aabahambaa welenqeqe ejaga koloojen. ³⁵Pononj somatana hononja qaa kotuegonj muro eja uuta esuhinawo koloonj laligoja. Pononj lama ano bulmakao, silwa ano goul, welenqeqe eja ano emba ano kamel, donji ii mamaga muro laligoja. ³⁶Somatanaa embia Saara iinonj emba waŋa totoonj koloonj kamban kanonj somatanaajonj meria monj mero. Maŋanonj esuhinaya kuuya ii meriaajonj buŋa qenj muro laligoja.

³⁷“Somatananonj niinonj jojopanj qaa kokaen jemambaajonj jenj kotonj nono: ‘Niinonj Keinan yonoo balanonj koi laligojento, giinonj mono meranaa embia ii Keinan yonoo naamboragiaga monj mende menj muba. ³⁸Kaen qaagoto, gii mono maŋnaa gomanj mirinonj neenaa tinitosauruna yonoononj kema meranaa emba ii iikanonja wama kawa.’

³⁹“Kaen nijoro somatana ii kokaen qisinj mube, ‘Niinonj kema jewe emba kanonj niwo mende kawaati eenj, niinonj mono nomaen amaŋa?’ ⁴⁰Kaen qisinj mube kokaen meleeno: ‘Niinonj Pombaa jaanonj kema kanj ama menj laligoweti, iinonj mono Siwe gajobaya wasiro giwo keno kana kembagi, iikanonj toomorianawo koloowaa. Kaen neenaa maŋnaa gomanj mirinonj kema tinitosauruna yonoononja meranaa emba ii menj kawa. ⁴¹Noo tinitosauruna yonoononj kema jojopanj qaa noojonj jenati, iikanonj mono kawaa gematanonj mende toroqen somonjonj gombaa. Emba monj mende gombuti eenj, giinonj kilen jojopanj qaa iikawaa kasanonja loloowaga.’

⁴²“Kaen jero kete apu roŋanonj kouma nama kokaen qama koolijen: ‘Oo Anutu, somatana Aabahambaa Ponja, nii kana koriga kajeji, ii mono uuaingaa so mona toomorianawo koloowaa. ⁴³Iiba, niinonj apu roŋ kokawaa kosianonj nanjen. Kokaen nambe emba saraŋ monjonj apu kosomambaajonj karo niinonj ii kokaen ijomaŋa: “Gii saanonj koworaŋenganonja apu melaa monj nona newenaga?”

⁴⁴Kaen jewe iinonj kokaen meleema jewaa: “Saanonj nena kameluruga yonoo apu kaanjiadeenj kosonj onomaŋa.” Kaen meleema jewaati eenj, niinonj iikawaajonj kokaen momaŋa: Ponj giinonj ii somatanaa meriaa embiaga koloowaatiwaaajonj meweŋgojanj.’ ⁴⁵Uunanonja qamakooli ii mende qama koolidaborowe iikanondeenj Rebeka iinonj koworaŋen sawiŋanonj aŋgonj iikanonj kajaa. Kanj apu roŋanonj kemej apu kosoro niinonj iwaajonj kokaen jejenja: ‘Saanonj apu monj nona newenaga.’

46 “Kaen jewe iinon uulanjowo koworanjenja sawinanonjga mero kamaaro kokaen jejaa: ‘Saanon nena kameluruga yonoo apu kaanjadeen onjombe newuya.’ Kaen jero newe kameluruna ii kaanagadeen apu unuagija. 47 Unuagiwo kokaen qisij mujen, ‘Gii morowaa borataga?’ Qisij mube kokaen meleenja: ‘Nii Betuelwaa borataga. Au asana qagara Milka ano Naahor.’ Kaen meleenon niinon mopon sewananon mondon borojenjen borianon mewe uja. 48 Kamban iikanondeen namonon kemen usugon Pombaa waeya menj mepeseenje. Anutu somatana Aabrahambaa Ponjanon mono kana dindija nuano somatanaa kogaa mirinon kan esia meriaa embiaga koloowaatiwajon mokoolojen. Kawaajon Pon menj mepeseen mujen.

49 “Kaen kan koi nanjen. Kawaajon onjo somatana isosoron sakitiuruta kolojutiwaa qaaya pondan otaan kiankomun mujuti een, ii mono qendeema jegi momanja. Kaen mende ambuti een, qaa ii kaanjadeen jegi momanja. Ii moma monjen eleema kemambajon romonjgomanja.”

50 Kaen jedabororo Laban ano Betuel yoronon kokaen meleema jeri, “Qaa koi Pombaanonga kaja. Kawaajon noronon qaa kaen me kaen jewotiwaa so qaago. 51 Moba, Rebekanon koi nanja. Ponjon jenmindin anjiwaa so saanon ii wama kema somatagaa meria muna embia koloowaa.”

52 Kaen jeri qaagara moma Aabrahambaa welenjeqe jawinanon kamaan Pombaa jaanon namonon kemen usugoro. 53 Usugoro tegoro waama gesianonga goul ano silwa akadamyua iima-ainjaingiawo ano opo maleku teregiawo unjuma Rebeka muro. Kaanjadeen kalen iwoi tosia sewanjia somata ii nemun naanja orono.

54 Oroma ii ano ejauruta iwo kagiti, iyononon nene qaan nen rama rama goman tiro egi. Egi goman ano waagi welenjeqe jawinanon kokaen jero: “Saanon wasij nonji somatanaanon kemaanja.”

55 Kaen jeroto, nemun naanja yoronon kokaen meleenon, “Saanon naamboranara mesaona toroqen kamban tosaanja weemboria ten kaen nonowo laligowaa. Kawaa gematanon saanon ii wama kembu.”

56 Kaen meleenito, welenjeqe jawinanon kokaen meleema jero mogi, “Welen kanana kajeji, ii Ponjon kotuegoro tomorianjowo kolojia. Kawaajon kambana mono mende qen koriiwu. Mono wasij nonji saanon eleema kema somatanaanon keumanja.”

57 Kaen jero moma kokaen jeri, “Saanon emba sara ii qaji karo iyanja qisij mubonja.” 58 Kaen jen Rebeka qari karo kokaen qisij muri, “Gii eja kokawo kemambaa mojan me qaago?”

Qisij muri “Saanon kemaanja,” jero.

59 Kaen jero nama naamboragara ii welen embiawo wasij orongi Aabrahambaa welenjeqe jawin ano iwaa ejauruta yononon ii uruama kembombaa anji. 60 Kembombaa anji kanon nemunman naan koanjurutanon Rebeka kotuegon mun kokaen jegi,

“Oo naaj boranana, Poŋnoŋ saanoŋ koloŋseisei gono giinoŋ gbiliuruga milyoŋa milyoŋa yoŋoo bemunjalegiaga koloowa. Yoŋonoŋ mono kotiiŋ kereurugia uŋuŋ haamo ama siti baloŋgia uŋuama aŋgoŋ koma laligowu.”

⁶¹Kaerj jegi tegoro Rebekanoŋ welenŋeŋe embauruta yoŋowo waama kamel qagianonŋ uma rama welenŋeŋe jawiŋa otaaŋ kenŋi. Jawiŋ iinoŋ Rebeka wama galeŋ kono eleema kana kenŋi. ⁶²Kema kema Keinan balonoŋ kougi. Aisaknoŋ baloŋ kawaa Saut leegeŋ distrik qata Negew kanonŋ laligoŋ kambanŋ iikanondeeŋ apu roŋ qata Ber Lahai Roiⁱ ii mesaonŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kaŋ laligoro. ⁶³Kaŋ laligoŋ gomaŋ tiimambaa ano kanonŋ kuuŋa mesaonŋ baloŋ koria somata kanonŋ kema liligoŋ qaa romoŋgoŋ jaa riŋ waama iiro tosiaonŋ kamel qagianonŋ rama iwaa kosianoŋ kawombaajoŋ kagi.

⁶⁴Kaerj kagi Rebekanoŋ jaa riŋ waama Aisak iima kamel qaganonŋ raroti, iikanonŋadeeŋ uulaŋawo luguŋ namonoŋ kamaaro. ⁶⁵Kamaaŋ welenŋeŋe jawiŋaajoŋ qisiŋ kokaerj jero, “Eja baloŋ korianoŋ endu nama jaasewaŋ qeŋ nonoma kaji, ii moronoŋ?” Kaerj jero kokaerj meleeno, “Iinoŋ mono somatanaa meriaga.” Kaerj meleeno moma waŋ kawaseŋa horoŋ jaasewaŋa esuuro. ⁶⁶Esuuro aitoŋgoŋ welenŋeŋe jawiŋanoŋ iwoi kuuya ama meŋ laligoroti, iikawaa sunduya ii Aisak jero moro. ⁶⁷Moro tegoro Aisaknoŋ Rebeka wano nemuŋa Saarawaa opo sel kuuŋanoŋ uma laligoro kanageŋ mero embia kolooro uutanonŋ jopagoŋ muŋ laligoro. Aisakwaa nemuŋanoŋ komuro wosobiri uutanonŋ laligorotiwaajoŋ ama uluŋkoleŋa kaerj mokolooro. Kiaŋ.

Aabrahambaa esa ambouruta tosaŋa

1 Hist 1.32-33

25 ¹Aisaknoŋ emba mero maŋa Aabrahamnoŋ embia moŋ qata Ketura mero. ²Mero Keturanonŋ Aabrahambaa merauruta kokaerj oŋono: Zimran, Joksan, Medan, Midian, Isbak ano Suua. ³Joksanonŋ merawoita qagara Seba ano Dedan yoroo maŋgaraga kolooro. Dedan iinoŋ Asur kanageso, Letus kanageso ano Leum kanageso yoŋoo benjisigiaga kolooro. ⁴Midiambaa merauruta ii Efa, Efer, Hanok, Abida ano Elda. Ii kuuya Keturawaa esauruta koloŋ laligogi. Kiaŋ.

⁵Aabrahamnoŋ esuhinaya kuuya ii meria Aisak buŋa qeŋ muro. ⁶Ii muroto, embauruta waŋgia mende memeta yoŋoo meraurugia yoŋoojoŋ kaleŋ iwoi jaŋ qeŋ mendeema oŋono. Mendeema oŋoma jaawo laligoŋ wasiŋ oŋono dagia Aisak mesaonŋ baloŋ moŋ weeŋ koukoutanoŋ baageŋ kanonŋ kenŋi. Kiaŋ.

Aabrahamnoŋ komuro roŋ koŋgi.

⁷Aabrahamnoŋ laligoŋ kouro mindimindiri yambuya 175 kolooro komuro. ⁸Laaligo yambuyaa jaŋgoyanoŋ uuta koloŋ sokono waziŋ eja

ⁱ 24.62 Apu roŋ: Laaligoyawo laligoŋ niimakejiwaa apu roŋa

waja koloon sewaj aason konoga horon goron qej komuro Anutunon wano tinitosauruta komugiti, iyonoonon kema toroqero. ⁹Komuro merawoita Aisak ano Ismael yoronon mangaraa qamoya menj kema Makpela kobaanon roj koni. Kobaa ii Hit eja Efron Zoharwaa meria iwaa balon korianon Mamre goman mirinon ween koukoutanon baagen eja. ¹⁰^j Aabrahamnon balon koria ii Hit kanageso yonoononga sewaja meroti, iikanon ii ano embia Saara ii roj koma oronji. ¹¹Aabrahamnon komuro Anutunon meria Aisak kotuegon mun laligoro. Iinon Negew balonon apu roj qata Ber Lahai Roi (Laaligoyawo laligon niimakejiwaa apu ronja) iikawaa kosianon rama laligoro. Kiaj.

Ismaelwaa kanagesouruta

1 Hist 1.28-31

¹²Iijipt emba Haagar iinon Saarawaa welen embia laligoro Aabrahamnon mero koro ama meria Ismael mero. Ismaelwaa merauruta yonoo qa arengia kokaen: ¹³Ismaelwaa merauruta yonoo qagia ano koloogitiwaa arengia ii kokaen: Meria mutuya qata Nebaiot. Iwaa gematanon Kedar, Adbel, Mibsam, ¹⁴toroqen Misma, Duma ano Masa, ¹⁵Hadad, Tema, Jetur, Nafis ano Kedema. ¹⁶Ismaelwaa meraurutanon kaen koloon asa tuungia 12 koloon laligon kougi. Asa qagia qagiti, iikawaa so opo kuun tambogia ano jigo mirigia kaanagadeen qama menj laligon kougi.

¹⁷Ismaelnon laligon kouro yambuya mindirin 137 kolooro komuro. Kaen eja waja koloon sewaj aason konoga horon goron qej komuro Anutunon wano tinitosauruta komugiti, iyonoonon kema toroqero. ¹⁸Ismaelwaa gbiliuruta yononon koriganon koriganon deema kema laligon balon qagara Hawila ano Suur yoroo batugaranon goman menj laligogi. Gomangia ii Iijipt kantriwaa jawoyanonga kanain ween koukoutanon Assiria waagen kenngiti, kana iikawaa kosianon kanon eja. Ismaelwaa gbiliuruta yononon Aabrahambaa gbiliuruta tosaaja kuuya ii kerekere ama onoma laligogi. Kiaj.

Iisoo ano Jeikob yoronon koloori.

¹⁹Aabrahambaa meria Aisak iwaa gbiliuruta yonoo qa arengia ii kokaen: Aabrahambaa meria Aisak. ²⁰Aisaknon yambuya 40 kolooro Mesopotemia (Padan Aram) kantrinon Aram eja qata Betuelwaa borata Rebeka embia mero. Rebekawaa naaja ii Aram eja qata Laban. ²¹Aisakwaa embianon aruja laligorotiwaajon ama Pon qama koolin muro. Qama koolin muro qamakoolia moro Rebekanon koro ano. ²²Koro ano merawoi yoronon nemungaraa

^j 25.10 Jen 23.3-16

goron uutanonj utama aori. Ii moma kokaen jero: “Iwoi koi kaanja ii mono naambaajonj asuginj nonja?” Kaen jen kema iikawaajonj Pon qisij muro.

²³ ^k Qisij muro kokaen ijoro:

“Goo goronj uuganonj tuuj woi yonoo bejisigiaga ejao.

Iyoroononga kanageso woi asuginj deema laligowuya.

Ejemba tuuj mononj tuuj alia unuugun ku-usungia kotakota koloowuya.

Datanonj koga welej qen munj laligowaa.”

²⁴ Mera meme kambananonj kanj kuuro goronj uutanonj mera sunesune woi eri. ²⁵ Wala gorononganja asugiroti, iwaa selianonj jejegbili kolooro sele juyanonj selia kuuya sokoma ero. Kawaajonj qata Iisoo (juyawo) qagi. ²⁶ Iwaa kanianonj koganonj Iisoowaa kana gbakoyanonj borianonj menj asugiro. Kawaajonj iwaa qata Jeikob qagi. (Jeikob qaa kawaa kania woi: gbako ano tiligoja.) Aisaknonj yambuya 60 kolooro kamban kanonj Rebekanonj merawoita woi ii orono. Kiaj.

Iisoononj borosamo mewaatiwaa qabunaja qewagoro.

²⁷ Mera woi iyorononj asuginj somariiri Iisoononj borojanj gawombaa kania tororo moma yagonj pondanj jolononj laligomambaajonj moroto, koganonj eja bonjonja koloonj kaparanj koma mirinonj laligoro.

²⁸ Aisaknonj duuyaa oroya nemambaa moma laligoro. Kawaajonj uutanonj Iisoo mamaga jopagonj munj laligoroto, Rebekanonj uu womboyanonj Jeikob mamaga jopagonj munj laligoro.

²⁹ Kamban mononj Jeikobnonj kozij menj iyanaajonj nene qaanj oonj raro datanonj jolononga kanj selia bimooro wosoya mamaga kiro.

³⁰ Kaen kiro Jeikob kokaen ijoro: “Selena bimooro wosona mamaga nijiwaajonj mono uulanjawo kozij qaanja nejongbala ii nona nemaņa.” Kawaajonj qata Edom (nejongbala) qagi.

³¹ Kaen ijoro Jeikobnonj jero: “Dana, gii wala asuginagi, qabunaja ii mono wala togonj nona nene qaanj ii saanonj gombe newa.”^l

³² Kaen jero qaa kokaen meleema muro: “Kona moba, nii komumambaajonj anjenj. Kawaajonj wala asugiwetiwaa qabunananonj mono nomaenj ilaanj nonaga?”

³³ ^m Kaen meleema muro kokaen ijoro: “Iikawaa qaaya ii mono wala jojopanj qaanonj jenj kotiina momaņa.” Kaen ijoro ii jojopanj qaanonj jenj kotiinj munj wala asugirotiwaa qabunaja ii Jeikob togonj muro nenenonj

^k 25.23 Room 9.12 ^l 25.31 Mutu mera ii wanja: Wala kolooroti, iinonj kouruta yonoo batugianonj wanja kolooro goda qen qabunja munj kalenja kalenja munj laligogi. Nemunj mangianonj komuri bunagara mendeengiti, kamban iikanonj wala kolooroti waa borosamoya ii somaņa woi toroqen mug. ^m 25.33 Hib 12.16

sewaja mero. ³⁴Sewaja mej bered ano kozinj qaanja Iisoo muro nej waama nama mesaonj keno. Iisoonoj wala asugirotiwaa qabuajaya ii iikawaajon moro kamakamaata kolooro. Kianj.

Aisaknoj Gerar taonoj laligoro.

26 ¹Wala Aabahambaa kambananj bodi kolooro. Kaanagadeen Aisakwaa kambananj bodi mombo koloonj gomanj sokoma ero. Bodi kolooro Aisaknoj mesaonj Filistin yonoo kinj ponjgia qata Abimelek iwaa gomanonj Gerar kanonj keno. ²Kema laligoro Pononj asuginj munj kokaen jero: “Gii Iijipt balononj mende kema. Gomanj koi bujaga koloowaatiwaaajon jej kotoweti, mono kokanonj rama laligowa.

³Niinonj manja Aabahambaaajon soomonjgo qaa munj ii jojopanj qanonj jej kotiiweti, ii mono galej kombe honjowo koloowaa. Niinonj balonj kuuya koi ii gii ano goo gbiliuruga onoo bujaga qej onomanja. Kawaajon saanonj balonj kokanonj rama waba laligona niinonj giwo laligonj kotuegonj gombe laligowaga. ⁴Niinonj gbiliuruga koloonjseisei onombe janjogianonj sombinonj sengelao rama kenjuti, mono iikawaa so koloowuya. Kaenjanj balonj kuuya koi ii onoo bujaga qej onomanja. Goo gbiliuruga yonoononga mombaajonj ama noo kotumotuenanonj mono namowaa kanageso tuunj kuuya yonoo qagianonj uro oyanjboyanj mokoloowuya. ⁵Niinonj kokaembaajonj kaenjanj amanja: Aabahamnonj noo qaana tej koma laligoro. Jojopanj qaana, jenjkooto qaana ano kana qaana muweti, iinonj ii kuuya otaanj laligoro.”

⁶Anutononj kaenjanj jero Aisaknoj toroqenj Gerar taononj rama laligoro. ⁷Laligoro gomanj iikawaa eja yonononj embiaajonj qisinj mugikokaenjanj jero, “Ii naanaga.” Kaenjanj uutanonj kokaenjanj romonjgoro: “Rebekawaa kaitanianonj iima-ainjanj koloojiwaaajonj eja iyonononj mono iwaajonj ama nii nugi komumambo.” Kaenjanj romonjgonj “Ii embanaga,” kaenjanj jemambaajonj keeta moma laligoro. ⁸Aisaknoj iikanonj kambanj koriga laligonj kouma kambanj mononj embiawo suunjonj anjonj aori Filistin yonoo kinjgia Abimelek iinonj jengenanonjga seleengenjanj jaa riro kemero ii iriuro. ⁹Iriima Aisak oono karo kokaenjanj ijoro moro: “Moba, iinonj mono goo embaga kolooja. Mono naambaajonj ‘Ii naanaga,’ jena?” Kaenjanj moma kokaenjanj meleema muro: “Nii iwaajonj ama nugi komumambotiwaajonj romonjgonj kaenjanj jewe.”

¹⁰Meleema muro kinj Abimeleknoj kokaenjanj ijoro: “Gii mono naa terega ama nononjanja? Noo ejauruna yonoononja mononj mono afaanjonj goo embagawo enaga. Kaenjanj kolooro giinonj kondoono sinjgisongowaa qaa lombotanonj mono nonoo qanananonj unaga.” ¹¹Kaenjanj kanageso tuunjanj kuuya yonoojonj jenjkooto kokaenjanj ama onono: “Mononj monj eja koi me

ⁿ 26.3-4 Jen 22.16-18 ° 26.7 Jen 12.13; 20.2

iwaa embia meŋ bolin orombaati, ii mono koomuwaa buŋaga jeŋ tegonin komuwaa.” Kiaŋ.

¹²Aisaknoŋ baloŋ iikanonŋ nene gawoŋ koma komoro Poŋnoŋ kotuegoŋ muro yambu iikanonŋ hoŋa komoroti, ii 100:waa so seiŋ kolooro. ¹³Kaeŋ kolooro toomorianŋ somasomata mokoloonŋ laligoro esuhinayanonŋ toroqenŋ somariinŋ uro kindinŋbiri eja qaqaqabunŋayawo kolooro. ¹⁴Iwaanonŋ lama, meme (noninŋ) ano bulmakao tuuŋa tuuŋa ii koloonŋ seiŋi. Kaanŋiadeenŋ weleŋqeŋeuruta mamaga oŋono laligogi. Kawaajonŋ Filistinŋ yoŋononŋ ii iima kanainŋ goronŋkiki ama gemaqeqe qaa jegi. ¹⁵Gemaqeqe qaa jeŋ maŋa Aabahambaa weleŋqeŋeurutanonŋ apu roŋ iwaa kambanonŋ osogiti, ii kuuya balononŋ qeŋ turudaborogi.

¹⁶Kaeŋ kolooro kinŋ Abimeleknonŋ Aisak kokaenŋ ijoro: “Gii ku-usuŋgawo koloonŋ mamaga nunuugujanŋiwaajonŋ mono kololoonŋ nonomesaonŋ moŋgeŋ kemba.” ¹⁷Kaeŋ jero moma baloŋ ii mesaonŋ Gerar doonŋanonŋ kema kemeŋ opo sel kuuy mororonŋgoŋ kuuy kanonŋ rama laligogi. ¹⁸Rama laligonŋ apu roŋ maŋa Aabahambaa kambanonŋ osogito, A Abraham komuro Filistinŋ yoŋononŋ qeŋ turugiti, ii Aisaknoŋ jero mombo osoŋ luluuma meagogi. Meagogi maŋanonŋ apu roŋ qagia qaroti, Aisaknoŋ ii iikayadeenŋ mombo qaro.

¹⁹Kaeŋ qaro weleŋqeŋeurutanonŋ dondoonŋanonŋ apu roŋ osoŋ laligonŋ apu roŋ moŋ apuya soraaya uŋuŋgoŋ kouroti, ii mokoloogi. ²⁰Ii mokoloogito, Gerar yoŋoo lama bulmakao galeŋgianonŋ Aisakwaa lama bulmakao galeŋuruta yoŋowo kanainŋ aŋgowowo ama qaa kokaenŋ jegi, “Oo ii nonoonŋga!” Iyanŋawo aŋgowowo qaa kaenŋ jegitiwaajonŋ ama Aisaknoŋ apu roŋ iikawaa qata Esek (Aŋgowowo) qaro. ²¹Iikawaa gematanonŋ apu roŋ moŋ mombo osogi iikawaajonŋ kaanŋagadeenŋ aŋgowowo aŋgi. Kaenŋ aŋgitiwaajonŋ ama apu roŋ iikawaa qata Sitna (Kerekere) qaro.

²²Kaeŋ qama baloŋ ii mesaonŋ kema apu roŋ moŋ mombo jero osogi. Apu roŋ iikawaajonŋ aŋgowowo qaa mende kolooro kawaajonŋ qata Rehobot (Tintiŋa awaa) qama qaa kokaenŋ jero: “Kete Poŋnoŋ tintiŋa awaa nonono saanonŋ baloŋ kokanonŋ laligonŋkoloonŋ seisei amboŋa.”

²³Kaeŋ jeŋ kanonŋ laligonŋ mesaonŋ Beerseba gomanonŋ keno. ²⁴Beerseba keno gomantiina iikanonŋ Poŋnoŋ asuginŋ muŋ kokaenŋ ijoro: “Niinonŋ maŋa Aabahambaa Anutuya koloojenŋ. Niinonŋ giwo laligonŋ kotuegoŋ goma laligomaŋa. Kawaajonŋ toroko mende moba. Niinonŋ gawoŋ ejana Aabahambaaajonŋ ama goo gbiliuruga koloonŋseisei oŋombe jaŋgogianonŋ uuta koloowaa.”

²⁵Kaeŋ ijoro Aisaknoŋ siimolonŋ alata moŋ iikanonŋ meŋ Pombaa qata qamago qama kooliro. Qama koolinŋ opo kuuŋa mororonŋgoŋ meŋ rama laligogi. Laligonŋ jero weleŋ ejaurutanonŋ apu roŋ moŋ iikanonŋ osogi. Kiaŋ.

Aisak ano Abimelek yorononj batugaranonj soomonjo ani.

26^P Aisaknonj Beerseba laligoro kambanj mononj kinj Abimelek iinonj Gerar taonj mesaonj iwaanonj karo. Goro qaa jeje alia Ahuzat ano manjaqeqe tuunaa kawali galeja Fikol yorononj iwo motoonj kagi. 27Kagi Aisaknonj kokaenj qisij onono: “Onjo kere moma noma balongianonja konjoma nonjgito, kilenj mono naambaajonja noononj koi kaju?”

28Qisij onono kokaenj meleenji: “Pononj giwo nanji, nono ii asuganonj iima moma kotojonj. Kawaajonj kokaenj romonjgojonj: ‘Nonononj giwo soomonjgo ambombaajonj aijnana mojonj. Saanonj gii ano nonoo batunananonj soomonjgo ama ii jojopanj qaanonj jej kotiiniinj kokaenj ewaa: 29Nono kakasililinj monj mende ama goninto, kambanj so awaa ama goma gomesaoninj luaenonj miriga mesaonj kema kanj laligona. Iikawaa so giinonj kaanjadeenj nono iwoi bologa monj mende ama nonoma laligowa.’ Kambanj kokaamba Pononj kotuegonj gono laligojanj.” 30Kaenj jegi Aisaknonj jejelombanj mozozonjgonj oonj ano nene qaanj nej ragi. 31Rama enj gomaamba umugawo waama soomonjgogia somonjgonj aonj ii jojopanj qaanonj jej kotiigi. Jej kotiigi Aisaknonj ii wasinj onono luae qaganonj mesaonj kenji.

32Kenji weenj iikanonjadeenj Aisakwaa welenj eja yonononj kanj apu ronj monj osogiti, iikawaa sunduya kokaenj ijogi: 33“Nono apu mokoloonj.” Kaenj ijogi moma apu ronj iikawaa qata Siba qaro.⁴ Kawaajonj taonj iikawaa qata ii kambanj kokaamba kaanagadeenj toroqenj Beerseba qamakejonj. Kianj.

Iisoononj waba emba woi orono.

34Iisoononj yambuya 40 kolooro Hit emba woi orono. Qagara Judit, manja qata Beeru ano Basemat, manja qata Elon. 35Emba iyorononj Aisak ano Rebeka uukondunj ano wosobiri somata totoonj mokoloonj oroma laligori. Kianj.

Aisaknonj Jeikob kotuegonj muro.

27 1Aisaknonj laligonj kouma eja waña kolooro jaaya umunj kono iwoi mombo iima kotomambaajonj amamaaro. Kaenj amamaanj mutu meria Iisoo koma horonj muro karo kokaenj ijoro: “Merana moba.” Ii moma kokaenj meleema muro: “Amana, nii koi nanjenj.”

2Meleema muro kokaenj ijoro: “Moba, nii eja waña koloonjenj. Naa kambanonj komumanjati, ii mende mojenj. 3Kawaajonj gii saanonj tiwo wasaga ano kisare gesoga menj jolononj kema orowaa borojanj menj qenj

^P 26.26 Jen 21.22 ⁴ 26.33 Siba qaa: iikawaa kania woi: jojopanj qaa ano jango sewen. Jen 21: 31

noononj kawa. ⁴Karj nene naanawo aijnaa so oonj mozozonjonj mej karj nona nemaņa. Ii neņ nama kotumotue gomaņa. Ii wala gombe tegoro niinonj iikawaa gematanonj saanonj komumaņa.”

⁵Aisaknonj meria Iisoowaajonj qaa kaenj jero Rebekanonj ii geja ama moro. Moro Iisoononj mesaonj tiwojuy mej oro qerj maņa mumambaajonj junjonj keno. ⁶Keno Rebekanonj meria Jeikob qaa kokaenj ijoro: “Merana moba, manjanonj daga Iisoo qaa kokaenj ijoro mojeņa: ⁷“Gii mono oro mej karj noma nene naanawo oonj mozozonjonj nona nemaņa. Neņgo Pombaa jaasewananonj kotumotue gomaņa. Ii wala gombe tegoro iikawaa gematanonj saanonj komumaņa.” ⁸Kawaajonj merana, mono geja awaagadeenj ama moba. Qaa dologo koi jeņ kotonj gomaņati, gii mono iikawaa so amba. ⁹Mono meme tuunjonj kema iikanonja meme (noniņ) donja kelegawo woi mej karj nona niinonj iikanonj manjaa aijnaa so nembanene naanawo oonj mozozonjgomaņa. ¹⁰Oonj mozozonjgowe mej kema amaga muna neņ kotumotue gonaga. Iikawaa gematanonj saanonj komuwaa.”

¹¹Kaenj jero Jeikobnonj moma nemuņa Rebeka kokaenj ijoro: “Nemuna moba, dana Iisoononj sele juyawo koloojato, noo selenanonj solaņa kolooja. ¹²Manjanonj nii noosiriņ monagati eenj, nii iwaa jaasewananonj tiliqili eja kaanja koloowe moma nombabo. Kaenj moma nono kotumotue qaagoto, qasumasuaa horowe neenaa qananonj ubabo.”

¹³Kaenj ijoro nemuņanonj kokaenj jero moro: “Merana, qasuaan gonagati eenj, iikanonj mono saanonj noo qananonj ubaa. Giinonj mono kileņ qaa jejeņi, ii moma teņ koma kema iwoi ii mej kawa.”

¹⁴Kaenj jero kema meme (noniņ) woi mej karj nemuņa muro. Muro nene aijnawo manjanonj naaņa moroti, iikawaa so oonj mozozonjgoro. ¹⁵Oonj mutu meria Iisoowaa opoqiisi malekuya awaa totoonj opo kowianonj galeņ konoti, ii mej meria kanageņa Jeikob muro mouro. ¹⁶Mouro meme (noniņ) selia ii mej boria kokosiin aroya solaņa esuuro. ¹⁷Esuunj nene aijnawo ano bered ooroti, ii mej Jeikobwaa borianonj ano.

¹⁸Ano mej manjaanonj kema “Ama!” jero.

Jero kokaenj meleeno: “Oo merana, gii morononj?”

¹⁹Kaenj meleeno maņa kokaenj ijoro: “Nii mutu meraga Iisoo. Jeņ kotonj nonjaņi, nii mono iikawaa so andaborojenj. Saanonj waama rama orona mej kajeņi, ii neņ kotuegonj nomba.”

²⁰Kaenj ijoro moma meria kokaenj qisiņ muro: “Merana, ii mono nomaenj uulanawo mokoloojaņa?” Qisiņ muro kokaenj meleeno:

“Anutu, goo Ponjanonj mono ilaanj nono ii uulanawo mokoloojeņa?”

²¹Kaenj meleeno Aisaknonj Jeikob kokaenj ijoro: “Merana, gii onjanonj merana Iisoo koloojan me qaago, ii momambaajonj mono saanonj kosonanonj koi kana goosirimaņa.” ²²Kaenj ijoro maņa Aisakwaa kosianonj keno oosiriņ moma kokaenj jero: “Qaa aroganonj Jeikobwaa aroya koloojato, boroganonj Iisoowaa boria kaanja.” ²³Boria juyawo data Iisoowaa boro tani kaanja koloorotiwaajonj Aisaknonj ii mende moma

kotoŋ muŋ kotuegoŋ mumambaajoŋ ano. ²⁴Kileŋ mombo kokaenŋ qisiŋ muro: “Gii oŋanoŋ merana Iisooga me qaago?”

Qisiŋ muro kokaenŋ meleeno: “Nii mono Iisooga.”

²⁵Kaenŋ meleeno kokaenŋ ijoro: “Merana saanoŋ oroga tosaaja nona neŋ kotumotuena gomaŋa.” Kaenŋ ijoro ii muro nero. Nero wain apu tosaaja motooŋ maama muro nero. ²⁶Neŋ nama meria kokaenŋ ijoro: “Gii saanoŋ kosonanoŋ kaŋ buuna kitoŋ newa.”

²⁷r Kaenŋ ijoro kosianoŋ kema buuta kitoŋ nero. Nero opoqiisi malekuyaa moroŋa moma kotuegoŋ muŋ kokaenŋ jero:

“Aha merana, Poŋnoŋ juŋ kotuegoro eji, noo meranaa selianoŋ uŋkoowa awaa soro kaŋa kolooro mojeŋ.

²⁸ Anutunoŋ mono siwewaa bedu uŋjjiya ano namowaa toomoriaŋa togoŋ gono yaka logoyaga, yagoŋ dumuŋ kota ano wain apu iwoiga ii honoŋa qaa asugiŋ seiwu.

²⁹ s Kantria kantria yoŋonoŋ mono weleŋ qeŋ goma laligowu.

Kanageso tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ mono simiŋ kuma goma laligowu. Giinoŋ mono geengaa daremunuruga yoŋoo eja poŋgia koloŋ laligowa.

Nemuŋгаа merauruta yoŋonoŋ mono simiŋ kuma goma laligowu. Moŋnoŋ qasuaaŋ gombaati, qasumasuaanoŋ mono iwaa qaganŋ ubaa.

Moŋnoŋ kotuegoŋ gombaati, kotumotuenŋ mono iwaa qaganŋ ubaa.” Kiaŋ.

Iisoonoŋ maŋanoŋ kotuegoŋ mubiwaajoŋ weleno.

³⁰ Aisaknoŋ Jeikob kotuegoŋ mudabororo maŋaanoŋ miri uuta mesaŋ seleengeŋ keno alanzaŋ iikanŋadeeŋ data Iisoonŋ tiwojuŋ laligoro tegoro mirinoŋ karo. ³¹ Kaŋ iinoŋ kaŋagadeeŋ nene naaŋawo oŋ mozozoŋgoŋ meŋ kaŋ maŋa muŋ kokaenŋ ijoro: “Amana, saanoŋ waama rama orona tosaaja neŋ kotumotuega nomba.”

³² Kaenŋ ijoro maŋa Aisaknoŋ kokaenŋ qisiŋ muro: “Gii moronoŋ?” Qisiŋ muro kokaenŋ meleema ijoro: “Nii mutu meraga Iisoo.” ³³ Kaenŋ ijorotiwaajoŋ Aisaknoŋ aaruŋ lalaŋaniŋ jeneŋa mamaga ororo kokaenŋ ijoro: “Gii mende kana iikanŋ tiwojuŋ eja moŋnoŋ oro meŋ kaŋ nonjaati, ii mono moronoŋ? Iinoŋ ii nono neŋ kotumotuena mono mudaborojeŋa. Ii mudaborojeŋatiwaajoŋ iikanŋ mono oŋanoŋ iwaa qaganŋ eŋ ubaa.”

³⁴ Iisoonŋ maŋaa qaa jeta ii moma uukonduŋ ama amburereŋ meŋ silama saama maŋaajoŋ kokaenŋ weleno: “Amana, nii mono kaŋagadeeŋ kotuegoŋ nomba.”

† 27.27-29 Hib 11.20 * 27.29 Jen 12.3

³⁵ Kaen welenoto, manjanonj meleema ijoro: “Koganonj mono tiliqili qaganonj kanj goononj kotumotue tagonj menj kenja.”

³⁶ ^t Kaen ijoro Iisoonorj kokaen jero: “Konanonj mono indinja woi tiligonj nono laligojenj: Iinonj wala asugiwetiwaa qabuņaya ii wala nuandabororo ano kete noononj kotumotue ii kaņagadeen tagonj nuama meja. Kawaajonj qata Jeikob (tiliqili eja) qamakejonj, ii mono soyanonj kolooja. Kotumotue monj mono noojonj enj gonja me qaago?”

³⁷ Kaen jero manjanonj Iisoowaajonj kokaen meleeno: “Moba, niinonj koga goo eja ponja laligowaatiwaaajonj kuņj mujenj. Tinitosauruta kuuya yonononj ii welenj qenj muņ laligowutiwaaajonj jenj kotonj ononjenj. Yaka logoya, yagonj dumuņ kota ano wain apu iwoi ii mono jedaborojenja Anutunonj ii muņ laligowaa. Oo merana, naa kotumotuenta monj toroqenj enj nonagi, ii gombenaga? Ii mono amamaajenj.”

³⁸ ^u Kaen meleeno maņaajonj kokaen jero: “Oo amana, kotumotue motoonjo iigadeen mono enj gonja me nomaenj? Oo amana, mono nii monj kotuegonj nomba.” Kaen jenj kanaiņ silama saaro.

³⁹ ^v Saaro manjanonj kokaen meleema ijoro:

“Moba, giinonj mono balonj toomorianjawo mesaonj koriganonj kema laligowa.

Iikanonj sombimbaa bedu unjjiya ii kanakeewanja mende kamaņkebaa.

⁴⁰ ^w Gii manjawaa soo somatanonj ejemba lanj unuņ laaligoga anjonj koma kogaa welenjqeqeya kamakamaata koloonj laligowa.

Kaen laligowagato, kanawaen qenj koga utama muņ kambaņ iikanonj kareņ motonj iwaa galeņ koņkoņa unuņ yakariņ geenjaa nanaj laligowa.”

⁴¹ Manjanonj Jeikob kotumotueya muroti, Iisoonorj iikawaajonj ama kanaiņ koga uukazi moma muņ laligoro. Anja uutanonj kaen moma alia mombaajonj kokaen jero: “Maņnaraa koomuyaa kambaņanonj mono torija. Iinonj komuro jinjenj qama saama kambaņ iikanonj saanonj kona Jeikob qewe komuwaa.”

⁴² Iisoowaa momoyanonj kaņa kolooro monjonj iikawaa buzuya moma Rebekawaanonj kema jero moma meria kanagenja Jeikobwaaajonj qaa ano kema wama karo kokaen ijoro: “Moba, daga Iisoonorj mono ironja meleeno qaganonj uro guro komuwagatiwaaajonj romonjoja. ⁴³ Kawaajonj merana, niinonj qaa gijomanjati, ii mono tenj komba. Mono keteda koi waama oloņ koma Haran gomanonj naana Labambaanonj kemba. ⁴⁴ Kema iwo kambaņ tosaanja toroqenj laligona dagaa uuduuduuyanonj olomoowaa.

^t 27.36 Jen 25.29-34 ^u 27.38 Hib 12.17 ^v 27.39-40 Hib 11.20 ^w 27.40 Jen 36.8; 2 Kiņ 8.20

⁴⁵Uduuduuya olomoon kamaaro iwoi ama munati, ii duduurogo niinon kawaa gematanon goojon qaa ambe karo guama kawu. Iinon guro komuna mononon ii qero komuwabo. Mono naambaajon kamban motoonjo iikanondeen ororon qaoni oromesaon saamambo.” Kiaj.

Aisaknon Jeikob wasiro Labambaanon keno.

⁴⁶Rebekaon loya Aisakwaanon kema kokaen ijoro: “Niinon ejarowoina Hit emba yorojon ama toroqen laligomambaaon mojona tiiro siimbobolo momakejen. Jeikobnon kaanagadeen Hit yonoo boraurugia yonoononga mon ejarowoinara kaanja embiaga mewabo. Balon kokanon koloogiti, iyonoo siligia mono kaanagadeen eja. Kaanja mon men kawaboti een, niinon mono laaligona naambaajon toroqen laligowenaga? Siimbobolonanon mono toroqen hononja qaa koloowabo.” Rebekaon kaen jero.

28 ¹Kaen jero Aisaknon Jeikob koma hororo karo kotuegon kokaen jen koton muro: “Merana, gii Keinan yonoo naamboragia yonoononga mon embaga mende mewa. ²Kaen qaagoto, mono waama Mesopotemia (Padan Aram) balonon kema nemungaa manja Betuelwaa mirinon keuma owaga Labambaa borauruta yonoononga mon embaga mewa. ³Embaga mena Anutu, ku-usun kuuyaa Toyanon mono gii kotuegon koloonseisei gono gbiliuruga yonoo jangogianon seiro kanageso tuun mamaga yonoo man bengiaga koloowa. ⁴x Anutunon mono gii ano gbiliuruga onjo Aabahambaa kotumotueya ii toroqen onombaa. Kaanagadeen balon asaga Abraham muro giinon iikanon waba koloon laligojani, ii bunja qen aowaga.”

⁵Kaen jen Jeikob wasiro mesaon Mesopotemia (Padan Aram) balonon Labambaanon kemambaaon keno. Laban ii Aram eja Betuelwaa meriaga, Jeikob ano iisoo yoroo nemungara Rebekawaa naanaga. Kiaj.

Iisoonon ala-ala emba mon mero.

⁶Aisaknon Jeikob kotuegon mun embia mewiwaaon Mesopotemia balonon wasiroti, ii Iisoonon moro. Kotuegon mun kokaen jen koton muro: “Gii Keinan yonoo naamboragia yonoononga mon embaga mende mewa.”

⁷Kaen jen kotooro nemunmanja yoroo qaa jegara ten koma mesaon Mesopotemia (Padan Aram) balonon kenoti, Iisoonon ii kaanagadeen moro. ⁸Ii moma manja Aisaknon Keinan emba togon moma bolin aon laligoroti, Iisoonon ii iima moma kotooro. ⁹Ii moma koton manja jaanon sokombaatiwaaon asia Aabahambaa meria Ismaelon komuro iwaa mirinon kema borata Malahat, Nebaiotwaa naanja ii mero embauruta karonon koloogi. Kiaj.

x 28.4 Jen 17.4-8

Jeikobnoŋ Siwewaa doya gaonoŋ iiro.

¹⁰ Jeikobnoŋ Beerseba gomaŋ mesaonŋ Haran gomanonŋ kemambaajonŋ keno. ¹¹ Kema laligonŋ balonŋ moŋnoŋ keuma weeŋ jaaya kemerotiwaajonŋ ama iikanonŋ jamo ragiti, iikanonŋa moŋ meŋ waŋ qembonŋa qeŋ gomantiŋjanonŋ gaonŋ ero. ¹²^y Gaonŋ eŋ iikanonŋ gaonŋ kuku moŋ kokaenŋ iiro: Do mombaa kitia namononŋ kuugi kema qaga ii Siwenonŋ uma kuuŋ nano Anutuwaawaa gajobauruta yoŋononŋ iikanonŋ riŋŋ uma kamaanŋ aŋgi.

¹³^z Kaenŋ aŋgi Poŋnoŋ iwaa kosianonŋ nama qaa kokaenŋ ijoro: “Niinonŋ Poŋ, asaga Aabahambaa Anutuya ano manga Aisakwaa Anutuya koloojeŋ. Balonŋ koi ejaŋi, niinonŋ ii gii ano goo gbiliuruga oŋoo buŋaga qeŋ oŋomaŋa. ¹⁴^a Goo gbiliuruga yoŋononŋ koloonŋ seisei aŋgi jaŋgogianonŋ namowaa sububuŋ kaŋa koloowaa. Kaenŋ kolooro juma deema balonŋ weeŋ koukoutanonŋ ano kemekemetanonŋ, Saut ano Noot lee lee, eu ano emu iikanonŋ baageŋ sokoma kema laligowu. Goojonŋ ama goo gbiliuruga yoŋoononŋa mombaajonŋ ama noo kotumotuenanonŋ mono namowaa kanageso tuuŋ kuuya yoŋoo qagianonŋ uro oyaŋboyaŋ mokoloowuya. ¹⁵ Moba, niinonŋ giwo laligonŋ daeŋ daeŋ kema kaŋ laligowagati, iikawaa so mono sopa somonŋonŋ goma laligonŋ uma guambe balonŋ kokanonŋ mombo eleema kawaga. Niinonŋ gii mende gomesaonŋ qaa jeŋ somonŋonŋ gombeti, iikawaa so ambe hoŋa koloodaborowaa.”

¹⁶ Kaenŋ ijoro Jeikobnoŋ gaonŋ uutanonŋa uuta tooro moma waama kokaenŋ jero: “Poŋnoŋ mono oŋanonŋ balonŋ koi kanonŋ laligojato, niinonŋ ii wala mende mojeŋa.” ¹⁷ Kaenŋ jero jeneŋa ororo qaa kokaenŋ jero: “Balonŋ koi mono kowoga ano keemomoyawo kolooja. Koi kanonŋ mono oŋanonŋ Anutuwaanonŋ duŋ raraya ano Siwewaa naguya kolooja.”

¹⁸ Kaenŋ jeŋ gomaŋ ano umugawodeeŋ waama jamo qembonŋa qeŋ eroti, ii meŋ waama jawo toonŋ osonŋ kuuŋ qaganonŋ kele apuya maama moriro. ¹⁹ Moriŋ gomaŋ iikawaa qata Betel (Anutuwaawaa miri) qaro. Wala taonŋ iikawaa qata ii Luz qama laligogi. ²⁰ Jeikobnoŋ balonŋ iikawaa qata doŋgoga Betel qama qaa kokaenŋ jeŋ somonŋonŋ jojopaŋ qaanonŋ jeŋ kotiiro: “Oo Anutu, giinonŋ niwo laligonŋ kana koi kemaŋati, iikanonŋ nii galeŋ koma noma nembanenena ano selenaa esuya mokoloonŋ nona ²¹ saanonŋ luae qaganonŋ maŋnaa mirinonŋ mombo eleema kamaŋati eeŋ, niinonŋ mono goo uuaiŋga teŋ koma laligowe giinonŋ noo Poŋ Anutuna koloonŋ laligowa.

²² Jamo koi meŋ waama jawo toonŋ osonŋ kuujeŋi, iikanonŋ mono goo duŋ raraga ero iwai kuuya togoŋ noma laligowagi, niinonŋ ii oŋanonŋ mendeembe tuuŋ 10 koloogi iikanonŋa motomotoonŋ meŋ leuŋ goma laligomaŋa.” Kiaŋ.

^y 28.12 Jon 1.51 ^z 28.13 Jen 13.14-15 ^a 28.14 Jen 12.3; 22.18

Jeikobnoŋ Labambaa mirinoŋ keuro.

29 ¹Jeikobnoŋ kaen jeŋ mesaonŋ kana toroqenŋ kema weenŋ koukoutaa kanageso yoŋoo balonoŋ keuro. ²Kanoŋ keuma balonŋ korianoŋ apu roŋ moŋ iiro. Miri toya yoŋonoŋ lama tuungia uŋuama iikanoŋ apu oŋoma laligogi. Kambaŋ kanoŋ apu roŋ kawaa kosianoŋ lama tuuŋ karoŋ egi apu roŋ qaa ootanoŋ jamo somata ii mende metaŋgi. ³Lama galenŋ yoŋonoŋ wala lama tuungia kuuya iikanoŋ meŋ kululuuŋ oŋoma jamo ii apu roŋ qaa ootanoŋga gbililingogi kenogo lamaurugia apu oŋoŋgi negi jamo ii mombo duŋanoŋ komakegi.

⁴Jeikobnoŋ lama galenŋ ii kokaenŋ qisiŋ oŋono: “Eja alauruna, oŋo dakaya?” Qisiŋ oŋono “Nono Harambaajoŋa,” kaenŋ meleema mugi.

⁵Meleema mugi kokaenŋ qisiŋ oŋono: “Oŋo Naahorwaa esia Laban moma muju me qaago?”

Qisiŋ oŋono “Saanoŋ moma mujonŋ,” jegi.

⁶Jegi kokaenŋ qisiŋ oŋoma jero: “Ii saanoŋ laligoja me qaago?”

Kaenŋ jero kokaenŋ ijogi: “Ii saanoŋ laligoja. Iiba, iwaa borata Reizelnoŋ mono endu lama uŋuama kaja.”

⁷Kaenŋ ijogi Jeikobnoŋ jero: “Iibu, weenŋ somata ero lama ii gomantiijaajonŋ kululuuŋ oŋombombaa kambaŋanoŋ mende torija. Kawaaŋ saanoŋ lamagia apu oŋoŋgi negi mombo uŋuama laaligogianoŋ kema oŋoŋgi nenegia newu.”

⁸Kaenŋ jero kokaenŋ meleengi: “Kaenŋ saanoŋ mende amboŋa. Wala lama tuuŋ kuuya kululuuŋ oŋoma jamo ii apu roŋ qaa ootanoŋga gbililingoninŋ kenogo mono lamaurunana apu oŋoninŋ newuya.”

⁹Jeikobnoŋ yoŋowo qaa kaenŋ amiŋ moma naŋgi iikanoŋadeenŋ Reizelnoŋ maŋaanoŋ lama tuuŋ uŋuama karo. Reizel iinoŋ lama galenŋ gawoŋ meŋ laligoro. ¹⁰Karo Jeikobnoŋ owayaa borata Reizel ano owayaanoŋ lama tuuŋ injiima apu roŋ qaa ootanoŋ kema jamo ii metaama owaya Labambaanoŋ lamauruta apu uŋuagi. ¹¹Uŋuagidaboronŋ Jeikobnoŋ Reizel buuta kitoŋ neŋ kanaiŋ kotakota qama saaro.

¹²Saama Reizelwaaŋ jero: “Nii goo maŋgaa tinitosaya koloojenŋ. Nii Rebekawaa meriaga.” Kaenŋ jero Reizelnoŋ moma uulaŋawo bobogariŋ maŋaanoŋ kema buzu ii jero moro. ¹³Labanoŋ naaŋaa meria Jeikobwaa buzuya moma ii uulaŋawo mokoloomambaajonŋ keno. Kema mokoloŋ iima suuŋonŋ aŋgomuŋ buuta kitoŋ neŋ wama mirianoŋ uri. Uma iwoi kuuya kolooroti, Jeikobnoŋ iikawaa sunduya jero moro. ¹⁴Ii moma kokaenŋ jero: “Saanoŋ, giinoŋ neenaa sakitina koloojanŋ.” Kaenŋ jero koiŋ motooŋgowaa so iwo rama laligoro. Kiaŋ.

Jeikobnoŋ Lea ano Reizel embawoitaga orono.

¹⁵Kaenŋ laligoro Labanoŋ Jeikob kokaenŋ ijoro: “Gii tinitosana laligojanjwaajonŋ tawaga qaa eenŋ welenŋ qeŋ nombabo. Ii mende

sokombaa. Kawaajon tawaga dawi mewagiwaajon mojanj, ii saanon jena momanja.”¹⁶ Labambaa borawoita woi laligori. Somataa qata Lea. Kogaa qata Reizel.¹⁷ Leawaa jaayanon iima-ainjainjawa kolooroto, Reizel seliaa kaitania ano jaasewana ii kuuya iima-ainjainjawa totoon kolooro.

¹⁸ Jeikobwaa uunaanja ii Reizelwaanon erotiwaajon ama qaa kokaen jero: “Niinon boraga kanagenja Reizel memambaajon saanon yambu 7 welen qej goma laligomanja.”

¹⁹ Kaen jero kokaen ijoro: “Ii eja morota mon mube mende sokombaboto, gii gombe sokombaa. Kawaajon saanon niwo koi laligowa.”

²⁰ Kaen jero Reizel memambaajon yambu 7 welen qej mun laligoro. Uunaananon Reizelwaajon erotiwaajon ama yambu iikawaajon moro ween afaanja tani kolooro. Kiaj.

²¹ Yambu 7 tegoro Jeikobnon owaya Laban kokaen ijoro: “Noo gawon meme kambananon mono tegojiwaajon saanon embana Reizel nona iwo en laligomanja.”²² Labanon qaa ii moma miri toya kuuya horon kululuun onoma lomban ano nej korisoro angi.²³ Ii angi tegoro gomanj tiiro Labanon borata Lea wama kema Jeikob muro miri uutanon uma motoon eri.²⁴ Labanon welen embia qata Zilpa ii borata Leawaa welenqeqeyaga laligowaatiwaajon muro.²⁵ Motoon eri gomanj ano Jeikobnon embia iima moro Reizel qaagoto, ii Lea kolooro yooyaanon kema kokaen jey muro: “Gii mono naa terega ama nonjanate? Nii Reizel memambaajon welen qej goma laligoweto, gii mono naambaajon tiligonj nonjan?”

²⁶ Ii moma meleema kokaen ijoro: “Gomanj kokanon data een laligoro koganon eja mewaatiwaa nanamemeja ii nonoonon mende eja.

²⁷ Kawaajon saanon maranj korisoro ii Leawo sonda motoongowaa so laligonj aisoona tegoro koga kaanagadeen gomanja. Ii mewaatiwaajon mono kaanagadeen yambu 7 toroqen welen qej noma laligowa.”

²⁸ Kaen ijoro uumotoonggo ama Leawo maranj korisoro kambanj ii sonda motoongowaa so laligoro tegoro Labanon borata Reizel kaanagadeen embia koloowaatiwaajon muro.²⁹ Labanon welen embia qata Bilha ii borata Reizelwaa welenqeqeyaga laligowaatiwaajon muro.³⁰ Jeikobnon Reizel ii kaanagadeen embiaga mero. Uunaananon Reizelwaajon erotiwaajon ama Reizel ii Lea uugun jopagonj mun laligoro. Kawaajon yambu 7 toroqen Laban welenja qej mun laligoro. Kiaj.

Jeikobwaa merauruta koloogi.

³¹ Jeikobwaa uutanon Leawaajon mamaga mende ero zizi togoro Ponjon iiro mende sokono Lea koro ambaatiwaajon ilaen muroto, koga Reizelnon arujan laligoro.³² Leanon korowo koloonj laligonj mera ejaga menj qaa kokaen jero, “Ponjon tapekokorona iiro lonanon saanon kanainj jopagonj noma laligowaa.” Kaen jey qata iikawaa so Ruuben qaro. (Ruuben = Tapekokorona iiro.)³³ Kanagenj mombo koro ama mera eja

monj meŋ qaa kokaen jero: “Lonanoŋ melaada jopagoŋ nono Poŋonoŋ ii moma mera koi kaanŋagadeen nonja.” Kaen jeŋ qata iikawaa so Simeon qaro. (Simeon = Gejianoŋ moro.)

³⁴Kawaa gematanoŋ mombo koro ama mera eja monj meŋ qaa kokaen jero: “Nii merauruta karooŋ lonaajoŋ oŋonjenjwaajoŋ iinoŋ mono kanain uuta niwo somoŋgowaa.” Kaen jeŋ qata iikawaa so Liwai qaro. (Liwai = Uuta somoŋgowaa.) ³⁵Kawaa gematanoŋ duŋanoŋ mombo koro ama mera eja monj meŋ qaa kokaen jero: “Nii kambaŋ kokaamba Poŋ mepesejeŋ.” Kawaajoŋ qata iikawaa so Juuda (mepemepese) qaro. Kawaa gematanoŋ mera mombo mende mero. Kiaŋ.

30 ¹Reizelnoŋ aruŋa laligoŋ Jeikobwaajoŋ merabora monj mende meŋ iyaŋaa kania kaen iima data Lea gema qeŋ uutanonj motoqoto moma Jeikobwaajoŋ qaa kokaen jero: “Gii mono mera mokoloowa. Ii mende mokoloona niinoŋ mono laligomambaajoŋ amamaanj komumaŋa.”

²Kaen jero Jeikobnoŋ iriŋa soono uuduudu moma muŋ kokaen ijoro: “Nii mono mera nomaenj mokoloowenaga? Anutunoŋ gii mera mewagatiwaajoŋ somoŋgoŋ goma laligojanto, niinoŋ Anutuga qaago.”

³Kaen jero Reizelnoŋ kokaen ijoro: “Noo weleŋ embana Bilha ii koi. Saanoŋ iwo ena noo mera monj mewaa. Iinoŋ nemuŋ kono niinoŋ kaanŋagadeen iwaanongga merabora mokoloonj oŋoma nemuŋgia koloonj laligomaŋa.” ⁴Kaen jeŋ weleŋ embia Bilha muro embiaga meŋ iwo ero. ⁵Ero Bilhanoŋ koro ama Jeikobwaa meria mero. ⁶Meria mero Reizelnoŋ kokaen jero: “Anutunoŋ gosin nono sokombe qamakooli qaana moma mera ejaga nonja.” Kawaajoŋ qata Dan qaro. (Dan = Gosin nono sokonjeŋ.) ⁷Reizelwaa weleŋ embia Bilhanoŋ mombo koro ama Jeikobwaa meria monj mero woi kolooro.

⁸Kaen mero Reizelnoŋ kokaen jero: “Danawo mamaga aonoroŋ haamo anjeŋ.” Kaen jeŋ iikawaa so mera qata Naftali (Aonorowe) qaro. ⁹Leanonj mombo koro mende ama ii iima kawaajoŋ iyaŋaa weleŋ embia qata Zilpa meŋ Jeikob muro embiaga kolooro. ¹⁰Embiaga koloonj Jeikobwaa mera ejaga mero. ¹¹Mero Leanonj “Simbawoŋawo!” jeŋ qata Gad (simbawoŋawo) qaro. ¹²Zilpa, Leawaa weleŋ embia kanonj Jeikobwaa meria monj mombo mero woi kolooro.

¹³Kaen kolooro Leanonj qaa kokaen jero: “Niinoŋ keraqeeanŋo somata mojeŋ. Emba yoŋonoŋ mono nooŋonj oyaŋboyaŋ qama laligowuya.” Kaen jeŋ iikawaa so mera qata Aser qaro. (Aser = Oyaŋboyaŋ qabu.) ¹⁴Wiitnoŋ masu qero koto kambaŋanoŋ somaŋa moŋonoŋ Ruubenonj seleenŋen kema balonj korianoŋ asagbaleŋ hamo^b mokolooro. Hamo ii

^b 30.14 Asagbaleŋ: Emba yoŋonoŋ asagbaleŋ hamo neŋ afaanŋonj koro ambombaajoŋ anŋiti, iikaanj moma laarigi.

mokolooj menj kanj nemuŋa Lea muro. Muro Reizelnoŋ data kokaen ijoro: “Goo meraganonj hamo menj kaji, iikawaa tosaanŋa mono nona nemanŋa.”

¹⁵Kaen ijoro Leanonj kokaen jero: “Giinonj lona nuana sokombaatiwaajonj romonŋoweto, gii mono meranaanonj asagbalej hamo koi ii kaanjiadeen nuamambaajonj mojanj. Ii mende sokonja.” Kaen jero Reizelnoŋ kokaen ijoro: “Saanonj! Meragaanonj hamo ii nombaati eenj, mono saanonj Jeikobwo gomantiija koi ewao.”

¹⁶Kaen jero Jeikobnoŋ mare iikanonj gawonj mesaonj karo Leanonj kema mokolooj muŋ kokaen ijoro: “Niinonj meranaanonj asagbalej hamo kanonj mono goo sewanga mejeŋa. Kawaajonj mono niwo ewota.” Kaen ijoro Jeikobnoŋ gomantiija iikanonj iwo eri.

¹⁷Iwo eri Anutunonj Leawaanonj qaa qamakoolia moro koro ama Jeikobwaa meria 5:ya mero. ¹⁸Ii menj qaa kokaen jero: “Niinonj weleŋ embana ii lona muwetiwaajonj Anutunonj iikawaa tawaya koi nonja.” Kaen jej iikawaa so qata Isakar (tawa) qaro. ¹⁹Kawaa gematanonj Leanonj mombo koro ama Jeikobwaa meria 6:ya mero. ²⁰Ii menj qaa kokaen jero: “Anutunonj kaleŋ awaa soro nonja. Lona Jeikobwaa merauruta 6 mewetiwaajonj iinonj mono pondanj niwo laligonj qabuŋa noma laligowaa.” Kaen jej iikawaa so mera qata Zebulun qaro. (Zebulun = qabuŋa) ²¹Kambanj tosia tegoro Leanonj bora menj qata Daina qaro.

²²Anutunonj mombo Reizel kaanagadeen romonŋonj muŋ qaa qamakoolia moma koro ambiwaajonj ilaanj muro. ²³Ilaanj muro koro ama mera moŋ menj qaa kokaen jero: “Anutunonj gamuna metogoja.”

²⁴Kaen jej toroqen kokaen jero: “Poŋnoŋ mono merana moŋ toroqen nombaa.” Kaen jej iikawaa so mera qata Joosef (= Toroqen nombaa.) qaro. Kianj.

Jeikobwaanonj lama tuuŋanonj sei-ro.

²⁵Reizelnoŋ meria Joosef mero iikawaa gematanonj Jeikobnoŋ Laban kokaen ijoro: “Nii neenaa gomanj mirinanonj kemambaajonj mojenj. Kawaajonj saanonj wasiŋ nona eleema kemaŋa. ²⁶Emba meraanjuruna koi yonjoonj ama goo welenŋa qen laligoweti, mono ii nona motoonj kembonja. Nii gawonj somata totoonj menj laligoweti, ii geenŋo saanonj mojanj.”

²⁷Kaen ijoro Labanonj kokaen jero: “Gii moma qeangonj nonjanj eenj, mono saanonj koi laligowa. Poŋnoŋ goojonj ama nii kotuegonj noma laligoroti, nii unju qewe qaa kaen kolooro mojenj.”

²⁸Kaen jej toroqen kokaen jero: “Mono gawonŋaa tawayaa janŋoya jena sewanŋa ii saanonj gomanja.” ²⁹Kaen jero Jeikobnoŋ kokaen ijoro: “Nii goo weleŋ nomaen qen laligonj goo gomanonj miriwaa oro tuuŋa tuuŋa galej koma onombe somariigiti, ii geenŋo saanonj mojanj. ³⁰Wala nii koi mende kawe iikanonj oro iwoiga mamaga mende enj gonoto, iikanonj mono nii kawe kambanj kanonj seinj jaasonŋo koloju. Nii daenŋenj daenŋenj kema kaweti, iikanonj Poŋnoŋ kotuegonj

gono laligona. Kaerj laligonato, nii mono naa kambanonj saanonj neenaa kanagesouruna nangonj onjomambaajonj ama gawonj iwoi kanairj mewenaga?”

³¹Kaerj ijoro Labanonj kokaerj qisiro: “Nii mono naama gombenaga?” Kaerj qisiro Jeikobnonj meleema kokaerj jero: “Iwoi monj mende nombato, iwoi motoonggo koigadeerj noojonj ambagati eerj, nii saanonj toroqerj goononj lama tuurja tuurja ii kalanj koma jaagalerj merj onjoma laligomanja. ³²Nii saanonj goononj lama ano meme tuurja kuuya ii kete injiima gosimarja. Ii gosinj lama meria baronj kuuya ano meme (noninj) dorja titogiawo ano teregia diriwerj, sojojinjiri me korombongji ii kuuya mendeema iyangia merj kululuurj onjomba. Iyongononj saanonj gawonj merj laligowetiwaa tawana koloowu. ³³Kanagerj gawonaa tawana, lama ano meme ii injiima gosimambaajonj kawagati, kambanj iikanonj uuna dindinja kania ii afaangonj kokaerj mokoloowa: Meme (noninj) titogia qaa ano diriwerj, sojojinjiri me korombongia qaa ii kuuya ano lama baronja qaago kuuya noo tuurjanonj nambuti, ii niinonj yongoro mejerj, kaerj moma kotowa.”

³⁴Kaerj jero Labanonj kokaerj meleeno: “Nii saanonj uumotoonggo anjerj. Qaa jejari iikaerj kana ii ewaa.” ³⁵Kaerj meleema weemboria iikanondeerj Labanonj meme (noninj) ejia teregia jirinjooronj ano diriwerj sojojinjiri me korombongia ano meme embia kuuya teregia titogiawo ano diriwerj sojojinjiri me korombongji me sele jugianonj iwoi taanja raroti, ii kuuya ano lama meria baronj kuuya ii gosinj metogonj onjoma anjaa merauruta yongoo borogianonj ama onjono. ³⁶Labanonj ii ama onjooma yongowo Jeikobwaanonj lama ano meme tuurj ii unjama weemboria karonj kekembaa so kema kanonj laligogi. Koriganonj kaerj laligogi Jeikobnonj toroqerj Labambaanonj lama ano meme tuurja tuurja ii galerj koma onjoma laligoro.

³⁷Kaerj laligonj komonj, wakato ano gou gere iikawaa boria gbiligibili kotonj merj selegia jinjororonj kombolatiro biiwianonj taaliro jirinjooronj kolooro.^c

³⁸Kaerj kolooro gere borogia koombolatia ii merj oro yongoo apu juugia kuuya kanonj ano apu newombaajonj kagi wosogianondeerj ero. Kaerj ero lama ano meme tuurj yongononj ejianonj unjualeembutiwaa airj geriawo moma apu newombaajonj kanj mokolonj iigi. ³⁹Kaerj iima meme ejia yongononj gere boria iikawaa kosogianonj embia unjualeengi. Kaerj unjualeengi koro ama laligogitiwaajonj meraboraaurugia kawentetere, titogiawo ano diriwerj, sojojinjiri me korombongji ii onjoma laligogi.

⁴⁰Kaerj laligogi Jeikobnonj lama ano meme (noninj) meria kaanja ii gosinj mendeema onjoma anja anja tuurjgia so onjono, oro somata ii arengonj onjono jaagia Labambaanonj oro baronj ano teregia titogiawo yongononj baagerj uurj nanji. Kaerj ama anjaajonj lama ano meme (noninj)

^c 30.37 Gere boria: ii sopawaajonj mende ano. Kaerjagadeerj tiriqoononj me jenanj amambaajonj qaago. Anutunonj naa yawerj ano owenj jenanj ambombaajonj mende jeroto, Jeikobwaa utanonj dinqoro tenj koma laligoriwaajonj toomoriambaa kania kaerj kuma muro.

tuunja tuunja metogonj mokolooj onono. Ii mokolooj somonjonj onono Labambaa lama tuunjanonj mende kema toroqenj ononji.

⁴¹Oro embia kotakota yonononj ejianonj unjualeembutiwaa ainj geriawo mogi Jeikobnonj kamban so iikanonj gere boria ii apu juunonj ano. Kawaaonj oro ejia yonononj kanj ii wosogianonj mokolooj iima kosianonj kanonj embia ii unjualeema laligogi.

⁴²Kaenj laligogito, oro embianonj esungia kamaanqeqeta koloogiti eej, iinonj gere boria ii iyonoo wosogianonj mende ama laligoro. Kaenj ama laligoro oro esungia kamakamaata yonononj Labambaa tuunjanonj toroqegi esungia kotakota yonononj Jeikobwaa tuunjanonj kema toroqegi. ⁴³Jeikobnonj kaenj ama kindinbiri eja qaqaqabunayawo koloonj toomorianj mokoloo. Lama ano meme tuunj mamaga buña qen aonj welenqeqe ejemba unjuano kamel ano donji tuunja tuunja asuginj seigi togia kolooro. Kianj.

Jeikobnonj Laban mesaonj oloj koma keno.

31 ¹Labambaa meraurutanonj qaa kokaenj jegi Jeikobwaa gejianonj kemero moro: “Manñananonj iwoi buña qen laligoroti, Jeikobnonj ii kuuya kalugonj konjoratinj anjonj kono. Manñanaa esuhinaya galej koma iikawanonja hinaya kuuya ii iyañaaonj mokolooj kindinbiri kolooja.” ²Qaa ii moro ano looyaa jaasewaña iima kokaenj moma asariro: “Labanonj wala ala awaa koloonj noma laligonj kouroto, kaña mende toroqenj ama laligoja.”

³Kaenj moma asariro Ponjonj Jeikob kokaenj ijoro: “Gii mono eleema manñasauruga yonoo balononj kema tinitosauruga yonowo laligowa. Kema laligona niinonj giwo nama laligomaña.”

⁴Jeikobnonj qaa ii moma Reizel ano Lea yoroonjonj qaa ano keno balonj korianonj lama tuunja tuunja galej koma ononoti, iikanonj kari. ⁵Kari kokaenj irijoro: “Niinonj manñaraa jaasewaña iima kokaenj moma asarijenj: Iinonj wala ala awaa ama noma laligonj kouroto, iikaña mombo mende ama laligoja. Manñaa Anutuyanonj mono kilenj niwo nama laligonj kouro. ⁶Nii ku-usuna kuuya kululuunj iikawaa so manñara welenj qen muj laligonj koubeti, oro ii saanonj mojao.

⁷“Kaenj laligoweto, iinonj anjomokolonj qaganonj ama noma laligonj gawonaa tawaya ii somaña 10:baa so utequte ama laligoro. Kaenj ama noma laligoroto, Ponjonj anjonj koma muro tiwitiwilaa monj mende ama nono laligowe. ⁸Kamban monjonj kokaenj jero, ‘Lama ano meme (nonin) titogiawo koloowuti, ii mono goo gawonj tawaga koloowu.’ Kaenj jero oro tuunj kuuya yonononj meraboraangia titogiawo ononji. Kamban monjonj kokaenj jero, ‘Lama ano meme (nonin) kawenjtetere koloowuti, ii mono goo gawonj tawaga koloowu.’ Kaenj jero oro tuunj kuuya yonononj meraboraangia kawenjtetere ononji. ⁹Anutunonj kaenj ano asugiro manñaraa tuunjanonja oro konjoratinj unjuama nono seigi.

¹⁰“Oro ejianonj embia unjualeema laligogiti, kambanj iikanonj gaonj iima jaana uunj waama iibe meme (noninj) ejianonj embia unjualeema nanjgiti, iyonjoo selegia ii kawenjtetere, titogiawo ano diriwenj, sonjotinjiri me korombonjgi kuuya koloogi. ¹¹Nii gaonj iibe kanonj Anutuwaa gajoba monjonj noojonj ‘Jeikob!’ qaro. Kaenj qaro ‘Koi nanjenj,’ jenj meleembe. ¹²Meleembe kokaenj toroqenj nijoro: ‘Labanonj iwoi kuuya ama gomakeji, niinonj ii iima mojenj. Kawaajonj saanonj jaaga otaama uunj iiba: Meme (noninj) ejia kuuya embia unjualeema nanjuti, iyonjoo selegianonj kawenjtetere, titogiawo ano diriwenj, sonjotinjiri me korombonjgi kolooja. ¹³^d Niinonj Betel kanonj asuginj gombe jamo dangunu monj kuunj kele morinj niwo qaa somonjonj jojopanj qaanonj jenj kotiina. Niinonj Anutu ii ano goojonj qaa kokaenj jejenj: Gii mono keteda koi waama kantri koi mesaonj geenjgaa kolokoloo gomanganonj mombo eleema kema.’”

¹⁴Jeikobnonj qaaya kaenj jero Reizel ano Lea yorononj kokaenj meleema munj ijori: “Manjaraa mirinonj borosamowaa bakaya monj ii noroononj mende toroqenj raja. ¹⁵Iinonj eja norono sewanaranonj karo ii anjajonjgadeenj menj gilidabororo. Kawaajonj noro mono waba tani ama norono laligonj kouri. ¹⁶Kawaajonj Anutunonj manjaraa tuunjanonja esuhina ilawoila konjoratinj wano seiroti, ii kuuya mono onjanonj anana ano meraboraurunana ananaa bunjaga kolooja. Kawaajonj Anutunonj jenj kotonj gonoti, giinonj mono ii kuuya tenj koma otaawa.”

¹⁷Kaenj ijori waama menj mozozonjonj menj embamerauruta kobibiinj onjono kamel qagianonj ugi.

¹⁸Miriwaa oro tuunja kuuya konjoma onjono wala kenjgi. Eshina iwoiya kuuya Mesopotemia (Padan Aram) balononj laligonj mokoloooro seiroti, ii korebore kololonj manja Aisakwaanonj kembombaajonj Keinan balononj baagenj kenjgi. ¹⁹Kambanj kanonj Labanonj lama jugia motomambaajonj keno Reizelnonj manjaa mirinonj donjlopionj bubuga yonjgoro mero. ²⁰Yonjgoro mero Jeikobnonj toroqenj looya Aram eja Laban ii kokaenj tiligonj muro: Kembombaa qaaya ii mende jero moroto, mono olonj mesaonj kenjgi. ²¹Kaenj olonj kenjgi kamel yonjononj ilawoilaya kuuya menj bosinjgi. Kema Yufreitis apu gowoya kotonj Gilead balonj baanjawo iikanonj baagenj kenjgi. Kiaj.

Labanonj Jeikob otaanj keno.

²²Kenjgito, weemboria karoonja kolooro kanonj qaa kokaenj jegi Labanonj moro, “Jeikobnonj mono togonj olonj koma keno.” ²³Ii moma waama tinitosa ejauruta unjuama weemboria 7:baa so onjotaanj kema kema Gilead balonj baanjawo kanonj mokolonj onjonjgi. ²⁴Onjonjgiti, gomantiinja iikanonja Anutunonj Aram eja Laban ii gaononj asuginj qaa kokaenj ijoro:

^d 31.13 Jen 28.18-22

“Gii Jeikobwaajon kotumotue me qasumasuaa qaa monj jewabotiwaajon mono moma kotonj galej menj aowa.” ²⁵ Uŋuanŋi Jeikobnonj opo sel kuunja Gilead balonj baanawononj mororononj kuuro Laban ano ejauruta yonononj kaanagadeenj opo sel kuunŋia iikanonj kuunj egi.

²⁶ Eŋ waama qegia Jeikobwaanonj kema kokaenj jero moro: “Gii mono naa terega ama nona? Gii tiligonj nonjanj. Kere yonononj manja qeŋ emba yonŋoro horonŋejuti, mono iikawaa tani noo borawoina oloŋ uruama koi kana. ²⁷ Gii naambaajonj anŋomokolonj ama noma uulaŋawo oloŋ koma nomesaonj kana? Gii mono naambaajonj qaa monj mende jena mobe laŋ kana? Ii mobenagati eenj, nii saanonj rii gbawe ambe komanj koma gita kulele qegi korisoro qaganonj onjoombe kawuyaga.

²⁸ “Ii mobenagati eenj, mono saanonj esauruna ano borawoina buugia kitonj neŋ yeizozogia jewenaga. Gii mono uuga qaawaa tere kaanja anjanja. ²⁹ Niinonj ku-usunawo kanj saanonj tiwilaanj gombenagato, gomantiinja ewe mangaa Anutuyanonj qaa kokaenj nijoja: ‘Gii Jeikobwaajonj kotumotue me qasumasuaa qaa monj jewabotiwaajonj mono moma kotonj galej menj aowa.’ ³⁰ Kawaajonj mesaowa, geenŋaa manŋaa gomanj mirinonj eleemambaa uuainŋa somata moma laligonŋo mesaodaboronj kananonj kanj laligojanj. Kawaajonj saanonj kembato, noononj donjlopionj uruna ii mono naambaajonj yonŋoro menj kana?”

³¹ Labanonj kaenj ijoro Jeikobnonj kokaenj meleema muro: “Giinonj borawoiga manjaqeŋe ku-usunj qaganonj nuambabotiwaajonj romononj keena moma oloŋ koma kaniŋ. ³² Kaninto, mononj donjlopionj bubuga mero mokoloowagi, ii saanonj qena komuwaa. Ilawoila kuuya menj laligojenj, ii saanonj tinitosaurunara yonoo jaanonj iima gosinj nama goononj iwoiga monj mokolonj iima ii saanonj mewa.” Jeikobnonj kaenj ijoroto, embia Reizelonj donjlopionj ii yonŋoro meroti, loyanonj ii mende morotiwaajonj ii hanjanj qeŋ jero.

³³ Kaenj jero qegia Jeikobwaa opo sel kuunjanonj uma qeŋgama monŋama Leawaa opo sel kuunjanonj uma toroqenj weleŋ embawoi yoroo opo sel kuunŋaranonj uma qeŋgama monŋama iwoi monj mende mokolooro. Leawaanonj kuunj mesaonj kawaa gematanonj Reizelwaa kuunjanonj uro. ³⁴ Uroto, Reizelonj donjlopionj bubuga ii menj gesononj mouma kamel qaganonj duŋ rarawaa uutanonj ama qaganonj uma qelanjinj raro. Kaenj raro manjanonj opo kuunŋaa uuta kuuya qeŋganoto, ii mende mokolooro. ³⁵ Reizelonj manja kokaenj ijoro: “Somatana, nii koinonj niiro rajenjiwaajonj ama goo jaasewanŋanonj saanonj mende waamanja. Kawaajonj uduuudu mende moma nomba.” Kaenj ijoro miriwaa donjlopionj bubuga iikawaajonj monŋanoto, ii mende mokolooro.

³⁶ Mende mokolooro nama Jeikobnonj irinja soono temboma Laban kokaenj jeŋ qisinj muro: “Niinonj naa kanaga ama songiwe? Mono naa sili bologa ama gombetiwaajonj kakasililinonj tiwowasanonj tigonj

nonjan? ³⁷Noo esuhinana kuuya qeŋgan daboroŋgo mono naa iwoiga moŋ mokoloona goo miri uuta buŋaga koloona? Ii saanoŋ meŋ koi kaŋ tinitosaurunara yoŋoo jaagianoŋ ana iigi batunaranonŋ qaa lombo enagati, ii gosinŋ jeŋ teŋoŋ mindiŋgoŋ norombuya.

³⁸“Niinoŋ giwo yambu 20 laligoŋ waabe. Kambaŋ iikawaa uutanonŋ gawoŋga mewe goonoŋ lama ano meme (noninŋ) yoŋononŋ mende jaŋgoŋ qaoŋgito, awaagadeeŋ koloonŋ seisei ama laligogi. Kaŋagadeeŋ lama ejia moŋ goo oro tuuŋnoŋa mende qeŋ newe. ³⁹Kambaŋ tosaŋanoŋ oro kawalianoŋ lama qeŋ kitomitooroti, ii mende meŋ kaŋ goma laligoweto, iikawaa kitia ii neenaa tuuŋnoŋga meŋ kitianoŋ ama laligowe. Lamaga gomantiinanoŋ me asasaganonŋ yoŋgoro meŋ laligowuyagati, kileŋ iikawaa kitia amambaajoŋ jeŋkooto ana ii otaŋ laligowe.

⁴⁰“Weeŋ biwianoŋ gomaŋ gerianoŋ nooro gomantiinanoŋ memetotoŋanoŋ nuro saŋgoŋa moma laligowe. Kambaŋ mamaga gaonŋ gbiligbili laligowe. ⁴¹Yambu 20:waa so iikaŋ goo gomanonŋ laligoŋ waabe tegoja. Yambu 14 ii borawoiga oromambaajoŋ welenŋ qeŋ goma laligowe. Iikawaa gematanonŋ yambu 6 ii lama bulmakao mokoloomambaajoŋ goonoŋ gawoŋ meŋ laligowe. Kaŋ laligoweto, giinoŋ gawoŋ memewaa tawana ii somaŋa 10:baa so utequte ama laligona.

⁴²“Asana Aabrahambaa Anutuya amana Aisaknoŋ waeya meŋ mepeseŋkeji, iinoŋ gemananoŋ aworo koloonŋ mende kotingoŋ nonagi eeŋ, giinoŋ mono bobora wasinŋ nona kawenaga. Kaŋ ama nonagato, Anutunoŋ noononŋ siimbobolo kakasililinŋ iiro gawoŋ boronanoŋ seleqeŋe ama meŋ laligoweti, ii iima kete gomantiinanoŋ noo qaana gosinŋ jeŋ tegero mojanŋ.” Kiaŋ.

Jeikob ano Laban yorononŋ soomongo ani.

⁴³Jeikobnoŋ kaŋ jero Labanoŋ kokaŋ meleema muro: “Emba woi koi mono noo borawoinaga. Yoro meraboraurugara ii noononŋ. Lama bulmakao tuuŋa tuuŋa koi ii noononŋ. Iwoi kuuya koi iijaŋi, ii kuuya noo buŋagadeeŋ koloaja. Kaento, mesaowa niinoŋ kete borawoina koi ano meraboraurugara ononiti, yoŋononŋ kembutiwaa qaagia jegi ii qewagomambaajoŋ moma bimoojeŋ. ⁴⁴Kawaajoŋ saanoŋ kaŋ gou koma aonŋ batunaranonŋ soomongo ambo. Ii qendeembotiwaajoŋ romoŋgoŋ noroma dangunu kaŋa batunaranonŋ ewaa.”

⁴⁵Kaŋ jero Jeikobnoŋ jamo moŋ meŋ kuuro moroalimbaŋ dangunu kaŋa sodogara koloonŋ nano. ⁴⁶Iikanonŋ nano Jeikobnoŋ tinitosauruta yoŋoojoŋ jamo meŋ kululuuwutiwaajoŋ jero. Kaŋ jero jamo meŋ qanoŋ qanoŋ ama kululuugi uro iikawaa kosianoŋ nene lombaŋ oonŋ negi. ⁴⁷Labanoŋ jamo tuuŋ kawaa qata Jegar Sahaduta qaro Jeikobnoŋ qata Galed qaro.^e

^e 31.47 Dangunu jamo tuuŋ: ii Hibruu qaanonŋ Galed ano Arameik qaanonŋ Jegar Sahaduta.

⁴⁸Kaen qama looyanon qegia Jeikob kokaen ijoro: “Jamo tuun koi mono kete anaraa batunaranon moroalimban danngununaraga ewaa.” Kawaajon Jeikobnon iikawaa qata Galed qaro. ⁴⁹Labanon qaa toroqen kokaen jero: “Ponon deema laligowoti, kamba iikanon batunaranon jaayanon niriima riin galej menj noroma laligowaa.” Kawaa so balon iikawaa qata mon Mizpa qaro. (Mizpa = Galej meme miri koriga.)

⁵⁰Labanon qaa ii toroqen kokaen ijoro: “Giinon borawoina horon ureen aon ama oromba me toroqen emba tosaaja onjombagati een, mono qaa koi moma laligowa: Balon eja monon kosonaranon mende laligon niriiri Anutunon mono kilen saanon niriima batunaranon soomongo ejiwaa qaaya ii nanjon menj laligowaa.”

⁵¹Kaen ijon mombo toroqen kokaen jero: “Qegana moba, jamo tuun koi ano toon koi kuujeni, iikanon mono anaraa batunaranon danngunu kaaja rama ubao. ⁵²Jamo tuun koi mono danngununara koloon rama ubaa ano toon koi ii kaanagadeen danngununara koloon rama ubaa. Iikanon soomongonaraajon kokaen romongon noroma rama ubao: Niinon menj bolin gomambaajon moma jamo tuun koi mende uugun goonon kamaaja. Giinon kaanjadeen menj bolin nomambaajon moma jamo tuun ano toon koi mende uruugun noonon kawa. ⁵³Aabraham, Naahor ano yoroo mangaraa bengia Anutu iinon mono qaa batunaranon kolooro ii gosin menj tegon norombaa.” Labanon kaen ijoro Jeikobnon qaa ii somongon Anutuwa qanon jojopan qanon menj kotiiri. Manja Aisaknon Anutu iikawaa waeya menj mepeseen laligoro.

⁵⁴Jeikobnon kaen ama balon baananon oro qen iikanon siimolon oon tinitosauruta horon onono lombanon kagi. Kan nene menj gomantiinanon rii oron baananon kanon egi. ⁵⁵Egi goman asariro Labanon umugawodeen waama esauruta ano borawoita buugia kiton menj kotuegon onoma yeizozogia jero. Ii menj onomesaon eleema gomanan keno. Kiaj.

Jeikobnon Iisoowo aitonngowowaajon joronqoron ano.

32 ¹Looyanon keno Jeikobnon kaanagadeen kananon keno Anutuwa gajobauruta tosanon mokoloon mugi. ²Mokoloon mugi injiima kokaen jero: “Ii Anutuwaanon manjaqeqe tuun koloou.” Kawaa so goman iikawaa qata Mahanaim (manjaqeqe tuun woi) qaro.

³Jeikobnon kananon kema laligon qele ejauruta tosaaja wala wasin onono Edom kantrinon balon qata Seir kanon data Iisoo iibombaajon kenji. ⁴Wasin onoma kokaen menj koton onono: “Ono mono kema da ponna Iisoo kokaen jeni moba: ‘Somatana moba, nii welen ejaga Jeikob. Nii owanara Labambo laligon kouma laligodaboron kamba kokaamba ii mesaon kajej. ⁵Iikanon laligon bulmakao, donji, lama, meme (nonin) tuun tuun ano welenqeqe ejemba mokoloon unuama kananon kajej. Oo eja ponna, niinon goo jaanon kiankoomu mokoloomambaajon moma qaa buzuna koi wala ambe goonon kaja.’ ”

⁶Kaen jen koton onono kema eleema kan kokaen jegi moro: “Nono daga Iisoowaanon kenin. Iinon mono ejauruta 400 unuama kananon kan giwo aitonngowombaajon jojorin laligoju.” ⁷Kaen jegi moma awawalin konjilin somata moro. Kaen moma nama kanagesouruta iwo kagiti, ii ano lama meme tuunja tuunja, bulmakao tuunja tuunja ano kameluruta ii mendeema onono tuun woi koloogi. ⁸Kokaen romonjon kaen ano: “Iisoonon kan manja qej tuun mon unun tiwilaawaati een, tuun mon yononon mono saanon oloj koma kembuyaga.”

⁹Kaen romonjon kokaen jen qama kooliro: “Oo Anutu, asana Aabraham ano manja Aisak yoroo bengara, gii saanon moma nomba. Pon, gii geenjo qaa kokaen nijona mobe: ‘Gii mono waama geenjaa balonon eleema geenjaa tinitosauruga yonoonon kema. Endu kena niinon toomorian gombe laligowa.’ Kaen nijona mobe. ¹⁰Wala eenanon neena taa gbarunanondeen menj Jordan apu gowoya koi koton kembeto, saanon koloon sein kete eleema tuun woi koloon koi kajej. Nii welen ejaga kamaanqeqeta koloon laligoweto, giinon kilej qaaga pondan otaan kiankoomuga kuuya qendeema noma laligona. Nii kamakamaata koloon uujopaga ii buja qej aomambaa so mende koloon laligowe.

¹¹“Dana Iisoonon kananon kan neena, nemun ano meraboraurunana nono nunun tiwilaan nonombabotiwaajon nii keena mojen. Kawaajon giinon mono ilaan nonoma iwaa borianonga metogon nonomba. ¹²^f Gii geenjo qaa kokaen nijona: ‘Niinon toomorian goma gbiliuruga koloonseisei onombe jangogianon somariiro kowewaa sakasiņa ejiwaa so koloowu. Ii kelemalelen ewaatiwaajon ama weenweengoyaa so qaago. Qaa ii onanon.’”

¹³Kaen qama koolin gomantiinja ii balon iikanon ero. Enjo oro tuunja tuunja yonoononga data Iisoo kalej mumambaajon oro kokaen gosin mendeema onoma anjatitiga onono: ¹⁴Meme (nonin) embia 200, ejia 20, lama embia 200, ejia 20, ¹⁵kamel 30 meraboraurugia ajunon, bulmakao embia 40, ejia 10, dongi embia 20, ejia 10.

¹⁶Tuun kaen kaen gosin mendeema tuun anja anja ii welenqeqeuruta yonoo borogianon ama onoma kokaen injoro: “Ono saanon wala kema oro tuunja tuunja koi yonoo batugianon tirin koton unuama awanjon kembu.”

¹⁷Kaen injon tuun mutuya kembutiwaa galeja kokaen jen koton muro: “Kananon kenji dana Iisoonon mokoloon onoma kokaen qisin gombaa: ‘Gii morowaa welenqeqe ejaga koloon? Gii dakanon keman jen kajan? Oro baganon kajuti, ii morowaanon?’ ¹⁸Kaen qisin gono kokaen jewa: ‘Ii welen ejaga Jeikobwaanonga. Ii somataya Iisoo kalej mumambaajon ano kaju. Anjo mono gemanananon kananon kaja.’”

^f 32.12 Jen 22.17

¹⁹Kaen jej kotonj muŋ oro tuuŋ 2:ya, tuuŋ 3:ŋa ano oro tuuŋ tosia kuuya yoŋoo galenŋia gemagianonj kagiti, ii kaanagadeen jej kotonj onono mogi: “Oŋo dana lisoa mokoloowuti, mono qaa tania iikayadeen jegi mobaa.” ²⁰Kaen jej kotonj onoma kokaen romonŋoro: “Niinon batogonj uuta menj kamaan ala kalenj mumambaajonj oro tuuŋa tuuŋa wasiŋ onombe wala kembu. Dananonj ii injiima uuta bonjonj kono olomoonaga. Uuta olomooro saanonj neeno iwaa jaasewanjanonj osonj keube siŋgisonŋona mesaonj ala menj nonaga.” Kaen romonŋonj toroqenj kokaen jegi mobaatiwaajonj jero: “Goo welenj ejaga Jeikobnonj mono gemanananonj sosooda kaja.”

²¹Kaen jej kalaŋa onono wala kananonj kengito, aŋo gomantiija ii opo kuuŋnonj ramaŋa jej iikanonj raro. Kiaŋ.

Jeikobnonj Siwe gajobawo aonj orori.

²²Gomantiija kanonj Jeikobnonj waama embawoita, welenj embawoita ano merauruta 11 ii unuano kema Jabok apu sakasiŋa qeleqeleeya ii kotowombaajonj anŋi. ²³Unuano apu kotonj kema esuhina iwoiya kuuya buŋaya eroti, ii kaanagadeen menj kendaborogi.

²⁴^s Kendaborogito, Jeikobnonj anodeen apu leegen kanonj mombo raro. Anodeen raro eja moŋnonj karo iwo gomantiijanonj aonj oronj nani gomaŋ ano. ²⁵Eja iikanonj haamo ama mumambaajonj amamaanj iima kawaajonj Jeikob ii kupu siitanonj qero. Qero motoonj aonj oronj laligori iikanonj Jeikobwaa kupu siitanonj suno. ²⁶Siitanonj suno eja iikanonj kokaen ijoro: “Gomaŋ amambaajonj anjiwaajonj mono saanonj nomesaona kemaŋa.” Kaen ijoroto,

Jeikobnonj kokaen meleema muro:

“Nii mende kotuegonj nombagi eenj, nii mono mende gomesaowe kembaga.”

²⁷Kaen meleema muro “Gii qaga moro?” jej qisiŋj muro “Jeikob,” jero.

²⁸^h Kaen jero qaa kokaen ijoro: “Gii Anutu ano ejemba nonowo aonj oronj laligonj haamo ama nonona. Kawaajonj goo qaga mono toroqenj Jeikob qaagoto, Israel qabu.” (Israel = Anutuwo aonjororo.)

²⁹ⁱ Kaen ijoro kokaen jero: “Gii saanonj qaga qana momaŋa.” Kaen jeroto, gajobanonj kokaen meleema muro: “Gii nomaembaajonj noo qanaajonj qisiŋaŋ?” Kaen meleema muŋ iikanonj nama kotuegonj muro.

³⁰Kotuegonj muro Jeikobnonj kokaen jero: “Nii Anutuwo jaasewanj qenj aonj jaaya tororo iijento, kilenj niima kobooro jaawo laligojenj.” Kaen jej kawaajonj balonj iikawaa qata Penuel qaro. (Penuel = Anutuwwa jaasewaŋa) ³¹Weenj jaayanonj kouro Jeikobnonj Penuel gomaŋ ii mesaonj uuguj kanj kupu siita sunotiwaajonj ama riiŋ koriŋkoriŋ keno. ³²Eja

^s 32.24-26 Hoos 12.3-4 ^h 32.28 Jen 35.10 ⁱ 32.29 Poŋ 13.17-18

kanonj Jeikobwaa kupu sii toroqeqetaa tokotokoyanonj qerotiwaajonj ama Israel kanatuuru yonononj kambanj kokaamba kaanagadeej oro nenj kanonj kupu sii toroqeqetaa tokotokoya ii togonj mende nenjkeju. Kianj.

Jeikobnonj Iisoowo aitongori.

33 ¹Jeikobnonj jaaya uuŋ waama Iisoononj ejauruta 400 yonowo motoonj kananonj kagiti, ii injiuro. Kawaajonj meraborauruta mendeema onjoma Lea, Reizel ano welenj embawoita yonoo borogianonj onono.

²Kaenj ama onjoma kokaenj arengonj onono: Welenj embawoita yorononj meraboraurugara unuama wala kenji. Yonoo gemagianonj Leanonj meraborauruta yonowo kenji Reizel ano meria Joosef yorononj daandaanjenj.

³Sumanja kaenj arengonj onjoma anjo yonoo wosogianonj wala kema siminj kuma namononj usugonj waaro indinja 7 kolooro kema dataa jaasewanjanonj keuro. ⁴Keuroto, Iisoononj koga iimambaajonj uulanjawo bobogarij kanj suunjonj munj borianonj aroyanonj giliro kemero buuta kitoj nero urusaanjenj aori. ⁵Iisoononj jaaya uuŋ waama Jeikobwaa embamerauruta injiima koga qisinj muro: “Koi daenj yonononj giwo kaju?” Qisinj muro kokaenj meleeno: “Anutunonj kalenj morianja qaganonj merabora koi welenj ejaga nii nonota kajonj.”

⁶Kaenj meleeno welenj embawoita yorononj meraboraurugara yonowo kosere kouma siminj kuma namononj usugogi. ⁷Kawaa gematanonj Lea ano meraborauruta yonononj kaanjiadeenjenj kosere kouma siminj kuma namononj usugogi. Tetegoyanonj Joosef ano Reizel yorononj kosere kouma siminj kuma namononj usugori.

⁸Kaenj anji Iisoononj kokaenj qisinj muro: “Eja ano oro tuunjenj kuuya kananonj mokolonjenj onjonjenj, ii kania naata wasinj onjona kajuya?” Kaenj qisinj muro kokaenjenj ijoro: “Oo eja ponja, niinonjenj ii goo jaaganonjenj kiankoomu mokoloomambaajonjenj ama wasinj onjombe.”

⁹Kaenjenj jeroto, Iisoononjenj qaa kokaenjenj ijoro: “Oo kona, ii noononjenj mamaga sonanonjenj rajuj. Kawaajonjenj ii saanonjenj toroqenjenj geengaa bunja kolonjenj ewaa.”

¹⁰Kaenjenj ijoro Jeikobnonjenj kokaenjenj jero: “Kaenjenj qaago. Giinonjenj niimanaanjenj ama ala awaa menj nona goo jaasewanja iibe Anutuwaawaa jaasewanja kaanja kolooja. Kawaajonjenj nii goo jaaganonjenj kiankoomu mokoloojenjenj eenjenj, mono kalena koi saanonjenj bunja qenjenj aowa. ¹¹Anutunonjenj kalenjenj morianjenj qendeema nono laligonjenj koube iwoi kuuya amamaanjenkemenjenj, ii kuuya saanonjenjenj enjenj nonja. Kawaajonjenj keraqeeanjenj kalena menj kagiti, ii saanonjenjenj mewa.” Kaenjenj ijonjenj kaparanjenj koma nanotiwaajonjenj Iisoononjenj keraqeeanjenj kalenja ii bunja qenjenj aoro.

¹²Bunja qenjenj aonjenj kokaenjenj jero: “Mono saanonjenjenj toroqenjenj kembonjenja. Niinonjenj koipugia koloowe onjo saanonjenjenj niwo kagi kembonjenja.”

¹³Kaenjenj jeroto, Jeikobnonjenj kokaenjenj ijoro: “Eja ponja, moba. Meraborauruna yonononjenj esunjenja kamakamaata kolooju ano lama

nemuja ano bulmakao nemuja meraboragia aju ojomakejuti, niinonj ii kalanj koma ojomakejenj. Kaenj kolooro ii kana kembuwaajonj weemboria motoongowaa so molanjkota ojutaawonagati eenj, yojononj mono esungia kamaaro korebore komuwuyaga. ¹⁴Kawaajonj eja pojna, gii saanonj wala kena welej ejaga niinonj sosooda gemaganonj gotaanj kamanja. Oro ojotaawe wosonanonj wala kembuti ano meraborauruna esungiaa so osojosoj kanj kanj era Seir gomanonj somatana goononj koubonja.”

¹⁵Kaenj ijoro Iisoononj kokaenj jero: “Kaenj kolooro nii saanonj ejauruna tosaanja ojomesaowe giwo osoj kawu.” Kaenj jero Jeikobnonj kokaenj qisiro: “Gii mono naambaajonj kaenj anaga? Oo eja pojna, nii goo jaanonj kianjkoomu mokoloowe mono sokoma nono tegoja.”

¹⁶Kaenj jero Iisoononj weemboria iikanonjadeenj eleema kema Seir gomanonj keuro. ¹⁷Jeikobnonj Sukot gomanonj kema iikanonj anjaa miria osoj orouruta yojoononj kuunja kuunja mero. Kawaajonj gomanj miri iikawaa qata Sukot (Halihali) qamakeju. Kianj.

¹⁸Jeikobnonj tani kaananonj Mesopotemia (Padan Aram) balonj mesaoro. Mesaonj kanj Keinan balombaa taonj qata Sekem kanonj awaagadeenj kouro. Kouma opo sel kuunja taonj kosianonj balonj korianonj mororonjonj kuunj raji. ^{19j}Opo sel kuunja balonj korianonj kuuroti, iinonj gomanj kitia ii Sekembaa manja Hamor iwaa merauruta yojoononjga silwa kota 100 kanonj sewanja mero. ²⁰Sewanja menj kanonj jiwowonj alata monj menj qata “El, Israelwaa bej Anutuya,” kaenj qaro. (El = bej)

Sekem yojononj Daina menj bolij mugi.

34 ¹Leanonj Jeikobwaa borata Daina meroti, iinonj kambanj mojononj Keinan emba saranj injimambaajonj keno. ²Keno balonj iikawaa eja pojna Hamor iinonj Hiwi kanagesowaa ejaga laligoro. Iwaa meria Sekem iinonj Daina iima iikanondeenj iimanaanjanja moma horonj menj kileenj muro. ³Sekemnonj wombota Jeikobwaa borata Dainawaajonj pororogonj somonjonj uukalenjanonj jopagonj munj kele qaayanonj menj tutugonj munj laligoro. ⁴Tutugonj munj laligonj manja Hamor kokaenj ijoro: “Ama, gii saanonj emba saranj koi noo embanaga koloowaatiwaajonj qaa gawonj mewa.”

⁵Kambanj kanonj Jeikobwaa meraanjuruta yojononj balonj korianonj kema miriwaa orourugia galej koma ojoma laligogi Sekemnonj Daina menj kileero manja Jeikobnonj borataa buzu qaa ii kaenj moro. Ii moroto, ii mesanjonj merauruta mirinonj koubutiwaajonj qaaya bogoro mamboma raro. ⁶Mamboma raro Sekembaa manja Hamor iinonj qaa gawonj memambaajonj Jeikobwaanonj karo. ⁷Kanj raro Jeikobwaa meraurutanonj balonj korianonjga kougij. Kouma iikanondeenj iwoi asugirotiwaa sunduya

^j 33.19 Joos 24.32; Jon 4.5

ii kokaen mogi: Sekemnoj Jeikobwaa borata meŋ kileero Israel kanatuuru batugianoj sili gamuyawo kolooro. Sili ii mende aanjaa so kolooro. Ii moma uugianoj kobooro wosobiri moma goronjooso anŋi.

⁸ Goronjooso mokologito, Hamornoj kokaen injijoro: “Merana Sekembaa uuwombotaa naanŋa ii onŋoo naamboragiaajon mokotaan raja. Kawaajon saanon jej tegogi Dainanŋon iwaa embia koloonaga. ⁹ Saanon nonowo naamboraurunana utequte ama aoniŋ kema karo laligowoŋa. Kaen saanon qenaqena koloonŋ laligowoŋa. ¹⁰ Kaen ama saanon nonoo batunananŋ rama laligowu. Nono balonana koi ii mende anŋon kombonato, onŋ saanon iikanŋon lanŋ kema kanŋ aingiaa so balonŋ kitia kitia buŋa qen aonŋ mirigia meŋ nonowo anŋuney-qanŋuney ama laligowoŋa.”

¹¹ Kaen jero Sekemnoj Dainawaa maŋnaanjuruta ii kokaen injijoro: “Niinŋon onŋoo jaanon kiankoomu mokoloomambaajon moma qisin onŋonŋen. Kawaajon ii me woiwaa qisin nombuti, nii saanonŋon ii onŋomaŋa. ¹² Emba sewana ano kaleŋ meŋ kanŋ onŋomaŋati, iikawaa janŋoya ii saanonŋon aingiaa so meŋ ubu. Ii me woiwaa qisin nombuyagati, niinŋon ii saanonŋon onŋomaŋa. Qaana kota koi: Onŋonŋon mono jej tegonŋon naamboragia noŋgi noo embanaga koloowaa.”

¹³ Sekemnoj naanŋia Daina meŋ kileerotiwaajon ama Jeikobwaa merauruta yonŋonŋon onŋkakale qaganŋon Sekem ano maŋa Hamor meleema oroma ¹⁴ qaa kokaen jegi mori: “Eja mombaa selianŋon Anutuwwa aiweseya mende kotogiti, nono naamboranana eja iikaanŋa saanonŋon mende mubonŋa. Kaen aninŋon gamugamu qanananŋon ubabo. Kawaajon nono ii mubombaajon amamaajon. ¹⁵ Onŋo sili motoonŋo kokaen anŋi nono uumotoonŋo ambonŋa: Wala Anutuwwa aiweseya ii ejaurugia kuuya onŋoo selegianŋon kotogi tegoro nono laligojonŋi kaanŋa koloowuti eenŋ, mono naamboranana saanonŋon onŋombonŋa. ¹⁶ Kaen anŋi saanonŋon onŋowo naamboraurunana utequte ama aoniŋ kema karo laligowoŋa. Kaen saanonŋon onŋoo batugianŋon rama kanageso tuunŋon motoonŋo koloonŋ laligowoŋa. ¹⁷ Kaen laligowoŋato, Anutuwwa aiweseya selegianŋon kotowombaajon uumotoonŋo mende ambuti eenŋ, nono mono naamboranana wama monŋenŋ kemonŋa.”

¹⁸ Qaa kaen jegi Hamor ano meria Sekem yoronŋon qaa kaanŋa kawaajon mori sokono.

¹⁹ Kaen mori eja gbaworo Sekemnoj maŋaa sumanjuruta yonŋoo batugianŋon tosaanŋa unŋuugunŋ qabuŋa somata meŋ laligoro. Iwaa uunaanŋanŋon Jeikobwaa borataajon mamaga erotiwaajon ama qaa jegiti, ii otaamambaajon isinabisina mende ama kambaŋ mende qen koriro uro.

²⁰ Kaen kolooro Hamor ano meria Sekem yoronŋon Sekem taombaa eja alauruta yonŋowo qaa jewombaajon taombaa nagu kosianŋon ajoajoro sombenŋianŋon kema kokaen jeri: ²¹ “Eja koi yonŋonŋon ananawo ala awaa meŋ aonŋeju. Kawaajon anana saanonŋon jej tegoniŋ yonŋonŋon ananaa balonŋon rama lansanŋ kema kanŋ mirigia

menj ananawo angunen-qangunen ama laligowoŋa. Yoŋononj balon kitia mewuwaajonj titiŋa mamaga eja. Anana saanonj yoŋowo naamboraurunana utequte ama aoninj kema karo laligowoŋa. ²²Anana sili motoonŋo kokaenj aninj eja yoŋononj ananawo laligowombaaonj uumotoonŋo ambu: Anutuwaa aiweseya ii eja iyoŋoo selegianonj kotogi eji, iikawaa so ii wala kuuya ananaa selenananonj kaanagadeen kotoninj tegoro anana saanonj yoŋowo kanageso tuuj motoonŋo koloonj laligowoŋa.

²³“Kaen aninj yoŋoononj miriwaa oro tuungia ano esuhina iwoigia kuuya ii mono ananaa buŋa koloowuya. Kawaajonj qaa ninijogiti, ii saanonj moma wambelaaninj yoŋononj ananaa batunananonj rara dundungia mokoloonj laligowu.”

²⁴Kaen injijori taombaa kiropo naguyanonj kaŋ ajoroogiti, iyoŋononj kuuya Hamor ano meria Sekem yoroo qaawaajonj uumotoonŋo ama jegi Anutuwaa aiweseya ii Sekem taombaa eja kuuya yoŋoo selegianonj kotodaborogi.

²⁵Kotodaborogi weemboria 3:a kolooro kanoŋ wijigiaa siimboboloya ii kaanjadeen toroqenj moma ragi Jeikobwaa merawoita woi Simeon ano Liwai, Dainawaa naanwoita yorononj manjawaa soogara somata menj taonj iikanonj sanjabaŋga kema toogia mende moma ragi alanzaŋ manja qen eja kuuya japalelenj uŋuri komudaborogi. ²⁶Hamor ano meria Sekem ii kaanjadeen manjawaa soo somatanonj ururi komuri. Komuri Sekembaa mirinonŋa naanŋara Daina ii horonj kamaanj wama keni.

²⁷Kaen ani Jeikobwaa meraurutanonj Sekemnonj naangia menj kileenj murotiwaajonj ama taononj sararagonj kema eja qamogia injiima taombaa esuhina iwoiya luluuma qen yoŋoro megii. ²⁸Lama, meme, bulmakao ano donŋi tuuŋa tuuŋa ano ilawoilagia kuuya taonj uutanonj ano balonj korianonj egiti, ii kuuya kalugonj medaborogi. ²⁹Eshuhina iwoigia kuuya korama emba meraboraurugia kuuya uŋuama mirigianonj iwoigia tosaŋa eroti, ii kololoonj luluuma qen yoŋoro menj togonj kenŋi.

³⁰Kaen anŋi Jeikobnonj Simeon ano Liwai kokaenj irijoro: “Oro kaen ani kakasililinj somataa qaayanonj mono noo qananonj uro laligomaŋa. Balonj kokawaa toya Keinan kanageso ano Periz kanageso yoŋononj mono kazi moma noma laligowu. Nii onŋoo kanatuuruna nono afaanjonj laligojonj. Kawaajonj yoŋononj manjajeqe ejaurugia kululuunj onŋoma qotogonj nonoma manja qen nombuti eenj, yoŋononj mono saanonj japalelenj nuŋ nii ano kanatuuruna tiwilaŋ nonombuya.”

³¹Jeikobnonj kaen irijoroto, iyorononj qaa kokaenj ijori: “Moŋnonj nonoo naanŋana kana somata emba tani ama muroti, nono mono iikawaa ironj meleema onjoninj sokonja.” Kiaŋ.

Jeikobnoŋ Betel keno Anutunoŋ kotuegoŋ muro.

35 ^{1k} Anutunoŋ Jeikob qaa kokaen ijoro: “Gii mono waama Betel gomanonŋ kema rara dundunga mokoloonŋ kanonŋ Anutuwaajonŋ siimolonŋ alata monŋ mewa. Daga Iisoowaajonŋ oloŋ koma kena Anutunoŋ kambanŋ iikanonŋ asuginŋ gonoti, mono iwaajonŋ alata ii mewa.”

²Kaen ijoro Jeikobnoŋ sumaŋa ano ejemba kuuya iwo laligogiti, ii kokaen jeŋ kotonŋ oŋono: “Beŋ doŋlopijonŋ iwoi towoya batugianonŋ ejuti, ii mono qetegonŋ giligi keno koma konjoratiŋ meŋ aonŋ selegia songbama opo malekugia utegowu. ³Nii konajiliŋ uutanonŋ laligonŋ Anutu qama kooliwe meleema nono ano daenŋ daenŋ kema kaŋ laligoweti, iinonŋ iikanonŋ niwo laligonŋ kouro. Kawaajonŋ oŋo mono kagi Betel gomanonŋ kembonŋ. Nii iikanonŋ Anutuwaajonŋ siimolonŋ alata monŋ memaŋa.” ⁴Kaen jeŋ kotonŋ oŋono borogianonŋ doŋlopijonŋ iwoi towoya kuuya egiti ano gejagianonŋ manŋu sulugiti, ii qetegonŋ kololonŋ Jeikob mugi. Mugi kema jujuu gere monŋ Sekem gomanonŋ nanoti, iikawaa kanianonŋ namononŋ osoŋ roŋ kono.

⁵Kaen ama waama keŋgi taonŋa taonŋa liligonŋ ragiti, Anutunoŋ kanatuurugia iyonŋoo uugia kuuro sombugia kanjaŋawo moma eleŋgia kamaaro Jeikob ano merauruta ii mende oŋotaagi. ⁶Kaen kema laligonŋ Jeikobnoŋ ano kanatuuruya kuuya iwo laligogiti, ii unŋuama Luz gomanonŋ keugi. Luz qata monŋ Betel ii Keinan balononŋ eja. ⁷Kanonŋ keuma Jeikobnoŋ siimolonŋ alata monŋ mero. Dataajonŋ oloŋ koma kenoti, kambanŋ iikanonŋ Anutunoŋ balonŋ iikanonŋ asuginŋ muro. Kawaajonŋ Jeikobnoŋ gomaŋ miri iikawaa qata El Betel qaro. (El Betel = Betelwaa Beŋa) ⁸Betel kanonŋ laligogi Rebekawaa weleŋ embia Debora ii komuro. Komuro Betel gomaŋ baatanonŋ jujuu gere mombaa kanianonŋ roŋ koŋgi. Jiŋgeŋ qama saagitiwaajonŋ ama jujuu gere iikawaa qata ‘Jiŋgeŋ saawaa jujuu’ kaenŋ qagi.

⁹Jeikobnoŋ Mesopotemia (Padan Aram) balonŋa eleema karo Anutunoŋ mombo asuginŋ muŋ kotuegoŋ muro. ¹⁰^l Kotuegoŋ muŋ kokaen jero moro: “Goo qaga Jeikob (tiliqili eja) qamakejuto, iikaanŋa toroqenŋ mende qama laligowu. Kete kanaiŋ uma qaga mono Israel ewaa.” Poŋnonŋ kaen jeŋ qata Israel qaro. (Israel = Anutuwo aonŋ orori.)

¹¹^m Qata kaenŋ qama toroqenŋ Jeikob kokaen ijoro: “Nii Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya koloojeŋ. Gii saanonŋ koloonŋ seisei ana gbiliuruga yoŋoo jaŋgogianonŋ somariŋ ubaa. Goonŋga kanatuuru mamaga koloonŋ kanageso tuuŋa tuuŋa asugiwu. Gii kiŋa kiŋa yoŋoo bemunjalegiaga koloowaga. ¹²Niinonŋ balonŋ Aabraham ano Aisak buŋa qeŋ orombeti, ii mono goo buŋa qemaŋa ano goo gemaganonŋ gbiliuruga yoŋoo buŋagia kaanŋagadeenŋ koloowaatiwaajonŋ ii qemaŋa.”

^k 35.1 Jen 28.11-17 ^l 35.10 Jen 32.28 ^m 35.11-12 Jen 17.4-8

¹³ Anutunonj qaa kaen ijon Jeikob mesaonj gomanj miri iikanonja kanakeewanj uro. ¹⁴ⁿ Anutunonj qaaya ijoro moroti, Jeikobnonj balonj iikanonj jamo monj menj waama toonj kuunj ii wain ooyanonj mamatewooya menj morinj iikawaa qaganonj oil gerewaa kelega maaro kemero. ¹⁵ Anutunonj qaa ijoroti, Jeikobnonj gomanj miri iikawaa qata Betel (Anutuwaa miri) qaro. Kianj.

Reizelnonj komuro.

¹⁶ Kawaa gematanonj Jeikobnonj sumanjuruta unuama Betel gomanj mesaonj kema laligonj Efrata gomanj dodowigi Reizelnonj mera meme kambaananonj kanj kuuro masu jekania boorongia qero. ¹⁷ Masu qenjen-mamjenjawo somata qeroti, kambanj iikanonj koipu embanonj qaa kokaenj jero moro: “Oo Reizel, toroko mende moba. Gii mono kambanj kokaamba kaanagadeenj mera ejaga monj mombo mewaga.”

¹⁸ Kaen jero mera menj komumambajaanj ama tomoya menj kuuro enj qata iikawaajanj Benoni qaro. (Benoni = siimbobolona merana) Kaen qaroto, mananonj qata Benjamin qaro. (Benjamin = Simbawonj merana)

¹⁹ Reizelnonj kaen komuro Efrata kana goraayanonj Betlehem kanonj ronj konji. ²⁰ Ronj konji Jeikobnonj toonj jamo monj menj Reizelwaa qasirinonj kuuro. Reizelwaanonj toonj jamo ii kambanj kokaamba kaanagadeenj toroqen nanja.

²¹ Kaen kolooro Israelnonj gomanj ii mesaonj toroqen kema laligonj Eder miri^o korigaa teegenj keuma opo sel kuunja iikanonj mororongonj kuuro. Kianj. ²² Jeikobwaa sumanjuruta yonjononj balonj iikanonj rama laligonj mutu meria Ruuben iinonj manja embia sewanja mende memeta Bilha iwaanonj kema motoonj eri manja Israelnonj iikawaa buzuya moro.^p

Jeikobwaa merauruta

1 Hist 2.1-2

²³ Jeikobwaa merauruta 12 ii kokaenj: Leawaa merauruta Ruuben ii Jeikobwaa meria mutuya. Iwaa gematanonj Simeon, Liwai, Juuda, Isakar ano Sebulun. ²⁴ Reizelwaa merawoita qagara Joosef ano Benjamin. ²⁵ Bilha Reizelwaa welej embawaa merawoita ii Dan ano Naftali. ²⁶ Zilpa Leawaa welej embawaa merawoita ii Gad ano Aser. Jeikobwaa merauruta kaanja ii Mesopotemia (Padan Aram) balononj koloogi. Kianj.

Aisaknonj komuro.

²⁷^q Jeikobnonj kema laligonj Kiriati Arba (qata monj Hebron) kawaa kosianonj Mamre gomanonj manja Aisakwaanonj keuro. Asia Abraham

ⁿ 35.14-15 Jen 28.18-19 ^o 35.21 Eder: = lama tuumbaa jaagalenj meme miri koriga

^p 35.22 Jen 49.4 ^q 35.27 Jen 13.18

ano maŋa Aisak yorononŋ wala balonŋ iikanonŋ waba koloonŋ laligori.
 28 Maŋa Aisakwaa laaligo kambanŋa ii yambu 180 kolooro komuro. 29 Eja
 waŋa kolooro yambuyanonŋ momogoro goronŋ qeŋ komunŋ ambosakonŋuruta
 yonoononŋ toroqero. Merawoita Iisoo (Eesau) ano Jeikob yorononŋ qamoya
 ii ronŋ koni. Kianŋ.

Iisoowaa gbiliuruta

1 Hist 1.34-37

36 1 Iisoo qata monŋ Edom iwaa gbiliuruta yonoo qa areŋgia ii
 kokaenŋ: 2^r Iisoononŋ Keinan emba karoonŋ ononoti, iyonoo qagia
 ii kokaenŋ: Ada ii Hit eja Elon iwaa borataga, Oholibama ii Hiwi eja
 Zibeombaa meria Ana iwaa borataga. 3^s Basemat ii Ismaelwaa borata
 Nebaiotwaa naanŋ.

4 Adanonŋ Iisoowaa meria Elifaz mero Basematnonŋ iwaa meria
 Reuel mero. 5 Oholibamanonŋ Jeus, Jalam ano Kora onono. Iisoowaa
 merauruta kaenŋ ii Keinan balononŋ koloogi.

6-7 Jeikob ano Iisoo yoroononŋ miriwaa oro tuuŋa tuuŋa
 mamaga egitiwaaonŋ balonŋ wabaga laligoriti, iikanonŋ mende
 sokono. Eshinagaranonŋ somata totoonŋ kolooro motoonŋ rama
 laligowombaonŋ amamaagi. (6) Kawaonŋ Iisoononŋ embauruta,
 meraborauruta ano kanagesouruta kuuya iwaa mirinonŋ laligogiti, ii
 ujuano. Ii ujuama lama bulmakao tuuŋa tuuŋa, donŋi kameluruta
 ano esuhina iwoiya kuuya Keinan balononŋ laligonŋ mokoloroti, ii
 meŋ koga Jeikob mesaonŋ balonŋ mononŋ keno. 8 Iisoo qata monŋ Edom
 iinonŋ kaenŋ ama Seir balonŋ baanŋayawo kanonŋ kema laligogi.

9 Iisoononŋ Seir balonŋ baanŋayawo kanonŋ laligonŋ Edom kanageso yonoo
 bemunŋjalegia kolooroti, iwaa gbiliuruta yonoo qa areŋgia ii kokaenŋ:

10 Iisoowaa merauruta yonoo qagia ii kokaenŋ:

Embia Ada iwaa meria qata Elifaz. Embia Basemat iwaa meria
 qata Reuel.

11 Elifazwaa merauruta 5 ii

Teman, Omar, Zefo, Gatam ano Kenaz.

12 Iisoowaa meria Elifaz iwaa embia sewanŋa mende memeta qata
 Timna iinonŋ Elifazwaa meria Amalek mero. Iisoowaa embia
 Ada iwaa esa ejauruta ii kianŋ.

13 Reuelwaa merauruta 4 ii

Nahat, Zera, Sama ano Miza. Iisoowaa embia Basematwaa
 esauruta eja ii kianŋ.

14 Iisoowaa embia Oholibama iinonŋ Iisoowaa merauruta

^r 36.2 Jen 26.34 ^s 36.3 Jen 28.9

karooŋ oŋonoti, ii qagia Jeus, Jalamano Kora qagi.

Oholibama ii Zibeombaa meria Ana iwaa borata kolooro.

¹⁵Iisoowaa gbiliuruta tuuŋa tuuŋa yoŋoo eja poŋgia

ii kokaenŋ: Iisoowaa meria mutuya Elifaz iwaa merauruta

eja poŋ koloogiti, ii qagia Teman, Omar, Zefo, Kenaz, ¹⁶Kora, Gatam ano Amalek. Elifazwaa gbiliuruta eja poŋ Edom balonoŋ koloogiti, ii kianŋ. Ii Iisoowaa embia Ada iwaa esaurutaga koloogi.

¹⁷Iisoowaa meria Reuel iwaa merauruta eja poŋ koloogiti,

ii qagia kokaenŋ: Nahat, Zera, Sama ano Miza. Reuelwaa gbiliuruta eja poŋ Edom balonoŋ koloogiti, ii kianŋ. Ii Iisoowaa embia Basemat iwaa esaurutaga koloogi.

¹⁸Iisoowaa embia Oholibama iwaa merauruta eja poŋ koloogiti,

ii qagia kokaenŋ: Jeus, Jalamano Kora. Eja poŋ ii Iisoowaa embia Oholibama, Anawaa borata iwaa merauruta koloogi.

¹⁹Iisoo (Esau) qata moŋ Edom iwaa merauruta kianŋ ano yoŋoo

kanagesourugia ano eja poŋgia ii kianŋ.

Seir kanagesowaa qa areŋa

1 Hist 1.38-42

²⁰Hoor kanagesowaa eja Seir iwaa merauruta wala Edom balonoŋ laligogiti, iyoŋoo qagia ii kokaenŋ:

Lotan, Sobal, Zibeon, Ana, ²¹Dison, Ezer ano Disan. Seirwaa merauruta ii wala Edom balonoŋ Hoor kanageso yoŋoo eja poŋgiaga laligogi Iisoonoŋ kanageŋ karo.

²²Lotambaa merawoita woi ii qagara

Hori ano Heman. Lotambaa naaŋa qata Timna.

²³Sobalwaa merauruta qagia ii kokaenŋ:

Alwan, Manahat, Ebal, Sefo ano Onam.

²⁴Zibeon iwaa merawoita woi qagara Aiya ano Ana. Anawaa sunduya ii kokaenŋ: Iinoŋ maŋa Zibeombaa doŋgia baloŋ qararanŋkoŋkoŋanoŋ galeŋ koma oŋono nene moŋgama negi iikanonŋ apu jaaya jaaya geriawo mokolooro.

²⁵Anawaa meraborawoita woi ii

meria Dison ano borata Oholibama.

²⁶Disombaa merauruta qagia ii kokaenŋ:

Hemdan, Esban, Itran ano Keran.

²⁷Ezerwaa merauruta qagia ii kokaenŋ:

Bilhan, Zaawan ano Akan.

²⁸Disambaa merawoita woi ii qagara

Uuz ano Aran.

²⁹Hoor kanagesoya kanagesoya yoŋoo eja poŋurugia yoŋoo qagia ii

Lotan, Sobal, Zibeon, Ana, ³⁰Dison, Ezer ano Diisan.

Hoor kanagesoya kanagesoya yonoo eja ponjurugia ii arengiaa so Seir balonon kaen laligogi. Kiaj.

Edom yonoonon kij pon arej

1 Hist 1.43-54

³¹Israel kanageso yonoonon kij pon monj mende galen koma onono walawala kamban kanon kij ponj kokaenjanon Edom balon kanon galen koma onoma laligogi: ³²Beorwaa meria Bela iinon Edom yonoo kij ponjgia kolooro. Iwaa sitiaa qata Dinhaba.

³³Belanon komuro Bozra gomambaa eja qata Jobab, Zerawaa meria iinon Belawaa dujanon kij koloon laligoro. ³⁴Jobabnon komuro Teman balombaa eja qata Husam iinon dujanon kij koloon laligoro. ³⁵Husam komuro Hadad, Bedadwaa meria iinon dujanon kij koloon laligoro. Hadadnon Moab balonon kema Midian eja yonowo manja qen unj haamo ano. Iwaa sitiaa qata ii Awit. ³⁶Hadadnon komuro Masreka gomambaa eja qata Samla iinon dujanon kij koloon laligoro.

³⁷Samlanon komuro Saul iinon kitianon kij koloon laligoro. Iwaanon gomanj miri Rehobot ii Yufreitis apu gowoyaa kosianon ero. ³⁸Saulnon komuro Baalhanan, Akborwaa meria iinon Saulwaa kitianon kij koloon laligoro. ³⁹Akborwaa meria Baalhanan komuro Hadarnon kitianon kij koloon laligoro. Iwaa sitiaa qata ii Pau. Embiaa qata Mehetabel. Ii Matredwaa borata ano Mezahabwaa esiaga laligoro.

⁴⁰Iisoowaa gbiliuruta yonoo eja ponj qa arengia ii isigiaa so ano gomanj miri balongiaa so kokaen kolooro:

Timna, Alwa, Jetet, ⁴¹Oholibama, Ela, Pinon, ⁴²Kenaz, Teman, Mibsar, ⁴³Magdiel ano Iram. Eja ii Edom kanagesowaa eja ponjurugiaga laligogi qagiaa so gomanj miri balongiaa qagia qagi.

Edom qata monj iisoo iinon wala balon menj rama laligon Edom kanagesowaa bemunjaleya kolooro. Kiaj.

Joosef ano daremunuruta

37 ¹Aisaknon Keinan balonon waba koloon laligoro meria Jeikobnon iikanon toroqen laligoro. ²Jeikobwaa gbiliuruta iyonoo sundugia kokaenj:

Joosefonj eja gbaworo yambuya 17 kolooro daremunuruta, manjaa embawoita sewangara mende memeta Bilha ano Zilpa yoroo merauruta yonowo lama ano meme (nonin) tuunja tuunja galen koma onoma laligogi. Kaen laligon daremunurutanon sili anjiti, iikawaa sunduya bologa bologa ii manja ijoro moma laligoro.

³Jeikobnonj eja waja kolooro meria Joosefonj kolooroti, iikawaajon manjanon ii merauruta tosaanja kuuya unjuugun uutanon jopagonj munj laligoro. Kamban monjonj maleku koriga iima-ainjainjawa boria koriga ii menj Joosef muro. ⁴Manjanonj ii daremunuruta kuuya unjuugun uutanon

jopagon munj laligoroti, iwaa daremunjuranonj ii iima kanainj kazi ama munj iwo ala-alawaa qaaya monj mende aminj moma laligogi.

⁵Gomantiinja monjonj Joosefnonj gaonj monj iima iikawaa sunduya ii daremunjuruta injjoro mogi. Ii mogi uugianonj waaro kazi mamaga moma munj laligogi. ⁶Sunduya ii kokaenj jero mogi: “Mobu, nii gaonj monj iijenj, ii kokaenj; ⁷Anana gawononj laligonj wiit padi boranana somonjgowombaa tani anjonj. Kaenj aninj noononj wiit padi borana iikanonj waama konj nano onjononj boranj kanonj mono noononj boranj liligonj sigonj nanjuya.”

⁸Kaenj injjoro moma daremunjuranonj Joosef kokaenj ijogi: “Gii nonoononj kinj ponja koloonaga me? Gii onjanonj galej koma nonomabaajonj mojanj me?” Joosefnonj gaonja iima kawaa sunduya injjoroti, iikawaajonj yonjo uugianonj mombo toroqenj waaro kazi somata totoonj moma munj laligogi.

⁹Kawaa gematanonj gaonj monj mombo iima iikawaa sunduya daremunjuruta kokaenj injjoro mogi: “Niinonj gaonj monj iibe iikanonj weenj, koinj ano senjelao 11 kanonj noononj usugogi.”

¹⁰Sunduya ii maŋa ano daremunjuruta injjoro mogi maŋanonj temboma kokaenj jenj muro: “Gii gaonj tania kaŋa ii nomaembaajonj iijaŋa? Nii, nemunja ano daremunjuruga nono mono nomaenjanonj goononj kanj jaasewanjanonj siminj kuma namononj usugowonaga?” ¹¹† Kaenj kolooro daremunjuranonj uugianonj motoqoto moma munj laligogito, maŋanonj qaa ii uu konojanonj ano ero romonjonj laligoro. Kiaŋ.

Joosef sewanja meŋ wama Iijipt balononj kenji.

¹²Kamban monjonj Joosefwaa daremunjuruta yonjononj maŋgiaanonj lama tuunuruta galej koma onjombombaajonj Sekem gomanj kosianonj kema laligogi. ¹³Iikanonj laligogi Israelonj Joosef kokaenj ijoro: “Merana, goo daremunjuranonj Sekem kosianonj lama tuunjana galej koma onjoma laligojuti, ii mojanj. Saanonj koi kana wasinj gombe yonjononj kema.” Kaenj ijoro “Saanonj kemaŋa,” jero.

¹⁴Jero kokaenj ijoro: “Gii mono kema daremunjuruga ano lama tuunana injiima nomaenj laligojuti, iikawaa qaa sunduya ii meŋ eleema kanj jena momaŋa.” Kaenj jero moro Hebron dondoonjanonja wasinj muro kema kema Sekem balononj keuro.

¹⁵Sekem balononj keuma balonj korianonj kana monjgama lanj kema laligoro eja monjonj mokolonj iima kokaenj qisinj muro: “Gii naa iwoiga monjgama laligojanj?”

¹⁶Qisinj muro kokaenj meleeno: “Nii daremunjuruna yonjojonj monjanjenj. Yonjononj dakanonj liligonj lamaurugia galej koma onjonjuti, ii saanonj jena momaŋa.”

¹⁷Kaenj meleeno kokaenj jero: “Yonjononj mono gomanj koi mesaonj kenji. Dotan gomanonj kembombaajonj jegi mobe.” Kaenj jero moma

† 37.11 Apo 7.9

daremujuruta yonoo kanagianon onjotaan kema Dotan goman kosianon kema mokoloon onono.

¹⁸ Mokoloon onoma kosogianon mende keuroto, sigensigen endu karo daremujanon ii iima ajoroon Joosef qewombaaon angonan anji. ¹⁹ Angonan ama iyangiodeen kokaen amin mogi: “Iibu, gaon ii-i eja iikanon mono endu kaja. ²⁰ Ayo, mono kagi kema qenin komuro qamoya apu ronja mojonon gilini kemero kokaen jewonja: ‘Oro kawalianon mono ii qero komuro.’ Gaonaa honjanon nomaen koloowaati, ii mono iikawaa gematanon iibonja.”

²¹ Kaen amin mogi Ruubenon ii moma Joosef borogianonga metogon laaligoya somongomambaaon moma kokaen jero: “Ii mono mende qenin komuwaa.” ²² Toroqen kokaen jero mogi: “Saya mono mende maabu. Balon qararanjonkonjanon apu ron koi nanji, ii saanon iikanon giligi kemewaato, borogianon mono iwaa selianon mende oosirin qewu.” Ruubenon Joosef borogianonga metogon anjon koma wama manjanon eleema kembojon moma qaa kaen jero.

²³ Kaen jero moma nanji Joosefnon daremujuruta yonoonon kouro. Kouro malekuya koriga iima-ainainawo boria koriga mouma karoti, ii lan horon menjjuqenjuranji. ²⁴ Ii menjurama kogia qelanjin mej kema apu rojonon giligi kemero. Apu ron ii apuya qaa gbamenaga nano.

²⁵ Kaen ama nene newombaaon kamaan raji. Kamaan rama jaagia uugi keno Ismael kanagesowaa komahooro eja tosanon Gilead goman mesaon kamelgia donon donon kuun onoma awanao kagi injiigi. Yononon kamel qagianon dane rombo, sele morimoriwaa kelega ano marasin gere tokoya qata mor bala ii anji bosima Iijipt kantrinon kembombaaon kagi.

²⁶ Kaen injiima Juudanon daremujuruta kokaen injijoro: “Anana konana qenin komuro sayaa qaaya kolatin asangowonati een, iikanon mono nomaen ilaen nononaga? ²⁷ Iinon ananaa konana koloon ananaa sakitinana koloojiwaaon mono boronananon selianon mende oosirin qewonato, saanon kagi kema Ismael eja yononon ii sewan mewutiwaaon onombonja.” Kaen injijoro daremujurutanon ii moma uumotoongo ama wambelaagi.

²⁸ ^u Kaen anji Midian balombaa Ismael kanagesowaa komahooro eja yononon kan kouma unjuuguwombaaon anji. Kaen anji kogia Joosef ii apu rononga horogi kouro silwa kota 20:non sewan mewutiwaaon ononji. Ononji Ismael eja yononon ii sewan mej wama Iijipt kantrinon kenji.

²⁹ Kenji Ruubenon mongenja eleema apu rojonon karo Joosef iikanon mombo mende nano iima wosoya juno wosobiria qendeema malekuya menjurano. ³⁰ Malekuya menjurama kouruta yonoonon eleema kan kokaen injijoro: “Mera gbaworonon mono daengen alin sooja? Yei, mangaa siita! Iikawaa qaaya ananaa qananon uro mono nomaen ambenaga?”

^u 37.28 Apo 7.9

³¹Kaen injijoro meme (nonin) ejia mon men qegi komuro Joosefwaanon maleku men meme iikawaa sayanon qendunjon men boligi. ³²Men bolin malekuya koriga iima-ainaijawo boria koriga ii men mirinon kema maŋa qendeema kokaen ijogi: “Nono koi mokooloon. Ii meraga Joosefwaanonga me qaago, ii saanon iima gosiwa.”

³³Kaen jegi iima gosin kokaen jero: “Koi ii meranaanon malekuga. Oro kawalia monon mono japalelen qero komuro gogoro. Onanon, Joosef ii kitomitoro borombooron kolooro.” ³⁴Kaen jen amburerej ama wosobiria qendeema malekuya menjurama selia namonon men bolin meriaajon kamban koriga jingen qama saama laligoro. ³⁵Kaen laligoro meraborauruta kuuya yononon kan ulunkolen men mubombaaon angito, iinon ii qetama togon uukondunadeen moma kokaen jero: “Qaago! Niinon mono jingen qama saama laligon komu koomu gomanon meranaanon kememaŋa.” Kaen jen Joosefwaajon saama laligoro.

³⁶Kaen laligoro kamban kanon Midian balombaa komahooro eja yononon Joosef wama Iijipt kantrinon keuma sewana mewutiwaajon angit Faarao kimbaa jawina mon qata Potifar, kimbaa laaligoyaa sikiriti yonoo kawali galengiaga laligoroti, iinon ii sewana mero welenqeqeya omaya kolooro. Kiaŋ.

Juuda ano Taamar

38 ¹Kamban kanon Juudanon daremunuruta onomesaon yagomaŋanon Adulam gomanon kemen eja mon qata Hira iwo rama laligoro. ²Kanon laligon Juudanon Keinan eja mon qata Sua iwaa borata iima embiaga mero motoon eri. ³Motoon eri embianon koro ama mera men qata Er qaro. ⁴Kaen qama mombo koro ama mera mon men qata Oonan qaro. ⁵Kawaa baatanon mombo toroqen mera mon men iwaa qata Sela qaro. Mera ii Kezib gomanon laligon kanon mero.

⁶Kaen laligogi Juudanon meria mutuya Er iwaajon emba mon qata Taamar muro embiaga kolooro. ⁷Embiaga kolooroto, Juudawaa meria mutuya Er iinon Pombaa jaanon kilega meme koloon laligoroti, iikawaajon Ponon jen tegon muro komuro. ⁸Komuro Juudanon meria Oonambaaon kokaen jero: “Gii saanon dagaanon malo men qambota koloojan iwaa kana qaaya otaan iwo en dagaajon gbili mekolooowa.”

⁹Kaen jeroto, Oonanon gbili ii iwaa buja mende koloowaati, kaen moma sili kokaen ama laligoro: Dataajon gbili mekoloowabotiwaajon iwaa emba maloyawo en laligoriti, kamban iikanon kamban so mera mekomekolooowa sele apuya ii een namonon maama laligoro. ¹⁰Sili kaan ama laligoroti, ii Pombaa jaanon kilegamon kolooro. Kawaajon Ponon ii kaanagadeen jen tegon muro komuro. ¹¹Komuro Juudanon enaroya Taamar kokaen ijoro: “Gii mono mangaa miri gomanon eleema kema maloya laaligo laligona merana Selanon somariin somata koloongo gii gombaa.” Keeta kokaen romonjon kaen ijoro: Selawaa

dawoita komuri iinonj iikawaa so laligonj kaanagadeenj komuwabo. Kaen romongonj Taamar ijoro manjaa gomanonj eleema kema kanonj rama laligoro.

¹²Kanonj rama laligoro kambanj koriga tegoro Suawaa borata, Juudawaa embia iinonj komuro. Komuro jingenj qama saama laligoro tegoro Juudanonj gomanj balonj qata Timna kanonj eja tosanonj iyanjaa lamauruta yonoo jugia motogiti, ii injimambaajonj uro. Adulam gomambaa eja alia Hira iwo motoonj iikanonj uri. ¹³Uri Taamar buzu qaa kokaenj jegi moro: “Moba, goo eja enjaroganonj mono lamauruta yonoo jugia motomambaajonj ama Timna gomanj balononj kenja.”

¹⁴Kaenj jegi moro. Juudawaa meria Selanonj mono somariinj somata kolooro kilej ii embia koloowaatiwaajonj mende muro. Kawaaajonj Taamarnonj malo laligomambaa malekuya qetegonj wanj kawosesenonj wanj jaaya esuuj turunj aoro. Kaenj ama Timna kekembaa kananonj kema taonj qata Enaim kanonj keuma kiropo nagu kosianonj raro.

¹⁵Raro Juudanonj kanj iima jaasewana esuurotiwaajonj ii mende iima kotonj ii kana somata embaga kaenj romongoro. ¹⁶Enjaroyaga raroti, ii mende moma kotorotiwaajonj ama kana goraayanonj iwaanonj kema kokaenj ijoro: “Saanonj kana niinonj giwo ewota.”

Kaenj ijoro moma kokaenj qisiro: “Niwo ewagatiwaa tawaya mono naa iwoiga nomba?”

¹⁷Kaenj qisiro kokaenj ijoro: “Nii neenaa tuunjonja meme meria gbaworoya monj ambe goononj kawaa.” Kaenj ijoro kokaenj qisiro:

“Ti wala mende kanj kouro qaagaa honja koloowaatiwaa iwoi monj ii nomba me qaago?”

¹⁸Kaenj qisiro kokaenj jero: “Noo qaanaa honja koloowaatiwaa iwoi monj ii mono naa iwoiga gombenaga?”

Kaenj jero kokaenj meleeno: “Munjenj aasoganonj qaga mokotaanjenjejani, ii ano iikawaa kasa wota ano gbaruga boroganonj menj nanjani, mono ii nomba.” Kaenj meleeno iwoi ii munj iwo ero koro ano. ¹⁹Iwo enj waama mirianonj kema wanj kawosesenja luluuma qetegonj malo laligomambaa malekuya ii mombo mouma laligoro.

²⁰Kaenj laligoro Juudanonj kambanj monjonj Adulam gomambaa eja alia Hira wasinj kokaenj ijoro: “Gii mono meme (noninj) meria gbaworoya menj kema emba ii muna noo qaanaa honja koloowaatiwaa iwoi ii meleema gono menj kawa.” Gawonj kaenj mewaatiwaajonj Hira wasiro kenoto, Hiranonj emba ii mende mokolooro. ²¹Mende mokolonj Enaim eja tosaanja kokaenj qisinj onjoma jero: “Siimolonj jigowaa kana somata embanonj Enaim kokaamba kana goraayanonj raroti, ii dakanonj?”

Kaenj jero kokaenj meleema ijogi: “Emba kaanja monj ii kokanonj mende laligoro.”

²²Kaenj jegi Hiranonj eenj eleema Juudawaanonj kanj ijoro: “Niinonj kema emba ii mende iibe. Gomanj iikawaa toya yonjononj kaanagadeenj qaa

kokaen jegi mobe: ‘Siimolon jigowaa kana somata embia monj ii kokanonj mende laligoro.’”

²³Kaen ijoro Juudanonj kokaen jero: “Oo alana, mesaowa! Iinonj iwoi ii saanonj menj laligowaa. Iwoi monj amboraga, mono jomoma noronji gamunonj turunj norombabo. Niinonj meme meria gbaworoya koi ii saanonj ambe kenoto, giinonj emba ii mende mokoloona.”

²⁴Kaen jero koinj karoombaa so tegoro tosianonj Juuda buzu qaa kokaen ijogi moro: “Goo enaroga Taamarnonj mono serowilinj ama koro ama laligoja.”

Kaen ijogi Juudanonj ii moma Mooseswaa kana qaawaa so jenjkooto kokaen ano: “Ii mono wama ororaanj gerenonj giligi kemenj jewaa.”

²⁵Ii wama ororaanj kenji enaroyanonj Juudawaajonj qaa kokaen ano keno: “Oo enarona, iwoi kokawaa toyanonj mono nono koro ama laligojen. Kawaajonj mungenj aaso koi, iikawaa kasa wota ano gbaru koi mono iima gosinj toya mokoloowa.”

²⁶Qaa kaen ano keno moma anaa iwoiya ii iima gosinj kokaen jero: “Iinonj qaa ii onja jeja. Niinonj ii merana Selawaa embia koloowaatiwaajonj mende mube. Kawaajonj iinonj mono nii nuugunj emba dindinja koloonj qaa ii jeja.” Kaen jenj emba iikawo mombo mende ero.

²⁷Kanagenj merabora memambaa kambajanonj kanj kuuro mera gesoyaa uutanonj sunesune eja meria woi rari. ²⁸Rari mera memambaajonj ano monjonj boria suluro kamaaro. Kamaaro koipu embanonj ii iima moma kasa oso popolanj menj borianonj somonjonj kokaen jero: “Iinonj wala asugija.”

²⁹Kaen jeroto, mera kanonj boria mombo hororo uro alianonj wala asugiro. Iinonj asugiro koipu embanonj kokaen jero: “Oo mono iikaanja ama kanaga menjurama asugijan.” Kaen jero qata Perez qagi. (Perez = Kania menjuranja.) ³⁰Kawaa gematanonj aliaa borianonj beweso kasa oso popolanj eroti, iinonj asugiro qata Zera qagi. (Zera = oso popolanj) Kiaj.

Joosef ano Potifarwaa embia

39 ¹Kamban batuya kanonj Ismael kanagesowaa komahooro eja yonononj Joosef wama Iijipt kantrinonj keuma sewanja mewutiwaajonj anji. Anji Iijipt eja monj qata Potifar, Faarao kimbaa jawinja monj ano laaligoyaa sikiriti yonoo kawali galenjiaga laligoroti, iinonj ii sewanja mero welenjqeqeya omaya kolooro.

²^v Kaen ama laligoro Ponjonj Joosefwo nano iwoi kuuya ama menj laligoroti, iikanonj toomorianj mokolooro. Iinonj toya Iijipt eja iwaa mirinonj laligoro. ³Kaen laligoro Ponjonj Joosefwo nama kondoonj muro iwoi kuuya borianonj menj laligoroti, iikanonj toomorianjawo kolooro.

^v 39.2 Apo 7.9

Kaen kolooro toyanon ii iiro. ⁴Toyanon ii iiro awaa sokono iwaa jaanon iima-ain mokolooro ijoro anaa laaligoyaa galenja kolooro. Potifarnon Joosef kuun muro miriaa iwoi kuuya galen kono esuhina bunjaya kuuya iwaa boronon ano kalan koma laligoro. ⁵Miriaa iwoiya ano esuhina bunjaya ii kuuya Joosefnon galen kombaatiwaajon borianon ano laligoroti, Ponon kamban iikanonadeen kanain Iijipt eja iwaanon miri iwoiya ii Joosefwaajon ama kotuegon laligoro. Potifarwaa mirianon ano gawonanon ilawoilaya kuuya eroti, ii kotumotue qaganon ero. ⁶Kaen ero Potifarnon ilawoilaya en muroti, ii kuuya Joosef waa borianon andaboron nama anjo ii me woi iikawaa majakakaya monj mende moro. Iinon nene nemambaajon kaangadeen motoqoto mende moma siiseweweya qaa laligoro. Joosef waa selia onjonbonjon somariiro kaitanianon iima-ainainjawa ero laligoro.

⁷Kaen laligoro kamban tosia tegoro Potifarwaa embianon Joosef iima iimanaana moma kokaen ijoro: “Gii mono kana niwo ewo.”

⁸Kaen ijoroto, iinon ii togon toyaa embia kokaen ijoro: “Qaago! Moba, tona anjo mirianon ilawoila ejiwaa majakakaya mende momakejato, esuhina bunjaya kuuya ii mono niinon galen koma laligomambaajon noo boronanon andabororota eja.

⁹Kaen ero miri kokawaa uutanon ii ano nii noroo ku-usunaranon mono ororon eja. Giinon iwaa embia koloojanjwaajon gii angon koma nonoto, iwoi tosia monj ii noojon mende angon kono. Kawaajon nii nomaembaajon ama nanamemej bologa totoon kaanja ii ama iikanon Anutu qotogon singisonjo ambenaga? Awawi totoon” ¹⁰Kaen ijoro moma qaa kaanja ii weemboria so Joosef ijon laligoroto, iinon kilenj ii qotogon kema iwaa duj eenonj kema iwo ewotiwaajon mende wambelaaro. Kaen iwo motoon laligowotiwaajon kaangadeen togoro.

¹¹Kaen togon laligoro weemboria monjon miriwaa welenqeQuruta yonoononga monjon miri uutanon mende laligoro Joosefnon gawonja jejeta memambaajon miri uutanon uro. ¹²Uro emba iikanon Joosef waa malekuyanon qelanjin menj kokaen ijoro: “Gii mono kana niwo ewo.” Kaen ijoroto, Joosefnon malekuya ii iwaa borianon mesaon oloj koma qiqigonj kema sombenonj seleenjenj kamaaro. ¹³Malekuya iwaa borianon mesaon oloj koma sombenonj kamaaroti, emba iikanonj ii iiro.

¹⁴Ii iima miriwaa welenqeQuruta onjoono kagi ii kokaen injjoro: “Mobu, lonanon Hibruu eja ii wama mirinananon karoti, iinon mono gonjgiso gonjgeee ama nonoma laligoja. Iinon niwo ewojon noononj koujato, niinon qama gigilaajen. ¹⁵Qama gigilaawe moma malekuya noo wosonanonj mesaon oloj koma qiqigonj kema seleenjenj kemeja.”

¹⁶Kaen injjon Joosefwaanonj maleku kosianonj ano ero Joosef waa toyanonj eleema kawaatiwaajonj mamboma raro karo. ¹⁷Karo sundu ii kaangadeen ijoro: “Hibruu welenqeqe eja ii wana ananaa mirinonj

karoti, iinonj mono niwo gonjaangole amambaajonj noononj koujaa.

¹⁸Koujaato, niinonj qa gigilaawe malekuya noo wosonanonj mesaonj olonj koma qiqigonj kema seleejgenj kemejaa.”

¹⁹Kaenj ijoro Joosefwaa toya ii embianonj sundu kaenj jero moro kokaenj ijoro: “Goo welenqeqeganonj mono kaenj ama nonja.” Kaenj ijoro irinja soono uuta gere jero. ²⁰Uuta gere jero jenj kotoro Joosef menj Faarao kimbaa kapuare mirinonj eja galej koma onjoma laligogiti, mono kapuare miri iikanonj oonji kemenj enj laligoro. ²¹” Joosefnonj kapuare miri iikanonj laligoroto, Ponjonj Joosefwo nama kotuegonj kiankoomu munj laligoro kapuare miriwaa galej wañanonj ii iima iwaajonj iima-ainjainj moro. ²²Iima-ainjainj morotiwaajonj eja kuuya kapuare mirinonj ragiti, ii Joosefnonj galej koma onjombaatiwaajonj iwaa borononj onjono. Iwoi kuuya kanonj ama menj laligogiti, ii Joosefnonj jenj kotonj onjotiwaa so otaanj ama menj laligogi.

²³Ponjonj Joosefwo nama kotuegonj munj kondooro iwoi kuuya ama menj laligoroti, ii toomorianjawo asuginj ero. Kawaajonj kapuare miriwaa galej wañanonj Joosef iwoi kuuya nomaenj galej koma jenj kotonj onjoma laligoroti, iikawaa majakakaya monj mende totoonj moma laligoro. Kianj.

Joosefnonj eja woi yoroo gaongaraa kania jero.

40 ¹Kambanj tosia tegoro Iijiptwaa kinj ponjaa wain apu qambiwaawaa galeña ano bered onjoombaa galeña yorononj somatagara Iijiptwaa kinja qotogonj kana songiri. ²Kaenj ani Faarao kinjonj jawina woi, wain oo qambiwaawaa galeña waña ano bered onjoombaa galeña waña iyorojonj irinja soono. ³Irinja soono jenj kotoro uruama kimbaa laaligoyaa sikiriti yonjoo kawali galengiaa kapuare mirinonj iwaa borianonj oroongji kemeri. Joosefnonj kapuare miri iikanonjadeenj laligoro. ⁴Sikiriti yonjoo kawali galengianonj Joosef jenj kotonj muro ii welenj qenj oroma laligoro. Kaenj laligoro kambanj tosaanja toroqenj kapuare mirinonj enj waama laligogi.

⁵Kaenj enj waama laligogi Iijipt kimbaa wain apu qambiwaawaa galeña ano bered onjoombaa galeña yorononj gomantiinja motoonjgo iikanonjadeenj gaongara iyanja iyanja iiri. Gaongaraa kania ii anja anja. ⁶Ii iiri Joosefnonj umugawodeenj yoroononj uma iriuro ukamakamaa ama bosoleenj rari.

⁷Kaenj rari Faarao kimbaa jawinwoita iyorononj Joosefwaa somatayaa kapuare mirinonj iwoi motoonj rariti, ii kokaenj qisijnj orono: “Oro kete nomaembaajonj jaasewanjgara wosobiri jaajaa uuñ rajao?”

⁸Qisijnj orono kokaenj meleema ijori: “Noro gaonjara anja anja iijotato, iikawaa kanagara ii morononj jero moboraga?” Kaenj ijori Joosefnonj kokaenj jero: “Anutunonj mono gaonj kanagia jejetaa Toya koloojato, saanonj kilenj gaongara nijori momanja.”

^w 39.21 Apo 7.9

⁹Kaen jero wain apu qambiwa galeŋ waŋanon gaonja iiroti, iikawaa sunduya ii Joosef kokaen qero moro: “Nii gaonaa uutanon wain apu gere moŋ ii noo wosonanon nano iijen. ¹⁰Wain apu gerewaa boria karoon nanŋi kanain sota juma kouma kuuji, kambaŋ iikanonadeen juraya kouma tuno kanŋenja kanŋenja asugin momogogi honjaa kota osaajuya. ¹¹Osaagi nii Faarao kimbaa qambia boronanon meŋ nama honjaa kota meŋ mejejaawe apuya Faarao kimbaa qambinon kemero kimbaa borianon anjeŋa.”

¹²Kaen qero moma Joosefnon kokaen ijoro: “Gaonŋaa kania ii kokaen: Gere boria karoon ii mono weemboria karoombaa sareya kolojja.

¹³Weemboria karoon tegoro Faarao kiŋnon goo waŋga metaama isama goma mombo gawonŋanon goombaa. Gii wala iwaanon wain apu qambiwa galeŋaga laligon qambi Faarao kimbaa borianon ama laligonati, iikawaa so mono mombo ama laligowaga.

¹⁴Kaen laligowagato, siiseweweya qaa laligowagati, kambaŋ iikanon mono nii romonŋon kiankoomu noma sunduna Faarao kiŋ ijona moba. Kaen ama ilaen nona kapuare miri koi mesaon kamaabenaga. ¹⁵Moba, nii Hibruu kanagesowaa balonŋga esuŋmumu qaganon yonŋoro nuanŋi kan kokaamba kaanŋadeen iwoi bologa moŋ kapuare miri koikawaa dutanon noonŋitiwaa so ii mende ambe.”

¹⁶Joosefnon kaen jero moro bered oonŋoombaa galeŋ waŋanon aliaa gaonŋaa kania awaa jeŋ asariroti, ii iima kokaen jero moro: “Niinon kaanŋadeen gaon iibe iikanon bered konde karoon noo waŋnanon qindiiŋ kajeŋa. ¹⁷Niinon kawe konde qaganon eu raji, iikanon bered iwoi naanŋiawo kania kania Faarao kimbaaŋon ejato, koonŋa koonŋa yonŋonon kouma konde qindiiŋ kajeŋati, iikanonadeen ii nedaborojuya.”

¹⁸Kaen jero moma Joosefnon kokaen meleema ijoro: “Gaonŋaa kania ii kokaen: Konde karoon ii weemboria karoombaa sareyaga. ¹⁹Weemboria karoon tegoro Faarao kiŋnon jeŋ kotoŋ wasanon guuŋ qetoon goma waŋga ano qamoga metaama gere talonŋawonon mondonŋi koonŋa koonŋa yonŋonon kouma busuga nedaborowuya.”

²⁰Kaen meleema jero weemboria karoon tegoro Faarao kimbaa kolokoloo kambananon kan kuuro jawiŋuruta kuuya ii nene lomban oonŋ onŋono. Ii oonŋ onŋooma wain apu qambiwa galeŋ waŋa ano bered oonŋoombaa galeŋ waŋa iyoroo waŋgara ii jawiŋuruta yonŋoo jaanon metaano. ²¹Wain apu qambiwa galeŋanon wala gawonŋa meŋ laligoroti, ii toroqen mewaatiwaanŋon kuun muro mombo toroqen qambi ii Faarao kimbaa borianon ama laligoro.

²²Kaen laligoroto, kiŋnon bered oonŋoombaa galeŋ waŋaa qaaya jeŋ tegoro Joosefnon gaonŋaraa kania jero moritiwaa so ii wasanon uuŋ qetoon waŋa ano qamoya ii metaama mondonŋi nano. ²³Iikawaa gematanon wain apu qambiwa galeŋ waŋa iinon Joosef mende romonŋon muroto, ii duduun qemasologen laligoro. Kianŋ.

Kiñnonj gaonj iiro Joosefnonj kanagara jeñ asariro.

41 ¹Yambu woi tegoro Faarao kiñnonj gaonj monj kokaenj iiro: Iinonj Nail apu gowoyaa goraayanonj nano ²bulmakao donja 7 awaa soroya kele busugiawo ii apu gowoya iikanonja kouma bowololoo batugianonj nama tembanj kegbanj negi. ³Iyonoo gemagianonj bulmakao tosaanja 7 sii gbaranjiagadeenj kaitanigia kaapiroña ii apu gowoya iikanonja kouma bulmakao mutuya iyonoo kosogianonj kema apu gowoyaa goraayanonj nanji. ⁴Bulmakao kaapiroña sii gbaranjiagadeenj iyonononj bulmakao donja awaa soroya kele busugiawo 7 ii gogonj onjonji. Faarao kiñnonj gaonj ii iima iikanondeenj uuta tooro moma waaro. ⁵Waama gaonjaajonj mombo moma kemenj kema enj gaonj monj kokaenj iiro: Wiit dumunj kota gowoya motoongowaa batuyanonj honja kota somasomata kanjenjiawo 7 awaa totoonj ii tonjbama giliro kamaanj nanji.

⁶Iyonoo gemagianonj honja kanjenjiawo 7 ii mombo tonjbama giliro kamaanj nanji balonj qararanjkonjkonjaa haamo gerianonj onjooro soolinj gipeya (auta) koloogi. ⁷Honja boloboolo kanjenjiawo yonononj honja kanjenjiawo kogia somasomata kuukuuya ii gogonj onjonji. Faarao kiñnonj iikanondeenj uuta tooro moma poranj ama waama moro honja qaagoto, ii gaonja kolooro. ^{8*}Gomanj asariro Faarao kiñnonj gaonjaajonj motoqoto moma Iijipt kantriwaa tiriqoonjonj ano momakooto eja kuuya horonj onjono iwaa jaasewanonj kougi. Kougi gaonj iirotiwaa sunduya ii jero mogito, kuuya yonononj gaonja kanagara ii Faarao kimbaajonj jeñ asariwombaajonj amamaagi.

⁹Amamaagi wain apu qambiwaa galeñ wananonj nama Faarao kiñ kokaenj ijoro: “Oo kiñ, nii kana sonjiweti, iikawaa qaayanonj keteda koi uunanonj kouro romonjojenj. ¹⁰Kambanj monjonj Faarao kiñnonj jawinwoita noroojonj ama irinja soono noma laaligoyaa sikiriti yonoo kawali galeñaa kapuare mirinonj noono rabe. Nii ano bered onjoombaa galeñ wana ii niwo iyanjaa kapuare mirianonj noroono rari.

¹¹“Iikanonj rama laligonj norononj gomantiinja motoonjo iikanonjadeenj gaonjara anja anja iiri. Gaonaraa kania ii iyanja iyanja. ¹²Gaonara iiri Hibruu eja gbaworo monjonj iikanonj norowo laligoro. Iinonj sikiriti yonoo kawali galeñaa welenjeqeya laligoro noro gaonara ii ijori. Iinonj gaonaraa kanagara ii iyanja iyanja jeñ asariñ norono. ¹³Kanagara jero moritiwaa so honja mono tororo kokaenj asugiro: Niinonj gawona wala menj laligoweti, Faarao kiñnonj nii gawonj iikanonj mombo noonoto, alana bered onjoombaa galeñaa qaaya jeñ tegoro wasanonj idonj qetoonj wana ano qamoya ii metaama mondonji nano.”

¹⁴Kaenj jero Faarao kiñnonj moma Joosefnonj jaasewanonj koubaatiwaaajonj jeñ kotonj tosaanja wasinj onjono kema kapuare miriwaa

* 41.8 Dan 2.2

dutanonga uulanjawa wama kagi. Kagi jero waj juya motogi opoqiisi malekuya utegoj Faarao kimbaa jaasewanjanonj kouro. ¹⁵Kouro Faarao kinjonj Joosef kokaen ijoro: “Niinonj gaonj monj iibe kuuyanonj iikawaa kania jewombaaonj amamaajuto, mojonj goo kanaga kokaen nijoro mojenj: ‘Mojonj gaonja gijoro moma giinonj iikawaa kania saanonj jen asarinkejaj.’ ”

¹⁶Kaen jero Joosefnonj Faarao kinj kokaenj meleema muro: “Oo Faarao kinj, niinonj qaagoto, Anutunonj mono gaongaa kania jenj asarinj qaa awaa gono uuganonj qeangowaa.”

¹⁷Kaenj meleema muro Faarao kinjonj kokaen jero: “Nii gaonj iijenj, iikawaa uutanonj neeno Nail apu gowoyaa goraayanonj nanjenj. ¹⁸Kanonj nambe bulmakao donja 7 awaa soroya busugia omakelegagiawo ii apu gowoya iikanonja kouma bowololo batugianonj nama tembanj kegban nejuya. ¹⁹Iyonoo gemagianonj bulmakao tosaanja 7 sii gbarangiagadeen kaitanigia kaapironja totoonj ii apu gowoya iikanonja koujuya. Niinonj bulmakao bologa totoonj kaanja ii kambanj mojonj Iijipt balonj kuuya kokanonj mende injiibe. ²⁰Bulmakao sii gbarangiagadeen kaitanigia kaapironja iyonononj bulmakao donja busugia omakelegagiawo 7 wala koujuti, ii gogonj onjonju.

²¹“Ii gogonj onjonjuto, ii kilenj kaitanigianonj gogonj onjonjutiwaa so utequte mende kolooro injijento, wala kaitanigianonj kaapironja totoonj kouma nanjuyati, iyonononj kaanjiadeen toroqen nanjuya. Nii gaonj kaenj iima uuna tooro poranj ama waajeja. ²²Waama mombo enj gaonj monj kokaenj iijena: Wiit dumuj kota gowoya motoongowaa batuyanonj honja kota somasomata kanjenggiawo 7 awaa totoonj ii tongbama giliro kamaanj nanjuya.

²³“Iyonoo gemagianonj honja kanjenggiawo tosaanja 7 ii unjuta juma kouma tongbama giliro kamaanj nanji namo qararanjonkonjaa haamo gerianonj ii onjoro soolinj melaada ano gipeya (auta) koloojuya. ²⁴Honja boloboolo gipeya kanjenggiawo ii honja kanjenggiawo awaa soroya ii gogonj onjonjuya. Niinonj gaonj woi ii iima tiriqoonjonj ejauruna injijento, kuuya yonononj iikawaa kanagara jenj asarinj nombombaa amamaaju.”

²⁵Faarao kinjonj kaen jero Joosefnonj qaa kokaen ijoro: “Oo Faarao kinj, goononj gaonjwoi iikawaa kanagara ii motoonggo koloojao. Anutunonj iwoi kanagenj amambaajonj moji, iinonj ii Faarao kinj gii gisaanja. ²⁶Bulmakao donja 7 awaa soroya ii yambu 7:baa sareya kolooju. Wiit dumuj kota honja kanjenggiawo awaa totoonj 7 ii kanjagadeen yambu 7:baa sareyaga. Kanagara ii ororonj ano motoonggo koloojao.

²⁷“Bulmakao sii gbarangiagadeen kaitanigia kaapironja 7 kanagenj koujuti, ii yambu 7:baa sareyaga kolooju. Wiit dumuj kota honja kanjenggiawo 7 balonj qararanjonkonjaa haamo gerianonj onjoro soolinj gipeya (auta) koloojuti, ii bodi laaligowaa yambu 7 iikawaa sareyaga kolooju. ²⁸Anutunonj iwoi kanagenj amambaajonj moji, iinonj ii gi gisaama

qendeenja. Faarao kimbaajon qaa keteda koi kaen jejeŋi, ii mono iikawaajon ama jejeŋ. ²⁹Oo kiŋ, yambu 7:baa so nene moriaŋ somata qatawo asugiŋ Iijipt balon kuuya sokoma ewaa.

³⁰“Ii ewaato, yambu 7 iikawaa gemagianon bodiwaaw yambu 7 koloon tiwitiwilaa somata kondooro Iijipt kantrion boliwaa. Iikanon asugiro nene moriaŋ wala Iijipt balonon eroti, ii balon so yoŋonon duduudaborowuya. ³¹Bodi ii kotakota totoon ewaatiwaajon ama gomaŋ so ejemba yoŋonon nene moriambaa yambuya 7 wala Iijipt balonon eroti, iikawaa qaaya ii mombo mende romononon laligowuya. ³²Anutunon gaon kania motoonon ii ambeŋa woi gono iijaŋi, ii kania kokaembaajon: Anutunon qaa ii mono somononon jeŋ kotiiŋ anota raja. Ii jeŋ kotiiŋ anoti, kawaajon iikanon mono uulaŋawo asugiwaa.

³³“Kawaajon Faarao kiŋ gii saanon momakooto eja mon qaa tororo gosinkeji, ii meweonon kuuna Iijipt kantri koi galen koma laligowaa. ³⁴Kaanjadeen kia waŋa waŋa kuun onona gomaŋ sokoma galenjiaga laligowu. Yoŋonon nene moriambaa yambuya 7 iikaanŋa uugianon nene honjiawo Iijipt balonon asugiwuti, iikawaajon jero mendeenji bakagia 5 koloogi yoŋononon ga motoonon motoonon meŋ gawmambaa kowinon meŋ kululuun laligowu.

³⁵“Yoŋonon nama mono jeŋkoto anji yambu awaa 7 koloowuti, iikaanŋa uugianon nene honji korebore meŋ kululuun gosin laligowu. Kaen ama wiit dumun kota ii Faarao kimbaa kowi miria miria kanon meŋ kululuun laligowu. Ii taon so gawmambaa kowi miria miria kanon meŋ kululuun galen koma laligogi kanagembaa nenyaga ewaa. ³⁶Nene kaen meŋ kululuun laligowuti, ii mono gawmambaa kowi miri so galen konji mawosusunon ero kanagen bodiwaaw yambu 7 Iijipt balon so koloowaati, kambaŋ iikanon ii saanon meŋ mendeema neŋ laligowuya. Kaen anji kantriwaa kanatuuru nononon bodi iikawaa kambaŋanon nenewaa mende komun gororononon.” Kiaŋ.

Faarao kiŋnon Joosef Iijiptwaa eja poŋa kuuro.

³⁷Joosefnon qaa kaen jero Faarao kiŋ ano jawinuruta kuuya yoŋonon areŋ iikawaajon mogi sokono aija mogi.

³⁸Kaen mogi Faarao kiŋnon jawinuruta kokaen injoro: “Eja kokawaa uutanon beŋ yoŋoo unyanon nano laligoji, nono ii kaanŋa eja mon saanon mende mokoloowonŋa.”

³⁹Kaen injoro mogi Joosef kokaen ijoro: “Anutunon qaa areŋ kuuya koi gisaanji, iikawaajon gii kaanŋa momakooto eja qaa tororo gosinagati, ii mon mende laligoja. ⁴⁰^y Kawaajon gii mono naa jinkaron mirinaa galenŋa waŋa koloon laligowa. Giinon noo kanagesouruna kuuya jeŋ koton onona

^y 41.40 Apo 7.10

yoŋonoŋ mono goonoŋ qaa teŋ koma qaagaa baatanonŋ laligowu. Niinonŋ jinŋkaronŋ duŋ raranonŋ ramakejenŋ, iikayadeeŋ romonŋonŋ kawaajonŋ ama gii guugunŋ somataga koloonŋ laligomaŋa.”

⁴¹Kaeŋ ijonŋ toroqenŋ kokaenŋ ijoro: “Moba, niinonŋ gii Iijipt kantri kuuya kokawaa eja poŋgia laligowagatiwaaŋonŋ kuunŋ gonjenŋ.” ⁴²⁴² Kaenŋ ijonŋ boro susuyaa jenjenŋ kanonŋ aaso munŋenŋ kaŋa qata mokotaanŋ laligoroti, ii qetegoŋ Joosefwaa boro susuyanonŋ mouro. Opoqiisi maleku iima-aiŋaiŋawo opo taŋanonŋ memeta ii mouma muŋ soronŋ goulonŋ memeta monŋ ii meŋ Joosefwaa aroyanonŋ kono kemero.

⁴³Kaenŋ ama hoos kare qabo soroya aŋaa kareyaa qereweŋa ii iwaajonŋ jenŋ tegoro iikanonŋ uro hoosonŋ horogi kema kaŋ laligoro. Kaenŋ kema laligoro kimbaa sikiriti manjaqeqe eja monŋonŋ wala qele kema goda qeŋ mubombaajonŋ kokaenŋ qaro qagi laligoro: “Geja! Mono kesaambu!” Kaenŋ ama muŋ Iijipt kantri kuuyaa eja poŋga kuunŋ muro. ⁴⁴Faarao kinŋonŋ Joosef kokaenŋ ijoro: “Niinonŋ Faarao kinŋ koloojento, Iijipt kantri kuuya kokaamba monŋonŋ monŋ mono goo jega qotogonŋ boria me kania mende metaambaa.”

⁴⁵Kaenŋ ijonŋ Joosefwaa qata gbilia (Iijipt qaanonŋ) Zafenat-Panea qaro. Kaenŋ qama Heliopolis taombaa jigo gawonŋ galeŋ qata Potifera iwaa borata Asenat ii embiaga koloowaatiwaaŋonŋ muro. Kaenŋ kantriwaa eja poŋga koloonŋ Iijipt kantri iimambaajonŋ kema liligoro. ⁴⁶Joosefnonŋ yambuya 30 kolooro kanonŋ Faarao Iijiptwaa kinŋ iwaa jinŋkaronŋ gawonŋa kanaiŋ mero. Ii meŋ Faarao kimbaa sitia mesaonŋ Iijipt uutanonŋ sokoma liligonŋ laligoro.

⁴⁷Nene moriambaa yambuya 7 iikawaa kambaŋanonŋ balonŋianonŋ nene honombononŋa qaa asuginŋ onono. ⁴⁸Nene moriambaa yambuya 7 kaŋ kuugiti, iikawaa kambaŋanonŋ Joosefnonŋ jenŋ kotoro nene kania kania Iijipt balonŋ asugigiti, ii meŋ kululuunŋ taonŋia so kema gawmambaajonŋ aŋgi. Namo koria taonŋ so liligonŋ rama keŋgiti, iikanonŋ nene honŋa asugigi ii meŋ taonŋia so kema qenjaaro kowi mirigianonŋ aŋgi. ⁴⁹Joosefnonŋ jenŋ kotoro wiit padia ano dumunŋ kota tosia ii qenjaaro kowi mirigianonŋ hononŋa qaa meŋ kululuunŋ aŋgi. Ii sakasiŋ kowe goraayanonŋ ejiwaa so uma nano. Nene moriaŋ kelemaleleŋ asuginŋ toroqenŋ erotiwaajonŋ nene tarugia ii toroqenŋ weenŋonŋ bimbimgogi bimooro amamaanŋ mesaogi.

⁵⁰Bodi kambaŋanonŋ mende kaŋ kuuro walawala kanonŋ embia Asenatnonŋ Joosefwaa merawoita woi orono. Asenat ii Heliopolis taombaa jigo gawonŋ galeŋ qata Potifera iwaa borataga. ⁵¹Meria mutuya kolooro Joosefnonŋ qaa kokaenŋ jero: “Anutunonŋ ilaanŋ nono kakasililiŋ majakakana kuuya ano amanaa gomambaa iwoiya kuuya ii duduunŋ laligojenŋ, iikawaajonŋ.” Kaenŋ jenŋ meriaa qata Manase (Duduunŋenŋ) qaro. ⁵²Meria

⁴² 41.42 Dan 5.29

kanagerja kolooro Joosefnon qaa kokaen jero: “Nii siimbobolonaa balonanon laligowe Anutunon koloonseisei nonji, iikawaajon.” Kaen jen qata Efraim qaro. (Efraim = Koloonseisei nonja.)

⁵³Nene morian somataa yambuya 7 Iijipt balon sokoma kan kuugiti, ii en kougi tegoro. ⁵⁴^a Yambu 7 ii tegoro Joosefnon qaa jerotiwaa so bodiwaa yambuya 7 ii kanain kan kuugi. Bodi ii balon tosia kuuya sokoma koloon eroto, Iijipt balonon nene ii goman so kowigianon ero. ⁵⁵^b Iijipt kanageso korebore yononon kanain bodi moma Faarao kimbaa qama nene onombaatiwaaajon welengi. Welengi moma Faarao kinonon ii kuuya kokaen injjoro: “Ono mono Joosefwaanon kenji iwoi ii me ii ambutiwaa jen koton onombaati, ii mono tej koma otaan amakebu.”

⁵⁶Bodinon kantri kuuya sokoma en Iijiptwaa goman goman kuuya kanon toroqen mamaga bimooro. Kaen kolooro Joosefnon jen koto qenjaaro kowi miria miria iyonoo nagugia horon nene ii Iijipt yononon sewanja mewutiwaaajon angi. ⁵⁷Bodi ii balon kuuya sokoma bimoon erotiwaajon ejembanon goman so kanon Iijipt kan Joosefwaanon kouma nene sewanja men laligogi. Kiaj.

Joosefwa dauruta Iijipt balonon kenji.

42 ¹Iijipt kanon nene eroti, qaa ii Keinan balon kanon jegi tuno Jeikobnon moma merauruta kokaen injjoro: “Ono mono naambaajon silemale ama kuru jaa aima laligoju? ²^c Iijipt kanon wiit dumun kota eji, niinon qaa kaen mobe. Anana mende komun laaligo toroqen laligowombaa onono waama Iijipt kemen kanon nene tosia sewanja men kagi nen laligowona.”

³Kaen injjoro moma Joosefwa dauruta 10 ii mirigia mesaon nene sewanja mewombaajon Iijipt balonon kembombaa angi. ⁴Mangia Jeikobnon Joosefwa koga Benjamimbaa qaganon tiwitiwilaa mon ubabotiwaajon toroko moro. Kawaajon ii dauruta yonowo mende wasin muro kenji.

⁵Keinan balonon bodi ii kaanjadeen erotiwaajon Israelwaa merauruta yononon Keinan eja tosanon kengiti, iyonoo batugianon wiit dumun kota sewanja mewombaajon motoon kenji. ⁶Kengito, Joosefnon Iijipt kantriwaa eja pongia rama laligoro. Iinon wiit dumun kota ii kanagesoya kuuya yononon sewanja mewutiwaaajon ano iwaanon kouma laligogi. Kawaajon dauruta kagiti, iyononon kouma iikanonjadeen iwaa batanon simin kuma namonon usugogi. ⁷Kaen usugogi Joosefnon dauruta injiima moma koton ononoto, iyanaa kania kolatin onoma waba eja tani ama onoma horon ureen onoma qaa geriawo jen kokaen qisin onono: “Ono mono dakaya naambaajon kajuya?” Qisin onono kokaen meleengi: “Nono Keinan balononga nene sewanja mewombaajon kajon.”

^a 41.54 Apo 7.11 ^b 41.55 Jon 2.5 ^c 42.2 Apo 7.12

⁸Kaen meleengi Joosefnorj dauruta injiima moma kotonj ononoto, yonononj ii mende moma kotonj mugi. ⁹^d Mende moma kotonj mugi Joosefnorj eenjanonj gaonja yonoojonj iiroti, ii momoyanonj kouro romonjonj sonj jaa susugia motonj kokaen injijoro: “Yei, mangaa siita! Ono kike kakasililinj ejaga kolooju. Nono kantrinana dakanonj baagenj looloria ero aworo (defence) ama manja qewombaajonj bimoojoni, onononj ii iima gosinj mobombaajonj koi kajuya!”

¹⁰Kaen injijoro kokaen meleengi: “Oo eja ponjana, kaen qaago. Welenjeqeuruga nono nene sewanja mewombaajonj kajoja. ¹¹Nono kore eja motoonjgowaa merauruta koloojonj. Nono eja dindiña laligonj qolomolonj mende jenkejonj. Goo welenjeqeuruga nonononj balonj iimagoosiwaa manjaqeqe ejaga mende koloojonj.”

¹²Kaen meleengi totoronkota “Qaago totonj!” qama kokaen toroqero: “Nono kantrinana dakanonj baagenj aworo (defence) ama manja qewombaa bimoojoni, onj ii iima gosinj mobombaajonj koi kajuya!”

¹³Ii moma kokaen meleengi: “Welenjeqeuruga nono Keinan balombaa eja motoonjgowaa meraurutaga, daremunj 12 koloojonj. Konana konoganonj kambanj kokaamba manjanawo mirinonj raro mojononj mende toroqen laligoja.”

¹⁴Kaen meleengi kokaen jenj onono: “Kaen koloorogo onj onjanonj gomanj iimagoosiwaa manjaqeqe ejaga koloojuti, ii mono injiodaborowe tegoja.

¹⁵Kaen laligojutiwaajonj niinonj kokaen angotete menj onjomaña: Faarao kinonj jaawo laligoji, niinonj qaa honj toontoonja iikawaa so jojopanj qaa kokaen jenj kotijjenj: Kogia konoganonj koi mende kawaati eenj, onj mono balonj koi mende mesaonj kembuya. ¹⁶Onj qaa honja jeju me qaago, niinonj ii angotete memambaajonj kokaen jejenj: Onj mono batugianonjga monj wasigi kema kogia konoga wano koi kawao. Tosaanja onj mono koi mamboma kapuare mirinonj rama laligowu. Kaen mende ambuti eenj, onj onjanonj balonj iimagoosiwaa manjaqeqe ejaga kolooju. Faarao kinonj jaawo laligoji eenj, niinonj qaa honja toonj iikawaa so jojopanj qaa ii jenj kotijjenj.”

¹⁷Kaen jenj onjoma jero kapuare mirianonj onjooŋgi weemboria karoombaa so ragi. ¹⁸Weemboria karoonj koloorogo Joosefnorj kanj qaa kokaen injijoro: “Jaagiawo toroqen laligowombaajonj mobuti eenj, onj mono iwoi jemañati, ii anji niinonj saanonj laaligogia somonjgomaña. Niinonj kaanagadeen onj kaanja Anutuwaa jeta uugumambotiwaajonj keena momakejenj. Kawaajonj onj mono kokaen ambu: ¹⁹Onj eja dindiña qolomolonjgia qaa laligojuti eenj, daremunj onjooŋga mono mojononj kapuare mirinonj toroqen raro tosaanja onj saanonj wiit dumunj kota menj gomangjanonj eleema kembu. Iikanonj kema mirigianonj kanagesourugia bodi qaganonj laligojuti, ii nene onjombu. ²⁰Onj mono kaen kema kogia konoga wama noononj kawu. Kagi qaagiaa

^d 42.9 Jen 37.5-10

hoŋanōŋ kaen asugiro iima moma kotoŋ mende uŋuwe komuwuya.” Qaa kaen inŋjoro mono iikawaa so aŋgi.

²¹ Yoŋonoŋ Hibruu qaagianōŋ batugianōŋ qaa kokaen aminŋ mogi: “Nono konana sili ama muninŋ, iikawaa ironŋa kileganōŋ mono oŋanōŋ qanananōŋ uja. Iinoŋ laaligoya somoŋgoŋ kiankoomu mubombaajon welema kuuŋ nonono kakasililinŋa somata iininto, iwaa qaaya moma ii tondu mende otaaninŋ. Kawaajon kakasililinŋ lombotawo koi kanon ananaa qanananōŋ uja.”

²² ^e Kaen aminŋ mogi Ruubenōŋ kokaen jero: “Nii kambaŋ kanon kokaen inŋjowe: ‘Oŋo eja gbaworo ii mono sili bologa mende ama mubu.’ Kaen inŋjoweto, oŋo noononŋ qaa ii qewagon silemale aŋgi. Mobu, kambaŋ kokaamba iwaa sayaa ironŋanōŋ mono qanananōŋ uro kakasililinŋ moŋonŋ.”

²³ Kaen aminŋ mogi Joosefnōŋ yoŋowo Iijipt qaanōŋ qaa jero moŋnonŋ meleeno. Kawaajon yoŋonoŋ qaagia jegi saanonŋ moma asariroto, ii daurutanōŋ mende moma kotogi. ²⁴ Joosefnōŋ qaagia moma asarinŋ eleema saaro. Saama mombo eleema inŋiima yoŋowo qaa jero. Yoŋowo qaa jeŋgo Simeon batugianōŋga meŋ jero yoŋoo jaagianōŋ somoŋgogi. Kianŋ.

Joosefwaa dauruta Keinan balonōŋ eleenŋi.

²⁵ Joosefnōŋ jeŋkooto kokaen ano: “Welenŋeŋe oŋo mono eja iyoŋoo taru gesogianōŋ wiit padi mougi qaa ootanōŋ kouro motomotoon yoŋoonōŋ monenŋ esugia ii totogianōŋ aŋa aŋa tarugianōŋ moubu ano kana kekembaa nene samonŋa ii kaanŋadeenŋ oŋombu.” Kaen jeŋ kotoŋ oŋono iikawaa so otaanŋ aŋgi. ²⁶ Kaen otaanŋ aŋgi wiit padi tarugia ii donŋi qagianōŋ somoŋgoŋ mesaonŋ keŋgi. ²⁷ Kema kema gaon ewombaajon miri moŋnonŋ keuma daremuŋ yoŋoononŋga moŋnonŋ donŋia wagimambaajon ama taru kasia isama monenŋ esuya ii taru qaa ootanōŋ nene qaganōŋ raro iiro. ²⁸ Ii iima daremuŋa kokaen inŋjoro: “Hei! Iibu, noononŋ monenŋ koi mono meleema tarunanōŋ mougi rajaa.” Kaen moma wosogia juno aaruŋ tililingonŋ aima aonŋ kokaen jegi: “Anutunōŋ koi mono naa iwoiga ama nononŋa aanŋ?”

²⁹ Kema kema Keinan balonōŋ manŋia Jeikobwaanōŋ keuma iwoi koloon oŋonoti, iikawaa sunduya ii kuuya kokaen ijogi moro: ³⁰ “Kantri iikawaa eja poŋa iinoŋ horonŋ ureenŋ qaa molaŋkota jeŋ gomaŋ iimagoosiwaa manŋaqeŋe ejaga koloowonagati, iikawaa tani kaanŋ ama nonono.

³¹ “Kaen ama nononoto, nono ii kokaen ijoninŋ: ‘Nono eja dindinŋa qolomolonana qaa laligonŋ balonŋ iima gosiwombaajon ama mende kajonŋ. Qaago totoonŋ! ³² Nono eja motoonŋowaa meraurutaga, daremuŋ 12 koloonŋ laligoŋonŋ. Moŋnonŋ mende toroŋenŋ laligoro konana konoganōŋ kambaŋ kokaamba Keinan balonōŋ manŋnanawo mirinoŋ raja.’

^e 42.22 Jen 37.21-22

³³“Kaen ijoniŋ balon iikawaa eja poŋanonŋ nonooŋonŋ qaa kokaen jero: ‘Onŋ eja dindiŋa me qolorŋmolongŋoya laligojuti, ii kokaen gosinŋ onŋoma momaŋa: Onŋoonŋga daremunŋgia moŋ ii mono mesaogi niwo koi raro tosaana onŋ saanonŋ wiit padi meŋ eleema kembu. Kema mirigianonŋ kanagesourugia bodi laligojuti, ii nene onŋombu. ³⁴Onŋ gomaŋ iimagoosiwaa manjaqeŋe ejaga qaagoto, eja dindiŋa qolomolonŋgia qaa laligojuti, ii kokaen gosinŋ onŋoma momaŋa: Onŋ mono kema kogia beju ii wama noononŋ kawu. Kaen kagi daremunŋgia meleema onŋombe saanonŋ balonŋ kokanonŋ anŋgunerŋ-qanŋgunerŋ ama laligowu.’”

³⁵Kaen jeŋ taru gesogianonŋga nene kowigianonŋ maagi moneŋ esugia monenŋgiawo ii tarugianonŋ motomotoonŋ totogianonŋ raro mokoloogi. Moneŋ esugia mokoloonŋ iima ii ano mangia motoonŋ aarunŋ lalananiŋ toroko mogi. ³⁶Kaen mogi mangia Jeikobnonŋ kokaen inŋijoro: “Onŋ merauruna korebore nuambombaajonŋ moju: Joosefnonŋ mende laligoja. Simeon ananawo mende laligoja. Benjamin ii kaanŋadeenŋ nuama wama kembombaajonŋ jeju. Siimbobolo kuuya kanonŋ mono noo qananonŋ uja.”

³⁷Kaen inŋijoro moma Ruubenonŋ maŋa qaa kokaen ijoro: “Nii Benjamin mende wama eleema kaŋ gomaŋati eenŋ, gii saanonŋ neenaa merawoina woi ii uruna komuwao. Benjamin ii saanonŋ noo boronanonŋ ana ii mono galeŋ koma kema laligoŋ wama eleema kaŋ gomaŋa.”

³⁸Kaen ijoroto, Jeikobnonŋ meleema jero: “Merawoina konoga woi iyorononŋga datanonŋ komuro koganonŋ motoonŋgo laligoja. Onŋ kananonŋ kembombaajonŋ mobuti, iikanonŋ tiwitiwilaa moŋnonŋ iwaa qaganonŋ ubaati eenŋ, onŋ mono kondoogi wosobiri uutanonŋ mono noo qananonŋ uro komuŋ waŋ juna lanŋonŋawononŋ koomu gomanonŋ kememaŋa. Kawaajonŋ noo merananonŋ mono nomesaonŋ onŋowo mende kembaa.” Kiaŋ.

Joosefwaa daremunŋuruta eleema Iijipt kenŋi.

43 ¹Keinan balononŋ bodi lombotawo ii toroqenŋ ero. ²Jeikobwaa kanagesourutanonŋ wiit padi Iijipt kantrinonŋa meŋ kagiti, ii kuuya nedaborogi qaono manŋgianonŋ merauruta kokaen inŋijoro: “Onŋ mono mombo eleema kema nenenana tosaana sewaŋa mewu.”

³Kaen inŋijoro Juudanonŋ kokaen jero: “Eja poŋ iinonŋ kaparaŋ koma nonoo galeŋ meme qaa kotakota kokaen jero: ‘Kogianonŋ onŋowo mende kawaati eenŋ, onŋ mono noo jaasewananonŋ mombo koubombaajonŋ amamaawu.’ ⁴Kawaajonŋ giinonŋ konana wasina nonowo kawaati eenŋ, nonononŋ saanonŋ gomesaonŋ nenenana sewaŋa mewombaajonŋ kembonŋ. ⁵Eja iikanonŋ qaa kokaen ninijoro: ‘Kogianonŋ onŋowo mende kawaati eenŋ, onŋ mono noo jaasewananonŋ mombo koubombaajonŋ amamaawuya.’ Kawaajonŋ giinonŋ Benjamin anŋonŋ kombagati eenŋ, nono mende kembonŋ.”

⁶Juudanonŋ kaen jero Israelnonŋ kokaen jero: “Onŋ mono naambaajonŋ kogia moŋ laligojiwaa qaaya eja ii ijogi morotiwaajonŋ nii uulombo somata nonju?”

⁷Kaen jero kokaen meleema jegi: “Eja iikanonj anana ano kanagesourunana ananaajonj tororo qiqisi kania kania nonoma kokaen ninijoro, ‘Mangianonj jaawo laligoja me qaago? Daremunjia monj laligoja me qaago?’ Kaen jerotiwaajonj qiqisiya ii nonononj onjanondeen jenj meleenij. Iinonj kanagenj konana wama kawutiwaajonj jenagati, ii mono walawala kambanj kanonj nomaenj mobonaga?”

⁸Kaen jegi Juudanonj manja Israel kokaen ijoro: “Kawaajonj eja gbaworo ii mono noo boronanonj ama wasina motoonj kembonja. Kaen ana afaanjonj uulanjwawo gomesaonj kananonj kenij nono, gii ano embameraurunana anana mende komunj gororongowonja. ⁹Benjamimbaa laaligoyaa doweya iikawaa qaaya mono noo borononj ero eleema kanj gomambaajonj jenj kotiijen. Niinonj ii mende wama eleema koi kanj goo jaasewanjanonj mende oomanjati eenj, iikawaa ironjanonj mono noo qananonj uro goo jaanonj bosima laligowe namononj laaligona tegowaa. ¹⁰Kambanj koriga ezelobezelo ama mende mambombonagati eenj, nonononj mono endu kema eleema koi kanij ambenja woi koloonaga.”

¹¹Kaen jero amagia Israelnonj kokaen jero mogi: “Kaen kolooji eenj, onjo mono kokaen ambu: Gomanj kokawaa toomorianja awaa totoonj tosia koi kaanja ii menj taru gesogianonj mouma kema eja ii kalenj mubu: Sele morimoriwaa kelega tosia, moronj apuya, daje riki, marasinj gere tokoya qata mor gipi, komonj, gou ano seu wakato iikawaa honjia. ¹²Silwa monej walaga taru gesogiaa qaa oogianonj mougi menj kagiti, ii ano iikawaa so qaganonj toroqenj ama mindirigi jangoyanonj somariinj 2:waa so kolooro ii menj eleema kema mubu. Tosianonj koposo ama ii gesogianonj anji me nomaenj? ¹³Kogia kaanagadeenj wama uulanjwawo waama eja iikanonj mombo eleema kenji. ¹⁴Anutu ku-usunj kuuyaa Toyanonj mono eja iikawaa jaanonj kiankoomuya onono iinonj daremunjia monj ano Benjamin ii onjowo mirinonj koi eleema kawutiwaajonj wambelaawaa. Noo meraurunanonj komuntiwilaa ambuti eenj, niinonj mono eenj totoonj laligomanja.”

¹⁵Kaen injjoro kalenj iwoi ii menj silwa monej menj kagiti, iikawaa so qaganonj toroqenj ama mindirigi jangoyanonj somariinj 2:waa so kolooro. Ii menj Benjamin motoonj wama waama uulanjwawo Iijipt kema Joosefwaa jaanonj keugi. ¹⁶Keugi Joosefnonj Benjamin ii yonjoo batugianonj iima iikanondeenj miriaa galeja kokaen jenj kotonj muro: “Gii mono eja koi unjuama neenaa mirinonj kema onjona rabu. Ragi kema oro monj qenj oonj weembaa neneya mozozongona yonjononj saanonj niwo motoonj nene newonja.” ¹⁷Joosefwaa miriaa galejanonj jenj kotonj murotiwaa so eja ii unjuano Joosefwaa mirianonj kenji.

¹⁸Unjuano Joosefwaa mirianonj kema jenengia ororo toroko moma kokaen romonjonj batugianonj jegi: “Wala kanij monenana meleema taru gesonananonj mougi menj keni, iikawaajonj yonjononj mono nunuama

kaŋ koi nonoongi rajonj. Yoŋononj mono qelanjinj nunuŋ ureej haamo ama nonoma nonoongi welenqeŋeuruta omaye kolooniŋ donjiurunana kalugonj angonj koma oŋombubo.”¹⁹ Kaen jej nama Joosefwaa miriwaa galeŋa iwaanonj uma kenŋi miri naguyanonj nano iwaajonj qaa kokaen jegi: ²⁰“Oo somatanana, nono kambanj mutuya nene sewanja mewombaajonj koi kaninj. ²¹Kaŋ nene sewanja meŋ mombo eleema kema kananonj miri moŋnonj kema ewombaajonj rama taru gesonanaa kasia isama monenana totonananonj ii kore gesonana anja anja qaa oogianonj nene qaganonj raro iiniŋ. Kawaajonj monej ii kete mombo meleema meŋ kajonj. ²²Silwa monej ii morononj taru gesonananonj meleema mombo anoti, ii nono mende mojonj. Nonononj ii ano silwa monej tosaanja ii qaganonj torokuuŋ nene sewanja mombo mewombaajonj gesonananonj mouma meŋ kajonj.”

²³ Kaen jegi miri galejanonj kokaen jero: “Majakaka mende mobu. Oŋoanŋiaa ano manŋiaa Anutugianonj mono mombaa uuta kuuro silwa monej ii taru gesogianonj mouro mokoloogi. Niinonj oŋoononj silwa monej ii medaborowe. Kawaajonj keegia mende moma mono uubonjonj rabu.” Kaen jej Simeon wama yoŋoononj kari.

²⁴ Kari motoonj uŋuama Joosefwaa mirinonj ugi kanagia soŋgbambutiwaajonj apu oŋono ano donŋigia loloo gbojoja nenegia uŋuagi. ²⁵ Yoŋononj weembaa neneya Joosefwaa mirinonj motoonj newutiwaa qaaya mogi. Kawaajonj Joosefnonj weenj biiwianonj mirianonj koubaatiwaajonj mamboma kaleŋ iwoigia ii asuganonj areŋgonj ragi. ²⁶ Ragi Joosefnonj mirinonj karo kaleŋ iwoigia meŋ kaŋ mirianonj ugiti, ii muŋ batanonj siminj kuma namononj usugogi. ²⁷ Usugonj waagi jolonŋia injjonj nomaen laligojuti, qisiŋ oŋoma kokaen injjoro: “Manŋia eja waŋaajonj nijogiti, iinonj nomaen laligoja? Toroŋen jaawo laligoja me qaago?”

²⁸ Kaen jero kokaen meleenŋi: “Goo welenqeŋega, nonoo amanananonj saanonj laligoja. Mono toroŋen jaawo laligoja.” Kaen meleema goda ŋen muŋ siminj kuma namononj usugogi.

²⁹ Kaen anŋi jaaya uuro kema karo koga Benjamin, iyaŋaa nemuŋaa meria ii iima kokaen qisiŋ oŋono: “Kogia konogaajonj nijogiti, iinonj koi kolooja me nomaen?” Qisiŋ oŋoma toroŋen kokaen ijoro: “Merana, Anutunonj mono kiankoomu gono laligowa.”

³⁰ Kaen ijonj koga iima wosoya pororogoro jaaya kalilingoro saamambaajonj moma iikanondeen alanzaŋ eleema oŋomesaonj uulanjawo miri uuta oloŋa moŋnonj uma anodeen rama saaro. ³¹ Saadaboronj jaauŋa soŋgbama miri uuta oloŋa ii mesaonj kaŋ tororo mokosinŋonj nama iyaŋa galeŋ koma aonj nembanene kombutiwaajonj jero. ³² Iijipt yoŋononj Hibruu ejemba yoŋowo motoonj nene mewombaajonj mogi arokuukuuyawo koloojiwaajonj ii amamaanŋeju. Kawaajonj Joosefwaa neneya ii iyaŋa

koma mugi raro daremunuruta yonoo ii iyanja koma ononji ragi Iijipt ejemba iwo nene newombaaon kan ragiti, iyonoo nenegia ii iyanja kongi ragi. ³³ Joosefnon jero daremunuruta ii koloogitiwaa so arenjon ononji mutuyanon jaaqeqeyanon raro bejugianon konoganon raro Joosefnon jaasewan qen onoma raro. Kaen rama iyangia aima koton aon walijonon ragi.

³⁴ Kaen ragi Joosefnon jero iyanjaa nene dunonja nene tosaaja mendeema menj kan koma ononji koga Benjamimbaajon ambenja 5:waa so toroqen kongi nero. Kaen nen Joosefwo jejelomban ama afaanjkota apu kotiga nen korisoro qaganon ragi. Kian.

Joosefnon daremunuruta qambiwaa angobato menj onono.

44 ¹ Kawa gematanon Joosefnon miriaa galeja jej koton mun kokaen jero: “Gii mono eja iyonoo taru gesogianon wiit padi ii elaawutiwaa so mouna qaa oogianon koubu. Kaanjadeen motomotoon yonoonon monej esugia ii aja aja toto qen taru gesogiaa qaa oogianon amba. ² Kogia konoga iwaa taru gesoyaa qaa ootanon neenaanon qambi silwanon memeta ii mono wiit padiwaa moneja menj karoti, iikawo amba.” Kaen jej koton muro iikawaa so ano.

³ Goman asariro umugawodeen eja ii wasin ononji donjigia unuama kananon kenji. ⁴ Kema siti mesaon koriganon mende kenji Joosefnon miriaa galeja kokaen jej koton muro: “Gii mono uulanawo waama eja ii onotaan kema mokolon injiima kokaen qisin onomba: ‘Eja Pohnon awaa ama onono onjo mono naambaajon iikawaa kitia kilegamon meleema mun kaju?’ ⁵ Noo somatananon qambia qaan nenkeji ano qambia iikanon unju qen qaa aasangoyaa kania mokolonkeji, onjo qambi ii mono naambaajon yongoro menj kaju? Onjo mono sili ii bologa totoon anju!’ ”

⁶ Joosefnon miriaa galeja kaen jej koton muro kema mokolon onoma qaaya ii jerotiwaa so ijoro. ⁷ Inijoro moma kokaen meleengi: “Somatanananon qaa tania kaaja ii mono naambaajon jeja? Goo welenqeqeuruga nononon sili bologa kaaja ii mende totoon anjon. Ii yamagen! ⁸ Moba, nono taru gesonanaa qaa oogianon silwa monej esu mokoloninji, ii kaanagadeen Keinan balononja menj kan gonin. Nono mono naambaajon silwa me goul ii somatagaa mirinonja yongoro mewonaga? ⁹ Welenqeqeuruga nonoononga mombaa taru gesoyanon silwa qambi ii mokoloowagati een, iinon mono koomuwaa bunaga kolooro tosaaja nononon somatanana, goo welenqeqe omaya kolon laligowonja.”

¹⁰ Kaen meleengi kokaen jero: “Iikaaja kanon awaa. Jejutiwaa so ii saanon ambonja. Mombaa taru gesononja silwa qambi ii mokolomanjati, iinon mono noo welenqeqena omaya koloowaato, tosaaja onoo selegianon qaa monj mende ero saanon ononangideen mirigianon

kembu.”¹¹ Kaerj jero moma kuuyanonj gesogia anja anja uulanawo qetegonj mej kamaan namononj ama qaa oogiaa kasia isanji. ¹²Isanji Joosefwaa miriaa galejanonj dagia mutuyaa taru gesoyanonga kanain qerngama mongama kema kema ko bejugia Benjamimbaa taru gesoyanonj tetegoyanonj iima qambi ii iikanonj mokoloo. ¹³Ii mokoloo yonononj uugia kouma eligoro wosobirigia qendeema malekugia menjujenjurangi. Kaerj ama esuhinagia donji qagianonj ama mombo eleema sitinonj kenji.

¹⁴Juuda ano daremunjuruta yonononj eleema Joosefwaa mirinonj kenji iinonj kaanjadeerj mirianonj raro. Raro batanonj keuma siminj kuma namononj usugogi. ¹⁵Usugogi Joosefnonj kokaerj injjoro: “Onjo mono naa siliga anjuya? Eja nii kaanjanonj mono saanonj unju mej iwoi yongoro megj ii mokoloonkejenj, onjo ii mende moju me?”

¹⁶Kaerj jero Juudanonj kokaerj meleenon: “Oo somatanana, nono mono naa qaaga gijowonaga? Nono qaawaajonj monganjonj. Nonononj iwoi bologa mende aninj, ii qendeema gombonjatiwaa so qaago. Anutunonj mono welenqeqeuruga, nonoo koposowaa qaaya injisaanota asuganonj eja. Kawaajonj mombaa taru gesoyanonga qambi ii mokolooji ano tosaanja nonononj kaanagadeerj eja pojnanaa welenqeqeuruta omaya koloonj laligowonja.”

¹⁷Kaerj meleenon, Joosefnonj kokaerj jero: “Niinonj iwoi kaanja ii mende ama onjomanja. Ii awawi totoonj! Eja morowaa taru gesoyanonj qambi ii mokolooji, iinondeerj mono noo welenqeqena koloonj laligowaato, tosaanja onjo saanonj luaenonj eleema mangiaanonj kembu.”

Juudanonj Benjamimbaajonj Joosef welema muro.

¹⁸Kaerj jero Juudanonj Joosefwaa batanonj kema qaa kokaerj jero: “Oo eja pojna, saanonj wambelaana welenqeqega niinonj qaa tosia eja pojna goojonj jewenaga. Giinonj Faarao kinj anawo ororonj koloojanto, kilerj welenqeqega nii kazi mende ama nomba. ¹⁹Eja pojna giinonj welenqeqeuruga nono wala kaniinj kokaerj qisinj nonona: ‘Onjo mangia ano daremunjgia monj laligojao me qaago?’

²⁰“Kaerj qisinj nonona nonononj eja pojna goojonj kokaerj meleeninj: ‘Nonoo manjnana eja waja koloonj konana eja gbaworoga monj mirinonj rajao. Konana kanonj manjnananonj eja waja kolooro kambañ kanonj kolooro. Nemunjanonj mera woi orono datanonj komuro anodeerj laligoja. Iinonj mono manjaa wombo (komunjua) meriaga kolooja.’ ²¹Kaerj meleeninj giinonj welenqeqeuruga qaa kokaerj ninijona, ‘Onjo mono kogia wama noononj koi kagi ii saanonj neenaa jaanonj uuñ iimanja.’

²²“Kaerj ninijona nonononj eja pojnana goojonj kokaerj meleeninj: ‘Eja gbaworo ii manja mesaomambaajonj amamaawaa. Manja mesaonagi eerj, manjanonj mono komunaga.’ ²³Kaerj meleeninto, giinonj welenqeqeuruga nonoojonj qaa kokaerj jey kotona: ‘Kogia konoganonj onjowo koi mende kawaati eerj, onjo mono noo jaasewananonj mombo mende asugiwuya.’

24 “Kaerj jeŋ kotona mirinananonj eleema kema noo maŋna, goo weleŋqeŋega eja poŋna goononj qaa ii ijoniŋ. 25 Ii ijoniŋ moma maŋnanananonj kanageŋ kokaerj jero: ‘Oŋo mono mombo Iijipt kema ananaajonj nene tosaanja sewaŋa meŋ kawu.’

26 “Kaerj jeroto, nono kokaerj jeniŋ, ‘Nonononj nononanodeeŋ kembombaaŋonj amamaawoŋa. Konana konoganonj nonowo motoonj kembaaŋiwaajonj jewagi eeŋ, mono saanonj kembonja. Konana bejuya mende wama kembonjati eeŋ, nonononj mono eja poŋ iikawaa jaasewaŋanonj asugiwombaaŋonj amamaawoŋa.’

27 “Kaerj jeniŋ noo maŋna goo weleŋqeŋega iinonj kokaerj jero: ‘Embana Reizelnonj merawoina woi orono. Ii oŋoanŋia saanonj moju. 28 Datanonj nomesaonj kema sooro kokaerj jewe, “Oro kawalianonj mono kitoqitoro komuro me nomaerj?” Kambaŋ iikanondeeŋ kanaŋ ii mende iibe. 29 Kete koga koi kaanagadeeŋ nuama keŋgi kananonj tiwitiwilaa moŋnonj iwaa qaganonj unagati eeŋ, oŋo mono kondooŋi wosobiri uutanonj noo qananonj uro koŋajiliŋ moma komuŋ waŋ juna laŋgoŋawononj koomu gomanonj kememaŋa.’ ”

30 Juudanonj toroŋeŋ qaa kokaerj jero: “Oo eja poŋnana, niinonj konana eja gbaworo ii mende wama kema maŋna, goo weleŋqeŋega iwaa mirinonj keubenagi eeŋ, amanananonj mono tiwilaawabo. Iinonj mono uuta kuuya meria bejuya iwaanonj somoŋgoro laaligogara motoondeeŋ laliŋoŋkejaŋo. 31 Kawaajonj eja gbaworo ii mende wama keniŋ maŋnanananonj ii iima mono koomu mokoloowabo. Goo weleŋqeŋeuruga nonoononj kaerj asugiro nono mono kondooniŋ wosobiri uutanonj amanana, goo weleŋqeŋega iwaa qaganonj uro komuŋ waŋ juya laŋgoŋawononj koomu gomanonj kemebaa. 32 Goo weleŋqeŋega niinonj eja gbaworononj mende tiwilaawaatiwaa qaaya ii maŋnaajonj jeŋ somoŋgoŋ kokaerj ijowe: ‘Ii mende wama goononj eleema kamaŋati eeŋ, iikawaa qaa lombotononj mono goo jaanonj noo qananonj uma ero namononj laaligona kaerj laliŋoŋ umaŋa.’ 33 Kawaajonj gii saanonj jeŋ tegona niinonj eja gbaworo iwaa kitianonj eja poŋna goo weleŋqeŋega omaya koloonj koi laliŋowe iinonj dauruta yoŋowo eleema mirigianonj kembu.

34 “Eja gbaworo kanonj niwo mende kawaati eeŋ, niinonj mono nomaerj ama maŋnaanonj kembenaga? Wosobiri uutanonj maŋnaa qaganonj unagati, niinonj mono ii iimambaajonj togoŋ kotiiŋeŋ. Kawaajonj ii mono mende somoŋgowa.”

Joosefnonj iyaŋaa kania iŋisaano.

45 1^f Juudanonj kaerj jero ejemba liligoŋ oŋoma nama iŋiigiti, Joosefnonj kuuya iyonoŋo jaagianonj toroŋeŋ kania kolatiŋ aŋa

^f 45.1 Apo 7.13

galen koma aomambaajon bimoon amamaaro. Kawaajon Joosefnon kokaen silama qaro: “Ono mono kore nomesaon deembu.” Kaen qaro deengi Iijipt eja moñnon kosogianon mende nano Joosefnon iyañaa kania ii daremunuruta ii kokaen injisaano: ²Iinon amburereñ meñ otombeen qama saaro Iijipt ejemba seleengen laligogiti, iyononon ii moma Faarao kimbaa jin̄karon mirianon kema buzu qaaya ii jegi mogi.

³Joosefnon saama nama daremunuruta ii kokaen injijoro: “Nii Joosef! Amananon kaan̄jadeen jaawo laligoja me qaago?” Kaen injijoro mogito, daremunurutanon uugia kouma gojono aarun̄ tililingon jaayanon eeg nama qaa moñ mende romon̄gon̄ meleema mubombaajon amamaagi.

⁴Amamaañ nan̄gi Joosefnon kokaen injijoro: “Ono mono noo kosonanon koi kawu.” Kaen injijoro kagi kokaen injijoro: “Nii Joosef, on̄oo daremun̄gia sewana mewutiwaajon an̄gi Iijipt kaweti, ii mono niinon̄.

⁵“Mono uunon̄ kon̄ajiliñ mende mobu. Anutunon̄ on̄o komuwubotiwaajon nii wala wasiñ nono walawala koi kaweta on̄onon̄ kaju. Nii sewana mewutiwaajon ama non̄gi koi kaweti, iikawaajon mono on̄oan̄giaajon iriñsoon̄soon̄ mende moma aowu. ⁶Bodi koi kanon̄ mono yambu woiwaa so namo sokoma eja. Ii toroqen̄ mombo yambu 5:waa so ewaa. Kamban̄ iikawaa uutanon̄ balon̄ qeñ koomo mende ama nene hon̄ja mende mokolon̄ meñ kululuun̄ laligowon̄ja.

⁷“Anutunon̄ mono kana damubiribiriawo otaañ on̄oo laaligogiaa sewan̄ja somon̄goro toroqen̄ jaawo laligon̄ gbili mokolon̄ on̄oma namo qaganon̄ laligowutiwaajon moja. Kawaajon ama nii wala wasiñ nono walawala koi kaweta on̄o kaju. ⁸Kawaajon on̄onon̄ mende wasiñ non̄gi tanitani koloojato, Anutunon̄ mono on̄an̄on̄ wasiñ nono koi kawe. Iinon̄ kuun̄ nono Faarao kimbaa jawiña mutuya koloon̄ jin̄karon̄ mirianon̄ naa gawon̄ meñkejuti, kuuya iyon̄oo somatagiaga koloojen̄. Kaen̄ kolooe Anutunon̄ Iijipt kantri kuuya koi ii noo boronanon̄ anota eja pon̄giaga koloojen̄.

⁹“Ono mono kete koi waama uulan̄awo amanaanon̄ eleema kema qaa kokaen̄ jegi mobaa: ‘Goo meraga Joosefnon̄ qaa kokaen̄ jeja: Anutunon̄ nii kuun̄ noma Iijipt kantri kuuya ii noo boronon̄ anota eja pon̄giaga koloojen̄. Kawaajon̄ giinon̄ mono kamban̄ mende qeñ koriwato, uulan̄awo noonon̄ kawa. ¹⁰Koi kan̄ saanon̄ rara dundun̄ga Goosen balonon̄ meagon̄ neenaa kosonanon̄ laligowaga. Gii ano esameraan̄juruga, goonon̄ lama bulmakao tuun̄ja tuun̄ja ano ilawoila kuuya bun̄aga eji, ii mono meñ kololon̄ kawu.

¹¹“Bodi koi kanon̄ mono mombo toroqen̄ yambu 5:waa so eñ ubaa. Kamban̄ iikawaa uutanon̄ gii, mirigaa suman̄juruga me tinitosauruga tosaan̄ja yon̄oonon̄ga moñnon̄ bodi laligon̄ nenewaa mojoqojoron̄ ama komun̄ gororon̄gowabo. Kawaajon̄ mono Goosen balonon̄ kan̄ laligon̄ naa

§ 45.9-11 Apo 7.14

iwoiwaajon amamaawuti, niinonj ii onjoma laligomaŋa.’ Amananaajonj qaa ii mono kaenj jegi mobaa.

¹² “Nii neeno onjanonj koi nama onjoojonj qaa jejenj, ii saanonj onjooŋgiaa jaagianonj niima kotoju ano kona Benjamin anjoo kaanagadeenj niima kotoja. ¹³ Kawaajonj onjoo mono maŋnaanonj kema Iijipt kantrinonj qabuŋa somata kuuya nongita laligojenj ano iwoi kuuya iigiti, iikawaa sunduya ii amana jegi mobaa. Ii moro mono uulaŋawo wama kamaanj koi kawu.”

¹⁴ Kaenj inijonj boria koga Benjamimbaa aroyanonj giliro kemero saaro Benjaminonj kaanjadeenj anjonj muŋ saaro. ¹⁵ Toroqenj boria dauruta kuuya yonjoo arogianonj giliro kemero saama buugia kitonj nero. Iikawaa gematanonj daremunjuranonj iwo qaa aminj mogi. ¹⁶ Joosefwaa daremunjuranonj kagiti, iikawaa buzuyanonj Faarao kimbaa jinjkaronj mirinonj keno Faarao kinj ano jawinjuruta kuuya yonjononj ii moma keraqeeanjo mogi.

¹⁷ Kaenj moma Faarao kinjonj Joosef kokaenj ijoro: “Daremunjuruga mono jena kokaenj ambu: ‘Eshuhinagia mono donjgi qagianonj ama mombo eleema gomaŋgianonj Keinan balononj kembu. ¹⁸ Kema maŋgia ano sumanjurugia unjuaama eleema noononj kawu. Koi kagi niinonj balonj awaa totoonj Iijipt kantri uutanonjga meweenjonj onjombe saanonj iikawaa kelega mokolonj nej korisoro ama laligowuya.’

¹⁹ “Kaanagadeenj kokaenj jenj kotonj onjona ambu: ‘Iijipt kokanongga mono hooswaa kareya kareya tosia menj kema embameraurugia iikanonj onjooma maŋgia wama motoonj koi kawu. ²⁰ Mirigiaa iwoiya tosia Keinan balononj mesaowuti, iikawaa majakakaya mende ambu. Niinonj iikawaa kitianonj Iijipt kantri kuuya kokawaa iwoiya awaa totoonj ii onjombe buŋagia koloowaa.’”

²¹ Faarao kinjonj kaenj jero Israelwaa meraurutanonj iikawaa so otaanj anjgi. Joosefnonj Faarao kimbaa jenjkooto qaaya otaanj hooswaa kareya tosia onjono. Kaanagadeenj kana kekembaa nene samonj tosaanja onjono. ²² Ii onjomago dauruta motomotoonj yonjoo opo malekugia dologa totogianonj onjoto, koga Benjamimbaajonj opo maleku dologa boro monj (faiw) muŋ monej silwa kota 300 muro. ²³ Maŋaajonj Iijipt kantriwaa iwoi awaa soroya jaasoonjgo menj donjgi ten yonjoo qagianonj ano kenjgi. Kaanjadeenj donjgi embia ten yonjoo qagianonj wiit dumuŋ kota, bered ano nene tosia maŋaa kana samonja ano bosima kenjgi. ²⁴ Kenjgi Joosefnonj daremunjuruta wasinj onjono kembombaajonj anjgi qaa kokaenj inijoro: “Onjoo kananonj kema anjgowowo mono mende ambu.”

²⁵ Kaenj inijoro Iijipt mesaonj kema Keinan balononj maŋgia Jeikobwaanonj keugi. ²⁶ Keuma maŋgia qaa sundu kokaenj ijogi: “Joosefnonj toroqenj jaawo laligoja. Iijipt kantri kuuya ii iwaa borianonj ero eja ponjgiaga koloonj laligoja.” Kaenj ijogi qaa ii mende moma laarirotiwaajonj uuta toroqenj olomooro raro.

²⁷Kaen raroto, Joosefnon qaa kuuya jeroti, ii jegi moro ano hooswaa kare tosia ii wama Iijipt kemaatiwaajon ano karoti, manggia Jeikobnon ii iima nama uu selianon qeleeno geregere ano. ²⁸Geregere ama kokaen jero: “Oo, ii onanon! Ii moma kotijen. Merana Joosefnon mono toroqen jaawo laligoja. Niinon mono kema ii iimago kanagen saanon komumaŋa.” Kiaŋ.

Jeikobnon kanatuuru-uruta yonowo Iijipt kenŋi.

46 ¹Israelnon esuhina iwoiya kuuya kopepereen meŋ waama keno. Kema Beerseba gomanon keuma nama kanon maŋa Aisakwaa Pon Anutuyaajon siimolon ooro.

²Ii onon gomantiina ero jaaya meleeno uŋa iima iikanon Anutonon Israel qaa ijon qata “Jeikob, Jeikob!” qaro

“Nii koi,” jeŋ meleeno.

³Meleeno kokaen ijoro: “Nii Anutu, goo maŋaa beŋsakona. Gii Iijipt kememambaajon toroko mende moba. Niinon iikanon kotuegon gombe kanagesoga tuunlelemba somata koloowuya. ⁴Niinon giwo Iijipt kememaŋa ano kaanagadeen gbiliuruga iikanona unuambe mombo eleema koi kawuya. Giinon komuna Joosef iyanaa borianon mono goo jaa jua kuno kamaawaa.”

⁵Kawaa gematanon Jeikobnon Beerseba gomaŋ mesaowona jero Israelwaa meraurutanon manggia ano embameraurugia ii kojojon ononŋi hoos karenon ugi. Faarao kinon hoos kare iikanon unuama kawutiwaajon jeŋ tegon anota meŋ kenŋi. ⁶^h Eshinagia ano miri orogia kuuya Keinan balonon laligon buŋa qeŋ meŋ laligogiti, ii kaanjadeen motoon meŋ kenŋi. Jeikob ano gbiliuruta kuuya yononon kaen Iijipt kenŋi. ⁷Gbiliuruta kuuya, esameraanuruta eja ano emba ii kuuya unuama Iijipt kenŋi.

⁸Israel qata mon Jeikob ano iwaa gbiliuruta Iijipt kenŋiti, iyonoo qagia ii kokaen:

Jeikobwaa meria mutuya Ruuben.

⁹Ruubembaa merauruta qagia
Hanok, Palu, Hezron ano Karmi.

¹⁰Simeombaa merauruta qagia
Jemuel, Jamin, Ohad, Jakin, Zohar ano Saul. Saulwaa nemuŋa ii
Keinan emba mon.

¹¹Liwaiwaa merauruta qagia
Gerson, Kohat ano Merari.

¹²Juudawaa merauruta qagia

^h 46.6 Apo 7.15

Er, Onan, Sela, Perez ano Zera. (Er ano Oonan yorononj Keinan balononj komuri.)

Perezwaa merawoita ii
Hezron ano Eer.

13 Isakarwaa merauruta qagia
Tola, Puwa, Jasub ano Simron.

14 Zebulumbaa merauruta qagia
Sered, Elon ano Jalel.

15 Jeikobwaa merauruta embia Leanonj Mesopotemia (Padan Aram) balononj ononoti, iyononj qagia kianj. Boragara Daina ii kaanagadeenj mero. Jeikob ano Lea yoroo esameraanurugara ii kaenj weenjonj mindirigi 33 kolooro.

16 Gadwaa merauruta qagia
Zefon, Hagi, Suni, Ezbon, Eeri, Arodi ano Areli.

17 Aserwaa merauruta qagia
Imna, Iswa, Iswi ano Beria.
Naangiaa qata Sera.
Beriwaa merawoita qagara ii
Heber ano Malkiel.

18 Labanonj emba qata Zilpa borata Leawaa welenj embaga laligowaawaajonj muroti, iinonj Jeikobwaa merauruta kaenj onono. Jeikob ano Zilpa yoroo esameraanurugara ii kaenj weenjonj mindirigi 16 kolooro.

19 Jeikobwaa embia Reizelwaa merawoita ii Joosef ano Benjamin. ^{20 i}
Joosefwaa merawoita Iijipt kantrinonj kolooriti, ii qagara Manase ano Efraim. Nemungaraa qata Asenat ii Heliopolis (On) taombaa jigo gawonj galej qata Potifera iwaa borataga.

21 Benjamimbaa merauruta qagia
Bela, Beker, Asbel, Geera, Naaman, Eehi, Ros, Mupim, Hupim ano Ard.

22 Jeikobwaa merawoita Reizelonj oronoti, iyoroo qagara kianj. Jeikob ano Reizel yoroo esameraanurugara kaenj weenjonj mindirigi korebore 14 kolooro.

23 Dambaa meria qata
Husim.

24 Naftaliwaa merauruta qagia
Jaziel, Guni, Jezer ano Silem.

25 Labanonj emba qata Bilha borata Reizelwaa welenj embaga laligowaatiwaajonj muroti, iinonj Jeikobwaa merauruta kaenj onono.

ⁱ 46.20 Jen 41.50-52

Jeikob ano Bilha yoroo esameraanjurugara ii kaen weenjon mindirigi korebore 7 kolooro.

²⁶ Jeikobwaa esameraanjuruta dindiņa toon iwo Iijipt kenğiti, iyonoo jangogia weenjon mindirigi korebore kanatuuru 66 koloogi. Meraanjuruta yonoo embagia ii janggo iikanon mende toroqegi. ²⁷ Joosefwaa merawoita Iijipt kantrinon kolooriti, ii woi. Jeikobwaa kanatuuruuruta Iijipt kenğiti, iyonoo jangogia ii kaen weenjon mindirigi 70 kolooro. Kian.

Jeikobnon kanagesouruta yonowo Iijipt keugi.

²⁸ Kananon kema laligon Jeikobnon Juuda wala wasin kokaen ijoro: “Gii mono Joosefwaanon kema Goosen balonon kekembaa kaniaajon qisij muba.” Kaen ijoro kema karo Goosen prowinsnon keugi. ²⁹ Joosefnon keugitiwaa buzuya moma jero hoos karenon somonjon mozozongogi qaganon uma maņa Israelwo aitonğowowaajon Goosen balonon keno. Kema iima iwaa jaanon keuma boria aroyanon giliro kemero anjon mun kamban koriga qaqateteya meņ urusaan qero. ³⁰ Israelnon Joosef kokaen ijoro: “Giinon toroqen jaawo laligojani, ii neeno giijeņa kamban kokaamba saanon jorinj komumaņa.”

³¹ Kaen ijoro Joosefnon daremunuruta ano maņa kanagesoya kokaen injoro mogi: “Niinon mono Faarao kimbaanon uma qaa kokaen ijomaņa: ‘Daremunuruna ano maņa kanagesoya Keinan balonon laligogiti, iyononon mono noonon kajuya. ³² Daremunuruna yononon lama bulmakao galeņgia koloon ii galeņ koma onoma laligojutiwaa kawombaajon ama lama tuņgia, bulmakao tuņgia ano esuhina ilawoilagia kuuya ii unuama kajuya.’ ³³ Kawaajon Faarao kinjon ononon jaasewanon keugi kokaen qisij onombaa: ‘Ono naa gawonğa meņkeju?’

³⁴ “Kaen qisij onono onon kokaen meleema mubu: ‘Welenqeuruga nononon mono au asaurunana wala meņ laligogitiwaa so meraanananonğa lama bulmakao galeņkonjon gawonğa meņ laligon kouma laligojon.’ Kaen meleema mugi iinon saanon Goosen prowinsnon rara dundungia meagowutiwaajon “Oon!” jero laligowuya. Iijipt ejemba yononon lama bulmakao galeņ konjon ejemba kuuya yonoojon mogi arokuukuugiawo koloonkeju.” Joosefnon qaaya kaen injoro.

Joosefnon kimbaa jaanon kouro.

47 ¹ Joosefnon kema Faarao kin kokaen ijoro: “Noo maņ daremunuruna yononon lama bulmakao tuņgia ano esuhina ilawoilagia kuuya meņ Keinan balonon mesaon kan kan kete koi Goosen balonon kouma laligoju.” ² Iinon daremunuruta yonoononğa eja 5 unuama Faarao kimbaa jaanon uma nanği injiuro.

³ Injuma kokaen qisij onono: “Ono naa gawonğa meņkeju?”

Kaen qisij oꝓono kokaen meleema ijogi: “Welenqequeuruga nono maꝓurunananon wala laligogitiwaa so lama bulmakao galenkonkon gawona meꝓ laligon kouma laligojon.”

⁴Kaen ijon toroqen kokaen jegi: “Keinan balonon bodi lombotawo ejiwaajon welenqequeuruga nono lama bulmakao tuuꝓnana yoꝓoojon nene mende mokolooniꝓ. Kawaajon nono balon kokanon tatawaga laligowombajon kajon. Kaen kolooro welenqequeuruga saanon ‘Oon!’ jengo jeꝓ tegon nonona nono Goosen prowins kanon rara dundunana meagowona.”

⁵Kaen jegi Faarao kiꝓnon Joosef kokaen ijoro: “Maꝓ daremuꝓuruganon goonon kaju. ⁶Iijipt kantri koi asuganon goo jaanon ejiwaajon saanon maꝓ daremuꝓuruga balon bakaya kelega awaa iikanon oꝓoona laligowu. Saanon Goosen prowinsnon laligowu. Batugianon gawon awaa soro meme eja tosaꝓa laligojuti, ii moma oꝓombagati eeꝓ, saanon noo miriwaa oro tuuꝓna ii iyoꝓoo borogianon ama oꝓona galen koma oꝓoma laligowu.”

⁷Kaen ijoro Joosefnon maꝓa Jeikob Faarao kimbaa jaanon wama karo iiro Faarao kiꝓ ii kotuegon muro. ⁸Kotuegon muro kokaen qisij muro: “Goo yambuga dawi kolooja?”

⁹Qisij muro kokaen meleeno: “Noo yambuna 130:waa so namonon liligon laligon kouma laligojen. Noo laaligonaa yambuya kuuya ii afaꝓꝓoya ano osiqosigiawo kolooro. Maꝓurunanon yambu seiseiya namonon liligon laligogiti, noo yambu jaꝓgonanon yoꝓoonon kawo so motooꝓgo mende kolooja.”

¹⁰Kaen jeꝓ Faarao kiꝓ ii mombo kotuegon muꝓ jaasewꝓanonga kamaꝓ keno. ¹¹Joosefnon maꝓ daremuꝓa ii Faarao kiꝓnon jeꝓ kotorotiwaa so Iijipt kantrinon oꝓoma Iijiptwaa balon bakaya kelega awaa moꝓ ii Rameses prowins (Goosen) kanon oꝓono. ¹²Joosefnon kaꝓagadeeꝓ maꝓ daremuꝓuruta ano maꝓaa kanagesouruta kuuya ii nenegia embameraurgia laligogiti, jaꝓgogiaa so sogianon oꝓoma laligoro.

Bodi kambaꝓ lombotawo.

¹³Bodi somata ii lombotawo ero nenenon balon so qaono Iijipt ano Keinan kantri iyoroo kanagesogaranon mono nengewaa komuꝓ jambedengon laligogi.

¹⁴Kaen laligon Joosefwaanon kaꝓ wiit dumuꝓ kota sewꝓa megi iinon monen kuuya Iijipt ano Keinan kantri uutanon eroti, ii meꝓ kululuuꝓ Faarao kimbaa jiꝓkaron miriwaa kowianon ano. ¹⁵Iijipt kanageso ano Keinan kanageso yoꝓoonon monen qaondabororo Iijipt kuuya yoꝓonon Joosefwaanon kaꝓ kokaen ijogi: “Monenananon qaondaborojiwaajon giinon mono nene nonomba. Nene mende nonombagati eeꝓ, nono goo jaasewꝓanganon komuwona.”

¹⁶Kaen ijogi Joosefnonj kokaen jero: “Monengianonj qaonjiwaajonj onoononj lama ano bulmakao ejuti, ii mono menj kanj nonji niinonj nene onjomaŋa.”

¹⁷Kaen jero kema lama bulmakaogia unjama kanj Joosef mugi. Yonononj hoosgia, lamagia, memegia, bulmakaogia ano donjigia ii unjama kanj nenewaa sewanaga Joosef munj nene menj laligogi. Lama bulmakaogia kuuya ii Joosef mugi iinonj nene onjoma iikaanja kanonj yambu motoonjgowaa uutanonj laaligogia nanjoro mende komugi.

¹⁸Mende komugi yambu kanonj tegoro. Tegoro yambu gbilianonj dujanonj mombo iwaanonj kanj kokaen jegi: “Eja poŋnana, monenana qaonjiwaajonj kanianana honja ii goo jaaganonj saanonj mende kolatiwonja. Nonoononj lama bulmakaonana ii kaanagadeenj gonij goo bunjaga koloodaboroja. Nono ii kuuya eja poŋnana gii gondaboronijwaajonj nononana ano balonana iikayadeenj enj nononja. Kawaajonj mono naa iwoi monj gombonaga? ¹⁹Nono mono kania naambaajonj goo jaanonj tondu komuwonaga? Nono komunij balonananonj mono naambaajonj eenj enj gbanjbarasinj bolinaga? Kawaajonj mono nononana ano balonana sewanana menj iikanonj nemanene nonona nono saanonj Faarao kimbaa welenjeqe omaya koloonij balonananonj kaanagadeenj iwaa bunjaga koloowaa. Nono toroqen jaawo laligonj komuwombotiwaajonj mono nene kota nonomba. Nonona balonj gawonj munij eenj mende enj qanda kotiga koloowaa.”

²⁰Bodi kotiga totoonj iikanonj Iijipt kanatuuru yonjowo erotiwaajonj yonononj kuuya motomotoonj gawonj balongia koria ii sewanajonj anji Joosefnonj Iijipt balonj kuuya ii sewanajonj mero Faarao kimbaa bunjaga koloodabororo. ²¹Joosefnonj Iijipt kanatuuru gomanj so kantriwaa jawo tetegoya uutanonj laligogiti, ii kuuya unjano gawmambaa welenjeqe omaya koloonj laligogi. ²²Faarao kinjonj jigo gawonj galej yonjoo footnait tawagia onjono menj iikanonj laaligogia nanjonj laligogi. Kaen kolooro nenegiaajonj mende bimooro balongia Joosefnonj sewanajonj mewaatiwaajonj mende anji. Kawaajonj jigo gawonj galej yonjooononj balonj iikanonj motoonjgo kinj Faaraowaa bunja mende koloogi.

²³Joosefnonj kanageso kokaen injjoro: “Mobu, niinonj onjonganja ano balongia sewanjanja mewe tegoro Faarao kimbaa bunjaga kolooja. Kawaajonj niinonj nene kota onjombe ii saanonj menj namononj komowu. ²⁴Komogi honja kolooro ii mono gosigi tuunj 5 koloogi kanonja motomotoonj ii Faarao kimbaajonj ama munj laligowuto, tuunj 4 ii mombo namononj komowutiwaajonj ano nenegiaajonj ewaa. Ii onjonganja, embameraurugia ano tosaanja mirigianonj laligojuti, mono onjoo nenega ewaa.”

²⁵Kaen injjoro kokaen jegi: “Giinonj nonoo laaligonana bodinonja metogona. Kawaajonj eja poŋnanaa jaanonj kiankoomu mokoloowonjati

eerj, nono saanonj Faarao kimbaa welenqeqe omaya koloonj laligowonja.”
²⁶ Joosefnonj Iijipt yonoo balombaajonj jenkooto ano enj waama koi
 oojeni, kambanj kokaamba kaanagadeenj toroqenj eja. Jenkooto ii kokaenj:
 Nene gawombaa hongia ii mono mendeenji tuunj 5 kolooro iikanonja
 motomotoonj ii Faarao kimbaa bunjaga koloowaatiwaajonj ama laligowu.
 Jigo gawonj galenj yonoononj balonj iikanonj motoonjgo Faarao kimbaa bunja
 mende koloogi.

Jeikobnonj qamoyaaajonj Joosef qisiro Oonj jero.

²⁷ Israel yonononj Iijipt balombaa prowins qata Goosen kanonj rara
 dundungia menj balonj anjonj koma laligogi. Kanonj laligonj koloonj seisei
 anji janngogianonj mamaga somariiro. ²⁸ Jeikobnonj laaligoya yambu 17 ii
 Iijipt balononj laligoro. Laaligoya kuuyaa yambuya ii mindirinj 147 kolooro.

²⁹^k Israelwaa koomu kambananonj dodowiro meria Joosef jero karo
 kokaenj ijoro: “Niinonj goo jaanonj kewoonjgo mokoloojeni eerj, giinonj
 mono keteda koi uukalenj qendeema qaa kokaenj pondanj otaanj menj
 yagomambaajonj jenj boroga noo tawonaa baatanonj ama kokaenj jenj
 somonjgowa: Niinonj komuwe qamona ii Iijipt balonj kokanonj mende ronj
 komba. ³⁰ Niinonj komunj manj asaanjuruna yonjowo haamo menj emanjati,
 kambanj iikanonj noo qamona ii mono Iijipt kantrinonja menj kema manj
 asaana ronj koma onjonjgiti, iyonjoo qasirigianonj osonj ronj komba.” Kaenj
 jero kokaenj ijoro: “Jejanjwaa so ii saanonj otaanj amanja.”

³¹ Kaenj ijoro manjanonj kokaenj jero: “Qaa ii mono jojopanj qaanonj
 jenj kotiinj nomba.” Kaenj jero Joosefnonj ii jojopanj qaanonj jenj kotiuro
 Jeikobnonj ii moma ligonj wanja menj kemenj gbaruyaa kitianonj ama laarinj
 Anutuwaa waeya menj mepeseero. Kianj.

Jeikobnonj Manase ano Efraim kotuegonj orono.

48 ¹ Kambanj tosia tegoro Jeikobnonj ji mokolooro qaa ii Joosef ijogi
 moro. Ii moma merawoita woi Manase ano Efraim ii uruama
 manjaanonj keno. ² Keno tosianonj Jeikob kokaenj ijogi, “Meraga Joosefnonj
 giimambaajonj kaja.” Israelnonj qaa ii moma ku-usunja eroti, ii kululuunj
 ee dunjayanonja waama raro. ³¹ Waama rama Joosef kokaenj ijoro: “Anutu
 ku-usunj kuuyaa Toya iinonj Keinan balombaa Luz gomanj kanonj noononj
 asuginj kotuegonj nono.

⁴ Ii noma kokaenj nijoro: ‘Niinonj koloonjseisei gombe gbiliuruga yonjoo
 janngogianonj mono somariinj somariinj uro giinonj kanageso tuunja tuunja
 mamaga yonjoo bemunjalegiaga koloowaga. Gbiliuruga kanagenj koloonj
 ubuti, niinonj balonj koi ii bunja qenj onjombe iyonjoo bunjagiaga tetegoya
 qaa enj ubaa.’

^k 47.29-30 Jen 49.29-32; 50.6 ¹ 48.3-4 Jen 28.13-14

⁵ Anutunonj kaenj nijoro. Wala nii Iijipt balononj goononj mende kaweti, kambanj iikanonj embaganonj merawoiga woi Iijipt kokanonj oronoti, iyorononj mono noo buja koloowao. Manase ano Efraim yorononj mono Ruuben ano Simeon kaanja noo buja koloowao. ⁶ Kaenj koloori kanagenj balonj mosoma yoroojonj distrik woi orombu. Efraim ano Manase yoroo bagaranonj meraborauruga tosaanja koloogiti, iyonononj mono geengaa bujaga koloowuya. Yonononj balonj bakaya buja qenj aowuti, ii mono Efraim ano Manase yoroononj distrik woi iikawaa uutanonj egi yorononj wanjia koloori dawoigara yoroo newo baogaranonj laligowuya. ⁷ Niinonj Mesopotemia (Padan Aram) mesaonj eleema Keinan balononj kanj Efrata taonj dodowiwe embana Reizelnonj komuro wosobiri somata koloonj nono. Komuro qamoya ii Efrat kekembaa kana goraayanonj ronj kombe. Efrat gomambaa qata monj ii Betlehem.”

⁸ Israelnonj kaenj jenj Joosefwaa merawoita iriima kokaenj qisij muro: “Mera woi koi ii morononj morononj?”

⁹ Qisij muro Joosefnonj manja kokaenj ijoro: “Noo merawoina Anutunonj Iijipt kokanonj nonoti, mono ii.” Kaenj ijoro Israelnonj jero: “Niinonj kotuegonj oromambaaonj ii saanonj uruana noo kosonanonj kawao.”

¹⁰ Kaenj ijoro Joosefnonj merawoita uruama kosianonj kagi boria giliro arogaranonj kemero buugara kitonj nero. Israelnonj eja wanja kolooro jaaya umunj kono iwoi monj iima kotomambaaonj hanqanq qenj amamaaro.

¹¹ Buugara kitonj nenj Joosef kokaenj ijoro: “Niinonj wala goo jaasewanja mombo giimambaaonj mende mamboma laligoweto, Anutunonj kana meleuro kete koi geengaa ano merawoiga kaanagadeenj injijjenj.”

¹² Kaenj ijoro Joosefnonj merawoita manjaa tawoyanonjga uruama siminj kuma usugonj kemero.

¹³ Usugonj kemej waama merawoita borogaranonj mej uruano anjaa manjaa batanonj kari. Efraim ii boria dindijanonj mej Israelwaa boria qanianonj ama Manase ii boria qanianonj mej Israelwaa boria dindijanonj ano. ¹⁴ Kaenj ama oronoto, Efraim koga kolooro asianonj kilej boria dindijanonj boraama iwaa wanjanonj ano. Manasenonj Joosefwaa meria mutuya kolooroto, asianonj kilej boria qanianonj iwaa wanjanonj ano. Kaenj ama boria maripoonj kaanja ama kotonj wanjaranonj ano. ¹⁵ Kaenj ama rama Joosef kotuegonj munj kokaenj jero:

“Asana Abraham ano manja Aisak yorononj Anutuwaa jaanonj kema kanj ama mej laligori.

Niinonj koloonj laligonj koubeti, Anutunonj mono kambanj iikanonj pondanj kalanj koma noma laligonj kouro.

¹⁶ Siwe gajobanonj nii bologa kuuya iikanonja metogonj anjonj koma noma

^m 48.7 Jen 35.16-19

laligoroti, iinonj mono eja gbaworo woi koi kotuegonj oroma laligowa.

Ejembanonj yoroo qagara qagi iikanonj mono nii ano manj asana Aisak ano Aabraham nonoo qabuñanana bosima laligowao. Yoroo kanagesogaranonj mono namo qaganonj hononja qaa seinj laligowuya.”

¹⁷Kaenj jeroto, Joosefnonj manjanonj boria dindinanonj Efraimbaa wañanonj ano ii iiro mende sokono kawaajonj moma bolinj manjaa boria dindinanonj menj Efraimbaa wañanonjga metogonj Manasewaa wañanonj amambaajonj ano. ¹⁸Kaenj ama manja kokaenj ijoro: “Amana, kaenj mende mewa. Mera koi kanonj mutu merana kolooja. Kawaajonj boroga dindinanonj mono iwaa wañanonj amba.”

¹⁹Kaenj ijoroto, manjanonj ii amambaajonj qetama Joosef kokaenj ijoro: “Merana, ii saanonj mojenj. Niinonj ii mojenj. Manasenonj kañagadeenj wañawo kolooro iwaa gbiliurutanonj kañagadeenj koloonj seisei ama kanageso somata koloowuyato, Efraimbaa qaqañuñayanonj mono Manasewaanonj qabuñu uugunj ewaa. Iwaa gbiliurutanonj mono koloonj seisei somata ama kanageso tuunja tuunja mamaga koloonj laligowuya.”

^{20ⁿ} Kaenj ijoro moro weemboria iikanonjadeenj kotuegonj oroma kokaenj jero:

“Israel yonononj mono oroo qagara qama kanagesogia kotuegonj onoma kokaenj jewuya:

Anutunonj mono oyanboyonj ama ononota onononj Efraim ano Manase kañuñu kolooju.”

Kaenj jenj Manase ii Efraimbaa newo baatanonj ano.

²¹Israelnonj kotuegonj onono tegoro Joosefwaa qaa kokaenj jero: “Moba, niinonj komumambaajonj anjento, Anutunonj onowu laligonj ubaa. Iinonj mono unuano manj asaurugia yonoo balononj eleema kembuya. ²²Iikanonj kema batugianonj balonj mosonji niinonj goononj balonj toroqenj Sekem balonj kelegawo ii gonjenj. Niinonj balonj bambañuñu ii Amor kanageso yonowu manja qenj neenaa tiwo ano manjawaa soo somata iikanonj yonoononjga mewe. Joosef gii daremunjuruga yonoo wañuñu koloojanjwaajonj ii daremunjuruga yonoojonj qaagoto, goo buñaga jenj tegoweta ewaa.” Kiañ.

Jeikobnonj merauruta kotuegonj onono.

49 ¹Kawaa gematanonj Jeikobnonj merauruta onoono kagi qaa kokaenj jero: “Ono mono horonj ajoroogi niinonj laaligogianonj kanagenj nomaenj koloowaati, iikawaa gejatootoo qaaya injisaama jewe mobu:

2 “Jeikobwaa merauruta, onj mono kanj ajoroonj

ⁿ 48.20 Hib 11.21

amagia Israelwaanonj qaa geja ama mobu.

- 3 “Oo Ruuben, giinonj neenaa mutu meranaga koloojanj.
Giinonj noo ku-usuna ano emba mewe esunjmumunaa honja mutuya
koloona.
Qabuɔagaa akadamuya ano ku-usunja kanonj
kouruga yonoononj unjuuguja.
- 4 Haamononj kowe siri qindiiro kalumalu kema kankeji,
goo uuganonj mono iikawaa so waaro kalugonj lanj kema kankejanj.
Giinonj manga noo duj eenanonj uma qembonanonj qej embanawo
ena
duj kanonj mono anjonjorayawo koloonj tilooro.
Kawaajonj goo qabuɔagaa akadamuyanonj mono
kouruga mende toroqen unjuugun ewaa.
- 5 “Simeon ano Liwai yorononj daremunjwoiga koloojao.
Yoroo tiwo wasa gawonjgaranonj mono kike kakasililinj kondoonjkeja.
- 6 Yorononj irinsoonsoonj qaganonj eja unjuri komugi
eenj totonj ainjaajonj bulmakao ejia iyonjoo
kana boro iwoigia lanj unjuj kotori meendangoya koloogi.
Kawaajonj yorononj qaa arenj somonjgonjkebaoti,
niinonj iikawo uumotoonjgo mende amakemaɔa.
Ajoajoroo ambaoti, niinonj iikanonj iyorowo mende toroqen ramaja.
- 7 Uukazigaranonj geriawo koloojiwaaajonj ii jenj qasuaanj oronjenj.
Uuduuduugaranonj kanjanawo koloojiwaaajonj ii jenj jororaan
oronjenj.
Niinonj kanagesogara kondeema onjombe yonononj Jeikobwaa balonj
sokoma kembu.
Niinonj mendeema onjombe yonononj Israel batugianonj lanj
goonjpora ama laligowu.
- 8 “Oo Juuda, goo daremunjguruganonj gii mepeseenj goma laligowuya.
Goo boroganonj mono kereuruga yonjoo aro kokonjgianonj rabaa.
Mangaa merauruta yonononj mono goojonj usugonj siminj kuma
laligowu.
- 9 ° Oo Juuda, giinonj laion gbaworoya kaanja laligojanj.
Oo merana, gii borojanj menj oro qen nenj laligonj
iikanonjadeenj eleema kajanj.
Iinonj laion kaanja selia ama qetetereenj

° 49.9 Janj 24.9; Ais 5.5

- laion embia kaanja kamaanj koma enkeja.
 Kuuyanonj ii kawali koloonj utunj mondowombaaajonj keegia momakeju.
- 10 Ku-usumbaa aiweseya ii mojnonj
 Juuda yonoo borogianonja mende unjuambaa.
 Eja pombaa gbaruyanonj kania batugaranonj nano
 mojnonj ii mende qetegowaa. Qaago!
 Iyana ano gbiliuruta jinjaronj dujanonj rama
 laligonj ugi kanagenj mojnonj asugiro kanageso tuunja tuunja
 yonononj iwaa jeta tej koma laligowu.
- 11 Iinonj dongia wain apu gere batuyanonj somonjgoro nambaa.
 Dongia meria ii wain apu kasa batugaranonj gbadooro ewaa.
 Iinonj opoya ii wain ooyanonj songbambaa.
 Malekuya ii wain kotaa oo sayanonj qesaama qejaambaa.
- 12 Wain oo nero jaayanonj wain oo apu kaanja osaanj injanj kombaa.
 Aju tokoya nero jetanonj aju ooya kaanja taaliwaa.
- 13 “Zebulun kanageso yonononj kowe goraayanonj laligowu.
 Yonoo gomanonj wangoya wangoya sulunkebu.
 Balongiaa jawoya iikanonj mono Saidon taonj baagenj kema ewaa.
- 14 “Isakar ii dongi siita koukouya iikawaa so kolooja.
 Dongi qaganonj duj rarawaa gesoya woi iikawaa batugaranonj
 ama qeteterenj lokolinj sologonj enkebaa.
- 15 Lokolinj sologonj haamo mej ero duj miria ii
 saanonj sokono gomanonj naanj totoonj koloowaa.
 Ii iima gemata iwoi lombotawo anjomambaaajonj usugonj kemero
 tosonianj welenqeqe gawonj mewaatiwaaajonj kuuñ somonjonj
 munkebuya.
- 16 “Tosianonj Dambaa kanagesouruta mendunjonj onjonj
 Dan iinonj mono aworo (defence) nama qaa dindinaajonj manja qen
 laligowaa.
 Dan tuun yonononj Israelwaa tuunj tosaana iikaana koloonj
 laligowuya.
- 17 Dan iinonj qato mokoleñ kaanja kananonj enj
 hooswaa gbakotononj kiro aarunj lalananij giliro
 qaganonj rabaati, iinonj mono tama gemagama namononj kemebaa.
- 18 “Oo Ponj, giinonj nii kasa gbadononja metogonj
 anjonj koma nombaatiwaaajonj jaa rinj mambomakemaña.
- 19 Kike kakasililinj tuun yonononj Gad kanageso
 unun onoon laligowuto, Gad yonononj mono meleema

kanagianon onjotaan iyangia unun onoon laligowuya.

- 20 “Aserwaa balonon nene morian mamaga asuginkebaa.
Kin yononon nene naangiawo nenkejuti, iinon mono
nene kaana ii balonanon komoro sein iikanon tosaana ilaan
onoma laligowaa.
- 21 “Nembaronon anaa jaajaa naanaajon uulanawo lansan goonpora
amakeji,
Naftalinon mono iikawaa so koloon meraboraanjuruta injiima-
ainjaingiawo ii onoma laligowaa.
- 22 “Wain gere apu jaayaa kosianon komogi kota mamaga kuun
boria giliro kema sopa qisigon seleengej kemakeji,
Joosefonon mono iikawaa so koloaja.
- 23 Iwaa kereurutanon tiwo jangbenjia menj uugere qaganon
Joosefwaa tuun ii onjotaan injidon unun onoon laligowu.
- 24 Kaen laligowuto, Jeikobwaa beja Anutu ku-usunawo
iwaa borianon mono menj kotiin muro iinon tiwo tokoya mende
mesaon boro siita sombana qaa qero laligowaa.
Anutunon mono uuwaa lama galeja koloon Israelwaa
anjonkonjon Toya koloaja.
- 25 Mangaa Anutuyanon mono ilaan goma laligowaa.
Bej ku-usun kuuyaa Toyanon mono
kokaen kotuegon gono laligowa:
Kombaa kotumotueyanon mono kanakeewanga goonon kamaaro
namo dusiita emuyaa apuyanon mono goonon kouro
merabora ano oro mamaga mokoloon onoma laligowa.
- 26 Baana baana iyonoo kotumotuegianon
kambana kambana ejemba sokoma onono laligon kougi.
Baanaa soroganon yambu so nene gawongia menj laligogi
nene morian asugiro laligon kougito,
goo amagaa kotumotueyanon mono ii kuuya uuguwaa.
Kotumotue kaana kaananon mono Joosefwaa wanjaa qaganon
ubu.
Daremun batugianon pon qerewena jawin tak-kootoya koloojiwaa
laaligoyanon ii kuuya mono en ubu.
- 27 “Benjamin ii kasu kawalia kaana koloaja.
Gomaamba so tiwojun tigon oro unun nen gogon onomakeja.
Ween asaganon iwoi luluuma qenkeji, ii gomantiina so
mendeemakeja.” Kian.

²⁸Israelwaa tuuŋ kuuya jaŋgogia 12 ii kian. Maŋgianonŋ kotuegoŋ oŋoma qaa kaaŋa kaaŋa jero mogi. Kotumotuegia morota morota ii aŋa aŋa mendeema kuuya kotuegoŋ oŋono. Kian.

Jeikobnŋ komuro.

²⁹Kotuegoŋ oŋoma nama qaa kokaenŋ jeŋ kotonŋ oŋono: “Anutunonŋ mono nuano niinonŋ isi alauruna komugiti, iyoŋowo toroqemambaa anjeŋ. Noo qamona ii mono maŋjuruna yoŋoo kooroŋgianonŋ kobaa Hit eja Efrombaa balonŋ korianonŋ eji, iikanonŋ roŋ koma nombu. ³⁰^p Kobaa ii Keinan balonŋ Makpela balonŋ korianonŋ Mamre kosianonŋ eja. Aabrahamnŋ balonŋ koria kobaayawo ii isinanaa qasiria ewaatiwaajonŋ Hit eja qata Efron iwaanonŋga sewaŋa mero.

³¹^q Aabraham ano embia Saara ii kobaa iikanonŋ roŋ koma oronŋgi. Kaaŋagadeenŋ Aisak ano embia Rebeka ii iikanonŋ roŋ koma oronŋgi. Niinonŋ toroqenŋ Lea iikanonŋ roŋ kombe. ³² Aabrahamnŋ namo koria kobaayawo ii wala Hit yoŋoononŋga sewaŋa merota eja.” ³³^r Jeikobnŋ merauruta qaa kaenŋ jeŋ kotonŋ oŋono tegoro kanawoita hororo duŋ eeyanonŋ uro goronŋ qeŋ komuro Anutunonŋ wano isi alauruta yoŋoononŋ toroqero. Kian.

Jeikob roŋ koŋgi.

50 ¹Jeikobnŋ komuro Joosefnŋ luguŋ maŋa kepelaanŋ muŋ ligonŋ kema aroyanonŋ giliro kemero buuta kitonŋ nero. ²Kawaa gematanonŋ Joosefnŋ doktauruta jeŋkootoyaa baatanonŋ laligogiti, ii maŋaa qamoya sele meŋ kotikotii keleganonŋ moriwutiwaajonŋ jeŋ kotonŋ oŋono. Jeŋ kotonŋ oŋono yoŋononŋ Israelwaa qamoya kaenŋ ama mugi. ³Gawonŋ ii meŋ laligogi weemboria 40 kuuya tegoro. Qamogia kelenonŋ morinŋkegi, iikawaa gawonŋa ii kambaŋ koriga kaenŋ meŋ laligonŋkegi. Iijipt kanatuuru yoŋononŋ Jeikobwaajonŋ weemboria 70:waa so jinŋenŋ qama saama laligogi.

⁴Saama jinŋenŋ koma wosobiri laligogitiwaa kambaŋa iikanonŋ tegoro Joosefnŋ Faarao kimbaa jinŋkaronŋ mirinonŋ gawonŋ meŋ laligogiti, ii qaa kokaenŋ inŋjoro: “Niinonŋ oŋoo jaagianonŋ kiankoomu mokolooweti eenŋ, oŋo mono noo jenanonŋ meŋ Faarao kinŋ qaa kokaenŋ jegi mobaa: ⁵^s Maŋnanonŋ jaawo laligonŋ qaa kokaenŋ somonŋonŋ jojopaŋ qaanonŋ jeŋ kotiimambaajonŋ jeŋ kotonŋ nono: ‘Niinonŋ komumambaajonŋ anjeŋ. Nii neenaajonŋ jamo kobaa Keinan balonŋ osoweta nanŋi, noo qamona ii mono iikanonŋ kema roŋ komba.’ Kawaajonŋ saanonŋ kete jeŋ kotona nii iikanonŋ kema maŋnaa qamoya roŋ komago mombo eleema kamaŋa.”

⁶Kaenŋ inŋjoro jegi Faarao kinŋonŋ ii moma kokaenŋ jero, “Gii maŋgaajonŋ qaa somonŋonŋ jojopaŋ qaanonŋ jeŋ kotiinati, iikawaa so saanonŋ kema maŋgaa qamoya roŋ komba.”

^p 49.30 Jen 23.3-20 ^q 49.31 Jen 25.9-10; 35.29 ^r 49.33 Apo 7.15 ^s 50.5 Jen 47.29-31

⁷Kaen jero Joosefnon manjaa qamoya ron komambaajon uro. Faarao kimbaa jawinuruta qabunagiawo kuuya, jinjaron miriaa ano Iijipt kanriwaa jotamemuruta qabunagiawo ii kuuya iwo motoon kenji.

⁸Joosefwaa miriwaa sumanjuruta korebore, iwaa daremunuruta ano manjaa kanagesouruta yononon kaanagadeen motoon kenji. Embameraurugia, lama, meme ano bulmakao tuuna tuuna iigadeen mono onomesaogi Goosen gomanon ragi. ⁹Hooswaa kareya kareya ano eja hoos qagianon ragiti, ii kaanagadeen kenji. Kaen mindirin tuun somata totoon kenji.

¹⁰Kema kema Jordan apu gowoya koton leegen toroqen kema Atad gomanon wiit dumun kotawaa hona ano kaawoya mendeema gosigiti, miri balon iikanon keuma jinjen aro metaama qama silama saama bolin laligogi. Joosefnon manjaajon weemboria 7:baa so jinjen qama saama laligoro. ¹¹Atad gomanon jinjen qama saagi balon toya Keinan kanageso yononon ii iima moma kokaen jegi, "Iijipt yononon mono jinjen saawaa arena uuta anju." Kaen jegi miri balon iikawaa qata ii kanain Abel Mizraim^t qagi. Ii Jordan apu gowoyaa ween koukoutaagen eja.

¹²Jeikobnon merauruta jen koton ononoti, yononon iikawaa so otaan ama mugi. ¹³^u Yononon qamoya anjon Keinan balonon kema Mamre kosianon Makpela balon korianon kobaa eji, iikanon kema ron konji. Aabrahamnon waladeen balon koria kobaayawo ii qasirigia ewaatiwaajon Hit eja Efron iwaanonga sewana mero. ¹⁴Joosefnon manjaa qamoya ron kono tegoro ana, daremunuruta ano tosaana kuuya iwo manjaa qamoya ron kombombaajon kengiti, iyononon mombo Iijipt balonon eleema kagi. Kian.

Joosefnon irona mende meleemambaajon mombo jero.

¹⁵Joosefwaa daremunurutanon mangia komuro rama iima koton kokaen romonon jegi: "Joosef sili bologa kuuya ama munini, iinon iikawaajon uduuduudu moma nonoma kambaan kokaamba kanain irona meleema nonombabo." ¹⁶Kaen jen Joosefwaa qaa kokaen anji keno, "Manjanon komumambaa ama nonoojon qaa kokaen jen koto: ¹⁷Oon mono Joosefwaajon qaa kokaen jegi mobaa: Daremunuruganon sili bologa ama tiwilaan gombombaajon anjiti, giinon mono iyonoo singisonogogia ano kakasililingia ii mesaowa. Kawaajon giinon saanon mangaa Anutuyaa welenqeuruta nonoo singisonogonana mesaowa." Yononon qaa ii anji Joosefwaanon karo moma mono qama saaro.

¹⁸Kawaa gematanon Joosefwaa daremunuruta iyangio kan balonon tama batanon usugon kamaan kokaen ijogi: "Moba, nono goo welenqeuruga omaya koloojon."

^t 50.11 Abel: = Jinjen saawaa arena. Mizraim = Iijipt. Hibruu qaa kaana.

^u 50.13 Apo 7.16

¹⁹Kaerj ijogito, Joosefnonj meleema kokaerj jero: “Mono keegia mende mobu. Niinonj Anutuwaaw kitianonj mende nanjerj. ²⁰Oŋanonj, oŋo sili bologanonj tiwilaan nombombaajonj kaparanj koma aŋgito, Anutunonj ii meleeno kitianonj iwoi awaa asugiwaatiwaajonj kaparanj koma ano. Kaerj ama kondoonj kuunj nono kanatuuru mamaga oŋoo laaligogia somonjgowe iikawaa hoŋanonj kambanj kokaamba asuganonj kolooro iima kotojonj. ²¹Kawaajonj mono keegia mende mobu. Niinonj mono oŋoanġia ano embameraurugia oŋoo laaligogia kuuya nanjonj oŋoma laligomaŋa.” Kaerj jerj kilenġagaa ironja ii mende meleemambaajonj mombo jerj kotiinj gumbonjonjonj ama oŋono. Kiaŋ.

Joosefnonj komuro.

²² Joosefnonj maŋaa kanagesouruta yoŋowo toroqerj Iijipt balononj laligogi. Joosefnonj laligonj uro yambuya 110 kolooro komuro.

²³ Joosefnonj esa amboaŋa Efraimbaanonġa koloogi ii injiro. Kaanġadeerj Manasewaa meria Makir iwaa meraboraŋa koloogi Joosefwaa tawoyanonj oŋoanġi doonjonj oŋono.

²⁴ Kawaa gematanonj Joosefnonj daremuŋuruta yoŋoojonj qaa kokaerj injijoro, “Nii komumambaajonj anjento, Anutunonj mono kalaŋ koma oŋono laligowuya. Iinonj oŋo balonj kokainonġa unġuama balonj Abraham, Aisak ano Jeikob yoŋoo buŋaga koloowaatiwaajonj jerj tegonj jojopanj qaanonj jerj kotiiroti, mono iikanonj kema laligowu.”

²⁵ ^v Kaerj injijoro Israelwaa meraurutanonj qaa jerj somonjonj jojopanj qaanonj kokaerj jerj kotiiwutiwaajonj jerj kotonj oŋono: “Anutunonj kalaŋ koma oŋono laligogi niinonj komuwe noo siina ii mono balonj kokainonġa aŋgonj Keinan balononj kembu.” ²⁶ Kaerj jerj yambuya 110 kolooro komuro. Komuro Iijipt kanonj qamoya ii sele meŋ kotikotiiwaa keleganonj morinj qamo bokisnonj aŋgi ero. Kiaŋ.

^v 50.25 Eks 13.19; Joos 24.32; Hib 11.22

RUUT

Ruutwaa sunduya

Jenasa-asari

Eja ponj yonoo kambanganonj Israel yonoo laaligogia ii uma kamaanawo. Uugia meleengi oyanboyanj laligogito, iikawaa gematanonj silemale laligogi kamaan kamaan sooro lombo uutanonj deenqeema siijsererej laligogi. Laligonj iikawaa gematanonj uugia meleengi. Kaanj kaanj ama laligogi. Ruutnonj kambanj iikanonj luaewaa kania qendeeno. Moab emba iinonj Israel ejaga mero. Eja kanonj komuro Ruutnonj enaroya Israel emba iwo pondanj ororonj somonjonj Israelwaa Anutuyawo tororo qokotaanj laligoro. Kaenj laligonj kantria Moab mesaonj Israel uutanonj kanj tetegoyanonj loya mutuyaa tinitosauruta yonoo batugianonga eja dologa monj mokoloonj mero. Yoroo gbiligara monjonj kinj Deiwidwaa amboya kolooro. Deiwid iinonj Israel yonoo kinj ponggia qabunaya uuta laligoro. Deiwidwaa gbilia monj ii Jiisas. Ruutnonj yambu 1110–1100 Kraist mende koloorotononj laligoro.

Eja ponj buk iikawaa sunduya kanonj laaligowaa kania kokaenj qendeengi: Ejembanonj Anutu gema qegi kambanj kanonj kakasililinj kondemondeenj somatanonj qagianonj umakero. Ruutwaa sunduyanonj kana kokaenj qendeenja: Waba emba iinonj uuta Israelwaa Anutuyaanonj meleema momalaari kanagesononj toroqero kotumotuenonj qaganonj uro oyanboyanj mokolooro.

Buk kokawaa bakaya wanja 3 ii kokaenj:

- 1) Naominonj Ruutwo Betlehem eleeni. 1.1-22
- 2) Ruutnonj Boazwo aitongori. 2.1–3.18
- 3) Boaznonj Ruut ii embiaga mero. 4.1-22

Elimelek ano sumanjuruta yonononj Moab kenji.

1 ¹Kerugenj Israel uutanonj kinj monj mende laligoro eja ponj yonononj kanatuuru galej koma onjoma laligogi. Kambanj kanonj bodi koloonj balonj kuuya sokoma ero. Bodi kambanj kanonj Juuda eja monjonj embia ano merawoita unjuama taongia Betlehem mesaonj kantri qata Moab

kanonj kema raraj dundungia meagonj waba laligogi. ²Eja qata Elimelek, embia qata Naomi ano merawoigara qagara Malon ano Kilion balongia qata Efrata. Yoŋononj taongia Betlehem mesaonj Moab balononj kema kanonj laligogi.^a

³Iikanonj laligogi Naomiwaa loya Elimelek komuro. Komuro Naominonj emba maloya koloonj merawoita yorowo laligogi. ⁴Merawoita yorononj laligonj somariinj Moabga emba woi qagara Orpa ano Ruut^b agiminj aogi. Agiminj aogi toroqenj Moab balononj yambu 10:baa so laligonj kougi. ⁵Laligonj kouma merawoita woi Malon^c ano Kilion yorononj kaŋagadeej komuri. Komuri nemuŋgara Naomi iinonj lomeria qaa aŋodeej laligoro. Kiaŋ.

Naomi ano Ruut yorononj Betlehem eleeni.

⁶Naominonj aŋodeej Moab kantrinonj laligonj kambanj moŋnonj qaa kokaenj jegi moro: ‘Poŋnonj kanatuuruya ilaŋ onjoma Israel kanonj nembanene sogianonj mokoloonj onjmakeja.’ Kaenj moma Moab mesaonj Israel balononj eleema kemambaajonj joronjoronj ama eŋarowoita yorowo waagi. ⁷Waama gomanj balonj laligoroti, ii mesaonj Juuda balononj eleema kemambaajonj ano eŋarowoita yorowo motoonj kananonj keŋgi.

⁸Kananonj kema Naominonj eŋarowoita kokaenj irijoro: “Emba woi, oro mono eleema nemuŋwoigara yoroo gomanonj kema laligowao. Oro noo lomeraana komugiti ano nii nono awaagadeej kalaŋ koma noma laligori Poŋnonj mono kawaa so tawaya meleema awaagadeej kiaŋkoomu orono laligowao. ⁹Poŋnonj saanonj kana mero oro eja mombo agiminj aonj laaligo raraŋgara yoroo mirinonj mokoloonj uukorisoro qaganonj laligowao.” Kaenj irijonj buugara kitoŋ neroto, yorononj amburereŋ ama silama saari.

¹⁰Saama kokaenj ijori: “Qaago! Noro mono giwo eleema goo kanageso tuuŋga yoŋoononj kembonj.”

¹¹Kaenj ijori meleema kokaenj irijoro: “Oo eŋarowoina, mono naambaajonj niwo kawowaajonj anjao? Nii mombo eja merawoina mewe somariiri ii orombaoraga me? Kaenj romonjgowaoragati eej, iikanonj mende sokonja. Qaago totoonj! Mono keteda koi eleema kembao.

¹²Nii emba waŋa koloojenjwaajonj eja moŋnonj nii mende nombaa. Oo eŋarowoina, oro mono eleema mirigaranonj kembao. Nii mombo eja memambaajonj romonjgonj kete gomantiinja eja mombo eŋ korowo koloonj merawoina qokoloonj orombenagati eej, ii mono kileŋ bimobimooyawo.

¹³Mera ii somariiri lowoigara oromambaajonj mamboma laligowaoraga me qaago? Yoroojonj ama eja memegaraa kania somonjgonj aonj kambanj

^a 1.2 Efrata: ii Betlehem gomanj liligonj ejati, balonj iikawaa qata. Ruut 4: 11, Jen 35: 19, 1 Sml 16: 18, Mai 5: 2 ^b 1.4 Ruut: qa iikawaa kania ii ala-ala. Jiisaswaa ambosakonjurutata yoŋoo batugianonj emba 4 kokaenj laligogi: Taamar, Raahab, Ruut ano Batseba. Mat 1.3-6 ^c 1.5 3 Malon: qa iikawaa kania ii esunjakamakamaa eja

batuya koriga ii eej laligowaobo. Ii mende sokonja. Oo enjarowoina, iikaan qaago. Poŋnoŋ boria boraama lona nuano komurotiwaajon laaligonananon bimooro nii orojon wosojinjina mojeŋ.”

¹⁴Kaen irijoro mombo toroqen silama saari. Saari tegoro Orpanon enjaroyaa yeizozoya jeŋ buuta kitoŋ neŋ eleema mirianon keno. Orpanon kenoto, Ruutnoŋ kaparaŋ koma sele kopaya kaanja qokotaaro. ¹⁵Kaanja qokotaaro Naominon kokaen ijoro: “Moba, alaganon kenja. Iinon aŋaa beŋsakon ano aŋaa ejemba tuuŋ yoŋoonon kenja. Gii mono kaanagadeen eleema miriganon kemba.”

¹⁶^d Kaen ijoroto, Ruutnoŋ kilen kokaen meleeno: “Nii mono gii gomesaomanatiwaajon kaparaŋ mende koma jewa. Saanon jena giwo kembo. Gii noma nomaen kembagati, nii mono kaanagadeen giwo iikanon kemaŋa. Gii dakanon dakanon laligowagati, nii mono kaanagadeen iikanon laligomaŋa. Goonon ejemba tuuŋ ii noo ejemba tuuŋnaga koloogi goonon Anutu ii noo Anutuga kolooro laligomaŋa.

¹⁷Gii dakanon komuwagati, nii mono kaanagadeen iikanon komuwe ron koma nombutiwaajon mojeŋ. Qaa ii kokaen jeŋ kotiijeŋ: Koomu motoonononon mono mendeema norombaa. Iwoi morota moŋnon mendeema norombaati eej, Poŋnoŋ saanon iikawaa irona meleeno noo qananon uba.”

¹⁸Kaen jeŋ iwo kemambaajon kotakotagadeen kaparaŋ kono iima moma koton kawaa qaaya mombo mende ijoro.

¹⁹Mende ijoroto, motoongara kema kema Betlehem taonon keuri. Keuri taonon ejemba kuuyanon ii iriima korisoro somata moma ajoroogi. Emba yoŋonon qama Naomi koma horon joloŋa kokaen jeŋi: “Ei! Ii onanon, Naomi yaŋo me nomaen? Oowe oowe oowe!”

²⁰Kaen jeŋi Naominon kokaen inijoro: “Noo qana Naomi ii eej mende qabu. Nii uukorisoro embaga qaago. Anutu ku-usuŋ Toyanon mono kondoon nono uukondun moma laligojeŋ. Kawaajon noo qana Mara qagi sokombaa.” ^e ²¹Noonon iwoi mamaga wala ero taon koi mesaon kembeto, kete Poŋnoŋ nuano bobora eleema eej omaya kajeŋ. Poŋ ku-usuŋ Toyanon qaana gosin meŋ bolin nono koŋajilin qaganon laligojeŋ. Kawaajon qana Naomi ii mono eej qabubo.” Kiaŋ.

²²Naomi ano enjaroya Ruut, Moab emba kanon Moab mesaon Betlehem taonon kariti, kambaŋ iikanon ejembanon kanain padiwaa alia baali ii gawonjianon kema borogianon kuŋgi.

Ruutnoŋ Boazwaa gawonon baali otano.

2 ¹Naomiwaa loya Elimelekwaa isi uutanon tinitosaya, eja qabuŋayawo moŋ qata Boaz laligoro.

^d 1.16 Ruut 2.11-12; 2 Kij 2.2-6 ^e 1.20 Qa woi: ii Hibruu qaa kanagarawo. Naomi = uukorisoro. Mara = uukondun.

^{2f} Kambanj moŋnoŋ Moab emba Ruut iinoŋ eŋaroya Naomi kokaen ijoro: “Saanoŋ jeŋ tegona nii gawoŋ moŋnoŋ kema ejemba baali gowia kuma reremoŋa mesaonkejuti, ii otama meŋ kululuumaŋa. Nii saanoŋ eja mombaa jaanoŋ iima-aiŋ mokoloowe nisosoroŋ ‘Ooŋ!’ jero saanoŋ iwaa gematanoŋ kema ii meŋ kululuumaŋa.” Kaen jero Naominoŋ ijoro: “Oo eŋarona, saanoŋ kemba.”

³ Kaen ijoro mesaon gawoŋ moŋ morowaanoŋ gawoŋa, ii mende moma kileŋ tondu kema nama baali kuŋgi yoŋoo gemagianonŋ kema gowia motomotoonŋ qeqlala kamaaŋ egiti, ii otama otama keno. Gawoŋ korianoŋ kenoti, ii Boazwaanonŋ gawoŋa. Boaz ii eŋaroya Elimelekwa isinonga moŋ.

⁴ Boaznoŋ ketego koi Betlehemga kouma gawoŋ ejembauruta injiima jolonŋia kokaen jero: “Bonjoŋ! Poŋnoŋ mono oŋowo laligowa.” Kaen jero meleema kokaen qagi: “Poŋnoŋ mono kotuegoŋ gomba.”

⁵ Kaen qagi Boaznoŋ gawoŋ galeŋaajoŋ kokaen qisiro: “Emba ii moronoŋ?”

⁶ Kaen qisiro kokaen meleeno: “Emba ii koriganoŋga. Ii Naomiwo Moab kantrinonga kari. ⁷Iinoŋ gomaamba amandiŋanoŋ kaŋ qisiŋ nono ‘Ooŋ!’ jewe gawoŋ ejemba yoŋoo kanagianonŋ oŋotaanŋ baali gowia otama meŋ kululuuŋa. Gawoŋ pondanŋ meŋ laligoŋ ketada koi kuuŋnoŋ endu kema haamo meŋ raja.”

⁸ Kaen meleeno Boaznoŋ Ruut kokaen ijoro: “Borana moba, nii qaa goroga moŋ gomaŋa: Gii gawoŋ koi mende mesaon tosaŋa yoŋoo gawonoŋ mende kema baali meŋ kululuuwa. Mono noo welenŋqeqe embauruna yoŋowo motoonŋ koikanonŋ otama laligowa. ⁹Nii gawoŋ ejauruna goosiriwubotiwaŋa soŋgo anjeŋ. Gawoŋ noma nomaeeŋ kema dumuŋ kota kumbuti, gii mono iikawaa jaagaleŋ ano yoŋoo gemagianonŋ kema emba yoŋowo laligowa. Apugaajoŋ mobagati eeŋ, welenŋqeqe yoŋonoŋ apu koworaŋenoŋ kosoŋjuti, saanoŋ iikanoŋ kema apu newa.”

¹⁰ Kaen ijoro Ruutnoŋ moma balonoŋ kemeŋ usugoŋ Boaz kokaen ijoro: “Nii nomaembaajoŋ waba laligoŋ kileŋ goo jaanoŋ kiankoomu mokoloowe iikaŋa kalaŋ koma nonjanŋ?”

¹¹ Kaen ijoro kokaen meleeno: “Nii goo nanamemeŋga sunduya ii kuuya jegi mojeŋ. Gii loganoŋ komuro eŋaroga awaagadeeŋ galeŋ koma laligoŋ kouna. Gii nemuŋmaŋga ano kolokoloo kantriga mesaon ejemba wala mende moma nononati, kileŋ nonoo batunananonŋ kaŋ laligojanŋ. ¹²Gii sumaŋjuruga sili awaa qendeema oŋona Anutu Israel nonoo Poŋnananoŋ mono iikawaa tawaya gomba. Kurunoŋ eŋgaŋanoŋ meraaŋa reeŋreeŋ koma oŋomakeji, iikawaa so gii Anutuwaŋa umuganoŋ laligomambaajoŋ koi kana.”

^f 2.2 Lew 19.9-10; Dut 24.19

¹³Kaen ijoro Ruutnoj kokaen meleeno: “Somatana, nii goo gawonj meme embauruga yonoo tani qaagoto, giinonj kilenj sili awaa qendeema nonjanj. Giinonj qaa nuna selenatunja.” Kaen meleeno.

¹⁴Nembanene kambananonj karo Boaznoj Ruut kokaen ijoro: “Saanonj koi kanj bered kitia mej wain apu aasonjawononj qendunjonj newa.” Kaen ijoro gawonj ejemba yonowo raro Boaznoj baali honja oonkootoya tosia muro. Ii muro nejj tomenja junone nene tosia mesaoro raro. ¹⁵Rama waama kema toroqen baali gowia otano Boaznoj gawonj ejauruta kokaen jej kotonj onono: “Iinonj baali gowia boranjawo iikawaa batugianonjga kaanjagadeen otama mej kululuuwaati eenj, onjo mono qaa tokoronjkota mende jej mubu. ¹⁶Kaen qaagoto, baali gowia tosia ii boranjianonjga kaanjagadeen horogi kamaaro angij kanj iyanjaajonj mej kululuuwaa. Onjo mono ii mende jej mubu.”

¹⁷Kaen jej kotonj onono Ruutnoj baali gowia korama mej kululuuro uro honja ano kaawoya mendeema oromambaa sapa sarayawononj kosonj korerejgonj gosiro honja geso karoombaa so (36 liita) kolooro gomanj sinjgonj karo. ¹⁸Kaen kolooro baali honja ii mej taononj eleema kanj dawij koranoti, ii enjaroya qendeema muro. Kawaa gematanonj nene nejj timbiriinjonj tosia mesaoroti, ii kaanjagadeen unjuma muro.

¹⁹Ii muro kokaen qisiro: “Gii kete dakanonj kema baali otama mej laligojanja? Morowaa gawononj kema gawonj mej laligojanja? Eja galenj koma gonjaati, Anutunonj mono ii kotuegonj muba.” Kaen qisiro morowaa gawononj kema gawonj mej laligoroti, iwaa sunduya Naomi ijoro: “Nii kete eja mombo gawonj mejenjati, iwaa qata ii Boaz.”

²⁰ Kaen ijoro Naomiwaa eleña kamaaro kokaen ijoro: “Ponjonj mono Boaz kotuegonj muba. Ponjonj kiankoomu nonomambaa qaa somonjgoroti, iikawaa so mono pondanj lomeraanjurunanonj komugiti ano anana kete koi laligojonj, nonoojonj kiankoomuya mende anjonj koma laligoja.” Toroqen qaa kokaen jero: “Eja ii nonoo tinitosananaga ano isinanaa doweya meme ejaga. Kawaaajonj iinonj mono saanonj galenj koma nonombaa.”

²¹Kaen jero moma Moab emba Ruutnoj kokaen jero: “Qaa monj toroqen kokaen nijojaa: ‘Gii mono noo gawonj meme ejemba yonowo bonj qen laligona noononj baali kuuya ii kundaborowuya.’”

²²Kaen jero Naominonj kokaen ijoro: “Oo enjarona, ii awaa. Gii tosia yonoo gawonj korianonj kena sili bologa ama gombubo. Kawaaajonj gii saanonj Boazwaa gawonj meme emba yonowo kema gawonj mej laligowa.” ²³Kaen jero Ruutnoj Boazwaa gawonj meme emba yonoo kosogianonj bonj qen laligonj honja otama mej kululuunj laligoro baali ano wiit kunjkuñ kambananonj tegoro. Tegoro toroqen enjaroya Naomiwo laligori. Kianj.

Ruut ano Boaz yoronon baali gawonon aitongori.

3 ¹Kamban tosia tegoro Naominon enaroya Ruut kokaen ijoro: “Oo enarona, nii saanon eja mon batogon mokoloowe galej koma gono iwo keraqeeanggo qaganon geenggo miriga kalan koma raba. ²Gii gawon meme emba yonowo mokotaan laligonati, iyonoo galengia Boaznon mono nonoo tinitosananaga. Moba, iinon kete gomantiina baaliqueqe sombenon kemen baali hona ano kaawoya mendeema oromambaajon sapa sarayawonon koson korereygon gosiwaa.

³Kawaajon gii mono keteda koi apu ariy selega kele unkoowayawonon morin opo suruga mouma baaliqueqe sombenon kemeba. Emu kemebato, wala sigenisigen laligona nembaneneya ano apu kizana nedabororo kawaa gematanon saanon iwaa jaanon asugina giibaa. ⁴Gaombaajon moma kamaan dakanon hon koma ewaati, mono ii iima kanon kema. Kokojiji gombaatiwaaajon qisiwagati, iikawaa kaisareya mono kokaen amba: Gii iwaa koorononon kema kaniaagej esu kitia mena waaro kemen ewa. Kaen ena mokolonon goma nomaen ambagati, ii gijoro moba.”

⁵Enaroyanon kaen ijoro Ruutnon kokaen meleeno: “Qaa kuuya nijojanj, ii saanon andaboromana.”

⁶Kaen meleema baaliqueqe sombenon kemen enaroyanon jej koton murotiwaa so otaan andabororo: ⁷Boaznon gomantiinaa nembaneneya ano apu kizana nedabororo selia menj looriro waama baali tuun mombaa goraayanon kemen gaon ero. Kanon ero Ruutnon olon janjan qen kema kaniaagej esu kitia metaama iikanon kemen ero. ⁸Ero goman ruunanon iwoi mombaajon aarun lalananiro uuta tooro moma eleema emba mon kanaanon eroti, ii mokolonon iiro.

⁹Iima qisij muro: “Gii moronon?” Qisij muro kokaen meleeno: “Oo somatana, nii Ruut, goo welejqeqe embaga. Giinon geengaa isigaa doweya meme ejaga koloojan. Kawaajon Juuda onoo nanamemengia otaan nii saanon galej koma noma esuganon turun nomba.”

¹⁰Kaen meleeno kokaen ijoro: “Oo borana, Pononon mono kotuegon gomba! Gii saanon eja wanaya me qaqabuja esuhinagiawo yonoo gemagianon kenagato, iikaana mende anjan. Gii eenanon isiuruna awaa nanjon onoma laligonago kete ii uugun sili awaa soroya anjan. ¹¹Oo borana, gii mono toroko mende moba! Bonjon laligowa! Gii emba awaa soroya koloojanj, ii taombaa ejemba kuuyanon moju. Kawaajon gii ii me woiwaaajon qisij nombagi, nii ii saanon ama goma. ¹²^h Nii goo tinitosaga koloon galej koma gomanatiwaa so koloojen. Qaa ii onjato, eja monnon nuugun isinaa doweya meme eja mutuya kolooja. Nii iwaa qerewenaga laligojen. ¹³Kawaajon gii saanon gomantiina koi kokaen ewa.

^h 3.12 Ruut 2.20

Dowe meme eja mutuyanoy woray sewanya memambaajoy jenagi een, ii awaato, sewanya mende memambaajoy mobaati een, niinoy saanoy sewanya memanya. Qaa ii somonyoy Pombaa qatanoy jojopay qaanoy jen kotiijen. Kawaajoy saanoy bonjoy ena goman ambaa.”

¹⁴Boaznoy kaey ijoy emba moyonoy baaliqeqe sombenoy iwaanoy kamaaroti, moyonoy ii mobabotiwaajoy moro. Kawaajoy Ruutnoy Boazwaa kanaanoy kamaay eroto, wengeray suluro kambay iikanoyadeen moyonoy ii mende iima kotoro olon kembraatiwaajoy waaro. ¹⁵Waaro Boaznoy kokaey ijoro: “Mono malekuga seleganonga metogoy qerereey mej namba.” Kaey ijoro metogoy mej nano baali hona 25 kilogrambaa so gosiy maaro kemero. Kemero mej kobibiiy Ruutwaa sawinanon ano anyoy eleema taonoy keno.

¹⁶Ruutnoy taonoy kema enaroyaanoy keuro qisiro: “Oo enarona, nomaey ey kaja?” Kaey qisiro Boaznoy iwaa iwoi kuuya anoti, iikawaa sunduya ijoro moro.

¹⁷Moro kokaey toroqey ijoro: “ ‘Gii enarogaajoy bobora mende kamba,’ kaey nijoy baali koi nonja.”

¹⁸Kaey ijoro Naominoy kokaey jero: “Oo enarona, eja iikanoy kete een haamo mende mewaato, qaaga galey koma laligoro ii mindingoyi tegorogo kawaa gematanoy rama haamo mewaa. Kawaajoy gii mono sosoo mamboma rama qaaga nomaey jegi asugiwaati, ii moba.” Kiaj.

Boaznoy Ruut embiaga mero.

4 ¹Boaznoy taombaa kiropo naguyanoy kema qenjaaro sombenoy kamaay raro. Raro isiaa dowe meme ejawaa qaa jeroti, iinoy kay uugumambaa ano iwaajoy kokaey qaro: “Oo alana, gii saanoy koi kay kamaay rabaga.” Kaey qaro kay kamaay raro. ²Raro Boaznoy taononga jota meme eja boro woi (10) onoono kagi rabutiwaa injijoro motooy kamaay raji.

³Raji Boaznoy isiaa dowe meme eja ii kokaey ijoro: “Kambay kokaamba Naominoy Moab kantri mesaoy eleema karoti, iinoy danana Elimelekwaanoy baloy kitia ii sewaya mewutiwaa eja. ⁴Kawaajoy niinoy kokaey romonyojey: Gii qaa ii mobagatiwaa gijojey. Gii isinaraa dowe meme ejaga koloona niinoy goo qerewenga kolooyey. Dowe meme eja moy mende laligoja. Kawaajoy giinoy ii sewaya mewagatiwaajoy kuuy gonjey. Gii ii sewaya memambaa aija mobagati een, ii saanoy sewaya mewato, ii togowagati een, saanoy ii kaanyagadeen jena momanya. Ii saanoy eja koi rajuti, iyonyoo jaanoy jewa. Ii kanatuuru tuuynaa jotameme koi yonyoo jaagianoy jewa.” Boaznoy kaey ijoro eja alianoy kokaey ijoro: “Nii ii saanoy sewaya memanya.”

⁵Kaey ijoro Boaznoy jero: “Gii Naomiwaanoy baloy koria sewaya mewagati, kambay iikanoy mono Moab emba Ruut, eja komurotiwaa

maloya ii kaangadeen sewaja mewa. Kaen ana eja komurotiwaa qatanonj mono borosamo balonj kanonj ewaatiwaaajonj ii galej koma laligowa.”

⁶Kaen jero dowe meme eja mutuyanonj meleeno: “Kaen kolooro niinonj ii sewaja memambaajonj amamaajen. Ruutnonj neenaa meraboraana yonowotoonj borosamona mendeenji motomotoonj yonononj balonj kitia melamelaa iikayadeen buja qen aowubo. Nii kaen amambaajonj amamaajen. Kawaajonj giinonj saanonj ii sewaja mena geengaa bujaga koloowaa.” Kaen meleeno.

⁷ⁱKerugej Israel uutanonj monjonj balonj iwoi sewaja mero bujaya kolooro iikawaa qaaya kotiiwaatiwaaajonj yonononj sili kokaen ama laligogi: Qaa jen tegonj soomonjo anji tegoro iyoroononjga monjonj kana esuya qetegonj alia munjero. Israel yonononj iwoi sewaja memewaa qaaya tegoroti, ii sili iikaana kanonj qendeema laligogi

⁸Kawaajonj eja kanonj Boaz kokaen ijoro: “Giinonj ii saanonj sewaja mena bujaga koloowaa.” Kaen jen kana esuya qetegonj Boaz muro. ⁹Ii muro Boaznonj jotameme eja ano kanageso kuuya kokaen injjoro: “Niinonj Elimelek, Kilion ano Malon yonoononj iwoi kuuya ii Naomiwaanonga sewaja mejen. Onjo ii kete jaasewan qen nanjonj jewutiwaa so koloouju. ¹⁰^jNii Moab emba Ruut, Malombaanonj malo ii kaangiadeen sewaja mewe noo embanaga koloowaa. Kaen ama eja komurotiwaa qatanonj borosamo balonj kanonj ewaatiwaaajonj ii galej koma laligomana. Qata kaen mende aliwaato, gbiliurutanonj Elimelek waa qata duduuwubotiwaaajonj ii gawmambaa buknonj oogi enj ubaa. Onjo ii kete jaasewan qen nanjonj jewutiwaa so koloouju.”

¹¹^kBoaznonj kaen jero jotameme eja ano kanatuuru taombaa kiropo naguyanonj sombenonj ragiti, iyonononj kuuya kokaen jegi: “Nono ii jaasewan qen nanjonowonja. Ponjonj embaga goo mirinonj kawaati, ii saanonj kotuegonj muro iinonj mono Reizel ano Lea yoroo so koloowaa. Yorononj Jeikobwaanonj meraboraana mamaga qokolori Israel kanatuurunananonj kolooro. Gii saanonj Efrata balononj jotameme eja esuhinawo koloonj Betlehem taononj qabunagawo laligowa. ¹²^lPonjonj emba malo saraŋ iwaanonja gbili gombaati, goononj kanageso yonononj mono Juuda ano Taamar yoroo meragara Perezwaanonj suman yonoo so koloonj laligowu.” Kiaŋ.

Boazwaanonj gbili yonoo qa arengia

¹³Kaen ama Boaznonj Ruut wama mirianonj kema embiaga mero Ponjonj kotuegonj muro koro ama meraga mero. ¹⁴Meraga mero emba yonononj Naomiwaa kokaen jegi: “Nono Ponj mepesejonj. Iinonj kete isigaa dowe meme ejaga gonja. Iinonj saanonj galej koma goma laligowaa. Mera kanonj Israel uutanonj qaqabunjayawo koloowaa.

ⁱ 4.7-8 Dut 25.9 ^j 4.10 Dut 25.5-6 ^k 4.11 Jen 29.31 ^l 4.12 Jen 38.27-30

¹⁵Goo enjaroganoŋ jopagoŋ gomakeja. Goo merauruga 7 laligowuyagati eerj, iinoŋ mono ii kuuya unjuugurj ilaan goma laligoja. Iinoŋ kete esaga gono iinoŋ mono laaligoga tililuaanj keraqeeanjo qerj goma laligowaa.

Kanagenj emba waja koloona iinoŋ saanoŋ galeŋ koma gono laligowaga.”

¹⁶Kaerj jegi Naominoŋ mera ii meŋ dooŋgoŋ galeŋ koma muŋ laligoro.

¹⁷Emba kosianoŋ laligogiti, iyoŋonoŋ kokaerj jegi: “Naomiwaanonŋa esia meraga kolooja.” Kaerj jeŋ qata Obed qagi. Obedwaa meria Jesi, esia kij Deiwid.

¹⁸Qa areŋ koi ii Perezwaanonŋa kanainj nama Deiwidwaanonŋ uja:

Perezwaa meria Hezron, ¹⁹Hezrombaa meria Raam. Raambaa meria

Aminadab. ²⁰Aminadabwaa meria Naason. Naasombaa meria Salmon.

²¹Salmombaa meria Boaz. Boazwaa meria Obed. ²²Obedwaa meria Jesi.

Jesiwaa meria kij Deiwid. Kianj.

Joonawaanonj gejatootoo qaa

Joona

Jejasa-asari

Buk koi kanonj gejatootoo qaa qaita monj kolooja. Ii Joonawaanonj nomaenj asugiroti, iikawaa sunduya. Anutunonj qaa kokaenj jeñ kotonj muro: “Gii mono Assiria kantriwaa siti waña qata Niiniwe kanonj kema uukuukuu gawonj mewa.” Assiria yoñononj kakasililingia somata ero Israel yoñononj kere yoñoo borononj komuwombotiwaajonj toroko moma laligogi. Anutunonj Joona kaenj jeñ kotonj muroto, Joonanonj togonj Anutuwaaw qele koloonj Niiniwe kemambaajonj qotogoro. Ii kokaembaajonj togoro: Anutunonj siti ii tiwilaamambaa galeñ meme qaa iJOROTO, Joonanonj iikawaa so oñanonj koloowaatiwaajonj mende moma kotiIRO.

Joonanonj togonj qotogoro lombo uuta qaganonj uro iikawaa gematanonj iyañaa jaajaa amambaa ainja meñ kamaenj ama teñ koma keno. Kema uukuukuu gawonj mero Niiniwe seiseiyanonj uugia oñanonj meleengji. Kawaajonj Anutuwaaw uuta olomooro mende tiwilaan oñono. Kawaajonj Joonawaa uutanonj bolinj kobooro komumambaajonj moro. Kij mononj yambu 782–753 Kraist mende koloorotonj galeñgiaga laligoro Joonanonj kambañ kanonj gawonja mero. Joonawaanonj gomanj qata Gat Hefer ii Nazaret kosianonj, 5 kilomiita kekembaa so. Niiniwe ii koriganonj, 500–600 kilomiita kekeñaa so.

Kanageñ Israel yoñononj iyangio gejatootoo ejemba yoñoononj qaa moma mende teñ koma yanğiseñ laligogi Anutunonj jeñ tegoro Assiria yoñononj kañ uñuñ uñuama keñgi iyanğiaa nanangia ii kaenj sooro. Buk koi ii Anutuwaaw kania woi kokaenj ninisaanja: Nono kuuya Anutuwaaw uaainja tororo teñ kombonjatiwaa so koloojonj. Kaenj mende ambonjati eenj, lombo mono oñanonj qanananonj ubaa. Anutuwaaw kania waña monj ii kiankoomu ano uujoapa. Anutunonj aña kaziuruta Assiria gadokopa yoñoo singisonğogia kaanjiadeenj mesaonj iimaleinonğa metogonj oñombaatiwaajonj kaparanj komakeja. Ironja bologanonj qagianonj ubabotiwaajonj moma kotiiñ uunana meleembonjatiwaajonj kuuj nononja.

Buk kokawaa bakaya waña 4 ii kokaenj:

- 1) Anutunonj Joona oono yanğiseñ ano. 1.1-17
- 2) Joonanonj uuta meleema saranonğa lolooro. 2.1-10
- 3) Joonanonj Niiniwe kanageso uugia kuuro. 3.1-10
- 4) Uugia meleengji Anutunonj kiankoomu oñono. 4.1-11

Joonanonj Poj qetama kokomomola mero.

1 ¹ Israel kanonj Pombaanonj qaa ii Amitai iwaa meria Joonawaanonj kokaenj kolooro: ² “Assiria kantriwaa siti somata Niiniwe ii weenj koukoutanonj eja. Yoŋononj bao jaagoo kaan̄a koloonj kilenjagia lansan̄j nama meŋ tintuan̄j laligon̄keju. Iikawaa qaaya ii noo jaasewananonj kouro mojenj. Kawaaonj gii mono waama eu kema noo buŋa qaana in̄jonj uugia kuuwa.” ³ Kaenj ijoroto, Joonanonj Pombaa jaasewananonjga olonj kok koma weenj kemekemetanonj baagenj kemambaajonj keno. Kema gomanj qata Jopa (Jaffa) kanonj kemenj wan̄go monj mokoloonj jero, “Yoŋowo saanonj Tarsis gomanonj Spein kantrinonj kemaŋa.” Kaenj jenj kana sewan̄a meŋ wan̄gononj uro. Kaenj uma Pombaa jaasewananonjga kokomomola meŋ keno. ⁴ Kenoto, Poŋnonj haamo kotakota wasiro kowenonj kemenj kuuro siri dimbonj somata waama wan̄go qero jan̄gomambaajonj ano. ⁵ Kaenj kolooro wan̄go gawonj eja yoŋononj toroko moma iyan̄ggiaa ben̄jurugiaa so an̄a an̄a qama koolin̄j on̄on̄gi. Kaenj ama wan̄gononj afaan̄gowaatiwaaonj kawaa hina iwoi kuuya meŋ borogi kowenonj kemeroto, Joonanonj wan̄go dutaa uutanonj kemenj iikanonj olonj koma gaonj komunagbiili ero.

⁶ Iikanonj ero wan̄go galen̄janonj iwaanonj kan̄j kokaenj jenj muro: “Gii mono naambaajonj koi gaonj ejan̄? Mono waama geengaa ben̄ga qama koolina iinonj ilaan̄j nonono mende tiwilaawonaga.”

⁷ Kaenj jenj muŋ batugianonj aminj moma jegi: “Ayo, mono kawu! Mono unju kuuwoŋa. Eja morowaa siŋgisongoyaaonj ama iimalein̄j koi qanananonj uji, iikawaa kania mokoloowoŋa.” Kaenj jenj unju kuugi Joonaa asugiro. ⁸ Asugiro jegi karo kokaenj qisin̄j mug: “Iimalein̄j tiwitiwilaa koi ii morowaa siŋgisongoyaaonj ama qanananonj uji, gii mono iikawaa kania ninijowa. Gii naa gawoŋa meŋkejan̄? Gii daan̄kaya kajaŋa? Goononj kantri ii daen̄? Goo kanagesouruga ii dakanonj laligoju?”

⁹ Kaenj qisin̄j mug: kokaenj meleeno: “Nii Israelga. Hibruu ejaŋa koloojenj. Nii Poj, Siwewaa Anutuya waeya meŋ mepeseen̄kejenj. Iinonj kowe ano namo toboga mokoloonj orono. ¹⁰ Iinonj gawonj osiqosiawo nono togonj Pombaa jaasewananonjga olonj kok koma kajeŋ.”

Kaenj meleeno moma aaruŋ lalan̄janin̄j kokaenj ijonj jenj mug: “Ye! Gii mono naambaajonj ama kaenj anjan̄a?” ¹¹ Kowenonj toroqen̄ bolin̄j kotiin̄j qindiin̄j ero. Kawaaonj kokaenj qisin̄j mug: “Nono mono iwoi nomaen̄j ama gonin̄j iron̄a mena kowenonj goronj qenaga?”

¹² Kaenj qisin̄j mug: kokaenj meleema in̄joro: “Siri dimbonj koi mono noon̄onj ama qanananonj uma qeji, niinonj ii moma kotojenj. Kawaaonj mono nii noma kowenonj borogi kemebe goronj qewaa.”

^a 1.1 2 Kinj 14.25

¹³Kaen meleeno gawon eja yononon kilerj wanjo mombo namo goraayanon keubaatiwaajon loqanon nanjon qerj bimbijogito, kowenon bolidaborotiwaajon ama amamaagi. ¹⁴Amamaan Israel Ponjanaa qata kokaen qama kooligi: “Oo Ponj, mono geengaa qaa joga otaan iwoi koi anjan. Kawaajon Ponj, eja koi komuwaatiwaajon ama mono mende tiwilaan nonomba. Sayaa qaaya ii mono nonoo qanananon mende ana uba. Qaa ii onjanon.” ¹⁵Kaen qama koolinj kema Joona mej borogi kowenon kemero. Kemero kowewaa usujanon iikanonjadeen kamaaro bon qero. ¹⁶Bon qero eja yononon Anutuwaajon aaru j lalaninj nandun somata ama Ponj siimolon oon mun qaagia kokaen somongogi: “Anana mono Pombaanon qaa apana tej koma laligowonja.”

^{17^b} Joonanon kowenon kemero Ponjon sara somata mon wasiro kema Joona gogoro. Gogoro sara iikawaa uutanon weemboria karonj en laligoro. Kiaj.

Joonanon gajugaju korojonanon en qama kooliro.

2 ¹Joonanon sara uutanon en Ponj Anutuya qama koolinj mun ²kokaen ijoro:

“Oo Ponj, nii kokojinjij uutanon qama koolinj gombe gii qaana moma leeya meleemba.

Nii koomuwaa senjon dusiitanon en komun tagon welema gombe gii geja ama jejewelenwelena mojan.

³ Gii monago kowe biiwi jabirinanon (jaunanon) hagon nonji kamaan ejen.

Geengo riiwagon nona gomanj sijsingoyaa dutanon kamaabe gboulu somatanon esuun nonja.

Goo apu kokopa kuuya ii musulungon nonja.

Goo kowe siriga ii turun nej olaan nonja.

⁴ Nii kokaen romongojen: Gii geengaa jaasewanganonja konjoma nona soon tintuan ejen.

Ii kilerj nii mombo jaananon goo jiwowon jigo kowogaagen uuwe keno jejeromonromon anjen.

⁵ Apu ano omanjareya ii qananon uma turun nondaboroja.

Kowe biiwi jaunagadeen liligon nondaboroja.

Kowewaa tokoleya ii jamojuju kaana wanja momosiin esuuja.

⁶ Nii kowe biiwi jaunaa dusiitanon koi kanon ulungon kamaajen.

Kowe biiwi jaunaa jaa ununja ii konji

pondan qananon eu somongon nonja.

Oo Ponj Anutuna, nii koi laligojento,

gii mono koomuwaa senjon dusiita

^b 1.17 Mat 12.40

koi kanonja gou koma nona
saanonj mombo laaligononj koumanj.

7 “Noo laaligonanonj qaomambaajonj ano kambanj koi kanonj
oo Ponj, nii romonjonj gombe qamakoolinanonj keuma
goo Siwe jigo kowoganonj eu uma gejaganonj kemebaati, ii mojenj.

8 “Ejemba gadokopa bej lopionj omaya goda qerj usugonj onjomakejuti,
iyonjonj kaenj ama kalejmorianj Toya gii gema gunkejuto,

9 nii mono mepemepesee oonjaa qama
mamatewoo ama siimolonj oonj gomambaajonj mojenj.

Nii iwoi amambaa qaa jenj somongobeti,
iikawaa so mono ama sorogonkemaŋa.

Oo Ponj, gii gou konjonj Tona koloojanj. Qaa ii onjanonj.”

10 Kaenj qama kooliro Ponjonj sara ii jenj kotonj muro
kanj kouma Joonā lono namo toboganonj kamaaro. Kiaŋ.

Joonanonj Anutuwaā gawonj Niiniwe kema mero.

3 ¹Namo toboganonj kamaaro Pombaanonj qaa koi ii mombo
Joonawaanonj kolooro: ²“Giinonj mono waama siti somata Niiniwe
kanonj kema Buŋa qaa gomaŋati, ii injjonj uugia kuuwa.” ³Qaa kaanja
kolooro Joonanonj waama Pombaa qaa jeta tenj koma Niiniwe keno.
Niiniwe sitiwaā soya ii kokaenj: Gii goraayanonja kanaiŋ kema laligona
weenj karonj tegoro teegenj endu keubaga. ^{4c} Joonanonj kanaiŋ siti
uutanonj kema laligoro weenj motoonjo tegoro buŋa qaa qama kokaenj
injoro:

“Weemboria 40 mombo eja. Ii tegoro Niiniwe siti koi mono meleeno
kemebaa.” ⁵Qaa kaenj qama injjonj keno Niiniwe kanatuuru yonjononj
Anutuwaanonj buzu qaa ii moma laariŋ uugia meleema nene singi
laligowombaa kambanj koma jenj kotiigi. Ii jenj kotiijj ejemba somata
melaa korebore yonjononj uumeleembaa samo megi selegianonj uro too
arigi.

⁶Kaenj anjgi iikawaa buzu qaaya ii Niiniwewaa kiŋ (praim minista)
iwaanonj keuro. Keuro moma jinjononj duŋ rarayanonja kamaan
malekuya kotogonj samo menj aturaanj too utuŋ ariŋ raro. ⁷Rama
jenkooto kokaenj ano Niiniwe siti sokondaboronj keno: “Onjo mono kiŋ
ano jawiŋuruta nonoononj jenkooto koi mobu: Moŋjonj mono nene qaanj
mende newa. Ejemba me bao kuru, lama bulmakao, onjononj nene qaanj
newombaaonj mende moma onjombu. ⁸Nene singi kaenj laligonj samo
medaboronj Anutu kotakotagadeenj saama qama kooliŋ muŋ anja anja

^c 3.4-5 Mat 12.41; Luuk 11.32

kaniagia bologa ii mesaowu! Ejemba unuj tiwilaan ononji sagianon borogia tiloon eji, sili ii mono gema qedaborowu. ⁹Kaen anij Anutunon irinsoonsoonjaa ugeria qelanjin singisongonana mesaonaga. Ii mesaoro mende tiwilaawonaga. Kaen jejon.”

¹⁰Ii moma asarij kaniagia bologa gema qen uugia meleengi Anutunon nanamemengia ii iima wosoya moma onoma roromongoya eleeno singisongogiaa ironja meleema onomambaajon moroti, ii mesaoro. Uutanon kaen kamaaro mende mej kileej onono. Kianj.

Joonanonj temboma irinja soono.

4 ¹Kaen kolooroto, Joonanonj iikawaajon uubooli somata moma irinja soono. ²^d Irinja soono Ponj welema munj kokaen ijoro: “Ae! Ponj, gii kiankoomuwaa beja laligonj saanonj niniima koboonkejanj. Goo kalenjmorianga ii hononja qaa ero irinja ii uulanjawo mende soonkeja. Kaen uuga uulanjawo olomooro wosomomo ama kanageso monj mej kileej onomambaajonj mende momakejanj. Ii neenaa gomanonj laligonj moma yagonj gijoweti, ii duduujanj me qaago? Kania kawaajonj ama kambañ kanonj “Tarsis kemaña,” jej uulanjawo kokomomola mej kema laligowe. ³^e Kete jaawo laligomambaajonj togonj koomunaajonj uugunj mobe awaa kolooja. Kawaajonj Ponj, gii mono laaligona doloda koi nuamba. Qaa ii onanonj.”

⁴Kaen welenoto, Ponjonj kokaen meleema ijoro: “Joona, gii kiankoomuwaaajonj irinsoonsoonj mojanji, ii sokonja me qaago?”

⁵Kaen ijoro Joonanonj siti mesaonj kamaanj weej koukoutanonj baagenj kema kana goraayanonj endu kuunj qen iikawaa umuganonj raro. Rama sitiwaajonj kaen me kaen koloowaati, ii iimambaajonj uunj uunj raro.

⁶Kaen raroto, Ponj Anutunonj Joona keraqeeango qen mumambaajonj moma jero alonjalonj monj asuginj korinj kouma Joonawaa waña aonj koma muro. Aonj koma muro alonjalombaajonj keraqeeango somata moma raro.

⁷Rama gomantiinja monj ero gomanj ano kanonj Anutunonj taronj monj wasiro kanj alonjalonj ii kiririiro seña sooliro. ⁸Weeñnonj kouro Anutunonj jero haamo geriawo totoonj ii gomanj jaaya koukoutanonjga qero weej jaayanonj wañanonj kuuro kuuro irinja soono komumambaajonj moma monjandaboronj qama koolinj kokaen jero: “Nii laligomambaajonj togonj komumambaajonj mobe afaña kolooja. Qaa ii onanonj.”

⁹Kaen jeroto, Anutunonj Joona kokaen ijoro: “Gii alonjalombaajonj irinja soonji, ii sokonja me qaago?”

Kaen ijoro kokaen meleeno: “Irina soonji, ii mono sokonjaa. Noo irinsoonsoona ii somata kolooro uunanonj mende olomoowaa. Kawaajonj saanonj komumaña. Qaa ii onanonj.”

^d 4.2 Eks 34.6 ^e 4.3 1 Kinj 19.4

¹⁰Joonanonj kaenj meleenonj Porjonj kokaenj ijoro: “Gii alonjalombaa gawonja monj mende mej ii mende galenj kona koriro. Ii gomantiinja motoongowaa uutanonj asugiro ano gomantiinja motoongowaa uutanonj soolij komuro. Kilenj geenjo iwoi omaya kaanja iikawaajonj ama saama majakaka mojan. ¹¹Kaenj kolooro nii mono nomaembaajonj siti somata kokawaa kanatuuruya yonjoonj majakaka mende mobenaga? Iikawaa uutanonj ejemba 120.000 (handet twenti tausenj) janjo ii uugunj laligojuti, ii awagaa ano bologaa kanagara mende moma gosinj oromakejuti ano bao kuru iwoi ii kaanjadeenj kelenjmalelenj laligoju. Ii ejemba yonjowo kaanjadeenj mej kileenj onjomambotiwaajonj ama mono uuainjanonj Niiniwe injiima koboojenj.” Kiaj.

Matyuu

Oligaa Buŋa Matyuunonŋ ooro.

Jen-asa-asari

Matyuu qa iikawaa kania ii Pombaanonŋ kaleŋ. Qata monŋ Liwai. Room gawmambaa takis meme ejaga laligoro. Gawonŋ ii menŋ laligoro Jiisasnonŋ kaŋ oono uuta meleema gowoko 12 yonŋoo batugianonŋ laligoro.

Oligaa Buŋa koi Jiisaswaa kania iyaŋaa kanagesouruta Juuda yonŋoojonŋ jen asarinŋ onŋomambaajonŋ ama ooro. Qaa kota waŋa ii kokaenŋ, “Jiisas Kraistnonŋ Hamoqeŋe Tonana ano Kinŋ Poŋnana kolooja.” Juuda ejemba yonŋoojonŋ qaa ii mende sokono uugianonŋ boliro amamaagi. Kawaajonŋ Matyuunonŋ Jiisas gawonŋaa kania ii asuganonŋ jenŋ asarinŋ tororo kuma onŋono. Soomonŋo Walaganonŋ hamoqeqewaa soomonŋo qaa (promis) eji, ii kuuya Jiisaswaajonŋ ama asuganonŋ asuginŋ qebulugonŋ honŋawo koloodabororo. Hamoqeŋe Toya ii Hibruu qaanonŋ Mesaia ano Griik qaanonŋ Kraist.

Jiisasnonŋ uuwaa gawonŋ bakaya karonŋ menŋ laligoro: Iinonŋ Oligaa Buŋa ejemba kuma onŋoma uugia iikanonŋ kuunŋ omejiilanŋ konjoma onŋoma jigia menŋ qeaŋonŋ laligoro. Kaenŋ menŋ keno anŋoleto koloooro laligonŋ maripoonŋ gerenonŋ uma komuro ronŋ konŋi mombo waaro. Iikanonŋ Anutuwaa bentotonŋaa kania qendeema nonono. Kaenŋ ano anana letoma Anutuwaa meraboraanaŋ kolooombaa kania koloooro. Jiisaswaanonŋ qaaya waŋa 5 ii kokaenŋ: 1) Boŋ 5-7, 2) Boŋ 10, 3) Boŋ 13, 4) Boŋ 18 ano 5) Boŋ 24-25

Buk kokawaa bakaya waŋa 7 ii kokaenŋ:

Jiisaswaa ambosakonŋuruta ano kolokolooya 1.1–2.23

Jon Oomulu ejanonŋ uuwaa gawonŋ mero 3.1-12

Jiisas oomulu mero Satanonŋ anŋobato menŋ muro 3.13–4.11

Jiisasnonŋ Galili uutanonŋ qenjaaro gawonŋ mero 4.12–18.35

Jiisasnonŋ Galili mesaonŋ Jerusalem keno 19.120.34

Sonda konoga Jerusalem laligonŋ komuro 21.1–27.66

Koomunonŋga waama laligonŋ Siwenonŋ uro 28.1-20

Jiisas Kraistwaa ambosakona yonoo qa arengia

Luuk 3.23-38

1 ¹ Jiisas Kraistwaa ambosakona yonoo qa arengia ii kokaen: Aabahambaa gbili mon Deiwid. Deiwidwaa gbili mon Jiisas. ² Aabahambaa meria Aisak. Aisakwaa meria Jeikob. Jeikobwaa merauruta Juuda ano iwaa daremunuruta. ³ Juudawaa merawoita Perez ano Zera, nemungara Taamar. Perezwaa meria Hezron. Hezrombaa meria Ram. ⁴ Rambaa meria Aminadab. Aminadabwaa meria Naason. Naasombaa meria Salmon. ⁵ Salmombaa meria Boaz, nemuŋa kantri mombaa embiaga Raahab. Boazwaa meria Oobed, nemuŋa kantri mombaa embiaga Ruut. Oobedwaa meria Jesi. ⁶ Jesiwaa meria kin Deiwid. Deiwidwaa meria Solomon, nemuŋa wala Uriawaa embiaga laligoro. Juuda kin kuuya ii Deiwidwaa gbiliuruta koloon laligogi.

⁷ Solomombaa meria Rehoboam. Rehoboambaa meria Abija. Abijawaa meria Asa. ⁸ Asawaa meria Jehosafat. Jehosafatwaa meria Jehoram. Jehorambaa meria Usia. ⁹ Usiawaa meria Jootam. Jootambaa meria Aahaz. Aahazwaa meria Hezekia. ¹⁰ Hezekiawaa meria Manase. Manasewaa meria Aamon. Aamombaa meria Joosia. ¹¹ ^a Joosiawaa merauruta Jekonia ano iwaa daremunuruta. Kamban iikanon Babilon yononon Israel kanageso unuangi Babilon kema kapuare miri laaligo tani kaŋa welenqeqegiaga laligogi.

¹² Babilon kapuare miri laaligo tani kaŋa laligon iikanon Jekoniawaa meria Sealtiel kolooro. Sealtielwaa meria Jerubaabel. ¹³ Jerubaabelwaa meria Abiud. Abiudwaa meria Eliakim. Eliakimbaa meria Azor. ¹⁴ Azorwaa meria Jaadok. Jaadokwaa meria Akim. Akimbaa meria Eliud. ¹⁵ Eliudwaa meria Eleazar. Eleazarwaa meria Matan. Matambaa meria Jeikob. ¹⁶ Jeikobwaa meria Joosef, Mariawaa loya. Marianon Jiisas merota qata Kraist Hamoqeqe Toya jenkejon.

¹⁷ Kamban Aabahambaanonga kanain laligon kougi kin Deiwid kolooroti, isi iyonoo jango arengia ii 14. Mombo kin Deiwidwaanonga kanain laligon kougi Israel kanageso unuangi Babilon kema kapuare miri laaligo tani kaŋa laligogiti, isi iyonoo jango arengia ii kaŋagadeen 14. Babilon kapuare miri laaligo tani kaŋa laligogiti, kamban iikanondeen kanain laligon kougi Kraist kolooroti, isi iyonoo jango arengia ii kaŋagadeen 14.

Jiisas Kraist ii kokaen kolooro:

Luuk 2.17

¹⁸ ^b Jiisas Kraist koloorotiawaa sunduya ii kokaen: Iwaa nemuŋa Maria ii Joosefwaa buŋaga laligon mende mindirin aon laligori kamban

^a 1.11 2 Kin 24.14-15; 2 Hist 36.10; Jer 27.20 ^b 1.18 Luuk 1.27

iikanonj Uŋa Toroyanonj meŋ letoma muro korowo laligoro kania mokoloogi. ¹⁹Kaenj mokoloogi eja buŋaya Joosef iinonj laaligo dindiŋa laligorotiwaajonj Mariawaa kaniaonj asuganonj asugiro gamuyawo koloowaatiwaajonj togoro. Kaenj togonj uutanonj ii oloŋ mesaomambaa momo areŋa ano.

²⁰Kaenj romonjonj ero Pombaa gajoba monjonj gaononj asuginj muŋ kokaenj ijoro, “Joosef Deiwidwaa gbili, Uŋa Toroyanonj mono Maria meŋ letoma muro koroyawo laligoja. Kawaajonj gii mono ii wama miriganonj kaŋ embaga koloowaatiwaajonj toroko mende moba. ²¹“Marianonj koko meraga mewaa. Eja iikanonj kanagesoya singisongogianonja hamo qeŋ oŋono solanjaniwuya. Kawaajonj giinonj mono qata Jiisas qaba.” Kaenj ijoro.

²²Porononj gejatootoo eja monj sololoo qaa monj jeroti, iikanonj hoŋawo koloowaatiwaajonj iwoi kuuya ii kolooro. Gejatootoo qaa ii kokaenj, ²³“Emba saraŋ jumunja monjonj koroyawo koloonj mera ejaga mero qata Imanuel qabuya.” Qa iikawaa kania ii kokaenj, “Anutononj ananawo laligoja.”

²⁴Joosefnonj uuta tooro waama Pombaa gajobanonj jeŋ kotonj muroti, iikawaa so ama Maria embia koloowaatiwaajonj wama mirianonj keni. ²⁵“Kema laligorito, kambanj biiwianonj iikanonj motoonj mende eri kema meria mero Joosefnonj qata Jiisas qaro. Mera mero iikawaa gematanonj loemba laligori. Kianj.

Momakooto eja weeŋ koukoutanonja kagi.

2 ¹Jiisasnonj eja poŋ Herodwaa kambanonj Judia prowinswaa taonja monj qata Betlehem kanonj kolooro. Koloroti, kambanj kanonj sengelaowaa momo eja weeŋ koukoutanonja Jerusalem sitinonj kagi. ²Kaŋ kokaenj qisigi, “Juuda oŋoononj eja poŋ koloowaati, mera ii koloonj dakanonj eja? Nono weeŋ koukoutanonj laligonj iwaanonj widi asugiro iima kania kaenj moma waeya meŋ mepeseewombaajonj kajonj.”

³Kaenj qisigi eja poŋ Herod ano Jerusalem kanageso iwo laligogiti, iyonononj korebore qaa ii moma aarugi. ⁴Aarugi kinj Herodnonj qaa ama kanagesowaa jigo gawonj galeŋ waŋa ano Kana qaawaa boi kuuya koma horonj oŋono kagi. Kaŋ ajoroogi kokaenj qisiŋ oŋono, “Hamoqeŋe Toya Kraistnonj mono dakanonj koloowaatiwaajonj jegita eja?”

⁵Qisiŋ oŋono kokaenj meleema mugi, “Iinonj Judia prowinswaa taonj qata Betlehem iikanonj koloowaa. Iikawaa qaaya ii gejatootoo eja Maikanonj kokaenj oorota eja,

° 1.21 Luuk 1.31 ° 1.23 Ais 7.14 ° 1.25 Luuk 2.21

6 ^fOo Betlehem kanageso Juuda gomanonj laligojuti, onjo batugianonga pon somata koloonj neenaa Israel kanageso mindinjonj kalan koma nonombaa.

Kawaajonj onjo Juuda gomambaa jotamemeya yonjo batugianonj laligogi qabunagianonj kamaanqeqeta mende toontoonj koloowaa.’ ”

⁷Kaen meleema mugi momakooto eja ii oloj onjoono kagi kokaenj qisin onono, “Widia ii naa kambanonj asugiro kanainj iigi?” Iikawaa kania tororo momambaaajonj moma kaenj qisin onono. ⁸Iikawaa qaaya moma wasinj kokaenj jej kotonj onono, “Onjo mono Betlehem kema mera ii tororo qisinj mokoloonj iikanondeenj buju qaa anji noononj kawa. Niinonj ii moma kaanjadeenj kema ii waeya menj mepeseenj mumana.”

⁹Kinjonj kaen injijonjonj jej kotonj onono moma kananonj kenji. Kema widi weenj koukoutanonj laligonj iigiti, iikanonj wanjianonj waladeenj keno kosinj otaanj Betlehem kema miri koko mera eroti, iikanonj nano. ¹⁰Widi ii nano iima korisoro somata qatawo mogi. ¹¹Korisoro moma miri uutanonj uma mera ano nemuna Maria iriigi. Ii iriima siminj kuma usugonj waeya menj mepeseenj mugi. Mepeseenj munj wayanjesogia qengama iikanonga goul, jininj paora ano sanda qata mor ii unjuma kalej mugi.

¹²Gomantiina monj egi Anutunonj gaononj asuginj kinj Herodwaanonj mombo mende kembutiwaajonj qotogonj onono. Kawaajonj kana monjenj iyanjiaa gomanj balonjianonj eleema kenji. Kiaj.

Herodwaajonj asanjonj Joosef embameria Iijipt kenji.

¹³Momakooto eja yonjononj kenji Joosefnonj gaonj iiro Pombaanonj gajoba monjonj asuginj munj kokaenj ijoro, “Herodnonj mera qero komuwaatiwaajonj monjama mubaa. Kawaajonj mono waama mera ano nemuna uruama oloj koma Iijipt kantrinonj kembu. Iikanonj kema laligogi kanagenj niinonj kawutiwaa kambanj jemanjati, iikanonj mono eleema kawu.”

¹⁴Kaen ijoro waama gomantiina iikanondeenj koko mera ano nemuna uruama Iijipt kenji. ¹⁵Iijipt kema laligogi kinj Herodnonj komuro kambanj iikanondeenj eleema kagi. Wala Ponjonj gejatootoo eja Hoosea sololoooro qaa kokaenj jerota eja, “Niinonj merana oombe Iijipt gomanj mesaonj karo.” Gejatootoo qaa iikanonj mono kaenj asugiro honjowo kolooro. Kiaj.

Mera Betlehem gomanonj unjugi komugi.

¹⁶Momakooto eja yonjononj Juuda gomanj oloj mesaonj kenji Herodnonj iikawaa kania iima “Tiligonj nonji,” jej irinja mamaga soono jenkooto kokaenj ano, “Manjaqeqe eja, onjo Betlehem ano gomanj kuuya

^f 2.6 Mai 5.2 ⁸ 2.15 Hoos 11.1

ii liligon raji, iikanonj kema mera gbanigia woi ano iikawaa baatanonj koloojuti, ii mono kuuya unugi komuwu.” Momakooto eja widi asugirotiwaa kambanjaajonj tororo qisinj onono ijogiti, iikawaa so mera gbanigiaajonj jenjkooto ii ano. ¹⁷Gejatootoo eja Jeremaianonj qaa monj jerota eji, iikanonj mono kaenj asugiro honjowo kolooro. Qaa ii kokaenj,
¹⁸ *“Betlehem kosianonj gomanj monj qata Rama iikanonja saagujugia mogi qama silama amburerej somata meju. Reizel embawaa gbiliuruta yonononj gbiliurugia qaonji saaju. Kawaajonj saagi ulunjkolej menj onombombaaajonj anji uukondunjkondungadeej momakeju.”* Kianj.

Iijipt mesaonj Joosef embameria Nazaret eleengi.

¹⁹Joosefnonj Iijipt laligoro kinj Herodnonj komuro iikanondeen Pombaanonj gajoba mononj gaononj asuginj munj ²⁰kokaenj ijoro, “Mera qegi komuwaatiwaaajonj embonjgiti, iyonononj mono komudaborogi. Kawaajonj mono waama mera nemunjowo uruama eleema Israel gomanonj kembu.” ²¹Kaenj ijoro Joosefnonj waama mera nemunjowo uruama eleema Israel gomanonj kenji.

²²Kananonj kema qaa kokaenj moro, “Herodwaa meria Arkelausnonj manjaa kitianonj Judia prowins galej koma laligoja.” Kaenj moma iikanonj kemambaajonj toroko moro. Moma laligoro Anutunonj gaononj Galili prowinsnonj kembutiwaaajonj jenj kotonj muro waama iikanonj kenji. ²³ⁱGalili prowinsnonj keuma taonj qata Nazaret iikanonj laligogi. Kaenj laligogi gejatootoo eja yonononj Hamoqeqe Toyaaajonj qaa jegiti, iikanonj honjowo kolooro. Qaa ii kokaenj, “Iwaa qata ii Nazaret ejava qama laligowuya.” Kianj.

Jon Oomulu ejanonj Jiisaswaa kana meleuro.

Maak 1.1-8; Luuk 3.1-18; Jon 1.19-28

3 ¹Gbani tosia tegoro Jon Oomulu ejanonj kanj Judia prowinswaa balonj qararanjkonjkonjanonj liligonj ejemba uugia Buja qaanonj kuuaj kokaenj injijonj laligoro, ²ⁱ“Siwe Toyanonj bentotonja ambaatiwaa kambanjaanonj mono kanj kuuja. Kawaajonj mono uugia meleema iikanonj keubu.” ³^kJombaajonj gejatootoo eja Aisaianonj qaa monj kokaenj jenj ooro,

“Qele gajoba mononj balonj qararanjkonjkonjanonj qama laligoro kema qaa otonja kokaenj mobuya,
 ‘Pononj kawa-oo! Kawaajonj mono jororinj kania meleuwu. Mono uugia mindinjonj kania qeleleewu.’”

^h 2.18 Jer 31.15 ⁱ 2.23 Maak 1.24; Luuk 2.39; Jon 1.45 ^j 3.2 Mat 4.17; Maak 1.15

^k 3.3 Ais 40.3

⁴Jombaanonj selekopaa ii kamel juyanonj memetaga ano batuyanonj iinkasa oro selianonj memetaga ii somonjonj laligoro. Nembaneneya ii ngaagiso borotaanj ano duuyaa moronj apuya. Ii kuuya gejatootoo eja Elaija iwaa soga. ⁵Jononj gawonja mero ejemba tuunjeleembe yonononj Jerusalem siti ano Judia prowinswaa goman tosaanja kuuya yonoononga iwaanonj horonj kagi. Kaanjiadeen Jordan apu leelee gomanj kuuya rama kenjiti, iikanonja kagi. ⁶Kan jkouma singisonjgogia jokoloogi Jononj ii Jordan apu berejanonj oomulu menj onono.

⁷Menj ononoto, Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) ano Sadusii (Jigo gawombaa kaparanjonkonj) ejemba tuunjeleembe yonononj oomulu menj onombaatiwaajonj kagi injiima kokaenj injjoro, “Oo qato mokolembaa gbiliuruta, onjo uugia mende meleengi Anutuwaa irinjanonj mono soono ironja meleema onjomambaajonj anja. Ii olonj kombombaa gejanono qaaya ii mono morononj injjoro sombugia moma koi kaju? ⁸Kawaajonj mono onjanonj uugia meleembu. Kilenjagia mesaonj uugia meleengi honja kolooro ii mono nanamemengianonj asuganonj qendeema laligowu.

⁹Uugianonj mondomondo qaa kokaenj jewombaajonj mende romonjgowu, ‘Nonononj Aabrahambaa gbiliga laligonij Anutunonj mende tiwilaan nonombaa.’ Kaen jenj totogianonj qenkejuto, honja ii mende koloonjeja. Niinonj iikawaajonj kokaenj injjomana, Anutunonj jamo koi saanonj jenj kotonj onono letoma Aabrahambaa gbiliuruta koloonj Anutu mepeseenkebuto, onjo nomaenj?

¹⁰Uugia mende meleembuti eenj, Anutunonj mono onjo gere kaanja kono kamaawombaajonj anju. Gere kuuya honja awaa mende kuunkejuti, ii mono kono kamaagi gere gagirionj giliro kemebuya. Gere kaanja komambaa wenja ii jeta sunja ama gere kanianonj ano jojorinj eja. Anutunonj mono kilenjagiala ironja meleema onjombaa.

¹¹Niinonj onjo uugia meleembutiwaajonj apu toonjonj mulu menj onjonjento, noo gemananonj eja ku-usunja kotakota monj kawaa. Iwaa ku-usunja uutaga ii mono noononj uuguwaa. Iinonj eja uuta koloowaatiwaajonj niinonj iwaanonj kana esuya ilaanj munj gesononj mouma besaamambaajonj amamaamana. Iinonj mono Unja Toroya uugianonj ano gere bolananonj koma konjoratinj onono iikaanja kanonj mulu menj onjombaa.

¹²Iinonj honja ano kaawoya mendeema oromambaa saraya menj kouma kosonj korerejonj gosiwaa. Gosinj wiit kota menj kululuunj kowianonj ambaato, kaawoya ano bulaaya ii mono usuno gere gagirionj kemejenj gere tetegoya qaa kanonj jewaa.” Kianj.

Jononj Jiisas oomulu menj muro.

Maak 1.9-11; Luuk 3.21-22

¹³Kambanjanonj kanonj Jiisasnonj Galili prowins mesaonj Jordan apu berejanonj Jombaanonj kanj oomulu menj mubaatiwaajonj qisiro.

¹ 3.4 2 Kinj 1.8 ^m 3.7 Mat 12.34; 23.33 ⁿ 3.9 Jon 8.33 ^o 3.10 Mat 7.19

¹⁴Qisiroto, Jononj qotogonj munj kokaenj ijoro, “Giinonj saanonj nii oomulu menj nonagato, giinonj singisonjgo mende ama mono nomaembaajonj noononj kajanj?”

¹⁵Kaenj ijoro Jiisasnonj kokaenj meleeno, “Kambanj kokaamba ii saanonj amba. Kaenj anjoti, iikanonj Anutunonj nanamemenj dindiņa otaawombaa qaa jeroti, iikawaa hoņa kolooro sokombaa.” Kaenj meleeno Jononj moro sokono uumotoonj ano.

¹⁶Uumotoonj ama oomulu menj muro tegoro iikanondeenj apunonjga kouro kokaenj asugiro: Sombinonj aantano Jiisasnonj uuņ iiro Anutuwaaw Uņa Toroyanonj meleema kewo koonj kaņa koloonj Jiisaswaa wanjanonj kamaanj mero. ¹⁷ƆKamaanj mero Siwenonjga aro monj kokaenj kolooro, “Tinoņ mono neenaa komunjua meranaga koloojiwaajonj kerana qeaņgoro iimasiija moņej.” Kiaņ.

Satanonj Jiisas aņgobato menj munj laligoro.

Maak 1.12-13; Luuk 4.1-13

4 ¹Kawaa gematanonj Uņa Toroyanonj Jiisas kuuņ wasiņ muro balonj qararankonjkonjanonj Kileņaa Toyanonj aņgobato menj mubaatiwaajonj ama keno. ²Kanonj kema gomantiina asaga 40 Anutuwaajonj nene singi laligonj nenewaa komuro. ³Nenewaa komuro omejiilanj wangia qata aņgobato Toya iinonj asuginj kokaenj ijoro, “Gii Anutuwaaw Meria koloojanj eenj, gii mono esuņa qendeema jamo koi jej kotona letoma bered kolooro newa.”

⁴Kaenj ijoroto, Jiisasnonj qaa kokaenj meleeno, “Qaago! Buņa Terenonj qaa monj kokaenj oogita eja, ‘Nenenondeenj ejemba laaligo mende nonomakejato, Anutuwaaw jetanonjga qaa kankeji, ii kuuya teņ koniņ iikanonj mono nunuagirow kotiiņ laligowonja.’”

⁵Kaenj ijoro Kileņaa Toyanonj Jiisas wama Jerusalem siti toroya kanonj kema jiwowonj jigowaa waareņanonj eu uma ano nano. ⁶Kaenj nano kokaenj ijoro, “Gii Anutuwaaw Meria koloojanj eenj, mono kokanonjga lugunj emu kemeba. Buņa Terenonj qaa monj kokaenj oogita eja,

‘Anutunonj goojonj ama gajobauruta jej kotonj oņono saanonj kobibiigi kemenj jamononj kanaga mende guņ mijimiji ambaa.’

Kawaajonj kemenj mende tiwilaanj gombaa.”

⁷Kaenj ijoro kokaenj meleeno, “Qaago! Buņa Terenonj qaa monj kaanagadeenj kokaenj eja, ‘Gii mono Poņ Anutuga mende aņgobato menj muba.’”

⁸Kaenj meleeno Kileņaa Toyanonj mombo wama baanja koriga palonjpalonj moņnonj uma namo kuuya yonjoo kantri totoņa totoņa ano

^p 3.17 Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 12.18; 17.5; Maak 1.11; Luuk 9.35 ^q 4.1 Hib 2.18; 4.15 ^r 4.4 Dut 8.3 ^s 4.6 Ond 91.11-12 ^t 4.7 Dut 6.16

yoŋoo esuhina iwoigia damugiawo kuuya qendeema muro. ⁹Qendeema muŋ kokaen ijoro, “Giinonj siminj kuma noma waena meŋ mepeseen nombagati eenj, niinonj ilawoila kuuya koi mono togoŋ gombe buŋa qen aonj galenj koma oŋomba.”

¹⁰“Kaen ijoro Jiisasnoŋ kokaen meleeno, “Qaago! Satan gii mono togowa. Buŋa Terenonj qaa moŋ kokaen oogita eja, ‘Gii mono Poŋ Anutuga, ii motoonngo siminj kuma muŋ waeya meŋ mepeseewa.’”

¹¹Kaen meleeno Kilenaa Toyanonj iikanondeen Jiisas mesaonj togoro. Kaen kolooro gajoba yoŋononj kaŋ Jiisas ilaan mug. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ kanaiŋ Galili uutanonj uuwaa gawonj mero.

Maak 1.14-15; Luuk 4.14-15

¹²“Kawaa gematanonj Jon Oomulu eja kapuare mirinonj” aŋgi raro Jiisasnoŋ ii moma Judia prowins mesaonj Galili keno. ¹³“Kema prowins iikanonj keuma gomaŋa Nazaret mesaonj Kaperneam kema laligoro. Kaperneam taonj ii Zebulun ano Naftali gomanonj Galili apu aŋgoŋ koorononj eja. ¹⁴Iikanonj laligonj gawonj mero Anutunonj qaa moŋ gejatootoo eja Aisaia sololoooro jeroti, iikanonj hoŋawo kolooro. Qaa ii kokaen,

¹⁵ “Ejemba Zebulun ano Naftali gomanonj Jordan leegenonj laligogi batugianonj kana somata kowe waagenj kema nanji, ii Juuda qaagoto, tuuŋ tosanonj Galili prowinsnoŋ laligojuti,

¹⁶ kanageso yoŋononj paŋgamanonj laligonj asasaga somata iibuya. Koomunonj ejemba ii aŋgoŋ koma oŋono paŋgamaŋ gomanonj laligojuti, iyoŋooŋonj mono gomaŋ wenjeranj suluwaa.”

¹⁷“Jiisasnoŋ Kaperneam laligonj kambaŋ iikanondeen kanaiŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋ ejemba uugia kuuŋ kokaen jeŋ laligoro, “Siwe Toyanonj bentotonj ambaatiwaa kambaŋa mono kaŋ kuuja. Kawaajonj mono siŋgisonjoŋ laaligogia mesaonj uugia meleembu.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta mutuya oŋoono.

Maak 1.16-20; Luuk 5.1-11

¹⁸Kaen jeŋ liligonj laligonj Galili apu aŋgoŋ goraayanonj metetereen kema daremuŋ woi Saimon qata moŋ Piito ano koga Andruu iriiro. Yoronoŋ sora hooro ejaga laligonj misagara apu aŋgononj sora horowowaajonj giliŋ laligori. ¹⁹Jiisasnoŋ iriima kokaen irijoro, “Ejawoi, oro mono nii notaŋ kari kuma orombe ejemba sora kaŋa horonj

^u 4.10 Dut 6.13 ^v 4.12 Mat 14.3; Maak 6.17; Luuk 3.19-20 ^w 4.12 Kiŋ Herodnonj emba moŋ oloŋ mero Jon Oomulu ejanonj ii kawaajonj jeŋ muro iriŋa soono jero opotoro yoŋononj Jon somonjoŋ kapuare mirinonj aŋgi raro. ^x 4.13 Jon 2.12 ^y 4.15-16 Ais 9.1-2
^z 4.17 Mat 3.2

oŋombao.”²⁰ Kaerj irijoro iikanondeerj misagara mesaerj kanaij Jiisas otaerj keni.

²¹ Jiisasnoŋ yorowo boronja moŋ toroqerj kema mombo daremuŋ woi Zebediwaa merawoita Jeims ano Jon iriuro. Yorononŋ manŋara Zebediwo wanŋononŋ rama misagia meagonŋ somonŋonŋ laligogi inŋiima oroono.

²² Kaerj inŋiima oroono iikanondeerj waama wanŋo ano manŋara mesaerj kanaij Jiisas otaerj gematanonŋ keni. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ejemba kuma oŋoma meŋ qeaŋŋonŋ oŋono.

Luuk 6.17-19

²³ ^a Jiisasnoŋ kema Galili prowins uutanonŋ kuuya liligonŋ qamakooli mirigianonŋ uma bentotombaa Oligaa Buŋaya jeŋ asariŋ uugia kuuŋ kuma oŋoma laligoro. Kaerj ama batugianonŋ ejemba ji ano jepajerepa kania kania inŋiro laligogiti, ii meŋ qeaŋŋonŋ oŋoma laligoro.

²⁴ Kaerj meŋ laligoro Jiisaswaa Buŋayanonŋ seiŋ Siria kantri uutanonŋ sokoma tuma keno. Kaerj tuma keno ii moma ji ejemba kuuya unuama iwaanonŋ kagi. Tosianonŋ ji wiji ano jepajerepa kania kania inŋiro laligogi. Tosianonŋ omejiilanonŋ uugianonŋ kemero qaamuuy me kokojinjimbo laligogi. Tosianonŋ tama kamaerj unuro pipinjo motonŋ semberj aonŋ laligogi. Tosianonŋ selegiaa bakaya koomuya laligogi. Kaerj kaerj yoŋononŋ Jiisaswaanonŋ kagi meŋ qeaŋŋonŋ oŋono.

²⁵ Kaerj ama oŋono iigitiwaajonŋ ejemba kanageso somata yoŋononŋ Jiisaswaa gematanonŋ otaerj kagi. Tuunlelemba ii Galili prowins ano Ten-Taonŋ distriknonŋa kagi. Tuuŋ tosanonŋ Jerusalem siti ano Judia prowinswaa gomaj tosanonŋa kagi. Tuuŋ tosanonŋ Jordan apu leengenja kagi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ baanjonŋ nama kuma oŋono.

5 ¹ Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ somata inŋiima baanjonŋ uma raro gowokourutanonŋ kouma liligonŋ mugi. ² Liligonŋ mugi kanaij ejemba tuuŋa tuuŋa kuma oŋoma kokaerj jero:

Daerj yoŋononŋ simbawonŋawo koloju?

³ “Daerj yoŋononŋ iyangiaajonŋ Anutuwaa jaanonŋ kamaerj qegeta kaerj mojuti, iyoŋononŋ Siwewaa bentotonja buŋa qerj aowutiwaajonŋ mono simbawonŋawo koloju.

⁴ ^b Daerj yoŋononŋ jinŋerj qama saajuti, Anutononŋ ii ulunŋkolen oŋombaatiwaajonŋ mono simbawonŋawo koloju.

⁵ ^c Daerj yoŋononŋ gumbonjonŋonŋ laligonŋkejuti, Anutononŋ namo koi ii yoŋoo buŋa qerj oŋombaatiwaajonŋ mono simbawonŋawo koloju.

^a 4.23 Mat 9.35; Maak 1.39 ^b 5.4 Ais 61.2 ^c 5.5 Ond 37.11

^{6d}Daen yononon Anutuwaa jaanon solananiwombaajon kaparan koma ii nene ano apuwaa kaanja komun qenjen qen laligojuti, Anutunon mono siingia ii unuagiwaa. Kawaajon yononon mono simbawonawo koloaju.

⁷Daen yononon tosaanja kiankomun onomakejuti, Anutunon ii kiankomun onombaatiwaaajon iyononon mono simbawonawo koloaju.

^{8e}Daen yonoo uugianon soraaya koloaji, iyononon saanon Anutu iibuya. Kawaajon iyononon mono simbawonawo koloaju.

⁹Daen yononon luae qenkejuti, iyonoo qagia ii Anutuwaa meraboraanja qabuya. Kawaajon iyononon mono simbawonawo koloaju.

^{10f}Anutunon qaagia jen tegoro solananijutiwaaajon sisiwerowero ama onomakejuti, iyononon Siwewaa bentotonja bunja qen aowuya. Kawaajon iyononon mono simbawonawo koloaju.

^{11g}Ejembanon onjo noojon ama uuqeqe qaa tokoronkota jen onoma sisiwerowero ama qaa bologa kania kania selegianon kuun qolonmologononkejuti, ononon mono simbawonawo koloaju.

^{12h}Mobu, Anutunon tawagia uuta Siwe gomanon ano ejiwaaajon mono otokorian maama korisoro qaganon laligowu. Ii kokaembaajon: Gejatootoo ejemba wala laligogiti, ii sisiwerowero tania kaanjadeen ama ononon ononon iyonoo gemagianon asugin iyonowo ororon laligoju.” Kian.

Onjo balombaa sii ano kiwa kaanja koloaju.

Maak 9.50; Luuk 14.34-35

¹³Jiisasnon jero, “Onjo balon ejemba yonoo sii tani koloajuto, sii naananon titiikota koloowaati een, ii mono nomaen meagonin mombo aijnawo koloonaga? Iikawaa kania mon qaago. Toroqen iwoi mon anin mende sokombaato, ii kikisi kaanja giligi kemero ejembanon ii kanagianon riimemelaawuya.

¹⁴ⁱ“Onjo balon balon yonoo kiwa kaanja koloon laligoju. Siti mon baananon uma megii raji, iikanon aasangoyanon ramambaajon amamaankeja. ^{15j}Monon kiwa ootirin monjon baatanon mende ambaato, kiwawaa dun rarayanon ano rabaa. Kaen rama asariro ejemba miri uutanon rajuti, mono kuuya iyonoo jaagia kuuro اساسا iimakebuya.

^{16k}“Kaanjadeen mono onoo اساسا qendeengi ejemba batugianon asariro iimakebu. Ejembanon nanamemengia awaa iima kawaajon Manja Siwe gomanon laligoji, mono ii mepeseen mun laligowuya.” Kian.

Jiisasnon Kana qaawaa kania kuma onono.

¹⁷“Niinon Mooseswaanon Kana qaa ano gejatootoo ejemba yonoonon Buju Tere ii qewagomambaajon ama mende kan laligojen. Iikaen tondu

^d 5.6 Ais 55.1-2 ^e 5.8 Ond 24.3-4 ^f 5.10 1 Piito 3.14 ^g 5.11 1 Piito 4.14

^h 5.12 2 Hist 36.16; Apo 7.52 ⁱ 5.14 Jon 8.12; 9.5 ^j 5.15 Maak 4.21; Luuk 8.16; 11.33

^k 5.16 1 Piito 2.12

mende romongowu. Niinon qewagomambaajon qaagoto, qaa ii ten kondaborowe iikawaa honanon pondan koloowaatiwaajon ama kan laligojen. ¹⁸ Niinon qaa hona mon kokaen injiowe mobu, Mooseswaa Kana qaanon tere melaazilin mon me kirifi oon-oombaa jimbolanja motoonggo ii mende totoon aliwaato, qaa kuuya ii wala hongiawo kolooro Siwe namo yoronon goron qewaota.

¹⁹ “Kawaajon monon Kana qaawaa jenkooto melaada iikawanonga qaa mon kolonani ejemba kaen kuma onomakeji, iinon Siwewaa bentotonon keuro qata melaada daaburuya qabuya. Kaen qabuto, monon ii ten koma otaan ejemba kaen kuma onomakeji, iinon Siwewaa bentoton uutanon keuro qata Somatanana qabuya.

²⁰ “Niinon iikawaa so kokaen injiowe mobu: Onoo nanamemengia solana kanon mono Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) yonoo siligia kaanja ororon koloowabo. Siligianon yonoo sili mamaga mende uuguwaati een, ononon mono Siwewaa bentoton uutanon mende keubuya.” Kiaj.

Yon kazi ano unugi koomuwaa kania.

²¹ Jiisanon toroqen jero, “Ononon wala eenanon qaa mon kokaen injijonkegi, ‘Ejemba mon mende qegi komuwa,’ ano ‘Monon kazia qero komuwaati, ii mono distrikwaa qaa jakeyanon ongi qaaya jen tegowuya.’

²² “Kaen injigito, niinon qaa ii kokaen jen asariwe mobu: Monon aliawo angowowo ama irina soono yon kazi anji, ii mono kaanjagadeen distrikwaa qaa jakeyanon ongi qaaya jen tegowutiwaa so kolooja. Kaanjadeen monon alia jejewili qaanon jen bolin ‘Gii nekonja uuga qaa koloojan,’ jeji, ii mono kantriwaa jigo kaunsol yonoo jaagianon ongi qaaya jen tegowutiwaa so kolooja. Monon alia qaa saganon jen bolin ‘Gii anjonjoragawo koloojan,’ jeji, iinon mono gere sianon kemebaatiwaa so koloowaa.

²³ “Kawaajon giinon mamatewoo nandunga menj kan alatanon amambaajon ana iikanon qaa kokaananon momoganon kounaga: Alagaa uutanon qaa ero iinon kazi ama gomambaajon moja. Qaa kaanja romongowagati een, ²⁴ kalenga ii mono alata baatanon ama wala alagaanon kema iwo qaagara jen solanani uumotoon ama iikawaa gematanon mombo kan mamatewoo nandunga Anutuwaajon amba.

²⁵ “Kereganon seleganon kuun qaa jakeyanon horon gomambaajon ano komitiwaanon kema kana somatanon iikanon mono kaparan koma uumotoon ama qaagara jen solananiwao. Kaen mende ambaoti een, kereganon saanon oron gono (jas, majistreit) jenteege toyaa jaanon keuna moma jero opotorowaa boronon kena kapuare mirinon goombabo.

¹ 5.18 Luuk 16.17 ^m 5.21 Eks 20.13; Dut 5.17

26 Niinonj qaa hoŋa moŋ kokaen injijowe mobu: Gii iikanonj wantaaga kuuya ambaatiwaa so osinj rabaga. Toiyaga konoga kaanagadeen andoboronjo mono wantaaga meŋ kamaawaga.” Kiaŋ.

Sero yongorowaa kania

27ⁿ“Qaa moŋ kokaen injijonkegi, ‘Serowilinj mono mende amba.’ 28 Kaen injijogito, niinonj qaa ii kokaen jeŋ asariwe mobu: Moŋnonj serowaa siinj kombombanjaa qaganonj emba uuŋ iiji, iinonj mono uutanonj iwo serowilinj anja.

29°“Jaaga dindinganonj singisonjo ambaatiwaa kongoro ama gombaati eeŋ, ii mono qonjoma gilina kema. Sele kitiga moŋnonj tiwilaaro kaanjon Siwenonj una sokombaato, sele busuga jumunja laligona hagogi gere sianonj kemeŋ tiwilaawabo. 30^pBoro dindinganonj singisonjo ambaatiwaa kongoro ama gombaati eeŋ, ii mono kotonj gilina kema. Sele kitiga moŋnonj tiwilaaro Siwenonj una sokombaato, sele busuga jumunja laligonj gere sianonj kemeŋ tiwilaawabo.” Kiaŋ.

Loemba mesaonj aoawaa kania

31^q“Qaa moŋ kokaen jegita eja, ‘Moŋnonj embia mesaowaati, iinonj mono mesaonj aoawaa papiaya oonj embia muba.’ 32^rKaen jegita ejato, niinonj kokaen injijowe mobu: Moŋnonj embia oloŋkalu ano mesaonagato, kania mombaajonj embia mesaowaati, iikaanja kanonj mono embianonj oloŋkalu ambaatiwaaajonj kondoonj singisonjowaa qaayawo koloona. Kaen kolooro eja mombo mero eja dologa iikanonj mono kaanagadeen oloŋkalu ambaa.” Kiaŋ.

Qaagia jojopanj qaanonj mende jeŋ kotiiwu.

33^s“Qaa moŋ ii kaanagadeen wala eeŋanonj kokaen injijonkegi, ‘Qaagia jojopanj qaanonj jeŋ kotiiigiti, ii mono mende uuguwu. Pombaajonj iwoi ambonatiwaa qaaya jojopanj qaanonj jeŋ somonjogiti, ii mono otaagi hoŋawo koloowa.’

34^t“Kaen injijogito, niinonj qaa ii kokaen jeŋ asariwe mobu: Qaagia mono jojopanj qaanonj mende totoonj jeŋ kotiiwu. Siwe ii Anutuwwa jijnkaronj duŋa koloojiwaaajonj ama qaa kokaen mende jewu, ‘Qaa hoŋa mende jemaŋati eeŋ, Siwe Toyanonj saanonj ironja meleeno qananonj ubaa.’

35^u“Namo ii Anutuwwa kaniaa doya koloojiwaaajonj ama qaa kokaen mende jewu, ‘Qaa hoŋa mende jemaŋati eeŋ, namononj saanonj qeŋ turun

ⁿ 5.27 Eks 20.14; Dut 5.18 ^o 5.29 Mat 18.9; Maak 9.47 ^p 5.30 Mat 18.8; Maak 9.43

^q 5.31 Dut 24.1-4; Mat 19.7; Maak 10.4 ^r 5.32 Mat 19.9; Maak 10.11-12; Luuk 16.18;

1 Kor 7.10-11 ^s 5.33 Lew 19.12; Jan 30.2; Dut 23.21 ^t 5.34 Jei 5.12; Ais 66.1; Mat 23.22

^u 5.35 Ais 66.1; Ais 48.2

nomba.' Jerusalem ii Kirj Tak-kootoyaa sitia koloojiwaajonj ama qaa koi kaanja ii kaanagadeenj mende jewu, 'Qaa honja mende jemanjati eenj, Kirj Somata iinonj saanonj qemasologena ironja meleeno qananonj ubaa.' ³⁶Gii wajj juga injanja mena taanja koloowaatiwaajonj amamaawaga ano wajj juga taanja mena injanja koloowaatiwaajonj amamaawaga. Kawaaajonj qaa kokaenj mende jewa, 'Qaa honja mende jemanjati eenj, Anutunonj saanonj wajjnaa juya mundanonj qero utegowaa.' ³⁷Jojopanj qaa mende jewuto, oonj-qaawaajonj mono 'Oonj!' jewu ano qaagowaajonj 'Qaago!' jewu. Qaa dindinja iikanonj qaa iwoi toroqewuti, ii mono Kilenjaa Toyanonj sololoonj onono koloowaa." Kianj.

Jena jewe ana ambe ii mende ambu.

Luuk 6.29-30

³⁸“Qaa monj kokaenj injijonkegi, 'Moñnonj jaaga qisigowaati, gii mono ironja meleema iwaa jaaya qisigowa. Moñnonj jega qemburatiwaati, gii mono ironja meleema iwaa jeta qemburatiwa.’

³⁹“Kaeñ injijogito, niinonj qaa ii kokaenj jey asariwe mobu: Moñnonj bologa ama onjombaati, ii mono mende qetegonj tuarenjenj ama mubu. Kaeñ qaagoto, urunja dindinja qetaaliwaati eenj, mono urunja lee kaanagadeenj qetaaliwaatiwaajonj meleemba. ⁴⁰Moñnonj 'Selekopaaga memanja,' jey qaanonj goomambaajonj moji eenj, mono mesaonj malekuga qaga kaanagadeenj muna buja qej aowa.

⁴¹“Kaanagadeenj moñnonj gesoya kilomiita motoongowaa so elaanj kembagatiwaajonj kuunj gombaati eenj, mono saanonj tej koma kilomiita woiwaa so elaanj iwo kemba. ⁴²Moñnonj goononj iwoi mombaajonj qisij gombaati, ii mono muba. Moñnonj 'Iwoi nona kitia era meleemanja,' jey qisij gombaati, ii mono gema mende qej muba. Kianj.

Kaziuruga mono uuganonj jopagonj onjomba.

Luuk 6.27-28, 32-36

⁴³“Qaa monj kokaenj injijonkegi, 'Ejemba kosogianonj laligonj alaurugia koloojuti, ii jopagonj onjmakebuto, kaziurugia mono meleema kazi ama onjoma laligowu.’

⁴⁴“Kaeñ injijogito, niinonj qaa ii kokaenj jey asariwe mobu: Onj mono kaziurugia jopagonj onjoma nama sisiwerowero ama onjmakejuti, iyonjoojonj mono qama koolij laligowu. ⁴⁵Kaeñ amakebuti eenj, iikaanja kanonj Mangia Siwe gomanonj laligoji, mono iwaa kania qendeema meraboraanja koloonj laligowuya. Iwaa kania ii kokaenj: Iinonj weenja mende anjonj kono kouma ejemba awaa ano bologa kaanagadeenj menj asarij onjmakeja ano konj anota ejemba dindinja ano doogoya yonjoo nene gawonjia kaanagadeenj bedu menkeja.

^v 5.38 Eks 21.24; Lew 24.20; Dut 19.21 ^w 5.43 Lew 19.18

46“Oŋononj mono nona gomambaa tania uugunj Anutuwaa kania gendeema aonkebu. Takis tiliqiligiawo megi sisigia menkejuti, iyonononj alaurugianonj jopagonj oŋonji ii meleema jopagonj oŋomakeju. Ii uumeleembaa silia qaago. Oŋo yonoo sili iikayadeenj otaanj aonkebuti eenj, Anutuwaanonj tosa monj mende kolooro iinonj siligiaa tosaya mende oŋono tawa monj mende buŋa qeŋ aowuya. Kawaajonj mono ejemba korebore jopagonj oŋoma laligowu.

47“Uumeleembaa gadokopa ejembanonj kaanagadeenj batugianonj jolonjgia jeŋ aonj laligojuto, ii uumeleembaa aiweseya qaago. Oŋo yonoo so alaurugia oŋoo batugianonjga jolonjgia jeŋ aonkebuti eenj, iikanonj mono gadokopa ejemba kaanja kolooju. Gadokopa ejemba yonoo siligia mono uugunj awaa soro kolooŋ laligowu? 48“Oŋoo Siwe Manjgianonj akadamu soro kolooji, oŋononj mono iikawaa so akadamu sorogiawo kolooŋ laligowu.” Kiaŋ.

Memeqemeaŋ ejemba ii kaleŋ oŋomakebu.

6 1^yJiisanonj kokaenj kuma oŋono, “Mono kokaembaajonj galenj menj aonj laligowu: Nanamemeŋgia solanja dindinja ii ejembanonj iima oŋoojonj mogi ubaatiwaaajonj ama mende amakebu. Kaenj amakebuti eenj, oŋoo Manjgia Siwenonj laligoji, iinonj mono siligiaa tosaya mende oŋono tawa mende buŋa qeŋ aowuya.

2“Kawaajonj memeqemeaŋ ejemba kaleŋ oŋomanjenj ii qenjaarononj komanj romombo uunj qele ambutiwaaajonj mende amba. Uumeleembaa ejemba seleseleya yonononj ejembanonj menj biwiinj oŋombutiwaaajonj moma qamakooli mirinonj ano kana somatanonj kema ejemba injiima kaenj amakeju. Niinonj qaa hoŋa toonj monj kokaenj injijowe mobu, Yonononj mono siligiaa tawaya kuuya buŋa qeŋ aodaborogi Siwe Toyanonj ii mende toroqewaa.

3“Giinonj kaenj mende ambato, memeqemeaŋ ejemba kaleŋ oŋomanjenj boro dindinganonj nomaenj anji, boro qaniganonj ii mende moba.^z

4Kaleŋga iikanonj aasangoyanonj ero Manjgianonj nanamemeŋ aasangoya iimakeji, iinonj mono tawa gombaa.” Kiaŋ.

Qamakooli gawombaa kania kokaenj:

Luuk 11.2-4

5“Kawaajonj Anutuwaa qama kooliwuti, ii mono uumeleembaa ejemba seleseleya yonoo so mende ambu. Yonononj ejembanonj injiibutiwaaajonj

^x 5.48 Lew 19.2; Dut 18.13 ^y 6.1 Mat 23.5 ^z 6.3 Boroga qaniganonj ii mende mobaati, qaa iikawaa kania ii kokaenj: Ii mono aasangoyanonj ana komunjua alaganonj kaanagadeenj ii mende moba. Anutunonj sololoonj gono gawonj awaa afaanjonj menkejanj, ii mono geenjo duduunkejanj. ^a 6.5 Luuk 18.10-14

moma siingianonj qamakooli mirinonj ano kana sosoanonj nama qama koolinjeju. Niinonj qaa honja toonj monj kokaenj injijowe mobu, Yoŋononj mono siligiaa tawaya kuuya buŋa qeŋ aodaborogi Siwe Toyanonj ii mende toroqewaa.

6“Giinonj kaenj mende ambato, Anutuwaaw qama koolimanjenj mono geengaa miri uuta melaanonj uma nagu koma Manja aasangoyanonj laligoji, ii qama koolinj muba. Kaenj ana Manjanonj nanamemenj aasangoya iimakeji, iinonj mono tawa gombaa.

7“Qama kooliwuti, iikanonj mono uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋoo tani kaanja^b qaa julujulu ii mende jenj laligowu. Yoŋononj qaa je seiseiya jegi Anutunonj iikawaajonj ama geja ama moma oŋombaatiwaajonj romonjoŋkeju. 8 Mono kokaembaajonj yoŋoo so mende koloonj laligowu: Oŋo naa iwoiwaajonj amamaanj mozoqozoronj anjuti, Manjianonj ii mende qama kooligi waladeenj modaboronjeja. 9 Mono kokaenj qama koolinjebu:

Nonoo Manjana, gii Siwenonj laligojanj. Goo qaga mono toroya ewa.

10 Mono galenj koma nonona bentotongaa honja koloowa.

Goo uusiŋga Siwenonj teŋ komakejuti, ii mono namononj kaanjadeenj koloowa.

11 Ketewaa nenenana ii mono sonananonj nonomba.

12 Tosia yoŋoononj tosa nonoononj eji, nono ii mesaonj oŋonjoŋi eenj, gii mono iikawaa so nonoononj tosa soŋgbama nonomba.

13 Anjobatononj kamaanj nunuwabotiwaajonj mono anjoŋ koma nonoma Kileŋaa Toyaa borianonja^c metogonj nonomba. (Gii geenjo bentotonj Toya, ku-usunj Toya ano asamararanj Toya ii kambanja kambanja laligonj kouma laligona ano tetegoya qaa laligonj ubaga. Ii oŋanonj.)

14^dOŋo ejemba yoŋoo siŋgisonjogogia mesaowuti eenj, Siwe Manjianonj mono kaanagadeenj oŋoo siŋgisonjogogia mesaowaa. 15 Mesaowaato, ejemba yoŋoo siŋgisonjogogia mende mesaowuti eenj, Manjianonj mono kaanagadeenj oŋoo siŋgisonjogogia mende mesaowaa. Kianj.

Nene siŋgi laaligo ii kokaenj amakebu:

16“Nene siŋgi laligowuti, iikanonj mono uumeleembaa ejemba seleseleya kaanja kubosobosole mende ama laligowu. Yoŋononj Anutuwaajonj nene siŋgi laligonjejuti, ejembanonj ii iibutiwaajonj ama zilinjonj ama jaasewangianonj saabesaabe koloonjeja. Niinonj qaa honja toonj monj kokaenj injijowe mobu, Yoŋononj mono siligiaa tawaya kuuya buŋa qeŋ aodaborogi Siwe Toyanonj ii mende toroqewaa.

^b 6.7 Waba kantri yoŋononj Anutu mende moma muŋ beŋsakonjgia morota morota qama koolinj qaa omaya julujulu ii tondu jenj laligoju. ^c 6.13 “Bologa Toyaa borianonja metogonj nonomba,” toŋianonj qaa ii kokaenj meleenju: bologanonja metogonj nonomba.

^d 6.14-15 Maak 11.25-26

¹⁷“Giinonj kaenj mende ambato, Anutuwaajonj nenewaa singi laligonj kanonj mono tononj gbulunonj me saifenonj jaasewangja songbama wanj juga qenj laligowa. ¹⁸Kaenj ama nenewaa singi laligona ejembanonj qaagoto, Manja aasangoyanonj laligoji, iinonj ii iibaa. Kaenj ana Manganonj nanamemeng aasangoya iimakeji, iinonj mono tawa gombaa. Kianj.

Iwoi sewanja somata ii mono Siwenonj menj kululuuwu.

Luuk 12.33-34

¹⁹“Monej hina iwoi ii mono namononj enj onjombaatiwaajonj mende menj kululuuwu. Kaenj menj kululuugi kanonj dumunjanj gejalolononj ii kitogi kasukerajuju rost (kufenj) menj boliro kikekakasililij yonononj miri qosoma uma yongoro menjkeju.

²⁰“Namononj qaagoto, Anutuwaa usiinja tenj konji qabunagianonj somariwaatiwaajonj mono kaparanj komakebu. Kaenj anji maa suangja qaita monj ii Siwe gomanonj ero gurenj dumunjanonj ii mende kitogi kasukerajuju rost (kufenj) ii mende menj boliwuya. Kikekakasililij yonononj eu uma miri qosoma iwoi yongoro mende mewuya. ²¹Iwoiwaajonj akadamuya menj mona uji, iikanonj miri monjenj ero giinonj mono uuga kaanagadeenj iikanonj qokotaanj laligowaga. Kianj.

Selewaa asasaga ii jaanana.

Luuk 11.34-36

²²“Goo jaaga ii uu selegaa kiwaya koloaja. Kawaajonj ji monjonj jaaga mende menj boliji eenj, iikanonj mono toonj asaridabororo Anutuwaa asasaganonj saanonj uuganonj menj asariro laaligoga kuuya asasaganonj laligowaga.

²³“Asasaganonj laligowaato, siinj kombombaņa bologanonj me iwoi monjonj jaaga menj bolinj asasaga kojangiji eenj, iikanonj selewaa laaligoga kuuya kaanagadeenj menj tiiro pangamanj uutanonj umbuqumbianj laligowaga. Kaenj kolooro pangamanonj uugaa asasaga kojangiro tiiji eenj, geengaa pangamanonj mono ‘Yei!’ damubiribiriawo koloaja. Kianj.

Anutuga me monengja moma laariwaga?

Luuk 16.13; 12.22-31

²⁴“Monjonj ponj woi welenj qenj oromambaajonj amamaankeja. Monjonj kaenj amambaajonj moji, iinonj mono monj kazi ama munj monj uutanonj jopagowaa. Mombaanonj qokotaanj monj jejewili ama mubaa. Kawaajonj onjononj Anutu ano monej hina ii mindirinj welenj qenj orombombaajonj amamaawuya. Kianj.

Anutu moma laarij majakaka mende mobu.

²⁵“Kaenj kolooro niinonj kokaenj injowee mobu: Onj namononj laligowutiwaa majakakaya ii kokaenj jenj mende mobu, ‘Mono naa iwoiga

° 6.19 Jei 5.2-3

anɟuɟ aŋ newonaga ano naa iwoinoɟ selenana esuuwonaga?’ Jaagiawo laligojuti, iikanonɟ iwoi hoɟa kolooro nenenonɟ iikawaa qereweɟa kolooja. Selegiawo laligojuti, iikanonɟ iwoi hoɟa kolooro opo surunonɟ iikawaa qereweɟa kolooja. Mono ii romonɟowu.

²⁶ “Kanakeewanɟ kooɟa kooɟa ii mono injibu. Yoɟononɟ nene kota mende qosoma kororoonkeju. Dumunɟ hoɟa ii mende kotonɟ kowi mirigianonɟ mende meɟ kululuunkeju. Ii qaago totonɟ ano onɟoo Siwe Manɟianonɟ mono kileɟ ii unuaginkeja. Onɟo koonɟ yoɟoo so qaagoto, onɟoo sewanɟianonɟ mono koonɟ sewanɟia unuugunɟ uuta kolooja me qaago? Mono ii romonɟogi kemba.

²⁷ “Onɟoononɟa moɟnonɟ majakaka moma iikaanɟa kanonɟ namononɟ laligowaatiwaa kambanɟa ii weenɟ motoonɟowaa so meɟ toroqewaa me qaago? Ii qaago totonɟ!^f ²⁸ Opo surugiaajonɟ mono nomaembaajonɟ majakaka moju? Ii mende sokonɟa. Sombembaa japu jariɟ juraya somariinkejuti, mono ii suuɟ injibu. Yoɟononɟ opo surugiaajonɟ beweso mende lonɟbamakeju ano gawonɟ tosaanɟa mende meɟkeju.

²⁹ ^g “Ii kileɟ niinonɟ kokaenɟ injiwoe mobu, Kinɟ Solomononɟ goul silwaya qeragonɟ asombilibiliawo laligoroto, iwaa malekuya ii leinɟ firindua me jura mombaa so iimasiinɟiɟawo mende kolooro. ³⁰ Sombembaa japu jariɟ juraya toonɟ kete kosonananonɟ ero woranɟ konɟi kamaaro meɟ kululuunɟ gilinɟ oogi jewaato, ii kileɟ Anutunonɟ ii awaagadeenɟ menjereɟonɟkeja. Kawaajonɟ iinonɟ onɟo kaanagadeenɟ saanonɟ esuuɟ onɟombaa. Onɟononɟ japu jariɟ jurayaa so qaago. Anutunonɟ kalanɟ koma onɟomambaajonɟ moma iikawaajonɟ siɟa uuta momakeja. Oo ejemba, momalaarigianonɟ mono naambaajonɟ eenɟ tontonɟ melaada kolooja?

³¹ “Kaenɟ kolooro onɟo mono laaligogiaa majakaka ano motoqoto mende momakebu. Ii moma bimoonɟ kokaenɟ jewubo, ‘Nono mono naa nene apuga newonaga?’ ano ‘Naa iwoinonɟ selenana esuuwonaga?’

³² “Ii kokaembaajonɟ: Uumeleembaa gadokopa yoɟononɟ iwoi kuuya ii buɟa qeɟ aowombaajonɟ kaparanɟ koma uugere momakeju. Onɟononɟ iwoi kuuyaajonɟ memeqemeanɟ meɟ osinɟkejuti, onɟoo Siwe Manɟianonɟ mono ii modaboroja. ³³ Iikawaa uugereya mende mobuto, wala mono Anutuwaa bentotononɟ keuma iwaa jaanonɟ solananiwombaajonɟ kaparanɟ komakebu. Uugia iikanonɟ anɟi ero iinonɟ mono galeɟ koma onɟoma iwoi iikaanɟa kuuya ii kaanɟiadeenɟ onɟombaa.

³⁴ “Kaenɟ ama onɟononɟ mono woranɟ laligowutiwaa majakakaya ii mende momakebu. Worambaa majakakaya ii worambaajonɟ. Weenɟ motomotoombaa majakakagia mono anɟa anɟa bosiniɟ sogianonɟ koloowaa.” Kiaɟ.

^f 6.27 Tosianonɟ jawo 27 ii kokaenɟ meleema jeju: Onɟoononɟa moɟnonɟ majakaka moma iikaanɟa kanonɟ selia wan fiitwaa so toroqen meɟ korimambaajonɟ amamaawaa.

^g 6.29 1 Kinɟ 10.4-7; 2 Hist 9.3-6

Jenteego toya kaṅa mende koloowu.

Luuk 6.37-38, 41-42

7 ¹Jiisasnoṅ toroqen kokaen injjoro, “Anutunoṅ qaagia gosin jeṅ tegero kamaawubotiwaajon mono tosaṅa yoṅoo qaagia mende gosin jeṅ tegowu. ²Kawaa kania ii kokaen: Oṅonoṅ tosaṅa yoṅoo qaagia gosin jeṅ tegowuti, Anutunoṅ mono keda motooṅgonondeen oṅoṅṅiaa qaagia gosin jeṅ tegowaa. Oṅonoṅ tosaṅa yoṅooṅon jeṅkooto ama meṅ uma kamaṅ gosin oṅomakejuti, Anutunoṅ mono iikawaa so oṅoṅṅia ama oṅono uma kamaṅkebuya.

³“Gii alagaa jaanonṅ godomaruru melaada iijanto, geengaa jaaganonṅ gere tapia somata eji, ii mono naambaajonṅ mende iima kotojanṅ? ⁴Me nomaembaajonṅ ama afaṅṅonṅ alaga kokaen ijojanṅ, ‘Alana moba, nii saanonṅ jaaganonṅa godomaruru itagowe kamaawa?’ Kaenṅ afaṅṅonṅ jejanṅto, gere tapia somata ii geengaa jaaganonṅ eja.

⁵“Oo gii uumeleembaa selesele ejaga, gii mono wala geengaa jaaganonṅa gere tapia somata meṅ giliwa. Ii meṅ gilingo tororo iima kotonṅ alagaa jaanonṅa godomaruru melaada ii saanonṅ itagona kamaawaa. ⁶Iwoiwaajonṅ mogi tak-kootoya qaita moṅ kolooji, ii mono kasu mende oṅombu. Maa damandanṅ qeqeta ii mono bao bagianonṅ mende giligi kemba. Kaenṅ ambuti eenṅ, iyoṅonoṅ mono ii kanagianonṅ tilalaṅ oṅoma mombo meleema oṅoṅṅia ijinṅ kitomitonṅ oṅombubo. Kiaṅ.

Mono qisihṅ moṅgama Anutuwaa nagunonṅ qeṅkebu.

Luuk 11.9-13

⁷“Mono Anutu qama kooliṅkebu. Qama kooligi gosin iwoi oṅombaa. Mono iwoiwaa Anutuwaanonṅ borojanṅ meṅ moṅgamakebu. Ii moṅganṅi qendeeno iwoi mokoloowuya. Mono nama nagunonṅ qeṅkebu. Qegi nagu horonṅ oṅombaa. ⁸Moṅnonṅ Anutu qama kooliṅkeji, Anutunoṅ mono iwaa kitia meleeno buṅa qeṅ aowaa. Iwoiwaa moṅgamakeji, iinonṅ mono iwoi mokoloowaa. Nagunonṅ qeṅkejiwaajonṅ mono nagu horonṅ mubaa.

⁹“Mobu, ejemba oṅoononṅa morononṅ kokaenṅ anaga: Merianonṅ bisketwaajonṅ qisiro jamo mubaa? ¹⁰Me merianonṅ sorawaajonṅ qisiro qato mubaa?

¹¹“Kaenṅ kolooro oṅo ejemba bologa koloonṅ kileṅ kaleṅ awaa awaa meraboraurugia oṅombombaa so koloojuti eenṅ, oṅoo Maṅṅia Siwe gomanonṅ laligoji, iinonṅ mono kaleṅa nomaenṅ aṅṅonṅ konaga? Iwaa uutaa nanamemeṅa ii nunuugunṅ qaita moṅ kolooja. Kawaaajonṅ oṅo iwoi awaawaajonṅ qama kooliṅ qisihṅ mubuti eenṅ, iinonṅ mono siṅnanonṅ ii oṅombaa.

^h 7.2 Maak 4.24

¹² i“Kawaajon ejembanon onjo iwoi kuuya ama onjombutiwaajon momakejuti, iikawaa so mono ii kaanagadeen ama onjomakebu. Kaen anji Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo ejemba yonoo Buju Tere qaagia iikanon mono hongiawo kolooro mindimindiri kanianon asuganon koloowaa. Kiaj.

Mono kiropo nagu gonjonon koton kembu.

Luuk 13.24

¹³ “Gere sianon kemebombaa kania ii afaangoya ano naguya ii laanania. Ejemba seiseyanon nagu ii koton kana ii metetereen kembuya. Kawaajon onjo mono kiropo nagu gonjonon koton iikawaa uutanon kembu.

¹⁴ “Laaligo kombombananon keukeutaa kania ii opopongoya osiqosiawo ano naguya ii gonjonon. Ejemba afaangoyanon nagu ii mokoloowuya. Kiaj.

Gerewaa kania ii honja iima moma kotowu.

Luuk 6.43-44

¹⁵ “Gejatootoo ejemba takapolakaya yononon lamawaa sele esuya mouma onoonon kankejuto, uugianon kasu kawalia kaana koloouju. Kawaajon onjo mono yonoonon ama toogia moma galej men aon laligowu. ¹⁶ Gawongiaa honja iigi kanagia qendeeno saanon moma kotowu. Nejon honja ii kasuneselanon koloonkeja me qaago? Waruj honja ii kowororonon kolooro men kululuunkejon me qaago? Qaago!

¹⁷ “Kawaa so gere awaa kuuya yononon hongia awaa kuunkejato, gere bologanon mono hongia bologa kuunkeja. ¹⁸ Gere awaanon honja bologa kuumambaajon amamaankeja ano gere bologanon honja awaa kuumambaajon amamaankeja.

¹⁹ j“Gere kuuya honja awaa mende kuunkejuti, ii mono galejanon koton men gerenon giliro kembuya. ²⁰ k iikawaa so ejemba yonoo gawongiaa honja iigi kanagia qendeeno saanon moma kotowuya. Kiaj.

Gowoko honja kania

Luuk 13.25-27

²¹ “Noo Siwe mannaa usiina ten komakeji, iinon mono iwaa bentotonon keubaa. Mamaga yononon noojon ‘Pon, Pon!’ een qama jenkejuto, kuuya yononon Siwewaa bentotonon mende keubuya.

²² “Jenteegowaa kamban somata iikanon mamaga yononon kan noojon kokaen nijowuya, ‘Oo Pon Pon, nononon mono goo qaganon iwoi koloowaatiwaa gejatootoo qaa waladeen jen laligonin. Nononon mono goo qagaa esujanon omeya omeya onjotaan laligonin. Goo qaganon mono

ⁱ 7.12 Luuk 6.31 ^j 7.19 Mat 3.10; Luuk 3.9 ^k 7.20 Mat 12.33

nemuŋ koma nonono aŋgoletu esuŋmumugiawo mamaga meŋ laligonij. Ii duduujaj me?’ ²³ ¹Kaeŋ nijogi kambaj kanonj kaniagia asuganonj kokaen ijijowe mobuya, ‘Niinonj kambaj moŋnonj onjo mende moma onjombe. Ejemba jeulalan aaja, onjo mono nomesaonj togowu.’ Kiaŋ.

Miri memewaa momakooto awaa ano kaapiroŋa

Luuk 6.47-49

²⁴“Kaeŋ koloojiwaajonj daeŋ yoŋononj noo qaa jena jejeŋi, ii moma iikawaa so teŋ koma meŋkejuti, niinonj kuuya iyoŋoo kaniagia qendeema momakooto ejawaa so ama kokaen jemaŋa: Iinonj miria jamo kowonjinj qaganonj mero. ²⁵ Kaeŋ mero koŋuru kambanonj koŋ rombuŋ giliŋ kamaaro apu luguro musu somata qero apu gboulu somata waama miri sopayanonj kuuroto, miri ii jamo kowonjinj qaganonj mero nanotiwaajonj ama mende kuno.

²⁶“Daeŋ yoŋononj noo qaa jena jejeŋi, ii moma iikawaa so mende teŋ koma meŋkejuti, niinonj kuuya iyoŋoo kaniagia qendeema eja nekoŋaa so ama kokaen jemaŋa: Iinonj miria sakaŋiŋ baŋare qaganonj mero. ²⁷ Kaeŋ mero koŋuru kambanonj koŋ rombuŋ giliŋ kamaaro apu luguro musu somata qero apu gboulu somata waama miri sopayanonj kuuro gororonjonj kamaaro.” Kiaŋ.

Ejembanonj Jiisaswaa ku-usuŋaajonj waliŋgogi.

²⁸ ^m Jiisasnonj qaa ii jedabororo ejemba tuuŋa tuuŋa yoŋononj mogi kuma onjonoti, tani iikawaajonj aaruŋ waliŋgogi. ²⁹ Iinonj yoŋoo Kana qaawaa boiurugiaa tani mende kuma onjonoto, ku-usuŋ Toya koloojiwaa so ejemba kuma onjono moma tani kawaajonj waliŋgogi newogia tegoro. Kiaŋ.

Jiisasnonj eja moŋ manimbayawo meŋ solanjaniro.

Maak 1.40-45; Luuk 5.12-16

8 ¹ Jiisasnonj baaja ii mesaonj kamaaro kanageso tuuŋlelembes somatanonj gematanonj otaagi. ² Kaeŋ kagi kanonj eja manimbayawo moŋnonj kaŋ simiŋ kuma Jiisaswaa wosoyanonj kemeŋ kokaen ijoro, “Oo Poŋ, giinonj siinjanonj meŋ qeaŋgonj nomambaajonj mojanj eeŋ, mono nii saanonj meŋ solanjanij nomba.”

³ Kaeŋ ijoro boria boraama selia oosirinj ijoro, “Niinonj ii amambaajonj mojeŋ. Gii mono solanjaniswa.” Kaeŋ ijoro manimbaya ii iikanondeeŋ solanjaniro awaa kolooro. ⁴ ⁿ Solanjaniro kokaen jeŋ kotonj muro, “Moba, kokawaa buju qaaya ii moŋ mende jena moba. Qaagoto, mono jigo gawonj galembaanonj kema selega qendeema muba ano Mooseswaanonj

¹ 7.23 Ond 6.8 ^m 7.28-29 Maak 1.22; Luuk 4.32 ⁿ 8.4 Lew 14.1-32

jenkootoya otaaj solanjanijaniwaa dangisen nanduja ama siimolon oowa. Ii oona iiro ejembanonj kaniaga moma kotowu.” Kiaj.

Jiisasnonj kawali galej mombaa gawonj ejia menj qeangoro.

Luuk 7.1-10

⁵Jiisasnonj Kaperneam taononj kouro Room kawali galej mojononj iwaanonj kanj qama koolinj kokaenj ijoro, ⁶“Oo Ponj, noo gawonj ejanaa seliaa bakayanonj koomuya kolooro siimbobolo kanjanawo moma mirinonj eja.”

⁷Kaenj ijoro kokaenj jero moro, “Niinonj mono kema ii menj qeangomaja.” ⁸Ii moma kokaenj meleema ijoro, “Oo Ponj, nii kaandiaga laligowe noo miri waarenanonj gualeembaatiwaaajonj gamuna mojenj. Kawaaajonj qaa jeganondeen jena welej ejananonj qeangowaa.

⁹Ii kokaembaajonja: Nii neeno kaanagadeen galenaa ku-usuj baatanonj ama nonji laligojenj. Noo baananonj manjaqeqe eja laligogi ii jenj kotonj onjomakejenj. Yojononnga mombaaajonj ‘Kemba,’ jenj kotowe iinonj kembaa. Mombaaajonj ‘Kawa,’ jenj kotowe iinonj kawaa ano welej ejana mombaaajonj ‘Gawonj koi mewa,’ jewe iinonj ii mewaa.”

¹⁰Jiisasnonj qaa ii moma walingonj ejemba otaaj kagiti, iyojononj eleema kokaenj injijoro, “Niinonj qaa honja monj kokaenj injijowe mobu: Israel kanageso batugianonj kaanagadeen momalaari somata kaanja ii mombaa uutanonj mende mokoloowe.

¹¹°Niinonj qaa kokaenj injijowe mobu: Ejemba tuuj somasomatanonj mono weenj koukoutanonjga ano weenj kemekemetanonjga kanj Siwewaa bentotonj uutanonj kouma Aabraham, Aisak ano Jeikob yonjowo nembanene nenj korisoro ama laligowuya. ¹²^pYonjononj kaenj laligowuto, bentotombaa meraboraanja ii mono onjomesaonj hagonj onjonji pangamanonj seleenjenj kemebu. Iikanonj laligowuti, iyojononj mono saama gigilaan gobugia kigi qaro laligowuya.”

¹³Kaenj injijonj kawali galej kokaenj ijoro, “Gii mono miriganonj kemba. Momalaarigaa honja mono koloonj gomba.” Kaenj ijoro welej ejianonj mono aua iikanondeen qeangoro. Kiaj.

Jiisasnonj ji ejemba mamaga menj qeangonj onjono.

Maak 1.29-34; Luuk 4.38-41

¹⁴Jiisasnonj Piitowaa mirinonj kema Piitowaa seujanonj selegere ji kiro ero iiro. ¹⁵Ii iima borianonj oosiro selegereya mesaoro waama kanainj Jiisas nene onj wagi.

¹⁶Kaenj laligogi gomaj tiiro kanonj ejembanonj alaurugia omegiawo ii mamaga unjuama iwaanonj kagi. Kagi ome ii qaayanonj jenj konjoma onjono

° 8.11 Luuk 13.29 ^p 8.12 Mat 22.13; 25.30; Luuk 13.28

kouma kenji ano ji ejemba kuuya ii menj qeangonj onono. ¹⁷ Iikaanj ano Anutunonj qaaya gejatootoo eja Aisaiawaa uutanonj ano jerota eji, iikanonj honjowo kolooro. Qaa ii kokaenj,

“Iinonj ananaanonj ji wijinana mero qaganonj uro bosino.” Kianj.

Jiisas otaawombaa mondomondo qaaya

Luuk 9.57-62

¹⁸ Jiisasnonj ejemba tuunj somata liligonj mugi injiima kambanj kanonj gowokouruta yonjowo apu anjonj kotonj leegenj keubombaaonj jenj kotoro. ¹⁹ Kana qaawaa boi monjonj Jiisaswaanonj kanj kokaenj ijoro, “Boi, gii daenj daenj kembagati, niinonj mono iikanonj gii gotaanj kamaŋa.”

²⁰ Ii moma Jiisasnonj kokaenj ijoro, “Duuyaa kasuya yonjononj jamo kobaagianonj egi kanakeewombaa koonj yonjononj saraŋ bambanjanonj laligonjkejuto, Siwe gomombaa Eja honjanonj mono dakanonj kema waŋa naa qembononj qeŋ laariŋ haamo menaga?”

²¹ Kaenj ijoro gowoko yonjononjga monjonj kokaenj ijoro, “Ii saanonto, manjanonj komumombaa anjiwaajonj mono jena wala kema galej kombe komuro ronj kombego.” ²² Kaenj jeroto, Jiisasnonj meleema ijoro, “Mono mesaowa, koomuya yonjononj qamogia koomuya ii saanonj ronj kombuto, giinonj mono kanj nii notaawa.” Kianj.

Jiisasnonj jero raidimbonj goronj qero.

Maak 4.35-41; Luuk 8.22-25

²³ Jiisasnonj kema waŋgo uutanonj uro gowokouruta yonjononj otaanj iwo motoonj kenji. ²⁴ Kenji raidimbonj somatanonj obabanjkota apu anjononj koloonj giliro. Giliro sirinonj waŋgo uutanonj kemeŋ saa qembaaajonj anoto, Jiisasnonj gaonj ero. ²⁵ Gaonj ero gowokouruta yonjononj kema mindiinj ijogi, “Hei Ponj, mono ilaanj nonomba. Nono anjononj tiwilaawombaaajonj anjonj.”

²⁶ Kaenj ijogi meleema kokaenj injijoro, “Oo onj momalaarigia melaada, mono naambaajonj toroko momo eja kolooju?” Kaenj injijonj waama musu ano siri jenj kotonj orono sirinonj goronj qeŋ ero.

²⁷ Kaenj kolooro awawalinj qisinj aonj jegi, “Yei, mangaa siita! Eja koi naa ejaga laligoja? Iinonj musu ano kowe jenj kotonj orono jeta tenj konjao.” Kianj.

Omenonj bao uugianonj kemegi ejanonj qeangori.

Maak 5.1-20; Luuk 8.26-39

²⁸ Kaenj kolooro apu anjonj kotonj leegenj Gadara yonjoo gomanonj keuro. Iikanonj keuma eja omegarawo woi yorononj qasirinonjga kanj Jiisas

⁹ 8.17 Ais 53.4

mokoloori. Yorononj irinjonsoonj eja uugeregarawo koloori kuuyanonj kana iikanonj kembombaaonj amamaagi. ²⁹Yorononj Jiisas mokoloonj silama kokaen qama gigilaari, “Ae! Gii Anutuwaa Meria koloojanj. Gii mono nomaenj ama nonomambaaonj kajanj? Siimbobolo momo kambanjanonj mende kanj kuuro waladeenj ii geriawo ama nonomambaaonj koi kajanj me?”

³⁰Iikanondeenj koriganonj qaagoto, kosogianonj kanonj bao tuunj somata monj gbojoja uutanonj kuluuma laligogi. ³¹Kawaajonj ome yonononj kokaen jej Jiisas welema mugi, “Giinonj nono konjoma nonombagati eenj, mono wasinj nonona saanonj bao tuunj yonoo uugianonj kemebonj.”

³²Welema mugi Jiisasnonj “Mono kema kemebu,” jej jej kotonj onono. Kaen jej kotonj onono iikanondeenj eja uugaranonjga kouma kema bao uugianonj kemegi. Kemegi bao tuunj jumunja yonononj mono lugun newonewoyanonj (siasianonj) kema jororonjonj apu anjononj kemen nemotonj komudaborogi.

³³Komodaborogi bao galenj yonononj koko koma unjurama taononj kema qaa bujugia kuuya jegi. Eja omegarawo yoroononj iwoi kolooroti, iikawaa bujuya kaanagadeenj injjogi. ³⁴Injjogi moma taonj ejemba jaasoongo yonononj mesaonj Jiisas mokoloonj iibombaaonj kagi. Kanj iima Jiisasnonj yonoo mindimindiri sopa gomanj mesaonj kemaatiwaaonj welema mugi. Kianj.

Jiisasnonj eja sele bakaya koomuya meagoro.

Maak 2.1-12; Luuk 5.17-26

9 ¹Jiisasnonj wanjo uutanonj uma mombo apu anjonj kotonj leegen keuma iyanjaa taononj keno. ²Kambanjanonj eja tosanonj alagia sele bakaya koomuya tambomaenenonj eroti, ii demberunonj ama anjonj kagi. Kaen kanj Anutu moma laarinj mugiti, Jiisasnonj iyonoo tanigia iiro sokono ji eja ii kokaen ijoro, “Merana, niinonj goo singisonogoga mesaonjenj. Kawaajonj mono kotiinj qaqabunabunagawo satiinj laligowa.”

³Kaen ijoro Kana qaawaa boi tosanonj nama uugianonj kokaen romonogogi, “Eja koi kanonj mono Anutu mepaqepae ama muja.”

⁴Kaen romonogogito, Jiisasnonj roromonogogia ii moma kotonj kokaen injjoro, “Ono mono naambaaonj qaa bologa uugianonj romonogoju?”

⁵Niinonj ‘Singisonogoga mesaonjenj,’ jejenj, qaa ii mono afaanagadeenj jejetaga. Monjonj kaen jero tosanonj qaa iikawaa honja mende iibu. Kawaajonj qaa ii afaanjaa so. Niinonj qaa monj kokaen ijomambaaonj mojenj, ‘Mono waama kema.’ Qaa ii lombotawo jejetaga kolooja. Kaen jewe honja koloowaa me qaagoti, ii mono asuganonj asugiro iibu.

⁶Mobu, balononj singisonogo mesamesaowaa ku-usunja ii Siwe gomambaa Eja honjaonj eji, onjo iikawaa kaniaaonj umbuqumbuyan laligowubo. Kawaajonj qaa lombotawo ii eja koi ijowe honja iibu.” Kaen

jen eja sele bakaya koomuyaa jaayanonj iima ijoro, “Gii mono waama tambomaeega menj miriganonj kemba. Qaa biŋawo ii hoŋawo koloowaati eenj, qaa afaaŋa ii mono kaanagadeen nomaembaajonj omaya koloonaga?”

⁷Kaen ijoro iikanondeen waama mirianonj keno. ⁸Kaen kolooro ejemba tuunj yonononj ii iima waliŋonj Anutu mepeseen mug. Balonj ejawaajonj ku-usunj kaanja murotiwaajonj Anutu mepeseegi. Kiaj.

Jiisasnonj Matyuu (Liwai) oono.

Maak 2.13-17; Luuk 5.27-32

⁹Jiisasnonj iikanondeen kema takis ofis uugumambaajonj ano iikanonj eja qata Matyuu raro iima ijoro, “Gii mono noo gemananonj kawa.” Kaen ijoro waama takis gawonj mesaonj Jiisaswaa gematanonj keno.

¹⁰Kema Matyuuwaa mirinonj kema nene nenj ragiti, kambanj iikanonj takis meme eja tiliqiligiawo ano singisonjo eja mamaganonj kanj Jiisas ano iwaa gowokouruta yonowo rama nene motoonj negi. ¹¹Kaen negi Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) yonononj ii iima Jiisaswaa gowokouruta kokaen jenj ononji, “Ae! Onoo boigianonj mono naambaajonj takis meme tiliqiligiawo ano singisonjo ejemba yonowo rama nene neja? Ii mende sokonja.”

¹²Kaen jenj ononji Jiisasnonj kitia kokaen injjoro, “Ejemba jigia qaa yonononj doktawaa siinj mende amakejuto, ji ejembanonj mono doktawaanonj kemakeju. ¹³Niionj singisonjo ejemba onoomambaajonj kanj laligojento, ejemba iyanjiaajonj mogi solaŋa koloojuti, ii qaago. Kawaajonj qaa kokawaa kania mono kema kuma aonj mobu, ‘Niionj siimolonj oowombaajonj qaagoto, kiankomunj aowombaa siinja mojenj.’” Kiaj.

Nene singi laligowaa qaaya

Maak 2.18-22; Luuk 5.33-39

¹⁴Kambanjanonj Jon Oomulu ejawaa gowokouruta yonononj Jiisaswaanonj kanj kokaen qisigi, “Nonononj ano Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) yonononj Anutuwaajonj nene singi mamaga laligonkejonj. Geengaa gowokouruganonj mono naambaajonj nene singi mende laligoju?”

¹⁵Kaen qisigi kokaen meleeno, “Onjanonj, nono naa kambanonj nene singi laligonkejonj? Emba meme kambananonj ejawaa gemakootanurutanonj gereya anji embawaa sakitiurutanonj iwoi ii togonkeju me qaago? Niionj neenaa gowokouruna yonoo eja buŋagia koloonj yonoo batugianonj ainjolonj ramakejenj. Rabe yonononj kawaajonj ainjolonj aisoonj rama nene singi laligowombaajonj amamaankeju. Amamaankejuto, Anutunonj laaligona nuano komuwe yonononj mono kambanjanonj iikanonj saanonj nene singi laligonkebuya.

^r 9.10-11 Luuk 15.1-2 ^s 9.13 Mat 12.7; Hoos 6.6

¹⁶(Oŋo laaligo walaga ano korisoro Buŋa gbilia ii mindirinŋ orombombaajonŋ amamaawuya. Kawaa qaa gemata ii kokaenŋ injijomaŋa:) Mougou walaga jurano moŋonŋ opo gbilia mende soongbaŋa motonŋ iikanonŋ opo jakaŋa mende ama uumbinaaŋkeja. Opo jakaŋa gbilia kaŋaŋonŋ mono waziinŋ mougou walaga hororo mombo riiro ootanonŋ somariinŋ boliqoliwabo.

¹⁷Kaaniadeenŋ moŋonŋ wain apu gbilia ii bokonŋ me taru walaga lama selianonŋ memeta kanonŋ mende kosoro kemenkeja. Kaenŋ anagati eenŋ, wain apu gbilianonŋ mono somariinŋ taru qenjumenjurama molaaro namononŋ kamaaŋ sooro taruyanonŋ kileqileewubo. Kawaaŋonŋ wain apu gbilia ii taru gbilianondeenŋ molaaniŋ kemero sokombaa. Kaenŋ aniŋ yorononŋ awaa koloowao. (Kaanjadeenŋ apu awaa ii kononŋ qamoganonŋ mende kosonkejonŋ. Kaenŋ kosowonagati eenŋ, iikanonŋ mono juma siisororo kamaaro neŋ ji niniwabo. Kaenŋ koloowabotiwaajonŋ apu awaa ii kononŋ awaanonŋ kosonkejonŋ. Oŋo kaaniadeenŋ laaligo walaga ano Oligaa Buŋa gbilia ii mindirinŋ orombombaajonŋ amamaawuya.) Kiaŋ.”

Jairusonŋ borataajonŋ Jiisas qama kooliro.

Maak 5.21-43; Luuk 8.40-56

¹⁸Jiisasnonŋ qaa ii injijoro qaa galeŋ moŋonŋ kouma Jiisaswaa batanonŋ kemenŋ siminŋ kuma kokaenŋ qama koolinŋ muro, “Noo borana keteda koi komujato, mono kaŋ boroganonŋ selianonŋ oosirina gbilinŋ toroqenŋ laligowa.” ¹⁹Qama koolinŋ muro waama gowokouruta yoŋowo ii otaaŋ kenŋgi.

Emba jiawononŋ Jiisaswaa malekuya oosiriro.

²⁰Kenŋgi kambaŋ iikanonŋ batugianonŋ emba moŋ laligoro. Iinonŋ koinŋsa gbani 12:waa so iima ji kiro laligoro. Emba iikanonŋ Jiisaswaa gematanonŋ kaŋ malekuyaa kiti susuya oosiriro. ²¹Ii oosirinŋ iyaŋaajonŋ kokaenŋ jero, “Niinonŋ ii oosirimambaajonŋ moma bimoonŋ malekuyanondeenŋ boronŋ moŋ oosiriwenagati eenŋ, mono saanonŋ qeaŋgomana.”

²²Kaenŋ jeŋ oosiriro Jiisasnonŋ iikanondeenŋ eleema ii iima kokaenŋ ijoro, “Borana, momalaariganonŋ mono meŋ qeaŋgonŋ gonja. Mono kotiinŋ qaqaabuŋabuŋagawo satiinŋ laligowa.” Kaenŋ ijoro moma aua iikanondeenŋ qeaŋgoro.

Jiisasnonŋ Jairuswaa borata meŋ gbiliro.

²³Toroqenŋ kenŋgi Jiisasnonŋ qaa galembaa mirinonŋ uma ejemba jinŋgenŋ qama awelo uugiti ano ejemba tuuŋ guju giligiti, ii injiima kokaenŋ jeŋ kotonŋ oŋono, ²⁴“Mono seleenŋgenŋ kembu. Emba melaanonŋ mende komujaato, gaonŋa eja.” Kaenŋ jeŋ kotonŋ oŋono mogi jononŋsisi kaŋa kolooro jomoma mugi.

²⁵ Jomoma mugito, ejemba tuun somata ii injjoro seleengen kenji emba melaa iikawaa ee miri uutanonj uma borianonj mero waaro. ²⁶ Waaro iikawaa buju qaayanonj seij mindimindiri sopa gomanj ii kuuya sokoma keno. Kiaj.

Jiisasnonj jaagoo eja woi menj qeangonj orono.

²⁷ Jiisasnonj gomanj balonj ii mesaonj kemambaaonj keno eja jaagoo woiyanonj otaanj gematanonj kanj kokaenj qari, “Deiwidwaa gbilia, gii mono kiankomunj noromba.”

²⁸ Kaenj qari miri mombaa uutanonj uro jaagoo eja yorononj Jiisaswaanonj kari kokaenj qisinj orono, “Jaagara menj toomambaa kusunja noononj eji, ii moma laarijao me qaago?” Qisinj orono kokaenj meleema muri, “Ponjara, ii saanonj moma laarijo.” ²⁹ Kaenj meleema muri jaa dawogaranonj oosirinj irijoro, “Momalaarigaraa so mono koloowa.”

³⁰ Kaenj irijoro jaagaranonj tooro. Kaenj kolooro galej meme qaa kotakota oroma kokaenj irijoro, “Mobao, kokawaa bujuya ii mono monj mende jeri mobu.” ³¹ Kaenj irijoroto, yorononj mesaonj kema iikawaa bujuya jej seiri mindimindiri sopa gomanj ii kuuya sokoma keno. Kiaj.

Jiisasnonj eja qaamuunj monj menj qeangoro.

³² Jaagara tooro keni qaamuunj eja monj ii wama Jiisaswaanonj kagi. ³³ Kagi Jiisasnonj omeya konjono eja qaamuunj iionj qaa jero ejemba tuunj yonononj ii iima walingonj jegi, “Tani koi kaanja ii Israel uutanonj wala eejanonj kambanj monjenj mende iininj. Qaago. Keteda koi jaa morotaga iijonj.”

³⁴ Kaenj jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparanjkonj) yonononj jegi, “Iinonj mono omejiilanj yonoo ponjgiaa esujanonj ome onjotaanjenja.” Kiaj.

Jiisasnonj kanageso yonoojonj wosoya moro.

³⁵ Jiisasnonj kema gomanj ano taonj so liligonj ejemba qamakooli mirigianonj kuma onjoma bentotombaa Oligaa Bunja jej asarinj iikanonj uugia kuunj ji wiji ano jepajerepa kania kania menj qeangonj onjoma laligoro. ³⁶ Kaenj laligonj ejemba tuunja tuunja injiuro lama galengia qaa tanijaenj deenjeema ilinjwalinj qenj qeqelala laligogi yonoojonj wosoya moro.

³⁷ Kaenj injiima gowokouruta kokaenj injjoro, “Anutuwaa gawononj nene honja mamaga osasaanj momogonj ejato, ii menj kululuuyaa gawonj meme ejembanonj mono afaangia laligoju. ³⁸ Kawaaonj nene honja masuqeqetaa Ponjanonj gawonj meme ejemba wasinj onjombaatiwaaonj mono qama

[†] 9.34 Mat 10.25; 12.24; Maak 3.22; Luuk 11.15 [‡] 9.35 Mat 4.23; Maak 1.39; Luuk 4.44

[‡] 9.36 Janj 27.17; 1 Kijj 22.17; 2 Hist 18.16; Eze 34.5; Maak 6.34 [¶] 9.37-38 Luuk 10.2

koolinj laligowu. Qama koolinj mugi gawonj ejemba asuginj honja ii menj kululuuwu.” Kianj.

Aposol 12 yoŋoo qagia
Maak 3.13-19; Luuk 6.12-16

10 ¹Jiisasnoj gowokouruta 12 oŋoono iwaanonj kagi omejiilanj konjoma oŋombutiwaa ku-usuŋa oŋono. Kaanagadeenj ji wiji qenjenmanjenj kania kania menj qeaŋgowutiwaa ku-usuŋa oŋono. ²Wasiwasi eja aposol 12 yoŋoo qagia ii kokaenj: Mutuya ii Saimon, qata moŋ Piito qagi ano iwaa koga Andruu. Kawaa gematanonj Jeims ano koga Jon, mangara qata Zebedi.

³Filip ano Bartolomyuu, Tomas ano Matyuu takis meme eja, Jeims Alfiuswaa meria ano Lebeus qata moŋ Tadius, ⁴Saimon Zelot-politik ejaga^x ano Juudas Iskariot. Kariot eja kanonj kanagenj Jiisas memelolo menj muro.

Jiisasnoj gowokouruta 12 wasinj oŋono.
Maak 6.7-13; Luuk 9.1-6

⁵Jiisasnoj eja 12 ii wasinj oŋoma kokaenj jenj kotonj oŋoma injjoro, “Oŋo waba kantriwaa ejemba yoŋoononj mende kembu. Kaanagadeenj Samaria prowins yoŋoo taonjia moŋnonj mende kembu. ⁶Iikanonj mende kembuto, Israel kanagesowaa lama soogiti, mono iyoŋoononj kembu. Ii gawonjia mutuya. ⁷Daenj daenj kembuti, iikanonj mono Buŋa qaa kokaenj injijon jenj asariwu, ‘Siwewaa bentotononj mono kosere kaja. Mono iikawaa uutanonj keubu.’

⁸“Ejemba jigiawo mono menj qeaŋgonj oŋoma koomuya ii menj gbilin oŋoma laligowu. Ejemba manimbagiawo ii mono menj solanjaninj oŋoma omejiilanj ii konjoma oŋoma laligowu. Anutunonj iwoi kaleŋ oŋonoti, ii mono toroqenj kaleŋ oŋoma laligowu.

⁹“Kana kembutiwaajonj soojaakota goul me silwa me aenj kopanonj memeta ii mono irimuj kasagianonj mende somonjgowu. ¹⁰^zEjembanonj gawonj meme ejemba oŋoo laaligogia nangowutiwaa so kolooju. Kawaaajonj kana kembuti, iwoi koi mende menj kembu: geso mende, maleku samonja mendeto, motoonjgo mewu, kana esu mende ano taa gbaru mende mewu.

¹¹“Kema taonj me gomanj dakanonj keubuti, iikanonj mono morononj eja geria qabuŋayawo kolooji, iikawaajonj qisigi miri oŋombuti, mono iikanondeenj laligonj gawonj menj taonj ii mesaonj kana kembu. ¹²Miri moŋnonj uma luaenonj yoŋowo ewaatiwaa jewu. ¹³Kaenj jegi luaegia

^x 10.4 Nesenel paati Zelot yoŋononj Room gawman tuarenjenj ama iyangiaa nananj mewombaaajonj tompe menj laligogi. ^y 10.7-15 Luuk 10.4-12 ^z 10.10 1 Kor 9.14; 1 Tim 5.18

anjon kombutiwaa so koloojuti een, luaegianon mono iyonoo qagianon ubaato, ii anjon kombutiwaa so mende koloojuti een, luaegianon mono eleema onjoangiaanon kawaa.

¹⁴“Kema laligon miri monjon keugi mende koma horon onjoma qaagia mende mogi telambelangia mono kokaen jey qendeema onjombu, ‘Nono onjo gomanon kani sububun kana tambonananon mokotaaji, ii mono riin konjoratinin onjoangiaanon eleema kemebaa.’ Kaen jey saanon goman me taon ii mesaon toroqen kembu. ¹⁵^bNiinon qaa honja mon kokaen injijowe mobu: Anutunon kamban somatanon qemasologengiaa irona meleeno taon iikawaa qaganon ubaati, so iikanon mono Sodom ano Gomora goman yonoo so uugun toroqen onjombaa. (Sodom Gomora yononon bologa kanjanawo menj uugia mende meleengi Anutunon gerenon kondeema onjooro.) Kiaj.

Kema gawon megii sisiwerowero koloojaa.

Maak 13.9-13; Luuk 21.12-17

¹⁶^c“Mobu, lama yononon duuyaa kasu kawalia yonoo batugianon kemegi lugun injiwubo, niinon onjo iikawaa tani kaanja wasin onjombe kembu. Kawaajon mono mokolen^d kaanja momakooto qaganon galej menj aon laligon kewo kaanja ejemba bonjona koposowaa qaagia qaa laligowu. ¹⁷^eEjembanon onjo horon qaa jakegianon ama onjoma qamakooli mirigianon qaa gawongia menj ooli waayawonon onjootiwuya. Kawaajon ejemba kaanja yonoojon mono galej menj aon laligowu.

¹⁸“Tosianon noojona ama unuanji kantria kantria yonoo eja pon ano gawana yonoo jaasewangianon nambuya. Kaen nama noo kaniana nanjon jegi eja geria ii ano waba kantri kanageso yononon ii mobuya. ¹⁹Ii mobuto, qaa jakeyanon ama onjongi nambutu, kamban kanon naa qaaga nomaen jewonaga, iikawaa majakaka mende mobu. Qaa jewuyati, ii Unja Toroyanon aua iikanondeen onjombaa. ²⁰Onjoangiaa uugiaajonga qaa mende jewuyato, Amagiaa Unja Toroyanon mono uugia sololoooro qaa jewuya.

²¹^f“Uumeleembaa gadokopa monjon daramujanon uuta meleenotiwaajon ama ii memelolo mero qaa jakeyanon anji qegi komuwaa. Kaanagadeen man monjon meraborata memelolo mero komuwaa ano merabora yononon nemunmanjurugia qetama onjoma jegi unjugi komuwuya. ²²^gNoo qanaajon ama kantria kantria yononon kuuya kazi ama onjongi laligowuto, monjon

^a 10.14 Apo 13.51 ^b 10.15 Mat 11.24; Jen 19.24-28 ^c 10.16 Luuk 10.3 ^d 10.16 Mokolen ano raskol yononon asuganon manja qegi uulanawo mokoloon somonjon onjombuyaga. Iikawaa so bimoowabotiwaaajon gowoko nononon maslim, komyunist ano tosaanja yonoo batugianon qanana misinari ii asuganon mende jenkejon. Momakooto ii awaa. ^e 10.17-20 Maak 13.9-11; Luuk 12.11-12; 21.12-15 ^f 10.21 Maak 13.12; Luuk 21.16 ^g 10.22 Mat 24.9, 13; Maak 13.13; Luuk 21.17

kaparanj koma kambanj tegowaatiwaa so kotiinj bonj qej nambaati, iinonj mono oyanjboyanj buŋa qej aowaa.

²³“Taonj moŋnonj sisiwerowero ama onjombuti, ii mono kok koma taonj moŋgej kembu. Niinonj qaa honja moŋ kokaenj injjowe mobu: Onjo Israel taonja taonja mende liligodaborogi Siwe gomambaa Eja honjanonj eleema kawaa.

²⁴^hGowoko moŋnonj boiya uugunj momoyawo mende kolooja ano welenjqqe moŋnonj somataya uugunj gawombaa momo mende meŋ laligoja.

²⁵ⁱ“Gowokononj boiya kaanja momoyawo kolooro sokombaa ano welenjqqenonj somataya kaanja gawombaa momo meŋ laligoro sokombaa. Miri uuta mombaa eja jeŋ bolinj qata Iimolanj' qajuti eenj, iwaa embameraanjuruta yonjo qagia mono afaanjagadeenj iikaanj qamakebuya. Kianj.

Qaagiaajonj mono galeŋ meŋ aonj laligowu.

Luuk 12.2-7

²⁶^k“Ejembanonj iwoi ununj megi eji, ii kuuya mono kotunji asuganonj koloowaa. Kaanjadeenj qaa aasangoya eji, ii kuuya mono injisaanjgi moma kotowuya. Kawaajonj ejemba yonjoonj toroko mende moma laligowu.

²⁷Niinonj qaa pangamanonj olonj jemanjati, ii mono asasaganonj jewu. Qaa saŋe anji gejagianonj kemero mobuti, ii mono sombenonj asuganonj jewu. Kawaajonj mono qaagiaajonj galeŋ meŋ laligowu.

Morowaajonj toroko moninj sokombaa.

²⁸“Tosianonj selegia qej komuwuyagato, unjagia qej komuwombaajonj amamaawuyati, iyonjoonj toroko mende moma laligowu. Ii qaagoto, iwoi jegeŋa koi: Moŋnonj ku-usunj meŋ unja ano sele kaangadeenj tiwilaanj orono gere sianonj kemebaoti, iwaajonj mono toroko moma laligowu.

²⁹Tosianonj arionj (me wilisi) woi monej kota motoonjgodanonj sewanja mewutiwaajonj amakejuto, iridogi Manjgianonj ‘Oonj!’ mende jero iyeroonjga motoonjgononj balononj mende kamaawaa.

³⁰“Anutononj kalaŋ koma onjoma waj jugia kuuya kaanjagadeenj weenjgodaboronj janjgogia moja. ³¹Ejemba onjo sewanja ii arionj wilisi mamaga unjuugunj uuta kolooja. Kawaajonj mono toroko mende moma laligowu. Kianj.

Kraist jokoloowu me qakoombu?

Luuk 12.8-9

³²“Kaenj kolooro moŋnonj nii ejemba jaagianonj jokolonj nombaati, niinonj mono kaanjadeenj ii Manja Siwe gomanonj laligojiwaa jaanonj

^h 10.24 Luuk 6.40; Jon 13.16; 15.20 ⁱ 10.25 Mat 9.34; 12.24; Maak 3.22; Luuk 11.15

^j 10.25 Juuda yonjoononj Iimolanj qata Beelzebul. Ii omejiilanj yonjo somatagia. Matyuu 9.34 kanonj Jiisaswaaajonj qa bologa ii qagi. Iikawaa so Jiisaswaa alauruta ananaajonj qa bologa kania kania qamakebu. ^k 10.26 Maak 4.22; Luuk 8.17

jokoloomanja. ³³ ^lKaento, moŋnoŋ nii ejemba jaagianonŋ qakooma nombaati, niinonŋ mono kaanŋideenŋ ii Maŋna Siwe gomanonŋ laligojiwaa jaanonŋ qakoomanja.” Kiaŋ.

Jiisaswaaŋonŋ luae qaagoto, kazi koloowaa.

Luuk 12.51-53; Luuk 14.26-27

³⁴ Jiisasnoŋ toroqenŋ kokaenŋ inŋjoro, “Kokaenŋ mende romoŋgowu: Jiisasnoŋ luae qemambaajonŋ ama namonoŋ kamaaro. Niinonŋ luae qemambaajonŋ qaagoto, noojonŋ ama juma deenŋgi manjawaa soo somatanonŋ aowuya.

³⁵ ^m“Ii kokaembaajonŋ jejeŋ: Noo Buŋa qaananonŋ ejemba uugia kuuro meleengitiwaaŋonŋ ama kokaenŋ koloowaa: ‘Maŋ mera yorononŋ juma kerekere ani nemuŋ bora yorononŋ riitama aori enarononŋ enaroya qetama aonŋ deembaota. ³⁶ Ejemba iyaŋgiaa sumanŋurugianonŋ mono kereurgia koloowuya.’

³⁷ “Moŋnoŋ nii gogoraagenŋ ama noma nemuŋa me maŋa jegenŋa ama jopagowaati, ii noononŋ mende sokombaa. Moŋnoŋ nii gogoraagenŋ ama noma meria me borata jegenŋa ama jopagowaati, ii noononŋ mende sokombaa. ³⁸ ⁿSisigia megi moŋnoŋ nii notaanŋ siimbobolo moma maripoononŋ komumambaajonŋ mende jororiwaaati, ii noononŋ mende sokombaa.

³⁹ ^o“Moŋnoŋ iyaŋaa laaligo siiseweweya qaa ii mokoloowaati, iwaa laaligoyanonŋ mono soowaa. Moŋnoŋ noojonŋ ama laaligoya qeleeno soowaati, iinonŋ mono oyaŋboyanŋ laaligo mokoloowaa.” Kiaŋ.

Anutunonŋ gawoŋgiaa tawaya oŋombaa.

Maak 9.41

⁴⁰ ^pJiisasnoŋ jero, “Moŋnoŋ oŋo mirianonŋ koma horonŋ kalaŋ koma oŋombaati, iinonŋ mono nii koma horonŋ nombaa. Moŋnoŋ nii koma horonŋ nombaati, iinonŋ wasiŋ nonoti, mono ii mirianonŋ koma horonŋ mubaa.

⁴¹ Moŋnoŋ gejatootoo ejemba moŋ gejatootoo gawoŋjaajonŋ ama mirianonŋ koma horonŋ kalaŋ kombaati, iinonŋ mono gejatootoo ejembawaa tawaya buŋa qeŋ aowaa. Moŋnoŋ ejemba solanŋa moŋ solanŋa koloojiwaaŋonŋ ama mirianonŋ koma horonŋ kalaŋ kombaati, iinonŋ mono ejemba solanŋaa tawaya buŋa qeŋ aowaa.

⁴² “Moŋnoŋ merabora koi yoŋoonoŋga mombaajonŋ noo gowokona koloojiwaaŋonŋ ama apu sanŋoŋa qambiawo newaatiwaaŋonŋ mubaati, Anutunonŋ mono iikawaa tawaya meleema mubaa. Niinonŋ qaa hoŋa

^l 10.33 2 Tim 2.12 ^m 10.35-36 Mai 7.6 ⁿ 10.38 Mat 16.24; Maak 8.34; Luuk 9.23

^o 10.39 Mat 16.25; Maak 8.35; Luuk 9.24; 17.33; Jon 12.25 ^p 10.40 Maak 9.37; Luuk 9.48; 10.16; Jon 13.20

monj kokaen injijowe mobu: Nangonj onjombuti, iyonjononj mono tawa mewuya.” Kianj.

Jombaanonj gowoko woi Jiisaswaanonj kari.

Luuk 7.18-35

11 ¹Jiisasnonj jenjkooto qaaya kaanj gowokouruta 12 onjono tegoro gomanj ii mesaonj toroqenj Galili prowinswaa taonj tosiannonj kema Buja qaa kuma onjoma iikanonj uugia kuuj laligoro.

²Kambanj kanonj Jon Oomulu ejanonj kapuare mirinonj rama Kraistnonj gawonj kaen meroti, ii moma gowokowoita woi wasinj orono Jiisaswaanonj keni. ³Kokaenj qisinj mubaotiwaajonj wasinj orono kema jeri, “Menjqqeango eja kawaatiwaajonj mamboninj giinonj ii koloojanj me eja monj kanagenj kawaatiwaajonj mambombonja?”

⁴Kaenj qisinj muri kokaenj meleeno, “Iwoi iima mojaoti, iikawaa sunduya mono kema Jon kokaenj ijori moba: ⁵“Jaagoo yonjononj jaagia uuj iigi meendangoya yonjononj kana kema kagi manimbagiawo yonjononj solananigi gejaduu yonjononj qaa mogi koomugiti yonjononj gbilin waagi kamaanqeqeta yonjoojonj Oligaa Buja jenj asariwe momakeju. ⁶Kaenj kolooro iigi mombaa uutanonj mende boliro gema nuwaati, iinonj mono simbawonj koloaja.”

⁷Kaenj meleeno Jombaa gowoko yorononj keni Jiisasnonj kanainj Jombaa kania ejemba tuuj yonjoojonj kokaenj jenj asariro, “Onjo balonj qararanjonkonjanonj naama iibombaajonj kenji? Haamononj bowo utugonj metano wansanj-wansanj amakeji, onjo eja iikaanja kaya iibombaajonj kenji me? ⁸Me naa iwoiga iibombaajonj kenji? Eja malekuya akadamyawo mouma laligoroti, ii iibombaajonj me? Mobu, ejemba malekugia iimasiinjsiinjawo moumakejuti, iyonjononj mono kinj yonjoo jinjaronj mirigianonj laligoju. Ii balonj qararanjonkonjanonj qaago.

⁹“Me naa iwoiga iibombaajonj kenji? Gejatootoo eja monj iibombaajonj me? Onjanonj, niinonj kokaenj injijowe mobu: Eja iigiti, iinonj mono gejatootoo ejemba tosaanja unjuugunj qaita monj koloaja. ¹⁰‘Iwaa kania ii wala eenanondeen kokaenj oogita eja, ‘Moba, niinonj qelena gajoba monj wasiwe waladeen kema ejemba uugia mindingonj goo kana meleuro giinonj mono iwaa gematanonj namononj emu kemebaga.’

¹¹“Qaa kaenj ejato, niinonj qaa honja monj kokaenj injijowe mobu: Embanonja merabora koloogiti, kuuya iyonjoo batugianonj Jononj mono kuuya unjuugunj qabuayawo nanja. Nanjato, Siwewaa bentotonj uutanonj keuma Anutuwwa qabuayaya mokolonjkejuti, iyonjoo batugianonj kamaanqeqeta konoga iinonj mono Jon uuguja.

⁹ 11.5 Ais 35.5-6; 61.1 ¹⁰ 11.10 Mal 3.1

12^s“Jon Oomulu ejanonj Buja qaa jero kamban iikanondeej kanain Siwewaa bentotoja geriawo tuarenjenj ama manja qenkejuto, kilenj uulanawo kema somariinjeja. Manja geregiawo qenkejuti, iyonononj mono bentotonj ii iyangiaajonj horonj buja qenj aonjeju. 13Bentotombaa kania ii Mooseswaa Kana qaanonj ano gejatootoo ejemba kuuya yonoo Buju Terenonj oogi weenjonj laligonj kouninj Jononj koloonj honja asuganonj injisaano. 14‘Qaa koi moma analinj anjonj kombombaaajonj mojuti eenj, Elaija koloowaatiwaa so anoti, Jononj mono ii kolooja. 15Mojononj uugejiawo laligoji, iinonj mono qaa ii geja ama moma kotowa.

16“Ejemba kete namononj laligojuti, ii mono naa iwoiwo so ama onombenaga? Yonononj naamade kaanja koloju. Yonononj maaket sombenonj rama qaa jomo menj tondu qama kokaenj jenjeju,

17 ‘Nono rii gbawe menj awelo uuninj onjo mende orogi.

Nono jinjenj qaninj onjo mende saagi.’

18“Iikawaa kania ii kokaenj: Jon Oomulu ejanonj kanj nene sinji laligonj wain apu mende nero iwaajonj jenjeju, ‘Ome mojononj uutanonj kemero laligoja.’

19“Siwe gomambaa Eja honanonj kanj nembanene nenj korisoro ano iwaajonj kokaenj jenjeju, ‘Mobu, iinonj baononj newageej nene qozozonjonj nenj wain apu suulanj nenj takis eja tiliqiligiawo ano bologa meme yonoo alagiaga laligoja.’ Anutuwaa momakooto koma gbilinjejuti, iyonoo nanamemengiaa honanonj mono momakootogianonj sokonji, ii qendeemakeja.” Kiaj.

Jiisasnonj taonj 3 yonoojonj ‘Yei wosobiri!’ jero.

Luuk 10.12-15

20Kawaa gematanonj Jiisasnonj kanainj taonj tosaanja temboma onono. Taonj tosaanja iikanonj angoletoya ku-usunawo seiseiya mero kolooroto, kilenj uugia mende meleengi. Kawaaajonj ii temboma kokaenj jenj onono, 21^u“‘Oo Korazin toya, niinonj onoojonj ‘Yei!’ jenj saajenj ano Betsaida toya, onoojonj kaanagadeenj ‘Yei!’ jenj saajenj. Niinonj yonoononj kema qaana jewe sasoniro angoletona ku-usunawo kolooroto, uugia kilenj mende meleengi. Angoletoto ii waba gomanonj Taia ano Saidon sitinonj koloonagati eenj, iyonononj mono kambanj koriga uugia meleembombaa kaisareya qendeema resa ano too arija saabuyaga.

22“Saabuyagato, niinonj kokaenj injijowe mobu: Anutononj kanagenj Korazin ano Betsaida yonoo qaagia jenj tegonj ironja meleeno siimbobolo mobuti, kambanj somata kanonj ii mono Taia ano Saidon iyonoo siimbobolo soya uugunj mobuya.

^s 11.12-13 Luuk 16.16 ^t 11.14 Mal 4.5; Mat 17.10-13; Maak 9.11-13 ^u 11.21 Ais 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Joel 3.4-8; Aam 1.9-10; Zek 9.2-4

²³“Ano Kaperneam toya, Anutunonj onjo saanonj metaama onjono Siwe gomanonj ubuyaga me qaago? Qaago totoonj! Onjo mono koomuwaa senjonj gomanonj kemebuya. Niinonj yonjoononj kema qaana jewe sostoniro anjoletona ku-usunjawo mewe kolooroto, uugia kilenj mende meleengi. Anjoletoto ii Sodom taanonj koloonagati eej, taonj iikanonj mono kambanj kokaamba kaanagadeej toroqen nanaga.

²⁴“Nanagato, niinonj kokaenj injijowe mobu: Anutunonj kanagenj Kaperneam onjo qaagia jej tegonj ironja meleeno siimbobolo mobuti, kambanj somata kanonj mono Sodom yonjononj siimbobolo iikawaa soya uugunj mobuya.” Kianj.

Lombogiawo onjononj mono noononj kanj haamo mewu.

Luuk 10.21-22

²⁵ Kambanj kanonj Jiisasnonj qaa kokaenj jero, “Oo Amana, giinonj Buja qaaga momakooto ejemba momo somata megiti, iyonjoononj mesanjonato, ejemba iyanjiaajonj moma kamaan merabora kaanja poumapou laligojuti, ii mono iyonjoononj injisaana moma asariju. Kawaajonj niinonj Siwe namowaa Poja gii mepeseen gonjen. ²⁶ Oo Amana, gii geenjo kaenj koloowaatiwaaajonj mona sokono awaa kolooro.

²⁷“Amananonj mono iwoi kuuya jej kotooro noo buja kolooro. Amananonj Meriaa kania anodeen moma yagoro mojononj ii mende moja. Kaanagadeen Merianonj Amayaa kania moma yagoro mojononj ii mende moja. Kaanagadeen mojononj Amanaa kania mende moma yagoro Merianondeen ii moja ano ejemba meweengonj onjoma yonjoononj ii injisaambaati, iyonjononj mono Ama moma mubuya.

²⁸ “Gawonj menj uulombogiawo laligojuti, onjo kuuya mono noononj kagi uugia menj afaanjonj onjombe haamo mewu. ²⁹ Noononj qaqanj ii mono sawingianonj ama anjowu ano niinonj nanamemena kuma onjombe ii mono moma sororogonj laligowu. Niinonj uuna menj kamaan ama gumbonjonjonj ejaga koloonenjwaaajonj mono saanonj uugia menj afaanjonj onjombe haamo mokoloowuya. ³⁰ Noononj qaqanj menj anjogogi sogianonj kolooja ano lombo onjombe bosimbuti, iikanonj mono afaanja kolooja.” Kianj.

Jiisasnonj Sabat kendombaa Poja kolooja.

Maak 2.23-28; Luuk 6.1-5

12 ¹ Kawaa gematanonj Sabat kendonj mojononj Jiisasnonj wiit dumunj gawonj koria somata kotonj keno. Keno gowokourutanonj wosogia injiro wiit honja motomotoonj kanainj borogianonj kuma negi. ² Negito, Farisii (Kana

† 11.23 Ais 14.13-15; Jen 19.24-28 * 11.24 Mat 10.15; Luuk 10.12 * 11.27 Jon 3.35; 1.18; 10.15 † 11.29 Jer 6.16 † 12.1 Dut 23.25

qaawaa kaparaŋkonŋon) toŋianonŋ ii iima Jiisas kokaenŋ ijogi, “Moba, goo gowokouruganonŋ mono Sabat kendombaa gawonŋ meme ŋonŋoya uuguju?”

³“Kaenŋ ijogi kokaenŋ meleeno, “Kinŋ Deiwidnonŋ manjaqeŋe ejauruta ŋonŋowo liligonŋ wosogia inŋiro iwoi anŋgiti, ii weenŋgogi me qaago? ⁴Iinonŋ Anutuŋwaa opo sel jigononŋ uma bered kowoga Anutuŋwaa jaaseŋaŋanonŋ alatanonŋ anŋi raro esuŋanonŋ tururo qetegogiti, ii mero negi. Bered kowoga mesamesaoya ii jigo gawonŋ galeŋ ŋonŋonondeenŋ neŋ laligogi. Iinonŋ ano iwaa kerasuru-urutanonŋ ii newubotiŋwaa ŋonŋo eroto, ii kileŋ negi. ⁵“Kaenŋiadeenŋ jigo gawonŋ galeŋ ŋonŋononŋ Sabat kendononŋ jiwowonŋ jigononŋ nama gawonŋ meŋ gawonŋ mewutiŋwaa ŋonŋo uugunŋ kileŋ qaagiawo mende koloonŋkeju. Qaa ii Kana qaanonŋ weenŋgogi me qaago?”

⁶“Ii weenŋgogi, kaenŋ moŋento, niinonŋ kokaenŋ inŋjomana: Koi nanŋi, iinonŋ mono jiwowonŋ jigo uugunŋ uuta koloŋo. ⁷Buŋa Terewaa qaa moŋ kokaenŋ eja, “Niinonŋ siimolonŋ oowutiŋwaaŋonŋ qaagoto, batugianonŋ kianŋkomunŋ aowutiŋwaaŋonŋ moŋeŋ.” Onŋo qaa iikawaa kania mobuyagati eenŋ, eŋemba koposowaa qaana qaa nonoo qaana mono tondu mende jeŋ tegowuyaga.

⁸“Ii kokaembaaŋonŋ jeŋeŋ: Siwe gomambaa Eja hoŋanonŋ mono Sabat kendombaa Poŋa koloŋo.” Kianŋ.

Jiisasnonŋ eja boria soorŋgoya meŋ qeangoro.

Maak 3.1-6; Luuk 6.6-11

⁹Jiisasnonŋ gomaŋ ii mesaonŋ qamakooli mirigianonŋ uro. ¹⁰Iikanonŋ eja boria soosoolia moŋ raro. Eŋembanonŋ Jiisas qaa jakeyanonŋ ama mubombaajonŋ kokaenŋ qisiŋ mugi, “Eja Sabat kendononŋ meagonŋ Kana qaa uuguwoŋa me qaago?”

¹¹“Qisiŋ mugi kokaenŋ meleeno, “Onŋoonŋga morononŋ kokaenŋ koloŋo: Eja mombaanonŋ lama motoonŋononŋ Sabat kendononŋ roŋnonŋ kemebaati eenŋ, iinonŋ ii mende meŋ hororo koubaa? ¹²Ejawaa seŋaŋanonŋ mono lamawaa seŋaŋa mamaga uuguŋi, mono ii romonŋowu. Kawaajonŋ Sabat kendononŋ gawonŋ awaa meŋ kaanjonŋ Kana qaa mende uuguwoŋa.”

¹³Kaenŋ meleema eja ii ijoro, “Gii mono boroga qeteterewaa.” Kaenŋ ijoro qeteterewo wala anoti, iikawaa so awaa koloŋo boria alia kaŋa kolooro.

¹⁴Kaenŋ kolooro Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonŋonŋ) ŋonŋononŋ seleenŋenŋ kema ajoajoro ama Jiisas nomaenŋ ama qeniŋ komuwaatiŋwaa qaa jeŋ moŋgaŋgi. Kianŋ.

Anutuŋwaa gawonŋ meme eja tak-kootoya ii kokaenŋ:

¹⁵Jiisasnonŋ qaagia ii iima kotonŋ iikanondeenŋ gomaŋ ii mesaonŋ moŋgenŋ keno. Keno mamaganonŋ iwaa gematanonŋ otaŋ kenŋi ŋonŋoo batugianonŋ

^a 12.3-4 1 Sml 21.1-6 ^b 12.4 Lew 24.9 ^c 12.5 Jan 28.9-10 ^d 12.7 Mat 9.13; Hoos 6.6
^e 12.11 Luuk 14.5

ji ejemba kuuya menj qeaŋgoŋ oŋono. ¹⁶Ii menj qeaŋgoŋ oŋoma kania asuganoŋ jewubotiwaajonj kotakota qotogonj oŋono. ¹⁷Kaenj kolooro Anutunonj gejatootoo eja Aisaia sololoo qaa monj jeroti, iikanonj mono honjowo kolooro. Qaa ii kokaenj jerota eja,

¹⁸ ^f“Iibu, koi mono noo gawonj ejana kolooro ii meweeŋgonj mube. Niinonj wombo alana iwaajonj mobe kerana qeaŋgoro uunanonj iwaajonj aisoŋkejenj.

Niinonj Uŋana Toroya iwaa uuta sokombaatiwaajonj wasiwe kemero iinonj qaa dindinjagadeenj jenj tegonjkejenj iwaa Buŋa qaaya injisaama jenj seiroy kantria kantria yonjoononj kembaa.

¹⁹ Iinonj aŋgowowo mende ama qaa tokoronjkota mende qamakebaa. Ejemba monjonj iwaa qa otonja ii roonj qeqe kananonj mende mobaa.

²⁰ Bowo ologogiti, iinonj ii mende qosombaa.^g Lambewaa wikyanonj jenj kotonj sokoya kolooro bolanjonj jenj bobo amakeji, iinonj ii mende qebugowaa. Gawonja kaenj menj ejembanonj qaa dindinja otaawutiwaajonj manja qenj laligororo qaa iikanonj haamo ano otokorianj ambuya.

²¹ Kantria kantria yonjononj mono iinonj ilaanj onjombaatiwaajonj mamboma joronj qoronjgia iwaa qatanonj ama laligowuya.” Kiaŋ.

Jiisasnonj ome yonjoo esunja uugunj qero kamaaja.

Maak 3.20-30; Luuk 11.14-23

²² Omenonj eja monj qaamuunj menj muro jaaya gooro moto laligoroti, ii wama Jiisaswaanonj kagi. Jiisasnonj ii menj qeaŋgoro omeya kouma keno neselaja loloo mombo qaa jenj uunj iiro. ²³Uunj iiro ejemba tuunj kuuya yonjononj ii iima aarunj jegi, “Eja koi kanonj mono Deiwidwaa gbilia kolooja me?”

²⁴^hKaenj jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparanjkonj) yonjononj ii moma kokaenj jegi, “Eja koi kanonj mombaa ku-usunonj qaagoto, omejiilanj yonjoo Pongia iimolanj iwaa esunjonj ome onjotaanjenja.”

²⁵Kaenj jegito, Jiisasnonj uuronj onjogogia modaboronj kokaenj injjoro, “Kantri daenj yonjoo galenjurugianonj batugianonj aŋgowowo ama jumbuti, iyonjononj mono tiwilaanj aogi kantrigianonj bolinj saoyagadeenj kolooŋ qeqelalanj ewaa. Kaanagadeenj siti me gomanj mombaa kanageso yonjononj batugianonj aŋgowowo ama jumbuti, iyonjononj mono galenjkonj gawonjgia menj nambombaajonj amamaawuya.

^f 12.18-21 Ais 42.1-4 ^g 12.20 Bowo ano lambewaa wik ii ejembawaajonj jeja. Ejembanonj monj qen jaabamagee ama mug i momalaarianonj janjonj qaomambaajonj anji, Jiisasnonj ii menj qeaŋgowaa. ^h 12.24 Mat 9.34; 10.25

26 “Mobu, Satanonj mono alia Satan monj otaanagati eenj, iyonononj mono batugianonj angowowo ama jumbuyaga. Kaenj kolooro galenkonjonj gawonjia mewombaaonj amamaagi ometotonjgianonj mono nomaen nanaga?

27 “Mobu, niinonj iimolambaa esunonj omejiilanj konjoma onombenagati eenj, onoo alaurugianonj mono morowaa esunonj ii konjoma onombuyaga? Kawaajonj yonononj mono qaagia honja me qaagoti, ii gosinj jery tegowu.ⁱ 28 Ii jery tegowuto, Anutuwaa ku-usunonj noo boro susuna sololoooro omejiilanj onotaankejery eenj, Anutuwaa bentotononj mono onoononj kanj kuuja. 29 Mononj eja kotiga iimolambaa kana boria waladeenj mende somonjgowaati eenj, iinonj mono nomaen mirianonj uma qengama esuhinaya menaga? Waladeenj ii somonjgoro rarogo mono saanonj mirianonja ilawoilaya kuuya tagonj menj kembaa. (Iikawaa so niinonj kaanagadeenj Satan somonjgonj gematanonj omeya onotaankejery.)

30^j “Mononj niwo mende laligoji, iinonj mono qetegonj nomakeja. Mononj ejemba noo qanonj ajoroowutiwaajonj mende horonj onomakeji, iinonj mono mendeema onomakeja. 31 Kawaajonj niinonj qaa monj kokaen injjomana: Ejemba singisonjo ama mepaqepae kuuya amakejuti, ii Anutunonj saanonj mesaonkejato, mononj Unja Toroya mepaegowaati, iikawaa singisonjgoya Anutunonj mono kambanj mononj mende mesaowaa. Qaago totoonj!

32^k “Mononj Siwe gomambaa Eja honja mepaegonj qaa jewaati eenj, Anutunonj ii saanonj mesaowaato, mononj Unja Toroya mepaegonj qaa iwoi jewaati, iwaa singisonjgoya ii Anutunonj namononj laligowaatiwaa so me koomu gematanonj kanonj mende mesaowaa.

Gerewaa kania ii honja iima gosinj moma kotowu.

Luuk 6.43-45

33^l “Gerewaa kania ii honja iima gosinj mojonj. Kawaajonj mono gere galen konji awaa kolooro honja awaa koloonkebaa me gere menj boligi honja bologa koloonkebaa. 34^m Eja uutanonj iwoi saa qen eji, ii mono buutanonj asuganonj jerykeja. Kawaajonj onjoangio qatowaa merauruta kolooju. Bologa kaen koloonj mono nomaen qaa awaa jewuyaga? 35 Eja awaawaa uu kowianonj iwoi awaawaa moriana eji, iinonj mono awaa ii asuganondeenj jerykeja. Eja bologaa uu kowianonj iwoi bologaa moriana eji, iinonj mono bologa ii asuganonj jerykeja.

ⁱ 12.27 Iyangiaa sele galenjurugianonj Anutuwaa qata qama kilenj ome ii iimolambaa esunonj konjoma ononji niinonj ii Anutuwaa ku-usunonj konjoma onomakejery. Ororonj mende nanjonjwaajonj morononj honja ano morononj qaa qolonjmolonjgoya otaankeja? Yononj me niinonj? ^j 12.30 Maak 9.40 ^k 12.32 Luuk 12.10 ^l 12.33 Mat 7.20; Luuk 6.44 ^m 12.34 Mat 3.7; 23.33; 15.18; Luuk 3.7; 6.45

³⁶ “Kaen jenkejato, niinon qaa honja monj kokaen injjowe mobu: Ejembanon songo waleema qaa je omaya omaya jewuti, iyonononj mono qaa jegia kuuyaa kania ii jenteegowaa kamban somatanonj Anutuwaajonj jen asarigi gosiwaa. ³⁷ Likawaa kania ii kokaen: Anutunonj mono qaa juga gosinj iikawaa so qaaga jen tegoro solanjaniwaga me qaagawo koloonj lombo mokoloowaga. Kianj.

Boi tosianonj angoletowaajonj kaparanj koma welengi.

Maak 8.11-12; Luuk 11.29-32

³⁸ “Kamban kanonj Farisii (Kana qaawaa kaparanjonjonj) ano Kana qaawaa boi tosianonj Jiisaswaajonj kokaen ijogi, “Boi, gii saanonj angoletonj monj mena ii iibombaajonj mojonj.”

³⁹ “Kaen ijogi kokaen meleema onono, “Ejemba kete namononj laligojuti, ii tuuj somata bologa koloonj serowilinj amakeju. Yonononj Anutuwaawaa aiweseyaajonj kaparanj komakejuto, aiwese monj gejatootoo eja Joonawaanonj mono koloodabororo. Anutunonj aiwese morota monj mende ama onombaa. ⁴⁰ “Joonanonj gomamboria karonj kowe osombaa (gajugaju) tomenanonj laligoroti, kawaa so Siwe gomambaa Eja honjanonj kaanagadeenj gomamboria karoombaa so balonj uutanonj ewaa.

⁴¹ “Joonanonj Niiniwe ejemba batugianonj kema Anutuwaawaa qanonj uugia kuuro moma iikanondeenj uugia meleengito, mobu, niinonj batugianonj asuginj nama Joonawaa nanamemenja uugunj amakejenj. Kaen amakejento, onjo kilenj telambelanj ama nomakeju. Kawaaajonj Niiniwe ejembanonj jenteegowaa kamban somatanonj ejemba tuuj somata koi nanjuti, onjowo ororonj koomunonjga waama onjoo kooronjianonj motoonj nambu. Motoonj nama Niiniwe yonononj qaa kokaen onjoo selegianonj kuuwuya, ‘Onjo Siwe gomambaa Eja honja telambelanj ama mugij Anutunonj ironja meleema onjono siimbobolo uuta mobuya.’ Niiniwe yonononj kaen jegi nanamemengianonj onjonganj kaniagia injisaanjinj gamugia mobuya.

⁴² “Kaniagiaa kaisareya monj ii kokaen: Anutunonj kerugenj momakooto uuta somata ii kinj Solomon muro Saut waagenjga kantri mombaa kwiin embanonj Solomombaa momakootoya momambaajonj siinja moro. Siinja moma gomanj goraayanonjga waama kana koriga tintinj kanj laligonj Solomombaa momoya moro.

“Ii moroto, mobu, kambanj kokaamba niinonj batugianonj koloonj nama Anutuwaanonj momakooto uuta menj kajenji, ii Solomombaa momakootoya uuguja. Uugujato, onjo kilenj telambelanj ama noma tompinj laligogij mende sokonja. Kawaaajonj Anutunonj kanagenj ejemba korebore horonj

ⁿ 12.38 Mat 16.1; Maak 8.11; Luuk 11.16 ^o 12.39 Mat 16.4; Maak 8.12 ^p 12.40 Jon 1.17
^q 12.41 Jon 3.5 ^r 12.42 1 Kij 10.1-10; 2 Hist 9.1-12

oŋoma qaagia jeŋ tegowaatiwaajon jaayanon keubuti, kamban iikanon Saut kantriwaa kwiin emba iikanon mono kaanagadeen keubaa. Iinon ejemba tuun somata koi nanjuti, oŋowo ororon koomunonga waama oŋoo kooronŋianon motoon nambaa. Motoon nama qaa kokaen oŋoo selegianon kuuwaa, 'Oŋo Jiisas telambelan ama mugu Anutunon irona meleema oŋono siimbobolo uuta mobuya.' Iinon kaen jero oŋonon siligia gosin oŋoanŋiaajon gamugia mobuya. Kiaŋ.

Ome yoŋonon eja uutanon eleembobaajon kaparan konju.

Luuk 11.24-26

⁴³“Omenon eja uutanonga kouma balon qararanŋonŋonon kema lan lilion lilion haamo memambaajon miri monŋama mon mende mokoloowaa. ⁴⁴Ii mende mokolon moŋoya tiiro kokaen jewaa, ‘Mirina mesaon kaweti, iikanon mono mombo eleemaŋa.’ Kaen jeŋ eleema miria usuma menjerengoro eroti, ii gbameŋa ero mokoloowaa.

⁴⁵“Kaen mokolon kema omejiilan tosaŋa 7 unuambaa. Omejiilan 7 ii iyaŋa uugun bologa totoon koloju. Iinon ii unuano kan miri ii uma iikawaa uutanon laligowuya. Kaen kolooro eja iikawaa kania wala kilenŋilen kolooro, kanagen boliqolidaborowaa. Ejemba tuun somata bologa koi kete namonon laligojuti, oŋonon kaanagadeen kaen koloowaa.” Kiaŋ.

Jiisaswaa nemunŋkouruta

Maak 3.31-35; Luuk 8.19-21

⁴⁶Jiisasnon toroŋen ejemba tuun qaa inŋion laligoro nemunŋkoganon kan seleenŋen nama iwo qaa jewombaajon mogi. ⁴⁷Mogi moŋnon kokaen ijoro, “Moba, goo nemunŋkoganon mono seleenŋen nama giwo qaa jewombaajon moju.”

⁴⁸Qaa ii ijoroto, iwaajon meleema kokaen jero, “Noo nemuna ii moronon? Noo kouruna ii moronon?” ⁴⁹Kaen jeŋ boria gowokouruta yoŋonon baagen boraama jero, “Iibu, noo nemuna ano kouruna hoŋa mono koi. ⁵⁰Daen yoŋonon noo Siwe Maŋnaa uusiŋa teŋ komakejuti, kuuya iyoŋonon mono noo nemuna ano naanŋkouruna koloju.” Kiaŋ.

Qosomakororo eja waa sareqaa.

Maak 4.1-9; Luuk 8.4-8

13 ¹Kamban iikanondeen Jiisasnon goman ii mesaon apu anŋon goraayanon kemen raro. ²^sRaro ejemba tuunlembenon iwaanon kema ajoroogi wanŋonon uma raro. Raro ejemba tuun kuuya yoŋonon anŋon goraayanon sakasinon ajoroogi.

^s 13.2 Luuk 5.1-3

³Kaen ajoroogi sareqaa mamaga jeŋ kokaen jero, “Mobu! Eja moŋnon nene kota qosoma kororoomambaajon gawonon keno. ⁴Kema qosoma kororooro kota tosonian kana goraayanon kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koŋgi (warawen) kooŋa kooŋa kouma ii nedaborogi.

⁵“Kota tosonian jamo kowonjinon kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koma kanon namo mamaga mende mokoloogi. Namu dusiita qaa erotiwaajon kuragagia uulanawo kougi. ⁶Kougito, weenon kouma injiima jeŋ koton onono tiigia qaagotiwaajon soolin gororongogi.

⁷“Kota tosonian kumuntiri waayawonon kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koŋgi iikanon kouma qeŋ turuŋ bibiloko meŋ ononŋgi. ⁸Kaen jaŋgon qaonoto, kota tosonian namo awaanon kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koma tosaan kogia 100 koloogi. Tosia kogia 60, tosia 30 iikawaa so koloon seigi. ⁹Moŋnon uugejiawo laligoji een, iinon mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kiaŋ.

Jiisanon naambaajon sareqaa jero.

Maak 4.10-12; Luuk 8.9-10

¹⁰Kaen jero gowokourutanon kaŋ Jiisas kokaen qisiŋ mugi, “Gii mono naambaajon ejemba yoŋoo qaa jemanjen sareqaanon ama jeŋkejan?” ¹¹Qisiŋ mugi kokaen meleema injoro, “Ii kokaembaajon: Siwewaa bentotonon keuma laligowonatiwaa qaa aasangoya ii onon asuganon injiowe moma kotojuto, iyonoonon ii kaen qaago.

¹²“Kawaa kania ii kokaen: Moŋnon momakootoyawo laligoji, Anutunon mono ii toroqen muro koma gbilin morianawo laligowaato, moŋnon momakootoya qaa laligoji, Anutunon mono momoya melaa eji, ii kaanagadeen qetegon wambaa.

¹³“Ejemba yoŋoo qaa jemanjen kokaembaajon sareqaanon ama jeŋkejen: Yoŋnonon iyanŋiaa jaagianon iwoi iimago kania kileŋ mende iima kotowuya. Iyanŋiaa gejagianon qaa tororo momago kania kileŋ mende moma asariwuya. ¹⁴“Gejatootoo eja Aisaianon waladeen qaa moŋ jeŋ ooroti, iikanon ejemba kaan yoŋoojon hoŋawo koloonkeja. Qaa ii kokaen,

‘Qaa moma bimbimŋonŋo kania kileŋ mende moma asariwuya.
Iwoi iima bimbimŋonŋo kania kileŋ mende iima kotowuya.

¹⁵Ejemba tuuŋ somata koi yoŋoo uugianon mono kotakota gojoma eja. Gejagianon qaa moma bimbimŋonŋo jaagia komujulaan laligoju.

Kaen mende ambuyagati een, mono jaagianon iwoi iima koton gejagianon qaa moma uugianon kania moma asariŋ uugia meleenŋi niinon ii saanon meŋ qeŋgon onombenaga.’

¹ 13.12 Mat 25.29; Maak 4.25; Luuk 8.18; 19.26 ² 13.14-15 Ais 6.9-10

16 “Qaa kaen ejato, oŋoo jaagianon iwoi iima kotojiwaajon mono simbawonjowo koloouju. Gejagianon qaa moma kotojiwaajon mono simbawonjowo koloouju. 17 Niinon qaa honja toon monj kokaen injjomana: Gejatootoo ejemba ano Anutuwaanon ejemba solana mamaganon oŋo iwoi koi ijuti, ii iibombaajon awelegon laligogito, ii mende iigi. Oŋo qaa koi mojuti, yoŋonon ii mobombaajon uuqeanŋo somata moma laligogito, ii mende mogi. Kianj.

Jiisanon sareqaawaa kania jero.

Maak 4.13-20; Luuk 8.11-15

18 “Qosomakororo ejawaa sareqaa jejenj, iikawaa kania ii mono geja ama mobu. 19 Nene kota qosoma kororooro kana goraayanon kemen konoti, ii kokaen: Moŋnon bentotombaa Buŋa qaaya moma kania mende moma asariro Kileŋaa Toyanon kanj uutanon kota komogiti, ii qetegowaa. 20 Nene kota qosono jamo kowonjinon kemen konoti, ii ejemba sareya monj. Yoŋonon Buŋa qaa moma ii iikanondeen uuqeanŋo qaganon moma aŋgonj komakeju.

21 “Kaen amakejuto, uugianon tiita mende eŋ oŋombaato, kamban torodaamonjadeen nama kotiiŋ laligowuya. Buŋa qaawaajon ama kakasililiŋ me sisiwerowero kolooro kamban iikanondeen mono tama uŋuwaa. 22 Nene kota qosono kumuntiri waayawonon kemen koŋgiti, ii kokaen: Yoŋonon Buŋa qaa mogi uugianon kemejato, balonon laaligowaa majakakaya ano monen hina memewaa ugereya koloonj bimoonj oŋomakeja. Qabuŋagiawo koloowombaajon koposonjgogi siinj kombombaŋa bologa tosianonj kaanagadeen uugianonj dunŋunj Buŋa qaa bibiloko meŋ munjeja. Kaen kolooro honjgia qaa auta (gipeya) koloowuya.

23 “Nene kota namo awaanonj qosono kemen koŋgiti, ii ejemba koi kaanja: Yoŋonon Buŋa qaa geja ama moma moma asariŋ pondan nama honjgia mokoloonjeju. Tosianonj qaa je motoonjononjga kota 30 mokoloonjeju. Tosianonj honjgia 60, tosianonj qaa kota motomotoonj yoŋoo honjgia 100 meŋ seiŋ mokoloonjeju.” Kianj.

Qinqiliwaa sareqaa

24 Jiisanonj sareqaa monj kokaen jero, “Siwewaa bentotonjaa kania ii eja kokaanja so ama jemaŋa. Iinonj gawonjonj kema nene kota awaa qosoma kororooro. 25 Qosoma kororooroto, gomantiiŋanonj egi kanonj kere ejanonj kanj wiit dumunj batugianonj kanonj qinqiliwaa kota qosoma kororoonj mesaonj keno. 26 Wiit dumunj kotanonj juma waama uma honja asugiroti, kamban iikanonj qinqilinonj kaanagadeen asuganonj asugiro.

† 13.16-17 Luuk 10.23-24

27“Asuganon asugiro welenqequeurutanon ii iima gawon toyaanon kan kokaen ijogi, ‘Somatanana, gawonganon nene kota awaa qosoma kororoona me qaago? Qinqiliwaa kota ii mono daanjaya iikanon asugija?’

28“Kaen ijogi kokaen injjoro, ‘Kere ejanon ii qosoma kororooro.’ Kaen injjoro welenqeque yononon kokaen jegi, ‘Nono saanon kema qinqili ii qonjoma menj kululuuwonatiwaajon mojan me qaago?’ 29Kaen jegito, kokaen injjoro, ‘Qaago! Ono qinqili qonjoma menj kululuuun iikanon dumun tosaaja ii kaanagadeen qonjombubo.

30“Mono mesaogi motoon somariin hona memeyaa kamba ja kan kuuro niinon kamban iikanon dumun kunjun ejemba ii kokaen injjomaja: Mono wala qinqili menj kululuun anji jewaatiwaajon boranjon kasanon somongowu. Ii somonjonngo mono wiit dumun hona ii menj kululuun menj kan noo kowi mirinon ambu.” ’ Kiaj.

Nejon kotaa sareqaa

Maak 4.30-32; Luuk 13.18-19

31 Jiisasnon sareqaa mon kokaen toroqen injjoro, “Siwewaa bentotoja ii kokaen: Eja monnon nejon kota menj anaa gawon namoyanon kema ano. 32 Kota ii melaa kazupuleenda. Ii nene kota kuuya iyonoo kamaanqegetagia koloojato, juma waama logoya kuuya unjuugun somariin gere koloowaa. Kaen koloon nano kanakeewambaa koonja koonja kouma haigia gere iikawaa borianon amakeju.” Kiaj.

Yiistwaa sareqaa

Luuk 13.20-21

33 Jiisasnon dunanon mombo sareqaa mon kokaen jero: “Siwewaa bentotoja ii yiist me flaua menj somasomariiwaa so kokaen koloaja: Emba monnon bered oomanjen yiist menj flaua konde karonon kanon mindirin melenqeleen ama kema raro korebore somariiro.” Kiaj.

Jiisasnon nomaembaajon sareqaaya qaaya jero?

Maak 4.33-34

34 Jiisasnon qaa kuuya ii kanageso yonoojon sareqaanon jero. Sareqaaya qaa kaen qaa mon mende injjoro. 35^wKaen kolooro Anutonon gejatootoo eja mon sololooro qaa mon jeroti, iikanon honawo kolooro. Iinon qaa ii kokaen jero eja,

“Noo buunanon mono afaanoro sareqaaya qaaya jema ja. Anutonon namo mokolooro asugiroti, kamban iikanondeen qaa aasanjonyanon ero laligon kouninji, niinon mono qaa ii asuganon jen injisaama ja.” Kiaj.

^w 13.35 Ond 78.2

Qinqiliwaa sareqaawaa kania

³⁶ Jiisasnoŋ sareqaa ii jedaboroŋ ejemba tuuŋ somata oŋomesaonoŋ miri uutanonoŋ uro. Uro gowokourutanoŋ iwaanonoŋ kaŋ kokaenŋ qisiŋ muŋ ijogi, “Qinqili nene gawonoŋ asugiroti, gii mono sareqaa iikawaa kania jeŋ asariŋ nonomba.”

³⁷ Kaenŋ ijogi kokaenŋ meleema injjoro, “Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono nene kota awaa awaa qosoma kororoŋkeja. ³⁸ Nene gawonoŋ ii namowaa kantri kuuya. Nene kota awaa ii bentotombaa meraboraanaŋ oŋooŋoŋ jejeŋ ano qinqili ii eja bologaa meraboraanaŋ yoŋooŋoŋ jejeŋ. ³⁹ Kerenonoŋ ii qosoma kororoŋroto, ii Kileŋaa Toyaajoŋ jejeŋ. Dumuŋ kuŋkuŋ kambaŋa ii namowaa kambaŋa tegowaatiwaa kambaŋa somata ii. Dumuŋ kuŋkuŋ ejemba ii Siwe gajoba yoŋooŋoŋ jejeŋ.

⁴⁰ “Qinqili meŋ kululuuŋ gerenonoŋ aŋgi jewaati, iikawaa so mono namowaa kambaŋa tegowaatiwaa kambaŋa somatanoŋ koloowaa. ⁴¹ Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono gajobauruta wasiŋ oŋono kaŋ qaa areŋ bologa Kraistwaa bentotoŋ uutanonoŋ siŋgisiŋgo ambombaajoŋ kondooŋkeji, ii qewagoŋ mindiŋgowu ano ejemba jeulalana kuuya ii kululuuŋ oŋombuya.^x

⁴² “Kaenŋ mindiŋqindiŋ ama ejemba ii hagoŋ oŋoŋgi gere tomo tanjururuŋ jeŋ eji, iikanonoŋ kemebuya. Iikanonoŋ kemebuti, iyoŋonoŋ mono saama gigilaŋ gobugia kigi qaro laligowuya. ⁴³ Kambaŋ iikanonoŋ ejemba solaŋa yoŋonoŋ mono weeŋ kaŋa koloŋ Maŋgiaa bentotoŋ uutanonoŋ asariŋ laligoŋ ubuya. Moŋnoŋ uugejiawo laligoŋi, iinoŋ mono qaa ii geja ama moma kotowa. Kiaŋ.

Maa suaŋ mesamesaŋgoyaa sareqaa

⁴⁴ “Siwewaa bentotoŋa ii maa damandaŋ sewaŋa uuta iikawaa so kokaenŋ koloŋoŋ: Ii gawonoŋ mesaŋgogi ero eja moŋnoŋ ii mokoloŋ aŋaliŋ aŋgoŋ koma mombo namonoŋ mesaŋgoro. Mesaŋgoŋ iikawaajoŋ aisoŋoŋ kema esuhinaya kuuya sewaŋa mewutiwaajoŋ ano moneŋ karo iikanonoŋ gawonoŋ baloŋ ii sewaŋa mero.” Kiaŋ.

Soroŋ kotaa sareqaa

⁴⁵ “Siwewaa bentotoŋa ii stua ejawaa so ama sareqaa moŋ kokaenŋ jemaŋa: Iinoŋ soroŋ kota moŋgama laligoro. ⁴⁶ Moŋgama laligoŋ soroŋ kota motoŋgo sewaŋa somata ii mokoloŋ kema esuhinaya kuuya sewaŋa mewutiwaajoŋ ano moneŋ karo iikanonoŋ soroŋ kota ii sewaŋa mero.” Kiaŋ.

^x 13.41 Qaa areŋ (ideology) bologa ii ŋaa (yawenŋ) gawonoŋ momo, komyunist, maslim ano momo areŋ tosaanaŋ ii ejemba somoŋgoŋ oŋoŋgi osigi laaligogianoŋ bolinŋ soŋkeji, gajoba yoŋonoŋ mono ii kuuya qewagoŋ mindiŋgowuya.

Misa hoorowaa sareqaa

47“Siwewaa bentotoŋa ii misawaa so ama sareqaa moŋ kokaen jemaŋa: Ii apu anŋonoŋ giligi kemero sora tanigia kania kania kemegi oŋoma meŋ kululuuro. 48Meŋ kululuuro saa qero ejembanonŋ ii horogi goraayanonŋ kouro kamaanŋ rama sora awaa gosinŋ kondenoŋ meŋ kululuugito, soro bologa ii giligi keno. 49Qaa iikawaa so mono namowaa kambaŋa tegowaatiwaa kambaŋa somatanonŋ koloowaa. Siwe gajoba yoŋonoŋ kanŋ ejemba bologa ii solanŋa yoŋoononŋa gosinŋ oŋombu. 50Gosinŋ oŋoma ejemba bologa ii giligi gere tombo tanururunŋ jeŋ eji, iikanonŋ kemebuya. Kanonŋ kemebuti, iyoŋonoŋ mono saama gigilaanŋ gobugia kigi qaro laligowuya.” Kianŋ.

Qaa kota walaga ano gbilia

51 Jiisasnonŋ sareqaa ii jedaboronŋ kokaenŋ qisinŋ oŋono, “Qaa kuuya jejeŋi, ii moma asariju me qaago?” Qisinŋ oŋono meleema “Oonŋ!” ijogi. 52“Oonŋ!” ijogi kokaenŋ injjoro, “Miri toyanonŋ miriaa kowianonŋa hina iwoi walaga ano gbilia unjuma amakeja. Iikawaa so Kana qaawaa boi kuuya Siwe bentotombaa gowokouruta koloogiti, iyoŋonoŋ mono kaanŋagadeenŋ uugiaa kowianonŋa qaa akadamugiawo donŋgoga ano qaa awaa soro walaga unjuma jeŋkeju.” Kianŋ.

Nazaret yoŋonoŋ Jiisas gema qegi.

Maak 6.1-6; Luuk 4.16-30

53 Jiisasnonŋ sareqaa ii jedaboronŋ gomanŋ balonŋ ii mesaonŋ keno. 54Kema nenŋsoomari taonŋanŋ keuma qamakooli mirigianonŋ uma Buŋa qaa kuma oŋono. Kuma oŋono aaruŋ waliŋonŋ kokaenŋ jegi, “Yei, gejajuju! Iinoŋ momakooto koi ano anŋoleto ku-usuŋawo ii mono daenŋkaya meja? 55Eja koi mono gomanŋ kokawaa motonŋqeqe ejawaa meriaga. Nemunŋaa qata Maria ano kouruta Jeims, Joosef, Saimon ano Juuda. Ii saanonŋ mojonŋ. 56Naaŋurutanonŋ kuuya batunananonŋ koi laligoju. Kawaaŋonŋ iwoi kuuya koi mono daenŋkaya meŋ kanŋ anja?”

57^vNazaret yoŋonoŋ kaenŋ jegi uugianonŋ boliro iikanonŋ osigi. Osigito, Jiisasnonŋ kokaenŋ injjoro, “Gejatootoo eja ii iyanŋaa taonŋonŋ ano iyanŋaa mirinoŋ jejewili ama munŋkejuto, gomanŋ tosianonŋ iikaanŋa qaago.” 58Kaenŋ injjoro momalaarigianonŋ mende kolooro yanŋgisenŋgiaaŋonŋ ama anŋoleto ku-usuŋawo ii iikanonŋ mamaga mende mero. Kianŋ.

Jombaa aroya kotogi komuro.

Maak 6.14-29; Luuk 9.7-9

14 ¹Kambaŋ kanonŋ balonŋ bakayaa (Galili prowinswaa) kinŋ Herod iinoŋ Jiisaswaa bujuya moro. ²Ii moma welenŋqeqeuruta ii kokaenŋ

^v 13.57 Jon 4.44

injijoro, “Ii mono Jon Oomulu ejaga. Iinonj mono koomunonja waama gawonj mero angoletu ku-usunjawo koloonjeju.” Majakaka moma kaen injijoro.

³Ii kokaembaajonja jero: Herodnonj koga Filipwaa embia Herodias olonj mero Jon Oomulu ejanonj kinj jey muro opotoro wasinj onono kema Jon mej somonjonj kapuare mirinonj oonji. ⁴Jononj Herodwaaajonj qaa kokaen jero, “Gii qamboga mej laligonj Kana qaa uugujanj.” ⁵Kaen jero Herodnonj Jon qegi komuwaatiwaa moroto, kanageso yonononj Jombaajonj mogi gejatootoo ejaga laligoroti, iikawaajonj kanageso yonoojonj toroko moro.

⁶Toroko moroto, Herodwaa kolokoloo kambaanonj karo somataurutanonj ajoroonj raji Herodiaswaa boratanonj yonoo jaagianonj danis ano Herodnonj iikawaa iimasiina mamaga moro. ⁷Kawaajonj emba sarañ iikanonj naa iwoiwaajonj qisinaga, kinjonj ii togonj mumambaajonj qaa somonjonj qaaya ii jojopañ qaanonj jey kotiuro. ⁸Kaen jey kotiuro nemujanonj emba sarañ ii kuuj muro kokaen ijoro, “Mono qisina Jon Oomulu ejawaa aroya kotonj wañ kondenonj ama mej kañ nomba.”

⁹Kaen ijoro kimbaa uutanonj kobooro wosobiri moroto, jojopañ qaaya jero somataurutanonj ii mogiti, iyonoo jaagianonj kamaañ qewabotiwaajonj ama Jombaa wañ mubutiwaajonj jey kotoro. ¹⁰Kaen jey kotonj opotoroya monj wasinj jero, “Gii mono kapuare mirinonj kema Jombaa aroya kotonj wañ mej kawa.” ¹¹Kaen jero Jombaa wañ kondenonj ama mej kañ emba sarañ ii muro mej kema nemuñ muro. ¹²Jombaa gowokourutanonj iikawaa bujuya moma kema qamoya mej qasiriwaa jamo kobaanonj ama ronj konji. Ronj koma kema qaa ii Jiisas ijogi moro. Kiañ.

Jiisasnonj eja 5,000 nene unuagiuro.

Maak 6.30-44; Luuk 9.10-17; Jon 6.1-14

¹³Jiisasnonj Jombaa sunduya moma gomañ ii mesaonj wanjononj uma balonj gbameña monjonj iyangiodeen laligowombaajonj kenji. Ejemba tuuj yonononj iikawaa bujuya moma taonj ano gomangia mesaonj Jiisaswaa gematanonj otaañ balonj kana kenji. ¹⁴Kenji Jiisasnonj wanjononja kamaañ jemba tuuj somata injiima yonoojonj wosoya moro. Wosoya moma batugianonj ji injiro laligogiti, ii mej qeangonj onono.

¹⁵Kaen ama laligoro mare kolooro gowokourutanonj Jiisaswaanonj kañ kokaen jegi, “Boi, nono balonj gbameña kokanonj laligoninj ween jaaya tegonj kememambaajonj anja. Kawaajonj gii saanonj jemba tuuj koi wasinj onona gomaña gomaña kanonj kema nembanenegia sewañ mej newu.”

¹⁶Kaen jegito, Jiisasnonj kokaen injijoro, “Yonononj saanonj kokanonj rabu. Onononj mono onjoangio ii nene unuagiwu.” ¹⁷Kaen injijoro jegi,

^z 14.3-4 Luuk 3.19-20 ^a 14.4 Lew 18.16; 20.21

“Nono bered 5 ano sora woi iikaan meŋ laligojon.”¹⁸ Kaen jegi injjoro, “Mono ii meŋ kaŋ nombu.”

¹⁹Kaen injjon ejemba tuuŋ somata ii jiuro lolonon kamaan rabutiwaajon jeŋ koton onono ragi. Ragi bered 5 ano sora woi ii meŋ Siwenon uuro uro kotuegon bered moton gowokouruta onono ejemba tuuŋ so mendeema ononŋi. ²⁰Mendeema ononŋi ejemba korebore neŋ neŋ timbiringogi. Neŋ timbiringon nene kitia reremona mesaogiti, ii gowoko yononon meŋ kululuugi konde 12 kanon kemeŋ saa qero. ²¹Eja bered negiti, iyonoo jaŋgogia ii 5,000. Emba merabora yonoo jaŋgogia ii mende megii. Kiaŋ.

Jiisasnon apu aŋgon qaganon riin riin keno.

Maak 6.45-52; Jon 6.15-21

²²Negi tegoro Jiisasnon iikanondeeŋ gowokouruta jeŋ koton onoma kokaen jero, “Ono mono waŋgonon uma waladeeŋ apu aŋgon koton leegeŋ kembu. Niinon saanon kambaŋ biiwianon ejemba tuuŋ koi onoombe keŋgigo kamaŋa.” ²³Kaen jeŋ ejemba onono keŋgi baananon uma aŋodeeŋ laligon qama kooliro. Qama kooliŋ laligoro mare kolooro baananon yaŋabuju raro. ²⁴Raro waŋgogianon apu aŋgon biiwianon koriganon keno haamonon keŋgiti, iikaan baageŋga qeŋ karo sirinon waŋgo kuuŋ giliro keqelaŋ kema karo.

²⁵Kaen ano gomaŋ aworaŋgoro (3-6 kilok) iikanondeeŋ Jiisasnon apu aŋgon qaganon riin riin gowokouruta yonoonon karo. ²⁶Kaŋ apu aŋgon qaganon riin riin karo gowokourutanon ii iima aaruŋ toroko moma jeneŋgia ororo “Kowe Songorinon kaja,” jeŋ sombugia moma qama qa gigilaagi.

²⁷Qama qa gigilaagito, Jiisasnon iikanondeeŋ qaa jeŋ kokaen injjoro, “Alauruna, mono qaqabunabunagiawo satiin laligowu. Neeno kajeŋ. Toroko mende mobu.” ²⁸Kaen injjoro moma Piitonon meleema kokaen ijoro, “Giinon Ponŋa koloojaŋi eeŋ, mono saanon jena niinon apu qaganon riin riin goonon kamaŋa.”

²⁹Jiisasnon ii moma “Saanon kawa,” ijoro. Kaen ijoro Piitonon waŋgo mesaon apu aŋgon qaganon riin riin kanaiŋ Jiisaswaanon keno. ³⁰Kanaiŋ kenoto, haamonon mamaga qeŋ siri karo iima toroko moma jeneŋja ororo kanaiŋ apu uutanon kemeŋ kokaen qaro, “Pon, mono ilaŋ nombal!” ³¹Qaro Jiisasnon iikanondeeŋ boria boraama Piitowaa borianon meŋ kokaen ijoro, “Momalaariga ii melaada. Mono naambaajon uuwoi anjaŋ?”

³²Kaen ijon ilaŋ muro waŋgonon uri haamonon goron qero sirinon non qero. ³³Non qero eja waŋgonon ragiti, iyononon waeya meŋ mepeseŋ muŋ kokaen jegi, “Onanon, gii Anutuwa meriaga.” Kiaŋ.

Jiisasnon Genesaret laligon meŋqeeŋgo gawon mero.

Maak 6.53-56

³⁴Apu aŋgon koton leegeŋ Genesaret gomanon keuma waŋgo mesaon sakasinon kemegi. ³⁵Sakasinon kemegi gomaŋ iikawaa ejembaya Jiisas

moma kotonj mugi. Moma kotonj munj qaa anji gomanj kuuya kosianonj ragiti, iikanonj keno bujuya moma ji ejemba kuuya uquama Jiisaswaanonj kagi. ³⁶Kan nama Jiisaswaa maleku susuyanonj oosiriwombaaonj welema munj laligogi. Oosirigiti, kuuya iyonononj mono qeangodaborogi. Kianj.

Ambosakonj yonononj qaa kuma soogi.

Maak 7.1-13

15 ¹Kawaa gematanonj Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) ano Kana qaawaa boi tosanonj Jerusalem sitinonja Jiisaswaanonj kanj kokaenj qisinj mugi, ²“Goo gowokouruganonj mono naambaajonj kana uugunj ambosakonjurunana yonoononj sili mende otaaju? Yonononj mono borogia songbama hamo mende qenj kilenj kanaij nembanene neju?”

³Kaenj qisinj mugi kokaenj injjoro, “Onjoangio mono naambaajonj ambosakonana yonoononj sili otaawombaaajonj kana uugunj Anutuwaanonj jojopanj qaa qenkeju? ^{4b}Kawaa qaaya monj ii kokaenj: Anutunonj kokaenj jenj kotoro, ‘Nemunj manja mono goda qenj oromakeba,’ ano ‘Monjonj manja me nemunja qasuaanj orombaati, ii mono qegi komuwa.’

⁵“Kaenj jenj kotoroto, onjo qaa ii uugunj kokaenj jenkeju, ‘Monjonj manjaajonj me nemunjaajonj kokaenj jewaa: Wosona mojenj. Noo nanjonanjo iwoina bunja qenj aonaga, ii mono Anutuwaa mamatewoo nandumbaaajonj gosinj ambeta eja. Monjonj kaenj jenj manja me nemunja goda qenj mubaatiwaa so mende kolooja.’

⁶“Kaenj jenj siligia walagaajonj ama Anutuwaa jojopanj qaaya itagogi omaya koloonj janjonj qaomakeja. Ii mende sokonja. ⁷Oo uumeleembaa ejemba selesele, gejatootoo eja Aisaianonj onjo kaniagia tororo waladeen injisaama kokaenj jerota eja,

⁸ “Ejemba tuunj koi kanonj mono je buugianonj awaagadeen goda qenj nomakejuto, uugianonj mono telambelanj ama noma mongenj koriganonj anji eja.

⁹“Kaenj ero noo waena eenj toontoonj menj mepeseenj nomakeju. Kana qaa kuma onjombonjenj kitianonj ejemba yonoo jenjkootogia ii gisomaso ama melokanjjenkeju.”’ Kaenj meleema onono.

Eja uuta ii nomaenj tilooja?

Maak 7.14-23

¹⁰Jiisasnonj ejemba tuunj mombo onjoono kagi kokaenj injjoro, “Onjo mono qaa koi geja ama moma asariwu. ¹¹Ejanonj iwoi nero uutanonj kemenkeji, iikanonj mende tiloonj munkejato, iyanjaa wombotanonga qaa kouma kamaankeji, iikanonj mono tiloonj munkeja.”

¹²Kaenj injjoro gowokourutanonj kanj kokaenj qisigi, “Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) yonononj qaa ii mogi unjuro uugianonj boliji, ii

^b 15.4 Eks 20.12; 21.17; Dut 5.16; Lew 20.9 ^c 15.8-9 Ais 29.13

mojan me qaago?”¹³ Qisigi kokaen meleeno, “Niinon waro kuuya noo Siwe Mannanon mende komoroti, ii mono tiitawo qonjomana. ¹⁴ Kilen, ii mono onomesaowu. Yononon ‘Ejemba jaagoo unjambona,’ jenkejuto, iyangiaa jaagianon mono gooja. Jaagoo mononon jaagoo alia mon borianon men wambaati een, iyoronon mono motoonon rojonon kemen uruwaa.”

¹⁵ Kaen meleeno Piitonon ijoro, “Sareqaa iikawaa kania mono jen asarina mobon.” ¹⁶ Kaen ijoro Jiisasnon jero, “Oo alauruna, on kaanagadeen toroqen momogia awaa mende kolooja me? ¹⁷ Ejanon iwoi kuuya nero uutanon kemenkeji, ii korojonanon kemen seleenjen kamaanjenja. Ii moma kotoju me qaago?”

¹⁸ “Ti kamaanjenjato, qaa uu kononononga kouma buutanonga kamaanjenja, iikanon mono tiloon munjenja. ¹⁹ Ejemba uu kononjianonga iwoi koi kaana koloon koumakeja: Qaa bologa romononon onen jenan men ejemba unugi komuwutiwaajon momakeju. Olonkalu ama serowilin ambombaajon momakeju. Iwoi yongoro mewombaajon momakeju. Jenonkuukuu qaa qolonmolongoya jewombaajon momakeju. Gemaqeqe qaa jen Anutu mepaegowombaajon momakeju. ²⁰ Iwoi kaananon mono ejemba tiloon onmakejato, borogia mende songbama nembanene nenkejuti, iikanon eja mon mende tiloonjenja.” Kian.

Keinan emba mononon kaparan koma qama kooliro.

Maak 7.24-30

²¹ Jiisasnon Genesaret goman mesaon siti qagara Taia ano Saidon yoroo distrik qata Fonisia iikawaa uutanon keno. ²² Keno Keinan emba, balon iikawaa toya mononon kan Jiisas welema kokaen qama ijoro, “Pon, Deiwidwaa gbili, mono kiankomun nomba! Omenon borana kokojinjin ama muro siimbobolo somata momakeja.”

²³ Qama ijoroto, Jiisasnon qaa mon mende meleeno. Kaen kolooro gowokourutanon kan kokaen kuun mun ijogi, “Emba ii saama qama kanananon kajiwaajon mono ilaan muna kema.” ²⁴ Kaen ijogi meleeno, “Amananon Israel kanagesowaa lama soosooya iikayadeen hamo qen onomambaajon ama wasin nonota kajej.” ²⁵ Kaen meleeno emba iikanon kosianon kan simin kuma mun ijoro, “Pon, mono ilaan nomba!”

²⁶ Kaen ijoroto, Jiisasnon kokaen meleema muro, “Qaago, merabora yonoo mirigianonga bered men kasu ononin mende sokombabo. Juuda nono wabaurunana onoo qagia kasu qamakejon. Niinon waladeen Juuda ejemba ilaan onombe kantri tosaan ononon mono kasu kaana mamboma laligowu.”

^d 15.14 Luuk 6.39 ^e 15.18 Mat 12.34

²⁷Meleema muroto, embanonj ijoro, “Ponj, ii saanonj mojenton, kasu meria yonononj mono kaanagadeen togiaa nene dujonnga nene reemonja kamaaro nenkeju.” ²⁸Kaen ijoro Jiisasnonj kokaen ijoro, “Oo emba, goo momalaariga ii somata. Kawaajonj welema nonjanjwaa honja mono koloowaa.” Kaen ijoro moma boratanonj aua iikanondeen qeangoro. Kiaj.

Jiisasnonj ji ejemba seiseiya mero qeangogi.

²⁹Jiisasnonj gomanj ii mesaonj kanj Galili apu angombaa goraayanonj kouma baanjonj uma kamaan raro. ³⁰Raro ejemba tuunjelebeyanonj iwaanonj kanj ejemba koi kaanja unuanji: Lokonj ano ejemba jaagia googa, tosaanja kana borogia eraqeerangoya, tosaanja qaamuunj ano tosaanja ji mamaga injiro laligogiti, ii unuama Jiisaswaa kana banonj onoonji mej qeangonj onono.

³¹Mej qeangonj onono qaamuunj ejemba yonononj qaa jegi kana borogia eraqeerangoya yonononj qeangonj dingogi lokonj yonononj kana riinj kema kagi jaagia doongoya yonononj jaa uunj iigi ejemba tuunj yonononj ii iima waliingonj Israel ananaa Anutunana mepeseegi. Kiaj.

Jiisasnonj eja 4,000 nene unuagi.

Maak 8.1-10

³²Jiisasnonj gowokouruta onoono iwaanonj kagi kokaen injjoro, “Niinonj ejemba tuunjeleme somata koi yonoononj wosona mojej. Yonononj noononj kanj weenj karoonj laligonj waagi nenegia qaondabororo ijej. Kananonj kema laligonj batuyanonj jaagia giliro tiwitiwilaa mokoloowubotiwaajonj ii eenj wasinj onjomambaajonj togojej. Kawaajonj ii nene unuagimambaajonj mojej.”

³³Kaen injjoro gowokourutanonj meleema kokaen ijogi, “Balon qararanjonkonganonj kokanonj nonononj mono daenkayaga nembanene mamaga mokolonj ejemba tuunjeleme koi unuagiwonaga?” ³⁴Ii moma Jiisasnonj kokaen qisinj onono, “Onoononj bered dawi raja?” Qisinj onono “Bered 7 ano sora melaa tosaanja raja,” jej ijogi. ³⁵Ijogi Jiisasnonj ejemba tuunjeleme ii namononj kemenj rabutiwaajonj jej kotonj onono kemenj raji.

³⁶Kemenj raji bered 7 ano sora ii mej Anutu qama koolinj dangisen jej motonj gowokouruta onono yonononj ii ejemba tuunj so toto qe ononji. ³⁷Toto qe ononji nej nej timbiringogi. Nej timbiringonj nene kitia mesaogi kemeroti, ii konde 7 kanonj mej kululuugi saa qero. ³⁸Eja nene negiti, yonoo jangogia ii 4,000. Emba merabora yonoo jangogia ii mende megj. ³⁹Jiisasnonj ejemba tuunjeleme onoono kenji iyanja wanjononj uma Magadan gomanonj keno. Kiaj.

Boi tosonian angoleto iibombaajon kaparan konji.

Maak 8.11-13; Luuk 12.54-56

16 ^{1f}Farisii (Kana qaawaa kaparan konjon) ano Sadusii (Jigo gawombaa kaparan konjon) tosonian Jiisaswaanon kaŋ qaawaa timbinon horowaatiwaajon angobato meŋ muŋ kokaen qisigi, “Mono jena Siwenonga angoleto mon asugiro iibona.” ²Kaen qisigi kokaen meleeno, “Ono ween kememambaajon ano iikanon kokaen jenkeju, ‘Sombinon ososaajiwaajon woraŋ ween awaa koloowaa.’

³“Kaanagadeen umugawodeen kokaen jenkeju, ‘Sombinon ososaaro koosonon totowijiwaajon mono kon musu giliwaa.’ Kaen kaen jen sombimaa tania iima kon weembaa kania saanon gosinkejuto, kamban laligojoni, iikawaa aiweseya gosiwombaajon mende moju. Ii mende sokonja. ⁴Ejemba tuuŋ bologa namonon laligon oloŋkalu amakejuti, iyononon Anutuwaa aiweseya asugiwaatiwaajon kaparan komakejuto, Anutunon gejatootoo eja Joonawaa aiweseya onondabororo aiwese tosia mende toroqen qendeema onombaa.” Kaen meleema onomesaon mongen ken. Kiaŋ.

Farisii ano Sadusii yononon wosokondun kaŋa koloju.

Maak 8.14-21

⁵Jiisasnon gowokouruta yonowo apu angon koton leegen keuma samon mewombaajon duduugiti, ii iigi. ⁶^hIi iigi Jiisasnon kokaen injjoro, “Ono Farisii ano Sadusii paati woi yonoo wosokondungia ano riki sombangia iikawaajon mono galengia meŋ laligowu. Ii awaagadeen mende gosin gema qegi yononon mono yiist kaŋa somariin meŋ bolin onombuya.”

⁷Injjoro qaa gemata ii mende moma asarin batugianon kokaen amin mogi, “Nono bered mende meŋ kajoŋ. Kawaajon jeja me nomaen?” ⁸Ii amin mogi gejianon kemero kokaen injjoro, “Oo ono momalaarigia melaada, naambaajon ‘Bered mende mejoŋ,’ jen onoangia amin moju? ⁹ⁱNoo kania ii naambaajon mende moma kotoju? Niinon bered 5 ii 5,000 yonoojon motowe iikawaa kitia meŋ kululuugi konde dawinon kemeŋ saa qero? Ii duduuju me qaago?

¹⁰^j“Kaanagadeen bered 7 ii 4,000 yonoojon motowe iikawaa kitia meŋ kululuugi konde dawinon kemeŋ saa qero? Ii duduuju me qaago? ¹¹Nii beredwaajon qaa mende jejen, ii nomaen ama mende moma kotoju? Niinon beredwaajon qaagoto, Farisii ano Sadusii paati yonoo wosokondungia ano riki sombangia gosin gema qewutiwaajon jejen.” ¹²Kaen injjoro iikanondeen qaayaa kania kokaen moma asarigi, “Ahaa!

^f 16.1 Mat 12.38; Luuk 11.16 ^g 16.4 Mat 12.39; Luuk 11.29 ^h 16.6 Luuk 12.1

ⁱ 16.9 Mat 14.17-21 ^j 16.10 Mat 15.34-38

Flaua meŋ somasomarii yiistwaa galeŋ meŋ aowombaajon mende jejato, Farisii paati ano Sadusii paati yonoononŋ qaa melokanjijŋ gema qewombaajon jeja.” Kiaŋ.

Piitononŋ Jiisaswaa kania jokolooro.

Maak 8.27-30; Luuk 9.18-21

¹³ Jiisasnonŋ Sisaria Filipai taombaa kosianonŋ kema kanonŋ gowokouruta kokaenŋ qisinŋ onono, “Ejembanonŋ Siwe gomambaa Eja honŋa noojonŋ nomaenŋ jenkeju? Nii moroga koloojenŋ?” ¹⁴ ^kQisinŋ onono meleema kokaenŋ ijogi, “Tosianonŋ ‘Gii Jon Oomulu ejaga koloojanŋ,’ jenkejuto, tosianonŋ ‘Gii Elaija koloojanŋ,’ jenkeju ano tosianonŋ toroqenŋ kokaenŋ jenkeju, ‘Gii Jeremaia me gejatootoo eja walaga yonoononŋa monŋ koloojanŋ.’”

¹⁵ Kaenŋ ijogi kokaenŋ qisinŋ onono, “Ano onŋoangio noojonŋ nomaenŋ jenkeju? Nii moroga koloojenŋ?” ¹⁶ ^lQisinŋ onono Saimon Piitononŋ meleema ijoro, “Gii Hamoqeqe Toya Kraist ano laaligo Toya Anutuwaa Meria koloojanŋ.”

¹⁷ Kaenŋ ijoro Jiisasnonŋ meleema kokaenŋ ijoro, “Oo Saimon Joonawaa meria, balonŋ eja sa busuyawo monŋonŋ qaagoto, noo Amana Siwe gomanonŋ laligoji, iinonŋ mono qaa ii gii gisaano. Kawaajonŋ giinonŋ mono simbawonŋawo koloojanŋ. ¹⁸ Niinonŋ kokaenŋ gijowe moba: Gii Piito (ananaa qaanonŋ karanjanŋ) koloona niinonŋ karanjanŋ iikawaa qaganonŋ uumeleenŋ kanagesonaa tandoya ambe nanŋonŋ onŋona uugia meagonŋ kotiinŋ nambu. Giinonŋ ii galeŋ koma onŋona koomu Toyanonŋ ii senjonŋ gomambaa kiropo naguyanonŋ horonŋ onŋomambaajonŋ amamaawaa. Omejiilanŋ tosaŋa yonŋoo ku-usunŋianonŋ kaanŋagadeenŋ ii kondeema haamo ama onŋombombaajonŋ amamaawuya.

¹⁹ ^m“Niinonŋ Siwe bentotonŋaa kii meria woi gomaŋa. Gii namononŋ siŋgisonŋgo somonŋgona iikanonŋ mono Siwe gomanonŋ kaanŋagadeenŋ soomonŋgoya ewaa. Gii namononŋ siŋgisonŋgo mesaonŋ isana iikanonŋ mono Siwe gomanonŋ kaanŋagadeenŋ iisaŋa ewaa.” ²⁰ Kaenŋ jenŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooroti, ii asuganonŋ jegi monŋonŋ mobubotiwaajonŋ gowokouruta yonŋoojonŋ sonŋgo kotakota ama onŋono. Kiaŋ.

Jiisasnonŋ komumambaa qaaya jero.

Maak 8.31–9.1; Luuk 9.22-27

²¹ Kambaŋ kanoŋa Jiisasnonŋ kanainŋ gowokouruta ii qaa kokaenŋ inŋisaama jero, “Niinonŋ Jerusalem kema siimbobolo mamaga momaŋa. Kantriwaa jotamemeya, jigo gawonŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yonŋononŋ nugi komumaŋa. Komuwe weenŋ karonŋ kolooro koomunonŋga waamaŋa.”

^k 16.14 Mat 14.1-2; Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8 ^l 16.16 Jon 6.68-69 ^m 16.19 Mat 18.18; Jon 20.23

²² Jiisasnoŋ kaen jero Piitononŋ horonŋ muŋ goraayanonŋ kema kanainŋ qotogonŋ kokaenŋ jeŋ muro, “Oo Poŋ, ii kambaŋ moŋnonŋ koloonŋ gombabotiwaajonŋ Anutunonŋ mono sopa somonŋonŋ gomba.”

²³ Qotogonŋ muro eleema Piito kokaenŋ jeŋ muro, “Gii qaa romonŋgojaŋi, ii Anutuwaanonŋ qaaga qaagoto, balonŋ ejemba ano Satan siŋgiaga. Gii noo kana utumambaajonŋ mona uunanonŋ bolija. Kawaajonŋ Satan, gii mono keteda koi noo jaasewananonŋa togowa!” Kiaŋ.

Kraist otaawombaa sewana

²⁴ “Kambaŋ kanonŋ Jiisasnoŋ gowokouruta qaa kokaenŋ injjoro, “Moŋnonŋ noo gemananonŋ kamambaajonŋ moji, iinonŋ mono iyaŋaa uuseliaa siinŋ kombombaŋa bologa gema qero ‘Buŋa gbilia meŋ kaja,’ jeŋ sisia megi siimbobolo ii bosimakeba. Ii maripoononŋ komuwaatiwaa so mokosiŋgonŋ nii notaŋ kawa. ²⁵ “Moŋnonŋ laaligoya iyaŋaajonŋ aŋalinŋ aŋgonŋ koma aŋaa jaajaa laligoji, iinonŋ mono laaligoya hoŋa somonŋgoro soowaa. Soowaato, moŋnonŋ balombaa laaligoya noojonŋ ama qeleema togonŋ nombaa, iinonŋ mono laaligo hoŋaa kania mokoloonŋ kotiinŋ laligowaa.

²⁶ “Moŋnonŋ gomaŋa gomaŋa yoŋoo ilawoilaya kuuya koma hororo buŋaya kendabororo uutaa laaligoya meŋ soonŋ silemale laligonŋ komuro Anutunonŋ qaaya jeŋ tegoro uŋayanonŋ tiwilaaro mende sokombaa. Esuhinaya iikanonŋ mono uukoisoro mende ama mubaa. Qaago totoonŋ! Kuuya anana mono waŋnana somonŋgonŋ aowombaajonŋ amamaawonŋa.

²⁷ ^p “Siwe gomambaa Eja hoŋanonŋ kanagenŋ Siwe gajoba toroya yoŋowo koi kamaagi Maŋaa asamararaŋa iima aaruwuya. Kambaŋ iikanonŋ motomotoonŋ ananaa nanamemenana gosinŋ ironŋa me tawaya iikawaa so nonombaa. ²⁸ Niinonŋ qaa hoŋa moŋ kokaenŋ injjowe mobu: Koi nanjuti, oŋoo batugianonŋa tosanonŋ Siwe gomambaa Eja hoŋanonŋ kinŋ poŋ koloonŋ asugiwaati, ii iima kotowuya. Jaawo laligonŋ koomuwaa siimboboloya mende mogi asugiro ii iibuya.” Kiaŋ.

Jiisaswaa selianonŋ letono.

Maak 9.2-13; Luuk 9.28-36

17 ¹ Weenŋ 6 tegoro Jiisasnoŋ Piito, Jeims ano Jeimswaa koga Jon uŋuama iyaŋgia siri baŋa koriga moŋnonŋ uma gbamejanonŋ laligogi. ² Laligogi jaasewaŋgianonŋ nano Jiisaswaa sele tanianonŋ letoma qaita moŋ kolooro. Jaasewaŋjanonŋ weenŋ jaaya kaŋa asariro malekuyanonŋ tualalakota koloonŋ asasagawo kolooro.

³ Kaenŋ kolooro iigi Mooses ano Elaija yorononŋ asuginŋ oŋoma Jiisaswo qaa qaa amigi. ⁴ Amigi Piitononŋ kanainŋ qaa jeŋ Jiisas kokaenŋ ijoro, “Poŋ,

ⁿ 16.24 Mat 10.38; Luuk 14.27 ^o 16.25 Mat 10.39; Luuk 17.33; Jon 12.25

^p 16.27 Mat 25.31; Ond 62.12; Room 2.6 ^q 17.1-5 2 Piito 1.17-18

nonononj kokanonj uukorisoro mojonj. Kawaajonj siinganonj mojanj eenj, niinonj saanonj kuuj karoonj memanja. Goojonj monj, Mooseswaaajonj monj ano Elaijawaajonj monj.”

⁵Kaenj ijonj nano kokolo tualalakota asamarararajawo monjonj kamaanj aonjanonj esuuj onjono iikawaa uutanonjga qa aro monj kokaenj kamaaro mogi, “Eja koi ii neenaa wombo meranaga. Noo uusiihna somatanonj mono iwaanonj eja. Mono iwaa qaaya moma laligowu.” ⁶Gowoko yonjononj qaa ii moma jenenjia ororo usugonj namononj kamaanj keegia mamaga mogi.

⁷Kaenj mogi Jiisasnonj yonjononj kanj selegia oosirinj kokaenj injijoro, “Mono waabu. Keegia mende mobu.” ⁸Qaa ii moma suuj waama woi ii mende iriigito, Jiisasnondeenj nano iigi. Kianj.

Jon Oomulu eja ii Elaijawaa kitiaga kolooja.

⁹Baananonjga roganonj kamaanj Jiisasnonj kokaenj jey kotonj onjono, “Onjo iwoi iijuti, iikawaa bujuya ii ejemba monj mende injijowu. Siwe gomambaa Eja honjanonj koomunonjga waaro iikawaa gematanonj ii saanonj jey asarinj laligowu.”

¹⁰Kaenj jey kotonj onjono gowokouruta karoonj yonjononj Jiisas kokaenj qisinj mugi, “Kana qaawaa boi yonjononj qaa kokaenj ii naambaajonj jeykejju, ‘Eja Elaijanonj mono waladeenj Siwenonjga kamaaro Hamoqeqe Toyanonj iikawaa gematanonj asugiwaa?’”

¹¹Qisinj mugi meleema kokaenj injijoro, “Elaijanonj waladeenj kamaanj asuginj laaligo kuuya meagowaa. Qaa ii honjagato, ¹²niinonj kokaenj injijomaja: Elaijanonj kamaanj asugiroto, ii iima kania mende moma kotogito, ejembanonj ii anjiaa siingia otaanj lanj ama mugi. Kaanjiadeenj Siwe gomambaa Eja honja kaanagadeenj lanj ama mugi Juuda jotamemeya sisiwerowerogianj yonjoo borogianonj kemenj siimbobolo mobaa.”

¹³Elaijawaajonj kaenj jey honja Jon Oomulu ejawaajonj qaa injijoroti, gowoko yonjononj ii kaenj moma asarigi. Kianj.

Jiisasnonj ome otaaro meranonj qeangoro.

Maak 9.14-29; Luuk 9.37-43

¹⁴Jiisas ano gowoko karoonj yonjononj baananonjga kamaanj ejemba tuuj yonjononj kagi eja monjonj Jiisaswaa kosianonj kanj siminj kuma muuj kokaenj ijoro, ¹⁵“Ponj, giinonj mono merana kianjkomuj muba. Ji kiro tama kamaanj qero sembenj aonj siimbobolo mamaga momakeja. Kambanj mamaga tama gerenonj me apunonj kemenjkeja. ¹⁶Niinonj ii wama gowokouruga yonjononj kajento, yonjononj ii menj qeangonj mubombaajonj amamaajuya.”

[†] 17.5 Jen 22.2; Dut 18.15; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 1.11; Luuk 3.22

[‡] 17.10 Mal 4.5 [†] 17.12 Mat 11.14

¹⁷Kaen ijoro meleema muŋ jero, “Yei! Balombaa ejemba yangisen ano irinŋiringiawo, mono kambaŋ dawo oŋowo laligonŋ qato unjuwe Anutu mende moma laarigi siimbobolo momakemaŋa? Ii mono wama noononŋ koi kawu.” ¹⁸Wama kagi Jiisasnoŋ ome ii jeŋ muro mesaonŋ keno meranonŋ kambaŋ iikanondeeŋ qeaŋgoro.

¹⁹Qeaŋgoro gowokourutanonŋ ii iima aŋgiodeeŋ Jiisaswaanonŋ kaŋ rama kokaenŋ qisiŋ mugi, “Nonononŋ mono naambaajonŋ ii nononanodeeŋ otaawombaajonŋ amamaajonŋ?”

²⁰“Qisiŋ mugi kokaenŋ inijoro, “Momalaarigianonŋ melaada koloojiwaajonŋ ii otaawombaajonŋ amamaaju. Niinonŋ qaa hoŋa moŋ kokaenŋ inijowe mobu: Momalaarigiaa hoŋa ii nejonŋ kotaa so enagati eeŋ, oŋononŋ saanonŋ baŋa kokawaa Toyaajonŋ kokaenŋ jeŋ kotowuyaga, ‘Gii mono baŋa ii metogonŋ waama kema leegeŋ endu amba.’ Kaenŋ jeŋ moma laarigi iikawaa so kolooro endu kembaa. Anutu moma laarigi inaanŋ oŋono iwoi mombaajonŋ mende osiwuyaga.” ²¹(Ome tania kaŋa ii mono qama kooliŋ nene siŋgi laligonŋ otaawonŋa. Iwoi morota moŋ aniŋ mende kouma kembaa. Kiaŋ.)

Jiisasnoŋ koomuyaa Buŋa jero indii woi kolooro.

Maak 9.30-32; Luuk 9.43b-45

²²Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo motoonŋ Galili prowins uutanonŋ liligonŋ kananonŋ keŋgi Jiisasnoŋ qaa kota kokaenŋ inijoro, “Anutunonŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa ii balonŋ ejemba yoŋoo borogianonŋ ama muro kemebaa. ²³Kemero ii qegi komuwaa. Komuro weeŋ karonŋ kolooro mono koomunonŋa waabaa.” Gowokourutanonŋ ii moma uugianonŋ bimooro wosobiri mogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jiwowonŋ jigowaa takisya ano.

²⁴^vJiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Kaperneam taononŋ kougi jiwowonŋ jigowaa takis meme eja yoŋononŋ Piitowaanonŋ kaŋ kokaenŋ qisiŋ mugi, “Oŋoo boigianonŋ jiwowonŋ jigowaa takisya ambaa me qaago?”

²⁵Qisiŋ mugi “Oonŋ!” jero. Kawaa gematanonŋ Piitononŋ miri uutanonŋ uro Jiisasnoŋ qaa mutuya kokaenŋ qisiŋ muro, “Saimon, gii nomaenŋ romonŋgojanŋ? Daenŋ yoŋononŋ koŋkororowaa takis ano takis tosaŋa (custom, revenue) ii balombaa kiŋ eja poŋ yoŋoojonŋ amakeju? Kantri toya anana me wabaya yoŋononŋ ii aŋgi meŋ kululuuŋkeju?”

²⁶Kaenŋ qisiŋ muro meleema “Wabaya yoŋononŋ,” jero. Kaenŋ jero Jiisasnoŋ kokaenŋ ijoro, “Kaenŋ amakejutiwaajonŋ kantri toya anana ii ambombaa so mende koloojonŋ. ²⁷Kaenŋ koloojonto, takis mende aniŋ eja iyoŋoo uugianonŋ boliwabotiwaajonŋ mono kema kasa uupaŋga apu

^v 17.20 Mat 21.21; Maak 11.23; 1 Kor 13.2 ^v 17.24 Eks 30.13; 38.26

anjonon giliwa. Giliŋ sora mutuya horonj mewaati, mono iikawaa qaa oota mesagonj monej kota iikanonj mokoloowaga. Monej kota ii eja woi anaraa takisnaraa so. Mono ii meŋ onjoma iikanonj noojonj ano geengajonj takis amba.” Kiaŋ.

Gowoko batugianonj morononj uuta kolooja?

Maak 9.33-37; Luuk 9.46-48

18 ¹“Kamban kanonj gowoko yonjonj Jiisaswaanonj kanj kokaenj ijogi, “Siwewaa bentotonj uutanonj morononj uuta kolooja?” ²Kaenj ijogi merabora melaa monj qaro karo batugianonj ano nano. ³*Nano kokaenj jero, “Niinonj qaa honja monj kokaenj injijowe mobu: Uugia mende meleema merabora kaanja mende koloowuti eej, onjono mono kamban monjonj Siwewaa bentotonj mende keubuya.

⁴“Kawaajonj monjonj iyanja meŋ kamaan aonj merabora kokaanja koloowaati, iinonj mono Siwewaa bentotonj uutanonj uuta kolooja. ⁵Monjonj merabora koi kaanja monj noo qananonj koma horonj kalanj kombaati, iinonj mono nii koma horonj nombaa.” Kiaŋ.

Singisonjgowaa kongoro mono qotogowu.

Maak 9.42-48; Luuk 17.1-2

⁶Jiisasnonj toroqenj kokaenj jero, “Merabora koi kaanja moma laarinj nonjuti, monjonj iyonoononga monj kongoro ama muro singisonjo ambaati, eja iikanonj mono lombo uuta mokoloowaa. Anutunonj lombo iikawaa ironja nomaenj muro soyanonj koloonaga? Kemunj kowonjinj aroyanonj somonjonj kowe biiwianonj giligi kemenagati, iikanonj mono afaanjkota koloonaga.

⁷“Singisonjgowaa siipatitanonj mono afaanagadeenj koloonjkeja. Kawaajonj balonj ejemba onjoojonj ‘Yei!’ wosobiri mojenj. Monjonj siipatitanonj komambaaonj amamaanjkejato, monj morononj tosaanja kongoro ama onjono singisonjo ambuti, iwaajonj mono ‘Yei!’ qama wanjinjinjonj saajenj. Siimbobolo uutanonj mono iwaa qaganonj ubaa.

⁸“Boroganonj me kanaganonj singisonjo ambaatiwaa kongoro ama gombaati eej, ii mono kotonj giliwa. Kotonj gilingo borodomonj me kanadomonj laligonj laaligo kombombanja mokoloonj oompelelenj mokoloowagato, kana boroga woiwo laligona kanagenj gere sianonj giligi kemebabo. Sia gereya ii tetegoya qaa jewaa.

⁹“Kaanjadeenj jaaganonj singisonjo ambaatiwaa kongoro ama gombaati eej, ii mono qonjoma giliwa. Qonjoma gilingo jaakoga motoonjgowo laligonj laaligo kombombananonj keuma oompelelenj mokoloowagato, jaaga woiwo laligona gere siawaa gerenonj giligi kemebabo. Kiaŋ.

^w 18.1 Luuk 22.24 ^x 18.3 Maak 10.15; Luuk 18.17 ^y 18.8 Mat 5.30 ^z 18.9 Mat 5.29

Lamanonj soorotiwaas areqaa*Luuk 15.3-7*

¹⁰“Ejemba melaa koi yonoononga monj menj kamaanj mububotiwaajonj mono galeŋgia mewu. Niinonj qaa kokaenj injjowe mobu: Yonoo kokojji gajobaurugianonj Siwe gomanj iikanonj noo Siwe Amanaa kosianonj laligonj jaasewana suulanj iimakeju. Kawaajonj jejewili mono mende ama onjombu. ¹¹(Siwe gomambaa Eja honjanonj mono ejemba soogiti, ii menj letoma onono oyanboyanj koloowutiwaajonj kamaaro.)

¹²“Onj qaa koi kawaajonj nomaenj romonjgoju? Eja mombaa lamauruta 100 laligogi yonoononga monjonj soonj jinjauj keno toyanonj nomaenj ambaa? Iinonj mono ⁹⁹ ii baanjanonj onjomesaonj kema motoonjgo jinjauj kenoti, iikawaajonj monjgama kembaa. ¹³Monjgama kema laligonj mokoloowaati eenj, niinonj qaa honja monj kokaenj injjowe mobu: Iinonj ⁹⁹ jinjauj mende kenjgiti, iyonoojonja kambanj iikanonj mamaga mende aisooaato, motoonjgo iikawaajonj honombononjaga mende aisoonj laligowaa. ¹⁴Iikawaa so onoo Manjgia Siwe gomanonj laligoji, iinonj mono ejemba melaa koi yonoononga monjonj soonj gere sianonj mende kemebaatiwaajonj momakeja.” Kiaŋ.

Alaganonj sinjisonjgo ama gono kokaenj amba:

¹⁵“Uumeleenj alaganonj sinjisonjgo ama gombaati eenj, gii mono iwaanonj kema jaasewanj qenj muŋ kana sonjgiroti, ii qendeema muba. Kaenj ana qaaga moma baatanonj kembraati eenj, giinonj mono alaga haamo ama muna mombo uumotoonjgo ama laligowao. ¹⁶^bKaenj ana qaaga moma iikawaa baatanonj mende kembraati eenj, giinonj mono toroqenj ala motoonjgo me woi uruama iwaanonj kembu. Buŋa Terewaa qaa kokawaa so mono kaenj amba, ‘Qaa kuuya ii ejemba woi karononj nanjonj jegi kotiiwaa.’

¹⁷“Kaenj anjgi qaagia moma iikawaa baatanonj mende kembraati eenj, giinonj mono uumeleenj kanagesowaa jotamemeya ii injjona iwo aminj mobu. Aminj mobuto, iyonoo qaa baatanonj kaanagadeenj mende kembraati eenj, ii mono asuganonj jegi jawo kolooro uumeleembaa gadokopa kaanja ama muŋ laligowa. Takis tiliqiligiawo megj sisigia menjkejuti, iikawaa tani kaanja ii mono mesaona seleenjenj laligowaa.

Sinjisonjgowaa soomongoya ano iisana

¹⁸“Niinonj qaa honja toonj monj kokaenj injjowe mobu: Onjononj sinjisonjgo namononj somonjgowuti, ii kuuya mono Siwe gomanonj kaanagadeenj soomongoya ewaa ano sinjisonjgo balanonj mesaonj

^a 18.15 Luuk 17.3 ^b 18.16 Dut 19.15 ^c 18.18 Mat 16.19; Jon 20.23

isambuti, ii kuuya mono Anutunonj mesaoro Siwe gomanonj kaanagadeen ewaa.

¹⁹“Toroqen qaa kokaen injiowe mobu: Namononj onoononga woiyanonj qaa ii me ii kawaajonj uumotoonj ama qama kooliwaotiwa qaa somonjgowaoti, noo Maɽna Siwe gomanonj laligoji, iinonj mono ii orono buɽa qen aowaota. ²⁰Ii kokaembaajonj: Ejemba woi me karononj noo qananonj iikanonj me kanonj ajoroowuti, niinonj mono iikanonj yonjo batugianonj laligomaɽa.” Kiaɽ.

Welenqe qe kiankomuya qaa iwaa sareqaa

²¹^dKamban kanonj Piitononj Jiisaswaanonj kanj qaa kokaen ijoro, “Ponj, alanonj singisonjo ama nomakeji, niinonj ii indij dawiwaa so mesaowe sokombaa? Indija 7 ii mamaga. Iikawaa so mesaowe sokombaa me qaago?” ²²Jiisasnonj ii moma kokaen meleema muro, “Indija 7 qaagoto, 70 taims 7 ii^e mesaona sokombaa. Niinonj kaen gijojen. ²³Iikawaa kania ii kokaen jej asarimaɽa. Siwewaa bentotona ii kinj eja pombaa so ambe kokaen kolooja: Kiɽnonj welenqe qeuruta onjoono monengia galenj konjiti, iikawaa arej papiaya qendeenji mindingowaatiwaajonj kaparanj kono.

²⁴“Kaen kanainj monena iikawaa sunduya gosinj mindingogi kanonj eja monj wama kagi iwaa jaanonj nano. Tosaya ii 10 milyon Kina iwaanonj ero. ²⁵Ii eroto, tosaya ii kumambaajonj monena mende sokono amamaarotiwaajonj ama somatayanonj nama kokaen jej kotoro, ‘Eshinaya eji, ii kuuya mono sewana mewutiwaajonj ambu. Ii ano embameraana ii kaanagadeenj mono sewangia mewutiwaajonj anji monenj karo iikanonj tosaya ii kumbu.

²⁶“Kaen jej kotoro welenqe qeyanonj batanonj kamaanj siminj kuma usugonj kokaen welema muro, ‘Gii mono ugere mende ama mokosingonj mamboma nona goononj tosaga kuuya ii saanonj kuma gomaɽa.’ ²⁷Kaen welema muro somatayanonj welenqe qeyaaajonj wosomomo ama tosaya ii kotonj mesaonj isano kamaaro. ²⁸Kamaaroto, seleengenj kema kanonj welenqe qe alia monj mokolonj iiro. Iwaa tosaya ii ween 100:waa tawaya (Kina 2,000) kawaa so iwaanonj ero. Ii iima aroya kotakota menj mosoma kokaen ijoro, ‘Noononj tosa goononj eji, ii mono kuma nombaga me?’

²⁹“Kaen ijoro welenqe qe alianonj batanonj kamaanj siminj kuma usugonj kokaen welema muro, ‘Gii mono ugere mende ama mokosingonj mamboma nona goononj tosaga ii saanonj kuma gomaɽa.’

³⁰“Kaen ijoroto, iinonj ii togonj kema jenteego eja majistreit ijoro menj somonjgonj kapuare mirinonj oonji raro tosaya kundaborogi kamaawaa. ³¹Iwoi ii kolooro welenqe qe alaurutanonj tani ii iima uugia kobooro wosobiri moma kema iikawaa sunduya kuuya ii somatagia ijogi moro.

^d 18.21-22 Luuk 17.3-4 ^e 18.22 70 taims 7 = 490. Kawaa so alagaa singisonjgoya ii mono suulanj mesaowa.

³²“Ii moma somatagianon welenqege mutuya ii qaro jaayanon karo kokaen ijoro, ‘Gii gawon meme eja bologa! Gii tosaga koton mesaomambaaon qisij nona niinon ii kuuya mesaon gonjen. ³³Niinon giima koboon kiankomun gombe giinon kaanagadeen iikawaa so welenqege alaga kiankomun muna sokonaga.’

³⁴“Somatayanon kaen ijoro irinā soono welenqege iikawaa qaaya jen tegon kasa miriwaa galej yonoo boronon ama muro siimbobolo mamaga moma rabaa. likanon rama tosaya kin pombaanon eroti, ii kuuya kundabororo kamaawaa. ³⁵Sareqaa kokawaa hona ii kokaen: Ono motomotoon alagiaa singisonogoya uugianon mende mesaowuti een, noo Siwe Manjanon mono kaanagadeen qaa iikawaa so ama onombaa.” Kian.

Loemba mesaon aoawaa qaaya

Maak 10.1-12

19 ¹Jiisasnon qaa ii jedaboronngo Galili prowins mesaon Jordan apu koton leegen kema metetereen kamaan mombo apu ii koton Judia prowinsnon karo. ²Karo ejemba tuunlembenon otaan kagi iikanon menj qeangon onono.

³Menj qeangon onono Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) tosonian iwaanon kan qaawaa timbinon horowaatiwaa angobato menj mun kokaen qisij mugi, “Ejanon kania ii me woiwaajon embia mesaowaati, ii Kana qaa uuguwaa me qaago?”

⁴Qisij mugi meleema kokaen injjoro, “Mokomokoloo Toyanon mono kanakanaiyanon ii ‘Eja ano emba laligowutiwaajon mokolon onono.’ Buqa qaa ii weengogi me qaago? ⁵Mokoloon kokaen jero, ‘Kawaajon ejanon mono nemunmanā oromesaon embiaanon kema qokotaaro yoronon sele motoonngo kolon laligowao.’ Qaa ii weengogi me qaago? ⁶Kaen ama toroqen woi mende koloajaoto, sele motoonngo kolon laligowao. Anutunon eja ano emba mindirin onoti, ejemba mojonon mono ii mende mendeema oromba.”

⁷Kaen injjoro kokaen ijogi, “Ejanon mesaon aoao papia on embia saanon mesaowaa. Moosesnon mono naambaaon qaa kaen jen koton nononota eja?” ⁸Kaen ijogi kokaen jen onono, “Moosesnon mono uugia kotiga koloorotiwaajon ama embia mesaowaatiwaa qaa kaen jen kotoroto, kanakanaiyanon kaen mende ero. ⁹Niinon kokaen injjowe mobu: Embianon oloŋkalu mende ano kilej otaan emba moj mewaati, iinon mono serowilij ambaa. Mojonon emba mesamesaoya mewaati, iinon mono serowilij ambaa.”

¹⁰Jiisasnon kaen injjoro gowoko yononon ijogi, “Loemba batugaranon mesaon aoawaa songo kaen eji een, mono loemba mende kolonij sokombaa.”

^f 19.4 Jen 1.27; 5.2 ^g 19.5 Jen 2.24 ^h 19.7 Dut 24.1-4; Mat 5.31 ⁱ 19.9 Mat 5.32; 1 Kor 7.10-11

¹¹Kaen jegito, Jiisasnoŋ kokaen meleeno, “iikawaa qaaya kuma oŋonjenŋi, ejemba kuuyanŋoŋ ii iyanŋiaaŋoŋ anŋoŋ koma iikawaa so saanoŋ mende ambuto, Anutunoŋ qaa ii ejemba tosaana yonŋooŋoŋ oŋonoti, iyonŋonondeen mono iikawaa so ambu. ¹²Kawaa kania ii kokaen: Tosianoŋ nemuŋ goron uutanŋoŋ koloŋoŋ iikanoŋa kanaiŋ loemba koloowombaaŋoŋ mende moju. Tosianoŋ ejembanŋoŋ selegia kotoŋ^j kondooŋ oŋonŋi loemba koloowombaa so mende koloju. Tosianoŋ Siwe bentotoŋaŋoŋ ama loemba mende koloowombaa qaaya jeŋ somonŋoŋ qaagia ii otaŋkeju. Moŋnoŋ qaa ii me ii moma anŋoŋ koma otaamambaa so koloju, iinoŋ mono iikawaa so amba.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ merabora kotuegoŋ oŋono.

Maak 10.13-16; Luuk 18.15-17

¹³Kambaŋ kanŋoŋ tosianoŋ merabora busubuusu unuama Jiisasnoŋ boria wanŋianoŋ ama qama kooliwaatiwaajŋoŋ iwaanŋoŋ kagito, gowoko yonŋonŋoŋ ejemba ii jeŋ qewagoŋ oŋonŋi. ¹⁴Kaen anŋi Jiisasnoŋ kokaen jero, “Merabora melaa ii saanoŋ oŋomesaogi noonŋoŋ kawu. Siwewaa Toyanoŋ ejemba kaŋa ii bentotoŋa buŋa qeŋ oŋombaa. Kawaajŋoŋ ii mende somonŋoŋ oŋombu.” ¹⁵Kaen jeŋ boria wanŋianoŋ ama oŋomesaŋoŋ moŋgeŋ keno. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja qabuŋayawo mombaa qambaŋmambaŋ qaa jero.

Maak 10.17-31; Luuk 18.18-30

¹⁶Kambaŋ moŋnoŋ eja moŋnoŋ Jiisaswaanŋoŋ kaŋ kokaen qisiŋ muro, “Boi, niinoŋ nanamemeŋ awaa nomaen ama laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aowenaga?” ¹⁷Qisiŋ muro kokaen ijoro, “Nanamemeŋ awaa nomaen, naambaajŋoŋ iikaen qisiŋ nonjaŋ? Motoonŋoyanoŋ mono awaa koloju. Laaligo kombombaŋanoŋ keumambaajŋoŋ mobaati eeŋ, gii mono jojopaŋ qaa teŋ koma laligowa.”

¹⁸^kKaen ijoro moma kokaen jero, “Naa jojopaŋ qaawaajŋoŋ jejaŋ?” Jero Jiisasnoŋ ii moma ijoro, “Mono koi: ‘Moŋ mende qena komuwa. Serowiliŋ mono mende amba. Iwoi moŋ mono yonŋoro mende mewa. Jenonŋkuukuu mono mende ama muba. ¹⁹^lNemuŋmanga mono goda qeŋ oromakeba,’ ano ‘Geenŋa jopagoŋ aonŋkejaŋi, iikawaa so mono ejemba kuuya jopagoŋ oŋomakeba.’”

²⁰Kaen ijoro eja gbaworonŋoŋ kokaen jero, “Ii kuuya mono teŋ koma laligoŋ waabe. Naambaajŋoŋ mombo amamaajen?” ²¹Kaen jero Jiisasnoŋ ijoro, “Gii akadamuwo laligomambaajŋoŋ mobagati eeŋ, mono kema esuhinaga sewana mewutiwaajŋoŋ ana moneŋ karo ejemba wanaya

^j 19.12 Eja tuŋa koŋkombaajŋoŋ jeja. ^k 19.18 Eks 20.13-16; Dut 5.17-20 ^l 19.19 Eks 20.12; Dut 5.16; Lew 19.18

oŋomba. Kaen ana esuhinaga somata (maa suan, milyon Kina kaan̄a) ii Siwe gomanon̄ eŋ gombaa. Kaen ama nii notaan̄ kawa.”

²²Kaen jeroto, gbaworonon̄ qaa ii moma esuhinaya mamaga erotiwaajon̄ ama wosobiri moma jaaya bosoleero een̄ mesaon̄ keno.

²³Mesaon̄ keno Jiisasnon̄ gowokouruta kokaen̄ injijoro, “Niinon̄ qaa hon̄a mon̄ kokaen̄ injijowe mobu: ‘Yei!’ Ejemba qabuŋagiawo yoŋonon̄ mono Siwewaa bentotonon̄ keubombaaon̄ bimoon̄ kupukapa ambuya. ²⁴Ii kokaen̄ jeŋ asarimaja: oro somata kamel ii sosoro ootanon̄ saanon̄ mende keubaa. Iikawaa so ejemba qabuŋagiawo yoŋonon̄ Anutuwwa bentoton̄ uutanon̄ keubombaaon̄ bimoon̄ osiwuya.”

²⁵Kaen injijoro gowoko yoŋonon̄ aarun̄ tililingon̄ kokaen̄ jegi, “Oopopoon̄! Ejemba moronon̄ mono Siwewaa buŋa koloonaŋa?” ²⁶Kaen jegi Jiisasnon̄ uun̄ injiima kokaen̄ jero, “Ejembanon̄ ii aŋgobato meŋ amamaan̄ osin̄kejuto, Anutunon̄ mono iwoi kuuya saanon̄ amakeja. Iinon̄ iwoi mon̄ ama memambaajon̄ mende amamaan̄ osin̄keja.” Kiaŋ.

Jiisaswaa gawon̄ memewaa tawaya

²⁷Piitonon̄ qaa ii moma meleema kokaen̄ ijoro, “Moba, nononon̄ mono iwoinana kuuya mesaon̄ gii gotaan̄ kaniŋ. Iikawaa tawaya mono naa iwoiga mewon̄a?” ²⁸“Kaen̄ ijoro Jiisasnon̄ kokaen̄ injijoro, “Niinon̄ qaa hon̄a mon̄ kokaen̄ injijowe mobu: Iwoi kuuya gbilialo kolooro Siwe gomambaa Eja hon̄anon̄ jin̄karon̄ duŋanon̄ raro asamararan̄anon̄ asariwaati, kamban̄ qaita mon̄ iikanon̄ nii notaan̄ kagiti, oŋonon̄ mono kaan̄agadeen̄ jin̄karon̄ duŋ 12 kanon̄ rama Israel tuun̄ 12 yoŋoo qaagia gosin̄ jeŋ tegowuya.

²⁹“Moŋnon̄ noo qanaajon̄ ama iwoi mon̄ mesaoroti, ii jigo miria, daremuŋa, naambeeta, nemuŋmaŋa, meraboraana me gawon̄ molaleŋa ii oŋomesaoro Anutunon̄ mono iikawaa iron̄a uugun̄ meleema muro seiwaa. Kaen̄ seiwo laaligo kombombaŋa tetegoya qaa buŋa qeŋ aowaa. ³⁰“Kaen̄ koloowaato, mutuya oŋoonon̄ga mamaganon̄ daaburuya koloogi daaburuya yoŋoonon̄ga mamaganon̄ mutuya koloowuya.” Kiaŋ.

Wain gawon̄ meme ejemba yoŋoo sareqaa

20 ¹Jiisasnon̄ jero, “Siwewaa bentoton̄a ii kokaen̄: Balon̄ toya moŋnon̄ umugawodeen̄ waama seleen̄geŋ kema eja tosaana injiima wain gawon̄anon̄ mon̄eŋ gawon̄ mewutiwaajon̄ qisiŋ oŋono. ²Qisiŋ oŋono ‘Saanon̄,’ jegi ween̄ motoon̄gowaa tawaya (Kina 20) oŋombaatiwaajon̄ uumotoon̄ an̄gi wasiŋ oŋono wain gawon̄anon̄ ken̄gi.

³“Ken̄gi 9 kilok kawaa so kolooro mombo toroqen̄ kema eja tosaana maaket sombenjanon̄ een̄ nan̄gi injiiro. ⁴Injiima kokaen̄ injijoro, ‘Oŋo

^m 19.28 Mat 25.31; Luuk 22.30 ⁿ 19.30 Mat 20.16; Luuk 13.30

mono kaanagadeen noo wain gawonanonj kema gawonj megj tawagia soyanondeej onjomaŋa.'

⁵"Kaen injjoro wain gawononj kenji. Kenji 12 kilok kolooro mombo keno ano mare 3 kilok kawaa so duŋanonj mombo seleenjenj kema kaanagadeen ano. ⁶Kaen koloonj mare 5 kilok kawaa so seleenjenj keno eja tosaanja duŋanonj mombo een laŋ nanji injjiro. Injiima kokaen qisij onono, 'Ono mono naambaajon weej koriga koi een laligoju?'"

⁷"Kaen qisij onono kokaen meleenji, 'Moŋnonj monen gawonj mewombaajon mende qisij nononja. Kawaaajon een koi nanjon.' Meleenji kokaen injjoro, 'Ono mono kaanagadeen noo wain gawonanonj kema gawonj mewu.' ⁸"Gawonj megj mare kolooro wain gawonj toyanonj gawonj galaŋa horonj kokaen ijoro, 'Gii mono gawonj meme eja onooma tawagia onomba. Tetegoya mare kolooro kajuyati, iyonoononja kanainj tawagia onoma kena gomaambadeen kajuyati, iyonoononj tegowa.'

⁹"Kaen injjoro mare 5 kilok gawononj kagiti, iyonononj kougi weej motoonjgowaa tawaya (Kina 20) ii motomotoonj onono. ¹⁰Wala gawononj kagiti, iyonononj kouma tawagia uugunj mewutiwaajonj romonjgogito, ii motomotoonj kaanagadeen weej motoonjgowaa tawaya onono. ¹¹Tawa motoonjgo iikayadeen menj kanainj balonj toyaajonj uugianonj njindinj-njunduru jen jen munj kokaen jegi, ¹²'Nono weej gerawononj nogo arinj gawombaa lombota bosinjonato, eja ii dologo kanj gawonj mewutiwaajonj qisij ononjanja. Yonononj aua motoonjgowaa so gawonj mejuyato, giinonj kilej yonoononj moma onona nonowo ororonj kolooju. Ii mende sokonja.'

¹³"Kaen jegito, yonoononja mombaajonj kokaen meleema jero, 'Alana, nii giwo qaa jen weej motoonjgowaa tawa (Kina 20) gomambaajonj uumotoonj anjota. Kawaa so tawa iikayadeen gombe sokonja. Mono ii romonjgowa. ¹⁴Uuga iikawaajonj boliwaati eenj, mono geenjaa tawaga menj kema. Eja dologo gawonj mewutiwaajonj qisij ononjenj, iyonoononj kaanagadeen tawa gonjenj, mono iikayadeen onomambaajonj mojenj.

¹⁵'Neenaa monenonj neenaa aijnjaa so ambe sokonja me qaago? Niinonj loloogendeen ononjenjwaajonj uuganonj baagonj jaaga bosoleeja me?' ¹⁶"Jiisanonj qaa ii jedaboronj kokaen jero, "Iikawaa so konoga yonononj mutuya koloogi mutuya yonononj konoga koloowuya." Kiaŋ.

Jiisanonj koomuyaa qaaya jero indinj karonj kolooro.

Maak 10.32-34; Luuk 18.31-34

¹⁷Jiisanonj Jerusalem sitinonj ubombaajonj balonj kana kenji gowokouruta 12 ii horonj onoma goraayanonj kema kokaen injjoro, ¹⁸"Mobu, anana Jerusalem ubonja. Iikanonj moŋnonj Siwe gomambaa Eja honja memelolo menj muro jigo gawonj galenj ano Kana qaawaa boi yonoo borogianonj kema. Yonononj komuwaatiwaa qaaya

° 20.8 Lew 19.13; Dut 24.15 P 20.16 Mat 19.30; Maak 10.31; Luuk 13.30

jedaboronj ¹⁹waba gawman yonoo borogianonj ama mubuya. Ama mugi mepaegonj ooli waayawononj qetaalinj talungowuya. Qetaalinj talungonj maripoononj qegi komuwaa. Komunj weenj karoonj kolooro koomunonjga waabaa.” Kianj.

Jeims Jon yoroo nemungaranonj iwoiwaajonj weleno.

Maak 10.35-45

²⁰Kambanj kanonj Zebediwaa merawoita yoroo nemungaranonj merawoita yorowo Jiisaswaanonj kanj siminj kuma munj iwoi qaita mombaa welemambaajonj jero. ²¹Kaenj jero qisinj muro, “Gii naa iwoiwaajonja mojanj?” Qisinj muro kokaenj ijoro, “Giinonj saanonj jej kotona noo merawoina koi yorononj mono goo bentotononj eu uma mojnnonj boro dindinganonj ano mojnnonj boro qaniganonj rama iwoi kuuya galej kombuyaga.”

²²Kaenj ijoroto, Jiisasnonj meleema kokaenj jero, “Onjo iikawaa kania mende moma yagonj welenju. Niinonj qambi aasonjawo nemanjati, oro ii saanonj nej siimbobolo mobaota me qaago?” Kaenj jero moma “Saanonj newota,” ijori. ²³Ijori kokaenj irijoro, “Ti onjanonj! Niinonj qambi aasonjawo nemanjati, oro ii kaanjadeenj newaoto, noo boro dindinanonj me qaninanonj morononj rabaati, niinonj qaa ii jej kotomanjatiwaa so qaago. Noo Manjanonj dunj woi ii daenj yoroononj mozozongoroti, ii mono yoroononj orono niwo rama iwoi kuuya galej komakebonja.” Kianj.

Galej honjanonj mono welenjqeqeya kolooja.

²⁴Daremunj woi yorononj kaenj welema muri alaurugara 10 yonononj ii moma uugia boliro. ²⁵^qKaenj boliroto, Jiisasnonj onjoono kagi kokaenj injjoro, “Namowaa kantria kantria yonoo jawinjurugianonj mono eja ponj kaanja ama onjmakeju. Yonoo somatagianonj mono qaa jej kotonj ejemba mindingonj onjoma ku-usungia qendeemakeju. Onjo yonoo kaniagia ii saanonj moju. ²⁶Onjoo batugianonj sili iikaanja ewaboto, mojnnonj onjoo batugianonj somatagia koloomambaajonj moji, iinonj mono welenj qej onjoma laligowa.

²⁷“Kaanjagadeenj mojnnonj onjoo batugianonj jetamemeya mutuya laligomambaajonj moji, iinonj mono onjoo newo baagianonj laligonj welenjqeqegia omaya koloowa. ²⁸Siwe gomambaa Eja honjanonj mono kaanjagadeenj sili kaanja qendeema iyanja welenj qej mubutiwaajonj ama mende karoto, mono welenj qej onjoma ejemba kuuya onjoo dowegia memambaajonj ama kamaanj laaligoya qeleema mesaowaa.” Kianj.

Jiisasnonj eja jaagoo woi jaagara metooro.

Maak 10.46-52; Luuk 18.35-43

²⁹Jiisasnonj gowokouruta yonowo Jeriko siti mesaowombaaajonj anjgi ejemba tuunjelembenonj onjotaanj gemagianonj kagi. ³⁰Kaenj kagi eja

^q 20.25-26 Luuk 22.25-26 ^r 20.26-27 Mat 23.11; Maak 9.35; Luuk 22.26

jaagoo woi kana goraayanonj rari. Rari “Jiisasnonj uruugumambaajon anja,” jegi moma kokaenj qari, “Ponj Deiwidwaa gbili, mono kiankomun noromba!”

³¹Kaenj qari ejemba tuunj somata yonononj bo rabaotiwaajonj qotogonj orongito, iyorononj mono kaparanj koma kokaenj qari, “Ponj Deiwidwaa gbili, mono kiankomun noromba!” ³²Kaenj qari Jiisasnonj doronj ama iwaanonj kawaotiwaajonj qaro kari kokaenj qisinj orono, “Alawoina, niinon naa iwoi ama oromambaajonj moja?”

³³Kaenj qisinj orono kokaenj ijori, “Ponj, noro jaanara mombo uuwobaajonj mojo.” ³⁴Kaenj ijori Jiisasnonj yoroojonj wosoya moma jaagara oosiro iikanondeenj tooro unj Jiisas otaanj gematanonj keni. Kianj.

Jiisaswaajonj mare konji Jerusalem uro.

Maak 11.1-11; Luuk 19.28-40; Jon 12.12-19

21 ¹Jiisasnonj gowokouruta yonowo Jerusalem siti dodowin Oil gere baananonj Betfage gomanonj kagi. Kanj gowokowita woi wasinj oromambaajonj ama ²kokaenj irijoro, “Gomanj jaasewansewanj raji, mono iikanonj kembao. Kema iikanonj keuma donji embia kasanonj somonggogi nanji ano donji melaa ii iikanondeenj mokolonj orombaota. Ii mono isama oroma menj noononj kawao.

³“Isani mononj qaa monj jero kokaenj ijowao, ‘Ponj naranonj mono iikawaajonj amamaaja.’ Kaenj ijori donji ii uulanawo orono koi kawao.”

⁴Anutunonj qaa monj gejatootoo eja mombaa uutanonj anota jeroti, iikanonj honjowo koloowaatiwaajonj kaenj kolooro. Qaa ii kokaenj,

⁵ “‘Oo Jerusalem ejemba Zaion baanja liligonj laligojuti, iyonjoojonj mono kokaenj injjogi mobu,

‘Mobu, onjo kinj ponjianonj mono onjooonj asugiwaa.

Iinonj gumbonjonjonj ama donji qaganonj rama kawaa.

Donji lombo bosimakejiwaa meriaa qaganonj rama kawaa.’”

⁶Jiisasnonj gowokowita wasinj orono kema qaa irijorotiwaa so ani.

⁷Yorononj donji nemunjera uruama kari. Kari malekugia qetegonj donji qagaranonj anji Jiisasnonj meriaa qaganonj uma raro.

⁸Kaenj rama keno ejemba tuunjelembenonj goda qenj malekugia qetegonj kana somatanonj tambonji tosanonj gere uutanonj kema boria memburaatinj kana somatanonj tambonji. ⁹“Tambonji ejemba tuunjelembenonj somata wala koma horonj kenjiti ano gematanonj otaanj kagiti, iyonononj kokaenj jenj qagi,

“Hoosana! Anutu mepeseenonj.

Deiwidwaa gbili oowe oowe! Pombaa qatanonj kawaati, Anutunonj mono ii kotuegowa.

° 21.5 Zek 9.9 ‘ 21.9 Ond 118.25, 26

Hoosana! Qabuŋaga mepeseeniŋ eukanonŋ uja! Oowe oowe!”

¹⁰Kaenŋ qagi Jerusalem sitinonŋ uma sitiwaa ejemba kuuyanonŋ aarunŋ gujumaju ama kokaenŋ qisigi, “Eja koi mono moroga?”

¹¹Qisigi ejemba tuunŋlelemba yonononŋ kokaenŋ meleengi, “Iinonŋ mono gejatootoo eja Jiisas, Galili prowinswaa gomaŋa Nazaretga.” Kiaŋ.

Jiisasnonŋ jiwowonŋ jigo jeŋ kobooro.

Maak 11.15-19; Luuk 19.45-48; Jon 2.13-22

¹²Jiisasnonŋ jiwowonŋ jigowaa totonŋ uutanonŋ keno. Iikanonŋ ejemba injiuro hina sewanŋa mewutiwaajonŋ anŋgi sewanŋa megiti, iinonŋ ii kuuya konjoma onono kamaagi. Moneŋ utekute ejemba yonoo jakegia metaama meleeno kenŋgi. Kaanŋagadeenŋ kewo sewanŋgia mewutiwaajonŋ anŋgiti, iyonoo duŋ raragia ii kaanŋadeenŋ riitano kenŋgi. ¹³“Kaenŋ ama kokaenŋ injjoro, ‘Aisaianonŋ qaa monŋ kokaenŋ oorota eja, ‘Noo jigonanonŋ mono qamakooli miri koloowaatiwaajonŋ qabu.’ Qaa ii ejato, onŋo ii utegogi kikekakasililinŋ yonoo kobaa kaanŋa kolooja.”

¹⁴Kaenŋ kolooro jaagoo ama lokonŋ ejemba ii jiwowonŋ jigononŋ iwaanonŋ kagi menŋ qeanŋonŋ onono. ¹⁵Kaenŋ kolooroto, jigo gawonŋ galenŋ ano Kana qaawaa boi yonononŋ anŋgoletto meroti, ii iigi ano merabora jiwowonŋ jigononŋ qama “Hoosana! Deiwidwaa gbili oowe oowe!” jegiti, ii injiima uubologa mogi.

¹⁶“Uu bologa moma kokaenŋ jeŋ mug, “Merabora qaa qajuti, ii mojanŋ me qaago?” Jeŋ mug kokaenŋ meleema onono, “Saanonŋ mojenŋ. Onŋo kambaŋ monŋgenŋ Buŋa qaa koi weenŋgogi me qaago,

‘Giinonŋ mono merabora ano mera sayawo aju nenŋkejuti, ii kuma onŋona geenŋga tororo mepeseenŋ gomakeju.’”

¹⁷Kaenŋ meleema onŋoma onŋomesaonŋ mare kolooro siti mesaonŋ Betani kema ero. Kiaŋ.

Jiisasnonŋ fig gere monŋ qasuaaro gororonŋgoro.

Maak 11.12-14, 20-24

¹⁸Enŋ umugawodeenŋ waama mombo sitinonŋ kema nenewaajonŋ komuro. ¹⁹Nembanenewaa komuŋ kana goraayanonŋ fig gere” monŋ iima kawaa kanaanonŋ keno. Kenoto, honŋa mende mokolooroto, qasenŋagadeenŋ iiro. Kaenŋ iima gere ii kokaenŋ jeŋ muro, “Giinonŋ mono kambaŋ monŋonŋ honŋga mombo mende ewa.” Kaenŋ jeŋ tegonŋ muro fig gere iikanonŋ mono iikanondeenŋ gororonŋgoro.

²⁰Gororonŋgoro gowokourutanonŋ ii iima aarunŋ kokaenŋ jegi, “Fig gerenonŋ mono nomaenŋ ama alanzaŋ pilitikonŋ gororonŋgoja?” ²¹*Jegi

“ 21.13 Ais 56.7; Jer 7.11 v 21.16 Ond 8.2 w 21.19 Fig ii sambu gerewaa alia monŋ. Ii gawonŋgianonŋ komogi honŋa naanŋawoga kolooro mamaga nenŋkeju. x 21.21 Mat 17.20; 1 Kor 13.2

Jiisasnoŋ kokaenŋ meleeno, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaenŋ injiwoe mobu: Momalaari pondanŋ meŋ uuwoi mende ambuyati eenŋ, fig gerewaanonŋ iwoi kolooji, oŋononŋ iikayadeenŋ mende ambuyato, koi mono kaanagadeenŋ saanonŋ ambuyaga: Baanŋa kokawaa toyaajonŋ kokaenŋ jeŋ kotowuyaga, ‘Mono baanŋa koi qetegonŋ wama waama kema kowenonŋ amba.’ Kaenŋ jeŋ kotonŋ Anutu moma laariro mono iikawaa so koloowaa. ²²Naa iwoiwaajonŋ qisiŋ qama kooliwuti, ii kuuya buŋa qeŋ aowombaajonŋ moma laarigi mono buŋagia koloowaa.” Kiaŋ.

Jotamemeya yoŋononŋ Jiisaswaa ku-usuŋaajonŋ qisiŋ.

Maak 11.27-33; Luuk 20.1-8

²³Jiisasnoŋ jiwowonŋ jigowaa totonŋ uutanonŋ kema ejemba kuma oŋono jigo gawonŋ galenŋ ano kantriwaa jotamemeya tosaanŋa yoŋononŋ iwaanonŋ kougi. Kouma kokaenŋ qisiŋ mugi, “Gii kokanonŋ iwoi anjanŋ, ii mono morononŋ jeŋ kotonŋ gono amakejanŋ? Iikawaa ku-usuŋa ii mono morononŋ gono?”

²⁴Qisiŋ mugi kokaenŋ meleema oŋono, “Niinoŋ kaanagadeenŋ qaa moŋ qisiŋ oŋomaŋa. Ii meleema nombuti eenŋ, niinoŋ kaanagadeenŋ morononŋ ku-usuŋ nono iwoi koi amakejeŋi, ii injiwoŋa. ²⁵Jononŋ ejemba oomulu meŋ oŋoma laligoroti, iinoŋ iikawaa ku-usuŋa ii daenŋkaya mero? Siwe Toyanonŋ muro me balonŋ toyanonŋ mugi?” Kaenŋ meleema oŋono batugianonŋ amiŋ moma kokaenŋ jeŋi, “‘Ku-usuŋanonŋ Siwenonŋga asugiro,’ kaenŋ jewonŋati eenŋ, iinoŋ mono kokaenŋ jewaa, ‘Oŋo mono naambaajonŋ Jon mende moma laariŋ mugi?’ Ii mende sokonŋa.

²⁶Me ‘Balonŋ ejembanonŋga asugiro,’ jewonŋati eenŋ, nonononŋ mono ejemba tuuŋ yoŋoojonŋ toroko moma amamaawonŋa. Kanageso kuuya yoŋononŋ Jombaajonŋ ‘Gejatootoo ejaga kolooja,’ jeŋ laligoju.” ²⁷Qaa kaenŋ gosinŋ Jiisaswaaajonŋ kokaenŋ meleenŋi, “Ii mende mojonŋ.” Kaenŋ meleenŋi Jiisasnoŋ kokaenŋ injiwo, “Kaenŋ kolooro niinoŋ kaanagadeenŋ iwoi koi amakejeŋiwaa ku-usuŋa morononŋ nonoti, ii mende injiwoŋa.” Kiaŋ.

Mombaa merawoita yoroo sareqaa

²⁸Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaenŋ jero, “Oŋo qaa koi kawaajonŋ nomaenŋ romonŋgoju? Eja moŋ merawoita woi laligogi. Kambanŋ moŋnonŋ manŋgaranonŋ meria mombaanonŋ kema kokaenŋ ijoro, ‘Merana, gii saanonŋ kete noo wain kasa gawononŋ kema gawonŋ mewa.’

²⁹Kaenŋ ijoro kokaenŋ meleeno, ‘Nii togojeŋ.’ Kaenŋ ijoroto, kanagenŋ qaaya iikawaajonŋ moma bolinŋ eleema kema gawonŋ mero. ³⁰Kawaa gematanonŋ manŋgaranonŋ meria mombaanonŋ kema mutu meriaajonŋ ijoroti, qaa iikayadeenŋ ijoro. Ii ijoro qaa kokaenŋ meleema jero, ‘Somatana, saanonŋ kemaŋa.’ Kaenŋ jeroto, kilenŋ mende keno.”

³¹Jiisasnoŋ kaenŋ jeŋ qisiŋ oŋono, “Woi yoroononŋga morononŋ manŋgaraa jeta teŋ kono?” Kaenŋ qisiŋ oŋono kokaenŋ meleenŋi, “Meria mutuya

iinonj.” Kaenj meleenji kokaenj injjoro, “Niinonj qaa honja toonj monj kokaenj injjowe mobu: Takis meme ejemba tiliqiligiawo ano kana somata emba yonononj mono onjo unjuugunj wala Anutuwaa bentotonj uutanonj ubuya.

³²”Qaa iikawaa kania ii kokaenj: Jon Oomulu ejanonj onjoononj kanj Anutuwaa jaanonj solanjaniwonjatiwaa kania qendeenonj onjo iwaa qaaya ii mende moma laarigito, takis meme ejemba tiliqiligiawo ano kana somata emba yonononj mono ii moma laarinj mugi. Yonononj ii moma laarinj mugiti, onjo ii iima kilenj kanagenj kaanagadeenj onjoanji mende moma bolinj aonj eleema ii mende moma laarinj mugi.” Kianj.

Wain kasa gawonj galej bologa yonoo sareqaa

Maak 12.1-12; Luuk 20.9-19

³³”Jiisasnonj jero, “Sareqaa monj ii kokaenj mobu: Balonj toya monjononj wain kasa gawonj monj koma komoro. Koma komoma sopaya menj liligoro. Menj liligonj wain juu somata jamononj mero. Iikanonj waimbaa honja ama kananonj rijjaagi apuyanonj lalanonj kemero. Wain juu somata ii jamononj menj wain yonjoro mewubotiwaajonj galej meme jake koriga kowiawo mero. Iwoi kuuya medaboronj wain gawonj galej tosaanja mokoloonj onjoma kokaenj injjoro, ‘Mono gawonj menj honjaa bakaya onjoanji menj bakaya toya nii nombu.’ Kaenj jenj gawonj ii borogianonj ama onjomesaonj kantri monjononj kema laligoro.

³⁴“Laligonj laligoro honja momogorotiwaa kambanja gbani 5 toriro kanonj welenjeqeuruta tosia wasinj onjono galej yonjoononj kema wain gawonj honjaa bakaya mubutiwaajonj jero. ³⁵Jeroto, galej yonononj ii unjuama somonjonj tosia koobinonj sagorogoro unjunj tosia unjugi komugi tosia jamononj gilinj unjugi komugi. ³⁶Kawaa gematanonj welenj eja tosaanja toroqenj wasinj onjono mamaga koloogito, ii kaanjiadeenj horonj ureenj menj onjngi.

³⁷“Kaenj anji wain gawonj toyanonj qaa monjgama jero, ‘Neenaa merana mono goda qenj mubuya me nomaenj?’ Kaenj jenj konoga ii anjaa meria wasiro yonjoononj keno. ³⁸Kenoto, wain gawonj galej yonononj meria iima batugianonj kokaenj aminj moma jegi, ‘Iinonj mono borosamoyaa toya kolooja. Ayo, mono menj qeninj komuro wain kasa gawonjanonj mono ananaa bujaga koloowaa.’

³⁹“Kaenj jenj qelanjinj menj somonjonj giligi gawonj seleenjenj kemero qegi komuro. ⁴⁰Wain gawonj toyanonj ii moma kanj gawonj galej ii mono nomaenj ama onjombaa?”

⁴¹Jiisasnonj kaenj qisinj onjono kokaenj ijogi, “Galej bologa ii mono kondeema japalelenj menj onjombaa ano gawonj galej dologa mokoloonj onjoma wain kasa gawonja yonoo borononj ambaa. Yonononj honja

^v 21.32 Luuk 3.12; 7.29-30 ^z 21.33 Ais 5.1-2

momogowaatiwaa kambaŋanoy bakaya tororo muŋkebuya.”⁴² ^aJiisasnoy ii moma kokaey injjoro, “Buŋa Terewaa qaa koi kambaŋ moŋgen weeŋgogi me qaago,

‘Miri meme yoŋonoy jamo tando moŋ gema qeŋ eeŋ mesaogi
 raroti, iikanoy mono tando kombombaŋa kolooro mokoloogi.
 Iikanoy riuro mirinoy mono gororoyŋoy kamaaŋ kombaa.
 Poŋnoy tando ii kuuro jaanananoy iiniŋ qabuŋayawo kolooro
 walingoykejoŋ?’

⁴³“Kawaajoy kokaey injjowe mobu, Anutunoy mono bentotoŋa ii uŋuama ejemba tuuŋ moŋ oŋono yoŋonoy iikawaa gawoŋa megi hoŋa saanoy kolooŋkebaa. ⁴⁴Moŋnoy tando waŋa iikanoy ritatoyŋoy kamaaŋ qewaati, ii mono selia kotomotowaato, aey tando iikanoy joloma tama mombaa qaganoy kamaaŋ kombaa, ii mono kuuya qeŋjaŋmenjaŋgowaa.”

⁴⁵Jiisasnoy kaey jero moma jigo gawoy galey ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoy sareqaaya ii moma kania moma asariŋ kokaey jegi, “Ii mono nonooŋa jeja.” ⁴⁶Kawaajoy ii meŋ somoygowombaajoy mogito, ejemba tuuŋ somata yoŋooŋoy toroko moma amamaagi. Ejemba tuuŋ somata yoŋonoy Jiisaswaaŋoy mogi gejatootoo ejaŋa kolooro. Kiaŋ.

Maray lombambaa sareqaa

Luuk 14.15-24

22 ¹Jiisasnoy mombo kanaiŋ sareqaanoy qaa kokaey jero,
²“Siwewaa bentotoŋa ii kokawaa so kolooja: Kiŋ eja Poŋnoy meriaajoy maray (agomiŋ aoao) lombay areŋoy mozozoygoro.
³Mozozoyŋoy welenqeqeuruta wasiŋ oŋoma kokaey jero, ‘Niinoy ejemba tosaŋa maray lombanoy kawutiwaaŋoy mojeŋ. Oŋo mono yoŋoonoy qele kema kawutiwaaŋoy injjowu.’ Kaey jero kema injjogito, ejemba yoŋonoy ii moma kawombaajoy togoŋ silemale aŋgi.

⁴“Kawaa gematanoy welenqeqeuruta tosaŋa mombo wasiŋ oŋoma kokaey jero, ‘Ejemba kawutiwaaŋoy jeweti, mono iyoŋoonoy kema kokaey injjowu: Mobu, niinoy lombambaa nenena mozozoygodaborojeŋa raja. Noo bulmakao eja ano bulmakao tosaŋa uŋuaginiŋ kelegiawo koloogiti, ii uŋuŋ ooy qeragoniŋ iwoi kuuya mono jojoriŋ eja. Oŋo mono maray lombanoy kawu.’

⁵“Kaey jero keŋgi ejemba yoŋonoy qaa iikawaa geja mende aŋgito, lolomoniy tondu keŋgi. Tosianoy nene gawoyŋianoy keŋgi tosiyanoy koŋkororo gawoyŋianoy keŋgi. ⁶Tosianoy kiŋ pombaa welenqeqeuruta qelanjiŋ uŋuama horoy ureeŋ oŋoma uŋugi komugi. ⁷Komugi kiŋ pombaa iriŋa soono manjaqeqe tuuŋa wasiŋ oŋono kema nama borosa meme eja ii kondeema oŋoma taoy mirigia ii kuugi jero.

^a 21.42 Ond 118.22-23

⁸“Kawaa gematanon kiñnon welenqequeuruta ii kokaen injijoro, ‘Maran lomban mozozongonin jojorin rajato, ejemba kawutiwaajon jeweti, iyononon mono korisoronon kakawaa so mende koloaju. ⁹Kawaajon onjo mono kana aogaranon ano miri sombenja sombenja kanon kema ejemba ii me ii mokoloon onjombuti, ii mono maran lombanon kawutiwaajon jen kaparan koma kuun onjombu.’

¹⁰“Kaen injijoro welenqequeurutanon mesaon kana en kenigiti, iikanon kema ejemba ii me ii mokoloon onjongiti, ii korebore horon kululuun onjoma kagi. Mende gosin onjongi ejemba awaa ano bologa kaanadeen kan maran lomban miri gojoma nene dun liligon ragi. ¹¹Nene dun liligon ragito, kiñnon ii injiimambaajon kan iikanon eja mon maran lombambaa maleku taana mende mouroti, ii iiro. ¹²Eja ii iima kokaen ijoro, ‘Alana, gii maran lombambaa malekuya mende mouma kilej nomaembaajon miri koi kawaa uutanon kajaña?’ Kaen ijoro eja iikanon qaaya bogoro oloj raro.

¹³^b“Kaen raro kin ponon welenqequeuruta kokaen jen koton onono, ‘Mono eja ii menj kana boria somonjon seleengej giligi pangamanon kemeba.’ Iikanon laligowuti, iyononon mono saama gigilaan gobugia kigi qaro laligowuya. ¹⁴Qaa iikawaa so Anutunon ejemba seiseiyanon kawutiwaajon jeroto, afaangoya yononon qaa ii anjalij moma anjon koma kan Anutunon tuun somata meweengon onjototi, mono iyonoo batugianon koubuya.” Kiañ.

Takis aambaa Jiisas anjobato menj mugi.

Maak 12.13-17; Luuk 20.20-26

¹⁵Kawaa gematanon Farisii (Kana qaawaa kaparankonjon) yononon kema amin moma Jiisas qisin qaawaa timbinon hororo gbadoon mubombaajon areña anji. ¹⁶Aren kaen ama gowokouruta ano gawana Herodwaa paati alauruta tosaana wasin onjongi Jiisaswaanon kan kokaen qisin jegi, “Boi, giinon eja hona kolojani, nono ii mojon. Giinon ejemba tosaana mende inisosoron tosaana mende sureen onjmakejanto, so motoonjonon gosin nonomakejan. Kawaajon kuun gonji mende dogon somata mende esuun onjmakejanto, Anutuwaanon kana ii qaa honaa so kuma nonomakejan. Giinon Anutuwaanon qaa dindiña iikanon uuta ano kamaanqeqeta motoondeen kuuya jen qindiñ ama nonomakejan. ¹⁷Kawaajon qaa koi kawaajon nomaen romonjojan, ii jena mobon. Nono Siisa-kimbaajon takis ama iikanon Mooseswaa Kana qaa songiwonja me qaago?”

¹⁸Kaen qisigi arengia qolonmolongoya moma koton kokaen injijoro, “Oo uumelembaa eja seleseleya, onjo mono naambaajon qaawaa timbinon ama

^b 22.13 Mat 8.12; 25.30; Luuk 13.28

nombombaajon angobato mej nonju? ¹⁹Saanon takis aambaa monerja monj gendeema nonji iimaŋa.” Kaen injjoro silwa monerj monj mej kagi.

²⁰Kagi kokaen qisij onono, “Morowaa unjayaga ano qataga ii koi oogita eja?” ²¹“Oo ii Siisa-kimbaanona,” kaen meleema jegi. Jegi kokaen injjoro, “Kaen kolooro iwoi Siisa-kimbaa unjayawo ii mono iwaa buŋa munjkebu. Iwoi Anutuwaaw unjayawo eji, ii mono Anutuwaaw buŋa qewu.” ²²Kaen injjoro iwaajon mamaga waliŋgon mesaon seleenjen kenji. Kiaŋ.

Koomunonga waawaataa Jiisas angobato mej mug.

Maak 12.18-27; Luuk 20.27-40

^{23c}Sadusii (Jigo gawombaa kaparanjkonjon) yonjononj ‘Komugiti, iyonjononj mende waabuya,’ jej laligogi. Kamban kanonj yonjononjga tosianonj Jiisaswaanonj kanj kokaen qisij munj jegi, ^{24d}“Boi, Moosesonj kokaen jej kotonj nononota eja, ‘Eja monj emba mero merabora mende koloogi komuro koganonj saanonj maloya mej laligonj gbili mekoloonj muro dataa qa mej laligowaa.’

²⁵Moba, kamban moŋnonj daremunj 7 laligogi. Dagia mutuyanonj emba mej laligonj gbilia qaa eenj laligonj komuro. Komuro koganonj maloya ii mero.

²⁶“Mej laligonj komuro koga moŋnonj maloya ii mero. Mero kawaa gematanonj koga moŋnonj emba iikayadeenj mero. Kaanondeenj kaanj daremunj 7 kuuya yonjononj emba motoonjgo iikayadeenj mej gbilia qaa laligonj komudaborogi. ²⁷Komodaborogi konoga malogia ii kaanagadeenj komuro.

²⁸Giinonj ‘Komugiti, iyonjononj gbilinj waabuya,’ jejanto, nono ii mende moma laarijonj. Moba, eja 7 kuuya ii ororonj waabuyagati eenj, emba motoonjgo ii embagiaga megj laligorotiwaajonj ama mono morowaa embiaga koloonaga?”

²⁹Kaen qisigi Jiisasnonj meleema kokaen injjoro, “Onjo qaa jej sooju. Uumeleembaa Buŋa Tereya ano Anutuwaaw ku-usuŋa mende moma kotojutiwaajonj mono jinjaunj amakeju. ³⁰Onjanonj, koomunonga waama kamban iikanonj loemba mende koloowuyato, gajoba yonjononj Siwe gomanonj laligojuti kaanŋa koloonj laligowuya.

³¹“Mobu! Komugiti, iyonjononj gbilinj waabutiwaaw qaaya Anutunonj onjoonj jeroti, onjo ii mono weenjgogi me qaago? Qaa ii kokaen, ^{32e}“Niinonj Anutu Aabrahambaa Ponj, Aisakwaa Ponj ano Jeikobwaa Ponjga laligonj waama laligojenj.’ Anutunonj koomuya yonjoo Ponjgia qaagoto, laaligo kombombanŋa laligojuti, mono iyonjoo Ponjgiaga laligoja.” ³³Jiisasnonj ejemba tuunj somata kaen kuma onono moma waliŋgogi. Kiaŋ.

Jojoponj qaa waŋa woi ii nomaenj?

Maak 12.28-34; Luuk 10.25-28

³⁴Sadusii (Jigo gawombaa kaparanjkonjon) yonjononj Jiisas qisij mugj meleema jej sororogoro qaagia bogoroti, ii Farisii (Kana qaawaa

^c 22.23 Apo 23.8 ^d 22.24 Dut 25.5 ^e 22.32 Eks 3.6

kaparaŋkonjon) yoŋonon moma kaŋ ajoroogi. ³⁵Yoŋoononŋa boi moŋ Kana qaa tororo moma kotoroti, iinon kaŋ Jiisas timbi ama kokaen qisiŋ muro, ³⁶“Boi, Mooseswaa Kana qaa uutanon naa jojopañ qaa ii waŋa somata kolooja?”

³⁷Qisiŋ muro meleeno, “Waŋa somata ii kokaen, ‘Gii uuga, uŋaga ano roromongoga jumua iikanon mono Poŋ Anutuga jopagon laligowa.’ ³⁸Iikanon mono jojopañ qaa waŋa ano uuta kolooja. ³⁹Jojopañ qaa iikawaa alia ii kokaen, ‘Geenŋa jopagon aonkejaŋi, iikaanjadeen mono ejemba kuuya jopagon oŋoma laligowa.’ ⁴⁰Jojopañ qaa woi ii mono Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo ejemba yoŋoonon Buju Tere kuuya iikawaa waŋaga kolooja.” Kiaŋ.

Kraist ii kiŋ Deiwidwaa Poŋa ano gbiliga.

Maak 12.35-37; Luuk 20.41-44

⁴¹Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonjon) yoŋonon kaŋ ajoroogi Jiisasnon kokaen qisiŋ oŋono, ⁴²“Oŋo Kraistwaajon nomaen moju? Iinon mono morowaa meriaga kolooja?” Kaen qisiŋ oŋono meleema ijogi, “Mono kiŋ Deiwidwaa gbiliaga kolooja.”

⁴³Ijogi moma injoro, “Kaen koloojato, nomaen ama Uŋa Toroyanon Deiwid sololon muro iwaajon ‘Neenaa Poŋna,’ qama kokaen jero,

⁴⁴ ⁱAnutunon nama noo Poŋna kokaen ijoro, Giinon mono kaŋ noo boro dindinanon rana niinon kambaŋ biwianon kereuruga riŋ riitama haamo ama oŋoma goo kana baaganon oŋoomaŋa.

Kambaŋ ii kaŋ kuuwaatiwaa so mono asamararanon koi raba.’

⁴⁵Deiwidnon aŋo kaen jeŋ qata ‘Noo Poŋna’ jeja. Poŋna jeŋ mono nomaen ama iwaa gbilia kaangadeen koloonaga?”

⁴⁶Kaen injoro iikawaa kitia moŋnon moŋ meleemambaajon amamaaŋ qaagia bogoro naŋgi. Somaŋa iikanondeen kuuya yoŋonon Jiisas mombo qaa mombaa qisiŋ mubambaajon kokodundun ama mesaogi. Kiaŋ.

Uumeleembaa selesele laaligowaa galeŋ meme qaa

Maak 12.38-39; Luuk 11.43, 46; 20.45-46

23 ¹Kambaŋ kanon Jiisasnon ejemba tuuŋleembe ano gowokouruta ii kokaen injoro, ²“Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonjon) yoŋonon Mooseswaa jinŋkaron duŋ raranon rama Kana qaawaa kania ku-usuŋ qaganon kuma oŋomakeju. ³Kawaajon qaa kuuya jeŋ koton oŋomakejuti, ii mono teŋ kombuto, nanamemeŋgia ii mono mende otaawu. Yoŋonon qaa jegianon jeŋ asariŋkejuto, iyaŋgio ii mende otaanŋkeju. Kawaajon mono ii kaŋa mende amakebu.

^f 22.35-40 Luuk 10.25-28 ^g 22.37 Dut 6.5 ^h 22.39 Lew 19.18 ⁱ 22.44 Ond 110.1

⁴“Yoŋononj qaaya qaaya jej kotonj iikawaa qaqanj biŋawo ii ejemba sawiŋgianonj amago aŋgi ii aŋgowombaajonj bimooro jarambaranj amakejuto, iyaŋgio ii boro susugia melaa moŋnonj ilaanj oŋombombaajonj wosomomia moŋ mende eŋkeja.

⁵^j“Yoŋononj nanamemeŋgia kuuya ejembanonj injibutiwaajonj ama meŋkeju. Baibel qaa kota (memori jawo) irimuj kasa bokisgia meŋ somariinj asuganonj qendeema Buŋa momogiaajonj awelegonj aonjkeju. Malekugiaa susuyanonj akadamuwaa goubire somasomata meŋ mondonjkeju.^k ⁶Yoŋononj jejelombanonj duŋ rara mutuyanonj jegenjegenj rabombaajonj momakeju ano qamakooli mirinonj jaaqeqeyanonj eu rabombaajonj siija momakeju. ⁷Maaketnonj me kananonj ejemba injiigi jolonjgia jewutiwaajonj moma ‘Oo somatanana,’ qagia kaanj qabutiwaa siija momakeju.

⁸“Yoŋononj kaenj amakejuto, motoonjgo iinonj oŋoo Boigia kolooro oŋo kuuyanonj iwaa uumeleenj alauruta kolooju. Kawaajonj oŋoo qagia boinana qabutiwaajonj mende mobu. ⁹Motoonjgo iinonj Maŋgia kolooja. Iinonj Siwe gomanonj laligojiwaajonj balonj eja mombaajonj nonoo Maŋnana qa kaenj mende qabu. ¹⁰Kraist motoonjgo niinonj oŋoo somatagia koloojenj. Kawaajonj oŋoo qagia ‘Somatanana,’ qabutiwaajonj mende mobu.

¹¹^l“Kaenj qaagoto, oŋoo batugianonj moŋnonj waŋa kolooji, iinonj mono welenj qeŋ oŋoma laligowa. ¹²^m“Kaenj laligowaato, moŋnonj iyaŋaa uuta meŋ ubaati, Anutunonj mono ii meŋ kamaanj mubaa. Moŋnonj iyaŋaa uuta meŋ kamaawaati, Anutunonj mono ii meŋ uma mubaa.

Jiisasnonj Farisii yoŋoononj qama wanjinjŋonj ‘Yei!’ jero.

Maak 12.40; Luuk 11.39-42, 44, 52; 20.47

¹³“Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkonjkonj ejemba! Oŋo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianonj ubaatiwaajonj mono qama wanjinjŋonj ‘Yei!’ jejenj. Ejemba Siwewaa bentotonj uutanonj keububotiwaana naguya koma somonjŋonjkeju. Oŋoanjo iikawaa uutanonj mende keuju ano tosianonj iikawaa uutanonj keubombaajonj anjuti, oŋo ii somonjŋonj aŋgonj koma oŋomakeju. ¹⁴Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkonjkonj ejemba! Oŋo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianonj ubaatiwaajonj mono qama wanjinjŋonj ‘Yei!’ jejenj. Oŋo malo yoŋoononj miri iwoi bidaanj baagonj aŋalinj oŋomakeju ano qabunjagia koloowaatiwaajonj ama qamakooli koriga koriga qama koolinj

^j 23.5 Mat 6.1; Jan 15.38; Dut 6.8 ^k 23.5 Baibel memori jawo irimuj kasia ii Duteronomi 6.8 qaa iikawaa so oro selianonj meŋ palapaŋgianonj me qoi kaanja borogianonj somonjŋonj laligogi. Malekugiaa susuyanonj akadamuwaa goubire bewesononj meŋ mondonj laligogiti, ii Anutuwaana ejemba hoŋa toonj koloogitiwaa aiweseya kolooro. ^l 23.11 Mat 20.26-27; Maak 9.35; 10.43-44; Luuk 22.26 ^m 23.12 Luuk 14.11; 18.14

totogianon qenkeju. Kawaajon Anutunon qaagia jen tegon irona uuta meleeno onoo qagianon ubaa.

¹⁵ “Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparanjonkonon ejemba! Ono uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianon ubaatiwaajon mono qama wanjinjingon ‘Yei!’ jejen. Ono mononon Juuda ejemba mon koloowaatiwaajon kaparan koma koweya koweya koton balona balona liligonkeju. Kaen angi mononon Juuda ananaa nanamemenon qokotaawaati, ii mono kuma soon mugi gere siawaa buña koloowaa. Onoangia kaña qaagoto, indina woi onoangia unuugun kileqilewaa.

¹⁶ “Jaagianon gooro ejemba borogianon mej unuamakejuti, lombo onoo qagianon ubaatiwaajon mono qama wanjinjingon ‘Yei!’ jejen. Ono qaa kokaen jenkeju, ‘Mononon jiwowon jigowaa qatanon qaaya jojopan qaanon jen kotiiwaati een, iikanon mende kotiiwaato, mononon jiwowon jigowaa iwoi goulonon memeta iikawaa qatanon jojopan qaaya jewaati een, jojopan qaa iikanon mono somononon mubaa.’

¹⁷ “Oo jaagoo ejemba nekonja! Iwoi goulonon memeta ano jiwowon jigo woi yoroononga naa iwoinon uuta kolooja? Goul yanjo kowoga mende koloojato, jiwowon jigonon angi iikanon mono ii mej kobooja.

¹⁸ “Qaa mon kokaen jenkeju, ‘Mononon alatawaa qata qama qaaya jojopan qaanon jen kotiiwaati een, iikanon mende kotiiwaato, mononon nandun mamatewoo alatanon eji, iikawaa qata qama jojopan qaaya jewaati een, jojopan qaa iikanon mono somononon mubaa.’

¹⁹ “Oo jaagoo ejemba! Nandun mamatewoo ano alata yoroononga naa iwoinon uuta kolooja? Nandun yanjo kamaanqeqeta koloojato, alatanon angi iikanon mono nandun mej kobooja. ²⁰ Kawaajon mononon alatawaa qanon qaaya jojopan qaanon jen kotiiwaati, iinon alata ano iwoi kuuya alatanon eji, mono iikawaa qanon qaaya jen kotiiwaa.

²¹ “Mononon jiwowon jigowaa qanon qaaya jojopan qaanon jen kotiiwaati, iinon mono jigo iikawaa ano iikanon kotiin laligoji, iwaa qanon qaaya jen kotiiwaa. ²² “Kaanadeen mononon Siwewaa qanon qaaya jojopan qaanon jen kotiiwaati, iinon Anutuwwa jinjononon dun ano iikanon raji, iwaa qanon qaaya jen kotiiwaa.

²³ “Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparanjonkonon ejemba! Ono uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianon ubaatiwaajon mono qama wanjinjingon ‘Yei!’ jejen. Ono nembanene kuuya mendeema bakaya 10 iikanonon motoongon Anutuwwa buña qenkeju. Dane, raki ano kiesopa ii kaanadeen mendeema tenonga motoongon ii Anutuwwa buña qenkeju. Nandun ii tororo amakejuto, Kana qaawaa kota waja koi mono uugun mesaonkeju: Gii ejemba batugianon nanamemenon dindina otaan kiankomun on qaa pondan otaan laligowa. Qaa waja ii mono kaparan

ⁿ 23.22 Ais 66.1; Mat 5.34 ° 23.23 Lew 27.30

koma otaej laligowu ano qaa melamelaa ii kaanagadeej mende uugun mesaowu. ²⁴Jaagia gooro ejemba borogianoj menj unuamakejuti, ojō jengeraj apuwo newubotiwaajoj apugia saianoj gosinkejuto, oro somata kamel ii tondu gogonkeju. ²⁵Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparanjonkonj ejemba! Ojō uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianoj ubaatiwaajoj mono qama wanjinjingoj ‘Yei!’ jejej. Ojō hamo qej aowombaajoj qambi ano amanenewaa selia songbama yagonkejuto, ojōangiaa dogo otokogia mende galej koma iwoi tondu gorongoj nepaqepalo angi iikanoj uugia saa qero laligoju.

²⁶“Oo jaagoo eja Kana qaawaajoj kaparanj komakejani, gii mono wala gambiwa uuta songbana selianoj kaanagadeej tataanjkota koloowaa. ²⁷”Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparanjonkonj ejemba! Ojō uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianoj ubaatiwaajoj mono qama wanjinjingoj ‘Yei!’ jejej. Ojō qasiriwaa maripooja songbanji taaja koloojuti, mono iikawaa so kolooju. Selegianoj iimasiinsiingiwawo kaaja koloojuto, qasiriwaa uutanōj qamo sii ano iwoi arokuukuuyawo eji, iikaananōj mono ojōo uugia saa qej eja.

²⁸“Iikawaa so ojō kaanagadeej ejemba jaagianoj onjanōj dindija tani koloonkejuto, uumeleembaa selesele tani ano qewolonōj mono uugia saa qero laligoju.

Bologa memewaa ironj

Luuk 11.47-51

²⁹“Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparanjonkonj ejemba! Ojō uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianoj ubaatiwaajoj mono qama wanjinjingoj ‘Yei!’ jejej. Ojō gejatootoo ejemba yonoo qasirinōj simej kuuj menjkeju ano ejemba solaja yonoo jamo kobaagia menjerejonkeju. ³⁰Kaerj ama kokaerj jenkeju, ‘Nononōj ambosakonana yonoo kambanōj laligowonagati eej, mono yonowo mende toroqenij gejatootoo ejemba yonoo sagianoj mono nonoo qanananōj mende unaga.’

³¹“Kaerj jen iikanōj ojōangio gejatootoo ejemba unugiti, iyonoo esaurugia koloojuti, mono qaa ii nanjon jen dangunu kaaja nanju. ³²Kawaajoj ambosakonjgianoj singisonjo kanainj angiti, iikawaa so ojō mono toroqej kuuya andaborowu.

³³“Oo Farisii, ojō mono qato melaa kaaja kolooju. Anutonōj qaagia jen tegoro gere sianōj kemebubotiwaajoj mono nomaerj umburatinj kembuyaga? Ii mono amamaawuya. ³⁴Kawaajoj mono mobu, niinōj gejatootoo ano momakooto ejemba ano Kana qaawaa boi wasinj onjombe onoonōj kawuya. Kagi yonoononga tosaaja ii unugi komuwuya ano

¶ 23.27 Apo 23.3 ¶ 23.33 Mat 3.7; 12.34; Luuk 3.7

tosaana maripoonon ujuwuya. Tosaana qamakooli mirigianon ororaan onoma qaagia jer tegon oolinon onootin konjoma onongi taona taona kanon kemakebuya.

³⁵“Eja solana Aabelwaa sayanon kamaaro iikanona kanain unun kouma laligon Zekaraia jiwowon jigo kowoga ano siimolon alata yoroo batugaranon qegi saya kamaaro iikanon tegoro. Ejemba solana yonoo sagia balonon molaan laligogiti, sa kuuya iikawaa irona mono onoo qagianon ubaa. ³⁶Niinon qaa hona mon kokaen injjowe mobu: Sagia irona kuuya ii mono ejemba kete laligogiti, mono onoo qagianon uro Anutunon irona meleema onono mobuya.”

Jiisasnon Jerusalem kanageso jopagon onono.

Luuk 13.34-35

³⁷Jiisasnon jero, “Oo Jerusalem Jerusalem, onoo gejatootoo ejemba unugi komugi Anutunon ejemba wasin onono onoonon kankejuti, ii jamonon unugi komunkeju. Kuru nemunanon meraboraana engana baatanon ama kojoonon onomakeji, niinon mono iikawaa so kambaana kambaana goo kanagesouruga kotama kololonon onomambaajon moma laligoweto, onoo ii togon laligon kougi. ³⁸“Mobu, Anutunon mono jigo mirigia gema qero saoyagadeen ewaa.

³⁹“Kaen ewaato, niinon kokaen injjowe mobu, Onoo nii mombo mende niibuya. Kanagen kamban mon kan kuuro iikanon niima kokaen jewuya, ‘Pombaa qatanon kan nononji, Anutunon mono ii kotuegon muba.’ Kiaj.”

Jiwowon jigonon kondemondoen koloowaa.

Maak 13.1-2; Luuk 21.5-6

24 ¹Jiisasnon jiwowon jigo mesaon kamaaro gowokourutanon iwaanon kan jiwowon jigowaa toton uutanon miri ragiti, ii Jiisas qendeema mugi. ²Qendeema mugi meleema kokaen injjoro, “Miri kuuya ii saanon injjuto, niinon qaa hona mon kokaen injjowe mobu: Ii mono kondeengi miriwaa jamo mon ii jamo mombaa qaganon mende ewaato, qeqelala saoyagadeen ewaa.” Kiaj.

Kakasililin ano sisiwerowero koloowaa.

Maak 13.3-13; Luuk 21.7-19

³Jiisasnon Oil gere baananon kema raro gowokourutanon iyangia siri iwaanon kan kokaen qisin mugi, “Boi, qaa jejan, iikawaa hona mono naa kambanon asugiwaa ano giinon kana balombaa kambaana tegomambaajon ambaati, iikawaa aiweseyanon mono nomaen asugiwaa? Ii saanon ninijowa.”

^r 23.35 Jen 4.8; 2 Hist 24.20-21 ^s 23.38 Jer 22.5 ^t 23.39 Ond 118.26

⁴Kaen qisiñ mugi meleema kokaen jero: “Moñnonj aŋgomokolonj ano jinjauj kembubotiwaajonj mono galenġia meñ laligowu. ⁵Ejemba mamaganonj asugiñ noo qananonj kokaen jewuya, ‘Niinonj Hamoqeqe Toya Kraist koloojeñ.’ Kaen jeñ ejemba mamaga tiligonj oñombuya. ⁶Oñomanjawaa bujuya ano otonja kolooñ kema karo momakebuya. Ii moma jeneñġia orowabotiwaajonj mono galenġia mewu. Iwoi kaña ii waladeen koloowaatiwaa jejetaga. Ii koloowaato, balombaa kambañanonj mono iikanondeeñ uulañawo mende tegowaa.

⁷“Kantri moñnonj kantri moñ unjuwombaajonj waabuya. Ejemba tuuñ moñnonj tuuñ moñ yoñowo aroñ qeñ aowombaajonj waabuya. Gomaña gomaña kanonj bodia bodia koloowaa ano nañ somasomata ii qonjoma meñ namo meleeno kemeñkebaa. ⁸Iwoi kuuya ii emba korowononj masu kanaiñ unjuñkejiwaa so. Balombaa kambañanonj mono iikawaa so kanaiñ tegomambaajonj ambaa.

⁹“^uKaen ambaato, kambañ kanonj toñianonj oño uugia meleñgitiwaajonj ama gawman yoñoo borononj oñooñgi siimbobolo ama oñoma unjuñ komuwuya. Kantri kuuya yoñononj nooñonja ama kazi ama oñomakebu. ¹⁰Kambañ kanonj mamaganonj momalaarġia mesaonj añgonañ meñ kazi ama aowuya. ¹¹Gejatootoo ejemba takapolakaya mamaganonj asugiñ ejemba mamaga kilikalu meñ oñooñgi jinjauj qeñ kemaakebuya.

¹²“Jeulalañ Toyanonj seiñ ejemba galeñ koma oñombaatiwaajonj ama uumeleen ejemba seiseiya yoñoo uugianonj olomoooro uuñopagianonj looriñ zololonġowaa. ¹³“Moñnonj kaparañ koma kotiin boñ qeñ nama laligoro balombaa kambañanonj tegowaati, iinonj mono oyañboyañ buña qeñ aowaa. ¹⁴Anutuwaa bentotoña Oligaa Buña koi mono waladeeñ namowaa kantria kantria kuuya kanonj jeñ seiñ kanageso so nañgonañgo qaaya mogigo balombaa kambañanonj iikawaa gematanonj tegowaa. Kiañ.

Jerusalem sitiwaa kondemondeeñ uuduuduuyawo

Maak 13.14-23; Luuk 21.20-24

¹⁵“^wGejatootoo eja Danielonj kondemondeeñ uuduuduuyawo kawaa qaaya jerota eja. Qaa iikawaa so toñianonj kañ kondemondeeñ ano iwoi añgonjorayawo ii jiwowonj jigo toroyanonj añgi nano iibuti, qaa koi weñġowagati, iinonj mono saanonj geja ama moma kotowa. ¹⁶Kambañ iikanonj Judia prowinsnonj laligowuti, oñononj mono misinġonj horonj bañanonj kembu. ¹⁷^xMiri kosianonj sombenonj laligowaati, iinonj mono kamaañ ġeso iwoiya memambaajonj miri uutanonj mende uba. ¹⁸Gawononj kema laligowaati, iinonj mono kañagadeeñ malekuya memambaajonj eleema mirinonj mende kema.

^u 24.9 Mat 10.22 ^v 24.13 Mat 10.22 ^w 24.15 Dan 9.27; 11.31; 12.11

^x 24.17-18 Luuk 17.31

¹⁹“Yei! Emba korowo ano merabora ajunonj yonononj kambanj iikanonj nomaenj uulanjawo kembuya? ²⁰Kawaajonj iwoi ii konjuru me Sabat kendombaa kambanjanonj mende koloowaatiwaaajonj mono qama koolinjkebu.

²¹“^y“Ii kokaembaajonj: Kambanj iikanonj kakasililinj jekania boorongoya koloowaa. Kakasililinj soya kaanja ii wala eenjanonj kambanj mongenj mende koloonj ero. Anutunonj iwoi kuuya mokoloroti, kambanj iikanondeenj kanainj kambanj kokanonj laligonj kouma kambanj biiwianonj monj mende kolooro. Wala eenjanonj mende kolooro ano kanagenj kambanj monjonj mombo mende koloowaa. Kawaajonj mono qama koolinj laligowu. ²²Ponjonj kokojinjij kambanj ii mende menj torinagati eenj, ejemba kuuyanonj mono tiwilaadaborowuyagato, ejemba iyanjaajonj meweengonj ononoti, iyonoojonj ama weenj iikawaa jangoya ii menj toriwaa.

²³“Kambanj iikanonj kokaenj jewuya, ‘Mobu! Kraistnonj koi laligoja,’ me ‘Iibu! Hamoqeqe Toyanonj endu nanja.’ Monjonj kaenj jewaati eenj, ii mono mende moma laariwu. ²⁴Ii kokaembaajonj: Hamoqeqe toya qolonjmolongoya ano gejatootoo ejemba takapolakaya asuginj angoletu ano aiwese somasomata megil etombuya. Kaenj letonji Anutunonj ejemba iyanjaajonj meweengonj ononoti, ii kaenagadeenj enkalolonj menj onombutiwaaajonj anjgobato menj kaparanj konji jinjaunj qewubo. Onj galengia awaagadeenj menj aonj laligogi ii amamaawuya. ²⁵Mobu! Niinonj iwoi kuuya ii mende kolooro waladeenj injijowe modaboroju.

Siwe gomambaa Eja honjanonj asugiwaa.

Maak 13.24-27; Luuk 21.25-28

²⁶“^z“Kawaajonj ‘Hamoqeqe Toyanonj balonj qararanjkonjkonjanonj laligoja,’ kaenj jegi mobuti eenj, iikanonj mono mende kembu. Me ‘Mobu! Kraistnonj miri kawaa uutanonj asuginj raja,’ kaenj injijogi ii mende moma laariwu. ²⁷Ii kokaembaajonj: Siwe gomambaa Eja honjanonj mombo kawaati, kambanj ii mono oobiliwaa so kokaenj koloowaa: Ii weenj koukoutanongga pilitik bilisik ama leegenj weenj kemekemetanonj sokoma asarij keno iijonj, iinonj mono iikawaa so asugiwaa.

²⁸“^a“Oro gisaganonj mongenj ewaati, mambonjkarara yonononj iikanonj horonj ajoroonjkejuti, mono iikawaa so koloowaa.” Kianj

Siwe gomambaa Eja honjanonj asugiwaa.

Maak 13.24-27; Luuk 21.25-28

²⁹“^b“Konjajilinj kambanj iikanonj tegoro iikanondeenj weenj jaayanonj injanj kono koiinonj umunj kombaa.

^y 24.21 Dan 12.1; Isa 7.14 ^z 24.26-27 Luuk 17.23-24 ^a 24.28 Luuk 17.37

^b 24.29 Ais 13.10; 34.4; Eze 32.7; Joel 2.10, 31; 3.15; Isa 6.12-13

Sengelao yononon sombinonga tegon kamaawuya ano sombinon utugoro iikawaa ilawoilaya ii raragia mesaon enkalolon anji soowaa.

³⁰“Kamban iikanon Siwe gomambaa Eja honaa aiweseyanon sombinon asugiro iibuya. Kamban iikanon namowaa kanageso kuuya yononon jinjen qama saabuya. Saama Siwe gomambaa Eja hona iinon sombimbaa koosu qaganon karo iibuya. Ku-usuna somatanon sakondindinawo asuganon asugiro asamararaja iibuya. ³¹Karo iigi romon qaita mon uugi otona kotakota mogi Siwe gajobauruta wasin onono yononon ejemba Anutunon iyanajaon meweengon ononoti, ii balon goraaya teete eugen emugen iikanon kopereen onoma unuambuya. Kian

Noron gerewaa sareqaa

Maak 13.28-31; Luuk 21.29-33

³²“Ono noron gere iima tania romongon sareqaa koi mobu. Borianon apuyawo kolooro sengia lonjogi ii iima moma kokaen jenkeju, ‘Ween kamba mono dodowija.’ ³³Ononon kaanjadeen aiwese iikawaa so asugiro iima moma asarin kania kokaen jewu, ‘Jiisanon mono nagonon dodowija.’

³⁴“Niinon qaa hona mon kokaen injiowe mobu: Ejemba koi kete namonon laligojuti, iyononon mende komugi iwoi kuuya jejeni, ii mono ionoo laaligo kambanganon koloowaa. ³⁵Sombinon namonon goron gewaoto, noo Buja qaananon mono kamban monon mende aliwaa. Kian.

Jiisas kawaatiwaa kamba ii monon mende moja.

Maak 13.32-37; Luuk 17.26-30, 34-36

³⁶“Siwe gomambaa Eja honanon kawaato, naa kambanon kan kuuwaati, iikawaa weena me aua kamba ii monon mon mende moja. Siwe gajobanon ii mende moju. Anutuwa Merianon kaanagadeen ii mende moja. Amanon ajodeen ii moja. ³⁷“Wala eenanon Noowaa kambanon ejembanon laaligogia qemasolonen qaganon laligon men kileegiti, iikawaa so mono Siwe gomambaa Eja honanon mombo kawaatiwaa kambanganon koloowaa.

³⁸“Apu gboulu somatanon mende karo waladeen iikanon ejemba nene lomban ama apu kotiga nen embaqemba sewanajaon anji kema karo agimin on laligogi. Nanamemen kaen ama men qemasolonen laligogi Noonan wango uutanon uroti, ween iikanon tegoro. ³⁹“Tegoro naa iwoi koloowaati, ii mende mogi apu gboulu somatanon kan jinon qaa tiwilaen onono. Kanagen Siwe gomambaa Eja honanon mombo kawaati,

° 24.30 Dan 7.13; Zek 12.10-14; Isa 1.7 ^d 24.37 Jen 6.5-8 ° 24.39 Jen 7.6-24

kamban iikanonj ejembanonj kaanjiadeenj qemasologenj ama laligonj tiwilaawuya.

⁴⁰“Kamban iikanonj eja woi gawononj laligori yoroonongga monj menj monj mesaowuya. ⁴¹Kaanjiadeenj emba woi tawenj orasinj rabaoti, iyoroonongga monj menj monj mesaowuya.

⁴²“Pononj kawaatiwaa kambanja me auaya mende mojutiwaaajonj mono uugbiligbili laligowu. ⁴³Gbili laligowombaa qaa koi mono moma kotowu: Gomantiinanonj kikekakasililinj ejanonj naa kambanonj me auanonj kawaati, miri toyanonj ii monagati eenj, iinonj mono gbili rama miria awaagadeenj galej mero qosoma umambaajonj amamaawaa. ⁴⁴Oho ‘Siwe gomambaa Eja honjanonj kamban kokanonj mende koubaa,’ jen romongogi iinonj mono kamban iikanondeenj koubaa. Kianj.

Gawonj ejanonj silemale laligonj tiwilaaro.

Luuk 12.41-48

⁴⁵“Kaej kolooro gawonj meme ejemba batugianonj morononj tirinj kotonj tosaanja unuuguja? Tosianonj zololonjonj gawonj mesaogi mojononj momakooto awaawaa qaganonj kaparanj koma pondanj menkeji, iinonj mono simbawonj koloaja. Miri toyanonj nanamemeja gosinj iima mongenj kema miriaa ilawoilaya ii borianonj ano galeja koloowaa. Galeja koloonj welenjeqeeruta ijorotiwaa so kalanj koma kamban dindinanonj unuaginkebaa. ⁴⁶Kaej kalanj koma onjoma laligoro toyanonj eleema kanj iikaanj iima ‘Mono simbawonj koloajan!’ jewaa.

⁴⁷“Niinonj qaa honja monj kokaenj injijowe mobu: Toyanonj ‘Mono simbawonj koloajan!’ jen esuhinaya kuuyaa galeja kuuj mubaa. ⁴⁸Kuuj mubaato, gawonj meme bibilokoya iinonj uutanonj romongonj kokaenj jawaati eenj, ‘Ponnaa kaka kambananonj mono koriga eja.’ ⁴⁹Kaej jen kanainj gawonj meme ejembauruta unuj ureenj aonj jejelombanj ama aisoonj apu kotiga nenj uuta sooro enkalolonj silemale koloonj laligowaa.

⁵⁰“Kaej laligonj kamban mojononj ponja koubatiwaaajonj mende mambombaati, mono iikanondeenj koubaa. Kambambaajonj imowamo ulumbuluj laligoro mono aua iikanondeenj kouma ⁵¹qen japalelenj menj munj jen kotoro uumeleembaa ejemba seleseleya kaanja gere sianonj kemenj siimbobolo mobaa. Kaej moma sama gigilaanj gobugia kigi qaro laligowuya.” Kianj.

Emba saranj 10 yonoo sareqaa

25 ¹Jiisanonj jero, “Mombo kamanjati, kamban iikanonj Siwewaa bentotoja ii kokaenj koloowaa: Maranj lombanj kambananonj emba saranj jumunja ten yonononj ‘Eja bunjowo aitongowonja,’ jen kiwagia

¹ 24.43-44 Luuk 12.39-40 ⁵¹ 25.1 Luuk 12.35

menj kanaanɔj kenɟi. ²Yonoononɟa 5 ii momakootogiawo koloogito, tosaana 5 ii nekoɟa. ³Nekoɟa yonononɟ kiwagia megito, gere (koinsare) kelega^h mende menj kenɟi. ⁴Momakootogiawo yonononɟ kiwagia ano koinsare kele kaarogia kaanagadeen menj kenɟi. ⁵Kenɟi eja bujanonɟ uulanawo mende karo mambonɟi kambanɟ korirotiwaajonɟ kuuya yonoo jaalologia bombonɟ mero usugonɟ gaonɟ egi.

⁶“Gaonɟ egito, gomantiina biiwianonɟ mononɟ romunɟ qero qa kokaenɟ mogi, ‘Mobu, eja bujanonɟ mono kaja-oo! Mono iwaanonɟ kema aitonɟowu.’ ⁷Qa ii moma emba saraɟ ten ii kuuyanonɟ waama kiwagia menj meagonɟ ootirigi. ⁸Ootirigi nekoɟa yonononɟ emba momakootogiawo yonoononɟ kanɟ kokaenɟ jegi, ‘Nonoononɟ kiwa bogojiwaajonɟ onononɟ mono koinsare kelega tosia nonombu.’

⁹“Kaenɟ jegi momakootogiawo yonononɟ meleema kokaenɟ jegi, ‘Qaago! Ii onɟo ano nono mende sokoma nonombaa. Kawaajonɟ mono sii mirinonɟ kema onɟoanɟiaa koinsare kelegia sewana mewu.’

¹⁰“Kaenɟ jegito, yonononɟ koinsare kelega sewana mewombaajonɟ kema kanaanonɟ laligogi eja bujanonɟ mono iikanondeenɟ kouro. Emba saraɟ jororinɟ nanɟiti, iyonononɟ kema iwo aitonɟonɟ maranɟ lombanɟ miri uutanonɟ ugi nagu konɟi. ¹¹‘Emba saraɟ stuanonɟ kenɟiti, iyonononɟ kaanagadeenɟ kanagenɟ kouma nagu qenɟ kokaenɟ qagi, ‘Ponɟ Ponɟ, mono nagu metaama nonomba!’

¹²“Kaenɟ qagito, kokaenɟ meleema jero, ‘Qaago! Nii onɟo mende moma ononɟenɟ. Qaa ii honɟaga inɟijonɟ.’ ¹³Jiisanonɟ sareqaa kaenɟ jenɟ gowokouruta ii qaa kokaenɟ inɟijoro, “Onɟo nii kamambaa kambana me auaya mende moɟutiwaajonɟ mono uugbiligbili laligowu.” Kiaɟ.

Money esu galen konɟitiwaa sareqaa.

Luuk 19.11-27

^{14j}“Mono sareqaa kokawaa so koloowaa: Eja monɟ gomanɟa mesaonɟ koriganonɟ kantri monɟenɟ kemambaajonɟ moma welenɟeɟeuruta onɟoono kagi moneɟ esuhinaya galen koma onɟombutiwaajonɟ jenɟ kotonɟ onoma borogianonɟ ano. ¹⁵Gawonɟ memegia gosinɟ honɟa dawo koloowaatiwaa so moma gawonɟ meme eja mombaajonɟ moneɟ esu 5 (Kina 20,000) munɟ monɟ moneɟ esu woi (Kina 8,000) munɟ monɟ motoonɟo (Kina 4,000) muro. Kaenɟ galen kombutiwaajonɟ mendeema onoma onɟomesaonɟ keno.

¹⁶“Eja esu 5 (Kina 20,000) meroti, iinonɟ iikanondeenɟ kema konɟkororo gawonɟ mero moneɟ seirosu esu 5 mombo mero. ¹⁷Kaanɟideenɟ esu woi

^h 25.3 Gere (koinsare) kelega ii oil gerewaa kota mujugogi kelega ii kolooro. Gomanɟ tiiro gere susuyanonɟ opo kokosiinɟ kele iikanonɟ qendunɟonɟ kiwa ootirinɟ kanaanonɟ kenɟi 15 minitwaa so jero. Kawaa gematanonɟ gere ii eenɟ bubu giliwubotiwaajonɟ ii mombo oil gere kelenonɟ qendunɟogogi. ¹ 25.11-12 Luuk 13.25 ² 25.14-30 Luuk 19.11-27

(Kina 8,000) meroti, iinonj kema konkororo gawonj mero monerj seiro esu woi mombo mero.

¹⁸“Kaerj merito, eja monerj esu motoonjgo (Kina 4,000) meroti, iinonj mono mesaonj kema balonj osonj eja ponjaa monerja ronj koma mesangoro.

¹⁹Kambanj koriga tegoro welenqege yonoo eja pongianonj eleema kanj ‘Gawonj megitiwaa sundugia moma gosimaja,’ jerj koma horonj onjon kagi.

²⁰“Kaerj kagi eja esu 5 (Kina 20,000) meroti, iinonj jaayanonj kouma esu 5 mombo toroqerj menj kanj kokaerj ijoro, ‘Somatana moba, giinonj monerj esu 5 nonati, niinonj iikawaa konkororoya mewe seiro esu 5 mombo kolooro menj kajerj.’

²¹“Kaerj ijoro eja ponjanonj kokaerj meleema muro, ‘Ti awaa. Gii gawonj meme eja awaga membiri-qembiriga qaa. Gii iwoi afaanja menj ii kaparanj koma galej koma laligona seiro. Kawaajonj niinonj iwoi mamaga goo boroganonj ambe iikawaa galenjaga laligowa. Saanonj kanj eja ponga noo miri uutanonj kouma motoonj korisoro ama laligowonja.’

²²Eja Kina esu woi (Kina 8,000) meroti, iinonj kaanjadeerj kouma kokaerj ijoro, ‘Somatana moba, giinonj monerj esu woi nonati, niinonj iikawaa konkororoya mewe seiro esu woi mombo kolooro menj kajerj.’

²³“Kaerj ijoro eja ponjanonj kokaerj meleema muro, ‘Ti awaa. Gii gawonj meme eja awaga membiri-qembiriga qaa. Gii iwoi afaanja menj ii kaparanj koma galej koma laligona seiro. Kawaajonj niinonj iwoi mamaga goo boroganonj ambe iikawaa galenjaga laligowa. Saanonj kanj eja ponga noo miri uutanonj kouma motoonj korisoro ama laligowonja.’

²⁴“Kawaa gematanonj eja monerj esu motoonjgo (Kina 4,000) meroti, iinonj kouma kokaerj ijoro, ‘Somatana moba, niinonj kaniaga kokaerj moma yagowe: Eja Ponjanonj mono eja kotakota geriawo kolooja. Geenjo nene kota mende qosoma kororoona iikanonj mono kilerj honja soononj kotonj memambaajonj momakejanj. Dumunj kota mende osona kemero iikanonj mono kilerj honja menj kululumambaajonj momakejanj.

²⁵“Kaerj moma yagonj keena moma kema goo monerj esuga ii namononj mesangowe ero. Iiba, monerj esu nonati, iikayadeerj mono tororo koi.’

²⁶Kaerj ijonj ii muroto, eja ponjanonj meleema kokaerj jerj muro, ‘Gii injarere koloonj welenqege bologa koloojanj! Gii kaniaga moma yagona: Neeno nene kota mende qosoma kororoowe iikanonj mono kilerj honja soononj kotonj memambaajonj momakejerj. Neeno dumunj kota mende osowe kemero iikanonj kilerj honja menj kululumambaajonj momakejerj. Noo tanina kaanja moma yagonjgo mono naambaajonj ama soonj laligona?’

²⁷“Gii noononj monerj ii benknonj ana sokonaga. Benknonj ana somariiro eleema kaweti, kambanj kokanonj ii saanonj susuyawo mewenaga.’

²⁸Toroqerj tosaanja ii injjoro, ‘Onjo mono qezen injarere eja kokawaa monerj esuya ii wama monj esu 10 mokoloroti, mono ii mubu.’

29^k“Sareqaa kokawaa kania ii kokaerj: Daerj yorjoononj iwoi eji, kuuya iyorjoononj mono toroqerj onjonji seiro kelemalelenj erj onjombaa. Kaerj seiwaato, mombaanonj iwoi monj mende eji, iwaanonj iwoi ii mono kaanagadeerj wanji eerj toontoonj laligowaa. 30^lAyo, welenqeqe eja omaya gawonaa hona qaa ii mono seleenjenj hagogi pangamanonj kemeba. Iikanonj kemej saama gigilaan gubugia kigi qaro laligowuya.” Kiaj.

Jenteegowaa kamban somatanonj kokaerj koloowaa:

31^m“Siwe gomambaa Eja honanonj nama Siwe gajoba kuuya unuama motoonj kawuti, kamban iikanonj Siwewaa asamararananonj asugiro iinonj Kiñ Pombaa jinjaronj duñnonj rabaa. 32 Rama jero namowaa ejemba tuuj kuuya menj kululuun onjonji iwaa jaanonj asugiwuya. Asugigi lama galeñanonj lamauruta meme (nonij) yorjoononjga gosij mendeema ononji, iikawaa so ii mendenqendeeñ ama onjombaa. 33 Ii ama onjoma jero lama ii boro dindinanonj ano meme (nonij) ii qanianonj ama onjombuya.

34 “Kaerj ama onjonji Kiñ Poñnonj boro dindinanonj nambutu, ii kokaerj injiwaa, ‘Noo Amananonj kotuegon onono laligogiti, onjo mono kawu. Ama Anutunananonj gomañ kuuya mokolonj ononoti, kamban iikanondeerj mono bentotonj onjoonj mozozonjon merota jorinj erj kouji, onjo mono kanj ii buña qerj aonj laligowu.

35 “Ii kokaembaajon jejerj: Niinonj nembanenena komunj laligowe onjo neneya noma laligogi. Niinonj apuwaajon qenjerj qerj laligowe onjo apu noma laligogi. Niinonj waba kolonj laligowe onjo koma horonj nonji mirigianonj uma laligowe. 36 Niinonj sele esunaajon amamaanj laligowe onjo opo kereñ noma laligogi. Niinonj ji niro laligowe onjo galeñ koma noma laligogi. Niinonj kapuare mirinonj laligowe onjo nii niibombaaajon iikanonj kanj laligogi.’

37 “Kaerj injjoro ejemba solañ yorjononj kokaerj meleema munj jewuya, ‘Poñ, gii mono naa kambanonj nembanenejaaajon komuna giima guagij laligonij? Mono naa kambanonj apuwaajon qenjerj qerj laligona giima apu goma laligonij? 38 Mono naa kambanonj wabaga laligona giima koma horonj gonij mirinananonj una laligonij? Mono naa kambanonj sele esugaajon amamaanj laligona giima opo kereñ goma laligonij?

39 “Mono naa kambanonj ji giro ena giima me kapuare mirinonj laligona moma gii giibombaaajon goononj kanj laligonij?’ 40 Kaerj jegi Kiñ Poñnonj meleema kokaerj injiwaa, ‘Niinonj qaa hona monj kokaerj injjowe mobu: Onjo neenaa uumeleenj alauruna kamaanqeqeta koi yorjoononjga mombaajon iwoi monj anjiti, ii kuuya mono nii ama noma laligogi.’

^k 25.29 Mat 13.12; Maak 4.25; Luuk 8.18 ^l 25.30 Mat 8.12; 22.13; Luuk 13.28

^m 25.31 Mat 16.27; 19.28

⁴¹“Kaerj jeŋ kawaa gematanonj boro qanianonj nambutu, iyonoononj meleema kokaerj injowaa, ‘Maŋnanonj qasuaŋ onono laligogiti, onjo mono nomesaonj togowu. Gere sia tetegoya qaa jeŋ ubaati, mono iikanonj kema kemebu. Anutononj ii Kilerjaa Toya ano iwaa gajobauruta yonoojonj mozozonjonj merota jororin jeŋ kouja. ⁴²Ii kokaembaajonj injojeŋ: Niinonj nembanenena komuŋ laligowe onjo neneya mende noma laligogi. Niinonj apuwaajonj qenjeŋ qeŋ laligowe onjo apu mende noma laligogi.

⁴³“Niinonj waba koloonj laligowe onjo mende koma horonj nonji mirigianonj mende uma laligowe. Niinonj sele esunaajonj amamaanj laligowe onjo opo kereŋ mende noma laligogi. Niinonj ji niro ewe ano kapuare mirinonj laligoweto, onjo nii niibombaaajonj iikanonj mende kaŋ laligogi.’

⁴⁴“Kaerj injoro yonononj kaŋagadeeŋ meleema muŋ kokaerj jewuya, ‘Poŋ, gii mono naa kambanonj nembaneneaaajonj komuna me apuwaajonj qenjeŋ qeŋ laligona me wabaga laligona me sele esugaajonj amamaanj laligona me ji giro ena me kapuare mirinonj laligona nono gii mende welen qeŋ goma laligonin?’

⁴⁵“Kaerj jeŋi meleema kokaerj injowaa, ‘Niinonj qaa honja kokaerj injowewe mobu: Onjo uumeleeŋ alauruna kamaanqeqeta koi yonoononja mombaaajonj iwoi moŋ mende aŋgiti, ii kuuya mono nii mende ama noma laligogi kolooja.’

⁴⁶“Kaerj injoro ironja meleema onono qagianonj uro hagonj onono kemeŋ siimbobolo kambanj tetegoya qaa moma laligonj ubuya. Kaerj laligonj ubuyato, solana yonononj oyanboyanj laaligo ii kambanj tetegoya qaa laligonj uma laligowuya.” Kiaŋ.

Jiisas qeninj komuwaatiwaa aŋgonan aŋgi.

Maak 14.1-2; Luuk 22.1-2; Jon 11.45-53

26 ¹Jiisasnonj qaa kuuya ii jedaboronj gowokouruta kokaerj injoro, ²“Weeŋ woi tegorogo pasowa kendonja kaŋ kuuwaa.^p Onjo ii saanonj moju. Kaŋ kuuro Siwe gomambaa Eja honja ii waba gawman yonoo borogianonj aŋgi maripoononj qeŋi komuwaa.”

³Kambanj kanonj jigo gawonj galeŋ ano kantriwaa jotamemeya yonononj ajoroonj jigo gawonj galeŋ waŋa qata Kaiafas iwaa jinjaronj mirianonj ragi. ⁴Kanonj rama nomaen mondonin Jiisas oloŋ meŋ qeŋi komunagati, iikawaa kania moŋgama gosigi. ⁵Moŋgama gosin kokaerj jeŋi, “Ejemba irinŋia soono kareŋa kareŋa aowubotiwaajonj ii korisoro kendonj kambananonj ambombaaajonj amamaawonja.” Kiaŋ.

ⁿ 25.46 Dan 12.2 ^o 26.2 Eks 12.1-27 ^p 26.2 Pasowa ii Kiaŋkomu kendonj. Qaa iikawaa kania ii Niniima koboŋj nunuuguro. Eksodus 12.15

Emba moŋnoŋ Jiisas apu uŋkoowagawonoŋ moriro.

Maak 14.3-9; Jon 12.1-8

⁶Jiisasnoŋ Betani gomanonŋ laligonŋ Saimon moŋ manimbaya meŋ solananiroti, iwaa mirinoŋ uma raro. ⁷ʹIikanonŋ nene neŋ raro emba moŋnoŋ jamo kaaro moŋ meŋ iwaanonŋ karo. Kaaro ii lalu lanŋonŋawo qata alabasta iikanonŋ memetaga. Ii apu uŋkoowagawo iikanonŋ saa qequetaga. Iinoŋ ii sewaŋa somatanonŋ meŋ kaŋ apuya Jiisaswaa waŋanonŋ qibibirinŋ moriro.

⁸Moriro gowokourutanonŋ ii iima uugia boliro kokaenŋ jegi, “Ii mono naambaajonŋ kaenŋ tiwilaaja? ⁹Apu kelegawo ii sewaŋa mewutiwaajonŋ ano monenŋ uuta kolooro ii ejemba wanaya onono sokonaga.”

¹⁰Jiisasnoŋ uumomogia ii iima kotonŋ kokaenŋ inŋijoro, “Emba kokawaa uuta ii mono naambaajonŋ meŋ boliju? Iinoŋ sili awaa ama sororogonŋ nono sokonja. ¹¹ʹEjemba wanaya ii kambaŋa kambaŋa batugianonŋ laligowuto, niinoŋ onoo batugianonŋ kambaŋ so mende laligomanja.

¹²Niinoŋ komuwe roŋ koma nombutiwaajonŋ ama kelenonŋ selena nomorija. ¹³Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaenŋ inŋijowe mobu: Oligaa Buŋa koi kantri kanonŋ me kanonŋ jeŋ seigi kemaati, iikanonŋ emba koi kanonŋ iwoi ama nonji, iikawaa bujuya kaangadeenŋ jegi seiro iwaajonŋ romonŋonŋ laligowuya.” Kiaŋ.

Juudasnoŋ Jiisas memelolo meŋ mumambaajonŋ uumotoonŋo ano.

Maak 14.10-11; Luuk 22.3-6

¹⁴Kambaŋ kanonŋ gowokouruta 12 yoŋoononŋga moŋ qata Juudas Iskariot iinoŋ jigo gawonŋ galeŋ yoŋoononŋ kema ¹⁵ʹkokaenŋ qisiŋ onono, “Niinoŋ Jiisas memelolo meŋ muŋ borogianonŋ ambe onononŋ naa tawaga nombuya?” Qisiŋ onono silwa monenŋ kota 30 weenŋonŋ borianonŋ anŋi. ¹⁶Aua iikanondeenŋ kanainŋ Jiisas kambaŋ moŋenŋ memelolo meŋ mumambaa kana moma moŋgama kokobimbinŋ koma laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowoko yoŋowo Pasowa lama negi.

Maak 14.12-21; Luuk 22.7-13, 21-23; Jon 13.21-30

¹⁷Bered yiistya qaa iikawaa kendonŋ weenŋ mutuyanonŋ (Sikunenenonŋ) gowoko woi yorononŋ Jiisaswaanonŋ kaŋ kokaenŋ qisiŋ muri, “Boi, nono miri dakanonŋ kema pasowa lama mozonŋonŋ goni newaga? Ainŋa nomaenŋ eja?”

¹⁸Qisiŋ muri kokaenŋ meleeno, “Oro Jerusalem sitinoŋ uma eja moŋ mojenji, ii mokolonŋ kokaenŋ ijowao, ‘Boinoŋ jeja: Noo kambananonŋ mono^t

^q 26.7 Luuk 7.37-38 ^r 26.11 Dut 15.11 ^s 26.15 Zek 11.12 ^t 26.18 Anutunonŋ Jiisas komuwaatiwaa kambaŋa anoti, iikawaajonŋ jeja.

dodowija. Niinonj goo mirinonj kanj gowokouruna yonjowo Pasowa lama newonja.”¹⁹ Gowoko yorononj Jiisasnonj jey kotonj oronoti, iikawaa so otaanj Pasowa lama mozozongori.

²⁰ Mare kolooro gomanj tiiro Jiisasnonj gowokouruta 12 yonjowo miri iikanonj kouma uma dunj kosianonj rama nene mendeema negi. ²¹ Nene nej nej rama Jiisasnonj kokaenj injjoro, “Niinonj qaa honja monj kokaenj injjowe mobu: Onjooonjga monjonj mono memelolo menj nombaa.”

²² Kaenj injjoro moma iikanondeenj uugianonj wosobiri somata kolooro kanainj anja anja qisinj munj ijogi, “Ponj, mono noojonja jewabo?”

²³ “Qisinj mugi kokaenj meleeno, “Niwo bered qaajnonj qendujogji, mono iinonj. ²⁴ Siwe gomambaa Eja honjanonj mono iwaajonj qaa oogita ejiwaa so onjanonj namo mesaonj kemaato, monjonj ii memelolo menj mubaati, iwaajonj mono ‘Yei!’ jey qama wanjinjingojen. Iikawaa ironja kanjanawononj mono iwaa qaganonj ubaa. Eja ii nemuj koro uutanonjga mende asuginagati, iikanonj mono afaanjonj munaga.” Kiañ.

²⁵ Kaenj meleeno Juudas memelolo menj mubaati, iinonj kokaenj meleema ijoro, “Boi, ii mono noojonja jewabo?” Jiisasnonj kokaenj ijoro, “Jejanji, mono kianj!” Kiañ.

Pombo samonj konoga negi.

Maak 14.22-26; Luuk 22.14-20; 1 Kor 11.23-25

²⁶ Nene nej rama Jiisasnonj bered menj kotuegonj motonj onjoma kokaenj injjoro, “Koi neenaa busuna. Ii mono menj newu.”

²⁷ Kaenj injjonj wain qambi menj qama koolinj dangisenj jey onjoma kokaenj injjoro, “Onj kuuya mono qambi kokanonja newu. ²⁸ Koi neenaa sana. Ii Anutononj ejemba yonjowo soomonjgo arej ano kotiiwaatiwaajonj sana molaagi kemero ejemba mamaga yonjoo singisonjgogia mesaowaa. ²⁹ Niinonj qaa monj kokaenj injjowe mobu: Niinonj wain kasawaa honja koi mombo toroqenj mende nemaña. Kanagej Manña bentotonj uutanonj eu raninj jejelombanj ambaati, weej iikanonj mono wain apu qaita monj ii onjowo nemaña.”

³⁰ Kaenj injjonj korisoro rii qama mesaonj kema Oil gere baanjanonj ugi.

Piitononj Jiisas qakoombaatiwaajonj ijoro.

Maak 14.27-31; Luuk 22.31-34; Jon 13.36-38

³¹ *Uma Jiisasnonj kokaenj injjoro, “Gejatootoo eja monjonj qaa monj kokaenj oorota eja,

‘Niinonj galengia qewe
lama tuujanonj deembuya.’

Iikawaa so onjononj kuuya kete gomantiijanonj uugia noojonj ama boliro nomesaonj boratiwuya.

¹⁹ 26.23 Ond 41.9 ²⁰ 26.28 Eks 24.8; Jer 31.31-34 ²¹ 26.31 Zek 13.7

32^xBoratigi nuwuyato, niinonj mono koomunonjga waama waladeenj Galili prowinsnonj kema iikanonj asugij onjomaŋa

33Kaen injijoro Piitononj meleema kokaen jero, “Yoŋononj kuuya uugia goojonj ama boliro gomesaonj boratiwuti eenj, niinonj mono kilenj kamban moŋnonj mende gomesaomaŋa.” 34Jero Jiisasnonj ijoro, “Niinonj qaa hoŋa moŋ kokaen gijomaŋa: Kurunonj mende qaro giinonj kete gomantiinjanonj qakooma nona indij karoonj koloowaa.”

35Kaen jeroto, Piitononj kokaen ijoro, “Boi, kaen qaagoto, nii nugi giwo motoonj komuworagati, ii kilenj niinonj gii mende qakooma gomaŋa.” Gowoko tosaŋa kuuya kaŋagadeenj qaa iikayadeenj jegi. Kiaj.

Jiisasnonj Gezemane urukisinonj qama kooliro.

Maak 14.32-42; Luuk 22.39-46

36Kaen aminj moma kema yoŋowo urukisi moŋ qata Gezemane iikanonj keugi. Keuma Jiisasnonj gowokouruta kokaen injijoro, “Niinonj endu kema qama kooliwe onj mono kamban biiwianonj koi rabu.” 37Kaen injijonj Piito ano Zebediwaa merawoita woi uruama keŋgi Jiisasnonj kanainj wosobiri moma konjilij kolooro kana boria qetegoro. 38Kamban kanonj kokaen injijoro, “Noo uunanonj mono kondunjkondunj koma koujiwaajonj ama wosobiri mobe koomuya ama nonja. Onj mono kokanonj rama niwo gbili laligowonja.”

39Kaen injijonj yaŋodeenj boronja moŋ toroqenj kema siminj kuma usugonj kokaen qama koolij jero, “Amana, gii iwoi moŋ mende mololombijan. Kawaajonj siinja eji eenj, siimbobolowaa qambia koi kanonj mono noo qananonj ubabotiwaajonj nuamba. Nuambaa me qaagoti, ii mono geenjaa uusiinjaa so koloowa. Ii noo siimbaa so qaago!”

40Kaen jeŋ eleeno gowokouruta karoonj yoŋononj gaonj egi injiima Piito kokaen ijoro, “Onj aua motoonjgoda niwo gbili laligowombaajonj mende kotijju me? 41Uunananonj gbili laligowombaa siinja momakejonto, selenananonj looloria kolooja. Kawaajonj angobatononj kamaanj unjwabotiwaajonj mono qama koolij gbiligbili laligowu.”

42Kaen ijoro mombo onjomesaonj kema indij woi kolooro kokaen qama koolij jero, “Amana, siimbobolowaa qambi koi kanonj mende nuuguwaati eenj, ii saanonj nemaŋato, ii mono geenjaa uusiinjaa so koloowa.”

43Qama koolij eleeno jaa lologia bombonj merotiwaajonj mombo gaonjgadeenj egi injiuro. 44Mombo onjomesaonj leegenj kema qaa iikayadeenj mombo jeŋ qama kooliro indij karoonj kolooro. 45Gowoko yoŋoononj eleema kaŋ kokaen injijoro, “Onj toroqenj haamo meŋ gaonjgadeenj ewombaajonj moju me? Mobu! Moŋnonj Siwe gomambaa Eja hoŋa memelolo meŋ muro gawman eja sisiwerowerogiawo yoŋoo borogianonj

^x 26.32 Mat 28.16

ubaa. Iikawaa aua kambananonj mono kanj kuuja. ⁴⁶Mono waagi kembonja! Memelolo mej nombaati, iinonj mono kosere koi kaja.” Kianj.

Jiisas qelanjinj mej somongogi.

Maak 14.43-50; Luuk 22.47-53; Jon 18.3-12

⁴⁷Jiisasnonj kaen jej nano iikanonj gowokouruta 12 yonoononga monj qata Juudas iinonj tuunj somata monj jeta mej onono kougi. Jigo gawonj galen ano kantriwaa jotamemeya yonononj ii wasinj ononji manjawaa soo somata ano wasagia mej kagi. ⁴⁸Memelolo memambaajonj anoti, iinonj waladeenj yonowo aiwese qaa kokaenj somongonj injijoro, “Niinonj eja buuta kitonj nemanjati, iinonj mono ii kolooja. Mono ii mej somongowu.”

⁴⁹Kaen injijonj kanj iikanondeenj Jiisaswaanonj keuma “Kokona (Boi), uubonjonj!” jej buuta kitonj nero. ⁵⁰Kitonj nero Jiisasnonj kokaenj ijoro, “Alana, gii naambaajonj kajanj, ii mono uulanjowo amba.” Kaen ijoro eja tuunj yonononj Jiisaswaanonj kouma qelanjinj mej somongogi. ⁵¹Somongogi Jiisaswo laligogiti, iyonoononga monjonj borianonj manjawaa soo somata horonj jigo gawonj galen wanja welenqeqeya qen gejia kotogoro kamaaro.

⁵²Jiisasnonj ii iima kokaenj ijoro, “Mono mesaowa! Manjawaa soo somata taanjenj mewuti, ii mono kuuya manjawaa soo somatanonj unjoro komuwuya. Kawaajonj mono sooga kopinanonj qena kemeba! ⁵³Niinonj Amana qama kooliwe saanonj ilaanj nombaati, ii mojanj me qaago? Qama koolinj mubenagati, iinonj mono iikanondeenj gajoba manjaqeqe tuunj^y 12 uugunj wasinj onono kanj ilaanj nombuyaga. ⁵⁴Ilaanj nombuyagati eenj, Buja Terewaa qaayanonj mono nomaenj honjowo koloonaaga? Buja Tere qaawaa so iwoi koi kanonj mono asugiwaa jejetaga kolooja.”

⁵⁵^zKambanj iikanondeenj Jiisasnonj manjaqeqe tuunj ii kokaenj injijoro, “Nii kikekakasililinj ejaga qaagoto, kilenj noojonj kaenj moma manjawaa soo somata ano wasa mej noma somongowombaajonj kouju. Niinonj weenj so jiwowonj jigononj onowo rama nama Buja qaa kuma onjoma laligowe mende nonji. ⁵⁶Kaento, iwoi kuuya koi mono gejatootoo ejembanonj qaa oogiti, iikanonj honjowo koloowaatiwaaajonj asugija.”

Jiisas somongogi gowoko yonononj kuuya Jiisas mesaonj boratinj umburatinj kenji. Kianj.

Jigowaa jotamemeya yonononj Jiisaswaa qaa gawonj megi.

Maak 14.53-65; Luuk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24

⁵⁷Manjaqeqe eja Jiisas mej somongogiti, iyonononj ii wama jigo gawonj galen wanja qata Kaiafas iwaa mirinonj kenji. Kenji Kana qaawaa boi ano

^y 26.53 Room yonoononj liijon me manjaqeqe tuunj monj ii manjaqeqe eja 6,000 kawaa so koloonj laligogi. Kawaajonj manjaqeqe tuunj 12 yonoo janjogia ii Siwe gajoba 72,000 kawaa so. ^z 26.55 Luuk 19.47; 21.37

kantriwaa jotamemeya yononon iikanon kan ajoroogi. ⁵⁸Kenji Piitonon sigensigen onotaan iikanon keuma jinkaron miriwaa kiropo uutanon uro. Uma tetegoyanon nomaen koloowaati, ii iimambaajon welenqege eja yonoo batugianon raro.

⁵⁹Kaen raroto, jigo gawon galej ano jigo kaunsol tuun yononon Jiisaswaa selenon kuukuu qaa nomaen mondon nanjon jenin qegi komuwaatiwaajon monganji. ⁶⁰Mongama nama mamaganon waama nama qaa qolonmologoya Jiisaswaa selianon kuun nanjon jegito, kilej kania mon mende mokoloogi. Mende mokoloogito, tetegoyanon eja woi kouma ⁶¹“kokaen jeri, “Eja koi kanon mono kokaen jero mori, ‘Nii saanon Anutuwaa jiwowon jigoya kondeembe namonon kamaaro ween karoombaa uutanon ii mombo metaama kumana.”’

⁶²Kaen jeri jigo gawon galej wanjon waama Jiisas qisij mun kokaen ijoro, “Yononon goo seleganon qaa kuun nanjojuti, iikawaa kitia mon jewaga me qaago?” ⁶³Qisij muro Jiisasnon iwoi bologa mon mende anoto, kilej qaaya bogoro nano. Qaaya bogoro nano jigo gawon galej wana iinon kokaen ijoro, “Niinon Anutu laaligo Toyaa qatanon kokaen qisij kuun gonjer: Gii Anutuwaa Meria Kraist koloowan me qaago, ii tororo jen jojopan qanon jen kotiina mobona.”

⁶⁴^bKaen ijoro kokaen jero, “Jejanj, mono ii. Iito, niinon kuuya onjo kokaen injijowe mobu: Kamban kokaambadeen kanain Siwe gomambaa Eja honanon mono ku-usun Toyaa boro dindinanon rama kanagen sombimbaa koo su qaganon kamaaro iibuya.”

⁶⁵“Qaa ii jero jigo gawon galej wana iinon malekuya menjurama kokaen jero, “Yei, mangaa siita! Mono Anutu mepaegoja. Tosianon qaaya nangowutiwaajon mombo mende qisij onjombona. Anutu mepaegoji, ii keteda koi onjoangio modaboroju. ⁶⁶Kawaajon onjo mono nomaen romonjoju?” Kaen qisij onono kokaen jen tegogi, “Iinon mono koomuwaa bunu koloowa.”

⁶⁷^dKaen jen tegon jaayanon sulaapan qen morin borogia kuma palapananon qegi. Tosianon urunanon qetaalin ⁶⁸kokaen ijogi, “Gii gejatootoo eja Kraist koloowanwaajon moronon guji, mono iwaa qata qana mobona.” Kiaj.

Piitonon Jiisas qakoono.

Maak 14.66-72; Luuk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27

⁶⁹Kaen kolooro Piitonon seleengenji kiropo uutanon sombenon raro. Raro welenqege emba monjon iwaanon kan kokaen jero, “Gii kaanagadeen Galili eja Jiisaswo motoon laligona.” ⁷⁰Kaen jeroto, kuuya yonoo jaagianon qakooma kokaen jero, “Qaa jejanj, ii mono kondanjenj.”

^a 26.61 Jon 2.19 ^b 26.64 Dan 7.13 ^c 26.65-66 Lew 24.16 ^d 26.67 Ais 50.6

⁷¹Kaen jen kiropo naguyanon kemero welenqece emba mononon ii iima eja kosianon nangiti, ii kokaen injjoro, “Eja koi kanon mono kaanagadeen Nazaret eja Jiisaswo laligoro.”

⁷²Kaen injjoro mombo qakooma jojopon qaanon jen kotiin kokaen jero, “Niinon eja ii mende moma mujen.” ⁷³Kamban boronon monon tegoro eja kosianon nangiti, iyononon Pitowaanon kouma kokaen ijogi, “Onanon! Giinon kaanagadeen yonoononga monon kolojon! Galili qaa aro jejanj, iikanon mono kaanagadeen ii qendeenon mojon.” ⁷⁴Ii moma kanainj anj qasuaan aon jojopon qaanon jen kotiin jero, “Nii eja ii mende moma mujen! Qaa qolonmologoya jewenagati een, Anutonon mono ironon meleema nomba.” Kaen jero iikanondeen kuru qaro.

⁷⁵Kurunon qaro moma Jiisasnon qaa kokaen ijoroti, ii romononon, “Giinon wala indin karoon qakooma nona kurunon qabaa.” Qaa ii romononon wosoya jumambaajon ano seleenjen kemen meduqedu menj saaro. Kianj.

Jiisas wama Pailotwaa boronon anji.

Maak 15.1; Luuk 23.1-2; Jon 18.28-32

27 ¹Goman ano amandiinon jigo gawon galej kuuya ano kantriwaa jota meme (70) yononon ajoroon Jiisas qegi komuwaatiwaa qaaya aminj mogi. ²Aminj mogi tegoro Jiisas somononon wama Room gawana Pailotwaa boronon anji. Kianj.

Juudasnon aroya mosono.

Apo 1.18-19

³“Jiisas qegi komuwaatiwaa qaaya jen tegogi Juudas memelolo muroti, iinon ii moma moma bolin aon silwa monej kota 30 mugiti, ii menj jigo gawon galej ano kantriwaa jotamemeya yonoonon kema meleema onoma kokaen injjoro, ⁴“Niinon singisonon ama eja koposoya qaa ii memelolo menj mube qegi komuwaa.” Kaen injjoroto, yononon kokaen ijogi, “Ii nonoonon iwoiga qaago! Ii mono geengaa majakakaga!” ⁵Kaen ijogi moma silwa monej kota ii menj giliro jiwowon jigo uutanon keno. Keno anj mesaon kema kasanon jegelaan aroya mosono.

⁶Jigo gawon galej waja yononon monej kota ii menj kokaen jegi, “Monej koi mono eja sayaa sewajaga. Kawaaon ii jiwowon jigowaa monej kowinon ambombaa soya qaago. Kaen ama Mooseswaa Kana qaa uuguwombo.”

⁷Kaen jen aminj moma monej iikanon gbakonon monjon meme eja mombaanon balon koria monon sewaja megiji waba ejemba yonon qasirigiaga kolooro. ⁸Kawaaon ama balon koria iikawaa qata ii kamban kokaamba kaanagadeen toroqen ‘Balon koria sayawo,’ qamakeju.

° 27.3-8 Apo 1.18-19

⁹Gejatootoo eja Jeremaianonj qaa waladeenj jeroti, iikanonj mono honjowo kolooro. Qaa ii kokaenj,

“Yonononj Israel kanagesowaa jotamemegia koloonj eja ii sewanja mewutiwaajonj gosinj anji silwa monenj 30 kolooroti, ii megii. Ii ejawaa sewanjaga.

¹⁰ Yonononj ii menj iikanonj gbakononj monjonj meme eja mombaanonj balonj koria monj sewanja megii. Ii mono Ponononj jenj kotonj nonotiwaa so iikaanj megii.” Kianj.

Pailotnonj Jiisas qisij muro.

Maak 15.2-5; Luuk 23.3-5; Jon 18.33-38

¹¹Kambanj kanonj Jiisasnonj Pailotwaa jaanonj nano kokaenj qisij muro, “Onjanonj, gii Juuda yonoo kinj ponjgia koloojanj me qaago?” Qisij muro Jiisasnonj meleema ijoro, “Mono geenjgo jejanj, iikaanj.” ¹²Jigo gawonj galenj ano kantriwaa jotamemeya (70) yonononj qaa mamaga Jiisaswaa selianonj kuuj jegito, kilej qaa kitia monj mende meleeno.

¹³Qaaya bogoro nano Pailotnonj Jiisas mombo qisij muuj ijoro, “Moba! Yonononj qaa mamaga goo seleganonj kuuj nanjonj jejuti, ii mojanj me qaago?” ¹⁴Kaenj ijoroto, Jiisasnonj bologa monj mende anoto, kilej qaa iikawaa kitia monj mende meleeno. Qaaya bogoro nano gawananonj mamaga walijgoro. Kianj.

Pailotnonj Jiisas komuwaatiwaajonj jenj tegoro.

Maak 15.6-15; Luuk 23.13-25; Jon 18.39–19.16

¹⁵Room gawananonj gbani so Pasowa korisoro kambananonj kapuare mirinonga eja motoonjo siingiaa so qata qama qisigiti, ii isama onjomakero. ¹⁶Kambanj iikanonj eja monj qata Barabas qagiti, iinonj kapuare mirinonj raro. Ii kilenjaajonj menj biwiigi laligoro.

¹⁷Kaenj ano ajoroogi kokaenj qisij onono, “Barabas me Jiisas, qata Kraist qamakejuti, iyoroononga moroga isama onjombe kamaawaatiwaajonj moju?” ¹⁸Galenj yonononj Jiisaswaajonj goronjkiki mogitiwaajonj ama ii gawanawaa borononj anji. Ii moma siingiaajonj kaenj qisij onono.

¹⁹Ii moroto, jentegowaa jinjaronj duj rarayanonj raro embianonj buju qaa monj kokaenj ano karo, “Nii kete gomantiinjanonj gaonj monj iima iikanonj eja iikawaajonj ama siimbobolo mamaga mojenj. Kawaajonj eja solanja ii mono lombo mende muba.”

²⁰Qaa kaenj karoto, jigo gawonj galenj ano kantriwaa jotamemeya yonononj ejemba tuuj uukuukuu menj onjoma kokaenj injijogi, “Mono Barabas isama Jiisas maripoononj qewutiwaajonj jewa. Kaenj qisij mubu.”

^f 27.9-10 Zek 11.12-13

²¹Kaen jegi gawananon meleema qisij onono, “Eja woi yoroononga mono moroga isama mube onoonon kamaawaatiwaajon moju?” Kaen qisij onono “Barabas!” jegi. ²²Kaen jegi Pailotnon kokaen qisij onono, “Kaen jejutiwaajon Jiisas, qata Kraist qamakejuti, niinon ii mono nomaen ama mubenaga?” Kaen qisij onono yononon kuuya qagi, “Mono maripoonon qewu jewa!”

²³Kaen qagi gawananon jero, “Ii naambaajon? Iinon mono naa bologa ano?” Kaen jeroto, yononon ii moma kaparan koma toroqen qa gigilaan kokaen qagi, “Mono maripoonon qewu jewa!” ²⁴Kaen qagi gejajojon qegi gujubajunon mombo somariiro Pailotnon ii iima moma manja karen koloowabotiwaajon apu men boria ejemba tuun jaagianon songbama kokaen injoro, “Eja kokawaa saya molaagi kemebaati, iikanon mono noo qananon qaagoto, mono ononganjaa qagianon ubaa.”

²⁵Kaen jero ejemba tuun korebore yononon kokaen meleengi, “Sayaa irona mono nono ano meraboraurunana nonoo qanananon ubaa!”

²⁶Kaen meleengi Pailotnon Barabas isama muro yonoonon kamaaroto, Jiisasga jero ooli waayawonon qeyayagon qegi. Kaen qegi maripoonon qewutiwaajon Room manjaqeqe eja yonoo borogianon ano. Kiañ.

Jiisas kungulolopo ama mugi.

Maak 15.16-20; Jon 19.2-3

²⁷Borogianon ano Room gawanawaa manjaqeqe eja yononon Jiisas wama gawanawaa jinaron miriwaa kiropo uutanon keugi. Keuma manjaqeqe tuun kuuya horon onongi kan ajoroon Jiisas liligon mugi.

²⁸Liligon mun iyanjaa sele esuya kotogon maleku osoga nezongbala mon mouma mugi. ²⁹Mouma mun soman kasa lipima ila kaanja wañanon kongi kemero. Kemero bowo mon boro dindinanon ama simin kuma mun gonjgeege ama mun kokaen ijogi, “Oowe oowe! Juuda yonoo kin pongia, oowe!”

³⁰Qaqatete kaanja ama sulaapan qen morin bowoya tagon iikanon wañanon qegi. ³¹Mepaqepae kaanja ama mudaboron maleku osoga nezongbala ii qetegon iyanjaa sele esu mombo mouma mun maripoonon qewombaajon wama kenji. Kiañ.

Jiisas maripoonon qegi.

Maak 15.21-32; Luuk 23.26-43; Jon 19.17-27

³²Kema kana somatanon eja mon qata Saimon mokoloogi. Iinon Afrika siti qata Sairini iikawaa ejiaga. Mokoloon kuuñ mugi Jiisaswaanon maripoonon men angoro. ³³Jiisas kaen wama balon mon qata Golgota ii ananaa qaanon Wañsii, iikanon kema keugi. ³⁴^hKeuma wain apu ano

§ 27.24 Dut 21.6-9 ^h 27.34 Ond 69.21

marasiŋ qata mor ii mindiriŋ melokanjiŋ meŋ newaatiwaaŋon mugito, Jiisasnoŋ ii batogoŋ neŋ moma togoro.

³⁵ ⁱTogoro nama maripoonoŋ qegi. Qegi nano Jiisaswaa sele esuyaa kiaweŋ megi jaŋgoya kolooro iikawaa so batugianoŋ mendeema megi. ³⁶ ^lIi meŋ rama Jiisas jaagaleŋ meŋ mugi. ³⁷ ^lWaŋanoŋ eu qegitiwaa kania ii kokaeŋ oŋ qegi nano, ‘Juuda yoŋoo kiŋ poŋgiaga koi.’ ³⁸ ^lKikekakasililiŋ eja woi ii iwo maripoonoŋ urugi. Moŋ boro dindiŋanoŋ, moŋ qanioŋ leele kaŋ urugi.

³⁹ ^lEjemba uuguj kema kaŋ kuŋgulolopo ama lukukuuj muŋ wambelaŋ kokaeŋ jegi, ⁴⁰ ^k“Yei! Gii mono jiwowoŋ jigo saanoŋ kondeena balonoŋ kamaaro weeŋ karoombaa uutanoŋ mombo metaama kuumambaajoŋ jena. Oo, gii eja qabo! Gii Anutuwaa Meriaga koloojaŋi eeŋ, mono saanoŋ geenŋa ilaŋ aŋ maripoonoŋga kamaawa.”

⁴¹ ^lJigo gawoŋ galeŋ, Kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya yoŋonoŋ kaŋagadeeŋ mepaqepae meŋ muŋ kokaeŋ jegi, ⁴² ^l“Tosiaga ilaŋ oŋoma laligoroto, iyaŋa ilaŋ aomambaajoŋ amamaaja. Iinoŋ Israelwaa kiŋ poŋ kolooji eeŋ, mono keteda koi maripoonoŋga kamaaro iima ii moma laariwonaga. ⁴³ ^lIinoŋ Anutu moma laariŋ muŋ qaqabuŋabuŋayawo laligoŋ aŋaajoŋ ‘Anutuwaa meria koloojeŋ,’ jero moniŋ. Ayo, Anutunoŋ ii kambaŋ kokaamba metogoŋ mumambaajoŋ moja me qaagoti, ii saanoŋ iiboŋa.” Kaeŋ jegi. ⁴⁴ ^lKikekakasililiŋ eja iwo maripoonoŋ urugiti, iyoroŋoŋ kaŋiadeeŋ uuqe qaa tokoroŋkota jeŋ muri. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ komuro.

Maak 15.33-41; Luuk 23.44-49; Jon 19.28-30

⁴⁵ ^lWeeŋ biwia 12 kilok kolooro iikanondeeŋ paŋgamanoŋ kamaaŋ baloŋ kuuya sokoma ero kema aua karoombaa so ano. ⁴⁶ ^mJiisasnoŋ 3 kilok iikanonoŋ aŋaa qaanonoŋ kokaeŋ qa somata qaro, “Eeli, eeli, lama sabaktani?” Ii ananaa qaanonoŋ: Anutuna, Anutuna, mono naambaajoŋ gema nujaŋ?

⁴⁷ ^lKaeŋ qaro eja kosianoŋ naŋgiti, iyoŋoonoŋga tosiانوŋ ii moma jegi, “Mono Elaijawaajoŋ qaja.” ⁴⁸ ⁿIikanondeeŋ yoŋoonoŋga moŋnoŋ bobogariŋ kema momondo moŋ suuŋ kaŋa ii meŋ wain apu aasoŋawonoŋ qendunŋoŋ gere goroŋ kitianoŋ somoŋgoŋ suluŋ Jiisaswaa buu susyanoŋ eu ano nero. ⁴⁹ ^lNeroto, tosiانوŋ jegi, “Mono mesaogi aŋodeeŋ namba. Elaijanoŋ kaŋ metogoro kamaawaa me qaagoti, mono ii iiboŋa.”

ⁱ 27.35 Ond 22.18 ^j 27.39 Ond 22.7; 109.25 ^k 27.40 Mat 26.61; Jon 2.19

^l 27.43 Ond 22.8 ^m 27.46 Ond 22.1 ⁿ 27.48 Ond 69.21

⁵⁰Kaen anji Jiisasnoŋ mombo qa somata qama sewan aason konoga horoŋ komuro. ⁵¹°Komuro iikanondeen jiwowoŋ jigowaa uutanon opo^p nanoti, iikanon eukaya biiwianon jurama kamaan woi kolooro. Kaen kamaaro nan somata mero jamo somasomata mesuno. ⁵²Qasiriwaa jamo kobaawaa qaa oota anjiodeen aantangi ejembaya soraaya komugiti, iyoŋoononga mamaganon gbiliŋ waagi. ⁵³Waama qasiriwaa jamo kobaagia mesaon Jiisasnoŋ koomunonga waaroti, iikawaa gematanon Jerusalem siti toroya iikanon kan ejemba mamaga asugin ononŋi injigi.

⁵⁴Kawali galen ano manjaqeqe eja iwo Jiisaswaa jaagalen meŋ laligogiti, iyoŋonon nan mero iwoi tosia kuuya kolooroti, ii iima aarun jenenŋia mamaga ororo toroko ama kokaen jegi, “Inon mono onanon Anutuwaa meriaga kolooja.”

⁵⁵°Emba mamaganon sigenŋigen nama iwoi ii kaanagadeen iigi. Yoŋonon Jiisas otaan Galiliga kan welen qeŋ muŋ laligogi. ⁵⁶Yoŋoo batugianon Maria Magdalaga ano Maria Jeims ano Jooses yoroo nemunŋara ano Zebediwaa merawoita yoroo nemunŋara. Kian.

Jiisaswaa qamoya roŋ konŋi.

Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56; Jon 19.38-42

⁵⁷Mare kolooro Arimatia eja qabuŋayawo moŋ qata Joosef karo. Iinon kaanagadeen Jiisaswaa gowokoya moŋ kolooro. ⁵⁸Iinon Pailotwaanon kema Jiisaswaa qamoya memambaajon qisiro. Qisiro kawali ejanon ii Joosef mubutiwaajon jeŋ koton onono.

⁵⁹Jeŋ koton onono Joosefnoŋ kema Jiisaswaa qamoya meŋ kamaan opo taananon esuuro. ⁶⁰Esuun meŋ qasirinoŋ kema anaa kobaa dologa jamonon uroroogi nanoti, qamoya ii iikanon ano. Kaen ama jamo somata moŋ metano jamo kobaawaa qaa oota kojanŋiro mesaon keno. ⁶¹Maria Magdalaga ano Maria alia moŋ yoronon iikanon jamo kobaa jaasewan qeŋ rari.

Manjaqeqe eja qasiri galen megi.

⁶²Sabat kendon rarawaajon iwoi mozozonŋon eŋ waama iikanon jigo gawon galen ano Farisii (Kana qaawaa kaparanŋonŋon) yoŋonon Pailotwaanon kema ajoroon kokaen jegi, ⁶³r°“Somatanana, eŋkalolombaa uukuukuu eja iikanon jaawo laligoroti, kaban iikanon kokaen jero moniŋ, ‘Niinon ween karon tegoro mombo gbiliŋ waamaŋa.’ Nononon qaa ii romonŋojon.

⁶⁴Kawaajon giinon saanon manjaqeqe ejauruga injiona qasirinoŋ kema ii tororo jaagalen meŋ laligogi ween karon tegoro mesaowu. Kaen

° 27.51 Eks 26.31-33 p 27.51 Opo ii jiwowoŋ jigowaa uuta toroya ano uuta kowoga toton iikawaa batugaranon nano. ° 27.55-56 Luuk 8.2-3 r 27.63 Mat 16.21; 17.23; 20.19; Maak 8.31; 9.31; 10.33-34; Luuk 9.22; 18.31-33

mende galeŋ mewuyati een, gowokourutanonŋ mono kema qamoya olon meŋ mesangonŋ ejemba kokaenŋ inijowuya, ‘Jiisasnonŋ mono koomunonŋa waaro.’ Kaenŋ jegi tiliqili enkalolonŋ qaa konoga iikanonŋ mono enkalolonŋ qaa mutuya uuguro kileqileewabo.” ⁶⁵Kaenŋ jegi kokaenŋ inijoro, “Manjaqeŋe eja koi mono saanonŋ unuama kema kuuy onŋonŋi qasiri jamo kobaawaa qaa oota ii tororo galeŋ koma sororogowu.”

⁶⁶Kaenŋ inijoro qasirinonŋ kema jamo kobaawaa qaa ootanonŋ jamo somata anŋi kojanginŋ nanoti, ii aasoya ama manjaqeŋe eja kuuy onŋonŋi jaagaleŋ kotakota megi.

Jiisasnonŋ koomunonŋa waaro.

Maak 16.1-10; Luuk 24.1-12; Jon 20.1-10

28 ¹Sabat kendonŋ ragi tegoro Sonda umugawodeenŋ waama gomanŋ ano Maria Magdalaga ano alia Maria monŋ yorononŋ qasiriwaa jamo kobaa iibotiwaajonŋ keni. ²Keni iikanondeenŋ nanŋ somata kokaembaajonŋa mero: Pombaa gajoba monŋonŋ Siwenonŋa kamaanŋ qasirinonŋ kanŋ qaa ootanonŋ jamo somata qetano keno qaganonŋ raro. ³Gajobawaa kaitania ii pilisik kaanŋa kolooro malekuya ii koosu kaanŋa tualalakota kolooro.

⁴Kaenŋ asugiro manjaqeŋe eja qasiri galeŋ megiti, iyonononŋ iwaajonŋ awawalinŋ jenengia ororo komuŋ torigi. ⁵Kaenŋ anŋi gajobanonŋ emba woi ii qaa kokaenŋ irijoro, “Jiisas maripoononŋ qegiti, oro iwaajonŋ monŋanjaoti, ii mojenŋ. Kawaajonŋ mono toroko mende mobao. ⁶Anŋo jerotiwaa so mono koomunonŋa waaja. Kawaajonŋ koi mende eja. Mono kanŋ duŋ eroti, ii iibao.

⁷Ii iima uulaŋawo gowokouruta yonŋoononŋ kema buju qaa koi inijowao, Jiisasnonŋ koomunonŋa waaja. Mobu, iinonŋ mono waladeenŋ Galili prowinsnonŋ kembaa. Onŋo saanonŋ iikanonŋ kema ii iibu. Mobu, niinonŋ ii mono inijowe mogi.”

⁸Kaenŋ irijoro uulaŋawodeenŋ qasiri mesaonŋ toroko moma kilenŋ honombononŋa mende aisoonŋ buju ii meŋ gowokouruta inijowaotiwaajonŋ uulaŋawo keni. ⁹Uulaŋawo keni Jiisasnonŋ ii kananonŋ asuginŋ oroma “Gomaambagara!” irijoro. Kaenŋ irijoro kosianonŋ kema usugonŋ kanianonŋ meragonŋ waeya meŋ mepeseenŋ muri. ¹⁰Mepeseenŋ muri kokaenŋ irijoro, “Toroko mende mobao. Mono kema kourunanonŋ Galili kembutiwaa qaa inijori iikanonŋ kema nii niibuya.” Kiaŋ.

Qasiri galeŋ meme yonŋonŋ sundugia jegi.

¹¹Embawoi yorononŋ kana keni qasiriwaa jamo kobaawaa galeŋ meme manjaqeŋe eja tosianonŋ sitinonŋ kanŋ jigo gawonŋ galeŋ inŋiima iwoi kuuya kolooroti, iikawaa sunduya inijogi. ¹²Yonŋonŋ ii moma Juuda yonŋoo jotamemeurugia horonŋ onŋonŋi motoonŋ ajoajoroo ama Jiisas waawaataa

qaa mesanḡowonḡatiwaa qaa areḡ mokoloonḡ monerḡ somata totoonḡ ii manjaqeḡe eja onḡonḡi.

¹³Ii onḡoma kokaerḡ jeḡ kotonḡ onḡonḡi, “Onḡo mono qaa kokaerḡ jewu: Nono gomantiinanonḡ gaonḡ eniḡ gowokourutanonḡ olonḡ kaḡ qamoya yonḡoro meḡ keḡḡi. ¹⁴Qaa kaerḡ jeḡi qaa iikanonḡ gawanawaa geḡjianonḡ kemero mobaati eerḡ, lombo onḡoo qagianonḡ ubabotiwaajonḡ nonononḡ mono uuta meḡ looriḡ meḡ kamaanḡ aniy majakakaya qaa laligowu.”

¹⁵Kaerḡ jeḡ kotonḡ onḡonḡi iikawaa so otaanḡ monerḡ meḡ kema gawonḡ qaagia otaagi. Kaerḡ anḡi Juuda yonḡononḡ qaa ii batugianonḡ jeḡ seigi moma laligogi kema kambanḡ kokaamba kaanḡagadeerḡ ii toroqerḡ jeḡi momakejonḡ. Kiaḡ.

Misin gawonḡ mewonḡatiwaa jeḡkootoya

Maak 16.14-18; Luuk 24.36-49; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

¹⁶Gowokouruta 11 yonḡononḡ Jerusalem mesaonḡ Galili prowinsnonḡ kema Jiisasnonḡ baananonḡ kawutiwaajonḡ inḡijoroti, iikanonḡ ugi. ¹⁷Iikanonḡ uma Jiisas iima waeya meḡ mepeseerḡ mugito, tosianonḡ iwaajonḡ uuwoi mogi. ¹⁸Mepeseerḡ mugi yonḡoononḡ kaḡ kokaerḡ inḡijoro, “Siwewaa ano namowaa ku-usuḡ kuuya ii Anutunonḡ nonota noononḡ eja.

¹⁹Kawaajonḡ onḡo mono gomanḡ so kema ejemba tuuḡ kuuya kokaerḡ inḡijonḡ onḡonḡi noo gowokouruna koloowu: Ii mono Maḡ, Mera ano Uḡa Toroya nonoo qanonḡ oomulu meḡ onḡombu ²⁰ano niinonḡ qaa otaawutiwaajonḡ jeḡ kotonḡ onḡombeti, ii kuuya teḡ kombutiwaajonḡ mono kuma onḡoma laligowu. Mobu, niinonḡ mono kambanḡa kambanḡa onḡowo laligonḡ kema laligowe namowaa kambananonḡ tegowaa.” Kiaḡ.

° 28.16 Mat 26.32; Maak 14.28 ‘ 28.19 Apo 1.8

Maak

Oligaa Buŋa Maaknoŋ ooro.

Jen-asa-asari

Maak nemuŋa qata Maria, maŋa qata mende moŋoŋ. Jerusalem siti toya laligogi. (Aposol 12.12) Aŋaa sunduya moŋ qata mende qama boŋ 14.51-52 iikanonŋ oorota eja. Piitononŋ ilaŋ muro uuta meleeno Buŋa qaa kuma muro. Muro niwita Barnabas ano Pool yorowo liligonŋ misin gawonŋ meŋ kema Pool mesaonŋ deeni. Deeni toroqenŋ gawonŋ meŋ laligonŋ Buŋa sundu motomotoonŋ meŋ kululuuŋ metulaŋonŋ waba kantri yonŋooŋonŋ Griik qaanonŋ ooro. Jiisaswaanonŋ qaa ii Arameik. Ii “Eeli eeli lama lama sabaktani,” iikawaa so.

Jiisasnonŋ uuwaa gawonŋa nomaenŋ meŋ Anutuwaa Meria koloonŋ ejemba ilaŋ onŋoma laligoroti, Maaknoŋ qaa ii jen asariŋ ooro. Jiisaswaanonŋ gawonŋa waŋa ii karooŋ: Buŋa kuma onŋono, omejiilanŋ konjoma onŋono ano siŋgisongŋo mesaonŋ jia jia meŋ qeaŋgoro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 6 ii kokaenŋ:

Qaa mutuya: Jon ano Jiisas 1.1-13

Qenjaaro gawonŋ Galili uutanonŋ mero 1.14–9.50

Galili mesaonŋ Jerusalem keno 10.1-52

Jerusalem Sonda motoonŋoŋo laligonŋ komuro 11.1–15.47

Jiisasnonŋ koomunonŋga waaro 16.1-8

Waama koloonŋ Siwenonŋ uro 16.9-20

1 ¹Hamoqeŋe Toya Jiisas Kraist ii Anutuwaa Meria koloŋoŋa. Niinonŋ iwaa Oligaa Buŋaya kanainŋ ooŋenŋ.

Jonoŋ Jiisaswaa kana meleuro.

Mat 3.1-12; Luuk 3.1-18; Jon 1.19-28

^{2a}Anutononŋ Siwe uutanonŋ meriaaŋonŋ qaa moŋ ijoro geŋatootoo eja Aisaianonŋ ii oorota iwaa Buju Terenonŋ kokaenŋ eja,

^a 1.2 Mal 3.1

“Moba. Niinonj qele gajobana monj wasiwe waladeenj kema ejemba uugia mindingonj goo kanaga meleuro giinonj iwaa gematanonj namononj kemeba.”

- 3 ^b“Qele gajoba monjonj balonj qararanjonkonjononj qama laligoro kema qata kokaenj mobu, ‘Ponjonj kawa-oo! Kawaajonj mono jojorinj kania meleuwu. Mono uugia mindingonj kania celelewu.’”

⁴Qaa iikawaa so eja monj qata Jon asugiro. qata monj Oomulu eja. Asuginj balonj qararanjonkonjononj laligonj nama Buja qaa kokaenj jenj laligoro, “Onjononj mono uugia meleengi niinonj oomulu menj onjomaŋa. Kaenj anŋi Anutunonj singisonjogogia songbama mesaowaa.” ⁵Kaenj jenj laligoro Judia prowinswaa gomaŋa kuuya ano Jerusalem siti yonjononj tuunj tuunj koma horonj Jombaanonj kagi. Kanj kouma singisonjogogia jokoloogi Jononj ii Jordan apu berejanonj oomulu menj onjono.

⁶“Jombaanonj selekopaa ii kamel juyanonj memeta ano batuyanonj iinŋkasa oro selianonj memeta ii somonjonj laligoro. Nembaneneya ii ŋaagiso borotaanj ano duuyaa moronj apuya, ii nenj laligoro. Ii kuuya gejatootoo eja Elaija iwaa sogaa. ⁷Jononj qaa kokaenj jenj asarijn laligoro, “Noo gemananonj eja ku-usuŋa kotakota monj kawaa. Iwaa ku-usuŋa uutanonj mono noononj uuguwaa. Iinonj eja uuta koloowaatiwaaonj niinonj iwaa kana esuyaa kasia ilaanj isamambaajonj gamugamu ama amamaamaŋa. ⁸Niinonj apu toonjonj mulu menj onjonjento, iinonj mono Uŋa Toroyanonj mulu menj onjombaa.” Kiaŋ.

Jononj Jiisas oomulu menj muro.

Mat 3.13-17; Luuk 3.21-22; 4.1-13

⁹Kambaŋ kanonj Jiisasnonj Galili prowinswaa gomaŋa qata Nazaret kanonja Jombaanonj karo Jordan apu berejanonj oomulu menj muro.

¹⁰Menj muro apunonŋa kouro iikanondeenj Siwenonj aantano Jiisasnonj suunj iiro Uŋa Toroyanonj meleema kewo koonj kaanja koloonj Jiisaswaa waŋanonj kamaanj mero. ¹¹^dIi iiro Siwe gomanonŋa qaa monj kokaenj kolooro, “Giinonj mono neenaa komunjua merana koloona kerana qeaŋgoro giimasiinj moma gonjenj.” Kiaŋ.

Satanonj Jiisas anŋobato menj muŋ laligoro.

Mat 4.1-11; Luuk 4.1-13

¹²Oomulu menj muro iikanondeenj Uŋa Toroyanonj Jiisas kuunj wasinj muro balonj qararanjonkonjononj keno. ¹³Kema weenj 40 kawaa so iikanonj laligoro omejiilanj waŋgia Satan iinonj anŋobato menj muŋ laligoro. Oro

^b 1.3 Ais 40.3 ^c 1.6 2 Kin 1.8 ^d 1.11 Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 9.7; Luuk 3.22

kawalia yonoo batugianonj laligoro Siwe gajoba yonononj ilaan munj laligogi. Kianj.

Jiisasnonj gowokouruta mutuya onoono.

Mat 4.12-22; Luuk 4.14-15; 5.1-11

¹⁴Kanagenj Jon kapuare mirinonj oonji raro Jiisasnonj kambanj iikanonj Galili prowinsnonj eleema keno. Kema Anutuwaa Oligaa Buja jej asarinj laligoro. ¹⁵Jej asarinj kokaenj injjoro, “Anutunonj bentotoŋa ambaatiwaa kambanjonj mono dodowija. Anutunonj kambanj ano laligonj kougiti, ii keteda koi kolooja. Kawaajonj mono uugia meleema Oligaa Buja moma laariwu.” ¹⁶Jiisasnonj kaenj injjonj liligonj laligonj Galili apu angombaa goraayanonj metetereej kema sora hoooro eja woi iriuro. Qagara Saimon, koga qata Andruu. Yorononj misagara apu angononj sora horowowaajonj gilinj laligori. ¹⁷Jiisasnonj iriima kokaenj irijoro, “Ejawoi, oro mono nii notaanj kari kuma orombe ejemba sora kaanja horonj onjombao.” ¹⁸Kaenj irijoro iikanondeej misagara mesaonj kanainj Jiisas otaanj keni. ¹⁹Jiisasnonj yorowo boronja monj toroqenj kema Zebediwaa meria Jeims ano koga Jon iriuro. Yorononj kaanjiadeej wanjononj rama misagara meagonj somonjonj rari. ²⁰Rari iriima iikanonja oroono. Oroono manjgara Zebedi ano monej gawonj ejauruta wanjononj onjomesaonj kanainj Jiisas otaanj gematanonj keni. Kianj.

Jiisasnonj ome monj otaaro.

Luuk 4.31-37

²¹Kaenj motoonj kema Kaperneam taononj keugi Sabat kendonj koloooro Jiisasnonj iikanondeej qamakooli mirigianonj uma Buja qaa kuma onono. ²²Kana qaawaa boi kaanja qaagoto, ku-usunj ej murotiwaa so kuma onjoma nanamemenjaa so ambutiwaaajonj jero. Kawaajonj kanageso yonononj ii iima aarunj walinggogi.

²³Qamakooli mirigia iikanonj kambanj iikanondeej eja monj omeyawo raro ome iikanonj qata kokaenj qaro, ²⁴“Oo Jiisas, Nazaret eja! Gii naama ama nonomambaa anjane? Mono menj kileenj nonomambaaajonj kajanj me? Nii kaniaga moma kotojeŋ. Gii Anutuwaanonj eja Tak-kootoya koloojanj.”

²⁵Kaenj qaro Jiisasnonj temboma kokaenj jeŋ muro, “Gii mono qaaga bogoro eja koi mesaonj togowa.”

²⁶Kaenj jeŋ muro omenonj eja ii utugonj orogonj munj qa bobolo qama kouma mesaonj keno. ²⁷Keno kuuyanonj newogia tegoro walinggonj qisinj aonj kokaenj jegi, “Yei, manjaa siita! Koi mono naa iwoiga? Koi momo dologa ku-usunjawo. Iinonj omejiilanj kaanagadeej jeŋ kotonj onono jeta teŋ konju.”

° 1.15 Mat 3.2 ‘ 1.22 Mat 7.28-29

²⁸Kaen kolooro Jiisaswaa qabuḡayanon uulaḡawo seiḡ gomaḡ kosianon rama kenḡiti, iikanon kema kema Galili prowins kuuya sokono. Kiaḡ.

Jiisasnon ji ejemba mamaga meḡ qeaḡonon onono.

Mat 8.14-17; Luuk 4.38-41

²⁹Jiisasnon Kaperneam onoonon qamakooli miri mesaon iikanondeen Jeims Jon yorowo Saimon ano Andruu yoroo mirinon ugi. ³⁰Iikanon ugi Saimombaa seuḡanon selegere ji kiro ero. Ero bujuya ii uulaḡawo Jiisas ijogi. ³¹Ijogi iwaanon kema borianon meḡ kobibiuro waaro. Waaro selegereya mesaoro nene onon unuagiuro.

³²Unuagiuro mare kolooro ween jaaya kemero kanon Kaperneam toya yononon nama ejembaya ejembaya ji omegiawo ii kuuya unuama Jiisaswaanon kagi. ³³Kaperneam taononga tuunlembenon kan Saimombaa miri naguyanon ajoroogi. ³⁴Ajoroogi nama ejemba ji kania kania inḡiroti, ii mamaga meḡ qeaḡonon onono. Kaḡagadeen omejiilan yononon Jiisaswaa kania mogitiwaajon Jiisasnon buugia muunḡun mamaga onotaaro. Kiaḡ.

Hamoqeḡe gawoḡa Galili kuuya sokono.

Luuk 4.42-44

³⁵Jiisasnon gaon ero gomaḡ wenḡeran suluro waama gomaḡ goraayanon kema yanasiri tirin koton iikanon qama kooliro. ³⁶Qama kooliro Saimon ano alauruta iwo laligogiti, yononon uulaḡawo kanianon kenḡi. ³⁷Kema mokolon kokaen ijogi, “Ejemba kuuyanon mono gooḡon moḡanḡu.”

³⁸Kaen ijogi kokaen inḡjoro, “Gomaḡ tosia liligon rama kenḡuti, ii iiju. Niinon Buḡa qaa gomaḡ so jeḡ seimaḡatiwaajon kamaan laligojeḡ. Kawaajon mono gomaḡ liligon kemoḡa.”

³⁹^sKaen inḡjon Galili prowins kuuya liligon kema qamakooli mirigianon Buḡa qaa jeḡ omeya omeya ii onotaan laligoro. Kiaḡ.

Jiisasnon manimba eja moḡ meḡ solaḡaniro.

Mat 8.1-4; Luuk 5.12-16

⁴⁰Jiisasnon taon moḡnon laligoro manimba eja moḡnon kan simin kuma Jiisaswaa wosoyanon kemeḡ kokaen qama koolin muro, “Giinon siḡḡanon meḡ qeaḡonon nomambaajon moḡanḡi een, mono nii saanon meḡ solaḡanin nomba.”

⁴¹Kaen qama koolin muro iwaajon wosoya moma boria boraama selia oosirin ijoro, “Niinon ii anuwaatiwaajon mojeḡ. Gii mono solaḡaniwa.”

⁴²Kaen ijoro manimbaya ii iikanondeen solaḡaniro. ⁴³Solaḡaniro

^s 1.39 Mat 4.23; 9.35

galeŋ meme qaa kotakota muŋ iikanondeeŋ “Saanoŋ kembera,” ijoro. ⁴⁴Gejanono qaa ii kokaen ijoro, “Moba. Kokawaa buju qaaya ii mono moŋ mende jena mobu. Qaagoto, mono jigo gawoŋ galembaanon kema selega qendeema muba ano Mooseswaanon jeŋkooto otaan solanijanjawaa mamatewooya ama siimolon oowa. Ii oona iiro ejembanon kaniaga moma kotowu.”

⁴⁵Jiisasnoŋ kaen ijoroto, iinon kema kilen kanaiŋ buju qaa ii mamaga jeŋ laligoro sei-ro. Sei-ro Jiisasnoŋ taonja taonja kanon asuganon mombo kemambaajon amamaaro. Amamaan taon gemagianon goman gbameŋa iikanondeeŋ laligoro. Iikanon laligoro goman so iikanonja ejembaya ejembaya iwaanon kagi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja sele bakaya koomuya ii meagoro.

Mat 9.1-8; Luuk 5.17-26

2 ¹Kaen liligoro kamban tosia tegoro Jiisasnoŋ eleema mombo gomanonon Kaperneam karo. Karo “Mironon laligoja,” jegi mogi. ²Ejemba mamaganon ii moma ajoroon iwaa miri nagu atapananon eligon sombejanon saa qegi. Saa qegi Jiisasnoŋ nama Buŋa qaa inijoro. ³Inijoro iikanon eja moŋ sele bakaya koomuya, ii wama iwaanon kagi. Eja 4:yanon ii demberunon ama angon kagi. ⁴Kagi eligon nangitiwaaŋon ama Jiisaswaa kosianon kema ambombaajon amamaagi. Amamaan miri qaganon uma Jiisaswaa wananonga waaren osoŋ luluunŋi. Luluunŋi oota kolooro iikanon ji eja ii demberuyawo kasanon somonon anŋi kemero. ⁵Kaen kemero Anutu moma laariŋ mugiti, Jiisasnoŋ iyonoo tanigia ii iiro sokono ji eja ii kokaen ijoro, “Merana, niinon goo siŋgisongoga mesaojen.”

⁶Kaen ijoro Kana qaawaa boi tosianon batugianon rama uugianon kokaen romongogi, ⁷“Eja kokanon mono nomaembaajon kaen jeja. Mono Anutu mepaegoja. Anutu motoononon siŋgisongonana mesaonkejato, eja mononon ii qaago.”

⁸Uugianon kaen romongogi Jiisasnoŋ iikanondeeŋ uutanon ii moma koton kokaen inijoro, “Ono mono naambaajon qaa kaanja uugianon romongogu? ⁹Niinon ‘Siŋgisongoga mesaojen,’ ji eja kaen ijojenj, qaa iikanon mono afaanagadeeŋ jejeta. Mononon kaen jero tosianon qaa iikawaa honja mende iibu. Kawaajon ii qaa afaanaa so. Niinon qaa moŋ kokaen jemambaajon mojenj, ‘Mono waama tambomaeege meŋ kembera.’ Qaa ii mono lombotawo jejeta koloaja. Kaen jewe honja koloowaa me qaagoti, iikanon mono asuganon asugiro iibu. ¹⁰Mobu, namonon siŋgisonggo mesamesaowaa ku-usuŋa ii mono Siwe gomambaa Eja honjaanon eji, onjo iikawaa kaniaajon tintuan laligowubo. Kawaajon qaa

^h 1.44 Lew 14.1-32

lombotawo ii eja koi ijowe hoŋa iibu,” Kaerj jeŋ eja sele bakaya koomuyaa jaayanonj iima ijoro, “Niinonj gijojerj: Gii mono waama tambomaeege meŋ miriganonj kema. Qaa biŋawo ii hoŋawo koloowaati eerj, qaa afaŋa ii mono kaanagadeerj nomaembaajonj omaya koloonaŋa?” ¹¹Kaerj jeŋ eja sele bakaya koomuya kokaerj ijoro, “Niinonj gijojerj: Gii mono waama tambomaeege meŋ miriganonj kema.”

¹²Ijoro mono waama iikanondeerj tambomaeege meŋ ejemba kuuya yonoo jaagianonj seleerjerj keno. Kaerj keno kuuyanonj waliŋonj Anutu mepeseerj kokaerj jegi, “Yei, manŋaa siita! Tani koi kaŋa ii wala eerjanonj kambanj moŋerj mende iininj. Qaago! Keteda koi jaa morotaga iijonj.” Kianj.

Jiisasnonj Matyuu (Liwai) oono.

Mat 9.9-13; Luuk 5.27-32

¹³Jiisasnonj mombo Kaperneam mesaonj anŋononj kemeŋ sakasiŋ koorononj kema laligoro. Laligoro ejemba tuunlelebenonj iwaanonj kagi Buŋa qaa kuma onono. ¹⁴Kema takis ofis uugumambaajonj ano iikanonj eja qata Liwai Alfiuswaa meria raro iima ijoro, “Gii mono noo gemananonj notaŋ kawa.” Kaerj ijoro waama takis gawonj mesaonj Jiisaswaa gematanonj keno.

¹⁵Kema Liwaiwaa mirinonj kema nene neŋ ragiti, kambanj iikanonj takis meme eja tiliqiligiawo ano siŋgisonŋo eja mamaga yonononj kaŋ Jiisas ano iwaa gowokouruta yonowo rama nene motoonj negi. Mamaganonj Jiisas otaŋ laligogi. ¹⁶Jiisasnonj takis meme tiliqiligiawo ano siŋgisonŋo ejemba tosaŋa yonowo rama nene negiti, ii Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonjkonj) ano yonoononj boi tosiannonj iima Jiisaswaa gowokouruta kokaerj jeŋ ononŋi, “Ae! Iinonj mono naambaajonj takis meme tiliqiligiawo ano siŋgisonŋo ejemba yonowo rama nene neja? Ii mende sokonja.”

¹⁷Kaerj jeŋ ononŋi Jiisasnonj kitia kokaerj inijoro, “Ejemba jigia qaa yonononj doktawaa siin mende amakejuto, ji ejembanonj mono doktawaanonj kemakeju. Niinonj siŋgisonŋo ejemba onoomambaajonj kaŋ laligojento, ejemba iyanŋiaajonj mogi solana koloojuti, ii qaago.” Kianj.

Nene siŋgi laaligowaa qaaya

Mat 9.14-17; Luuk 5.33-39

¹⁸Kambanj kanonj Jombaanonj gowokouruta ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonjkonj) yonononj nene siŋgi laligogi tosiannonj Jiisaswaanonj kaŋ kokaerj qisigi, “Jon Oomulu ejawaa gowokouruta nonononj Anutuwaajonj nene siŋgi laligonkejonj. Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonjkonj) yonoo gowokourugianonj kaŋjadeerj ama laligoju. Geenŋaa gowokouruganonj mono naambaajonj Anutuwaawaa nene siŋgi mende laligoju?”

¹⁹Kaerj qisigi kokaerj meleeno, “Onanonj! Nono naa kambanonj nene siŋgi laligonkejonj? Emba meme kambananonj ejawaa

gemakootanurutanonj gereya anji embawaa sakitiurutanonj iwoi ii togonkeju me qaago? Niinonj neenaa gowokouruna yonoo eja buja koloonj yonoo batugianonj ainjolonj ramakejen. Rabe yonononj iikawaajonj aisoonj ainjolonj rama sinji laligowombaa amamaankeju. ²⁰Amamaankejuto, Anutunonj laaligona nuano komuwe yonononj mono kambanji iikanonj saanonj nene sinji laligonkebuya.

²¹“(Onjo laaligo walaga ano korisoro Buja gbilia ii mindirinj orombombaajonj amamaawuya. Iikawaa qaa gemata ii kokaenj injijomana.) Moumou walaga jurano monjonj opo gbilia mende soongbana motonj iikanonj opo jakaņa mende uunj meņ uumbinaankeja. Kaenj anagati eenj, opo jakaņa gbilianonj mono waziinj moumou walaga ii hororo mombo riiro ootanonj somariinj boliqoliwabo. ²²Kaanjadeenj monjonj wain apu gbilia ii bokonj me taru walaga lama selianonj memeta iikanonj mende kosonj maaro kemeņkeja. Kaenj anagati eenj, wain apu gbilianonj mono somariinj taru qosono juma maaro namononj kamaanj sooro taruyanonj boliqoliwubo. Kawaajonj wain apu gbilia ii taru gbilianonj maaninj kemero sokombaa. (Kaanjadeenj apu awaa ii kononj gbamoganonj mende kosonkejonj. Kaenj kosowonagati eenj, iikanonj mono juma siisororo kamaaro neninj ji niniwabo. Kaenj koloowaatiwaaajonj apu awaa ii kononj awaanonj kosonkejonj. Onjo kaanagadeenj laaligo walaga ano Oligaa Buja gbilia ii mindirinj orombombaajonj amamaawuya.) Kiaņ.”

Jiisasnonj Sabat kendombaa Poņa kolooja.

Mat 12.1-8; Luuk 6.1-5

²³ⁱKawaa gematanonj Sabat kendonj monjonj Jiisasnonj wiit gawonj koria somata kotonj keno. Keno gowokourutanonj wosogia injiro wiit honja motomotoonj kanainj borogianonj mesuma negi. ²⁴Kaenj negitiwaaajonj Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) tosanonj Jiisas kokaenj ijogi, “Moba, yonononj mono naambaajonj Sabat kendombaa gawonj meme songoya uuguju?”

²⁵^jKaenj ijogi kokaenj meleeno, “Kinj Deiwidnonj manjajeqe ejauruta yonowo liligonj wosogia injiro nenewaajonj amamaanj iwoi anjiti, ii kamban monjonj weņgogi me qaago? ²⁶^kIinonj mono Anutuwwa opo sel jigononj uma bered kowoga Anutuwwa jaasewanjonj alatanonj anji raro esujanonj tururo qetegogiti, ii meņ nero. Bered kowoga mesamesaoya ii jigo gawonj galeņ yononondeenj neņ laligogi. Tosianonj ii newubotiwaaajonj songo ero kileņ nero. Neņ ejauruta kaanjadeenj onono motoonj negi. Kamban kanonj eja qata Abiatar iinonj jigo gawonj galeņ wanjaa gawonj meņ laligoro.”

²⁷Kaenj meleema kokaenj injijoro, “Anutunonj Sabat kendonj ii ejemba qeangowutiwaaajonj ano eja. Ii ejembanonj tondu jeņ kotowutiwaaajonj ama

ⁱ 2.23 Dut 23.25 ^j 2.25-26 1 Sml 21.1-6 ^k 2.26 Lew 24.9

qaago! ²⁸Kaen ano Siwe gomambaa Eja honjanonj mono Sabat kendombaa Ponja kaanagadeenj kolooja.”

Jiisasnoj eja boria soorongoya ii menj qeangoro.

Mat 12.9-14; Luuk 6.6-11

3 ¹Jiisasnoj mombo qamakooli mirinonj uro iikanonj eja boria soosoolia monj raro. ²Ejembanonj Jiisas qaa jakeyanonj ama mubombaaonj “Eja ii Sabat kendononj meagowaa me qaago?” kaen jenj Jiisaswaa jaa galen menj ragi. ³Megi Jiisasnoj eja boria soosoolia ii kokaen ijoro, “Mono waama jaanananonj namba.” ⁴Kaen ijonj kokaen injjoro, “Kana qaa otaanj Sabat kendononj iwoi awaa me bologa ambonaga? Saanonj mombaa waŋa somonjgowonja me mesaoninj komuwaa? Monja me monja meninj sokombaa?” Kaen jero moma qaagia bogoro ragi.

⁵Qaagia bogoro ragi eleema injiuro uugianonj kotakota gojonotiwaajonj wosobiri moma uugerenonj injiuro. Kaen injiima eja ii kokaen ijoro, “Gii mono boroga qetetereewa.” Kaen ijoro boria qetetereero mombo awaa kolooro. ⁶Awaa kolooro Farisii (Kana qaawaa kaparanjkonjkonj) yonononj seleenjenj kema iikanondeenj gawana Herodwaa paati alauruta yonowo ajoajoroo ama “Jiisas nomaenj qeninj komunaga?” jenj qaa gawonj meg. Kianj.

Jiisasnoj ji ejemba menj qeangonj onono.

⁷Kaen meg. Jiisasnoj gowokouruta unjano apu anjonj goraayanonj kenji. Kenji Noot prowins qata Galili kanoŋa ejemba tuunjelembeyononj kanianonj otaanj kenji. Judia prowins kanoŋa kaanagadeenj iwaanonj kagi. ⁸Siti waŋa qata Jerusalem, Saut prowins qata Aidumia ano Jordan apu leengenja weenj koukoutanonj yonononj ano weenj kemekemetanonj baagenja taonj qagara Taia ano Saidon liligonj laligojuti, iyonononj kaanagadeenj tuunjelembeyanonj horonj kagi. Jiisasnoj anjoleto somasomata menj laligoroti, iikawaa bujuya moma mindirinj kougi. ⁹Kaen kouma utama mububotiwaajonj Jiisasnoj gowokouruta kokaen injjoro, “Ologonj nombutiwaajonj onj mono wanjo monj mokolonj noojonj kosere anji raba.” ¹⁰Kaen injjoro ejemba seiseiya menj qeangonj onoma laligoro. Kawaajonj qenjenmanjenj ano sele bimobimoogiawo kuuya yonononj selianonj oosiriwombaaajonj liligonj mamaga aonj memetanj anji. ¹¹Omeya omeya yonononj Jiisas iima jaasewanjanonj namononj kemenj kokaen qagi, “Gii mono Anutuwa Meria koloojanj!”

¹²Kaen qagi Jiisasnoj qetegonj onoma kanianonj asuganonj asugiwabotiwaajonj sonjo kotakota ama onono. Kianj.

¹ 3.9-10 Maak 4.1; Luuk 5.1-3

Jiisasnoŋ gowokouruta meweenŋoŋ oŋono.

Mat 10.1-4; Luuk 6.12-16

¹³Kanageŋ Jiisasnoŋ baananoŋ uma iikanonoŋ iyanŋaa siinŋa otaanŋ eja oŋoono iwaanonoŋ kagi. ¹⁴Kagi eja 12 iwo laligowutiwaajoŋ kuunŋ oŋoma Buŋa qaaya jeŋ seiwutiwaajoŋ wasiŋ oŋono. ¹⁵Wasiŋ oŋoma omejiilanŋ konjoma oŋombutiwaa ku-usuŋa oŋono.

¹⁶Kaenŋ ama eja 12 ii kokaenŋ kuunŋ oŋono: Piito, Jiisasnoŋ qa ii Saimon muro. ¹⁷Jeims ano koga Jon, manŋara qata Zebedi. Jiisasnoŋ yoroo qagara moŋ Boanerges qaro. Ii ananaa qaanonoŋ Guŋparandambaa Merawoita. ¹⁸Andruu, Filip, Bartolomyuu, Matyuu, Tomas, Jeims Alfiuswaa meria, Tadius, Saimon Zelot-politik ejaga,^m ¹⁹ano Juudas Iskariot. Kariot eja iikanonoŋ kanageŋ Jiisas memelolo meŋ muro. Kianŋ.

Jiisasnoŋ ome yoŋoo esuŋgia uugunŋ qero kamaaja.

Mat 12.22-32; Luuk 11.14-23; 12.10

²⁰Jiisasnoŋ iikaanŋ ama oŋoma baananoŋga kamaanŋ yanŋaa mirinoŋ karo. Mirinoŋ karo ejemba tuunŋ somatanonoŋ mombo kouma ajoroogi nembanene newombaajoŋ amamaagi. ²¹Amamaagi sakitiurutanonoŋ ii moma “Uuta soodaboroja!” jeŋi. Jeŋ kemeŋ wambombaajoŋ keŋgi.

²²“Keŋgi Kana qaawaa boiya Jerusalemga kagiti, iyoŋononoŋ jeŋi, “Satambaa iimolanonoŋ mono uutanonoŋ kemero laligoja. Iinoŋ omejiilanŋ yoŋoo wanŋgia iwaa ku-usuŋanoŋ ome konjoma oŋotaanŋkeja.”

²³Kaenŋ jegitiwaajoŋ Jiisasnoŋ oŋoono kagi sareqaanonŋ kokaenŋ inŋjoro, “Satanonoŋ mono nomaenŋ alia Satan moŋ konjonaga? ²⁴Kantri mombaa galeŋurugianoŋ batugianoŋ anŋowowo ama deembuti eenŋ, iyoŋononoŋ mono galeŋkoŋkoŋ gawoŋgia meŋ nambombaajoŋ amamaawuya. ²⁵Kaanŋagadeenŋ miri mombaa kanageso yoŋononoŋ batugianoŋ anŋowowo ama deembuti eenŋ, mono galeŋkoŋkoŋ gawoŋgia meŋ nambombaajoŋ amamaawuya. ²⁶Kaanŋagadeenŋ Satambaa kanageso yoŋononoŋ batugianoŋ anŋowowo ama tuarenjeŋ ama aowuyagati eenŋ, galeŋkoŋkoŋgiaa esuŋanoŋ kamaaro ometotongoŋianoŋ mono qaomambaa anja.

²⁷“Moŋnoŋ eja kotiga iimolambaa kana boria wala mende somoŋgowaati eenŋ, iinoŋ mono mirianoŋ uma esuhinaya qeŋgama memambaajoŋ amamaawaa. Wala ii somoŋgoro rarogo mono saanonŋ mirianoŋga ilawoilaya kuuya kopepereedaboronoŋ meŋ kembaa. (Iikawaa so niinoŋ kaanŋagadeenŋ Satan somoŋgoŋ gematanonoŋ omeya oŋotaanŋkejenŋ.)” Kianŋ.

^m **3.18** Nesenel paati zelot yoŋononoŋ Room gawman tompe ama iyanŋgiaa nanan mewombaajoŋ tompe meŋ laligogi. ⁿ **3.22** Mat 9.34; 10.25

Singisonḡo mesamesaoya qaa

²⁸Niinon qaa hoŋa moŋ kokaen inijomaŋa, “Ejemba somata melaa singisonḡo amakejuti, ii Anutunon mesaonkeja. Lomboŋa me afaŋa mepaqepae ambuyagati een, Anutunon ii saanon sonḡbama onḡmbaa. ²⁹“Sonḡbama onḡmbaato, moŋnon Uŋa Toroya mepaegowaati, iikawaa singisonḡoya Anutunon mono kambaŋ moŋnon mende mesaowaa. Qaago totoon! Singisonḡo iikanon mono qaganon uro kambaŋ tetegoya qaa Anutuŋa jaanon qaayawo laligowaa.” Kaen inijoro. ³⁰“Omenon uutanon kemerota laligoja,” kaen jegitiwaajon ama kaen kuma onono. Kiaŋ.

Jiisaswaa nemuŋkoanuruta.

Mat 12.46-50; Luuk 8.19-21

³¹Kaen amin mogi nemuŋkoanuruta yoŋonon kaŋ seleenḡen nama yoŋoonon kamaawaatiŋa qaa aŋgi iwaanon keno. ³²Keno ejemba tuuŋ yoŋonon liligon muŋ rama kokaen ijogi, “Moba! Goo nemuŋkoanuruganon mono seleenḡen nama gooŋon qisiju.”

³³Ijogi meleema kokaen inijoro, “Noo nemuna ii moronon ano noo kouruna ii daen yoŋonon?” ³⁴Jiisasnon kaen inijon ejemba liligon muŋ ragiti, ii uuŋ injima kokaen jero, “Iibu! Noo nemuna ano kouruna ii mono koi. ³⁵Anutuŋa uusiŋa teŋ komakejuti, iyoŋonon mono noo nemuna ano naanḡkoanuruna kolooju.” Kiaŋ.

Qosomakororo ejaŋa sareqaa

Mat 13.1-9; Luuk 8.4-8

4 ¹Jiisasnon mombo apu aŋon goraayanon kemeŋ kanain kuma onono. Kuma onono ejemba tuuŋlembenon iwaanon kema ajoroogi waŋonon uma apu aŋon qaganon kema raro. Raro ejemba kuuya yoŋonon aŋon goraayanon sakasinon ajoroogi. ²Kaen ajoroogi sareqaa mamaga jeŋ kuma onono. Kuma onoma kokaen jero:

³“Mobu! Eja moŋnon nene kota qosoma kororoomambaajon gawonon keno. ⁴Kema qosoma kororo kota tosanon kana goraayanon kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koŋgi (warawen) kooŋa kooŋa kouma ii nedaborogi. ⁵Kota tosanon jamo kowonjinon kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koma iikanon namo mamaga mende mokoloogi. Namu dusiita mende erotiwaajon kuragagia uulaŋawo kougi. ⁶Kougito, weenon kouma onon jeŋ koton onono tiigia qaagotiwaajon soolin gororongogi. ⁷Kota tosanon kumuntiri waayawo iikanon kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koŋgi komuntirinon kouma qeŋ turuŋ bibiloko meŋ onon. Kaen kolooŋa hoŋa mende kuugi. ⁸Kota tosanon namo awaanon kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koma kuragagia juma waama

° 3.29 Luuk 12.10 P 4.1 Luuk 5.1-3

geregiaa hongia awaa asugigi. Tosianonj kogia 30, tosanonj kogia 60, tosanonj 100 iikawaa so koloonj seigi.”⁹ Kaenj jen jedabororo, “Moḡnonj ugejiawo laligoji eenj, iinonj mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kiaj.

Jiisanonj naambaajonj sareqaa jero.

Mat 13.10-17; Luuk 8.9-10

¹⁰Tuunj somata yonononj deema kenji Jiisanonj yanodeenj raro. Yanodeenj raro gowokouruta 12 ano tosaanja liligonj mugiti, ii motoonj sareqaa koi kawaa kanagiaajonj qisij mugi. ¹¹Qisij mugi kokaenj meleema injjoro, “Anutuwaa bentotononj keuma laligowonjatiwaa qaa aasangoya ii onj asuganonj injjowe moma kotojuto, seleengenj laligojuti, iyonjoojonj ii kuuya sareqaanondeenj asuginjeja. ¹²“Kaenj asugiro

‘Iyangiaa jaagianonj iwoi iimago kania kilenj mende moma kotowuya.

Iyangiaa gejagianonj qaa tororo momago kania kilenj mende moma asariwuya.

Ii moma asariwuyagati eenj, mono saanonj uugia meleengji Anutononj singisonjogoga mesaonaga.’”

Jiisanonj sareqaawaa kania jero.

Mat 13.18-23; Luuk 8.11-15

¹³Jiisanonj toroqenj kokaenj injjoro, “Sareqaa iikawaa kania ii mende moma asarijuti eenj, sareqaa tosaanja kuuya jemanjati, ii mono nomaenj moma asariwuyaga? ¹⁴Sareqaa iikawaa kania ii kokaenj: Qosomakororo ejanonj Buja qaa qosoma kororoenjeja. ¹⁵Nene kota kana goraayanonj kemenj kongiti, ii kokaenj: Buja qaa qosoma kororoogi ejemba uugianonj kemenkejato, ii mogi Satanonj iikanondeenj kanj qaa uugianonj qosongji kemeroti, ii qetegonj unjwamakeja. ¹⁶Nene kota qosono jamo kowonjinonj kemenj kongiti, ii kaanagadeenj ejemba saregia monj. Yonononj Buja qaa moma iikanondeenj uuqeeango qaganonj moma anjonj komakeju. ¹⁷Kaenj amakejuto, uugianonj tiita mende enj onjombaato, kambanj torodaamonjadeenj nama kotiinj laligowuya. Buja qaawaajonj ama kakasililij me sisiwerowero kolooro kambanj iikanondeenj mono tama unjwaa. ¹⁸Nene kota qosono kumuntiri waayawononj kemenj kongiti, ii kokaenj: Yonononj Buja qaa mogi uugianonj kemenjeja. ¹⁹Kemenkejato, namononj laaligowaa majakakaya ano monenj hina hoorowaa uugereya koloonj bimoonj onjmakeja. Qabunagiawo koloowombaa koposongogi siinj kombombanja bologa tosanonj kaanagadeenj uugianonj dungguj Buja qaa bibiloko menj munjeju. Kaenj kolooro hongia qaa auta (gipeya) koloowuya. ²⁰Nene kota namo awaanonj qosono kemenj kongiti, ii ejemba koi

⁹ 4.12 Ais 6.9-10

kaanja: Yorjononj Buja qaa geja ama moma moma anjonj koma pondanj nama hongia mokoloonkeju. Tosianonj qaa je motoonjononga kota 30 mokoloonkeju. Tosianonj hongia 60, tosanonj qaa kota motomotoonj iikawaa hongia 100 menj seinj mokoloonkeju.” Kianj.

Lambe ii asasaga nonombaajonj raja.

Luuk 8.16-18

²¹Jiisasnonj qaa monj kokaenj jero, “Monjonj lambe me kiwa menj ootirinj monjonj me dunj baatanonj ambaa me qaago? Ii dakanonj ambaa? Ii mono iikawaa dunj rarayanonj asuganonj ambaa. ²²Kaanjadideen iwoi monj mesangogi eji, ii mono asuganonj asugiwaatiwaajonj eja. Iwoi monj koma turugi eji, ii mono luluungi qetumbaatiwaajonj ama eja. ²³Monjonj uugejiawo laligoji eenj, iinonj mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kianj.

Nomaenj diwelopmen koloaja?

²⁴Jiisasnonj qaa kokaenj injjoro, “Qaa mojuti, ii mono moma anjonj koma uu wombogianonj ama koma gbilinj laligowu. (Kaenj laligogi uugia dingoro roromongogianonj somariiro moma komuwuya.) Onjo tosaanja yonoo qaagia gosinj menj tegowuti, Anutunonj mono menjkootogia motoongo iikawaa so onjoanjiaa qaagia gosinj menj tegowaa. So ii mono uugunj ironja meleema onjombaa. ²⁵Iikawaa kania ii kokaenj: Monjonj momakootoyawo laligoji, Anutunonj mono ii toroqenj muro laligowaato, monjonj momakootoya qaa laligoji, Anutunonj mono momoya melaa eji, ii kaanagadeenj qetegonj wambaa.” Kianj.

Buja qaa kota ii kuragawo.

²⁶Jiisasnonj sareqaa monj kokaenj jero, “Anutuwaanonj bentotonj ii koi kaanja: Eja monjonj gawononj kema nene kota qosoma kororoowaa. ²⁷Qosoma kororoonj kema asaga gomantiinja enj waawaa ano nene kotaa kuraga juma koumakeju. Nomaenj juma koumakejuti, ii anjo mende moma kotoja. ²⁸Namo anodeenj nemunj kono honja koloonkeja: Wala geria, kanagenj honja ano iikawaa gematanonj honja iikawaa kota ii kuuya koloonj somariidaborowuya. ²⁹Honja somariidaboronj momogoro honja memewaa kambanja kolooro welenqequeuruta wasinj onono soogia kaapengoya jetawo menj honja mewombaajonj gawononj kembuya.” Kianj.

Nejonj kotaa sareqaa

Mat 13.31-32, 34; Luuk 13.18-19

³⁰Jiisasnonj sareqaa monj kokaenj jero, “Anutuwaawo bentotonja ii naamombo so ambonaga me naa sareqaanonj menj asariwonaga? ³¹Ii

^r 4.21 Mat 5.15; Luuk 11.33 ^s 4.22 Mat 10.26; Luuk 12.2 ^t 4.24 Mat 7.2; Luuk 6.38

^u 4.25 Mat 13.12; 25.29; Luuk 19.26 ^v 4.29 Joel 3.13

nejon kotaa so kokaen koloaja: Kota ii kazupuleenda. Ii namowaa nene kota kuuya iyonoo kamaanqeqegia koloaja. Kaen kolooro gawonon komomakeju. ³²Komomakejuto, juma waama logoya kuuya unjuugun somariin boria somasomata bororo kema kankeja. Kaen boron keno kanakeewambaa koonja koonja yononon haigia iikawaa umuganon amakeju.” Kianj.

Jiisasnon sareqaa mamaga jero.

³³Jiisasnon sareqaa kaanja kaanja ii mamaga jej laligon Buja qaa injjoro. Moma kotogitiwaa so ii injjoro moma laligogi. ³⁴Kamban so qaaya kuuya ii sareqaanon jej laligoro. Qaaya mon een mende jeroto, gowokouruta yonowo iyanngiodeen laligogi kamban kanon qaa kuuya kawaa kanagia ii jej asarin onoma laligoro. Kianj.

Jiisasnon jero raidimbon goron qero.

Mat 8.23-27; Luuk 8.22-25

³⁵Ween kanon mare kolooro Jiisasnon gowokouruta kokaen injjoro, “Mono mesaon angon koton leegen keubona.” ³⁶Kaen injjoro ejemba tuun onomesaon Jiisas wangi wangonon uma raro kengi. Wango tosaanja ii kaanagadeen yonowo gemanon gemanon kengi. ³⁷Kengi raidimbon somatanon obabankota waaro sirinon wango uutanon kemero wango saa qemambaajon ano. ³⁸Kaen kolooro Jiisasnon wango tetegoyanon rama qembonon laarin gaon ero. Gaon ero gowokourutanon kema mindiin ijogi, “Hei boi! Nono angonon tiwilaawombaajon anjon. Iikawaa majakakaya mon mojan me qaago?”

³⁹Kaen ijogi uuta tooro moma waama musu ano siri kokaen jej koton orono, “Mono bogon een ewao!” Kaen jero haamonon dongoro sirinon goron qen ero. ⁴⁰Kaen ama kokaen jej onono, “Ono naambaajona toroko momo eja koloaju? Nomaambaajon ama Anutu mende moma laariju? Sombugia mono een moju.”

⁴¹Jej onono awawalin qarasombugia moma amin mogi, “Yei, mangaa siita! Eja koi naa ejaga laligoja? Iinon musu ano kowe jej koton orono jeta tej konjao?” Kianj.

Omenon bao uugianon kemegi ejanon qeangoro.

Mat 8.28-34; Luuk 8.26-39

5 ¹Kaen asugiro angon koton leegen Gerasin yonoo gomanon keugi. ²Keuma goraayanon ugi Jiisasnon wango mesaoro iikanondeen eja omeyawo mon qasirinonga kan nama Jiisas mokolooro. ³Eja ii qasirinon laligon qamo jamo kobaa oson urooogi egiti, iikanon en laligoro. Eja kuuyanon kanaboria gbado (tape):non somongowonatiwaajon amamaan laligogi. ⁴Indinjin indinjin kania gbadonon somongon binen qen laligogito,

boro bota qerkegiti, ii qesuma kana kasia ritoqiton laligoro kuuyanon ii galej koma mubombaajon amamaagi. ⁵Amamaan asaga gomantiija suulan qasiriwaa jamo kobaanon me baananon lansan en laligoro. Kaen laligon qama silama selia jamonon qer kotomoton laligoro.

⁶Jiisanon korikori karo iima bobogarij kan balonon kosianon kemej siminj kuno. ⁷⁻⁸Siminj kuno Jiisanon omeya ii kokaen jey mumambaajon ano, “Ome bologa, gii mono eja koi mesaon kemba!” Kaen jemambaajon ano qa jinjereren somata qama jero, “Ae! Jiisas, gii Anutu uutaa Meria koloojan. Gii nomaen ama nomambaajon kajan? Niinon Anutuwaa jaasewananon welema gonjer: Gii qaa somonjon jopon qanon jey kotiinj siimbobolo geriawo mende ama nomba.”

⁹Kaen jero kokaen qisiro, “Gii qaga moro?” Qisiro jegi, “Nono mamaga laligojonwaajon qanana Lijon jejon.” Ii ananaa qanon Kere tuuj somata. ¹⁰Kaen jey kaparan koma kokaen welema mugi, “Gii nonotaawagati een, mono balon kokanonja mende wasij nonomba.”

¹¹Kosogianon maronja kanon bao tuuj somata mon gbojaja uutanon kuluuma nanji. ¹²Kawaajon ome yononon kokaen jey Jiisas welema mugi, “Giinon wasij nonona nono saanon bao yonoo uugianon kemebonja.” ¹³Welema mugi “Mono kema kemebu!” jey koton onono eja uutanonja kouma kema bao uugianon kemegi. Kemegi iikanondeen bao tuuj 2,000 kawaa so ii mono lugun newonewonon kema jororonjon apu anjonon kemej nemoton komugi.

¹⁴Komugi bao galej yononon kok koma taon ano gomanj boleboole iikanon kema buju qaa jegi. Jegi moma ejemba jaasongo yononon iwoi kolooroti, ii iibombaajon kagi. ¹⁵Kan Jiisaswaanon kouma iigi eja ome tuunawonon laligoroti, iinon mono opo selekopaaya tororo somonjon rama uuta tooro roromonjgoya kuuya asugiro iima awawali nanji. ¹⁶Nanji bao ii nomaen kemej komugiti ano eja omeyawo iwaanon iwoi kolooroti, ii iigiti, iyononon sundu woi ii injjogi.

¹⁷Injjogi nama Jiisanon mindimindiri gomanj balongia mesaon kembatiwaajon welema mugi.

¹⁸Welema mugi mesaon wanjonon umambaajon nano eja omeyawo laligoroti, iinon kan Jiisaswo motoon kema laligomambaajon qisiro.

¹⁹Qisiroto, Jiisanon qotogon mun kokaen ijoro, “Gii mono gomanjon kema tinitosauruga injiima Ponjon angoletto somata menj kiankomun gonji, iikawaa sunduya ii injjona mobu.”

²⁰Kaen ijoro mesaon kema Jiisanon angoletto somasomata menj muroti, iikawaa qaaya kanain Ten-taon distrik uutanon jey seiroy kuuyanon moma waliingogi. Kian.

Jairusnon borataajon Jiisas qama kooliro.

Mat 9.18-26; Luuk 8.40-56

²¹Jiisanon wanjonon uma eleema anjon koton leegen karo ejemba tuuj mamaganon iwaanon kan ajoroogi anjon goraayanon nanji.

22 Nangi qamakooli miriwaa qaa galeŋ moŋ qata Jairus iinoŋ kaŋ Jiisas iima batanoŋ kemeŋ simiŋ kuma muro. 23 Simiŋ kuma muŋ kaparaŋ koma qama kooliŋ kokaeŋ ijoro, “Borana melaanoŋ komumambaajoŋ anja. Mono kaŋ boroga qaganonŋ ana qeaŋgoŋ toroqeŋ laligowa.”

24 Kaeŋ ijoŋ Jiisas wano motooŋ keni ejemba tuuŋleembe yoŋonoŋ gemagaranonŋ kema oloqologonŋ liligoŋ oroma keŋgi. Kiaŋ.

Emba jiwononŋ Jiisaswaa malekuya oosiro.

25 Keŋgi iikanonŋ batugianonŋ emba moŋ laligoro. Iinoŋ koiŋsa gbani 12:waa so iima ji kiro laligoro. 26 Kaeŋ laligoŋ siimbobolo mamaga moro selegaleŋ mamaganonŋ iwaa gawoŋa megi ilailaa moŋ mende mokoloonŋ laligoro. Iinoŋ selegaleŋ ejemba yoŋoo tawagiaajoŋ moneŋ hinaya kuuya giliŋ laligoroto, jia iikanonŋ mono mombo momboga meŋ bolin muro laligoro. 27-28 Kaeŋ laligoŋ Jiisaswaa bujuya moma kokaeŋ jero, “Niinoŋ ii oosirimambaajoŋ moma bimoonŋ malekuyagadeeŋ borona moŋ oosiriwenagati eeŋ, mono saanonŋ qeaŋgomaŋa.” Kaeŋ jeŋ ejemba tuuŋ batugianonŋ Jiisaswaa gematanonŋ kema malekuyanonŋ oosiro.

29 Oosiro saya iikanondeeŋ juguro qeŋjeŋmanjeŋa ii qaono selianonŋ qeaŋgoro moro. 30 Qeaŋgoro Jiisasnoŋ iikanondeeŋ esuŋa moŋ kotonŋ kenoti, ii moma ejemba tuuŋ batugianonŋ eleema qisiro, “Morononŋ malekuna oosirija?”

31 Kaeŋ qisiro gowokourutanonŋ kokaeŋ ijogi, “Ejemba tuuŋnoŋ ologonŋ liligoŋ goma goosiriju. Ii iima nomaeŋ ‘Morononŋ noosirija?’ qisijaŋ?”

32 Kaeŋ ijogito, Jiisasnoŋ mombo “Morononŋ ii anja?” jeŋ qisiŋ mokoloomambaajoŋ eleema uuŋ iŋjiro. 33 Iŋjiro emba selianonŋ aŋgoletokooloroti, iinoŋ ii moma iikawaajoŋ toroko moma jeneŋa ororo kaŋ Jiisaswaa batanoŋ kemeŋ simiŋ kuma kania kuuya ijoro. 34 Jiisasnoŋ ii moma kokaeŋ ijoro, “Borana, momalaariganonŋ mono meŋ qeaŋgoŋ gonja. Qeŋjeŋmanjeŋganonŋ mono qaono saanonŋ uubonjononŋ kema.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Jairuswaa borata meŋ gbiliro.

35 Qaa kaeŋ ijoŋ nano qamakooli miriwaa qaa galeŋaa mirinonŋa moŋnoŋ qele kaŋ Jairus ijoro, “Boraga komuja! Kawaajoŋ mono boiwaa qaganonŋ lombo toroqeŋ mende amba.”

36 Ijoro Jiisasnoŋ qaa iikawaa telambelaŋ ama qamakooli miriwaa qaa galeŋ kokaeŋ ijoro, “Toroko mende moba. Mono nii moma laariŋ nomba.” 37 Kaeŋ ijoŋ ejemba tosaŋa oŋomesaonŋ Piito, Jeims ano Jeimswaa koga Jon iigadeeŋ uŋuano ii otaŋ keŋgi. 38 Kema qamakooli miriwaa qaa galeŋaa mirinonŋ keugi ejemba tuuŋ guju megi iŋjiro. Mamaganonŋ jingonŋ qama kotakota saama amburereŋ megi. 39 Iŋjiima mirinonŋ uma kokaeŋ iŋjiro, “Oŋo mono naambaajoŋ guju meŋ saaju? Bora iikanonŋ mende komujato, gaonŋa eja.”

⁴⁰Kaen injjoro jonon̄sisi kaanja kolooro jomoma mugito, iinon̄ ii kuuya on̄otaan̄ borawaa nemun̄man̄a ano tosaan̄a iwo laligogiti, iigadeen̄ un̄uano bora eroti, iikanon̄ ugi. ⁴¹Uma Jiisasnon̄ bora ii borianon̄ men̄ ijoro, “Talita kuum.” Ii ananaa qaanon̄ Bora melaa, nii gijojen̄: Mono waaba!

⁴²Kaen̄ ijoro bora gbania 12 iinon̄ mono iikanondeen̄ waama nama kema karo. Kaen̄ kolooro iima kosogia kiton̄ walingogi. ⁴³Walingogi iikawaa bujuya mon̄ jegi mobubotiwaajon̄ jen̄ son̄go kotakota ano. Ii ama bora melaa ii nembanene mugi newaatijon̄ injjoro. Kian̄.

Nazaret yon̄onon̄ Jiisas gema qegi.

Mat 13.53-58; Luuk 4.16-30

6 ¹Ii kolooro Jiisasnon̄ Jairuswaa goman̄ balon̄ mesaoro gowokourutanon̄ otaan̄ iwo kema Jiisaswaa somasomarii taon̄anon̄ keugi. ²Sabat kendonon̄ karo qamakooli mirinon̄ uma Buŋa qaa kanain̄ kuma on̄ono. Kuma on̄ono moma ejemba mamaganon̄ aarun̄ waligon̄ kokaen̄ jegi, “Yei, gejajuju! Iwoi kuuya koi mono daenkaya moma jeja? Momakootoya ii mono moronon̄ kuma muro jeja? Ano an̄goletu ku-usun̄awo kaanja ii mono moronon̄ inaan̄ muro borianon̄ mero asugija? ³Eja koi mono goman̄ kokawaa moton̄qede ejiaga. Mariawaa meria ano Jeims, Joosef, Juuda ano Saimon yon̄oo dagiaga. Naan̄rutanon̄ batunananon̄ koi laligoju.” Nazaret yon̄onon̄ kaen̄ jegi uugianon̄ boliro iikanon̄ amamaagi.

⁴“Amamaagi Jiisasnon̄ kokaen̄ injjoro, “Gejatootoo ejawaa sakiti ano tinitosaurutanon̄ mono iyan̄aa taonon̄ jejewili ama mun̄kejuto, goman̄ tosaan̄a iikanon̄ kaen̄ qaago.”

⁵Kaen̄ an̄gitiwaajon̄ Jiisasnon̄ ji ejemba motomotoon̄go boria qagianon̄ ama men̄ qean̄gon̄ on̄onoto, an̄goletu ku-usun̄awo tosaan̄a memambaajon̄ amamaaro. ⁶Kaen̄ kolooro momalaaringianon̄ mende asugiro yanḡsisengiaajon̄ ama aaruro. Aarun̄ on̄omesaon̄ Nazaretwaa kosianon̄ goman̄a goman̄a liligon̄ Buŋa qaa kuma on̄oma laligoro. Kian̄.

Jiisasnon̄ gowokouruta 12 wasin̄ on̄ono.

Mat 10.5-15; Luuk 9.1-6

⁷Jiisasnon̄ gowokouruta 12 ii on̄ono kagi kanain̄ woi woi kuuya wasin̄ on̄ono. Wasin̄ on̄oma omejiilan̄ kon̄joma on̄ombutiwaa ku-usun̄a on̄ono. ⁸*Ii on̄oma kokaen̄ jen̄ koton̄ on̄ono, “Kana kembutiwaajon̄ taa gbarugia men̄ kembu. Iwoi tosia mon̄ mende mewu. Kana samon̄gia qaago, gesogia qaago me soojaakota ii irimun̄ kasagianon̄ mende somon̄gowu. ⁹Kana esu saanon̄ kanagianon̄ somon̄gowu. Maleku samon̄ja qaagoto, maleku

* 6.4 Jon 4.44 * 6.8-11 Luuk 10.4-11

motoonggo mewu.”¹⁰ Kaen jey kokaen injijoro, “Kema miri daen daen keubuti, mono iikanondeen laligon gawon menj taonj ii mesaon kana kembu. ¹¹”Kema laligon miri moŋnonj keugi mende koma horonj onjoma qaagia mende mogi telambelangia mono kokaen jey qendeema onjombu, ‘Nono onjoo balononj kaniŋ sububunj kana tambonananonj mokotaaji, ii mono riŋ qesaaniŋ onjonganonj eleema kemebaa.’ Kaen jegi kaniagia solana moma kotogi saanonj gomarj me taonj ii mesaonj toroqenj kembu.”

¹² Kaen injijoro mesaonj kema ejemba uugia meleembutiwaa Buŋa qaaya ii jey seŋj laligogi. ¹³”Laligonj omejiilanj mamaga onjotaan jii ejemba mamaga kelenonj onjomorin menj qeaŋgonj onjongi. Kiaŋ.

Kiŋ Herodnonj toroko moro.

Mat 14.1-12; Luuk 9.7-9

¹⁴”Jiisaswaa qabuŋayanonj seŋj kiŋ Herodwaa gejianonj kemero moro. Ejembanonj kokaen jegi, “Jon Oomulu ejanonj mono koomunonja waama gawona mero angoletu ku-usuŋawo asuginjeja.”

¹⁵ Kaen jegito, tosiannonj kokaen jegi, “Ti mono Elaija.” Tosianonj toroqen jegi, “Ti gejatootoo eja walaga yonjooonja moŋj.”

¹⁶ Kaen jegito, kiŋ Herodnonj ii moma kokaen jero, “Jon Oomulu eja niinonj jewe aroya kotogiti, iinonj mono koomunonja waama laligoja.” Majakaka moma kaen jero.

Jombaa aroya kotogi komuro.

¹⁷”Ti kokaembaajona jero: Herodnonj koga Filipwaa embia Herodias olonj mero Jon Oomulu ejanonj kiŋ ponj jey muro kawaaonj opotoro wasiŋ onjono kema Jon menj somonjonj kapuare mirinonj onjgi. ¹⁸ Jononj Herodwaa qaa kokaen jero: “Gii qamboga olonj menj laligonj Kana qaa uugujanj.”

¹⁹ Kaen jero Herodiasnonj Jon kazi ama muŋ qegi komuwaatiwaaonj moroto, iikawaa kania moŋj mende mokolooro. ²⁰ Mende mokolooro Jononj eja solana ano soraaya toroya kolooroti, Herodnonj ii moma sopa somonjonj kokojinjinj koma reeŋreeŋ sulun muŋ Jombaaonj toroko moma laligoro. Kaen laligonj Herodnonj Jombaa jetanonja qaa moroti, ii uuta kuugi qaa mamagaajonj uuwoiwoi moro. Ii kileŋ Jombaa qaaya momambaa siinj moro.

²¹ Kaen kolooro Herodiasnonj Jon qemambaa kania mende mokoloonj laligoro iikawaa kambana awaa ii kokaen kanj kuuro: Kiŋ pombaa kolokoloo kambananonj karo jejelomban ama jawiŋ ano kawali galeŋuruta ano Galili prowinswaa jotamemeya wana ii koma horonj

^y 6.11 Apo 13.51 ^z 6.13 Jei 5.14 ^a 6.14-15 Mat 16.14; Maak 8.28; Luuk 9.19

^b 6.17-18 Luuk 3.19-20

oŋono kouma ragi. ²²Kouma ragi Herodiaswaa boratanonj miri iikawaa uutanonj kouma danis ano Herod ano iwo nene duŋ liligonj ragiti, iyoŋononj iikawaa iimasiiŋa mamaga mogi. Kaenj mogi kiŋnonj emba saraŋ ii kokaenj ijoro, “Borana, gii naa iwoiwaajonj siija mobagati, ii saanonj qisiŋ nona togonj gomaŋa.” ²³Kaenj ijonj qaa ii jojopaŋ qaanonj jenj kotiij kokaenj ijoro, “Naa iwoiwaajonj qisiŋ nombagati, ii mono saanonj gomaŋa. Iwoi ii me ii me prowins galej koma oŋomakejenj, ii kaanjiadeen saanonj mendeema bakaya moŋ gombe galeŋgia koloowa.”

²⁴Kaenj ijoro seleenjenj kema nemuŋa kokaenj qisiŋ muro, “Nemuna, nii Kiŋnonj naa iwoiga nombaatiwaajonj qisiŋ mubenaga?”

Kaenj qisiŋ muro nemuŋanonj kokaenj meleeno, “Mono kema jena Jon Oomulu ejawaa aroya kotogi waŋa meŋ kaŋ nomba.”

²⁵Kaenj meleeno iikanondeenj miri uutanonj bobogariŋ kimbaanonj uma kokaenj qisiŋ ijoro, “Ama, niinonj siij kokaenj mojenj: Giinonj mono jenj kotona Jon Oomulu ejawaa aroya kotonj waŋa kondenonj ama meŋ kaŋ ii keteda koi nomba.”

²⁶Kaenj ijoro kimbaa uutanonj kobooro wosoya moroto, jojopaŋ qaaya somoŋgoro somataurutanonj ii mogiti, iyoŋoo jaagianonj kamaanj qewabotiwaajonj qiqisiya gema qemambaajonj moma bimoonj mesaoro. ²⁷Mesaonj iikanondeenj opotoroya moŋ wasiŋ ijoro, “Gii mono kema Jombaa aroya kotonj waŋa meŋ kawa.” ²⁸Kaenj ijonj wasiro kapuare miri gbadeyanonj kema aroya kotonj waŋa kondenonj ama meŋ kaŋ emba saraŋ ii muro nemuŋa muro. ²⁹Jombaa gowokourutanonj iikawaa bujuya moma kema qamoya meŋ qasiriwaa jamo kobaanonj ama roŋ koŋgi. Kaenj koloorotiwaajonj ama kiŋ Herodnonj kanagenj Jiisaswaaajonj jero, “Jononj mono koomunonja gbiliŋ waama laligoja.” Kiaŋ.

Jiisasnonj eja 5,000 nene unuagi.

Mat 14.13-21; Luuk 9.10-17; Jon 6.1-14

³⁰Wasiwasi eja aposol yoŋononj Jiisaswaaanonj kaŋ ajoroonj iwoi meŋ ejemba kuma oŋonjgiti, iikawaa sunduya kuuya ijogi. ³¹Ijogi ejemba dononj dononj kaŋ kema anji selegia tiiroto, nene newuyatiwaa kambaŋa mende kolooro. Kawaajonj Jiisasnonj gowokouruta kokaenj injjoro, “Oŋo mono niwo kagi gomaŋ gbameŋanonj anana siri kema laligonj haamo melaada mewoŋa.” ³²Kaenj injjoro ejemba oŋomesaonj waŋgononj uma gomaŋ gbameŋa moŋgenj iyaŋgia siri laligowombaajonj kenji.

³³Kenji ejembanonj ii iima mamaganonj iikawaa bujuya moma taonj ano gomaŋ so iikanonja balonj kana bobogariŋ waladeenj kema iikanonj keugi.

³⁴ ^cKeugi Jiisasnonj waŋgononja kamaanj ejemba tuuŋ somata injiuro

^c 6.34 Jan 27.17; 1 Kiŋ 22.17; 2 Hist 18.16; 34.5; Mat 9.36 ^d 6.34 Jan 27.17; 1 Kiŋ 22.17; 2 Hist 18.16; Eze 34.5; Mat 9.36

lama galengia qaa tani ilinwalin qeŋ laligogi yoŋooŋoŋ wosoya moro. Wosoya moma kanaiŋ Buŋa qaa kania kania kuma oŋono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja 5,000 nene uŋuagiŋo.

³⁵Kaen ama laligoro ween jaaya tegon kememambaajon ano gowokourutanon Jiisaswaanon kaŋ kokaen ijogi, “Boi. Nono goman gbameŋa kokanon laligonin goman tiimambaa anja. ³⁶Kawaajon gii saanon ejemba koi wasin onona goman ano miri boleboole kosere rama kenjuti, iikanon kema nembanengia sewan meŋ newu.”

³⁷Kaen ijogito, kokaen meleema injoro, “Ononon mono onoangio ii nene uŋuagiwu.” Kaen injoro qisin mugi, “Nononon mono nomaen ambonaga? Gawon meme kamban 200:waa sewan (Kina 2,000) eja. Monen ii meŋ kema nene bered sewan meŋ uŋuagiwombaajon jejan me?”

³⁸Kaen qisin mugi jero, “Onoangiaanon nene bered dawu raja? Ii kema iibu.” Kaen jero gesogia qeŋgama jegi, “Bered 5 ano sora woi iikaanda meŋ laligojon.”

³⁹Kaen jegi Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ kokaen jeŋ koton onono, “Ejemba kuuya, onono deema nene newombaajon tuuŋ boleboole ajoroon lolo tonŋonanon kemeŋ rabu.” ⁴⁰Kaen jeŋ koton onono kosere tuuŋa tuuŋa deema ragi. Tuuŋ tosia 100 ano tosia 50 kaŋ kaŋ kululuuŋ rama keŋgi. ⁴¹Rama keŋgi bered 5 ano sora woi ii meŋ Siwenon uuro uro kotuegon bered moton gowokouruta onono ejemba tuuŋ so mendeema batugianon aŋgi. Sora woi ii kaŋiadeen tuuŋ kuuya yoŋooŋon mendeeno. ⁴²Mendeeno ejemba korebore neŋgo neŋ timbiriigi. ⁴³Neŋ timbiriigi nene kitia kitia mesaogiti, ii gowoko yoŋonon meŋ kululuugi konde 12 kanon kemeŋ saa qero. Kaŋagadeen sora kitia ii meŋ kululuugi. Kiaŋ. ⁴⁴Eja bered negiti, iyoŋoo janŋogia ii 5,000. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ apu aŋgon qaganon riin riin keno.

Mat 14.22-33; Jon 6.15-21

⁴⁵Negi tegoro Jiisasnoŋ iikanondeen gowokouruta jeŋ koton onoma kokaen jero, “Onono mono wanŋonon uma waladeen apu aŋgon koton leegen Betsaida gomanon kembu. Niinon saanon kamban biiwianon ejemba tuuŋ koi wasin onomago kamaŋa.” ⁴⁶Kaen jeŋ yeizozogia jeŋ onooma baananon uma qama kooliro. ⁴⁷Qama koolin laligoro mare kolooro iyanodeen baananon laligoro wanŋogianon aŋgon biiwianon keno. ⁴⁸Keno loqanon qeŋ qeŋ bimbimŋon nanŋogi keno haamonon keŋgiti, iikaŋ baageŋa qeŋ karo bimooro majakaka somata mogi. Goman aananon (3-6 kilok) iikaananon Jiisasnoŋ kaen injiima apu aŋgon qaganon riin riin gowokouruta ononon kaŋ uŋuugumambaa ano. ⁴⁹Apu aŋgon qaganon riin riin karo ii iima “Kowe Soŋgorinon kaja!” jeŋ kanaiŋ

qama silanji. ⁵⁰Qama silama kuuyanoy ii iima toroko mogito, Jiisasnoy iikanondeen qaa bonjonda jej kokaen injjoro,

“Alauruna, mono qaqabuñabuñagiawo satiij laligowu. Neeno kajen. Toroko mende mobu.” ⁵¹Kaen jej yoñoonoy wanxonoy uro haamonoy goroy qero. Goroy qero jenenjia ororo honoña mende aarugi. ⁵²Wala bered menj seij unuagiroti, iikawaa kania mende moma asarigito, uugianoy gojono kaanjiadeen aaruj raji. Kianj.

Jiisasnoy Genesaret laligoy menjqeeango gawoy mero.

Mat 14.34-36

⁵³Apu anjony kotonj leegen Genesaret gomanoy keuma wanjo mesaoy sakasinoy kemegi. ⁵⁴Wanjo mesaoy sakasinoy kemegi ejembanoy Jiisas iikanondeen moma kotonj mugj. ⁵⁵Moma kotonj muj qaa anji menj bobogarij mindimindiri sopa gomangianoy gomanj so liligogi. Liligogi moma kanain ji ejemba demberunoy anjony onjoma Jiisasnoy gomanj daenjaligoroti waa so unuama kagi. ⁵⁶Gomanj so, taonj, miri me kuuj mombaa uutanoy kenoti waa so ji ejemba unuama sombenjianoy ama onjongi. Ama onjoma Jiisas waa selianoy me malekuyaa susuyanoy oosiriwombaajonj welema muj laligogi. Oosirigiti, kuuya yoñoonoy mono qeangodaborogi. Kianj.

Ambosakoy yoñoonoy qaa kuma soogi.

Mat 15.1-9

7 ¹Kana qaawaa kaparanjonkonj ano iikawaa boi tosaanja Jerusalem sitinonja kagiti, iyoñonoy Jiisaswaanoy kanj ajoroogi. ²Kambanj iikanoy Jiisas waa gowokouruta tosaananoy borogia mende songbama donjhamo mende qej nembanene negi injiima uugia boliro.

³Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) ano Juuda ejemba tosaanja kuuya yoñonoy ambosakoy yoñoo siligia otaanj laligogi. Kawaajonj borogia wala songbama sororogonjo nembanene nej laligogi. ⁴Kaanjagadeen gawononja me maaketnonja kawuti, iikanoy wala apu kosonj ariñ konjoratingo nene oosirinj laligogi. Kaanjagadeen qambi, monjonj ano komanene kuuya ii songbama hamo qej laligogi. Sili kaanja kaanja ii mamaga otaanj laligogi.

⁵Kawaajonj Kana qaawaa kaparanjonkonj ano iikawaa boi yoñonoy Jiisas kokaen qisiñ mugj, “Goo gowokouruganoy mono naambaajonja ambosakonjurunana yoñoonoy sili mende otaanj borogia donjhamo mende qej kileñ nembanene menj nejkeju.”

⁶“Kaen qisiñ mugj kokaen injjoro, “Oo uumeleembaa ejemba seleseleya, gejatootoo eja Aisaianoy mono onjoo kaniagia tororo luluuma Buju Tere monj kokaen oorota eja,

° 7.6-7 Ais 29.13

‘Ejemba tuuŋ koi kanonj mono je buugianonj awaagadeen goda qeŋ nomakejuto, uugianonj telambelanj ama noma moŋgeŋ koriganonj aŋgi eja.

7Kaenj ero noo waena eenj toontoonj meŋ mepeseenj nomakeju.

Kana qaa kuma oŋombonjeŋ kitianonj ejemba yoŋoo jeŋkootogia ii gisomaso ama melokanjijŋkeju.’

⁸Aisaianonj kaenj ooro. Oŋo mono iikawaa so Anutuwaanonj jojopanj qaa gema qeŋ ambosakonjurugia yoŋoo siligia otaŋkeju. Ii mende sokonja.’

⁹Kaenj jeŋ kokaenj inijoro, “Oŋoanŋgiaa siligia walaga otaawombaajonj mono awaagadeen Anutuwaanonj jojopanj qaa qewagonjkeju. ¹⁰Iikawaa qaaya moŋ ii kokaenj: Moosesnonj kokaenj jeŋ kotoro, ‘Nemuŋ maŋga mono goda qeŋ oromakeba,’ ano ‘Moŋnonj maŋa me nemuŋa qasuaan mubaati, ii mono qegi komuwa.’ ¹¹Kaenj jeŋ kotoroto, oŋo qaa ii uugunj kokaenj jeŋkeju, ‘Moŋnonj nemuŋ maŋa ii kokaenj irijowaa: Oo wosona mojeŋ. Noo nanŋgonanŋo iwoina buŋa qeŋ aowaoragati, ii Anutuwaa taha mamatewowaajonj gosinj andaborowe bunayaa nanduŋa koloowaa. ¹²Moŋnonj kaenj irijoro sokombaa jeju.’ Kaenj jeŋ somoŋgonj mugij nemuŋ maŋa yoroonj ilailaa moŋ mende toroqenj oromakebaa. Ii mende sokonja. ¹³Yei! Kaenj ama oŋoanŋgiaa nanamemeŋgiaa siligia jeŋ kotonj iikanonj Anutuwaanonj jojopanj qaa qewagogi omaya koloonj janŋonj qaomakeja. Oŋo iwoi kaanŋa ii mamaga amakeju.” Kaenj jeŋ meleema oŋono. Kianj.

Eja uu ii nomaenj tiloonj riisija?

Mat 15.10-20

¹⁴Jiisasnonj ejemba tuuŋ mombo oŋoono kagi kokaenj inijoro, “Oŋo mono kuuya qaa koi geja ama moma asariwu. ¹⁵Iwoi seleenŋenŋa eja uutanonj kemenkeji, iikanonj tiloonj mumambaajonj amamaankejato, iyanŋaa uu wombotanonŋa qaa kouma kamaankeji, iikanonj mono tiloonj muŋkeja. ¹⁶Moŋnonj gejiawo laligoji eenj, iinonj mono qaa koi geja ama moma kotowa.” Kianj.

¹⁷Jiisasnonj kaenj jeŋ ejemba tuuŋ oŋomesaonj kema miri moŋnonj uro. Uma raro gowokourutanonj sareqaa iikawaa kaniaajonj qisigi. ¹⁸Qisigi kokaenj inijoro, “Oo alauruna, oŋo kaanŋagadeen momogia awaa mende koloojamaen? Nembanene iwoi seleenŋenŋa eja uutanonj kemenkeji, ii tiloonj mumambaajonj amamaankeja. Ii moma kotoju me qaago? ¹⁹Ii uu wombotanonj mende kemenkejato, korojonanjonj kemenj seleenŋenŋ kamaankeja.” Jiisasnonj qaa kaenj jeŋ iikanonj nembanene kuuya ii meŋ soraidabororo.

²⁰Jiisasnonj toroqenj kokaenj jero, “Eja uu wombotanonŋa qaa kouma kamaankeji, iikanonj mono tiloonj muŋkeja. ²¹Ejemba uu wombogianonŋa

^f 7.10 Eks 20.12; 21.17; Lew 20.9; Dut 5.16

iwoi koi kaanja koloonj koumakeja: Qaa bologa romonjonj serowilij ambombaajonj momakeju. Iwoi yongoro meŋ owenj jenaŋ meŋ ejemba uŋugi komuwutiwaajonj momakeju. ²²Olonkalu ambombaajonj momakeju. Menngo mewombaa otoko amakeju. Bidaaŋ jembooli ano aŋgomokolonj ambombaajonj momakeju. Qaa saga jeŋ uuduuduu ambombaajonj momakeju. Gejajuju ama goronjooso ambombaajonj momakeju. Sewanjiki laligonj gemaqeqe qaa jeŋ Anutu mepaegowombaajonj momakeju. Jaba-arambaraŋ ama sili uugia qaa amakeju. ²³Iwoi bologa kuuya iikanonj mono ejemba uu wombogianonja kouma tiloonj onjomakeja.” Kiaŋ.

Keinan emba moŋnonj kaparaŋ koma qama kooliro.

Mat 15.21-28

²⁴Jiisasnonj waama Genesaret gomaŋ mesaonj siti qagara Taia ano Saidon iikawaa distrik qata Fonisia kawaa uutanonj keno. Kema gomaŋ moŋnonj uma bujuya moŋnonj mobabotiwaajonj buugia mejugoroto, kileŋ aasaŋgoya laligomambaajonj amamaaro. ²⁵Amamaaro iikanondeeŋ emba moŋ borata melaa ii omeyawo laligoro Jiisaswaa bujuya moma iwaanonj kaŋ batanonj kemeŋ simiŋ kuno. ²⁶Emba ii Juudaga qaagoto, Griik qaa jeŋ laligoro. Nemuŋ maŋa ii Fonisiaga Siria prowins kanoŋa. Iinonj borataa uutanonja ome konjombaatiwaajonj welema muro. ²⁷Welema muro kokaenj ijoro, “Juuda nono wala nononanaa meraboraanaana uŋuaginij neŋ timbirin ambuya. Kawaajonj merabora yonoo mirigianonja bered meŋ kasu ononij mende sokombabo. Juuda anana wabaurunana onoo qagia kasu qamakejonj. Niinonj wala Juuda ejemba ilaaŋ onombe kantri tosaŋa onononj mono kasu kaanja mamboma laligowu.”

²⁸Kaen ijoro moma kokaenj meleeno, “Poŋ, ii saanonj mojento, kasu meria yonononj mono kaŋagadeeŋ merabora yonoononj nene reemoŋa nene duŋ baatanonj kamaaro neŋkeju.”

²⁹Kaen meleeno Jiisasnonj kokaenj ijoro, “Qaa kaen jejanaŋiwaajonj saanonj moma gonjeŋ. Ome iikanonj mono keteda koi boraga mesaonj kenja. Kawaajonj gii saanonj kema.”

³⁰Kaen ijoro moma mirianonj keno omenonj borata mesaoro duŋanonj ero iiro. Kiaŋ.

Jiisasnonj eja moŋ meagoro.

³¹Jiisasnonj mombo Taia siti gomaŋ mesaonj Saidon sitinonj kema uuguj misiŋgonj Ten-taonj gomambaa biiwia uuguj Galili apu aŋgonj kosianonj karo. ³²Karo gejaduu eja moŋ qaaya qaomambaajonj anoti, ii wama Jiisaswaanonj kagi. Kaŋ boria waŋanonj ambaatiwaajonj qisiŋ mugi. ³³Qisiŋ mugi eja ii wama ejemba tuuŋ ii onjomesaonj moŋgeŋ keni. Kema Jiisasnonj boro susuya gejianonj ama nama mombo iyaŋaa boro susuyanonj sulaaŋ neselaŋanonj oosiro. ³⁴Oosirinj Siwenonj uuro uro osongombo

gama koolij iyanāa qaanonj “Efata,” ananaa qaanonj ‘Mono toowa,’ kaen jero.

³⁵Kaen jero gejawoitanoj toori neselananoj lolooro qaaya awaagadeen jero. ³⁶Jero Jiisasnoŋ iikawaa bujuya ejemba injijowubotiwaajonj qotogonj oŋono. Qotogonj oŋoma kaparanj kono yoŋononj ii kaparanj koma jen seinj laligogi. ³⁷Jen seinj laligogi ejembanonj newogia tegoro waliŋgonj kokaen jegi, “Iwoi kuuya awaagadeen amakeja. Gejadu u gejagia metooro momakeju. Ejemba motoya yoŋoo neselanŋia isano qaa jenkeju.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ejemba 4,000 nene unuagiŋo.

Mat 15.32-39

8 ¹Kamban kanonj ejemba tuuŋ somatanonj mombo ajoroogi. Nembanenegia qaa laligogitiwaajonj Jiisasnoŋ gowokouruta oŋono iwaanonj kagi kokaen injijoro, ²“Niinonj ejemba tuuŋ koi yoŋoojonj wosona mojej. Yoŋononj niwo kanj ween karoonj laligogi nembanenegia qaondabororo iijen. ³Yoŋoononŋa toŋianonj koriganonŋa kanj laligogi niinonj ‘Saanonj gomangianonj kembu,’ jemambo. Nene mende negi een wasiŋ oŋombe kana batuyanonj kema kema jaagia giliro tiwitiwilaa mokoloowubo.”

⁴Kaen injijoro gowokourutanonj meleema kokaen ijogi. “Balonj qararanjkonjkonjanonj kokanonj moŋnonj mono daenjkaya nembanene kaŋa mokolonj tuunjeleembe koi unuaginaga?”

⁵Kaen ijogi kokaen qisiŋ oŋono, “Oŋoononj bered dawi raja?” Qisiŋ oŋono “Bered 7 raja,” ijogi.

⁶Ijogi Jiisasnoŋ ejemba tuunjeleembe ii namononj kemenj rabutiwaajonj jen kotonj oŋono kemenj ragi. Kemenj ragi bered 7 ii menj Anutu qama koolij danŋiseŋ jen motonj gowokouruta oŋoma ejemba tuuŋ so batugianonj ambutiwaajonj jero. Kaen jero iikawaa so anŋi. ⁷Yoŋoononj sora boleboole toŋia kaanagadeen raro. Ii kaanjadeen menj kotuegonj ejemba tuuŋ so batugianonj toto qeŋ oŋombutiwaajonj jen kotonj oŋono. ⁸Jen kotonj oŋono oŋonŋi neŋ neŋ timbiringgogi. Neŋ timbiringonj nene kitia mesaogi raroti, ii konde 7 menj kululuugi saa qero. ⁹Eja nene negiti, iyoŋoo janŋogia ii 4,000. Negi wasiŋ oŋono gomangianonj keŋgi. Kiaŋ.

Boi toŋianonj anŋoleto iibombaajonj kaparanj konŋi.

Mat 16.1-4

¹⁰Keŋgi iikanondeen gowokouruta yoŋowo wanŋononj uma distrik qata Dalmanuta kanonj keŋgi. ¹¹*Farisii (Kana qaawaa kaparanjkonjkonj) toŋianonj iikanonj kanj Jiisaswo kanaiŋ jenonjkooli anŋi. Qaawaa timbinonj horowombaajonj anŋobato menj muŋ kokaen kaparanj koma qisigi, “Mono

* 8.11 Mat 12.38; Luuk 11.16

jena Siwenonŋa anŋoleto monŋ asugiro iibonŋa.”¹² ^hKaenŋ jegi uutanonŋ bimooro osonŋonŋawo qero jero, “Oo ejemba kambanŋ kokaamba namononŋ laligojuti, onŋo mono naambaajonŋ Anutuwa aiwese asugiwaatiwaajonŋ kaparanŋ komakeju? Niinonŋ qaa honŋa monŋ kokaenŋ injijowe mobu: Anutunonŋ aiwese kaanŋa ii mende menŋ qendeema onŋombaa. Qaago awawi!”

¹³ Kaenŋ jeŋ onŋomesaonŋ mombo gowokouruta yoŋowo wanŋgononŋ uma apu anŋonŋ kotonŋ leegeŋ keugi. Kianŋ.

Farisii ano Herod yoŋononŋ woso kondunŋ kaanŋ kolooju.

Mat 16.5-12

¹⁴ Iikanonŋ keuma samonŋ mewombaajonŋ duduugi bered motoonŋgoda ii wanŋgononŋ menŋ ragi. ¹⁵ Ragi Jiisasnonŋ kokaenŋ jeŋ kotonŋ onŋono, “Onŋo Kana qaawaa kaparanŋkonŋonŋ (Farisii) yoŋoo tomembounŋbounŋ qaagia ano Herodwaa riki sombanŋ iikawaajonŋ mono galeŋgia mewu. Ii awaagadeenŋ mende gosinŋ gema qewuti eenŋ, iyorononŋ mono yiist kaanŋa somariinŋ menŋ bolinŋ onŋombaota.”

¹⁶ Jeŋ kotonŋ onŋono qaa gemata ii mende moma asariŋ batugianonŋ kokaenŋ aminŋ mogi. “Berednana qaawaajonŋ jeŋa me nomaenŋ?”

¹⁷ Ii aminŋ mogi gejianonŋ kemero kokaenŋ injijoro, “Naambaajonŋ berednana qaa jeŋ aminŋ moju? Noo kaniana ii naambaajonŋ mende moma kotoju? Ii mende moma asariju me? Ugejagianonŋ gojoma raja me?

¹⁸ ^j Jaagia rajaoto, kilenŋ mende iima kotoju me? Gejagia rajaoto, kilenŋ mende moma asariju me? Iwoi asugiroti, ii duduuju me qaago? ¹⁹ Niinonŋ bered 5 ii ejemba 5,000 yoŋoojonŋ motowe iikawaa kitia menŋ kululuugi konde dawinonŋ kemenŋ saa qero?” Qisinŋ onŋono “Konde 12,” ijogi.

²⁰ Ijogi toroqero, “Niinonŋ bered 7 ii ejemba 4,000 yoŋoojonŋ motowe iikawaa kitia menŋ kululuugi konde dawinonŋ kemenŋ saa qero?” Qisinŋ onŋono “Konde 7,” ijogi.

²¹ Ijogi moma jero, “Kawaajonŋ kaniana ii mono kaanŋideenŋ mende moma asariju me?” Kianŋ

Eja jaagoo mombaa jaaya metooro.

²² Jiisasnonŋ gowokouruta yoŋowo Betsaida taononŋ kagi. Kanonŋ kanŋ eja jaagoo monŋ wama Jiisaswaanonŋ kouma borianonŋ oosiriwaatiwaajonŋ qama koolinŋ mugi. ²³ Qama koolinŋ mugi Jiisasnonŋ eja jaagoo ii borianonŋ menŋ wama miri seleenŋgeŋ keni. Kema sulaaya sulaanŋ jaayanonŋ ama boria wanŋanonŋ ama qisinŋ muro, “Iwoi monŋ iijaŋ me qaago?”

²⁴ Qisinŋ muro jaaya uuro uro jero, “Ejemba injiijento, ii gere tanitani koloogi kokoosugadeenŋ injiibe kema kanŋ nanju.”

^h 8.12 Mat 12.39; Luuk 11.29 ⁱ 8.15 Luuk 12.1 ^j 8.18 Jer 5.21; Eze 12.2; Maak 4.12

²⁵Kaen jero mombo borianoj jaawoita oosiro toori tororo uuro asarij kotooro iwoi kuuya awaagadeen iidabororo. ²⁶Iidabororo wasinj mun kokaen ijoro, “Gii gomanj mongej mende kembato, dindiña geengaa gomanjanonj kema.” Kianj.

Piitononj Jiisaswaa kania jokolooro.

Mat 16.13-20; Luuk 9.18-21

²⁷Jiisasnonj Betsaida mesaonj gowokouruta yonowo Sisaria Filipai taombaa kosianonj kenji. Kananonj kema gowokouruta kokaen qisin onono, “Ejembanonj noojonj nomaen jenkeju? Nii eja moroga koloojen?”

²⁸^kQisin onono meleema kokaen jegi, “Tosianonj ‘Gii Jon Oomulu ejaga koloojan,’ jenkejuto, tosianonj ‘Gii Elaija koloojan,’ ‘jenkeju ano tosianonj toroqen kokaen jenkeju, ‘Gii gejatootoo eja walaga yonoononga monj koloojan.’ ” ²⁹^lKaen jegi kokaen qisin onono, “Ano onongio noojonj nomaen jeju? Nii moroga koloojen?” Qisin onono Piitononj kokaen meleeno,

“Gii Anutuwaanonj Hamoqeqe Toya Kraist koloojan.”

³⁰Kaen meleeno kania asuganonj jegi monnonj mobabotiwaajonj songo kotakota ama onono.

Jiisasnonj komumambaa qaaya jero.

Mat 16.21-28; Luuk 9.22-27

³¹Jiisasnonj gowokouruta kanainj kokaen kuma onono, “Siwe gomambaa Eja honanonj mono siimbobolo mamaga mobaa. Kantriwaa jotamemeya, jigo gawonj galej ano Kana qaawaa boi yonononj mono gema qen qegi komuwaa. Komuro weenj karonj tegoro koomunonga waabaa.”

³²Jiisasnonj qaa ii mende kolatinj asuganonj jero Piitononj iikanondeen horonj munj goraayanonj kema kanainj qotogonj muro. ³³Qotogonj muro eleema gowokouruta uuñ injiima Piito qotogonj kokaen jenj muro, “Gii qaa romonjojanj, ii Anutuwaanonj qaaga qaagoto, balonj ejemba ano Satan siingiaga. Kawaajonj Satan, gii mono keteda koi noo jaasewananonga togowa.” Kianj.

Kraist otaawonjatiwaa sewanja.

³⁴^mJiisasnonj ejemba tuunj ano gowokouruta onono kagi qaa kokaen injjoro, “Monnonj noo gemananonj kamambaajonj moji, iinonj mono iyanjaa uuseliaa siinj kombombanja bologa gema qero sisia megj siimbobolo ii bisimakeba. Ii maripoononj komuwaatiwaa so mokosingonj nii notañ kawa. ³⁵ⁿMonnonj laaligoya iyanjaajonj anjonj koma iyanjaa jaajaa laligoji, iinonj

^k 8.28 Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8 ^l 8.29 Jon 6.68-69 ^m 8.34 Mat 10.38; Luuk 14.27

ⁿ 8.35 Mat 10.39; Luuk 17.33; Jon 12.25

mono laaligoya hoŋa somoŋgoro soowaa. Soowaato, moŋnoŋ balombaa laaligoya ii nii ano noo Oligaa Buŋanaaŋoŋ ama qeleema togoŋ nombaaŋi, iinoŋ mono laaligo hoŋaa kania mokoloŋ kotiŋ laligowaa. ³⁶Moŋnoŋ gomaŋa gomaŋa yoŋoo ilawoilaya kuuya koma hororo buŋaya kendabororo uuwaa laaligoya meŋ sooŋ silemale laligoŋ komuro Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro uŋayanŋoŋ tiwilaaro mende sokombaa. Esuhinaya iikanŋoŋ mono uukoisoro mende meŋ mubaa. Qaago totoŋ! ³⁷Anana kuuyanŋoŋ mono ananaa downana mewombaajŋoŋ amamaawoŋa. ³⁸Ejemba tuuŋa tuuŋa kambaj kokanoŋ balonoŋ oloŋkalu ama siŋgisoŋgo tosaŋa ama laligoŋkeju. Moŋnoŋ iyoŋoo batugianoŋ noo qana ano noo Buŋa qaana meŋ kamaaŋ ambaati, ii Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kaŋagadeeŋ iima tiiwaa. Iinoŋ kanageŋ Siwe gajoba toroya yoŋowo koi kamaagi Maŋaa asamararaŋa iima aarugi iinoŋ eja me emba kaŋa mono iŋiima tiŋ oŋombaa.” Kiaŋ.

9 ¹Kaeŋ iŋijoŋ kokaeŋ jero, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Koi nanjuti, oŋoo batugianoŋga toŋianoŋ Anutunoŋ bentotoŋa kuuro ku-usuŋanoŋ asugiwaati, ii iima kotowuya. Jaawo laligoŋ koomuwaa siimboboloya mende mogi ii koloŋ asugiro iibuya.” Kiaŋ.

Jiisaswaa selianoŋ letono.

Mat 17.1-13; Luuk 9.28-36

²°Weeŋ 6 tegoro Jiisasnoŋ Piito, Jeims ano Jon uŋuama ejemba oŋomesaŋoŋ iyaŋgia siri baŋa koriga moŋnoŋ uma gbameŋanoŋ laligogi. Iikanŋoŋ laligogi jaasewaŋgianoŋ nano Jiisaswaa sele taniaŋoŋ letoma morota kolooro. ³Malekuyanŋoŋ tualalakota asamararaŋawo kolooro. Balonoŋ opo taŋa gbabulunoŋ (saife, omo) soŋgbamakejuti, mono ii uuguŋ taaliro. ⁴Kaeŋ kolooro Elaija ano Mooses yoroŋoŋ asugij oŋoma Jiisaswo qaa amigi. ⁵Amigi Piitonoŋ kanaiŋ qaa jeŋ Jiisas kokaeŋ ijoro, “Somatanana, nononoŋ kokanoŋ uukorisoro moŋoŋ. Kawaajŋoŋ nononoŋ saanoŋ kuuŋ karoŋoŋ mewoŋa: Gooŋoŋ moŋ, Mooseswaaŋoŋ moŋ ano Elaijawaajŋoŋ moŋ.” ⁶Gowoko yoŋonoŋ jeneŋgia mamaga ororo Piitonoŋ “Nomaeŋ jemaŋa?” jeŋ qaa moŋgano.

⁷°Qaa moŋgama nano kokolo tualalakota asamararaŋawo moŋnoŋ kamaaŋ umugayanŋoŋ esuuŋ oŋono iikawaa uutanŋoŋga qa aro moŋ kokaeŋ kolooro mogi, “Eja koi neenaa wombo merana kolooja. Mono iwaa qaaya moma laligowu.” ⁸Qaa ii moma uulaŋawo eleema uuŋ moŋgama woi ii mombo mende iriigi Jiisasnondeŋ yoŋowo nano. Kiaŋ.

Jon Oomulu eja ii Elaijawaa kitiaga kolooja.

⁹Baaŋanoŋga rogaŋoŋ kamaaŋ Jiisasnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Oŋono iwoi iijuti, iikawaa bujuya ii mono ejemba moŋ mende iŋijowu.

° 9.2-7 2 Piito 1.17-18 P 9.7 Mat 3.17; Maak 1.11; Luuk 3.22

Siwe gomambaa Eja honjanonj koomunonga waaro iikawaa gematanonj ii saanonj jej asarinj laligowu.”

¹⁰Kaen jej kotonj onono gowokouruta karoonj yonononj qaa ii uugianonj anjonj koma koomunonga waawaataa qaa iikawaa kania ii iyanjia qisinj aonj aminj mogi. ¹¹“Aminj moma Jiisas kokaenj qisinj mugi, “Kana qaawaa boi yonononj qaa kokaenj jenkeju, ‘Gejatootoo eja Elaijanonj mono Siwenonga waladeenj kamaanj asugiwaa.’ Ii nomaembaajonj jenkeju?”

¹²Qisinj mugi meleema kokaenj injijoro, “Elaijanonj waladeenj kamaanj asuginj laaligo kuuya meagowaa. Qaa ii honjaga kolojato, qaa monj koi mono naambaajonj oogi eja: ‘Siwe gomambaa Eja honjanonj mono siimbobolo mamaga moro jejewili ama mubuya.’ ¹³Qaa woi ii ejaoto, niinonj kokaenj injijomaja: Elaijanonj mono kamaanj asugiroto, iwaajonj Buja qaa oogita ejiwaa so ejembanonj ii iyanjiaa siingia otaanj tondu ama mugi.” Kianj.

Jiisasnonj ome otaaro meranonj qeangoro.

Mat 17.14-21; Luuk 9.37-43

¹⁴Jiisas ano gowoko karoonj yonononj baanjanonga kamaanj gowokouruta tosia yonononj kanj iwoi kokaenj iigi: Kana qaawaa boi tosianonj nama yonowo jenonjkooli ano niinonjginonj qaa jegi ejemba tuunjelembenonj liligonj injiima nanji. ¹⁵Kaen nama ejemba tuunj kuuya yonononj Jiisas iima iikanondeenj aarunj bobogarinj kosianonj kema joloja jegi. ¹⁶Joloja jegi kokaenj qisinj onono, “Onononj naambaajonj yonowo jenonjkooli ama niinonjginonj qaa jeju?”

¹⁷Qisinj onono tuunjanonj eja monjonj meleema kokaenj ijoro, “Boi, noo merana omenonj buuta muunjunj qaamuunj menj muro wama goononj kajej. ¹⁸Iinonj kanonj me kanonj menj utugonj horonj giliro kamaanj qen buutanonga kokopa kamaaro irinja kijonjonj selianonj mejugonjeja. Kaen kolooro kanj goo gowokouruga welema onoma ome ii otaawutiwaajonj injijojento, yonononj ii amamaajuya.”

¹⁹Kaen ijoro meleema munj jero, “Yei! Balombaa ejemba yanggisenggiawo. Mono kambanj dawi onowo qatonj ununj laligowe Anutu mende moma laarigi siimbobolo momakemaja. Ii mono wama noononj kawu.”

²⁰Kaen jero wama iwaanonj kagi. Kagi omenonj Jiisas iima iikanondeenj mera utugonj orogonj muro wolaza horonj tama namononj qen poranjporanj itagonj sembenj aonj ero buutanonga kokopa kouma kamaaro. ²¹Jiisasnonj ii iima manja kokaenj qisinj muro, “Kambanj dawiwaa so tani koi asuginj munj kouro?” Qisinj muro jero, “Ii mono melaayanondeenj koloonj muro.

²²“Ii menj bolinj mumambaajonj indinja indinja gerenonj me apunonj metano kambanj mamaga kemenj qen qengadeenj amakeja. Kaento, iikaanja ku-usunja monj goononj eji eenj, mono kiankomunj ilaaj noromba.”

⁹ 9.11 Mal 4.5; Mat 11.14

²³Kaen jero Jiisasnoŋ ijoro, “‘Ku-usuŋa moŋ goonoŋ eji eenj,’ jejaŋ. Anutuwaa ku-usuŋanoŋ mono ilawoila mombaajoŋ mende amamaaŋkeja. Moŋnoŋ Anutu moma laariwaati, iwaanonoŋ ilawoila kania kania saanoŋ koloŋkebaa.”

²⁴Kaen ijoro maŋanoŋ iikanondeeŋ qama jero, “Anutu moma laarijento, momalaarinanoŋ looloria koloŋja. Momalaarina mono meŋ kotiiwa.”

²⁵Jero ejemba jaasoŋgoyanoŋ bobogariŋ kagi inŋiima iikawaajoŋ ome ii kokaen jeŋ muro, “Gii qaamuun ano gejaduuwaa omeya, niinoŋ jeŋ kotoŋ goŋjeŋ: Gii mono eja koi mesaŋ kouma kema mombo mende eleema kawa.”

²⁶Jeŋ muro qama silama mera ii utugoŋ uulaŋawo orogoŋ muro hororo utama kouma keno. Kouma keno qamo kaŋa koloŋ ero mamaganonoŋ ii iima “Wosoya tegoja!” jegi. ²⁷Kaen jegito, Jiisasnoŋ borianoŋ meŋ kobibiiro waama nano.

²⁸Kaen nano Jiisasnoŋ miri uutanoŋ uro gowokourutanoŋ aŋgiodeeŋ rama kokaen qisiŋ mugi, “Nononoŋ mono naambaajoŋ ii nononanodeeŋ otaawombaajoŋ amamaaŋjoŋ?”

²⁹Qisiŋ mugi kokaen inŋijoro, “Ome tania kaŋa ii mono qama kooliŋ nene siŋgi laliŋoŋ saanoŋ otaawoŋa. Iwoi morota moŋ aniŋ mende kouma kemia.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ koomuyaa Buŋa jero indiŋ woi kolooro.

Mat 17.22-23; Luuk 9.43b-45

³⁰Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo gomaŋ baloŋ ii mesaŋ kema Galili prowins uutanoŋ liligoŋ naa gomanonoŋ laligogiti, ii moŋnoŋ mobaatiwaaŋoŋ togoro. ³¹Ii togoŋ gowokouruta kuma oŋomambaajoŋ oloŋ keŋgi. Kananonoŋ kema qaa kota kokaen inŋijoro, “Anutunonoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa ii baloŋ ejemba yoŋoo borogianoŋ ano kemia. Kemero ii qegi komuwaa. Ii qegi komuro roŋ koŋgi weeŋ karoŋoŋ kolooro koomunonŋa waabaa.”

³²Qaa kota kaen inŋijoroto, ii mende moma asarigi ano kania nomaen, ii qisiwombaajoŋ kokodunduŋ aŋgi. Kiaŋ.

Gowoko batugianoŋ moronoŋ uuta koloŋja?

Mat 18.1-5; Luuk 9.46-48

³³Kaen kema Kaperneam taonoŋ kougi. Kanonoŋ kouma iyaŋaa miri uutanoŋ uma gowokouruta kokaen qisiŋ oŋono, “Oŋo kananonoŋ kaŋ naa qaaga amiŋ mojuya?”

³⁴‘Yoŋonoŋ kananonoŋ kaŋ ‘Moronoŋ uuta koloŋja?’ jeŋ ii aŋgiodeeŋ amiŋ moma kagi. Kawaajoŋ qisiŋ oŋono qaagia bogoro ragi. ³⁵Qaa

^r 9.34 Luuk 22.24 ^s 9.35 Mat 20.26-27; 23.11; Maak 10.43-44; Luuk 22.26

bogoro ragi Jiisasnoŋ kemeŋ rama gowokouruta 12 oŋoono kagi kokaen injjoro, “Moŋnoŋ uuta laligomambaajon mobaati een, iinoŋ mono kuuya oŋoo newo baagianon kamaaŋqegeta koloon tosaŋa kuuya welen qeŋ oŋomakeba.”³⁶ Kaen injjon naamade melaa moŋ meŋ batugianon ano nano. Nano borianon meŋ tawoyanon ama kokaen injjoro,³⁷ “Moŋnoŋ naamade koi kaŋa moŋ noo qananon mirianon koma horon kalaŋ kombaati, iinoŋ mono nii koma horon nombaa. Moŋnoŋ kaen ama nombaati, iinoŋ niigadeen qaagoto, moŋ wasiŋ nonoti, mono ii kaŋagadeen koma horon mubaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta mindiŋgon oŋono.

Luuk 9.49-50

³⁸ Jonon Jiisas kokaen ijoro, “Boi, nononoŋ eja moŋ ananawo mende laligonkeji, iinoŋ goo qanon omejiilan konjoma oŋono iiniŋ. Iinoŋ nonowo mende qokotaan laligonkejiwaajon ama nono ii qotogon muniŋ.”

³⁹ Kaen ijoro Jiisasnoŋ jero, “Ii mono mende qotogon mubu. Moŋnoŋ noo qana qama aŋgoletu meji, iinoŋ mono iikawaa gematanon noo gemaqeqe qaa afaaŋkota jemambaajon amamaawaa.⁴⁰ Moŋnoŋ mende qotogon nonomakeji, iinoŋ mono ananaa areŋnon laligoja. (Kawaajon noo alauruna tosia ii aŋgosisiri mende meŋ oŋombu.)⁴¹ Ii mono naŋgon oŋonŋi Anutunon iikawaa turuŋa oŋombaa. Moŋnoŋ Kraistwaa qatanon iwaa buŋa koloojutiwaajon ama apu qambi newutiwaa oŋombaati, Anutunon mono iikawaa turuŋa meleema mubaa. Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaen injjowe mobu: Naŋgon oŋombuti, iyoŋonon mono turuŋa mewuya.” Kiaŋ.

Singisongowaa koŋgoroya mono qotogowu.

Mat 18.6-9; Luuk 17.1-2

⁴² Jiisasnoŋ qaa kokaen jero, “Merabora koi kaŋa moma laariŋ nonjuti, moŋnoŋ iyoŋoononga moŋ koŋgoroya ama muro singisongu ambaati, eja iikanon mono lombo uuta mokoloowaa. Anutunon lombo iikawaa irona mono nomaen muro soyanon koloonaga? Kemuŋ kowonjiŋ aroyanon somonŋon kowe biwianon giligi menduŋgoro kemebabo, iikanon mono afaaŋa koloon muro tani koloonaga.⁴³ Kawaajon boroganon singisongu ambaatiwaa koŋgoroya ama gombaati een, ii mono koton giliwa. Koton giliŋgo borodomon laligon laaligo kombombaŋa mokoloon oompelelen mokoloowagato, boroga woiwo laligon kanagen gere sianon kemebabo. Sia gereya ii kambaŋ moŋnoŋ mende bogowaa.⁴⁴ Iikanon ‘Doonon selegia utoqutoon keema kougi mende komuwuya ano je geregianon kambaŋ moŋnoŋ mende bogowaa.’

[†] 9.37 Mat 10.40; Luuk 10.16; Jon 13.20 [‡] 9.40 Mat 12.30; Luuk 11.23 [¶] 9.41 Mat 10.42
[∗] 9.43 Mat 5.30

45 “Kaanagadeen kanaganonj singisonjo ambaatiwaa konjoroya ama gombaati eenj, ii mono kotonj giliwa. Kotonj gilingo kanadomonj laligonj laaligo kombombarja mokoloonj oompelelej mokoloowagato, kanaga woiwo laligona gere sianonj giligi kemebabo. 46 Iikanonj ‘Doononj selegia utoqutoonj keema kougi mende komuwuya ano je geregianonj kambanj monjonj mende bogowaa.’

47^x “Kaanjadeen jaaganonj singisonjo ambaatiwaa konjoroya ama gombaati eenj, ii mono qonjoma giliwa. Qonjoma gilingo jaako motoonjgowo laligonj Anutuwaa bentotononj keuma oompelelej mokoloowagato, jaakoga woiwo laligona gere sianonj giligi kemebabo. 48^y Iikanonj ‘Doononj selegia utoqutoonj keema kougi mende komuwuya ano je geregianonj kambanj monjonj mende bogowaa.’

49 “Gere sia iikanonj ejemba kuuya ii sii kaanja gere bolanonj dalasisi onjoogi siimboboloya mobuya.

50^z “Sii ii awaa koloojato, siinonj naanja mesaowaati eenj, ii mono nomaen meagogi naanja mombo koloonaga? Onjo kaanjadeen uumotoonjgo laaligowaa ainja mesaowubo. Kawaajonj Siwe siigia mesaowubotiwaajonj mono galengia menj batugianonj luae qerj aonj laligowu.” Kianj.

Loemba mesaonj aoawaa qaaya

Mat 19.1-12; Luuk 16.18

10 ¹ Jiisasnonj waama Kaperneam gomanj mesaonj Jordan apu kotonj leegej kema metetereenj kamaanj mombo apu ii kotonj Judia prowinsnonj karo. Karo ejemba tuunjelembenonj mombo iwaanonj ajoroogi ama laligoroti, iikawaa so mombo kuma onjono.

² Kuma onjono Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) tosianonj iwaanonj kanj qaawaa timbinonj horowombaa angobato menj munj kokaenj qisij mugi, “Ejanonj embia mesaowaati eenj, iikanonj Kana qaa uuguwaa me qaago?”

³ Qisij mugi meleema kokaenj injjoro, “Moosesnonj iikawaa qaaya nomaen menj kotonj onjona eja?”

⁴ “Kaenj injjoro kokaenj ijogi, “Ejanonj mesaonj aoao papia oonjo embia saanonj mesaowaa. Moosesnonj kaen menj kotorota eja.”

⁵ Kaen ijogi kokaen menj onjono, “Iinonj mono uugia kotigaajonj ama menjkoto kaen onj onjono. ⁶ Onj onjono, Anutononj kanakanaiyanonj ilawoila kuuya mokoloroti, kambanj iikanondeenj ‘Eja ano emba laligowutiwaajonj mokoloonj onjono. ⁷ Kawaajonj ejanonj mono nemunmanja oromesaonj embiaanonj kema qokotaaro ⁸ yorononj sele motoonjgo koloonj laligowao. Kaen koloonj toroqenj woi mende koloojaoto, sele motoonjgo

^x 9.47 Mat 5.29 ^y 9.48 Ais 66.24 ^z 9.50 Mat 5.13; Luuk 14.34-35 ^a 10.4 Dut 24.1-4; Mat 5.31 ^b 10.6 Jen 1.27; 5.2 ^c 10.7-8 Jen 2.24

koloon laligowao. ⁹Anutunonj eja ano emba mindirinj oronoti, ejemba moŋnonj ii mono mende mendeema oromba.”

¹⁰Jiisasnonj kaen jey oŋoma miri uutanonj uro gowokourutanonj qaa iikawaajonj mombo qisinj mugi. ¹¹^dQisinj mugi kokaen injijoro, “Eja moŋnonj embia otaan emba moŋ mewaati, iinonj mono oloŋkalu serowilinj ambaa. ¹²Kaanagadeen emba moŋnonj loya otaan eja moŋ mewaati, iinonj mono oloŋkalu serowilinj ambaa.” Kiaŋ.

Jiisasnonj merabora kotuegonj oŋono.

Mat 19.13-15; Luuk 18.15-17

¹³Ejemba tosanonj merabora boloboolo unuama Jiisasnonj oŋoosiriwaatiwaajonj iwaanonj kagito, gowoko yoŋononj ejemba ii jey qewagonj oŋonji. ¹⁴Kaen aŋgito, Jiisasnonj ii iima uuta boliro kokaen injijoro, “Merabora melaa mono oŋomesaogi noononj kawu. Anutunonj ejemba kaanja ii bentotoŋa buŋa qeŋ oŋombaa. Kawaajonj ii mende somonjonj oŋombu. ¹⁵“Niinonj qaa hoŋa moŋ kokaen injijowe mobu: Moŋnonj Anutuwaaw bentotoŋa ii merabora kaanja buŋa mende qeŋ aowaati, iinonj mono iikawaa uutanonj keumambaa amamaawaa.” ¹⁶Kaen jey tawoyanonj ama doonjonj oŋoma boria wanŋianonj ama kotuegonj oŋono. Kiaŋ.

Jiisasnonj eja qabuŋayawo mombaa qambaŋmamban qaa jero.

Mat 19.16-30; Luuk 18.18-30

¹⁷Jiisasnonj kanainj kana kemambaa ano eja moŋnonj bobogarinj iwaanonj karo. Kaŋ batanonj kemeŋ siminj kuma kokaen qisinj muro, “Boi awaa, niinonj mono nomaen ama laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aowenaga?”

¹⁸Qisinj muro kokaen ijoro, “Noojonj ‘Boi awaa,’ ii naambaajonj jejanj? Anutu motoonjonjonj awaa koloaja. Eja moŋnonj ii kaanja awaa mende koloaja. ¹⁹^fGii jojopanj qaa koi modaborojanj:

‘Moŋ mono mende qena komuwa. Serowilinj mono mende amba. Iwoi mono yoŋgoro mende mewa. Jenonkuukuu mono mende ama muba. Mono kalugonj yoŋgoro mende mewa. Nemuj manja mono goda qeŋ oromakeba.’”

²⁰Kaen ijoro moma kokaen jero, “Boi, ii kuuya mono gbaworonanonga teŋ koma laligonj waabe.”

²¹Kaen jero Jiisasnonj uuŋ iima uuwomboyanonj jopagonj muŋ kokaen ijoro, “Gii mono motoonjonjonj amamaajanj: Gii mono kema esuhinaga kuuya sewanja mewutiwaajonj ana monej karo ejemba wanaya oŋomba. Kaen ana esuhinaga somata totoonj (milyon Kina kaanja) ii Siwe gomanonj

^d 10.11-12 Mat 5.32; 1 Kor 7.10-11 ^e 10.15 Mat 18.3 ^f 10.19 Eks 20.12-16; Dut 5.16-20

ej gombaa. Kaen ama nii notaen kawa.”²² Jiisasnoŋ kaen ijoroto, esuhinaya mamaga erotiwaajon ama qaa ii moma uuta bosoleero wosobiri moma eej mesaon keno.

²³ Mesaon keno Jiisasnoŋ uuro kema karo gowokouruta kokaen injjoro, “Oyei! Ejemba monen hinagiawo yoŋonon mono Anutuwaaw bentotonon keubombaaŋon bimoon kupukapa kombuya.”

²⁴ Kaen injjoro gowoko yoŋonon ii moma waliŋgogito, Jiisasnoŋ toroqen kokaen injjoro, “Guanjruna, ejemba daen yoŋonon monen hinagia moma laariŋkejuti, iyoŋonon mono Anutuwaaw bentotonon uutanon keubombaaŋon bimoon kupukapa kombuya.”²⁵ Ii kokaen jej asarimaŋa: Oro somata kamel ii sosoro ootanon saanon mende keubaa. Iikawaa so ejemba qabuŋagiawo yoŋonon Anutuwaaw bentotonon uutanon keubombaaŋon bimoon amamaawuya.”

²⁶ Kaen injjoro moma aaruŋ tililiŋon iyaŋgiaaŋon kokaen jegi, “Oopopoon! Ejemba moronon mono Siwewaa buŋa koloonaga?”

²⁷ Kaen jegi Jiisasnoŋ uuŋ iŋiima kokaen jero, “Ejembanon ii aŋgobato meŋ osiŋ amamaaŋkejuto, Anutunon kaen mende amakeja. Anutunon mono iwoi kuuya saanon amakeja. Iinon iwoi moŋ ama memambaajon mende osiŋ amamaaŋkeja.” Kiaŋ.

Jiisaswaa gawon memewaa turuŋa

²⁸ Piitonon qaa ii moma meleema Jiisas kokaen ijoro, “Moba, nononon ilawoila kuuya mesaon gii gotaan kaniŋ.”

²⁹ Ii moma Jiisasnoŋ kokaen ijoro, “Niinon qaa hoŋa moŋ kokaen injjowe mobu: Moŋnon noo ano Oligaa Buŋawaajon ama iwoi moŋ mesaoroti, ii jigo miria, dakoga, naambeeta, nemuŋmaŋa, meraborata me gawon molaleŋa ii oŋomesaoro Anutunon mono iikawaa tawaya uugun meleema muro seiwaa.”³⁰ Moŋnon iwoi ii mesaoroti, Anutunon mono tawaya ii 100:waa so toroqen muro iyaŋaa buŋa koloowaa. Balombaa laaligonon sisiwerowero uutanon laligowaato, jigo miri, dako, naambee, nemuŋmaŋ, merabora ano gawon molaleŋa ii mono kitianon koloon mubaa ano kamban kanageŋanon laaligo komboŋa tetegoya qaa buŋa qen aowaa.”³¹ Kaen koloowaato, uuta oŋoonoŋga mamaganon kamakamaata koloowuya ano kamakamaata yoŋoonoŋga mamaganon uuta koloowuya.” Kiaŋ.

Komuwaatiwaa qaaya jero karon kolooro.

Mat 20.17-19; Luuk 18.31-34

³² Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Jerusalem sitinon ubombaaŋon balon kana keŋgi. Jiisasnoŋ wala keno gowokourutanon gematanon

§ 10.31 Mat 20.16; Luuk 13.30

kema waliŋgogi ano ejemba gemagianonŋ kagiti iyonononŋ mono toroko mogi. Kaenŋ anŋi Jiisasnonŋ gowokouruta 12 ii mombo horonŋ onŋoma kanainŋ kuma onŋono. Iwaanonŋ iwoi koloowaati, qaa ii jeŋ asariŋ kokaenŋ inŋijoro, ³³“Mobu, anana mono Jerusalem ubonŋa. Iikanonŋ moŋnonŋ Siwe gomambaa Eja honŋa memelolo meŋ muro jigo gawonŋ galenŋ ano Kana qaawaa boi yonŋoo borogianonŋ kemebaa. Yonŋononŋ komuwaatiwaa qaaya jeŋ tegonŋ waba gawman yonŋoo borogianonŋ oombuya. ³⁴Oonŋi mepaegonŋ sulaapanŋ qeŋ ooli waayawononŋ qetaalinŋ taluŋgowuya. Qetaalinŋ taluŋgonŋ qegi komuwaa. Komuŋ weeŋ karonŋanonŋ koomunonŋga waabaa.” Kianŋ.

Jeims Jon yorononŋ iwoiwaajonŋ weleni.

Mat 20.20-28

³⁵ Jiisasnonŋ kaenŋ inŋijoro Zebediwaa merawoita Jeims ano Jon yorononŋ iwaanonŋ kema kokaenŋ ijori, “Boi, norononŋ iwoi mombaajonŋ welema gonjoti, ii norombagiwaajonŋ moŋo.”

³⁶ Ijori qisiŋ orono, “Orononŋ naa iwoi ama oromaŋatiwaajonŋ moŋao?”

³⁷ Qisiŋ orono kokaenŋ ijori, “Giinonŋ saanonŋ jeŋ kotona noro goo asamararanonŋ eu uma moŋnonŋ boro dindinganonŋ ano moŋnonŋ boro qaniganonŋ rama iwoi kuuya galenŋ kombonaga.”

³⁸ ^hKaenŋ ijorito, Jiisasnonŋ kokaenŋ irijoro, “Orononŋ iikawaa kania mende moma yagonŋ welenjao. Niinonŋ qambi aasonŋawo nemaŋati, orononŋ ii saanonŋ neŋ siimbobolo mobaota me qaago? Joŋkowororo nonŋgbanonŋ mulu meŋ nombuti, orononŋ ii mewao me qaago?”

³⁹ Irijoro moma jeri, “Ii saanonŋ mewota.”

Jeri kokaenŋ irijoro, “Ii onŋanonŋ. Niinonŋ qambi aasonŋawo nemaŋati, orononŋ ii kaanŋadeenŋ newaota ano joŋkowororo nonŋgbanonŋ mulu meŋ nombuti, iikanonŋ mono oro kaanŋagadeenŋ mulu meŋ orombuya. ⁴⁰ Meŋ orombuto, noo boro dindinanonŋ me qaninanonŋ morononŋ rabaati, niinonŋ qaa ii jeŋ kotomaŋatiwaa so qaago. Anutunonŋ duŋ woi ii daenŋ yoroonŋ mozozonŋgoroti, ii mono iyoroonŋ orono niwo rama iwoi kuuya galenŋ komakebonŋa.” Kianŋ.

Galenŋ honŋanonŋ mono welenŋqeqe kolooja.

⁴¹ Jeims Jon yorononŋ kaenŋ weleni alauruta 10 yonŋononŋ ii moma kanainŋ uubologa mogi. ⁴² ⁱKaenŋ mogito, Jiisasnonŋ onŋoono kagi kokaenŋ inŋijoro, “Namowaa kantria kantria yonŋoo jawiŋgianonŋ galenŋ koma onŋombonŋatiwaajonŋ jejuti, iyonŋononŋ mono eja ponŋ taniŋaenŋ ama onŋomakeju. Yonŋoo somatagianonŋ mono qaa jeŋ kotonŋ ejemba mindiŋgonŋ onŋoma ku-usuŋgia qendeemakeju. Onŋo kaniagia ii saanonŋ moŋo. ⁴³ ^jOnŋoo batugianonŋ sili iikaanŋa koloowaboto, moŋnonŋ onŋoo batugianonŋ somatagia koloomambaajonŋ

^h 10.38 Luuk 12.50 ⁱ 10.42-43 Luuk 22.25-26 ^j 10.43-44 Mat 23.11; Maak 9.35; Luuk 22.26

moji, iinonj mono welenj qeŋ oŋoma laligowa. ⁴⁴Kaanjagadeenj moŋnonj oŋoo batugianonj uuta laligomambaa moji, iinonj mono kuuya oŋoo newo baagianonj laligonj welenjeqegia omaya koloowa. ⁴⁵Siwe gomambaa Eja hoŋanonj mono kaanjagadeenj sili kaanja qendeema iyanja welenj qeŋ mubutiwaajonj ama mende kamaaroto, welenj qeŋ oŋoma ejemba kuuya oŋoo dowegia memambaajonj ama kamaarota laaligoya qeleema mesaowaa.”

Bartimeus jaaya gooro metooro.

Mat 20.29-34; Luuk 18.35-43

⁴⁶Jiisasnonj gowokouruta yoŋowo Jeriko sitinonj kagi. Kaŋ siti ii mesaowombaajonj anŋi ejemba tuuŋlembenonj oŋotaan gemagianonj kagi. Kaenj kagi jaagoo eja qata Bartimeus, Timeuswaa meria iinonj monenj ano nene mubutiwaajonj welema oŋoma kana goraayanonj raro. ⁴⁷Raro “Nazaret eja Jiisas kaja,” jegi moma kanaiŋ kokaenj qaro, “Jiisas Deiwidwaa gbilia, mono kiankomuŋ nomba!”

⁴⁸Kaenj qaro mamaganonj qaa bogoro rabaatiwaajonj qotogonj mugito, iinonj kaparaŋ koma qaro. “Deiwidwaa gbilia, giinonj mono kiankomuŋ nomba!”

⁴⁹Qaro Jiisasnonj moma doronj ama kokaenj jero, “Saanonj qagi koi kawa.” Kaenj jero jaagoo eja ii qama kokaenj ijogi, “Goojonj qaja. Kawaajonj mono satiiŋ qena kamaaro waama kawa.”

⁵⁰Ii moma malekuya qetegonj giliŋ porasak waama nama Jiisaswaanonj keno.

⁵¹Keno kokaenj qisiŋ muro, “Alana, niinonj naa iwoiga ama gomaŋatiwaajonj mojanj?” Kaenj qisiŋ muro jaagoo ejanonj jero, “Somatana, nii jaana mombo uumambaajonj mojenj.”

⁵²Kaenj jero Jiisasnonj kokaenj ijoro, “Momalaariganonj mono meŋ qeaŋgonj gonja. Mono saanonj kembaa.” Kaenj ijoro jaa kota iikanondeenj tooro uuŋ gemagianonj Jiisas otaanj keno. Kianj.

Jiisas Jerusalem uro mare koŋgi.

Mat 21.1-11; Luuk 19.28-40; Jon 12.12-19

11 ¹Jiisasnonj gowokouruta yoŋowo Jerusalem siti dodowiŋ Betfage ano Betani gomaŋ woi kosogaranonj kaŋ Oil gere baanjanonj uma gowokowoita woi wasiŋ oromambaajonj ama ²kokaenj irijoro, “Gomaŋ bagiaageŋ raji, mono iikanonj kembao. Kema iikanonj keuma doŋgi melaa kasanonj somoŋgogi nanji, ii iikanondeenj mokoloowaota. Ii doŋgi sagbiliaga, eja moŋnonj qaganonj mende rarataga. Ii mono isama meŋ koi kawao. ³Isani moŋnonj ‘Naambaajonj kaenj anjao?’ jeŋ qisiŋ orono kokaenj ijowao, ‘Poŋnaranonj iikawaajonj amamaan jero kajota kambaŋ mende koriro mombo meleeno kawaa.’”

⁴Kaenj irijonj wasiŋ orono kema doŋgi sagbilia kana goraayanonj miri mombaa nagu qaa ootanonj kasanonj somoŋgogi nano mokoloonj isani.

⁵Isani eja tosia iikanonj nangiti, iyonononj iriima kokaenj qisiñ oronji, “Hei, nomaen nambojenj donji mela isanjao?”

⁶Kaenj qisiñ oronji Jiisasnonj irijorotiwaa so jeri moma “Saanonj menj kembao,” jegi. ⁷Jegi menj Jiisaswaanonj kari malekugia qetegonj donji melaawaa qaganonj anji uma raro. ⁸Kaanj rama keno ejemba jaasoonjgoyanonj goda qenj malekugia qetegonj kana somatanonj tambonji tosonianj balonj korianonj kema gere seña memburatij tambonji.

⁹^kTambonji ejemba wala koma horonj kenjgiti ano gematanonj otaanj kagiti, iyonononj kokaenj jenj qagi, “Hoosana! Oowe oowe! Anutu mepeseenonj. Pombaa qatanonj kawaati, Anutunonj mono ii kotuegonj muba. ¹⁰Ambonana Kij Deiwidnonj kantri totonj koma galenj koma ononoti, kambanj iikaananonj mono mombo kanj nononja. Oo Anutu mono kantri totonana kotuegowa. Hoosana! Qabunaga mepeseenij euwaa euyanonj uja. Oowe oowe!”

¹¹Kaenj qagi Jerusalem sitinonj uma jiwowonj jigowaa totonj uutanonj keno. Iikanonj liligonj ilawoila kuuya iiro mare kolooro kamaanj gowokouruta 12 yonowo jigo mesaonj Betani gomanonj kema egi. Kiañ.

Jiisasnonj fig gere monj qasuaaro gororonjoro.

Mat 21.18-19

¹²Enj umugawodeenj waama gowokouruta yonowo Betani gomanj mesaonj kenji Jiisasnonj nenewaa komuro. ¹³Nenewaa komunj uuro keno fig gere monj^l senjowo nano iiro. Iima “Senja uutanonj honja raro mokolonj newenaga,” jenj fig gerewaa kanianonj keno. Kenoto, honjaa kambananonj mende torirotiwaajonj senjagadeenj nano iiro. ¹⁴Kaenj iima gere ii kokaenj jenj muro, “Monjonj mono honja mombo mende newa.”

Kaenj jenj muro qaa ii gowokourutanonj mogi. Kiañ.

Jiisasnonj jiwowonj jigo jenj kobooro.

Mat 21.12-17; Luuk 19.45-48; Jon 2.13-22

¹⁵Kema laligonj Jerusalem sitinonj ugi Jiisasnonj jiwowonj jigowaa totonj uutanonj keno. Iikanonj ejemba injiuro esuhina sewanja mewutiwaajonj anji sewanja megiti, ii kanainj konjoma onono kamaagi. Moneñ utekute ejemba yonoo raragia metaama meleeno kenji. Kaanagadeenj kewo sewangia mewutiwaajonj angiti, iyonoo dunj raragia ii kaanjadeenj riitano kenji. ¹⁶Sombenj kowoga kotonj iwoi elaanj keuma kaamawaa kania ii somonjoro. ¹⁷^mIikaenj ama kuma onoma kokaenj injjoro, “Aisiaanonj qaa monj kokaenj oorota eja, ‘Noo jigonanonj mono gomanja gomanja kuuya yonoo qamakooli miri koloowaatiwaajonj qabu.’ Qaa ii ejato, onononj ii utegogi kikekakasililij eja yonoo kobaa kaanja kolooja.”

^k 11.9 Ond 118.25-26 ^l 11.13 Fig ii jao gerewaa alia monj. Ii gawonjianonj komogi kota ainjowo kolooro mamaga nenj laligogi. ^m 11.17 Ais 56.7; Jer 7.11

¹⁸Kaen injjoro ejemba tuun kuuya yononon iikawaajon newogia tegoro walingogi. Kawaajon jigo gawon galej ano kana qaawaa boi yononon ii moma Jiisaswaaajon toroko moma aminj moma kokaen jegi, “Ii mono nomaen jenin qegi komunaga?”

¹⁹Mare kolooro Jiisasnonj gowokouruta yonowo siti mesaonj seleenjenj kema egi. Kiaj.

Fig gerenonj gororongoro iigi.

Mat 21.20-22

²⁰Enj umugawodeen waama kananonj kema fig gere ii uuguwombaajon ama gere ii iigi tiitawo gororongonj nano. ²¹Nano Piitononj Jiisaswaanonj qaa romonjonj kokaen ijoro, “Somatana iiba, fig gere qasuaanati, ii mono gororongonj nanja.”

²²Ijoro Jiisasnonj kokaen meleeno, “Anutu momalaarinj ii mono pondan menj laligowu.” ²³“Niinonj qaa honja monj kokaen injijowe mobu, “Monjonj qaayaa honja koloowaatiwaaajon uuwoi mende moma baanja kokawaa toyaajon kokaen jenj kotonaga, ‘Mono baanja koi qetegonj waama kema kowenonj amba.’ Kaen jenj kotonj Anutu moma laariro honja mono iikawaa so koloowaa. ²⁴Kawaajonj niinonj kokaen injijowe mobu: Naa iwoiwaajon qisinj qama kooliwuti, ii kuuya bunja qenj aodaborojonj, iikaenj moma laarigi mono bunjagia koloowaa. ²⁵°Onjo nama Anutu qama kooligi monjonj aliaa koposowaajonj uubologa mobaati eenj, koposoya ii mono mesaowu. Kaen ambuti eenj, onjo Mangia Siwe gomanonj laligoji, iinonj mono kaanjadeen onjo singisonjgogia mesaowaa. ²⁶(Onjo tosaanja yonoononj singisonjgo mende mesaowuti eenj, onjo Mangia Siwe gomanonj laligoji, iinonj mono kaanjadeen onjo singisonjgogia mende mesaowaa.)” Kiaj.

Jotamemeya yonononj Jiisaswaa ku-usunjaajonj qisigi.

Mat 21.23-27; Luuk 20.1-8

²⁷Jiisasnonj gowokouruta yonowo mombo Jerusalem sitinonj ugi. Uma jiwowonj jigowaa totonj uutanonj kema karo jigo gawon galej, kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya tosaanja yonononj iwaanonj kougi. ²⁸Kouma kokaen qisinj mugi, “Gii kokanonj iwoi anjanj, ii mono morononj jenj kotonj gono amakejanj? Ii mewagiwaa ku-usunja ii mono morononj gono?”

²⁹Qisinj mugi kokaen meleema onono, “Niinonj kaanagadeen qaa monj qisinj onjoma. Ii meleema nonji niinonj kaanagadeen morononj ku-usunj nono ilawoila koi amakejenj, ii injjomana. ³⁰Jononj ejemba oomulu menj onjoma laligoroti, iinonj iikawaa ku-usunja ii dakaya mero? Siwe Toyanonj muro me bolonj toyanonj mugi? Ii mono nijowu.”

ⁿ 11.23 Mat 17.20; 1 Kor 13.2 ° 11.25-26 Mat 6.14-15

³¹Kaen meleema onono batugianon amin moma kokaen jegi, “‘Kusujanon Siwenonga asugiro,’ kaen jewonjati een, iinon mono kokaen jewaa: ‘Ononon mono naambaajon Jon mende moma laarin mug?’ Ii mende sokonja. ³²Me ‘Balon ejemba yonoononga asugiro,’ jewonaga? Ii mende sokonja.” Ejemba kuuyanon Jombaajon ‘Onanon gejatootoo ejaga koloaja,’ jegitiwaajon ama ejemba tuun yonoojon toroko moma ii jewombaajon amamaagi. ³³Kawaajon “Ii mende mojon,” meleengi. Kaen meleengi Jiisanon kokaen injjoro, “Kaen ano niinon kaanagadeen ilawoila koi amakejenjiaa ku-usuna moronon nonoti, ii mende injjomana.” Kian.

Wain kasa gawon galej bologa yonoo sareqaa

Mat 21.33-46; Luuk 20.9-19

12 ¹Jiisanon kanain ejemba sareqaanon kokaen injjoro, “Eja monjon wain kasa gawon mon koma komoro. Koma komoma sopaya menj liligoro. Menj liligon wain juu somata jamonon mero. Iikanon waimbaa hona ama kananon risuaagi apuyanon lalanon kemero. Wain juu somata ii menj wain yongoro mewubotiwaaajon galej meme jake koriga kowiawo mero. Iwoi kuuya medaboron wain gawon galej tosaana mokolon onoma kokaen injjoro, ‘Mono gawon menj honaa bakaya onoangia menj bakaya toya nii nambu.’ Kaen jej somonjon gawon ii borogianon ama onomesaon kantri monjon kema laligoro. ²Laligon laligoro hona momogorotiwaa kambana (gbani 5) toriro iikanon welenqeqeya mon wasin muro galej yonoonon kema wain gawon honaa bakaya mubutiwaajon jero. ³Jeroto, galej yononon ii menj somonjon koobinon qen otaagi bobora eleeno. ⁴Kawaa gematanon welen eja mon wasiro yonoonon keno wana qosoma gamu qen mug. ⁵Kawaa gematanon welen eja mon mombo wasiro keno qegi komuro. Kaanjadeen eja tosaana mamaga wasin onono tosia koobinon sagorogoro unun tosia unugi komugi. ⁶Kaen angi wain gawon toyanon qaa mongama jero, ‘Neenaa wombo merana motoonjo iikayadeen laligoja. Ii mono goda qen mubuya me nomaen?’ Kaen jej konoga kian meria wasiro yonoonon keno. ⁷Kenoto, karo iima batugianon kokaen jegi, ‘Iinon mono borosamoya kokawaa toya koloowaa. Ayo, mono menj qenin komuro wain kasa gawon kokanon mono ananaa buja koloowaa.’ ⁸Kaen jej qelanjin menj somonjon qegi komuro qamoya gawon sopa seleengen hagogi kemero. ⁹“Wain gawon toyanon ii moma mono nomaen ambaa? Iinon mono anjo kan gawon galej ii kondeema onombaa ano gawon galej dologa mokolon onoma wain kasa gawona ii yonoo borogianon ambaa. ¹⁰“Buja Terenon qaa koi weengogi me qaago?”

¶ 12.1 Ais 5.1-2 ¶ 12.10-11 Ond 118.22-23

‘Miri meme yononon jamo tando monj gema qerj een mesaogi raroti, iikanonj mono tando kombombaņa kolooro mokoloogi. Iikanonj riiri mirinonj mono riima kamaanj kombaa.

11 Ponononj tando ii kuuro jaanananonj iiniņ qabuņayawo kolooro waliņgonjkejonj.”’

12 Jiisasnonj kaen injjoro galeņ yonononj qaa iikawaa kania moma asariņ kokaen jegi. “Sareqaa ii mono nonoojonņa jeja.” Kawaajonj ii meņ somonjgowombaajonj mogito, ejemba tuunlelemba yonoojonj toroko moma amamaanj mesaonj keņgi. Kiaņ.

Takis aambaa Jiisas angobato meņ mugi.

Mat 22.15-22; Luuk 20.20-26

13 Juuda jotamemeya yonononj Farisii ano gawana Herodwaa paati alauruta tosia wasiņ onjoma kokaen injjogi, “Onj mono Jiisaswaanonj kema qisiņ qaawaa timbinonj horonj gbadoonj mubu.” Kaen injjogi Jiisaswaanonj kagi. 14 Jiisaswaanonj kaņ kokaen ijogi, “Boi, giinonj eja hoņa koloojaņi, nono ii mojonj. Giinonj ejemba tosia mende injisosoroonj tosia mende qetama onjmakejanto, so motoonjgononj gosiņ nonomakejaņ. Kawaajonj kuuņ gongji mende dogonj somata mende esuunj onjmakejanto, Anutuwaanonj kana ii qaa hoņa otaaņ kuma nonomakejaņ. Giinonj Anutuwaanonj qaa dindiņa iikanonj uuta ano kamaaņqeqeta motoondeeņ kuuya jeņ mindiņgonj nonomakejaņ. Kawaajonj nono siisa-kimbaajonj takis ama iikanonj Mooseswaa Kana qaa sonjiwonņa me qaago? Ii aniņ sokonja me qaago?”

15 Kaen ijogi areņgia qolonmolonjgoya ii moma kotonj kokaen injjoro, “Onj naambaajonj qaawaa timbinonj ama nombombaajonj angobato meņ nonju? Saanonj silwa moneņ monj meņ kagi iimaņ.”

16 Kaen injjoro ii meņ kagi kokaen qisiņ onjono. “Morowaa uņayaga ano qataga ii koi oogita eja?” “Ii Siisa-kimbaa.” Kaen meleema jegi.

17 Jegi kokaen injjoro, “Kaen kolooro iwoi Siisa-kimbaa uņayawo ii mono iwaa buņa munkebu. Iwoi Anutuwaa uņayawo eji, ii mono Anutuwaa buņa qewu.” Kaen injjoro iwaajonj mamaga waliņgogi. Kiaņ.

Koomunonjga waawaataa angobato meņ mugi.

Mat 22.23-33; Luuk 20.27-40

18^rSadusii (Jigo gawombaa kaparaņkonjkonj) yonononj “Komugiti, iyonononj mende waabuya,” jeņ laligogi. Yonoononjga tosianonj Jiisaswaanonj kaņ kokaen qisiņ mugi, 19^s“Boi, Moosesnonj kokaen jeņ kotonj nononota eja, ‘Eja monj emba mero merabora mende koloogi komuņ maloya eenj mesaoro koganonj saanonj maloya ii meņ gbili mekoloonj muro dataa qa meņ laligowaa.’

^r 12.18 Apo 23.8 ^s 12.19 Dut 25.5

20 “Moba! Kamban moŋnon daremun 7 laligogi. Dagia mutuyanon emba meŋ laligon gbilia qaa een laligon komuro. 21 Komuro koganon maloya ii meŋ laligon kaanagadeen gbilia qaa een komuro. Komuro koga moŋ iwaa gematanon iikanon emba iikayadeen meŋ laligon een komuro. 22 Kaanadeen daremun 7 kuuya yoŋnonon emba motoonŋo iikayadeen meŋ gbilia qaa laligon komudaborogi. Kuuya komugi konoga malogia ii kaanadeen komuro. 23 Giinon ‘Komugiti, iyoŋnonon gbiliŋ waabuya,’ jejanto, nono ii mende moma laarijon. Moba, eja 7 kuuya ii ororon waabuyagati een, emba motoonŋo ii embagiaga megi laligorotiwaajon ama mono morowaa embiaga koloonaga?”

24 Kaen qisigi Jiisasnon meleema kokaen injoro, “Ono qaa jeŋ sooju. Umeleembaa Buŋa Tereya ano Anutuwa ku-usuŋa mende moma kotojutiwaajon mono jinŋau amakeju. 25 Onanon, koomunonga waama kamban iikanon loemba mende koloowuyato, gajoba yoŋnonon Siwe gomanon laligojuti kaan koloon laligowuya. 26 ‘Mobu! Komugiti, iyoŋnonon gbiliŋ waabutiwaa qaaya ii Mooseswaa Buknon kokaen eja: Soman bambanon gere bolan asugiŋ mende jeŋ kotoroti, onŋ sundu ii weenŋogi me qaago? Anutunon iikanon Mooses kokaen ijoro,

‘Niinon Anutu Aabrahambaa Poŋ, Aisakwaa Poŋ ano Jeikobwaa Poŋa laligon waama laligojeŋ.’

27 “Isi wanjale karonŋ yoŋnonon Anutuwo laligon kotiiŋ ubuya. Anutunon koomuya yoŋoo Poŋgia qaagoto, laaligo kombomban laligojuti, mono iyoŋoo Poŋgiaga koloaja. Oo Sadusii (Jigo gawombaa kaparanŋkonŋon paati) onŋ mono qaa mamaga moma soŋkeju.” Kaen meleeno.

Jojopan qaa waŋa woi ii nomaen?

Mat 22.34-40; Luuk 10.25-28

28 “Jiisasnon Sadusii (Jigo gawombaa kaparanŋkonŋon) yoŋowo amin moma jeŋ sororogon meleema ononoti, ii kana qaawaa boi eja moŋnon moro. Iikaan moma jaasewananon kouma kokaen qisiŋ muro, “Jojopan qaa kuuya iikanonga waŋa somata ii nomaen?”

29 “Qisiŋ muro meleeno, “Waŋa somata ii kokaen,

‘Israel kanageso mobu! Anutunon motoonŋo ananaa Poŋnana koloaja. Benŋakon iwoi moŋnon qaago.

30 Kawaajon uugabaga, unaga, roromongoga ano ku-usuŋa kuuya, iikanon mono Poŋ Anutuga uunon jopagon mun laligowa.’

31 “‘Jojopan qaa iikawaa alia ii kokaen,

‘Geenŋa jopagon aonkejan, iikaanadeen mono ejemba kuuya jopagon onoma laligowa.’

† 12.26 Eks 3.6 ¨ 12.28-34 Luuk 10.25-28 † 12.29-30 Dut 6.4-5 ¨ 12.31 Lew 19.18

Jojopañ qaa moŋnoŋ mono qaa woi ii mende uruuguja.”

³² x Jiisasnoŋ Kana qaawaa boiyaaŋoŋ kaen meleeno ijoro, “Boi, gii qaa dindiŋa jejaŋ. Anutononŋ motooŋgo kolooja. Beŋsakonŋ iwoi moŋnoŋ qaago. ³³ y Gii uugabaga, momakootoga kuuya ano ku-usuŋga kuuya, iikanonŋ mono Poŋ Anutuga uujopagonŋ muŋ laligowa. Ano geenŋa jopagonŋ aonkejaŋi, iikaanŋadeenŋ mono ejemba kuuya jopagonŋ oŋoma laligowa. Jojopañ qaa woi iikanonŋ waŋa somata koloojao. Ii teŋ kombagi, iikanonŋ mono siimolonŋ kuuya ano nandunŋ mamatewoo tosia unuuguja.” ³⁴ Kaen ijoro Jiisasnoŋ uuroromoŋgoya moro sokono kokaen ijoro, “Gii Anutuwaawaa bentotononŋ keumambaa dodowijaŋ.” Kaen amiŋ mori ejemba kuuya yoŋonoŋ Jiisas toroqenŋ qisiŋ mubombaajonŋ kokodundunŋ ama mesaogi. Kiaŋ.

Kraist ii kiŋ Deiwidwaa Poŋa ano gbiliga.

Mat 22.41-46; Luuk 20.41-44

³⁵ Jiisasnoŋ jiwowonŋ jigononŋ nama Buŋa qaa kuma oŋoma kokaenŋ qisiŋ oŋono, “Kraistnoŋ kiŋ Deiwidwaa gbiliga kolooji, kana qaawaa boi yoŋonoŋ qaa ii nomaembaajonŋ jeŋkeju? ³⁶ z Deiwidnoŋ aŋo Uŋa Toroyanonŋ sololonŋ muro kokaenŋ jero,

‘Anutononŋ nama noo Poŋna kokaenŋ ijoro: Giinonŋ mono kaŋ noo boro dindinanonŋ rana niinonŋ kambaŋ biiwianonŋ kereuruga riinŋ riitama haamo ama oŋoma goo kana baaganonŋ ama oŋomaŋa. Kambaŋ ii kaŋ kuuwaatiwaa so mono asamararanonŋ koi rabaga.’

³⁷ Deiwidnoŋ aŋo kaenŋ jeŋ qata ‘noo Poŋna jeja.’ Poŋna jeŋ mono nomaenŋ ama iwaa gbiliga kaanŋagadeenŋ koloonaga?” Kaenŋ jero ejemba tuunŋleembe yoŋonoŋ Jiisaswaa qaayaa siinŋ moma geja aŋgi. Kiaŋ.

Uumeleembaa selesele laaligowaa galeŋ meme qaa.

Mat 23.1-36; Luuk 20.45-47

³⁸ Jiisasnoŋ kuma oŋoma toroqenŋ kokaenŋ inŋijoro, “Oŋo mono kana qaawaa boiya yoŋoojonŋ galeŋ meŋ laligowu. Yoŋonoŋ maleku koriga mouma kema kaŋ qendeema oŋombombaajonŋ momakeju ano maaketnoŋ me kananonŋ ejemba inŋiigi jolonŋgia jewutiwaajonŋ momakeju. ³⁹ Qamakooli miri jaaqeqeyanonŋ eu rabombaajonŋ siinŋ momakeju ano jejelombanonŋ duŋ jaaya iikanonŋ jegenŋjegenŋ rabombaajonŋ momakeju. ⁴⁰ Yoŋonoŋ malo yoŋoononŋ miri iwoi bidaenŋ baagonŋ aŋaliŋ oŋomakeju ano qabuŋagia koloowaatiwaajonŋ qamakooli koriga koriga qama kooliŋ totogianonŋ qenkeju. Kawaajonŋ Anutononŋ qaagia jeŋ tegonŋ ironŋ uutaga meleeno qagianonŋ ubaa.” Kiaŋ.

x 12.32 Dut 4.35 y 12.33 Hoos 6.6 z 12.36 Ond 110.1

Emba malo moŋnoŋ nandun hoŋa ano.

Luuk 21.1-4

⁴¹Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigononŋ nandunŋ katapa somataa gematanonŋ raro ejembanonŋ moneŋ iikanonŋ anŋi kemero uuŋ injiuro. Ejemba qabuŋa ano esuhinagiawo mamaga yoŋononŋ kouma kina moneŋ mamaga anŋi kemero. ⁴²Anŋi kemero malo wanaya moŋnoŋ kouma soojaakota woi, ii toiya osoga kaanŋa ano kemero. ⁴³Jiisasnoŋ ii iima gowokouruta koma horonŋ oŋoma kokaenŋ injiuro, “Niinonŋ qaa hoŋa moŋ kokaenŋ injiuro mobu: Malo wanaya koi kanonŋ nandunŋ anŋi, ii mono tosaanŋa kuuya yoŋononŋ iwoi katapanonŋ anŋi kemeji, iikawaa soya uugunŋ anŋa. ⁴⁴Kuuya yoŋononŋ monenŋia mamaga enŋ oŋono kitiagadeenŋ anjuto, emba koi kanonŋ mono koroboro laligojiwaa so ilawoilaya kuuya andaboronŋ eenŋ totoŋkota laligowaa.” Kiaŋ.

Jiwowoŋ jigononŋ kondemondoenŋ koloowaa.

Mat 24.1-2; Luuk 21.5-6

13 ¹Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo mesaonŋ kamaaro gowokouruta yoŋoononŋa moŋnoŋ kokaenŋ iuro, “Boi iiba! Jigowaa totonŋ uutanonŋ miria miria ii mono damuyawo. Ii jamo somasomatanonŋ menŋ kaiterenonŋ menjerenŋogita awaasari nanŋa.”

²Jiisasnoŋ ii moma qaa kokaenŋ meleeno, “Jigowaa totonŋ uutanonŋ miri somata waanŋiawo kuuya koi injiuro, ii mono kondeenŋi miriwaa jamo moŋ ii jamo mombaa qaganonŋ mende ewaato, qeqelala qenŋ saoyagadeenŋ ewaa.”

Kakasililinŋ ano sisiwerowero koloowaa.

Mat 24.3-14; Luuk 21.7-19

³Kaenŋ jero Oil gere baanŋanonŋ uma leegenŋ endu jiwowoŋ jigononŋ nanoti, ii iima raga. Iikanonŋ rama Piito, Jeims, Jon ano Andruu yoŋononŋ Jiisas iyanagadeenŋ horonŋ kokaenŋ qisinŋ mugi, ⁴“Boi, qaa jejanŋi, iikawaa hoŋa mono naa kambanonŋ asugiwaa ano iwoi kuuya ii kanainŋ asugidaborowaati, iikawaa aiweseyanonŋ mono nomaenŋ asugiwaa? Ii saanonŋ jena moboŋa.”

⁵Kaenŋ qisinŋ mugi kanainŋ kokaenŋ injiuro, “Moŋnoŋ anŋomokolonŋ ano jinŋaunŋ qenŋ kembubotiwaajonŋ mono galenŋia menŋ aonŋ laligowu. ⁶“Ejemba mamaganonŋ asuginŋ noo qananonŋ kokaenŋ jewuya, ‘Niinonŋ Kraist kolooŋenŋ.’ Kaenŋ jenŋ ejemba mamaga tiligonŋ oŋombuya. ⁷Oŋo manjawaa bujuya ano otoŋa kolooro momakebuya. Ii moma jenenŋia mende oronŋkeba. Iwoi kaanŋa ii walagadeenŋ koloowaatiwaa jejeta. Ii koloowaato, namowaa kambanonŋ mono iikanondeenŋ uulanŋawo mende tegowaa. ⁸Kantri moŋnoŋ kantri moŋ unŋuwombaaŋonŋ waabuya. Ejemba

tuuŋ moŋnoŋ tuuŋ moŋ yoŋowo aroŋ qeŋ aowombaajoŋ waabuya. Baloŋa baloŋa kanoŋ naŋ somasomata meŋ namo qoŋjoma meleeno kemenkebaa. Kaŋagadeeŋ bodi gomaŋa gomaŋa asugiŋ eŋ ubaa. Iwoi kaŋa ii emba korowonoŋ masu kaniŋ uŋuŋkejiwaa so. Namowaa kambaŋanoŋ mono iikawaa so kanaidaboromambaajoŋ ambaa.

⁹“Kaŋeŋ koloowaato, oŋo galenŋia awaagadeeŋ meŋ aonŋ laligowu. Ejembanonŋ oŋo horonŋ qaa jakeyanonŋ oŋooma qamakooli mirigianonŋ qaa gawonŋ meŋ koobinonŋ uŋuwuya. Tosianonŋ nooŋonŋ ama uŋuŋangi kantria kantria yoŋoo eja poŋ ano gawana yoŋoo jaasewangianonŋ nambuya. Kaŋeŋ nama noo kaniana naŋgoŋ jegi mobuya. ¹⁰Oligaa Buŋa koi mono waladeeŋ namononŋ kantria kantria kuuya yoŋooŋonŋ jeŋ seidaborogigo namowaa kambaŋanoŋ iikawaa gematanonŋ tegowaa. ¹¹Horonŋ uŋuama qaa jakeyanonŋ oŋooŋgi nambuti, kambaŋ iikanonŋ qaa nomaeŋ jewonagati, iikawaa majakakaya ii waladeeŋ mende mobu. Uŋa Toroyanonŋ aua iikanondeeŋ qaa oŋombaati, mono ii jewu. Oŋoanŋiaa uugiaajoŋ qaa mende jewuto, Uŋa Toroyanonŋ mono uugia sololooŋo qaa jewuya. ¹²Uumeleembaa motoya moŋnoŋ daremuŋa uuta meleenotiwaajoŋ ama ii memelolo mero qaa jakeyanonŋ oŋgi qegi komuwaa. Kaŋagadeeŋ ama moŋnoŋ meraboraana memelolo mero komuwaa ano meraboraana yoŋononŋ nemuŋmanjurugia qetama oŋoma jegi uŋugi komuwuya. ¹³^bKantria kantria yoŋononŋ noo qanaajoŋ ama kazi ama oŋoŋgi laligowuyato, moŋnoŋ kaparaŋ koma kotiŋ boŋ qeŋ nama laligoro namowaa kambaŋanoŋ tegowaati, iinonŋ mono oyanboyan buŋa qeŋ aowaa.” Kiaŋ.

Jerusalem sitiwaa kondemondeeŋ uuduuduuyawo

Mat 24.15-28; Luuk 21.20-24

¹⁴“Kaŋeŋ tosanonŋ kaŋ kondemondeeŋ ama iwoi aŋgonjorayawo jigonoŋ mende aambaa so ii alatanonŋ aŋgi nano iibuti, kambaŋ iikanonŋ Judia prowinsnoŋ laligowuti, oŋononŋ mono misiŋgoŋ horonŋ baŋanoŋ kembu. Qaa koi weŋgowaati, iinonŋ mono saanonŋ geja ama moma kotowa. ¹⁵^dMiri kosianonŋ sombenonŋ laligowaati, iinonŋ mono kamaaŋ iwoiya memambaajoŋ miri uutanonŋ mende uba. ¹⁶Gawononŋ kema laligowaati, iinonŋ mono kaŋagadeeŋ malekuya memambaajoŋ eleema mirinonŋ mende kema. ¹⁷Yei! Emba korowo ano merabora aŋunonŋ yoŋononŋ kambaŋ iikanonŋ nomaeŋ uulaŋawo kembuyaga. ¹⁸Kawaajoŋ iwoi ii koŋ haamo kambaŋanoŋ mende koloowaatiwaajoŋ qama kooliŋkebu. ¹⁹^eKambaŋ iikanonŋ kakasililiŋ jekania boorŋŋia koloowaa. Kakasililiŋ soya kaŋa ii wala eeŋanoŋ kambaŋ moŋgeŋ mende koloŋ

^a 13.9-11 Mat 10.17-20; Luuk 12.11-12 ^b 13.13 Mat 10.22 ^c 13.14 Dan 9.27; 11.31; 12.11

^d 13.15-16 Luuk 17.31 ^e 13.19 Dan 12.1; Isa 7.14

ero. Anutunonj iwoi kuuya mokoloroti, kambaŋ iikanondeen kanain kambaŋ kokaamba laligonj waama kambaŋ biiwianonj monj mende kolooro. Wala eenjanonj mende kolooro ano kanagenj kambaŋ monjonj mende koloowaa. Kawaajonj mono qama koolinj laligonjkebu. ²⁰ Ponjonj koŋajilinj kambaŋ ii mende meŋ torinagati eenj, ejemba kuuyanonj mono tiwilaadaborowuyagato, ejemba iyaŋaajonj meweenjonj onjonoti, iyonjononj ama weenj iikawaa jaŋgoya ii meŋ toriwaa.

²¹ “Kambaŋ iikanonj kokaenj jewuya, ‘Mobu! Kraistnonj koi laligoja,’ ano ‘libu! Hamoqeqe Toyanonj endu nanja.’ Monjonj kaenj jewaati eenj, ii mono mende moma laariwu. ²² Ii kokaembaajonj: Hamoqeqe toya qolonmolongoya ano gejatootoo ejemba takapolakaya asuginj aŋgoletoto ano aiwese jaamorota megi letombuya. Kaenj letonji Anutunonj ejemba iyaŋaajonj meweenjonj onjonoti, ii kaenjagadeenj enkalolonj meŋ onjonbutiwaa aŋgobato meŋ kaparaŋ koŋgi jinjaunj qewubo. Onjononj galenja awaagadeenj meŋ aonj laligogi ii amamaawuyaga. ²³ Niinonj iwoi kuuya ii mende kolooro waladeenj kuuya injijowe moju. Ii wala jejeŋiwaajonj ii mono uuwombogianonj ama galenja meŋ aonj laligowu.” Kiaŋ.

Siwe gomambaa Eja hoŋanonj asugiwa.

Mat 24.29-31; Luuk 21.25-28

^{24f} “Kakasililinj ii tegoro kambaŋ iikanondeen weenj jaayanonj injan kono koŋnonj umunj kombaa. ²⁵ Sengelaonj yonjononj sombinonjga tegonj kamaawuya ano sombinonj utugoro iikawaa ilawoilaya ii raragia mesaonj enkalolonj aŋgi soowaa. ²⁶ ^h Kambaŋ iikanonj Siwe gomambaa Eja hoŋa iinonj koosu qaganonj karo iibuya. Ku-usunja somatanonj sakondindinjawo asuganonj asugiro asamararaŋa iibuya. ²⁷ Kaŋ Siwe gajobauruta wasinj onjononj yonjononj ejemba Anutunonj iyaŋaajonj meweenjonj onjonoti, ii balonj goraaya leelee, eugenj emugenj iikanondeenj kopepereenj onjonombuya.” Kiaŋ.

Noronj gerewaa sareqaa

Mat 24.32-35; Luuk 21.29-33

²⁸ “Onjo mono noronj gere iima tania romonjonj sareqaa koi mobu. Borianonj apuyawo kolooro senja longogi ii iima moma kokaenj jenkeju, ‘Weenj kambaŋ dodowija.’ ²⁹ Onjononj kaenjadienj aiwese iikawaa so kolooro iima moma asarinj mono kania kokaenj jewu, ‘Jiisanonj mono nagunonj dodowija.’ ³⁰ Niinonj qaa hoŋa monj kokaenj injijowe mobu: Ejemba koi kete namononj laligojuti, iyonjononj mende komugi iwoi kuuya jejenji, ii mono iyonjoo laaligo kambanjanonj koloowaa ³¹ Sombinj

^f 13.24 Ais 13.10; Eze 32.7; Joel 2.10, 31; 3.15; Isa 6.12 ^g 13.25 Ais 34.4; Joel 2.10; Isa 6.13 ^h 13.26 Dan 7.13; Isa 1.7

ano namo yorononj goronj qewaotato, noo Buŋa qaananonj mono mende aliwaa.” Kiaŋ.

Jiisas kawaatiwaa kambaŋa ii moŋnonj mende moja.

Mat 24.36-44

³²“Siwe gomambaa Eja hoŋanonj naa kambanonj kawaati, iikawaa weeŋa me aua kambaŋa ii moŋnonj moŋ mende moja. Siwenonj gajoba yoŋononj ii mende moju. Anutuwaa Merianonj kaanjiadeeŋ ii mende moja. Ama aŋodeeŋ ii moja. ³³Naa kambanonj asugiwaati, ii mende moju. ³⁴Ii sareqaa kokawaa so eja: Eja moŋnonj gomaŋa mesaonj kantri moŋgeŋ keno. Kemambaajonj ama galeŋuruta iwoi kuuya jeŋ kotonj oŋoma naguwaa kiiya meria borogianonj ama usuŋa oŋono. Ku-usuŋa oŋoma welenj qe qeuruta motomotoonj gawoŋgia oŋono. Oŋoma laligonj nagu galeŋa kaanagadeeŋ uugbiligibili laligowaatiwaaajonj jeŋ kotonj muro. ³⁵Miri toyanonj naa kambanonj eleema kawaati, ii mende moju. Mare me gomantiŋa ruuŋanonj kawaa me? Weŋgeraŋ suluro kawaa me? Weeŋ kouro kawaa me? Iikawaa so oŋo ii mende moju. Mare me moju. ³⁶Oŋononj gaonj egi uulaŋawo kaŋ kaŋ mokolonj oŋombabo. ³⁷Oŋo mono uugbiligibili laligowu. Qaa ii gowokouruna oŋoojonj jejeŋi, ii kaanagadeeŋ alauruna kuuya oŋoojonj motoonj jejeŋ: Oŋo mono uugbiligibili laligowu.” Kiaŋ.

Jiisas qeniŋ komuwaatiwaaajonj aŋgonanj aŋgi.

Mat 26.1-5; Luuk 22.1-2; Jon 11.45-53

14 ¹Pasowa kendonj^l ano bered yiistya qaa iikawaa kendonja toriri. Weeŋ woi tegoro kanonj kanaiwombaa ani jigo gawonj galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋononj ajoroogi. Ajoroonj nomaenj mondonj Jiisas oloŋ meŋ qegi komunaga, iikawaa kania moŋgama jeŋ gosigi. ²Moŋgama gosinj kokaenj jegi, “Ejemba irinŋia soono kareŋa kareŋa koloowabotiwaajonj ii korisoro kendonj kambaŋanonj ambombaajonj amamaawonja.” Kaenj jegi.

Emba moŋnonj Jiisas apu uŋkoowagawononj moriro.

Mat 26.6-13; Jon 12.1-8

³^mJiisasnonj Betani gomanonj laligonj Saimon moŋ manimbaya meŋ solanjaniroti, iwaa mirinonj uma raro. Iikanonj nene neŋ raro emba moŋnonj jamo kaaro moŋ meŋ iwaanonj karo. Kaaro ii lalu laŋgonjawo

ⁱ 13.32 Mat 24.36 ^j 13.34 Luuk 12.36-38 ^k 14.1 Eks 12.1-27 ^l 14.1 Kantri qata Iijipt kanonj Pombaa gajobanonj sa iima koboonj uŋuuguroti, kendonj iikawaa qata Koonj qaanonj Pasowa. Eks 12.15 ^m 14.3 Luuk 7.37-38

qata alabasta iikanonj memeta. Ii apu unkoowagawo honja qata naad iikanonj saa qeŋ raro. Iinonj ii sewanja somatanonj meŋ kanj lalu aroya kotonj apuya Jiisaswaa wanjanonj qibibirinŋ moriro. ⁴Moriro eja ragiti, iyoŋoononŋa tosonianonj uugia boliro iyangiodeeŋ kokaenŋ aminŋ mogi, “Naad apu ii mono naambaajonj kaenŋ tiwilaaja? ⁵Naad apu kelegawo ii sewanja mewutiwaajonj anagati eeŋ, saanonj weeŋ 300:waa tawaya uugunaga. Ii ejemba wanaya oŋono sokonaga.” Kaenŋ jeŋ emba ii jeŋ mugi.

⁶Jeŋ mugi Jiisasnonj kokaenŋ injjoro, “Emba koi mono mende jeŋ mubu. Naambaajonj uuta meŋ boliju? Iinonj sili awaa ama sororogonj nono sokonja. ⁷Ejemba wanaya ii kambaŋa kambaŋa batugianonj laligogi awaa ama oŋomboŋatiwaajonj moma ii saanonj kambaŋ so ambuyato, niinonj oŋoo batugianonj kambaŋ so mende laligomaŋa. ⁸Iinonj ii iyanŋa nanamemeŋaa so ama nonja. Niinonj komuwe roŋ koma nombutiwaajonj saanonj waladeeŋ selena kelenonj nomorija. ⁹Niinonj qaa honja moŋ kokaenŋ injjowe mobu: Oligaa Buŋa koi kantri kanonj me kanonj jeŋ seigi kambaati, iikanonj emba koi kanonj iwoi ama nonji, iikawaa bujuya ii kaanŋadeeŋ jegi seiro iwaajonj romonŋonj laligowuya.” Kianŋ.

Juudasnonj Jiisas memelolo meŋ mumambaa uumotoonj ano.

Mat 26.14-16; Luuk 22.3-6

¹⁰Gowokouruta 12 yoŋoononŋa moŋ qata Juudas Iskariot iinonj Jiisas memelolo meŋ mumambaajonj ama jigo gawonj galeŋ yoŋoononj keno. ¹¹Yoŋoononj kema qaaya jero ii moma uugia qeŋgoro sewanja moneŋ mubombaajonj qaa somonŋogi. Qaa somonŋogi Jiisas kambaŋ moŋgeŋ memelolo meŋ mumambaa kana moŋgama kokobimbinŋ qeŋ laligoro. Kianŋ.

Jiisasnonj gowoko yoŋowo Pasowa lama negi.

Mat 26.17-25; Luuk 22.7-14, 21-23; Jon 13.21-30

¹²Bered yiistya qaa iikawaa kendonj weeŋ mutuyanonj (Siikunenenonj) siligia otaanŋ pasowa lama moŋ qeŋ oonkegi. Kawaajonj Jiisaswaa gowokourutanonj ijogi, “Boi, nono miri dakanonj kema pasowa lama gooŋonj mozoŋonŋonŋo newonja? Siinŋa nomaenŋ eja?”

¹³Kaenŋ ijogi gowokowoita woi kokaenŋ jeŋ wasinŋ orono, “Oro Jerusalem sitinonj uri eja moŋ apu monjonj qindiinŋ karo mokoloowaota. Mokoloonj ii saanonj otaanŋ kembao. ¹⁴Keni mirinonj uro iikawaa toya kokaenŋ ijowao, ‘Boinonj kokaenŋ jeja: Saanonj miri uuta moŋ jeŋ tegonj nonona iikanonj uma gowokouruna yoŋowo pasowa lama newonja.’ ¹⁵Kaenŋ ijori toyanonj miri qaganonj eu uma uuta somata moŋ qendeema orombaa. Iikanonj duŋ

ⁿ 14.7 Dut 15.11

rara iwoi mozozongogita raja. Ii qendeema orono iikanonj mono lama qeŋ oowao.”

¹⁶Kaenj jero gowokowoitanonj mesaonj sitinonj uma Jiisasnonj qaa jeroti, iikawaa so mokoloonj nama lama qeŋ oonj mozozongori.

¹⁷Gomaŋ tiiro Jiisasnonj gowokouruta 12 yonjowo miri iikanonj kougi.

¹⁸°Kouma uma duŋnonj rama nene negi Jiisasnonj kokaenj inijoro, “Niinonj qaa hoŋa moŋ kokaenj inijowe mobu: Onjoononga moŋ niwo nene neŋ raji, iinonj mono memelolo meŋ nombaa.”

¹⁹Kaenj inijoro moma uugianonj wosobiri moma kanaiŋ aŋa aŋa qisiŋ muŋ jegi, “Noojoŋa jewabo?”

²⁰Qisiŋ mugi kokaenj inijoro, “12 onjoononga moŋ niwo bered qaarŋonj qendunjoŋi, iinonj. ²¹Siwe gomambaa Eja hoŋanonj mono iwaajonj qaa oogita ejiwaa so namo mesaonj kembaa. Kembaato, memelolo meŋ mubaati, iwaajonj ‘Yei wosobiri!’ jeŋ wanjinjinjoŋeŋ. Anutunonj mono ironj uuta meleema mubaa. Eja ii nemuŋaa goronj uutanonjga mende koloonagati, iikanonj mono afaanjonj munaga.” Kiaŋ.

Pombo samonj konoga negi.

Mat 26.26-30; Luuk 22.14-20; 1 Kor 11.23-25

²²Nene neŋ rama Jiisasnonj bered meŋ kotuegonj motonj onjoma kokaenj jero, “Koi neenaa busuna. Ii mono meŋ newu.”

²³Kaenj jeŋ wain qambi meŋ dangiseŋ jeŋ onjono kuuyanonj qambi iikanonjga negi. ²⁴°Negi kokaenj inijoro, “Koi neenaa sana. Koi Anutunonj ejemba yonjowo soomonjo areŋ ano kotiiwaatiwaajonj sana maagi ejemba mamaga hamo qeŋ onjombaa. ²⁵Niinonj qaa hoŋa moŋ kokaenj inijowe mobu: Niinonj wain kasawaa hoŋa kokanonj mombo toroqenj mende nemaŋa. Kanagenj Anutuwaaw bentotonj uutanonj eu raniŋ jejelombanj ambaati, weeŋ iikanonj mono wain apu qaita moŋ ii nemaŋa.”

²⁶Kaenj jero korisoro rii qama mesaonj kema Oil gere baanjanonj ugi. Kiaŋ.

Piitononj Jiisas qakoombaatiwaa jero.

Mat 26.31-35; Luuk 22.31-34; Jon 13.36-38

²⁷°Uma Jiisasnonj kokaenj inijoro, “Gejatootoo eja moŋnonj qaa moŋ kokaenj oorota eja,

‘Niinonj galenja qewe lama tuuŋanonj deembuya.’

Iikawaa so onjononj kuuya uugia boliro nomesaonj boratiwuya.

²⁸°Boratigi nuwuyato, niinonj mono koomunonjga waama wala Galili prowinsnonj kema iikanonj asuginj onjomaŋa.”

²⁹Kaenj inijoro Piitononj kokaenj ijoro, “Yonjononj kuuya uugia boliro gomesaonj boratiwuti eeŋ, niinonj mono kileŋ iikaanj mende amaŋa.”

° 14.18 Ond 41.9 ° 14.24 Eks 24.8; Jer 31.31-34 ° 14.27 Zek 13.7 ° 14.28 Mat 28.16

³⁰Ijoro Jiisasnoŋ jero, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaenŋ gijowe moba: Kurunoŋ indinŋ woi mende qaro giinoŋ kete gomantiinanoŋ qakooma nona indinŋ karoŋ koloowaa.”

³¹Kaenŋ jeroto, Piitonoŋ kaparaŋ koma kotikotii ano, “Boi, kaenŋ qaagoto, nii nugi giwo motooŋ komuworagati, ii kilenŋ niinoŋ gii mende qakooma gomaŋa.” Gowoko tosaana kuuyanonoŋ qaa iikayadeenŋ jegi. Kianŋ.

Jiisasnoŋ Gezemane urukisinonoŋ qama kooliro.

Mat 26.36-46; Luuk 22.39-46

³²Kaenŋ aminŋ moma kema urukisi moŋ qata Gezemane iikanonoŋ keugi. Keuma gowokouruta kokaenŋ injjoro, “Niinoŋ endu kema qama kooliwe oŋo mono kambaŋ biiwianoŋ koi rabu.” ³³Kaenŋ injjonoŋ Piito, Jeims ano Jon uŋuama kenŋgi. Kenŋgi Jiisasnoŋ kanainŋ konjilinŋ kanjanawo moro kana boria qetegoro. ³⁴Kaenŋ ama kokaenŋ injjoro, “Noo uunanoŋ mono kondunŋkondunŋ koma waajiwaajoŋ ama wosobiri mobe komukomuyawo ama nonja. Oŋonoŋ mono kokanoŋ rama niwo gbili laligowoŋa.”

³⁵Kaenŋ injjonoŋ aŋodeenŋ borona moŋ toroqenŋ kema siminŋ kuma usugoŋ siimbobolo kambana ii Maŋaa jetaa so uuguwaatiwaajoŋ qama kooliro. ³⁶Qama koolinŋ jero, “Aba Amana, gii iwoi moŋ mende meŋ bimbingonŋkejanŋ. Kawaajoŋ siimbobolowaa qambia koi mono nuamba. Nuanagati, ii noo siimbaa so qaagoto, mono geenŋgaa uusiŋga otaanŋ koloowa.”

³⁷Kaenŋ jeŋ eleeno gowokouruta karoŋ yoŋonoŋ gaonŋ egi injiima Piito kokaenŋ ijoro, “Saimon, gii gaonŋ ejanŋ me? Gii aua motoonŋgoda gbili laligomambaajoŋ mende kotiijanŋ me?” ³⁸Uunanoŋ gbili laligowombaa siina momakejonto, selenananoŋ looloria kolooja. Kawaajoŋ angobatononoŋ kamaanŋ uŋuwabotiwaajoŋ mono qama koolinŋ uugbiligbili laligowu.”

³⁹Kaenŋ ijoro mombo oŋomesaonŋ kema qaa iikayadeenŋ mombo jeŋ qama kooliro. ⁴⁰Qama koolinŋ eleeno jaa logia bomboŋ mero mombo gaonŋgadeenŋ egi injiiro. Gaonŋga waama qaa meleembom-baajoŋ oŋopopo qegi.

⁴¹Jiisasnoŋ keno indinŋ karoŋ kolooro eleema kanŋ kokaenŋ injjoro, “Oŋo toroqenŋ haamo meŋ gaonŋgadeenŋ ewombaajoŋ moju me? Mobu! Moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa memelolo meŋ muro gawman eja sisiweroweroŋgiawo yoŋoo borogianoŋ ubaati, iikawaa aua kambananoŋ mono kanŋ kuuja. Oŋoo gaonŋ ee kambanŋgia mono tegoja. ⁴²Mono waagi kemboŋ. Mobu! Memelolo meŋ nombaati, iinoŋ mono kosere koi kaja.” Kianŋ.

Jiisas qelanjinŋ meŋ somonŋgogi.

Mat 26.47-56; Luuk 22.47-53; Jon 18.3-12

⁴³Jiisasnoŋ kaenŋ jeŋ nano iikanondeenŋ gowokouruta 12 yoŋoonoŋga moŋ qata Juudas iinoŋ tuuŋ moŋ jeta meŋ oŋono kougi. Jigo gawonŋ

galen, Kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya yoŋonoŋ ii wasiŋ oŋoŋgi manjawaa soo somata ano wasagia meŋ kagi. ⁴⁴Memelolo memambaa anoti, iionoŋ wala yoŋowo aiwese qaa kokaen somoŋgoŋ inŋjoro, “Niionoŋ eja buuta kitoŋ nemanŋati, ii iima ‘Mono ii!’ jeŋ meŋ somoŋgoŋ tororo galen koma kembu.”

⁴⁵Kaen jeŋ kaŋ iikanondeen Jiisaswaanonŋ keuma “Oo kokona! (Boina!)” jeŋ buuta kitoŋ nero. ⁴⁶Kitoŋ nero iima Jiisas qelanŋin meŋ somoŋgogi. ⁴⁷Somoŋgogi kosianonŋ nanŋiti, iyonoŋonŋga moŋnoŋ manjawaa soo somata horonŋ jigo gawonŋ galen waŋaa welenŋeqeŋya qeŋ geŋia kotogoro kamaaro. ⁴⁸Jiisas somoŋgogi qaa kokaen inŋjoro, “Nii kikekakasililinŋ ejaga qaagoto, kilenŋ nooŋonŋ kaen moma manjawaa soo somata ano wasa meŋ noma somoŋgoŋ nombombaajonŋ kaju. ⁴⁹‘Niionoŋ weenŋ so jiwowonŋ jigononŋ oŋowo nama Buŋa qaa kuma oŋoma laligowe mende noŋgito, iwoi koi mono Buŋa Terewaa qaayanonŋ hoŋawo koloowaatiwaajonŋ koloaja. ⁵⁰Jiisas somoŋgogi gowoko yoŋonoŋ kuuya Jiisas mesaonŋ boratiŋ oloŋ koma kenŋi. Kiaŋ.

Sagbili moŋnoŋ oloŋ koma keno.

⁵¹Eja gbaworo moŋnoŋ opoqiisia taanŋa kokosiŋ Jiisaswaa gematanonŋ otaanŋ keno. Opoya tosia mende mouma keno ii metaqetataŋ meŋi. ⁵²Mewombaajonŋ amamaanŋ opoqiisia qetegogi lalanŋ oloŋ koma keno. Kiaŋ.

Jigowaa jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa qaa gawonŋ meŋi.

Mat 26.57-68; Luuk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24

⁵³Jiisas somoŋgoŋ wama jigo gawonŋ galen waŋaa jinŋkaronŋ mirinonŋ kenŋi. Kenŋi jigo gawonŋ galen kuuya, kantriwaa jotamemeya ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ iikanonŋ kema ajoroogi. ⁵⁴Kenŋi Piitononŋ sigenŋsigenŋ oŋotaanŋ jigo gawonŋ galen waŋaa jinŋkaronŋ mirinonŋ keuma miriaa kiropo uutanonŋ uro. Uma welenŋqeqe eja yoŋoo batugianonŋ gere kosianonŋ rama konano. ⁵⁵Kaen raroto, jigo gawonŋ galen ano jigo kaunsol tuuŋ yoŋonoŋ Jiisaswaa selenonŋ kuukuu qaa nomaenŋ jeŋ nanŋoninŋ qegi komuwaatiwaajonŋ jeŋ moŋganŋgito, iikawaa kania moŋ mende mokoloogi. ⁵⁶Moŋgama nama mamaganonŋ qaa qolonŋmolonŋgoya selianonŋ kuuŋ nanŋonŋ jegito, qaagianonŋ kania motoonŋgo mende kolooro.

⁵⁷Kaen anŋi tosiannonŋ waama nama qaa qolonŋmolonŋgoya selianonŋ kuuŋ nanŋonŋ kokaenŋ jegi, ⁵⁸“‘Iinonŋ kokaenŋ jero moninŋ, ‘Niionoŋ jiwowonŋ jigo borononŋ memeta koi kondeembe namononŋ kamaaro weenŋ karoombaa uutanonŋ jigo qaita moŋ borononŋ memeta qaago ii meŋ waama kuumaŋa.’”’ ⁵⁹Kaen jegito, kilenŋ qaagianonŋ kania motoonŋgo mende kolooro.

^s 14.49 Luuk 19.47; 21.37 ^t 14.58 Jon 2.19

⁶⁰Kaen mende kolooro jigo gawon galeŋ waŋanon waama jaasewan qeŋ oŋoma nama Jiisas qisiŋ muŋ kokaen ijoro, “Yoŋonon goo seleganon qaa kuuŋ naŋgojuti, iikawaa kitia moŋ jewaga me qaago?”

⁶¹Kaen ijoro iwoi bologa moŋ mende anoto, kileŋ kitia moŋ mende meleema qaaya bogoro nano. Qaaya bogoro nano jigo gawon galeŋ waŋanon mombo kokaen qisiŋ muro, “Anutu mepeseen mumakejoni, gii iwaa Meria Kraist koloojan me qaago?”

⁶²“Qisiŋ muro “Oon” jeŋ kokaen inijoro, “Siwe gomambaa Eja hoŋanon mono ku-usuŋ Toyaa boro dindinanon rama era sombimbaa koosu qaganon kamaaro iibuya.”

⁶³Qaa ii inijoro jigo gawon galeŋ waŋanon malekuya menjurama kokaen jero, “Yei, mangaa siita! Tosianon qaaya naŋgowutiwaajon mombo mende qisiŋ oŋombona. ⁶⁴Anutu mepaegoji, ii mono oŋoanŋio modaboroju. Kawaajon mono oŋo nomaen moju?” Kaen jero yoŋonon kuuya Jiisas koomuwaa buŋa koloowaatiwaajon jeŋ tegogi.

⁶⁵Kaen jeŋ tegon tosianon kanaiŋ sulaapan qeŋ jaasewana esuuŋ boro kuma qeŋ kokaen ijogi, “Moronon guji, ii saanon jena mobona.” Jigowaa kiropo galeŋ (sikiriti) yoŋonon kaanagadeen Jiisas meŋ uruŋanon getaaligi. Kiaŋ.

Piitonon Jiisas qakoono.

Mat 26.69-75; Luuk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27

⁶⁶Kamban iikanon Piitonon kiropo uutanon sombenon laligoro. Emu laligoro jigo gawon galeŋ waŋaa welenqeŋe emba moŋnon iikanon kouro.

⁶⁷Kouma Piitonon gere konama nano iigigiŋ kokaen jero, “Gii mono kaanagadeen Nazaret eja Jiisaswo laligona.”

⁶⁸Kaen jeroto, Piitonon qakooma kokaen jero, “Qaa jejaŋi, ii kondanjen.” Kaen jeŋ kiropo naguyanon kemeŋ nano kuru qaro.

⁶⁹Nagunon kemero welenqeŋe emba moŋnon ii iikanon mombo iima eja kosianon naŋgiti, ii kanaiŋ kokaen inijoro, “Eja koi kanon mono yoŋoononga moŋ kolooja.”

⁷⁰Kaen inijoroto, iinon mombo qakoono. Qakoono kamban borona moŋ tegoro eja kosianon naŋgiti, iyoŋonon mombo Piitowaajon kokaen jegi, “Giinon Galili ejaga moŋ koloojanwaajon mono hoŋanon iyoŋoononga moŋ koloojan.”

⁷¹Ii moma kanaiŋ ana qasuaŋ aon jopanŋon jeŋ kotiŋ jero, “Eja qaaya jejuti, niinon ii mende moma mujeŋ. Qaa qolon-molongoya jewenagati eeŋ, Anutunon mono irona meleema nomba.”

⁷²Kaen jeŋ nano iikanondeen kurunon qaro indij woi kolooro. Kurunon qaro Jiisasnon qaa kokaen ijoroti, Piitonon ii romongoro,

^u 14.62 Dan 7.13 ^v 14.64 Lew 24.16

“Giinonj indinj karoonj qakooma nona kurunonj qaro indinj woi koloowaa.”
Qaa ii romonjonj wosoya jumambaajonj ano silama saaro. Kianj.

Jiisasnonj gawana Pailotwaa jaanonj nano.

Mat 27.1-2, 11-14; Luuk 23.1-5; Jon 18.28-38

15 ¹Gomanj ano amandiinonj jigo gawonj galej, kantriwaa jotamemeya (70), ano Kana qaawaa boi ano jigo kaunsol kuuya yonononj qaa jake uutaa ajoajoroo ama Jiisaswaa qaa jej tegogi. Jej tegogi Jiisas somonjonj wama kema gawana Pailotwaa borononj anji. ²Room gawana iinonj Jiisas kokaenj qisij muro, “Onjanonj, gii Juuda yonoo kingia koloojan me qaago?” Qisij muro Jiisasnonj meleema ijoro, “Mono geenjo jejaji, kaenj.”

³Jigo gawonj galej yonononj qaa mamaga Jiisaswaa selianonj kuuj jegi. ⁴Jegi Pailotnonj Jiisas mombo qisij muj ijoro, “Moba! Yonononj qaa mamaga goo seleganonj kuuj jejuti, giinonj iikawaa kitia monj jewaga me qaago?”

⁵Kaenj ijoroto, Jiisasnonj bologa monj mende anoto, kilenj qaa kitia mombo mende meleeno. Qaaya bogoro nano gawananonj waliingoro. Kianj.

Pailotnonj Jiisas komuwaatiwaa jej tegoro.

Mat 27.15-26; Luuk 23.13-25; Jon 18.39–19.16

⁶Gbani so pasowa kendonj kambañanonj gawananonj kapuare mirinonja eja monj qata qama qisigiti, ii silia otaanj isama onjomakegi. ⁷Kambañ iikanonj eja monj qata Barabas ii kapuare mirinonj raro. Iinonj kikekakasililinj eja tosaana yonowo kareñ giliñ eja monj qegi komuroti, iikawaajonj kapuare mirinonj onjononji. ⁸Kaenj anji kanageso yonononj gawanawaa jinjaronj miri sombejanonj eu uma nama kanainj ama laligorotiwwa so ambaatiwaaajonj qisij mugi. ⁹Qisij mugi meleema kokaenj injjoro, “Niinonj Juuda onoo kingiaga isambe kamaawaatiwaaajonj moju me?” ¹⁰Jigo gawonj galej yonononj Jiisaswaaajonj goronjoo so mogitiwaaajonj ama ii gawanawaa borononj ononji. Ii moma siingia momambaajonj kaenj qisij onono.

¹¹Qisij onono jigo gawonj galej yonononj ejemba tuuj uukuukuu menj onoma kokaenj jegi, “Jiisas mesaonj Barabas isamba! Mono kaenj qisij mubu.” ¹²Kaenj jegi mombo meleema qisij onono, “Kaenj jejutiwaaajonj Juuda onoo kingia qata kaenj qamaakejuti, niinonj mono ii nomaenj ama mubenaga?”

¹³Kaenj qisij onono mombo qagi, “Mono maripoononj qewu jewa!”

¹⁴Kaenj qagi Pailotnonj kokaenj injjoro, “Ii naambaajonj? Iinonj mono naa bologa ano?” Kaenj jeroto, yonononj ii moma kaparanj koma toroqenj qa gigilañ kokaenj qagi, “Mono maripoononj qewu jewa!”

¹⁵Kaenj qagi Pailotnonj ejemba tuuj somata siingiaa so amambaajonj moma Barabas isama onono kamaaroto, Jiisasga jero ooli waayawononj

qeyayagon qegi. Kaen qegi maripoonon qewutiwaajon ii Room manjaqeqe eja yonoo borogianon ano. Kiaj.

Jiisas kungulolopo ama mugi.

Mat 27.27-31; Jon 19.2-3

¹⁶Manjaqeqe eja yononon Jiisas wama kema gawanawaa jinkaron miriwaa kiropo uutanon keugi. Keuma manjaqeqe tuun somata kuuya horon ononji iikanon kagi. ¹⁷Kan maleku osoga nezongbala ii Jiisaswaa selianon mouma mun soman kasa lipima ila kaana wanjon konji kemero. ¹⁸Kaen kemero kanain waeya men joloja jegi, “Oowe oowe! Juuda yonoo kin ponggia, oowe!” ¹⁹Qaqatete kaen ama jegi bowonon wanjon qen sulaapan qen simin kuma mun usugon mepeqepesee qolonmologoya men mugi. ²⁰Mepaqepae kaen ama mudaboron maleku osoga nezongbala ii qetegon iyanjaa sele esu mouma mun maripoonon qewombaajon wama kenji. Kiaj.

Jiisas maripoonon qegi.

Mat 27.32-44; Luuk 23.26-43; Jon 19.17-27

²¹*Kema kana somatanon eja mon qata Saimon mokoloogi. Iinon Afrika siti qata Sairini iikawaa ejiaga ano Aleksander ano Ruufus yoro manjaraga. Iinon gawononga kouro kuun mugi Jiisaswaanon maripoon men angoro. ²²Jiisas kaen wama goman mon qata Golgota ii ananaa qanon Wanjsii, iikanon kema keugi. ²³Keuma wain apu ano marasin qata mor ii mindirin melokanjin mugito, Jiisasnon ii togoro. ²⁴*Togoro nama maripoonon qegi. Qegi nano kiawen megii jangoya kolooro Jiisaswaa sele esuya motomotoon batugianon iikawaa so mendeema megii. ²⁵Gomaamba 9 kilok iikanon maripoonon qegi. ²⁶Maripoonon qen wanjon eu qegitiwaa kania kokaen onon qegi, “Juuda yonoo kin ponggiaga koi.” ²⁷Kikekakasililin eja woi kaanagadeen iwo maripoonon urugi. Mon boro dindinanon mon qanianon leele kaen urugi. ²⁸*(Anutuwaa Bunja Terenon qaa kokaen oogita eja, “Ii gosin kikekakasililin eja kaana romongon yonoo batugianon anji.” Qaa iikaen kanon honawo kolooro.)

²⁹zEjemba uugun kema kan kungulolopo ama lukukuun mun wambelaan kokaen jegi, “Yei! Gii mono jiwowon jigo saanon kondeena namonon kamaaro ween karoombaa uutanon mombo metaama kuumambaajon jena. Oo, gii eja awaa sorol! ³⁰Mono geenja ilaan aon maripoononga kamaawa.”

³¹Jigo gawon galen ano Kana qaawaa boi yononon kaanagadeen batugianon mepaqepae ama mun jegi, “Tosiaga ilaan onoma laligoroto,

* 15.21 Room 16.13 x 15.24 Ond 22.18 y 15.28 Ais 53.12 z 15.29 Ond 22.7; 109.25; Maak 14.58; Jon 2.19

iyanya ilaan aomambaajon amamaaja. ³²Iinonj Hamoqeqe Toya Kraist ano Israelwaa kinj kolooji eenj, mono keteda koi maripoononga kamaaro iima ii moma laariwonaga.” Kaenj jegi.

Eja iwo maripoononj urugiti, iyorononj kaanagadeen uuqeqe qaa tokoronjkota jejn muri. Kianj.

Jiisasnonj komuro.

Mat 27.45-56; Luuk 23.44-49; Jon 19.28-30

³³Weenj biiwia 12 kilok kolooro iikanonj gomanj kuuya pangamanj menj sokoma ero kema aua karoombaa so kolooro. ³⁴“Jiisasnonj 3 kilok iikanonj anjaa qaanonj kokaenq qa somata qaro, “Eeli eeli lama sabaktani?” Ii ananaa qaanonj: Anutuna, Anutuna mono naambaajonj gema nujanj?

³⁵Kaenq qaro eja kosianonj nanjiti, iyonoononga tosonianonj ii moma jegi, “Mobu! Mono Elaijawaajonj qaja.” ³⁶^bYonoononga monononj bobogarinj kema momondo monj suunj tanijeenj ii menj wain apu aasonjawanonj qendunjonj gere goronj kitianonj somonjonj sulunj Jiisaswaa buu susuyanonj eu ano nero jero, “Mono mesaogi anjodeen namba. Elaijanonj kanj motogoro kamaawaa me qaago, mono ii iibonja.”

³⁷Kaenq anjgi Jiisasnonj qa somata qama wosoya goronj qero komuro.

³⁸^cKomuro iikanondeenj jiwowonj jigowaa uutanonj opo nanoti, iikanonj mono eukaya biiwianonj jurama kamaanj woi kolooro. ³⁹Kawali galenonj maripoonj jaasewanj qenj nama Jiisasnonj wosoya goronj qero komuroti, ii iima kokaenq jero, “Eja koi kanonj mono onjanonj Anutuwwa meriaga kolooja.”

⁴⁰^dEmba tosonianonj kaanagadeenj sigensigenj nama iwoi ii iigi. Yonoo batugianonj Maria Magdalaga ano Maria Jeims dubaya ano Jooses yoroo nemunqara ano Salome yonononj motoonj nanjgi. ⁴¹Yonononj Jiisasnonj Galili prowinsnonj laligoro iikanonj ii otaanj welej qenj munj laligogi. Kaanagadeenj emba tosaanj mamaga Jiisaswo Jerusalem sitinonj uma kagiti, iyonononj kaanjiadeenj kosianonj nanjgi. Kianj.

Jiisaswaa qamoya ronj konjgi.

Mat 27.57-61; Luuk 23.50-56; Jon 19.38-42

⁴²Sabat kendonj rarawaajonj iwoi mozonjongogi Sabat kendononj kanaimambaajonj dodowiro mare koloonj karo. ⁴³Nemunqawonj iikanonj Arimatia toya, eja waanjawo qata Joosof iinonj karo. Iinonj kaanagadeenj Anutu bentotombaa honj kolooaatiwaaajonj mamboma laligoro. Iinonj Juuda yonoo jigo kaunsol tuumbaa jotamemeya monj koloonj Sabat kendononj kanaimambaa anotiwaajonj ama toroko yakarinj Pailotwaanonj kema Jiisaswaa qamoya memambaajonj qisiro. ⁴⁴Qisiro “Onjanonj komuja me qaago?” jejn romonjonj

^a 15.34 Ond 22.1 ^b 15.36 Ond 69.21 ^c 15.38 Eks 26.31-33 ^d 15.40-41 Luuk 8.2-3

kawali galerja jero karo “Jiisasnoj kambanj koriga me toroga komuja,” jen qisin muro. ⁴⁵Qisin muro buju qaaya moma Jiisaswaa qamoya Joosef jen tegonj muro. ⁴⁶Jen tegonj muro opo taanja sewanja menj kema qamoya maripoononga qetegonj menj kamaanj opononj esuuro. Esuunj menj qasirinonj kema jamo kobaa uroroogi dunj eroti, iikanonj ano. Ama jamo somata monj metano kobaa qaa oota kojanjgiro. ⁴⁷Dakanonj anoti, ii Maria Magdalaga ano Maria Jooseswaa nemunja yorononj nama iiri. Kianj.

Jiisasnoj koomunonga waaro.

Mat 28.1-8; Luuk 24.1-12; Jon 20.1-10

16 ¹Sabat kendonj ragi tegoro iikanonj Maria Magdalaga, Maria Jeimswaa nemunja ano Salome yonononj “Jiisaswaa qamoya kema moriwoŋa,” jen jininj marae unkoowagawo sewanja megj. ²Menj enj Sonda umugawodeen waama gomanj ano weenj jilinjolanj kouro qasirinonj kenji. ³Kema aminj moma jegi, “Qasiriwaa qaa ootanonj jamo somata raji, ii mono morononj qetambaa?” ⁴Kaen jen uugi keno iigi: Jamo somata qatawo ii mono qetanji kema ero. ⁵Qasiriwaa jamo qaa oota kaen aantama nano uutanonj ugi. Ugi dindingiaagenj eja gbaworo monj malekuya koriga taanja raro iigi. Kaen iima mamaga awawaligi.

⁶Awawaligito, kokaen injjoro, “Mono toroko mende mobu. Onjo Nazaret eja Jiisaswaaonj monjanju. Ii maripoononj qegito, iinonj mono gbilinj waaja. Kawaajonj koi mende eja. Iibu! Duŋa koi, iikanonj sulugi ero. ⁷eKawaajonj mono kema Piito ano gowokouruta kuuya buju kokaen injjowu, ‘iinonj mono jeta menj onjoma waladeen Galili prowinsnonj kembaa. Onjo kaanagadeen iikanonj kema qaaya jerotiwaa so ii iibu.’”

⁸Kaen injjoro aarunjenengia ororo jamo ootanonga kamaanj bobogarinj kenji. Sombugia mogitiwaaonj qaa monj mende jegito, qaagia bogoro. Kianj.

Jiisasnoj Maria Magdalaga iwaanonj asugiro.

Mat 28.9-10; Jon 20.11-18

⁹Jiisasnoj Maria Magdalaga iwaa uutanonga omejiilanj 7 onjotaaro laligoro. Jiisasnoj koomunonga waama Sonda gomaamba amandiinonj wala Maria ii asuginj muro. ¹⁰Asuginj muro alaurutanonj Jiisaswo laligonj kouma kambanj iikanonj jingenj qama saagiti, Marianonj mono iyonononj kema bujuya injjoro. ¹¹Injijoroto, Jiisasnoj gbilinj laligoro Marianonj iiroti, ii mende moma laarigi. Kianj.

Jiisasnoj alawoita yoroononj asugiro.

Luuk 24.13-35

¹²Kawaa gematanonj alawoitonj Jerusalem siti mesaonj gomanj monjonj kembojonj kanaanonj keni Jiisasnoj kaitania meleema asuginj

^e 16.7 Mat 26.32; Maak 14.28

orono. ¹³Yorononj kaanagadeenj kema bujuya ii alauruta injjorito, yonjononj ii kaanagadeenj mende moma laarigi. Kiaj.

Jiisasnonj gowokouruta asuginj onono.

Mat 28.16-20; Luuk 24.36-49; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

¹⁴Kanagenj gowokouruta 11 yonjononj ajoroonj nene neŋ raji yonjononj kaanagadeenj asugiro. Asuginj uugia kotiirotiwaajonj temboma koomunonja waaro iigiti, iinonj bujuya injjogi ii mende moma laarigitiwaajonj ii jeŋ onono. ¹⁵Jiisasnonj kokaenj injjoro, “Onjo mono kantri so kema gomaŋa gomaŋa liligonj ejemba laligonj kenjutiwaa so Oligaa Buŋana jeŋ asarigi mobu. ¹⁶Moŋnonj Anutu moma laariro oomulu meŋ mugi uuta meleembaati, iinonj mono letoma Siwewaa buŋa koloowaa. Moŋnonj mende moma laarinj yanŋiseŋ laligowaati, Anutunonj mono iwaa qaa jeŋ tegoro gere siawaa buŋa koloowaa. ¹⁷Moma laarinj noma laligowuti, ii aiwese meŋ onjombe kaniagia kokaenj koloowaa: Yonjononj noo qanonj omejiilanj onjotaawuya. Kantri tosia yonjononj qaa jeŋ laligowuya. ¹⁸Mokoleŋ borogianonj meŋ metaambuya. Nomben warabe apu iwoi negi iikanonj mono mende meŋ bolin onjombaa. Borogia ji ejemba qagianonj anŋi qeaŋgowuya.” Kiaj.

Jiisasnonj Siwe gomanonj uro.

Luuk 24.50-53; Apo 1.9-11

¹⁹Ponj Jiisasnonj qaaya kaenj injjoro Anutunonj wano Siwenonj uma Anutuwaa boro dindijanonj rama laligoja. ²⁰Eu laligojato, gowokourutanonj mesaonj gomaŋ balonj so kema Buŋa qaaya jeŋ seiŋ laligogi. Kaenj laligogi Ponjonj yonjowo gawonj meŋ inaan onjono anjoleto asugiro qaagianonj kotiiro. Kiaj.

^f 16.15 Apo 1.8 ^g 16.19 Apo 1.9-11

Luuk

Oligaa Buja Luuknoŋ ooro.

Jen-asa-asari

Uumeleen yononon miti dologa mende men kajuti, dokta Luuknoŋ ii eja uuta Tiofiluswaajon qendeemambaajon ama Oligaa Buja koi ooro. Luuk ii Jiisaswaa gowokoya 12 yonoononga mon qaagoto, Griik ejaga koloon ji ejemba menqeeango gawonon laligoro. Luuknoŋ Jiisaswaa kania woi ii kokaen qendeema nononja: 1) Anutunon Hamoqeqe Toya wasimambaa qaa somongoroti, ii Israel iyonoonon kolooro, 2) Iinon kantria kantria men qeangon nonomambaajon karo. Pombaa Uja Toroyanon Jiisas oono “Ejemba kamaanqeqeta yonoojon Oligaa Buja” jen asarin laligoro. Ejemba iwoi kania kania kawaajon memeqemean ama laligogiti, Jiisasnon iyonoojon majakaka moma ilaan onoma laligoro. Luuknoŋ sundu kaŋa seiseiya arengon oodabororo. Luuknoŋ korisorowaa sunduya mamaga ooro. Jiisasnon wala namonon kamaaro ano tetegoyanon namo mesaon Siwenon uro. Kawaajon korisoro seiseiya ii bon 1-2 ano bon 24 iikanon eja. Jiisasnon Siwenon uro Buja gawon men seigi momalaari tuunon somariin somariin keno. Luuknoŋ iikawaa sunduya ii buk qata “Aposol gawon meme,” iikanon oorota eja.

Luuknoŋ Oligaa Buja ooroti, iikawaa qaa waŋa ii kokaen sokoma ano eja: Qamakooli gawon megi hona kolooro. Uja Toroyanon ejemba sololoon onono laligogi. Emba yononon Jiisaswo gawon mamaga nanjon megi. Anutunon sinjisonogogia mesaon laligoro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 8 ii kokaen:

Buk kokawaa kania Luuknoŋ ooro bon 1.1-4

Jon Oomulu eja ano Jiisas koloon somariiri 1.5–2.52

Jon Oomulu ejanon Anutuwaa gawon mero 3.11-20

Jiisas oomulu men muro angobato mokolooro 3.21–4.13

Jiisasnon qenjaaro gawona Galili prowinsnon mero 4.14–9.50

Galili mesaon kana kema Jerusalem keuro 9.51–19.27

Jerusalem keuma sonda konoga laligoro 19.28–23.56

Waama asugin onoma Siwenon uro 24.1-53

Matyuu, Maak, Jon yononon sundu tosia mende oogiti, ii Luuknoŋ iyanodeen ooro bakaya 2 ano 6 iikanon eja. Sundu tosia ii kokaen: Gajoba yononon rii qagi.

Lama galeŋ yoŋonoŋ Jiisas kolooro kaŋ iigi. Jiisasnoŋ melaadianoŋ jiwowoŋ jigonoŋ uro. Samaria ejanonŋ gbilibuuruŋ eja kiaŋkomuŋ muro ano qewolon ejanonŋ siŋgisonŋonoŋ kemeŋ sooroti, iikawaa sareqaaya.

Luuknoŋ tere Tiofiluswaa ooro.

1 ¹Gejatootoo ejembanonŋ Hamoqeqe Toya koloowaatiwaa qaa jegi iikawaa hoŋa batunananonŋ asugiroti, ejemba mamaganonŋ kawaa sunduya kanaiŋ oogi. ²Iwoi hoŋa ii batunananonŋ asugiro tosanonŋ ii kanakanaiyanonŋga kanaiŋ kouma iyaŋgiaa jaagianonŋ iima moma yagogiti, yoŋonoŋ iikawaa so kawaa bujuya toroqen jeŋ seigi gejanananonŋ kemeŋ ananaa buŋa kolooro. Ejemba kaanŋa yoŋonoŋ Buŋa ii kanaiŋ papianonŋ oonŋ areŋgogita eja.

³Niinonŋ kaanŋagadeenŋ iwoi kuuya asugiŋ kouroti, ii tororo qisiŋ oŋombe kanianonŋga kanaiŋ jegi moma kotojerŋ. Oo Tiofilus niinonŋ goonŋ moŋbe uuta koloonŋ. Niinonŋ giwo qaa amiŋ mobotiwaajonŋ moŋbe awaa kolooro Jiisaswaa sunduya ii kuuyagadeenŋ areŋgonŋ oojenŋ. ⁴Buŋa qaa hoŋa kuma goŋgi mojanŋ, giinonŋ iikawaa kania weenŋonŋ korebore moma komuwa. Kiaŋ.

Jon koloowaatiwaa qaaya Geibrielnoŋ jero.

⁵^aJudia prowinswaa kiŋ qata Herod iwaa kambaŋanonŋ eja moŋ qata Zekaraia laligoro. Iinonŋ jigo gawonŋ galeŋ laligonŋ Abaiawaa gawonŋ areŋnonŋ nano. Embia qata Elisabet iinonŋ kaanŋagadeenŋ jigo gawonŋ galeŋ Aarombaa gbili moŋ kolooro. ⁶Yorononŋ Anutuwaa jaanonŋ laaligo dindiŋa laligonŋ Pombaa jojopaŋ qaa ano jeŋkooto ii kuuya tororo otaanŋ koposowaa qaagara qaa laligori. ⁷Laligorito, Elisabetnoŋ kopimbaajonŋ gbiligara qaa laligonŋ ejemba waŋa koloori.

⁸Kambaŋ moŋnonŋ Abaiawaa gawonŋ areŋ kambaŋanonŋ karo Zekaraianonŋ jigonoŋ galeŋ gawonŋ mewaatiwaajonŋ Anutuwaa jaasewaŋanonŋ kouro. ⁹Kouro jigo gawonŋ galeŋ yoŋonoŋ kaiyakagia otaanŋ batugianonŋ gawonŋ mendeema Zekaraia metogogi Pombaa alatanonŋ uma jiniŋ moronŋawo ooro. ¹⁰Jiniŋ marae oonŋonŋ kambaŋanonŋ kaŋ kuuro iinonŋ iwoi moronŋawo ii ooro ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ jiwowoŋ jigo seleenŋenŋ mamboma Anutu qama kooliŋ ragi.

¹¹Jiniŋ ooro moronŋanonŋ pumpuŋgonŋ miri uuta sokono kanonŋ Pombaa gajoba moŋnonŋ alatanonŋ eu asugiŋ muŋ boria dindiŋaagenŋ nano. ¹²Nano Zekaraianonŋ iima aaruŋ toroko moro. ¹³Toroko moroto, gajobanonŋ kokaenŋ ijoro moro, “Zekaraia, gii toroko mende moba. Anutunonŋ qamakooliga modaboroja. Kawaaŋonŋ embaganonŋ koro ama koko meraga mewaa. Ii mero giinonŋ qata Jon qaba.

^a 1.5 1 Hist 24.10

¹⁴Meraga kolooro uuganonj iwaajonj qeaŋgoro aisoona ejemba mamaganonj korisoro mobuya. ¹⁵^bIi nemuŋaa goronj uutanonj raro Uŋa Toroyanonj iikanondeen kanainj uuta saa qero somariinj wain me apu kotiga ii mende neŋ Pombaa kooronjanonj eja uuta koloonj laligowaa.

¹⁶Kaen laligonj Israel ejemba mamaga uugia meleeno Poŋgia Anutuwaanonj eleembuya. ¹⁷^cAnutuwaa Uŋanonj gejatootoo eja Elaija inaaro ku-usuŋ qaganonj gawonj meroti, iinonj mono iikawaa so waladeen keno Poŋnonj gematanonj kawaa. Iinonj kema kanageso uu kuuŋ onono Poŋnonj kawaatiwaajonj jojorinj nambuya. Maŋ ano merabora juma deenji uukuukuu meŋ onono mombo metulaŋgonj aowuya ano qootogo ejemba ii dindiŋa yoŋoo momo areŋnonj keubuya.”

¹⁸Siwe gajobanonj kaen ijoro Zekaraianonj jero, “Embanawo norononj ejemba waŋa koloojotiwaajonj qaaganonj mono nomaen hoŋawo koloonaga?”

¹⁹^dKaen jero meleeno, “Nii Geibriel. Niinonj Anutuwaa wambu-soonjanonj nambe wasinj nono buju awaa koi meŋ kaŋ gijowe mojan. ²⁰Noo qaa jena hoŋawo koloowaati, giinonj ii jewe mende moma laarijanjwaajonj qaaga mono muuŋgoro nekonj laligowa. Kaen laligona buju qaa kokawaa hoŋa koloowaatiwaa kambaŋa kaŋ kuuro iikanonj neselaŋga lolooro qaa mombo jewaga.”

²¹Kambaŋ biiwianonj kanonj ejembanonj mamboma rama Zekaraianonj jiwowonj jigononj eu kambaŋ koriga nanotiwaajonj uugianonj motoqoto mogi. ²²Kaen ama ragi seleenŋenj kamaanj qaa jemambaajonj amamaaro moma asariŋ kokaen jegi, “Iinonj jiwowonj jigononj nama jaaya meleeno Siwenonŋa uŋa moŋ iija.” Kaen jegi borianondeen kaisare ama onoma nekonj koloonj laligoro.

²³Kaen laligonj jigo gawonj meme kambaŋanonj tegoro eleema mirianonj keno. ²⁴Weenj tosia tegoro Elisabetnonj koro ama koiŋ 5 kawaa so mirinonj asaŋonj kokaen jeŋ rama laligoro, ²⁵“Merana qaawaajonj ejembanonj meŋ kamaanj noŋgi Poŋnonj wambuoonj qeŋ noma iikawaa lombota meŋ giliŋ kiankomuŋ nonja.” Kianj.

Jiisas koloowaatiwaa qaaya Geibrielnonj jero.

²⁶Elisabetnonj koro anotiwaatiwaa koiŋa 6 kolooro Anutunonj gajobaya qata Geibriel wasiro Galili prowinswaa gomaŋa moŋ qata Nazaret kanonj kamaaro. ²⁷^eKamaanj emba saraj jumua qata Maria iwaanonj keno. Iinonj eja qata Joosef iwaa emba buŋaga laligoro. Joosefnonj kiŋ Deiwidwaa gbilia moŋ kolooro. ²⁸Gajobanonj Mariawaanonj kema kokaen ijoro, “Oo Maria, weenŋa awaa. Poŋnonj kaleŋmorianj goma giwo namba.”

²⁹Kaen ijoroto, Marianonj jolonj iikawaajonj mamaga aaruŋ kania moŋgama motoqoto moro. ³⁰Motoqoto moro kokaen ijoro, “Maria,

^b 1.15 Janj 6.3 ^c 1.17 Malj 4.5-6 ^d 1.19 Danj 8.16; 9.21 ^e 1.27 Matj 1.18

Anutunonj kalenmorianj gono iwaa jaanonj sokonjanj. Kawaajonj toroko mende moba. ³¹fMoba, giinonj koro ama koko meraga mewaga. Mej qata Jiisas qaba. ³²gJiisas iinonj somariinj eja qabunjayawo kolooro qata ‘Uuta somataa Meria,’ qagi laligowaa. Kaenj laligoro Ponj Anutunonj amboya kinj Deiwidwaa jinjkaronj dunj muro ejemba galenj koma onoma laligowaa. ³³Jeikobwaa kanageso yonoo kinjgia koloonj tetegoya qaa galenj koma onoma laligowaa. Bentotoña iikanonj mono kambanj monjonj mende qaombaa.”

³⁴Gajobanonj kaenj ijoro Marianonj jero moro, “Yei! Nii ejawaa kania mende mojenj. Kawaajonj qaa jejani, iikawaa honja mono nomaenj koloowaa?”

³⁵Kaenj jero moma meleeno, “Uña Toroyanonj mono anjonj koma gono Anutu uuta somataa esunanonj sokoma turunj gombaa. Kawaajonj mera mewagati, iinonj toroya kolooro ejembanonj qata ‘Anutuwaa Meria,’ jenj qamakebuya. ³⁶Moba. Tinitosaga Elisabet iinonj kaenagadeenj ‘Kopinj laligonj mera memambaajonj amamaaja,’ jegito, kilenj emba waña koloonj kambanj kokaamba koko merawaa koroyawo kolooro koinja 6 kolooja. ³⁷hAnutunonj iwoi monj amambaajonj jenj ii mende amamaanjenja.”

³⁸Kaenj jero Marianonj ijoro, “Moba, niinonj Pombaa welenjeqe emba koloojenj. Kawaajonj qaa jejani, iikawaa so saanonj koloonj nomba.” Kaenj ijoro Siwe gajobanonj mesaonj keno. Kianj.

Marianonj Elisabetwaanonj kusu kema iiro.

³⁹Marianonj ii moma kambanj koriga mende kolooro waama uulanjawo jojorinj gomanj baanjonj uma Judia prowinswaa taonja monjonj keno. ⁴⁰Kema Zekaraiawaa mirinonj uma embia Elisabet iima aisoonj jolonja jero. ⁴¹Jolonja jero iikanondeenj moro koko meranonj goronj uutanonj lugunj uma kamaaro Uña Toroyanonj Elisabetwaa uuta saa qero.

⁴²Saa qero qa somata qama kokaenj jero, “Oo alana, Anutunonj kotumotueya uuta ama gono emba batunananonj laligowaga ano mera mewagati, ii kaenjadeenj kotuegonj mubaa. ⁴³Nomaembaajonj Ponnaa nemunanonj kanj niiro kaenj koloonj nonja? ⁴⁴Moba, gii jolona jena qaa aroga gejananonj kemero meranonj gorononj kaenagadeenj korisoro qaganonj lugunj uma kamaaja. ⁴⁵Ponjonj buju qaaya jero moma iikawaa honja asugiwaati, ii moma laarijanjwaajonj goojonj mobe simbawonjawo koloojanj.” Kianj.

Marianonj korisoro rii qaro.

⁴⁶iMarianonj qaa ii moma kokaenj jero,

^f 1.31 Mat 1.21 ^g 1.32-33 2 Sml 7.12, 13, 16; Ais 9.7 ^h 1.37 Jen 18.14

ⁱ 1.46-55 1 Sml 2.1-10

- “Ii-ia! Noo uu kononanonj mono jinonja qaa Ponj mepeseeja.
 47 Noo unananonj Anutu, Hamoqeqe Tonaajonj aisoonj korianj maaja.
 48 ^jNiinonj weleŋqeqe emba kamaanqequeta laligojento, Anutunonj
 kilenj ba koma kiankomuŋ nonja.
 Moba, ejemba tuuŋa tuuŋa kete kanaiŋ koloowuti, yonononj mono
 noojonja ‘Simbawonjowo!’ jenj mepeseenj noma laligowuya.
 49 Ku-usuŋ Toyanonj mono angoleto uuta meŋ nono laligojenj.
 Iwaa qata ii Toroya.
 50 Ejemba kete namononj laligojuti ano kanagenj koloonj seiwuti,
 iyonoo batugianonj isi daenj yonononj Anutuwaa jeta
 uuguwubotiwaa toroko mobuti, iwaa kiankomuyanonj mono
 yonowo pondanj ewaa.
 51 Anutunonj borianonj angoleto meŋ iikanonj usuŋa
 qendeema nonono iiniŋ.
 Ejemba iyangia meŋ biwiiŋ aonj sewanpirinj laligojuti, Anutunonj
 mono ii kondeema onono simbirinjsambaranj koloonj laligoju.
 52 ^kKinj ponja ponja jinjaronj dunjianonj rama ejemba galenj
 koma onoma laligogiti, Anutunonj ii iikanonja qetegonj utama
 onono kamaagi.
 Kamaagito, kamaanqequeta iiga mono meŋ uma onono.
 53 Ejemba iwoiwaa memeqemeyan ama laligogiti, iyonoo uugia mono
 iwoi awaa awaanonj saa qeroto,
 ejemba qaqabuŋagiawo ii wasin onono borogia bobora eenj kenji.
 54-55 ^lAnutunonj ambosakonjurunana metogonj ujuano Israel kolooŋi nono
 toroqen Anutuwaa welenqequeuruta laligojonj.
 Anutunonj wala eenanonj jojoponj qaaya kokaen jenj somonjonj
 nonono, ‘Niinonj Aabram ano iwaa gbiliuruta tetegoya qaa
 laligonj uma laligowuti, ii kiankomuŋ onoma laligomaŋa.’
 Kaen jenj qaaya ii mende duduun laligonj kouro.
 Qaagoto, iinonj mono qaa jeta ii otaanj laligonj kete baagonj
 nonomambaajonj kaja.”
 Marianonj kaen jero.
 56 Marianonj koinj karoonj kawaa so Elisabetwo laligonj mombo mirianonj
 eleeno. Kianj.

Jon Oomulu ejanonj kolooro.

- 57 Elisabetwaa mera meme kambananonj kanj kuuro koko meraga mero.
 58 Koko meraga mero miri kosianonj laligogiti ano tinitosauruta yonononj
 Ponjonj kiankomu uuta qendeema muroti, ii moma asariŋ iwo motoonj
 korisoro anji.

^j 1.48 1 Sml 1.11 ^k 1.52 Job 5.11; 12.19 ^l 1.55 Jen 17.7

⁵⁹ Korisoro ama weej 7 tegoro waama kema Anutuwaa aiweseya mera selianonj kotowutiwaajonj ajoroogi. Ajoroonj manjaa qata Zekaraia ii wase menj muwombaajonj jegi. ⁶⁰ Jegito, nemujanonj jero, “Ii qaagoto, qata mono Jon qaborja.”

⁶¹ Jero kokaen ijogi moro, “Jon qajanto, goo tinitosaga yonoononga mombaa qata kaen mende eja.” ⁶² Kaen ijogi nama manjanonj iwaa qata qabaatiwaa qisij borogianonj kaisare anji.

⁶³ Kaisare anji tafewaajonj qisiro mugi iikanonj tere kokaen ooro, “Qata ii Jon.” Kaen ooro iikawaajonj kuuya aaruj tililingogi. ⁶⁴ Aaruj tililingogi iikanondeen buuta afaangoro neselaja lolooro qaa jej Anutu mepeseero. ⁶⁵ Mepeseero alaurugia kuuya yonononj qarasombugia mamaga mogi. Mogi iwoi kolooroti, iikawaa bujuya aminj mogi seinj Judia baaja gomanj kuuya sokono.

⁶⁶ Bujuya aminj mogi kuuyanonj ii moma uu kononjianonj ama anjonj konji. Ponjonj ku-usuja kokosaposapo qaganonj maaro laligoroti, iikawaa kania moma asarinj kokaen jegi, “Mera koi kanonj somariinj mono naa iwoiga monj nomaen ama menaga?” Kianj.

Zekaraianonj gejatootoo qaa jero.

⁶⁷ Kaen jegi Uja Toroyanonj manja Zekaraiwaa uuta saa qero gejatootoo qaa kokaen jero,

⁶⁸ “Nono Israel nonoononj Ponj Anutu mepeseewonja. Ii-ia!

Iinonj mono kanagesouruta ba koma nonoma downana memambaajonj jojorinj kawaa.

⁶⁹ Anutononj welej ejia kij Deiwidwaa kanageso nonoo batunananonga eja ku-usujawo kuuro waama Hamoqeqe Tonanaga koloowaa.

⁷⁰ Monowaa monoyanonga gejatootoo ejembauruta tak-kootoya ii sololonj onono qaa je kokaen jej laligogi,

⁷¹ ‘Niinonj mono kereurugia yonoo esungia qewe kamaaro onoo sewangia somongomana.

Daen yonononj kazi ama onombuti, niinonj mono kuuya iyonoo borogianonga metogonj sopa somongonj onomana.’

⁷² Qaa kaen jej bejurunana kiankomunj onoma yonowo soomongonj arenj tania monj somongoroti, ii romongonj otaaro hamoqeqewaa honja asugiwaa.

⁷³ Soomongonj qaa ii bejnana Aabrahambaajonj jej jojopanj qanonj jej kotiirota eja.

⁷⁴ Soomongonj qaa iikawaa honja kokaen:
Iinonj nono kereurunana yonoo borogianonga metogonj nonono yonoojonj toroko mende moma weleja qej munj laligowonja.

^m 1.59 Lew 12.3

- 75 Iinonj qaanana jen tegoro solanjanij iwaa jaanonj soraaya koloon laaligonana honja dindiŋa kaenj laligonj komuwona.
- 76 "Oo kokona Jon, giinonj somariinj laligonj waladeen kema ejemba uugia mindiŋgonj iikaan ama Pombaa kania meleuna kawaa. Kawaajonj qaga 'Anutu uuta somataa gejatootoo ejaga,' kaenj qagi laligowaga.
- 77 Kaenj laligonj hamoqeŋe Toyaa kania ii Anutuwaa kanagesouruta kuma onona ii moma kotonj uugia meleenji Anutunonj siŋgisonjgogia sonjgbama mesaowaa.
- 78 Anutunananonj uutanonj jopagonj kiankomuŋ nonomakeja. Kaenj ama ba koma nonoma widia eukanonja ano bilikbilik anja. Kawaajonja nonononj mono wenjgeran suluro asuganonj asariwombaa anjonj.
- 79 "Nono pangamanonj tintuanj raniŋ koomuwaa kondomondo Toyanonj anjonj koma nonomakejato, weenj jilinjolanj kouma qanananonj kuuj meŋ asariŋ nonombaa. Meŋ asariŋ nonono luaewaa kania asuganonj asugiro iima iikanonj keuma riinj nambonja." Zekaraianonj kaenj jero.
- 80 Mera Jon iinonj somariinj waaro Uŋa Toroyanonj inaanj muro Anutuwaa qele eja kotakota kolooro. Kaenj koloon balonj qararanjonkjonanonj laligoro kambanjonj kanj kuuro Israel kanageso yonoo jaagianonj asuganonj asuginj qenjaaro gawonja kanaiŋ mero. Kianj.

Ɔiisas Betlehem taononj kolooro.

Mat 1.18-25

2 ¹ Jon Oomulu ejanonj kolooro kamban kanonj Siisa-kinj Oogastus iinonj Room sitinonj gomaŋa gomaŋa galeŋ koma onono. Galeŋ koma onoma takis kanaiŋ mewutiwaaajonj gawmambaa jenkooto ano gomaŋa gomaŋa kuuya yonononj ajoroogi kuskus (sensus eja) yonononj qagia papianonj onj areŋgogi.

² Areŋ gawonj ii kamban mutuyaga megi. Megiti, kamban iikanonj eja qata Kwirinius iinonj Siria prowinswaa gawana laligonj galeŋ koma onono. ³ Oogastusnonj jenkooto ano ejemba korebore horonj keuma qagia areŋnonj oowutiwaaajonj iyanjgiaa kolokoloo gomangia waŋa so kenji.

⁴ Galili prowinswaa taonj qata Nazaret iikanonj eja qata Joosef laligoro. Iwaa amboya ii kinj Deiwid. Kinj Deiwidwaanonj taonj qata Betlehem ii Judia prowinsnonj ero. Kawaajonj Joosefnonj Nazaret mesaonj uma kemenj Betlehem keno. ⁵ Kemanj jero kamban kanonj emba bujaya qata Maria ii koroyawo laligoro. Laligoro ii aima njanj qagara oowutiwaaajonj motoonj keni.

ⁿ 1.76 Mal 3.1 ° 1.79 Ais 9.2

⁶Kema Betlehem keuri Mariawaa mera meme kambananon kan kuuro. ⁷Kan kuuro qenjaaro ee mirinon keuma iikawaa uutanon tintina mon mende mokolooi. Kawaajon bao bulmakao mirianon uma rari. Rama iikanon mutu meria men oponon esuun bulmakao juuyanon ano kemen ero. Kian.

Lama galen yononon Siwe gajoba injiigi.

⁸Betlehem taon goman kanon eja tosonian gomantiina so balon koria iikanon kema lama tuungia galen koma onoma laligogi. ⁹Kaen laligogi gomantiina kanon Pombaa gajoba monon kosogianon asugin onono. Asugin onono Pombaa asamararanon liligon onoma asariro sombugia moma jenengia ororo. ¹⁰Jenengia ororoto, Siwe gajobanon injjoro, “Mono geja ambu! Niinon korisoro Buja somata ejemba korebore yonoojon men kajej, ii injisaama onoma. Kawaajon jenengia mono mende orowa. ¹¹Buja ii kokaen: Onoo Hamoqeqe Togianon keteda koi kolooja. Iinon kin Deiwidwaa taonon koloon Pon qata Kraist kolooja. ¹²Qaa iikawaa aiweseya ii kokaen: Ono mono kema mera sayawo oponon esuun bulmakao juuyanon angi eji, ii mokoloowu.”

¹³Gajobanon kaen jero iikanondeen gajoba tuun somatanon Siwenonga asugin iwo aitongon Anutuwaa mepemepesee rii qama kokaen jegi,

¹⁴ “Anutuwaa qabuaya mepeseenin Siwenon eukanon uja. Iinon ejemba iyaajaon meweengon ononoti, iyonoojon uuqeeango moma balonon luae ama ononja.” Kian.

Lama galen yononon kema Jiisas iigi.

¹⁵Gajoba yononon onomesaon Siwenon eleema ugi lama galen yononon angio kokaen jegi, “Ayo, Betlehem kanon iwoi kolooi Ponon iikawaa qaaya jero mojon, nono mono ii kema iibonja.”

¹⁶Kaen jen esungagadeen kema Maria Joosef ano mera sayawo bulmakao juuyanon eroti, mokoloon iigi. ¹⁷Iima nama gajobanon merawaa qaa jero moma kagiti, ii injisaama jen asarigi. ¹⁸Jen asarigi mogiti, iyononon korebore aarun walingogi.

¹⁹Walingogito, Marianon qaa kuuya ii uu konononon ama dungun somongon kania romongon laligoro. ²⁰Walingogito, iwoi kuuya Siwe gajobanon jerotiwaa so asugiroti, ii lama galen yononon iima moma kawaajon Anutuwaa korisoro rii qama mepeseegi. Mepeseen mesaon eleema kenji. Kian.

Mera qata Jiisas qagi.

²¹^PJiisas kolooi Sonda motoongon kawaa so tegoro Anutuwaa aiweseya selianon kotowombaa kambanja karo qata Jiisas qagi. Siwe gajobanon qa

^P 2.21 Lew 12.3; Luuk 1.31

ii waladeej qama murogo kambaj iikanondeej nemuḡaa goronj uutanonḡa kolooro. Kiaḡ.

Jiisas wama Anutuwaa buḡa aḡgi.

²² Mooseswaa Kana qaanonḡ qaa kokaenḡ eja, “Embanonḡ koko meria mutuya meḡ weenḡ 40 kuunḡanonḡ laligoro tegoro suru guluga koma konjoratiḡ muḡ oḡo mono jiwowonḡ jigonoḡ uma mera ii Pombaa jaanonḡ aḡgi iwaa buḡa koloowaa.” Kawaajonḡ kambaj ii kaḡ kuuro Joosef Maria yorononḡ qaa ii teḡ koma Jiisas wama Pombaa buḡa koloowaatiwaaajonḡ Jerusalem uri.

²³ Pombaa Kana qaanonḡ qaa kokaenḡ oogita eja, “Mera mutuya kuuya ii mono qegi Pombaa buḡa soraaya koloowuya.” Yorononḡ qaa ii otaari. ²⁴ Kaanḡagadeenḡ Pombaa Kana qaanonḡ jeḡkooto qaa ejiwaa so kewo me kewosusu koonḡ woi ii siimolonḡ oowaotiwaajonḡ Jerusalem sitinonḡ uma keni.

²⁵ Kambaj iikanonḡ eja moḡ qata Simeon Jerusalem laligoro. Iinonḡ uuta jumunḡa Anutuwaanonḡ qokotaanḡ uumeleembaa komagbiligbili ano Uḡa Toroyanonḡ iwo nano Hamoqeḡe Toyanonḡ Israel uutanonḡ asugiwaatiwaaajonḡ mamboma laligoro. ²⁶ Mamboma laligoro Uḡa Toroyanonḡ qaa kokaenḡ isaano, “Gii Pombaa Hamoqeḡe Toya Kraist asugiro wala iimago koomuwagatiwaa siimboboloya mobaga.” ²⁷ Nemunḡmanḡanonḡ Mooseswaa Kana qaa otaanḡ Jiisas wama jiwowonḡ jigonoḡ uri. Uri Uḡa Toroyanonḡ Simeon sololooro kambaj iikanondeenḡ kaanḡagadeenḡ jigonoḡ uro. ²⁸ Uma mera ii iima meḡ doonḡonḡ Anutu mepeseenḡ kokaenḡ jero,

Simeombaa korisoro rii

²⁹ “Oo Poḡ, kete welenḡ eجانonḡ saanonḡ kema uuluanonḡ laligonḡ komuwaa.

³⁰ Goo qaaga eji so Hamoqeḡe Toya wasina asugiro ii neenaa jaanonḡ iima simbawonḡawo mojeḡ.

Kawaajonḡ saanonḡ kema komumanaḡ.

³¹ Giinonḡ hamoqeḡe gawombaa kania mozozonḡonḡ kantri kuuya yonḡoojonḡ inḡisaama oḡona ii iima moma kotowu.

³² ^s Giinonḡ Hamoqeḡe Toyaa asasaga inḡisaana waba kantri yonḡoo uugia kuuro asariwu ano qabunḡaganonḡ geenḡaa kanagesoga Israel nonoo batunananonḡ kaanḡiadeenḡ somariiwaa.”

Simeombaanonḡ gejatootoo qaa

³³ Simeononḡ merawaajonḡ qaa kaenḡ jero nemunḡmanḡanonḡ moma kiko ama waliḡgori. ³⁴ Waliḡgori kotuegonḡ oḡoma nemunḡa Maria kokaenḡ ijoro,

^q 2.22-24 Lew 12.6-8 ^r 2.23 Eks 13.2, 12 ^s 2.32 Ais 42.6; 49.6; 52.10

“Moba, Anutunonj mera koi kuunj ano Israel ejemba seiseiyanonj ii gema qerj kamaanj unjuro mamaganonj uugia meleema qeangowuya. Anutu anjo ii ano aiwese kolooro mamaganonj ii toropere jej mubuya.

- 35 Toropere jej mugj uumomogija aasaŋgoya ii kaenj asuganonj asugiwaa. Geengaa uuganonj kaanagadeenj wosobiri kolooro iikanonj soo sulutuk aanja kaanja uuga kuunj qosombaa.” Kiaŋ.

Ana embawaanonj gejatootoo qaa

36 Jerusalem kanonj gejatootoo emba waŋa moŋ qata Ana laligoro. Iwaa isia qata Aser, maŋa qata Fanuel. Emba kanonj saraŋanonj eja meŋ laligoro gbani 7 motoonj laligori. 37Laligori loya komuro malo koloonj laligonj kouro kambaŋ iikanonj gbania 84 kolooro. Iinonj kambaŋ so jiwowonj jigononj uma ii weenj moŋ mende mesaoroto, gomantiina asasaga Anutuwaajonj nene siŋgiŋ laligonj qama kooliŋ waeya meŋ mepeseenj laligoro.

38 Iinonj kambaŋ iikanondeenj kouma mera ii iima Anutu mepeseero. Anutunonj Jerusalem ejemba dowegija mewaatiwaajonj mamboma laligogiti, kuuya iyoŋoojonj mera iikawaa kania jej asariro mogi. Kiaŋ.

Jiisaswo Nazaret eleenji.

39^tJoosef Maria yorononj Poŋnonj areŋa jej kotoro Kana qaanonj eji, ii kuuya ani tegoro Galili prowinsnonj eleema taonŋara Nazaret kanonj keni. 40Meranonj somariinj waama kotiinj momakootoyanonj asugiŋ saa qero Anutuwaawaa kaleŋmoriaŋanonj turuŋ muro laligoro.

Jiisas gbania 12 kolooro jiwowonj jigononj ugi.

41^uJiisaswaa nemuŋmaŋanonj gbani so kianaŋkomu^v kendonj kambaŋanonj Jerusalem sitinonj uma kemakegi. 42Kaenj laligonj Jiisas gbania 12 kolooro siligija amakejutiwaa so kambaŋa kaŋ kuuro kaanagadeenj uma kenji. 43Kema laligonj kendonj kambaŋ iikanonj tegoro eleema mirigaranonj keni. Kenito, mera gbaworo Jiisasnonj Jerusalem raro nemuŋmaŋanonj ii mende moma kotori. 44“Iinonj ejemba tuunŋleembe yoŋowo kenja,” jej weenj motoonŋowaa so kana kema sakiti ano alaurugara yoŋoo uugianonj qama moŋgani. 45Qama moŋganito, mende mokoloonj mombo eleema Jerusalem kema moŋgani.

46Moŋgama laligori weenj karonj tegoro jiwowonj jigononj uma iikanonj mokoloori. Mokoloori eja somata yoŋoo batugianonj raro. Raro

^t 2.39 Mat 2.23 ^u 2.41 Eks 12.1-27; Dut 16.1-8 ^v 2.41 Anutunonj Iijipt kanonj Israel ejemba iŋiima koboonj unjuuguroti, kianaŋkomu kendonj iikawaa qata moŋ Pasowa.

kuma mugiti, ii moma qisiŋ oŋoma raro. ⁴⁷Rama Buŋa qaawaa kania tororo moma asariŋ dindiŋagadeeŋ meleeno korebore yoŋonoŋ ii moma waliŋgogi. ⁴⁸Nemuŋmanjanonŋ iima aaruŋ nemuŋnanonŋ ijoro, “Merana, gii nomaembaaŋonŋ kaeŋ ama noronjaŋ? Moba, maŋgawo noro gooŋonŋ majakaka moma qama moŋgama laligori.”

⁴⁹Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleema orono, “Oro mono naambaajonŋ nii moŋgama nonjao? Nii neenaa Amanaa mirinonŋ rabe sokonji, ii moŋao me qaago?” ⁵⁰Kaeŋ meleema oronoto, yorononŋ qaa jeroti, iikawaa kania ii mende moma asariri.

⁵¹Mende moma asaririto, kileŋ waama yorowo eleema Nazaret taononŋ kema nemuŋmanaŋ teŋ koma oroma laligoro. Jiisanonŋ qaa jeroti, nemuŋnanonŋ ii kuuya moma uu konoŋnanonŋ ama somoŋgoŋ aŋgoŋ kono. ⁵²^wJiisanonŋ laligoŋ somariiro gbania uro momakootoya asariŋ seiŋo Anutunonŋ kalenŋmoriaŋa muro kotiiŋ ejemba ano Anutu yoŋoo jaagianonŋ sokoma oŋono. Kiaŋ.

Jon Oomulu ejanonŋ Buŋa qaa jero.

Mat 3.1-12; Maak 1.1-8; Jon 1.19-28

3 ¹Zekaraiawaa meria Jon iinonŋ gawoŋa kanairo. Kambaŋ kanonŋ Siisa-kiŋ qata Taiberius iinonŋ Room sitinonŋ laligoŋ gomaŋa gomaŋa mindirinŋ gbani 15 eja poŋ koloonŋ toroŋeŋ galeŋ koma oŋono laligogi. Galeŋ koma oŋomambaajonŋ gomaŋa gomaŋa Israel liligoŋ ejuti, ii mosoŋgi bakaya 4 kolooro yoŋoo kiŋgia 4 ii kokaeŋ kuuŋ oŋoŋgi:

Pontius Pailot, Herod, Filip ano Lisanias. Pontius Pailot ii Judia prowinswaa gawanagia laligoro. Kiŋ Herodnonŋ Galili prowins galeŋ koma oŋono ano data Filipnonŋ Ituria ano Trakonitis prowins woi yoŋoo poŋgiaga laligoro ano Lisanias iinonŋ Abilene gomaŋ meŋ laligoro.

²Jigo gawonŋ galeŋ waŋa woi laligori, qagara Anas ano Kaiapas. Kambaŋ kanonŋ Zekaraiawaa meria Jon iinonŋ balonŋ qararaŋkonŋ-konjanonŋ laligoro Anutuwaanonŋ Buŋa qaa kolooro moro. ³Anutuwaa Buŋa moma kema Jordan apu bereŋaa kosianonŋ gomaŋ so liligoŋ laligoro. Liligoŋ laligoŋ Buŋa qaanonŋ uugia kuuŋ kokaeŋ jeŋ laligoro, “Oŋo mono uugia meleeŋgi niinonŋ oomulu meŋ oŋomaŋa. Kaeŋ aŋgi Anutunonŋ siŋgisioŋgogia soŋgbama mesaowaa.”

⁴*Kawaa qaaya ii gejatootoo eja Aisaianonŋ oorota iwaa Buju Terenonŋ kokaeŋ eja,

“Qele gajoba moŋnonŋ balonŋ qararaŋkonŋkonjanonŋ qama laligoro kema qata kokaeŋ mobu,

‘Poŋnonŋ kawa-oo! Kawaajonŋ mono joŋorinŋ kania meleuwu. Mono uugia mindinŋonŋ kania qeleleewu.

^w 2.52 1 Sml 2.26; Gba 3.4 * 3.4-6 Ais 40.3-5

⁵Kana dondoonja kuuya mono qeŋ riigi dindiŋa koloowa.

Baanja wanjaleya kuuya ii mono qetegonj koma qeleleegi koria koloowa.

Kana misiqisiawo ii mono meagogi dingowa.

Haamononj kana kuno simbirinjsambaranj eji, ii mono kotonj meleugi solanjanowa.

⁶Anutunonj oyanjboyanj Toya wasiro karo gomaŋa gomaŋa kuuya yoŋononj ii iima moma kotowuya.”

⁷Jononj kawaa so uugia kuuro ejemba tuuŋa tuuŋa yoŋononj oomulu meŋ oŋombaatiwaajonj iwaanonj kagi injiima kokaenj injjoro, “Oo qato mokolembaa gbiliuruta, oŋo uugia mende meleenji Anutuwaawo irinja soono ironja meleema oŋomambaajonj anja. Ii oloŋ kombombaa gejanono qaaya ii mono morononj injjoro sombugia moma koi kaju?”

⁸“Kawaajonj mono oŋanonj uugia meleembu. Kilenagianonja eleenji hoŋa kolooro ii mono nanamemeŋgianonj asuganonj qendeema laligowu. Uugianonj mondomondo qaa kokaenj mende romonjowu, ‘Nonononj Aabrambaa gbiliga laligoninj Anutunonj mende tiwilaan nonombaa.’ Kaenj totogianonj qeŋkejuto, hoŋa ii mende amakeju. Niinonj kawaajonj kokaenj injjomana: Anutunonj jamo koi saanonj jeŋ kotonj oŋono letoma Aabrambaa gbiliuruta koloŋ Anutu mepeseenkebuto, oŋo mono nomaenj?”

⁹“Uugia mende meleembuti eenj, Anutunonj mono oŋo gere kaŋa kono kamaawombaajonj anju. Gere kuuya hoŋa awaa mende kuunkejuti, ii mono kono kamaagi gere gagirinoŋ giliro kemebuya. Gere kaŋa komambaa weŋa mono jeta suŋa ama gere kanianonj ano jojorin eja. Anutunonj mono kilenagiaa ironja meleema oŋombaa.”

¹⁰Kaenj injjoro ejemba tuuŋa tuuŋa yoŋononj kokaenj qisinj mugi, “Kawaajonj nono mono nomaenj aninj sokombaa?”

¹¹Qisinj mugi kokaenj meleeno, “Moŋononj maleku woi meŋ laligoji, iinonj mono yoroononja moŋ ii malekuya qaa ii mubaa ano daenj yoŋononj nenegiwawo laligojuti, iyoŋononj mono kaŋagadeenj nenegia qaa yoŋoojonj mendeema oŋombu.”

¹²^bTakis meme eja tosianonj kaŋagadeenj oomulu meŋ oŋombaatiwaajonj kaŋ qisinj mugi, “Boi, nonononj mono nomaenj aninj sokombaa?” ¹³Qisinj mugi injjoro, “Gawmanonj takiswaa janjgoya jeŋ kotonj oŋonota eji, so ii mono mende uugunj mewu.”

¹⁴Manjaqeqe eja tosianonj kaŋagadeenj qisinj mugi, “Nonoto? Nonononj nomaenj aninj sokombaa?” Qisinj mugi kokaenj injjoro, “Mombaanonj monembaajonj kuunj ubeqube ama luluuma mende ambuto, oŋoanjanja tawagia meŋkejuti, iikawo mono uumotoonj ama bonjonj laligowu.”

⁷ 3.7 Mat 12.34; 23.33 ⁸ 3.8 Jon 8.33 ^a 3.9 Mat 7.19 ^b 3.12 Luuk 7.29

¹⁵Ejemba kuuya yoŋonoŋ “Jononŋ Hamoqeŋe Toya Kraist koloowabo,” kaenŋ jeŋ uugianonŋ romonŋgogi. Kawaa kania mobombaajonŋ geja qeŋ qeŋ laligogi.

¹⁶Kaenŋ anŋi Jononŋ ii kuuya kokaenŋ inŋijoro, “Niinonŋ apu tooŋnonŋ mulu meŋ onŋonjento, eja ku-usuŋa kotakota monŋ kawaa. Iwaa ku-usuŋa uutanonŋ mono noononŋ uuguwaa. Iinonŋ eja uuta koloowaatiwaaŋonŋ niinonŋ iwaa kana esuyaa kasia ilaanŋ isamambaajonŋ amamaamaŋa. Iinonŋ mono Uŋa Toroya uugianonŋ ano gere bolanŋanonŋ koma konjoratiŋ onŋono iikaanŋa kanonŋ mulu meŋ onŋombaa. ¹⁷Iinonŋ honŋa ano kaawoya mendeema oromambaa saraya meŋ kouma kosonŋ korereŋgonŋ gosiwaa. Gosinŋ wiit kota meŋ kululuuŋ kowianonŋ ambaato, kaawoya ano bulaaya ii mono usuno gere gagirinonŋ kemenŋ tetegoya qaa jewaa.”

¹⁸Qaa kaanŋa kaanŋa mamaga toroqenŋ jeŋ uugia kuuŋ Oligaa Buŋa ejemba tuunŋleembe ii jeŋ asariŋ onŋoma laligoro. ¹⁹“Laligoroto, gomanŋ bakayaa kinŋ poŋa Herodnonŋ dataa embia qata Herodias ii oloŋ mero ano bologa kania kania ama laligoroti, ii Jononŋ inŋisaama asuganonŋ jeŋ muro. ²⁰Jeŋ muro kileŋaya monŋ toroqenŋ ama Jombaanonŋ gawonŋa rijugonŋ kawali galeŋa jero Jon meŋ kapuare mirinonŋ anŋi. Kiaŋ.

Jononŋ Jiisas oomulu meŋ muro.

Mat 3.13-17; Maak 1.9-11

²¹Jononŋ ejemba kuuya oomulu meŋ onŋoma Jiisas kaanŋagadeenŋ oomulu meŋ muro. Meŋ muro qama kooliro iikanondeenŋ sombinonŋ aantano.

²²⁴Aantano Uŋa Toroyanonŋ meleema kewo koonŋ kaanŋa koloonŋ Jiisaswaa qaganonŋ kamaaro. Kaenŋ kamaaro Siwenonŋga qa aro monŋ kokaenŋ kolooro, “Giinonŋ neenaa komunŋua meranaga koloona kerana qeaŋgoro giimasiiŋ moma gonŋeŋ.” Kiaŋ.

Jiisaswaa ambosakonŋa yoŋoo qa areŋgia

Mat 1.1-17

²³Jononŋ Jiisas oomulu meŋ muroti, ii gbania 30 kawaa so kolooro hamoqeŋe gawonŋa kanainŋ meŋ laligoro. Meŋ laligoro Joosefwaa meriaga kolooji, ejembanonŋ kaenŋ romonŋgogi. Jiisas maŋa Joosef, asaya qata Heli.

²⁴Jiisas amboya qata Matat, jariria qata Liwai. Liwai maŋa Melki, asia Janai, amboya Joosef, ²⁵jariria Matatias. Matatias maŋa Aamos, asia Naahum, amboya Esli, jariria Nagai. ²⁶Nagai maŋa Mat, asia Matatias, amboya Semen, jariria Joosek. Joosek maŋa Jooda, ²⁷asia Joanan, amboya Reesa, jariria Zerubaabel. Zerubaabel maŋa Sealtiel, asia Neeri.

²⁸Amboya Melki, jariria Adi. Adi maŋa Koosam, asia Elmadam, amboya Eer, ²⁹jariria Joosua. Joosua maŋa Eliezer, asia Joorim, amboya

© 3.19-20 Mat 14.3-4; Maak 6.17-18 ^d 3.22 Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; Maak 1.11; Luuk 9.35

Matat, jariria Liwai. ³⁰Liwai maŋa Simeon, asia Juuda, amboya Joosef, jariria Joonam. Joonam maŋa Eliakim, ³¹asia Melea, amboya Mena, jariria Matata. Matata maŋa Naatan, asia Deiwid, ³²amboya Jesi, jariria Oobed. Oobed maŋa Boaz, asia Salmon, amboya Naason.

³³Jariria Aminadab. Aminadab maŋa Admin, asia Arni, amboya Hezron, jariria Perez. Perez maŋa Juuda, ³⁴asia Jeikob, amboya Aisak, jariria Aabraham. Aabraham maŋa Teera, asia Naahor, ³⁵amboya Seruk, jariria Reu. Reu maŋa Pelek, asia Eber, amboya Seela, ³⁶jariria Kainan. Kainan maŋa Arpaksad, asia Siem, amboya Nooa, jariria Laamek. ³⁷Laamek maŋa Metusela, asia Eenok, amboya Jared, jariria Mahalalel. Mahalalel maŋa Keenan ³⁸asia Enos, amboya Seet, jariria Aadam. Aadam ii Anutunoŋ mero kolooro. Kiaŋ.

Satanonŋ Jiisas aŋgobato meŋ muŋ laligoro.

Mat 4.1-11; Maak 1.12-13

4 ¹Jononŋ Jiisas oomulu meŋ muro Uŋa Toroyanonŋ uuta saa qero Jordan apunonŋa eleeno wama balonŋ qararaŋkonŋkonŋanonŋ keno. ²Kema kanonŋ laligoro Kileŋaa Toyanonŋ aŋgobato meŋ muŋ laligoro weeŋ 40 tegoro. Kambaŋ 40 kanonŋ nene moŋ mende neŋ laligoro tegoro neneyaajonŋ komuro.

³Neneyaa komuro Kileŋaa Toyanonŋ kokaenŋ ijoro, “Gii Anutuwaa meriaga koloojaŋi eeŋ, ii mono qendeema jamo koi jeŋ kotona letoma bered kolooro newa.”

⁴‘Ijoro meleeno, “Qaago! Buŋa Terenonŋ qaa kokaenŋ oogita eja, ‘Nenenondeeŋ ejemba laaligo mende nonomakeja.’ ”

⁵Meleeno Satanonŋ wama baanŋ koriga moŋnoŋ uma namowaa kantria kantria kuuya ii uulaŋawo qendeema muro. ⁶Qendeema muŋ kokaenŋ ijoro, “Niinonŋ kantri kuuya ii galeŋ koma onŋomambaa ku-usuŋa ano esuhina iwoiyaa akadamuya ii noo boronanonŋ aanŋaga eja. Kawaajonŋ ii neenaa aijnanonŋ moroga mumanjeŋ saanonŋ ii mumaŋa. Kawaajonŋ iwoi kuuya koi mono goo boronganonŋ amaŋa. ⁷Kawaajonŋ gii waena meŋ mepeseenŋ nombaat eeŋ, ii kuuya mono goo buŋaga koloodaborowaa.”

⁸‘Kaeŋ ijoro kokaenŋ meleeno, “Qaago! Buŋa Terenonŋ qaa kokaenŋ oogita eja, ‘Gii mono Poŋ Anutugaa waeya meŋ mepeseenŋ ii motoonŋgo welenŋ qeŋ muŋ laligowa.’ ”

⁹Meleeno Satanonŋ Jiisas mombo wama Jerusalem sitinonŋ kema jiwowonŋ jigowaa waarenanonŋ eu uma kokaenŋ ijoro, “Gii Anutuwaa meria koloojaŋi eeŋ, mono kokainonŋga lugunŋ emu kemeba. ¹⁰gBuŋa Terenonŋ qaa moŋ kokaenŋ oogita eja, ‘Anutunoŋ gajobauruta jeŋ kotonŋ onŋono saanonŋ galeŋ koma sopa somonŋonŋ gombu,’ ¹¹hano qaa moŋ ii kokaenŋ, ‘Yoŋononŋ

^e 4.4 Dut 8.3 ^f 4.8 Dut 6.13 ^g 4.10 Ond 91.11 ^h 4.11 Ond 91.12

borogianonj ama nononjolij gongji kemen jamononj kanaganonj guj mijimiji mende ambaa.’” Kawaajonj saanonj kemen mende tiwilaanj gombaa.

¹² *Kaenj iJORoto, Jiisasnonj kokaenj meleema muro, “Qaago! Anutunonj jeja, ‘Gii mono Ponj Anutuga angobato mende menj muba.’”*

¹³ *Kilenjaa Toyanonj angobato kuuya ii Jiisas ama muro tegoro mesaonj keno. Kianj.*

Jiisasnonj kanainj hamoqege gawonj mero

Mat 4.12-17; Maak 1.14-15

¹⁴ *Jiisasnonj balonj qararanjonkonoj mesaoro Unj Toroyaa ku-usujanonj iwo nano Galili prowinsnonj eleeno. Eleeno qaa bujukanonj seinj gomanj miri liligonj rama kenjgiti, ii kuuya sokoma keno. ¹⁵ Sokono gomañj gomañj liligonj qamakooli mirigianonj uma Buñj qaa kuma onjono. Kuma onjono mogiti, kuuya iyonononj aisoonj mepeseenj mugj. Kianj.*

Nazaret yonononj Jiisas gema qegi.

Mat 13.53-58; Maak 6.1-6

¹⁶ *Jiisasnonj eleema somasomarii taonj Nazaret kanonj keno. Sonda kendononj karo amakejiwaa so qamakooli mirinonj uma Buñj Tere weenjonj onjomambaajonj waaro. ¹⁷ Waaro gejatootoo eja Aisaiwaa Buju Tere mugj metuma qaa batuya kokaenj oogita eji, ii mokolooro: ¹⁸ *“Pombaa Unj Toroyanonj noo uunanonj kemen gawonj memewaajonj bedu menj noma ejemba**

kamaanqegeta yonoojonj Oligaa Buñj jenj asarinkejenj. Iionj wasinj nono qaa kokaenj jenj seinjkejenj:

Bologanonj gbadoonj onjono laligojuti, Anutunonj mono ii isama metogonj onjono laligowu.

Anutunonj jaagoo ejemba jaagia metooro mombo uunj iibuya.

Kike taribari ama mendunjonj menj kamaanj angj laligojuti,

Anutunonj mono ii metogonj onjono siiseweweya qaa laligowuya.

¹⁹ *Ponjonj hamoqeqewaa gbani awaa ano kanj kuuwaati, niinonj iikawaa qeleyaga kanj ii jenj asarinkejenj.”*

²⁰ *Qaa kaenj weenjonj tere pipipipiya ii pipiin galeñj munj kamaanj raro. Raro qamakooli mirinonj ragiti, iyonononj kuuya dorondonj ama jaasapo iigigiigi. ²¹ Iigigiigi kanainj kokaenj injjoro, “Buju Terewaa qaa koi weenjowe gejagianonj kemero mojuti, iikawaa honj mono kete koi asugija.”*

²² *Kaenj injjoro kalenjmorianj qaaya qaaya buutanonja kamaaro kuujanonj ii moma waliñjonj jenj sororogonj munj qaa iikawaa jenkelekeleya ii kokaenj jegi, “Eja koi Joosefwaa meriaga me?”*

ⁱ 4.12 Dut 6.16 ^j 4.18-19 Ais 61.1-2

²³ Jegi kokaen injijoro, “Ono kambaŋa kambaŋa gbaqooson qaa koi jenkeju, ‘Menqeeango eja gii mono geenŋa men qeangon aowa.’ Ono gbaqooson qaa ii keteda koi nijowombaajon mojuuti, ii mojen. Ii jen kokaen jewuyaga, ‘Gii Kaperneam taonon kema angoletu uuta mena bujuya moniŋi, iikawaa so mono geenŋaa gomanon koi kaanagadeen mewa.’” ²⁴ ^k Kaen jen injijoro, “Niinon qaa hona mon kokaen injijomaŋa: Gejatootoo ejemba mon iyanŋaa somasomarii taonon mende moma uma mubuya.

²⁵ ^l “Niinon qaa honabonŋa mon kokaen injijomaŋa: Elaijawaa kambanon Anutunon Siwe naguya kono gbani karoon ano koiŋ 6 kawaa uutanon kon mende kiro bodi somata kolooro namo kuuya sokono. Kamban kanon emba malo mamaga Israel uutanon laligogi. ²⁶ ^m Mamaga laligogito, Anutunon Elaija yonoononŋa mombaanon kambaatiwaajon mende wasiroto, waba balon Saidombaa goman qata Sarefat iikanon emba malo motoonŋoya iwaanon wasiro keno. ²⁷ ⁿ Gejatootoo eja Elisawaa kambanon manibanon Israel eja mamaga turun onono laligogito, iyonoononŋa mononon mon mende solananiro. Qaagoto, waba balon Siriaga eja qata Naeman ii motoonŋonon mono Elisawaa qaaya moma laariŋ solananiŋ qeangoro.”

²⁸ Jiisasnon kaen injijoro qamakooli mirinon ragiti, iyononon kuuya qaa ii moma iriŋgia soono uuduudu koloon onono. ²⁹ Uuduudu koloon onono waama Jiisas konjoma otaagi taon seleenŋen keno. Taonŋia ii baanŋaa sia kosianon megi nanoti, mono iikanon hagogi kemebaatiwaajon kenŋi. ³⁰ Kenŋito, batugianon qendeema onomesaon keno. Kiaŋ.

Kaperneam taonon ome mon konjono.

Maak 1.21-28

³¹ Jiisasnon Galili prowins uutanon Kaperneam taonon kamaan keuma Sabat kendonon ejemba tuun kuma onono. ³² ^o Kuma onono qaayanon ku-usunawo kolooro jero. Kawaaajon kanageso yononon ii iima aaruŋ waliŋgogi.

³³ Qamakooli miri iikanon eja mon omeyawo raro. Raro omeyanon tereŋon silama qa kokaen qaro, ³⁴ “Ae! Jiisas, Nazaret eja! Gii nomaen ama nonomambaajon anjanŋe? Mono tiwilaan nonomambaajon kajan me? Nii kaniaga moma kotojen. Gii Anutuwaanon eja Tak-kootoya kolojanŋ.”

³⁵ Kaen qaro Jiisasnon temboma kokaen jen muro, “Gii mono qaaga bogoro eja koi mesaon togowa.” Kaen jen muro omenon eja ii men giliro tama batugianon namonon kemero qen mizimizi mende totoon koloon kouma mesaon keno.

^k 4.24 Jon 4.44 ^l 4.25 1 Kiŋ 17.1 ^m 4.26 1 Kiŋ 17.8-16 ⁿ 4.27 2 Kiŋ 5.1-14
^o 4.32 Mat 7.28-29

³⁶Keno kuuyanon newogia tegoro walingon batugianon amin moma kokaen jegi, “Yei! Qaa koi naa qaaga? Iinon mono esunmumu qaganon ome jen koton onono ten koma kouma kenju.” ³⁷Kaen kolooro Jiisaswaa qabunayanon sein goman kuuya kosere rama kenjiti, iikanon kema sokono. Kian.

Jiisasnon ji ejemba mamaga men qeangon onono.

Mat 8.14-17; Maak 1.29-34

³⁸Jiisasnon waama Kaperneam qamakooli miri ii mesaon Saimon Piitowaa mirinon uro. Uro Saimombaa seunanon selegere ji uuta kiro ero. Ero iwaajon ama Jiisas qama koolin mugi. ³⁹Qama koolin mugi kema usugon kemej selegere jen koton muro mesaoro iikanondeen waama nene onon unuagi.

⁴⁰Ween jaaya tegon kemero kanon ejemba daen yononon alaurugia ji kania kania kanon injiro egiti, ii kuuya unuama Jiisaswaanon kagi. Kagi boria kuuya yonoo qagianon anan anan ano qeangodaborogi. ⁴¹Ome yononon kaangadeen ejemba mamaga yonoo uugianongga kouma silama kokaen qagi, “Gii Anutuwa meria kolojan.”

Jiisasnon Hamoqeqa Toya Kraist koloji, iyononon ii mogitiwaajon Jiisasnon jen onoma buugia muungun onotaaro. Kian.

Hamoqeqa gawonja ii Galili sokono.

Maak 1.35-39

⁴²Jiisasnon gaon ero goman wengeran suluro waama iyanan tirin koton kemej goria monon keno. Kenoto, ejemba yononon iwaan muj kema mokolon mende onomesaon kemaatiwaajon batogon angon koma mugi. ⁴³Angon koma mugito, kokaen injiro, “Niinon Anutu bentotonaa Oligaa Buja ii taon tosia yonoonon kaangadeen jen asarin onombe sokombaa. Anutunon mono iikawaajon wasin nono.”

⁴⁴Kaen jen kema Galili prowins liligon qamakooli mirigianon Buja qaanon uu kuun onoma laligoro. Kaen.

Jiisasnon gowokouruta mutuya onono.

Mat 4.18-22; Maak 1.16-20

5 ¹Kamban monon Jiisasnon Genesaret apu angon goraayanon nano ejembanon kan tuun tuun koma Anutuwa Buja qaa mobombaajon oloqologon liligon mugi. ²Liligon mugi nama wanjo woi kowe goraayanon rari iri. Sora hooro yononon wanjo ii mesaon kemej misagia qesaan songbanji. ³Wanjo mon ii Saimombaanon. Jiisasnon iikanon uma toya kokaen qisin muro, “Giinon mono nangona boronja

¶ 5.1-3 Mat 13.1-2; Maak 3.9-10; 4.1

monj nuama apunonj baagej kema.” Qisij muro nangoro keno wanjononj rama ejemba tuunjeleembe kuma onono.

⁴Kuma onono tegoro Saimon ijoro, “Giinonj mono wanjo koi nangona apu anjonj biiwianonj keno alauruga yonowo misagia sorawaajonj giligi kemeba.”

⁵Ijoro Saimononj meleeno, “Somatana, nono gomantiina koriga misa gilinj bimbimjonj honja monj mende mejonja. Qaagoto, giinonj jenj kotojanjiwaajonj mono kilenj kema gilini j kemebaa.” ⁶Kaenj meleeno jerotiwaa so anji sora ambembo misagianonj kemegi misanonj boratiwombaa anji. ⁷Kaenj anji alaurugia wanjo monjonj laligogiti, iyonoojonj kanj ilaan onjombutiwaa boro kaka konji kagi. Kagi wanjo woi ii soranonj saa qegi nemotonj tagori.

⁸⁻⁹Sora honombononja mende menj iima iikawaajonj kuuyanonj walingogi. Walingonj Saimon Piitononj ii iima Jiisaswaa batanonj kemenj siminj kuma ijoro, “Oo Ponj, nii singisonjo ejaga koloojenji-waajonj mono nomesaonj kema.” ¹⁰Saimombaa alawoita Jeims ano Jon Zebediwaa merawoita yorononj kaanagadeenj newogara tegoro walingori. Saimononj qaa ii ijoroto, Jiisasnonj kokaenj meleeno, “Mono keega mende moba. Gii kokawaa gematanonj ejemba ii sora kaanja horonj onona giwo toroqegi laligowuya.”

¹¹Kaenj ijoro wanjogia horonj kouma sakasinonj ama ilawoilagia kuuya mesaonj Jiisaswaa gematanonj otaanj kenji. Kianj.

Jiisasnonj eja manimbayawo monj menj solanjaniro.

Mat 8.1-4; Maak 1.40-45

¹²Jiisasnonj taonj monjonj laligoro kanonj eja monj selia manimbanonj menj bolidabororo raro. Rama Jiisas iima kosianonj siminj kuma kemenj kokaenj qama koolinj muro, “Oo Ponj, giinonj siinganonj menj qeangonj nomambaajonj mojanj eenj, mono nii saanonj menj solanjaninj nomba.”

¹³Kaenj jero boria boraama selia oosirinj ijoro, “Niinonj ii amambaajonj mojenj. Gii mono solanjaniswa.” Kaenj jero manimbaya ii iikanondeenj solanjaniro. ¹⁴Solanjaniro kokaenj menj kotonj muro, “Moba, kokawaa buju qaaya ii monj mende jena mobu. Qaagoto, gii mono jigo gawonj galembaanonj kema selega qendeema munj Mooseswaanonj jenjkootoya otaanj solanjanijaniwaa dangisenj nandunja ama siimolonj oowa. Ii oona iiro ejembanonj kaniaga moma kotowu.”

¹⁵Kaenj ijoroto, ii kilenj Jiisaswaa qabunjaya menj seiromonj so asarinj keno. Kenotiwaa so ejemba tuunja tuunja yonjononj qaaya mobombaajonj ano jigia menj qeangowaatiwaajonj iwaanonj kanj ajoroogi. ¹⁶Kagito, Jiisasnonj onjomesaonj balonj qararanjonj-konjanonj kema laligonj qama kooliro. Kianj.

⁴ 5.5 Jon 21.3 ⁵ 5.6 Jon 21.6 ⁶ 5.14 Lew 14.1-32

Jiisasnoŋ eja sele bakaya koomuya ii meagoro.

Mat 9.1-8; Maak 2.1-12

¹⁷Jiisasnoŋ weeŋ moŋnoŋ Buŋa qaa kuma oŋono Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano Kana qaawaa boi toŋianoŋ Galili ano Judia prowinswaa gomaŋa gomaŋa ano Jerusalemga kaŋ ejemba tuuŋleleembe batugianoŋ ragi. Pombaa ku-usuŋanoŋ Jiisas nemuŋ koma muro ejemba jigia mero qeaŋgogi.

¹⁸Kambaŋ kanoŋ eja toŋianoŋ alagia sele batuya koomuya ii demberunoŋ ama aŋgoŋ kagi. Kaŋ kotoŋ Jiisaswaa kosianoŋ miri uutanoŋ uma ambombaajoŋ batogogi. ¹⁹Batogogito, ejemba tuuŋlelembenoŋ ologoŋ naŋgitiwaaŋoŋ kuuŋ papaŋgoŋ miri uutanoŋ ubombaa kana moŋ mende mokoloŋ meŋ miri qaganonoŋ ugi. Uma waareŋ jamonoŋ memeta ii osoŋ luluuŋgi oota kolooro ji eja demberuyawo kasanonoŋ somoŋgoŋ iikanoŋ aŋgi ejemba batugianoŋ Jiisaswaa batanoŋ kemero. ²⁰Kaŋ kemero Anutu moma laariŋ mugiti, Jiisasnoŋ iyoŋoo tanigia ii iiro sokono ji eja kokaŋeŋ ijoro, “Alana, niinoŋ siŋgisoŋgoga mesaoŋeŋ.”

²¹Kaŋeŋ ijoro Kana qaawaa boi ano Farisii yoŋonoŋ ii moma kaniŋ kokaŋeŋ jeŋ romoŋgogi, “Eja koi moroga? Iinoŋ mono Anutu mepaegoŋ mepaqepae anja. Anutu motooŋgoŋoŋ siŋgisoŋgonana mesaoŋkeŋjato, eja moŋnoŋ ii qaago.”

²²Kaŋeŋ romoŋgogito, Jiisasnoŋ uugia iima kotoŋ kokaŋeŋ inŋjoro, “Tosaŋa oŋo uugianoŋ naambaajoŋ qaa jejeŋi, iikawaajoŋ mamaga romoŋgoŋju? Ii mende sokonja. ²³‘Niinoŋ siŋgisoŋgoga mesaoŋeŋ,’ jejeŋi, qaa iikanoŋ mono afaaŋagadeeŋ jeŋetaga. Moŋnoŋ kaŋeŋ jero toŋianoŋ qaa iikawaa hoŋa mende iibu. Kawaajoŋ ii qaa afaaŋaa so. Niinoŋ qaa moŋ kokaŋeŋ jemambaajoŋ moŋeŋ, ‘Mono waama kema.’ Qaa ii mono lombotawo jeŋetaga koloŋja. Kaŋeŋ jewe hoŋa koloowaa me qaagoti, iikanoŋ mono asuganoŋ asugiro iibu.

²⁴Mobu, balonoŋ siŋgisoŋgo mesamesaowaa ku-usuŋa ii Siwe gomambaa Eja hoŋaanoŋ eji, oŋo iikawaa kaniaajoŋ tiŋtuŋaŋ laligowubo. Kawaajoŋ qaa lombotawo ii eja koi ijowe hoŋa iibu.” Kaŋeŋ jeŋeŋ eja sele batuya koomuya ii ijoro, “Niinoŋ gijoŋeŋ: Gii mono waama tambomaeeŋa meŋ miriganoŋ kema. Qaa biŋawo ii hoŋawo koloowaati eeŋ, qaa afaaŋa ii mono kaŋagadeeŋ nomaembaajoŋ omya koloŋnaga?”

²⁵Kaŋeŋ ijoro iikanondeeŋ jaagianonoŋ waama tambomaeeŋa eroti, ii meŋ Anutu mepeseeŋ mesaoŋ mirianoŋ keno. ²⁶Kaŋeŋ kolooro ejemba kuuyanoŋ waliŋgoŋ sombugia moma Anutu mepeseeŋ jeŋi, “Ye! Kete iwoi awaa soroga iijon.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Matyuu (Liwai) oono.

Mat 9.9-13; Maak 2.13-17

²⁷Kawaa gematanoŋ Jiisasnoŋ Kaperneam mesaoŋ kema takis ofis uugumambaajoŋ ano kanoŋ takis meme eja qata Liwai raro iima ijoro,

“Gii mono noo gemananoŋ kawa.”²⁸ Kaen ijoro gawoŋja kuuya mesaonŋ waama Jiisaswaa gematanonŋ keno.

²⁹Kema Jiisas mirianonŋ koma horonŋ iwaajonŋ jejelombanŋ somata mozozonŋgoro. Mozozonŋgoronŋ takis meme tiliqiligiawo ano alauruta tosaanŋa horonŋ onono tuunŋ somatanonŋ yoŋowo rama nembanene negi. ³⁰“Kaen negi Farisii (Kana qaawaa kaparanŋkonŋkonŋ) ano yoŋoononŋ boi yoŋononŋ ii iima njindinŋ-ŋunduru jeŋ Jiisaswaa gowokouruta kokaen jeŋ ononŋgi, “Ae! Ono mono naambaajonŋ takis meme tiliqiligiawo ano siŋgisongoŋo ejemba yoŋowo rama nene apu neju? Ii mende sokonja.”

³¹Kaen jeŋ ononŋgi Jiisasnonŋ kitia kokaen injiŋoro, “Ejemba jigia qaa yoŋononŋ doktawaawaa siinŋ mende amakejuto, ji ejembanonŋ mono doktawaanonŋ kemakeju. ³²Niinonŋ siŋgisongoŋo ejemba uugia meleembuti onoomambaajonŋ kanŋ laligojento, ejemba iyanŋgiaajonŋ mogi solanŋa koloojuti, ii qaago.”

Nene siŋgi laaligowaa qaaya

Mat 9.14-17; Maak 2.18-22

³³Ejemba tosanonŋ Jiisaswaanonŋ kanŋ qisigi, “Jon Oomulu ejawaa gowokouruta nonononŋ kambaŋ mamaga Anutuwaajonŋ nene siŋgi laligonŋ qamakooli ajoajoroo koriga amakejonŋ. Farisii (Kana qaawaa kaparanŋkonŋkonŋ) yoŋoo gowokourugianonŋ kaanŋiadeenŋ ama laligojuto, geenŋgaa gowokouruganonŋ mono pondanŋ nene apu nenkeju.”

³⁴Kaen qisigi kokaen meleeno, “Onanonŋ! Nono naa kambanonŋ nene siŋgi laligonŋkejonŋ? Emba meme kambananonŋ ejawaa gemakootanŋurutanonŋ gereya anŋgi embawaa sakitiurutanonŋ iwoi ii togonŋkeju me qaago? Niinonŋ neenaa gowokouruna yoŋoo eja buŋa koloonŋ yoŋoo batugianonŋ ainjolonŋ ramakejeŋ. Rabe nene siŋgi laligowombaajonŋ jegi yoŋononŋ ainjolonŋ aisoonŋ rama siŋgi laligowombaajonŋ amamaanŋkeju. ³⁵Amamaanŋkejuto, Anutunonŋ laaligona nuano komuwe yoŋononŋ mono kambaŋ iikanonŋ saanonŋ nene siŋgi laligonŋkebuya.

³⁶“Ono laaligo walaga ano korisoro Buŋa gbilia ii mindirinŋ orombombaajonŋ amamaawuya. Iikawaa sareqaa gemata monŋ ii kokaen injiŋomaŋja: Moumou walaga jurano monŋnonŋ moumou gbilia motonŋ opo jakaŋa kanonŋ mende ama uumbinaanŋkeja. Kaanŋ anagati eenŋ, opo jakaŋa gbilianonŋ mono walagawo ororonŋ mende koloonŋ ii horonŋ menjurano boliqoliwabo.

³⁷“Kaanŋiadeenŋ monŋnonŋ wain apu gbilia ii bokonŋ me taru walaga lama selianonŋ memeta iikanonŋ mende kosonŋ maaro kemenkeja. Kaen anagati eenŋ, wain apu gbilianonŋ mono somariinŋ taru qenjumenjurama molaaro namononŋ kamaaro taruyanonŋ kileqileewubo.

¹ 5.30 Luuk 15.1-2

38 “Kawaajon wain apu gbilia ii taru gbilianondeen molaaniñ kemero sokombaa. (Kaanjideen moñnon apu awaa ii konon qamoganon mende kosonkejon. Kaen kosowonagati eer, iikanon mono juma siisororo kamaaro neñ ji niniwabo. Kaen koloowaboti-waajon apu awaa ii konon awaanon kosonkejon. Ono kaanjagadeen laaligo walaga ano Oligaa Buña gbilia ii mindiriñ orombombaajon amamaawuya.) 39 Moñnon wain apu walaga mepeseen neñ laligonkeji, iinon wain apu gbilia nemambaajon siija mende moma mojotiiti amakeja.” Kiañ.

Jiisasnon Sabat kendombaa Poña kolooja.

Mat 12.1-8; Maak 2.23-28

6 1 “Kawaa gematanon Sabat kendon moñnon Jiisasnon wiit dumun gawon koria somata koton keno. Keno gowokouru-tanon wosogia injiro wiit hoña motomotoon borogianon kuma osasaan negi. 2 Kaen negitiwaajon Farisii (Kana qaawaa kaparan-konkon) tosonianon ii iima kokaen injjogi, “Ono mono naambaajon Sabat kendombaa gawon meme songoya uuguju?”

3 “Kaen injjogito, Jiisasnon kokaen meleeno, “Kiñ Deiwidnon manjaqeeqejauruta yonowo liligon wosogia injiro iwoi angiti, ii weengogi me qaago? 4 “Iinon Anutuwa opo sel jigonon uma bered kowoga Anutuwa jaasewananon alatanon anji raro esujanon tururo qetegogiti, ii mero negi. Bered kowoga mesamesaoya ii jigo gawon galeñ yononondeen neñ laligogi. Iinon ano iwaa kerasuru-urutanon ii newubotiwaajon songo eroto, ii kilen negi.”

5 Kaen jeñ kokaen injjoro, “Siwe gomambaa Eja hoñanon mono Sabat kendombaa Poña kolooja.” Kiañ.

Jiisasnon eja boria soorongoya meñ qeangoro.

Mat 12.9-14; Maak 3.1-6

6 Jiisasnon Sabat kendon moñnon qamakooli mirinon uma Buña qaa kuma onono. Iikanon eja moñ boria dindiña sooliro raro. 7 Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparan-konkon) yononon Jiisas iima qaa jakeyanon ama mubombaa kania mongama “Eja ii Sabat kendonon meagowaa me qaago?” kaen jeñ jaa galeñ meñ ragi. 8 Ragito, Jiisasnon roromongogia ii moma koton eja boria soosoolia ii kokaen ijoro, “Mono waama jaanananon namba.” Kaen ijoro waama nano.

9 Nano Jiisasnon kaen jero, “Kana qaa otaan Sabat kendonon iwoi awaa me bologa ambona? Saanon mombaa waña somon-gowonja me mesaoniñ tiwilaawaa. Nomaen aniñ sokombaa? Ii qisiñ onombe jewu.” 10 Kaen jeñ eleqeleema korebore injiidaboron eja ii ijoro, “Gii mono boroga qetetereewa.” Kaen ijoro boria qetetereero mombo awaa kolooro.

“ 6.1 Dut 23.25 √ 6.3-4 1 Sml 21.1-6 * 6.4 Lew 24.9

¹¹Awaa kolooroto, galeŋ yoŋononŋ iriŋgia mamaga soono “Jiisas nomaeŋ ama muboŋa?” jeŋ iyaŋgia amiŋ moŋi. Kiaŋ.

Gowokouruta 12 meweŋŋonŋ oŋono.

Mat 10.1-4; Maak 3.13-19

¹²Kambaŋ kanaŋ Jiisasnoŋ baananoŋ qama koolimambaajonŋ uma gomantiŋa koriga ii Anutu qama kooliŋ muŋ laligoro gomaŋ ano.

¹³Gomaŋ ano gowokouruta oŋooma yoŋoonoŋga 12 meweŋŋonŋ oŋoma wasiwasi eja aposol qa ii oŋono.

¹⁴Qagia ii kokaeŋ qaro: Saimon, Jiisasnoŋ qata Piito muro, iwaa koga Andruu ano Jeims, Jon, Filip, Bartolomyuu, ¹⁵Matyuu, Tomas, Jeims Alfiuswaa meria ano Saimon qata moŋ Tompe eja qagi.^x ¹⁶Juudas Jeimswaa meria ano Juudas Iskariot. Kariot eja kanaŋ kanageŋ memelolo eja golooro.

Jiisasnoŋ ji ejemba meŋ qeaŋŋonŋ oŋono.

Mat 4.23-25

¹⁷Jiisasnoŋ aposoluruta yoŋowo baananoŋga kamaaŋ baloŋ korianoŋ kema naŋgi. Naŋgi gowoko tuuŋ somata ano ejemba tuuŋlelemba yoŋononŋ iwaajonŋ ajoroŋ mambonŋi. Yoŋononŋ “Buŋaya jero moniŋ jinana meŋ qeaŋgowaa,” jeŋ iikawaajonŋ Judia prowins kuuya, Jerusalem siti ano kowe goraayanonŋga Taia ano Saidon taonŋ iikanoŋa kaŋ ajoroogi. ¹⁸Omejiilanoŋ kokojinŋiŋ meŋ oŋonoti, iyoŋononŋ kaŋagadeeŋ kaŋ qeaŋgogi. ¹⁹Ku-usuŋanoŋ iwaanonŋga kotonŋ yoŋoononŋ uro kuuya meŋ qeaŋŋonŋ oŋono. Kawaajonŋ ejemba kuuyanonŋ Jiisas oosiriwombaajonŋ janjariŋ riigi. Kiaŋ.

Simbawoŋawo ano geŋajuju aambaa qaaya

Mat 5.1-12

²⁰Jiisasnoŋ gowokouruta otaama iŋiima kokaeŋ iŋijoro,

“Anutuwaa bentotonŋ ii wanaya oŋoo buŋaga. Kawaajonŋ wanaya oŋo mono simbawoŋawo koloaju.

²¹ Kambaŋ kokaamba nenewaa kaŋa komuŋ qeŋjeŋ qeŋ laligojuti, Anutunonŋ mono siŋgia ii uŋuagiwaa. Kawaajonŋ oŋo mono simbawoŋawo koloaju. Kambaŋ kokaamba saajuti, oŋononŋ mono korisoro ama jomo jomowu. Kawaajonŋ wosobiri laligojuti, oŋo mono simbawoŋawo koloaju.

²² ^y“Ejembanoŋ oŋo Siwe gomambaa Eja hoŋaajonŋ ama kazi ama yakariŋ selianoŋ kuuŋ uuqeŋe qaa tokoroŋkota jeŋ oŋoma

^x 6.15 Nesenel paati zelot yoŋononŋ Room gawman tuarenjeŋ ama iyaŋgiaa nanan mewombaajonŋ tompe meŋ laligogi. ^y 6.22 1 Piito 4.14

- kasu seibolo kaanja qagia kotonj kondeembuti, oŋo mono simbawoŋawo koloŋju.
- 23 ^zAmbosakoŋurugianoj iikawaa so gejatootoo ejemba yoŋooŋoj ama oŋoma laligogi. Mobu! Anutunoj tawagia uuta Siwe gomanoj anota eja. Kawaajoj kaen ama oŋoŋgi kamban iikanoj mono aisoŋ otokorian maabu.
- 24 Oŋo simbawoŋawo laligojuto, qabuŋa esuhinagiawo oŋo laaligo siiseweweya qaa laligojuti, ii mono tegowaa. Kawaajoj niinoj oŋooŋoj qama wanjinjinŋoj ‘Oo yei!’ jejeŋ.
- 25 Kamban kokaamba neŋ timbirin ama laligojuti, oŋo mono wosogia injiro bodi laligowuya. Kawaajoj niinoj oŋooŋoj qama wanjinjinŋoj ‘Oo yei!’ jejeŋ. Kamban kokaamba korisoro ama jomo jomojuti, oŋo mono amburereŋ meŋ saabuya. Kawaajoj niinoj oŋooŋoj qama wanjinjinŋoj ‘Oo yei!’ jejeŋ.
- 26 “Ambosakoŋurugianoj gejatootoo ejemba takapolakaya jeŋ mepeseŋ oŋoma laligogi. Ejemba kuuya iikawaa so ama oŋoŋgi niinoj oŋooŋoj qama wanjinjinŋoj ‘Oo yei!’ jejeŋ.” Kiaŋ.

Kereuruga mono jopagoŋ oŋomba.

Mat 5.38-48; 7.12a

27“Bologa ama oŋombuyato, oŋo qaana moma laligojuti, niinoj oŋooŋoj kokaen injiŋowe mobu: Mono kereuruga uugianoj jopagoŋ oŋoma laligowu. Daen yoŋonoj kazi ama oŋonjuti, ii mono awaagadeen ama oŋoma laligowu.

28“Daen yoŋonoj qasuaŋ jiriŋoj oŋonjuti, ii mono kobibiin kotuegoŋ oŋombu. Horoj ureen ama oŋonjuti, iyoŋooŋoj mono Anutuŋaa qama kooliwu.

29“Moŋnoj uruŋga lee qetaaliro leegen kaanagadeen meleema muba. Moŋnoj malekuga qaga guama opoga duta kaanagadeen memambaajoj moro giinoj mono ii mende aŋgoŋ komba.

30“Iwoiŋaa welema goŋgi ii mono kuuya oŋomba. Moŋnoj goo hina iwoiga mero ii mono meleema gombaatiŋaaajoj mende kaparaŋ koma qisiwa. ³¹“Ejembanoj oŋo iwoi ama oŋombutiŋaa momakejuti, iikawaa so mono yoŋooŋoj kaanagadeen ama oŋomakebu.

32“Namowaa singisongo ejembanoj alaurugianoj jopagoŋ oŋoŋgi kitia meleema jopagoŋ oŋoma mepeseŋ aonkeju. Oŋo iikawaa so balombaa tania otaankejuti een, Anutuŋaanoj tosa mende kolooro mono nomaen oŋo mepeseŋ oŋonaga? Alaurugia ano kereurugia ii mono motooŋ jopagoŋ oŋoŋgi tawa oŋono oyanboyan koloowuya.

^z 6.23 2 Hist 36.16; Apo 7.52 ^a 6.31 Mat 7.12

33 “Namowaa siŋgisonoŋo ejembanonŋ alaurugianonŋ iwoi awaa ama onŋonŋi kitia meleema onŋoma ala meŋ aonŋ mepeseenŋ aonŋkeju. Onŋo iikawaa so ama balombaa tania otaanŋkejuti eenŋ, Anutuwaanonŋ tosa mende kolooro onŋo mende mepeseenŋ onŋombaa.

34 “Namowaa siŋgisonoŋo ejembanonŋ monenŋ iwoi ii siŋgisonoŋo ejemba tosaanŋa yonŋooŋonŋ onŋoma kitia iikayadeenŋ meleema onŋombutiwaajonŋ kaparanŋ komakeju. Ii balombaa nanamemenŋa. Onŋo tosanonŋ to sagia meleema onŋombutiwaa mambonŋi Anutunonŋ mono nomaenŋ mepeseenŋ onŋonaga? Tosianonŋ to sagia mende meleema onŋonŋi Anutunonŋ mono kitia ii meleema tawa onŋombaa.

35 “Onŋo mono Siwe Toyaa nanamemenŋa ama meŋ laligowu. Balonŋ ejembanonŋ bologa ama danŋisenŋ mende jeŋkejuto, Anutunonŋ kilenŋ ii awaa ama onŋomakeja. Kawaajonŋ onŋo mono kereurugia uugianonŋ jopagonŋ awaagadeenŋ ama onŋoma monenŋ iwoi onŋoma iikawaa kitia monŋ meleema onŋombutiwaajonŋ mende moma mambombu. Kaenŋ ama laligogi tawagianonŋ seinŋ uuta kolooro Anutu uuta meraboraanŋa koloonŋ laligowuya.

36 “Siwe Manŋgianonŋ korebore kianŋkomuŋ onŋomambaajonŋ moji, onŋo mono iikawaa so ejemba kuuya kianŋkomuŋ onŋoma laligowu.” Kianŋ.

Jenteego toya kaanŋa mende koloowu.

Mat 7.1-5

37 “Ejemba tosia yonŋoo qaagia ii mende gosinŋ jeŋ tegowu. Ii mende jeŋ tegonŋ onŋonŋi Anutunonŋ mono onŋoanŋia kaanŋagadeenŋ mende jeŋ tegonŋ onŋombaa. Onŋo tosia yonŋoo siŋgisonŋogogiaa ironŋa ii mende meleema onŋombu. Ii mende meleema onŋonŋi Anutunonŋ mono onŋoanŋiaa siŋgisonŋogogiaa ironŋa ii kaanŋagadeenŋ mende meleema onŋombaa. Onŋo mono tosia yonŋoo siŋgisonŋogogia mesaowu. Ii mesaogi Anutunonŋ onŋoanŋiaa siŋgisonŋogogia kaanŋagadeenŋ songbama mesaowaa.

38 “Onŋo ejemba tosia yonŋoo iwoi ama onŋonŋi Anutunonŋ mono iikawaa so gosinŋ iwoi ii meleema onŋo kaanŋiadeenŋ ama onŋombaa. Kawaajonŋ onŋo mono iwoi kalenŋ onŋomakebu. Kaenŋ onŋonŋi Anutunonŋ mono kaanŋiadeenŋ kalenŋ onŋomakebaa. Onŋanonŋ, Anutunonŋ ii kalembone mende moma ilaanŋ onŋomakebaa. Anutunonŋ gosinŋ onŋo iwoi onŋonŋiti, iikawaa soya kuuya meŋ qambinonŋ maaro qaa ootanonŋ kouro utugoro ororonŋ kolooro mendunŋgoro kemero toroqenŋ qaganonŋ maaro soya uuguy qeqelalanŋ kamaaro ii mono gesogianonŋ mouma onŋombaa.” Anutuwwa kania ii kaanŋia.

Ejembanonŋ anŋiaa kanagia iima mobu.

39^b Jiisanonŋ sareqaa monŋ kokaenŋ inŋjoro, “Jaagoo ejemba monŋnonŋ jaagoo alia monŋ saanonŋ borianonŋ meŋ wambaa me qaago? Kaenŋ

^b 6.39 Mat 15.14

kembaoraga mono motoonj roŋnonj kemenj urunaga. ⁴⁰“Gowokononj boiya mende uuguja. Boigianonj momo kuuya tororo kuma onono moma komuwuti, kuuya iyonononj mono boigia kaanja koloowuya.

⁴¹“Gii naambaajonj alagaa jaayanonj godomaruru melaada iijanto, geengaa jaaganonj gere tapia somata eji, ii nomaenj mende iima kotojanj? ⁴²Geengaa jaaganonj gere tapia somata eji, ii mende iima kotonj nomaembaajonj alagaajonj kokaenj jenaga, ‘Alana moba! Jaaganonj eugenj godomaruru kemenj raji, ii saanonj itagowe kamaawaa.’ Oo uumeleembaa selesele eja, gii mono wala geengaa jaaganonj gere tapia somata ii menj giliwa. Ii menj gilingo tororo iima kotonj alagaa jaayanonj godomaruru kemenj raji, ii saanonj itagona kamaawaa.” Kiaŋ.

Gerewaa kania ii hoŋa iima gosij moma kotowu.

Mat 7.16-20; 12.33-35

⁴³“Gere awaa moŋnonj hoŋa bologa mende kuunjeja. Kaanjadeenj gere bologa moŋnonj hoŋa awaa mende kuunjeja. ⁴⁴“Jao kota ii kasuneselanonj kolooro mewombaajonj amamaanjejonj ano muli hoŋa ii kowororononj kolooro qetegowombaajonj amamaanjejonj. Iikawaa so gerewaa hoŋa iima gosij mono kania moma kotowu.

⁴⁵“Eja uutanonj iwoi saa qero eji, ii mono buutanonj asuganonj jenjeja. Kawaajonj eja awaawaa uu kowianonj iwoi awaawaa moriana eji, iinonj mono awaa ii asuganondeenj jenjeja. Eja bologaa uu kowianonj iwoi bologa eji, iinonj mono bologa ii asuganonj jenjeja.” Kiaŋ.

Miri tando kotakota ano loolooria

Mat 7.24-27

⁴⁶“Ono noojonj ‘Poŋ Poŋ!’ qa ii mono naambaajonj qamakejuto, niinonj iwoi mewutiwaajonj jenjejenj, ii mende teŋ koma menjeju.

⁴⁷“Daenj yonononj noononj kaŋ qaana moma teŋ koma mejuti, niinonj iyonoo kaniagia qendeema sareqaanonj jemaŋa. ⁴⁸Iinonj motonjeqe eja kokawaa so koloaja: Eja iikanonj miri memanjenj roŋ koriga osonj kemenj tandoya jamo kowonjinj (simeŋ) qaganonj kuunj menj kotiuro nano. Kaenj nano koŋuru kambanonj apu gboulu somata qeŋ miri batuyanonj kuuroto, awaagadeenj menj mejugoro nanotiwaajonj kumambaajonj qeŋ bimbimgoro kotiinj nano. ⁴⁹Qeŋ bimbimgoroto, moŋnonj qaana moma mende teŋ koma meji, iinonj mono motonjeqe eja kokawaa so koloaja: Iinonj miri memanjenj tandoya mende osonj komoma namo qaganonj tekumanganj ama mero. Mero nano koŋuru kambanonj apu gboulu somata qeŋ miri batuyanonj kuuro miri ii iikanondeenj kuno ororononj kamaaro.” Kiaŋ.

^c 6.40 Mat 10.24-25; Jon 13.16; 15.20 ^d 6.44 Mat 12.33 ^e 6.45 Mat 12.34

Jiisasnoŋ kawali galeŋ mombaa gawoŋ ejia meŋ qeaŋgoro.

Mat 8.5-13

7 ¹Jiisasnoŋ ejemba tuuŋleleembe batugianoŋ laligoŋ Buŋa qaaya kuuya ii inŋioŋ oŋomesaŋ Kaperneam taonoŋ kouro. ²Iikanoŋ Room kawali galeŋ mombaa gawoŋ ejianoŋ ji kiro komumambaa ano. Galeŋanoŋ iwaajoŋ moro uuta kolooro.

³Kawaajoŋ Jiisaswaa bujuya moma Juuda yoŋoo jotamemeya tosaŋa wasiŋ oŋono Jiisaswaanonoŋ kema kokaenŋ qisigi, “Mono kaŋ weleŋ ejia meŋ qeaŋgowa.” ⁴Kema Jiisaswaanonoŋ keuma kaparaŋ koma qama kooliŋ jegi, “Somatanana, kawali galeŋ iikanoŋ mono ilaenŋ mubaatiwaa so awaa soro koloaja. Kawaajoŋ mono kawa.” ⁵Moba, iionoŋ Juuda ejemba tuuŋ somata nonooŋoŋ siinŋ ano ‘Qamakooli mirinana mewoŋa,’ jeniŋ waba iionoŋ moneŋ ano megi.”

⁶Kaenŋ jegi moma yoŋowo keno. Kenoto, kawali galembaa miria dodowiro iionoŋ alauruta wasiŋ oŋoma Jiisaswaaŋoŋ qaa kokaenŋ ano, “Oo Poŋ, nii kaandiaga laligowe noo miri waareŋanoŋ gualambaatiwaaŋoŋ gamuna mojeŋ. Kawaajoŋ mono mende aŋ komuŋ kawa. ⁷Nii neenaa mobe kamaŋqeŋeta koloojiwaaŋoŋ goonoŋ kamambaa so mende moŋento, qaa jegagadeenŋ jena weleŋ ejananoŋ qeaŋgowaa. ⁸Ii kokaembaaŋoŋ: Nii neeno kaŋagadeenŋ galenaa ku-usuŋ baatanoŋ ama noŋgi laligojeŋ. Noo baananonoŋ manjaqeŋe eja laligogi ii jeŋ kotoŋ oŋomakejeŋ. Yoŋoonoŋga mombaajoŋ ‘Kemba!’ jeŋ kotowe iionoŋ kembaa. Mombaajoŋ ‘Kawa!’ jeŋ kotowe iionoŋ kawaa ano weleŋ ejana mombaajoŋ ‘Gawoŋ koi mewa!’ jewe iionoŋ ii mewaa.”

⁹Jiisasnoŋ qaa ii moma kawali galembaaŋoŋ waliŋgoŋ ejemba tuuŋ otaenŋ kagiti, iyoŋoononoŋ eleema kokaenŋ jero, “Niionoŋ kokaenŋ inŋijowe mobu: Israel kanageso batugianoŋ kaŋagadeenŋ momalaari somata kaŋa ii mombaa uutanonoŋ mende mokoloowe.”

¹⁰Kaenŋ jero kawali galembaa qele ejaurutanoŋ eleema mirinoŋ keuma weleŋ eja mokoloonŋ iigi qeaŋgoŋ raro. Kianŋ.

Jiisasnoŋ malo mombaa meria meŋ gbiliro.

¹¹Kawaa gematanonoŋ Jiisasnoŋ taonŋ qata Nain kanonŋ keno gowokouruta ano ejemba tuuŋleleembenonoŋ otaenŋ kengi. ¹²Iikanoŋ taonŋ kiropo naguya dodowiro qamo moŋ aŋgoŋ kagi. Malo mombaa meriaga motooŋgoŋoŋ komuro taombaa ejemba tuuŋ somatanonoŋ ajoroŋ roŋ kombombaajoŋ kagi.

¹³Poŋnoŋ malo ii iima wosoya moma ijoro, “Mende saaba.” ¹⁴Kaenŋ jeŋ kema bokis aŋgoŋ kagiti, ii jero doronŋ aŋgi bokis oosirinŋ kokaenŋ jero, “Eja gbaworo, mono waaba. Niionoŋ gii kaenŋ gijojeŋ.” ¹⁵Kaenŋ jero qamo kanonŋ gbiliŋ waama kanainŋ qaa jero. Qaa jero Jiisasnoŋ ii nemuŋa muŋ kembaoŋtiwaaŋoŋ jero.

¹⁶ Ejemba kuuya yoŋonoŋ ii iima qarasonbugia moma Anutu mepeseen jegi, “Gejatootoo eja somata moŋonoŋ mono batunananon asugin laligoja.” Tosianon jegi, “Anutunon kanagesoya ba koma nonono laligojon.”

¹⁷ Iwaa buju qaa ii sein Judia prowins kuuya so koma gomaŋa gomaŋa leele kanon kema tegoro. Kiaŋ.

Jombaa gowokowoita Jiisaswaanon kari.

Mat 11.2-19

¹⁸ Jon Oomulu ejanon kapuare mirinon raro gowokourutanon iwoi kuuya ii kolooroti, iikawaa sunduya ijogi. ¹⁹ Ijogi moma gowokowoita woi orono kari Pombaanon kema kokaen qisin mubaotiwaajon wasin orono, “Menqeeango eja kawaatiwaajon mamboniŋ giinon ii koloajan me eja moŋ kanagen kawaatiwaajon mambomboŋa.”

²⁰ Wasin orono Jiisaswaanon keuma ijori, “Jon Oomulu ejanon kokaen qisin gombojon wasin norono kajo, ‘Menqeeango eja kawaatiwaajon mamboniŋ giinon ii koloajan me eja moŋ kanagen kawaatiwaajon mambomboŋa.’”

²¹ Jiisasnon kamban iikanondeen ejemba mamaga ji wiji lokon ano omejiilangiawo (isinabisina) ii men qeangon onono ano ejemba jaagia googa mamaga jaagia metooro uun iigi. ²² Jombaa gowokowoitanon keuma qisin muri kokaen meleeno, “Iwoi iima mojaoti, iikawaa sunduya mono kema Jon kokaen ijowao: Jaagia googa yoŋonoŋ uun iiju. Meendangoya yoŋonoŋ kana kema kaju. Manimbagiawo yoŋonoŋ solananiju. Gejaduu yoŋonoŋ qaa moju. Koomuya yoŋonoŋ gbilin waaju. Kamaanqeqeta yoŋoojon Oligaa Buŋa jeŋ asariwe momakeju. ²³ Kaen kolooro iigi mombaa uutanon mende boliro gema mende nuwaati, iinon mono simbawoŋawo koloaja.”

²⁴ Kaen meleeno Jombaa gowoko yoronon keni Jiisasnon kanaiŋ Jombaa kania ejemba tuunlelemba yoŋoojon kokaen jeŋ asariro, “Ono balon qararankonkonanon kanon naa iwoiga iibombaajon kenji? Haamonon bowo utitiin metano kema kankeji, onŋ eja iikaŋa iibombaajon kenji me?”

²⁵ “Me naa iwoiga iibombaajon kenji? Eja malekuya akadamuyawo mouma laligoroti, ii iibombaajon me? Mobu, ejemba malekugia tereya iimasiinŋawo mouma kema kan siiseweweya qaa laligojuti, iyoŋonoŋ mono kin yoŋoo jinkaron mirigianon laligoju. Ii balon qararankonkonanon qaago.”

²⁶ “Me naa iwoiga iibombaajon kenji? Gejatootoo eja moŋ iibombaajon me? Onanon, niinon kokaen injiowe mobu: Eja iigiti, iinon mono gejatootoo ejemba tosaŋa unuugun qaita moŋ koloaja. ²⁷ Iwaa kania ii

^f 7.22 Ais 35.5-6; 61.1 ^g 7.27 Mal 3.1

waladeen kokaen oogita eja, ‘Moba, niinon qelena gajoba mon wasiwe waladeen kema ejemba uugia mindiŋgon goo kana meleuro giinon mono iwaa gematanon namonon emu kemeba.’ ²⁸Qaa kaen ejato, niinon kokaen injiŋowe mobu: Embanonga meraurugia kuuya megiti, iyoŋoo batugianon Jonon mono kuuya unuugun qabuŋayawo nanja. Nanjato, Anutuwaa bentoton uutanon keuma Anutuwaa qabuŋaya mokoloŋkejuti, iyoŋoo batugianon kamaŋqeqeta konoga iinon mono Jon uuguja.

²⁹“Ejemba kanageso kuuya ano yoŋoo batugianon takis meme yoŋonon kaŋgadeen Jombaa Buŋa qaaya mogi oomulu meŋ oŋonotiwaajon Jiisaswaa Buŋa qaaya moma jeŋ qeleema jegi, “Ahaa! Anutuwaa kana dindiŋa jeŋ asarija.” Kaen jeŋ uugia meleenŋi. ³⁰Kaen meleenŋito, Jonon Farisii ano Kana qaawaa boi oomulu mende meŋ oŋonotiwaajon yoŋonon Anutuwaa areŋa mende teŋ koma Buŋaya gema qeŋ silemale aŋgi.

³¹“Ejemba kete namonon laligojuti, ii mono naamombo so ama oŋombenaga? Yoŋoo siligia ii nomaen? ³²Yoŋonon naamade kaŋa kolooju. Yoŋonon maaket sombenon rama qaa jomo meŋ tondu qama kokaen jeŋkeju, ‘Nono awelo uuniŋ oŋo rii gbawe mende orogi. Nono jingey qaniŋ oŋo mende toroqey saagi.’ ³³Iikawaa kania ii kokaen: Jon Oomulu ejanon kaŋ nene siŋgiŋ laligon wain apu mende nero oŋo iwaajon jeŋkeju, ‘Ome moŋnon uutanon kemerota laligoja.’

³⁴“Siwe gomambaa Eja hoŋanon kaŋ nene neŋ korisoro aŋgi oŋonon jeŋkeju, ‘Mobu, iinon baonon newageen nene qozozonon neŋ wain apu mamaga neŋ takis eja tiliqiligiawo ano kileŋa meme yoŋoo alagiaga laligoja.’ ³⁵Korebore Anutuwaa momakooto koma gbiliŋkejuti, iyoŋoo nanamemengiaa hoŋanon mono momakooto-gianon sokonji, ii qendeemakeja.” Kiaŋ.

Siŋgisono embanon Jiisaswaa kania kele moriro.

³⁶Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonon) eja yoŋoononga moŋnon Jiisas ii iyaŋaa mirianon kaŋ nene newaatiwaa koma hororo. Koma hororo kema mirianon uma nene duŋnon raro. ³⁷ⁱTaon kanon siŋgisono emba mon laligo. Iinon Jiisas Farisii ejawaa mirinon uma rama nene neroti, iikawaa bujuya moma kele unkoowayawo maaro jamo kaaro mon saa qeroti, ii meŋ uma karo. Kaaro ii lalu lanŋonawo qata alabasta iikanon memetaga.

³⁸Uma kaŋ Jiisaswaa kanianon kemeŋ rama kanaiŋ saaro jauŋanon riima kemeŋ kanianon moriro. Moriro waŋ juyanon kereŋ, seleemoto meŋ kotoŋ toboriro kania buutanon kitoŋ neŋ kele unkoowayawonon moriro. ³⁹Moriroto, Farisii ejanon Jiisas koma hororoti, iinon ii iima

^h 7.29-30 Mat 21.32; Luuk 3.12 ⁱ 7.37-38 Mat 26.7; Maak 14.3; Jon 12.3

uutanonj kokaenj romongoro, “Emba koi singisonjgoyawoga. Eja koi kanonj gejatootoo ejaga laligonagati eenj, iinonj mono emba kanianonj oosirijiwaa kania moma kotonaga.”

⁴⁰ Jiisasnonj ii moma kotonj kokaenj meleema jero, “Saimon, niinonj qaa monj jemambaajonj mojenj.” Jero ijoro, “Boi, saanonj jena momaŋa.”

⁴¹ Ijoro Jiisasnonj kokaenj ijoro, “Ejemba woinonj benknonj kema kiti ambowaa monej galeŋaa qisiri. Moŋnonj weenj 500:waa tawaya (Kina 5,000), moŋnonj weenj 50:waa tawaya (Kina 500) kawaa so kiti ambotiwaa qisiri. Qisiri iikawaa so orono. ⁴² Oroma kanagenj kitigara kumbao jero monenŋara qaono amamaari. Amamaari benk galeŋanonj kitigara qetegonj kotonj mesaonj orono. Mesaonj orono iyoroononŋa morononj ii uutanonj mamaga jopagonj muŋkeja?”

⁴³ Kaenj qisiro Saimononj kokaenj meleeno, “Noo momononj kiti somata kotonj mesaonj muroti, iinonj.” Kaenj meleeno jero, “Gii qaa tororo gosin jejaŋ.”

⁴⁴ Kaenj jeŋ embawaanonj eleema kokaenj ijoro, “Emba koi iiba. Niinonj miriganonj koube giinonj kanana sonŋbamambaajonj apu monj mende nonjanto, emba koi kanonj mono kanana jauŋanonj morinj waŋ juyanonj selemooto meŋ kotooro toborija. ⁴⁵ Giinonj buuna mende kitonj nejanto, emba koi kanonj mono mirinonj koube iikanondeenj kaparaŋ koma kanana kitonj neŋ laligoja. ⁴⁶ Giinonj waŋna kele mende morijanto, emba koi kanonj mono kele uŋkoowayawononj kanananonj nomorija. ⁴⁷ Kawaajonj niinonj kokaenj jewe moba: Anutunonj emba kokawaa singisonjgoya mamaga ii mesaonj sonŋbano kawaajonj uutanonj nii mamaga jopagonj nonja. Moŋnonj singisonjgo melaada monj ano Anutunonj singisonjgoya melaada mesaoro iinonj uutanonj boronja monj iigadeenj jopagonj nomakeja.”

⁴⁸ Kaenj jeŋ emba ii kokaenj ijoro, “Niinonj goo singisonjgoga sonŋbama mesaonj.”

⁴⁹ Kaenj jero eja motoonj nene neŋ ragiti, iyonononj kanainj iyanŋiodeenj kokaenj jegi, “Singisonjgo sonŋbama mesaoji, iinonj mono moro ejaga koloomambaa moja?”

⁵⁰ Kaenj jegito, Jiisasnonj embawaajonj jero, “Momalaariganonj mono hamo qeŋ gonja. Saanonj luaenonj kema.” Kiaŋ.

Emba tosianonj Jiisas nanŋonj keŋgi.

8 ¹ Kawaa gematanonj Jiisasnonj liligonj taonja taonja ano gomaŋa gomaŋa kanonj kema Anutuwwa bentotombaa kania jeŋ asarinj Oligaa Buŋa qaanonj ejemba uugia kuunj laligoro. Gowokouruta 12 yonononj iwo motoonj keŋgi. ² ^J Kaanŋagadeenj emba tosianonj iwo keŋgi.

^j 8.2-3 Mat 27.55-56; Maak 15.40-41; Luuk 23.49

Emba ii wala ji injiro omenoj kokojinjinj menj onono laligogi Jiisasnoj menj qeangonj onono. Emba ii kokaenj: Magdalaga emba moŋ qata Maria qagi. Jiisasnoj iwaa uutanonga ome 7 onjotaaro kouma kenji. ³Emba moŋ qata Joana. Iwaa loya qata Kuza iinonj kinj Herodwaa jinjkaronj miri kanonj gawmambaa monej galenaga laligoro. Emba moŋ qata Susana. Yoŋononj ano emba tosaŋa mamaga yoŋononj iyanŋiaa monej esuhinagianonj Jiisas ano gowokouruta kananonj galenj koma nanŋonj ononji. Kiaŋ.

Qosomakororo ejawaa sareqaa

Mat 13.1-9; Maak 4.1-9

⁴Ejembanonj taonj so kanonja horonj Jiisaswaanonj kanj tuunjelembenonj ajoroogi Jiisasnoj sareqaa moŋ kokaenj jero:

⁵“Eja moŋnonj nene kota qosoma kororoomambaaonj keno. Kema qosono kota tosanonj kana goraayanonj kemenj konji. Kemenj konji ejembanonj riinj rikotaagi kanakeewanaa (warawenj) koonja koonja kouma ii nedaborogi. ⁶Kota tosanonj jamo kowonjinonj kemenj konji. Kemenj koma kanonj namo apuyawo mende mokolonj kuragagia kouma soolinj gororonjgogi.

⁷“Kota tosanonj komuntiri waayawononj kemenj konji. Kemenj konji iikanonj ororonj kouma unuugunj qenj turunj bibiloko menj ononji. ⁸Kota tosanonj namo awaanonj kemenj konji. Kemenj koma juma waama honjgia awaa kolonj handewaa so kolonj seigi.”

Qaa ii jedaboronj qa somata kokaenj qaro, “Moŋnonj uugejiawo laligoji eenj, iinonj mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kiaŋ.

Jiisasnoj nomaembaaonj sareqaawaa kania jero.

Mat 13.10-17; Maak 4.10-12

⁹Kaenj jero gowokourutanonj sareqaa kokawaa kaniaaonj Jiisas qisinj mugi. ¹⁰^kQisinj mugi jero, “Anutuwaa bentotonanonj keuma laligowonatiwaa qaa aasangoya ii onjo asuganonj injijowe moma kotojuto, tosaŋa yoŋooonj ii sareqaanonj jewe momakeju. Kaenj moma iyanŋiaa jaagianonj iwoi iimago kania kilenj mende iima kotowuya. Iyanŋiaa gejagianonj qaa tororo momago kania kilenj mende moma asariwuya.”

Jiisasnoj sareqaawaa kania jero.

Mat 13.18-23; Maak 4.13-20

¹¹“Sareqaa iikawaa kania ii kokaenj: Kota qosoma kororoogi, ii Anutuwaanonj Buŋa qaa. ¹²Nene kota kana goraayanonj kemenj konjiti, ii kokaenj: Ejemba tosanonj Buŋa qaa moŋjuto, ii mogi Kilenjaa Toyanonj kanj uugia meleema

^k 8.10 Ais 6.9-10

Siwewaa buŋa koloowubotiwaajon qaa kota ii uugianonŋa qetegon uŋuamakeja. ¹³Nene kota qosono jamo kowonjinon kemeŋ koŋgiti, ii ejemba sareya moŋ. Yoŋonon Buŋa qaa moma ii uuqeeanŋo qaganon moma anŋon komakejuto, uugianon kemeŋ tiigia mende megitiwaajon kamban torodaamo-ŋadeen moma laarin laligogi anŋobatowaa kambanjon mono tama uŋuwaa.

¹⁴“Nene kota qosono kumuntiri waayawonon kemeŋ koŋgiti, ii kokaen: Yoŋonon Buŋa qaa mogi uugianon kemeŋkejato, balonon laaligowaa majakakaya ano monen hina memewaa uugereya koloon bimoon onomakeja. Qabuŋagiawo koloowombaaon koposonŋogi siin kombombaŋa bologa tosanon kaanagadeen uugianon dunŋun Buŋa qaa bibiloko meŋ muŋkeju. Kaen kolooro honŋia qaa auta (gipeya) koloowuya. ¹⁵Kaento, nene kota namo awanon kemeŋ koŋgiti, ii ejemba koi kaanŋa: Yoŋonon Buŋa qaa geja ama mogi uugia awaa gbŋngbaonŋa qaa iikanon kemero soowabotiwaajon mokosinŋon kaparan koma galen koŋgi honŋia awaa awaa mokolonkeju.” Kiaŋ.

Iwoi aasangoya kuuya ii asuganon koloowaa.

Maak 4.21-25

¹⁶^l“Moŋnon lambe me kiwa ootirin monjonon mende koma turuwaa me duŋ baatanon mende ambaa. Ii qaagoto, ii iikawaa duŋ qaganon ano rabaa. Rama asariro tosanon miri uutanon ubombaajon mojuti, yoŋonon iikawaa اساسا iima saanon ubuya.

¹⁷^m“Kaanjadeen uunananon iwoi moŋ mesanŋonin aasangoyanon eji, ii mono asuganon koloowaa. Iwoi moŋ koma turunin eji, ii mono luluunŋi asuganon ewaa.

¹⁸ⁿ“Kawaajon Anutuwaa qaa mojuti, ii mono uu wombogianon ama romonŋon koma gbilin laligowu. Moŋnon momakootoyawo laligoji, Anutunon mono ii toroqen muro somariwaato, moŋnon momakootoya qaa laligojato, ‘Kawo laligojen,’ jeji, Anutunon mono momoya melaa ii kaanagadeen qetegon wambaa.” Kiaŋ.

Jiisaswaa nemuŋkouruta.

Mat 12.46-50; Maak 3.31-35

¹⁹Jiisasnon kaen jeŋ laligoro nemuŋ kourutanon ii iibombaajon kagito, ejemba tuun somatanon ologon eligogitiwaajon kosianon kembombaajon amamaagi. ²⁰Amamaan nanŋi moŋnon kokaen ijoro, “Goo nemuŋkoanŋa mono seleenŋen nama gii giibombaajon moju.”

²¹Ijoroto, Jiisasnon kokaen meleema inijoro, “Ejemba koi Anutuwaa Buŋa qaa moma teŋ koma koma gbilinkejuti, iyoŋonon mono noo nemuna ano kouruna kolooju.” Kiaŋ.

^l 8.16 Mat 5.15; Luuk 11.33 ^m 8.17 Mat 10.26; Luuk 12.2 ⁿ 8.18 Mat 25.29; Luuk 19.26

Jiisasnoŋ jero raidimboŋ goronŋ qero.

Mat 8.23-27; Maak 4.35-41

²²Weeŋ moŋnoŋ Jiisasnoŋ gowokouruta kokaenŋ injjoro, “Mono mesaonŋ apu aŋgoŋ kotoŋ leegenŋ keubonja.” Kaenŋ jero waŋgonoŋ motoonŋ uma apu aŋgoŋ qaganonŋ kenŋgi. ²³Kema opo sel mororonŋgogi haamononŋ naŋgoro kenŋgi Jiisasnoŋ gaonŋ ero. Ero haamo raidimboŋ apu aŋgonoŋ gilinŋ siri qindiiro waŋgo uutanonŋ kemero. Kemeŋ saa qemambaajonŋ ano tiwilaawombaajonŋ aŋgi.

²⁴Tiwilaawombaajonŋ ama gowokourutanonŋ kema mindiinŋ ijogi, “Poŋ Somatanana, mono nono aŋgonoŋ tiwilaawombaajonŋ anjonŋ.” Kaenŋ ijogi uuta tooro musu ano apu aŋgombaa siria kokaenŋ jeŋ kotoŋ orono esuŋgaranonŋ kamaaro goronŋ qeŋ ero.

²⁵Kaenŋ kolooro injjoro, “Oŋoo momalaarigia ii dakanonŋ?” Kaenŋ injjoroto, yoŋononŋ awawalinŋ qarasonbugia moma jegi, “Yei! Eja koi naa ejaga laligoja? Iinonŋ musu ano kowe siri jeŋ kotoŋ orono jeta teŋ konjao.” Kianŋ.

Omenonŋ bao uugianonŋ kemegi ejanonŋ qeaŋgoro.

Mat 8.28-34; Maak 5.1-20

²⁶Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo toroqenŋ opo sel mororonŋgogi haamononŋ naŋgoro kema apu aŋgoŋ kotoŋ Galili prowins leegenŋ Gerasa gomanonŋ keugi. ²⁷Iikanonŋ keuma sakasinonŋ uro eja omeyawo moŋ taononŋga kaŋ Jiisas mokolooro. Eja ii qasirinonŋ laligonŋ qamowaa jamo kobaa osonŋ uroroogi egiti, iikanonŋ eŋ laligoro. Kambaŋ koriga opo maleku mende mouma miri mombaa uutanonŋ mende eŋ laligoro.

²⁸⁻²⁹Omenonŋ kambaŋ koriga horonŋ ureenŋ muro eja mamaganonŋ boria bota qeŋ kania gbadononŋ (tapenonŋ) somonŋonŋ galeŋ koma laligogito, tapeya ii hororo riiqiuro omenonŋ kuuro balonŋ qararaŋkonŋkonŋonŋ kema laŋ laligoro. Kawaajonŋ Jiisasnoŋ omeya ii kokaenŋ jeŋ kotoŋ mumambaajonŋ ano, “Ome bologa, gii mono kouma eja koi mesaonŋ kemba.” Kaenŋ jemambaajonŋ ano Jiisas iima silama namononŋ kosianonŋ kemeŋ qa gigilaŋ kokaenŋ qaro, “Ae Jiisas, gii Anutu uutaa meria koloojaŋ. Gii mono nomaenŋ ama nomambaajonŋ koi kajaŋ? Niinonŋ welema gonjeŋ: Gii siimbobolo geriawo mende ama nomba.”

³⁰Kaenŋ qaro kokaenŋ qisiro, “Gii qaga moro?” Omejiilanŋ mamaga uutanonŋ kemeŋ laligogitiwaaajonŋ “Qanana Lijon jejonŋ,” jegi. Ii ananaa qaanonŋ Kere tuuŋ somata. ³¹Kaenŋ jeŋ Jiisas kokaenŋ welema mugi, “Gii nonotaŋ ome roŋ dusiita qaa iikanonŋ kemebombaajonŋ mende jeŋ kotoŋ nonomba.”

³²Kosogianonŋ maronja kanonŋ bao tuuŋ somata moŋ gbojoja uutanonŋ kuluuma laligogi. Kawaajonŋ ome yoŋononŋ kokaenŋ jeŋ welema mugi, “Gii

saanon jena nono bao yonoo uugianon kemebona.” Welema mugi “Mono kema kemebu,” jeŋ koton onono. ³³Jeŋ koton onono eja uutanonga kouma kema bao uugianon kemegi. Kemegi bao tuuŋ yononon luguŋ newonewonon kema jororonon apu angonon kemen nemoton komugi.

³⁴Iikaen kolooro bao galeŋ yononon ii iima taon ano gomaŋ boleboole kanon kok koma unjurama kema buju qaa ii jegi. ³⁵Jegi moma ejemba jaasonon yononon iwoi kolooroti, ii iibombaajon kagi. Kaŋ Jiisaswaanon kouma eja uutanonga omenon kougiti, iinon Jiisaswaa kanianon raro mokoloogi. Opo selekopaaya tororo somonon uuta tooro roromongoya kuuya asugiro iima awawaligi. ³⁶Eja omeyawo iinon nomaen qeangoroti, ii iigitinon injjogi.

³⁷Injjogi moma mamaganon awawalin qarasombugia mogi. Kawaajon Gerasa gomambaa ejemba tuuŋ kuuya yononon Jiisasnon onomesaowaatiwaaajon welema mugi. Welema mugi eleema kemambaajon wanonon umambaa ano. ³⁸Umambaa ano eja uutanonga ome kougiti, iinon kaŋ Jiisaswo motoon kema laligomambaajon qisiro. Kaen qisiroto, Jiisasnon qotogon wasin muŋ kokaen ijoro,

³⁹“Gii mono eleema miriganon kema Anutunon angoletto somasomata meŋ gonoti, iikawaa sunduya jena mobu.” Kaen ijoro kema Jiisasnon angoletto somasomata meŋ muroti, iikawaa qaaya ii taon uutanon liligon gomaŋ so jeŋ seiro. Kiaŋ.

Jairusnon borataajon Jiisas qama kooliro.

Mat 9.18-26; Maak 5.21-43

⁴⁰Ejemba kuuya Jiisaswaaajon mambongi eleema karo tuuŋa tuuŋa koma aisoon horon mugi. ⁴¹Qamakooli miriwaa qaa galeŋ mon qata Jairus iinon kaŋ Jiisaswaa batanon kemen simin kuma mirianon kawaatiwaaajon qama koolin muro. ⁴²Merauruta qaato, borata guaŋ motoonon gbania 12:waa so laligon komumambaajon ano. Jiisas koma horon mugi keno ejembanon leeleo ologon utama mugi. Kiaŋ.

Emba jiawonon Jiisaswaa malekuya oosiriro.

⁴³Utama muŋ kenŋi kanon batugianon emba mon laligoro. Iinon koinsa gbani 12 kawaa so iima ji kiro laligoro. Iinon selegaleŋ yonoo tawagia mon hinaya kuuya gilin laligoro selegaleŋ kuuyanon meŋ qeangowombaajon amamaagi. ⁴⁴Emba kanon Jiisaswaa gematanon kema malekuyaa kiti susuya oosiriro iikanondeen saya juguro.

⁴⁵Jiisasnon qisin jero, “Moronon noosirija?” Kaen jeroto, ejemba kuuyanon ii qakoongi Piitonon ijoro, “Somatana, ejemba tuuŋonon ologon utama aon kaŋ goosiriju.”

⁴⁶Ijoro Jiisasnon jero, “Qaago, mononon noosiriro esuŋna mon keno mojen.” ⁴⁷Kaen jero embanon “Kaniaan mokoloja,” jeŋ jeneŋa ororo

karj Jiisaswaa batanoj siminj kuma jiaa kania ano oosirinj iikanondeen qeangoroti, iikawaa kania asuganoj jero ejemba tuuj kuuyanog mogi. ⁴⁸Mogi Jiisasnoj kokaen ijoro, “Borana, momalaariganog mono menj qeangog gonja. Saanoj uubonjonog kemba.” Kiaj.

Jiisasnoj Jairuswaa borata menj gbiliro.

⁴⁹Qaa kaen ijog nano qamakooli miriwaa qaa galenja mirinogga monog welenj karj Jairus ijoro, “Boraganog komuja! Kawaajog mono boiwaa qaganog lombo toroqenj mende amba.”

⁵⁰Ijoroto, Jiisasnoj qaa ii moma qamakooli miriwaa qaa galenj kokaen ijoro, “Toroko mende moba. Mono uumotoog ama nii moma laarinj nona boraganog qeangowaa.”

⁵¹Kaen ijog iwaa mirinog kema ejemba tosaaja ogomesaog Piito, Jon, Jeims ano borawaa nemunmanja iigadeen ujuano iyanjioddeen miri uutanoj ugi. ⁵²Ugi ejemba kuuyanog jinjenj qama saama amburerej megito, Jiisasnoj jero, “Tinog mende komujato, gaogga eja. Kawaajog mono saa mesaowu.”

⁵³Kaen jero jonogsisi kaaja kolooro “Mono komuja!” qaa ii moma jomoma mugi. ⁵⁴Jomoma mugito, bora ii borianoj menj qama ijoro, “Borana, mono waaba.” ⁵⁵Kaen ijoro kokoosuyanog eleeno iikanondeen waama nano. Nano nene mugi newaatiwaaajog jero. ⁵⁶Nemunmanjanog ii iima waligorito, Jiisasnoj iwoi koloroti, iikawaa bujuya monj jegi mobubotiwaajog songo ama ogono. Kiaj.

Jiisasnoj gowokouruta 12 wasinj ogono.

Mat 10.5-15; Maak 6.7-13

9 ¹Jiisasnoj gowokouruta 12 ii ogono ajoroogi omejiilanj kuuya konjoma ogombutiwaaajog ama ji wiji menj qeangowutiwaaajog kusunja esunmumuyawo ogono. ²Ku-usunj ogoma kokaen jenj wasinj ogono, “Ogo mono kema Anutuwaa bentotombaa kania ejemba jenj asarinj ogoma ji ejemba menj qeangog ogoma laligowu.” ³°Wasinj ogoma injjoro, “Ogo kana kembutiwaaajog iwoi monj mende menj kembu, taa gbaru mende, geso mende, kana samog mende ano soojaakota mende. Maleku samog mendeto, motooggo mewu.

⁴“Kema mirinog daen daen keubuti, mono iikanondeen laligog gawog menj taog ii mesaog kana kembu. ⁵Kema laligog miri monog keugi mende koma horog ogoma qaagia mende mogi telambelangia mono kokaen jenj qendeema ogombu, ‘Nono ogoo balonog kanij sububunj kana tambonananog mokotaaji, ii mono qesaanij ogolangiaanog eleema kemebaa.’ Kaen jegi kaniagia solanja moma kotogi saanoj taog ii mesaog toroqenj kembu.”

° 9.3-5 Luuk 10.4-11; Apo 13.51

⁶Kaen injjoro mesaonj kema gomaŋa gomaŋa liligonj miri so Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋoma laligoŋi. Kiaŋ.

Herodnoŋ Jiisaswaajonj sisau ano.

Mat 14.1-12; Maak 6.14-29

⁷Iwoi kuuya kolooroti, iikawaa qabuŋayanonj seiŋ balonj bakayaa (Galili prowinswaa) kiŋ Herodwaa gejianonj kemero moro. Ejemba tosiannonj kokaenj jegi, “Jon Oomulu ejanonj mono koomunonŋa waama laligoja.” Kawaajonj kiŋnonj qaawaa moŋgama sisau ano. ⁸Anoto, tosiannonj jegi, “Elaijanonj mombo asugiŋ laligoja.” Tosianonj toroqen jegi, “Gejatootoo eja walaga yoŋoononŋa moŋnonj mono gbiliŋ waama laligoja.” ⁹Kaen jegito, kiŋ Herodnoŋ kokaenj jero, “Jon Oomulu eja ii niinonj jewe aroya kotogito, mombaa qaaya kaen jegi mojeŋi, ii mono morononj?” Kaen jeŋ Jiisas iimambaajonj kaparaŋ koma jejeromonromon ano. Kiaŋ.

Jiisasnonj eja 5,000 nene uŋuagiŋo.

Mat 14.13-21; Maak 6.30-44; Jon 6.1-14

¹⁰Wasiwasi eja aposol yoŋononj Jiisaswaanonj eleema iwoi ama megiti, iikawaa sunduya kuuya ijogi. Ijogi uŋuama ejemba qenjaaro sombenŋia mesaonj taonj qata Betsaida kawaa kosianonj iyanŋia siri gbamejanonj laligowombaajonj kenŋi. ¹¹Kenŋito, ejemba tuuŋ yoŋononj ii moma Jiisas gematanonj otaanj kenŋi. Kema Jiisas-waanonj kagi koma horonj oŋoma Anutu bentotombaa kania jeŋ asariŋ ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋono.

¹²Kaen ama laligoro ween jaaya tegonj kememambaajonj ano. Kaen kolooro gowoko 12 yoŋononj kaŋ Jiisas kokaenj ijogi, “Nono balonj gbameŋa koi kanonj laligoŋoniwaajonj gii saanonj ejemba tuuŋ koi wasiŋ oŋona gomaŋ miri kosere kosere rama kenjuti, iikanonj kema eemiri ano nembanene mokoloowu.”

¹³Kaen ijogito, kokaenj injjoro, “Oŋononj mono oŋoanŋio ii nene uŋuagiwu.” Kaen injjoro meleenŋi, “Nono bered 5 ano sora woi iikayadeen meŋ laligojonj. Kawaajonj nomaen ambonaga? Nono saanonj kema ejemba tuuŋ koi kuuya yoŋoojonj nene sewanŋa mewonaga me? ¹⁴(Yoŋononj eja 5,000:baa so laligoju.)” Kaen meleenŋi gowokouruta kokaenj injjoro, “Oŋononj mono ejemba injijonj mendeema oŋonŋi tuuŋ so 50:waa so nene newombaajonj ajoroonj kamaanŋ rabu.”

¹⁵Injjoro iikaen ama mendeema oŋonŋi ejemba kuuyanonj kamaanŋ tuuŋa tuuŋa rama kenŋi. ¹⁶Rama kenŋi bered 5 ano sora woi ii meŋ Siwenonj uuro uro kotuegoro. Kotuegonj bered motonj gowokouruta oŋono ejemba tuuŋ so mendeema batugianonj anŋi. ¹⁷Batugianonj anŋi korebore

^p 9.7-8 Mat 16.14; Maak 8.28; Luuk 9.19

nej nej timbiringogi. Nene kitia reemonja mesaogiti, ii gowoko yononon menj kululuugi konde 12 kanonj kemenj saa qero. Kiaj.

Piitononj Jiisaswaa kania jokolooro.

Mat 16.13-20; Maak 8.27-30

¹⁸ Kambanj monjonj Jiisasnonj iyanodeenj gomanj mongenj qama kooliro gowokourutanonj iwo laligogi qisinj onjoma kokaenj injjoro, “Ejembanonj noojonj nomaenj jenkeju? Nii moroga koloojenj?”

¹⁹ “Injjoro meleema kokaenj jegi, “Tosianonj ‘Gii Jon Oomulu ejaga koloojanj,’ jenkejuto, tosonianj ‘Gii Elaija koloojanj,’ jenkeju ano tosonianj toroqenj kokaenj jenkeju, ‘Gii gejatootoo eja walaga yonoononga monjonj koomunonja waama laligojanj.’ ”

²⁰ “Kaenj jegi kokaenj qisinj onjono, “Ano onjoangio noojonj nomaenj jeju? Nii moroga koloojenj?” Qisinj onjono Piitononj meleema ijoro, “Gii Anutuwaanonj Hamoqeqe Toya Kraist koloojanj.” Kiaj.

Jiisasnonj komumambaa qaaya jero.

Mat 16.20-28; Maak 8.30–9.1

²¹ Kaenj qisinj onjono kania asuganonj jegi monjonj mobutiwaajonj songo kotakota ama onjono. ²² Jiisasnonj jero, “Siwe gomambaa Eja honjanonj mono siimbobolo mamaga mobaa. Kantriwaa jotamemeya, jigo gawonj galenj ano Kana qaawaa boi yonononj mono gema qenj qegi komuwaa. Komunj weenj karonj kolooro koomunonja waabaa.” Kiaj.

Kraist otaawombaa sewanja.

²³ ^s Jiisasnonj ejemba kuuya ii qaa kokaenj injjoro, “Monjonj noo gemananonj notaanj kamambaaajonj moji, iinonj mono iyanjaa uuseliaa siinj kombombanja bologa gema qero ‘Bunja gbiliala menj kaja,’ jenj sisiala megij siimbobolo ii bisimakeba. Ii maripoononj komuwaatiwaa so mokosinjonj nii notaanj kawa.

²⁴ ^t “Monjonj laaligoya iyanjaajonj anjonj koma iyanjaa jaajaa laligoji, iinonj mono laaligoya honja somonjoro soowaa. Soowaato, monjonj balombaa laaligoya noojonj ama qeleema togonj nombaa, iinonj mono laaligo honjaa kania mokolonj kotiinj laligowaa.

²⁵ “Monjonj balonja balonja iyonjoo ilawoilaya kuuya koma hororo bunjaya kendabororo uutaa laaligoya menj soonj silemale laligonj komuro Anutunonj qaaya jenj tegoro gere sianonj kemenj unjayanonj tiwilaaro mende sokombaa. Esuhinaya iikanonj mono uukoisoro mende ama mubaa. Qaago totoonj!

⁹ **9.19** Mat 14.1-2; Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8 ^r **9.20** Jon 6.68-69 ^s **9.23** Mat 10.38; Luuk 14.27 ^t **9.24** Mat 10.39; Luuk 17.33; Jon 12.25

26 “Moŋnoŋ noo qana ano Buŋa qaana meŋ kamaaŋ anŋi, ii Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kaŋagadeeŋ iima tiiwaa. Iinoŋ kanageŋ Siwe gajoba toroya yoŋowo koi kamaagi iyoŋonoŋ, aŋaa ano Maŋaa asamararaŋgia iima aaruwuya. Kambaŋ iikanoŋ eja me emba kaŋa mono iima tiŋ mubaa. 27 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ inŋiwoe mobu: Koi nanjuti, oŋoo batugianoŋga toŋianoŋ Anutuwaa bentotoŋaa hoŋanoŋ koloowaati, ii iima kotowuya. Jaawo laligoŋ koomuwaa siimboboloya mende mogi asugiro ii iibuya.” Kiaŋ.

Jiisaswaa selianoŋ letono.

Mat 17.1-8; Maak 9.2-13

28 “Qaa ii inŋjoro weeŋ 8:waa so tegoro Jiisasnoŋ Piito, Jon ano Jeims uŋuama baŋanoŋ uma Anutu qama kooliro. 29 Qama kooliro iikanoŋ jaasewaŋaa kaitanioŋ letoma qaita moŋ kolooro. Malekuyanog tualalakota koloŋ kokobilibiliawo asariro. 30 Iikanondeeŋ iigi eja woinoŋ asugiŋ Jiisaswo qaa qaa amigi. Ii Mooses ano Elaija. 31 Asamararaŋ uutaŋoŋ asugiŋ Jiisaswo qaa kokaeŋ amiŋ mogi, “Anutunoŋ Jiisas siimbobolo moma komuwaati-waajoŋ wasiro kamaaŋ uulaŋawo Jerusalem sitinoŋ keno areŋ iikanoŋ hoŋawo koloodorowaa.”

32 Kaeŋ amiŋ mogito, Piitonoŋ alawoita yorowo jaagianog bimooro gaog egi. Egito, gaonoga uugia tooro jaagia uuŋ Jiisaswaa asamararaŋa ano eja woi iwo naniti, ii inŋiigi. 33 Inŋiigi nama Jiisas mesaowotiwaajoŋ ani Piitonoŋ Jiisas iŋoro, “Somatanana, nononoŋ koi kanog keraqeeŋgo moŋoŋ. Kawaajoŋ nononoŋ saanoŋ kuuŋ karoŋ mewoŋa: Gooŋoŋ moŋ, Mooseswaajoŋ moŋ ano Elaijawaajoŋ moŋ.” Piitonoŋ kaeŋ iŋoroto, iyaŋaa qaayaa kania ii mende moma kotooro.

34 Kaeŋ jeŋ nano kokolo moŋnoŋ kamaaŋ aŋanoŋ esuuŋ oŋono koosu uutaŋoŋ laligoŋ awawaliŋ jeneŋgia ororo. 35 ^vJeneŋgia ororo naŋgi koosu uutaŋoŋga qa aro moŋ kokaeŋ kamaaro mogi, “Eja koi ii neenaa meranaga. Ii ejemba hamo qeŋ oŋomambaajoŋ meweŋgoŋ mube. Mono iwaa qaaya moma laligowu.”

36 Qa aro iikanoŋ kamaaro moma gowoko yoŋonoŋ iikanondeeŋ uuŋ Jiisasnondeŋ nano iigi. Baŋanoŋ iwoi iigiti, iikawaa bujuya ii kambaŋ iikanoŋ mende jeŋ qaagia bogoro laligogi moŋnoŋ moŋ mende moro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ome otaaro meranoŋ qeaŋgoro.

Mat 17.14-21; Maak 9.14-29

37 Eŋ waagi Jiisasnoŋ gowokouruta karoŋ yoŋowo baŋanoŋga kamaaŋ roganog ejemba tuuŋlelemba inŋiigi. 38 Inŋiigi ejemba tuuŋnoŋga

^u 9.28-35 2 Piito 1.17-18 ^v 9.35 Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 1.11; Luuk 3.22

eja moŋnoŋ qama kokaen ijoro, “Boi, noo merana guaŋga koloojiwaajon mono kaŋ ii iiba. Kawaajon qama kooliŋ gonjeŋ. ³⁹Moba, ome moŋnoŋ ii mendungoro iikanondeen qa gigilaaro utugon muro wolaza hororo buutanonŋa kokopa kamaaŋkeja. Ome iikanonŋ horon ureen muŋ kambaŋ mamaga mende mesaonkeja. ⁴⁰Kaen kolooro goo gowokouruga ome ii otaawutiwaajon welema onjonjento, yonjonon ii amamaaju.”

⁴¹Kaen ijoro Jiisasnoŋ meleema muŋ jero, “Yei, balombaa ejemba yaŋgiseŋ ano iriŋqiriŋgiawo, niinoŋ mono kambaŋ dawo onowo laligon qaton unjuwe Anutu mende moma laarigi siimbobolo momakemaŋa? Meraga mono wama koi kawao.”

⁴²Mera ii wama karo kambaŋ iikanonŋ kaanagadeen omenoŋ mera utugon orogon muro wolaza hororo. Kaen kolooroto, Jiisasnoŋ ome ii jeŋ muro mesaoro mera meŋ qeaŋgon maŋa muro. ^{43a}Anutuwaawo ku-usuŋa somatanonŋ kaen asugiro kuuyanonŋ ii iima newogia tegoro waliŋgogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ koomuyaa Buŋa jero indiŋ woi kolooro.

Mat 17.22-23; Maak 9.30-32

^{43b}Jiisasnoŋ iwoi kuuya ii meroti, iikawaajon ejemba kuuyanon waliŋgogi Jiisasnoŋ kambaŋ iikanonŋ gowokouruta qaa kota kokaen inŋijoro, ⁴⁴“Qaa koi mono geja ama mobu: Anutunonŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa ii balon ejemba sisiwerowerogiawo yonoo borogianonŋ ama muro kemebaa.” ⁴⁵Qaa kota ii inŋijoroto, ii mende moma kotogi. Anutunonŋ ii koma tururo aasaŋgoyanonŋ ero ii mende moma asarigi ano kania nomaen, ii qisiwombaaajon kokodundun aŋgi. Kiaŋ.

Gowoko batugianonŋ morononŋ uuta kolooja?

Mat 18.1-5; Maak 9.33-37

⁴⁶“Gowoko nonoononŋa ‘Morononŋ uuta kolooja?’ jeŋ qaa ii romonŋgogi. ⁴⁷Ii romonŋgogito, Jiisasnoŋ uuroromonŋgogia moma kotonŋ naamade melaa moŋ meŋ koorononŋ ano nano. ^{48x}Nano kokaen inŋijoro, “Kuuya onoononŋa moŋnoŋ kamaaŋqegeta konoga kolooji, iinoŋ mono uuta kolooja. Kawaajon moŋnoŋ naamade koi noo qananonŋ mirianonŋ koma horon kalaŋ kombaati, iinoŋ mono nii koma horon nombaa. Moŋnoŋ nii koma horon nombaaati, iinoŋ wasiŋ nonoti, mono ii kaanagadeen koma horon mubaa.” Kiaŋ.

Moŋnoŋ kerega qaago, iinoŋ mono alaga kolooja.

Maak 9.38-40

⁴⁹Kambaŋ kanonŋ Jononŋ kanaiŋ qaa kokaen ijoro, “Somatana, eja moŋnoŋ goo qanonŋ omejiilanŋ konjoma onono iiniŋ. Iinoŋ nonowo mende liligon laligojiwaajon nono ii qotogon muniŋ.”

^w 9.46 Luuk 22.24 ^x 9.48 Mat 10.40; Luuk 10.16; Jon 13.20

⁵⁰Kaen ijoroto, Jiisasnoŋ kokaen ijoro, “Ii mende qotogonj mubu. Moŋnoŋ mende qotogonj oŋomakeji, iinonj mono oŋoanŋgiaa areŋnoŋ laligoja. (Kawaajonj oŋo mono noo alauruna tosaanja ii anŋosisiri meŋ oŋombubo.)” Kiaŋ.

Samaria gomaŋ moŋnoŋoŋ Jiisas gema qegi.

⁵¹Jiisasnoŋ Siwenonj umambaajonj ano. Kawaa kambaŋa torijiwaajonj Jiisasnoŋ nama “Jerusalem sitinonj kemaŋa,” jeŋ jeŋ kotiiŋ kanaiŋ kanaanonj keno. ⁵²Kema qele waladeen ano wala keŋgi. Kanaanonj kema laligonj Samaria prowinswaa gomaŋ moŋnoŋ keuma “Jiisas kawaatiwaajonj mozoqozojonj ambonatiwaajonj kajonj,” jegi. ⁵³Jegito, Samaria yoŋononj Juuda ano Jerusalem jejewili ama oŋomakegitiwaajonj Jiisasnoŋ “Nii Judia prowinsnoŋ Jerusalem jigo waagenj kemaŋa,” jerotiwaajonj miri anŋonj koma yeizozogia mende inŋjogi. ⁵⁴⁷Kaen anŋgi gowokowoita Jeims ano Jon yorononj ii iima jeri, “Oo Poŋ, sombinonŋa gere kamaanj oŋooro qaombuyaga, kaen qama kooliwombaajonj mojanj me qaago?”

⁵⁵Kaen jerito, Jiisasnoŋ eleema temboma jeŋ orono. ⁵⁶Kanoŋa toroqen gomaŋ moŋnoŋ keŋgi. Kiaŋ.

Jiisas otaawombaa mondomondo qaaya.

Mat 8.18-22

⁵⁷Kanaanonj keŋgi eja moŋnoŋ kaŋ Jiisas ijoro, “Gii daen daen kemaati, niinonj mono iikanonj gii gotaanj kamaŋa.”

⁵⁸Ii moma Jiisasnoŋ kokaen ijoro, “Duuyaa kasu yoŋononj jamo diinŋianonj egi kanakeewaj koonj yoŋononj haigia meŋ laligonjkejuto, Siwe gomambaa Eja hoŋanonj mono daenŋenj kema waŋa naa qembononj laarinj haamo menaga?”

⁵⁹Jiisasnoŋ eja mombaajonj ijoro, “Gii mono kaŋ nii notaawa.” Ijoroto, kokaen meleeno, “Poŋ, ii saanonto, maŋnanonj komumambaajonj anja. Kawaajonj mono wala jena kema galeŋ kombe komuro roŋ kombego.”

⁶⁰Kaen meleenoto, Jiisasnoŋ qaaya meleema ijoro, “Mesaowa! Koomuya yoŋononj qamogia koomuya ii saanonj roŋ kombuto, giinonj mono kema Anutu bentotombaa kania jeŋ asariŋ oŋoma laligowa.”

⁶¹⁸Mombo eja moŋnoŋ kouma ijoro, “Poŋ, niinonj gii gotaamambaa siinja mojento, moba, gii saanonj jena wala mirinonj kema tinitosauruna yeizozogia jewego.”

⁶²Ijoroto, Jiisasnoŋ meleeno, “Moŋnoŋ balonj meenjanŋgowaa kinonj ii hoos gematanonj somonŋonj borianonj kinonj maayanonj meŋ nano keno mombo eleema gematanonj uuji, iinonj mono Anutuwaaw bentotononj keuma gawonja mewaatiwaa so mende kolooja.” Kiaŋ.

⁷ 9.54 2 Kiŋ 1.9-16 ⁸ 9.61 1 Kiŋ 19.20

Jiisasnoŋ gowoko 72 wasiŋ oŋono keŋgi.

Mat 9.37-38; 10.7-16

10 ¹Kawaa gematanonŋ Poŋnonŋ gowoko tosaanŋ 72^a ii meweengonŋ oŋono. Aŋo “Taonŋ taonŋ gomaŋa gomaŋa kemaŋa,” jeŋ kanonŋ woi woi metogonŋ wala wasiŋ oŋono. ²^b“Wasiŋ oŋomaŋa,” jeŋ kokaenŋ injjoro mogi, “Anutuwaawaa gawononŋ nene honŋa mamaga momogonŋ ejato, ii meŋ kululuuwombaajonŋ gawonŋ meme ejemba anana afaanjanonŋ laligojonŋ. Kawaajonŋ mono nene honŋa masuqegetaa Poŋa qama kooliŋ mugi gawonŋ meme ejemba wasiŋ oŋono honŋa meŋ kululuuwu.

³^c“Oŋo mono kembu. Mobu, lama yoŋononŋ duuyaa kasu kawalia yoŋoo batugianonŋ kemegi lugunŋ injiwuboti, niinonŋ oŋo iikawaa tani kaanŋa wasiŋ oŋombe kembu. ⁴^dOŋo moneŋ irimuŋ kasa me geso moŋ me kana esu ii mende meŋ kembu. Kema kananonŋ ejemba injiima jeŋkelekele ama yeizozogia mende jewu.

⁵“Kema miri moŋnonŋ uma wala kokaenŋ injijowu, ‘Anutunonŋ mono miri koi kanonŋ luae qero bonjonŋ laligowu.’ ⁶Kaenŋ jegi moŋnonŋ luae aŋgonŋ komambaa so kolooji eenŋ, luaegianonŋ mono iwaa qaganonŋ ubaato, moŋnonŋ ii mende aŋgonŋ kombaati eenŋ, luaegianonŋ mono eleema oŋoanŋgiaa qagianonŋ ubaa. ⁷^eMiri ubuti, mono iikanondeenŋ laligonŋ gawonŋ mewu. Ejembanonŋ gawonŋ meme ejemba laaligogia nanŋgowutiwaa so koloaju. Kawaajonŋ yoŋononŋ nene ano apu oŋombuti, ii mono newu. Miri tosianonŋ lansanŋ mende ewu. Miri sueŋ mende kema kawu.

⁸“Taonŋ iikanonŋ me iikanonŋ keugi koma horonŋ nene oŋombuti, ii mono newu. ⁹Neŋ tosianonŋ kanonŋ ji injiro ewuti, ii mono meŋ qeangonŋ oŋombu. Kaenŋ ama kokaenŋ jegi mobu, ‘Anutuwaawaa bentotoŋanonŋ mono kosere karo iikawaa uutanonŋ keubu.’ ¹⁰^fKaenŋ ambuto, taonŋ moŋnonŋ keugi gema unuwuti, iikanonŋ mono maaketnonŋ me sombenonŋ kema kokaenŋ jegi mobu,

¹¹‘Nono oŋoo taononŋ kaniŋ sububunŋ iwoi kana tambonananonŋ mokotaaji, ii mono riinŋ konjoratininŋ oŋoanŋgiaanonŋ eleema kemebaa. Kemebaato, qaa koi mono moma yagowu: Anutuwaawaa bentotoŋanonŋ mono kosogianonŋ asugija.’ ¹²^gNiinonŋ kokaenŋ injijowe mobu: Anutunonŋ kambaŋ somatanonŋ qemasologenŋgiaa ironŋa meleeno taonŋ iikawaa qaganonŋ ubaati, so iikanonŋ mono Sodom yoŋoo siimbobolo soya uugunŋ toroqenŋ oŋombaa.”^h

^a 10.1 Tosianonŋ weengonŋ 70 jeju. Tosianonŋ 72 jeju. ^b 10.2 Mat 9.37-38 ^c 10.3 Mat 10.16

^d 10.4-11 Mat 10.7-14; Maak 6.8-11; Luuk 9.3-5 ^e 10.7 1 Kor 9.14; 1 Tim 5.18

^f 10.10-11 Apo 13.51 ^g 10.12 Jen 19.24-28; Mat 10.15; 11.24 ^h 10.12 Sodom yoŋononŋ bologa kanjanawo meŋ laligonŋ uugia mende meleengi Anutunonŋ gerenonŋ kondeema oŋono.

Jiisasnoj taon 3 yonoojon 'Yei wosobiri!' jero.

Mat 11.20-24

¹³ *i*“Oo Korazin toya, niinon onoojon ‘Yei!’ jey saajen ano Betsaida toya, onoojon kaanagadeen ‘Yei!’ jey saajen. Niinon yonoonon kembe qaana jewe sostono angoletona ku-usunawo asugiroto, uugia kilen mende meleengi. Angoleto ii waba balonon Taia ano Saidon sitinon asuginagati eej, iyononon mono kamba koriga uugia meleembombaajon kaisareya qendeema resanon lumu aon too arin saabuyaga.

¹⁴ *a*“Saabuyagato, Anutunon kanagen Korazin ano Betsaida yonoo qaagia jey tegon irona meleeno siimbobolo mobuti, kamba somata iikanon ii mono Taia ano Saidon yonoo siimbobolo soya uugun mobuya. ¹⁵*j*Ano Kaperneam toya, Anutunon on saanon metaama onono Siwe gomanon ubuyaga me qaago? Qaago totoon! On mono koomuwaa senjon gomanon kemebuya.

¹⁶ *k*“Mojonon qaagia mobaati, iinon mono noo qaana mobaa. Mojonon gema unuwaati, iinon mono nii gema nuwaato, mojonon nii gema nuwaati, iinon wasin nonoti, mono ii gema qewaa.” Kian.

Gowoko 72 yononon eleema aisoogi.

¹⁷ *l*Gowoko 72^l yononon laligon eleema kan aisoon kokaen jegi, “Pon, nono goo qaganon omejiilan jey koton ononon yononon kaanagadeen qaanana baatanon kema togon kenji.”

¹⁸ *m*Kaen jegi Jiisasnoj meleeno, “Niinon Satan aagogi Siwenonga lugun oobili kaan hagon kemero iibe. ¹⁹*m*Mobu, niinon ku-usun onombe on saanon mokolen, soromaan, kuan kuan ano kerenanaa esunmumuya jetawo kuuya riigi kamaaro haamo ambuya. Kawaajon iwoi mojonon unun mizimizi mende mewaa.

²⁰ *n*“Kawaajon omejiilan yononon qaagia baatanon kenjuto, kilen onoonon korisoro waja ii iikawaajon mende aisoowu. Onoo qagia Siwe gomanon oogi Anutuwa buknon eji, iikawaajon mono honombononga qaa aisoowu.” Kian.

Jiisasnoj aisoon Anutu mepeseero.

Mat 11.25-27; 13.16-17

²¹ *o*Kamba kanon Un Toroyanon Jiisas inaan muro aisoon qaa kokaen jero, “Oo Amana, giinon Buja qaaga momakooto ejemba momo somata megiti, iyonoonon mesanjonato, ejemba merabora kaan iyan giaajon

ⁱ 10.13 Ais 23.1-18; Eze 26.1–28.26; Joel 3.4-8; Aam 1.9-10; Zek 9.2-4 ^j 10.15 Ais 14.13-15

^k 10.16 Mat 10.40; Maak 9.37; Luuk 9.48; Jon 13.20 ^l 10.17 Tosianon weenjon 70 jeju. Tosianon 72 jeju. ^m 10.19 Ond 91.13

mogi poumapou kolooji, ii mono ii injisaana moma asariju. Kawaajon niinonj Siwe gomambaa Ponja gii mepeseen gonjen. Oo Amana, gii geengo kaenj koloowaatiwajaan mona sokono awaa kolooro.

²²“Amananonj mono iwoi kuuya jenj kotoro noo bunjaga kolooro. Amananonj meriaa kania anodeen moma yagoro mojnongj ii mende moja. Kaanagadeen mojnongj Amayaa kania mende moma yagoro Merianondeen ii moja ano ejemba meweengon onoma yonoojonj ii injisaambaati, iyonononj mono Ama moma mubuya.”

²³Jiisasnoj kaen jenj gowokouruta yonoononj eleema iyangiodeen olonj kokaen injjoro, “Daen yonononj onjo iwoi iijuti, ii iima mono jaagiaajon ama simbawonj koloou. ²⁴Iikawaa kania ii kokaen: Niinonj qaa kokaen injjowe mobu, Gejatootoo ejemba ano kinj eja ponj mamaganonj onjo iwoi koi iijuti, ii iibombajaanj awelegonj laligogito, ii mende iigi. Onjo qaa koi mojutu, iyonononj ii mobombajaanj awelegonj laligogito, ii mende mogi.” Kianj.

Jojoponj qaa wana woi ii nomaenj?

Mat 22.34-40; Maak 12.28-31

²⁵°Kana qaawaa boi mojnongj waama Jiisas timbi ama kokaen qisij munj ijoro, “Boi, niinonj mono nomaenj ama laaligo kombompana tetegoya qaa bunja qenj aowenaga?” ²⁶Ijoro Jiisasnoj kokaen meleema qisiro, “Mooseswaa Kana qaanonj qaa nomaenj oogita eja? Iikawaa kania ii nomaenj?” ²⁷°Qisiro meleema jero, “ ‘Gii uugabaga, unjaga, ku-usunja ano roromongoga jumunja iikanonj mono Ponj Anutuga jopagonj laligowa,’ ano ‘Geengga jopagonj aonkejanj, iikaanjadeen mono ejemba kuuya jopagonj onoma laligowa.’”

²⁸°Jero Jiisasnoj meleeno, “Dindiņa meleenjanj. Ii tenj koma laaligo kombompanaa bunja koloowaga.” ²⁹Kaenj meleenoto, Kana qaawaa boinonj ‘Ii tenj koma solanja koloojenj,’ kaenj romonjonj kaniaya qendeemambajaanj moma Jiisas ijoro, “Ejemba batugianonj laligonj koubeti, iyonoononja mono morowaajonj jejanj? Nii mono moroga mende jopagonj mubenaga?”

Samaria ejanonj gbilibuurunj eja kiankomunj muro.

³⁰Kaenj jero Jiisasnoj meleema jero, “Eja mojnongj Jerusalem siti mesaonj Jeriko gomanonj kemenj kanaanonj kikekakasililij yonoo borogianonj kemero megij. Menj hina iwoiya wama opoya qetegonj gbilibuurunj qenj giliņ kenji komumambajaanj ama ero. ³¹Enj mambono jigo gawonj galeņ mojnongj kana iikayadeen kema iima iima sisiriņ kana leegenja kema uugunj keno. ³²Keno mambono jigo gawonj eja (Liwait)

ⁿ 10.22 Jon 3.35; 10.15 ^o 10.25-28 Mat 22.35-40; Maak 12.28-34 ^p 10.27 Lew 19.18; Dut 6.5 ^q 10.28 Lew 18.5

moŋnoŋ iikanonŋ kouma iima kaanŋiadeeŋ iima sisiriinŋ uuguŋ keno.

³³Kenoto, Samaria prowinswaa eja^s moŋnoŋ kana iikayadeeŋ kema eroti, iikanonŋ keuma iima wosoya moma iima kobooro.

³⁴“Iima koboŋ kosianonŋ kemeŋ wija kele ano wain apuyanonŋ morinŋ esuuro. Wija esuunŋ meŋ kobibiinŋ donŋiya qaganonŋ ama wama qenjaaro ee mirinonŋ kema ama kalaŋ koma muro. ³⁵Kalaŋ koma muŋ eŋ waama umugawodeeŋ weeŋ woiwaa tawaya (Kina 20) unjuma qenjaaro miriwaa toya muŋ ijoro, ‘Eja koi mono kalaŋ koma muŋ laligona moneŋ gonjeri, ii mende sokoma uuguwaati eeŋ, ii mono eleema kaŋ kanonŋ toroqenŋ gomaŋa.’ ³⁶Eja karoonŋ kaniagia kaenŋ qendeenŋi. Eja kikekakasililinŋ yoŋoo borogianonŋ kemeroti, iwaa alia morononŋ kolooro? Yoŋoononŋga morowaajonŋ mona, ii uukalenŋ muro?”

³⁷Qisinŋ muro meleeno, “Kiankomuŋ muroti, iinonŋ.” Kianŋ meleeno Jiisasnonŋ ijoro moro, “Gii mono kema kaanŋiadeeŋ ama laligowa.” Kianŋ.

Jiisasnonŋ Marta Maria yorowo kusu raro.

³⁸‘Jiisasnonŋ gowokouruta yoŋowo kananonŋ keŋgi Poŋgianonŋ gomaŋ moŋnoŋ keuro. Keuro emba moŋ qata Marta iinonŋ koma horonŋ muro mirianonŋ uro. ³⁹Martawaa koga qata Maria laligoro. Iinonŋ Poŋ iima kosianonŋ kamaanŋ rama Buŋa qaa jeroti, ii geja ama awutambaŋa koma moro. ⁴⁰Moroto, Martanonŋ lombanŋ gawononŋ hororo kema kaŋ amaqamamaa ama Jiisaswaaajonŋ ijoro, “Poŋ, konanonŋ nomesaoro neenodeeŋ weleŋ gawonŋ mewe mona sokonja me qaago? Kawaajonŋ mono Maria jena kaŋ ilaanŋ nombaa.”

⁴¹Ijoro Poŋnonŋ meleema ijoro, “Marta Marta, gii iwoi kania kania kawaajonŋ majakaka ano motoqoto moma koroboro laligonŋ geriawo ama nanjanŋ. ⁴²Kaenŋ nanjanto, majakaka motoonŋgo moŋ meŋ meŋ kotiiniŋ sokombaa. Nono iwoi seiseiya kawaajonŋ mende amamaajonŋ. Marianonŋ gosinŋ uuwaa teeya meagonŋ aomambaajonŋ meweenŋonŋ simbawonŋawo kolooja. Laaligowaa bakaya awaa ii moŋnoŋ moŋ mende wambaa.” Kianŋ.

Jiisasnonŋ qamakooliwaa kania kuma onono.

Mat 6.9-13; 7.7-11

11 ¹Jiisasnonŋ gomaŋ moŋnoŋ qama koolinŋ laligoro tegoro gowokouruta yoŋoononŋga moŋnoŋ kokaenŋ ijoro, “Poŋ, Jon Oomulu ejanonŋ gowokouruta qamakooliwaa kania kuma ononoti, gii mono kaanŋiadeeŋ nono kuma nonomba.”

²Ijoro Jiisasnonŋ kokaenŋ inŋijoro, “Ono mono qama kooliwonjenŋ kokaenŋ jewu:

^r 10.33-34 2 Hist 28.15 ^s 10.33 Juuda yoŋononŋ Samaria ejemba jejewili ama onoma laligogi. ^t 10.38-39 Jon 11.1

Ama, geengaa qaganonj mono toroya ewa. Mono galej koma nonona bentotonjgaa honja koloowa. (Goo uusiingaa Siwenon tej komakejuti, ii mono namononj kaanagadeenj koloowa.)

3 Gii mono weej so nembanene sonananonj nonomba.

4 Tosianonj singisonjgo ama nononjgiti, nono kuuya iyonoo singisonjgogia ii mesajonj eej, gii mono iikawaa so nonoononj singisonjgo songbama nonomba.

Angobatononj kamaan nunuwabotiwaajonj mono anjonj koma nonoma Kilejaa Toyaa borianonja metogonj nonomba.”^u

⁵Jiisasnonj toroqej kokaen injjoro, “Onoononja monjonj gomantiinja ruujanonj aliaa mirinonj kema mindiinj kokaen ijowaa, ‘Alana, bered karoonj nona kitia era meleema gomaña. ⁶Alana monjonj kananonj laligon noononj kouro nenena qaagotiwaajonj wagimambaajonj monjanjen.’ ⁷Kaen ijoro alianonj miri uutanonja kokaen meleema ijowaa, ‘Gii gaonj gbili qej nononjanj. Nii nagu koma qaqanj suluwe meraboraaurunanonj niwo tambomaeenana tamboma gaonj ejonj. Kawaajonj waama ii gomambaajonj amamaajen.’ ⁸Kaen jewaato, niinonj injjowe mobu: Miri toyanonj alia koloojiwaajonj ama mende waama mubaato, ii kilej kaparanj koma jen nanjiwaajonj ii saanonj waama qisijiwaa so kuuya mubaa.

⁹“Niinonj iikawaa bakaya ii kokaen injjowe mobu: Mono Anutu qama kooliwu. Qama kooligi iwoi onjombaa. Anutuwaanonj mono iwoiwaa borojanj menj monjgambu. Ii monjgangi qendeenonj mokoloowuya. Nama nagunonj qewu. Qegi nagu tama onjombaa. ¹⁰Monjonj Anutu qama koolinjeji, iinonj mono iikawaa kitia buña qej aowaa. Iwoiwaa monjgamakeji, iinonj mono iwoi mokoloowaa. Nagunonj qenkejiwaajonj mono nagu horonj mubaa.

¹¹“Manjruna onjooonja morononj kokaen kolooja: Merianonj sorawaajonj qisiro kitianonj qato mubaa ¹²me kuru kotaajonj qisiro kuanjkuanj mubaa? ¹³Kawaajonj onj ejemba bologa koloju ano kilej kalenj awaa awaa ii meraboraaurugia onjombombaaajonj mojuti eej, Siwe Manjanananonj mono kalenja nomaen anjonj konaga? Iwaa uutaa nanamemenja ii nunuugunj qaita monj kolooja. Kawaajonj Unja Toroyaajonj qama koolinj qisij mubuti eej, iinonj mono sijanonj Unja ii wasiro uugianonj kemebaa.” Kiañ.

Jiisasnonj ome yonoo esungia uugunj qero kamaaja.

Mat 12.22-32; Maak 3.20-27

¹⁴Omenonj eja monj qaamuunj menj muro moto laligoro Jiisasnonj omeya ii otaaro kouma keno neselaja lolooro mombo qaa jero. Qaa jero ejemba tuunj yonononj ii iima waliogogi. ¹⁵Waliogogito, yonoononja tosiannonj

^u 11.4 Tosianonj qaa ii kokaen meleema jenkeju: kilejanonja metogonj nonomba.

^v 11.15 Mat 9.34; 10.25

kokaen jegi, “Iinonj mono omejiilanj yonoo pongia Iimolanj iwaa ku-usunonj ome onjotaankeja.”

¹⁶ “Kaen jegi tosanonj Jiisas qaawaa timbinonj horowombaaajonj iijonjonj kokaen qisigi, “Gii mono jen kotona sombinongga angoletto monj asugiro iibonja.” ¹⁷ Qisigito, iinonj uu roromonggogia modaboronj kokaen injjoro, “Kantri daen yonoo galejurugianonj batugianonj angowowo ama jumbuti, iyonononj mono tiwilaan aogi kantrigianonj bolinj saoyagadeen ewaa. Kaanagadeen miri mombaa kanageso yonononj jumbuti, mirigianonj mono qeqlalan ewaa.

¹⁸ “Mobu! Satambaa kanageso yonononj kaanagadeen batugianonj angowowo ama jumbuyagati een, iyonononj mono galejkonjonj gawongga mewombaaajonj amamaagi ometotongianonj mono nomaen nanaga? Onjo noojonj kokaen jeju: Iinonj Iimolambaa esunonj omejiilanj onjotaankeja. ¹⁹ Kaen jejuto, mobu, niinonj Iimolambaa esunonj omejiilanj konjoma onjombenagati een, onjo alaurugianonj mono morowaa esunonj ii konjoma onjombuyaga? Kawaajonj yonononj mono qaagia honja me qaago, ii gosinj jen tegowu.^x ²⁰ Ii jen tegowuto, Anutuwwa ku-usunonj noo boro susuna sololoooro ome onjotaankejenj een, Anutuwwa bentotonjanonj mono onjooonj kanj kuuja.

²¹ “Eja kotiga Iimolanj iinonj^y tiwo wasayawo gomanj miria agokayanj kono esuhinayanonj mono saanonj ewaa. ²² Kaen ewaato, eja kotakota totoonj Unja Toroya iinonj lugunj kanj qen haamo ama munj tiwo wasaya qirinaaroti, ii kuuya tagonj esuhinaya qengama menj kema alauruta mendeema onjombaa.

²³ ^z “Mojononj niwo mende laligoji, iinonj mono qetegonj nomakeja. Mojononj ejemba noo qananonj ajoroowutiwaaajonj mende horonj onjomakeji, iinonj mono mendeema onjomakeja.” Kiaj.

Omejiilanonj eja uutanonj eleembombaaajonj kaparanj konju.

Mat 12.43-45

²⁴ “Omenonj eja uutanongga kouma balonj qararanjonkonjonanjonj kema lanj liligonj laligonj haamo memambaaajonj miri monggama monj mende mokoloonj mojoya tiiro kokaen jewaa, ‘Mirina mesaonj kajeji, iikanonj mono mombo eleemana.’ ²⁵ Kaen jenj eleema miria usuma menjeregoro eroti, ii kaanjiadeen ero mokoloowaa. ²⁶ Kaenj mokoloonj kema omejiilanj tosaanja 7 unjambaa. Omejiilanj 7 ii iyanja uugunj

^w 11.16 Mat 12.38; 16.1; Maak 8.11 ^x 11.19 Iyanggiaa sele galejurugianonj Anutuwwa qata qama kilej ome ii Iimolambaa ku-usunonj konjoma onjongi niinonj ii Anutuwwa ku-usunonj konjoma onjomakejenj. Ororonj mende nanjonjiwaaajonj morononj honja ano morononj qaa qolonmolonggoya otaankeji, ii ejembanonj gosinj jenj tegowu. ^y 11.21 Eja kotiga ii Satan.

^z 11.23 Maak 9.40

bologa totoonj koloouju. Iinonj ii unuano kanj miri ii uma iikawaa uutanonj laligowuya. Kaenj kolooro eja iikawaa kania wala kilenjkilenj kolooroto, kanagenj bolidaborowaa.” Kianj.

Daenj yonononj simbawonjowo koloouju?

²⁷Jiisasnonj qaa kaenj jenj laligoro ejemba tuunj batugianonjga emba mononj qama Jiisas kokaenj ijoro moro, “Kokona, embanonj koro ama menj goma aju guagiroti, niinonj iwaa mobe simbawonjowo koloouja.”
²⁸Kaenj ijoroto, Jiisasnonj kokaenj meleeno, “Ii jejanto, niinonj kokaenj jemanja: Ejemba Anutuwaawaa qaawaajonj geja ama moma tej koma koma gbilinjkejuti, iyonononj mono simbawonjowo koloouju.” Kianj.

Boi tosianonj angoletowaajonj kaparanj koma welengi.

Maak 8.11-12; Mat 12.38-42

²⁹“Ejemba tuunonj ajoroogi somariiro Jiisasnonj toroqenj qaa kokaenj jero, “Ejemba kete namononj laligojuti, ii kanageso tuunj bologa. Yonononj Anutuwaawaa aiweseyaajonj kaparanj komakejuto, aiwese monj gejatootoo eja Joonawaanonj koloodabororo. Anutunonj aiwese morota monj mende ama onjombaa. ³⁰^bQaa iikawaa kania ii kokaenj: Anutunonj wala eenanonj Joonaa wasiro Niiniwe yonoo batugianonj kema Anutuwaawaa aiweseya ano. Iikawaa so Siwe gomambaa Eja hojanonj kaanagadeenj ejemba tuunj kokawaa batugianonj asuginj uugia meleembutiwaajonj kuuu onjoma aiwesegiaga koloowaa.

³¹^c“Kaniagiaa kaisareya monj ii kokaenj: Anutunonj wala eenanonj momakooto uuta somata ii kinj Solomon muro Saut waagenjga kantri mombaa kwiin embanonj Solomombaa momakootoya momambaajonj siinja moro. Siinja moma namo goraayanonjga waama kana koriga tintinj kanj laligonj Solomombaa momoya moro. Ii moroto, mobu, kambanj kokaamba niinonj batugianonj asuginj nama Anutuwaanonj momakooto uuta menj kajenji, ii Solomombaa momakootoya uuguja. Uugujato, onj kilenj telambelanj ama noma tompinj nanji mende sokonja.

“Kawaajonj Anutunonj kanagenj ejemba korebore horonj onono qaagia jenj tegowaatiwaajonj jaayanonj keubuti, kambanj iikanonj Saut kantriwaa kwiin emba iikanonj mono kaanagadeenj keubaa. Iinonj ejemba tuunj somata koi nanjuti, onjowo ororonj koomunonjga waama onjoo kooronjianonj motoonj nambaa. Motoonj nama qaa kokaenj onjoo selegianonj kuuwaa, ‘Onj Jiisas telambelanj ama mugi Anutunonj ironja meleema onjono siimbobolo uuta mobuya.’ Iinonj kaenj injjoro silia gosinj onjonganjaajonj gamugia mobuya.

^a 11.29 Mat 16.4; Maak 8.12 ^b 11.30 Joonaa 3.4 ^c 11.31 1 Kinj 10.1-10; 2 Hist 9.1-12

32^d“Joonanonj Niiniwe ejemba batugianonj kema Anutuwaa qaanonj uugia kuuro moma iikanondeej uugia meleengito, mobu, niinonj batugianonj asugij nama Joonawaa nanamemeŋa uugunj amakejeŋ. Kaenj amakejento, oŋo kilej telambelaŋ ama nomakeju. Kawaajonj Niiniwe ejembanonj jenteegowaa kambanj somatanonj ejemba tuunj somata koi nanjuti, oŋowo ororonj koomunonja waama oŋoo kooronjanonj motoonj nambu. Motoonj nama Niiniwe yoŋononj qaa kokaenj oŋoo selegianonj kuuwu, ‘Oŋo Siwe gomambaa Eja honja telambelaŋ ama mugi Anutunonj ironja meleema oŋono siimbobolo uuta mobuya.’ Niiniwe yoŋononj kaenj jegi nanamemeŋ-gianonj oŋoangiaa kaniagia injisaangi gamugia mobuya.” Kiaŋ.

Kiwa ii asasaga nonombaatiwaaajonj eja.

Mat 5.15; 6.22-23; Maak 4.21-23

33^e“Moŋnonj lambe me kiwa ootirinj kowi wanjonanonj me monjononj mende ambaato, ii mono kawaa duŋ raranonj ambaa. Kaenj ano tosanonj miri uutanonj ubombaajonj mojuŋi, yoŋononj iikawaa asasaga iima saanonj ubu. 34^fGoo jaaga ii uu selegaa kiwaya kolooja. Kawaajonj ji moŋnonj jaaga mende meŋ boliji eenj, iikanonj mono toonj asaridabororo Anutuwaa asasaganonj saanonj uuganonj meŋ asariro laaligoga kuuya asasaganonj laligowaa. Asasaganonj laligowaato, siij kombombaŋa bologanonj me iwoi moŋnonj jaaga meŋ bolij asasaga kojanjiji eenj, iikanonj selewaa laaligoga kaanagadeej meŋ tiiro pangamanj uutanonj tinjtuanj laligowaa. 35^g“Kaenj kolooro moba, pangamanonj uugaa asasaga kojanjgiro tiiwabotiwaajonj mono tooga moma galej meŋ aowa. 36^hKaenj ana Anutuwaa asasaganonj uuga kuuya sokono wanjonja moŋ mende tiiji eenj, goo seleganonj mono kaanagadeej asombilibiliawo koloonj jaasewanjanonj asarija. Kiwa somatanonj seleganonj kuunj kokobilibiliawo meŋ asarij gonji, laaligoga mono iikawaa so Anutuwaa asasaganonj andaboronj laligowaa.” Kiaŋ.

Uumeleembaa selesele taniwaaajonj ‘Yei!’ jero indij 6 kolooro.

Mat 23.1-36; Maak 12.38-40; Luuk 20.45-47

37ⁱJiisanonj qaa ii jedabororo Farisii (Kana qaawaa kaparaŋ-koŋkoŋ) eja moŋnonj kokaenj jeŋ koma horonj muro, “Gii saanonj noo mirinonj uma rama nene newoŋa.” Kaenj jero kema uma nene nemambaajonj raro. 38^jWala boria mende soŋgbama kamaan raroto, Farisii ejanonj sili ii iima walingoro. 39^kWalingoro Poŋnonj kokaenj ijoro, “Oo Farisii oŋo mono oŋanonj hamo qeŋ aowombaajonj qambi ano amanenewaa selia soŋgbama yagonkejuto, oŋoangiaa uugianonj mono tilooja. Ii mono dogo, otoko ano nepaqepalo iikanonj saa qero laligoju.

^d 11.32 Joona 3.5 ^e 11.33 Mat 5.15; Maak 4.21; Luuk 8.16

40 “Oo oŋo, uugia qaa. Moŋnonj selia kuuya mokoloroti, iinonj mono uuta kaanagadeenj mokoloro me qaago? Oŋo mono naambaajonj uugiaa gawombaajonj ataqatanj anju? Ii mende sokonja. 41 Kawaajonj iwoi qambi, amanenenonj raji, ii mono kalengia ejemba wanaya oŋombu. Kaen anggi Anutononj hamo qeŋ oŋono oŋoononj iwoi kuuya mono soraaya ewaa.” Kiaŋ.

42^f “Oo Farisii ejemba, lombo qagianonj ubaatiwaajonj mono qama wanjinjinjonj ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo nembanene kuuya mendeema bakaya 10:nonnga motoonŋo Anutuwaawa buŋa qeŋkeju. Dane, supe ano logoya kania kania ii kaanagadeenj mendeema tenonnga motoonŋo ii Anutuwaawa buŋa qeŋkeju. Nanduŋ ii tororo amakejuto, Kana qaawaa kota waŋa koi mono uugunj mesaonkeju: Gii Anutu uu kononŋanonj jopagonj munkeba ano ejemba batugianonj nanamemenj dindiŋa otaan laligowa. Qaa waŋa ii mono kaparanj koma otaan laligowu ano qaa melamelaa ii kaanagadeenj mende uugunj mesaowu.

43 “Oo Farisii, lombo qagianonj ubaatiwaajonj mono qama wanjinjinjonj ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo qamakooli mirinonj duŋ rara mutuyanonj jegenj jegenj rabombaa siinŋa momakeju. Maaketnonj me kananonj ejemba injiigi jolonŋia jewutiwaajonj momakeju. 44 Oo oŋo, lombo qagianonj ubaatiwaajonj qama wanjinjinjonj ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo qasiri qagia qaa iikawaa so kolooju. Ejembanonj qamo moronawo dakanonj eji, ii mende moma qagianonj lansanj riin iwoi donqizizizawo oosirinj tiloonkeju.” Kiaŋ.

45 Jiisasnonj qaa kaen jero Kana qaawaa boi yonoononnga moŋnonj moma meleema kokaen ijoro, “Boi, gii qaa kaen jeŋ nono kaanagadeenj gamu qeŋ nononjanj.”

46 Kaen jeroto, Jiisasnonj qaa kokaen jero, “Oo Kana qaawaa boi, oŋoo qagianonj kaanagadeenj lombo ubaatiwaajonj qama wanjinjinjonj ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo qaawaa qaa jeŋ kotonj iikawaa qaqanj lombotawo ii ejemba qagianonj amago ama anggi ii angowombaajonj bimoonj oŋono aonronkejuto, oŋoanŋio ii boro susugianonj boronja moŋ ilaanj oŋombombaajonj wosomomogia moŋ mende enkeja.

47 “Oo oŋo, lombo qagianonj ubaatiwaajonj mono qama wanjinjinjonj ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo gejatootoo ejemba yonoo qasirinonj simeŋ kuunj meŋ menjerenonkejuto, oŋoanŋiaa ambosakonjuru-gianonj mono ii unugi komugi. 48 Oŋoanŋiaa ambosakonjurugianonj gejatootoo ejemba unugi komugi oŋononj iyonoo qasirigianonj kuunj meŋ simeŋ menkeju. Kaen meŋ iikanonj ambosakonjurugia yonoo nanamemembaajonj wambelaan qagia nanŋonj jeŋ danŋunu kaanŋa nanju.

49 “Kawaajonj Anutu, momakooto Toya iinonj kokaen jeja, ‘Niinonj gejatootoo ejemba ano aposol wasin oŋombe oŋoononj kawuya. Kagi

^f 11.42 Lew 27.30

iyonoononga tosaan̄a ii unugi komuwuya ano tosaan̄a sisiwerowero ama onombuya.’

⁵⁰“Anutunon̄ Siwe namo mokolon̄ oronoti, kamban̄ iikanon̄jadeen̄ kanain̄ gejatootoo ejemba unugi sagia molaagi kamaaroti, iikawaa sa iron̄a kuuya ii ejemba kete laligojuti, mono on̄oo qagianon̄ uro siimbobolo mobuya. ⁵¹⁸Abelwaa sayanon̄ kamaaro iikanon̄jadeen̄ kanain̄ unun̄ kouma laligon̄ Zekaraia siimolon̄ alata ano jiwowon̄ jigo kowoga yoroo batugaranon̄ qegi saya kamaaro iikanon̄ tegoro. Niinon̄ qaa kokaen̄ injijowe mobu: Sagiaa iron̄anon̄ mono ejemba kete laligojuti, on̄oo qagianon̄ uro siimbobolo mobuya.

⁵²“Oo Kana qaawaa boi on̄o, lombo qagianon̄ ubaatiwaajon̄ mono gama wanjin̄jigon̄ ‘Yei!’ jejen̄. On̄o Anutuwaa momo mewombaa nagu kii meria ii ejemba unuama an̄gon̄ koma on̄omakeju. On̄oan̄gio iikawaa uutanon̄ mende keugi ano tosianon̄ iikawaa uutanon̄ keubombaaajon̄ anjuti, on̄onon̄ ii somon̄gon̄ an̄gon̄ koma on̄oma laligogi.”

⁵³Jiisanon̄ qaa kaen̄ jen̄ mesaon̄ keno Kana qaawaa boi ano Farisii yon̄onon̄ kanain̄ qaa geriawo jen̄ mun̄ qaa kania kania jewaatiwaajon̄ mamaga qisin̄ mugi. ⁵⁴Qisin̄ mugi buutanon̄ga qaa mon̄ qiwitigoro iikanon̄ kokosiro qaawaa timbinon̄ horowombaaajon̄ embon̄gi. Kian̄.

Uumeleembaa selesele laaligowaa galen̄ meme qaa

Mat 10.26-27

12 ¹⁴Jiisanon̄ qaaya jero kamban̄ biiwianon̄ kanon̄ ejemba tausen̄a tausen̄a iwaanon̄ ajoroon̄ oloqologon̄ utaqutama aon̄ nan̄gi. Kaen̄ ama nan̄gi kanain̄ gowokouruta kokaen̄ injijoro, “Iwoi jegen̄a koi: On̄o mono Farisii (Kana qaawaa kaparan̄kon̄kon̄) yon̄oo uumeleembaa selesele nanamemenḡiaajon̄ galenḡia mewu. Ii wosokondun̄ kaan̄a kolooja. Ii mende mesaowuti een̄, iikanon̄ mono yiist kaan̄a somariin̄ menj̄ bolin̄ on̄ombaa.

²⁴“Ejembanon̄ iwoi unun̄ meḡi eji, ii kuuya mono kotun̄gi asuganon̄ koloowaa. Kaan̄jadeen̄ qaa mesan̄gogi eji, ii kuuya mono in̄isaan̄gi moma kotowuya. ³Kawaajon̄ on̄o mono qaagiaajon̄ galen̄ menj̄ aon̄ laligowu. On̄o qaa pangamanon̄ olon̄ jewuti, ii mono asasaganon̄ jegi mobu. On̄o miri uutanon̄ wan̄gon̄a mon̄gen̄ sajenon̄ gejagianon̄ jewuti, ii mono sombenon̄ asuganon̄ jen̄ asariwu.” Kian̄.

Morowaajon̄ toroko monin̄ sokombaa.

Mat 10.28-31

⁴“Alauruna niinon̄ on̄o kokaen̄ injijowe mobu: Tosianon̄ selegia qen̄ komun̄ iikawaa gematanon̄ iwoi mon̄ toroqen̄ ambombaaajon̄

⁸ 11.51 Jen 4.8; 2 Hist 24.20-21 ^h 12.1 Mat 16.6; Maak 8.15 ⁱ 12.2 Maak 4.22; Luuk 8.17

amamaawuti, iyoŋoojorj mono toroko mende moma laligowu. ⁵Ii qaagoto, morowaajorj toroko mogi sokombaati, niinorj ii qendeema orjomaŋa. Morj moronorj ku-usurj meŋ urjuro komugi riitama orjono gere sianorj kemebuti, iwaajorj mono toroko moma laligowu. Orjoojorj qaa ii mombo jejej: Iwaajorj mono toroko moma laligowu.

⁶“Tosianorj (ariorj, wilisi) 5 ii toiya woinorj sewarj mewutiwaajorj amakejuto, Anutunorj iyoŋoonorjga motoorjgowaaajorj mende duduuro. ⁷Anutunorj kalaŋ koma orjoma warj jugia kuuya kaarjagadeerj weerjgodabororj jarjgogia moja. Ejemba orjoo sewarjgia ii wilisi mamaga urjuguŋ uuta kolooja. Kawaajorj toroko mono mende moma laligowu.” Kiarj.

Kraist jokoloowu me qakoombu?

Mat 10.32-33; 12.32; 10.19-20

⁸“Niinorj qaa morj inijowe mobu: Morjnorj nii ejemba jaagianorj jokolorj nombaati, Siwe gomambaa Eja horjanorj mono kaarjideerj ii Anutuwaaw gajobauruta yorjoo jaagianorj jokoloowaa. ⁹Kaento, morjnorj nii ejemba jaagianorj qakooma nombaati, niinorj mono kaarjideerj ii Anutuwaaw gajobauruta yorjoo jaagianorj qakoomarj.

¹⁰^j“Morjnorj Siwe gomambaa Eja horja qetama qaa jewaati, Anutunorj singisorjgoya ii saanonj mesaowaato, morjnorj Urja Toroya mepaegowaati, iwaa singisorjgoya ii Anutunorj mende mesaowaa.

¹¹^k“Ejembanorj orjo hororj qaa jakegianorj orjooŋgi qamakooli mirigianorj me kiap gawana ano kantria kantria yorjoo eja porj yorjoo jaanonj nambuti, kambarj iikanorj qaagiaa kitia naa qaaga nomaerj meleema jeworjati, iikawaa majakakaya mono mende mobu. ¹²Ii kokaembaajorj: Orjo qaa jewuti, ii Urja Toroyanonj aua iikanondeerj kuma orjono jewuya.” Kiarj.

Eja otokoyaa sareqaa

¹³Ejemba tuurj batugianorjga eja morjnorj Jiisaswaa jero, “Boi, marjnaranonj komuro gii mono danaa jena marjnaranonj borosamoya mendeema nomba.”

¹⁴Kaerj jeroto, Jiisasnorj kokaerj meleema muro, “Oo eja, moronorj oroo jenteego togara koloomambaaajorj kuurj nonota balorjgara mendeembenaga?” ¹⁵Kaerj jeŋ qaa kokaerj toroqero, “Eshuhina tiwomalekugianorj afaarjagadeerj me kelemalelerj enagati eerj, kilerj laaligogiaa kania ii iikanorj mende eja. Laaligogia mende gosirj monerj esuhinanorj mondowuti eerj, mono tiwilaawu. Kawaajorj meŋgo mewombaa otoko (greed) kuuyawaajorj mono galerjgia meŋ laligowu.”

^j 12.10 Mat 12.32; Maak 3.29 ^k 12.11-12 Mat 10.19-20; Maak 13.11; Luuk 21.14-15

¹⁶Kaen jej sareqaa monj kokaen injijoro, “Eja qaqaqabunjayawo monj laligoro. Iinonj balonjanonj nene gawonja mero toomorianj somata kolooro. ¹⁷Ii kolooro uutanonj kokaen romonjonj jero, ‘Noo kowi mirina ii melaada. Kawaajonj dumunj gesoya gesoya, amu tuunja tuunja, yagonj boranja boranja ii mono dakanonj menj kululuuwenaga? Mono nomaenj amanjamaenj?’ ¹⁸Kaen jej jero, ‘Mono kokaen amanja: Nii kowi mirina kondeema kitianonj kowi miri somasomata memanja. Ii menj nene toomoriana ano esuhinana kuuya mono iikanonj menj kululuuwe rabaa. ¹⁹Kanonj raro neenaajonj kokaen jemaaja: Oo gii simbawonj! Toomorianja mono afaanja qaa enj gonja. Kawaajonj mono nene nenj aisoonj gbania gbania siiseweweya qaa haamo menj osonj laligowa.’ ²⁰Kaen jeroto, Anutunonj kokaen ijoro moro, ‘Oo gii, uuga qaa! Niinonj kambanja ama jej tegonj unja kokoosoga gomantiinja kokanonj guambe komuwaga. Komuna ilawoila kuuya bunja qen aonj laligonati, ii mono morowaa bunja koloowaamaenj?’

²¹“Monjonj iyanjaajonj tiwomaleku maa suanj iwoi menj kululuunkejato, Anutuwa kooronjanonj uuwa toomorianja mende enj muji, iwaajonj mono lombo somata kaen koloowaa.” Kiaj.

Anutu moma laarij majakaka mende mobu.

Mat 6.25-34

²²Jiisanonj gowokouruta kokaen injijoro, “Kaen koloowaato, niinonj onjo kokaen injijowe mobu: Onjo balononj laligowutiwaa majakakaya ii kokaen jej mende mobu: Nono mono naa iwoiga menj newonaga ano naa iwoinonj selenana esuwonaga? ²³Selegiawo laligojuti, iikanonj iwoi honja kolooro opo selekopaanonj mono iikawaa qerewenja koloaja. Jaagiawo laligojuti, iikanonj iwoi honja kolooro nenenonj mono iikawaa qerewenja koloaja.

²⁴“Mono aoao koonj injiibu: Yonjononj nene kota mende qosoma kororoonkeju. Dumunj honja mende kotonj kowi mirigianonj mende menj kululuunkeju. Sii solongia ii qetegonj (stua) nene mirinonj mende amakeju ano Anutunonj ii kilenj unjuaginkeja. Ejemba onjo sewangia ii koonj sewangia unjuugunj uma eja. Mono ii romonjogi kema.

²⁵“Onjononja monjonj majakaka moma iikaanja kanonj namononj laligowaatiwaa kambanja ii weenj motoonjgowaa so menj toroqewaa me qaago? Ii qaago totoonj!¹

²⁶“Iwoi melaada kaanja ambombaajonj amamaawuti eenj, iwoi tosaanja kuuyaajonj mono nomaembaajonj majakaka mobuyaga? ²⁷^mOnjo mono japu jarij juraya akadamiawo ii injiibu: Yonjononj opo surugiaajonj beweso

¹ 12.25 Tosianonj kokaen meleema jeju: Onjononja monjonj majakaka moma iikaanja kanonj selia wan fiitwaa so toroqen menj korimambaajonj amamaawaa.

^m 12.27 1 Kin 10.4-7; 2 Hist 9.3-6

mende lonḡbamakeju. Gawoŋ iwoi tosaŋa mende meŋkeju ano ii kilen kokaen injjowe mobu: Kiŋ Solomononḡ goul silwaya qeragonḡ malekuya asombilibiliawo mouma laligoroto, iwaa malekuya ii taalimba lein firinduawaa so iimasiiŋsiŋawo mende kolooro.

²⁸ “Japu jariŋ juraya toonḡ ii kete namononḡ kosonananonḡ raro woranḡ koŋgi kamaaro giliŋ meŋ kululuuŋ kuugi jewaa. Ii kilenḡ Anutunonḡ juraya kaanḡa moŋ ii kaanḡadeenḡ awaagadeenḡ menjereŋḡgoŋkeja. Kawaajonḡ iinonḡ mono onḡo kaanḡagadeenḡ saanonḡ esuuŋ onḡombaa. Onḡo japu jariŋ jurayaa so mende kolooju. Anutunonḡ kalaŋ koma onḡomambaajonḡ moji, siŋa iikanonḡ mono iwoi kuuya unḡuugunḡ uja. Oo ejemba, momalaarigianonḡ mono naambaajonḡ melaada kolooja?

²⁹ “Kaenḡ koloooro onḡo kaanḡagadeenḡ laaligogiaajonḡ majakaka mende mobu. Ii moma bimoonḡ kokaenḡ jewubo, ‘Nono mono naa nene apuga newonaga?’ Kaenḡ jeŋ uugia iikanonḡ mende ama uukamakamaa kolooŋ uugere mokoloowubo. ³⁰ Kantri so uumeleembaa gadokopa yoŋononḡ iwoi kaanḡa kuuya buŋa qeŋ aowombaajonḡ kaparaŋ koma uugere amakeju. Ii amakejuto, onḡo nene opo iwoiwaajonḡ memeqemeanḡ meŋ amamaajuti, Maŋgianonḡ mono ii modaboroja. ³¹ Iikawaa uugereya mende ambuto, mono Anutuwwa bentotononḡ keubombaajonḡ kaparaŋ komakebu. Uugia iikanonḡ aŋgi ero iinonḡ mono galeŋ koma onḡoma iwoi kaanḡa ii kaanḡadeenḡ toroqenḡ onḡombaa.” Kiaŋ.

Buŋanana Siwenonḡ me namononḡ meŋ kululuuniŋ sokonja?

Mat 6.19-21

³² “Oo noononḡ tuuŋ melaada, Maŋgianonḡ bentotonḡ onḡomambaajonḡ mojiwaajonḡ mono toroko mende moma laligowu. ³³ Balombaa monenḡ hinaya ii kaparaŋ koma qeragowubo. Kawaajonḡ iwoi eŋ onḡonji, ii mono sewaŋaajonḡ ama monenḡ horonḡ bakaya ejemba wanaya kalenḡgiaajonḡ onḡombu. Kaenḡ aŋgi qabuŋagia maa suaŋ kaanḡa ii Siwe gomanonḡ eŋ seiŋ mende qaombaa. Monenḡ gesogia qaita moŋ ii Siwe gomanonḡ mende boliwu. Gureŋ dumunjanḡ ano yoŋgoro meme yoŋononḡ mono eu uma iwoi meŋ boliwombaajonḡ amamaawuya.

³⁴ “Iwoiwaajonḡ akadamuya meŋ mona uji, iikanonḡ miri moŋgeŋ ero giinonḡ mono uuga kaanḡagadeenḡ iikanonḡ qokotaanḡ laligowaga.” Kiaŋ.

Uugbili laliḡonḡ gawonḡ megi sokombaa.

³⁵ “Onḡo mono Anutuwwa gawonḡa mewombaajonḡ jojoriŋ opo surugia somonḡonḡ yagonḡ akadamugiawo nama uugiaa kiwayanonḡ ootirigi jero laligowu. ³⁶ °Ii kokawaa so: Miri toya moŋ ii ejemba maraŋ (agomiŋ aoao) lombanonḡ kaŋ aisoowombaajonḡ horonḡ mugi keno. Kanonḡ keno

ⁿ 12.35 Mat 25.1-13 ° 12.36 Maak 13.34-36

meraurutanonj mirinonj rama eleembaatiwaajonj jaagianonj seleenjenj uunj kisi-kasu jenj kaparanj koma mambonju. Mamboma laligogi iinonj kamban kanonj me kanonj kouma nagunonj qenaga, yonononj mono iikanondeen nagu horogi koubaa. Onjo mono mera iyonjoo so koloonj jojorinj laligowu.

³⁷“Ponjonj eleema karo gawonj memeuruta tosanonj uugbili laligogi kaenj mokoloonj onjombaati, iyonjononj mono simbawonjowo koloouju. Niinonj qaa honja monj kokaenj injijowe mobu: Iinonj kouma ajoroonj onjoma nene dujonj ano raji nene unjuaqi mambaajonj jojoronj aonj welenj qen onjombaa. ³⁸Iinonj ruujanonj me gomanj aworanjgoro kanonj eleeno tosanonj uugbili laligogi mokoloonj onjombaati, iyonjononj mono simbawonjowo koloouju.

³⁹“Gbili laligowombaaajonj qaa koi mono saanonj romonjgowu: gomantiinja ano kikekakasilinj ejanonj naa kambanonj me auanonj kawaati, miri toyanonj ii monagati eenj, iinonj mono gbili laligonj miria saanonj galenj mero qosoma umambaajonj amamaawaa. ⁴⁰Onjo ‘Siwe gomambaa Eja honjanonj kamban kokaamba mende koubaa,’ jenj romonjgowuti, iinonj mono kamban iikanondeen koubaa. Kawaajonj onj kaanagadeen jojorinj laligowu.” Kiaj.

Gawonj ejanonj silemale laligonj tiwilaaro.

Mat 24.45-51

⁴¹Jiisasnonj qaa kaenj jero Piitononj qisiro, “Ponj, gii sareqaa koi ii nonoojonj me ejemba tosaaja kuuya yonjoojonj kaanagadeen jejanj?”

⁴²Kaenj qisiro Ponjonj jero, “Gawonj meme ejemba batugianonj morononj tirinj kotonj tosaaja unjuaqija? Tosianonj zololonjonj gawonj mesaogi monjonj momakooto awaawaa qaganonj kaparanj koma pondanj menjeji, iinonj mono simbawonjowo koloouja. Miri toyanonj nanamemeja gosinj iima monjenj kema miriaa ilawoilaya ii iwaa borianonj ano galaenja koloowaa. Galaenja koloonj welenjqequeuruta iJOROTIwaa so kalaen koma kamban dindinanonj unjuaqinkebaa. ⁴³Kaenj kalaen koma onjoma laligoro toyanonj eleema kaenj kaenj iima ‘Mono simbawonjowo kolooujanj!’ jewaa.

⁴⁴“Niinonj qaa honja monj kokaenj injijowe mobu: Toyanonj simbawonjowo ijonj esuhinaya kuuyaa galaenja kuunj mubaa. ⁴⁵Kuunj mubaato, gawonj meme bibilokoya iinonj uutanonj romonjonj kokaenj jewaati eenj, ‘Ponjnaa kaka kambananonj koriga eja.’ Kaenj jenj kanainj gawonj meme ejembauruta unj ureenj jejelomban ama aisoonj apu kotiga nenj uuta sooro enkalolonj silemale ama laligowaa. ⁴⁶Kaenj laligonj kamban monjonj Ponja koubaatiwaajonj mende mambombaati, mono iikanondeen koubaa. Kambaajaajonj imowamo ulumbulunj laligoro mono aua iikanondeen kouma qen japalelenj menj munj jenj kotooro qaaqootogo ejemba kaanja gere sianonj kemenj siimbobolo mobaa.

¶ 12.39-40 Mat 24.43-44

47“Gawonj meme moŋnoŋ Poŋaa uusiŋa moma yagoroto, qaa areŋa iŋorotiŋa so joroŋqoroŋ mende meŋ aonj gawoŋa meŋ laligoŋoti, Poŋanoŋ iikawaa iroŋa jero somoŋgoŋ oolinonj indiŋ mamaga qeyayagonj qewuya. 48Kaenj qewuyato, gawonj meme eja moŋnoŋ Poŋaa uusiŋa mende moma yagonj iwoi ama mero iroŋa saanonj jegi oolinonj qewutiŋa so kolooji, Poŋnoŋ iikawaa iroŋa jero afaaŋa qewuya. Anutononj mombaajonj iwoi mamaga muroti, iinonj mono ii meŋ seiro hoŋa mamaga koloowaatiŋaajonj mambombaa. Anutononj mombaajonj iwoiŋa waroga seiseiya muroti, iinonj mono ii meŋ seiro hoŋa seiseiya kolooro meleema mubaatiŋaajonj qisiŋa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gere bolonj meŋ kamaaro deeno.

Mat 10.34-36

49“Niinonj namononj gere ama uulaŋgowe jeŋ kema kawaatiŋaajonj kamaawe uusiŋa mono iikawaa bolanoŋ jedaborowaatiŋaajonj eja. 50‘Ejato, ii ‘Gere ama uulaŋgomaŋa,’ jewe siimbobolo mamaga jonj kowororo kaŋa ii noo qananonj uma turuŋ nomambaajonj ambaa. Anutononj iikaŋa kanonj mulu qaita moŋ meŋ nombaa. Oo nii konjilin somata moma laligoŋe mulu meŋ nono iikanonj tegowaa. 51Kokaenj romoŋgowubo: Jiisasnoŋ luae qemambaajonj ama namononj kamaaro. Niinonj kokaenj inijowe mobu: Niinonj luae qemambaajonj qaagoto, noojonj ama juma deŋgi boŋ jawo koloowaa.

52“Ii kokaembaajonj jejeŋ: Noo Buŋa qaananonj ejemba uugia kuuro meleengitiŋaajonj kambanj kokaamba kanainj kokaenj koloowaa: Miri mombaa uutanonj ejemba 5 yoŋononj batugianonj aŋgowowo ama jumbuya. Leegeŋ karoŋ yoŋononj woi yorowo aŋgowowo aŋgi leegeŋ woi yorononj karoŋ yoŋowo deendeenj ama laligoŋwuya. 53‘Maŋmera yorononj juma kerekere ani nemumbora yorononj riitama aori eŋaroyanonj eŋaroya qetama aonj deembaota.” Kiaŋ.

Kamban laligojonj, ii moma gosiwu.

Mat 16.2-3

54Jiisasnoŋ toroqenj ejemba tuuŋ ii kokaenj inijoro, “Weenj kemekemetanonj gomaŋ bulugonj koosu umuŋ kono onjo ii iima iikanondeenj ‘Koŋ kawaa,’ jeŋkeju. Kaenj jegi koŋ kawaa. 55Saut waageŋga haamo giliro iima moma kokaenj jeŋkeju, ‘Gomaŋ geriawo koloowaa.’ Kaenj jegi iikawaa so koloowaa. 56Oo uumeleembaa ejemba seleseleya, onjo sombiŋ namowaa tanigara iima koŋ weembaa kanagara saanonj gosinjeŋuto, kambanj koi laligojonj, iikawaa kania mende gosinj moma kotogi mende sokonja.” Kiaŋ.

¶ 12.50 Maak 10.38 ¶ 12.53 Mai 7.6

Anggowowogia mindingogi solananiwaa.

Mat 5.25-26

⁵⁷“Onjo ‘Iwoi dindiņa ii nomaen ambona,’ jeņ kawaa kania ii nomaembaajon ama onjoanġio mende gosin jeņ tegonġkeju? Ii mende sokonja. ⁵⁸Kereganon seleganon qaa ama qaa jakeyanon horon gomambaajon ano jenteego galembaanon kema kana nemunanon iikanon mono kaparan koma uumotoonġo ama qaagara jeņ solananiwao. Kaen mende ambaoti eenj, kereganon saanon ororaan gono (jas, majistreit) jenteego toyaa jaanon keuna moma jero opotorowaa borianon kemena kapuare mirinon goombabo. ⁵⁹Niinon kokaen jewa moba, Gii kanon tawaga kuuya ambaatiwaa so osin rabaga. Toiyaga konoga kaanagadeen andaboronġo mono wantaaga meņ kamaawaga.” Kiaņ.

Uugia meleembu me komuņ tiwilaawu.

13 ¹Kamban iikanondeen tosianon kouma Jiisas sundu kokaen ijogi moro, “Galili ejemba tosianon Jerusalem jigonon siimolon oogi gawana Pailoton jero kawali galejurutanon kanon uma unuņ komugi sagia kamaan lama bulmakao sagiawo melokanjin ero.”

²Kaen jegi meleema kokaen injoro, “Onjo iikawaajon kokaen romonġowubo: Galili ejemba yononon Galili ejemba tosaņa kuuya unuugun sinġisonġo ama laligogitiwaaajon siimbobolo ii mogi. ³Kaen qaagoto, niinon kokaen injowea mobu: Onjo uugia mende meleembuti eenj, onjo kuuyanon mono kaanagadeen tiwilaadaborowu. ⁴Me goman qata Siloam kanon miri koriga monon kamaan koma ejemba 18 turun onono komugiti, onjo iyononon kokaen romonġowubo: Yononon Jerusalem kanageso tosaņa kuuya unuugun sinġisonġo ama qaagiawo laligogi. ⁵Qaagoto, niinon kokaen injowea mobu: Onjo uugia mende meleembuti eenj, onjo kuuyanon mono kaanagadeen tiwilaadaborowuya.” Kiaņ.

Muli gere gorosonaa sareqaa

⁶Jiisasnon sareqaa mon kokaen jero, “Eja monon muli gere komoro gawononon kouma nano kawaa honja monġamambaajon kenoto, mon mende mokolooro. ⁷Mende mokolon gawon galejaajon jero, ‘Moba, niinon muli gere kokawaa honja gbani karoombaa so kan monġambeto, mon mende mokoloowe. Kawaaajon ii mono naambaajon toroqen namowaa kelega eenj horowabo. Kawaaajon ii mono koma gilina kamba.’ ⁸Toyanon kaen jeroto, galenon meleema ijoro moro, ‘Oo eja ponna, ii saanon mesaona gbani koi mombo namba. Niinon kamban biiwianon kokaamba kanon kinononon namo oson qidigon isombason ama liligowe kelegawo koloowaa. ⁹Niinon kaen ambe gbani gematanon iikawaa honja saanon koloonaga. Ii mende koloowaati eenj, ii saanon komba.’ ” Kiaņ.

Jiisasnoŋ Sabat kendononŋ emba moŋ meŋ qeaŋgoro.

¹⁰Jiisasnoŋ Sabat kendononŋ qamakooli miri moŋnoŋ uma Buŋa qaa kuma oŋono. ¹¹Kanoŋ emba moŋ raro. Omenonŋ gbani 18 kawaa so meŋ looriŋ muro gemata miligoro qeteteremambaaŋonŋ amamaanŋ rama laligoro. ¹²Jiisasnoŋ emba ii iima oono karo kokaenŋ ijoro, “Emba, isinabisina jiganonŋ mono gomesaoro awaa koloŋjaŋ.” ¹³Kaenŋ jeŋ boria waŋanoŋ ano iikanondeenŋ qeteterenŋ Anutu mepeseenŋ muro.

¹⁴Mepeŋenŋ muroto, Jiisasnoŋ Sabat kendononŋ emba ii meŋ qeaŋgoroti, qamakooli miriwaa galeŋanoŋ ii iima kawaaŋonŋ moro boliro qaa kanainŋ ejemba tuuŋ yoŋooŋonŋ jero, “Gawonŋ memewaa kambaŋ 6 eji, iikanonŋ mono kaŋ meŋ qeaŋgoŋ oŋombaatiwaaŋonŋ jewu. Ii Sabat kendononŋ qaago.”

¹⁵Kaenŋ jeroto, Poŋnoŋ meleema kokaenŋ jero, “Oo uumeleembaa selesele ejemba, oŋo kuuya bulmakao ejiaga me doŋgigiaga ii Sabat kendononŋ mirinonŋa isama uŋuaŋgi apunonŋ kema neŋkeju me qaago? Oŋoononŋa moŋnoŋ ii mende aŋgoŋ koma oŋomakeja. ¹⁶Mobu! Emba koi kanoŋ Aabrahambaa gbiliga kolooro Satanonŋ somonŋonŋ muro gbani 18:baa so laligoro niinonŋ kasia ii Sabat kendononŋ isambe sokoma oŋonŋa me qaago?” ¹⁷Kaenŋ jero tuarenjeŋuruta kuuya yoŋononŋ gamugia mogi ano ejemba tuuŋ kuuya yoŋononŋ aŋgoŋeto damuyawo meroti, ii kuuya iima moma aisoogi. Kiaŋ.

Nejoŋ kotaa sareqaa

Mat 13.31-32, 34; Maak 4.30-32

¹⁸Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaenŋ jero, “Anutuwaaw bentotonŋa kania ii nomaenŋ? Ii naamombo so ambenaga? ¹⁹Ii nejoŋ kotaa so kokaenŋ koloŋja: Eja moŋnoŋ ii meŋ gawonŋanoŋ kema komoro waama somariinŋ gere kolooro. Gere kolooro kanakeewaŋ kooŋa kooŋa yoŋononŋ haigia gere iikawaa borianoŋ aŋgi.” Kiaŋ.

Yiistwaa sareqaa

Mat 13.33

²⁰Jiisasnoŋ mombo sareqaa moŋ kokaenŋ jero, “Anutuwaaw bentotonŋa ii naa iwoiwo so ambenaga? ²¹Ii yiist me flaua meŋ somasomariiwaa so kokaenŋ koloŋja: Emba moŋnoŋ ‘Bered oomaŋa,’ jeŋ yiist meŋ flaua konde karoŋonŋ kanoŋ mindiriŋ meŋjeŋeeŋ ama ano rama korebore somariiro.” Kiaŋ.

Mono naga goŋgoŋanoŋ janjariŋ riinŋ keubu.

Mat 7.13-14, 21-23

²²Jiisasnoŋ kema taonŋa taonŋa ano gomaŋa gomaŋa kanoŋ Buŋa qaa kuma oŋoma kema laligoŋ Jerusalem sitinonŋ baagenŋ keno. ²³Keno moŋnoŋ kokaenŋ

^s 13.14 Eks 20.9-10; Dut 5.13-14

qisij muro, “Poŋ, uugia meleenji Anutunonj hamo qeŋ oŋono letombuti, ii ejemba afaanŋoya me nomaenj?” Qisij muro kokaenj injjoro,

²⁴“Oŋo mono nagu gonŋononj keubombaajonj janjarinj riinj aonŋorowu. Niinonj kokaenj injjowe mobu: Ejemba mamaganonj Anutuwaaw bentotonj uutanonj keubombaajonj batogowuto, ii amamaawuya. ²⁵Kanagenj miri toyanonj waama nagu konogo oŋo kambanj iikanonj kanainj seleenŋen nama nagunonj qeŋ kokaenj jewuya, ‘Poŋ, mono nagu horonj nonomba.’ Kaenj jegi meleema kokaenj injjowaa, ‘Nii mende moma oŋonjen. Oŋo daanŋaya, ii mende mojen.’ ²⁶Kaenj injjoro oŋo iikanondeenj kanainj kokaenj jewuya, ‘Nonononj mono giwo ainjolonj rama nene neninj. Giinonj mono liligonj nonoo sombenonj Buŋa kuma nonona.’ ²⁷Kaenj jewuyato, iinonj qaa kokaenj injjowaa, ‘Oŋo mono dakaya, nii mende moma oŋonjen. Kawaajonj kokaenj injjowe mobu: Bologa meme kuuya, oŋo mono nomesaonj togowu.’

²⁸“^vTogogi iikanonj Aabraham, Aisak, Jeikob ano gejatootoo ejemba kuuya yoŋononj Anutuwaaw bentotonj uutanonj nanŋi injiibuto, oŋoanŋia hagonj oŋonŋi seleenŋenj nambuya. Kaniagia kaenj mokolonj saama gigilaan gobugia kigi qaro laligowuya. ²⁹Ejembaya ejembaya ii weenj koukoutanonŋa ano kemekemetanonŋa ano leelee Noot Saut iikanonja kanj Anutuwaaw bentotononj keuma duŋ raragia meŋ nembanene neŋ korisoro ama laligowuya. ³⁰“Kaenj laligowuto, mobu! Konoga yoŋoononŋa toŋianonj mutuya koloowuya ano mutuya yoŋoononŋa toŋianonj konoga koloowuya.” Kianj.

Kinj Herodnonj kasu soonja kawaa so kolooja.

Mat 23.37-39

³¹Kambanj iikanondeenj Farisii (Kana qaawaa kaparanŋonŋonj) toŋianonj Jiisawaanonj kanj kokaenj jegi, “Kinj Herodnonj guro komuwaatiwaaajonj moja. Kawaajonj mono gomanj koi mesaonj kemba.”

³²Jegi kokaenj meleema oŋono, “Oŋo mono duuyaa kasu soonja ii kokaenj jegi moba, ‘Moba! Niinonj kete ano woranj ome oŋotaamaŋa ano ji ejemba meŋ qeangonj oŋoma laligomaŋa. Kemaŋati, indigenj mono iikanonj keuma gawona metogomaŋa.’ ³³“Gejatootoo ejemba seiseiya ii Jerusalem sitinonj uŋugi komugi. Gomanj toŋianonj mende toroqenj uŋugi komunŋeju, iikawaa tanitani eja iijen. Kawaajonj niinonj kete ano woranj indigenj kana kema laligomaŋa. Jerusalem keube nugi komumaŋati eenj, mono iyoŋoononj kaiyakagiaga ii toroqenj ambu.” Kianj.

Jiisasnonj Jerusalem sitiwaaajonj saaro.

Mat 23.37-39

³⁴Jiisasnonj jero, “Oo Jerusalem Jerusalem, oŋo gejatootoo ejemba uŋugi komugi Anutunonj ejemba wasinj oŋono oŋoononj kanŋeju,

¹ 13.27 Ond 6.8 ² 13.28 Mat 22.13; 25.30 ³ 13.28-29 Mat 8.11-12 ⁴ 13.30 Mat 19.30; 20.16; Maak 10.31

ii jamonon ujugi komunkeju. Kuru nemujanon merauruta enganja baatanon ama kojojoon onjomakeji, niinon iikawaa so kambaŋa kambaŋa goo kanagesouruga suungon kololoon onjomambaajon moma laligoweto, onjo ii togon laligon kougi. ³⁵*Mobu! 'Anutunon mono jigo mirigia gema qero saoyagadeen ewaa.' Kaen ewaato, niinon kokaen injiowe mobu, Onjo nii mombo mende niibuyato, kanagen kamban mon kan kuuro iikanon niima kokaen jewuya, 'Pombaa qatanon kan nononji, Anutunon mono ii kotuegon muba.' Kian."

Jiisasnon ji eja mon men qeangoro.

14 ¹Jiisasnon Sabat kendon monon Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) yonoo jotamemeya mombaa mirianon uma nene nero. Neŋ raro tosanon galen men itiigi. ²Iikanon iwaa jaasewanonon ji eja mon kana boria apunon ologon somariiro raro. ³Jiisasnon ii iima kanain Kana qaawaa boi ano Farisii ii qisin onjoma kokaen jero, "Sabat kendonon eja men qeangon mun iikaŋa kanon Kana qaa uuguwonja me qaago?"

⁴Kaen jeroto, yononon goron qen ragi. Ragi borianon eja ii oosirin men qeangon wasiro keno. ⁵Keno kokaen injoro, "Onoononga mombaanon mera me bulmakao ejia ii Sabat kendonon apu ronon kemebaati een, ii mono uulanawo horogi koubaa. Moronon ii mende hororo kounaga?" ⁶Kaen qisin onono kawaa kitia meleembombaa bimonon qaagia bogoro ragi. Kian.

Jiisasnon sele men-uu ii qetano.

⁷Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) ejanon ejemba nenewaajon koma horon ononoti, iyonononon dun jaayanon eu metogon ragiti, Jiisasnon ii iima kawaajon sareqaa mon kokaen injoro, ⁸z"Mononon gii maran (agomin aoo) lombambaanon koma horon gono iikanon kema dun jegenja mende men raba. Kaen ambagati een, tosaŋa koma horon ononoti, iyonoononga mononon gii guugun qabunayawo koloowabo.

⁹"Iinon kouro lomban toyanon goonon kan kokaen jenaga, 'Gii dun koi mesaona uuta iinon raba.' Kaen jewaati een, gii mono waama baatanon emu kamaan dun men rama gamuga senjombo mobabo. ¹⁰Kaen qaagoto, mononon koma horon gombaati, gii saanon dun siminanon emu kema raba. Kaen rana lomban toyanon kouma giima jewaa, 'Alana, gii saanon kan dun jegenjanon eu kema raba'. Kaen jero giinon ejemba giwo rama nene nejuti, mono kuuya iyonoo jaagianon qabunagawo koloowaa. ¹¹a"ii kokaembaajonja: Iyanjiaa uugia men ubuti, Anutunon ii kuuya men

* 13.35 Ond 118.26; Jer 22.5 y 14.5 Mat 12.11 z 14.8-10 Gba 25.6-7

a 14.11 Mat 23.12; Luuk 18.14

kamaanj oŋombaa. Moŋnoŋ iyaŋa uuta meŋ kamaawaati, Anutunoŋ mono ii meŋ uma mubaa.”

¹² Farisii (Kana qaawaa kaparanjkoŋkoŋ) ejanonj ejemba koma horonj oŋono lombanonj ragi Jiisasnonj lombanj toya eleema iima kokaenj ijoro, “Gii weembaa me gomantiinaa lombanj moŋ oonj iikanonj geenŋaa alauruga me daremunuruga ii mende koma horonj oŋomba. Tinitosauruga me miri ejemba qabuŋagiawo ii mende koma horonj oŋomba. Kaanja lombambaajonj koma horonj oŋonati, ii kaanjiadeenj koma horonj goma tosaŋa ii metogonj goŋgi tegowaa. Kaenj ambaati eenj, Anutunoŋ mono iikawaa tawaya mende gombaa.

¹³ “Kaenj qaagoto, lombanj mozozonŋonj oowagati, gii mono ejemba kamaanjqeqeta ii koma horonj oŋomba. Ejemba wanaya, lokonj ano jaagoo koloojuti, mono ii oŋoona sokombaa. ¹⁴ Ii koma horonj oŋona yoŋononj tosa metogonj gombombaaonj amamaagi gii iikawaajonj simbawonjawo koloonj laligowaa. Tosagia ii eenj ero laligona solana yoŋononj koomunonŋa waagi kambanj iikanonj Anutunoŋ aŋo ii gooŋonj metogonj gombaa.” Kiaŋ.

Lombanj ano mondomondo qaa jeŋ togogi.

Mat 22.1-10

¹⁵ Jiisasnonj kaenj jero nene neŋ ragi yoŋoononŋa moŋnoŋ ii moma kokaenj ijoro, “Moŋnoŋ Anutuwaaw bentotonj uutanonj keuma nene neŋ rabaati, niinonj iwaajonj simbawonjawo jejen.”

¹⁶ Kaenj ijoro kokaenj meleeno, “Eja moŋnoŋ gomantiinaa lombanj somata mozozonŋonj oonj ejemba mamaga horonj oŋonŋi kawutiwaajonj jero. ¹⁷ Lombanj kambanja kanj kuuro welenjqeqeya moŋ wasiro koma horonj oŋomambaajonj ijoroti, iinonj yoŋoononj kema jero mogi, ‘Iwoi kuuya mozozonjgodaboroniŋ eja. Kawaajonj mono saanonj kawu.’ ¹⁸ Kaenj injijoroto, ii moma yoŋononj korebore kanaiŋ iwoi tosanonj mondonj togogi. Eja mutuyanonj jero, ‘Nii molalenj moŋ sewana mewetiwaajonj iikanonj kema iimambaajonj mojenj. Iikanonj somonŋonj nonja. Kawaajonj saanonj kema ijona mende moma bolinj nomba.’ ¹⁹ Eja moŋnoŋ jero, ‘Nii bulmakao ejia 10 sewanŋia meweti, ii qaqanonj somonŋowe kinonj horogi kema gawonj batogonj menjanŋomana. Iikanonj somonŋonj nonjiwaajonj saanonj ijona mende moma bolinj nomba.’ ²⁰ Moŋnoŋ toroqenj kokaenj jero, ‘Nii emba woranda koi sewana mewetiwaajonj kamambaajonj amamaajenj.’

²¹ “Kaenj jegi welenjqeqenonj eleema eja poŋa buju ii ijoro. Ijoro moma uuta gere jero welenjqeqeya kokaenj jeŋ kotonj muro, ‘Gii mono alanzanj qenjaaro sombenonj ano kanaanonj kema ejemba kamaanjqeqeta, wanaya, kana borogia riiriita, jaagoo ano lokonj ejemba ii mono unuana lombanj miri uutanonj koi kawu.’ ²² Jeŋ kotonj murotiwaa so andaboronj kanj kokaenj ijoro, ‘Poŋna, jeŋ kotonj nonjanjiwaa so anjento, duŋ tintina mombo kaanjiadeenj raja.’

²³“Kaen ijoro eja poŋnoŋ jero, ‘Gii mono rooŋqeŋe ano kuungianonŋ kema ejemba rama kenjuti, ii kaparaŋ koma kuunŋ oŋona lombaŋ miri uutanoŋ kouma saa qewu. ²⁴Niinonŋ kokaenŋ injijowe mobu: Ejemba wala koma horonŋ oŋomambaajonŋ jeweti, iyoŋoononŋa moŋnoŋ noo lombanoŋ mende kouma nembanene neŋ naaŋa mobaa.’” Kiaŋ.

Jiisaswaa gowoko laaligowaa kania

Mat 10.37-38

²⁵Jiisasnoŋ keno ejemba tuunŋleembe yoŋononŋ otaanŋ kenŋi eleema kokaenŋ injijoro, ²⁶^b“Moŋnoŋ niwo kaŋ laligomanŋenŋ nii gogoraageŋ ama noma nemuŋmaŋa, embameria, daremuŋa, naambeeta ano iyaŋaa laaligoya kaanŋagadeenŋ jegenŋ ama jopagoŋkeji, iinonŋ mono noo gowokona koloomambaajonŋ amamaawaa. ²⁷^cSisigia megi moŋnoŋ nii notaanŋ siimbobolo moma maripoononŋ komumambaajonŋ mende jojoriwaati, iinonŋ mono noo gowokona koloomambaajonŋ amamaawaa.

²⁸“Oŋoononŋa moŋnoŋ miri koriga memambaajonŋ moji eenŋ, iinonŋ mono wala kamaanŋ rama moneŋa miri medaborowaatiwaa so kolooja me qaagoti, iikawaa kania gosinŋ iima kotowaa. ²⁹Kaenŋ mende ama miri tandoya komoma medaboromambaajonŋ kotikotiia mende eŋ muro mesaoro eenŋ nano ejemba kuuya ii iima kanainŋ jeŋ mepaqepae ama mububo. ³⁰Kaenŋ ama muŋ kokaenŋ jewubo, ‘Eja ii kanainŋ miria meroto, ii medaboromambaajonŋ mende kotiuro.’ Iikawaa so gii Jiisas otaawaa me qaagoti, ii tororo gosinŋ moma kotowa.” Kiaŋ.

³¹Jiisasnoŋ qaa ii toroŋenŋ kokaenŋ jero, “Kaanŋagadeenŋ kinŋ eja poŋ moŋnoŋ kinŋ mombo aroŋ qeŋ ‘Manja qewoŋa,’ jeŋ nomaenŋ ambaa? Iinonŋ uulaŋawogadeenŋ kere mende ama mubaato, wala jawiŋuruta horonŋ oŋono ajoroŋ rama qambaŋmambaŋ qaa kokaenŋ aminŋ mobuya, ‘Ananaanonŋ ejaurunana 10,000 laligoŋonŋ ano leegeŋ kereurunana ii 20,000 laligoju. Eja poŋgianonŋ ii unuama kagi injiima saanonŋ kotiinŋ unuwoŋa me qaago?’ ³²‘Mende kotiiwoŋa,’ jewuti eenŋ, iinonŋ kere kinŋonŋ koriganonŋ karo iikanondeenŋ jotamemeuruta wasinŋ oŋono iwaanonŋ kema luae qewombaajonŋ gejanono aminŋ mobuya. ³³Kaanŋagadeenŋ oŋoononŋa moŋnoŋ iwoi kuuya eŋ muji, ii jegenŋ ambaati, iinonŋ mono noo gowokona koloomambaajonŋ amamaawaa. Kawaajonŋ mono niiga jegenŋ noonŋgi sokombaa.” Kiaŋ.

Sii naaŋa qaa ii iwoi omaya totoonŋ.

Mat 5.13; Maak 9.50

³⁴“Sii ii awaa koloojato, siinŋa mesaowaati eenŋ, ii mono nomaenŋ meagoninŋ mombo siinŋawo koloonaga? ³⁵Kikisi omaya ii balonŋ kelegawo

^b 14.26 Mat 10.37 ^c 14.27 Mat 10.38; 16.24; Maak 8.34; Luuk 9.23

koloowaatiwaajon meŋ kululuun isombason amakejonto, sii naaŋa qaa ii iwoi mombaajon mende sokombaa. Qaago! Ii mono een namonon giliniŋ kemen een toontoon ewaa. (Gii kaanjiadeen noo gowokona koloon batuyanon koton nomesaowagati een, mono iwoi omaya koloowaga.) Moŋnon gejiawo laligoji een, iinon mono qaa ii moma kotowa.” Kiaŋ.

Lamanon soorotiwaasareqaa

Mat 18.12-14

15 ¹“Takis tiliqili ama megiti ano singisonoŋo ejemba tosaana ii jaasonoŋoyanon Jiisaswaa Buŋa qaaya mobombaajon kagi. ²Kaen kagito, Farisii ano Kana qaawaa boi yoŋonon Jiisaswaaajon uugia boliro ŋindiŋ-ŋunduru qaa kokaen jegi, “Eja kanon singisonoŋo ejemba unuama yoŋowo rama nene neja.” ³Kaen jegitiwaajon Jiisasnon sareqaa moŋ kokaen inijoro, ⁴“Oŋoonoŋga mombaa lamauruta 100 laligoji yoŋoonoŋga moŋnon soŋ jinjaun keno toyanon nomaen ambaa? Iinon mono 99 ii balon qararaŋkoŋkoŋanon oŋomesaon kema motooŋgo jinjaun kenoti, iikawaajon moŋgama kema laligoŋ mokolooro tegowaa. ⁵Mokoloon uukoisoro ama sawiŋanon ama bosima kawaa. ⁶Mirinoŋ kaŋ alauruta ano tosaana kosere laligojuti, ii oŋoono ajoroogi kokaen inijowaa, ‘Lamana sooroti, ii mokolojoŋatiwaajon mono kagi niwo korisoro ambona’ ⁷Niinon kokaen inijowe mobu: Iikawaa so singisonoŋo eja motooŋgonon uuta meleembaati, iwaajon Siwe gomanon korisoro somata koloowaa. Ejemba 99 iyanŋiaa jaagianon solana dindiŋa koloon uugia meleembombaajon mende moma laligojuti, iyoŋooŋon korisoro kaana mende koloowaa.” Kiaŋ.

Moneŋ kota soorotiwaasareqaa

⁸“Kaanagadeen emba moŋnon silwa moneŋ kota 10 meŋ laligoro yoŋoonoŋga motooŋgonon kemen sooro nomaen ambaa? Iinon mono kiwa ootiriŋ kaparaŋ koma miri usuma moŋgambaa. Moŋgama laligoŋ mokolooro tegowaa. ⁹Ii mokoloon emba alauruta ano emba tosaana kosere laligojuti, ii oŋoono ajoroogi kokaen inijowaa, ‘Noonon silwa moneŋ kota motooŋgonon sooroti, ii mokolojoŋatiwaajon mono kagi niwo korisoro ambona.’ ¹⁰Iikawaa so niinon kokaen inijowe mobu: Singisonoŋo ejemba moŋnon uuta meleeno Anutuwaas gajobauruta yoŋonon iwaajon korisoro uuta ambuya.” Kiaŋ.

Qewolon ejanon uunŋonjan ama uuta meleeno.

¹¹Jiisasnon toroŋen kokaen jero, “Eja mombaa merawoita woi laligori. ¹²Koganon maŋaajon kokaen ijoro, ‘Amana, gii mono moneŋ esuhinaga

^d 15.1-2 Luuk 5.29-30

mendeema bakaya nomba.’ Kaen ijoro manjaranon ilawoilaya kuuya sogaranon mendeema orono. ¹³Ii orono meria melaanon gomaj boria woi karoon laligon hina iwoiya kuuya ii kololoon menj kantri mongenj keno. Iikanon kema iyanaa jaajaa kana somata emba yonowo bao kasu kaanja pangamanj laaligo laligon monej hinaya gilidabororo.

¹⁴“Iwoi kuuya gilidabororo bodi somata koloon balonj kuuya ii sokono. Iinon kambanj kanonj kanainj tapekokoro koloon memeqemeanj ama amamaaro. ¹⁵Amamaanj kantri iikawaa toya mombaanonj kema gawombaajonj qisij muro wasiro iwaa bao sopanonj kemenj bao galenjiaga laligoro. ¹⁶Iikanonj laligoro bao yonononj sako kota negi iima ‘Saanonj ii newe tomena sokonaga,’ jeroto, ii kaanagadeenj mononj mende muro.

¹⁷“Kaen laligonj uuta tooro kokaenj jero, ‘Manjaa gawonj ejemba naa afaanja yonononj gawonj megij sewanja onono nene nej timbiringonj laligojuto, niinonj kokanonj konkorara bodi laligonj komumambaajonj anjenj. ¹⁸Nii mono waama mannaanonj eleema kema kokaenj ijomana, ‘Ama, nii singisonjo ama iikanonj gii ano Siwe Toya qaagara qotogonj qagara menj boliwe. ¹⁹Kawaajonj giinonj mombo noojonj ‘Merana,’ jewagatiwaa so mende koloojenj. Gii saanonj jena welenjeqega monj koloomanja.’

²⁰“Kaen jej waama mannaanonj keno. Kema miri dodowiro manjanonj korikori endu nama iiro karo bata pororogoro iima koboonj esunagadeenj qiqigonj kema kema aroyanonj giliro kemero buuta kitonj nej ‘Merana, oowe oowe!’ jero. ²¹Kaen anoto, merianonj ijoro, ‘Manja, nii singisonjo ama iikanonj gii ano Siwe Toya qaagara qotogonj qagara menj boliwe. Kawaajonj giinonj mombo noojonj ‘Merana,’ jewagatiwaa so mende koloojenj.’

²²“Kaen ijoro manjanonj iikanondeenj welenjeqeuruta kokaenj injjoro, ‘Ono mono uulanawo maleku akadamyawo monj menj kanj mouma mubu. Ilawage aroyanonj koma menjerenjonj munj kana esu kanianonj mouma mubu. ²³Kaanagadeenj sopanonj kema bulmakao donja kelegawo monj menj kanj qej oogi nej korisoro ambonja. ²⁴Merana koi komunj tagoroti, iinonj mono mombo gbilinj kaja. Iinonj mono soorogo Anutunonj mombo mokoloo asugija.’ Kaen injjoro kanainj korisoro anji.

²⁵“Korisoro anjgito, datanonj gawononj laligonj eleema miri dodowinj kanonj rii gbawe qama oronj aisoogiti, iikawaa otonja moro. ²⁶Ii moma welenj mera monj qaro karo ‘Ii nomaembaajonj anju?’ jenj qisij muro. ²⁷Qisij muro kokaenj ijoro, ‘Koganonj luluunkota eleema karo manjanonj ii mombo anjalinj ba koma munj iikawaajonj injjoro bulmakao donja kelegawo qej onj aisoaju.’

²⁸“Kaen ijoro irinja soono mirinonj umambaajonj togoro. Togoroto, manjanonj ii moma seleenjenj kamaanj uuluae qaa bonjonjanonj jenj menj loorinj muro. ²⁹Menj loorinj muroto, iinonj meleema kokaenj ijoro,

‘Maŋna, niinonj gbani mamaga welenja qeŋ laligonj jeŋkootoga kamban moŋnonj mende uugunj laligoweto, kilenj giinonj kamban moŋnonj meme (nonin) melaa moŋ alauruna yonowo korisoro ambombaajonj mende nona. ³⁰Mende nonato, meraga koi kanonj kana somata emba yonowo laligonj monenj hinaga tiwilaan kouro giinonj mono iwaajonj ama injijona bulmakao donja kelegawo qeŋ oju.’

³¹“Ijoro maŋanonj kokaenj meleema jero, ‘Merana, gii kamban so neenawo laligonjejanj. Kawaajonj neenaa bujana kuuya ii mono goo bujaga kaanjadeen kolooja. ³²Kaanjadeen koloojato, koga koi kanonj komunj tagoroto, mombo gbilin eleema kaja. Iinonj soodaboroto, Anutunonj ii mombo mokoloaja. Kawaajonj keteda koi nene korisoro anin sokonja.’” Kianj.

Eruhina galenj tiliqiliawowaa sareqaa

16 ¹Jiisasnonj gowokouruta qaa moŋ kokaenj injjoro mogi, “Eja qabuŋayawo mombaa esuhina galenja moŋ laligoro. Tosianonj kanj eja qabuŋayawo ii qaa kiisanj ijogi, ‘Iinonj goononj monenj hinaga kondeema tondu gilinj laligoja.’ ²Ii moma galenj ii jero karo jeŋ muro, ‘Nii goojonj bunja bologa jegi mojenj. Gii noo miri ano esuhinana mombo galenj kombagatiwaa so mende koloojanj. Kawaajonj ii nomaenj galenj koma laligona, iikawaa lopoya jeŋ asarinj nomba.’ ³Kaenj jero uutanonj kokaenj romonjgoro, ‘Miri toyanonj galenkonjonj gawona nuano nomaenj amanamaenj? Esuŋna mende sokonjiwaaajonj balonj osomambaajonj amamaajenj ano jejewelenweleŋ eja laligomambaajonj gamuna mojenj. ⁴Iinonj galenkonjonj gawona nuambaati, niinonj kamban iikanonj nomaenj ambe tosanonj mirigianonj koma horonj kalanj koma nombuyaga? Ahaa! Kana moŋ romonjojenj.’

⁵“Kaenj jeŋ ejemba toyanonj tosa ama ononoti, ii kuuya anja anja horonj onono kagi. Mutuyanonj karo ii kokaenj ijoro, ‘Tonaanonj tosa goononj dawi eja?’ ⁶Kaenj qisiro jero, ‘Oil dram 100 mewe.’ Kaenj jero kokaenj meleeno, ‘Gii tosa papiaga meŋ koi rama uulanawo utegonj 50 oona ewa.’ ⁷Kaenj jeŋ eja moŋ qisinj muro, ‘Ano gii? Goononj tosa dawi eja?’ Qisiro kokaenj jero, ‘Wiiit flaua ii 21,000 kilogram mewe.’ Kaenj jero ijoro, ‘Gii tosa papiaga meŋ iikanonj 16,800 kilogram kaenj oona ewa.’

⁸“Kaenj kolooro miri toyanonj moma jeŋqeeanjo qaa kokaenj jero, ‘Galenanonj tiliqili qaganonj iwoi anoti, ii momakooto awaa qendeenja.’” Poŋ Jiisasnonj sundu kaenj jeŋ toroqenj jero, “Pangamambaa nanamemenj otaankejuti, iyonoo momakootogia ii ejemba tosaanja kete laligojuti, ii tiliqili ama onombutiwaa so ejato, Anutuwwa اساسaganonj laligojuti, yonoo momakootogia ii iikawaa baatanonj kolooja.

⁹“Kawaajonj kokaenj jewe mogi: Tosianonj balombaa monenj hinanonj ejemba tiligonj onomakejuto, onononj mono iikanonj meŋ alaurugia

mokoloonj onjombu. Ii mokoloonj onjonji balombaa iwoinonj qaombaati, Anutononj mono kambanj iikanonj koma horonj onjono laaligo kombombanjaa gomanonj keuma tetegoya qaa laligowu.

¹⁰ “Moŋnonj iwoi melaada meŋ kaparanj koma tororo galeŋ konji, iinonj mono iwoi somata kaanagadeeŋ tororo galeŋ kombaa. Moŋnonj iwoi melaada galeŋ koma gijigaju anji, iinonj mono iwoi somata ii kaanagadeeŋ galeŋ kombaatywaajonj jenij gijigaju ambaa. ¹¹ Balombaa monej hinaya borogianonj aŋgi ii pondanj mende galeŋ konji hoŋa mende kolooroti eeŋ, moŋnonj mono iwoi buŋaya uuta hoŋa ii borogianonj mende ambaa. ¹² Onjo tosaana yonoononj iwoi ii pondanj mende galeŋ konji hoŋa mende kolooroti eeŋ, onjoangiaa uugiaa buŋa hoŋa ii morononj moŋ onjonaga?

¹³ ^e “Welenqeŋe moŋnonj poŋ woi weleŋ qeŋ orombambaajonj amamaanŋkeja. Moŋnonj kaeŋ amambaajonj moji, iinonj mono moŋ kazi ama muŋ moŋ uutanonj jopagowaa. Mombaanonj qokotaan moŋ jejewili ama mubaa. Kawaajonj onjononj Anutu ano monej hina ii mindiriŋ weleŋ qeŋ orombambaajonj amamaawu.” Kiaŋ.

Monembaa uugere ambubotiwaa qambanmambanj qaa

Mat 11.12-13; 5.31-32; Maak 10.11-12

¹⁴ Farisii (Kana qaawaa kaparanjonjonj) yonjononj monembaa naan mamaga eŋ onjono laligogitiwaajonj Jiisanonj qaa kuuya ii jeroti, ii moma jaa kuma mepaegonj mugi. ¹⁵ Mepaegonj mugi kokaen injijoro, “Farisii onjononj mono ejemba jaagianonj solanja kaanja qendeema onjombambaajonj geriawo amakejuto, Anutononj uugiaa kania moma kotodaboroja. Ejemba jaagianonj iwoi mombaajonj mogi uuta kolooji, ii Anutononj iiro arokuukuuyawo koloonjeja.

¹⁶ ^f “Bentotombaa kania ii Mooseswaanonj Kana qaanonj ano gejatootoo ejemba yonoo Buju Terenonj oogi weenjonj laligonj waaniŋ Jononj asugin hoŋa asuganonj inisaano. Kambanj iikanonja kanaiŋ qaa ii jeŋ seiŋ Anutuwwa bentotononj kebutiwaajonj ejemba uugia kuunjejonj. Ejemba kuuyanonj mono janjariŋ riŋ kaparanj koma bentotonj iikawaa uutanonj keubombaajonj amakeju. ¹⁷ ^g Siwe balononj goronj qewaotiwaa so anjaoto, Kana qaawaa tere jimbolanja motoonjo ii kambanj moŋgeŋ mende totoonj aliwaa. Kiaŋ.

¹⁸ ^h “Eja moŋnonj embia mesaonj emba moŋ mewaati, iinonj mono oloŋkalu ambaa. Eja moŋnonj emba loyanonj mesaoroti, ii mewaati, iinonj mono kaanagadeeŋ oloŋkalu ambaa.” Kiaŋ.

Eja qaqabuŋayawo ano Lazarus

¹⁹ “Eja qabuŋayawo moŋ laligoro. Iinonj opo maleku nezongbala osoga akadamyawo mouma laligonj kambanj so neŋkorisoro ama siiseweweya

^e 16.13 Mat 6.24 ^f 16.16 Mat 11.12-13 ^g 16.17 Mat 5.18 ^h 16.18 Mat 5.32;
1 Kor 7.10-11

qaa laligoro. ²⁰Kaen laligoroto, iwaa miri naguya kosianon eja wanaya mon qata Lazarus en laligoro. Wiji nombonon selia so koma raro.

²¹Wosoya ano gbadonon en eja pon qerewenaa nene dujonnga nene kera reemonja kamaaro ii nemambaajon moro. Moma ero kasu yononon kouma wiji nombonja bojon laligogi.

²²“Kaen laligon wanaya iinon komuro. Komuro Siwe gajoba yononon wama uma oyanboyen gomanon anji Aabrahambaa kooronon raro. Eja qabunayawo iinon kaanjadeen komuro ron konji. ²³Ron konji koomuwaa senjon gomanon kemero jen sorogoro siimbobolo somata moma uuro uro Lazarus Aabrahambaa kooronon koriganon endu raro iriuro. ²⁴Iriima silama qama jero, ‘Oo amana Abraham, mono wosoga moma nomba. Nii gere bolanon nooro kokanon konjilinj uuta moma nanjen. Kawaajon mono Lazarus wasina kema koso susuyanon apunon qeesan kaj neselananon moriro olomoowa.’

²⁵“Kaen jeroto, Abrahamnon meleeno, ‘Merana, mono koi romongona keno. Giinon namonon laaligo korisoroyawo mono laligona tegoroto, Lazarusnon namonon laaligoya qenjenmanjen ama laligoro. Kaen laligoroto, kamba kokaamba ulunkolen ama muninj rajato, giinon siimbobolo moma konjilinj qaganon nanja. ²⁶Kaen laligojon ano toroqen kokaen jejen: Anutonon nono ano onjo batunananon mendeema jawo ama kotiuro eja. Kawaajon tosanon jawo qisigon nonoononga onoonon koubombaajon mobuyaga, ii mono amamaawuya. Kaanagadeen leegen endu laligojuti, ononon kaanagadeen nonoonon koubombaajon osiwuya.’ ²⁷Kaen jero kokaen ijoro, ‘Amana, kaen kolooro kokaen welema gonjen: Giinon mono Lazarus wasina mannaa mirinon kamba. ²⁸Miri iikanon daremunuruna 5 laligojuti, iyononon kaanjadeen senjon goman koi kanon kamaan siimbobolo somata mobubo. Kawaajon mono jena kema gejatootoo qaa injjoro mobu.’

²⁹“Kaen welenoto, Abrahamnon jero, ‘Qaago! Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo ejemba yonoonon Buju Tere ii yonoo bunaga eja. Qaa ii mono geja ama mobu!’ ³⁰Kaen jero kokaen jero, ‘Oo ama Abraham, kaen qaagoto, koomuya nonoononga monjon yonoonon kenagati een, yononon mono uugia meleembuyaga.’ ³¹Jero Abrahamnon kokaen ijoro, ‘Yononon Mooses ano gejatootoo ejemba yonoo qaawaajon geja mende anjuti een, kaanjadeen koomuya nonoononga monjon waama qaa jenagati een, iyononon mono kilen Anutu mende moma laarinj mubuyaga.’ ” Kiaj.

Singisongowaa kongoro mono qotogowu.

Mat 18.6-7, 21-22; Maak 9.42

17 ¹Jiisanon gwokouruta qaa kokaen injjoro, “Bologaa siipatitanon mono afaankota koloonkeja. Monjon siipatiti anjon komambaajon amamaankejato, mon moronon tosaan kongoro ama onono singisongu

ambuti, iwaajonj mono terengonj 'Yei!' qama wanjinjingojen. Siimbobolo uutanonj mono iwaa qaganonj ubaa. ²Iinonj ejemba melaa iyonoononjga monj konjgoro ama muro singisonjgo ambaati, eja iikanonj mono lombo uuta mokoloowaa. Anutononj lombo iikawaa ironja nomaenj muro soyanonj koloonaga? Kemunj kowonjinj aroyanonj somonjgonj kowe biiwianonj giligi kemenagati, iikanonj mono afaanjkota koloonaga.

³"Kawaajonj mono onjonganja galengja menj aonj laligowu. Alaga monjnonj singisonjgo anji, ii mono jenj mindingonj muba. Jenj mindingonj muna moma bolinj aonj wosoya mobaati eenj, gii mono singisonjgoya mesaonj muba.

⁴Weenj mombaa uutanonj singisonjgo 7 ama bolinj goma ambenja 7 goononj eleema kokaenj jewaa, 'Alana, nii singisonjgo anjenjwaajonj moma bolinj aonjenj.' Kaenj jewaati eenj, gii mono singisonjgoya ii mesaonj muba." Kaenj.

Momalaariwaa honja ii ku-usupawo.

Mat 17.20; 21.21; Maak 11.23

⁵Aposol yonononj Pombaajonj jegi, "Momalaarinana mono toroqen menj kotiiwa." ⁶Kaenj jegi Ponjonj meleeno, "Momalaarigiaa honja ii nejonj kotaa so enagati eenj, onjnonj saanonj numuzu gere^e koi kawaajonj kokaenj jenj kotowuyaga, 'Gii mono tiigawo joloma waama lugunj kowenonj kemenj geengja komoma aonj namba.' Kaenj jenj moma laarigi gere iikanonj mono qaagia tenj kombaa." Kiaenj.

Welenqeqe awaa ii nomaenj?

⁷"Onjnoonjga mombaa gawonj ejanonj bulmakao menj gawononj kema kinonj hororo balonj mosombaa me lama galenggiaga laligowaa. Laligonj mirinonj kouro iikanonj toyanonj kokaenj jero mobaa me qaago, 'Gii mono mirinonj kouma rama nenega newa.' ⁸Kaenj qaago! Iinonj mono kokaenj jewaa: 'Gii mono apu arinj meagonj aonj gomantiiijaa nenena onj ama nona nemaņa. Kawaa gematanonj geengjaa nenega onj newa.' ⁹Kaenj jenj kotonj muro gawonj ejanonj jerotiwaa so gawonja medabororo sokono galenjanonj kawaajonj mepeseenj mubaa me qaago? Qaago! ¹⁰Onjoo kanagia ii kaanjiadeenj eja. Galengianonj iwoi kuuya jenj kotonj onjnoti, onjoo ii andaboronj kanonj mono kokaenj jewu, 'Nono gawonj ejemba toonja laligojonj. Galenananonj iwoiwaajonj jeroti, mono iigadeenj menj kajonjwaajonj mepemepese monjgambombaajonj amamaajonj.'" Kiaenj.

Jiisasnonj eja 10 selegia menj solanjaniro.

¹¹Jiisasnonj Jerusalem sitinonj kemambaajonj Galili ano Samaria prowins woi yoroo batugaranonj kana eroti, iikanonj keno. ¹²Kananonj

ⁱ 17.3 Mat 18.15 ^j 17.6 Jiisasnonj mulberi gere monj qendeeno. Gere ii numuzu kaanaga, kota kowororo kota kaanja neneyaga.

kema gomaj moŋnoŋ keuro eja 10 selegia manimbayawo yoŋonoŋ mokoloŋ iima korikori endu naŋgi. ¹³Nama kotakota qama silama jegi, “Somatanana Jiisas, mono kiarŋkomuŋ nonomba!”

¹⁴^kQama jegi injiima kokaen injjoro mogi, “Oŋo mono jigo gawoŋ galeŋ yoŋoonoŋ kema selegia qendeema oŋombu.” Kaen injjoro ten koma kanaanoŋ kenŋi selegianonŋ iikanonŋ solananiŋ awaa kolooro. ¹⁵Awaa kolooroto, 10 yoŋoonoŋga moŋnoŋ selia solananiro iima eleema kaŋ Anutu kotakotagadeen qama mepeseero. ¹⁶Mepeseen Jiisaswaa kanaanonŋ kemenŋ usugoŋ simiŋ kuma ‘Dangisen!’ jero. Eja ii Samaria ejaga. Juuda yoŋonoŋ Samaria prowinswaa ejemba yoŋooŋoŋ mogi kamaanŋqeqeta kolooro laligogi.

¹⁷Dangisen jero Jiisasnoŋ meleema ijoro, “Ii saanonŋ anjanto, eja kuuya 10 oŋoo selegianonŋ mono solananiidabororo me? Eja 9 yoŋonoŋ mono daenŋ laligoju? ¹⁸Eja wabaya giinonŋ geenŋgodeen eleema kaŋ Anutu mepeseejanto, eja 9 yoŋonoŋ mono kema lolomoninŋ kenju.” ¹⁹Kaen jenŋ kokaenŋ ijoro moro, “Momalaariganonŋ mono menŋ qeŋgoŋ gonja. Kawaajonŋ saanonŋ waama kemba.” Kiarŋ.

Anutuwaa bentotoŋa ii nomaenŋ koloowaa?

Mat 24.23-28, 37-41

²⁰Farisii (Kana qaawaa kaparanŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ Jiisas kokaenŋ qisiŋ muŋ jegi, “Anutuwaa bentotoŋa ii mono naa kambanonŋ asugiwaa?” Jegi moma meleema kokaenŋ jero, “Anutuwaa bentotoŋanonŋ mono jaanananonŋ iibombaa so mende asugiwaa. ²¹Mobu! Anutuwaa bentotoŋa ii batugianonŋ uugianonŋ asuginŋ eja. Kawaajonŋ ii kokanonŋ me endukanonŋ eji, kaenŋ jewombaajonŋ amamaanŋkejonŋ.”

²²Jiisasnoŋ gowokouruta kokaenŋ injjoro mogi, “Kanagenŋ kambanŋ moŋ kaŋ kuuwaati, iikanonŋ Siwe gomambaa Eja hoŋaa gawoŋ meme weenŋ yoŋoonoŋga moŋ iibombaa siinŋ mobuto, ii mombo iibombaajonŋ amamaawuya. ²³Kambanŋ iikanonŋ kokaenŋ jegi mobu, ‘Mobu! Hamoqeqe Toyanonŋ mono endu laligoja. Mobu! Mono koi asugija.’ Kaenŋ kaenŋ jegi ii iibombaajonŋ iikanonŋ uulaŋawo mende luguŋ kembu. ²⁴Ii kokaembaajonŋ: Siwe gomambaa Eja hoŋanonŋ mombo kawaati, kambanŋ ii oobiliwaa so kokaenŋ koloowaa: Ii siwe leegenŋga uulaŋawo bilisik ama asariŋ leegenŋ sokoma kenji, iinonŋ mono iikawaa so asugiwaa. ²⁵Kanagenŋ kaenŋ koloowaato, wala ejemba kambanŋ kokaamba namononŋ laligojuti, iyoŋonoŋ eja ii yakariŋ gema qeŋ mugi siimbobolo somata mobaa.

²⁶^l“Wala eenanonŋ Noowaa kambananonŋ ejembanonŋ laaligogia qemasologenŋ qaganonŋ laligonŋ tiwilaagiti, iikawaa so mono Siwe gomambaa Eja hoŋanonŋ mombo kawaatiwaa kambananonŋ kaanŋgadeen

^k 17.14 Lew 14.1-32 ^l 17.26 Jen 6.5-8

asugiwaa. ²⁷“Nooawaa kambananon nene lomban ama apu kotiga nen embaqemba sewanaa angi kema karo agimin aogi. Nanamemen kaen ama men qemasologen laligogi Nooanon wanjo uutanon uroti, ween iikanon tegoro. Tegoro apu gboulu somatanon kan ejemba qaa ron koma onono apu nemoton komugi.

²⁸“Lootwaa kambananon kaanagadeen qemasologen laligogi kaanjadeen kolooro. Ejembanon nene lomban ama apu gisi nen gawon koma komoma jigo mirigia men qetegon nene sii miri ama iwoi sewana mewutiwaajon angi iwoi tosia sewana men laligonkegi. ²⁹Kaen ama men laligogito, Lootnon Sodom goman mesaon keno ween iikanondeen gere ano jamo qara geriawo ii mono kon kaanja sombinonga kamaan ejemba jinon qaa onoro komugi. ³⁰Kanagen Siwe gomambaa Eja honanon mombo asugiwaati, kamban iikanon ejembanon kaanjadeen qemasologen ama laligon tiwilaawuya.

³¹“Ween iikanon sombenon laligowaati, iinon mono hina iwoiya memambaaajon miri uutanon mende uba me gawonon kema laligowaati, iinon mono kaanjadeen mirianon mende eleema kawa. ³²Loot embianon meleema gematanon uu komun jamo karanjan kolooroti, mono ii romongowu. ³³“Monon laaligoya siiseweweya qaa iyanajon angon koma iyanaa jaajaa laligomambaaajon moji, iwaa laaligoyanon mono soowaato, monon laaligoya noojon ama qeleema mesaowaati, iinon mono laaligo honaa kania mokolon oyanboyan laligowaa.

³⁴“Niinon kokaen injiowe mobu: gomantiina iikanon eja woi dunon motoon ewaoti, iyorononga mon wama mon mesaowuya. ³⁵Kaanagadeen emba woi ii motoon tawen orasin rabaoti, iyorononga mon wama mon mesaowuya.” ³⁶(Eja woi nene gawonon laligowaati, iyorononga mon wama mon mesaowuya.)

³⁷Jiisanon kaen jero gowokourutanon meleema ijogi, “Oo Pon, ii dakanon koloowaa?” Kaen ijogi kokaen injiwo mogi, “Oro gisaganon mongen baagen ero mambonkararanon mono iikanon horon ajoroonkejuti, mono iikawaa so koloowaa.” Kia.

Malonon kaparan koma weleno eja somatanon ilaaro.

18 ¹“Ono mono kamban so Anutu qama koolin qelokoli mende ama laligowu.” Jiisanon kaen jen iikawaa sareqaaya kokaen injiwo mogi, ²“Tanon monon qaa jenteego eja mon laligoro. Iinon ejemba yononon qaa jen mubutiwaajon gamuya mende moma iyanaa jaajaa laligon Anutuwaa jeta uugumambotiwaajon toroko mende moro. ³Tanon kanon malo emba mon laligoro. Iinon suulan qaa jenteego eja iikanon

^m 17.27 Jen 7.6-24 ⁿ 17.28-29 Jen 18.20-19.25 ^o 17.33 Mat 10.39; 16.25; Maak 8.25; Luuk 9.24; Jon 12.25

kema kokaen jen laligoro, ‘Moŋnon niwo aŋgowowo anjiwaajon giinon mono ilaen nonaga.’

⁴“Kaen jero kambaŋ koriga ii moma gema qen laligoroto, kanagen uutanon kokaen jero, ‘Niinon ejemba yoŋoo qaagiaajon gamuna mende moma neenaa jaajaa laligon Anutuwaaw jeta uugumambotiwaajon toroko mende momakejen. ⁵Kaen laligojento, malo koi kanon mono qaasoso pondaj jen noma kaŋkejiwaajon mojona tiiro saanon ilaen mube qaaya tegowaa. Mende ilaen mubenagati een, iinon mono kanasoso karo mojtitiiaa momambo.’”

⁶Poŋnon sundu ii medaboron jero, “Jenteego eja doogoyanon qaa jeroti, mono iikawaajon geja ama kania romoŋgowu. ⁷Anutunon ejemba iyaŋaajon meweŋgon oŋonoti, iyoŋonon gomantiina asasaga ilaen oŋombaatiwaajon qama kooligi Anutunon mono yoŋoo qaagia gosin jen tegoro awaa koloowu. Ilaen oŋomambaajon jen silemale mende ama kambaŋ mende konjoratiro ubaa. Ii qaago totoon! ⁸Niinon kokaen injjowe mogi: Anutunon mono kambaŋ mende koriro qaagia gosin jen tegoro awaa koloowuya. Mono alanzaŋ ilaen oŋomakejato, ii kilen Siwe gomambaa Eja hoŋanon eleema kaŋ ejemba gosin oŋombaati, kambaŋ iikanon momalaari hoŋa mokoloowaa me qaago?” Kiaŋ.

Farisii ano takis meme yoroo qamakooligara

⁹Ejemba tosanon iyaŋgiaajon mogi uro solana dindina koloojon jen tosaana mogi kamaanqeqeta kolooro. Jiisasnon ii injiima sareqaa moŋ kokaen injjoro mogi, ¹⁰“Eja woiyanon jiwowon jigonon uma qama kooliri. Moŋnon Farisii ano moŋnon takis meme eja.

¹¹“Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonon) iinon nama aŋodeen kokaen qama kooliro, ‘Oo Anutu, ejemba tosanon uugia dogoro kalugon serowilin amakejuti, nii ii kaana mende laligojen me takis meme endu nanji, nii iwaa so kaanagadeen mende laligojen. Kawaajon dangisen jen gonjen. ¹²Niinon sonda so somaŋa woi nenewaa singi laligoŋkejen. Niinon moneŋ hinana kuuya mendeema 10:nonga motooŋgo Anutuwaaw buŋaya qeŋkejen.’

¹³“Kaen qama kooliroto, takis meme iinon waŋgoŋa moŋnon nama Siwenon eu uumambaajon gamuya moma borianon jaaya esuun kokaen qama kooliro, ‘Oo Anutu, singisono eja nii mono kiankomuŋ nomba.’ ¹⁴Niinon kokaen injjowe mobu: Iinon mono Anutuwaaw jaanon solananin mirianon eleenoto, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonon) iinon kaen qaago. Daen yoŋonon iyaŋgiaa uugia meŋ ubuti, Anutunon mono ii kuuya meŋ kamaan oŋombaato, moŋnon iyaŋaa uuta meŋ kamaawaati, Anutunon mono ii meŋ uma mubaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ merabora kotuegoŋ oŋono.

Mat 19.13-15; Maak 10.13-16

¹⁵Ejemba toŋanoŋ merabora busubuusu kaanŋagadeeŋ uŋuama Jiisasnoŋ borianoŋ oosiriŋ oŋombaatiwaajoŋ iwaanonoŋ kagi. Kagito, gowoko yoŋonoŋ ii iima jeŋ qotogoŋ oŋoŋgi. ¹⁶Kaeŋ aŋgito, Jiisasnoŋ merabora ii koma horonoŋ oŋono kagi kokaeŋ jero, “Merabora melaa ii saanoŋ oŋomesaogi noononoŋ kawu. Anutunoŋ ejemba kaanŋa ii bentotoŋa buŋa qeŋ oŋombaa. Kawaajoŋ ii mende somoŋgoŋ oŋombu. ¹⁷Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ inŋijowe mobu: Moŋnoŋ Anutuwaawaa bentotoŋa ii merabora kaanŋa buŋa mende qeŋ aowaati, iinoŋ mono iikawaa uutanonoŋ keumambaajoŋ amamaawaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja qabuŋayawo mombaa qambaŋmambaŋ qaa jero.

Mat 19.16-30; Maak 10.17-31

¹⁸Galeŋkoŋkoŋ eja moŋnoŋ Jiisaswaanonoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ muro, “Boi awaa, niinoŋ mono nomaeŋ ama laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aowenaga?”

¹⁹Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro, “Gii noojoŋ ‘Boi awaa’, ii naambaajoŋ jejaŋ? Anutu motooŋgoŋoŋ awaa koloŋoja. Eja moŋnoŋ ii kaanŋa awaa mende koloŋoja. ²⁰Gii jojopaŋ qaa koi modaboroŋaŋ: ‘Serowiliŋ mono mende amba. Moŋ mono mende qena komuwa. Iwoi mono yoŋgoro mende mewa. Moŋ jeŋoŋkuukuu mono mende ama muba. Nemuŋmaŋga mono goda qeŋ oromakeba.’”

²¹Kaeŋ jeroto, galeŋkoŋkoŋ ejanonoŋ kokaeŋ ijoro, “Ii kuuya mono gbaworonanoŋga teŋ koma laligoŋ waabe.” ²²Ijoro Jiisasnoŋ moma kokaeŋ ijoro, “Gii tani motooŋgoŋoŋ amamaaŋaŋ: Gii mono kema esuhinaga kuuya sewanŋa mewutiwaajoŋ ana moneŋ karo mendeema ejemba wanaya oŋomba. Kaeŋ ana esuhinaga somata (maa suaŋ, milyon kina kaanŋa) ii Siwe gomanonoŋ eŋ gombaa. Kaeŋ ama nii notaŋ kawa.” ²³Kaeŋ ijoroto, eja iikanonoŋ kindimbiri laligorotiwaajoŋ ama qaa ii moma wosobiri mokoloŋ jaaya bosoleero eeŋ mesaonoŋ keno.

²⁴Wosobiri mokoloŋoŋ Jiisasnoŋ ii iima kokaeŋ jero, “Yei! Ejemba moneŋ hinagiawo yoŋonoŋ Anutuwaawaa bentotononoŋ keubombaajoŋ bimooŋ kupukapa ambuya. ²⁵Ii kokaeŋ jeŋ asarimaŋa: Oro somata kamel ii sosoro ootanoŋ saanoŋ mende keubaa. Iikawaa so ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ Anutuwaawaa bentotoŋ uutanonoŋ keubombaajoŋ bimooŋ osiwuya.”

²⁶Qaa ii jeroti, iyoŋonoŋ kokaeŋ jegi, “Oopopoŋ! Ejemba moronoŋ mono Siwewaa buŋa koloŋoŋa?” ²⁷Kaeŋ jegi kokaeŋ meleeno, “Ejembanoŋ ii aŋgobato meŋ amamaaŋa osiŋkejuto, Anutunoŋ mono

¶ 18.20 Eks 20.12-16; Dut 5.16-20

iwoi kuuya saanonj amakeja. Iinonj iwoi monj ama memambaajonj mende amamaanj osinjeja.”

Jiisaswaa gawonj memewaa tawaya

²⁸Piitononj qaa ii moma meleema kokaenj jero, “Moba, nonononj mono miri balonana mesaonj gii gotaanj kaniñ.” ²⁹Kaenj jero Jiisasnonj kokaenj injjoro, “Niinonj qaa honja monj kokaenj injjowe mobu: Monjonj Anutuwaa bentotonjaajonj ama iwoi monj mesaoroti, —ii miri balonja, embameria, daremunja me nemunmanja —ii onjomesaoro ³⁰Anutononj mono kitia toroqenj uugunj tawaya meleema muro ii namowaa laaligononj mewaa ano laaligo kanagejanonj laaligo kombombanja tetegoya qaa bunja qenj aonj laaligowaa.”

Jiisasnonj komuwaatiwaa qaaya jero karonj kolooro.

Mat 20.17-19; Maak 10.32-34

³¹Jiisasnonj gowokouruta 12 ii horonj onono kagi kokaenj injjoro, “Mobu, nono Jerusalem ubonja. Gejatootoo ejembanonj Siwe gomambaa Eja honjaajonj qaa kuuya oogiti, ii mono honjawo koloodaborowaa. ³²Monjonj ii memelolo menj muro waba gawman yonjo borogianonj kemebaa. Yonjononj jejewili ama mepaegonj qaa tokoronjkota jenj munj sulaapanj qewuya. ³³Sulaapanj qenj ooli waayawononj ootinj talunjonj qegi komuwaa. Komunj weenj karonj kolooro koomunonja waabaa.”

³⁴Kaenj injjoroto, gowoko yonjononj qaa ii mende totoonj moma asarigi. Qaa injjoroti, ii aasangoyanonj ero ii mende moma kotogi. Kiañ.

Jiisasnonj eja jaagoo mombaa jaaya metooro.

Mat 20.29-34; Maak 10.46-52

³⁵Jiisasnonj kema Jeriko gomanj dodowiro eja jaagoo monjonj nene monenj mubutiwaajonj welema kana goraayanonj raro. ³⁶Raro ejemba tuunjelemba kananonj uugunj kenji otongia moma “Naa iwoi kolooja?” jenj qisinj onono.

³⁷Qisinj onono kokaenj jegi, “Jiisas, Nazaret ejanonj mono kananonj kanj guugumambaajonj anja.”

³⁸Jegi kokaenj qaro, “Jiisas, Deiwidwaa gbili! Gii mono kiankomunj nombal!”

³⁹Kaenj qaro ejemba wala kenngiti, iyonjononj bo rabaatiwaajonj qotogonj mugito, iinonj kaparanj koma qa gigilaaro, “Deiwidwaa gbili! Gii mono kiankomunj nombal!”

⁴⁰Qa gigilaaro Jiisasnonj doronj ama kokaenj jenj kotoro, “Ii mono borianonj menj noononj kawu.” Jenj kotoro menj kosere kougi kokaenj qisinj muro,

⁴¹“Alana, gii mono naa iwoi gomanjatiwaajonj mojanj?” Qisinj muro ijoro, “Ponj! Nii jaana mombo uumambaajonj mojenj.”

⁴²Ijoro Jiisasnoj moma kokaen ijoro, “Mono jaaga uuwa. Momalaariganonj mono menj qeaŋgoŋ gonja.”

⁴³Kaen ijoro iikanondeen jaaya tooro tororo uuŋ Anutu mepeseen Jiisas otaaŋ gematanonj keno. Ejemba kuuya yoŋononj iwoi ii iima Anutu mepeseegi. Kiaŋ.

Zakiusnoj uuta meleeno.

19 ¹Jiisas Jeriko taononj kouma kotonj kemambaajonj ano. ²Iikanonj eja moŋ qata Zakius laligoro. Iinonj eja qabuŋayawo koloonj takis meme yoŋoo jotamemegiaga laligoro. ³Iinonj Jiisaswaa kaitania iimambaa siŋa moroto, eja torodaamombaajonj ejemba tuuŋ batugianonj nama akakarŋ amamaaro. ⁴“Jiisasnoj koi kaŋ nunuuguwaa,” jegi moma iimambaajonj bobogariŋ kema ejemba unuugunj Sikamore gere^r qaganonj uma raro. ⁵Raro Jiisasnoj kanonj keuma jaayanonj uuro uro iima kokaen ijoro, “Zakius, gii mono uulaŋawo kamaawa. Nii kete goo mirinonj kawe motoonj rabota.”

⁶Kaen jero uulaŋawo kamaaŋ aisoonj koma horonj muro mirianonj keni. ⁷Keni ejemba kuuyanonj ii iima ŋindin-ŋunduru ama kokaen jegi, “Mono naambaajonj siŋgisonjo eja kaŋaa mirinonj uma raja?”

⁸Kaen jegito, Zakiusnoj ejemba batugianonj asuganonj waama nama Poŋ kokaen ijoro, “Poŋ moba, niinonj tiwomalekuna biiwianonj mendeema leeya ejemba wanaya yoŋooŋonj oŋomaŋa ano daeŋ yoŋoononj ilawoila moŋ so uugunj tiliqili ama wambeti, ii mono ambeŋa 4:waa so toroqen meleema oŋomaŋa.”

⁹Kaen ijoro Jiisasnoj iwaa kaniaajonj kokaen jero, “Anutunonj kete miri kokawaa toya hamo qeŋ muro letonja. Iinonj kaŋagadeen Aabahambaa gbiliuruta yoŋoo batugianonj laligoja. ¹⁰“Siwe gomambaa Eja hoŋanonj mono ejemba soogiti, ii moŋgama hamo qeŋ oŋomambaajonj ama kamaaro.” Kiaŋ.

Monej esu 10 mendeema oŋonotiwaawaa sareqaa.

Mat 25.14-30

¹¹^tJiisasnoj kaŋ Jerusalem siti dodowiŋ qaaya jero ejemba ii mogiti, iyoŋononj kokaen romoŋgogi, “Anutuwaawaa bentotoŋaa hoŋanonj mono uulaŋawo asugiwaawaa.” Kaen romoŋgogitiwaajonj Jiisasnoj sareqaa moŋ kokaen jero, ¹²“Eja qabuŋayawo moŋnoŋ kokaen jero, ‘Nii mirina mesaonj kantri moŋnoŋ koriganonj kembe iikanonj nii eja poŋ kuunj noŋgi laligonj eleema kamaŋa.’ ¹³Kaen gomaŋ koriganonj kemambaajonj jeŋ gawonj ejauruta 10 oŋoono kagi monej esu 10 mendeema oŋoma kokaen

^r 19.4 Sikamore ii kowa kaŋaya, kota neneyaga. ^s 19.10 Mat 18.11

^t 19.11-27 Mat 25.14-30

injijoro, 'Niinonj kema laligonj kanagenj eleema kamaŋa. Oŋononj kambaŋ biiwianonj monenj kokanonj koŋkororo gawonj meŋ ii meŋ seiwu.' ¹⁴Kaen jen kenoto, kanagesourutanonj kazi ama munj kokaen jegi, 'Nono eja koi kanonj ananaanonj eja poŋ koloonj galenj koma nonombaatiwaajonj togojonj.' Kaen jen welenj eja tosaŋa wasiŋ oŋonŋi gematanonj kema buju ii ijogi.

¹⁵"Kaen ijogito, kilenj kantri kenoti, iyoŋononj ii eja poŋ kuunj mugij iyaŋaa prowinsnonj mombo eleema karo. Kaŋ gawonj ejauruta monenj esu oŋonoti, ii jero iwaa jaanonj kougi. Motomotoonj yoŋononj koŋkororo gawonj meŋ monenj meŋ seigi dawi kolooroti, ii qendeenŋi iimambaajonj qisiŋ oŋono. ¹⁶Gawonj eja mutuyanonj jaanonj kouma jero, 'Poŋ, niinonj monenj esuga meŋ seiwe toroqenj mombo esu 10 mokoloowe.'

¹⁷"Kaen jero kokaen ijoro, 'Ii awaa. Gii gawonj meme eja awaga. Gii iwoi melaada meŋ ii kaparaŋ koma galenj koma laligona seiwo. Kawaajonj niinonj taonj gomaŋ 10 mindirinj goo boronganonj ambe iyoŋoo galenŋiaga laligowa.' ¹⁸Kaen ijoro gawonj eja alianonj jaayanonj kouma kokaen ijoro, 'Poŋ, niinonj goononj monenj esuga meŋ seiwe toroqenj mombo esu 5 mokoloowe.' ¹⁹Kaen ijoro ii kaŋagadeenj kokaen ijoro, 'Ii awaa. Niinonj taonj gomaŋ 5 mindirinj goo boronganonj ambe iyoŋoo galenŋiaga laligowa.'

²⁰"Mombo moŋnonj kouma ijoro, 'Poŋ iiba. Goo monenj esuga koi. Ii opononj esuunj lolonŋowe ero. ²¹Giinonj eja geriawo koloojanjwaajonj ama goojonj keena moma laligowe. Gii geenŋo hina iwoi kowinonj mende anati, ii kilenj memambaajonj momakejanj. Gii geenŋo nene kota mende komona kolooroti, iikawaa hoŋa ii kilenj kotonj memambaajonj momakejanj.'

²²"Kaen ijoro meleema kokaen jen muro, 'Gii gawonj eja bologa. Geenŋo qaa jejanj, niinonj iikawaa so gosiŋ goma irona meleema gomaŋa. Nii eja geriawo koloojenj. Neeno iwoi kowinonj mende ama ii memambaajonj momakejenj. Neeno nene kota mende komoma iikawaa hoŋa ii kilenj kotonj memambaajonj momakejenj. Ii saanonj moma laligona. ²³Gii kaniana kaen momago mono naambaajonj monenj esuna ii benknonj mende ana somariiro. Ii koŋkororo gawononj anagati eenj, iikanonj mono seiwo niinonj kaŋ susuyawo mewenaga.'

²⁴"Kaen jen munj eja kosianonj nanŋiti, ii kokaen injijoro, 'Oŋo mono iwaa borianonŋa monenj esuya ii wama esu 10 mokolooroti, ii mubu.'

²⁵Injijoro moma kokaen ijogi, 'Poŋ, iwaanonj monenj esu 10 ii edaboroja.'

²⁶"Kaen ijogi meleema jero, 'Niinonj kokaen injijowe mobu: Ejemba iwoi enj oŋono gawonja menkejuti, kuuya iyoŋoojonj Anutunonj ii toroqenj oŋono seiwaato, mombaanonj iwoi melaada moŋ ero gawonja mende menkeji, Anutunonj mono ii kaŋagadeenj wano eenj toontoonj laligowaa.' ²⁷Kaen jejento, kereuranonj niinonj eja poŋ koloonj galenj koma oŋomaŋatiwaajonj togogiti, ii mono unuama kagi injiima jen kotowe unugi komuwuya.' " Kiaŋ.

^u 19.26 Mat 13.12; Maak 4.25; Luuk 8.18

Jiisaswaajon mare kongi Jerusalem uro.

Mat 21.1-11; Maak 11.1-11; Jon 12.12-19

²⁸ Jiisasnon qaa ii jedaboron mesaon Jerusalem sitinon umambaajon wala keno. ²⁹ Kema Betfage ano Betani goman woi kosogaranon kan baanja qata Oil gere baanja qamakejuti, iikanon uma gowokowoita woi wasin orono. Wasin oromambaajon ama ³⁰ kokaen irijoro, “Goman jaasewanngaranon raji, mono iikanon kembao. Kema iikanon keuma dongi melaa kasanon somongogi nanji, ii mokoloowao. Dongi ii dologaga, eja mononon qaganon mende rarayaga. Ii mono isama men koi kawao. ³¹ Isani mononon ‘Ii naambaajon isanjao?’ jen qisij orono kokaen ijowao, ‘Ponnanon iikawaajon amamaaja.’”

³² Kaen wasin orono kema ijorotiwaa so mokoori. ³³ Mokolon dongi melaa isambowaajon ani toya yononon irijogi, “Hei! Dongi melaa ii naambaajon isanjao?”

³⁴ Irijogi kokaen meeleni, “Ponnanon iikawaajon amamaaja.” ³⁵ Kaen meleema men Jiisaswanon kan malekugia qetegon dongi qaganon tamboma jegi Jiisasnon uma raro. ³⁶ Kaen rama keno ejemba tuunjeleembe yononon goda qen opo malekugia qetegon kana somatanon tambongi.

³⁷ Tambongi kema Jerusalem dodowin Oil gere baanja roganon kemero gowoko tuun kuuyanon kanain aison angoletu kuuya ku-usun qaganon mero iigiti, iikawaajona qa somata qama Anutu mepeseen mun ³⁸ kokaen jen qagi, “Anutu mepesejon. Kij Pombaa qatanon kawaati, Anutunon mono ii kotuegowa. Luaega ano qabujaga mepeseenin Siwe eukanon uja. Oowe oowe!”

³⁹ Kaen qagi Farisii (Kana qaawaa kaparanonkon) tosianon ejemba tuun batugianon nama kokaen jen mugi, “Boi, mono gowokouruga jen onomba.” ⁴⁰ Kaen jen mugi kokaen meeleno, “Niinon kokaen injiowe mobu: Yononon goron nambuyagati een, jamo yononon mono silama qabuyaga.” Kiaj.

Jiisasnon Jerusalem sitiwaajon saaro.

⁴¹ Jiisasnon Jerusalem dodowin siti ii iima saaro. ⁴² Saama kokaen jero, “Onoonon luae mono nomaen koloona! Ono iikawaa kania ween kokanon moma kotogi sokonagato, kamban kokaamba ii jaagia mende toojiwaajon ama aasangoyanon eja. ⁴³ Iikawaa kania ii kokaen: Kamban mon kan kuuwaati, iikanon kere yononon kouma kiropo kotakotanon siti koi kuun liligon leelee eu emu gban ama emboma kakasililin ama onombuya. ⁴⁴ Anutunon wambusoon koma onoono onon kamban waja ii mende moma koton telambelan ama Anutu gema qen tondu laligon

▼ 19.38 Ond 118.26

koujuti, iikawaajon kere yononon kondemoneen onongi miriwaa jamo mon ii jamo mombaa qaganon mende nambaato, siti koi kanon mono qeqelalan ewaa. Yononon jigo mirigia kondeema meraboraurugia siti utanon laligojuti, ii unuj ureewuya.” Kiaj.

Jiisasnon jiwowon jigo jen kobooro.

Mat 21.12-17; Maak 11.15-19; Jon 2.13-22

⁴⁵ Jiisasnon qaa ii jedaboron jiwowon jigowaa toton utanon kema hina sewaja mewutiwaajon angiti, ii kanain konjoma onono kamaagi. ⁴⁶ “Konjoma onoma kokaen injoro, “Aisaianon qaa mon kokaen oorota eja, ‘Noo jigonanon mono qamakooli mirigiaga koloowa.’ Qaa ii ejato, on ii utegogi kikekasililij yonoo kobaa kaaja koloaja.”

⁴⁷ ^x Jiisasnon kamban so jiwowon jigonon uma Buja qaa kuma onoma laligoro. Kaen laligoroto, jigo gawon galej ano Kana qaawaa boi yononon ajoroon kantri jigo kaunsol yonowo amin moma kokaen jegi, “Ii mono nomaen jenij qegi komunaga?” ⁴⁸ Kaen jegito, ejemba tuuj somata kuuya yononon iwo qokotaan Buja geja ama momakegi. Kawaajon “Mono nomaen ambonato?” jen kana mon mende mokoloogi. Kiaj.

Jotamemeya yononon Jiisaswaa ku-usunajon qisigi.

Mat 21.23-27; Maak 11.27-33

20 ¹ Jiisasnon jiwowon jigonon uma ejemba tuuj kuma onoma Oligaa Buja jen asarin onoma laligoro. Kamban monon kaen ano jigo gawon galej ano Kana qaawaa boi yononon kantriwaa jotamemeya tosaaja yonowo Jiisaswaa jaanon kougi. ² Kouma kokaen qisij mugi, “Gii koi kanon iwoi anjani, ii mono moronon jen koton gono amakejan? Iikawaa ku-usuna ii mono moronon gono? Ii mono jena mobon.”

³ Qisij mugi kokaen meleema onono, “Niinon kaanagadeen qisij onombe ii meleema nijowu. ⁴ Jonon ejemba oomulu men onoma laligoroti, iinon iikawaa ku-usuna ii daenkaya mero? Siwe Toyanon muro me balon toyanon mugi?”

⁵ Kaen meleema onono batugianon amin moma kokaen jegi, “ ‘Ku-usunanon Siwenonga asugiro,’ kaen jewonati een, iinon mono kokaen jewaa, ‘Kaen kolooro ononon ii mono naambaajon mende moma laarin mugi? Ii mende sokonja.’ ⁶ Kanageso kuuya yononon Jombaajon ‘Gejatootoo ejaga koloaja,’ jen ii kotakota moma laarin laligoju. Kawaajon ‘Balon ejembanon asugiro,’ jewonati een, yononon mono iringia soono jamonon nunuwuya.” ⁷ Qaa kaen gosij kokaen meleengi, “Ku-usunanon daenkaya asugiroti, nono ii mende mojon.”

^w 19.46 Ais 56.7; Jer 7.11 ^x 19.47 Luuk 21.37

⁸Kaen meleengi Jiisasnoŋ kokaen injjoro, “Kaen kolooro niinoŋ kaanagadeeŋ iwoi koi amakejeniwaa ku-usuŋa moronoŋ nonoti, ii mende injjomana.” Kiaŋ.

Wain kasa gawoŋ galeŋ bologa, yoŋoo sareqaa

Mat 21.33-46; Maak 12.1-12

⁹Jiisasnoŋ kanaiŋ ejemba sareqaanoŋ kokaen injjoro, “Eja moŋnoŋ wain kasa gawoŋ koma komoro. Koma komoma gawoŋ galeŋ tosaana mokoloŋ oŋoma jero gawoŋa meŋ hoŋaa bakaya iyangia meŋ bakaya toya mubutiwaajoŋ borogianoŋ ano. Borogianoŋ ama oŋomesaŋ kantri moŋnoŋ kema kambaŋ koriga laligoro.

¹⁰“Laligoŋ laligoro hoŋa momogorotiwaa kambaŋa (gbani 5) toriro kanoŋ welenqeqeya moŋ wasiŋ muro galeŋ yoŋoonoŋ kema wain gawoŋ hoŋaa bakaya mubutiwaajoŋ jero. Jeroto, gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ ii koobinoŋ qeŋ otaagi boria bobora eleeno. ¹¹Kawaa gematanoŋ welen eja moŋ wasiŋ muro kenoto, ii kaanagadeeŋ koobinoŋ qeŋ gamu qeŋ muŋ otaagi boria bobora eleeno. ¹²Eleeno gawoŋ toyanŋoŋ welen eja moŋ mombo wasiro keno ambeŋ karoŋ kolooroto, ii kaanagadeeŋ sagorogoro qeŋ gawoŋ sopa seleenŋeŋ hagogi kemero.

¹³“Kaen aŋgi wain gawoŋ toyanŋoŋ qaa moŋgama jero, ‘Mono nomaen amaŋato? Neenaa komunjua merana mono wasiwe keno ii iima goda qewuya me nomaen?’ ¹⁴Kaen jeŋ meria wasiro kenoto, wain gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ ii iima batugianoŋ kokaen amiŋ moma jegi, ‘Iinoŋ mono borosamoyaa toya koloowaa. Ayo, ii mono qeniŋ komuro wain kasa gawoŋ koi kanoŋ mono ananaa buŋaga koloowaa.’ ¹⁵Kaen jeŋ hagogi gawoŋ seleenŋeŋ kemero qegi komuro. Wain gawoŋ toyanŋoŋ ii moma mono nomaen ama oŋombaa?

¹⁶Iinoŋ mono aŋo kaŋ gawoŋ galeŋ ii kondeema oŋombaa ano gawoŋ galeŋ dologa mokoloŋ oŋoma wain kasa gawoŋa yoŋoo borogianoŋ ambaa.” Jiisasnoŋ sareqaa kaen injjoro moma jegi, “Ii mende sokonja. Yamageŋ (kozigen)!” ¹⁷zJegito, Jiisasnoŋ ii tororo injiima kotoŋ kokaen jero, “Buŋa Terenoŋ qaa moŋ ii kokaen eja,

‘Miri meme yoŋonoŋ jamo tando moŋ gema qeŋ eeŋ mesaogi raroti, iikanoŋ mono tando kombombaŋa kolooro mokoloogi.

Iikanoŋ riiri mirinoŋ mono gororoŋgoŋ kamaaŋ kombaa.’ Qaa iikawaa kania ii nomaen?

¹⁸Kawaaŋoŋ kokaen jemaŋa: Moŋnoŋ tando waŋa iikanoŋ ritataŋgoŋ kamaaŋ qewaati, ii mono selia kotomotowaato, aeŋ tando iikanoŋ joloma tama mombaa qaganŋoŋ kamaaŋ kombaaati, ii mono kuuya qenjanmenjanŋowaa.”

† 20.9 Ais 5.1 ‡ 20.17 Ond 118.22

¹⁹Jiisasnoŋ kaen jero Kana qaawaa boi ano jigo gawoŋ galen yoŋonoŋ qaa iikawaa kania moma asariŋ kokaen jegi, “Sareqaa ii mono ananaoŋon jeja.” Kawaajoŋ ii kambaŋ iikanondeen meŋ somoŋgowombaajoŋ mogito, ejemba tuuŋleembe yoŋooŋon toroko moma amamaagi. Kiaŋ.

Takis aambaa Jiisas aŋgobato meŋ mug.

Mat 22.15-22; Maak 12.13-17

²⁰Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa jaagalen megi. Kaen meŋ qaaya moŋ qiwitigoro qaawaa timbinon hororo gbadoon mubutiwaaŋon ama eja tosaana wasiŋ oŋoŋgi iwaanon kagi. Oporo ano gawana yoŋoo borogianon ama mubombaajoŋ moma Buŋa qaa awaa jeje taniŋaan ama qisiŋ qaayaajoŋ geja aŋgi.

²¹Aren kaen ama qisiŋ muŋ kokaen jegi, “Boi, nono goo kanaga moŋon. Giinon qaa dindiŋa jeŋ kuma nonomakejan. Giinon ejemba tosaana mende iŋisosoroŋ tosaana mende sureen oŋomakejanto, so motooŋgonoŋ gosiŋ nonomakejan. Kaen ama Anutuwaanon kana ii qaa hoŋa otaan kuma nonomakejan. ²²Kawaajoŋ nono Siisa-kimbaajoŋ takis ama kaen Mooseswaa Kana qaa soŋgiwoŋa me qaago?”

²³Kaen jegito, Jiisasnoŋ aŋgomokolon arenŋia moma koton kokaen iŋijoro, ²⁴“Saanon silwa moneŋ moŋ qendeema noŋgi iimaŋa. Morowaa uŋayaga ano qataga ii kanon oogita eja?” “Oo, ii Siisa-kimbaanon,” kaen meleema jegi.

²⁵Jegi kokaen iŋijoro, “Kaen kolooro iwoi Siisa-kimbaa uŋayawo ii mono iwaa buŋa muŋkebu. Iwoi Anutuwaa uŋayawo ii mono Anutuwaa buŋa qewu.” ²⁶Jiisasnoŋ kaen jerotiwaajoŋ ejemba tuuŋ somata yoŋoo jaagianon qaawaa timbinon ama mubombaajoŋ amamaan qaayaajoŋ waliŋon qaagia bogoro nanŋi. Kiaŋ.

Koomunonga waawaataa Jiisas aŋgobato meŋ mug.

Mat 22.23-33; Maak 12.18-27

²⁷“Sadusii boi paati yoŋonoŋ “Komugiti, iyoŋonoŋ mende waabuya,” jeŋ laligogi. Yoŋoononga tosanon Jiisaswaa jaanon kouma kokaen qisiŋ muŋ ²⁸^bjegi, “Boi, Moosesnoŋ kokaen jeŋ koton nononota eja, ‘Eja moŋ emba mero merabora mende koloogi komuro koganon saanon maloya meŋ laligon gbili mekoloon muro dataa qa meŋ laligowa.’”

²⁹“Moba! Kambaŋ moŋnoŋ daremuŋ 7 laligogi. Dagia mutuyanon emba meŋ laligon gbilia qaa een laligon komuro. ³⁰Komuro koganon maloya ii mero. ³¹Kawaa gematanon koga moŋnoŋ emba iikayadeen mero. Kaandeen kaan daremuŋ 7 kuuya yoŋonoŋ emba motooŋgo iikayadeen meŋ gbilia qaa laligon komudaborogi. ³²Komudaborogi konoga malogia

^a 20.27 Apo 23.8 ^b 20.28 Dut 25.5

ii kaanagadeen komuro. ³³Giinonj ‘Komugiti, iyonononj gbilinj waabuya,’ jejanto, nono ii mende moma laarijonj. Moba, eja 7 kuuya ii ororonj waabuyagati eenj, emba motoondeenj ii embagiaga megilaligorotiwaajonj ama mono morowaa embiaga koloonaga?”

³⁴Kaenj jegi Jiisasnoj kokaenj meleeno, “Kambanj kokaamba namo koi kanonj ejemba loemba koloonj laligonjkeju. ³⁵Laligonjkejuto, ejemba uugia meleenji Anutunonj iima moro sokono koomunonjga waama gomanj balonj qaita monj eukanonj keuma laligowuti, iyonononj iikanonj mende agimij aowuya.

³⁶“Kawaa kania ii kokaenj: Uumeleenj ejemba gbilinj koomunonjga waabuti, iyonononj Anutuwaaw meraboraana kolooju. Yonononj Siwe gajoba kaanja koloonj mombo mende komuwuto, tetegoya qaa laligonj ubuya. ³⁷Mobu! Komugiti, iyonononj gbilinj waabutiwaaw qaaya ii Moosesnoj kaanagadeenj nanjonj jero. Somanj bambanonj gere bolanj koloonj mende jenj kotoroti, iinonj ii iima sunduya ooro iikanonj qaa kokaenj eja, ‘Niinonj Anutu Aabahambaa Ponj, Aisakwaa Ponj ano Jeikobwaa Ponjga laligonj kouma laligojenj.’ ³⁸Isi wanjale karonj yonononj Anutuwo laligonj kotiinj ubuya. Kuuya kotiinj laligojuti, iyonononj mono laaligogia Anutuwaajonj laligoju. Kawaaajonj Anutunonj koomuya yonoo Ponjga qaagoto, laaligo kombombanja laligojuti, mono iyonoo Ponjgiaga kolooja.”

³⁹Jiisasnoj kaenj meleeno Kana qaawaa boi tosanonj meleema kokaenj ijogi, “Boi, ii qaa dindiņa jejaj.” ⁴⁰Kaenj jenj qaa monj mombo qisij mubombaajonj kokobimbij ama mesaogi. Kiaj.

Kraist ii kinj Deiwidwaa Ponj ano gbiliga.

Mat 22.41-46; Maak 12.35-37

⁴¹Jiisasnoj qaa monj kokaenj injjoro, “Kraistnoj Kinj Deiwidwaa gbilia kolooji, tosanonj qaa ii nomaembaajonj jenjkeju? ⁴²Deiwidnonj anj qaa kokaenj jero Ondino Terenonj (Buk song, Psalm) eja,

‘Anutunonj nama noo Ponjna kokaenj ijoro, Giinonj mono kanj noo boro dindinanonj rana

⁴³ niinonj kambanj biwianonj kereuruga riinj riitama haamo ama onjoma goo kana baaganonj ama onjomanja.

Kambanj ii kanj kuuwaatiwaaw so mono asamararanonj koi raba.’

⁴⁴Deiwidnonj kaenj jenj qata ‘Noo Ponjna’ jeja. ‘Ponjna’ jenj mono nomaenj ama iwaa gbiliga kaanagadeenj koloonaga?” Kiaj.

Uumeleembaaw selesele laaligowaa galenj meme qaa

Mat 23.1-36; Maak 12.38-40; Luuk 11.43

⁴⁵Jiisasnoj gowokouruta ii qaa kokaenj injjoro ejemba tuuj somata kuuya ii mogi, ⁴⁶“Kana qaawaa boi yonoojonj mono galenjga menj

© 20.37 Eks 3.6 ^d 20.42-43 Ond 110.1

aon laligowu. Yoŋonon maleku koriga mouma kema kaŋ qendeema onombombaaŋon momakeju. Maaketnon me kananon ejemba injiigi jolonŋia jewutiwaajon momakeju. Kaanagadeen qamakooli mirinon jaaqeqeyanon eu rabombaaŋon siinŋa momakeju ano jejelombanon duŋ rara mutuyanon jegenjegen rabombaaŋon momakeju. ⁴⁷Yoŋonon malo yoŋoonon miri iwoi bidaan baagon aŋalin onmakeju ano qabuŋagia koloowaatiwaajon qamakooli koriga koriga qama koolin totogianon qeŋkeju. Kawaajon Anutonon qaagia jeŋ tegon ironŋa uuta meleeno qagianon ubaa.” Kiaŋ.

Emba malo moŋnon nandun hoŋa ano.

Maak 12.41-44

21 ¹Jiisasnon nama uuro keno ejemba qabuŋagiawo yoŋonon nandunŋia ii nandun katapanon aŋgi kemero. ²Aŋgi kemero emba malo wanaya moŋnon kaŋ soojaakota osoga woi ano kemeroti, ii kaanagadeen iiro. ³Ii iima kokaen jero, “Niinon qaa hoŋa moŋ kokaen injjowe mobu: Malo wanaya koi kanon nandun anji, ii mono tosaanŋa kuuya unuugun anja. ⁴Kawaa kania ii kokaen: Kuuya yoŋonon monen somata eŋ onono kitiagadeen anjuto, emba koi kanon eŋ laligojiwaa so iwoiya kuuya andaboron eŋ toontoon laligowaa.” Kiaŋ.

Jiwowon jigonon kondemondeen koloowaa.

Mat 24.1-2; Maak 13.1-2

⁵Jerusalem jiwowon jigo ii jamo iimasiinŋawo ano kaleŋa kaleŋa Anutuwaajon aŋgiti, iikanon menjereŋgogi akadamuyawo eroti, gowoko tosanon ii iima aminŋ mogi Jiisasnon qaa kokaen injjoro, ⁶“Miri koi iijuti, ii mono kondeŋgi miriwaa jamo moŋ ii jamo mombaa qaganon mende ewaato, qeqelalan saoyagadeen ewaa.”

Kakasililin ano sisiwerowero koloowaa.

Mat 24.3-14; Maak 13.3-13

⁷Kaen injjoro qisin mugi, “Boi, qaa jejanŋi, iikawaa hoŋa mono naa kambanon koloowaa ano koloomambaaŋon ambaati, iikawaa aiweseyanon mono nomaen asugiwaa?”

⁸Qisin mugi kokaen injjoro, “Moŋnon aŋgomokolon ano jinŋaun qeŋ kembutiwaajon mono galenŋia meŋ aon laligowu. Ejemba mamaganon asuginŋ noo qananon kokaen injjowuya, ‘Niinon Kraist koloojeŋ,’ ano, ‘Kamban mono torija.’ Kaen injjowuyato, ononon mono iyoŋoo gemagianon mende kembu. ⁹Manja kareŋa kareŋa koloon kema karo otoŋa mobuyato, jenenŋia mono mende orowa. Iwoi ii waladeen koloowaatiwaa jejetaga. Ii koloowaato, namowaa kambananon mono iikanondeen uulanawo mende tegowaa.”

¹⁰Kaerj injijonj toroqerj kokaerj jero mogi, “Kantri moŋnonj kantri moŋ uŋuwombaaajonj waabuya. Ejemba tuuŋ moŋnonj tuuŋ moŋ yoŋowo aron qerj aowombaaajonj waabuya. ¹¹Baloŋa baloŋa kanonj naŋ somasomata qonjoma meŋ namo meleeno kemenkebaa. Kaanagadeerj bodia bodia koloonj uma ewaa. Ji kotiga kotiga ii koloogi jaasoŋgo komuŋkebu. Sombinonj aiwese somata jaamorota morota injiima aaruŋ toroko momakebuya.” Kiaŋ.

Oligaa Buŋawaajonj kere koloowaa.

Mat 24.9-14; Maak 13.9-13

¹²“Iwoi kuuya ii koloowaato, wala kozigerj tosianonj oŋo uugia meleengitiwaajonj ama uŋuama somonjŋonj sisiwerowero ama oŋombu. Tosianonj horonj oŋoma qamakooli mirigianonj qaa gawonjgia meŋ jeŋ tegogi kapuare miria miria kanonj oŋoombuya. Tosianonj noo qanaajonj ama uŋuangi kantria kantria yoŋoo eja poŋ ano gawana yoŋoo jaasewanjgianonj nambuya. ¹³Kaerj nama noo kaniana saanonj nanjŋonj injjowu. ¹⁴“Qaa jakeyanonj oŋoŋgi nambuti, kambanj iikanonj qaa nomaerj jewonaga, iikawaa majakakaya waladeerj mende mobu. Qaa ii mono uu wombogianonj anjgi ewa.

¹⁵“Ii kokaembaajonj: Niinonj oŋowo nama momakooto oŋoma buugia meŋ afaanjomana. Uuafaanagadeerj laligogi tuarenjeŋurugia yoŋoononjga moŋnonj momakooto ii qotogonj qaagia qewagonj meŋ kamaanj oŋombombaaajonj amamaawaa. ¹⁶Oŋoanjjiaa nemuŋmanj, daremuŋ, tinitosa ano alaurugia yoŋononj kaanagadeerj anjonan meŋ oŋonjgi oŋoononjga tosaana uŋugi komuwuya. ¹⁷Kantri kuuya yoŋononj noo qanaajonj ama kazi ama oŋonjgi laligowuya.

¹⁸“Kaerj laligowuyato, niinonj kalaŋ koma oŋombe wanjjiaa juya moŋnonj mende soowaa. ¹⁹Oŋo kaparaŋ koma kotiiŋ boŋ qerj nama iikanonj mono haamo ama oyanboyan laaligo buŋa qerj aowuya.” Kiaŋ.

Jerusalem sitiwaa kondemondeerj uuduuduuyawo

Mat 24.15-21; Maak 13.14-19

²⁰“Kanagerj manjaqeqe tuuŋ yoŋononj kouma Jerusalem siti liligonj gbanj ambuti, oŋo ii iima kambanj iikanonj mono kokaerj romonjgowu, ‘Siti wana kondemondeembutiwaa kambananonj mono kaŋ kuuja.’ ²¹Kambanj iikanonj Judia prowinsnonj laligowuti, oŋononj mono misinjonj horonj baanjanonj kembu. Sitinonj laligowuti, oŋononj mono siti mesaowu. Siti seleenjenjanonj laligowuti, oŋononj mono sitinonj mende kembuya.

²²^f“Ii kokaembaajonj: Buŋa Terenonj gejatootoo qaa oogita eji, ii kuuya mono hoŋawo koloowaa. Qaa iikawaa so Anutunonj kambanj iikanonj

^e 21.14-15 Luuk 12.11-12 ^f 21.22 Hoos 9.7

siŋgisonŋogiaa ironja meleema qagianonj ano ubaa. ²³Anutunonj Israel kanageso siŋgisonŋogiaajonj irinja soono kazia qendeema onono namonon kakasililij jekania boorongoya asugiwaa. Emba korowo ano merabora ajunonj yonononj mono kambanj iikanonj nomaenj uulanjawo kembuyaga? Kawaajonj ‘Yei!’ qama wanjinjingojen.

²⁴“Kondejmondeenj iikanonj ejemba tosaanja ii manjawaa soo somatanonj unugi komuwuya. Tosaanja kasa gbadoonj onoma unuanŋi kantri kuuya yonoo batugianonj keubuya. Keugi waba kantri yonononj kouma Jerusalem riimemeaanj laligowuya. Kaenj laligogi Anutunonj kambanja toonj qero raji, iikanonj kanj kuuro mesaowuya.” Kianj.

Siwe gomambaa Eja hojanonj asugiwaa.

Mat 24.29-31; Maak 13.24-27

²⁵“Weenj ano koinj jaagaranonj ano senŋelao iikanonj aiwese morota morota asugiwaa. Kowenonj siri qegi otonj somata koloonkejiwaaajonj namowaa kantri kuuya yonononj doomonŋia keno koŋajilij moma laligowuya. ²⁶Kaenj laligogi sombinonj utugoro iikawaa ilawoilaya ii raragia mesaonj enkalolonj anŋi soowaa. Kawaajonj gomaŋa gomaŋa kanonj lombo bologa totoonj koloowaatiwaaajonj laligonj toroko moma uugia duuro jaagiili ambuya.

²⁷^h“Kambanj iikanonj Siwe gomambaa Eja hoŋa iinonj koosu qaganonj karo iibuya. Ku-usuŋa somatanonj sakondindinjawo asuganonj asugiro asamararaŋa iibuya. ²⁸Kaenj kawaato, iwoi ii kanainj koloowaati, onononj mono kambanj iikanonj Siwenonj ubombaa kambanŋianonj toriwaatiwaaajonj mono wanŋia meŋ waama uugia meŋ kululuunj awasankaka nambu.” Kianj.

Taonj gerewaa sareqaa

Mat 24.32-35; Maak 13.28-31

²⁹Jiisasnonj sareqaa monj kokaenj injjoro, “Ono mono taonj ano gere tosaanja ii injiima tanigia mobu. ³⁰Gere ii senŋia longogi ii iima iikawaa kania onononj moma asariŋ kokaenj jenkeju, ‘Weenj kambaŋa mono dodowija.’ ³¹Onononj kaanjadeenj qaa jejenj, iikawaa hojanonj kolooro iima moma asariŋ mono kania kokaenj jewu, ‘Anutuwwa bentotonjaa Eja hojanonj mono uulanjawo dodowinj kawaa.’

³²“Niinonj qaa hoŋa monj kokaenj injjowe mobu: Ejemba kete namononj laligojuti, iyonononj mende komugi iwoi kuuya jejenj, ii mono iyonoo laaligo kambanŋianonj asugiwaa. ³³Siwe namononj goronj qewaato, noo Buŋa qaananonj mono mende aliwaa.” Kianj.

§ 21.25 Ais 13.10; Eze 32.7; Joel 2.31; Isa 6.12-13 ^h 21.27 Dan 7.13; Isa 1.7

Uugbili mesaonj koomuya laligowombo.

Mat 24.42-44; Maak 13.33-37

³⁴⁻³⁵“Kamban somata iikawaa lombotanonj ejemba kuuya namononj laligowuti, iyonoo qagianonj kaenj koloonj ubaa. Kawaajonj iikanonj pilitik kanj siwa kaanja qeragonj onjombabo. Kawaajonj namononj laaligowaa majakakayanonj qagianonj uro jejelombanjanj ama apu kotiga nejanj enjkalolonjanj ama uugia bimoowabotiwaajonj mono galengjanjanj mejanj aonj laligowu.

³⁶“Kawaajonj mono kambanjanj so uugbili laligonjanj qama koolinjanj laligowu. Kaenjanj laligogitanjanj esunjanj onjono iwoitanjanj kuuya iitanjanj koloowaatanjanj, iikawaa uutanonganjanj kok komanjanj mono Siwe gomambaanjanj Ejanjanj honjanjanj jaasewanjanjanjanj awasanj kakanjanj nambuyanjanj.” Kianjanj.

³⁷ⁱKambanjanj iikanonjanj Jiisanonjanj wejanjanj so jiwowonjanj jigononjanj nama Buñajanjanj qaanjanj kumanjanj onjono gomanjanj mare kolooro mesaonjanj baanjanjanj qatanjanj Oil gere baanjanjanj qamakejonjanj, iikanonjanj umajanjanj enjanj laligoro. ³⁸Kaenjanj laligoro ejemba tuunjanj kuuya yonjononjanj wejanjanj so umugawodeenjanj jiwowonjanj jigononjanj umajanjanj Buñayanjanj jero mobombaajonjanj iwaanonjanj kanjanj laligogitanjanj. Kianjanj.

Jiisas qeniñ komuwaa jeñ anjonanjanj anjanj.

Mat 26.1-5; Maak 14.1-2; Jon 11.45-53

22 ¹Kaenjanj laligogitanjanj, beredanjanj yiistyanjanj qaanjanj iikawaa korisoroayanjanj, qatanjanj Pasowanjanj kendonjanjanj jeñkejonjanj, iitanjanj toriro.^k ²Toriro iikanonjanj jigogawonjanj galenjanj ano Kananjanj qaawaa boitanjanj yonjononjanj ejemba tuunjanj yonjononjanj toroko mogitiwaajonjanj ama iyanjanj giodenjanj ajoroonjanj “Nomaenjanjanj aninjanjanj qegitanjanj komunaganjanj?” jeñ kananjanj monjanj gamanjanj amigitanjanj.

Juudasnonjanj Jiisas memelolanjanj mejanj mumambaajonjanj uumotoonjanj ano.

Mat 26.14-16; Maak 14.10-11

³Kambanjanj kanonjanj Satanonjanj Juudaswaa uutanonjanj kemero. Juudas iitanjanj Jiisaswaa gowokourutanjanj 12 yonjononjanj gamanjanj monjanj. Kariotanjanj gomanonganjanj karotiwaajonjanj qatanjanj monjanj Iskariotanjanj qagitanjanj. ⁴Iitanjanj jigogawonjanj galenjanj ano jigowaa kiropogawonjanj galenjanj wanjanjanj yonjononjanj kema Jiisas memelolanjanj mejanj borogianonjanj amambaanjanj qaayanjanj injanj joro. ⁵Yonjononjanj iitanjanj moma “Ayo!” jeñ uugianonjanj qeangoroganjanj sewanjanjanj monenjanjanj mubombaajonjanj qaanjanj somonjanj gogitanjanj. ⁶Qaanjanj somonjanj gogitanjanj Juudasnonjanj Jiisas olojanjanj memelolanjanj mejanj borogianonjanj amambaanjanj kananjanj monjanj gamanjanj kokobimbijanjanj komanjanj laligoro. Kianjanj.

Jiisasnonjanj gowokogawonjanj yonjowoganjanj Pasowanjanj lamanjanj negitanjanj.

Mat 26.17-25; Maak 14.12-21; Jon 13.21-30

⁷Bered yanjanj yiistyanjanj qaanjanj iikawaa kendonjanjanj wejanjanj monjanjanj Pasowanjanj lamanjanj qejanjanj onjanj kegititanjanj, kambanjanj iikanonjanj kanjanj kuuro. ⁸Jiisasnonjanj Piitoganjanj ano Jon kokaenjanjanj iriyanjanjanj wasinjanjanj oronanjanj, “Oro mono kema Pasowanjanj lamanjanj mozozonjanj gogitanjanj newonjanjanj.”

ⁱ 21.37 Luuk 19.47 ^j 22.1 Eks 12.1-27 ^k 22.1 Pasowa iitanjanj ananaanjanj qaanonjanj niniimanjanj koboonjanj nunuuguro. Eksodus 12.15

⁹Kaen irijon wasin orono qisin muri, “Ii dakanon kema mozozongowota?”

¹⁰Qisin muri kokaen meleeno, “Mobao, oro sitinon keuri eja mon apu monjon qindiima karo mokoloowaota. Mokoloon ii otaen kema miri ubaati, mono iikanon ubao. ¹¹Uma miri toya kokaen ijowao, ‘Boinon goojon jeja: Ala miriga daen? Nononon saanon iikawaa uutanon kan gowokouruna yonowo Pasowa lama newona?’ ¹²Kaen ijori moma miri qaganon eu uma uuta somata mon qendeema orombaa. Iikanon duj rara iwoi mozozongogita raja. Ii qendeema orono iikanon mono lama qen oowao.”

¹³Kaen jejen wasin orono kema Jiisasnon qaa jeroti, iikawaa so mokolon nama lama qen on mozozongori. Kiaj.

Pombo samon konoga negi.

Mat 26.26-30; Maak 14.22-26; Jon 13.21-30; 1 Kor 11.23-25

¹⁴Nene kambajanon karo Jiisasnon aposoluruta yonowo nene newombaajon kamaen raji. ¹⁵Raji kokaen injoro, “Niinon Pasowa lama koi onowo newombaajon siin mamaga moma laligowe. Nene koi nejgo mono siimbobolo moma. Iikawaa kambajanon torija. ¹⁶Ii torijiwaajon kokaen injijowe mobu: Niinon Pasowa lama namonon koi kanon toroqen mende nema. Kanagejen nene samon kokawaa hona qaita mon asugiwaati, ii Anutuwaanon bentoton uutanon eukanon nema.”

¹⁷Kaen injijon wain qambi menj kotuegon kokaen jero, “Mono koi menj onjoangio anguj aon newu. ¹⁸Niinon kokaen injijowe mobu: Nii wain kasawaa hona koi kanon mombo toroqen mende nema. Mombo nema. Ii Anutuwaanon bentoton asugidabororo iikanon nema.”

¹⁹Kaen jejen bered menj kotuegon moton onoma kokaen jero, “Koi neena busunaga. Ii onoojon ama togon ononjen. Ii nen mono nii romonjon nomakebu.” ²⁰Ii onono negi wain qambi kaenjadeen menj kokaen jero, “Qambi koi ii soomonjo arej donogogaa qambiaga koloja. Niinon hamo qen onomambaajon ama sana molaama komuma. Sa iikanon mono Anutuwaanon soomonjo areja ii menj kotiiwaa.

²¹^m“Kaen koloojato, mobu, memelolo menj nombaati, iinon mono motoon koi nene nen rajon. ²²Onanon, Anutunon jejen kotorotiwaa so Siwe gomambaa Eja honanon mono namo mesaon kembaa. Kemaato, memelolo menj mubaati, iwaajon mono qama wanjinjijon ‘Oo yei!’ jejen. Anutunon mono irona uutaga meleema mubaa.”

²³Kaen jero gowokourutanon kanain batugianon amin qisin aon jegi, “Nonoononga mono moronon memelolo menj munaga?” Kiaj.

¹ 22.20 Jer 31.31-34 ^m 22.21 Ond 41.9

Gowoko yononon batugianon niinongiinon angi.

Mat 20.25-27; Maak 10.42-44

²⁴“Gowoko nonoononga moronon jotamemeya waja kolooja?” kaen jegi kawaajon kaanagadeen batugianon jenonkooli angi. ²⁵“Ikaen angi Jiisasnon kokaen injoro, “Namowaa kantria kantria yonoo kingianon mono eja pon kaanja koloon galej koma onomakeju. Yonoo pon qerewenja jawingianon mono qaa jej koton kanagesogia mindingon ononggi welen qej onoma ‘Eja awaa!’ jej mepeseen onomakeju. ²⁶“Kaen amakejuto, ononon mono iikawaa so mende ambu. Onoo batugianon monon somatagia kolooji, iinon mono kamaanqeqeta kaanja koloon laligowa. Jotamemeya wananon mono welenqeqe kaanja koloon laligowa.

²⁷“Mononon rama nene nero mononon nene koma muj kema kankeji, iyorononga uuta ii moronon? Onanon, ‘Rama nene neji, iinon mono uuta kolooja.’ Kaen injonkejuto, niinon onoo batugianon welenqeqe kaanja koloon laligojen.

²⁸“Kaen laligowe angobato men nongi konjilin qarasombuyawowaa uutanon keube onjo kilej kaparan koma niwo qokotaan laligon kouju. ²⁹Mannanon jej koton nono niinon iwaa bentotonja ku-usun qaganon galej komakejen. Kawaajon niinon toroqen jej koton onombe onjo kaanagadeen ku-usun qaganon ejemba kin kaanja galej koma onomakebuya. ³⁰“Kawaajon onjo saanon noo bentotonanon keuma nene dunja liligon rama apu ano nene nej laligowuya ano eja pon raranon rama Israel kanageso tuun 12 yonoo qaagia gosin jej tegon onombuya.” Kiaj.

Piitonon Jiisas qakoombaatiwaaajon ijoro.

Mat 26.31-35; Maak 14.27-31; Jon 13.36-38

³¹Jiisasnon jero, “Oo Saimon Saimon, moba! Komakoomo ejanon wiit dumun kota juunon ama utugoro kaawoya deema kamaankeji, Satanon mono iikawaa so ononon loorin iwaa borianon kemebutiwaaajon utugon angobato men onomambaajon kaparan koma jojorija. ³²Jojorijato, goo momalaariganon zololonon janon qaombabotiwaajon niinon goojon qama koolin laligowe. Kawaajon kamban mongen uuga mombo meleema noonon kawagati, iikanon mono uumeleen alauruga nanon men kotiin onomba.”

³³Kaen jero Saimonon meleenon, “Pon, niinon mono giwo kapuare mirinon kembotiwaajon ano motoon komuwotiwaajon jojorin laligojen.”

³⁴Kaen meleenoto, Jiisasnon ijoro, “Piito, niinon kokaen gijowe moba: Kurunon kete mende qaro giinon waladeen “Ii mende moma mujen,” jej nii qakooma nona indin karonon koloowaa.

ⁿ 22.24 Mat 18.1; Maak 9.34; Luuk 9.46 ^o 22.25-26 Mat 20.25-27; Maak 10.42-44

^p 22.26 Mat 23.11; Maak 9.35 ^q 22.27 Jon 13.12-15 ^r 22.30 Mat 19.28

Geso ano manjawaa soo somata iikayadeej meŋ kembu.

³⁵ Jisasnoŋ gowokouruta kokaenŋ qisiŋ oŋono, “Niinoŋ oŋo wala gesogia qaa, moneŋ gesogia qaa, kana esugia qaa kaenŋ wasiŋ oŋombe keŋgiti, kambaŋ iikanonŋ iwoi mombaajonŋ amamaagi me qaago?” Qisiŋ oŋono “Iwoi mombaajonŋ mende amamaaniŋ,” ijogi.

³⁶ Ijogi kokaenŋ toroqenŋ injjoro, “Wala kaenŋ aŋgito, kambaŋ kokaamba mombaanonŋ geso ano moneŋ geso qaŋa eji, ii mono meŋ besaan laligowa. Manjawaa soo somata ii mombaanonŋ mende eji, iinoŋ mono malekuya sewara mewutiwaajonŋ ama moneŋ mokolonŋ soo ii sewara mewa. ³⁷ Niinoŋ kawaajonŋ kokaenŋ injjowe mobu: Anutuwaa qaanonŋ noojonŋ jegita eji, qaa kuuya ii mono hoŋawo koloodaborowaa. Iikawaa kambaŋanonŋ mono kaŋ kuumambaajonŋ anja. Buŋa qaa moŋ ii kokaenŋ oogita eja, ‘Iinoŋ bologa meme yoŋoo tuuŋonŋ ewaa, jegi.’ Kawaajonŋ jejeŋ: Qaa iikawaa hoŋa ii noononŋ koloodaborowaa.”

³⁸ Kaenŋ injjoro gowokourutanonŋ ijogi, “Poŋ iiba, manjawaa soo somata woi koi rajao.” Kaenŋ ijogi “Ii sokonja,” jeŋ meleema oŋono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Gezemane urukisinonŋ qama kooliro.

Mat 26.36-46; Maak 14.32-42

³⁹ Jiisasnoŋ miri mesaonŋ silia otaanŋ Oil gere baanjonŋ uro gowokourutanonŋ gematanonŋ keŋgi. ⁴⁰ Uma iikanonŋ keuma kokaenŋ injjoro, “Aŋgobatononŋ kamaanŋ uŋuwabotiwaajonŋ mono qamakooli gawonŋ mewu.”

⁴¹ Kaenŋ injjionŋ oŋomesaonŋ jamo giliniŋ kemakeji, iikawaa so kema simiŋ kuma qama kooliro ⁴² Qama kooliŋ kokaenŋ jero, “Amana, giinoŋ uusiingaa mojanŋ eenŋ, siimbobolowaa qambia koi kanoŋ mono noo qananonŋ ubabotiwaajonŋ nuamba. Nuambaa me qaagoti, ii mono geengaa uusiingaa so koloowa. Ii noo siimbaa so qaago.” ⁴³ Kaenŋ qama kooliro gajoba moŋonŋ Siwenonŋga asugiŋ meŋ kotiiŋ muro. ⁴⁴ Meŋ kotiiŋ muro konjiliŋ uuta moma mono kaparaŋ koma uuta meŋ kululuuŋ qama kooliro. Qama kooliro nogoya ii sa lalaŋ kaŋa riinŋ namononŋ kamaaro.

⁴⁵ Qama koolidaboronŋ waama gowokouruta yoŋoononŋ keno. Kema mokolonŋ injiuro wosobirinonŋ meŋ kamaanŋ oŋono gaonŋ egi. ⁴⁶ Egi injjoro, “Mono naambaajonŋ gaonŋadeenŋ eju? Mono waama aŋgobatononŋ kamaanŋ uŋuwabotiwaajonŋ mono qama kooligi.” Kiaŋ.

Jiisas qelanjiŋ meŋ somonŋgogi.

Mat 26.47-56; Maak 14.43-50; Jon 18.3-11

⁴⁷ Jiisasnoŋ kaenŋ jeŋ nano iikanondeenŋ eja tuuŋ kougi. Gowokouruta 12 yoŋoononŋga moŋ qata Juudas iinoŋ jeta meŋ oŋoma Jiisaswaanonŋ

^s 22.35 Mat 10.9-10; Maak 6.8-9; Luuk 9.3; 10.4 ^t 22.37 Ais 53.12

kouma buuta kitoŋ nero. ⁴⁸Kitoŋ neroto, Jiisasnoŋ kokaen ijoro, “Juudas, gii buuna kitoŋ neŋ iikaŋa kanon Siwe gomambaa Eja hoŋa memelolo meŋ mujaŋ me?”

⁴⁹Kaen kolooro tosianoŋ Jiisas liligoŋ muŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ iwoi koloomambaajoŋ ano ii iima jegi, “Poŋ, nono manjawaa soo somatanoŋ uŋuwoŋa me?” ⁵⁰Kaen jeŋ yoŋoononga moŋnoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋaa welenqeŋeya qeŋ geŋia dindiŋa kotogoro kamaaro.

⁵¹Kamaaroto, Jiisasnoŋ meleema “Mono mesaowu!” jeŋ welenqeŋewaa geŋia kotoroti, ii oosiro qeaŋgoro.

⁵²Qeaŋgoro nama jigo gawoŋ galeŋurugia, jigowaa kiropo galeŋ (sikiriti) waŋa ano kantriwaa jotamemeya yoŋonoŋ Jiisas mewombaajoŋ kougiti, ii kokaen inijoro, “Nii kikekakililiŋ ejaga qaagoto, kilen nooŋoŋ kaen moma manjawaa soo somata ano wasa meŋ kouju. ⁵³“Niinoŋ weeŋ so jiwowoŋ jigonoŋ oŋowo laligowe oŋonoŋ borogia boraama nii mende noŋgi. Ii qaagoto, keteda koi paŋgamambaa ku-usuŋanoŋ haamo ama asuŋanoŋ kolooro oŋoo kambaŋianoŋ kaŋ kuuja.” Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas qakoono.

Mat 26.57-58, 69-75; Maak 14.53-54, 66-72; Jon 18.12-18, 25-27

⁵⁴Kaen kolooro manjaqeŋe eja yoŋonoŋ Jiisas meŋ somoŋgoŋ wama jigo gawoŋ galeŋ waŋaa mirinoŋ keŋgi. Keŋgi Piitonoŋ gemagianon sigensigen oŋotaan keno. ⁵⁵Iikanon kema jinŋkaron miriwaa kiropo uutanoŋ kemen sombeŋ biiwianoŋ gere oon motoon ragi. Piitonoŋ kaanjadeen yoŋoo batugianoŋ raro. ⁵⁶Raro welenqeŋe emba moŋnoŋ Piitonoŋ gere kosianoŋ raro iigigiin kokaen jero, “Eja koi kanon mono kaanagadeen iwo laligoro.”

⁵⁷Kaen jeroto, Piitonoŋ qakooma kokaen ijoro, “Embada, niinoŋ ii mende moma mujeŋ.”

⁵⁸Kaen ijon raro mende koriro eja moŋnoŋ ii iima ijoro, “Gii kaanagadeen iyoŋoononga moŋ koloojaŋ.” Kaen ijoroto, Piitonoŋ meleeno, “Alana, nii qaago.”

⁵⁹Aua motoongowaa so tegoro moŋnoŋ qaa ii mombo kaparaŋ koma jero, “Eja koi kanon kaanagadeen oŋanoŋ iwo laligoro. Iinoŋ mono Galili ejaga kolooja.”

⁶⁰Kaen jeroto, Piitonoŋ meleeno, “Ejada, qaa jejaŋi, niinoŋ ii kondanjeŋ.” Kaen meleema jeŋ nano iikanondeen kurunoŋ qaro.

⁶¹Qaro Poŋnoŋ eleema Piito uuŋ iiro iikanondeen qaaya kokaen jeroti, ii romoŋgoro, ‘Gii kete indin karoŋ qakooma nona kurunoŋ qabaa.’ ⁶²Qaa ii romoŋgoŋ wosoya jumambaajoŋ ano seleenjen kemen meduqedu meŋ saaro. Kiaŋ.

^u 22.53 Luuk 19.47; 21.37

Jiisas jen jonon̄sisi ama mugi.

Mat 26.67-68; Maak 14.63-65

⁶³Manjaqeqe eja Jiisas men̄ somon̄gogiti, iyon̄onon̄ mepaqepae ama mun̄ nama qewagogi. ⁶⁴Qewagon̄ jaasewaja esuun̄ qisin̄ ijogi, “Gii gejatootoo ejaga koloojan̄iwaajon̄ moron̄on̄ guji, mono iwaa qata qaba!” ⁶⁵Kaen̄ jen̄ mamaga teren̄gon̄ mepaegon̄ jen̄ qetama mugi. Kiañ.

Jigowaa jotamemeya yon̄onon̄ Jiisaswaa qaa gawon̄ megii.

Mat 26.59-66; Maak 14.55-64; Jon 18.19-24

⁶⁶Jen̄ qetama mun̄ laligogi goman̄ ano kan̄riwaa jotamemeya ano jigo gawon̄ galeñ ano Kana qaawaa boi yon̄onon̄ ajoroon̄ Jiisas wama Juuda yon̄oo jigo kaunsol̄ tuun̄ yon̄oo jaagian̄on̄ an̄gi.

⁶⁷Iikanon̄ an̄gi ijogi, “Giinon̄ Hamoqeqe Toya Kraist koloojan̄i eej, ii mono asuganon̄ pan̄ jena mobon̄a.” Kaen̄ ijogi meleeno, “Ii in̄jowenagato, ii mono mende moma laariwuya. ⁶⁸Me qisin̄ on̄ombenagato, ii mono mende meleema nombuya. ⁶⁹Kaen̄ mojento, kambañ kokaambadeen̄ kan̄ain̄ Siwe gomambaa Eja hon̄a iinon̄ mono Anutu, ku-usun̄ Toyaa boro dindin̄anon̄ rama laligowaa.”

⁷⁰Kaen̄ meleeno iikanondeen̄ korebore yon̄onon̄ kokaen̄ jen̄ qisigi, “On̄anon̄, gii Anutuwaa meriaga koloojan̄ me qaago?” Kaen̄ qisigi kokaen̄ meleema on̄ono, “Ii koloojen̄iwaa qaaya mono on̄oan̄gio jeju.”

⁷¹Meleema on̄ono jegi, “An̄o kuakua qeñ komuwaatiwaa nan̄gonan̄go qaaya mono iyan̄aa jetanon̄ jero modaboron̄. Kawaajon̄ tosonian̄ qaaya nan̄gowutiwaajon̄ mono naambaajon̄ mombo qisin̄ on̄ombonaga?” Kiañ.

Jiisasnon̄ gawana Pailotwaa jaanon̄ nano.

Mat 27.1-2, 11-14; Maak 15.1-5; Jon 18.28-38

23 ¹Kaen̄ jen̄ tuun̄ kuuya yon̄onon̄ waama Jiisas wama kema gawana Pailotwaanon̄ ken̄gi. ²Iwaanon̄ kema kan̄ain̄ selianon̄ qaa kuun̄ kokaen̄ jegi, “Eja kokawaa kania ii kokaen̄ iima moniñ: Iinon̄ ejemba kuun̄ on̄ono en̄kalolon̄ kolooro karen̄ aon̄keju. Nono Siisa-kimbbaa takis mende ambon̄atiwaajon̄ songo amakeja. Iyan̄aajon̄ ‘Nii Hamoqeqe Toya Kraist ano kin̄ koloojen̄,’ kaen̄ jen̄keja.”

³Kaen̄ jegi Pailotnon̄ kokaen̄ qisin̄ muro, “On̄anon̄, gii Juuda yon̄oo kin̄ pon̄giaga koloojan̄ me qaago?” Qisin̄ muro Jiisasnon̄ meleema jero, “Mono geen̄go jejan̄i, kian̄.”

⁴Pailotnon̄ jigo gawon̄ galeñ ano ejemba tuun̄ ii kokaen̄ in̄joro, “Niinon̄ eja kokawaa qin̄jita mon̄ mende mokoloojen̄.”

⁵Kaen̄ in̄joro mombo kaparan̄ koma kuun̄ jegi, “Iinon̄ mono ejemba tuun̄ kuun̄ on̄oma Buja qaaya Galili prowinsnon̄ kan̄ain̄ kuma on̄oma balon̄ sokoma kan̄ Judia prowins kokanon̄ kaan̄agadeen̄ ii jen̄ seiñkeja.”

⁶Kaen jegi moma qisiin oŋoma jero, “I Galili ejaga kolooja me qaago?”
⁷Kaen jero “Mono iil!” jegi moma Herodnoŋ Galili ano prowins tosaaja mindirin galen koma oŋoma kambaj iikanondeen Jerusalem sitinoŋ kan laligoroti, iikawaajon Pailotnoŋ jero Jiisas Herodwaanonŋ wama kenŋi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ kin Herodwaa jaanonŋ nano.

⁸Herodnoŋ Jiisaswaa sunduya moma mono kambaj koriga iimambaajon siinŋ moma laligorotiwaajon ii iima uutanonŋ mamaga qeaŋgoro. Jiisasnoŋ aŋgoletu moŋ mero iimambaajon ama mamboma laligoro. ⁹Kawaajon qiqisi mamaga Jiisas qisiin muro. Ii qisiin muroto, Jiisasnoŋ kitia moŋ mende meleen.

¹⁰Jigo gawonŋ galenŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ nama selenonŋ kuukuu qaa geriawo jeŋ mugi. ¹¹Herodnoŋ manjaqeŋe ejauruta yoŋowo Jiisas meŋ kamaanŋ ama jejewili ama mepaqepae meŋ mugi. Kaenŋ ama maleku akadamyawo moŋ mouma mugi nano wasiro mombo gawana Pailotwaa jaanonŋ keno. ¹²Wala Pailot ano Herod yorononŋ kerekere ama aonŋ laligorita kambaj iikanonŋ ala-ala koloori. Kaenŋ.

Pailotnoŋ Jiisas komuwaatiwaajonŋ jeŋ tegoro.

Mat 27.15-26; Maak 15.6-15; Jon 18.39–19.16

¹³Jiisasnoŋ karo gawana Pailotnoŋ jigo gawonŋ galenŋ ano galenkonŋonŋ ejauruta ano ejemba tuuŋ horonŋ oŋono ajoroogi. ¹⁴Ajoroogi kokaenŋ injjoro, “Oŋo eja koi kokaenŋ jeŋ noononŋ wama kaju, ‘Iinonŋ ejemba tuuŋa tuuŋa kuuŋ oŋono eŋkalolonŋ amakeju.’ Mobu! Oŋo qaa selianonŋ kuujuti, niinonŋ iikawaa kania oŋoo jaagianonŋ gosinŋ kokaenŋ mokolojeŋ: Oŋo eja kokawaa selianonŋ qaa kuuya kuujuti, ii niinonŋ koposoya moŋ mende mokolojeŋ. ¹⁵Herodnoŋ qaa kaanjadeenŋ jeŋ wasiro mombo nonoononŋ kaja. Mobu, iinonŋ iwoi qinjita moŋ mende ano. Kawaajonŋ koomuwaa buŋa koloowaatiwaajonŋ amamaaya koloowaa. ¹⁶Kawaajonŋ niinonŋ jewe manjaqeŋe eja yoŋonoŋ oolinondeenŋ qegi isambe kamaawaa.”
¹⁷(Pailotnoŋ gbani so Pasowa korisoro kambajanonŋ kapuare mirinonŋa eja motoonŋo isama oŋomakero.)

¹⁸Kaenŋ injjoro koreboreyanonŋ silama qama jegi, “Iiga mono yamagenŋ (kozigenŋ)! Barabas mono isama nonomba!” ¹⁹Barabasnoŋ sitinonŋ karenŋ motonŋ laligogiti, iyoŋoo galenŋgiaga koloonŋ eja moŋ qero komuroti, iikawaajonŋ kapuare mirinonŋ oonŋi raro.

²⁰Pailotnoŋ Jiisas isamambaajonŋ moma qaa mombo jero. ²¹Jeroto, yoŋonoŋ qetama qaa siita kuma qa gigilaagi, “Maripoononŋ qewu! Mono maripoononŋ qewu!”

²²Qa gigilaagi iinonŋ qaa indinŋ karoonŋ kokaenŋ injjoro, “Iinonŋ mono naa bologaga ano? Niinonŋ iwaanonŋ koposo moŋ mende mokoloowe

koomuwaa buŋa koloowaatiwaa so mende kolooja. Kaen kolooro niinon jewe manjaqeqe eja yoŋonon oolinondeen qegi isama mube kamaawaa.”

²³Kaen injijoroto, yoŋonon jaba ama kaparan koma toroqen qa gigilaan qagi, ‘Jiisas mono maripoonon qegi komuwa.’ Kaen qama Pailotwaanon qaa ii qewagogi. ²⁴Qewagogi Pailotnon qaagiaa baatanon kema qaa kaparan koma jegiti, iikawaa hona koloowaatiwaajon jen tegoro. ²⁵Jen tegon “Barabas kamaawa!” jen kaparan konḡitiwaajon ii isama muro kamaaro. Ii karen moton laligogiti, iyoŋoo galenḡiaga koloon eja mon qero komurotiwaajon kasa mirinon oonḡi raro. Ii isano kamaaroto, Jiisas siŋḡia otaan ama mubutiwaajon borogianon ano. Kiaŋ.

Jiisas maripoonon qegi.

Mat 27.32-44; Maak 15.21-32; Jon 19.17-27

²⁶Pailotnon Jiisas borogianon ano wama kana somatanon kema Afrika siti qata Sairini iikawaa eja mon qata Saimon mokoloogi. Iinon gawononḡa kouro jen koton muŋ Jiisaswaa maripoonon men iwaa sawiŋanon anḡi anḡon otaan keno.

²⁷Kaen keno ejemba tuuŋ somata yoŋonon luluuma gematanon otaan kenḡi. Yoŋoo batugianon emba tosianon kaanagadeen jinḡen qama samaa kenḡi.

²⁸Saama kenḡi Jiisasnon eleema injiima kokaen injjoro, “Oo Jerusalem emba, onḡo mono noojon mende saabu. Noojon qaagoto, onḡonḡia ano meraboraurugia yoŋoojon mono saabu. ²⁹Mobu! Kanageŋ kambaŋ mon karo iikanon kokaen jewuya, ‘Emba aruŋa ii simbawonawo. Koro mende ama merabora mende megiti, ii simbawonawo koloju. Merabora aju onḡoma mende doonḡogiti, ii simbawonawo.’ ³⁰‘Kambaŋ iikanon ejembanon kanaiŋ baŋa Toya ii kokaen welema onḡombuya, ‘Onḡo mono baŋa ii jegi bagon qanananon ubu.’ Ano seŋ sia Toya ii kokaen welema onḡombuya, ‘Onḡo mono kobaagianon mesanḡon nonombu.’

³¹“Niinon Anutuwaanon gere ḡbiligbili kolojen ano noojon kilen kokaen ama nonju. Onḡo gere koomuya siŋḡisonḡogiawo eja sii qen nanju. Kawaajon Anutunon irona meleema onḡono gerenon onḡoro siimbobolo uuta mobuya.”

³²Bologa meme woi ii kaanagadeen Jiisaswo motoon uruwombaajon uruama kenḡi. ³³Kema goman qata Wanḡii qajuti, iikanon keuma Jiisas maripoonon qegi. Qen bologa meme woi ii motoon mon dindiŋanon mon qanianon leele kaen urugi. ³⁴“Kaen anḡito, Jiisasnon jero, “Amana, yoŋonon iwoi anjuti, iikawaa kania mende moma kotojutiwaajon mono siŋḡisonḡogia mesaon onḡomba.”

Qegi nano Jiisaswaa sele esuyaajon kiawen meḡi janḡoya kolooro iikawaa so ii mendeema meḡi.

ˆ 23.30 Hoos 10.8; Isa 6.16 ˆ 23.34 Ond 22.18

³⁵ *Kaen anji ejemba tuun yononon nama ii uun iigi. Iigito, Juuda jotamemeya yononon kaanagadeen mepaqepae menj mun kokaen jegi, “Anutunon meweenyon muro Hamoqeqe Toya Kraist kolooji een, tosaanja ilaan onoma laligoroti, iinon mono iyanja ilaan aowa.”

³⁶ †Manjaqeqe eja yononon kaanagadeen qaa gonjegeee jen mepaegon kosianon kema wain apu aasonjawo qeesaan menj uma mun ³⁷kokaen ijogi, “Gii Juuda yonoonon kin ponja koloojanj een, mono saanon geengga ilaan aowa.”

³⁸ †Wajanon eu tere mon kokaen oon qegi nano, “Juuda yonoo kin ponggiaga koi.”

³⁹ †Kikekakasililij eja woi motoon mondon oroni naniti, iyoroononga monnon uuqeqe qaa tokoronkota Jiisas jen mun kokaen ijoro, “Gii Hamoqeqe Toya Kraist koloojanj een, mono geengga ilaan aon noro kaanagadeen ilaan noromba.”

⁴⁰ †Kaen ijoroto, alianon jen mun kokaen ijoro, “Gii godaqeqega qaa. Gii Anutuwaajon kaanagadeen keega mende mojan me? Yononon jen tegon siimbobolo ororon nononji bosinjon. ⁴¹ †Anara onanon koposo anitiwaajon irona soyanon meleema ama noronji siimbobolo mojo. Ii mojoto, eja koi kanon bologa mon mende ano ii kilen tiwilaaju.” ⁴² †Kaen jen ijoro, “Jiisas, gii bentotonjaa uutanon keubagati, iikanon mono nii romonjon nomba.”

⁴³ †Ijoro ii kokaen ijoro, “Niinon qaa honja gijowe moba: Giinon mono kete niwo oyanboyaj gomanon uma laligowa.” Kiaj.

Jiisasnon komuro.

Mat 27.45-56; Maak 15.33-41; Jon 19.28-30

⁴⁴ †Ween biiwia 12 kilok kolooro ween jaaya bulugoro pangamanon kamaan goman kuuya sokoma ero kema aua karoombaa so ano.

⁴⁵ †²Kamban iikanon jiwowon jigo uutanon opo nanoti, iikanon mono eukaya biiwianon jurama kamaan woi kolooro. ⁴⁶ †^aJiisasnon kamban iikanon kotakota qama kokaen jero, “Amana, nii kokoosuna goo borongan anjen.” Kaen jen sewan aason konoga horon komuro.

⁴⁷ †Komuro iwai kolooroti, kawali galenon ii iima Anutu mepeseen kokaen jero, “Iinon mono onanon eja solanaga kolooja.”

⁴⁸ †Ejemba tuun kuuya ii iibombaajon kan ajoroogiti, iyononon iwai ii kolooro iima wosogia juno wan gilij motomotoon mirigianon kenji. ⁴⁹ †^bKenjito, ejemba kuuya Jiisas moma mugiti, iyononon sigensigen nama ii uun iigi. Emba tosanon Jiisas otaan Galiliga kagiti, iyononon kaanagadeen nama ii iigi. Kiaj.

* 23.35 Ond 22.7 † 23.36 Ond 69.21 ‡ 23.45 Eks 26.31-33 † 23.46 Ond 31.5

^b 23.49 Luuk 8.2-3

Jiisaswaa qamoya roŋ kongi.

Mat 27.57-61; Maak 15.42-47; Jon 19.38-42

⁵⁰⁻⁵¹ Juuda yoŋoonoŋ taonŋ qata Arimatia iikanoŋa eja awaa qabuŋayawo qata Joosef iinoŋ kaanŋagadeeŋ karo. Iinoŋ Anutu bentotombaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ mamboma laligoro. Iinoŋ Juuda yoŋoo jigo kaunsol tuumbaa jotamemeya laligoŋ Jiisaswaa qaa jeŋ somoŋgoŋ aŋgiti, iikawaa uumotooŋ mende ano.

⁵² Iinoŋ Pailotwaanonŋ kema Jiisaswaa qamoya memambaajoŋ qisiro. ⁵³ Qisiŋ uma qamoya maripoonoŋga metegoŋ meŋ kamaaŋ opo taanjanonŋ esuuro. Esuuŋ meŋ qasirinoŋ kema jamo kobaa moŋ uroroŋ qamo moŋ kanonŋ mende aŋgiti, iikanoŋ Jiisaswaa qamoya ii ano. ⁵⁴ Sabat kendoŋ rarawaa iwoiya mozozonŋgogiti, (nemungawoŋ) iikawaa weeŋa jaayanonŋ kememambaa ano.

⁵⁵ Kememambaajoŋ ano emba Jiisaswo Galiliga kagiti, iyoŋonoŋ Joosefwaa kanianonŋ qasirinoŋ kema iinoŋ Jiisaswaa qamoya meŋ jamo kobaanonŋ anoti, ii iigi. ⁵⁶ Iikanoŋa eleema mirinoŋ kema jiniŋ sambori unŋkoowagawo ano kele gawasuyawo Jiisaswaa qamoyanoŋ moriwombaajoŋ mozozonŋgogi. Mozozonŋgogito, Moosesnoŋ Kana qaanonŋ Sabat kendombaajoŋ jeŋ kotoŋoŋ eroti, ii otaaŋ haamo meŋ eeŋ ragi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ koomunonŋga waaro.

Mat 28.1-10; Maak 16.1-8; Jon 20.1-10

24 ¹ Sabat kendoŋ ragi tegoro Sonda umugawodeeŋ gomaŋ ano emba yoŋonoŋ waama jiniŋ marae unŋkoowagawo mozozonŋgogiti, ii meŋ qasirinoŋ keŋgi. ² Kema moŋnoŋ qasiriwaa qaa ootanonŋ jamo somata qetano kenoti, ii iigi. ³ Ii iima jamo kobaawaa uutanonŋ ugito, Poŋ Jiisaswaa qamoya mende mokoloogi. ⁴ Kawaajoŋ uugia uma kamaaro moma naŋgi eja woi malekugara taanŋa kokobilibiliawo yorononŋ bagianonŋ nani iriigi.

⁵ Ii iriima awawaliŋ balonoŋ kemeŋ adaragogi kokaeŋ injjori, “Jaawo kotiŋ laligoji, ii mono nomaembaajoŋ koomuya yoŋoo batugianonŋ moŋganju?” ⁶ Iinoŋ koi mende ejato, mono gbiliŋ waaja. Galili prowinsnoŋ laligoŋ qaa injjoroti, ii mono romoŋgowu: ⁷ Iinoŋ kokaeŋ jero, ‘Moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa memelolo meŋ muro gawman eja sisiwerowerogiawo yoŋoo boronoŋ keno maripoononŋ qegi komuŋ weeŋ karoŋ kolooro gbiliŋ waabaa.’ ”

⁸ Kaeŋ jeri qaaya ii momogianonŋ keuro romoŋgogi. ⁹ Kaeŋ romoŋgoŋ qasirinoŋga eleema kaŋ iwoi kuuya kolooroti, iikawaa buju qaaya ii

© 23.56 Eks 20.10; Dut 5.14 ^d 24.6-7 Mat 16.21; 17.22-23; 20.18-19; Maak 8.31; 9.31; 10.33-34; Luuk 9.22; 18.31-33

gowoko 11 ano tosaanja kuuya ii injijogi. ¹⁰Qaa ii injijogiti, ii Maria Magdalaga, Joana ano Maria Jeimswaa nemuŋa ano emba tosaanja yonŋowo laligogiti, iyonŋonoŋ ii kanŋ aposol ii injijogi.

¹¹Buju qaa ii injijogito, ii mogi qaa omayaanŋ kolooro ii mende moma laarigi. ¹²Mende moma laarigito, Piitononŋ waama bobogariŋ qasirinoŋ kema jamo kobaawaa uutanonŋ uuro keno opo taanja esuugiti, iikayadeenŋ raro iiro. Ii iima iwoi kolooroti, ii anŋodeeŋ romonŋonŋ walingonŋ mirinoŋ eleeno. Kianŋ.

Gowoko woiyanonŋ Emeus kananonŋ keni.

Maak 16.12-13

¹³Weeŋ iikanondeeŋ Jiisaswaa gowokouruta yonŋoononŋga woiyanonŋ Jerusalem siti mesaonŋ gomanŋ qata Emeus sewen mail kanonŋ kembojonŋ keni. ¹⁴Kananonŋ kema iwoi kolooroti, ii kuuya iyanŋarodeeŋ amiŋ mori. ¹⁵Ii amiŋ moma kania jeŋ bimoonŋ keni Jiisasnonŋ anŋo kosogaranonŋ keuro motoonŋ kenŋgi. ¹⁶Kenŋgito, jaagara kojanŋgiro ii mende iima kotori. ¹⁷Mende iima kotori kokaenŋ irijoro, “Oro anŋarodeeŋ naa qaaga kananonŋ amiŋ moma kajao?” Kaenŋ irijoro doronŋ ama wosobiri jaajaa uuŋ iima nani.

¹⁸Iima nama yoroononŋga monŋ qata Kliopas iinonŋ kokaenŋ qisiŋ muro, “Pasowa kendononŋ iwoi kolooroti, ii Jerusalem ejemba kuuyanonŋ moju. Gii motoonŋononŋ wabaga koloonŋ ii mende mojanŋ me?”

¹⁹Qisiŋ muro “Ii naama?” jero moma kokaenŋ ijori, “Nazaret eja Jiisaswaanonŋ iwoi kolooroti, mono ii. Iinonŋ gejatootoo ejaga laligonŋ Anutu ano ejemba kuuya yonŋoo jaagianonŋ nanamemeŋ ku-usunŋawo ama qaa kotakota jeŋ laligoro. ²⁰Kaenŋ laligoro ananaa jigo gawonŋ galenana ano galenŋkonŋonŋ ejaurunananonŋ ii wama gawanawaa borononŋ anŋgi komuwaatiwaajonŋ jeŋ tegoro maripoononŋ qegi komuro. ²¹Iinonŋ Israel kanagesonana kasanonŋga isama downenana mewaatiwaajonŋ mamboma jejeromonŋromonŋ ama laligoninto, ‘Yei!’ Ii mono qegi komujaa. Iwoi ii kolooro laligonŋ kouniŋ kete somaŋa karoonŋ koloodaboroja.

²²“Ii mende sokono kete nonoononŋga emba tosianonŋ qaanonŋ kuunŋ walingonŋ nononŋgi laligojonŋ. Yonŋononŋ gomaamba amandiinonŋ qasirinoŋ kema ²³qamoya mende mokoloonŋ eleema kokaenŋ jejuya, ‘Nono Siwe gajoba woiwaa jaameleeŋ unŋa iiniŋ yorononŋ ‘Jiisasnonŋ gbiliŋ laligoja,’ jeri mojonŋ. ²⁴Qaa ii moma eja nonowo laligojuti, iyonŋoononŋga tosianonŋ qasirinoŋ kema emba yonŋononŋ qaa jejuyati, iikawaa so ero iijuya. Ronŋ gbameŋa iijuyato, iyanŋa mende iijuya.”

²⁵Qaa ii moma kokaenŋ irijoro, “Yei! Onŋ gejatootoo yonŋononŋ qaa jegiti, ii kuuya mono naambaajonŋ ataqatanŋ ama ajojonŋ gaonjaajaa laligonŋ mende moma laariju? ²⁶Hamoqeqe Toya Kraistnonŋ siimbobolo kaanŋa momago iyanŋaa asamararanŋ uutanonŋ ubaa. Iikawaa so oogita eja me

qaago?” 27Kaen irijon Mooses ano gejatootoo ejemba kuuya yononon qaa jegiti, iikanonja kanaij iyanjaa qaa kuuya oogita eji, iikawaa kania jen asarij orono.

28Jen asarij oroma kema gomanj kemberojen jen keniti, ii dodowin kanonj toroqenj kemambaajonj moro. 29Kaen moroto, yorononj kaparanj koma kokaen jiori, “Gomanj mare kolooro ween jaayanonj kememambaajonj anja. Kawaajonj saanonj norowo rama ewa.” Kianj jiori yorowo mirinonj uma ragi. 30Rama yorowo nene newombaajonj ama bered menj kotuegonj motonj oromambaajonj ano iwoi kokaenj kolooro:

31Iikanondeen jaagaranonj tooro iima kotori ayayooga kono mombo mende iiri. 32Kaen kolooro angarodeen kokaen aminj mori, “Kana somatanonj Buja Terewaa qaa jen kania jen asarij noronji, kambanj iikanondeenj mono uunaranonj gere jejiwaa so mojo.”

33Kaen jen iikanondeen waama Jerusalem sitinonj eleema keuma gowokouruta 11 ano alaurugia yonowo ajoroonj ragiti, ii mokolonj ononi. 34Mokolonj ononi kokaen injiori, “Pononj mono honja waama Saimombaanonj asugijaa.”

35Kaen injiori iyanjgoro kananonj iwoi kolooro ano bered motoroti, kambanj iikanonj uugara tooro moma kotori, iikawaa sunduya menj ononi. Kianj.

Jiisasnonj gowoko tuunja asuginj onono.

Mat 28.16-20; Maak 16.14-18; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

36Gowokouruta yonononj qaa ii aminj moma ragi iikanondeen Jiisas anjo batugianonj asuginj nama kokaen injijoro, “Alauruna, luaenonj mono onowo ewa!”

37Kaen injijoro toroko moma jenengia ororo “Ome kokoosuga iijonj,” iikaan romongogi. 38Kaen romongogito, kokaen injijoro, “Ono nomaembaajonj aaruw momo kaanja uugianonj kolooja? 39Nii neeno koi laligojenj. Ii mono angio kana borona uuw iima mobu. Ome kokoosu ii siibusugia qaa. Nii siibusunawo nambe niiju. Mono noosirinj niima kotowu.”

40Kaen injijonj kana boria qendeema onono. 41Qendeema ononoto, ii korisorogiaajonj kilej mende moma laarij waliwonj ragi kokaen qisin injijoro, “Nembanenegia monj koi raja me qaago?” 42Kaen qisin injijoro sora jejetaa kitia monj mug. 43Mugi menj nero iigi.

44Nero iigi kokaen injijoro, “Nii onowo laligonj kambanj kanonj qaa injijowe mogiti, iikawaa honja ii kambanj kokanonj kolooro iiju. Niinonj kokaen jen laligowe: Noo qaa ii Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo eja yonoo Buju Tere ano Ondino (Buja rii) buknonj oogita eji, ii kuuya mono honjowo koloodaborowaa.”

45Kaen injijonj iikanondeen Buja Terewaa kania moma kotowutiwaajonj uugia metooro. 46Metoonj kokaen injijoro, “Qaa kokaen oogita eja:

Kraistnoŋ siimbobolo moma komuŋ somaŋa karoŋ kolooro koomunonŋa waabaa. ⁴⁷Kawaajonŋ onononŋ mono Jerusalem sitinonŋ kanainŋ Buŋa qaa noo qananonŋ jeŋ asariŋ kantri kuuya sokoma kema uukuukuu meŋ onomakebu. Daenŋ yonononŋ uugia meleembuti, Anutunonŋ mono iyonoo siŋgisonŋogia sonŋbama mesaowaa.

⁴⁸“Qaa ii hoŋawo kolooro ano koloowaati, onŋo ii kolooro iima nanŋonŋ jeŋ danŋunu kaanŋa nambu. ⁴⁹^eMobu! Maŋnanonŋ kaleŋ onŋombaatiwaa qaa somonŋoroti, niinonŋ ii wasiwe uugianonŋ kemebaa. Eukanonŋa ku-usuŋ ambe qagianonŋ ubaa. Onŋo mono siti koi kanonŋ iikawaajonŋ mamboma rama laligowu.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Siwe gomanonŋ uro.

Mat 16.19-20; Apo 1.9-11

⁵⁰^fJiisasnoŋ qaaya jedaboronŋ gowokouruta unŋuama kema Betani gomaŋ kosianonŋ keuma iikanonŋ boria metaama kotuegonŋ onono. ⁵¹Kotuegonŋ onono iikanondeenŋ Anutunonŋ wano onŋomesaonŋ Siwenonŋ uro. ⁵²Uro korisoro somata moma usugonŋ waeya meŋ mepeseenŋ muŋ Jerusalem eleenŋi. ⁵³Eleema suulanŋ jiwowonŋ jigononŋ laligonŋ Anutu mepeseenŋ muŋ laligogi. Kiaŋ.

^e 24.49 Apo 1.4 ^f 24.50-51 Apo 1.9-11

Jon

Oligaa Buŋa Jonon Ooro.

Jeŋ-asa-asari

Jonon iyaŋaa qata Oligaa Buŋa kokanon asuganon mende ooroto, iyaŋaajon kokaen jeja, “Gowoko Jiisasnon uutanon jopagon muroti.” (19.26) Jonon uujopa uukalembaa qaaya ii kaparan koma jeŋkeja. Jonon Oligaa Buŋa koi ii ejembanon qaa kokaen moma kotowutiwaajon (20.31) ooro, “Jiisas Kraist ii balon ejagadeen mende laligoroto, onanon Anutuwa Meria ano Hamoqeqe Toya kolooja. Ono mono ii moma laarin iikanon laaligo kombomban mokoloowu.” Jiisasnon wala Manaa kosianon laligon qaa jetaga laligoro. (1.1) Kaen laligon namo ejaga koloon esuŋmumuya ano momoya ii aiwese angolet meŋ iikanon qendeeno. Ii qendeema bentotombaa kania jeŋ asariro tosonian uugia meleengi tosonian kilen yangisen anŋi.

Jiisasnon kokaen kolooja, jero: Hamoqeqe Toya (4.26), laaligowaa nene wota (6.35), Siwe gomaŋ eukawaa buŋaga (8.23), beŋsakon tetegoya qaa (8.58), namowaa asasaga (9.5), nagu (10.7), lama galeŋ awaa (10.11), Anutuwa Meria (10.36), Poŋ ano Boi (13.13), koomunonŋa waawaataa Toya ano laaligo kombomban Toya (11.25), kana hoŋa, qaa hoŋa ano laaligo kombomban (14.6), wain gere hoŋa (15.1), tere waŋa mutuya ano tetegoya A ano Z (Isa 1.8), Mutuya ano Konoga (Isa 1.17) ano kaan kaŋa.

Jiisasnon gowokouruta onanon jopagon onoma laligoroti, gejanono qaa konoganon (Boŋ 13-17) ii tororo qendeenja. Qaa ii naanawo. Koomunonŋa waamago Piito meŋ kotiiwaatiwaajon kokaen qisiro: “Nii jopagon nonjan me qaago? Kaen koloojan, kian mono alauruna kalan koma onomba.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 6 ii kokaen:

Qaa mutuya 1.1-18

Jon Oomulu eja ano gowokouruta mutuya 1.19-51

Jiisasnon qenjaaro gawon mero 2.1–12.50

Tetegoyanon Jerusalem kan laligon komuro 13.1–19.42

Gbilin waama alauruta koloon onono 20.1-31

Galili kan gowokouruta koloon onono 21.1-25

Anutuwaa qaa jeta laaligoyawo.

1 ¹Kanakanaiyanon monowaa monoyanonga qaa je laligoro. Iinon laaligowaa kania nanon jeŋ waama laligoro. Qaa je iinon Anutuwaa koorononon laligon waaro ano aŋo beŋsakon Anutugadeeŋ koloaja. ²Qaa je iinon kanakanaiyanon Anutuwaa koorononon laligoro. ³Iwaa koorononon laligon ilaŋ muro iwoi kuuya kolooro. Iwoi mon mende ilaŋ munaga, ii mende koloona. ⁴Qaa je iinon laaligowaa bemunjaleya koloaja. Iwaanon laaligo kombombaŋa iikanon ejemba meŋ asariŋ onono iima laligon waagi. ⁵Asasagayanon pangaman uutanon asariŋkejato, pangamanon laligogiti, iyononon asasagaa kania ii mende moma asariŋ laligon kougi. Kiaŋ.

⁶⁻⁷Anutunon ejemba kuuya asasagaya moma laariwutiwaajon moma qele eja qata Jon wasiro asugiro. Asugiŋ kaŋ asasagaa kania inisaama nanon jeŋ laligoro. ⁸Jon aŋo asasaga ii mende koloon laligoro, iinon asasagaa kania ii nanon jeŋ laligoro. ⁹Asasaga onabonon iinon ejemba gomaŋ so meŋ asariŋ nonomakeji, iinon namonon asugimambaajon ano.

¹⁰Iinon kanakanaiyanon gomaŋa gomaŋa iikawaa ilawoilaya kuuya ii nemuŋ koma onono koloogi. Koloogi aŋo batugianon laligon kouroto, balon ejembanon kileŋ ii mende moma koton muŋ tompiŋ laligogi. ¹¹Kaen tompiriŋ laligogi iyaŋaa gomaŋ mirianon karo kanagesourutanon zizi togon telambelaŋ ama gema qeŋ mugi. ¹²Kaen aŋgito, daeŋ yononon koma horon muŋ qabuŋaya moma moma laarigiti, iinon mono kuuya iyonoojon kana meleuro kokaen kolooro: Aŋo nemuŋ koma ku-usuŋ onono kolokoloo donogoga koloon Anutuwaa meraboraana koloogi. ¹³Anutuwaa uusiŋjanon nemuŋ koma onono koloogi. Namo ejanon siŋa otaŋ embiawo qaa somonoro koro ama mera mero koloogi, iyononon kana kaŋa iikanon Anutuwaa meraboraana mende koloogi. Kiaŋ.

¹⁴Qaa je iinon eja sele busuwo koloon batunananon kema kaŋ laligoro. Kaen laligoro akadamyua suŋ iima laligonin. Maŋanon Meria motoongowaajon akadamyua kuuya ama aon koma muro qaita mon laligogi, iinon mono iikawaa so kalenmorianon uuta saa qero akadamyawo koloon kambaŋ so qaa hon toontoona jeŋ laligoro.

¹⁵Jonon eja iikawaa kania nanon kokaen qama jeŋ laligoro, “Niinon mombaajon qaa jeŋ laligoweti, iinon mono ii koloaja. Kokaen jeŋ laligowe: Noo gemanon eja mon kawaati, niinon mende koloowe iinon wala laligoro. Kawaajon iwaa qabuŋayanon mono nii nuugun uuta koloaja.” Jon Oomulu ejanon kaen jeŋ laligoro.

¹⁶Kalenmorianon eja iikawaa uuta saa qero akadamyawo laligoroti, iinon mono iikawaa so kotuegon nonoma laligoro. Kotumotueya ii

^a 1.6 Mat 3.1; Maak 1.4; Luuk 3.1-2

kambaŋa kambaŋa maaro kuuya nonoo qanananon uro laligonij. ¹⁷Moosesnoŋ Kana qaanana nemuŋ kono kolooro, Jiisas Kraistnoŋ qaa hoŋa ninisaama Anutuwa a kaleŋmoriaŋa nemuŋ kono asuganon kolooro. ¹⁸Namo eja moŋnoŋ Anutu kambaŋ moŋnoŋ mende iiro. Meria motooŋonoŋ Maŋaa wosoyanoŋ laligon kouma laligoroti, iionoŋ mono namonoŋ kamaaŋ kania ninisaano monij. Kiaŋ.

Jon Oomulu ejanon iyaŋaa kania jeŋ asariro.

Mat 3.1-12; Maak 1.1-8; Luuk 3.1-18

¹⁹Juuda jotamemeya yoŋonoŋ jigo gawoŋ galen ano jiwowoŋ jigowaa weleŋqeŋe tosaŋa Jerusalem sitinoŋga wasiŋ oŋoŋgi Jombaanoŋ kagi. Kaŋ qisiŋ muŋ jegi, “Gii naa ejaga koloojaŋ? Kaniaga nomaen?” Kaen jegi kaniaya inisaama inijoro.

²⁰Kaniaya mende qakoonoto, asuganoŋ kokaen jokolooro, “Niionoŋ Hamoqeŋe Toya Kraist mende koloojen.”

²¹^bKaen jokolooro kaparaŋ koma qisiŋ mugi, “Gii mono eja moroga koloojaŋ? Gii Elaija koloojaŋ me qaago?” Qisiŋ mugi “Qaago!” jero. “Gii gejatootoo eja moŋ koloojaŋ me qaago?” Kaen qisigi “Kaaŋ qaago!” meleeno.

²²Meleeno qisigi, “Gii moroga koloojaŋ? Wasin nonoŋgi kajoŋi, yoŋooŋoŋ mono nomaen meleema inijowonaga? Gii geŋga kaniaga nomaen jeŋ asariwaga?”

²³^cQisigi kokaen inijoro,

“Gejatootoo eja Aisaianoŋ qaa moŋ kokaen jerota eja, ‘Nii gajoba koloŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ laligon kokaen qamakejen: Poŋnoŋ kawa-oo!

Kawaajoŋ oŋo mono uugia mindiŋgoŋ kania meleuŋ meagowu.’
Nii kawaa qele gajobaya koloojen.”

²⁴Eja wasiŋ oŋoŋgi Jombaanoŋ kagiti, ii Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ejaga koloogi. ²⁵Yoŋonoŋ mombo kokaen jeŋ qisiŋ mugi, “Gii Hamoqeŋe Toya Kraist mende koloojaŋ ano Elaija me gejatootoo eja yoŋoonoŋga moŋ mende koloojaŋi, iikawaajoŋ mono naambaajoŋ ejemba oomulu meŋ oŋomakejaŋ?”

²⁶Qisiŋ mugi kokaen meleema oŋono, “Niionoŋ apu tooŋnoŋ oŋomorinŋeŋento, eja moŋ oŋo mende moma kotojuti, iionoŋ koi batugianoŋ nanja. ²⁷Eja moŋ noo gemananoŋ kawaatiwajoŋ jeŋ laligoweti, iionoŋ mono ii kolooja. Iionoŋ kaŋ nii nuuguŋ somatana koloŋ laligowaatiwajoŋ niionoŋ iwaa kosianoŋ kema wayaŋgesoya besaŋ kana esuyaa kasia isamambaa amaŋamaŋa.” ²⁸Jonoŋ Jordan apu leeŋanoŋ gomaŋ qata Betani iikanoŋ laligon ejemba oomulu meŋ oŋoma laligoro. Iwoi ii iikanoŋ kolooro. Kiaŋ.

^b 1.21 Dut 18.15, 18; Mal 4.5 ^c 1.23 Ais 40.3

Jonon Jiiiswaaajon “Anutuwaanon lama meriaga,” jero.

²⁹Ii kolooro goman ano Jonon Jiiis sigenjigen karo iima jero, “Iigi, eja ii Anutuwaanon lama meriaga. Iinon mono balon balon ananaa singisongonana koma konjoratiro solananiwonja. ³⁰Niinon mombaajon qaa jej laligoweti, iinon mono ii kolooja. Kokaen jej laligowe: Noo gemananon eja mon kawaati, niinon mende koloowe iinon walagadeen laligon waaro. Kawaajon iwaa qabunayanon mono nii nuugun uuta kolooja. ³¹Niinon ii wala mende moma kotoweto, Anutunon kaniaya Israel ejemba nono ninisaano mbonjatiwaaajon moja. Ii moma nii wasin nono kan oomulu mej onjmakejen.”

³²Jonon kaen jej danjunu kaanja nama nanjon kokaen injoro, “Uja Toroyanon mono Siwenonga kamaan kewo koon kaanja iwaa wanjon kamaan koma raro iibe. ³³Niinon ii wala mende moma koton laligoweto, monon ejemba oomulu mej onjomanjatiwaaajon wasin nonoti, iinon kokaen nijoro, ‘Uja Toroyanon mombaa wanjon kamaan koma raro iibagati, iinon mono Uja Toroya ejemba uugianon ama iikanon mulu mej onjombaa.’ ³⁴Niinon ii iibetiwaaajon ama kaniaya kokaen nanjon jejen, ‘Iinon Anutuwaa Meria kolooja.’ ” Kiaj.

Jiiisnon gowokouruta mutuya onjono.

³⁵Kaen injoro goman ano Jonon mombo apu goraayanon iikanondeen keno gowokouruta yonjoojonga woinon iwo motoon nanji. ³⁶Nanji Jiiisnon iikanon unjugin kenoti, ii tororo unj iigigin jero, “Eja ii mono iibao. Iinon Anutuwaanon lama meriaga kolooja.”

³⁷Kaen jero gowoko woi yoronon qaa ii moma Jiiiswaa gematanon keni. ³⁸Keni Jiiisnon eleema gematanon kariti, ii iriima kokaen qisin orono, “Oro moroga monjama kajao?” Iikaen moma meleema ijori, “Somatanara, gii miri dakanon enjaligojan?” (Juuda yonjonon ‘Somatanana’ qaa ii boiwaaajon jenkegi.)

³⁹Kaen ijori meleeno, “Mono kan iibao!” Kaen meleeno ween jaaya eleeno 4 kilok kawaa so kolooro. Ween jaaya meleeno iikanon motoon kema miri dakanon enjaligoroti, ii iigi. Ii iima kanon iwo laligori goman sinjigonj tiiro mesaon kari.

⁴⁰Jonon qaa jero gowoko woita moma Jiiiswaa gematanon keniti, iyoroongga mombaa qata Andruu, dataa qata Saimon Piito. ⁴¹Andruu iinon wala data Saimon mokolonj kokaen ijoro moro, “Noro mono Hamoqeqe Toya mokoolojota.” Hamoqeqe Toya ii Griik qaanon Kraist. ⁴²Kaen jej data wama Jiiiswaanon keni. Keni Jiiisnon Saimon tororo unj iigigin jero, “Gii Saimon, Jombaa meria koloojanto, niinon qaga Siifas qabe ewaa.”^d Kiaj.

^d 1.42 Siifas ii Griik qaanon Piito, ananaa qaanon jamo karanjanj.

Jiisasnoŋ Filip ano Natanael oroono.

⁴³Gomaŋ ano Jiisasnoŋ Galili prowinsnoŋ kemambaajonŋ kema kanaanonŋ eja qata Filip mokoloonŋ kokaenŋ ijoro, “Gii mono nii notaanŋ kawa!” ⁴⁴Filipnoŋ Andruu ano Piito yorowo gomaŋgia motoonja. Taonŋia qata Betsaida.

⁴⁵Filipnoŋ eja qata Natanael mokoloonŋ kokaenŋ ijoro, “Moosesnoŋ eja mombaajonŋ Kana qaanoŋ oorota gejatootoo yonononŋ toroqenŋ oogita eji, nono mono eja ii mokoloonja. Eja ii qata Jiisas, maŋaa qata Joosef, gomaŋa qata Nazaret.”

⁴⁶Natanaelnoŋ ii moma waliŋonŋ jero, “Oo Nazaret! Ii gomaŋ qandayaga. Iikanonja iwoi awaa moŋ koloowaatiwaa so qaago.” Kaenŋ jero Filipnoŋ ijoro, “Mono kaŋ geenŋgo iima kotowa!”

⁴⁷Kaenŋ ijoro moma Jiisaswaanonŋ kaŋ kouro iima iwaajonŋ qaa kokaenŋ jero, “Iibu! Eja koi kanoŋ mono Israel eja hoŋa koloaja. Uutanonŋ gbingbaonŋ qolomolonŋgoya qaa.”

⁴⁸Kaenŋ jero Natanaelnoŋ qisiŋ muŋ jero, “Gii mono nomaenjanonŋ nii moma kotonŋ nonjanŋ?” Kaenŋ jero Jiisasnoŋ meleema ijoro, “Gii fig gere^e umuganonŋ rana giima kotowe. Wala giima kotowego Filipnoŋ kawaa gematanonŋ giima goono.”

⁴⁹Kaenŋ ijoro Natanaelnoŋ meleema ijoro, “Oo Somatana, gii mono onjanonŋ Anutuwaa Meria koloajaŋ. Gii Israel nonoononŋ eja Ponŋa laligojaŋ.”

⁵⁰Kaenŋ jero moma Jiisasnoŋ meleema ijoro, “Nii wala kokaenŋ jejeŋ, ‘Gii fig umuganonŋ rana giibe.’ Kaenŋ jeŋ asugijenŋiwaajonŋ moma laariŋ nonjanŋ. Anutuwaanonŋ ku-usuŋ koi iima mojanŋ, ii mono iwoi melaada koloaja. Hoŋa somata ii mono kanageŋ iima moma laligowaga.”

⁵¹^fKaenŋ ijonŋ toroqenŋ ijoro, “Niinonŋ qaa hoŋ toonja moŋ kokaenŋ jewe moba: Kanageŋ noo gowokouruna koloogi kotonŋ kondoonŋ onjombe jaameleenŋ unja kokaenŋ iibuya: Siwe nagunonŋ tano Anutuwaa gajobaurutanonŋ asugiŋ Siwe gomambaa Eja Hoŋaanonŋ uma kamaanŋ anŋi injiibuya.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ apu meŋ letono wain kolooro.

2 ¹Jiisasnoŋ Filip ano Natanael oroono weenŋ karoonŋ tegoro laligogi moŋnoŋ agomiŋ aoawaa maraŋ lombanŋ ano ajoroogi. Ii Galili prowinswaa gomaŋ qata Kaana iikanonŋ anŋi. Jiisaswaa nemujanonŋ kanoŋ motoonŋ kema ragi. ²Jiisas ano iwaa gowokouruta ii kaanagadeenŋ horonŋ onjonŋgi lombanonŋ motoonŋ ragi. ³Iikanonŋ ragi wain apunonŋ qaono Jiisaswaa nemujanonŋ meria ijoro, “Yonoononŋ wain apu qaonja.”

^e 1.48 Fig ii sambii kaanaya. Ii gawonŋianonŋ komogi kota naanjawo kolooro kambaŋ mamaga neŋ laligoju. ^f 1.51 Jen 28.12

⁴Kaen ijoro kokaen ijoro, “Nemuna, ii nomaen amanatiwaajon jejan? Jen koton nonjan me? Noo angoletu meme kambananon mende kan kuuro laligojen.”

⁵Kaen jero moma welenqequeuruta kokaen inji, “Iinon iwoi mombaajon jen koton onombaati, ii mono otaan ambu.”

⁶Juuda yononon hamo qen aowombaajon Kana qaagia otaan borogia songbama laligonkegi. Iikawaa so miri iikanon koworanen somata 6 raro. Koworanen motomotoon ii apu konon 8 me 12 iikanon kemen saa qenagiwaa sogi raga.

⁷Jiisanon ii iima kokaen inji, “Ono mono apu koson kan maagi koworanen koi saa qewa.” Kaen jero moma jerotiwaa so anji.

⁸Koworanen ii saa qegi kokaen jen koton onono, “Mono apu qaga koson men kema lomban galen mubu.” Jen koton onono men kenji.

⁹Koson kengito, galenon apu letoma wain kolooroti, ii nen naana moma daenkaya men kagiti, ii mende moma asarin aaruro. Aaruroto, welenqeque apu kosogiti, iyononon ii moma jegi galenon maran lomban toya oono karo. ¹⁰Karo kokaen ijoro, “Maran kambananon kuuya yononon wain apu awaa ii wala men kan onomakeju ano ii nen enkalolon men aogigo wain apu naana qaa ii kanagen onomakeju. Giinon wain apu awaa ii wala anjon koma mende onoma ketego koi kamban uugun men kajan. Ii sili morota mon anjan.”

¹¹Jiisanon angoletu mutuya koi ii Galili prowinswaa goman qata Kaana iikanon mero. Ii men iikanon ku-usuna asuganon injisaano. Kaen injisaano gowokourutanon moma laarin mugu.

¹²^gJejelombanon laligogi tegoro Jiisaswaa nemunkoana ano gowokouruta yononon gomanjianon Kaperneam kenji. Iikanon kema somana tosia toroqen laligogi. Kian.

Jiisanon jiwowon jigo jen kobooro.

Mat 21.12-13; Maak 11.15-17; Luuk 19.45-46

¹³^hKamban kanon Juuda nonoonon kiankomu kendon kambana dodowiro. Anutanon wala eenanon niniima koboos nunuuguroti,ⁱ iikawaajon aisoowombaajon anji Jiisanon kaanagadeen goman mesaon Jerusalem sitinon uro. ¹⁴Sitinon uma jiwowon jigowaa toton uutanon keuma iwoi kokaen mokolooro: Ejemba bulmakao ejia, lama ano kewo koon ii sewana mewutiwaajon anji ano tosanon monen utekute ambombaajon ragiti, ii inji.

¹⁵Ii inji kasanon tape (qoilomu) mizizii iikanon onootin ugoro. Unun ejemba ii kuuya konjoma onoma lama bulmakaogiwon jiwowon

^g 2.12 Mat 4.13 ^h 2.13 Eks 12.1-27 ⁱ 2.13 Anutanon Iijipt kanon Israel ejemba niniima koboos nunuuguroti, iikawaa korisoroya ii Koon qaanon Pasowa. Eksodus, Mootogo 12.15

jigononga oŋotaaro. Utekute ejemba yoŋoonoŋ soojaakota qewagoro kamaaro peragia metama maaro keno. ¹⁶Kewo sewanġia mewutiwaajon aŋgiti, ejemba ii kokaen jeŋ oŋono, “Iwoi ii mono meŋ togoŋ seleenġen kembu. Oŋo noo Maŋnaa jiwowoŋ jigo koi mono naambaajon utegogi koŋkororo miri kaanġa kolooja?”

¹⁷^jKaen jeŋ oŋono Buŋa qaa moŋ gowoko yoŋoo momogianon kouro romoŋgogi. Qaa ii kokaen oogita eja, “Noo uunanon goonon jigo ii kowoga ewaatiwaajon kaparaŋ kombe iikanon uunanon neqaŋ gere kaanġa jero majakaka iikanon ji mokoloŋkejeŋ.”

¹⁸II konjoma oŋono Juuda jotamemeya yoŋononj temboma waama Jiisaswaanon kouma kokaen qisiŋ mugi, “Gii mono naa aŋgoletu moŋ ana ku-usuŋġa iiniŋ sokoma nononogo tere kaanġa anaga?”

¹⁹^kKaen qisiŋ mugi kokaen meleema oŋono, “Oŋononj jiwowoŋ jigo koi kondeenġi namononj kamaaro niinonj ii ween karoombaa uutanonj metaama kuumana.”

²⁰Meleema oŋono kokaen ijogi, “Gbani 46:waa uutanonj jiwowoŋ jigo koi meŋ laligonj medaborogita nanja ano giinonj ii ween karoombaa uutanonj mono nomaenġ ama metaama kuunaga?”

²¹Kaen ijogito, Jiisasnonj jigowaa qaa ii iyanġaa seliaa sareaga jero. ²²Jiisasnonj kanagenj koomunonġa waaro sareqaa jeroti, ii kambaŋ iikanonj gowokouruta yoŋoo roromonġogianonj kaŋ kono moma asarigi. II romonġonj Jiisasnonj qaa jeroti, ii ano Buŋa qaa oogiti, ii kuuya moma laarigi. Kiaŋ.

Jiisasnonj ejemba kananana modaboroja.

²³Jiisasnonj Jerusalem sitinonj kianġkomu kendombaa kambaŋanonj laligonj aŋgoletu ku-usuŋawo meroti, ii ejemba mamaganonj iima qata moma laarin iwaanonj rapinġogi. ²⁴Rapinġogito, Jiisasnonj ejemba kuuya yoŋoo kanagia moma kotodabororo. Kawaajon ejemba kuuya mende moma laaridaboronj oŋoma qaagiaa baatanonj mende kema laligoro. ²⁵Ejemba uugianonj qaa iwoi eroti, Jiisas moŋnonj ejemba uugiaa kania ii isaama qendeema mubaatiwaa so mende kolooro. Mono aŋo ii moma kotoro. Kiaŋ.

Jiisasnonj Nikodeemus uumeleembaa kania kuma muro.

3 ¹Juuda kanagesowaa jigo kaunsol batugianonj jotamemeya eja moŋ qata Nikodeemus laligoro. Iinonj Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tuuŋnonj nano. ²Iinonj gomantiinġa moŋnonj Jiisaswaanonj kouma kokaen ijoro, “Somatana, gii aŋgoletu meŋkejaŋi, ii eja moŋnonj Anutu iwo mende nano aŋodeenġ memambaa amamaanġkeja. Kawaajon gii Anutunonj nemuŋ koma gono boi koloojaŋ, iikaen moŋonj.”

^j 2.17 Ond 69.9 ^k 2.19 Mat 26.61; 27.40; Maak 14.58; 15.29

³Kaen jero kokaen jey meleema muro, “Niinon qaa hona toon mon kokaen jewe moba: Monnon Anutuwaanonga kolokoloo dongoga mende koloowaati een, iinon mono Anutuwaa bentotonon keuma iimambaa amamaawaa.”

⁴Meleema muro kokaen ijoro, “Monnon ejemba waja koloon laligonko kolokoloo dongoga ii mono nomaen koloonaga? Iinon mono nemun goron uutanon keuro mombo koro ama memambaa amamaawaa.”

⁵Kaen ijoro kokaen meleeno, “Niinon qaa hona toon mon kokaen jewe moba: Monnon oomulu mej mugi Uja Toroyanon uutanon kemero iikanon kolokoloo dongoga mende kolooji een, iikaananon mono Anutuwaa bentotonon uutanon keumambaa amamaawaa. ⁶Balombaa nemunman onoononga merabora kolojuti, ii balombaa meraboraanaga. Uja Toroyanon inaan nemun kono merabora koloonkejuti, ii mono Siwewaa meraboraanaga.

⁷“Kawaajon onko kolokoloo dongoga Anutuwaanonga mende koloowuyati, ii mono mende sokonja. Qaa ii jewe iikawaajon mono mende aaruwa. ⁸Haamonon ajaa jaajaa lan giliro otona momakejanto, ii dakaya qen kankeji ano dakaan baagen qen kemakeji, giinon iikawaa kania mende moma asarijan. Uja Toroyanon ejemba nemun koma onono kolokoloo dongoga koloogiti, kuuya iyonoo kaniagia mono haamo kawaa so kolooja.”

⁹Kaen meleeno Nikodeemusnon kiko qen kokaen jero, “Ii mono nomaen koloonaga?”

¹⁰Kaen jero Jiisasnon ijoro, “Gii Israel kanageso kuma nonomakejan ano kilej qaa iikawaa kania mende moma asarijan. Ii mende sokonja. ¹¹Niinon qaa hona toon mon kokaen jewe moba: Nononon naama moma kotojonj, ii jey injisaamakejon ano naama jaanananon iima mojonj, ii nanjon jenkejon. Kaen amakejonto, ononon kilej Buja qaanana ii mende moma anjon komakeju.

¹²“Balombaa iwoiya jaanon ii-iita kawaa qaaya jewe moma mende moma laarin nonjuti een, niinon Siwewaa iwoiya mende ii-iita kawaa kania injijowe ii mono nomaen moma laariwuya? ¹³Balombaa eja monnon Siwenon mende uroto, Siwe gomambaa Eja honanon Siwe gomanon laligon kamaan koloon asugiroti, iinon mono eleema Siwenon ubaa.

¹⁴¹⁴“Anutunon Mooses balon qararankonkonanon jey koto kopa aenon mokolen unaya mej toonon kosigoro nanoti, iikawaa so Siwe gomambaa Eja Hona ii kosigogi uma nambaa. ¹⁵Ejemba ii moma laarin mujuti, iyononon kuuya laaligo kombomba mokoloon laligowutiwajaan ama eu ubaa.

¹⁶“Iikawaa kania ii kokaen: Ejemba ii moma laarin munkejuti, iyonoononga monnon tiwilaawaabotiwajaan Anutunon balon so

¹ 3.14 Jan 21.9

jinonja qaa jopagon nonono. Anana kuuya letoma laaligo kotigaa buja koloowonatiwaajon ama Meria motoonjo soro ii nonono. ¹⁷Ejemba goman so laligon kenjonj, Anutunon Meria ananaa qaanana jer tegowaatiwaajona qaagoto, Merianon hamo nunuro kantri so letoma oyajboyan koloowonatiwaajon ama wasiro namonon kamaaro.

¹⁸“Ejemba monon Meria moma laariji, Anutunon iwaa qaa jer tegoro mende tiwilaawaato, monon Jiisas mende moma laarin muji, Anutunon iwaa qaa jer tegoro laligoja. Anutuwa Meria motoongowaa qata mende moma laarijiwaajon ama gere siwaa buja koloowaa. ¹⁹Anutunon balon ejemba qaanana jer tegonkeji, iikawaa kania ii kokaerj: Asasaganon namonon kamaan kolooro, ejembanon nanamemenj bologa bologa ama menj laligogi. Kaerj laligon Anutuwa asasaga togon uugia pangamambaa nanamemenon laj somonjon laligon kougi.

²⁰“Kuuya nanamemenj bologa amakejuti, iyononon Anutuwa asasaga togon gema qerkeju. Anutunon nanamemenja bologa bologa ii injisaama jer onono gamugia mobubotiwaajon toroko momakeju. Ii moma asasagaa uutanon mende keumakeju. ²¹Mende keumakejuto, monon qaa hona otaan laligoji, iinon saanon asasagayaa uutanon keubaa. Anutunon sololon muro nanamemenja ama menj laligoroti, iikawaajon nanamemenja iikanon asuganon koloowaatiwaajon moja.” Kiaj.

Jon Oomulu ejanon Jiisaswaa kania jokolooro.

²²Jiisasnon kaerj jedaboron nama gowokouruta unuama Jerusalem siti mesaon Judia prowinswaa goman gematanon kenji. Iikanon kema gowokouruta yonowo sonda tosia toroqerj laligon ejemba oomulu menj onoma laligoro. ²³Jiisasnon kaerj laligoroto, Jonon kaerjagadeerj goman qata Salim kawaa kosianon laligoro. Goman qata Ainon kanon apu mamaga ero ano ejembanon Jombaanon kouma oomulu menj onombatiwaajon qisigi afaanon menj onoma laligoro. ²⁴^mKamban iikanon Jon ii kapuare mirinon mende ongi raro.

²⁵Juuda yononon hamo qerj aowombaajon borogia songbama laligonkegi. Kawaaajon Jombaa gowokouruta yononon Juuda eja mombo qaa iikawaa niinongiinon jer kanain jenonkooli anji. ²⁶Kaerj anji bimooro Jombaanon kan kokaerj ijogi, “Somatanana moba, eja Jordan apu leegenanon giwo laligoro geerjo kaniaya nanjon jenati, iinon ejemba oomulu menj onono tuurj somasomatanon mono iwaanon kemakeju.”

²⁷Jonon ii moma kokaerj meleeno, “Anutunon eja mombaajon iwoi mon Siwenonga mende ama munagati eerj, iinon mono ii buja qerj aomambaa amamaawaa. ²⁸ⁿIwo laligon kokaerj jewe, ‘Nii Hamoqeqe Toya Kraist

^m 3.24 Mat 14.3; Maak 6.17; Luuk 3.19-20 ⁿ 3.28 Jon 1.20

mende koloojento, Anutunonj wasinj nono wala kajeņa iinonj gemananonj kawaa.' Niinonj qaa ii jeweti, onjo ii saanonj onjoangio nanjonj jej laligowuyatiwaa so koloouju. ²⁹Iikawaa sareya ama kokaenj jemaņa: Eja moņnonj emba buņayawo koloonj emba memambaajonj korisoro qaa jej seinj laligoja. Kaenj laligoro eja alianonj kosianonj nama korisoro qaayaa aroya moma iwaajonj jinonja qaa aisoonkeja. Kawaa so niinonj Jiisaswaa alia koloonj iwaajonj aisoowe korisoro iikanonj keteda koi uuna saa qero laligojen. ³⁰Jiisaswaa qabuņayanonj somariinj seiro Jon noononj waziiro sokombaa." Kianj.

Jiisasnonj Siwenonja kamaarotiwaa kania jero.

³¹"Morononj eukanonja kamaaroti, iinonj ejemba kuuya uņuugunj uuta koloouja. Moņnonj namononj asuginj namowaa buņa koloouja ano namononj laaligowaa qaaya jejkeja. Siwenonja kamaanj karoti, iinonj mono kuuya uņuugunj uuta koloouja. ³²Iinonj iwoi iima moma kotonj laligoroti, iikawaa kania jej nanjonj danjgunu kaņa nanja. Kaenj nanjato, nanjonango qaaya ii ejemba moņnonj moņ mende moma anjonj konja.

³³"Ejemba moņnonj nanjonango qaaya moma anjonj konji, iinonj Anutu onjabanja kolooujiwaa qaaya meņ kotiuro powowonj koloowaa. ³⁴Anutunonj qele ejia wasinj Uņaya Toroya dogo qaganonj qaagoto, kelemalelej muņkeja. Kawaajonj qele ejianonj mono Anutuwaanonj qaa honja ii injisaama jejkeja. ³⁵°Maņanonj Meria uunonj jopagonj muņkejiwaaajonj ama iwoi kuuya buņa qeņ muņ borianonj ano eja.

³⁶"Ejemba moņnonj Meria moma laarinj uuta meleenji, iinonj mono mombo letoma laaligo kotigaa buņa koloouja. Moņnonj Meriaa qaaya mende teņ komakeji, Anutuwwa iriņsonjsoonjanonj mono iwaa qaganonj uma pondanj nano laaligo kotigaa kania mende iima kotonj eeņ laņ laligoja." Kianj.

Jiisasnonj Samaria emba mombo qaa amiri.

4 ¹Jiisasnonj ejemba kaenj kuma onono gowokouruta koloogi oomulu meņ onoma iikanonj Jon Oomulu eja uugunj haamo ama laligoroti, qaa ii Farisii (Kana qaawaa kaparaņkonjonj) yonoo gejanonj kemero mogi. Yonononj ii mogiti, buju ii jegi seinj Pombaa gejanonj kemero moro. ²Jiisasnonj anjo ejemba mende oomulu meņ ononoto, iinonj jero gowokourutanonj ii anji. ³Ii moma Judia prowins mesaonj eleema mombo Galili prowins waageņ keņgi. ⁴Kana kaenj kema Samaria prowinsnonj keuma uugunj keņgi.

⁵°Uugunj kema Samaria prowinswaa taonj moņ qata Sikar iikanonj keuro. Sikar taonj ii Jeikobnonj balonj bakaya moņ meria Joosef muroti,

° 3.35 Mat 11.27; Luuk 10.22 ° 4.5 Jen 33.19; Joos 24.32

iikawaa kosianonj eja. ⁶Jeikobwaanonj apu ronj koriga ii Sikar taononj nanja. Jiisasnonj kana karotiwaajonj ama selia bimooro weej jiji kolooro apu ronj iikanonj keuma kosianonj kamaanj raro.

⁷Apu ronj kosianonj raro Samaria emba monjonj apu kosomambaajonj karo. Karo Jiisasnonj iima kokaenj ijoro, “Gii saanonj apu nona newenaga.”

⁸Kambanj kanonj gowokourutanonj nene sewarja mewombaaajonj ii mesaonj taononj kenji iyangarodeenj nani.

⁹Juuda ejembanonj Samaria prowins sureenj onjoma yonjowo ainjolonj mende laligonjkegi ano pake motoonjgononj apu mende kosonj laligonjkegi. Kawaajonj iyangarodeenj nani kanonj emba iinonj kokaenj ijoro, “Gii Juuda ejaga ano nii Samaria embagato, nomaembaajonj ‘Apu nona newenaga,’ jey qisij nonjanj?”

¹⁰Jiisasnonj qiqisi ii moma kokaenj meleema muro, “Gii Anutu kalenjaa kania moma kotona sokonaga. Morononj ‘Apu nona newenaga,’ jey qisij gonji, iwaa kania moma asarinagati eej, ii mono qisina laaligowaa apuya gonaga.”

¹¹Kaenj ijoro kokaenj ijoro, “Oo somatana, apu kosomajatiwaa pakeya monj mende raja ano apu ronj koi kanonj mono koriga kolooja. Kawaajonj laaligowaa apuwaajonj jejanj, ii mono daanj kaya mokolonaga? ¹²Benj isinana Jeikobnonj apu ronja koi nonono. Iinonj wala anj ano iwaa gematanonj meraurutanonj koi kanj apu kosonj nej laligonjkegi ano bulmakao tuunja tuunja apu onjngi nej laligonjkegi. Gii Jeikob uugunj uuta koloonj ejemba apu menj seinj onjomambaajonj jejanj me?”

¹³Kaenj jero moma Jiisasnonj kokaenj meleeno, “Ejemba kuuyanonj apu koi nenjo mombo apuwaa newombaaajonj momakebuya. ¹⁴Kaenj laligowuto, niinonj mombaaajonj apu mumanjati, iinonj ii nenjo kambanj monjonj apuwaa mombo mende mobaa. Kaenj qaagoto, apu mumanjati, ii mono iwaa uutanonj letoma laaligowaa apu jaaya jujukuya qaa kolooro laligowaa. Ujunjonj kouma laaligo kombombanja tetegoya qaa ii munkebaa.”

¹⁵Kaenj meleeno embanonj jero, “Oo somatana, gii mono apu ii nona nemanj. Ii nenjo kambanja kambanja mombo apuwaa moma apu kosomambaajonj koi kanasoso mende riiwenaga.”

¹⁶Kaenj jero kokaenj jey kotonj muro, “Gii mono kema loga wama koi kawao.”

¹⁷Kaenj jey kotonj muro “Nii lona qaa,” jey meleeno. Meleeno kokaenj ijoro, “Gii ‘Lona qaa,’ qaa ii onjanonj jejanj. ¹⁸Gii wala eja 5 onjoma laligona ano kete monj mena rajaoti, iinonj goo loga mende kolooja. Qaa jejanj, ii honj toonjaga.”

¹⁹Embanonj ii moma kokaenj ijoro, “Somatana, gii mono gejatootoo eja qaita monj koloojanj. Niinonj taniga kaenj giima kotojey. ²⁰Nonoo

⁹ 4.9 Esr 4.1-5; Neh 4.1-2

ambosakonjurunananon baŋa qendeema kokanon uma simin kuma qama koolin laligogito, Juuda ononon kokaen jenkeju, ‘Samaria onjo mono Jerusalem sitinon uma jiwowon jigonon usugon qama kooligi sokombaa.’

²¹ Ii moma Jiisasnon kokaen jen koto, “Oo emba, kamban mon kan kuuwaati, onjo kamban iikanon Ama waeya men mepese-wombaajon baŋa kokanon me Jerusalem kanon mende uma laligowuya. Gii qaa ii moma laarina sokombaa. ²² Samaria onjo Anutuwa kania tororo mende moma koton kilej iwaa waeya tondu men mepeseenkeju. Hamoqeqewaa kania ii Juuda nonoo batunananon asuganon koloon eja. Kawaajon Juuda nononon Anutunanaa kania moma koton waeya men mepeseenin sokonja.

²³ “Kilen kamban mon kokaen koloowaa: Kamban iikanon Uŋa Toroyanon ejemba sololon inaan onono qaa honja otaan Ama waeya men onanon mepeseen laligowu. Manananon ejemba kaŋa monŋama onoma asugiwutiwaajon siin moma laligoja. Kamban morota iikanon mono kan kuun kete koi eja. ²⁴ Anutunon Uŋaga koloaja. Kawaajon Uŋa iikawaa waeya men mepeseenkejuti, iyononon mono Uŋa Toroyanon sololon inaan onono qaa honja otaan mepeseen laligowu.”

²⁵ Jiisasnon kaen jen koto embanon ijoro, “Hamoqeqe Toya qata Kraist qajuti, iinon asugimambaajon anja, ii mojen. Iinon kawaati, kamban iikanon mono qaa kuuya ninisaano iima mobaŋa.”

²⁶ Jiisasnon qaa ii moma kania kokaen isaano, “Giwo koi nama qaa amin mojoti, niinon mono iikaya koloojen.” Kiaŋ.

Gowoko yononon kan yorowo toroqegi.

²⁷ Kaniaya isaano gowoko yononon iikanondeen eleema kagi. Kan embawo qaa amin mori, ii iima waligogito, monon kokaen mende qisiro, “Gii nomaembaajon iwo qaa qaa anjao?” me “Gii naama gombaatiwaajon mojan?” Kaen qisiwombaajon mogito, kuuyanon kokodundun koma ragi.

²⁸ Kaen ragi embanon apu pakeya mesaon eleema taonon kema ejemba kokaen inijoro mogi, ²⁹ “Mobu! Niinon eja mon mokoloowe iwoi kuuya ama laligoweti, iikawaa kania nisaama jero mojen. Kawaajon iinon Hamoqeqe Toya Kraist koloowabo. Mono ononon kan eja ii iibu.” ³⁰ Qaa ii moma taon mesaon luluuma horon Jiisaswaanon kenŋi.

³¹ Gowoko yononon kamban biwianon kanon Jiisas kuun mun kokaen ijogi, “Somatanana, nene newa.”

³² Kaen ijogito, kokaen inijoro, “Niinon nenena qaita mon men laligojen, ononon iikawaa kania mende moma kotoju. Qaago.”

³³ Kaen inijoro iyanŋia qisin aon kokaen jegi, “Monon nene mon men kan mujaa me nomaen?”

³⁴ Kaen jegi kokaen inijoro, “Wasin nono kaweti, niinon iwaa jeta ten koma gawon men sororogonkejen, iinon noo neneana koloaja.

³⁵ Oŋononj qaa kokaen jewubo, ‘Koiŋ 4 tegoro oliŋ-izizii kambananonj toriwaa.’ Mobu, niinonj iikawaajonj kokaen jejeŋi, moma geja ambu: Gawonj boŋa boŋa yoŋoo hoŋgianonj mumugodabororo qeŋmemetaa kambananonj mono kaŋ kuuja. Oŋo mono uugiaa jaayanonj meleeno uugi keno ii iima kotowu. ³⁶ Tosianonj wala qaa kota qosoma kororoonj laligogi hoŋananonj kamban kokaamba asugiro tosianonj ii meŋ kululuuŋ tawagia megi ejembaya ejembaya laaligo kotigaa buŋa koloonjeju. Kaenj kolooro hoŋa qeŋmeme yoŋononj qosomakororo ejemba yoŋowo ajoroonj motoon jejelombar ama aisoonj oyaŋboyaŋawo mobuya.

³⁷ ‘Moŋnonj kota qosoma korororo moŋnonj hoŋa qeŋ meji,’ qaa kaen jeŋkejuti, ii qaa hoŋaga. Ii Anutuwaa gawonj memewaa kania iŋisaanja. ³⁸ Niinonj oŋo wasiŋ oŋombe gawonj qaita moŋnonj oŋoangio iwoi kota mende komogiti, mono gawonj iikanonj kema hoŋa qeŋ mewu. Tosianonj wala selegia qeŋ gawonj meŋ laligogi oŋononj yoŋoo gemagianonj kema gawonj megitiwaa hoŋa mokoloonj qeŋ meŋkebu. Niinonj kaenj wasiŋ oŋonjeŋ.” Kiaŋ

Samaria ejemba mamaganonj uugia meleengi.

³⁹ Samaria embanonj qaa kokaen nanŋonj jero, “Niinonj eja moŋ mokoloowe iwoi kuuya ama laligoweti, iinonj iikawaa kania nisaama jero mojeŋ.” Kaenj jerotiwaaajonj ama Samaria ejemba mamaganonj Sikar taonj kanonj uugia meleema Jiisas moma laariŋ mugi. ⁴⁰ Moma laariŋ muŋ iwaanonj kaŋ yoŋowo toroqen laligowaatiwaaajonj kaparaŋ koma qisigi weeŋ woiwaa so toroqen kanonj laligoro.

⁴¹ Kaenj laligonj qaa jeŋ laligorotiwaajonj ama mamaganonj Jiisas moma laariŋ toroqegi tuuŋgia somariiro. ⁴² Toroqen emba ii kokaen ijogi, “Eja koi kanonj oŋanonj gomaŋa gomaŋa ananaa Hamoqeqe Tonanaga kolooja. Nonononj ii goo qaawaajonjadeeŋ mende toroqen moma laarijonto, ii nononano geja ama moma moma kotojonj.” Kiaŋ.

Jiisasnonj kawali galeŋ mombaa meria meŋ qeaŋgoro.

⁴³ Jiisasnonj Samaria laligoro weeŋ woi tegoro oŋomesaonj Galili prowinsnonj keno. ⁴⁴ ^r Jiisas aŋo kamban moŋnonj qaa moŋ kokaen nanŋonj jero, “Gejatootoo ejemba moŋnonj iyaŋaa gomaŋ balononj laligoro iwaajonj mende mogi uro goda mende qeŋ muŋkeju.”

⁴⁵ ^s Kaenj jeroto, kileŋ kamban kanonj aŋaa prowinsnonj Galili kouro iikanonj kaŋagadeeŋ tosianonj joloŋa jegi. Yoŋononj kiankomu kendombaajonj Jerusalem sitinonj uma Jiisasnonj kendonj kambananonj aŋgoletto meroti, ii kuuya iima mogi. Kawaajonj kamban iikanonj saanonj koma horonj mugi.

^r 4.44 Mat 13.57; Maak 6.4; Luuk 4.24 ^s 4.45 Jon 2.23

⁴⁶Galili prowins yoŋonoŋ koma horoŋ mugi gomaŋ qata Kaana wala kanoŋ apu meŋ letono wain kolooroti, iikanonoŋ mombo karo. Taonoŋ qata Kaperneam kanoŋ kimbaa kawali galeŋ moŋ laligoro. Iwaa merianoŋ ji kiro ero.

⁴⁷Eŋ komumambaajoŋ ano. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ Judia prowins mesaonoŋ Galili uutanoŋ karoti, iionoŋ iikawaa bujuya moma Jiisaswaanonoŋ kema kokaen qisiŋ muro, “Gii saanoŋ kaŋ merana meŋ qeaŋgoŋ mubaga.”

⁴⁸Qisiŋ muro kokaen ijoro, “Oŋo nii een mende moma laariŋ nombutiwaa so koloojuti, ii mende sokonja. Niionoŋ aŋgoletoto aiwese mewe iimago mono afaaŋgoŋ nii moma laariŋ noma uugia meleembuyaga.”

⁴⁹Kaen ijoroto, kawali galenoŋ kokaen ijoro, “Somatana, merananoŋ komuwabotiwaajoŋ mono uulaŋawo kawa.”

⁵⁰Kaen ijoro meleema muro, “Meraganonoŋ mono qeaŋgoŋ laligowaa. Kawaajoŋ mono saanoŋ eleema kema.” Kaen meleema muro iionoŋ ii moma laariŋ eleema keno. ⁵¹Kananoŋ keno welenqeŋeurutanoŋ kaŋ mokoloŋ kokaen ijogi, “Meraganonoŋ mono qeaŋgojaa.”

⁵²Kaen ijogi qisiŋ oŋoma jero, “Naa kambanoŋ kanaŋ qeaŋgojaa?” Kaen jero ijogi, “Woraŋ mare wan kilok kanoŋ sele gereya mesaojaa.”

⁵³Ijogi momoya kokaen koloŋ asariro: Ahaa! Jiisasnoŋ “Meraganonoŋ mono qeaŋgoŋ laligowaa,” jeroti, mono aua iikanondeeŋ qeaŋgojaa. Qaa ii moma asariŋ ii ano sumanuruta kuuya yoŋonoŋ uugia meleema Jiisas moma laariŋ mugi.

⁵⁴Jiisasnoŋ Judia mesaonoŋ Galili prowins uutanoŋ kaŋ aŋgoletoto moŋ koi mero indina woi kolooro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Betesda aŋgoŋ teru goraayanonoŋ eja moŋ meŋ qeaŋgoro.

5 ¹Kanagen kamban moŋonoŋ Juuda yoŋoo kendoŋ somata moŋ toriro Jiisasnoŋ Jerusalem sitiŋonoŋ uro. ²Jerusalem sitiwaa kiriponoŋ nagu moŋ ii lama oŋojoŋ ero. Kawaa kosianoŋ aŋgoŋ teru moŋ qata Hibruu qaanoŋ Betesda qagiti, ii ero. Iikawaa goraayanonoŋ haamo miri koriga somata 5 naŋgi. ³Haamo miri 5 iikawaa uutanoŋ ji ejemba tuuŋ somata eŋkegi. Tosianoŋ jaagia gooro ragi. Tosianoŋ kanaborogia meendaŋgoyaga egi. Tosianoŋ bakagia koomuyaga egi.“

⁴Kamban tosaŋanoŋ Pombaanoŋ gajoba moŋonoŋ kamaaŋ aŋgoŋ terunoŋ rinjanjangoro oronkero. Apunoŋ ororo kamban iikanondeeŋ moŋonoŋ wala aŋgoŋ terunoŋ kemenkero jia ii me ii iikanonoŋ mono qeaŋgoŋkero. Kawaajoŋ mamboma ragi. ⁵Iikanonoŋ eja moŋ gbani 38:waa so ji kiro eŋkero. ⁶Iikanonoŋ ero Jiisasnoŋ kouma iima kamban koriga totoŋoŋ ji kiro eŋ laligoroti, ii moma kokaen qisiŋ muro, “Gii qeaŋgomambaajoŋ mojaŋ me qaago?”

¹ 4.46 Jon 2.1-11 ² 5.3 Yoŋonoŋ apu aŋgonoŋ eligoŋ orowaajoŋ mamboma ramakegi. Tosianoŋ qaa ii jawo 3:waa tetegoyanoŋ ama ooju.

⁷Qisij muro kokaen meleeno, “Oo Pon, apunonj oronj otonj aoro alana morononj mono anjonj terunonj noma noonaga? Alana kaanja monj mende laligoja. Neeno kemambaajonj moma batogonj laligoweti, kambañ iikanondeen tosaanja yonjononga monjonj nii nuugunj kemenkeju.”

⁸Meleema muro Jiisasnonj ijoro, “Gii mono waama tambomaeega menj kamba.” ⁹Kaen ijoro moma iikanondeen qeangonj tambomaeeya menj keno. Kenoto, iwoi ii Sabat kendononj kolooro. ¹⁰Yikawaajonj Juuda yonjononj eja qeangoroti, ii kokaen ijogi, “Kete Sabat kendonj kolooja. Kawaajonj tambomaeega menj anjonj kana mende sokonja.”

¹¹Ijogi kokaen meleeno mogi, “Meagonj nonji, iinonj kokaen menj tegon nonja, ‘Gii mono waama tambomaeega menj kamba.’”

¹²Ii moma kokaen qisij mugi, “Eja morononj goojonj ‘Tambomaeega menj kamba,’ jejaa?”

¹³Qisij mugito, Jiisasnonj menj qeangoro ejemba tuunj somatanonj ologogi yonoo batugianonga ilinolonj koma keno. Kawaajonj morononj ii ama muroti, ii mende moma tompiririj qeñ nano.

¹⁴Iikawaa gematanonj jiwowonj jigo totonj uutanonj uro Jiisasnonj iikanonj mokolonj munj qambañmambañ qaa kokaen ijoro, “Moba, gii qeangojanja. Kawaajonj tiwitiwilaa seiyawo bologa monj koloonj gombabotiwaajonj mono singisonjgo mombo mende toroqen ama laligowa.”

¹⁵Eja qeangoroti, iinonj Jiisas iima kotonj kema Juuda jotamemeya ii kokaen injjoro, “Eja menj qeangonj nonoti, iwaa qata Jiisas.” ¹⁶Ii moma Jiisasnonj Sabat kendononj gawonj kaanja meroti, Juuda jotamemeya yonjononj iikawaajonj ama sisiwerowero ama munj laligogi. ¹⁷Kaen laligogito, Jiisasnonj kokaen meleema onono, “Noo Amananonj suulanj gawonj menjkeja ano niinonj kaanjadeen ii menjkejen.”

¹⁸Kaen meleema onoma ejemba Sabat kendombaa qaa tosaanja toroqen anji Jiisasnonj ii nanamemenjanonj qewagonj yonoo jaagianonj singisonjgo ano. Singisonjgo ii toroqen Anutuwaajonj ‘Amana!’ menj Anutu tani kaanja laligojiwaa so koloonj iyanja menj uma aoro. Juuda ejemba yonjononj iwoi woi iikawaajonj ama moma koboonj kaparanj koma Jiisas qewombaajonj menj kotiigi. Kiañ.

Laaligo gbiliwaatiwaa ku-usunja ii Jiisaswaanonj eja.

¹⁹Kaen angito, Jiisasnonj qaa kokaen injjoro, “Niinonj qaa honja toonj monj kokaen injjowe mobu: Meranonj iyanjaa uutaajonj iwoi monj mende menjkejato, Manjanonj iwoi menjkeji, Merianonj mono ii kaanjadeen menjkeja. Kawaajonj Manjanonj iwoi mero iimakeji, iinonj mono iikayadeen menjkeja. ²⁰Manjanonj Meria uunonj jopagonj munj laligonj anjo gawonj menjkeji, ii kuuya qendeema munkeja. Kawaajonj angoletto iima laligojuti,

^v 5.10 Neh 13.19; Jer 17.21

ii iwoi kamaanqeqeta. Iikawaa hoŋa ii kanagerŋ qendeema oŋono iima newogia tegoro waliŋgoŋ laligowuya.

²¹“Moŋ kokaembaajon waliŋgowu: Amanon ejemba koomuya oŋomindiiro gbiliŋkeju. Merianon mono iikawaa so kaanjadeen ejemba koomuya moroga gbiliwutiwaa moji, ii mono oŋomindiiro gbiliŋkeju.

²²Kaanjadeen Amanon mombaa qaaya mende jeŋ tegonkejato, jenteego gawombaa ku-usuŋa kuuya ii kokaembaajon Meriaa borianon anota eja:

²³“Ejemba Ama goda qeŋ muŋkejuti, iikawaa so kuuyanon Meria goda qeŋ mubutiwaajon moja. Amanon Meria wasiŋ muro. Kawaajon moŋnon Meria mende goda qeŋ muji, iinon mono Ama kaanagadeen goda mende qeŋ muja. ²⁴Kawaajon niinon qaa hoŋa toon moŋ kokaen injjowe mobu: Moŋnon noo Buŋa qaana moma nii wasiŋ nonoti, ii moma laariŋ muji eeŋ, iinon mono laaligo kotigaa buŋa kolooja. Niinon qaaya jeŋ tegowe gere siawaa buŋa mende koloowaa. Koomu kotigaa leeya mesaon jawo waleema laaligo kotigaa leegeŋ keuma laligon ubaa.

²⁵“Niinon qaa hoŋa toon moŋ kokaen injjowe mobu: Kamban qaita moŋ kawaati, ii mono noojon ama kaŋ kuudaboroja. Kamban iikanon siŋgisongo ama uunon koomuya koloojuti, iyoŋonon Anutuwaa Merianon qaro qaa aroya mobu. Ii moma teŋ kombuyati, iyoŋonon mono gbiliŋ kotiŋ laligowu. ²⁶Ii kokaembaajon: Ama aŋo laaligo kombomban kondoonkeji, iikawaa so laaligo gbiliŋ kotiiwaatiwaa ku-usuŋa ii Meria muro iinon kaanagadeen ejemba meŋ gbiliŋ oŋomakeja. ²⁷Iinon Siwe gomambaa Eja Hoŋa laligojiwaajon ama Amanon ejemba qaagia jeŋ tegowaatiwaa ku-usuŋa kaanagadeen iwaa boronon ano iwaa buŋa kolooro.

²⁸“Niinon qaa kota jejeŋi, iikawaajon mono mende aaruwu. Kamban moŋ kaŋ kuuwaati, iikanon kuuya qasirinon ejuti, yoŋonon kaanagadeen qa qabaati, ii mobuya. ²⁹“Qata ii moma waama asuganon asugigi nanamemeŋ awaa ama laligogiti, iyoŋonon laaligo kotiganon keubuto, nanamemeŋ bologa ama laligogiti, niinon iyoŋoo qaagia jeŋ tegowe koomu kotigaa buŋa koloowuya. ³⁰Niinon neenaa uunaajon iwoi moŋ neeno ama memambaajon amamaankejeŋ. Nii Amawaa jetanonga qaa momakejeŋi, mono iikawaa so ejemba qaagia jeŋ tegon oŋomakejeŋ. Neenaa uunaajon tondu mende meŋkejento, wasiŋ nonoti, mono iwaa qaaya otaankejeŋ. Kawaajon jenteego qaana jeŋkejeŋi, ii mono soyanongadeen koloonkeja.” Kiaŋ.

Tosianon Jiisaswaa kaniya nanŋon jegi.

³¹“Niinon neenaa kaniana nanŋon jewanagati eeŋ, qaana iikanon saanon mende kotiinaga. ³²Alana moŋnon noo kaniana nanŋon jeŋkeja.

^w 5.29 Dan 12.2

Iinonj noojonj qaa jenkeji, iikanonj mono kotiinj honawo kolooja, ii mojenj. ³³*Onjo jotamemeya wasinj onjonji Jombaanonj kagi qaa honjaa so noo kaniana injisaama jen nanjgoro.

³⁴“Jen nanjgoro, niinonj namo ejawaa nanjgonanjo qaaya ii moma mende mobe uja. Mende ujato, Jombaa nanjgonanjo qaawaajon jenkejenji, ii mono onjo kambanj kokaamba letonji Anutunonj wanjgia somonjgowaatiwaajonj ama jenkejenj. ³⁵Jononj kiwa somata kolooj awaagadeen jen asarioto, onjo kambanj koriga qaagoto, kambanj torodaamonj iwaa asasaganonj tondu aisoowombaajonj siija mogi.

³⁶“Jononj noo kaniana torodaamonj injjoro mogito, mojnnonj ii nanjgon jenkeji, iwaa qaayanonj mono Jombaanonj nanjgonanjo qaa uuguja. Neenaa Amananonj gawonja nono mewe honja koloojkeja. Honja iikanonj mono kaniana kokaen nanjgonj injisaamakeja: Amanonj wasinj nono iwaa jeta memeya koloojenj. ³⁷’Amanonj wasinj nono kamaaweti, iinonj kaniana nanjgonj jenjaligoro. Onjo kambanj mojnnonj iwaa qaa aroya mende mogi ano kaitania mende iigi. ³⁸Iinonj moroga wasiro kamaaroti, onjo ii mende moma laarinj muju. Kawaajonj iwaa qaayanonj mono onjoo uugianonj mende eja.

³⁹“Onjo laaligo kotigaa kania ii Buja Terenonj en onjonja, iikaen romonjonj ii weenjonj uu kononjgianonj ama Siwewaa buja koloojwombaajonj moju. Kaen mojuto, tereya tereya kuuya yonjononj mono noo kaniana nanjgonj injisaamakeju. Ii moma yagoju me qaago? ⁴⁰Nanjgonanjo qaa mamaga ejato, onjo laaligo kombombanja buja qen aowombaajonj noononj kawombaajonj togonjkeju.

⁴¹Balononj ejemba yonjononj qabuja nonji somariwaatiwaajonj mende mambonjenj. Ii nonji mobe mende uro laligojenj. ⁴²Kaenjaligojento, onjoo kaniagia ii kokaen eji, ii mojenj: Onjo uugia Anutuwaanonj qaago totonj somonjgonj uujopa mende ama muj laligoju. ⁴³Niinonj Amanaa qata qama kawo onjo gema nunjkejuto, mojnnonj iyanjaa qata qama kawaati, onjo mono ii saanonj moma anjonj koma horonj mubu.

⁴⁴“Oo onjo onjoanjia mepeseen aonj qabujiangia somariwaatiwaa mogi umakeja. Umakejato, bej motoonjononj Anutu honja kolooji, iinonj qabuja onjombaatiwaajonj kaparanj mende komakeju. Kaen ama akadamugiawo koloojwutiwaajonj mende janjarinj riinj nanju. Kawaajonj nomaen nii moma laarinj nombuyaga? Ii mono amamaawuyaga.

⁴⁵“Niinonj onjo ‘Amawaa jaasewananonj qaa jakeyanonj ama onjomanja,’ kaen mobubo. Onjo Mooseswaa qaawaa jejeromonjromonj ama Siwe gomanonj ubombaajonj mamboma laligojuto, Anutuwaajaanonj keugi Mooses anjo Anutuwaaja qaa jakeyanonj onjooma qaa selegianonj kuun onjono gamugia mobuya.

* 5.33 Jon 1.19-27; 3.27-30 † 5.37 Mat 3.17; Maak 1.11; Luuk 3.22

46 “Ii kokaembaajon: Moosesnoj noo kaniana jeŋ asariŋ Buŋa Terenonj oorota eja. Kawaajonj Mooses moma laariŋ mubuyagati eeŋ, mono nii moma laariŋ nombuyaga. 47Kaanto, Mooseswaanonj tere ii mende moma laariŋ teŋ konjutiwaajonj mono noononj qaa ii nomaeŋ moma laariwuyaga? Ii kupukapayawo koloowabo.” Kianj.

Jiisasnoj eja 5,000 nene uŋuagiŋo.

Mat 14.13-21; Maak 6.30-44; Luuk 9.10-17

6 ¹Kawaa gematanonj Jiisasnoj Galili apu aŋgonj, qata monj Taiberias apu aŋgonj ii kotonj leegeŋ keuro. ²Ji ejemba meŋ qeaŋgonj oŋono aŋgoletu kolooro iigitiwaajonj ama ejemba tuuŋlelembu jaasoŋgoyanonj Jiisaswaa gematanonj otaaŋ kagi. ³Jiisasnoj gowokouruta uŋuama baajanonj uma ragi.

⁴Kambaŋ kanonj Juuda nonoononj kiankomu kendononj toriro.^z

⁵Jiisasnoj jaa uuro keno ejemba tuuŋlelembu jaasoŋgoyanonj iwaanonj kougiti, ii injiima Filipwaaajonj jero, “Nono nembanene daeŋkaya sewaŋa meniŋ tuuŋ somata kaanŋa neŋ timbiringogi sokonaga?” ⁶Iwoi amambaa anoti, ii aŋo moroto, qaa ii Filip aŋgotete ama muŋ ijoro.

⁷Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, “Nene bered weeŋ 200:waa tawaya (Kina 4,000) iikanonj sewaŋa meŋ mendeeniŋ kuuya yoŋononj kitiagadeeŋ negi kileŋ mende sokoma oŋonaga.”

⁸Kaeŋ meleeno gowokouruta yoŋoononjga monj qata Andruu, Saimon Piitowaa koganonj kokaeŋ ijoro, ⁹“Mera melaa monj koi kanonj raja. Iwaanonj baali^a bered 5 ano sora woi rajato, ejemba ambembo kokaanŋa ii mende sokombuya.”

¹⁰Kaeŋ ijoro Jiisasnoj inijoro, “Oŋo mono ejemba tuuŋ koi jeŋ mendeema oŋonj nene newombaajonj kamaaŋ rabu.” Balonj kanonj kegbanj lolo mamaga ero. Kawaajonj eja jaŋgogia 5,000:waa so yoŋononj namononj kamaaŋ ragi.

¹¹Kamaaŋ ragi Jiisasnoj bered ii meŋ daŋgiseŋ jeŋ qama kooliŋ ejemba ragiti, ii mendeema oŋono ano sora ii kaanagadeeŋ mendeema siingianonj jegitiwaa so oŋono. ¹²Mendeema oŋono neŋ timbiringogi Jiisasnoj gowokouruta kokaeŋ inijoro, “Nene kitia tiwilaawabotiwaajonj ii mono meŋ kululuuwu.” ¹³Kaeŋ inijoro baali bered 5 iikanonj neŋ kitia reremoŋa mesaogi raroti, ii meŋ kululuugi konde 12 kanonj kemeŋ saa qero.

¹⁴Jiisasnoj aŋgoletu kaeŋ mero ejembanonj iima waliŋgonj jegi, “Gejatootoo eja namononj asugiwaatiwaajonj jegiti, iionj mono oŋanonj

^z 6.4 Anutunonj wala eeŋanonj injiima koboonj uŋuuguroti, Juuda yoŋononj kawaajonj gbani so kambaŋ ama aisoŋkeju. Koonj qaanonj qata Pasowa jeju. Eksodus 12.15 ^a 6.9 Baali ii dumuŋ, wiit, out ano yagonj yoŋoo alagia monj.

ii kolooja.” ¹⁵Kaen jey Jiisaswaajon otokorian maama kin pongia kolooaatiwaajon romongogi. Romongon kan liligon muj waliigon kin kuuj mubombaajon angi. Kaen angi moma koton injiima togon onomesaon mombo baananon uma anodeen laligoro. Kian.

Jiisasnon apu angon qaganon riin riin keno.

Mat 14.22-33; Maak 6.45-52

¹⁶Negi tegoro mare kolooro Jiisaswaa gowokouruta yononon apu angon goraayanon kemegi. ¹⁷Kemen wajgonon uma goman ii mesaon apu angon koton leegen Kaperneam goman baagen kenji. Kenji goman tiro Jiisasnon kilej yonoonon mende asugiro. ¹⁸Kenji haamo kotakota qero apu angonon geriawo qindiima uma kamaaro.

¹⁹Uma kamaaro loqanon qej nanjon 5 me 6 kilomiita kawaa so kenji Jiisasnon apu angon qaganon riin riin wanjo kosianon karo iima aaruj toroko mogi. ²⁰Kaen mogi kokaen injjoro, “Neeno kajej. Toroko mende mobu.” ²¹Kaen injjoro Jiisasnon wajgonon ubaatiwaajon ijogi uro. Uro wangogianon iikanondeen uulajawo unuama balon goraayanon kembombaa anjiti, iikanon keugi. Kian.

Ejemba yononon Jiisaswaajon uuq mongama bimbimgogi.

²²Iikanon keugi goman ano ejemba tuuj somata yononon apu angon leegen toroqen laligon kokaen romongogi, “Woran wanjo motoonjonon raro iinin Jiisasnon gowokouruta yonowo wanjo iikanon mende uma kenjaa. Jiisas ooma anjiodeen kenji. Wanjo morota mon mende iinin. Kawaajon Jiisasnon mombo koi laligoja.”

²³Kaen romongon tosianon kokaen jegi, “Wanjo motoonjonon kenjito, onanon, Taiberias taonona wanjo tosaana kagi. Wanjo ii Pohnon beredwaajon dangisen jey qama kooliro ney raniji, mono goman iikawaa kosianon kagita Jiisasnon wanjo iyonoononga mononon uma keno me nomaen?” ²⁴Ejemba tuuj yononon kaen jey Jiisas ano gowokouruta kanon mende mokolon onongi. Kaen iima moma kaanjadeen wajgonon uma Kaperneam taonon kema Jiisas mongangji. Kian.

Jiisasnon laaligo kotigaa neneya kolooja.

²⁵Ejembanon Jiisas mongama apu angon leegen luangen baagen mokolon iima kokaen ijogi moro, “Oo Somatanana, gii mono naa kambanon koi kaja?”

²⁶Kaen ijogi kokaen meleema onono, “Niinon qaa hona toon mon kokaen injjowe mobu: Ono angoletu mewe iigitiwaajon ama nii mende mongama nonjuto, nene bered kotuegowe ney timbiringogiti, mono iikawaajon nii notaan koi kaju. ²⁷Nene aliwaati, ii mokoloowombaajon janjarin mende riin laligowuto, uuwaa neneya laaligo kombombara

oŋomakeji, mono ii buŋa qeŋ aowombaajon kaparan koma laligowu. Ama Anutunon munŋeŋ silimbaŋa Siwe gomambaa Eja Hoŋa muro ku-usuŋanon tururo uuwaa nene oŋono oyaŋboyon mokoloowu. Kaen ama laligon kotiin komuŋ toroqen tetegoya qaa laligowu.”

²⁸Kaen meleema oŋono kokaen qisin mugi, “Anutuwaaw uusiŋa otaan nanamemeŋ tania mono nomaen anin sokonaga?”

²⁹Qisin mugi kokaen meleeno, “Anutunon eja wasin muroti, oŋo ii moma laarin muŋ laligowu. Nanamemeŋ iikanon mono Anutuwaaw uusiŋa otaan koloaja.”

³⁰Kaen meleeno kokaen qisin mugi, “Kaen kolooro gii mombo naa aŋgoletoga esuŋawo moŋ mena iima moma laarin gombonaga? Gii mono naa iwoi moŋ Moosesnon ano, iikawaa so ama mewaga? ³¹^bBuŋa Tere moŋ kokaen oogita eja, ‘Iinon Siwenonŋa nene bered oŋono negi.’ Qaa iikawaa so ananaa ambosakon yoŋonon balon qararanŋkonŋonon kema laligon nene qata “mana” neŋ laligogi ano gii mono kaniaga Mooses uugun nomaen qendeenaga?^c

³²Qisin mugi Jiisasnon kokaen injjoro, “Oŋo iikawaa kania saanon mende moma kotoju. Niinon qaa hoŋa toon moŋ kokaen injjowe mobu: Moosesnon aŋgoletoga Toya mende kolooro. Iinon nene bered ii Siwenonŋa mende oŋono negito, neenaa Amananon mono Siwenonŋa bered oŋabonŋa ii oŋomakeja. ³³Anutuwaanon nene bered ii Siwenonŋa kamaan asugin gomaŋ so ejemba laaligo kombombaŋa oŋomakeja.”

³⁴Kaen injjoro kokaen jegi moro, “Oo Pon, gii kambaŋ so nene bered ii nonona neŋ laligowonŋa.”

³⁵Jiisasnon ii moma kokaen injjoro, “Niinon laaligo kombom-baŋaa neneya koloojen. Moŋnon noonon kaji, iinon neŋ timbiringon wosoya kambaŋ moŋnon mende kiwaa. Moŋnon nii moma laarin nomakeji, iinon apuwaajon mende mobaa. ³⁶Kaen anogo oŋo nii niima kotojuto, kileŋ mende moma laarin nonju. Ii jewe moju. ³⁷Ano kileŋ Amanon ejemba tosaanŋa nomakeji, iyoŋonon kuuya noonon kawu. Moŋnon noonon kawaati, niinon mono ii mende yakarimaŋa.

³⁸“Niinon Siwenonŋa kamaan neenaa siŋnanon iwoi laŋ ama meŋ laligomambaajon mende asugiwe. Kaen qaago. Wasin nonoti, mono iwaa uusiŋa otaan gawon meŋ laligomambaajon kamaawe.

³⁹“Wasin nonoti, iwaa uusiŋa ii kokaen eja: Iinon ejemba noo boronanon ama oŋono laligojuti, niinon ii kuuya kalaŋ koma oŋoma laligowe iyoŋoononŋa moŋnon moŋ mende soon tiwilaawaa. Mende tiwilaagi niinon ii kambaŋ somatanon oŋomindiin meŋ gbilin oŋomaŋa.

^b 6.31 Eks 16.4, 15; Ond 78.24 ^c 6.31 Balon qararanŋkonŋonon Anutunon gomaamba so gomaambawaa iwoi jokanŋa taanŋa ano afaanŋa aju paora kaanŋa ano namonon ero iima seleŋŋen semberon kema meŋ kululuuŋ kuŋŋianon kan bered looloria meŋ neŋkegi. Eks 16.13-36

40 “Amanaa uusiiŋanoy kokaey eja: Tosianoy Meria iima moma laariŋ mujuti, iyoŋonoy kuuya kambaŋ kokaamba letoma laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aoy laligowuya. Kaey laligon komugi niinoy ii kambaŋ somatanoy oŋomindiŋ meŋ gbiliŋ oŋomaŋa.”

41 Jiisasnoy kaey iŋijoy qaa kota moy kokaey jero, “Niinoy laaligowaa nene hoŋa kolooŋ Siwenoyŋa kamaay asugiwe.” Kaey jerotiwaaŋoy ama Juuda jotamemeya yoŋonoy moma bolin uugianoy ŋindiŋ-ŋunduru jeŋ jeŋ mugi. 42 Jeŋ muŋ jegi, “Eja koi Jiisas, Joosefwaa meriaga. Iwaa nemuŋmaŋa ii saanoy moma oronŋoto, mono nomaembaayoy ‘Siwenoyŋa kamaay asugiwe,’ jeŋa?”

43 Kaey jegi moma kokaey meleeno, “Uugianoy mono mende ŋindiŋ-ŋunduru jeŋ jeŋ nombu. 44 Ama nii wasiŋ nonoti, iinoy ejemba mende horoy oŋonji eeŋ, oŋoonoyŋa moyŋonoy noonoy kamambaayoy amamaawaa. Hororo kanagi eeŋ, niinoy ii mono kambaŋ somatanoy oŋomindiŋ meŋ gbiliŋ mumayŋa.

45 ^d“Gejatootoo yoŋoo Buju Terenoy qaa moy kokaey oogita eja, ‘Anutunoy ii kuuya kuma oŋono mobu.’ Amanoy ejemba kuma oŋono qaa moma uu konoyŋianoy ama laligojuti, iyoŋonoy mono korebore noonoy kawuya. 46 Ejemba moyŋonoy Ama mende iima laligoja. Amawaanoyŋa kamaaroti, ii motooyŋonoy mono ii iima laligoja. 47 Niinoy qaa hoŋa tooy moy kokaey iŋijowe mobu: Moyŋonoy nii moma laariŋ nonji, iinoy mono laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aoy laligon ubaa.

48 “Niinoy laaligo kombombaŋaa nene hoŋa koloojeŋ. 49 Mobu! Oŋoo ambosakonuyugianoy baloy qararaŋkonoyŋonoy kema laligon nene qata mana neŋ laligogito, kilen komuŋ gisaagi. 50 Yoŋonoy komugito, nene bered kambaŋ kokaamba Siwenoyŋa kamaay laligoji, moyŋonoy ii neŋ laligon koomu kombombaŋa mende komuwaa.

51 “Nene bered laaligoyawo Siwenoyŋa kamaaroti, ii niinoy koloojeŋ. Moyŋonoy nene ii neŋ laligowaati, iinoy mono tetegoya qaa kotiŋ laligowaa. Nene muŋ laligomaŋati, ii noo busuna. Gomaŋa gomaŋa yoŋonoy kotiŋ laligowutiwaayoy ii ama oŋomaŋa.”

52 Jiisasnoy kaey meleeno Juuda jotamemeya yoŋonoy batugianoy ugerenoy jeŋ qisiŋ aoy jegi, “Yei! Eja koi kanoy mono nomaey ama busuya nonono newonaga?”

53 Ii moma jegi kokaey iŋijoro, “Niinoy qaa hoŋa tooy moy kokaey iŋijowe mobu: Oŋo Siwe gomambaa Eja Hoŋaa saya ano busuya mende newuyati eeŋ, laaligo kombombaŋa iikanoy mono oŋoo uugianoy mende ewaa. 54-55 Noo sananoy apu hoŋa kolooja ano noo busunanoy nene hoŋa kolooja. Kawaayoy moyŋonoy noo sa busuna neŋkeji, iinoy mono letoma laaligo kombombaŋaa buŋa kolooŋ laligon ubaa. Kaey laligon komuro niinoy ii kambaŋ somatanoy mindiŋ meŋ gbiliŋ mumayŋa.

^d 6.45 Ais 54.13

⁵⁶“Morŋonŋ noo sa busuna neŋkeji, iinonŋ mono niwo qokotaan namakeja ano niinonŋ iwo namakejen. ⁵⁷Amanonŋ Laaligo Toya koloonŋ wasiŋ noma wona koloonŋ nemuŋ koma nono kotiiŋ laligojen. Kaanjiadeen morŋonŋ nii neŋ nomakeji, niinonŋ mono kaanjiadeen iwaa wota koloonŋ nemuŋ koma mube saanonŋ kotiiŋ laligowaa. ⁵⁸Nene hoŋa Siwenonŋa kamaaroti, ii niinonŋ koloojen. Oŋoo ambosakonŋurugianonŋ Anutuwaanonŋ nene neŋ laligonŋ komugito, kambanŋ kokaamba oŋoononŋga morŋonŋ bered koi neŋ laligowaati, iinonŋ mono tetegoya qaa kotiiŋ laligowaa.”

⁵⁹Jiisasonŋ Kaperneam taombaa qamakooli mirianonŋ nama qaa ii jeŋ kuma oŋono. Kiaŋ.

Gowoko mamaganonŋ uugia boliro Jiisas mesaogi.

⁶⁰Jiisaswaa gowokouruta yoŋoononŋga mamaganonŋ qaa ii moma jegi, “Qaa je jeji, iikanonŋ mono qaa kota lombotawo koloaja. Ii moniŋ uunananonŋ bimoonŋ bolidaboroja. Kawaajonŋ ii mombo mobombaajonŋ mojonana tiiŋwaaajonŋ ii mono mesaowoŋa.”

⁶¹Gowoko yoŋononŋ Jiisaswaa qaawaajonŋ moma bolinŋ uugianonŋ ŋindinŋ-ŋundururu jeŋ jeŋ mugi Jiisasonŋ ii uutanonŋ moma kokaenŋ jero mogi, “Qaa jejeŋi, ii moma boliju me qaago? ⁶²Qaa iikawaajonŋ moma bolijuti eenŋ, kanagenŋ mono nomaenŋ koloonaga? Siwe gomambaa Eja hoŋanonŋ wala gomaŋ laligonŋ kouroti, eukanonŋ mombo eleema uro iibuti eenŋ, kambanŋ iikanonŋ mono nomaenŋ mobuya?

⁶³“Uŋa Toroya iinonŋ ejemba meŋ gbilinŋ oŋomakeja. Oŋo namo embawaanonŋa koloonŋ busugiawo koloojuto, kolokoloo donŋoganonŋ mende koloonŋ oŋoanŋgiaa esunŋgianonŋ eenŋ letoma Siwewaa buŋa mende koloaju. Ii qaago totoonŋ. Uŋa Toroyanonŋ laaligo kombombaŋa oŋonji, niinonŋ qaa kota ii jeŋ asariwe moma laligogi. ⁶⁴Kaenŋ moma laligogito, oŋoononŋga tosanonŋ kilenŋ nii mende moma laariŋ noma laligoju.” Daenŋ yoŋononŋ mende moma laariŋ mugiti ano morononŋ kanagenŋ memelolo meŋ mubaati, Jiisasonŋ ii kanakanaiyanonŋga moma kouro. Iikawaajonŋ qaa kaenŋ jero.

⁶⁵Kaenŋ jeŋ toroqenŋ jero, “Kawaajonŋ niinonŋ kokaenŋ inŋjowe mobu: Noo Amananonŋ ejemba morŋ mende inaanŋ muji eenŋ, iinonŋ mono noononŋ kamambaajonŋ amamaawaa.”

⁶⁶Qaa iikawaajonŋ ama gowoko iyoŋoononŋga mamaganonŋ piriri ama ziriŋziriŋ koloonŋ mesaonŋ iwo mende toroqenŋ kema kagi. ⁶⁷Kawaajonŋ Jiisasonŋ gowoko 12 ii kokaenŋ inŋjoro, “Oŋononŋ mono kaanjiadeenŋ nomesaonŋ kembombaajonŋ moju me qaago?”

⁶⁸“Kaenŋ jero Saimon Piitononŋ meleeno, “Oo Poŋ, nonononŋ mono morowaanonŋ kembonaga? Laaligo kombombaŋaa Buŋa qaaya ii mono

^e 6.68-69 Mat 16.16; Maak 8.29; Luuk 9.20

goononj eja. ⁶⁹Giinonj Anutuwaanonj eja soraaya koloojanj, nonononj ii moma laarinj moma asarinj laligojonj.”

⁷⁰Kaenj meleeno Jiisasnonj moma injjoro, “Niinonj eja 12 onjo meweengonj onjombe ano onjoononga monjonj bologaa wanja kolooja.”
⁷¹Juudas Saimon Iskariotwaa meria iinonj gowoko 12 yonoo batugianonj laligonj kanagenj memelolo menj muro. Jiisasnonj qaa ii iwaajonj moma injjoro. Kiañ.

Jiisasnonj kouruta yonowo qaa aminj mogi.

7 ¹Juuda jotamemeya yonononj Jiisas qewombaajonj kaparanj konjitiwaajonj Judia prowins uutanonj kema kamambaajonj togoro. Kawaajonj Judia mesaonj Galili prowins uutanonj kema liligonj laligoro koinj tosaanja tegoro. ²Ii tegoro Juuda yonoononj kendonj monj qata teuteuhalihali kawaa kambañanonj toriro.³

³Kawaajonj Jiisaswaa kourutanonj kokaenj ijogi, “Gii kokanonj laligonj angoletu menjkejanj, ii gowokouruganonj kañagadeenj iima kotowutiwaajonj gii mono gomanj koi mesaonj Judia kena sokombaa.
⁴Monjonj anjo asuganonj asugimambaajonj momakeji, iinonj iwoi monj aasangoyanonj mende menjkeja. Angoletu kañja menjkejanj-waajonj mono ejemba tuunja tuunja yonoo jaagianonj kema asuginj kaniaga injisaamba.”
⁵Kourutanonj mende moma laarinj munj tompinj laligogitiwaajonj ama kaenlaj ijogi.

⁶Kaenj ijogi kokaenj injjoro, “Niinonj uuwaa gawonj asuganonj memañatiwaa kambañanonj mende kañ kuuro laligojento, onjo kambañgianonj mono suulanj kembutiwaa so eja. ⁷Balonj ejembanonj kazi ama onjombombaajonj amamaañkejuto, niinonj iyonoo nana-memenggia bologa injisaama nanjonj jewe mojutiwaajonj mono nii kazi ama nomakeju.
⁸Kemañatiwaa kambananonj mende kañ kuuja. Kawaajonj niinonj korisoro kendonj kokanonj mende umana. Niinonj mirinonj rabe onjononj saanonj kema uma aisoowu.” ⁹Qaa kaenj injjonj Galili prowins uutanonj toroqenj laligoro. Kiañ.

Jiisasnonj teuteuhalihali korisorononj laligoro.

¹⁰Jiisaswaa kourutanonj teuteuhalihali kendombaajonj kenjito, anjo mirinonj rama kanagenj asuganonj qaagoto, asanjonj kema Jerusalem uro.
¹¹Juuda yonoo jotamemeurugianonj korisoro kambañanonj Jiisaswaa jaaya mongama qisiqisi ama kokaenj jegi, “Eja ii dakanonj raja?”

^f 7.2 Lew 23.34; Dut 16.13 ^g 7.2 Teuteuhalihali ii kokaenj: Wain gawonjianonj kema gere senja menj kuunj qenj iikanonj enj ween 8 aisoonj kendonj rama laligogi. Weenj konoganonj korisoro uuta anji. Wala eenjanonj balonj qararañkonjkonjanonj gbani 40 kawaa so opo kuunjianonj enj kañ laligogiti, ii romongonj aisoogi. Lew 23.33-36, 39-43; Dut 16.13-15

¹²Ejemba tuuŋ yoŋonoŋ batugianonŋ Jiisaswaajonŋ saŋe qaa mamaga jegi. Tosianonŋ “Eja ii awaa soro,” jegito, tosonianonŋ kokaenŋ jegi, “Qaago! Iinonŋ mono ejemba tuunŋleembe enŋkalolonŋ ama meŋ onŋono kaamaa koloonŋkeju.” ¹³Kaenŋ kaenŋ laŋ jegito, Juuda jotamemeya yoŋoojonŋ toroko moma laligogitiwaajonŋ moŋnonŋ iwaa qaaya asuganonŋ mende jero. Kiaŋ.

Jiisasnonŋ aŋaa kania ejemba kuma onŋono.

¹⁴Kendonŋ korisoro biiwianonŋ laligogi Jiisasnonŋ jiwowonŋ jigo toton uutanonŋ uma kanainŋ ejemba kuma onŋono. ¹⁵Kuma onŋono Juuda yoŋonoŋ waliŋgonŋ kokaenŋ jegi, “Eja koi momo jake uutanonŋ mende uma kilen Buŋa Terewaa kania nomaenŋ moma sororogoja?” Kaenŋ jeŋ waliŋgogi.

¹⁶Waliŋgogi kokaenŋ inŋjoro mogi, “Momo Buŋa jeŋkejeŋi, niinonŋ iikawaa Toya mende kolojeŋ. Neeno qaagoto, wasiŋ nonoti, niinonŋ mono iwaa momoya meŋ kaŋ jeŋkejeŋ. ¹⁷Ejemba moŋnonŋ Anutuwaawaa uusiŋa otaenŋ ama memambaajonŋ moji, iinonŋ momo qaa jewe iikawaa Toya morononŋ kolooji, ii moma kotowaa. Anutunonŋ Buŋaya noo uunanonŋ ano asugiŋa me neenaa uunaajonŋ qaa laŋ jeŋkejeŋ?”

¹⁸“Moŋnonŋ iyaŋaa uutaanonŋ romonŋonŋ qaa jeŋkeji, iinonŋ aŋo qabuŋayawo koloomambaajonŋ moja. Kaenŋ mojato, wasiwasi eja moŋ toyanonŋ qabuŋayawo koloowaatiwaajonŋ kaparanŋ konji, iinonŋ mono jotamemeya hoŋabonŋa gbiŋgbaonŋa qaa kolooja. ¹⁹Moosesnonŋ Kana qaa ama onŋonota ii eja me qaago? Ii ejato, onŋoononŋga moŋnonŋ ii mende teŋ koma otaenŋkeja. Onŋo mono naambaajonŋ kaparanŋ koma nii nuwombaajonŋ romonŋoju?”

²⁰Kaenŋ inŋjoro moma ejemba tuuŋ yoŋonoŋ kokaenŋ meleenŋgi, “Omejiilanonŋ mono uuganonŋ kemeŋ nanja. Morononŋ kaparanŋ koma gii gumambaajonŋ romonŋoja?”

²¹Kaenŋ meleenŋgi inŋjoro mogi, “Niinonŋ aŋgoletoto motoonŋgo mewe onŋo korebore aaruŋ kiko qeju. ²²^hMoosesnonŋ selegianonŋ Anutuwaawaa aiwese kotowombaajonŋ jeŋ kotonŋ onŋonoti, oo Moosesnonŋ ii wala mende jeŋ kotoroto, ambosakonŋurunana yoŋonoŋ ii kanainŋ meŋ laligogi sili ii nonoononŋ karo Sabat kendononŋ kaenŋagadeenŋ eja selegia kotonŋkeju.

²³ⁱ“Anana Mooseswaa Kana qaa waleeniŋ siŋgisonŋgo koloowa-botiwaajonŋ kotakota mojonŋ. Ii mojonŋto, qaa ii qetama Sabat kendononŋ kaenŋagadeenŋ eja selegia kotonŋ kilenŋ onŋoanŋia mende jeŋ aonŋ silemale laligoju. Kaenŋ laligojuto, niinonŋ eja jumunŋa Sabat kendononŋ meŋ qeanŋgonŋ mubeti, iikawaajonŋ mono naambaajonŋ nii yoŋ jeŋ nonju? ²⁴Onŋo ejemba selegia iikayadeenŋ iima iikaenŋa kanonŋ bakasasaŋ gosinŋ qaa laŋ jeŋ tegonŋkejuti, ii mono mesaowu. Ii mesaonŋ uugia tororo moma gosinŋ qaa hoŋagadeenŋ jeŋ tegowu.” Kiaŋ.

^h 7.22 Jen 17.10; Lew 12.3 ⁱ 7.23 Jon 5.9

Jiisasnoŋ Hamoqeqe Toya kolooja me qaago?

²⁵Jerusalem toya yoŋoonoŋga tosianoŋ kokaenŋ jegi, “Eja kaparanŋ koma qewombaajonŋ romoŋgojuti, iinoŋ mono ii me? ²⁶Iibu, iinoŋ ejemba jaagianonŋ asuganonŋ qaa jero mende jeŋ muju. Kawaajonŋ eja koi kanonŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, qaa ii hoŋa galenŋkonŋonŋ eja yoŋoo geagianonŋ kemero moju me qaago? ²⁷Hamoqeqe Toya Kraistnoŋ kawaatiwaaajonŋ jeŋ kouma laligogiti, iinoŋ ‘Daenŋkaya koloowaati, ii moŋnoŋ moŋ mende mobaa,’ jeŋuto, eja koi kanonŋ daenŋkaya kolooroti, ii saanonŋ mojonŋ.”

²⁸Kaenŋ amiŋ mogi Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa totonŋ uutanonŋ nama aroya meŋ metaama kuma oŋoma qaa kokaenŋ jero, “Oŋo noojonŋ kokaenŋ jeju, ‘Eja ii moma muŋ gomaŋa dakanonŋga ii saanonŋ mojonŋ.’ Neenaa ku-usuŋ qaganonŋ mende koloonŋ nanjeŋ. Wasinŋ nonoti, iinoŋ wasiwasi Toya hoŋa kolooro ii mende moma kotonŋ muŋ laligoju. ²⁹Iinoŋ wasinŋ nono iwaanonŋga kamaawetiwaaajonŋ ii saanonŋ moma mujeŋ.”

³⁰Kaenŋ jero ii meŋ somoŋgowombaajonŋ mogito, kambajanonŋ mende kanŋ kuurotiwaaajonŋ ama moŋnoŋ selianonŋ mende mero. ³¹Kaenŋ mogito, ejemba tuuŋ somata yoŋoonoŋga mamaganonŋ moma laarinŋ muŋ kokaenŋ jegi, “Kraistnoŋ kawaati, iinoŋ mono eja koi uugunŋ aŋgoletto meŋ laligowaa me nomaenŋ? Kaenŋ taniŋaenŋ kolooja.” Kiaŋ.

Jiisas meŋ somoŋgowutiwaaajonŋ nagu galenŋ wasinŋ oŋoŋgi kagi.

³²Ejemba tuuŋ yoŋononŋ Jiisaswaaajonŋ kaenŋ niinoŋgiinoŋ jeŋ jenonŋkooli aŋgiti, ii Farisii (Kana qaawaa kaparanŋkonŋonŋ) yoŋononŋ mogi. Ii moma jigo gawonŋ galenŋ yoŋowo nama kiropo galenŋ (sikiriti) tosaŋa wasinŋ oŋoŋgi meŋ somoŋgowombaa kagi. ³³Kagi Jiisasnoŋ kokaenŋ jero, “Niinoŋ oŋowo kambanŋ torodaamonŋ toroqenŋ laligomaŋa. Ii laligoŋgo oŋomesaonŋ wasinŋ nono kamaawetiwaanonŋ eleema umaŋa. ³⁴Ube iwaanŋ noma laligowuto, nii mende mokoloonŋ nombuya. Niinoŋ gomaŋ laligomaŋati, oŋo iikanonŋ kawombaajonŋ amamaawuya.”

³⁵Kaenŋ jero Juuda jotamemeya yoŋononŋ batugianonŋ kokaenŋ amigi, “‘Nono mokoloonŋ mubombaajonŋ amamaawoŋa,’ jeja. Iikawaajonŋ mono dakanonŋ umambaajonŋ jeja? Juuda ejemba tosianoŋ deema kantri tosianoŋ kema Griik yoŋoo batugianonŋ laligojuti, mono iyoŋoononŋ kema Griik ejemba kuma oŋomambaajonŋ moma jeja me? ³⁶Qaa kokaenŋ jeja, ‘Iwaanŋ noma laligowuto, nii mende mokoloonŋ nombu,’ ano qaa moŋ kokaenŋ jeja, ‘Niinoŋ gomaŋ laligomaŋati, oŋo iikanonŋ kawombaajonŋ amamaawuya.’ Qaa woi yoroo kanagara nomaenŋ?”

Laaligo kotigaa apuyanonj mono jaaya toonj koubaa.

³⁷ƷKaen amigito, kendonj aisoogiti, iikawaa weenj konoga somata kanonj kanj kuuro Jiisasnonj nama kotakotagadeenj qama kokaenj jero, “Moŋnonj apuwaajonj moji, iinonj mono noononj kanj newa. ³⁸ƷBuŋa Terenonj qaa moŋj kokaenj oogita eja, ‘Moŋnonj nii moma laarinj nonji, iwaa uutanonja laaligo kotigaa apuyanonj mono toonj sasagonj koumakebaa.’” ³⁹ƷKaen jeroto, qaa ii Uŋa Toroyaajonj sare ama kokaenj jero, “Daen onononj nii moma laarinj nonjuti, onononj mono Uŋa Toroya buŋa qen aonj laligowuya.” Anutunonj Jiisas namononj laligorotiwwa so Siwewaa asamararaŋa mende muro laligoro. Iikawaajonj Uŋa Toroya mende wasiro kamaanj uugianonj kemero eenj laligogi. Kiaŋ.

Ejemba batugianonj deendeenj kolooro laligogi.

⁴⁰ƷJiisasnonj kaenj jero ejemba tuunj somata yonoononja tosianonj qaa ii moma kokaenj jegi, “Eja koi kanonj mono onaga gejatootoo eja asugiwaatiwaajonj jegiti, mono ii kolooja.”

⁴¹ƷTosianonj jegi, “Iinonj Hamoqeqe Toya Kraist kolooja.” Kaenj jegito, tosianonj qewagonj jegi, “Kraistnonj mono nomaenj Galili prowinsnonga kanaga? Ii mende sokonja. ⁴²ƷBuŋa Terenonj kokaenj jeja, ‘Kinj Deiwidnonj Judia prowinswaa taonj melaa Betlehem kanonj laligoroti, Kraistnonj iikanonja koloonj Deiwidwaa gbiliuruta yonoononja moŋj koloowaa.’”

⁴³ƷKaanj kaanjanj jegi ejemba tuunj yonononj Jiisaswaaajonj ama juma deenji. ⁴⁴ƷYonoononja tosianonj meŋ somonjgowombaajonj mogito, moŋnonj selianonj mende mero. Kiaŋ.

Juuda galeŋ yonononj Jiisas mende moma laarinj mugii.

⁴⁵ƷJiwowonj jigowaa kiropo galeŋ (sikiriti) yonononj eleema jigo gawonj galeŋ ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonjonj) yonoononj kagi kokaenjanj jeŋ ononji, “Ono naambaajonj ii mende meŋ kaju?”

⁴⁶ƷJeŋ ononji kokaenjanj meleenji, “Eja iikanonj qaa jeŋkeji, moŋnonj kambaŋ moŋnonj qaa tania kaanjanj mende jero.”

⁴⁷ƷKaenjanj meleenji Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonjonj) yonononj qisijn jeŋ ononji, “Ono kaanjadeenjanj enjalolonj meŋ onono laligoju me? ⁴⁸ƷGaleŋkonjonj eja nonoononja moŋnonj mono ii mende moma laarinjanj muro. Ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonjonj) nonoononja moŋnonjanj moŋj uuta iwaanonjanj baagenjanj meleeno me qaago? ⁴⁹ƷKaenjanj qaago totoonto, ejemba tuunjanleembe Mooseswaa Kana qaa mende moma kotonj Jiisaswaa qaa moma gadokopa qaa laŋ jeŋkejuti, iyonoononjanj qaa seŋa ii mesaowonja! Anutunonjanj mono ii qasuaanjanj onono tiwilaawuya.”

^j 7.37 Lew 23.36 ^k 7.38 Eze 47.1; Zek 14.8 ^l 7.42 2 Sml 7.12; Mai 5.2

⁵⁰ "Kaen jey ononji eja qata Nikodeemus wala Jiisaswaanonj karo gambaŋmamban qaa muroti, iinonj kaanagadeen iyonoononjga monj koloonj batugianonj rama kokaen injijoro, ⁵¹ "Eja mononj singisonjgo anoti, ii mende qisininj jero momago kilenj gosininj sokonja me qaago? Mende gosinj qaaya eenj lanj jey tegowonjati eenj, mono anono Kana qaanana qewonja me? Ii mende sokombaa."

⁵² Kaen jero moma kokaen meleema mugi, "Gii kaanagadeen Jiisas kaanja meleema Galili qanda ejaga koloonjanj me? Galili prowinsnonjga gejatootoo eja monj mende koloowaati, ii mojonj. Kaya ii geenjo Bunja Tere weenjonj kania monjgama moma kotowa." ⁵³ Kaen jenonjkooli ama juma deema mirigianonj kenji. Kianj.

Emba mononj serowilinj ano mokoloogi.

8 ¹ Mirigianonj kenjgito, Jiisasnonj kema Oil gere baananonj uro. ² Uma eŋ gomanj ano umugawodeenj mombo eleema jiwowonj jigononj uro ejemba tuunj kuuya kanj liligonj mugi kamaanj rama kuma onono.

³ Kuma onono Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) yonononj emba monj wama iwaanonj kagi. Emba iinonj serowilinj mero iikawaajonj menj somonjogiti, ii wama tuunj jaagianonj anji. ⁴ Jaagianonj ama Jiisaswaaajonj jegi, "Boi, emba koi kanonj olonjkalu ama mero mono iikanondeenj mokoloonj menj kajonj. ⁵ "Mooseswaa Kana qaanonj emba kaanja ii jamononj gilinj qeninj komuwaatiwaaajonj jey kotonj nononota eja. Kaen ejato, giinonj iwaaajonj nomaenj jewaga?"

⁶ Kaen jey iikanonj mondonj Jiisas qaawaa timbinonj horoninj amamaaro kania mokoloonj qaa jakeyanonj ama qewombaaajonj jegi. Kaen jegi usugonj kamaanj borianonj tere monj namononj ooro.

⁷ Ooroto, toroqenj kaparanj koma qisinj mugi hak otaama waama dindinjanj nama kokaen injijoro mogi, "Onoononjga mononj singisonjgo monj mende ama laligoji, iinonj mono saanonj jamo mutuya menj gilinj qewaa." ⁸ Kaen injijoro mogi mombo usugonj kamaanj tere mombo namononj ooro.

⁹ Jiisasnonj qaa jeroti, iikanonj onjoma somonjgoro iyanjgia singisonjgogia gamuyawo anjgiti, ii Anutunonj qendeema iyanjgiaa uugianonj nanjonj jero isinjonjgia qaono. Iikanonj qaono qaa bok nanji wanjgianonj wala onjomesaonj keno iwaa qerewenjanonj gematanonj keno tosaanja motomotoonj yonononj kokomomola menj kuuya kendaborogi. Konoganonj keno Jiisasnonj penjonj kuunj raro embanonj yanjodeenj iwo nano.

¹⁰ Jiisasnonj otaama waama dindinjanj nama emba ii iima kokaen ijoro, "Emba, gii qaa jakeyanonj ama gombombaaajonj jejuti, iyonononj mono daenjenj gii geenja nii neena kenju? Yonoononjga mononj nama gii komuwagatiwaa qaaya mende jey tegoja me?"

^m 7.50 Jon 3.1-2 ⁿ 8.5 Lew 20.10; Dut 22.22-24

¹¹ Ijoro moma meleeno, “Oo Porj, moŋnoŋ mende jeŋ tegon nonja.” Kaerj meleeno ijoro, “Niinoŋ kaanagadeeŋ gii mende jeŋ tegon gonjeŋ. Gii mono keteda koi kanaiŋ singisoŋgo mombo mende ama laligowa.” Kiaŋ.

Gomaŋ so ananaa اساسaganana ii Jiisas.

¹² Jiisasnoŋ qaa mombo toroqen kokaerj injiŋoro mogi, “Niinoŋ ejemba gomaŋa gomaŋa rama kenjuti, oŋoo اساسagagia koloojeŋ. Moŋnoŋ nii notaan kawaati, iinoŋ mono pangamanon umbuqumbulan mende kuun laligowaato, laaligo kotigaa اساسaga iikawaa uutanon laligowaa.”

¹³ Kaerj injiŋoro Farisii (Kana qaawaa kaparanŋonŋon) yoŋonon kokaerj ijogi, “Geengodeeŋ kaniaga nanŋon jeŋ asarinŋejanj, iikaanŋa ii mende sokonja. Qaago.”

¹⁴ Kaerj ijogi kokaerj injiŋoro, “Niinoŋ daakaya kamaan kaweti ano dakanon kema umaŋati, ii modaborojeŋ. Kawaajoŋ neeno kaniana nanŋon jeŋ asarinŋejanj, qaa ii mono saanon sokonja. Ii sokonjato, oŋo noo kaniana ii oŋanon mende moma kotoju. ¹⁵ Oŋonon ejemba selegia iikayadeeŋ iima iikaanŋa kanon bakasasan gosin oŋoma qaagia tondu jeŋ tegonŋejuto, niinoŋ ejemba mombaa qaaya mende jeŋ tegonŋejeŋ.

¹⁶ “Nii neenodeeŋ mende laligojento, Ama wasiŋ nono kaweti, iinoŋ mono niwo nano laligojo. Iikawaajoŋ mombaa qaaya jeŋ tegowenagati eeŋ, ii mono dindinagadeeŋ gosin soyanon jeŋ tegowenaga. ¹⁷ Woinon qaa moŋ uumotoon ama nanŋon jeri kotiŋkeja. Qaa ii oŋoo Kana qanon kaanagadeeŋ oogita eja.

¹⁸ “Niinoŋ neenaa kaniana nanŋon jeŋkejeŋ ano Ama wasiŋ nonoti, iinoŋ kaanagadeeŋ noo kaniana nanŋon jeŋkeja. Kawaajoŋ woi kolojo iikanon saanon kotiŋ sokondaboroja.”

¹⁹ Jiisasnoŋ kaerj jero moma kokaerj qisiŋ mugi, “Goo Maŋga ii dakanon laligoja?” Qisiŋ mugi meleeno, “Oŋo nii ano Maŋna noroo kanianara mende moma laligoju. Oŋo noo kaniana moma kotowuyagati eeŋ, mono noo Maŋna kaanagadeeŋ moma mubuyaga.”

²⁰ Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa nandun dun kosianon nama ejemba kuma oŋoma qaa ii jero. Ii jeroto, kambananon mende kan kuurotiwaaajoŋ ama moŋnoŋ ii mende meŋ somonŋoro. Kiaŋ.

“Dakanon umaŋati, oŋo iikanon ubombajoŋ amamaawuya.”

²¹ Jiisasnoŋ qaa moŋ kokaerj toroqen injiŋoro, “Niinoŋ oŋomesaon kema laligowe oŋo nii moŋgama noma laligowuya ano singisoŋgo anŋiti, iikanon qokotaan nama koomu kombombanŋa komuwu. Iikawaajoŋ dakanon umaŋati, oŋo iikanon ubombajoŋ amamaawuya.”

²² Juuda jotamemeya yoŋonon ii moma jegi, “Kokaerj jeŋa, ‘Dakanon umaŋati, oŋo iikanon ubombajoŋ amamaawuya.’ Qaa ii nomaen? Aro aomambajoŋ jeŋa me?”

²³Kaen jegi injjoro, “Onjo namo kokawaa toya koloon laligojuto, niinon goman balon eukawaa buŋaga koloolej. Onjonon balonon koloolej namo kokawaa buŋa koloolej laligojuto, niinon waladeen namo koi kanon mende koloowe. ²⁴Mende koloolej laaligowaa kania kamban so laligon koubeti, niinon mono ii koloolej. Noojon kaen mende moma laarijuti een, mono singisonjo anjiti, ii mende mesaon iikanon qokotaan nama koomu kombombaŋa komuwuya. Kania iikawaajon ama kokaen injjowe moju, ‘Onjo singisonjo anjiti, mono iikanon qokotaan nama koomu kombombaŋa komuwuya’. Qaa ii onjanon.”

²⁵Qaa ii moma kokaen qisij mugi, “Gii mono moroga koloolej?” Qisij mugi meleeno, “Kania inisaambe modaborojuti, niinon mono ii koloolej. ²⁶Niinon onjoon qaa mamaga saanon toroqen jewenaga ano singisonjo mamaga anjiti, iikawaa qaaya saanon jeŋ tegowenagato, wasij nonoti, iinon mono noo wasiwasi Tona honja koloolej. Iinon qaa jero iwaanonga moma kouma laligojeŋi, niinon mono qaa ii asuganon jewe gomaŋa gomaŋa yononon momakebuya.”

²⁷Kaen meleenoto, Amawaajon qaa toroqen jeroti, iyononon ii mende moma asarigi. ²⁸Jiisanon toroqen kokaen injjoro, “Niinon laaligowaa kania kamban so laligon koubeti, mono ii koloolej. Iikawaa kania ii kanagen saanon moma asariwuya. Niinon iwoi moŋ neenaa esunanon me neenaa uunaajon mende amakejento, Amananon qaa kuma noma laligoroti, mono iikawaa so qaa jena koi jeŋkejeŋ. Qaa kota woi iikawaa kania ii kanagen moma asariwuya. Onjo Siwe gomambaa Eja Honja kosigogi eu uma komuwaati, kamban iikanon ii saanon moma asariwuya.

²⁹Wasij nonoti, iinon mono niwo nano laligojo. Nanamemen moro sokoma munkeji, niinon mono suulan ii amakejeŋ. Kawaajon iinon mende nomesaoro neenodeen mende laligojeŋ.”

³⁰Qaa kaen jerotiwaajon ama ejemba mamaganon uugia meleema Jiisas moma laarij mugi. Kiaŋ.

Aabrahambaa gbiliuruta qolonmolongoya ano Jiisas.

³¹Jiisanon Juuda ejemba tosanon moma laarij mugiti, iyonoojon qaa kokaen injjoro, “Noo Buŋa qaananon uugianon kemero kanon qokotaan silia qeŋ nanjuti een, mono onjanon noo gowokouruna koloolej. ³²Kaen laligon qaa honja kania moma kotogi Buŋa qaa honjanon onjo bologagiaa kasanonga isama onono solanja (frie) koloolej laligowuya.”

³³Kaen jero moma meleema kokaen jegi, “Nono Aabrahambaa gbiliuruta laligon kanageso walaga koloolej. Kawaajon eja moŋonon kasa gbado meŋ nonono laligojoniwaajon jejanj, ii qaago. Nono mono kamban moŋonon kamaanqeŋeta kaan mende koloolej laligonij. Ano gii

^r 8.33 Mat 3.9; Luuk 3.8

nomaembaajon ama kokaen jejaj, ‘Kasanonga isama onono solanja koloon laligowuya?’ Qaa ii mende sokonja.”

³⁴Kaen jegi kokaen meleema onono, “Niinon qaa hona toon mon kokaen injjowe mobu: Singisongo anjuti, kuuya iyononon singisongowaa welenqege omayaa tawagia qaa laligogi iikawaa kasanon kokosiin onomakeja. ³⁵Kokosiin onomakejato, welenqeqenon toyaa miri uutanon kamban so mende laligon ubaa. Iyanjaa Merianon saanon mirianon kamban tetegoya qaa laligowaa.

³⁶“Merianon bologaa kasanonga isama onono solananiwuti een, ononon mono onanon kasa gbadoya qaa solanja (frii) koloon laligowuya. ³⁷Ono Aabrahambaa gbiliuruta laligojuti, mojento, bologanon uugia gojonjiwaajon noo Buja qaananon qososoniin onoma kondondongon kamaankeja. Kania kawaajon mono kaparan koma nii nuwombaajon moju. ³⁸Niinon Amanaa kooronanon laligon iwoi iima laligon koubeti, iikawaa qaayaga jenkejen. Ononon kaanagadeen mangianon qaa injjoroti, iikawaa so amakeju.”

³⁹Jiisasnon kaen meleema onono kokaen jegi moro, “Aabrahamnon mono ananaa asa-ambonana koloaja.” Kaen jegi moma jero, “Ono Aabrahambaa gbiliuruta koloowuyagati een, mono iwaanon nanamemen otaagi sokonaga. ⁴⁰Iikawaa tania kokaen koloaja: Niinon Anutuwaaw jetanonga qaa moma iikawaa so qaa onabona ii jewe momakeju. Kamban kokaamba on kaparan koma eja nii nuwombaajon mojuto, Aabrahamnon kaaja mende ano. ⁴¹Onoangiaa manurugiaa nanamemenkia iikayadeen otaan laligoju.” Kaen jero ijogi, “Serowilin kananon koloon manana qaa (gua mera) mende kolojonto, Mananawo laligojon. Anutu iyan motoongonon mono man koma nononja.” Kian.

“Ono Kilenaa Toyaa buja koloaju,” jero.

⁴²Jiisasnon kokaen injjoro, “Anutunon ajo man koma ononagati een, niinon iwaanonga kamaan koloowetiwaajon mono saanon nii uu jopagon nombuyaga. Neenaa esunon nemun kono mende kolooweto, Anutunon wasin nono kamaan laligojen. ⁴³Qaa jenkejeni, ii naambaajon moma asariwombaajon bimoonkeju? Noo qaananon uugia undeenjiwaajon ii moma kotowombaajon mojogia tiiro zizi togonkeju. Kawaajon ii moma asariwombaajon amamaankeju?

⁴⁴“Mono mangia Bologa Toyaa buja koloaju. Siingia kombombananon mono mangiaa siina bologa otaawutiwaajon eja. Iinon kanakanaiyanonga ejemba unugi koomu ejaga koloon kouma laligoja. Qaa honanon uutanon mende nanjiwaajon ama qaa hona uugun siliqalu nanja. Qolomolon jeje ejaga koloon qolomolon jejewaa wan koloojiwaajon qolomolon jenkeji, ii mono anaa uutaajon jenkeja.

⁴⁵“Iinon qolomolon jenkejato, niinon qaa hona jenkejeni, onon iikawaajon nii mende moma laarin nomakeju. ⁴⁶Ono kuuyanon noo

kaniana kokaen qendeembombaa amamaankeju: Iinonj singisonjo ano qaayawo laligoja. Kaniana iikaya monganjuto, niinonj qaa honja jenkejeni, ii mono naambaajonj mende moma laarij nonju?

⁴⁷“Moŋnonj Anutuwaa buŋa kolooji, iinonj mono Anutuwaanonj qaa geja ama momakeja. Oŋo Anutuwaa buŋa mende koloojutiwaajonj ama qaa ii mende moma asariŋkeju.” Kianj.

Jiisasnonj iyanjaajonj nomaenj jokolooro?

⁴⁸Jiisasnonj Juuda ejemba yoŋoo kanagia inisaano kitia meleema kokaen ijogi, “Gii Samaria prowinswaa siliqalu ejaga koloona omenonj uuganonj kemero laligojanj. Kaen jeninj sokonja me qolongojonj, ii saanonj geenjo jena mobonj.”

⁴⁹Kaen ijogi kokaen meleeno, “Omenonj uunanonj mende kemero laligojenj. Nii Amanagadeenj goda qen muŋ laligowe oŋononj kilenj nii gamu qen nomakeju. ⁵⁰Kaen amakejuto, neeno qabuŋanawo koloomambaajonj janjariŋ mende riinkejenj. Motoonjononj kaan koloomambaajonj manjaya qen laligoja. Eja iinonj motoonjo gosinj noma ‘sokonjanj,’ jenj jenj tegonj nomakeja. ⁵¹Niinonj qaa honja toonj moŋ kokaen injjowe mobu: Moŋnonj noo Buŋa qaana tenj koma otaankeji, iinonj mono kambanj moŋnonj koomu kotigaa buŋa mende koloowaa.”

⁵²Kaen meleeno Juuda jotamemeya yoŋononj Jiisas kokaen jegi moro, “Aabraham ano gejatootoo ejemba yoŋononj komugi ano giinonj kilenj kokaen jena sisau kolooja, ‘Moŋnonj noo Buŋa qaana tenj koma otaankeji, iinonj kambanj moŋnonj koomu kotigaa buŋa mende koloowaa.’ Kaen jejaniwaajonj gii ome moŋnonj uuganonj kemero laligojanj. Ii keteda koi saanonj moma asarijonj. ⁵³Nonoo beŋnana Aabraham komuroti, giinonj mono ii uugunj iwaa somataya koloojan me? Gejatootoo yoŋononj kaanagadeenj komugi. Gii geenjaajonj mona uro ‘Somata moroga koloojen?’ jenj mojanj?”

⁵⁴Kaen jegi moma kokaen meleeno, “Neenaajonj mobe uro Anutuwaa akadamuya ii neeno buŋa qen aowenagati eenj, qabuŋana ii mono kikisi kaanja koloonaga. Amananonj iyanjaa akadamuya nonotiwaajonj ama qabuŋanawo koloonj laligojenj. Oŋononj iwaajonj ‘Nonoo beŋnana Anutu kolooja,’ jeju. ⁵⁵Oŋononj kania ii saanonj mende moma kotonkejuto, niinonj ii saanonj moma mujenj. ‘Ii mende moma mujenj,’ jebenagati eenj, mono oŋo kaanja tiliqili eja koloowenaga. Nii eja kaanja mende koloojento, ii saanonj moma mujenj ano iwaa qaaya tenj komakejenj. ⁵⁶Oŋoo beŋgia Aabrahamnonj nii namononj kamaanj laligomanjatiwaajonj mamboma kambanj ii iimambaajonj uu korisoro moma laligoro. Kambanj kokaamba Siwenonj laligonj kotiuro niinonj asugiwe noo kambana ii iima kawaajonj aisooro.”

⁵⁷Kaen meleeno Juuda jotamemeya yoŋononj kokaen jegi moro, “Gbaniga 50 mende uugunj iikawaa baatanonj laligojanj ano ‘Aabraham iibe,’ jena mende sokonja.”

⁵⁸Ii moma injjoro, “Niinonj qaa honja toonj monj kokaenj injjowe mobu: Abrahamnonj mende kolooro niinonj mono kambanjanonj laligowe.”

⁵⁹Kaenj jero moma jamononj gilinj qewombaajonj jamo amboranjonj megito, Jiisasnonj asanjonj jiwowonj jigowaa toonja mesaonj oloj koma keno. Kiaj.

Jiisasnonj eja jaagoo monj menj qeaŋgoro.

9 ¹Jiisasnonj toroqenj kana kema eja monj nemuŋaa goronj utanonja jaagoo kolooroti, ii iiro. ²Ii iiro gowokourutanonj qisij muŋ jegi, “Somatanana, iinonj mono morowaa singisonjo- waajonj ama jaagoo kaanja kolooro? Iyaŋaa singisonjowaajonja me nemuŋmanja yoroo singisonjowaajonja?”

³Jegi kokaenj meleeno, “Aŋo singisonjo monj mende ano nemuŋmanjanonj singisonjo mende anito, Anutuwaa ku-usuŋanonj iwaa laaligoyanonj asuganonj asugiwaatiwaajonj kaanja kolooro. ⁴Ween asariŋ ejiwaa so mono wasij nonoti, iwaanonj gawonj pondan menj laligowonja. Gomanj tiiwaati, iikanonj kuuya gawonj mewombaajonj amamaawonja. ⁵Niinonj namononj laligomanjatiwaa so gomanja gomanja oŋoo asasagagia koloonj asariŋ laligomanja.”

⁶Kaen menj balononj sulaaro kemero gbakonj meleema eja jaagoowaa jaayanonj timimearo. ⁷Timimean kokaen menj kotooro, “Gii mono Siloam apu anjononj kema jaaga songbambaa.” (Siloam qa ii ananaa qanonj Wasiwasi eja.) Kaen menj kotooro kema jaaya songbano tooro uuro asariro eleema mirianonj karo.

⁸Kaen karo alauruta kosianonj laligogiti ano tosianonj wala nene iwoiwaajonj welema oŋoma laligoro iigiti, iyonjononj ii iima jegi, “Jaagoo eja nenewaa welema rama laligoroti, eja iinonj me?”

⁹Tosianonj jegi, “Eja inaa ii.” Tosianonj jegi, “Qaago, kaitania ii kaanja koloojato, iinonj qaago.” Kaandeen kaan menj jegi anjo jero, “Niinonj mono iiga koloojen.”

¹⁰Kaen jero kokaen qisigi, “Jaaga mono nomaen ana tooja?”

¹¹Qisigi kokaen meleema injjoro, “Eja qata Jiisas qamakejuti, iinonj sulaaro balonj gurujuyanonj kemero meleema jaananonj timimean menj kotonj kokaen jero, ‘Gii mono Siloam apu anjononj kema jaaga songbambaa.’ Kaen jero apu iikanonj kema jaana songbambe tooro uuwe asariro.”

¹²Kaen meleema oŋono kokaen qisigi, “Eja ii dakanonj laligoja?” Qisij mugi “Mende mojenj,” jero. Kiaj.

Farisii yonjononj jaaya toorotiwaajonj qiqisi anji.

¹³Eja jaagoo laligoroti, iinonj “Mende mojenj,” jero ejembanonj ii wama Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) yonjononj kenji. ¹⁴Jiisasnonj

^s 9.5 Mat 5.14; Jon 8.12

²⁸Kaen meleema onono mepaqepae ama uuqe qaa tokoronkota kokaen jen mugi, “Gii mono iwaa gowokoyaga koloojanto, nononon Mooseswaa gowokourutaga laligojon. ²⁹Anutunon Mooses Burja qaa muroti mojon, eja iikanon mono iikanonja me kanoja kolooroti, ii mende mojon.”

³⁰Kaen jegi qaa kokaen injoro, “Iinon dakaya kolooroti, onon iikawaajon kaanjadeen tompiririn ama kiko qejutiwaajon moma waligojen. Onanon waligojento, kilen noo jaana metooro saanon uun iijen. ³¹Ejemba doogoya yononon Anutu qama kooligi mende moma onomakeja, ii mojon. Ii mojon, mononon Anutu goda qen mun uusiija otaankeji, iwaanon qamakooli mono geja ama momakeja. ³²Mon jaagoo kolooro mononon kan jaaya metooroti, sundu kaanja ii walagadeen mende moma laligonin. Siwe balonon koloori, kamban iikanonja kanain kouma kete laligojoni, iikanon sundu kaanja mon mende monin. ³³Anutuwaanonja mende kanagati een, iinon mono iwoi kaanja memambaajon amamaanaga.”

³⁴Kaen jero moma kokaen jen mugi, “Nemunmanjanon singisonogowo laligori gii singisonogo kuuya kawo koloon somariina ano giinon kete nono kuma nonomambaajon mojan. Ii mende sokonja.” Kaen jen mun konjonji seleengen kamaaro. Kiaj.

Uuwaa jaanon gooro kematou-kantou ama laaligo.

³⁵Konjonji seleengen kamaaroti, qaa iikanon Jiisaswaa gejianon kemero moma eja ii mokolon kokaen ijoro, “Gii Anutuwa Meria moma laarin mujan me qaago?”

³⁶Kaen ijoro kokaen meleema qisiro, “Oo Somatana, eja ii moronon? Ii jena momago ii saanon moma laarin mumana.”

³⁷Meleeno kokaen jen koton muro, “Gii kokaen uun niiba. Giwo qaa jejen, eja ii mono niinon koloojen.”

³⁸Ii moma jero, “Oo Pon, nii moma laarin gonjen.” Kaen jen usugon qama koolin muro.

³⁹Jiisanon jero, “Niinon ejemba gosin qaagia jen tegomambaajon ama kamaan namonon koloowe. Noojon ama tosianon jaagoo koloojuti, yonoo jaagia tooro saanon uun iima kotowuya. Tosaanja jaagia awaa laligojuti, yononon noojon ama bao jaagoo koloon laligowuya.”

⁴⁰Kaen jero Farisii tosianon kosianon iikanon nama qaa ii moma kokaen qisigi, “Wae! Nono kaanjadeen jaagoo ejaga koloojon me? Nonoojonja jejan me?”

⁴¹Kaen qisigi kokaen injoro, “Onon ‘Jaagoo koloojon,’ jewuyagati een, mono singisonogo mende en ononagato, kamban kokaamba ‘Saanon iima kotojon,’ kaen jenkejutiwaajon ama singisonogonianon mono en alin en onombaa.” Kiaj.

Lama ano galengia awaa.

10 ¹Jiisasnoŋ galen meme qaa kokaen jero, “Niinoŋ qaa hoŋa toon moŋ kokaen injiowe mobu: Tosianoŋ lama toton uutanon keubombaajon nagunon qaagoto, sopa waleema kemejuti, yoŋonon mono kikekakasililiŋ ano yoŋgoro meme ejemba koloou. ²Moŋnon nagunon keuji, iinoŋ lama yoŋoo galengia kolooua. ³Iinoŋ kouro nagu galenanoŋ ii iima nagu horon muro kamaan qaro lama yoŋonon qaa aroya saanon moma kotonkeju. Galengianoŋ aŋaa lamauruta oŋooma qagia qama unuano totongia mesaon saanon seleenŋen kemakeju.

⁴“Aŋaanoŋ lamauruta kuuya unuano totongia mesaon seleenŋen keŋgi iinoŋ jotamemegia koloon wala keno qaa aroya moma kotojutiwaajon gematanon otaan kemakeju. ⁵Iyanŋiaa galengia saanon otaanŋekuto, waba moŋnon kan qaro ii mende totoon otaawuya. Waba yoŋoo qaa arogi mende moma kotojutiwaajon mono jirinŋirin ama iwaajon keeta togon deembuya.”

⁶Jiisasnoŋ qaa aasangoŋa ii injiotoroto, qaa iikawaa kania mende moma asariŋ kiko qegi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ lama galen awaa kolooua.

⁷Kiko qegi toroqen yoŋoojon kokaen jero, “Niinoŋ qaa hoŋa toon moŋ kokaen injiowe mobu: Niinoŋ lama totombaa naguya koloouen. ⁸Noo gemananoŋ tuuŋ galen kuuya wala kagiti, iyoŋonon kike ano yoŋgoro meme ejembaga koloogi. Kaen koloogitiwaajon lama yoŋonon ii mende moma koton oŋoma laligogi.

⁹“Niinoŋ motoonŋo lama totombaa naguya koloouen. Daen oŋonon Anutuwo kotiiŋ laligowombaajon jeŋ niwo qokotaan laligojuti, niinoŋ mono hamo qen oŋombe letombuya. Kaen koloou lama toton uutanon uma kamaan seleenŋen kema nene gomana morianawo mokolooukebuya. ¹⁰Yoŋgoro meme yoŋonon naambaajon kankeju? Yoŋonon yoŋgoro meŋ nunuŋ tiwilaan nonombombaajon kankeju. Iwoi morota ambombaajon qaago. Niinoŋ iikaana mende koloouen. Niinoŋ oŋo laaligo kombomana mokoloou oyanboyan laligowutiwaajon kan laligojen.

¹¹Niinoŋ lama galen awaa koloouen. Lama galen awaanoŋ mono lamauruta yoŋoojon ama laaligoŋa qeleema oŋombaa. ¹²Moŋnon lama toya mende koloou tawaya mewutiwaajonŋadeen kan tondu galen koma oŋomakeji, ii kokaen: Kasu kawalianon karo iima lama oŋomesaon unjurama keno kasu kawalianon lama kisiyaen meŋ inŋin unuŋ mendeema oŋombaa. ¹³Iinoŋ seleenŋenŋa kan sewan memewaajonadeen ‘Lama galen koma oŋomana,’ ii jetanoŋ jeŋ lama oŋoojon majakaka mende moma telabelan qaganon tondu laligon unjurama kembaa.

14-15¹⁴“Niinonj lama galej awaa koloojen. Amananonj nii moma nono niinonj Amana moma muj laligojen. Iikawaa so niinonj neenaa lamaauruna moma onjombe yonononj nii moma nomakeju. Niinonj laaligona lamaauruna onjoonj ama qeleema mesaomaña. 16Noononj lama tuuj tosia ii kaanagadeen koloonj laligowuya. Yonononj lama totonj kokawaa toya mende laligojuto, kilej noo qaa arona momakebuya. Niinonj ii kaanagadeen unjambe kawaa so kema kankebuya. Kanagenj tuuja tuuja yonononj kululuuj tuuj somata motoonjgo koloogi galej motoonjononj galej koma onono laligowuya.

17Amanonj kokaembaajonj ama nii uutanonj jopagonj nomakeja: Niinonj laaligona mesaonj mombo gbilij laligonj umaña. Ii Amawaa jaanonj sokonja. 18Laaligona mojononj mende nuambaato, ii neeno qeleema mesaomaña. Amananonj jej kotonj nono neeno laaligona qeleema mesaomaña ano iikawaa gematanonj mombo gbilij laligonj umaña. Kususuj kaanja ii noononj eja.”

19Jiisasnonj qaa ii jerotiwaajonj ama Juuda jotamemeya yonoo batugianonj niinonjgiinonj mombo kolooro. 20Yonoononjga mamaganonj kokaen jej, “Omenonj uutanonj kemerota laligonj kaamaa anja. Mono naambaajonj qaaya mobonaga? Mono mesaowonja.”

21Tosianonj jej, “Qaa kaanja ii kokojinjij ejawaa qaa kaanja qaago. Omenonj mono jaagoo ejemba yonoo jaagia nomaenj metoonaga?” Kaenj amigi.

Juuda jotamemeya yonononj Jiisas gema qegi.

22Wala eenanonj jiwowonj jigo koma konjoratinj naguya horogi. Ii gbani so romonjonj kendombaa aisoowombaaajonj¹⁴ Jerusalem ajoroogi. Kambanj iikanonj kanj kuuro konjuru kambanj sanjonjaa uutanonj laligogi.

23Jiisasnonj jiwowonj jigowaa totonj uutanonj kinj Solomombaa sombenj sarañawo qagiti, kanonj kema liligoro. 24Kema liligoro Juuda jotamemeya yonononj kanj liligonj muj kokaen qisij mugij, “Kaniaga kolatina mono kambanj dawij toroqenj mambombom-baaajonj mojanj? Gii Hamoqeqe Toya koloonjanj me qaago, ii mono asuganonj jena mobonj.”

25Kaenj jej qisij mugij Jiisasnonj kokaenj meleema onono, “Nii jewe mogito, onjo noo qaana ii mende moma laariju. Niinonj Amanaa qatanonj anjoleto amakejenj, iikanonj mono kaniana injisaama nanjonj qendeema onjomakeja. 26Ii nanjonj qendeema onjomakejato, onjo noo lama tuuj uutanonj mende laligojutiwaajonj ama qaana mende moma laarinjkeju.

27“Niinonj lamaauruna moma onjombe yonononj kaanagadeen noo qaa arona moma nii notaanjkeju. 28Niinonj laaligo kombombanja onjombe

¹⁴ 10.15 Mat 11.27; Luuk 10.22 ¹⁵ 10.22 Kendonj qata Hanuka ii Disemba 25 kanainj ween 8 kawaa so rama aisoogi. Miri kuuyanonj kiwa ootirigi asariro gere seña kululuuj rij qama korisoro anji.

letoma kambaj moŋnoŋ mende totooŋ tiwilaawuya. Moŋnoŋ moŋ ii noo boronanonga mende horoŋ kondeema oŋombaa. ²⁹Noo Amananoŋ ii noo boronanonŋ oŋoonoti, iinoŋ kuuya unjuugun uuta kolooja. Kawaajon kuuyanonŋ ii noo Amanaa borianonga horoŋ kondeema oŋombombaaonŋ amamaawuya. ³⁰Nii ano Ama noronoŋ mono motooŋgo kolooŋ laligojo.”

³¹Jiisanonŋ kaen jero Juuda jotamemeya yoŋonoŋ mombo namononga jamo amboranŋonŋ iikanonŋ gilij qewombaaonŋ anŋi. ³²Kaen anŋito, kokaen jeŋ oŋono, “Amanonŋ nemuŋ koma nono anŋoleto somata mamaga ama mewe iigiti, iyoŋoononga mono naa mombaaonŋa romonŋonŋ nii jamononŋ gilij nuwombaaonŋ moju?”

³³Jeŋ oŋono Juuda yoŋonoŋ meleema jegi, “Nononoŋ anŋoleto somata anatiwaaonŋ ama mende jamononŋ gilij guwombaaonŋ anjonto, Anutu mepaqepae ama mujaŋiwaa ironŋa ama gomboŋa. Gii balonŋ ejaŋa ano selega eeŋ meŋ uma Anutu kaanŋa koloomambaaonŋ jejaŋ.”

³⁴“Kaen jegi Jiisanonŋ meleema oŋono, “Buŋa Terenoŋ Kana qaa moŋ kokaen oogita eja, ‘Anutu niinoŋ jewe: Oŋo mono noo beŋsakoŋuruna kolooju.’ ³⁵Buŋa Terewaa qaa ii mono mende jaŋŋonŋ qaombaato, powowoŋ ewaa. Kawaajon Anutunonŋ qaaya ano kaŋ ejemba buŋagiaga kolooroti, Anutunonŋ yoŋoo qagia ‘beŋsakoŋuruna’ kaen qama oŋono. ³⁶Ejemba omaya kaen qama oŋonoto, Amanonŋ eja meŋ soraiŋ wasiro namononŋ kamaaroti, oŋonoŋ mono nomaenŋ ama iwaajon kokaen jeju, ‘Gii Anutu mepaqepae ama muŋ laligojan.’ Niinoŋ ‘Anutu waa meria koloojenŋ,’ qaa kaen jewe oŋonoŋ mono naambaajonŋ ii mogi mende sokonja? Oŋo Anutuwaanonŋ Buŋa qaa ii qeju me?”

³⁷“Gawonŋ meŋkejenŋ, ii iigi Amanaa nanamemembaa so mende amakeji eeŋ, mono mende moma laariŋ nombu. ³⁸Amanaa nanamemembaa so ama meŋ laligojenŋ eeŋ, kaniaŋa kaenŋ iima mono moma laariŋ nombu. Ii qaanaajonŋ ama mende moma laariwuyagati eeŋ, mono anŋoletonaajonŋ ama kileŋ moma laariŋ nombuya. Amanonŋ niwo qokotaanŋ nanja ano niinoŋ Amawo qokotaanŋ nanjenŋ, oŋo iikawaa kania moma sorogonŋ asariwuti-waajonŋ koi jejenŋ.”

³⁹Jiisanonŋ kaen jero mombo meŋ somonŋowombaaonŋ mogito, boro baagianonŋa qosoma kamaanŋ keno.

⁴⁰xOŋomesaonŋ Jordan apu gowoya kotonŋ mombo leegeŋ kema Jononŋ wala oomulu meŋ oŋoma laligoroti, kanonŋ keuma kambaj tosaanŋ toroqenŋ iikanonŋ laligoro. ⁴¹Iikanonŋ laligoro ejemba mamaganonŋ iwaanonŋ kouma iima kokaen jegi, “Jononŋ anŋoleto motooŋgo moŋ mende meroto, qaa kuuya eja koi kawaajonŋ jeroti, ii mono qaa hoŋa jeŋ laligoro.”

⁴²Kougiti, iyoŋoononga mamaganonŋ uugia meleema moma laariŋ mugi. Kiaŋ.

† 10.33 Lew 24.16 * 10.34 Ond 82.6 x 10.40 Jon 1.28

Jiisaswaa alia Lazarusnoŋ komuro.

11 ¹ʼBetani taonoŋa eja moŋ qata Lazarus iikanonŋ ji kiro ero. Maria ano Marta daremuŋ yorononŋ Betani taonŋ iikanonŋ laligori. ²ʼMaria iikanonŋ Poŋ apu koowayawononŋ morinŋ waŋ juyanonŋ kania kerenŋ mero. Lazarus ji kiro eroti, ii iwaa naaŋaga. ³Lazarusnoŋ ji kiro ero naaŋwoitanonŋ buju qaa kokaenŋ ani Jiisaswaanonŋ keno, “Poŋ moba, wombo alaganonŋ mono ji kiro eja.”

⁴Buju ii kenoto, Jiisasnoŋ ii moma kokaenŋ jero, “Ji iikanonŋ eja alana komuwaatiwaajonŋ ama mende koloonŋ muro eja. Iikawaajonŋ qaagoto, Anutuwaa Merianonŋ ii meŋ qeaŋgoro ejembanonŋ kania ii iima kotonŋ Anutu mepeseegi qabuŋayanonŋ asariŋ seirowa Siwewaa akadamuyawo koloowaa. Ji ii iikawaajonŋ ama koloonŋ muro.”

⁵Jiisasnoŋ Marta, iwaa koga ano naaŋgara Lazarus yoŋoojonŋ uuta ero laligoro. ⁶Kaenŋ laligoroto, kileŋ jiaa bujuya moma gomaŋ laligoroti, iikanondeenŋ weenŋ woi toroqenŋ laligoro. ⁷Ii laligoro kambaŋ ii tegoro gowokouruta yoŋoojonŋ kokaenŋ inŋjoro, “Anana mono Judia prowinsnoŋ eleema kemboŋa.”

⁸Kaenŋ jero meleenŋgi, “Somatanana, Juuda yoŋononŋ indigenŋ kaparaŋ koma jamononŋ giliŋ guwombaajonŋ aŋgi. Kawaajonŋ mombo Judia eleema kemambaajonŋ jejaŋi, ii mende sokonja.”

⁹Kaenŋ meleenŋgi Jiisasnoŋ qaa kokaenŋ jero, “Weembaa auaya 12 ejuti, moŋnoŋ kawaa asasaganonŋ kana kambaati, ii mono iwoi moŋnoŋ qeŋ mizimizi mende meŋ mubaa. Balombaa asasaganonŋ asariŋ muro saanonŋ iima kembaa. ¹⁰Saanonŋ kambaato, moŋnoŋ kiwaya mende eŋ muro gomantiinjanonŋ kematou-kantou kambaati, iinonŋ mono kema qeŋ mizimizi mewaa.” ¹¹Qaa ii jeŋgo kokaenŋ inŋjoro, “Alanana Lazarusnoŋ gaonŋ ejato, niinonŋ kema gaononŋa mindiwe waabaa.”

¹²Qaa ii moma kokaenŋ jegi moro, “Poŋ, oŋanonŋ gaonŋ eji eenŋ, mono saanonŋ eŋ qeaŋgowaa.”

¹³Jiisasnoŋ Lazarus komurotiwaa qaa saanŋa jeroto, gowoko yoŋononŋ ‘Gaonŋa eja,’ jeroti, iikawaa moma bimbimŋonŋ qaa kania mende moma kotogi. ¹⁴Mende moma kotogitiwaajonŋ Jiisasnoŋ asuganonŋ jokoloonŋ jero, “Lazarusnoŋ komurota eja. ¹⁵Niinonŋ iwo mende laligowe komurotiwaajonŋ niinonŋ kema meŋ gbiliwe waaro iigi momalaaringianonŋ kotiiwaa. Kaenŋ kolooro oŋoojonŋ aisoonŋ oyaŋboyaŋawo moma jejeŋ. Mono waagi iwaanonŋ kemboŋa.”

¹⁶Kaenŋ jokolooro Tomas qata moŋ Sunesune qagiti, iinonŋ gowoko alauruta yoŋoojonŋ kokaenŋ inŋjoro, “Anana saanonŋ motoonŋ iikanonŋ kemboŋa. Kemago iwo komuwonja.” Kiaŋ.

ʸ 11.1 Luuk 10.38-39 ʳ 11.2 Jon 12.3

Laaligo Toyanoŋ naaŋwoita uugara meŋ saoliro.

¹⁷Lazarusnoŋ komuŋ weeŋ 4 mono qasirinoŋ ero tegoro Jiisasnoŋ kouro bujuya kaeŋ jegi moro. ¹⁸Betani taonŋ ii Jerusalem siti mesaonŋ 3 kilomiita kekeŋaa so kosere ero. ¹⁹Kawaajonŋ Juuda ejemba mamaganonŋ Marta Maria naaŋgara komurotiwaajonŋ ‘Soŋgoŋ iriiboŋa,’ jeŋ kaŋ ragi.

²⁰Ragi Martanoŋ “Jiisas kaja,” jegi moma miri mesaonŋ kanaanonŋ kema mokoloroto, Marianonŋ mirinoŋ raro. ²¹Kanaanonŋ mokoloonŋ kokaenŋ ijoro, “Poŋ, gii kokanoŋ laligonagati eeŋ, naaŋnanonŋ mono mende komunaga. ²²Mende komunagato, giinoŋ kambaŋ kokaamba kaanŋadeeŋ Anutuwaajonŋ iwoi mombaajonŋ qama kooliwaati eeŋ, ii kuuya saanonŋ moma gono mokoloowaga, iikaŋ mojeŋ.”

²³Qaa ii moma Jiisasnoŋ ijoro, “Goo naaŋganonŋ mono gbiliŋ waabaa.”

²⁴Ii moma Martanoŋ jero, “Balombaa kambaŋ tetegoyanoŋ koomuya yoŋonoŋ waabuti, iinoŋ mono kambaŋ somata iikanonŋ gbiliŋ waabaati, ii moma yagojeŋ.”

²⁵Kaeŋ jero Jiisasnoŋ ijoro, “Koomunonŋga waawaataa Toya ii niinoŋ kolojeŋ. Neeno Laaligo kotigaa Toya kolojeŋ. Iikawaajonŋ moŋnoŋ nii moma laariŋ nonŋi, iinoŋ komuwaato, kileŋ toroqeŋ laligoŋ kotiŋ laligowaa. ²⁶Moŋnoŋ moŋ namonoŋ laligoŋ moma laariŋ nombaati eeŋ, iinoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ koomu kom-bombaŋa mende komuwaa. Qaago. Qaa ii moma laarijaŋ me qaago?”

²⁷Martanoŋ qaa ii moma jero, “Oo Poŋ, ii moma laarijeŋ. Giinoŋ Anutuwaa Meria kolojaŋ. Hamoqeŋe Toya Kraist namonoŋ asugiwaatiwaa jegiti, giinoŋ mono ii kolojaŋ. Kaenŋ moma laarijeŋ.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ saaro jaunanoŋ kamaaro.

²⁸Martanoŋ qaa kaenŋ jeŋ mirianoŋ eleema kema koga Mariawaajonŋ oloŋ jero goraayanonŋ karo ijoro, “Boinoŋ kaŋ kanaanonŋ nama goojonŋ endu kema iibagiwaajonŋ jeja.”

²⁹Kaeŋ jero Marianonŋ qaa ii moma iikanondeeŋ ii mesaonŋ Jiisaswaanonŋ keno. ³⁰Kenoto, Jiisasnoŋ miri sombenonŋ mende kouro endu Martanoŋ kana somatanonŋ mokoloonŋ iiroti, iikanondeeŋ nano. ³¹Juuda ejemba yoŋonoŋ Mariawo miri uutanonŋ uuta meŋ saoliwombaajonŋ ragi Marianonŋ uulaŋawo waama seleenŋeŋ kamaaŋ keno iima kokaenŋ romonŋonŋ jegi, “Iinoŋ mono qasirinoŋ kema saabaa.” Kaenŋ jeŋ iwaa gematanonŋ otaŋ keŋgi.

³²Marianonŋ kema Jiisas nanotinoŋ keuma iima kianoŋ usugoŋ kamaaŋ kokaenŋ ijoro, “Oo Poŋ, giinoŋ koi laligonagati eeŋ, naaŋnanonŋ mono mende komunaga.”

³³Kaeŋ jeŋ silama qama saaro Juuda ejemba iwo kaŋ naŋgoŋ motoonŋ saagiti, Jiisasnoŋ ii iima basusuya kolaano jaaya kalilingoro kana boria

jenejawo ororo. ³⁴Jenejawo ororo qisiŋ oŋono, “Ii dakanonŋ aŋgi eja?” Qisiŋ oŋono jegi moro, “Poŋ, kokaen kaŋ iiba!”

³⁵Kaen jegi Jiisasnonŋ saaro. ³⁶Saaro Juuda ejemba yoŋononŋ iima jegi, “Yei! Mono aliaaŋonŋ siŋ mamaga en muro laligonŋkeja’

³⁷Kaen jegito, tosianonŋ qaa ii qeŋ kokaen jegi, “Jaagoo ejemba jaagia metoonŋ laligoroti eenŋ, mono saanonŋ Lazarus jero mende komunaga me?” Kiaŋ.

Jiisasnonŋ Lazarus meŋ gbiliro koomunonŋga waaro.

³⁸Kaen tondu jegi Jiisaswaa wosoya mombo popoliiro jaaya kalilingoro qasirinoŋ keno. Qasirinoŋ kema iwoi kokaen iiro: Jamo oota uroroonŋ qamoya iikawaa uutanonŋ ama naguya jamo somatanonŋ koma kojaŋgigi raro. ³⁹Ii iima kokaen jero, “Mono jamo qiziziŋgogi kemba.” Kaen jero eja komurotiwaa naaŋa Marta iinoŋ kokaen ijoro, “Oo Poŋna, weeŋ 4 ejiwaajonŋ mono moronŋawo kolooja.”

⁴⁰Jiisasnonŋ ii moma Martawaajonŋ kokaen jero, “Gii moma laariŋ nonagati eenŋ, Anutuwaa ku-usuŋanonŋ akadamyawo asugiro iinaga. Wala qaa kaen gijowe me qaago?”

⁴¹Kaen jero jamo qiziziŋgogi keno Jiisasnonŋ eu uuro uro kokaen jero, “Ama, gii qamakoolina mojaŋiwaajonŋ ama ‘Keraqeeango awaa!’ jeŋ gonjeŋ. ⁴²Gii kambaŋ so qamakoolina momakejaŋi, mojentonŋ, giinoŋ wasiŋ nona namononŋ kamaaweti, ejemba tuuŋ somata liligoŋ noma koi nanjuti, iyoŋononŋ ii moma moma laariwutiwaajonŋ ama qaa koi jejeŋ.”

⁴³Kaen jeŋ aroya meŋ waama kotakota qama kokaen jero, “Lazarus, gii mono waama kawa!” ⁴⁴Kaen qaro eja koomuya iinoŋ gbiliŋ waama kaaro. Kana boria opo jakaŋa taanjonŋ esuuŋ jaasewana sibenonŋ pipiŋ somonŋgogi ero. Erota waama opo dunduŋawo karo. Kaen karo Jiisasnonŋ jero, “Mono dunduŋa isaŋgi saanonŋ kemba.” Kiaŋ.

Juuda galeŋ yoŋononŋ Jiisas komuwaatiwaa aŋgonanŋ aŋgi.

Mat 26.1-5; Maak 14.1-2; Luuk 22.1-2

⁴⁵Juuda ejemba Mariawaanonŋ kouma Jiisasnonŋ iwoi ano iigiti, iyoŋoononŋga mamaganonŋ uugia meleema Jiisas moma laariŋ mugi.

⁴⁶Moma laariŋ mugito, tosianonŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋ-koŋkonŋ) yoŋoononŋ kema Jiisasnonŋ iwoi anoti, iikawaa sunduya inŋjogi.

⁴⁷Ii inŋjogi jigo gawonŋ galeŋ ano Farisii yoŋononŋ jigo kaunsol jotamemeya horonŋ oŋonŋgi ajoroogi kokaen jegi, “Eja iikanonŋ aŋgoletonŋ ku-usuŋawo ambembo meŋkejiwaajonŋ ii mono nomaenŋ ama muniŋ sokonaga? ⁴⁸Kondiangoŋ iwoi moŋ mende ama muniŋ toroqenŋ kaen ama laligowaati eenŋ, mono ejemba korebore ii moma laariŋ mubuyaga. Kaen aŋgi Rom gawman yoŋoo iriŋgia soono kaŋ nononana jiwowonŋ jigonana ano ejemba tuuŋ somata koi nunuanŋgi eenŋ totoonŋ laligowombo.”

⁴⁹Kaen jej ragi yoŋoononga moŋ qata Kaiafas iinon gbani iikanon jigo gawon galej waŋa koloon gawon ii meŋ laligoro. Iinon waama gejatootoo qaa kokaen injjoro, “Oŋo uu momogiaa oota kaanjadeen mende tooja. ⁵⁰Oŋo qaa koi saanon mende gosiju: Nono ejemba tuun somata korebore tiwilaanij lombo somata qatawo koloowabo. Kawaajon eja motoonjonon Juuda tuun somata nonoo aisejnana meŋ downana komuro sokombaa.”

⁵¹Iinon qaa ii iyanjaa aroyanon mende kolooro jeroto, gbani iikanon jigo gawon galej waŋa laligorotiwaajon ama aŋo qaayaa kania mende moma gejatootoo qaa jero, “Jiisasnon ejemba tuun somata nonoojon ama komuro sokombaa.” Qaa ii hoŋaga jero. ⁵²Juuda ejemba tuun somata nonoojonadeen mende komuroto, Anutuwaanon uumeleen kanageso balon so deenqeema laligojoni, anana kaanagadeen mindirin nonono uumeleen tuun motoonngo koloon laligowombaaajon komuro. Komuwaatiwaa qaaya ii waladeen jero.

⁵³Ween iikanondeen kanaij jotamemeya yoŋonon ajoroon kaen amin moma Jiisas komuwaatiwaa qaaya jej kotiij areŋa aŋgi. ⁵⁴Kawaajon Jiisasnon toroqen Juuda yoŋoo batugianon asuganon mende kema kan laligoro. Kaen qaagoto, oŋomesaon balon qararanŋkonŋonaa goraayanon keno. Iikanon kema taon qata Efraim kanon keuma gowokouruta yoŋowo iyanjiodeen laligogi.

⁵⁵Juuda nonoonon kiankomu kendonon toriro.^a Kawaajon Juuda ejemba mamaganon goman so mirigia mesaon koma konjoratin aowombaaajon moma Jerusalem sitinon ugi. ⁵⁶Jiisas moŋgama laligon jiwowon jigowaa totoŋ uutanon nama amin moma kokaen qisin aogi, “Jiisasnon korisoro kombaajon koi kanaga me qaago? Nomaen moju?”

⁵⁷Kaen qisin aogito, jigo gawon galej ano Farisii yoŋonon jeŋkooto qaa kokaen aŋgi seiro, “Moŋnon Jiisaswaa en raraya iima mobaati, iinon mono nonoonon kan bujuya jero moma kema meŋ somonjowoŋa.” Kian.

Marianon Jiisas kowu uŋkoowayawonon moriro.

Mat 26.6-13; Maak 14.3-9

12 ¹Anutunon wala eenjanon niniima koboŋ nunuuguroti, iikawaa kiankomu kendonon torin ween 6 tegoro kanon kan kuumambaaajon ano. Jiisasnon kamban kanon goman qata Betani kanon keno. Wala eja qata Lazarus meŋ gbiliro koomunonga waama laligoroti, mono iwaa mirinon keuro. ²Iikanon keuro Jiisas goda qen mubombaaajon miri moŋnon nene oon mozozongogi. Martanon oon rindeema koma oŋonoto, eja Jiisaswo motoon rama nene negiti, Lazarusnon iyoŋoo batugianon raro.

^a 11.55 Kendon qata Koon qanon Pasowa jeju. Anutunon wala eenjanon Israel ejemba niniima koboŋ nunuuguroti, iikawaajon gbani so kamban ama aisoŋkegi. Eksodus 12.15

³Kaen ragi Marianon kele kaaro mon biŋa 500 gram ii meŋ Jiisaswaanon karo. Kaaro ii apu unkoowagawo hona qata naad sewan̄a uuta somataga iikanon saa qequetaga. Iinon ii meŋ kan simin̄ kuma Jiisas kanianon qibibirin̄ morin̄ wan̄ juyanon motoro toboriro. Kaen kolooro miri uutanon ragiti, ii apuwaa moron̄anon pumpun̄gon sokoma ero mogi.

⁴Kaen kolooro Jiisaswaa gowokouruta yon̄oononga mon qata Juudas Iskariot, kanageŋ Jiisas memelolo meroti, eja iikanon qotogon mun̄ kokaen̄ jero, ⁵“Apu unkoowagawo ii mono naambaajon sewan̄a mewutiwaajon mende anja? Yei, man̄gaa siita! Ii anagati een̄, mono ween̄ 300:waa tawaya (Kina 6,000) kawaa so kitonaga. Ii ejemba wanaya on̄onin̄ sokonaga.” ⁶Kaen̄ jeroto, qaa ii ejemba wanaya yon̄oojon̄ majakaka morotiwaajon̄ ama mende jero. Yon̄oojon̄ ama qaagoto, yon̄goro meme ejaga laligon̄ kulukululuu monen̄ gesogia galeŋ kono monen̄ an̄gi kemero iikanon̄a kitia iyan̄aajon̄ meŋ laligoro. Mono kawaaajon̄ ama ii jero.

⁷Kaen̄ jero Jiisasnon̄ in̄ijoro, “On̄o emba koi mono mende jeŋ mubu. Niinon̄ komuwe ron̄ koma nombutiwaa kamban̄a torijiwaajon̄ saanon̄ selen̄a apu unkoowayawonon̄ nomorija. ⁸Ejemba wanaya ii mono kamban̄ so batugianon̄ laligon̄kejuto, niinon̄ on̄owo kamban̄a kamban̄a mende laligoman̄a.” Kian̄.

Lazarus qewombaa qaa somon̄gon̄ an̄gonan̄ an̄gi.

⁹Jiisasnon̄ Betani gomanon̄ laligoroti, ii Juuda ejemba tuun̄ mamaganon̄ moma kanon̄ kagi. Jiisaswaaajongadeen̄ mende kagito, Lazarus koomunon̄ga meŋ gbiliro waaroti, ii motoon̄ iibombaajon̄ leelee mujon̄ horon̄ kougi. ¹⁰Kaen̄ kougito, jigo gawon̄ galeŋ yon̄onon̄ “Lazarus kaan̄agadeen̄ qenin̄ komuwa,” jeŋ qaa somon̄gogi. ¹¹Juuda ejemba mamaganon̄ Lazaruswaaajon̄ ama Betani kema uugia meleema Jiisas moma laarigi. Kawaaajon̄ qaa kaen̄ somon̄gogi. Kian̄.

Jiisas Jerusalem uro mare kon̄gi.

Mat 21.1-11; Maak 11.1-11; Luuk 19.28-40

¹²Kaen̄ an̄gi en̄ waama iikanon̄ ejemba tuun̄lelembenon̄ kian̄komu kendombaajon̄ Jerusalem sitinon̄ kouma laligogiti, iyon̄onon̄ buju qaa kokaen̄ mogi, “Jiisasnon̄ Jerusalem kamambaajon̄ kananon̄ kaja.” ¹³“Qaa kaen̄ moma tombi boria sen̄awo meŋ kananon̄ mokolon̄ iibombaajon̄ kema kokaen̄ jeŋ qagi,

“Hoosana! Oowe oowe! Anutu mepeseejon̄. Pombaa qanon̄ kaji,
Anutunon̄ mono ii kotuegowa! Israel nonoo Kin̄ Pon̄nana
oowe oowe!”

^b 12.3 Luuk 7.37-38; Dut 15.11 ^c 12.13 Ond 118.25, 26; Zek 9.9

14 Jiisasnoŋ dongi melaa moŋ mokoloon kawaa qaganonj uma raro. Ii gejatootoo qaa moŋ kokaenj oogita ejiwaa so kolooro,

15 “Oo Jerusalem ejemba Zaijon baanja liligonj rajuti, onjo mono mobu, onjo Kinj Pongianonj mono kawaa.

Dongi melaawaa qaganonj rama kawaa. Kawaaajonj keegia mono mende mobu.”

16 Jiisaswaa gowokourutanonj iwoi kolooroti, iikawaa kania wala mende moma kotogito, kanagenj saanonj moma asarigi. Jiisasnoŋ Siwenonj uma asamararaŋawo laligoroti, qaa ii kambaŋ iikanonj romonjonj kokaenj jegi, “Ahaa! Qaa ii mono Jiisaswaaajonj oogita eja ano ejembanonj qaa iikawaa so ama mugi honjawo kolooro.”

17 Ejemba Jiisaswo Betani laligogiti, iyonjononj danjgunu kaanja nama bujuya jeŋ seigi. Jiisasnoŋ Lazarus qaro koomunonja gbilij waama qasiriwaa jamo kobaa mesaonj kouro ejemba tuuŋonj iigiti, iyonjononj Jiisaswaa kania nanjonj jeŋ jeŋ asarigi. 18 Jiisasnoŋ angoletotoo ii meroti, qaa ii mogitiwaaajonj ama ejemba tuuŋ somatanonj luluuma koma horonj mubombaajonj keŋgi.

19 Kaenj keŋgi Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonjonj) yonjononj iyanjgideenj aminj moma kokaenj jegi, “Mobu. Balonja balonja ejemba yonjononj mono luluuma horonj iwaa gematanonj kemakeju ano nono qaa gawonj iikayadeenj meŋ bimbimgoninj honja moŋ mende kolooja.” Kiaŋ.

Griik ejemba tosiannonj Jiisas monjaŋgi.

20 Juuda ejemba kiankomu kendombaajonj Jerusalem sitinonj uma Anutu waeya meŋ mepeseegiti, iyonjo batugianonj Griik ejemba tosaanja motoonj laligogi. 21 Yonjononj gowoko qata Filip iwaanonj kagi. Filipnonj Galili prowinswaa taonj qata Betsaida kawaa ejaga laligoro. Griik yonjononj iwaanonj kaŋ qisiŋ kokaenj ijogi moro, “Somatanana, nono aijnananonj Jiisas iibombaajonj mojonj.”

22 Kaenj ijogi moma Andruuwaanonj kema qaa ii ijoro. Jero moma motoonj kema Jiisas jeri moro. 23 Qaa ii moma meleema kokaenj jero, “Siwewaa asamararaŋanonj Siwe gomambaa Eja Honja iwaanonj mombo asuginj kotoŋ asariwaati, iikawaa kambaŋanonj mono torija. 24 Niinonj koomunaa sare qaa honja toonj moŋ kokaenj inijjowe mobu: Yagonj kota namononj mende kemenj jumbaati eenj, mono eenj iikayadeenj ewaa. Kaenj eenj ewaato, kemenj jumbaati eenj, kuragayanonj mono juma ondonjonj waaro honja mamaga sogowaa.

25 ^d“Kawaa so daenj yonjononj laaligogia iyanjgiaajonj anjonj koma iyanjgiaa jaajaa siiseweweya qaa laligowombaajonj siinja momakeji, iyonjo laaligogianonj mono soowaa. Kaenj soowaato, moŋonj moŋ iyanjaa

^d 12.25 Mat 10.39; 16.25; Maak 8.35; Luuk 9.24; 17.33

laaligoya goragora ama niijegenā ama nombaati, iinonj mono laaligo honj ondonjbondonjowo mokoloonj tetegoya qaa kotiinj laligonj ubaa. ²⁶ Moḥnonj nii welenj qeḥ nomambaajonj jeji, iinonj mono nii notaanj laligoro sokombaa. Welena qeḥkeji, mono nii kema kaḥ laligomanjati, iikanonj kaanjagadeeḥ niwo laligowaa. Moḥnonj niwo laligonj welena qeḥ nomakeji, Amanonj mono ii goda qeḥ muro laligowaa.” Kiaḥ.

Jiisasnonj komuḥ gbiliwaatiwaa qaa saanj jero.

²⁷ Jiisasnonj jero, “Wosona keteda koi kouma gojono bana kuuro laligojeḥ. Mono nomaeḥ jewenaga? Qaa moḥganjeḥ. Oo Ama, gii saanonj konjilinj aua kambanj kokanona metogonj nomba. Kileḥ kokaembaajonj kaeḥ mende qama koolimaḥa: Aua koi kawaa siimboboloya ii mokosingonj bosimanjiwaajonj ama geeḥgo qananonj anjanj. ²⁸ Oo Ama, gii mono geeḥgaa akadamuga ama noma qabuḥyaga meḥ somariwaa.” Kaeḥ qama kooliro Siwenonjga qaa kokaeḥ kolooro, “Niinonj akadamuna ama goma kanonj qabuḥyana meḥ somariwe ano toroqej meḥ somariwe seiḥ kembraa.”

²⁹ Qaa ii kolooro ejemba tuuḥ nanji yoḥnononj ii moma jegi, “Pilisik qendaḥ qaja.” Tosianonj jegi, “Siwe gajoba moḥnonj iwaajonj qaa ijoro otoḥa moḥonj.”

³⁰ Kaeḥ kaeḥ jegi kokaeḥ injjoro, “Otonj ii noojonj ama mende koloojato, ii onḥoojonj ama kolooja. ³¹ Kambanj kokaamba gomana gomana ejemba nanamemeḥ bologa otaḥḥkejuti, iyonḥoo gosigosi kambangianonj mono ba koma onḥonja. Anutunonj yoḥḥoo qaagia jeḥ tegonj ironj meleema onḥono qagianonj ubaatiwaajonj anja. Kambanj kokaamba Anutunonj Kileḥgaa Poḥa gomana so galeḥ koma onḥomakeji, mono ii konjono seleenḥenj kamaawaatiwaajonj anja. ³² Iinonj kamaawaato, noojona kokaeḥ koloowaa: Ejembanonj balonjga noma kanakeewaḥ kosigogi uma nambe kana kolooro ejemba gomana so horonj onḥombe luluuma noononj kaḥ tuuḥ meḥ nambuya.” ³³ Ii koomu nomaḥa komuwaati, iikawaa qaa saanj kaeḥ injjoro mogi.

³⁴ “Ejemba tuuḥ yoḥnononj ii moma kokaeḥ ijogi, “Nono Kana qaa weenḥonj kokaeḥ moḥonj, ‘Kraistnonj mende komuḥ tetegoya qaa laligonj uma laligowaa.’ Giinonj naambaajona kokaeḥ ninijojan, ‘Siwe gomambaa Eja Hoḥa namononjga meḥ kosigogi kanakeewaḥ uma nambaa.’ Siwe gomambaa Eja Hoḥa ii morononj?”

³⁵ Ii moma meleema onḥono, “Asasaganonj kambanj torodaamonj mombo batugianonj asariḥ laligowaa. Pangamanonj qagianonj uma turuḥ onḥono kawaa buḥa koloowubotiwaajonj mono asasaganonj kema kaḥ laligowu. Asasaganonj eḥ onḥombaatiwaa so mono asasaganonj laligowuya. Morononj

^e 12.34 Ond 110.4; Ais 9.7; Eze 37.25; Dan 7.14

panɣamanon jibujabu kema kaŋkeji, mono dakanon keubaati, ii mende moja. ³⁶Kawaajon asasaganon kamban dawi onowo laligowaati, kamban iikanon ii mono uutanon moma anɣon koma laligowu. Asasagaa kanageso koloon laligowutiwaajon mono asasaga ii moma laarin laligowu.” Jiisasnon qaa kaen jey onomesaon asanɣon keno. Kiaŋ.

Juuda somata yoŋoo uukotiigianon mende looriro.

³⁷Jiisasnon angoletu mama meŋ laligoro Juuda galen yoŋonon ii jaagianon iigito, kilen ii mende moma laarin muŋ silemale laligogi. ³⁸Kaen laligogi gejatootoo eja Aisaiwaanon qaa moŋ ii hoŋawo kolooro. Iinon qaa ii kokaen oorota eja,

“Oo Poŋ, nononon Buŋa qaa jey asarin uugia kuŋ onomakejonto, moronon ii moma laarinaga?

Poŋonon ku-usuŋa ii mono morowaajon isaano moma asariwaa?”

³⁹Hamoqeqe Toya moma laarin mubombaajon bimoon amamaagiti, Aisaianon iikawaa kania moma qaa moŋ waladeen kokaen jey oorota eja,

⁴⁰ “Iyanɣiaa jaagianon iwoi iima kania iima kotowubo me uugianon qaa kania moma asariwubo. Ii moma asarin uugia melembubo.

Uugia meleenɣi meŋ qeanɣon onomambo. Iinon kaen koloowabotiwaajon ejemba jaagia meŋ goon uugia gojono laligoju.”

⁴¹Jiisasnon Siwewaa asamararanon asarin laligoro Aisaianon kaen iima kania jey asarin qaa ii jero.

⁴²Jotamemeya ano galenkonkon eja yoŋoononɣa mamaganon kaanagadeen Jiisas moma laarigito, Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) yoŋonon qamakooli miri tuuŋnonɣa konjoma onombubotiwaajon ii asuganon mende jokoloogi. ⁴³Ejembanon mepeseen onombutiwaajon kaparan konɣito, Anutunon mepeseen onombaatiwaajon ii qemasolonen anɣi. Kiaŋ.

Jiisaswaa qaayanon ejemba gosin qaanana jey tegowaa.

⁴⁴Tosianon kaen anɣito, Jiisasnon qama kokaen jero, “Moŋnon moma laarin nonji, iinon niigadeen mende moma laarin nonjato, moronon wasin nonoti, ii kaanagadeen moma laarin muja. ⁴⁵Moŋnon nii niima mono wasin nonoti, ii kaanagadeen iimakeja. ⁴⁶Ejemba moŋ nii moma laarin nonji, iinon mono panɣamanon qokotaan laligowabo. Kawaajon niinon kamaan asugin gomaŋa gomaŋa onoo asasagagiaga kolooweta laligojen.

⁴⁷“Niinon kamaan asugin gomaŋa gomaŋa onoo qaagia jey tegomambaajon ama mende kaweto, ejemba balon so hamo qer onombe

^f 12.38 Ais 53.1; 6.10

kamban kokaamba letoma Siwewaa buŋa koloowuti-waajon ama kaweta laligojen. Kawaajon ejemba noo Buŋa qaana moma mende ten koma otaankejuti eenj, niinon iyonoo qaagia mende jen tegomaŋa. ⁴⁸Daen yononon jejewili ama noma Buŋa qaana mende moma anjon konjuti, iyonoo jen teegogianon mono kokaen koloowaa: Niinon Buŋa qaa jewe mogiti, qaa iikanon mono kamban somatanon qaagia jen tegoro siimbobolo iikawaa so mobuya.

⁴⁹“Kania kokaembaajon kaen koloowaa: Niinon Buŋa qaa jen laligoweti, ii qaa omaya qaagoto, ii neenaa ainanonga mende kolooro jen laligon koube. Kaen qaagoto, Ama wasin nonoti, ii anjo qaa je nomaen jemaŋati, iikawaa jen koton nono jen laligon koujen. ⁵⁰Amawaanon jenkooto iikanon mono onjo laaligo kotakotanon ama onomakeja, ii mojen. Kawaajon Amananon ii jemaŋatiwaajon jen koton nonoti, mono iikawaa so Buŋa qaa jenkejen.” Kian.

Jiisanon gowoko yonoo kanagia songbano.

13 ¹Kiankomu kendonon^s toriro Jiisanon kania kokaen moma yagoro, ‘Namo mesaon Amananon umambaa kambananon mono torija.’ Kaen moma yagon iyaŋaa alauruta namonon laligogiti, ii uutanon jopagon onoma laligon tetegoyanon iikanon kaanagadeen uujopaya ii gendeema onono.

²Komuwaatiwaa kambananon kan kuumambaajon ano kamban monon gomantiŋaa nene newombaajon ajoroon motoon raga iwoi kokaen kolooro: Saimon Iskariotwaa meria qata Juudas ii Satanon sololoodabororo. Jiisas memelolo men mubaatiwaa qaaya ii saŋe anota uutanon kemero moma raro. ³Jiisanon iyaŋaa kania ii kokaen moma kotooro, ‘Amanon iwoi kuuyaa ku-usuŋa ii noo boronanon ano Anutuwaanonga kamaan laligon mombo iwaanon umambaajon anjen.’

⁴Kania kaen moma koton nene nen ragitinonga waama malekuya kotogon gawombaa opo jokaŋa mon men batuyanon kokosiŋ somongoro. ⁵Ii somonon apu juunon molaaro kemero kanaiŋ gowokouruta yonoo kanagia songbano. Songbandaboron keren jokaŋa (selemoto) batuyanon kokosiŋ somongoroti, iikanon kanagia motoro. ⁶Songbama kema Saimon Piitowaa kanianon kouro kokaen ijoro, “Oo Pon gii welenqeqe kamaanqeqeta qaago. Giinon noo kanana songbana mende sokombaa.”

⁷Kaen jero moma kokaen meleeno, “Iwoi keteda koi anjeni, giinon iikawaa kania kamban kokaamba mende moma kotojanto, kanagenon ii saanon moma asariŋ laligowaga.”

⁸Meleeno kokaen kaparan koma jero, “Gii mono noo kanana kamban monon qaago totoon songbambaga.” Kaen jero kokaen ijoro, “Niinon

^s 13.1 Anutanon wala eenanon Israel ejemba niniima koboon nunuuguroti, kendon iikawaa qata Koon qaanon Pasowa jeju. Eksodus 12.15

gii mende songbama gomaŋati een, gii mono noo gowokona toroqen laligomambaajon amamaawaga.”

⁹Kaen ijoro Saimon Piitonon birindiŋ aarun meleeno, “Pon, kawaajon gii kananagadeen qaagoto, borona ano waŋna ii motoon songbamba.”

¹⁰Kaen meleeno kokaen ijoro, “Moŋnon apu ariŋ karo kania kaanjadeen songbanin jewonja qaa tataanikota koloowaa. Ono kuuya soraaya koloodaborojuto, motoongoyanon soraaya mende kolooja.”

¹¹Moronon memelolo meŋ mumambaajon anoti, Jiisasnon ii moma kawaajon kokaen jero, “Ono kuuya soraaya mende koloju.”

¹²^hKanagia songbandaboron malekuya mombo mouma kamaan raro nene negi kokaen qisin onoma jero, “Niinon iwoi ama ononjenj, ono iikawaa kania moma asariju me qaago? ¹³Ono noojon ‘Boi!’ ano ‘Pon!’ kaan noomakeju ano niinon ii honja kolojjen. Kawaajon ii soyanon jenkeju. ¹⁴Niinon onoo Pon Boigia koloj welenqeqe kamaanqeqetaa sili meŋ kanagia songbanjenj een, ononon mono kaanjadeen meŋ kamaan aon welenqeqe koloj kanagia songbama aon laligogi sokombaa. Ii mono gawonjiaga.

¹⁵“Niinon ama qendeema ononjenj, ono mono iikawaa so nanjon welen qen aon laligowu. Kaen laligowutiwaajon iikawaa silia niinon kete qendeema onombe iiju. Ii romonjon iikawaa tania otaagi sokombaa.

¹⁶ⁱNiinon qaa honja toon moŋ kokaen injjowe mobu: Welenqeqenon kamaanqeqeta kolooro toyanon uuta koloja. Gowokonon boiya uugun uuta koloomambaajon amamaawaa. Kaanagadeen eja pon moŋnon gajobaya wasiro qele kema gawon menkeji, iinon mono ponaa baatanon laligonkeja. ¹⁷Ono qaa kota ii kete moma kotoju. Kawaajon selememe mesaon alaurugia yonoo baagianon kema laligowuti een, niinon mono onoojon ‘Iia simbawonawo!’ jemaŋa.” Kiaŋ.

Moŋnon memelolo meŋ mubaatiwaa qaa waladeen jero.

Mat 26.20-25; Maak 14.17-21; Luuk 22.21-23

¹⁸^j“Qaa jejenj, ii mono ono kuuya mende unuanja. Niinon moroga meweengon unuambeti, yonoo kaniagia ii saanon moma kotojen. Kaen laligojento, Buŋa Tere moŋ iikanon honawo kolooro sokombaa. Qaa ii kokaen, ‘Moŋnon niwo nene motoon nejoti, iinon mono kebelele ama gbakoyanon riitama noma numambaajon jojorija.’^k

¹⁹“Nii honja kanagen kolooawaatiwaa qaayaga wala jejen. Kawaajon honja kolooawaati, ono kamban iikanon noo kanana moma asariŋ kokaen jewuya, ‘Ahaa! Laaligowaa kania kamban so laligon kouma

^h 13.12-15 Luuk 22.27 ⁱ 13.16 Mat 10.24; Luuk 6.40; Jon 15.20 ^j 13.18 Ond 41.9

^k 13.18 Gbakoyanon riitama noma numambaajon jojorija, qaa ii Israel yonoonon sareqaa moŋ. Kania kokaen: Iinon uutanon qetama nonja.

laligoroti, iinonj mono ii kolooja.' Kaen jej moma laarinj nombutiwaajonj niinonj qaa ii waladeenj asuganonj jewe moju.

20¹“Niinonj qaa honja toonj monj kokaenj injjowe mobu: Niinonj ejemba monj wasiwe gawonj memambaajonj karo monjonj ii koma horoji, iinonj mono nii kaanjadeenj koma horonj nombaa. Kaanjadeenj nii koma horonj nonji, iinonj morononj wasinj nonoti, mono ii kaanagadeenj koma horonj mubaa.”

21 Jiisasnonj qaa kaen jej wosia kouma gojoma jumambaajonj ano qaa injisaama kokaenj injjoro, “Niinonj qaa honja toonj monj kokaenj injjowe mobu: Onjononga monjonj nii memelolo mej nombaa.”

22 Kaen injjoro gowokourutanonj iyangia kunjalilinj uunj aigigiinj anja anja kokaenj romongogi, ‘Mono morowaajonja jeja?’ Kaen romongonj uuwoi tompiririnj raji. 23 Tompiririnj rama nene negi Jiisaswaa wombo gowokoyanonj iwaa koorononj raro. 24 Iinonj raro Saimon Piitononj wananondeenj gowoko ii sare ama munj kokaenj ijoro moro, “Qaa ii morowaajonj jeji, ii qisinj munj jena momanj.”

25 Kaen ijoro moma rapinjonj Jiisaswaa totoyanonj nanjonj kokaenj qisiro, “Ponj, eja ii morononj?”

26 Kaen qisiro meleema muro, “Bered kitia qaainonj qendunjonj monj mumagati, iinonj mono ii.” Meleema munj bered kitia mej qaainonj qendunjonj Juudaswaa muro. Juudaswaa manja qata Saimon Iskariot. 27 Bered kitia ii muro Satanonj iikanondeenj Juudaswaa uutanonj kemero. Kawaajonj Jiisasnonj ii jej kotonj munj kokaenj ijoro, “Iwoi ambagati, ii mono uulanjawo amba.” 28 Qaa kaen ijoroto, ii naambaajonj ijoroti, ii gowoko tosanonj motoonj rama nene negiti, iyonjononga monjonj monj mende moma asariro. 29 Gowoko tosanonj iikawaajonj kokaenj romongogi, “Juudasnonj monenj gesowaa galejaga laligoroti, iikawaajonj kendonj kambaanonj iwoi amamaawonjati, ii sewanja mewaatiwaajonj wasija me ejemba wanaya monenj iwoi monj mej onjombaatiwaajonj jeja.”

30 Juudasnonj qaa ii saanonj moma asarinj bered kitia ii mej iikanondeenj mesaonj seleenjenj keno gomanj tiiro. Kiaj.

Jiisasnonj jojopañ qaa dongoga jej kotoro.

31 Juudasnonj mesaonj seleenjenj keno Jiisasnonj kokaenj injjoro, “Keteda koi Anutunonj akadamuya Siwe gomambaa Eja Honja ama tegonj muro iinonj Anutuwaawaa qabuñaya mej somariiro asugija. 32 Iinonj Anutuwaawaa qabuñaya mej somariinj Anutuwo qokotaaji-waajonj Anutunonj mono kaanjadeenj iwaa qabuñaya mej somariiwaa. Ii kambañ mende koriro mej somariiro asamararanonj asugiro laligonj ubaa.

¹ 13.20 Mat 10.40; Maak 9.37; Luuk 9.48; 10.16

33^m“Oo kokouruna, niinon kamban torodaamon mombo onjowo laligomanja. Ii laligon onjomesaowe kanagen monjgama noma laligowuya. Juuda yonoojon kokaen injiowe mobu, ‘Nii goman kemaṅati, onj iikanon kawombaajon amamaawuya.’ Qaa iikayadeen keteda koi onjoojon kaanagadeen jejen.

34ⁿ“Niinon jopopan qaa gbilia jen koton onjonjen: Onj mono uugianon jopagon aon laligowu. Niinon jopagon onjoma laligoweti, onj mono iikawaa so jopagon aon laligowu. 35Batugianon uugianon jopagon aon laligowuti een, ejemba kuuya yononon injiima kaniagia moma koton kokaen jen laligowuya, ‘Ahaa! Mono Jiisaswaa gowokouruta kolooju.’” Kiaṅ.

Piitonon Jiisas qakoombaatiwaa qaa waladeen jero.

Mat 26.31-35; Maak 14.27-31; Luuk 22.31-34

36Saimon Piitonon Jiisas kokaen qisij muro, “Poṅ, gii daen kembaga?” Qisij muro meleeno, “Nii dakanon kemaṅati, gii iikanon notaan kamambaajon amamaawaga. Kamban kokaamba amamaawagato, kanagen ii saanon notaan kawaga.”

37Meleeno kokaen qisiro, “Poṅ, nii mono naambaajon kamban kokaamba gii gotaan kamambaajon amamaamaṅa? Niinon mono laaligona goojon ama qeleema mesaomaṅa.”

38Qisiro kokaen meleeno, “Gii honaga laaligoga noojon ama qeleema mesaomambaajon jejan me? Qaa ii jeganondeen jejan. Niinon qaa hona toon mon kokaen gijowe moba: Kete kurunon qamambaajon dodowiro giinon kamban iikanon qakooma nona indija karon kolowaa.” Kiaṅ.

Jiisasnon gowokouruta uluṅkolen menj onono.

14 ¹“Uugianon mono majakaka qaganon wosobiri mende moma laligowu. Mono Anutu moma laariwu ano nii kaanagadeen moma laariṅ noma laligowu. ²Noo Amanaa goman wajanon miri uuta seiseiya raja. Ii mende ranagati een, mono onjoojon qaa kokaen jewenaga: Niinon mono iikanon uma onjoo duṅ miri menj meagomaṅa.

³“Niinon wala kema uma onjoo duṅ mirigia menj meagomaṅato, niinon goman laligomaṅati, onjonon kaanagadeen niwo iikanon motoon laligowombaa siija mojen. Kawaajon niinon mono mombo eleema kan unuambe eukanon ubuya. ⁴Niinon goman daengen kemaṅati, onjonon iikawaa kania moma kotodaboroju.” Kiaṅ.

Amawaanon kekenaa kana ii Jiisas.

⁵Jiisasnon kaen injoro gowoko qata Tomas iinon kokaen jero, “Oo Poṅ, gii goman dakanon kemaṅati, nononon ii mende mojon. Kawaajon iikawaa kania ii mono nomaen moma kotowonaga?”

^m 13.33 Jon 7.34 ⁿ 13.34 Jon 15.12, 17; 1 Jon 3.23; 2 Jon 5

⁶Ii moma kokaen ijoro, “Niinon Kana koloojen. Niinon Qaa hona ano Laaligo kotakota koloojen. Mojonon Amawaanon keumambaajon moma noonon kawaati een, iinon mono kana mokoloowaa. Kana morota mon mende raja. ⁷Ojonon nii onanon moma koton nombuyagati een, mono neenaa Amana kaanjadeen moma koton mubuyaga. Ojonon kamban kokaamba kanain noo Amana iima modaboroju.”

⁸Kaen jero Filipnon kokaen ijoro moro, “Oo Pon, gii Ama qendeema nonona nononon ii uun iinin sokoma nonombaa.”

⁹Ii moma Jiisasnon ijoro moro, “Oo Filip, nii kamban koriga totoon onowo pondan laligowego niima kilej kanana mende moma kotojan me? Mojonon nii niima kotoroti, iinon mono Amana kaanagadeen iima koton laligoja. Kawaajon gii mono nomaembaajon Ama qendeema nonona iibombaajon jejan?”

¹⁰“Niinon Amawo qokotaan nambe Amanon niwo qokotaan nanji, ii moma laarijan me qaago? Qaa Buja jewe momakejuti, niinon qaa ii neenaa uunanonga mende menj jenkejen. Qaago! Gawon menkejen, ii kaanagadeen Amananon niwo qokotaan nanji, iinon nemun koma nono hona koloonkeja. Kawaajon gawon menkejen, ii mono iwaa gawonga menkejen.”

¹¹“Niinon Amawo qokotaan nambe Amanon niwo qokotaan nanja. Ojonon mono kaen moma laarin nombu. Qaa ii jenanon jewe moma mende moma laarin nombuyagati een, ii mono angoletona iijutiwaajon ama moma laarin nombuya. ¹²Niinon qaa hona toon mon kokaen injiowe mobu: Daen yononon nii moma laarin nonjuti, yononon kaanagadeen nii angoletome menj laligoweti, iikayadeen menkebuya. Iikaanadeen menkebuya ano kamban tosaanon niinon meweti, iikawaa soya uugun ii menkebuya. Niinon Amawaanon uma laligomanatiwaajon ama angoletome uuta somata megii asugiwuya.”

¹³“Amananon noojon ama qabunayawo koloowaatiwaajon mojen. Kawaajon ama ononon noo qananon naa iwoiwaajon qama kooliwuyati, niinon mono ii amana. Kaen ambego iikanon Amanaa qabunaya jegin somariinkebaa. ¹⁴Ojonon iwoi mombaajon noo qananon qama koolin qisin nombuyati een, niinon mono ii amana. ¹⁵Ojonon nii uugianon jopagon nomakejuti een, mono noo jopon qaana ten koma otaan laligowu.” Kian.

Jiisasnon Uja Toroya wasimambaajon jen somongoro.

¹⁶“Niinon Ama qama koolin mube iinon nemun koipu Toya mon onono kamaan noo kitina tetegoya qaa onowo laligon ubaa. ¹⁷Nemun koipu Toya ii Uja Toroya. Iinon qaa honaa Toya koloja. Uugia mende melengiti, iyononon ii mende iima koton mende moma muju. Kawaajon yononon ii koma horon mun angon kombombaajon amamaankejuto, Uja

iinon mono onowo laligoja ano kanagen uugianon kemej onowo nambaa. Kawaajon ii wabaga qaagoto, ii saanon moma kotonj muju.

18 “Niinon onomesaowe guan mera kaanja mende koloon laligowu. Nii mono onoonon eleema kamaņa. 19 Kamban torodaamon tegorogo balon ejemba omaya yonononj nii mombo mende niima laligowuya. Yonononj qaagoto, uugia meleengiti, onononj nii saanon niimakebuya. Niinonj kotiinj laligojejiwaajon onononj kaanjadeen gbilinj kotiinj laligowuya. 20 Ama, nii ano onjo, anono motoonjo koloon laligojon. Niinonj Amanawo qokotaan nambe onononj niwo qokotaan nanji niinonj onowo qokotaan nanjej. Iikawaa kania ii Uņa Toroyanonj uugianonj kemebaatiwaa kamban kanon saanon moma asariwuya.

21 “Moņnonj noononj jopopan qaana kuuya moma anjon koma tej komakeji, iinonj mono uutanonj nii jopagonj nomakeja. Moņnonj nii jopagonj nono noo Amananonj mono ii jopagonj munkeja ano niinonj ii jopagonj munkejej. Niinonj ii jopagonj kaniana isaambe moma kotowaa.”

22 Jiisanonj kaen jero Juudas Iskariotwaa wakaņa Juudas iinonj kokaen ijoro, “Poņ, gii nomaembaajon kaniaga nonogadeen ninisaambaga ano ejemba uugia mende meleengiti, yonoononj ii kolatinj onomambaaon jejan?”

23 Kaen ijoro kokaen meleema muro, “Moņnonj uutanonj jopagonj nomakeji eenj, iinonj mono noo Buņa qaana tej koma otaanj laligowaa. Kaen laligoro Amananonj ii jopagonj muro Amawo norononj mono iwaa uutanonj kemej pondan iwo motoonj laligowonja. 24 Moņnonj nii uutanonj mende jopagonj nomakeji eenj, ii mono noo Buņa qaana mende tej koma otaanj laligowaa. Qaa jewe momakejuti, ii neenaa Buņaga qaagoto, Ama wasinj nonoti, iinonj ii nono jeņkejej.

25 “Niinonj qaa kuuya ii onowo pondan laligoweti, kamban iikanonj kuma onoma laligowe. 26 Kaen laligoweto, Amanonj Uņa Toroya noo qananonj wasiro kamaanj nemuņ koipu Togia koloon rijojoon onomakebaa. Iinonj qaa kuuya kuma onoma niinonj qambanmamban qaa kuuya onombeti, ii duduuwubotiwaajon koma gbilinj onomakebaa.

27 “Niinonj luae ononjej. Neenaa luae soro qaita moņ ii ambe uugianonj ewaa. Balononj ejemba yonononj luae qeņ aonkejuti, niinonj iikawaa tani kaanja mende qeņ onomakejento, ii uugunj luae qaita moņ onomakemaņa. Kawaajonj uugianonj mono wosobiri qaganonj keegia mende moma laligowu.

28 “Niinonj qaa kokaen injjowe mobu, ‘Niinonj onomesaonj uma laligonj mombo onoononj eleema kamaņa.’ Onononj uugianonj nii honaga jopagonj nombuyagati eenj, qaa jejeņi, iikawaajonj saanonj aisoowuyaga. Amanonj noo somatana kolooja. Kawaajonj nii ‘Amananonj umaņa,’ jejeņi, onononj ii moma saanonj uukoisoro mokoloogi sokonaga. 29 Qaa keteda koi jewe mojuti, iikawaa honja era koloowaa. Honja koloowaati, onononj kamban

iikanonj ii saanonj romonjonj moma laariwuya. Kawaajonj ii waladeen injijowe moju.

³⁰“Kambana torijiwaajonj onjowo qaa mamaga mombo jemambaajonj mende mojenj. Kileŋaa Poŋnanonj gomanj so galej koma onjomakeji, iinonj mono kamambaajonj jojorija. Iwaa esuŋanonj mono haamo mende ama noma kondondonjowaa. Noononj kana ii iinonj jenj kotowaatiwaa so mende eja. ³¹Mende ejato, niinonj Ama jopagonj munjejenjwaajonj iwoi kuuya qaa jenj kotonj nomakejiwaa so amakejenj. Balonj ejembanonj noo kaniana kaya jenj kuma onjonji moma asariwutiwaajonj mojenj. Kawaajonj mono mesaonj waama kagi kembonj.” Kiaŋ.

Jiisasnonj wain gere wanjaleya, anono boria koloojonj.

15 ¹Jiisasnonj gowokouruta ii kokaen injijoro, “Niinonj wain gere hoŋa koloowe noo Maŋnanonj wain gawombaa toya kolooja. ²Niinonj gere kaŋa qa boronawo koloojenj. Gere boria kuuya hoŋgia mende mokolonj gorosonj koloojuti, Amananonj ii kotonj gilij onjombaa. Gere boria kuuya noononj ragi hoŋgia kolonj elaankejuti, Amananonj ii mono koma konjoratiŋ onjombaa. Nanamemembaa hoŋa somariij qebulugonj seiseiyawo koloowuti-waajonj mono menj solanjanij onjombaa.

³“Onj Buŋa qaa injijowe iikanonj mono menj solanjanij koma konjoratiŋ onjono soraaya kolonj laligoju. ⁴Kawaajonj onjononj mono niwo qokotaan nambu. Kaen nanji niinonj onjowo namaŋa. Wain boria moŋnonj gere batuyanonj mende rama tama kamaaji eenj, ii mono iyajŋa nemuŋ koma aonj hoŋa koloomambaajonj amamaawaa. Iikawaa so onjononj kaanjiadeen niwo mende qokotaan nanjuti eenj, mono onjoanjiodeen nanamemembaa hoŋa eenj mokoloowom-baajonj amamaawuya.

⁵“Nii wain gere koloowe onjononj iikawaa boria koloju. Onjononj nomesaonj onjoanjiodeen nama iwoi moŋ ambombaajonj amamaa-wuya. Kawaajonj moŋnonj niwo qokotaan nano niinonj iwo qokotaan nambe iinonj mono nanamemembaa hoŋa honombononjga mende mokolonj laligowaa. ⁶Daen yonjononj niwo mende qokotaan nanjuti eenj, wain gere toyanonj mono ii gere boria kaŋa kotonj onjoma giliro seleenjenj kembuya. Kema sooligi menj kululuŋ gerenonj giliro kemenj jewuya.

⁷“Yonjononj jewuto, leegen onjononj mono niwo qokotaan nambu. Kaen nanji noo Buŋa qaanonj onjoo uugianonj qokotaan nanji eenj, onjononj ii me woi buŋa qeŋ aowombaaajonj moju, ii mono Ama qama koolij mugij onjombaa. ⁸Onjononj noo gowokouruna kolonj nanji nanamemengiaa hoŋa honombononjga qaa kolonj kamaan ragi laligowuya. Kaen menj laligowuyatiwaajonj Amanaa qatanonj mono akadamuyawo kolonj ewaa. ⁹Amananonj nii jopagonj noma laligoroti, niinonj mono iikawaa so kaanjiadeen jopagonj onjoma laligowe. Onjono mono noo uujopa uutanonj nambu. ¹⁰Niinonj Amananonj jojoponj qaa tenj koma laligonj kouma iwaa

uujopa uutanonj nanjenj. Kawaa so onjo noononj jojopanj qaana menj tenj koma laligowuti eenj, mono saanonj noo uujopa uutanonj nanjgi jopagonj onjoma laligomanja.

¹¹ “Niinonj uu korisoro onjooonj ambe kotonj uugia saa qenj ero honombononja qaa aisoonj laligowutiwaajonj qaa ii injijowe moju.

¹² °Noononj Kana qaa ii kokaenj: Niinonj uunanonj jopagonj onjoma laligoweti, onjo mono iikawaa so onjoanxia jopagonj aonj laligowu.

¹³ Mojononj alauruta yonjoojonj ama anjaa laaligoya togonj mesaowaati, iikanonj mono uujopa uuta somata koloaja. Mojononj ii uugunj jopagonj onjomambaajonj amamaawaa. Uujopa tosaanja ii iikawaa kamakamaaya.

¹⁴ “Niinonj iwoi ambutiwaajonj jenj kotonj onjomakejenj, onjononj iikawaa so amakejuti eenj, mono noo alauruna koloaju. ¹⁵ Welenjqeqewaa kania kokaenj: Galejanonj gawonja nomaenj ama menjkeji, ii welenjqeqeyanonj mende momakeja. Kawaaajonj onjoo qagia ‘Welenjqeqeuruna,’ kaenj mende toroqenj jenj onjoomanato, Amanaanonja Buja qaa mobeti, ii kuuya mono onjoojonj injisaambe moju. Kawaaajonj qagia ‘Alauruna,’ kaenj onjoombe sokonja.

¹⁶ “Oo alauruna, onjononj nii mende meweengonj nonjgito, niinonj onjo meweengonj kuunj onjombe nanju. Kawaaajonj onjononj liligonj kema honja kokaenj mokolonj pondanj elaagi enj uro sokombaa: Noo qana qama iwoi ii me ii kawaajonj Ama qama kooliwuti, ii mono onjono bujagia koloowaa. ¹⁷ Onjo mono batugianonj jopagonj aonj laligowu. Niinonj jojopanj qaana kaenj jenj kotonj onjonjenj.” Kianj.

Uumeleembaa gadokopaya yonjononj onjo kazi ama onjombu.

¹⁸ “Balononj uugia mende meleengij yonjononj kazi ama onjombuti eenj, mono qaa kokaenj moma kotowu: Yonjononj wala nii kaanjadeenj kazi ama noma laligogi. ¹⁹ Onjo uumeleembaa gadokopa tuunjononj laligowuyagati eenj, tuunjurugia yonjononj mono iyanxia alaurugia uukalenj ama onjombuyaga. Ii ama onjombuyagato, niinonj onjo meweengonj yonjoo arenjonja unuambe morota kolonj laligoju. Yonjooonj nanamemenj bologa ii gema qenj laligojutiwaajonj ama kazi ama onjomakeju.

²⁰ ° “Niinonj qaa monj kokaenj injijowe mogiti, ii mono uu wombogianonj ama romonjgowu, ‘Welenjqeqenonj kamaanjqeqeta kolooro toyanonj somataya koloaja. Gowokononj boiya uugunj uuta koloomambaajonj amamaawaa.’ Kawaa so tosonianonj nii sisiwerowero ama noma laligonj kougiti eenj, tosaanja yonjononj mono noo mundunuruna onjo kaanjadeenj sisiwerowero ama onjoma laligowuya. Yonjononj noononj Buja qaa moma anjonj koma laligogiti eenj, onjononj noo qaana jenj seinj laligogi mono kaanjadeenj saanonj moma anjonj koma laligowuya. ²¹ Kaenj

° 15.12 Jon 13.34; 15.17; 1 Jon 3.23; 2 Jon 5 P 15.20 Mat 10.24; Luuk 6.40; Jon 13.16

liligowuyato, nii wasiŋ nonoti, iyoŋonoŋ ii mende moma muju. Kawaajon silemale qaganon iwoi kania kania tondu ama oŋombuti, ii mono noo qabuŋanaajon ama kolooŋ oŋombaa.

²² “Niinon yoŋoonon mende kamaan Buŋa qaa injijowe mobuyagati eej, iyoŋonoŋ mono siŋgisonŋogiaa gamuya mende moma liligowuyaga. Kaen eej liligowuyagato, kamban kokaamba siŋgisonŋogia modaboron koma turuwombaajon amamaawuya. Mondomondo qaagia mono nomaen mokoloowuyaga? ²³ Moŋnon nii kazi ama nonji, iinon mono Amana kaanjadeen kazi ama muja. ²⁴ Anŋoleto uuta somata meweti, ii moŋnon moŋ oŋoo batugianon mende meŋ laligoro. Niinon ii mende mewenagati eej, iyoŋonoŋ mono siŋgisonŋogiaa gamuya ii mende moma liligowuyaga. Tompiririn qeŋ liligowuyagato, kamban kokaamba niinon ii mewe iidaboronŋo kileŋ nii ano Amana kaanjadeen eej totoon kazi ama noroma laligoju.

²⁵ “Kaen ama noroma laligogi Buŋa qaa moŋnon hoŋawo kolooro. Moosesnon kana qaa oŋonoti, iikanon qaa ii kokaen oogita eja, ‘Yoŋonoŋ eej toontoon kazi ama noma laligogi.’ Qaa iikanon mono hoŋawo kolooro.

²⁶ Niinon Amawaanon uma koipu Toya wasiwe oŋoonon kan uugianon kemeŋ nanŋon oŋombaa. Uŋa Toroya iinon qaa hoŋaa Toya kolooja. Iinon Amawaanonŋa kamaan noo kania nanŋon jeŋ asariŋ oŋoma laligowaa. ²⁷ Iinon kaen laligowaa ano oŋonon kaanjadeen noo kania nanŋon jeŋ asariŋ laligowuya. Niinon kanaiŋ uuwaa qenjaaro gawon meŋ laligoweti, oŋonon mono kanakanaiyanonŋa niwo laligon waagi. Kawaajon oŋo mono ii saanon jeŋ asariŋ laligowu. Kiaŋ.

Jiisaswaa gowokouruta manja kigi utama oŋombu.

16 ¹ Jiisasnon toroqen kokaen jero, “Oŋo kamaan uŋuro jinŋauŋ qewubo. Kawaajon niinon qaa ii waladeen jewe moju. ² Uugia mende meleenŋi iyoŋonoŋ mono qamakooli miri tuuŋgianonŋa utama oŋonŋi seleenŋen kamaan laligowuya. Kanagen kamban moŋ kan kuuwaati, iikanon oŋo nooŋon ama uŋugi komuwuya. Kaen uŋuŋ kokaen jewuya, ‘Iikaen kanon Anutuwa welen qeniŋ Anutuwa uutanon qeŋgoja.’ Kuuyanon kaen moma soon jewuya. ³ Yoŋonoŋ Ama ano nii noroo kania nara mende moma asariŋkejutiwaajon ama iikaen ama oŋoma laligowuya.

⁴ “Kaen tompiririn qeŋ liligowuyato, niinon qaa ii waladeen injijowe moju. Kawaajon kamban ii kan kuuro qaa iikawaa hoŋa koloowaati, oŋo kamban iikanon saanon kokaen jewuya, ‘Kraistnon kokawaa buju qaaya mono waladeen ninijoro moniŋ.’ Neeno oŋowo laligowetiwaajon ama qaa ii kamban koriga ero wala mende jewe moma kougi.” Kiaŋ.

⁹ 15.25 Ond 35.19; 69.4

Uja Toroyanon gawoŋa kokaen meŋkeja:

5“Niinon kamban kokaamba wasin nono kamaaweti, mono iwaanon umambaajon ambe onoononga mononon mon kokaen mende qisin nonja, ‘Gii daen kembaga?’ 6Qaa kaen jejeŋi, ononon ii moma kawaajon wosobirinon uugia saa qero laligoju.

7“Kaen laligojuto, kilen niinon iikawaa kitia qaa hona mon kokaen injijowe mobu: Niinon onomesaon eleema umanjati, iikawaa honanon koloon mono kokaen meŋ qeangon onombaa: Niinon uma koipu Toya wasiwe onoonon kamaan uugianon kemebaa. Niinon mende onomesaon ubenagati een, Toya iinon mono onoonon kamaamambaajon amamaanaga.

8“Koipu Toya iinon kamaan laaligowaa kania kokaen qendeema onoma laligowaa: Goman so sinjisonogogia injisaano Anutunon qaagia jeŋ tegoro solananiwu me uugia mende meleengi qaagia jeŋ tegon irona meleema onombaa. Ejembanon kaniagia kaen iima moma kotowuya. 9Nii mende moma laariŋ nonjutiwaajon sinjisonogowaa kania injisaano moma kotowuya.

10“Anutuwaanon kana solana ii moma soon noojona qaa lan jeŋkeju. Kawaajon iinon noo kaniana injisaama qendeema onono kokaen moma koton nombuya: Niinon solana laligon Amanaanon eleema ube nii mombo mende niima laligowuya. 11Kilegaa Ponja goman so galeŋ koma onomakejato, Anutunon iwaa qaaya mono jeŋ tegorota gere siawaa Toya koloowaa. Kawaa so kuuya ananaa qaanana kaanagadeen jeŋ tegowaa.

12“Niinon saanon qaa mamaga toroqen jebenagato, ii kamban kokaamba jewe otongboran ama koma gbiliwombaaajon amamaawubo. 13Ii amamaawuboto, qaa honaa Toya, Uja Toroya iinon kamaan uugianon kemeŋ qaa saŋe qero mobuya. Ii iyanaa uutaajon tondu mende jeŋ laligowaato, Anutuwaanon qaa geja ama moji, iinon mono iikayadeen jeŋkebaa ano kanagen iwoi koloowaati, ii waladeen injisaama jewaa. Iikawaajon iinon onoma qaa hona kuuya iikawaa apu angonanon menduŋon onono qaa honaa kaniagadeen riin kembu.

14“Iinon mono neenaa kowinon qaa meŋ jeŋ asariŋ uu kuuŋ onoma laligowaa. Kawaajon mono noo kanana injisaano niinon qabuŋanawo koloŋkemaŋa. 15Amanaanon iwoi kuuya eji, ii mono noo boronanon anota eja. Iikawaajon jejeŋ, ‘Iinon mono neenaa kowinonga qaa meŋ jeŋ asariŋ uugia kuuŋ onoma laligowaa.’ Qaa ii kian.”

Wosobiri laligogi meleeno uukoisoro mobuya.

16“Kamban torodaamon tegoro onon nii mombo mende niibuya. Kawaa gematanon kamban torodaamon tegorogo mono koloon onombe saanon mombo niibu.”

¹⁷Kaen jero gowokouruta yonoononga tosianon iyangiodeen kokaen amin mogi, “Qaa kokaen jeja, ‘Kamban torodaamon tegoro onjo nii mende niibuya. Kawaa gematanon kamban torodaamon tegorogo mono koloon onombe saanon mombo niibuya,’ ano qaa mon kokaen jeja, ‘Nii Amanaanon umanja.’ Kaen jero mojonj, qaa woi iikawaa kania ii nomaen?”
¹⁸Kaen amin moma qejejaan jegi, “Iinon ‘Kamban toroga tegorogo,’ jejato, qaa iikawaa kania nomaen? Ii naambaajonja jeji, ii mende moma asarijon.”

¹⁹Kaen jej qisin mubombajon mogi Jiisasnon injiima koton kokaen injjoro, “Qaa kokaen jejen, ‘Kamban torodaamon tegoro onjo nii mende niibuya. Kawaa gematanon kamban torodaamon tegorogo mono koloon onombe saanon mombo niibuya,’ Onjo mono qaa iikawaa kaniaga mongama amin moju me?”

²⁰“Niinon qaa honja toon mon kokaen injjowe mobu: Niinon kembe onjo jingen qama saabuyato, uugia mende meleengiti, yononon tondu borun menj korisoro ama laligowuya. Onjo wosobiri ama laligowuyato, wosobirigia iikanon mono noojon ama meleema korisoro ama laligowuya. ²¹Embanon merabora memambaa kambanja kan kuuro masu qero qenjen qaganon merabora mejato, merabora donggoga menj nama ii iima korisoroyajon mono siimboboloya ii duduunkeja. ²²Iikawaa so onjo kaangadeen kamban kokaamba wosobiriwo laligojuto, niinon kanagen mombo koloon injiibe onjo saanon uukoisorowo laligowuya. Uukoisorogia ii monjon mon mende unuambaa.

²³“Kamban iikanon iwoi mombajon nii mende qisin nombuto, qamakooligia Amawaanon anji dindinagadeen keno afaangoro laligowuya. Niinon qaa honja toon mon kokaen injjowe mobu: Onjo noo qanon iwoi mombajon Ama qama koolin mubuti een, iinon ii mono togon onombaa. ²⁴Niwo laligon kagiti, onjo kamban iikanon iwoi mombajon noo qananon mende qama koolin laligogi. Mono Ama qama koolin laligowu. Qama kooligi saanon meleema onombaa. Ii onjono korisorogianon koloon seij uugia saa qero laligowuya.” Kiaj.

Jiisasnon balombaa nanamemen bologa ii haamo amakeja.

²⁵“Qaa injjowe moma kankejuti, ii qaa seiyawo jewe moma laligogi. Kanagen kamban mon kan kuuwaati, iikanon qaa saanja ii mombo mende qen injjowe mobuya. Qaagoto, Amanaa kania ii asuganon jej asarin laligomaja. ²⁶Kamban kanon onjo noo qana qama Ama qama koolin laligowu. Kawaa kania ii kokaen: Onjo qamakooligia Amawaanon ambombajon noonon mombo mende kankebuto, onjanganjo Amawaanon dindina qama koolin laligowu. Niinon onjo je menj Amawaa mende qama koolimaja.

²⁷“Amanon anjo uutanon jopagon onjoma qamakooligia kokaembajonja moma laligowaa: Niinon Anutuwaanonga kamaaweti, onjo noo kanana

kaej moma laarin pondaj uugianon jopagon noma laligon kougi kana kaej kolooro qamakooligia moma laligowaa. ²⁸Niinonj Ama mesaonj namononj kamaanj laligonj namo mesaonj mombo eleema Amanaanonj umaŋa.”

²⁹Kaerj jero gowokourutanonj jegi, “Moba, qaa kete koi jeŋari, ii saanja mende qerj jeŋarj. Ii mono asuganongadeerj jena saanonj moma asarijonj. ³⁰Nono kete kaniaga kokaerj moma yagojonj: Giinonj mono geengodeerj iwoi kuuya moma tegona moŋnonj moŋ qisiŋ kuma gombaatiwaajonj mende amamaajanj. Kawaajonj gii Anutuwaanonga kamaanati, nono ii moma laarijonj.”

³¹Kaerj jegi Jiisasnonj meleema jero, “Kete saanonj moma laarinj nonjuto, ³²mobu, kamban tania moŋ kawaa ano iikanonj mono jaasewan qerj nagunonj nanja. Kamban iikanonj kanj kuuro oŋononj toroko moma nomesaonj deerjgeerjgi neenodeerj laligomaŋa. Kilerj neenodeerj totomiŋ mende laligomaŋato, Amananonj niwo laligowaa. Amanonj niwo laligowaatiwaajonj ama neenodeerj totoŋkota mende laligomaŋa. ³³Oŋononj toroqerj balononj laligonj kakasililiŋ qaganonj laligowuyato, niwo qokotaanj luaenonj laligowutiwaajonj moma qaa konoga koi jewe moju. Qaagadeerj mende jeŋento, niinonj balombaa nanamemeŋ bologa ii mono haamo ama waajambaranja kundaborowe kamaaro. Iikawaajonj mono qaqabuŋabuŋagiawo satiŋ laligowu.” Kiarj.

Jiisasnonj iyaŋaajonj Ama qama kooliro.

17 ¹⁻²Jiisasnonj qaa kaerj jeŋ tegonj Siwenonj baagerj uuro uro kokaerj qama kooliro, “Amana, giinonj gomaŋ so ejemba kuuya Meraga noo baananonj ama oŋona ku-usuŋ qaganonj Poŋ koma oŋonjeŋ. Ejembanonj Meraga noo qaana saanonj mende gema qerj uuguŋ laligowuya. Giinonj ejemba batugianonga tosaŋa metogonj noo boronanonj oŋooma kokaerj jeŋ kotonj nona, ‘Gii mono ii kuuya kuma oŋona laaligo kombombaŋa mokolonj laligowu.’ Gawonj ii medaborowe Meraganonj qabuŋaga meŋ somariiwaati-waajonj mono akadamuga nomba. Noo kambana ii keteda koi kanj kuuro nama kaerj qama koolijeŋ.

³“Laaligo kotigaa kania ii kokaerj: Giinonj motoŋgo Anutu hoŋa koloojanj ano eja Jiisas Kraist nii wasiŋ nona kamaaweti, ejembanonj anaraa kaniaŋa kaerj moma kotowuya. Laaligo kombombaŋa kaerj mokoloowuya. ⁴Gawonj noma ‘Mewa,’ jeŋ jeŋ kotonj nonati, niinonj ii teŋ koma meŋ laligonj metogojerj. Akadamugawo laligonj qabuŋaga namononj iŋisaama jeŋ seiwe akadamuyawo kolooro.

⁵“Oo Ama, niinonj balonj mende kolooro Siwe gomanonj kanonj goo kooronjanonj asamararambo asariŋ laligowe. Asamararanj iikayadeerj mono kete koi mombo ama nona asugiŋ kotonj nono mombo goo kooronjanonj asamararambo asariŋ laligomaŋ.” Kiarj.

Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋoojoŋ ama qama kooliro.

6“Oo Amana, giinoŋ baloŋ ejemba tosaŋa gosiŋ noo boronanoŋ ama oŋonati, niinoŋ goo qabuŋaga ii yoŋoojoŋ iŋisaama qendeema laligowe. Yoŋonoŋ goo buŋaga koloogi giinoŋ ii noo boronanoŋ ama oŋona yoŋonoŋ goo Buŋa qaaga ii moma aŋgoŋ koma laligoju. 7Giinoŋ iwoi nonagi, ii kuuya goonoŋga kaŋkeji, iyoŋonoŋ ii kambaŋ kokaamba mono moma kotoju. 8Giinoŋ qaa Buŋa nonati, niinoŋ ii gowokouruna kuma oŋombe moma aŋgoŋ koma laligoju. Nii gomesaoŋ namonoŋ kamaaweti, iyoŋonoŋ ii oŋanoŋ moma yagoju. Giinoŋ wasiŋ nona asugiweti, iyoŋonoŋ ii kaŋagadeeŋ moma laariju.

9“Nii yoŋoojoŋ ama qama kooliŋ gonjeŋ. Uumeleembaa ejemba motoya yoŋoojoŋ mende qama koolijento, kanageso noo boronanoŋ ama oŋona uugia meleema goo buŋa koloojuti, mono iyoŋoojoŋ ama qama kooliŋ gonjeŋ. 10Ejemba kuuya noo buŋa koloojuti, iyoŋonoŋ mono goo buŋa kolooju ano ejemba goo buŋa koloojuti, iyoŋonoŋ mono noo buŋa kaŋagadeeŋ kolooju. Neenaa akadamura ama oŋombe iikawaa qaganonŋ nama nanamemeŋgia aŋgi noo qabuŋananonŋ somariŋ seŋkebaa. 11Nii namonoŋ laaligona tegoro goonoŋ koumambaajoŋ anjento, iyoŋonoŋ toroqeŋ namonoŋ laligowuya. Oo Ama Toroya, giinoŋ qaga nona iikawaa esuŋanoŋ mono sopa somoŋgoŋ oŋona mende jumbu. Anoro motooŋgo kolooŋ laligojoti, iyoŋonoŋ iikawaa so motooŋgo kolooŋ laligowu-tiwaajoŋ qama koolijeŋ.

12^r“Niinoŋ yoŋowo namonoŋ laligoŋ koubeti, kambaŋ iikanonŋ qabuŋaga nona iikanonŋ sopa somoŋgoŋ oŋoma laligowe. Buŋa Terewaa qaa moŋnoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ eja motooŋgonoŋ soŋ gere siawaa buŋa kolooŋ siimbobolo moma laligowaa. Niinoŋ galeŋ koma oŋombetiwaajoŋ yoŋoonoŋga tosianoŋ mende jinŋauŋ ama soogi. 13Tosianoŋ mende soogito, niinoŋ keteda koi namonoŋ laligoŋ goonoŋ kamambaajoŋ kaŋ qaa koi jejeŋ: Noo uukori-soronanoŋ mono yoŋoononŋ kotoŋ megi uugia saa qero aisoŋ laligowuya. Kaeŋ koloowaatiwaajoŋ qama koolijeŋ. 14Niinoŋ goo Buŋa qaa kuma oŋombe moma laligoju. Niinoŋ balombaa nanamemeŋ bologa ii mende otaaŋkejeŋi, iyoŋonoŋ mono kaŋagadeeŋ ii mende otaaŋ gema qeŋkeju. Iikawaajoŋ namonoŋ uugia mende meleŋgiti, yoŋonoŋ kazi ama oŋomakeju.

15“Niinoŋ namonoŋga uŋuamambaajoŋ mende qisiŋ gonjento, Kileŋaa Toyaanoŋga aŋgoŋ koma sopa somoŋgoŋ oŋoma laligo-wagatiwaajoŋ qama koolijeŋ. 16Niinoŋ balombaa nanamemeŋ bologa gema qeŋ ii mende otaawe yoŋonoŋ kaŋagadeeŋ ii gema qeŋ mende otaaŋkeju. 17Qaa hoŋa iikanonŋ mono meŋ soraiŋ oŋono laligowu. Goo Buŋa

^r 17.12 Ond 41.9; Jon 13.18

qaaganonj mono qaa honja toontoonj kolooja. ¹⁸ Giinonj wasinj nona balonj ejemba batugianonj kamaanj gawonj mej laligoweti, niinonj kaanjiadeenj ii wasinj onjombe balonj ejemba yonjoo batugianonj deema kembuya. ¹⁹ Oo Amana, iyonjononj qaa honjaa so laaligogia kuuya togonj gombutiwaajonj ama ilaanj onjoma neenaa laaligona kuuya togonj gonjenj.” Kiaj.

Jiisasnonj uumeleenj ejemba kuuya ananaajonj qama kooliro.

²⁰ “Oo Amana, niinonj gowokouruna yonjoojonjadeenj ama mende qama koolijento, Buja qaa jenj seigi ejemba moma laarinj nombuti, iyonjoojonj ama kaanagadeenj qama koolijen. ²¹ Ama giinonj niwo qokotaanj nana niinonj kaanagadeenj giwo qokotaanj nanjenj. Iikawaa so yonjononj kaanagadeenj anarawo qokotaanj nambutiwaajonj mojenj. Geenjo wasinj nona kamaaweti, namo ejembanonj ii moma laariwutiwaajonj ama yonjononj korebore motoonjgo koloonj laligowutiwaajonj qama koolijen. ²² Anara motoonjgo koloonj laligojoti, iyonjononj kaanjiadeenj motoonjgo koloonj laligowutiwaajonj ama akadamuga ama nonati, niinonj ii iyonjoojonj ama onjondaborowe.

²³ “Niinonj iyonjowo qokotaanj nambe giinonj niwo qokotaanj nanjanj. Iikawaa so yonjononj qaagia jenj somonjonj aonj motoonjgo koloonj laligowutiwaajonj qama koolijen. Motoonjgo koloonj nanji balonj ejembanonj kaniana kokaenj moma asariwuya: Giinonj jopagonj noma laligonati, iikawaa so ii kaanagadeenj jopagonj onjoma laligonj nii wasinj nona kamaawe.

²⁴ “Oo Amana, giinonj namo mende mokoloonati, waladeenj kambaanj iikanonj uuganonj jopagonj noma asamararanj ama nona laligonj koube. Kanagenj alauruna nonati, niinonj iyonjononj kaanagadeenj asamararanj ii iibutiwaajonj mojenj. Kawaajonj niinonj gomanj laligo-manjati, yonjononj kanonj niwo motoonj laligowutiwaajonj siinjanj mojenj.

²⁵ “Oo Ama solanja, balonj ejemba uugia mende meleengiti, yonjononj gii mende moma kotonj goma laligonj kougito, niinonj gii saanonjgadeenj moma kotonj gonjenj. Geenjo wasinj nonati, noo uumeleenj alaurunanonj ii modaboroju. ²⁶ Niinonj goo qaga ii jenj asarinj onjombe moma laligogi. Giinonj uuganonj jopagonj noma laligonati, uujopa iikanonj uugianonj ero mogi niinonj yonjowo qokotaanj nambe laligowutiwaajonj mono toroqenj qaga jenj asarinj onjoma laligomanja.” Kiaj.

Jiisas mej somonjgogi.

Mat 26.47-56; Maak 14.43-50; Luuk 22.47-53

18 ¹ Jiisasnonj qaa ii jedaboronj gowokouruta unjano siti mesaonj kemenj apu qata Kidron kotonj leegenj keuma urukisi monj eroti, iikanonj kenji. ² Jiisas ano iwaa gowokouruta yonjononj suulanj iikanonj ajoroonj laligonjkegi. Kawaajonj Juudas memelolo mej mumambaajonj anoti, iinonj kaanagadeenj urukisi ii saanonj moro.

³Jigo gawon galen ano Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) yononon jiwowon jigowaa kiropo galen (sikiriti) tosaaja wasin onongi Juudasnon ii ano gawmambaa manjaqeqe eja tuun mon unuano motoon kagi. Yononon kiwa lambe ano tiwo wasagia men kan urukisinon kougi. ⁴Kougi Jiisasnon iwoi kuuya kaen koloon mubaati, ii saanon morotiwaajon ama waama asuganon kan kokaen qisin onono, “Ono morowaajona monganju?”

⁵Qisin onono kokaen meleengi, “Nono Jiisas Nazaret toya ii monganjon.” Meleengi kokaen injoro, “Nii kian koi.” Juudas memelolo meme eja iinon kaanjagadeen yonowo nano.

⁶“Nii kian koi.” Jiisasnon qaa kaen injoro gemagama kema namonon tama kamaan unuro. ⁷Kaen angi mombo qisin onono, “Ono mono morowaajon monganju?” Qisin onono jegi, “Nono Jiisas Nazaret toya iiga monganjon.”

⁸Kaen jegi meleeno, “Nii kian koi, injiowe mojuya. Ono niiga mongama nonjuti een, mono eja koi saanon onomesaogi kembu.” ⁹Wala qama koolin gowokouruta yonoojon qaa mon kokaen injoro, “Ejemba noo boronanon ama onona laligojuti, niinon ii kala kan koma onoma laligowe yonoononga monnon mon mende soon aliro.” Qaa iikanon honjowo koloowaatiwaajon Jiisasnon jotamemeya yonoojon qaa kaen jero.

¹⁰Kaen jero Saimon Piitonon manjawaa soo somata men laligoroti, iinon ii kopinanon ga horon jigo gawon galen wanaa welen ejia qen geja dindinaagen kotogoro kamaaro. Welenqeqe eja ii qata Malkus. ¹¹“Kaan ano Jiisasnon Piito kokaen jen koton muro, “Gii manjawaa soo somata ii mono mombo ana kopinanon kemeba. Amananon siimbobolowaa qambi apu kokonjowo noo buja qeroti, ii saanon moma mokosinon wambusoon qema.” Kian.

Jiisas kuugi Anaswaa jaanon nano.

¹²Kawali galenjianon jero manjaqeqe eja tuun ano Juuda yonoo nagu galen (sikiriti) yononon Jiisas men somongogi. ¹³Somonjon wama wala jigo gawon galen qata Anas iwaa mirinon kengi. Anaswaa qegaya qata Kaiafas iinon jigo gawon galen wana koloon gbani iikanon gawon ii men laligoro. ¹⁴“Kaiafasnon wala Juuda ejemba yonoojon qambanmaban qaa kokaen jero, “Ejemba tuun kuuya alidaborowombotiwaajon eja motoonjonon nonoojon ama komuro sokombaa.” Kian.

Piitonon Jiisas kanain qakoono.

Mat 26.69-70; Maak 14.66-68; Luuk 22.55-57

¹⁵Jiisas men kengi Saimon Piito ano gowoko alia mon yoronon gemagianon keni. Kema alia iikanon jigo gawon galen wana moma

° 18.11 Mat 26.39; Maak 14.36; Luuk 22.42 ° 18.14 Jon 11.49-50

murotiwaajonj ama saanonj afaanjkota Jiisas otaanj jinjkaronj miri sopa uutanonj kemero.

¹⁶Iinonj kemeroto, Piitononj sopa seleenjenj nagunonj nano. Kaenj nano gowoko alianonj jigo gawonj galej waŋa moma muroti, iinonj seleenjenj kemenj nagu galej emba iwo qaa ijoro nagu hororo Piito wama sopa uutanonj kemeri. ¹⁷Kemebotiwaajonj ani iikanonj welenjeqe emba sopa naguya galej konoti, iinonj Piito iima kokaenj qisij muro, “Gii onjanonj kaanagadeenj eja iikawaa gowoko yonoononjga monj koloojanj me?” Kaenj qisij muro moma “Nii qaago!” jero.

¹⁸Welenj eja ano nagu galej (sikiriti) yonononj sanjonjaajonj ama gere anji jenj uroronjonj ero konama nanji. Kaenj nanji Piitononj kaanagadeenj yonoo batugianonj kema gere konama nano. Kianj.

Jigo gawonj galej waŋanonj Jiisas qisij muro.

Mat 26.59-66; Maak 14.55-64; Luuk 22.66-71

¹⁹Jigo gawonj galej waŋa Anas iinonj Jiisas qisij munj kokaenj jero, “Gii ejemba nomaenj kuma onjoma gowokouruga moro moro unuama laligonjejanj?”

²⁰Kaenj jero kokaenj meleema muro, “Nii kambanj so asuganonj ejembaya ejembaya kuma onjoma laligowe. Juuda kanageso kuuya nonononj jiwowonj jigononj uma qamakooli mirinana so ajoroonjejonj, nii mono iikanonj nama kuma onjoma laligowe. Buŋa qaa aasangoya monj mende jewe. ²¹Niinonj qaa nomaenj ejemba kuma onjoma laligoweti, naambaajonj nii iikaenj qisij nonjanj? Niinonj qaa jewe ejemba moma laligogiti, iyonononj mono qaanaa kota modaboroju. Kawaajonj ii qisij onjona sokombaa.”

²²Kaenj meleema muroto, jigowaa kiropo galej (sikiriti) monjonj kosianonj nama Jiisas urujanonj qetaalinj jero, “Jigo gawonj galej waŋanonj qisij gono gii qaa silia kaanjanj mono naambaajonj meleema mujanj? Godaqeqega qaa.”

²³Kaenj jero kokaenj meleema muro, “Qaa bologaga jebenagati, ii nisaana sokombaato, qaa honja jejenj eenj, mono naambaajonj nii eenj nujanj?”

²⁴Kaenj meleema muro Anasnonj Jiisas wasinj jero gbadoya kaanjadeenj borianonj raro wama jigo gawonj galej waŋa Kaiafas iwaanonj kenji. Kianj.

Piitononj Jiisas qakoono indinj woi karonj kolooro.

Mat 26.71-75; Maak 14.69-72; Luuk 22.58-62

²⁵Saimon Piitononj gere konama nano tosanonj qisij kokaenj ijogi, “Gii onjanonj kaanagadeenj iwaa gowokouruta yonoononjga monj koloojanj me qaago?” Kaenj ijogi qakooma “Nii qaago!” jero.

²⁶Piitononj jigo gawonj galej waŋaa welenj ejia qenj geja kotegoro kamaaroti, iwaa tinitosaya welenjeqe alia monjonj ii moma qisij ijoro, “Oo gii mono urukisinonj iwo motoonj laligori giijenja me nomaenj?”

²⁷Kaen ijoro Piitononj mombo qakoono kambanj iikanondeenj kurunonj kanainj qaro moro. Kianj.

Jiisasnonj gawana Pailotwaa jaanonj nano.
Mat 27.1-2, 11-14; Maak 15.1-5; Luuk 23.1-5

²⁸Gomanj ano umugawodeenj Jiisas Kaiafaswaa mirinonjga wama kamaanj Room gawanawaa jinjaronj mirinonj kenji. Juuda yonononj uugia tiloonj kokojinjinj koloowombotiwaajonj majakaka moma kokaenj jegi, “Kianjkomu kendombaa lama newombaajonj amamaa-wombo.” Kaen jenj moma bimoonj gawanawaa jinjaronj miri uutanonj mende ugi. ²⁹Kawaajonj gawana Pailotnonj seleengenj kamaanj injiima kokaenj qisij onono, “Eja koi kanonj mono naa qinjitagaa ano qaa jenj munj wama kaju?”

³⁰Qisij onono meleengi, “Eja iikanonj kikekakasililinj me bologa meme eja monj mende koloonagati eenj, nonononj mono eenj toontoonj ii wama goononj mende kawonaga.”

³¹Kaenj meleengi Pailotnonj injijoro, “Ono mono onononj qaa jakeyanonj ama munj Kana qaagiaa so gosinj qaaya jenj tegowu.” Kaenj injijoro moma ijogi, “Nonononj eja monj komuwaatiwaa qaaya jenj tegowombaajonj songo ero amamaajonj.” ³²Juuda yonononj kaenj ijogi Jiisas anj koomu nomaanja komuwaatiwaa qaaya ii injisaama jeroti, iikaanja kanonj honjowo kolooro.

³³Pailotnonj Juuda yonoo qaagia moma mombo jinjaronj miri uutanonj uma Jiisas oono karo kokaenj qisij muro, “Gii Juuda yonoononj kinj ponjiagaa koloojanj me qaago?”

³⁴Kaenj qisij muro meleema kokaenj qisiro, “Qaa ii mono geengaa uuganonjga jejanj me tosanonj noojonj qaa kaenj jenj jeganonj anji jejanj?”

³⁵Kaenj qisiro Pailotnonj meleeno, “Yei! Nii Juuda ejaga koloonj Juuda onoo qaagia nanjonkejenj me? Qaago totoonj! Nii Room gawana laligowe geengaa ejembauruga ano jigo gawonj galej yonononj mono guama kanj noo borononj ama gonju. Giinonj mono naa iwoiga ana?”

³⁶Kaenj meleeno jero, “Noo bentotonaa kania ii balonj kokoinonj mende eja. Niinonj balombaa kinj-totonj mombaa kinj ponj koloowenagati eenj, noo kerasuru-ururanonj mono saanonj waama noojonj ama manja qewuyaga. Manja qenj niinonj Juuda jotamemeya yonoo borogianonj kememambotiwaajonj kaparanj koma manja qegi nombombaajonj amamaawuyaga. Ii amamaawuyagato, noo kinj-totonaa kania ii gomanj monjenj eja. Nii balonj eja ponj mende koloojenj.”

³⁷Qaa ii jero Jiisas kokaenj qisij muro, “Gii kilej eja ponj qaita monj koloojanj, ii onanonj me qaago?” Kaenj qisij muro meleeno, “Nii eja

^u **18.28** Room gawman yonoojonj Juuda yonononj kokaenj moma laarigi: Nono Room yonoo jinjaronj mirinonj uninj uunana tilooro esunjana kamaaro kokojinjinanawo koloonj kianjkomu kendombaa lama toroya newombaajonj amamaawonja. Kawaajonj sombenonj seleengenj laligogi. ^v **18.32** Jon 3.14; 12.32

pon qaita moŋ koloojeni, ii geenŋo jejan. Niinon qaa hoŋa nanŋon jeŋ asarimambaaŋon ama namonon kamaaŋ asugiwe. Kuuya yoŋonon qaa hoŋaa leegeŋa laligojuti, iyoŋonon mono noo qaana geja ama momakeju.”

Jiisas komuwaatiwaajon jeŋ tegogi.

Mat 27.15-31; Maak 15.6-20; Luuk 23.13-25

³⁸Kaen meleeno Pailotnŋon mepaqepae ama qisiro, “Qaa hoŋa ii mono naama?” Kaen qisiŋ mombo Juuda yoŋonon kemeŋ atapanon nama kokaen injoro, “Niinon eja iikawaa qinjita moŋgama moŋ mende mokoloojen. ³⁹“Moŋ mende mokoloojento, noo nanamemena moŋ kokaen ero moju: Gbani so kiankomu kendon kambananŋon kapuare mirinonŋa eja motoonŋo onŋooŋon isambe kamaankeji, ii moju. Kawaajon Juuda onŋo kin ponŋia saanon onŋooŋon isambe kamaanaga me qaago? Kawaajon onŋo siŋŋianon nomaen moju?”

⁴⁰Kaen injoro meleema kokaen qagi, “Qaago, ii qaagoto, Barabas isana nonoonon kamaawa!” Kaen qagito, Barabas iinon kikekakasililin ejaŋa koloŋ manja kareŋ moŋ qegiti, iikawaa waŋ kolooro. Kian.

Pailotnŋon Jiisas maripoonon komuwaa jeŋ jeŋ tegoro.

19 ¹Silama qagi Pailotnŋon Jiisas wama kema jero manjaqede eja yoŋonon ooli waayawonon molaanŋkota ootigi. ²Manjaqede eja yoŋonon taluŋon mepaqepae kokaen ama mugi: yoŋonon Jiisas qeŋ kasa waayawo meŋ pipiin ila meagon waŋanon koŋgi kemero maleku osoga nezongbalawo ii koma mugi kemero. ³Kaen ama kosia-nŋon areŋonŋon nama jegi, “Oowe oowe! Juuda yoŋoo Kin Ponŋia, oowe!” Kaen jeŋ uruŋanon mamaga qetaaligi.

⁴Kaen mepaqepae ama mugi Pailotnŋon mombo seleenŋen kemeŋ kokaen injoro, “Mobu! Niinon eja ii gosin qinjita moŋ mende mokoloojen. Kawaajon ii mombo wama onŋoo jaagianon kamaawe kania kaen moma koton iibuya.” ⁵Kaen injoro Jiisasnŋon kamaaŋ atapananŋon nano kokaen iigi: Tosianon kasa waawonon ila pipiin waŋanon koma maleku osoga nezongbalayawo koma mugi nano Pailotnŋon kokaen injoro, “Mono eja hoŋa koi iibu!”

⁶Kaen injoro jigo gawon galeŋ ano nagu galeŋ (sikiriti) yoŋonon ii iima qaa wowombo qama jegi, “Maripoonon qegi komuwa. Maripoonon qegi komuwa.” Kaen jegi Pailotnŋon jegianon meŋ kokaen injoro, “Niinon qinjita moŋ mende mokoloojen. Kawaajon onŋo mono onŋoanŋiodeen ii meŋ maripoonon qegi komunaga.”

⁷Juuda jotamemeya yoŋonon qaa ii moma kaparanŋ koma kokaen jegi, “Nonoonon Kana qaa eja. Qaa iikawaa so gosinin komuwaatiwaa so koloŋ. Iyanŋa meŋ uma ‘Anutuwaa meria koloŋ,’ jeŋkeja. Kawaajon mono koomuwaa buŋa kolooro sokombaa.”

⁸Kaen kaparan koma jegi Pailotnoŋ moma bombongaoya waaro jeneŋa ororo toroko moro. ⁹Kaen moma Jiisas wama mombo jinŋkaron miri uutanoŋ uma kokaen qisin muro, “Gii daakaya?” Qisin muroto, iinon kitia moŋ mende meleema qaaya bogoro nano. ¹⁰Qaaya bogoro nano kokaen ijoro, “Gii noonon qaa kitia moŋ meleembaga me qaago? Niinon jeŋ tegowe isama gombuya me maripoonon gugi komuwaga. Iikawaa kususuŋa ii noonon eja. Kawaa kania mojan me qaago?”

¹¹Kaen jero moma kokaen meleema muro, “Moŋnoŋ eukanonja kususun mende ama gonoti een, gii mono eja omaya laligon iwoi ama nomambaajon amamaanaga. Kawajon eja moŋ moronon nii goo boronon noonji, iwaa sinŋisongoyanon mono goonon qinji uugun somata kolooja.”

¹²Kaen meleema murotiwaajon ama Pailotnoŋ Jiisas isano kamaawaatiwaa kaparan kono. Kaen kaparan konoto, Juuda yoŋonon qa gigilaan kokaen jegi, “Isana kamaawaati een, mono Siisa-kimbaa alia mende toroqen koloon laligowa. Moŋnoŋ neenaajon moro uro ‘Kin poŋ koloojen’ jeŋi, iinon mono Siisa-kin tuarenjen ama muja.”

¹³Kaen jegi qaa ii moma jeŋ kotoŋ Jiisas wama seleenŋen kamaagi. Kamaagi gawana Pailotnoŋ jake moŋ jamonon ama tambonŋi eroti, iikanon uma qaa jenteegowaa duŋ rarayanon kamaan raro. Jake kawaa qata Hibruu qanon Gabata jeŋ laligogi. Ii ananaa qanon Jake Jamonon meŋ taambonja. ¹⁴Kamaan raroti, Juuda ejembanon ween iikanon kiankomu kendon rabombaajon jojorigi. Ween ii kolooro ween biiwia dodowiro Pailotnoŋ duŋ rarayanon rama Juuda yoŋoojon kokaen injjoro, “Iigi, onoo kin poŋgia koi!”

¹⁵Kaen jero moma qa gigilaagi, “Qaomba! Qaomba! Maripoonon qegi komuwa!” Qa gigilaagi kokaen jero, “Onoo kin poŋgiaa qaa jeŋ tegowe maripoonon ubaatiwaajon jeŋu me?” Kaen jero jigo gawon galen yoŋonon meleema jegi, “Siisa-kinon motoonŋo kin poŋnana kolooja. Nonoonon eja poŋ morota moŋ mende raja.”

¹⁶Kaen meleema jegi Pailotnoŋ Jiisaswaa qaa jeŋ tegon maripoonon qegi komuwaatiwaajon borogianon ano. Borogianon ano manjaqeqe eja yoŋonon Jiisas meŋ galen konŋi.

Jiisas maripoonon qegi.

Mat 27.32-44; Maak 15.21-32; Luuk 23.26-43

¹⁷Galen konŋi iyanaa maripoonon anŋo anŋon siti koton seleenŋen kemen goman moŋ qata Wanŋii qamakejuti, kanon konŋi. Wanŋii qa ii Hibruu qanon Golgota qamakeju. ¹⁸Iikanon kema maripoonon qegi ano iwo eja woi teete motoon urun Jiisas batugaranon anŋi nanŋi.

¹⁹Kaen qegi Pailotnoŋ tere oon jero maripoonon Jiisaswaa wanjon eu ama qegi. Tere ii kokaen ooro nano, “Jiisas Nazaret toya, Juuda yoŋoo kin poŋgiaga koi.” ²⁰Jiisas maripoonon qegiti, goman ii siti kosianon ero ano tere

ii qaa karoonj, Hibruu, Latin ano Griik qaanonj oogi nano. Kawaajonj Juuda ejemba mamaganonj uugunj kema kanj eu unj tere ii weengogi. ²¹Kaenj ooro Juuda yonoo jigo gawonj galej yonononj Pailot kokaenj ijogi, “Juuda yonoo kinj ponjiaga koi,’ kaenj mende oowato, kokaenj oowa, ‘Iyanjaajona Juuda kinj Ponjiaga koloorej, jero.’” ²²Ii moma Pailotonj qaa kokaenj meleeno, “Qaa oodaborojeniwaajonj ii mono kaenj ewaa.”

²³Manjaqeqe eja yonononj Jiisas maripoononj qeŋgo opo selekopaa ilawoilaya mej eja 4 batugianonj mendeema 4 kolooro totogianonj megii. Kaenj megii malekuya ero megito, ii kokaembaajona saanonj mende mendeenji: Ii kuuyagadeenj opo jakanaj motoonjononj memetaga. Opo kitia kitia mende mindirinj eukaya lililili unj megii emu kemekemeta ero. Kawaajonj ii boliwabotiwaaajonj mendeembombaaajonj amamaagi. ²⁴^wAmamaanj aminj moma kokaenj jegi, “Ii motoninj mende sokombaa. Kawaajonj saanonj iikawaa unju qeninj toya koloowaa.” Kaenj jey unju qegi Buja qaa moŋ hoŋawo kolooro. Qaa ii kokaenj oogita eja,

“Yonononj opo selekopaana mej batugianonj mendeema totogianonj mej malekunaa unju aangole anji moŋnonj haamo ambaa.”

Manjaqeqe eja yonononj qaa iikawaa so anji.

²⁵Jiisas maripoononj qegi nano emba kokaananonj kanianonj nanji: Jiisaswaa nemunj naseya ano Kloopaswaa embia qata Maria ano Maria Magdalaga. ²⁶Jiisasnonj nemuna ano wombo gowokoya kosianonj nani iriima nemunaajonj kokaenj jero, “Nemuna, mono meraga koi iima kalanj koma rijojoonj laligowa.”

²⁷Kaenj jey gowoko ii kokaenj ijoro, “Mono nemuna koi iima kalanj koma rijojoonj laligowa.” Kaenj jero moma Jiisaswaa nemuna kambanj iikanondeenj wano mirianonj kema motoonj laligori. Kianj.

Jiisasnonj maripoononj nama komuro.

Mat 27.45-56; Maak 15.33-41; Luuk 23.44-49

²⁸^xJiisasnonj gawonja kuuya medabororoti, ii moma iikanonj Buja Terewaa qaaya moŋnonj hoŋawo koloowaatiwaaajonj kokaenj jero, “Nii apuwaaajonj mojenj.”

²⁹Kanonj jua moŋ wain apu aasonjawo iikanonj saa qej raro. Ii raro kowe momondo moŋ suuj tanijaenj ii mej wain apunonj qendunjonj sepere susuyanonj qesanjonj megii uro buutanonj anji. ³⁰Anji wain apu aasonjawo ii neŋ jero, “Mono tegoja.” Kaenj jey laaligoya mesao-mambaajonj aroya sigonj kamaaro kokoosuya kouro nonj qero. Kianj.

Jiisaswaa maronja wasanonj utoogi.

³¹Jiisasnonj nonj qero Juuda ejembanonj weenj iikanonj kiankomu kendonj rabombaaajonj jojorigi. Kiankomu Sabat kendonj ii kendonj kambanj

^w 19.24 Ond 22.18 ^x 19.28 Ond 69.21; 22.15

somata kolooro. Kawaajon Juuda jotamemeya yononon majakaka moma kokaen jegi, “Qamo yononon Sabat kendon kambanjon maripoonon nanji mende sokonja.” Kaen jen gawana Pailotwaanon kema kokaen qisin mugi, “Gii saanon jen tegona kema maripoonon unjuyati, iyonoo tawo siigia kunji qamogia metogonin kamaawuya?” ³² Qisin mugi jen tegoro manjaqeqe ejanon kougi. Kouma Jiisaswo maripoonon urugiti, ii uulanawo komuwaatiwaajon wala yoroononga mombaa tawo siita kuma leegen kema mombaanon kaanjadeen anji.

³³ Kaen angito, Jiisawaanon kouma iigi mono komuro. Kaen iima siita mende kunji. ³⁴ Mende kunjito, manjaqeqe eja yonoo-nonga monjon wasa menj maronja utooro iikanondeen sa ano apu kamaaro.

³⁵ Kaen anji monjon iwoi ii jaayanon iiroti, iinon ii nanjon jen koi oorota ero keteda koi weengoju. Qaa nanjon jen oorota eji, ii mono qaa honja kolooja. Ono kaanagadeen ii moma laariwuti-waajon moma qaa honja mojiwaa so jeja. ³⁶ Iwoi ii kolooroti, ii Buja Terewaa qaa monjon honjowo koloowaatiwaajon kolooro. Qaa ii kokaen,

“Iwaa siita mono mende kumbu.”

³⁷ Ano Buja Terewaa qaa mon kokaen eja,

“Eja utoogiti, iyononon mono iwaagen jaagia uu iibu.”

Ono qaa woi iikawaajon ama ii moma laariwu. Kian.

Jiisawaa qamoya jamo kobaanon roj konji.

Mat 27.57-61; Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56

³⁸ Kawaa gematanon Arimatia taon toya qata Joosef karo. Iinon Jiisawaa gowokoya koloon laligoroto, Juuda jotamemeya yonoojon ama toroko moma momalaaria kolatin laligoro. Iinon kan gawana Pailotwaanon kema Jiisawaa qamoya metogomambaajon qisin muro. Qisin muro moma jen tegoro kan metogoro.

³⁹ “Eja qata Nikodeemus wala Jiisawaanon gomantiinanon karoti, iinon kaanagadeen karo. Kan qamo morimambaajon kele koowagawo qata mor ii repa apuyawo meleengiti, ii esu mon bija 30 kilowaa so sewanja menj kan Joosef ilaan muro. ⁴⁰ Ilaan mun motoon Jiisawaa qamoya metogori. Metogon jinin moronja awaa menj qamo selianon ama opo taanja iikanon momosiiri. Juuda ejemba nononon qamonana kaan ama mozozongon roj koma onomakejon.

⁴¹ Jiisas maripoonon qegiti, goman iikawaa leegenanon urukisi mon ero. Urukisi iikanon qasiriwaa jamo kobaa dologa mon uroroogi nano. Iikanon qamo mon mende anji gbameja ero. ⁴² Gbameja koloon kosianon ero Juuda ejembanon kiankomu kendon rabombaaajon jojorigi kambanja toriro. Kawaajon Jiisawaa qamoya menj iikanon ama roj koni. Kian.

† 19.36 Eks 12.46; Jan 9.12; Ond 34.20 ‡ 19.37 Zek 12.10; Isa 1.7 * 19.39 Jon 3.1-2

Jiisaswaa kobaa qasirianonj gbameŋa ero.

Mat 28.1-8; Maak 16.1-8; Luuk 24.1-12

20 ¹Sabat kendonj raji tegoro Maria Magdala emba iinonj Sonda umugawodeen weŋgeraŋ suluro qasirinonj keno. Kema jaaya uuro keno jamo somata iiro iikanonj mono kobaa uuroooya iikawaa qaa ootanonja qetangj kaŋ ero. ²Kaenj iima iikanondeen mesaonj uulaŋawo kema Saimon Piito ano Jiisaswaa wombo gowokoya yoroononj kaŋ kokaenj irijoro, “Mono Pombaa qamoya qasirinonja meŋ kema dakanonj aŋgi eji, ii mende mojonj.”

³Kaenj irijoro mesaonj qasirinonj keni. ⁴Motoonj bobogariŋ kenito, gowoko alianonj bobogariŋ kema Piito uugunj wala qasirinonj keuro. ⁵Keuma jamo kobaa uuroooya iikawaa uutanonj mende uma qaa ootanonj eenj akakariniŋ uuro keno opoya momosigiti, iikayadeenj ero iiro. ⁶Ii iiro Saimon Piitononj kaanagadeenj gematanonj kouma jamo kobaa uutanonj uma opoya momosigiti, iikayadeenj ero iiro. ⁷Ii iiro ano waŋa opo jakaŋa moŋnonj momosiinj esuugiti, ii tosianonj kuma selewaa opoya kawo mende mindiriŋ aŋaso aŋgi raro iiro.

⁸Kaenj iiro gowoko alianonj wala qasirinonj kouroti, iinonj kaanagadeenj jamo kobaa uutanonj uma iwoi ii iima moma laariro. ⁹Jiisas gbiliŋ koomunonja waabaati, iyorononj Buŋa Terewaa qaa kaanja ii waladeenj mende moma asariŋ tompiririŋ laligonj kouri. Kiaŋ.

Jiisasnonj Magdala emba Mariawaanonj asugiro.

Mat 28.9-10; Maak 16.9-11

¹⁰Rama kouma iikanondeenj moma laariŋ eleema mirigaranonj keni. ¹¹Yorononj kenito, Marianonj aŋodeenj qasiriwaa jamo kobaa qaa ootanonj nama saaro. Kaenj saama kobaa uuroooya iikawaa uutanonj akakariniŋ uuro keno. ¹²Uuro keno Siwe gajoba woi malekugara tualalakota iriuro. Yorononj Jiisaswaa qamoya eroti, iikanonj rari. Moŋnonj waŋa eroti, iikanonj raro moŋnonj kanianonj raro.

¹³Kaenj rama kokaenj ijori, “Emba, gii naambaajonja saajanj?” Ijori moma jero, “Poŋnaa qamoya meŋ kema dakanonj aŋgi eji, ii mende mojenj.”

¹⁴Kaenj jeŋ eleema Jiisasnonj kosianonj nano iiroto, kaitania ii mende iima kotonj haŋqanj qeŋ nano. ¹⁵Haŋqanj qeŋ nano Jiisasnonj kokaenj qisiŋ muro, “Emba, gii naambaajonja saajanj? Morowaajonja moŋganjanj?” Kaenj qisiŋ muro urukisi galeŋanonj nanja me nomaenj, iikaenj romonjonj kokaenj ijoro, “Oo somatana, gii qamoya meŋ aŋgonj moŋgeŋ kema anjanjati eenj, mono nijona kema memaŋa.”

¹⁶Kaenj ijoro Jiisasnonj qata qama “Maria!” jero. Ii qama jero iwaanonj eleema Hibruu qaanonj qama “Raboni!” jero. Ii ananaa qaanonj “Boina!”

¹⁷Kaenj jero kokaenj ijoro, “Nii Amanaanonj mende uma koi nanjenj. Kawaajonj nii mende noosiriwato, noo kouruna yoŋoononj kema

buju kokaen injiowa: Niinon mono Maḡna Anutu ano oḡoo Maḡgia Anutuwaanon eleema umaḡa.”

¹⁸Kaen ijoro Magdalaga emba Maria iinon eleema kema gowo-kouruta kokaen injiowa, “Niinon Poḡ iibe qaa kaan kaan niḡjaa.” Kian.

Jiisanon gowokouruta asugiḡ oḡono.

Mat 28.16-20; Maak 16.14-18; Luuk 24.36-49

¹⁹Sonda iikanondeen gomaḡ tiiro gowoko yoḡononon ruḡḡanon ajoroḡ Juuda yoḡooḡon toroko moma miri naguya koma kii meḡ ragi. Kaen ragi Jiisanon asugiḡ batugianon nama kokaen injiowa, “Alauruna, luae mono oḡowo raba!” ²⁰Kaen jeḡ borowoita ano maroḡa qendeema oḡono iima korisoronon uugia saa qero. ²¹Saa qero mombo kokaen injiowa, “Alauruna, luae mono oḡowo raba! Amanon nii wasiḡ nono kaḡḡadeen niinon oḡo wasiḡ oḡonjeḡ.”

²²Kaen jeḡ buu aasoḡa uulangon jero, “Mono Uḡa Toroya mewu. ²³^bOḡo ejemba siḡḡisongogia mesaowuyati eeḡ, ii mono Anutuwaa jaanon solaḡanidaborowaa. Ejemba siḡḡisongogia mende mesaowuti eeḡ, ii mono Anutuwaa jaanon mende solaḡaniwuya.” Kian.

Jiisanon Tomas asugiḡ muro.

²⁴Jiisanon gowokouruta kaen asugiḡ oḡonoto, gowoko 12 yoḡoonoḡa moḡ qata Tomas, qata moḡ Didimus qagiti, iinon kambaḡ kanon batugianon mende laligoro. ²⁵Tomason karo gowoko tosanon “Nono Poḡ iijona,” jegi moma kokaen jero, “Jaananon biriḡ lopoya borianon iima boro susunanon maroḡanon oosirimaḡati eeḡ, ii saanon moma laarimaḡa. Nii neeno ii mende oosirimaḡati eeḡ, mono qaagadeen niḡḡi ii mende moma laarimaḡa.”

²⁶Kaen jero sonda motooḡo tegoro gowoko yoḡonon Sonda iikanon mombo mirinon kululuḡḡ nagu koma kii meḡ Tomaswo motooḡ ragi. Motooḡ ragi Jiisanon mombo asugiḡ batugianon nama kokaen jero, “Alauruna, luae mono oḡowo raba!” ²⁷Kaen jeḡ Tomas ijoro, “Gii mono boroga boraama borowoina meḡ iima boro susuganon maronanon oosiriwa. Kaen ama yaḡḡiseḡ mesaon uuwoiḡa yakariḡ nii moma laariḡ nomba.”

²⁸Kaen ijoro kokaen meleeno, “Oo, gii noo Poḡ Anutunaga!”

²⁹Kaen meleeno kokaen ijoro, “Gii niijaḡiwaajon nii saanon moma laariḡ nonjanto, ejemba mende niima kileḡ nii moma laariḡ nomakejuti, iyoḡonon mono simbawoḡawo kolooju.” Kian.

Jonon Oligaa Buḡa koi kokaembaajona ooro:

³⁰Jiisanon gawon esuḡḡmumuyawo meḡ laligoro aḡḡoleto seiseiya tosaḡa ii gowoko yoḡoo jaagia qaganon asugiroto, ii buk koi kanon

^b 20.23 Mat 16.19; 18.18

mende oowe. ³¹Qaa tosaana ooweti, ii kokaembaajona oowe: Jiisasnon Anutuwaa Meria koloon Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, onjo qaa ii moma laarin iikaana kanon Jiisaswaa qabuayaaajon ama laaligo kombombanja bunja qen aowuya. Kaen ama laligowutiwaaajon niinon Oligaa Bunja tere koi oowe onjoonon kaja. Kiaj.

Jiisasnon gowoko 7 yonjoonon asugiro sora ambembo horogi.

21 ¹Kanagen Jiisasnon mombo gowoko tosaana yonjoonon asugiro. Taiberias apu anjon goraayanon kanon kokaen asugin onono: ²Gowoko eja kokaananon motoon laligogi: Saimon Piito, Tomas qata mon Sunesune (Didimus) qagiti, Natanael eja ii Galili prowinswaa taona Kaanaga ano Zebediwaa merawoita woi ano gowoko tosaana yonjoononga woi.

³“Motoon laligogi Saimon Piitonon injoro, “Nii mono sora horomambaajon kema.” Kaen jero tosianon jegi, “Nono saanon giwo motoon kembona.” Kaen jen mesaon wanjonon uma kema gomantiija iikanon sora mon mende horogi. ⁴Sora mende horon een laligogi goman ano Jiisasnon sakasinon nano. Nanoto, iwaa kaitania ii mende iima kotogi. ⁵Jiisasnon nama onjoma qaro, “Alauruna, sora mon horoju me qaago?” Jero meleema “Qaago!” jegi.

⁶“Qaago!” jegi kokaen jen koton onono, “Onjo mono misagia wanjo dindinaagen giligi kemero saanon sora mokoloowuya.” Ii moma misagia giligi sora seiseiya kemen ologogitiwaaajon horonin koubajen amamaan horon susugogi.

⁷Kaen kolooro Jiisaswaa wombo gowokoya iikanon Saimon Piito kokaen ijoro, “Ii mono Ponja!” Kaen jero Pombaa qata moma opoqiisiagadeen somonjon laligorotiwaaajon selekopaaya kokosiin iikanondeen apu anjonon lugun kemero. ⁸Yonjonon sakasin koorononon 100 miita kawaa so kosianon kema laligogi. Kawaaajon Piitonon kemen keno gowoko tosaana yonjonon wanjo loqanon qen nanjon kema misa sorayawo horogi wanjo gematanon karo.

⁹Kaen kan sakasinon riin iikanon iwoi kokaen iigi: Gere jero lokotanon sora jejeta ano bered raro. ¹⁰Ii iigi Jiisasnon kokaen injoro, “Onjo keteda koi sora horojuti, mono iikanona tosaana menj koi kawu.”

¹¹Ii jero Saimon Piitonon moma wanjonon uma misa hororo sakasinon uro. Uro honja 153 iigi. Misa ii sora somata seiseiya yonjonon saa qegito, misanon kilen mende riiro. ¹²Honja ii iigi Jiisasnon kokaen injoro, “Mono kan gomaambawaa neneya newu.” Kaen jero moma kan “Ii Ponnanaga,” kaen moma kotogito, gowoko yonjoononga monjon “Gii moronon?” kaen qisimambaajon uulombo moma mende qisiro. ¹³Mende qisiroto, Jiisasnon kema bered menj onjoma sora kaanagadeen mendeema onono.

© 21.3 Luuk 5.5 ^d 21.6 Luuk 5.6

¹⁴Jiisasnoŋ koomunonŋa waama gowokouruta asuginŋ oŋono indinŋ karooŋ kolooro. Kianŋ.

Jiisasnoŋ Piito mombo kuuŋ meŋ kotiuro.

¹⁵Gomaambawaa neneya negi tegoro Jiisasnoŋ Saimon Piito-waajonŋ kokaenŋ ijoro, “Saimon Jombaa meria, alauruga koi yoŋononŋ nii uugianonŋ jopagonŋ nomakejuti, giinonŋ ii unuugunŋ mamaga jopagonŋ nomakejanŋ me qaago?” Ii moma kokaenŋ meleeno, “Oo Poŋ, nii uunanonŋ jopagonŋ gomakejenŋ. Gii noo wombo alana koloojanŋ. Ii geenŋgo saanonŋ mojanŋ.” Kaenŋ meleeno Jiisasnoŋ ijoro, “Gii mono noo lamauruna melaa unuaginŋ laligowa.”

¹⁶Kaenŋ ijoro indinŋa woi qisinŋ muro, “Saimon Jombaa meria, gii oŋanonŋ jopagonŋ nomakejanŋ me qaago?” Ii moma kokaenŋ meleeno, “Oo Poŋ, nii goojonŋ ama nomakeja. Gii noo wombo alana koloojanŋ. Ii geenŋgo saanonŋ mojanŋ.” Kaenŋ meleeno Jiisasnoŋ ijoro, “Gii mono noo lamauruna galeŋ koma oŋoma laligowa.”

¹⁷Kaenŋ ijoro indinŋa karooŋ qisinŋ muro, “Saimon Jombaa meria, gii mono oŋanonŋ womboganonŋ noojonŋ ama gomakeja me qaago?” Kaenŋ qisinŋ muro uujoŋpawaa qiqisia motoonŋgo iikayadeenŋ qisiro indinŋa karooŋ koloorotiwaajonŋ Piitononŋ wosobiri moma meleema kokaenŋ jero, “Oo Poŋ, gii iwoi kuuya saanonŋ modaboroŋjanŋ. Gii wombo alana koloojanŋ. Giinonŋ mono geenŋgo ii awaagadeenŋ mojanŋ.” Kaenŋ jero Jiisasnoŋ ijoro, “Gii mono noo lamauruna unuaginŋ laligowa.”

¹⁸“Niinonŋ qaa hoŋa toonŋ moŋ kokaenŋ jewe moba: Gii sagbili laligonŋ geenŋgo selekopaaga somonŋgonŋ kana kanonŋ me kanonŋ kemanjenŋ siinŋ mobagatiwaa so saanonŋ kema kanŋ laligona. Kaenŋ laligonŋ waanato, eja waŋa koloowagati, kambanŋ iikanonŋ boroga boraana moŋnonŋ kanŋ opo selekopaaga somonŋgonŋ goma kana moŋgenŋ mende kemambaajonŋ mobagati, mono iikanonŋ guama kembraa.”

¹⁹Jiisasnoŋ gejatootoo qaa kaenŋ jenŋ Piito komuwaatiwaa qaa saanŋa inŋisaano. Iinonŋ koomu tania moŋ komuro Anutuŋwaa qabuŋaya somariiwaatiwaajonŋ romonŋgonŋ ii jero. Qaa ii jenŋ iwaajonŋ ijoro, “Gii mono kanŋ nii notaanŋ laligowa!” Kianŋ.

Jiisasnoŋ Piitowo gowoko mombaa qaaya aminŋ mori.

²⁰Piitononŋ Jiisaswo kema eleema Jiisaswaa wombo gowokoyanonŋ gemagaranonŋ karo iiro. Gowoko iikanonŋ kianŋkomu lama negiti, iikanonŋ waŋanonŋ Jiisaswaa totoyanonŋ laarinŋ jero, ‘Poŋ, goononŋ memelolo eja ii morononŋ?’ ²¹Gowoko iikanonŋ kanagaranonŋ karo Piitononŋ ii iima Jiisas kokaenŋ qisinŋ muro, “Poŋ, gowoko koi kawaanonŋ mono nomaenŋ koloowaa?”

²²Qisinŋ muro kokaenŋ ijoro, “Niinonŋ iwaa laaligo arenŋa kaenŋ me kaenŋ ambenagi, ii mono goo majakakaga qaago. Niinonŋ kokaenŋ moma

jewenaga, ‘Iinonj mende koomu laligonj uro niinonj namononj mombo kamaŋatiwaa kambaŋanonj toroqen jaawo laligonj unaga,’ qaa ii iwaa qaaga koloonaga. Gii mono iwaa qaa mesaonj geengaa laaligoga meagonj galeŋ koma aonj noo gemananonj kaŋ nii notaŋj laligowa.”

²³Qaa kaen jero tosianonj tondu moma jeŋ seigi uumeleenj alaurunana yonoo batugianonj qaa ii kokaen jeŋ soogi, “Gowoko iikanonj mende komuwaa.” Kaen jeŋ soogito, Jiisanonj jaawo tetegoya qaa laligonj ubaatiwaajonj mende jeroto, qaa kokaen jero, “Niinonj iwaa laaligo areŋa kaen me kaen ambenagi, ii mono goo majakakaga qaago. Niinonj kokaen moma jewenaga, ‘Iinonj mende koomu laligoro niinonj namononj mombo kamaŋatiwaa kamba-ŋanonj toroqen jaawo laligonj unaga,’ qaa ii iwaa qaaga koloonaga. Gii mono iwaa qaaya mesaonj geengaa laaligoga meagonj galeŋ koma aonj laligowa.” Kiaŋ.

Neeno ii kuuya jaananonj iima naŋgonj oonj oŋonjeŋ.

²⁴Gowoko iikanonj iwoi ii jaayanonj iima laligonj iikawaa so ii naŋgonj jeŋ asariŋ Oligaa Buŋa koi ooro. Korebore oŋononj gowoko iikawaa kania mojuŋtiwaajonj ama saanonj naŋgonj kokaen jeŋ laligowu, “Iinonj qaa naŋgonj jeroti, iikanonj mono qaa hoŋa toonj kolooja.”

²⁵Jiisanonj gawonj meŋ angoletotoosaŋa seiseiya ii kaŋa-gadeenj ama meŋ laligoro. Iikawaa sundugia motomotoonj ii kuuya tororo oowonagati eej, mono buk papia borana borana seiseiya koloogi kantri so papia kowi miri (laibreri) kuuya kanonj aniŋ saa qeŋ ologoro tintiŋa monj mende sokonaga. Kaen romonjojeŋ.

Aposol Gawoŋ Meme

Uŋa Toroyanoŋ aposol inaan oŋono gawoŋ megi.

Jeŋ-asa-asari

Dokta Luuknoŋ buk qata “Kraistwaa Oligaa Buŋa” oŋo sunduya toroqer buk qata “Aposol gawoŋ meme” ooro. Jiisasnoŋ gowokouruta mutuya kuma oŋono Uŋa Toroyanoŋ sololoŋ oŋono Kraistwaa buju qaa jeŋ seigiti, Luuknoŋ iikawaa sunduya asuganoŋ amambaajoŋ moma kokaer (1.8) ooro, ‘Yoŋonoŋ ii Jerusalem sitinoŋ kanaŋ Judia prowins sokoma Samaria prowinsnoŋ kema toroqer baloŋ goraayanoŋ eu emu leelee keŋgi sokondaboroŋ keno.’ Wala Juuda kanageso uutanoŋ gawoŋ megi uugia meleema gbiligi Kraistwaa qemburuŋ kanaŋ qer seŋ kema kema kantria kantrio sokono uumeleer kanageso yoŋoo wanŋgiaga kolooro. Sunduya weŋgojuti, Luuknoŋ iyoŋoo uugia meŋ kamaamambaajoŋ kaparaŋ koma qaa kota woi kokaer oŋo asariro,

1) ‘Kraistwaa alaurutanoŋ Room mindimindiri gawman ii tuarenjeŋ mende ama oŋoma laligoju. Yoŋonoŋ ii meŋ kamaaŋ ambutiwaajoŋ toropere mende anju. Tosianoŋ kaer mobuyagati, ii bombongaoya eer waababo.’

2) ‘Juuda yoŋonoŋ jiŋo gawoŋ megi qereweŋa kolooro hoŋa asugiwaatiwaajoŋ mamboma laligogiti, Jiisasnoŋ mono hoŋa ii meŋ kaŋ oŋono.’ Qaa kota ii.

Jiisaswaa Buŋa qaaya kuuŋ jeŋ seŋ zioz kanaŋ meŋ kotiigi toroqer keno uumeleer yoŋoo tuuŋgianoŋ somariiro. Iikawaa so “Aposol gawoŋ meme,” sundu ii juno qaa bakaya waŋa karoŋ kokaer koloju: 1) Jiisasnoŋ Siwe gomanŋ uro gowoko yoŋonoŋ Jerusalem laligogi Kraistwaa Buŋa qaayanoŋ kanaŋ qemburuŋ qero. 2) Eŋ somariŋ Palestin balombaa prowins tosidanoŋ keno. 3) Mombo somariŋ kantria kantria Batugaranoŋ Kowe liligoŋ rama keŋjuti, ii sokoma tetegoyanoŋ siti waŋa Room kanŋ keno.

“Aposol gawoŋ meme” iikawaa qaa waŋa ii Uŋa Toroyaa kania ano gawoŋ meme. Aposol ano momalaari ejemba yoŋonoŋ Yambuyambu dologaa (Pentekost) kambaŋanoŋ Jerusalem qama kooligi Uŋa Toroyanoŋ ku-usuŋawo uugianoŋ kemero. Uugianoŋ kemeŋ sololoŋ meŋ kotiŋ oŋono deema kantri liligoŋ gawoŋ megi hoŋa kania kania kolooro. Zioz ejemba ano yoŋoo jotamemeya yoŋonoŋ Kraistwaa Buŋa qaa ii kanakanaiyanoŋ nomaer jeŋ laligogiti, Luuknoŋ iikawaa qaaya ooro ii saanoŋ buk kokanoŋ weŋgoŋ moboŋa. Ejemba uugia meleema

mindirin nanḡon aon laligogiti, iyononon Buḡa qaawaa ku-usuḡa moma kotogi gomaḡ so asugiro. Nomaen asugiroti, Luuknon iikawaa sunduya oon Uḡa Toroyaa ku-usuḡa qendeema nononja.

Buk kokawaa bakaya waḡa 4 ii kokaenḡ:

1. Buḡa qaa nanḡon jewombaaḡon jojorigi 1.1-26
 - a) Jiisasnon jeḡkooto ama Uḡa onḡommbaaḡon jero 1.1-14
 - b) Juudas Iskariotwaa kitia Matias metogogi 1.15-26
2. Jerusalem sitinon Buḡa qaa nanḡon jeḡi 2.1–8.3
3. Judia ano Samaria Buḡa qaa nanḡon jeḡi 8.4–12.25
4. Poolnon misin gawon meḡ laligoro 13.1–28.31
 - a) Misin gawon liligon meḡi indin 1 kolooro 13.1–14.28
 - b) Jerusalem ajoajoroo ama qaa somonḡogogi 15.1-35
 - c) Misin gawon liligon meḡi indin 2 kolooro 15.36–18.22
 - d) Misin gawon liligon meḡi indin 3 kolooro 18.23–21.16
 - e) Pool Jerusalem, Sisaria ano Room kapuare mirinon raro 21.17–28.31

Jiisasnon zioz kanairo.

1 ¹“Oo Tiofilus, Luuk niinon sunduna mutuya ooweti, iikanon Jiisasnon gawon kanain meḡ liligon ejemba kuma onḡoma laligoroti, iikawaa sunduya kuuya arenḡon ambe iina. ²Jiisasnon gawon meḡ wasiwasi eja aposoluruta meweenḡon kuma onḡoma laligon Uḡa Toroyaa ku-usuḡ qaganon gawon mewutiwaajaḡon jeḡ koton onono. Ii onono Anutunon wano Siwenon uro. Niinon sunduna ooweti, ii iikanon oodaborowe. Kete iikanoḡa sundu ii toroqen oomaḡa.

³Jiisasnon siimbobolo moma komuḡ koomunonḡa waama ween 40 namonon toroqen laligoro. Laligon kambaḡ iikanon aposoluruta indinḡa mamaga asugin onḡoma Anutu bentotoḡaa kania toroqen jeḡ asarin onḡoma laligoro. Kaen laligon aiwese tani kania kania meḡ qendeema onono. Yoḡonon ii iima Jiisasnon gbilin laligoji, ii saanon moma yagogi. Aiwese iigiti, iyononon ii nanḡon jeḡ dangunu kaḡa nanju ano moḡnon ii qewagommbaaḡon amamaawaa.

⁴^bKambaḡ moḡnon yoḡowo motoon laligon kokaen jeḡ koton onḡoma inḡjoro, “Onḡo Jerusalem siti koi uulaḡawo mende mesaowu. Maḡnanon ‘Kalen uugianon ama onḡomaḡa,’ jeḡ qaaya somonḡoro inḡjoweti, ii mono hoḡawo koloowaa. Onḡonon mono iikawaajaḡon mamboma laligowu.

⁵^c“Wala Jonon ejemba oo toonon mulu meḡ onḡoma laligoroto, Anutunon kambaḡ mende koriro Uḡa Toroya uugianon ama iikanon mulu meḡ onḡombaa.” Kiaḡ.

^a 1.1 Luuk 1.14 ^b 1.4 Luuk 24.49 ^c 1.5 Mat 3.11; Maak 1.8; Luuk 3.16; Jon 1.33

Jiisasnoŋ Siwenonŋ uro.

⁶Aposol yoŋononŋ kambanŋ moŋnonŋ ajoroogi Jiisasnoŋ batugianonŋ asugiro kokaenŋ qisiŋ mugi, “Poŋ, giinonŋ kambanŋ kokaamba me naa kambanonŋ Israel kantriwaa totonŋ ii mombo kuuy meŋ kotiiwaga?”

⁷Qisiŋ mugi kokaenŋ injjoro, “Amanonŋ iyaŋaa ku-usuŋ qaganonŋ gbani ano aua kambanŋ areŋgoŋ anota eji, ii oŋononŋ mobutiwaa so qaago.

⁸^dIi qaagoto, Uŋa Toroyanonŋ kamaaŋ uugianonŋ kemebaati, iinonŋ mono ku-usuŋ oŋono letoma noo kaniana naŋgoŋ jeŋ laligowu. Ii Jerusalem sitinonŋ kanaiŋ Judia prowins sokoma Samaria prowinsnoŋ kema liligonŋ toroqenŋ balonŋ goraayanonŋ eu emu leelee kenŋi sokondaboronŋ kema.”

⁹^eJiisasnoŋ qaa ii injjondabororo Anutononŋ jaagia qaganonŋ meŋ waaro koosunonŋ kamaaŋ esuuro eukanonŋ uro iibombaajonŋ uugi uro ayayoogadeenŋ kono moŋgama naŋgi.

¹⁰Kaenŋ uro sombinonŋ eu iigigiinŋ naŋgi iikanondeenŋ eja woi malekugara tualalakota yorononŋ kosogianonŋ asugij nani. ¹¹Nama kokaenŋ injjori, “Galili eja oŋo mono naambaajonŋ sombinonŋ eu uuŋgadeenŋ nanju? Anutononŋ Jiisas koi oŋoo batugianonŋga wama Siwe gomanonŋ eu uro iijuti, iinonŋ mono tani kaanŋadeenŋ mombo eleema kamaawaa.” Kiaŋ.

Juudas Iskariotwaa kitia Matias meweengogi.

¹²Kaenŋ injjori aposol yoŋononŋ Jerusalem siti kosianonŋ baŋa qata Oil gere baŋa kanonŋa eleema kamaaŋ 1 kilomiitawaa so kaŋ sitinonŋ kougi^f ¹³^gJerusalem kouma miri uuta moŋ qaganonŋ kanonŋ rama laligogiti, iikanonŋ kema ugi. Ugiti, iyoŋoo qagia ii kokaenŋ: Piito, Jon, Jeims ano Andruu; Filip, Tomas, Bartolomyuu ano Matyuu, Jeims Alfiuswaa meria, Saimon Zelot politik ejaga ano Juudas Jeimswaa meria^h ¹⁴Eja kuuya yoŋononŋ uumotoonŋ ama emba yoŋowo kaparaŋ koma qama kooliŋ laligogi. Yoŋoo batugianonŋ Jiisas kouruta ano nemuŋa Maria yoŋononŋ kaanŋgadeenŋ laligogi.

¹⁵Qama kooliŋ laligonŋ weenŋ moŋnonŋ momalaari ejemba jaŋgogia 120 kawaa so ajoroogi Piitononŋ batugianonŋ waama qaa kokaenŋ jero, ¹⁶“Eja alauruna, Jiisas meŋ somonŋgogiti, Juudasnoŋ iyoŋoojonŋ kana qendeeno. Uŋa Toroyanonŋ Juudaswaa qaa ii waladeenŋ kiŋ Deiwidwaa uutanonŋ saŋe ano jetanonŋ jero Ondino buk (Buk Song) kanonŋ oogita eji, iikanonŋ mono hoŋawo kolooro. ¹⁷Jiisasnoŋ Juudas meweengoro ananaa tuuŋnonŋ moŋ laligoro gawonŋa mewaatiwaaajonŋ kuuro wasiwasi eja waŋa aposol kolooro.

^d 1.8 Mat 28.19; Maak 16.15; Luuk 24.47-48 ^e 1.9 Maak 16.19; Luuk 24.50-51

^f 1.12 Juuda yoŋononŋ 1,100 miita ii Sabat kendononŋ mende uuguŋ kemakegi. Kawaaajonŋ Kana qaa mende uuguŋ kagi. ^g 1.13 Mat 10.2-4; Maak 3.16-19; Luuk 6.14-16

^h 1.13 Zelot paati yoŋononŋ aŋgiaa nanaŋ mewombaajonŋ Room mindimindiri gawmambo toropere ano uugere ama laligogi.

18ⁱ“Juudasnoŋ nanamemeŋ bologa ano sewaŋa mugi meŋ iikanonŋ balonŋ koria moŋ sewaŋa mero. Ii meŋ iikanonŋ aro aonŋ waŋanonŋ meleema balononŋ kuuro tomeŋa juno kera korojoŋa data koga ii kuuya ujuŋgonŋ kouma kamaaro. 19Kaenŋ kolooro Jerusalem ejemba kuuya iikawaa bujuya modaboronŋ balonŋ iikawaa qata iyaŋgiaa qaanonŋ Akeldama qagi. Ii ananaa qaanonŋ Sa Balonŋ koria.”

20^jPiitononŋ toroqenŋ kokaenŋ injjoro, “Ondino (Buk Song) kanonŋ qaa moŋ kokaenŋ oogita eja,

‘Miria mono bemeŋa koloonŋ gbameŋa namba. Ii moŋnonŋ toya mende koloonŋ laligoro mirigadeenŋ namba,’
ano qaa moŋ kokaenŋ eja,

‘Moŋnonŋ saanonŋ iwaa dunduŋanonŋ galenŋ gawonŋ meŋ namba.’

21-22^k“Kawaajonŋ ama nono eja moŋ meweŋgonŋ kuuniŋ nonowo jotamemeya koloonŋ danŋunu kaŋa nama Jiisasnoŋ koomunonŋga waaroti, iikawaa Buŋaya nanŋonŋ jeŋ laligoro sokombaa. Jononŋ Jiisas oomulu meŋ muro Poŋnonŋ kambaŋ iikanondeenŋ qenjaaronŋ kema gawonŋ kanaiŋ meŋ nonoo balononŋ liligonŋ kema kaŋ laligoro Anutunonŋ batunananondeenŋ wama uro. Eja kambaŋ kuuya iikanonŋ tuuŋnananonŋ motoonŋ laligonŋ kouniŋi, mono iyoŋoononŋga moŋ meweŋgoniŋ sokombaa.”

23Piitononŋ kaenŋ injjoro ejawaa moŋgama eja woi qagara qagi. Moŋ qata Joosef, qata moŋ Barsabas ano qata moŋ Jastus. Eja mombaa qata Matias. 24Qagara qama kokaenŋ qama kooliŋ jegi, “Oo Poŋ, gii ejemba uunana korebore moma kotojaŋ. Kawaajonŋ gii eja koi yoroononŋga moroga meweŋgojaŋi, ii mono qendeema nonomba. 25Juudasnoŋ gbiŋgbaonŋ ama dogonŋ kamaanŋ aposol gawonŋ mesaonŋ kileŋaa so tiwilaanŋ kemeroti, iwaa dunduŋanonŋ eja moŋnonŋ mono aposol koloonŋ nama wasiwasi ejawaa gawonŋ meŋ laligowaa. Qaa ii onŋanonŋ.”

26Kaenŋ jeŋ yoroo unju (kaas, lot) kuugi Matias asugiro. Asugiro aposol 11 yoŋoo batugianonŋ duŋ moŋ mugi tuuŋgianonŋ toroqero. Kiaŋ.

Uŋa Toroyanonŋ kamaanŋ gowoko uugianonŋ kemero.

2 1^lJiisasnoŋ komuroti, kambaŋ iikanonŋa sonda 7 tegoro weenŋ 50^m iikanonŋ yambuyambu kambaŋa kaŋ kuuro uumeleenŋ ejemba kuuya yoŋononŋ ajoroonŋ kendonŋ ragi. 2Ragi Sombinonŋga iwoi moŋ obabaŋ bilisik kaŋa kamaaro otonŋ somata asugiro mogi. Raidimbononŋ qeŋkeji, mono iikawaa tani kaŋa asugiŋ kamaanŋ miri ragiti, ii kuuya saa qero. 3Miri saa qeŋ iwoi iikanonŋ deenŋqeema seiŋ gere bolanŋ kaŋa waŋgia qaganonŋ uro iigi.

ⁱ 1.18-19 Mat 27.3-8 ^j 1.20 Ond 69.25; 109.8 ^k 1.22 Mat 3.16; Maak 1.9; 16.19; Luuk 3.21; 24.51 ^l 2.1 Lew 23.15-21; Dut 16.9-11 ^m 2.1 50 ii Griik qaanonŋ Pentekost.

⁴Kaen asugiro Uŋa Toroyanonŋ kuuya yoŋoo uugia saa qero kantri tosia yoŋoononŋ qaa kanaiŋ jegi. Uŋa Toroyanonŋ sololoonŋ qaa saŋe anotiwaas so asuganonŋ jegi.

⁵Juuda ejemba tosianonŋ Anutu goda qeŋ kantri kania kania sombin baatanonŋ rama kenjuti, iikanonŋ deema kema laligonŋ Jerusalem eleema kagiti, tosia iikaŋa ii sitinonŋ laligogi. ⁶Kaen laligonŋ otonŋ somata ii moma ejemba tuuŋ mamaganonŋ kouma ajoroogi. Ajoroonŋ nanŋi momalaari ejembanonŋ qaa morota morota jegiti, ii kuuya moma aŋo aŋo moma asariŋ iikawaajonŋ aaruŋ kiko aŋgi.

⁷Kiko ama waliŋgonŋ kokaenŋ jegi, “Mobu! Eja koi qaaya qaaya jejuti, iyoŋononŋ mono kuuya Galili ejembaga kolooju me?” ⁸Nono kantri morota morota kanonŋ koloonŋ kouma laligoninŋ yoŋononŋ mono nomaenŋ ama laligonŋ somariinŋ kantrinanaa so qaanana aŋa aŋa jegi mojonŋ? ⁹Nono Partia ejemba, Midia ejemba ano Eelam ejemba koi nanjonŋ. Nono tosianonŋ Mesopotemia laligoninŋ. Tosianonŋ Judia laligoju ano tosianonŋ Kapadosia gomanonŋ laligogi. Ejemba tosianonŋ Pontuswaajonŋ, tosianonŋ Eisia prowinswaajonŋ koloojonŋ ano yoŋononŋ ananaa qaanonŋ qaa jegi mojonŋ.

¹⁰“Tosianonŋ Frigia gomanŋ mesaonŋ koi kaŋ laligoju. Tosianonŋ Pamfilia taonŋ mesaogi. Tosianonŋ Iijipt kantrinonŋ laligogi. Tosianonŋ Sairini gomanŋ leegeŋ Libia kantrinonŋ laligogi. Tosaŋa nono Room sitiga tawatawaga koi kaŋ laligojonŋ. ¹¹Nono tosianonŋ Juuda ejemba koloonŋ laligojonŋ ano tosianonŋ kantri tosianonŋ koloonŋ kanageŋ Juuda ejemba kolooninŋ. Kaŋa nanjonŋ ano yoŋononŋ qaa jegi nono qaanana motomotoonŋ ii saanonŋ moma kotojonŋ. Nonoononŋga tosianonŋ wato qata Kriit mesaonŋ kowe kotonŋ kagi. Tosianonŋ Arebia qaa jeŋkeju. Nono kaŋanonŋ laligojonto, yoŋononŋ aisoonŋ Anutunonŋ aŋgoletu uuta anoti, iikawaa kania ii ananaa qaanonŋ aŋa aŋa jegi mojonŋ.” ¹²Kaen jeŋ kuuya yoŋononŋ aaruŋ mogi sooboo kono iyaŋgia kokaenŋ jeŋ qisiŋ aogi, “Koi kawaa kania mono nomaenŋ?” Kaen qisiŋ aonŋ qaa moŋgama tompinŋ nanŋi.

¹³Tompinŋ nanŋgito, tosianonŋ mepaqepae ama kokaenŋ jegi, “Yoŋononŋ wain apu naaŋawo mamaga neŋ eŋkalolonŋ kolooju.” Kaenŋ.

Piitononŋ Uŋa Toroyaa kania jeŋ asariro.

¹⁴Kaen jegi Piitononŋ aposol 11 yoŋowo motoonŋ waama nama kotakota qama ejemba tuuŋ ii kokaenŋ inijoro, “Alauruna, Juuda ejemba ano ejemba kuuya Jerusalem laligojuti, niinonŋ iwoi koloojiwaa kania jewe mono geja ama mobu. ¹⁵Oŋo tosianonŋ nonoojonŋ kokaenŋ jeju, ‘Yoŋononŋ apu kotiga negi uugianonŋ eŋkalolonŋ kolooja.’ Kaen romonŋgojuto, nonononŋ iikaŋa mende koloojonŋ. Koi gomaambawaa 9 kilok kolooja. Gomaamba ii apu nene kambanŋ qaago. ¹⁶Qaagoto, gejatootoo eja Joelonŋ Buŋa qaa kokaenŋ jeroti, iikanonŋ mono hoŋawo kolooja,

- 17 "Anutunonj jeja: Pombaa kaka kambananonj toriwaati, niinonj kamban iikanonj Ujana Toroya maabe ejemba kuuya yonoo qagianonj ubaa. Uma sololonj kotonj kondoonj onono kokaenj koloowaa:
 Onoo meraboraurugianonj gejatootoo qaaya qaaya jenkebuya.
 Onoo gbaworo saraņurugianonj jaagia meleeno unjaya unjaya iimakebuya.
 Onoo ejemba wana yonononj gaonj kuukuu iimakebuya.
- 18 Ujana Toroya maamanjati, ii eja ano emba noo welenj qen laligowuti, iyonoo qagianonj kaņagadeenj uro gejatootoo qaa jenkebuya.
- 19 Niinonj angoletto sombinonj ambe uugi eu uro iibuya ano namononj aiwese ii kokaenj iibuya:
 Iwoi sayawo, gere bolanj uuta ano kaaso kondunjawo ii asugiwuya.
- 20 Ween jaayanonj pangamanj mero koiņnonj ososaan sa kaņja koloowaa.
 Kaenj kolooro iikawaa gematanonj Pombaa kamban somatanonj mono kaj kuuwaa.
 Ween ii akadamu ano qabunjayawo.
- 21 Daen yonoononga moņnonj Pombaa qata qama kooliwaati, Anutunonj mono ii hamo qen muro letombaa.' Joelnonj kaenj oorota eja.

22 "Oo Israel ejemba, onjo mono geja ama qaa koi mobu: Anutunonj Jiisaswaa laaligo kambananonj sololonj muro laligoro angoletto, aiwese ano kaiyaka esunmumuyawo ii onoo batugianonj balononj asuganonj asugiro. Onjo ii saanonj moju. Anutunonj iwoi ii koloonj munj iikaanja kanonj Nazaret eja iikawaa kania nanonj jenj qendeema onjoma laligoro.

23 "Anutunonj wala eenjanonj Jiisaswaa qaa waladeenj somonjonj moma kotonj kokaenj jerota eja, 'Hamoqeqe Toyanonj mono eja jotamemeya onoo borogianonj kamaawaa.'

Qaa iikawaa so Anutunonj Jiisas mende anjonj kono onoo borogianonj kamaaro. Kaenj kamaaro onjo komuwaatiwaaonj qagi waba kantri gawman yonononj Mooseswaanonj Kana qaa mende moma kilenj jenj kotogi borogianonj Jiisas qelanjinj menj maripoononj qegi komuro. Komuroto, sayanonj mono onoo qagianonj urota eja. ²⁴PJiisasnonj komuroto, koomuwaa kasa gbadoyanonj kamaaro koomu Toyanonj ii somonjonj kamban koriga galeņ koma mumambaajonj amamaaro. Ii Anutuwaanonj mende sokono. Kawaajonj iinonj ii menj gbilinj koomuwaa

ⁿ 2.17-21 Joel 2.28-32 ^o 2.23 Mat 27.35; Maak 15.24; Luuk 23.33; Jon 19.18

^p 2.24 Mat 28.5-6; Maak 16.6; Luuk 24.5

siimboboloyanongga metogoro waaro. ²⁵ ‘Kinj Deiwidnoŋ Jiisaswaajonj kokaenj jerota eja,

‘Niinonj taraturu ama tama nuwabotiwaajonj Poŋonj boro dindinanonj laligoja.

Iinonj kambaŋ so kooronanonj nano uŋauŋa kaanja iima laligojenj.

26-27 Kaenj laligonj komumanjato, koomuwaa gomanonj kemebe gema mende nuwaa.

Giinonj geengaa wombo eja soraaya tak-kootoya nii mono metogonj nona qasirinonj ej mende gisaamaŋa.

Kawaajonj uunanonj korisoro moma buunanonj renduŋj rii qama laligojenj.

Selenanonj kaanagadeenj gbilinj waabaatiwaajonj ama mamboma jejeromonjromonj ama haamo menj ewaa.

28 Giinonj laaligo kotigaa kania qendeema nona moma kotomaŋa.

Niinonj goo jaasewanŋanonj pondanj laligowe giinonj uuna korisorononj menj saa qewaa.’ Deiwidnoŋ Jiisaswaajonj kaenj jerota eja.

²⁹ ‘Oo alauruna, Piito niinonj beŋ ambonana kinj Deiwidwaa kania ii awasaŋkaka qaganonj asuganonj kokaenj jenj asarimaŋa: Deiwidnoŋ komuro roŋ konji qasirianonj kete batunananonj koi eja. ³⁰ ‘Deiwidnoŋ gejatootoo ejaga koloonj laligoroti, iinonj kokaenj moro: Anutunonj gbiliuruta yonoonongga monj meweengonj kuuro iyaŋa kaanja eja pombaa duŋ rarayanonj raba. Anutunonj qaa ii somonjonj jojopaŋ qaanonj jenj kotiinj laligoro. ³¹ Monjonj rabaati, ii waladeenj iima moro. Hamoqeqe Toya Kraist iinonj koomunonjga waabaati, Deiwidnoŋ ii moma kokaenj jero,

‘Kraistnoŋ laligonj komuwaato, koomuwaa gomanonj kemero Anutunonj ii gema mende qero ewaa.

Iwaa sele busuya ii mende mesaoro qamoyanonj qasirinonj mende gisaawaa.’

³² Anutunonj Jiisas menj gbiliro waaro iikaanja kanonj qaa ii honjawo kolooro. Nono kuuya ii jaa konananonj iima nanjonj jenj dangunu kaanja nanjonj. ³³ Jiisasnoŋ waama laligonj Anutunonj wano uma boro dindinanonj raja. Iikanonj rama Maŋanonj Uŋa Toroya wasiwaatiwaajonj jenj somonjgoroti, iinonj (promis) ii moma ii maaro kamaaro honja kete koi asugiro iima moju. ³⁴ ³⁵ Deiwidnoŋ Siwenonj mende uro. Iinonj aŋo qaa kokaenj jerota eja,

‘Anutunonj Siwe gomaŋj uutanonj neenaa Poŋnaajonj kokaenj jenj kotoŋo moro:

Giinonj mono kanj boro dindinanonj asamararanj koi kanonj kamaanj rama laligowa.

[¶] 2.25-28 Ond 16.8-11 [†] 2.30 Ond 132.11; 2 Sml 7.12-13 ^{*} 2.34-35 Ond 110.1

35 Kaerj rama laligona niinonj kambanj biiwianonj koi kanonj tuarenjenjuruga riinj riitama haamo ama onjomaŋa. Haamo ama onjombe yonjononj tama kemenj siimbobolo moma saama kana doga kaanŋa koloowuya. Kaanŋa koloogi giinonj saanonj waama yonjoo qagianonj riinj aisoonj laligowa.’

36 “Oo Israel ejemba, onj Jiisas maripoononj qegi komuroto, Anutunonj Jiisas ii kuuro Ponj ano Hamoqeqe Toya Kraist koloonj nonoma laligoja. Israel tuunj kuuya onj mono iikawaa kania moma yagowu.”

37 Piitononj kaerj jero ejemba tuunjonj moma uugia qosono Piito ano aposol tosaanŋa ii kokaerj injjogi, “Eja alaurunana, nono mono nomanomaerj aninj sokombaa?”

38 Injjogi Piitononj kokaerj injjoro mogi, “Onj mono uugia meleembu. Motomotoonj uugia meleengitiwaa so nonononj mono Jiisas Kraistwaa qatanonj oo mulu menj onjomboŋa. Ii onjoninj Anutunonj sinjisonjgogia sonjgbama mesaonj Unŋa Toroyaa kalenŋa ii buŋa qerj onjombaa. 39 Anutunonj Unŋa ii onjomambaajonj jerj somonjgoroti, qaa ii mono onjooŋjia ano onjoo gbiliurugia onjoojonj ama jero. Onjoojonj ama tosaanŋa koriganonj kema laligogi Anutu Ponjnananonj onjoombaati, iinonj soomonjgo qaa (promis) ii mono kuuya onjoojonj ama kaanŋagadeerj jerj somonjgorota eja.”

40 Piitononj kaerj injjonj toroqerj qambanjmambanj qaa tosaanŋa mamaga iikanonj uugia kuunj kokaerj jero, “Ejemba irinjqirinj koi namononj laligojuti, Anutunonj ii hamo qerj onjono letombutiwaajonj moja. Yonjowo siimbobolo mokoloowubotiwaajonj mono uugia meleema ejemba doogoya ii jawo ama onjomesaowu.” 41 Piitononj kaerj jero ejemba jaasoonjgoyanonj qaaya moma anjgonj konjgi oomulu menj onjongi. Ii menj onjongi kanagesogianonj toroqegi janjogianonj weenj iikanonjadeerj 3,000 kawaa so somariiro. Kiaŋ.

Momalaari yonjononj uugia somonjgonj aonj laligogi.

42 Uugia meleengiti, iyonjononj uumotoonj ama uugia somonjgonj aonj kambanj so aima ajoroogi aposol yonjononj Buŋa qaa kuma onjongi samonj kowoga ano nembanene motonj nej qamakooli gawonj menj laligogi. Pondanj laaligo kaanŋa laligogi.

43 Kaerj nama Anutuwaawaa qatanonj boliwabotiwaajonj jenenjoooro ama laligogi. Kaanŋa laligogi Anutunonj sololoonj onjono aposol yonjononj jetamemegia koloonj gawonj megj anjgoletu aiwese morota morota asugiro. 44 ‘Anutu moma laarigiti, iyonjononj kuuya laaligogia motoonj laligonj esuhina (tiwomaleku) iwoigia kuuya mindirinj motoonj menj laligogi.

45 Kaerj menj laligonj balonj esuhina iwoigia sewanŋa mewutiwaajonj anjgi sewanŋa onjongi karoti, ii batugianonj mojoqojoronj ama amamaagitiwaa

‘ 2.44 Apo 4.32-35

so mendeema anġun laligogi. ⁴⁶Kaen mindirin laligon suulan uumotoon ama kaban so jiwowon jigonon ajoroon laligogi. Bered ii miri so moton neŋ laligogi ano nembanenegia ii gbingbaonġia qaa korisoro qaganon rama neŋ laligogi. ⁴⁷Kaiyakagia kaen ama Anutu mepeseen laligogi ejemba kuuya yononon ii injisoroon laligogi. Injisooroon laligogi tuunġianon somariiro Ponon kaban so ejemba tosaan meŋ letoma onono uugia meleema mindimindiri areŋġianon toroqegi. Kiaŋ.

Piitonon eja meendangoya mon meŋ qeangoro.

3 ¹Juuda yononon mare so 3 kilok qama koolinġegi. Mare monon Piito Jon yoronon qamakooli kaban iikanon jiwowon jigonon uri. ²Uri iikanon eja mon nemun goron uutanonġa meendangoya koloon rama laligoroti, ii anġon kaŋ jiwowon jigowaa kiropo naguyanon anġi. Alaurutanon ween so kaŋ demberunon anġon kiropo nagu qata Nagu Iimasiinŋawo qagiti, iikanon anġi raro. Rama ejemba jigo goranon ugiti, iyononon moneŋ kaleŋ mubutiwaajon welema onoma laligoro.

³Kaen anġi raro Piito ano Jon yoronon jiwowon jigonon ubo jeri dodobobo iriima ii kaanadeen kalembaajon welema orono. ⁴Welema orono jaasewananon uun iima Piitonon kokaen ijoro, “Mono noro niriiba.”

⁵Kaen ijoro jaa suaŋa irigigiin iwoi mon borogaranonġa nombaotiwaajon mambono. ⁶Irigigiuro Piitonon kokaen ijoro, “Noonon silwa me goul moneŋ mende ejato, noonon iwoi mon eji, ii saanon gomaŋa: Gii mono Nazaret eja Jiisas, Hamoqeqe Toya Kraistwaa qatanon waama kamba!”

⁷Kaen ijon boria dindinanon meŋ kobibiuro waaro. Waaro kania ano gbako siita mono iikanondeen kotiuro. ⁸Kotiuro waama lugun yorowo jiwowon jigonon uma iikanon kema kaŋ torin qeŋ oron Anutu mepeseero. ⁹Kaen kema kaŋ Anutu mepeseen muro ejemba tuun kuuya yononon ii iigi. ¹⁰Ii iima kokaen jegi, “Eja koi kaleŋ mubonjwaajon jigowaa kiropo Nagu Iimasiinŋa-wowaa kosianon rama welema laligoroti, mono ii.” Kaen jeŋ moma mun “Selianon naa iwoiga kolooja?” jeŋ aarun newogia tegoro waligogi. Kiaŋ.

Piitonon jiwowon jigonon Buŋa qaa jero mogi.

¹¹Waligogi jejewelenwelen eja iikanon suulan Piito Jon yorowo motoon kema karo ejemba tuun korebore yononon uulanawo kosogianon kaŋ jiwowon jigowaa toton uutanon uma kin Solomombaa somben saraŋawonon ajoroon nama iigigiigi.

¹²Kaen iigigiigi Piitonon inŋiima kanain kokaen injoro, “Oo Israel alauruna, onon mono naambaajon iwoi koi iima aaruj? Naambaajon noro uun nirigigiiju? Eja koi kanon qeangon kana kema kaji, ii noroo esunon

me Anutuwaa Buŋa qaa tororo moma otaanjkejotiwaajonj ama qaago. Kaerj mende romonjgowu. ¹³“Ananaa ambosakonana Aabraham, Aisak ano Jeikob yonoo berj Anutunonj mono Meria Jiisas asamararanj muro jotamemeya uuta kolooro honja asugiro iiju. Onjo Jiisas ii meŋ balonj galenj yonoo borogianonj anji gawana Pailotnoj isamambaa qaaya somonjonj jeroto, onjononj Jiisas ii iwaa jaanonj qakooma gema qerj mugj.

¹⁴“Onjo eja dindinja ano soraaya ii gema qerj muŋ borosa meme eja monj isambaatiwaajonj kaparanj koma qama silama qisigi. ¹⁵Kaerj qama qisij iikaanja kanonj laaligowaa Toyanonj komuwaatiwaa qaaya jegi komuro. Komuroto, Anutunonj ii meŋ gbiliro koomunonga waaro. Norononj ii jaanaranonj iima nanjonj jeŋ iwaa danjgunu kaanja nanjo. ¹⁶Kaerj nama Jiisaswaa qata moma laariŋ muŋ laligojo. Eja koi iima moma mujuti, ii mono qa iikawaa ku-usunjonj meŋ kotiitiro nanja. Jiisasnonj sololonj norono momalaarinaranonj kolooro iikawaa qaganonj nama jeŋ kotori kana gbakoyanonj qeangoro onjo kuuya ii iiju.

¹⁷“Oo alauruna, Jiisas komumambaaonj kaparanj koŋgiti, onjononj ii mono poumapou qaganonj anji, ii mojeŋ. Onjoanji ano galenjurugianonj kaanagadeeŋ iwoi ama mugiti, iikawaa kania mende moma kotonj laŋ anji. ¹⁸Kaerj anjito, iikawaa kitia Anutunonj kokaerj ano: Anutunonj qaaya wala eejanonj gejatootoo ejembauruta kuuya sololonj onono waladeeŋ kokaerj jeŋ oogi, ‘Anutuwaa Hamoqeqe Toya Kraistnonj mono siimbobolo mobaa.’ Kawaajonj onjo kaerj anji Anutuwaanonj qaa iikanonj mono honjawo kolooro. ¹⁹Kawaajonj mono uugia meleema Anutuwaanonj eleema kagi singisonjgogia kotonj sonjbambaa.

²⁰“Anutunonj oyanboyanj Toya kolooja. Onjo eeŋ laŋ laligowubotiwaajonj Anutunonj Jiisas waladeeŋ meweengoro. Kawaajonj onjo mono uugia meleengi Hamoqeqe Toya Kraist wasiro onoononj karo iwo qokotaagi laaligogianonj gbiliro oyanboyanj kambangia kanj kuuwaa. ²¹Anutunonj monowaa monoyanonj kanaiŋ qaaya gejatootoo ejembauruta tak-kootoya kuuya ii sololonj onono waladeeŋ kokaerj jeŋ laligogi,

‘Anutunonj Hamoqeqe Toya anjonj koma muro Siwe gomanonj rama laligoro iwoi kuuya mombo arenjonj koloŋaniwaati, mono kambanj iikanonjadeeŋ wasiro Siwe mesaonj kamaawaa.’

Jiisasnonj qaa iikawaa so kamaanjanonononj karo.

²²“Moosesnonj kokaerj injjoro,

‘Ponj Anutunonj Juuda tuuŋ onjo batugianonga gejatootoo eja monj meŋ gbiliro waama Mooses nii kaanja koloowaa.

Iinonj geregiaga nama qaa injjowaati, mono ii kuuya geja ama moma teŋ koma laligowu.

^u 3.13 Eks 3.15 ^v 3.14 Mat 27.15-23; Maak 15.6-14; Luuk 23.13-23; Jon 19.12-15

^w 3.22 Dut 18.15, 18

23 *Morŋonŋ gejatootoo eja iikawaa qaaya mende tej kombaati, Anutuwaanonŋ kanageso oŋononŋ mono iwaa qaaya jej tegon tiwilaanŋ mubu.’

24 Gejatootoo ejemba Samuelwaanonŋa kanaiŋ kouma qaa jegiti, iyoŋononŋ mono korebore kaanagadeenŋ gejatootoo qaa kambanŋ kokaamba honjawo kolooji, ii waladeenŋ jej laligogi. 25^yAnutunonŋ ambosakonŋurunana yonŋowo soomonŋgo areŋa ama Aabraham kokaenŋ ijoro,

‘Goo gbiliuruga yonŋoononŋa morŋonŋ koloonŋ waabaati, Anutu niinonŋ mono iwaajonŋ ama namowaa ejemba tuuŋa tuuŋa kuuya kotuegonŋ oŋombe oyanŋboyanŋ kolooŋwuya.’

Anutunonŋ soomonŋgo qaaya ninisaano gejatootoo ejembanonŋ ii toroqenŋ jej kotiiŋ laligogiti, ii mono oŋoojonŋ ama anota eja. 26 Anutunonŋ Meria menŋ gbiliro waaro kotuegonŋ oŋombaatiwaajonŋ wasiro wala oŋoononŋ kamaaro. Kawaajonŋ mono keteda koi uugia meleema aŋa aŋa laaligogiaa kana bologa gema qewu. Kaenŋ ama oyanŋboyanŋ kolooŋwuya.” Kaenŋ jero.

Piito Jon yorononŋ jigo kaunsol tuuŋonŋ nani.

4 1 Piito ano Jon yorononŋ ejemba tuuŋ ii qaa kaenŋ injjori jigo gawonŋ galeŋ yonŋononŋ, jigowaa kiropo galeŋ waŋa ano Sadusii (Jigo gawombaa kaparanŋkonŋkonŋ) yonŋononŋ waama jaaganonŋ kougi. 2 Gowokowoiyanonŋ ejemba tuuŋ kuma oŋoma kokaenŋ jeri, “Jiisanonŋ koomunonŋga waaro. Kawaa so komugiti, iyoŋononŋ kaanagadeenŋ gbilinŋ waabuya.” Kaenŋ jeri uugia boliro yoroononŋ kougi. 3 Kouma uruama gomanŋ tiirotiwaajonŋ ama kapuare mirinonŋ orooma jegi, “Gomanŋ anogo qaa jakeyanonŋ oroombaonŋ.”

4 Kaenŋ jegito, Buŋa qaagara mogiti, iyoŋoononŋga kelemaleleŋanonŋ uugia meleema Jiisas moma laarigi. Moma laarigiti, iyoŋoo janŋogianonŋ somariiro 5,000:baa so koloonŋ laligogi.

5 Gomanŋ ano galeŋkonŋkonŋ ejaurugia, Juuda yonŋoo jetamemeurugia ano Kana qaawaa boi yonŋononŋ Jerusalem ajoroogi. 6 Ajoroonŋ jigo gawonŋ galeŋ waŋa qata Anas iinonŋ batugianonŋ raro. Kaanagadeenŋ Kaiafas, Jon, Aleksander ano jigo gawonŋ galeŋ waŋaa sumanŋuruta tosaŋa kuuya ii motoonŋ ragi. 7 Ragi Piito Jon uruama jaagianonŋ oroonŋgi nani kokaenŋ qisiŋ oronŋgi, “Orononŋ mono nomaenŋ anjaota? Morowaa qataga qari esuŋanonŋ turuŋ muro letonŋjaa?”

8 Qisiŋ oronŋgi Uŋa Toroyanonŋ Piitowaa uuta saa qero nama kokaenŋ injjoro, “Kantriwaa galeŋkonŋkonŋ eja ano jotamemeurunana, mobu. 9 Noro eja meendanŋgoya nomaenŋ ala ilailaa ama muri kania gbilinŋ qeangoro, kete kaenŋ qisiŋ noronŋju. 10 Kawaaajonŋ iikawaa kitia ii saanonŋ jewe onŋo ano Israel ejemba kanageso kuuya mobu. Oŋononŋ Nazaret eja

* 3.23 Dut 18.19 ^y 3.25 Jen 22.18

Jiisas, Hamoqeqe Tonana maripoononj qegito, Anutunonj ii meŋ gbiliro koomunonja waaro. Jiisaswaa qataa ku-usujanonj mono eja koi meagoro onoo jaagianonj qeaŋonj nanja. ¹¹Qaa monj ii kokaen,

‘Miri meme eja yonononj kowonjinj tando monj gema qeŋ mesaogito,

Anutunonj ii komoro aenj tando kombombaŋa waŋa kolooja.’ Aenj tando waŋa ii Jiisas. ¹²“Jiisas motoonjononj mono hamo qeŋ nononja. Qa monj qama koolininj ii amamaawuto, Jiisaswaa qatanonj mono sokonja. Anutunonj qa monj Sombimaa baatanonj mende nononota eja. Qaago! Qa motoonjo ii qama letoma Siwewaa buŋa kolooŋa.”

¹³Kaen jendabororo kaitanigara iima kokaen jegi, “Eja woi koi yorononj momo mirinonj mende uma kileŋ qaa kotiga kotiga jeŋ awasankaka nama kawali kaŋa koloojao.” Kaen jeŋ kiko ama waliŋonj kaniagara moma kotonj jegi, “Onanonj! Eja woi yorononj mono Jiisaswo laligonj letoni.” ¹⁴Kanagara moma kotonj eja meendaŋgoyanonj qeaŋonj yorowo nanoti, ii iima qaagara qewagowombaajonj amamaagi. ¹⁵Ii amamaanj jigo kaunsol tuuŋ onomesaonj seleenjenj kemebaotiwaajonj jeŋ kotogi kemeri aŋgiodeenj qaa monjgama gejanonogia amigi.

¹⁶Gejanonogia amigi, “Nono eja woi koi mono nomaenj ama orombonaga? Yorononj jeŋ kotori aŋgoletu qaita monj asugiroti, ii Jerusalem korebore yonononj modaboroju ano nono ii kaanagadeenj qakoombombaajonj amamaajonj. ¹⁷Ii amamaajonto, iikawaa qaaya ejemba batugianonj mombo seiŋ kembabotiwaajonj mono saanonj kokaen jeŋ kotonj oroninj sokombaa, ‘Oro mono Jiisaswaa qatanonj qaa mombo mende jewao.’ Kaen jeŋ kotakota jeŋ qetegonj oroninj sologori monjonj monj ii mende mobaa.”

¹⁸Kaen jeŋ somonjonj oroonji uri kokaen jeŋ kotonj oronji, “Oro mono Jiisaswaa qatanonj qaa monj mende toroqen jeŋ ejemba kuma onombao.” Kaen jeŋ songo kotakota ama oronji. ¹⁹Kaen jeŋ kotonj oronjito, Piito Jon yorononj meleema kokaen injjori, “Norononj onoo jeŋkootogia teŋ kombojonj Anutuwaanonj qaa meŋ kamaanj ani omaya kolooŋabo. Ii Anutuŋwaa jaasewananonj sokonja me qaagoti, ii mono onononj gosin jeŋ somonjowu. ²⁰Kaen me kaen jeŋ somonjowuyagato, norononj iwoi iima moriti, ii kolatinj qaa bogoro laligowotiŋwaa so qaago.”

²¹Kaen injjori mogi ejemba kuuyanonj aŋgoletu asugiroti, iikawaajonj Anutu mepeseegi. Kaen mepeseegitiwaajonj ama “Kitia nomaenj ama orombonaga?” jeŋ kana monj mende mokoloogi. Mende mokolonj galenj meme qaa kotiin jeŋ oroma oromesaogi kamaari. ²²Aŋgoletu asugiro eja meendaŋgoya qeaŋgoroti, ii gbania 40 uuguj laligoro. Kawaajonj mono Anutu mamaga mepeseenj laligogi. Kianj.

^z 4.11 Ond 118.22

Uumeleen yoŋonoŋ qama kooliŋ nama kotiigi.

²³Jigo gawoŋ galeŋ waŋa ano jotamemeya yoŋonoŋ Piito ano Jon galeŋ meme qaa jeŋ oroma oromesaogi iyaŋgaraa alaurugara yoŋonoŋ eleema keni. Kema qaa kuuya jegiti, ii injjori mogi. ²⁴“Ii injjori moma uumotooŋ ama uugia meŋ kululuuŋ arogia meŋ waama Anutu kokaeŋ qama kooliŋ mugi, “Oo Poŋ uuta somata, giinoŋ Siwe, namo, kowe ano iwoi kuuya iikanoeŋ eji, ii mokoloŋ oŋoma Togia koloŋoŋ. ²⁵^bGiinoŋ eeŋanoŋ geŋgaa Uŋa Toroya wasina kamaaŋ gawoŋ ejaga Deiwid, nonoo ambonana iwaa buutanoeŋ qaaga ana goo jega meŋ kokaeŋ jero,

‘Uumelembaa gadokopa yoŋonoŋ mono naambaajoŋ guju mamaga meŋkeju?

Kantria kantria yoŋonoŋ mono nomaembaajoŋ ama momo omaya omaya romoŋoŋkeju?

- ²⁶ Namowaa kiŋ poŋa poŋa yoŋonoŋ baloŋgiaa so waamakeju. Poŋ jawiŋa jawiŋa yoŋonoŋ mindiriŋ ajoroŋkeju. Kaeŋ qemburuŋ ero Poŋ ano iwaa Hamoqeŋe Toya qetama oromakeju.’

²⁷“Oŋanoŋ, qaa iikawaa so siti kokanoŋ kolooro. Gii Meraga Toroya Jiisas kuuna Hamoqeŋe Tonana koloŋoŋ. Iinoŋ asugiro eja poŋ woi Herod ano Pontius Pailot yoronoŋ Room gawman galeŋ koloŋoŋ ananaa Israel isiurunana yoŋowo mindiriŋ ajoajoroŋ ama tuarenjeŋ ama mugi. ²⁸Gii geŋgo ku-usuŋga ano jegaa so iwaajoŋ iwoi koloowaatiwaa qaaya jeŋ waladeeŋ somoŋoŋ areŋgona. Yoŋonoŋ iwoi ii ama mugi qaa areŋ kuuya ii kaeŋ hoŋawo kolooro.

²⁹“Oo Poŋ, nono gii welen qeŋ goniŋ kete galeŋ meme qaa nononjuti, gii mono ii iima naŋgoŋ nonona saanoŋ goo Buŋa qaaga kawali kaŋa awasaŋkaka nama jeŋ laligowoŋa. ³⁰Giinoŋ mono boroga suluna ji ejemba ii Meraga Toroya Jiisaswaa qa ku-usuŋanoŋ qeaŋgowu ano aŋgoletŋ aiwese morota morota asugiŋkebu. Qaa ii oŋanoŋ.”

³¹Kaeŋ qama kooligi miri ajoroŋ ragiti, baloŋ ii memenjaliŋ utugoro Uŋa Toroyanoŋ korebore uugia saa qero kema kawali kaŋa awasaŋkaka nama Anutuwaaw Buŋa qaa jeŋ laligogi. Kiaŋ.

Uumeleen ejembanoeŋ uugia somoŋoŋ aogi.

³²^dUumeleen tuuŋ somata yoŋonoŋ uuroromoŋgo motooŋgo ama laligogi. Iwoi kuuya eŋ oŋonoti, ii goonoŋga me noonoŋga, iikaeŋ mende jegito, iwoigia kuuya ii metulaŋgogi motooŋgia kolooro laligogi. ³³Kaeŋ laligogi Anutuwaaw ku-usuŋanoŋ turuŋ oŋono kotiigi aposol yoŋonoŋ jeta

^a 4.24 Eks 20.11; Neh 9.6; Ond 146.6 ^b 4.25-26 Ond 2.1-2 ^c 4.27 Mat 27.1-2; Maak 15.1; Luuk 23.1, 7-11; Jon 18.28-29 ^d 4.32 Apo 2.44-45

menj dangunu kaanja nama Pon Jiisasnonj koomunonjga gbilinj waaroti, qaa ii nangonj jej laligogi. Kaenj laligogi Anutunonj kalenjmoriaja somata maama onono ejembanonj goda qenj ononjgi.

³⁴Kaanja laligogi iikawaa so batugianonj mononj iwoi mombaajonj mende memeqemeanj menj amamaanj laligoro. Korebore nene gawonja gawonja ano miria miria yonoo toya koloogiti, iyonononj ii sewanja mewutiwaajonj anji. Kaenj anji sewanja megj monej karo ii menj kagi. ³⁵Menj kanj aposol yonoo borogianonj anji korebore memeqemeanj menj amamaagitiwaa so ii batugianonj mendeema onoma laligogi.

³⁶Eja monj qata Joosef, aposol yonononj qata Barnabas qagiti, ii ananaa qaanonj: Uu-nanjonango eja, iinonj wato qata Saiprus kanonj koloonj somariinj jigo gawonj ejaga (Liwait) laligoro. ³⁷Iinonj kaanagadeenj nene gawonj balonja sewanja mewutiwaajonj ano monej karo sewanja ii menj aposol yonoononj kanj borogianonj ano. Kianj.

Ananaias Safaira yoroononj tiliqili

5 ¹Kaenj ama laligogito, eja monj qata Ananaias embia qata Safaira yorononj gawonj balongaraa bakaya sewanja mewutiwaajonj ani. ²Ani sewanja karo ejanonj monej bakaya iyanjaajonj anjonj koma mesangoro embianonj ii modabororo bakaya monj menj kanj aposol yonoo borogianonj ano.

³Borogianonj anoto, Piitononj kokaenj ijoro, “Oo Ananaias, gii mono naambaajonj Satan mende qetana uuga saa qeja? Iinonj uuga saa qero giinonj batogonj Uja Toroya anjomokolonj ama mujj geengaa balombaa monej bakaya anjonj koma mesanjojanj? ⁴Gii iikawaa toya koloonati, kambanj iikanonj ii geengaa bunjaga kolooro me? Geengaa balonja sewanja megj sewanja karoti, monej ii mono goo bunjaga kolooro me qaago? Gii mono naambaajonj uuganonj qaa somonjonj iwoi koi anjanj? Gii qaa qolonmolongoya jej iikaanja kanonj ejemba mende tiligonj nononjanto, Anutu iyanja mono tiligonj mujanj!”

⁵Kaenj ijoro qaa ii moma tama kamaanj namononj kemenj komuro. Kaenj komuro ejemba kuuya iikawaa bujuya moma sombugia mamaga mogi. ⁶Komuro eja gbaworo yonononj kouma qamoya menj esuuj anjonj kema ronj konjgi.

⁷Aua karonj tegoro embianonj iwoi kolooroti, ii mende moma karo. ⁸Karo Piitononj embia Safaira kokaenj qisij muro, “Oro gawonj meme balongara bakaya sewanja mewutiwaajonj ani monej karoti, ii iikawaa so me qaago? Ii mono nijona momanj!”

Qisij muro kokaenj meleeno, “Monej ii onjanonj iikawaa so karo.”

⁹Kaenj meleeno jej muro, “Oro mono naambaajonj uumotoonj ama Pombaa Uja Toroya tiligonj mujaota? Moba, loganonj komuro ejanonj menj kema ronj konjuti, iyonononj mono nagu koi dodowigi otonja mojanj.

Yonononj gii kaanagadeenj esuunj anjonj goma kembuya.”¹⁰ Kaenj jej muro iikanondeenj tama Piitowaa batanonj kemenj komuro. Komuro eja gbaworo yonononj kouma qamoya mokoloonj menj anjonj kema loyaa koorononj roj konji. ¹¹Roj konji uumeleenj tuunj kuuya yonononj moma awawaligi bujuya seirom korebore moma sombugia mamaga mogi. Kiaj.

Aposol yonononj ejemba mamaga menj qeangonj onjonji.

¹²Kaenj anji Anutuwaaku-usujanonj aposol inaanj onono gawonj menj borogia ejemba qagianonj anji Anutunonj aiwese angoletokania kania mero batugianonj mamaga kolooro. Ejemba Jiisas moma laarigiti, kuuya iyonononj jiwowonj jigowaa totonj uutanonj uma kinj Solomombaa somben sarañawononj ajoroonj tuunj motoonjgo koloonj laligogi.

¹³Kaenj ajoroonj laligogi ejemba tosanonj keegia moma jirinjjirinj amamonjonj iyonoononj mende toroqero. Kaenj qaagoto, ejemba tuunj yonononj goda mamaga qej onjoma laligogi. ¹⁴Kaenj ajoroonj laligogito, kilenej ejemba seiseiya yonononj tuungia toroqej onjoma laligogi. Eja ano emba tuunja tuunja yonononj Jiisas moma laarinj uugia meleengij tuungianonj somariinj seirom. ¹⁵Aposol yonononj gawonj kaenj megj ejemba seiseyanonj qeangogi. Kaenj qeangogitiwaajonj ama tosanonj jiejemba unuama demberu koma anjonj kana goraayanonj kaanagadeenj duñ meagonj maki tamboma kanonj onjooma kokaenj jegi, “Piitononj kanj nunuuguwaati, unjaunjanonj monokambanj iikanonj yonoononjga mombaa qaganonj uro qeangonaga.”

¹⁶Kaanagadeenj taonj ano gomanj Jerusalem siti liligonj rama kenjuti, iyonoononjga ejemba tuunj mamaganonj horonj kagi. Kaenj kanj ejemba jiejiniroti ano omenonj qaamuunj menj^e kokojinjinj ama onjonjgiti, iijunuama kanj kougi. Kougi kuuya yonononj qeangogi. Kiaj.

Gajobanonj aposol kapuare mirinonjga unuano kamaagi.

¹⁷Kaenj ama laligogi jigogawonj galenej wanjanonj ano iwaa alauruta Sadiusi (Jigogawombaa kaparañkonjonj) paatinjonj mugiti, kuuya iyonoo iringia soono uuduuduunj anji. ¹⁸Uuduuduunj ama aposol onjoma somonjonj gawmambaa kapuare mirinonj onjonjgi. ¹⁹Onjonjgito, gomantiinja kanonj egi Pombaanonj gajoba monjonj kapuare miri naguya naguya horonj unuama seleengej kamaanj kokaenj injijoro, ²⁰“Mobu, onjomonokema jiwowonj jigononj uma ejemba jaagianonj nama laaligo gbiliaa kania kuuya asuganonj injijowu.”

²¹Kaenj injijoro gomanj ano jiwowonj jigononj uma nama Buñja qaa kuma onjonjgi. Kaenj nama kuma onjonjgi jigogawonj galenej wanjano alauruta nanjonj mugiti, iyonononj keuma jigokaunsol tuunj ano Israel

^e 5.16 Qaamuunj iijokaenj: Omenonj buuta muñgoro qaa bogoro laligoja.

jotamemeurugia koma horonj onjonji motoonj ajoroogi. Ajoroonj nama opotoro tosaana aposol unjuambombaajonj wasinj onjonji kapuare mirinonj kenji. ²²Kengito, ii iikanonj mende mokoloonj onjoma eenj eleema sundugia kokaenj anji, ²³“Nono onjanonj kapuare mirinonj keuma nagu kotakota konji nangi eja waagiawo yonjononj nagu so nanji injijonj. Ii injijonto, naguya horonj uma kanonj eja monj mende mokoloojonj.”

²⁴Kaenj sundugia anji jigowaa kiropo galej waña ano jigo gawonj galej waña yonjononj qaa ii moma uugia sooboo kono jegi, “Oopopoonj! Kete kaenj koloonj kanagej mombo sipasipa kono mono nomaenj koloowabo?” ²⁵Kaenj jegi monjonj kouma kokaenj injjoro, “Mobu, eja kapuare mirinonj onjoojgiti, iyonjononj mono jiwowonj jigononj nama ejemba Buña qaa kuma onjonju!” ²⁶Kaenj injjoro jigowaa kiropo galej wañanonj opotoro unjuano kenji. Kema “Ejembanonj jamo giliñ nunuwubo,” jenj toroko moma loloonj kotagadeenj jiwowonj jigononj uma aposol unjuama kagi.

²⁷Kaenj unjuama kanj jigo kaunsol tuunj yonjoo jaagianonj onjoojgi nanji jigo gawonj galej wañanonj kokaenj qisij onjoo, ^{28f}“Onjoo Jiisaswaa qatanonj qaa monj mende kuma onjombu. Nonononj kaenj jenj songo kotakota ama onjoninto, qaa iikawaa onjanonj mono nomaenj kolooro? Onjononj mono kilenj toroqenj Jiisaswaa sundu kuma onjoojgi Jerusalem siti kuuya sokoma wañjia menj saa qero laligojonj. Ano eja iikanonj komunj saya maaro onjononj kokaenj ninijonjkeju, ‘Iwaa qaayanonj mono Juuda nonoo qanananonj urota eja.’”

²⁹Kaenj qisij onjonoto, Piito ano aposol tosianonj kokaenj meleenjgi, “Nonononj ejemba onjoo jenjkootogia tenj kombombaajonj ama Anutuwaanonj qaa uugunij mende sokombaa. Qaago! ³⁰Anutunonj ananaa ambosakonjurunanaa beñgiaga kolooja. Onjoo Jiisas gere batuyanonj mondonj qegi komuroto, Anutunonj ii menj gbiliro waaro. ³¹Anutunonj ii menj gbiliñ wama uma iyaña boro dindinanonj anota raja. Eukanonj raro Anutunonj singisongonana mesaonj nonomambaajonj kuuro Poñnana ano Hamoqeqe Tonana kolooja. Iikaana koloonj Israel kanageso menj letoma nonono uunana meleembombaajonj moja. ³²Nono iwoi ii iima qaa kuuya ii nanjonj jenj dangunuya koloonj nanjonj. Uña Toroyanonj kaanagadeenj qaa ii nanjonj jenjkeja. Anutunonj Uña Toroya ejemba jeta tenj koma munjkejuti, mono iyonjoo uugianonj ama buña qenj onjonja.”

³³Piitononj qaa kaenj meleeno jigo kaunsol tuunj yonjononj mogi uugia soononj kotowageenj kaña kotoro. Kotoro uugia gere jero aposol unjugi komuwutiwaajonj mogi. Kianj.

Gamalielnonj alauruta jenj menj loorij onjoo.

³⁴Kaenj mogito, Farisii (Kana qaawaa kaparanjkonjonj) eja monj qata Gamaliel iinonj jigo kaunsol tuunj yonjoo batugianonj raro. Iinonj Kana

^f 5.28 Mat 27.25

qaawaa boi ejaga laligoro ejemba kuuya goda qeŋ mugi jotamemegiaga kolooro. Kaŋ koloŋ waama aposol unuaŋgi seleenŋen kemeŋ boronja moŋ mambombutiwaajon jeŋ kotooro.

³⁵Kaen jeŋ kotooro kemeŋgi jotameme alauruta kokaen injjoro, “Israel ejauruna, oŋo eja koi nomaen ama oŋombuyaga, iikawaajon mono awaagadeen toogia moma galen meŋ aowu. ³⁶Wala emukanon eja moŋ qata Teudas iinon waama ‘Niinon somatagiaga koloojen,’ jero kete gbani tosaana tegoro laligojon. Teudasnon kaen jero eja 400:waa so iwo toroqen somonjon aon laligogito, moŋnon ii qero komuro tosianon ejauruta wambelaan mugiti, ii kuun ononŋi boratigi qemburunganon janŋon qaondabororo.

³⁷“Iwaa gematanon Galili eja moŋ qata Juudas asugiro. Iinon takis mewutiwaajon ejemba qagia oon arengogiti, (sensus) kambaŋ iikanon asugiro. Asugin ejemba tutugon meŋ loorin onono kareŋ ambutiwaajon ala ilailauruta koloogi. Kaen koloogito, ii kaenagadeen qegi komuro ano alauruta wambelaan mugiti, tosianon ii kuugi toroko moma boratigi. ³⁸Kaen kolooro niinon kokaen injjowe mobu: Ono mono eja koi yoŋoo selegianon iwoi lan mendeambu. Yoŋonon gawon koi meŋgi qemburun kolooji, ii balon ejemba yoŋoo momo arengianondeen kolooji een, ii mono soon janŋon qaombaa. Kawaajon ii mono onomesaogi kamaawu. ³⁹Ii qaombaato, Anutuwaa momo areŋnonŋa koloonagati een, ononon mono qemburun ii somongowombaajon amamaawuya. Ono Anutu iyaŋa qetama tuarenjen ama muŋ laligowubo. Ononŋiaa kaniagia kaŋa mokoloowubutiwaajon mono toogia moma galenŋia meŋ aowu.”

⁴⁰Gamalielnon kaen injjoro gejanono qaaya analin anŋon koma otaagi. Ii otaan aposol ononŋi kougi opotorowaajon jegi raunakapan meŋ ononŋi. Raunakapan meŋ ononŋi jigo kaunsol tuun yoŋonon aposol ii Jiisaswaa qatanon qaa moŋ toroqen jewubutiwaa sonŋo kotakota ama onoma “Kamaan kembu,” jegi.

⁴¹Kaen jegi jigo kaunsol tuun mesaon kenŋi. Kananon kema kokaen jegi, “Jiisaswaa qataajon ama qabuŋanana kaen meŋ soojuti, ii Anutunon moja. Iinon nono siimbobolo iikaana mobombaa so moma niniiro saanon sokonja.” Kaen jeŋ uugianon kawaajon qeŋgoro aisooŋi. ⁴²Aisoon gawon toroqen meŋ ween so jiwowon jigonon ugi ano miria miria kanon kema Buŋa qaa kuma onoma laligogi. Jiisasnon Hamoqeŋe Toya Kraist kolooji, yoŋonon iikawaa Oligaa Buŋaya jeŋ iikanon ejemba uugia kuun laligogi. Kiaŋ.

Gawon ilailaa eja (diikon) 7 metogon ononŋi.

6 ¹Gowoko janŋogianon somariin uro Juuda ejemba tuun woi koloon laligogi. Tosianon kantri tosianonŋa kan Griik qaa jegi ano tosianon iyanŋiaa balonŋianon laligon kouma Arameik ano Hibruu qaa jenkegi.

Kaen laligogi kamban iikanon niinongiinon kolooro. Griik qaa jegiti, iyononon kokaen jegi boliro, “Aposol yononon kamban so nene hina mendeema nonomakejuto, Griik qaa jeje emba malo nonoo nene hina bakaya ii bakasasan nonomakeju. Ororon mende mendeengi mende sokonja.”

²Kaen jegitiwaajon ama aposol 12 yononon gowoko tuun ii koma horon ononji ajoroogi kokaen injjogi, “Nononon selewaa gawon men nembanene mendeema onoma Anutuwaa Buja gawombaajon kambanana saanon mende sokono uuwaa gawonananon kamaawabo. Ii mende sokonja. ³Kawaajon alaurunana, mobu! Ononon mono ononangiaa batugianonga gawon ilailaa mokolon onombu. Un Toroyanon eja uugia saa qero Anutunon momakootoya qaita mon onono qabuja awaa men nanjuti, mono eja iikaan 7 meweengon onombu. Ii meweengon ononji gawon ii ononij ii galej koma men laligowuya. ⁴Yononon kaen laligowuyato, nononano kamban so pondan qama koolin Anutuwaanon Buja qaa jejenya nama jej seij laligowonja. Gawon iikanon mono pondan nambonja.”

⁵Kaen injjogi tuun kuuya yononon “Saanon sokonja,” jegi. Kaen jej eja qata Stiiwen meweengogi. Stiiwen ii Anutu kotakota moma laarin muro Un Toroyanon uuta saa qero laligoro. Toroqen eja kokaen meweengon ononji: Filip, Prokorus, Nikanor, Timon, Parmenas ano Nikolas. Nikolas ii waba kantriwaa siti qata Antiokia kanon kolon kanagen Juuda ejaga kolon uuta Kraistwaanon meleeno. ⁶Ii meweengon ononji aposol yonoo jaasewangianon uma kenji borogia wangianon ama qama koolin kotuegon ononji.

⁷Anutuwaanon qaa jej seigi toomorianawo kolooro gowoko yonoo jangogianon Jerusalem sitinon somariin seiro. Jigo gawon galej yonoo tuunonnga seiseiya yononon kaanagadeen uugia meleema Jiisas moma laarigi. Kian.

Stiiwen qelanjin men somongogi.

⁸Anutuwaa kalenmoriaan ano ku-usunja kanon gawon ilailaa eja Stiiwembaa uuta saa qero nama aiwese angoletto somasomata ii ejemba batugianon mero asugiro. ⁹Ii asugiroto, Juuda tosanon waama Stiiwen tuarenjen ama mugi. “Lolon kagiti, iyonoo qamakooli miri tuun”^g yonoo batugianon Juuda tosanon Sairini ano Aleksandria Iijipt siti woi kanon eleema kan nanji. Eja kaanjanon mindirin waama Silisia ano

^g 6.9 Qamakooli miri tuun mombaa qata ii kokaen kolooro qagi: Ejemba qabunagiawo yononon tosaan sewangia meg bungia kolon togiaa welen een qen laligon (sleiw) borogianonga lolon kagiti, iyononon iyanngiaa qamakooli miri tuungia ama qagia kaen qagi.

Eisia prowinsnonga kagiti, iyoŋoo tuuŋnonga Juuda eja tosaanja unuama motoonj Stiiwembo mondonj niinonjgiinonj ama jenonjkooli amigi.

¹⁰Kaen amigito, Uŋa Toroyanonj Stiiwen sololoooro momakooto somataa qaganonj qaaya meleema injijoroti, ii Juuda yonononj qewagowombaaonj amamaanj kamaagi. ¹¹Amamaanj kamaanj kokomomola menj kema eja tosaanja mokoloonj kuunj onjoma kanj kokaen jegi, “Iinonj mepaqepae qaa jenj iikanonj Mooses ano Anutu qetama orono monij.”

¹²Kaen jenj kema ejemba tuunj, iyoŋoo jotamemeyagia ano Kana qaawaa boi yonoo uunonjkeeme qaa jegi uugia gere jero. Gere jero tililuaan kanj Stiiwen horonj qelanjinj menj jigo kaunsol tuunj yonoo jaagianonj kengji. ¹³Kema eja tosaanja unuanjgi kouma Stiiwembaa selianonj qaa qolonjmolongoya kuunj kokaen nangonj jegi, “Eja koi kanonj mono jiwowonj jigonana ano Mooseswaanonj Kana qaa tuarenjenj ama mende mesaonjkejato, ii toroqen jenjkeja. ¹⁴Tuarenjenj ama kokaen jero monij, ‘Jiisas, Nazaret ejanonj mono jiwowonj jigo koi kondeeno qeqelalanj ewaa ano Moosesnonj Kana qaa nononota eji, ii utegowaa.’ ”

¹⁵Kaen jegi jigo kaunsol tuumbaa ajoajoroononj ragiti, ii kuuyanonj Stiiwen tororo uugi kaitanianonj Siwe gajoba tani kaanja kolooro iima mogi. Kiaŋ.

Stiiwenonj qaa kitia meleema jero mogi.

7 ¹Stiiwen qaa jakeyanonj oonjgi nano jigo galenj waŋanonj kokaen qisinj muro, “Qaa ii hoŋa me qolonjmolonjgoyaga?”

Stiiwenonj Aabrahambaa sunduya jero.

²^hQisinj muro kitia kokaen meleeno, “Ejauruna, maŋ daremuna, niinonj kokaen injijowe mobu: Ananaa ambonana Aabrahamnonj Mesopotemia balononj laligoro asamararanj Toya Anutu iinonj asuginj muro Mesopotemia mesaonj Haran gomanonj kema laligoro. ³Anutunonj kokaen ijoro,

‘Gii geengaa gomaŋ balonja ano tinitosauruga onjomesaonj balonj monj qendeema gomaŋati, mono iikanonj kema laligowa.’

⁴Kaen ijoro moma Kaldia gomaŋ mesaonj Haran gomanonj kema laligoro. Iikanonj laligoro maŋanonj komuro Anutunonj wasinj murota onj kambaŋ kokaamba koi laligojuti, mono balonj kokanonj kanj kanaiŋ rama laligoro.

⁵Balonj kokanonj rama laligoro Anutunonj balonj kitia boronja monj kana tamboyaa so ii mende buŋa qenj muro. Balonj koi kawaa toya mende totoonj kolooroto, Aabrahambaa gbilia mende kolooro Anutunonj kambaŋ iikanondeenj iwaa qaa waladeenj kokaen jenj somonjgoro,

‘Niinonj gomaŋ koi ii gii ano goo gemaganonj gbiliuruga koloowuti, mono iyoŋoojonj onjombe iikawaa toya koloowuya.’

^h 7.2-3 Jen 12.1 ⁱ 7.4 Jen 11.31; 12.4 ^j 7.5 Jen 12.7; 13.15; 15.18; 17.8

6^kKaen jen toroqen qaa kokaen jero,

‘Goo gbiliuruganog goman mongen kema wabaya koloon laligowuya. Wabaya koloon laligogi goman iikawaa toya yononog somonog onogngi togiaa welen een qen laligowuya. Kaen laligogi ama riin onogngi gawon binjawo binjawo een megí sewana mende onogngi gbani 400:waa so konajilin qaganog laligowuya.

7 Kaen laligowuyato, niinog kanagen balog ejemba welenjia qen laligowuyati, ii qanon ama jen tegog onomaŋa.’

Anutonog toroqen kokaen jero,

‘Kaen kolooro gbiliuruganog goman ii mesaog goman kokanon eleema kan waena menj mepeseen noma laligowuya.’ Kian.

Aisak, Jeikob ano Joosef yonoo sundugia jero.

8^l“Anutonog Abraham kaen ijog aiwese kokaen ambutiwaajog jero moro, ‘Ono niwo soomoggo ambutiwaajog mono noo aiwese asa koma eja selegia kotoŋ laligowu.’ Iikawaa so Abrahamnog meria Aisak kolooro ween 8 tegoro kanog Anutuwaa aiweseya menj selia kotoro. Aisaknog meria Jeikob mekoloon aiwese ii kotoro ano Jeikobnog merauruta mekoloon onoma iikawaa so kotoŋ onono. Jeikobwaa merauruta 12 yononog Israel nonoo ambosakonurunanaga koloogi.

9^m“Ambosakonurunananon kogia Joosef ii gema qen muŋ sewana mewutiwaajog angi tosianog sewana menj wama Iijipt kantrinog kema onogngi laligoro. Iikanog laligoroto, Anutonog iwo laligoro. 10ⁿIwo laligoro konajilin kania kania qaganog uro moroti, kuuya iikanongga mono metogog muro. Metogog muŋ kalemoriaŋa muro momakootoya awaa kolooro. Ii kolooro Iijipt kantriwaa faarao kin iwaa jaanog keuro iiro sokono eja poŋ kuuy muro Iijipt kantri ano faarao kimbaa jinjarog miri iwoiya galeŋ koma onoma laligoro. 11^oGaleŋ koma onono bodi kambaŋa kan kuuro Iijipt kuuya ano Keinan goman ii sokono. Kawaaajog ejemba yononog majakaka somata moma koroweborowe laligogi. Kaen laligon ananaa ambourunanon nembanene mokoloowombaaajog memeanogngi.

12“Kaen memeanogngi ‘Iijipt gomanog dumuŋ kota eja,’ kaen jegi Jeikobnog moro. Kaen moma merauruta, ananaa ambourunana ii indin mutuya wasin onono kanog kenŋi. 13^pKaen kema laligon eleema manŋiaanog kagi. Kanagen indin moŋ mombo kenŋi Joosefnog kaniaya inisaano mogi. Mogi faarao kinog kaanideen tinitosaya injiima kaniagia moma kotoro. 14^qMoma kotoro Joosefnog qaa ama maŋa Jeikob ano

^k 7.6-7 Jen 15.13-14; Eks 3.12 ^l 7.8 Jen 17.10-14; 21.2-4; 25.26; 29.31-35.18

^m 7.9 Jen 37.11, 28; 39.2, 21 ⁿ 7.10 Jen 41.39-41 ^o 7.11 Jen 42.1-2 ^p 7.13 Jen 45.1, 16

^q 7.14 Jen 45.9-10, 17-18; 46.27

tinitosauruta kuuya ii koma horonj oḡono iwaanonj kenḡi. Ejemba kenḡiti, iyonḡoo jaḡḡogia ii 75 kolooro.

¹⁵“Jeikob kaen waḡḡi Iijipt gomanonj keno. Kema laligonj iikanonj komuro. Ambourunananonj kaḡḡagadeenj komudaborogi.

¹⁶“Komudaborogi qamogia meḡ aḡḡonj Keinan gomanonj eleema Sekem gomanonj kaḡ ronj koma oḡonḡi. Wala eenjanonj Aabrahamnonj Sekem (Sikem) laligonj balonj monj eja qata Haamor iwaa gbiliuruta yonḡoononḡa monenonj sewanḡa meroti, mono iikawaa qasirianonj jamo kobaa uroroonj kanonj ama oḡonḡi.” Kiaḡ.

Moosesnonj Iijipt kantrinonj koloonj laligonj kouro.

¹⁷“Stiiwenonj toroqenj kokaenj jero, “Anutunonj wala eenjanonj soomonḡo qaa Aabraham muroti, ii hoḡawo koloowaatiwaa kambanḡa torinḡ dodowiro. Dodowiroti, iikawaa so Israel yonḡononj Iijipt gomanonj koloonj seinḡ laligogi tuunḡianonj somariinḡ uro. ¹⁸Somariinḡ uro faarao kinḡ monḡonḡ waama kanainḡ Iijipt galeḡ koma oḡono. Faarao kinḡ gbilia iinonḡ Joosefwaa kania mende moma laligoro. ¹⁹“Iwaa kania mende moma ananaa kanageso ii aḡḡomokolonḡ qaganonj tiligonj ambourunana ama riinḡ oḡono laligogi. Kaenḡ laligogi kinḡonḡ Israel yonḡoo jeḡkooto kotakota kokaenḡ ano, ‘Oḡo mono meraurugia bubuga ii oḡoma yamagenḡ kema apunonḡ giligi kemenḡ komuwu.’

²⁰“Jeḡkooto kaenḡ ano kambanḡ iikanonḡadeenḡ mera monḡ qata Mooses kolooro. Anutunonḡ ii iima moro sokono. Mooses kolooro nemunḡmanḡanonḡ ii koinḡ karoombaa so mirigaranonḡ galeḡ koma laligori. ²¹“Koinḡ karoonḡ ii tegoro nemunḡanonḡ meḡ yamagenḡ kema kondenonḡ apu qaganonḡ ama mesanḡoro. Mesanḡonḡ keno faarao kimbaa boratanonḡ mokoloonḡ mero meria kolooro galeḡ koma muro laligoro. ²²Kaenḡ laligoro Iijipt yonḡoononḡ momo ano kaiyaka kuuya ii kuma mugitiwaa so Iijipt yonḡoononḡ momakooto eja somata kolooro. Iinonḡ qaaya ano nanamemeḡa ii esunḡmumu qaganonḡ jeḡ ama laligoro.

²³“Mooses gbania 40 tegoro kanonḡ Israel daremunḡuruta yonḡoo prowinsnonḡ kema inḡimambaajonḡ romonḡonḡ qaaya somonḡonḡ keno. ²⁴Kema Iijipt ejanonḡ Israel eja monḡ iwo eenḡ toontoonḡ aḡḡowowo ama horonḡ ureenḡ ama munḡ qero iiro. Iima kema Israel eja ii ilaanḡ munḡ gematanonḡ kema ironḡa meleema Iijipt eja ii qenḡ qero komuro. ²⁵Qero komuro Anutunonḡ Mooseswaanonḡ laarinḡ Israel ejemba faarao kimbaa borononḡa metogonḡ oḡomambaajonḡ ku-usunḡ muro karo. Yonḡononḡ Mooses iima kaniaya iikaenḡ saanonḡ moma asariju, iikaenḡ romonḡgoroto, yonḡononḡ ii mende moma asarinḡ eenḡ tompinḡ laligogi.

^r 7.15 Jen 46.1-7; 49.33 ^s 7.16 Jen 23.3-16; 33.19; 50.7-13; Joos 24.32 ^t 7.17-18 Eks 1.7-8

^u 7.19 Eks 1.10-11, 22 ^v 7.20 Eks 2.2 ^w 7.21 Eks 2.3-10 ^x 7.23-29 Eks 2.11-15

26 “Gomaŋ ano mombo yoŋoonoŋ keno Israel eja woiyanoŋ aori iriiro. Iriima batogoŋ batugaranoŋ luae koloowaatiwaajoŋ moma kokaen irijoro, ‘Eja woi, oro daremuŋga. Oroaŋgara motoonoŋ mono naambaajoŋ kaen tiwilaan aojao?’ 27 Kaen irijoroto, ejanonŋ alia meŋ bolin muroti, iinonŋ mono Mooses geriawo utama muŋ kokaen jeŋ muro, ‘Gii nonoononŋ galenkonkonŋ ano jenteego ejaga koloojaŋ me? Moronoŋ kuunŋ gonota nanjaŋ? 28 Gii woraŋ Iijipt eja qena komuroti, mono kaanjadeenŋ nii numambaajoŋ jejaŋ me?’ 29 Kaen qisinŋ muro qaa kawaajoŋ ama Iijipt kantri mesaonŋ oloŋ koma Midian gomanonŋ kema wabaga laligoro. Iikanonŋ laligonŋ emba meŋ merawoita woi mekoloonŋ orono laligogi.” Kian.

Moosesnoŋ balonŋ qararaŋkonkonŋanoŋ gbani 40 laligoro.

30 ^zStiiwenonŋ qaa toroqenŋ kokaen jero, “Kaen laligogi gbani 40 tegoro kanonŋ Moosesnoŋ balonŋ qararaŋkonkonŋanoŋ liligonŋ baŋa qata Sainai iikawaa kaniaonŋ laligoro Siwe gajoba moŋnoŋ asugiro. Ii gere jerendenŋ batuyanoŋ gere bolanŋ koloonŋ mende jeŋ kotoroti, iikanonŋ asuginŋ muro. 31 Kaen asuginŋ muro tani iikawaajoŋ waliŋgoŋ kania iima moma kotomambaajoŋ kosianonŋ keno Anutuwaanonŋa qaa moŋ kokaen kolooro moro, 32 ‘Niinonŋ goo ambosakonŋuruga yoŋoo Anutugiaga koloojenŋ. Niinonŋ Aabraham, Aisak, Jeikob yoŋoo Poŋgiaga laligonŋ kouma laligojenŋ.’ Qaa kaen kolooro moma jeneŋa kanaiŋ ororo iikaanŋ baagen uunŋ iimambaajoŋ toroko moro.

33 “Toroko moroto, Poŋnonŋ kokaen ijoro, ‘Balonŋ riinŋ nanjaŋi, ii balonŋ kowogaga. Kawaajoŋ gii mono kana esuga qetegowa. 34 Noo ejemba tuunŋuruna Iijipt laligojuti, ii ama riinŋ onŋonŋi siisiwaewae qaganonŋ aonŋ oronŋ laligoju. Niinonŋ ii iima kotonŋ laligojenŋ. Yoŋnonŋ onŋonŋonŋ unŋuro saama welenjuti, niinonŋ ii modaborojenŋ. Niinonŋ yoŋoo borogianonŋa metogonŋ onomambaajoŋ kamaajenŋ. Kawaajoŋ gii mono keteda koi waama kana wasinŋ gombe Iijipt kema!’ Kaen ijoro.”

Moosesnoŋ Israel unŋuano gbani 40 kananonŋ laligogi.

35 ^aStiiwenonŋ qaa toroqenŋ kokaen jero, “Yoŋnonŋ Mooses qakooma kondama muŋ kokaen ijogi, ‘Gii galenkonkonŋ ano jenteego ejaga koloojaŋ me? Moronoŋ kuunŋ gonota kaya nanjaŋ?’ Kaen qakooma ijogito, Anutunonŋ Mooses ii wasinŋ muro yoŋoo eja poŋgia kolooro. Siwe gajobanoŋ gere jerendenonŋ bolanŋ jero kanonŋ asuginŋ muroti, iinonŋ mono Anutuwaanonŋ buju qaa ii meŋ kanŋ uuta kuuro mootogo ejagiaga kolooro. 36 ^bIsrael mootogo ejagia koloonŋ ejembauruta ii aiwese angoletto kania kania meŋ Iijipt kantrinonŋa metogonŋ unŋuano mesaonŋ Kowe Osoga

^y 7.29 Eks 18.3-4 ^z 7.30-34 Eks 3.1-10 ^a 7.35 Eks 2.14 ^b 7.36 Eks 7.5; 14.21; Janŋ 14.33

iikanonj kagi. Emu kagi kanonj ano balon qararanjonkonjononj kaanjiadeen toroqen aiwese angoletto morota morota ii gbani 40:waa uutanonj menj qendeeno iima laligogi. ³⁷cMoosesonj eja ponjia laligonj Israel kanageso ii kokaen injjoro, ‘Anutunonj Juuda tuuj onoo batugianonjga gejatootoo eja monj meweengonj kuuro nii kaanja koloowaa.’

³⁸d“Israel yonononj balon qararanjonkonjononj kanj laligogi eja ponjia koloonj ananaa ambosakonjurunana yonowo laligonj kanagesogia galenj koma onono. Galenj koma onoma baanja qata Sainai iikanonj uro Siwe gajoba monjonj qaa ijoro moma iwo laligoro. Kaenj laligonj Anutunonj laaligo kotigaa qaaya suulanj ijoro moma laligoroti, iinonj qaa ii iikawaa so jero nonoo Buja kolooro.

³⁹e“Tinonj eja ponjia laligoroto, ananaa ambosakonjurunana yonononj qaaya tenj koma mubombaajonj mojjogia tiiro gema qegi. Gema qenj utama munj uugia meleeno Iijipt kantrinonj mombo eleembombaa siija mogi. ⁴⁰fKaenj moma Mooseswaa data Aaron ii kokaen ijogi, ‘Moosesonj eja Ponjana koloonj Iijipt kantrinonjga metogonj nunuano kaniji, iinonj baananonj uma tani nomaenj kolooji, nono ii mende mojonj. Ii mende mojonjiwaajonj giinonj saanonj tando lopionj mena iikanonj jotamemenana koloogi kanagianonj toroqen kembonja.’

⁴¹g“Kaenj ijonj iikanondeenj goul menj kanonj lopionj monj bulmakao meriaa tani megii. Ii menj siimolonj menj kanj ama munj lombanj onj iwoi borogianonj megiti, iikawaa korisoro ama mepeseegi. ⁴²hKaenj anjito, Anutunonj ii iima mojjoya tiiro gema unjuro Sombimbaa senjelao Toya waegia menj mepeseenj onjombutiwaajonj onjomesaoro. Gejatootoo eja Aamosonj qaa monj ooro Buju Terenonj eji, mono iikawaa so kokaen anji,

‘Oo Israel ejemba, onj balon qararanjonkonjononj kanj gbani
40:waa so laligonj kambanj iikanonj oro siimolonj onj nandunj
tosaanja menj kanj noma laligogi me qaago?’

⁴³ Ii qaagoto, onononj mono benj qata Moolek iwaa opo sel kuuja ii anjgogi ano benj qata Refan iwaa senjelao unjaya ii anjonj kanj laligogi.

Onononj unj lopionj ii waegara menj mepeseenj orombombaajonj megii bunjagia kolooro.

Kawaajonj ama niinonj mono konjoma onjombe kereurugianonj kanj unjuaŋgi kema laligonj koriganonj Babilon kantriwaa gematanonj uma laligowu.’” Kiaŋ.

Stiiwenonj opo sel jigowaa qaaya jero.

⁴⁴h“Ambosakonjurunana yonononj balon qararanjonkonjononj kanj laligonj Anutuwwa dangunu kuuŋ opo sel jigo menj anjonj laligogi.

^c 7.37 Dut 18.15, 18 ^d 7.38 Eks 19.1–20.17; Dut 5.1–33 ^e 7.40 Eks 32.1

^f 7.41 Eks 32.2–6 ^g 7.42–43 Aam 5.25–27 ^h 7.44 Eks 25.9, 40

Ii meŋ angoŋ Anutunonj jigoya mewutiwaajonj Mooses jeŋ koton muŋ uŋa sareya qendeema muro iiroti, mono iikawaa so megi nano. ⁴⁵ Moosesonj ambosakonjurunana galenj koma onono yonononj opo sel jigo ii angoŋ laligogi. Kanagenj Joosuanonj waama galenj koma onono gbiliurugianonj jigo ii buŋa qeŋ angoŋ toroqen kanj laligonj kantri kokanonj kougi. Kantri kokanonj kougi Anutunonj balonj toya tuuŋa tuuŋa onotaaro kenji gomangia angoŋ koma megi. Meŋ rama laligogi kinj Deiwid kolooro.

⁴⁶ ^j“Iinonj koloonj Anutu jaasewananonj kaleŋmorianja mokoloonj kokaenj qisinj muro, ‘Anutu Jeikobwaa beŋa, giinonj saanonj jena niinonj jeŋ kotowe nono goojonj jiwowonj jigo waŋa mewonja.’ ⁴⁷ ^kKaenj qisinj muroto, Solomononj jeŋ kotooro Anutuwaajonj jiwowonj jigo megi. ⁴⁸ Ii megito, Uuta Somata iinonj ejanonj miri borogianonj megiti, iikanonj mende laligoja. Kawaa qaaya gejatootoo eja moŋonj kokaenj oorota eja,

⁴⁹ ^l“Poŋnonj jeja: Noononj jinŋkaronj duŋ rarana ii Siwenonj ero namo ii kananaa doya kolooro iikanonj riin rajenj.

Ono mono noojonj miri tania nomaenj megi sokonaga?

Me miri dakanonj mokoloonj nonji iikanonj uma haamo meŋ laligowenaga?

⁵⁰ Iwoi kuuya ii mono neeno neenaa boronanonj mokoloonj onjombeti, ii moju.” Kianj.

Stiiwenonj kaunsol yonoo uugia kuuro.

⁵¹ ^m“Oo qaaqeqe ejemba, onoo uugianonj mono duuro gadokopa koloju. Gejagianonj honjonj mende totoonj tooja! Ii duujiwaajonj Anutuwaanonj qaa qotogonj gejajojomban amakeju. Ambosakonjurugianonj Uŋa Toroya tuarenjenj ama muŋ laligogi onononj mono yonoo so toroqen kaanjadeen Uŋa Toroya suulanj gema qenkeju! ⁵² Onoo ambosakonjurugianonj gejatootoo ejemba afaŋa qaago sisiwerowero ama onoma laligogi. Yonoononga morononj kakasililinj mende mokolooro? Yonononj Eja Solanjonj asugiwaatiwaa gejatootoo qaaya jegi ii unugi komugi. Yonononj komugi Eja Solanjonj anjo asugiro onononj ii memelolo meŋ muŋ qegi komuro. ⁵³ Anutunonj gajobauruta wasinj onono Siwenonja kamaanj Kana qaa ononji Bunagia kolooroto, onononj ii mende tenj koma otaanj laligogi.” Kianj.

Stiiwen jamononj qegi komuro.

⁵⁴ Stiiwenonj qaa kaen jero jigo kaunsol yonononj mogiti, ii uugia soononj kootoya kaanja kotooro. Kotooro uugia gere jero ambari kinj waama nanji.

ⁱ 7.45 Joos 3.14-17 ^j 7.46 2 Sml 7.1-16; 1 Hist 17.1-14 ^k 7.47 1 Kinj 6.1-38; 2 Hist 3.1-17
^l 7.49-50 Ais 66.1-2 ^m 7.51 Ais 63.10

⁵⁵Kaen angito, Uŋa Toroyanon Stiiwembaa uuta saa qero jaaya Siwenon uuro uro Jiisas Anutuwaa asamararan uutanon eukanon Anutuwaa boro dindijanon nano iiro. ⁵⁶Jiisas iima jero, “Mobu! Siwe aantano Siwe gomambaa Eja hojanon mono Anutuwaa boro dindijanon nano iijer.”

⁵⁷Kaen jero moma qa gigilaagi guju somata waaro gejagia borogianon gojoma kuuyanon lugun kema qelanjin megii. ⁵⁸Kaen men taon goraayanon ororaan kema seleenjen ama jamonon kanain gilin qegi. Kaen qegi tosianon ii iima nama malekugia qetegon meloloon eja gbaworo Soolwaa kosianon angii. ⁵⁹Kaen ama jamonon gilin qengadeen nanji Stiiwenon Anutuwaa qama koolin kokaen jero, “Oo Pon Jiisas, gii mono kokoosona men angon komba!” ⁶⁰Kaen jen kemen simin kuma qa gigilaan jero, “Pon, singisongo koi anjuti, iikawaa lombota mono yonoo qagianon mende amba!” Kaen jen goron qen komuro. Kian.

Soolnon uumeleen tuun sisiwerowero ama onono deengi.

8 ¹Stiiwen qegi komuroti, ii Soolnon kaangadeen moro sokono. Kamban iikanonadeen sisiwerowero somata kolooro Jerusalem sitiwaa uumeleen tuun kazi ama onongi. Kawaajon yononon korebore siti mesaon deema Judia ano Samaria prowins woi ii sokoma kenji aposol yononondeen kaparan koma sitinon laligogi. ²Ejemba Anutu goda qen waeya men laligogiti, iyonononga tosianon Stiiwen komurotiwaaajon jinjen qama mamaga saama qamoya men kema ron konji.

³“Ron konjito, Soolnon uumeleen kanageso jaabamagege men onoma miria miria liligon uma uumeleen eja ano emba ororaan unuama gilin onono kamaagi jero kapuare mirinon onononji. Kian.

Filipnon Samaria sitinon Buŋa gawon mero.

⁴Uumeleen ejembanon deema goman so kema kan liligon laligogiti, iyononon Oligaa Buŋa jen iikanon ejemba uugia kuun laligogi. ⁵Filipnon Samaria prowinswaa siti mononon kemen Hamoqeqe Toya Kraistwaa kania jen asarin onono mogi. ⁶Ii jen asarin onoma angoletto mero letono ejemba tuun yononon ii iima qaa jeroti, ii uumotoon ama geja ama moma angon konji.

⁷Filipnon gawon mero Anutuwaa ku-usujanon omejiilan mamaga ii ejemba uugianonga onotaaro. Onotaaro qa bobolo qama kouma kenji. Gawon mero ejemba seiseiya bakagia koomuya koloon meendanogoya laligogiti, ii qeangogi. ⁸Kaen kolooro Samaria sitinon korisoro uuta koloon ero. Kian.

Sele galeŋ eja Saimonon umbuqumbulin ano.

⁹Korisoro eroto, Samaria siti kanon owen jenan eja mon qata Saimon laligoro. Iinon gbani tosaanja suuqangoron hamoqeqe gawon

^a 8.3 Apo 22.4-5; 26.9-11

menj Samaria ejemba walingonj onono laligogi. Kaen laligogi “Eja uuta koloojen,” jen iyaŋaajonj moro uro. ¹⁰Ejemba uuta ano kamaanqeqeta yonononj korebore Saimombaa qaawaajonj geja ama moma kokaen jen laligogi, “Anutuwaa esunja qata ‘Ku-usunj somata,’ qajuti, iikanonj mono eja kawaa uutanonj kemerota eja.” ¹¹Saimononj suuqanqoronj hamoqeqe gawonj ii kambaŋ koriga mero ejembanonj walingonj laligogi. Kaen ano walingonj laligotiwaajonj ama iwaanonj qokotaan laligogi.

¹²Kaen laligogito, Filipnonj kaŋ Anutuwaa bentotononj keubombaa Oligaa Buŋa ano Jiisas Kraist qataa kania ii jenj asariŋ onono. Ii jenj asariŋ onono ejemba mamaganonj Buŋa qaa moma laariŋ uugia meleenji oomulu menj onono. ¹³Kaen anji Saimononj kaŋagadeen qaa ii moma laariro oomulu menj mugi Filipwaa kosianonj kaŋ laligonj otaaro. Kaen kolooro Filipnonj angoletoto aiwese somasomata mero asugiro ii iima walingonj laligoro. Kiaŋ.

Uŋa Toroyanonj Samaria yonoo uugianonj kemero.

¹⁴Samaria ejembanonj Anutuwaanonj Buŋa qaa kaen moma anjalij angonj konjgiti, iikawaa bujuyanonj seiŋ Jerusalem sitinonj keno aposol yonononj mogi. Yonononj ii moma Piito ano Jon meweenqonj wasiŋ oronji yonoononj keni. ¹⁵Kema keuma yonoojonj ama qama koolij Uŋa Toroyanonj uugianonj kemebaatiwaajonj Ponj qisiri. ¹⁶Kania kokaembaajonj qisiŋ qama kooliri: Yonononj Ponj Jiisaswaa qatanonj oomulu menj ononjgito, Uŋa Toroyanonj yonoononjga mombaa uutanonj mende kemero een laligogi. ¹⁷Kawaajonj qama koolij borogara waŋgianonj ani Uŋa Toroyanonj uugianonj kemero megii. Kiaŋ.

Saimononj Uŋa Toroya sewanja memambaajonj jero.

¹⁸Aposol yorononj borogara ejemba waŋgianonj ani Anutononj iikawaa so Uŋa Toroya yonoo uugianonj ano Saimononj ii iima monen menj kaŋ kokaen irijoro, ¹⁹“Oro mono ku-usunj kaŋa ii nii monj noni menj borona daen yonoo waŋgianonj amaŋati, Uŋa Toroyanonj mono iyonoo uugianonj kemebaa.”

²⁰Kaen irijoroto, Piitononj kokaen jenj muro, “Ae! Yamagenj! Giinonj Anutuwaa kalaŋa ii monenonj sewanja memambaajonj jejanj. Kawaajonj gii mono monenqawo gere sianonj kemeba. ²¹Goo uuganonj Anutuwaa jaanonj mende diŋgoja. Kawaajonj gii Buŋa qaa kokawaa honja monj mende totoonj mewaga. ²²Kilenqaganonjga mono uuga meleema Ponj qama koolina iinonj uumomogaa siŋgisongoya ii mesaonaga. ²³Goo uuganonj kobooro tomembombombonj kaŋa juma saa qeŋ gonja. Siŋgisongoganonj mono kasa kaŋa kokosiŋ gono osijaŋ.”

²⁴Piitononj kaen jenj muro owenjenj eja Saimononj kokaen meleema orono, “Oro mono noojonj ama Pombaajonj qama kooliri qaa jejaoti, iikawaa honja monj mende koloonj nonaga.”

²⁵Aposol yoronon Pombaa Buṅa qaa ii siti iikanon nanḡon jeṅ jeṅ asarin onomesaon keni. Kananon kema Samaria prowinswaa gomaṅa gomaṅa liligon ejemba uugia Oligaa Buṅa qaanon kuun onoma laligon Jerusalem sitinon eleema keni. Kian.

Filipnon Afrika eja mon ii Buṅa qaa ijoro.

²⁶Pombaanon gajoba monnon Filip qaa kokaen ijoro, “Gii mono Jerusalem siti mesaon Saut waagen kema. Balon qararanḡonḡonanon kana isia (walaga) Gaza taanon kemenḡejuti, mono iikanon kema.”

²⁷Kaen ijoro Filipnon afaangon mesaon keno. Kema Afrika eja monnon gomaṅanon eleema keno kananon mokoloro. Iinon Etiopia kantriwaa kandasi kwiimbaa jawina uuta koloon emba pombaa jinḡkaron mirianon monen ano esuhina iwoiya galeṅ koma laligoro. Seliaa iwoiwaajon ama Juuda eja koloomambaajon amamaaroto, kileṅ Anutuwaa waeya meṅ mepeseemambaajon Jerusalem sitinon karo.

²⁸Kaṅ gomaṅanon eleemambaajon hoos karenon uro hoosnon horogi kananon keno. Iikanon kema gejatootoo eja Aisaiwaa buk kotuma weṅḡon raro. ²⁹Kaen koloro Uṅa Toroyanon Filip saṅe qeṅ muṅ qaa kokaen ijoro, “Gii mono hoos kare iikawaa kooronanon kema metetereṅ kema.” ³⁰Uṅa Toroyanon kaen ijoro iikanondeṅ bobogarin kosianon keno. Kema ejanon gejatootoo eja Aisaiwaa buk iikanona Buṅa qaaya weṅḡoro moro. Moma kokaen qisin muro, “Qaa weṅḡoḡani, ii saanon moma asarijan me qaago?”

³¹Qisin muro ijoro, “Monnon mende jeṅ asariro neeno ii nomaen moma asariwenaga?” Kaen ijoro hoos karenon uro motoon rari. ³²°Buṅa Tere weṅḡoroti, ii kokaen,

“Ejanon lama qeṅ kotowombaajon meṅ wanjuti, ii mono iikawaa so oson sororonḡon ero.

Galeṅanon lama meriaa juya bianḡkatinon motoro kooronanon goron qeṅ otoṅa qaa nanji, iwaa so mono mende qama waṅḡoro.

³³ Meṅ kamaan mugi monnon qaa jakeyanon qaayaa kitia mende nanḡon jero eeṅ laṅ jeṅ tegogi. Namonon laaligoya kaen waṅḡi komuro.

Gbiliuruta qaa komuro. Kawaajon monnon qa areṅa kanagen mende weṅḡon jewaa.”

³⁴Jawinon ii weṅḡon Filip kokaen qisin muro, “Gejatootoo ejanon qaa ii morowaajon jeja? Ii iyaṅaajon me eja mombaajon jeja? Gii saanon iikawaa kania nijowa.” ³⁵Kaen qisin muro gejatootoo yonoonon Buju Terenḡa kanaiṅ Jiisaswaa Oligaa Buṅa ii kaniawo jeṅ asariro moro.

³⁶Kaen amiṅ moma kananon kema apu kosianon keuri kwiin jawinanon ijoro, “Iiba, apu bereṅa koi eja. Kawaajon gii saanon oomulu meṅ nomba.

Qaa moŋnoŋ aŋgoŋ koma gonja me qaago?”³⁷ (Kaen ijoro Filipnoŋ jero, “Gii qaa gijojeŋi, ii uuga kuuya Anutuwaanonŋ ama moma laarijaŋi een, ii saanonŋ amaŋa.” Jero qaa kokaen meleeno, “Jiisas Kraistnoŋ Anutuwaa Meria koloaja, niinoŋ ii moma laarijeŋ.”

³⁸Kaen meleema jeŋ kotoro hoos kare somoŋgogi aŋgarakuŋ apunonŋ kemeŋ Filipnoŋ oomulu meŋ muro. ³⁹Ii meŋ muro apunonŋga kouri Pombaa Uŋa Toroyanonŋ Filip wano uma aliŋo kwiin jawiŋanonŋ ii mombo mende iiro. Mende iiroto, toroqeŋ korisoro qaganonŋ gomaŋ baloŋanonŋ Etiopia keno. ⁴⁰Filipnoŋ aliŋ kema taonŋ qata Asdod kanonŋ asugiro mokoloogi. Iikanonŋadeeŋ toroqeŋ taonŋ taonŋa liligoŋ kanonŋ Oligaa Buŋa qaanonŋ ejemba uugia kuuŋ kema laligoŋ Sisaria taononŋ kouro. Kiaŋ.

Poŋnoŋ Sool asugiŋ muro uuta meleeno.

Apo 22.6-16; 26.12-18

9 ¹Kambaŋ biiwia kanonŋ Soolnoŋ uugere qaganonŋ nama uu selia bolanŋ qetano Pombaa gowokouruta uŋuŋ ureeŋ oŋoma laligoŋ. Kaen laligoŋ jigo gawonŋ galeŋ waŋa iwaanonŋ keno. ²Iwaanonŋ kema kokaen kuuŋ qisiro, “Kana gbilia otaanŋ laligojuti, iyoŋoononŋga tosiaŋonŋ koriganonŋ Damaskas sitinoŋ laligoju. Kawaajonŋ niinoŋ saanonŋ endu kema moŋgama oŋoma moŋ mokoloomaŋati, ii mono somoŋgoŋ wama Jerusalem sitinoŋ kamaŋa. Damaskas sitinoŋ Juuda nonoo qamakooli miri galeŋ komakejuti, iyoŋononŋ ii aŋgoŋ koma oŋombubotiwaajonŋ mono jenteego tere oonŋ nona meŋ kema qendeema oŋomaŋa.” Kaen jero ooro meŋ keno.

³Kananonŋ kema kema Damaskas siti dodowimambaajonŋ ano iwoi moŋ uulaŋawo kokaen kolooro: Asamararaŋ moŋ Siwenonŋga oobili kaanŋa asugiŋ kamaanŋ liligoŋ muro. ⁴Liligoŋ muro tama namononŋ kemeŋ eŋ otonŋ moŋ moro qaa kokaen ijoro, “Sool Sool, gii mono naambaajonŋ sisiwerowero qaganonŋ ama nonjaŋ?”

⁵Kaen ijoro Soolnoŋ qisiŋ jero, “Poŋ, gii morononŋ?” Kaen jero meleeno, “Nii Jiisas sisiwerowero qaganonŋ ama nomakejaŋi, nii mono ii. ⁶Ii koloojento, saanonŋ waama sitinoŋ kema. Iikanonŋ kema naa iwoiga ambagati, moŋnoŋ iikawaa bujuya gijowaa.”

⁷Eja iwo keŋgiti, iyoŋononŋ qaagia bogoro totomiŋ naŋgi. Yoŋononŋ qaa otonŋ oŋanonŋ mogito, eja moŋ mende iigi. ⁸Qaa meleeno Soolnoŋ namononŋga waaroto, jaaya uuŋ iwoi moŋ mende iima titou kuuŋ nano. Kaen nano borianonŋ meŋ Damaskas sitinoŋ wama keŋgi. ⁹Keŋgi weeŋ karoonŋ kawaa so titou rama apu me nene moŋ mende neŋ een raro. Kiaŋ.

Ananiasonŋ Sool oomulu meŋ muro.

¹⁰Damaskas sitinoŋ Jiisaswaa gowoko moŋ qata Ananias laligoŋ. Poŋnoŋ kotonŋ kondooro jaameleeŋ uŋa iiro “Ananias!” qaro. Qata qaro jero, “Oo Poŋ, nii koi rajenŋ.”

¹¹Kaerj jero Poŋnoŋ kokaerj ijoro, “Gii mono waama kana qata Kana Dindiŋa jeŋkejuti, iikanonŋ kema. Iikanonŋ kema Juudaswaa mirinonŋ uma Tarsus eja qata Soolwaaŋonŋ qisiwa. Moba, iinonŋ nii qama koolinj noma raja. ¹²Qama koolinj rama uutanonŋ jaameleenŋ unŋa monŋ kokaerj iiro: Eja qata Ananaiasnonŋ miria uutanonŋ kouma jaaya mombo toowaatiwaaŋonŋ boria waŋananonŋ ambaa.”

¹³Poŋnoŋ qaa kaerj ijoro kokaerj meleenonŋ, “Oo Poŋ, ejemba mamaganonŋ eja iikawaa sunduya jedaborogi mobe. Iinonŋ Jerusalem sitinonŋ goononŋ kanagesouruga soraaya ii mamaga unŋun ureeŋ onŋoma laligoro. ¹⁴Jigo gawonŋ galenŋ waŋa yoŋononŋ nemunŋ koma ku-usunŋ mugi Damaskas siti kokanonŋ kaanŋagadeeŋ gawonŋ iikayadeeŋ memambaajonŋ karo. Ejemba goo qaga qama koolinjkejonŋ, iinonŋ mono nono korebore nonoma somonŋonŋ nonomambaajonŋ moja.”

¹⁵Kaerj meleenonŋ, Poŋnoŋ kokaerj ijoro, “Niinonŋ eja ii meweenŋonŋ mube qana bosima noo manŋa qeŋ laligowaa. Kaerj laligonŋ gomaŋa gomaŋa liligonŋ noo Buŋana jeŋ seiro Israel ano waba kantri ejembanonŋ momakebuya. Qaa jakeya jakeya kanonŋ horogi eja poŋ mamaga yoŋoo jaagianonŋ keuma noo Buŋana inŋijoro mobuya. Kawaajonŋ mono kileŋ kema. ¹⁶Iinonŋ qana bosima kawaajonŋ siimbobolo mamaga mobaa. Niinonŋ iikawaa areŋa qendeema mumambaajonŋ mojeŋ.”

¹⁷Kaerj ijoro Ananaiasnonŋ kema miri iikawaa uutanonŋ uma borowoita Soolwaa waŋananonŋ ama ijoro, “Sool alana, kana somatanonŋ kana Jiisasnonŋ asuginŋ gonoti, Poŋ iikanonŋ mono wasinŋ nono kajeŋ. Goo jaaganonŋ mombo tooro Uŋa Toroyanonŋ uuga saa qewaatiwaaŋonŋ nijoro kajeŋ.”

¹⁸Kaerj ijoro iikanondeeŋ iwoi sunuyawo tani kanonŋ jaayanonŋa tama kamaadabororo jaaya tooro. Jaaya tooro uuro asariro waaro. Waama jero oomulu meŋ muro. ¹⁹Oomulu meŋ muro nene neŋ kotiuro. Soolnonŋ kotiinj gowoko yoŋoo batugianonŋ Damaskas sitinonŋ weeŋ tosaŋa laligoro. Kiaŋ.

Soolnonŋ Damaskas sitinonŋ Buŋa gawonŋ mero.

²⁰Laligonŋ iikanonŋa waama Juuda yoŋoo qamakooli miria miria kanonŋ uma Jiisaswaa kania jeŋ asariŋ ejemba uugia kuunŋ kokaerj inŋijoro, “Jiisasnonŋ Anutuwaawaa meria koloŋa.”

²¹Kaerj inŋijoro moma kuuya yoŋononŋ aarunŋ walingonŋ jegi, “Jerusalem sitinonŋ qa ii qama kooligiti, eja koi kanonŋ ii unŋun ureeŋ onŋoma laligoro me qaago? Kaanŋiadeeŋ koi kanonŋ karoti, ii mono nono somonŋonŋ nunuama jigo gawonŋ galenŋ waŋa yoŋoo borogianonŋ nonoomambaajonŋ karo. Kawaajonŋ mono nomaerj letoma aŋo Anutuwaawaa qaa iikayadeeŋ nanŋonŋ jeŋkeja?”

²²Kaerj jegito, Anutunonŋ Sool esunŋmumu muro mombo kotiinj laligoro. Kotiinj laligonŋ Juuda ejemba Damaskas sitinonŋ laligogiti, iyonŋoo uugia kuunŋ kokaerj jeŋ laligoro, “Jiisasnonŋ onŋanonŋ Anutuwaanonŋ Hamoqeŋe Toya Kraist koloŋa.” Qaa ii jeŋ kotiinj kania qendeema laligoro yoŋononŋ kiko qeŋ qaa ii qewagowombaajonŋ amamaerj laligogi.

²³PWeeŋ mamaga tegoro Juuda yoŋonoŋ ajorooŋ qaa gawoŋ meŋ Sool qegi komuwaatiwaajoŋ aŋgonajoŋ aŋgi. ²⁴Aŋgonajoŋ aŋgito, iikawaa bujuya ii Soolwaa gejianoj kemero moro. Soolnoŋ Damaskas siti mesaomambaajoŋ ano iikanoj qegi komuwaatiwaajoŋ siti kiropo naguyanoj iwaajoŋ asaga gomantiija jaa galen meŋ laligogi. ²⁵Kaen meŋ laligogito, gowokourutanoŋ gomantiija moŋnoŋ konde (misa) somata meŋ kasanoj somoŋgoŋ Sool kondenoŋ ama siti sopawaa ootanoŋga aŋgi kemeŋ keno. Kiaŋ.

Soolnoŋ Jerusalem tatawaga kema laligoro.

²⁶Soolnoŋ kema Jerusalem sitinoŋ keuma Jiisaswaa gowokouruta yoŋowo batogoj toroqeroto, kuuya yoŋonoŋ Sool gowoko koloŋ laligoroti, ii mende moma laarigitiwaajoŋ ama iwaajoŋ toroko mogi. ²⁷Toroko mogito, eja qata Barnabas iinoŋ ala meŋ muŋ kalaŋ koma wama aposol yoŋoonoj kema qendeema sunduya kokaen jeŋ asariŋ oŋono, “Sool eja koi kanoj kananoŋ karo Poŋnoŋ asugiŋ muro iiro qaaya ijoro ano kanagen Jiisaswaa qata ii Damaskas sitinoŋ jeŋ asariŋ uugia kotakota kuuŋ laligoro.”

²⁸Sunduya kaen jeŋ asariŋ oŋono yoŋowo toroqen Jerusalem siti uutanoj liligoŋ awasaŋkaka nama Pombaa qata asuganoŋ qama ejemba uukuuku kotakota ama oŋoma laligoro. ²⁹Ii ama oŋoma liligoŋ Juuda ejemba Griik qaa moma laligogiti, iyoŋowo amiŋ moma mondoŋgosi qaa meleŋqeleen anoto, yoŋonoŋ Sool kaparaŋ koma qegi komuwaatiwaajoŋ mogi. ³⁰Ii batogi alaurutanoŋ Sool mokoloŋ wama Sisaria taonoŋ kema nama wasigi yaŋodeeŋ toroqen kolokoloo taŋa qata Tarsus kanoj keno. Kiaŋ.

Uumeleer tuuŋ yoŋonoŋ luaenoŋ laligogi.

³¹Soolnoŋ uuta meleeno iikawaa gematanoŋ uumeleer kanageso kuuya Judia, Galili ano Samaria prowins sokoma laligogiti, iyoŋonoŋ luae mokoloogi Uŋa Toroyanoŋ ii meŋ kotiij naŋgoŋ oŋono laligogi. Kaen metulaŋgoŋ Pombaa qaaya uuguwombotiwaa keegia moma gawoŋ megi uumeleer kanagesogianoŋ somariij seirolaligogi. Kiaŋ.

Piitonoŋ Lida eja moŋ meŋ qeaŋgoro.

³²Piitonoŋ gomaŋa gomaŋa liligoŋ Jiisaswaanoj kanageso soraaya iŋjiima kema laligoŋ kambaŋ moŋnoŋ taŋ qata Lida kanoj keuro. ³³Keuma kanoj eja moŋ qata Ainias mokolooro. Bakaya koomuya kolooro duŋnondeer eŋ laligoro gbani 8 tegoro. ³⁴Piitonoŋ ii mokoloŋ kokaen ijoro, “Ainias, Jiisas Kraistnoŋ gii meŋ qeaŋgoŋ gonja. Kawaajoŋ

mono waama tambomaeega mej kululuuwa.” Kaen ijoro iikanondeen waaro. ³⁵Kaen kolooro Lida ano Saaron ejemba kuuya yonononj ii iima uugia meleema Pombaanoj qokotaagi. Kiaj.

Piitonoj Jopa kema Tabita mej gbiliro.

³⁶Jopa taonoj gowoko emba moj qata Tabita laligoro. (Qa ii Griik qaanonj Dorkas, ananaa qaanonj nembaro, Ingris qaanonj deer.) Iinoj kambañ so gawonj awaa awaa mej kalenj seiseiya mendeema ejemba kamañqeqeta ilaen onjoma laligoro. ³⁷Piitonoj gomañ kanoj laligoro Tabitanoj kambañ iikanonj ji koloonj muro komuro. Komuro qamoya songbama mej miri uuta moñnoñ uma anji.

³⁸Lida ii Jopa taonj kosianoj raro. Kawaajonj Piitonoj Lida laligoroti, gowoko yonononj ii moma eja woi wasin oronji kema Piito kokaen qisinj muri, “Gii mono uulañawo kana norowo Jopa taonoj kemboña.” ³⁹Qisinj muri iikanondeen afaañgoj yorowo kenji. Kema keugi qamo miri uutanonj erotiwaanonj wama ugi. Ugi emba malo kuuya Piito liligonj saama Dorkasnoñ yonowo laligonj opo maleku uuj mej ononoti, ii qendeema mugi. ⁴⁰Qendeema mugito, Piitonoj jero kuuya yonononj kemedaborogi simin kuma qama kooliro. Qama koolindaboronj qamo jaasewanj qeñ kokaen ijoro, “Tabita, mono waaba.” Kaen ijoro jaaya uuj Piito iima waama raro.

⁴¹Raro Piitonoj borianoj mej kobibiuro waama nano. Nano uumeleenj alauruta ano emba malo onjono ugi. Ugi koomunonja gbilinj waaroti, emba ii jaasewanjianonj ano iigi. ⁴²Iikawaa buju qaa ii Jopa uutanonj miri so keno moma ejemba mamaganonj kanainj Ponj moma laarinj mugi. ⁴³Piitonoj Jopa kanoj somaña tosaña toroqen laligonj Saimombaa mirinoj rama ero. Eja ii kana esu mewutiwaajonj bulmakao selia orasinj songbama meagonj laligoro. Kiaj.

Korniliusnoñ Piito qaro karo uuta meleeno.

10 ¹Taonj qata Sisaria kanoj kawali galenj wabaya moñ qata Kornilius laligoro. Iinoj manjaqeqe tuunj bakaya moñ qata “Italiwaa manjaqeqe tuunj” qagiti, iikanonj manjaqeqe eja 100 yonoo galengia laligoro. ²Iinoj sumanjuruta kuuya yonowo Anutu goda qeñ waeya mej mepeseen laligogi. Kaen laligogi Juuda ejemba wanaya yonoojonj kalenj seiseiya onjoma Anutu pororo qama koolin laligoro. ³Mare moñnoñ 3 kilok kawaa so kolooro Pononj Kornilius kotoñ kondoro jaameleenj unja moñ iiro. Unja ii tororo iima iikanonj Anutuwaanonj gajoba moñnoñ mirianoj uro iiro. Gajoba kanoj uma “Kornilius!” jej qata qaro.

⁴Kaen qaro gajoba iigigiñ sombuya moma ijoro, “Somatana, naambaajonj koi kajanj?” Kaen ijoro meleeno, “Gii qama koolin laligona

qaaga Anutuwaanonj uro moro awaa kolooja. Gii ejemba wanaya kalenja kalenja mendeema onjomakejanj, ii Anutunonj moma anjonj koma goojonj romonjonj wasinj nono kajej. ⁵Kawaajonj mono keteda koi qele ana Jopa taononj keno eja qata Saimon, qata monj Piito qajuti, iiga wama kawu. ⁶Iinonj oro selianonj gawonj meme eja qata Saimon iwaa mirinonj kowe goraayanonj laligoja.”

⁷Siwe gajobanonj Kornilius qaa kaenj ijonj mesaonj keno. Mesaonj keno welenqeqeya woi oroono kari. Kari koipuya manjaqeqe eja monj kosianonj kaparanj koma Anutu motoonjgara goda qenj laligoriti, ii kaanagadeenj oono karo. ⁸Kagi gajobawaanonj qaa ii kuuya injjoro wasinj onono Jopa taononj kenji. Kianj.

Ponjon Piito kotonj kondooro jaameleenj unja iiro.

⁹Eja yonononj kananonj kenji gomanj ano taonj dodowigi weenj biwia kanonj Piitononj miri uuta monj eu kanonj uma nama qama kooliro.

¹⁰Nama qama koolinj nenewaa komunj iwoi nemambaajonj moma jero oogi. Oogi kambanj kanonj Pombaa umbeumberjanonj qero rama jaameleenj unja monj kokaenj iiro: ¹¹Siwenonj aantano iwoi somata monj kamaaro. Iwoi ii opo taanja somataa tani kaanja kolooro. Gajoba yonononj iwoi iikawaa wanjonja 4 iikanonj menj nanngowuyaga, iikawaa tani kaanja balononj kamaaro. ¹²Iwoi iikawaa uutanonj oro kania kania raji. Oro tosanonj kana 4:yanonj riinj kemakeju. Tosianonj wosogianonj kondondonjonj kemakeju. Kaanagadeenj koonja koonja kanakeewanj elelaonj kemakejuti, iwoi kaanja kaanja ii opo iikawaa uutanonj motoonj kamaagi. ¹³Kamaagi iikanonj qa monj koloonj qaa kokaenj ijoro, “Piito, gii mono waama iwoi koi qenj oonj newa.”

¹⁴Kaenj ijoroto, Piitononj jero, “Oo Ponj, kaenj qaago totonj! Ii qizimizinjawo. Nii kambanj monjonj iwoi anjonjorayawo ii mende newe. Nii iikawaajonj arokuukuu mojenj.”

¹⁵Kaenj ijoro qa iikanonj mombo koloonj iwaajonj jero, “Anutunonj iwoi jenj konjoratiro eji, giinonj iikawaa qata anjonjorayawo kaenj mende qaba.” ¹⁶Iwoi kaanja ii mombo asugiro indinja karoonj kolooro. Indinja karoonj kolooro iikanondeenj opo ii mombo horogi Siwenonj uro.

¹⁷Piitononj jaameleenj unja ii iima iikawaa kaniaajonj kiko qenj momambaajonj moma bimbimjonj raro. Kaenj raro kambanj iikanondeenj Korniliusnonj eja wasinj onono kanj Saimombaa miri monjgama kawaajonj qiqisi ama mokoloonj kouma miri naguyanonj nanji. ¹⁸Miri naguyanonj nama kokaenj qama qisigi, “Saimon qata monj Piito qajuti, iinonj miri koi kanonj laligoja me qaago?”

¹⁹Piitononj toroqenj jaameleenj unja iikawaa kaniaajonj moma bimbimjonj raro Unja Toroyanonj kokaenj ijoro, “Moba, eja karoononj kanj gii monjgama gonju. ²⁰Niinonj eja ii wasinj onombe koi kaju. Kawaajonj mono keteda koi

waama kemej uuwoi ezelobezelo mesaon yonowo kemba.”²¹ Kaen ijoro Piitonon eja iyononon kemej injjoro, “Mobu, onjo eja monganjuti, niinon ii koloojen. Mono naambaajon kaju?”

²² Injjoro meleengi, “Kawali galej Kornilius ii eja dindiņa kolooja. Iinon Anutu waeya mej mepeseen laligoro Juuda ejemba tuun kuuya yononon goda uuta qej munkeju. Anutuwa gajoba toroya mononon asugin mun kokaen jen kotoro moro, ‘Gii mono qele ama Piito koma horon muna miriganon uma qaa uutanonğa jewaati, ii geja ama moba.’”²³ Kaen meleengi horon onono miri uutanon ugi kalaņ koma onono ainjolon rama egi. Egi goman ano Piitonon waama yonowo keno. Jopa taon kanonğa ala tosaanğ unuano iwo motoon kengi. Kiaņ.

Piitonon waba ejemba yonowo ajoroogi.

²⁴ Motoon kema somaņa motoonğo en kema laligon Sisaria taonon keugi. Keugi Korniliusnon yonoojon mamboma laligoro. Kaen laligon tinitosa ano alauruta awaa ii koma horon onono mirianon ajoroon ragi. ²⁵ Keuma Piitonon mirinon umambaajon ano Korniliusnon waama kamaan jolonğa jen kanianon kemej usugon muro. ²⁶ Usugon muroto, Piitonon borianon mej kobibiuro waaro kokaen ijoro, “Mono waaba, nii kaanğadeen balon ejağa koloojen.”

²⁷ Kaen ijoro iwo aminğ moma miri uutanon uri ejemba mamaganon ajoroon ragiti, ii injiuro. ²⁸ Injiima kokaen injjoro mogi, “Onjo Juuda ejemba nonoo kanianana moju. Juuda nono ejemba wabaya onoo mirinon uma onowo ainjolon rarawaa songo ero amamaanğkejon. Ii amamaanğkejonto, Anutunon qaaya monğ qendeema noma kokaen nijoro, ‘Giinon ejemba ii me woi yonoo qagia ii anğonjora arokuukuuyawo kaen mende qaba.’”²⁹ Kawaajon onjo qele ama koma horon nonği niinon mende qotogon kanğ koujen. Kouma kokaen qisijen: Onjo mono naambaajon qele ama koma horon nonği? Ii saanon jegi momaņa.”

³⁰ Kaen injjoro moma Korniliusnon meleeno, “Nii mare mononon kambaņ kokaamba 3 kilok kanon mirinanon rama qamakooli gawon mej laligon koube kete somaņa 4 kolooja. Qamakooli gawon mej laligowe iikanonğadeen eja monğ selekopaaya asamararaņawo kanon asugin bananon nano. ³¹ “Bananon nama kokaen nijoro, ‘Kornilius, gii qama kooliņ laligona qaaga Anutuwaanon uro moro awaa kolooja. Gii kalaņa kalaņa ejemba wanaya mendeema onomakejaņi, ii Anutunon moma anğon koma goojon romonğon wasiņ nono kajeņ. ³² Kawaajon mono keteda koi qele ana Jopa taonon keno eja qata Saimon, qata monğ Piito qajuti, iiga wama kawu. Iinon oro selianon gawon meme eja Saimon iwaa mirinon kowe goraayanon laligoja.’”

³³ “Kaen nijorotiwaajon ama niinon iikanondeen qele ambe goonon kagi. Giinon qaana moma kajaņiwaajon uuna qeaņgoja. Poņnon qaa

kuuya jewagiwaajon jeŋ kotonŋ gonoti, giinonŋ ii saanonŋ jena mobonŋ. Nono kuuya keteda koi iikawaajon ajoroonŋ Anutuwaa jaasewanŋanonŋ koi rajonŋ.” Kiaŋ.

Piitononŋ Korniliuswaa mirinonŋ Buŋa qaa jero.

³⁴“Korniliusnonŋ kaenŋ jero Piitononŋ kanaiŋ kokaenŋ jero, “Ahaa! Anutunonŋ ejemba tosaŋa mende injiisosoroonŋ tosaŋa mende sureenŋ oŋomakejato, so motoonŋgononŋ gosinŋ nonomakeja. Iwaa jaanonŋ moŋnonŋ aŋgonŋorayawo mende koloaja. Niinonŋ ii keteda koi onŋanonŋ moma kotojeŋ.

³⁵“Kaenŋ qaagoto, ejemba tuuŋa tuuŋa kuuya nonŋoo batunananonŋ daenŋ yoŋoononŋa moŋnonŋ Anutu waeya meŋ mepeseenŋ kaiyakayanonŋ kana dindiŋa otaaji, iinonŋ mono Anutuwaa jaanonŋ sokonja. ³⁶Jiisas Kraistnonŋ ejemba kuuya ananaa Poŋnana koloonŋ luae qeŋ nonomakeji, Anutunonŋ Buŋa qaaya ii Israel kanageso nonoononŋ ano karo. Buŋa iikanonŋ karo nono iikawaa Oligaa Buŋaya jeŋ asariŋ laligojonŋ. ³⁷Jononŋ ejemba uugia kuuy kokaenŋ jero, ‘Onŋo mono uugia meleenŋgi niinonŋ oomulu meŋ oŋomaŋa.’ Kaenŋ jero kawaa gematanonŋ qaa ii Galili prowinsnonŋ kanaiŋ jeŋi seiŋ kema Judia prowinsnonŋ keuma kuuya sokono. Onŋo ii modaboroju.

³⁸“Anutunonŋ Uŋa Toroya Nazaret eja Jiisaswaa uutanonŋ maaro kusunŋ buŋa qeŋ aonŋ gomaŋ so liligonŋ laligoroti, ii iwo nano kema ejemba kiankomunŋ oŋono. Kilenŋaa Toyanonŋ ejemba esunŋanonŋ somonŋgonŋ horonŋ oŋono kemegiti, iinonŋ ii kuuya meŋ qeaŋgonŋ oŋondabororo. ³⁹Iwoi ii Juuda nonoo gomanonŋ ano Jerusalem sitinonŋ ama meŋ laligoro gere batuyanonŋ mondonŋ qegi komuro. Nono ii kuuya iima nanŋonŋ jeŋ danŋunuya koloonŋ nanjonŋ. ⁴⁰Komunŋ ero somaŋa karonŋ kolooro Anutunonŋ meŋ gbiliro waaro. Waama indinŋa mamaŋa ejemba asuginŋ oŋono.

⁴¹“Iinonŋ ejemba tuuŋ kuuya yoŋoojonŋ mende asugiroto, Anutunonŋ waladeenŋ nono meweenŋgonŋ nonono Jiisasnonŋ koomu-nonŋa waama laligoroti, kambanŋ iikanonŋ iwo qaa aminŋ moma nembanene aŋgonŋ neŋ laligoninŋi, mono nonoojonŋ asugiro nono iikawaa qaaya nanŋonŋ jeŋ namakejonŋ. ⁴²Kaenŋ naniŋ Jiisasnonŋ kokaenŋ jeŋ kotonŋ nonono, ‘Anutunonŋ kuuy nono niinonŋ ejemba laligojuti ano komugiti, iyonŋoo jenteego Togiaga kolojeŋ. Kawaajonŋ oŋononŋ mono noo kaniana ii ejemba tuuŋ so yoŋoononŋ nanŋonŋ jeŋ asariŋ laligowu.’ ⁴³Ejemba daenŋ yoŋononŋ Jiisas moma laarinŋ muŋ qata qamakejuti, Anutunonŋ mono qa ii moma yoŋoo sinŋisongogia mesaonŋ songbamakeja. Iwaa kania kaenŋ eji, ii geŋatootoo ejemba kuuya yoŋononŋ nanŋonŋ jeŋ asariŋ oogita eja.” Kiaŋ

⁹ 10.34 Dut 10.17

Uŋa Toroyanoŋ waba ejemba yoŋoonoŋ kamaaro.

⁴⁴Piitononŋ qaa kaenŋ jengadeenŋ nano Uŋa Toroyanoŋ ejemba geja ama mogiti, iyoŋoo uugianonŋ kemero. ⁴⁵Anutunonŋ Uŋa Toroya kaleŋa ii waba ejemba yoŋoo uugianonŋ kaanagadeenŋ maaro kemeroti, ii Piitowaa alaurutanonŋ iima aarugi. Juuda ejemba selegianonŋ Anutuwaawaa aiwese menŋ kotogi uugia meleema Jiisas moma laarinŋ Piito otaanŋ kanŋ ragiti, iyoŋononŋ mono aaruŋ kokaembaaŋonŋ waliŋgogi: ⁴⁶Yoŋononŋ kantri tosaana yoŋoo qaagia morota morota kanainŋ jeŋ Anutu mepeseegi. Kawaajonŋ waliŋgogi Piitononŋ kokaenŋ qisinŋ onŋoma jero, ⁴⁷“Yoŋononŋ Uŋa Toroya ii nonononŋ aninŋ kaana anŋonŋ koma buŋa qeŋ aojuti, ii mojonŋ. Kawaajonŋ ii saanonŋ oomulu menŋ onŋoninŋ sokombaa. Ii aninŋ morononŋ qotogonŋ nononaga?”

⁴⁸Kaenŋ jeŋ jeŋ kotonŋ onŋono Piitowaa alaurutanonŋ nama Jiisas Kraistwaa qatanonŋ Kornilius sumanuruta oomulu menŋ onŋonŋgi. Oomulu menŋ onŋonŋgi Piito anŋonŋ koma mugi toroqenŋ weenŋ tosaana yoŋowo laligoro. Kiaŋ.

Piitononŋ Jerusalem kema gawoŋaa sunduya jero.

11 ¹Waba kantri yoŋononŋ kaanagadeenŋ Anutuwaanonŋ qaa menŋ anŋonŋ koŋgiti, iikawaa bujuya ii aposol ano uumeleenŋ alaurugia Judia prowins sokoma laligonŋ mogi. ²Kawaajonŋ Piitononŋ Jerusalem sitinonŋ eleema uro Juuda selegianonŋ Anutuwaawaa aiwese menŋ kotogi uugia meleengiti, iyoŋononŋ jejewili (jaaliki) ama jeŋ mugi. ³Jeŋ muŋ kokaenŋ ijogi, “Waba kantri eja Anutuwaawaa aiwesewo mende laligojuti, gii mono naambaajonŋ kema yoŋowo ainjolonŋ rama nembanene nena? Ii mende sokonja.” ⁴Kaenŋ ijogi kakananai-yanonŋga kanainŋ iwoi kolooroti, ii korebore areŋawo jeŋ asarinŋ onŋoma kokaenŋ injjoro,

⁵“Niinonŋ Jopa sitinonŋ laligonŋ qama kooliwe Pombaa umbeumbenanonŋ nuro rama jaameleenŋ uŋa moŋ kokaenŋ iibe: Siwenonŋ aantano iwoi somata moŋ kamaaro. Iwoi ii opo taana somataa tani kaana kolooro. Gajoba yoŋononŋ iwoi iikawaa wanŋonŋa 4 iikanonŋ menŋ nanŋgowuyaga, iikawaa tani kaana noo kosonanondeenŋ kamaanŋ ero. ⁶Kamaanŋ ero iwoi iikawaa uutanonŋ tororo iibe oro kania kanianonŋ ragi. Oro tosaana ii namononŋ kana 4:yanonŋ riinŋ kemakeju. Tosaana kawalia geregiawo koloaju. Tosianonŋ wosogianonŋ kondondonŋonŋ kemakeju. Kaanagadeenŋ koonŋ kania kania kanakeewanŋ elelaonŋ kemakejuti, iwoi iikaana ii opo iikawaa uutanonŋ motoonŋ kamaagi injiibe. ⁷Injiibe qa moŋ kaanagadeenŋ koloonŋ kokaenŋ nijoro mobe, ‘Piito, mono waama iwoi koi qeŋ oonŋ newa.’

⁸“Kaenŋ mobeto, niinonŋ kokaenŋ jewe, ‘Oo Ponŋ, nii iikawaajonŋ arokuuku mojenŋ. Iwoi qizimizinŋ anŋonjorayawo kaana ii kamban moŋgeŋ noo buunanonŋ mende oosiriro. Kawaajonŋ ii mono mende totoonŋ nemaŋa.’ ⁹Kaenŋ jewe qa iikanonŋ mombo Siwenonŋga koloonŋ

kokaen nijoro, ‘Anutunonj iwoi jen konjoratiro eji, giinonj iikawaa qata anjonjorayawo kaen mende qaba.’¹⁰ Iwoi kaanja ii indija karoonj kolooro. Kaen kolooro iwoi kuuya ii mombo horogi Siwenonj eleema uro.¹¹ Uma ayayooga kono kambanj iikanonjadeenj Korniliusnonj Sisaria taononga eja karoonj wasinj onono noononj kagiti, iyonononj miri raniji, iikawaa naguyanonj nangi.

¹² “Naguyanonj nangi Uja Toroyanonj kokaen jen kotonj nono mobe, ‘Gii mono uuwoi ezelobezelo yakarij yonowo kemba.’ Qaa ii mobe uumeleenj alauruna 6 yonononj kaanagadeenj Jopa mesaonj niwo Sisaria taononj keninj. Sisaria keuma kawali galej iikawaa mirinonj uninj.¹³ Uninj qaa sundu kokaen menj nonono, ‘Gajoba mojononj noo mirinonj asugiro iibe nama kokaen nijoro: Gii mono Jopa gomanonj qele ama eja qata Saimon, qata moj Piito ii wama kawu.¹⁴ Iinonj kaj Buja qaa jero gii ano sumanjuruganonj ii moma laarij uugia meleengj kuuya hamo qen onono letombu.’

¹⁵ “Sundu ii menj nonono niinonj kaninj Buja qaa jewe. Ii jewe mogi Uja Toroyanonj kanakanaiyanonj nonoo uunananonj kemeroti, mono iikawaa so geja ama mogi iyonoo uugianonj kaanagadeenj kemero.¹⁶ ‘Iinonj kemero iibe iikanondeenj Pombaa qaa moj noo momononj kouro romongowe. Qaa ii kokaen, ‘Jononj oo toononj mulu menj ononoto, niinonj Uja Toroya uugianonj ama iikanonj mulu menj onomanja.’¹⁷ Nonononj Poj Jiisas Kraist moma laarij muniinj Anutunonj kaleja nononoti, ano yonononj moma laarigi Anutunonj kaleja iigadeenj yonoo uugianonj kaanagadeenj ano. Kawaajonj ama nii kaananonj mono nomaen Anutu ku-usuj Toya batogonj qetama mubenaga? Iinonj kaenj ama ononota niinonj anjonj koma mumambaajonj amamaawe.”

¹⁸ Piitononj sunduya kaen jero moma uugia olomooro bonjonj kolooro Anutu mepeseenj kokaen jegi, “Onanonj, nono uunana meleema laaligo kotigaa bujaya koloojonj mojonoto, Anutunonj kana motoonngo ii waba kantri ejemba yonoojonj kaanagadeenj ama ononota eja. Ii mono keteda koi asarij moma kotojonj.” Kianj.

Waba kantrinonj uumeleenj tuuj mutuya kolooro.

¹⁹ Stiwen qegi komurotiwaaajonj ama kakasililinj kolooro uumeleenj ejembanonj deema liligonj kema kagi. Kema kagi tosianonj kowe goraayanonj Fonisia gomanonj kenji. Tosianonj kowe kotonj wato qata Sairprus kanonj kenji. Tosianonj Siria prowinswaa sitia qata Antiokia kenji. Kaen deema kenjito, ejemba batugianonj Jiisaswaa Buja qaa ii Juuda ejembagadeenj injijogi mogi. Waba kantri ii mende injijogi.²⁰ Mende injijogito, Sairprus ano Sairini eja tosianonj yonoo batugianonj laligogi.

^r 11.16 Apo 1.5 ^s 11.19 Apo 8.14

Yonononj waba balononj somariinj Antiokia sitinonj kouma balonj toya yonowo Griik qaanonj aminj moma Ponj Jiisaswaa Oligaa Buᅇa ii kaen Juuda qaago yonoojonj kaanagadeen jej asarinj ononji. ²¹Ii jej asarinj ononji Pononj yonowo laligoro ku-usunanonj ejemba uugia kuuy onono mamaga yonononj Ponj Jiisas moma laarinj uugia meleema iwaanonj qokotaagi tuungia somariinj somata kolooro.

²²Kaen kolooro iikawaa bujuyanonj kema Jerusalem kanageso yonoo gejagianonj kemero mogi. Ii moma Barnabas wasigi Antiokia sitinonj keno. ²³Kema keuma Anutunonj kalenᅇmoriaᅇa ejemba onono qeangogiti, ii jaayanonj iima moro uro aisoonj qambanᅇmambaᅇa kokaen jero, “Ono mono korebore uugia meᅇ kululuuy kotiinj Pombo qokotaan nambu.” ²⁴Barnabasnonj eja awaa kolooro Uᅇa Toroyanonj uuta saa qero uuwoi yakarinj gema qeᅇ uuta kuuya kanonj Jiisas moma laarinj muᅇ laligoro. Kawaajonj ejemba mamaganonj uugia meleema Pombaa tuuᅇnonj toroqegi somariiro.

²⁵Barnabasnonj Antiokia mesaonj Sool mongamambaajonj Tarsus taononj keno. ²⁶Kema mokoloonj wano Antiokia sitinonj kari. Kanj iikanonj motoonᅇgara gbani motoonᅇgo kuuya laligonj zioz gawonj meᅇ uugia meleengiti, ii tuuᅇa tuuᅇa kuma ononi ejemba mamaganonj momo meᅇ uu wombogianonj anᅇgi. Antiokia ejembanonj mutuya kanainj gowoko qagia Kraistwaa ejemba (kristen, Kraistwaa buᅇa) qama laligogi. Kianj.

Waba kantriwaa uumeleenj yonononj Juuda nanᅇgonj ononji.

²⁷Kambanᅇ kanonj gejatootoo ejemba tosianonj Jerusalem mesaonj Antiokia sitinonj kamaanᅇ kougi. ²⁸“Yonoononᅇga moᅇ qata Agabus ii waama Uᅇa Toroyanonj sololoo buju qaa kokaen injjoro, “Bodi somatanonj koloonᅇ gomaᅇa gomaᅇa sokoma ewaa.” Kaen jero iikawaa so Siisakinᅇ qata Kloodius iwaa galenᅇkonᅇkonᅇ kambanᅇanonj kolooro. ²⁹Ii kolooro gowoko yonononj mindirinᅇ uumeleenᅇ alaurugia Judia prowinsnonj laligogiti, ii nanᅇgonj onoma kulukululuuy nandunᅇ somata anᅇgi kemaatiwaa qaa somonᅇgogi. ³⁰Qaa ii somonᅇgogi ano iikawaa so onjanonj anᅇgi. Yonononj monenᅇ ano iwoi meᅇ kululuuy Barnabas Sool yoroo borogaranonj ama wasinᅇ oronᅇgi Jerusalem kema uumeleenᅇ kanageso yonoo jotamemeurugia injiima ononi. Kianj.

Herodnonj Jeims qeᅇ Piito kapuare mirinonj ano.

12 ¹Kambanᅇ iikanonᅇ kinᅇ Herodnonᅇ“ uumeleenᅇ kanageso sisiwerowero meᅇ onomambaajonᅇ moma jero uumeleenᅇ ejemba tosaᅇa onoma somonᅇgonᅇ ononji. ²Kinᅇnonᅇ jej kotoᅇ Jombaa data Jeims ii manjawaa soo somatanonᅇ kianᅇgi.

¹ 11.28 Apo 21.10 ² 12.1 Kinᅇ Herod Agripa I (mutuya) iinonᅇ gbani 37-44 kanonᅇ Palestin kuuya galenᅇ koma onoma laligoro.

³Kaen jen kotoro qegi komuro Juuda ejemba tosanonj ii mogi awaa kolooro iiro. Ii iima kawaajonj toroqen jero Piito kaanagadeen menj somonjgogi. Iwoi ii bered yiistya qaawaa kendonj kambanjonj jero kolooro. ⁴Kawaajonj kinjonj kokaen jero, “Niinonj kianjkomu kendonj” tegoro Juuda yonoo qaa jakeyanonj oomaŋa.” Kaen jen jen kotono kapuare mirinonj oonji. Oonji manjaqeqe eja 16 yonononj batugianonj tuuj 4 koma kambanj utekute angita eja 4:yanonj asaga gomantiija suulanj nama galej menj muŋ laligogi. ⁵Piito kaen galej menj muŋ laligogi kapuare mirinonj eroto, uumeleenj kanageso yonononj suulanj iwaajonj ama Anutu kaparanj koma qama koolinj laligogi. Kianj.

Siwe gajobanonj Piito isama wama kamaaro.

⁶Qama koolinj laligogi kianjkomu (Passover) kendonj tegoro gomantiija kanonj manjaqeqe eja woyanonj Piito gbado (tape) woinonj kotakota somonjgori batugaranonj gaonj ero ano eja waagiawo tosanonj nagu gematanonj nama kapuare miri galej megj. Kinj Herodnonj gomanj ano Piito wama qaa jakeyanonj oomambaajonj romonjgonj arenj ano gaonj egi. ⁷Gaonj egito, Pombaa gajoba monjonj uulanjawo asugij Piitowaa kooronjonj nano kasa miriwaa uuta asaridabororo Piitowaa maronjonj qen ijoro, “Mono uulanjawo waaba.” Kaen ijoro gbado (tape) woyanonj iikanondeen Piitowaa borianonja een suni. ⁸Suni gajobanonj ijoro, “Mono opoga somonjgonj kana esuga mouba.” Ijoro moma iikaen ano. Ii ano toroqen ijoro moro, “Mono malekuga mouma nii notaanj kawa.”

⁹Kaen ijoro moma miri uuta mesaonj otaaro. Ii otaanj kenoto, gajobanonj iwoi anoti, ii onjonj kolooro me qaagoti, Piitononj iikawaajonj moro sisau kolooro. Iinonj gaonj enj gaonj iiroti, iikawaa tanitani moro kolooro. ¹⁰Miri uuta mesaonj nagu mutuyanonj galej menj naniti, ii uruugunj nagu monjonj keuma uruugunj kotonj kema kapuare miri seliaa aen kiropoyanonj keuri. Keuri nagu somata kotakota iikanonj mono anodeenj eenj tano seleenjenj siti kana qaa ootanonj kemeri. Kemenj kana somata striit monj toroqen keni gajobanonj uulanjawo Piito mesaonj aliŋo.

¹¹Aliŋo Piitowaa uuta tooro kokaen jero, “Oo Ponjonj mono gajobaya wasiro kanj Herodwaa borononja metogonj nonja, ii mojenj. Juuda ejembanonj noo selenanonj iwoi koloowaatiwaaajonj mambonjuti, iinonj mono iwoi kuuya iikanonja noo waŋna somonjgoja. Niinonj keteda koi ii onjonj moma kotojenj.”

¹²Kaen moma kotoro asariro Jombaa nemuŋa Mariawaa mirinonj baagenj keno. Jon iikawaa qata monj Maak qagi. Miri iikanonj ejemba

† 12.4 Eks 12.1-27 * 12.4 Kianjkomu kendonj ii Inggris qaanonj Passover. Ananaa qaanonj qata monj ii goukonjonj kendonj. Israel ejemba yonononj Iijipt laligonj nagugia sanonj morigi Anutuwaŋa gajobanonj injiima koboŋonj unjuugunj mutu meragia mende unjuro komugi.

mamaganon ajoroon Anutu qama koolin laligogi. ¹³Kaen laligogi Piitonon kaŋ toomaanon nama nagunon qero. Nagunon qero welenqeŋe emba qata Roda iinon kaŋ “Gii moronon?” jeŋ qisiro. ¹⁴Qisin nama Piitowaa aroya moma koton “Ii-ia kajan!” jeŋ aisoon lugun nagu mende horon uulanawo miri uutanon uma injjoro, “Piitonon kaŋ nagunon nanja.” ¹⁵Injjoro moma iwaajon “Uuga sooro jejan,” jegi. Jegito, iinon waŋ qeŋ “Qaa onja jejeŋ!” injjoro. Kaen injjoro jegi, “Ii mono Piitowaa gajobayanon nanja.”

¹⁶Kaen amin mogito, Piitonon nagu qeŋgadeeŋ nano horon iima aarugi. ¹⁷Aarugi borianon sare ama oloŋ ambutiwaajon jero. Jeŋ Poŋonon kapuare mirinonga wama seleenŋeŋ kamaaroti, sundu ii injjoro, “Ono buju koi mono bisop Jeims ano uumeleeŋ alaurunana tosaŋa ii injjogi mobu.” Kaen injjon onjomesaon gomaŋ moŋeŋ keno. Kian.

Piitonon kapuare miri mesaoro kiŋ Herodwaa iriŋa soono.

¹⁸Gomaŋ ano manjaqeŋe eja yoŋonon Piito moŋgama “Daen ilinolon koma alin kenja?” jeŋ kawaajon konjilin ano majakaka somata mogi.^x ¹⁹Herodnon kaanagadeeŋ Piito mokoloowutiwaajon jero moŋgama bimbimŋon mende mokoloogi eja waagiawo Piitowaa galeŋ megiti, ii qaa Jakeyanon onjooma mamaga qisin onjoma jeŋ tegon unuama unugi komuwutiwaajon jeŋ koton onjono. Kawaa gematanon Judia prowins mesaon Sisaria taonon kemeŋ kanon laligoro. Kian.

Anutunon kiŋ Herod iroŋa muro komuro.

²⁰Fonisia prowinswaa taon qagara Taia ano Saidon yoŋonon nene gawonŋia mewombaajon amamaan kiŋ Herodwaa kantri yoŋoononŋa nene iwoigia sewaŋa meŋ laligogi. Kaŋa laligogi Herodwaa iriŋa soono Taia Saidon kere ama onjoma nembanene onjombutiwaa soŋgo ano. Kawaajon yoŋonon kululuun jotamemeurugia wasiŋ onjoni tuun meŋ kiŋ Herod iibombaajon kengi. Kengi jawiŋa qata Blastus jinŋkaron miriaa galeŋanon ii wala injiuro. Injiuro ijogi, “Nono qaa jeŋ solananiniŋ luae koloowaatiwaa qisiwombaajon kajon.” Kaen ijon jeŋ meŋ looriŋ mugi injjoro, “Saanon qaagia kotingon gemagianon namaŋa.”

²¹Kaen injjoro kiŋnon qaa meleema onjomambaajon kamban meŋ onjono kanon ajoroogi iyaŋaa selia menjereŋgon kiŋ eja poŋ malekuya mouma jinŋkaron duŋ rarayanon rama korisoro qaa injjoro. ²²Injjoro ejemba tuun yoŋonon moma kokaen jeŋ qagi, “Qaa ii Anutuwaanon qaaga. Ii balon ejawaa qaaya qaago.” ²³Kaen qagito, kiŋnon kaen ama Anutuwaa qabunaya qakooma mende mepeseŋ iyaŋaajon moro uro. Kawaajon Pombaanon Siwe gajoba moŋnon iikanondeeŋ qero doonon kiŋ

^x **12.18** Room gawman gawombaa areŋa kokaen: Kapuare ejanon oloŋ konagati eeŋ, eja waagiawo ii mono unugi komunkegi. Kawaajon konjilin ama majakaka somata mogi.

kiŋ kema kiro komuro. ²⁴Kaen kolooroto, Anutuwaanon Buŋa qaa ii jeŋ laligogi toomorianawo koloon seiro.

²⁵Antiokia siti yoŋonon Barnabas ano Sool nanŋonanŋo misin gawon mon^y oronŋiti, iyoronon ii Jerusalem laligon metogori. Ii metegon Jon qata mon Maak qagiti, ii wama motoon Jerusalem mesaon Antiokia sitinon eleema kagi. Kiaŋ.

Barnabas Sool yoronon misin gawon kanaiŋ meŋ keni.

13 ¹Antiokia sitinon tosanon uugia meleema uumeleen kanageso koloogi jotamemegia kokaanon gejatootoo qaa jeŋ kuma onoma laligogi: Qagia Barnabas ano Simeon qata mon Injaŋa (Griik qanon Naija) ano Lusius (Sairini gomambaajon), Manaiŋ (ii pon gawana Herod² iwo motoon laligon somariiri) ano Sool. ²Uumeleen kanageso yoŋonon Pombaa waeya meŋ mepeseen nene siŋgi laligogi iikanon Uŋa Toroyanon kokaen injjoro, “Niinon Barnabas ano Sool gawon qaita mon mewaotiwaajon meweengon oroombe. Kawaajon ononon mono ii jeŋ tegon wasiŋ oronŋi kembao.”

³Kaen injjoro qama kooliwombaajon nene siŋgi laligon borogia wanŋaranon anŋi Pombaa ku-usuŋanon turuŋ orono wasiŋ oronŋi keni. Kiaŋ.

Saiprus watonon kema gawon megi.

⁴Uŋa Toroyanon kaen wasiŋ orono goman qata Selusia kanon kemeri. Kanon kemen wanŋonon uri opo sel horon mororonogogi haamonon nanŋoro kema wato Saiprus kawaa ween koukoutanon keugi. ⁵Keugi siti qata Salamis kanon kema Juuda ejemba yoŋoo qamakooli miria miria kanon uma Anutuwaa Buŋa qaa jeŋ uu kuuŋ ononi. Eja qata Jon ii kaanagadeen wani yorowo kema kaŋ ala ilailaagaraga laligoro. ⁶Kaen laligon wato kuuya liligon koton leegen ween kemekemetanon Pafos sitinon keugi. Kanon keuma Juuda eja qata Barjiisas mokoloogi. Iinon oweŋ jenan ejaga koloon gejatootoo eja takapolakaya laligoro.

⁷Oweŋ eja ii wato kawaa kiapya qata Sergius Pool iwaa mirinon rama laligoro. Kiap iikanon momakotoo ejaga laligoro. Kaanŋa laligon Anutuwaanon Buŋa qaa momambaa siŋŋa eŋ muro Barnabas Sool koma horon orono iwaanon kari. ⁸Karito, Elimas, (oweŋ memewaajon qata Griik qanon kaen jeŋkegiti,) iinon kiapnon Anutu moma laariŋ mubabotiwaajon tuarenjen ama oroma kiap uuta qanon eŋkalolon

^y 12.25 Antiokia yoŋoonon nanŋonanŋo monen ii meŋ kema Jerusalem uumeleen kanagesowaa jotamemeurugia yoŋoo borogianon ani. Kawaajon qata nanŋonanŋo misin gawon mon jejon. Apo 11.30 ^z 13.1 Herod Antipas iinon gbani 4 B. C. – 39 A. D. kanon Galili ano Perea prowins woi ii galen koma onoma laligoro.

memambajaan angobato mero. ⁹ Angobato mero Sool, qata mon Pool qagiti, Uja Toroyanon iwaa uuta saa qero Elimas tororo iima koto.

¹⁰ Iima koton kokaen jej muro, “Ye! Umbuqumbulij eja, gii mono Kileña Toyaa mera kolojan. Satanon uuga osonkakale ambembo men gono selenon kuuku kania kania ama laligonkejan. Qaa dindiña kuuyaa kereya koloon Pombaanon kana dindiña meeranona dogonkeji, ii mono mesaowaga me? ¹¹ Kawaajon moba! Pononon mono boria qaganon ano esujanon turun gono jaaga gooro ween asasaga iimambajaan amamaawaga. Iinon kamban merotiwaa so mono jinjan qen laligowa.” Jej muro iikanondeen pangamanon qaganon kamaan tururo umun koma titou kuun ilinwalin qen kema kan borianon mewutiwaajon qisin borianon koromojoron ano. ¹² Iwoi ii kolooro kiapnon ii iima Pombaa Buja qaa momoyaajon waligon moma laarin muro. Kian.

Pisidiawaa Antiokia taanon misin gawon meg.

¹³ Poolnon nejauruta yonowo Pafos goman mesaon wanjonon ugi opo sel horon mororongogi haamonon najoro kema laligon Pamfilia prowinswaa siti qata Perga kanon keugi. Kanon keuma nama Jonon oromesaon eleema Jerusalem sitinon karo. ¹⁴ Eleema karoto, yoronon Perga siti mesaon toroqen kema Pisidia prowinswaa taon qata Antiokia kanon keuri. Kanon keuma Sabat kendonon qamakooli mirigianon uma rari. ¹⁵ Rari qamakooli miriwaa galej yononon Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo yonoonon Buju Tere weenjon welen anggi kamaan kokaen qisin orongi, “Alawoinana, oroonon qaa mon kanageso uunana kuuwaotiwaajon eji een, ii mono saanon jeri mobona.”

¹⁶ Kaen qisin orongi Poolnon waama boro kuma kokaen jero, “Israel wabaurunana ano balon toya nonowo Anutu waeya men mepeseenkejuti, onon mono geja ama mobu. ¹⁷ Israel ejemba tuun ananaa bejnana ii Anutu. Iinon bemunjaleurunana meweenjon onono ambosakonurunananon Iijipt gomanon kema waba koloon laligogi. Anutunon kamban kanon Israel ejemba tuun ii toomorian onono sein qabunagiawo koloogi. Kaen koloogi Anutunon angoleto men ku-usuna qendeema iikanon unuano Iijipt kantri mesaon seleenjen kagi.

¹⁸ ^b “Kan laligon balon qararanonkononon koton kan nanamemen bologa ama men laligogi Anutuwa irin soono gbani 40:waa so uubooli moma laligoro. ¹⁹ ^c Moma laligoroto, kilej kan laligon Keinan gomanon kougi. Kougi iikanon kanageso tuun 7 konjoma kondeema onoma balongia men mendeema isiurunana toya toya koloowutiwaajon buja qen onono. ²⁰ ^d “Kaen kolooro gbani 450 kawaa so keno. Iikawaa gematanon

^a 13.17 Eks 1.7; 12.51 ^b 13.18 Jan 14.34; Dut 1.31 ^c 13.19 Dut 7.1; Joos 14.1

^d 13.20 Pon 2.16; 1 Sml 3.20

Anutunon jenteegowaa eja ponja ponja (Judge) kuun onono. Ii kuun onono laligon kougi Samuelnon kolooro. Iinon jenteegowaa eja pon konoga koloon gejatootoo ejaga laligoro.

²¹ “Samuelnon koloon laligoro kamban iikanon kin pombaajon Anutu welema mugi eja qata Sool onono. Sool iinon Benjamin isi yonoononga eja qata Kiis iwaa meriaga kolooro ano gbani 40:waa so kin pongia laligoro. ²² Ii laligoroto, Anutunon Sool utegon kitianon eja qata Deiwid kin eja pongia koloowaatiwaajon meweengon kuuro. Kuun kania jen asarin kokaen jero, ‘Ninon Jesiwaa meria Deiwid mokolojen. Iwaa uuta gosin mobe saanon sokoma nonja. Iinon nanamemeja kuuya kanon noo jena ten koma laligowaa.’ ²³ Anutunon wala eenanon Hamoqeqe Toya wasin nonombaatiwaajon jeroti, soomongo qaa iikawaa onanon mono kokaen kolooro: Deiwidwaa gbiliuruta yonoononga eja qata Jiisas kolooro Anutunon ii Israel tuun nonoo Hamoqeqe Tonana koloon laligowaatiwaajon kuuro.

²⁴ “Jiisasnon mende asugiro waladeen iikanon Jonon kan kokaen jen laligoro, ‘Ono mono uugia melembu. Uugia meleengi ninon oomulu men onoma.’ Kaen jen Israel ejemba tuun kuuya uu kuun onoma laligoro. ²⁵ ^h Kaen laligoroto, iinon gomanlili gawona mendaboromambaajon ama iikanon kokaen injjoro, ‘Ono noojon nomaen romongoj? Iwoi romongojuti, ninon ii qaagoto, mobu, noo gemananon eja mon kawaa. Iinon karo ninon iwaa kooronon kamaaqeqeta laligojenywaajon wayangesoya besaan kana esu kasia isamambaajon moma bimbingomaja.’

²⁶ “Oo alauruna, Aabrahambaa gbiliuruta ano balon toya ononon nonowo Anutu waeya men mepeseenkejuti, Anutunon hamo qen nonombaatiwaa Buaya ii ano nonoonon kaja. ²⁷ Iikawaa kania ii kokaen: Jerusalem toya ano galenurunana yononon Jiisaswaa kania mende moma kotogi. Gejatootoo yononon Buju Tere Sabat kendon so weengonkejuto, iikawaa kania ii mende moma asarinkeju. Kaana tompin laligojuto, kilen galenkonkon ejaurunananon Jiisas komuwaatiwaa qaaya jen tegogi gejatootoo ejemba yononon qaa ii iikaana kanon honawo kolooro. ²⁸ ‘Yononon Jiisas koomuwaa buja koloowaatiwaa so qaa kania mongama mon mende mokoloon kilen “Kozigen!” qagi. Qama Pailotnon jen tegoro komuwaatiwaajon qama welenji.

²⁹ ^j “Iwaajon qaa kuuya oogita eji, yononon mono iikawaa so anji hona kolodabororo Jiisas gerenonga metogon kamaan qasirinon kema jamo

^e 13.21 1 Sml 8.5; 10.21 ^f 13.22 1 Sml 13.14; 16.12; Ond 89.20 ^g 13.24 Maak 1.4; Luuk 3.3 ^h 13.25 Mat 3.11; Maak 1.7; Luuk 3.16; Jon 1.20, 27 ⁱ 13.28 Mat 27.22-23; Maak 15.13-14; Luuk 23.21-23; Jon 19.15 ^j 13.29 Mat 27.57-61; Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56; Jon 19.38-42

kobaa uutanonj anji. ³⁰ Anggito, Anutunonj ii koomu-nongga mej gbiliro waaro. ³¹ ^kWaaro iwo Galili prowinsnongga Jerusalem sitinonj kagiti, ii mono ween boria mamaga asuginj onono. Alauruta asuginj ononoti, iyonononj kambanj kokaamba ejemba batugianonj dangunu kaanja nama kania nanjonj jej asarij laligoju. ³² Anutunonj Juuda ambosakonjurunana yonowo iwoi amambaa qaa jej somonjgorota nono iyonoo gbiliurugia kolooniq qaa walaga iikawaa onanonj mono kambanj kokaamba nonoojonj kokaenj kolooro: Iinonj Jiisas mej gbiliro waama laligoja. Kawaajonj nonononj iikawaa Oligaa Bunja ii jej asarij ononjonj.

³³ ^l“Anutunonj Jiisaswaajonj qaa jero Deiwidnonj moro Ondino (Buk song) janggo woi kanonj kokaenj oorota eja,

‘Giinonj neenaa meranaga koloojani, ii kete ejemba qendeema onombe iima kotoju.’

Iinonj qaa iikawaa so Jiisas mej gbiliro waaro. ³⁴ ^mJiisas mej gbiliro koomunongga waama kotiinj laligonj kanagej mombo mende komuwaa. Iikawaa qaaya Anutunonj kokaenj jerota eja,

‘Nii kalejmoriana kinj Deiwid munj laligowe soraaya kolooj powowonj kotiinj nanoti, iikawaa so ii mono onoojonj togonj onomana.’

³⁵ ⁿDeiwidnonj iikawaa qaaya ii Ondino (Buk song) monjonj kaanagadeenj kokaenj anota eja,

‘Geengaa wombo ejaga soraaya ii mende mesaona koomuwaa rojnonj mende gisaawaa.’

³⁶ Nono kinj Deiwidwaa kania mojonj: Iinonj laaligoya laligonj Anutuwaaw jeta otaanj gawonj muroti, ii medaboronj goronj qenj komuro. Komuro ambosakonjuruta yonoo kosogianonj ronj kongi qamoyanonj enj gisaanj qaano. ³⁷ Deiwidnonj gisaanj qaonoto, Anutunonj eja mej gbiliro waaroti, iinonj mende gisaaro.

³⁸ “Eja alauruna, kawaajonj qaa koi mono mobu: Anutunonj Jiisaswaajonj ama singisongogia mesaonj songbambaa. Nonononj iikawaa Bunjaya jej asarij ononjonj. ³⁹ Wala ‘Mooseswaanonj Kana qaa otaanj iikaanja kanonj solanja koloowonja,’ jeninto, iikanonj iinonj woinonj osinj amamaanj laligoninj. Kaenj laligoninto, kambanj kokaamba daenj yonononj Jiisas moma laarij iwo qokotaawuti, Anutunonj mono kuuya yonoo qaagia jej tegoro solananiwuya. ⁴⁰ Gejatootoo ejembanonj qaa jej oogita eji, Anutunonj iikawaa so ironja meleeno qagianonj ubabotiwaajonj mono toogia moma galengia mej aowu. Qaa kaanja monj ii kokaenj,

⁴¹ ^o“Niinonj onoo laaligo kambananonj angoletto qaita monj memana.

Monjonj iikawaa buju qaa jero mobuyaga, ii qaa honja kolooawaatiwaajonj mende moma laariwuyaga.

^k 13.31 Apo 1.3 ^l 13.33 Ond 2.7 ^m 13.34 Ais 55.3 ⁿ 13.35 Ond 16.10

^o 13.41 Hab 1.5

Kawaajon qaa ii menj kamaanj ama jejewili amakejuti, onjo mono eenj uuj iima walingonj tiwilaawu.’”

⁴²Poolnonj kaenj jero Barnabaswo qamakooli miri mesaonj kamaari tosianonj kokaenj qisij oronji, “Nono qaa koi mombo mobombaajonj mojonj. Kawaajonj ii Sabat kendonj monj eukanonj saanonj toroqenj jeri mobonaga.” ⁴³Qamakooli mirinonga kamaanj deenjgi ejemba mamaganonj Pool ano Barnabas kanagaranonj orotaagi. Tosianonj Juudaga koloogi ano tosianonj waba kantrinonja koloogito, Juuda yonjowo toroqenj laligogi. Yonjononj orotaagi aminj moma qambaŋmambanj qaa kokaenj onjoni, “Anutunonj kaleŋmorianj onjonoti, iikanonj mono bonj qenj nambu.”

⁴⁴Sabat kendonj monj kanj kuuroti, iikanonj taonj balonj iikawaa ejembaya ii kololoonj “Anutuwaa Buŋa qaa mobonja,” jenj kouma ajoroogi. ⁴⁵Kouma ajoroogi Juuda yonjononj ejemba tuuŋa tuuŋa injiima iringia soondabororo. Soondabororo Poolwaanonj qaa qewombaajonj jenonjkooli ama niinonjginonj jenj mepaqepae ama oronji. ⁴⁶Kaenj ama oronji Pool Barnabas yorononj awasanjkaka kotiinj nama qaa kokaenj jeri, “Anutunonj gawonj noronotiwaawaa so Buŋaya wala Juuda ejemba injjoninj sokonagato, onjo ii gema qenj lanj kokaenj jeju, ‘Nono laaligo kotiga utanonj keubonjatiwaawaa so qaago.’ Kawaajonj mobu, norononj mono onjomesaonj waba kantria kantria yonjononj eleema kembota. ⁴⁷Ponjonj iikawaa qaaya kokaenj jenj kotonj nonono,

‘Niinonj kuuj gombe waba kantri yonjoo اساسagiaga koloonj hamoqeqewaa kania jenj asarij laligona balonj goraaya kuuya sokondabororo leelee eu emu yonjononj letoma Siwewaa buŋa koloowuya.’”

⁴⁸Kaenj jeri balonj toya Juuda mende laligogiti, iyonjononj moma uugia qeangoro Pombaa Buŋaya mepeseegi. Mepeseenj laaligo kotigaa buŋa koloowutiwaajonj Anutunonj moma gosij onjonoti, iyonjononj iikawaa so uugia meleema Jiisaswaa Buŋaya moma laarigi.

⁴⁹Moma laarigi Pombaa Buŋa qaa jenj seigi prowins kuuya sokoma keno. ⁵⁰Saanonj kenoto, Juuda yonjononj taombaa eja geria ano emba uuta Anutu goda qenj laligogiti, iyonjoo uugia qaanonj osonj kuuj Pool Barnabas motoonj sisiwerowero ama oroma gomanj mirigianonja orotaagi. ⁵¹“Kembaotiwaajonj ama telambelangia qendeema kokaenj injjori, “Noro onjoo balononj kari sububunj kana tambonaranonj mokotaaji, ii mono qesaari onjonganjaagenj eleema kemebaa.” Kaenj injjori kaniagara solanja moma kotogi kema Galesia prowins utanonj siti qata Aikoniam kanonj keuri. ⁵²Keurito, gowokourunana Antiokia taanonj laligogiti, Unja Toroyanonj iyonjoo uugia saa qero hononja mende aisoonj laligogi. Kianj.

Aikoniam sitinonj uugia kuuri.

14 ¹Pool Barnabas yorononj Aikoniam sitinonj keuma kaanjiadeenj Juuda yonjoo qamakooli mirinonj uma Buŋa qaa jeri. Jeri Juuda

¶ 13.47 Ais 42.6; 49.6 ¶ 13.51 Mat 10.14; Maak 6.11; Luuk 9.5; 10.11

ano waba kantri ejemba yoŋoonoŋga tuuŋ seiseiya yoŋononŋ uugia meleema Jiisas moma laarigi. ²Moma laarigito, Juuda ejemba mende moma laarigiti, iyoŋononŋ balonŋ toya Juuda mende laligogiti, iyoŋoo uugia osonŋ aposol uunonŋkeeme ama orombutiwaajonŋ uugia kuugi. ³Kuugi kileŋ kambaŋ koriga kanonŋ laligonŋ Ponŋ moma laariŋ awasaŋkaka nama Buŋaya jeŋ laligori. Ponŋ kaleŋmoriaŋaa qaaya jeŋ asariri qaagara naŋgonŋ ku-usuŋa borogaranonŋ ano aiwese aŋgoletō meri asugiro. ⁴Kaenŋ asugiro taombaa kanagesoyanonŋ juma deenŋgi. Tosianonŋ Juuda jotamemeya yoŋowo motoonŋ somonŋgogi tosonianonŋ aposol yorowo toroqenŋ naŋgi.

⁵Kaenŋ aronŋ qenŋ naŋgi balonŋ toya ano Juuda ejemba wabaya yoŋononŋ waama jotamemeurugia yoŋowo uumotoonŋ ama wasiwasi eja aposol ii “Jamonoŋ giliŋ uruwoŋa!” jeŋ romonŋgogi. ⁶Kaenŋ romonŋgogi moma olonŋ koma togoŋ Likaonia prowinsnonŋ keni. Kanonŋ kema taonŋ qagara Listra ano Derbe ano gomaŋ liligonŋ oroma rama kengiti, iikanonŋ keuri. ⁷Kanonŋ keuma Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ uukuukuu meŋ onŋoma laligori. Kiaŋ.

Listra taononŋ Pool Barnabaswaajonŋ beŋ qagi.

⁸Listra taononŋ eja monŋ kanawoita koomuya laligoro. Ii nemuŋ goronŋ uutanonŋga meendaŋgoya koloonŋ kambaŋ monŋgenŋ kana mende riinŋ eenŋ ramakero. ⁹Poolnonŋ Buŋa qaa jero moma raro uuŋ kania kokaenŋ iima romonŋgoro, “Iwaa uutanonŋ momalaaria enŋ murotiwaajonŋ ama saanonŋ qeaŋgowaa,” kaenŋ jero. ¹⁰Kaenŋ romonŋgonŋ qa somata qama ijoro, “Mono waama namba.” Kaenŋ ijoro porazak waama kema kaŋ nano.

¹¹Poolnonŋ kaenŋ ano ejemba tuuŋ yoŋononŋ ii iima Likaonia qaagianonŋ kokaenŋ silama qagi, “Beŋ yorononŋ letoma eja selewo koloonŋ batunananonŋ asugiŋ nonoononŋ kamaaŋ laligojao.” ¹²Kaenŋ jeŋ Barnabas qata beŋ waŋgia qata Zuus qagi ano Poolnonŋ jetanonŋ meŋ qaa jerotiwaajonŋ ama beŋ qata Hermes qagi. ¹³Kaenŋ qagi beŋ Zuus iwaa jiwowonŋ jigoya taonŋ batanonŋ eroti, iikawaa jigo gawonŋ galeŋanonŋ bulmakao ejia uŋuama karo. Kaenŋ kaŋ ila kasasoronŋ meŋ kaŋ taonŋ kiropo naguyanonŋ nama ejemba tuuŋ yoŋowo jakenonŋ ama siimolonŋ oonŋ orombombaajonŋ aŋgi.

¹⁴Kaenŋ aŋgi aposolwoi yorononŋ ii moma “Mende sokonja,” jeŋ qotogonŋ selekopaagara menjurama uulaŋawo ejemba tuuŋ uutanonŋ kema qari. ¹⁵Qama kokaenŋ jeri, “Ejaurunara, onŋ mono nomaembaajonŋ ama iwoi kaŋa anju? Noro kaŋagadeenŋ onŋ kaŋa balonŋ eja toonŋga kolojo. Noro Anutuwaawaa Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ onŋonjo. Kawaajonŋ onŋ mono beŋ omaya gema uŋuwu ano uugia meleema Anutu laaligo Toyaanonŋ qokotaawu. Anutu laaligo Toyanonŋ Siwe, namo, kowe ano iwoi kuuya iikawaa uutanonŋ eji, ii mokolonŋ onŋonota laligoju. ¹⁶Gomaŋa gomaŋa kuuya yoŋononŋ wala eenanonŋ laligonŋ kougiti, Anutunonŋ ii mende aŋgonŋ koma onŋono iyangiaa jaajaa ilinŋwalinŋ laligogi.

^r 14.15 Eks 20.11; Ond 146.6

¹⁷“Mende anjon koma ononoto, kilenj tompinj mende laligogi. Qaagoto, Anutunonj iwoi awaa awaa ama onoma laligoro. Iinonj jero konj kiro weej qero toomorijanonj kambaŋa kambaŋa kolooro nenkorisoro ama iikaŋa kanonj uugia kuuj onono laligogi. Kaenj laligogi anja kania mobutiwaajonj kalaŋa ii qendeema onoma iikaŋa kanonj dangunuya ano laligogi.” ¹⁸Yorononj kaenj jeŋ ejemba tuuj siimolonj oonj orombutiwaajonj jarambaraj riinj jeŋ susugonj ononi loorinj mesaogi. Kiaj.

¹⁹Listra yonononj Pool Barnabas oromesaogito, Juuda ejemba tosanonj Antiokia taonj ano Aikoniam siti woi iikanonja kouma ejemba tuuj unonjkeeme ama ononji. Ama onoma yonowo ororonj lugunj Pool jamononj qenj “Mono komuja!” jegi. Kaenj jeŋ ororaŋ taonj gematanonj kamaŋ mesaogi ero. ²⁰Eroto, gowoko yonononj kouma liligonj mugi waama kema taononj uro. Kanonj uro eri gomaŋ ano Barnabaswo Derbe sitinonj keni.

Siriawaa Antiokia sitinonj eleema kari.

²¹Derbe sitinonj Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ uugia kuuj ononi mamaganonj uugia meleema Jiisaswaa gowokouruta koloogi. Kaenj koloogi Derbe taonj mesaonj Listra, Aikoniam ano Antiokia taonj iikanonj eleema kema injiiri. ²²Injiima rama gomaŋ so liligonj Jiisaswaa gowokouruta yonoo uugia nanjonj meŋ kotiiri. Ponj moma laarigiti, iwo qokotaŋ nambutiwaa qambaŋmambaŋ qaaya onoma kokaenj injjori, “Nono mono konjajilinj qaganonj (lombo kania kania mokolonj) laligonj papaŋgonj Anutuwwa bentotononj eu keubonja.” ²³Uumeleenj kanageso so jotamemeurugia meweŋgonj galeŋ laligowutiwaa kania kuma onoma kuuj ononi. Kuuj onoma Anutuwwaajonj nene sinji laligonj gowoko tuuj yonoojonj qama koolinj Ponj moma laarigiti, iwaa borononj onooni.

²⁴Onjooma onjomesaonj Pisidia prowins kotonj kema Pamfilia prowinsnonj keuri. ²⁵Kanonj keuma Perga sitinonj rama Buŋa qaa jeŋ uugia kuuj onoma Atalia taononj kemeri. ²⁶Kanonj kemeŋ wanjononj uri opo sel horonj mororongogi haamononj nanjoro kema laligonj Antiokia sitinonj keuri. Antiokia uumeleenj kanageso yonononj ii Anutuwwa kalaŋmoriaŋ uutanonj misin gawonj mewaotiwaajonj wala Anutuwwa borononj ama oronji onjomesaonj keni. Kema liligonj gawonjgara ii medaboronj mombo iyanjaraa sitinonj eleema kari.

²⁷Kanonj kaŋ uumeleenj kanageso koma horonj ononi. Koma horonj ononi ajoroogi qaa sundugara kokaenj injjori, “Anutunonj norowo laligonj anjoleto somasomata ama meŋ laligoro. Iinonj nemuj koma norono gawonj meri waba kantria kantria yonononj Jiisaswaa moma laariwutiwaa nagu horonj onono uugia meleenji.” ²⁸Sundugara kaenj injjonj gowoko tuuj yonowo kambaŋ korija qenj korinj rama laligori. Kiaj.

mono naambaajon Anutu angobato mej mubuyaga? Naambaajon gowoko gbilia yonoo arogianon qaqaq toroqen anij angowuyaga? Qaqaq kaaja ii ananaa ambosakonananon me nononano kaanagadeen angowombaa so mende koloon laligonij. ¹¹Kaen qaagoto, kokaen moma laarion: Pon Jiisaswaa kalejmoriananon mono Anutu nemuq koma muro hamo qen nonono Siwewaa buja koloowona. Waba kantri yononon kaanagadeen kana motoonqo iikayadeen otaaj letoma Siwewaa buja koloowombaaajon moma laarinkeju.”

¹²Kaen injjoro tuuq yononon kuuya qaa monqama qaa bo ragi. Ragi Pool Barnabas yoronon qaa sundugara kokaen jeri, “Anutunon nemuq koma norono waba kantrinon kema batugianon misin gawon meri aiwese angoleto somasomata asugiro.” Kaen jeri geja ama mogi. Kiaq.’

Bisop Jeimsnonq qaa injjoro.

¹³Pool Barnabas yoronon sundugara jedaborori mogi Jeimsnonq qaa kokaen jero, “Alauruna, niinon qaa jewe mono geja ama mobu.

¹⁴Anutunonq kambaj mutuya waba kantri ejemba jaasewaj qen onjoma batugianonga ejemba iyaajaajon meweengonq onono qata bosima kanagesoya toroqegi. Anutunonq kaen ama kaniaya qendeema nononoti, Saimon Piitononq iikawaa qaaya ninijoro. ¹⁵Qaa kaaja ii gejatootoo ejemba yononon kaanagadeen nanqonq jenkeju. Yonononq qaa monq kokaen oogita eja,

¹⁶ ^w“Kawaa gematanonq niinonq eleema kaj kinq Deiwidwaa kantri totona mombo mej waamana.

Iinonq wala jinqaronq kuuna qen ambosakonana galeq koma onono kuunanonq boratinq riinq kamaaroto, niinonq ii mombo meagonq kuuwe kantrinonq qeaqonq nambaa.

¹⁷ Ii kokaen koloowaatiwaajonq amaja: Ejemba tuuq tosaaja kuuya yonononq Ponq monqambuya.

Waba kantri kuuya neenaa bujana koloowutiwaajonq onqombeti, iyonononq Ponq nii monqama nombuya.

Ponq niinonq kaen jejenq ano iikawaa so kantrigia mej qeaqomaja.

¹⁸ Kaen amakejeni, ii mono monowaa monoyanonga moma kouma laligoju.’

¹⁹“Kawaajonq Jeims niinonq qaa ii gosinq momonanonq kokaen romonqonq jejenq: Waba kantri ejemba uugia Anutuwaanonq meleenjuti, nonononq mono lombo qaqaq somata iyonoo qagianonq anij mende sokombaa. ²⁰*Kaenq qaagoto, iyonoojonq tere kokaenq ooninq sokombaa: Yonononq oro busuya

^v 15.12 Bisop, Griik qaanonq episkopos, ananaa qaanonq jaagalenq me inspekta. Iinonq zioz gawonq kuuyaa mindimindiriq galeja koloaja. Jeims koi kanonq Jiisaswaa gowokoya qaagoto, Jiisaswaa koga. ^w 15.16-18 Aam 9.11-12 ^x 15.20 Eks 34.15-17; Lew 17.10-16; 18.6-23

berj lopiombaa nanduj buja qej kanagianoj anji esun gianoj tururoti, ii mende newu. Serowiliŋ mende ambu. Oro aroya qoosojaa busuya ano sa ii mende newu. Iwoi 4 ii mesaowutiwaajoj jej kotiiwonaga. ²¹ Mooseswaa Kana qaa ii monowaa monoyanonja gomanj so jej asariŋ kouma laligojoj. Ii Sabat kendoj so qamakooli mirinananoj weengoj momakejoj. Kawaajoj qaa 4 ii saanoj mende mesaowonja.” Kiaŋ.

Jerusalem ajoajoroonoj waba kantri yoŋoojoj tere oogi.

²² Jeimsnoj kaerj jero aposol ano jotameme yoŋonoj kanageso kuuya yoŋowo qaa ii mogi sokono. Mogi sokono batugianonja eja tosaanja meweenjoj oŋoma Pool Barnabas yorowo motooj Antiokia sitinonj wasiŋ oŋombombaajoj jegi. Kaerj jej eja qata Juudas qata moŋ Barsabas ano Sailas meweenjoj oronji. Eja woi ii uumeleenj tuumbaa jotameme ejaga koloori.

²³ “Eja ii wasiŋ orombonja,” jej tere moŋ kokaerj ooj borogaranonj anji,

“Momalaariwaa waba alaurunana, Antiokia siti ano Siria ano Silisia balononj laligojuti, nonononj oŋoo jolonja jejoj.

Aposol nonononj momalaari kanagesowaa jotamemeya yoŋowo oŋoo uumeleenj alaurugiaga koloojoj. Kaerj oŋowo qaa amiŋ mobombaajoj tere ama oŋonjoj.

²⁴ Ananaa ejemba tosaanja mende jej kotonj oŋoniŋ anjio nonomesaonj oŋoononj kaŋ uugia kuuj qaa morotanonj lolowawa meŋ oŋonji uu momogia sisau kolooro moniŋ.

²⁵ Kawaajoj nono korebore ajoajoroo ama uumotoonj aniŋ sokono. Sokono eja woi meweenjoj wasiŋ oroniŋ wombo alawoinana Barnabas Pool yorowo oŋoononj kawuya.

²⁶ Barnabas Pool yorononj ananaa Poŋ Jiisas Kraistwaa qataajoj ama laaligogara qeleeni tosianonj urugi komuwowaajoj ani.

²⁷ Nono Juudas Sailas wasiŋ oroniŋ kaŋ qaa iikayadeenj toroqej jegaranonj jeri mobuya.

²⁸ Uŋa Toroya ano nonononj qaa kokaembaajoj uumotoonj aniŋ sokonja: Oŋoo qagianonj lombo qaqaŋ mende toroqej ambonja. Qaa waŋa 4 iikayadeenj mono otaawu. Ii uugugi juma deembombo.

²⁹ Qaa 4 ii kokaerj: Oro busuya berj lopiombaa nanduj buja qej kanagianonj anji esun gianonj tururoti, ii mono mende newu. Kaerjagadeenj sa me oro aroya qoosojaa busuya ii mende newu. Serowiliŋ mono mende ambu. Iwoi 4 ii mesaonj gema qegi uumotoonj aniŋ Anutunonj kotuegoŋ oŋono qeaŋgoŋ laligowu. Mono uu bonjoj laligowu.” Kiaŋ.

Qaa meŋ kenji Antiokia siti yoŋononj aisoogi.

³⁰ Tere kaerj ooj wasiŋ oŋonji kenji. Kana kema kemenj Antiokia sitinonj keugi. Keuma uumeleenj kanageso koma horonj oŋonji ajoroogi.

Ajoroogi tere ii onjongi weengogi. ³¹Ii weengogi iikawaajon afaangon ulunjkolen qaganon moma aisoogi. ³²Juudas Sailas yoronon iyangoro gejatootoo ejaga laligon qambanmamban qaa mamaga onoma uuwaa nanjonango qaa jen menj kotiin ononi. ³³Menj kotiin onoma kamban tosaana kanon toroqen laligori. Laligori tegoro uumeleen alaurugara yononon “Luaewo kembao,” jen wasin orongi. Jerusalem laligori wasin orongiti, Juudasnon yonoonon eleeno.^y ³⁴(-)

³⁵Pool ano Barnabas yoronon toroqen Antiokia sitinon laligon ejemba tosaana mamaga yonowo Pombaanon Buja qaa kuma onoma uugia kuun onoma laligogi. Kianj.

Pool ano Barnabas yoronon deeni.

³⁶Kaen laligogito, kamban tosaana tegoro Poolnon Barnabas kokaen ijoro, “Anara taon ano goman kuuya liligon Pombaanon Buja qaa jen asarij laligoriti, mono iikanon eleema uumeleen alaurunaranon nomaen laligojuti, ii saanon kema injiima mobota.” ³⁷Kaen ijoro Barnabasnon Jon qata monj Maak qagiti, ii kaanagadeen wama motoon kembombaajon moro.

³⁸^zKaen moroto, Jonon wala Pamfilia taonon loorin oromesaon yorowo toroqen gawon mende mero. Kawaajon Poolnon ii wama kembombaajon moro mende sokono. ³⁹Mende sokono angowowo ama uugara gere jero deeni. Deema Barnabasnon Maak wama kemenj wanjonon uri opo sel horon mororongogi haamonon nangoro Saiprus watonon keni. ⁴⁰Kenito, Poolnon eja qata Sailas meweengoro uumeleen alaurugara yononon Pombaa boronon ama oroma kalenmoriananon sopa somongon orombaatiwaaajon jegi mesaon keni. ⁴¹Kema laligon Siria ano Silisia prowins woi ii koton liligori. Liligon Poolnon uumeleen kanagesoya kanagesoya injiima menj kotiin onoma laligoro. Kianj.

Timotinon Pool ano Sailas yorowo toroqero.

16 ¹Poolnon liligon kema laligon taon qagara Derbe ano Listra kanon keuro. Listra keuma kanon gowoko monj qata Timoti mokoloro. Nemunanon Juuda uumeleen embaga koloroto, mananon Griik ejaga. ²Poolwaa eja alaurutanon Listra ano Aikoniam laligogiti, iyononon Timoti waa kania jen qeangogi moro. ³Kaen jegi moma wama motoon kemambaajon moro. Ii moroto, Timoti waa mananon Griik ejaga laligoroti, ii kuuyanon modaborogi ano miri goman kanon Juuda ejemba mamaga laligogi. Kawaajon yononon Pool jen mububoti waaajon Timoti wama Anutu waa aiwese menj selia koto. ⁴Koto kema taon ano goman

^y 15.33 Tosianon toroqen jawo 34 kokaen anju: Eleenoto, Sailasnon qaaya somongon toroqen kanon laligoro. ^z 15.38 Apo 13.13

so keugiti, iikanonj Jerusalem mindimindiri ajoajoroowaa qaaya jegi. Aposol ano Jerusalem uumeleen kanagesowaa jotamemeya yononon qaa somonjon kotiigiti, ii otaawutiwaajon jej koton onjonji. ⁵Kaen liligogi Jiisaswaanon kanagesoya kanagesoya gomanj so laligogiti, iyonoo momalaarigianon kotiuro. Kaen kotiin Buja qaa jegi tosianon uugia meleema ween so kan toroqegi tuungiaa jangoyanon somariin uro. Kianj.

Anutunonj Pool gaononj kotonj kondooro Yurop kenji.

⁶Liligonj laligonj “Eisia prowinsnonj kema Buja qaa jej asariwoja,” jegito, Uja Toroyanon songo ama anjonj koma onono. Kawaajonj yonononj toroqenj kema Frigia ano Galesia prowins woi ii eenj kotonj uruugunj kenji. ⁷Kema laligonj Misia gomanj goraayanonj keuma Bitinia prowinsnonj keubombaaajonj mogito, Jiisaswaa Uja Toroyanonj iikanonj kembutiwaajonj uumotoonj mende ano. ⁸Uumotoonj mende ano mesaonj kema Misia gomanj eenj kotonj kowe goraayanonj kemenj Troas taononj keugi. ⁹Troas keuma gomantiijanonj gaonj egi Anutunonj Pool kotonj kondooro jaameleenj uja monj kokaenj iiro: Yurop eja monjonj Masedonia leegej nama ooma kokaenj jej qama koolinj muro, “Gii mono kowe kotonj Masedonia gomanonj kanj ilaanj nonomba.”

¹⁰Poolnonj jaameleenj uja ii iiro nono iikawaa kania kokaenj moma kotonj jeninj, “Anutunonj mono nonooma kowe kotonj Yurop uutanonj kema Oligaa Buja Masedonia prowinsnonj jej asarij onjombombaaajonj jeja.” Kaen jej iikanondeenj mesaonj kembombaaajonj romonjonj afaangoninj. Kianj.

Filipai emba Lidianonj uuta meleeno.

¹¹Nonononj afaangonj kemenj wanjononj uninj opo sel horonj mororonjgogi haamononj nanjoro Troas siti mesaonj kema dindinagadeenj Samotres watononj keuninj. Keuma enj gomanj ano toroqenj kema Neapolis sitinonj keuninj. ¹²Kanonj keuma wanjononjga kamaanj kana kema Filipai sitinonj keuninj. Room ejemba yonononj eenjanonj kanj Filipai siti ii menj kanonj laaligo raragia anji Masedonia prowinswaa siti somata kolooro.⁴ Nono Filipai keuma weenj tosaana kanonj laligoninj.

¹³Kanonj laligonj Sabat kendononj siti kiropo seleengej keninj. Kanonj kema ‘Juuda yonononj apu sakasiyanonj ajoroonj Anutu qama koolinjkejuti,’ kaen romonjonj kemenj roonjgeqen monjonj keninj. Kema emba ajoroonj ragiti, ii injiima rama aminj moma Anutuwaanonj Buja qaa ii jeninj mogi. ¹⁴Mogiti, iyonoo batugianonj emba monj qata Lidia raro. Iinonj Taiataira sitinonjga Filipai kanj opo

^a 16.12 Masedonia prowinswaa siti waja ii Tesalonaika. Distrik mutuyaa siti waja ii Amphipolis ano siti somata qatawo monj Filipai. Room yonononj Filipai ii Itali kaanja galenj koma onjonji. Griik gomanj toya yonononj iyangiaa balononj waba kaanja koloonj laligogi.

osoga nezongbala akadamuyawo mej kululuuŋ sewarja mewutiwaajonj ama laligoro ano Anutu waeya mej mepeseen laligoro. Poŋnonj uuta mej afaanŋoro Poolnonj qaa jeroti, iikawaajonj siinja kolooro geja ama moma anŋonj kono. ¹⁵ Anŋonj kono iyanja ano sumanjuruta oomulu mej onŋonj qisiŋ nonoma kokaen ninijoro, “Ono noojonj ‘Poŋ moma laarija,’ jejuti eenj, mono saanonj kaŋ noo mirinonj uma rama nene nej ewu.” Kaen jej kaparanj koma qisiŋ nonono. Kianj.

Pool Sailas yorononj kapuare mirinonj rari.

¹⁶ Nono kambanj moŋnonj qamakooli roonj qeqeyanonj kemebombaajonj kana somatanonj kenij welenj qeqe emba moŋnonj mokolonj nonono. Emba ii andoleinjawo laligonj ejemba kaniagia asuganonj jej mokoloomambaajonj moro. Ii moma gejatootoo qaa aasanjgoya jej koloonj iikaanja kanonj monerj iwoi ii mamaga horonj laligoro touruta yonŋoo borogianonj kemero. ¹⁷ Iinonj Pool ano nono niniima nonoo gemanananonj kaŋ kokaen jej qaro, “Eja koi yonŋononj Anutu uuta somataa welenja qeŋ Siwewaa buŋaya koloowombaa kania jej asariŋ onjmakeju.” ¹⁸ Kaen jej somanja mamaga qama laligoro. Ii laligoroto, Poolnonj togonj iikawaajonj siimbobolo moro. Ii moma kambanj moŋnonj eleema omeya kokaen jej kotonj muro, “Nii Jiisas Kraistwaa qatanonj gijojen: Gii mono emba kokawaa uutanonja kouma kema!” Kaen jej kotonj muro iikanondeenj kouma mesaonj keno.

¹⁹ Ii kenoto, emba tourutanonj ii moma monerj iwoi horowombaa kania juguroti, ii mokolonj iringia soono. Iringia soono Pool Sailas oroma somonŋonj maaket sombenanonj horonj oronŋi galeŋ eja yonŋoo jaagianonj kenŋi. ²⁰ Kema qaa jake galeŋ yonŋoo jaagianonj orooma selegaranonj qaa kokaen kuuj jegi, “Nono siti koi kanonj luaenonj laligojonto, eja woi koi yorononj kaŋ enjalolonj ama nonomakejao. Yorononj Juuda ejaga koloojao ²¹ ano Juuda siligia kuma nonomakejao. Nono Room mindimindiri kantriwaa totonj toya koloojonj. Kawaajonj nono siligia ii saanonj mende moma anŋonj kombonja. Ii mej otaawombaa sonŋo ero amamaajonj.”

²² Selegaranonj qaa kaen kuuj jej oronŋi ejemba tuuj yonŋononj kaanagadeenj waama mindirinj kotiinj qotogonj oronŋi. Qotogonj oronŋi galeŋ yonŋononj kuuj onŋonj selekopaagara horonj menjuden-jurangj ano jej kotonj onŋonj arawambunonj urugi. ²³ Mamaga urugi tegoro kapuare mirinonj oroombombaajonj uruama eja waayawononj awaagadeenj galeŋ mej orombaatiwaajonj jej kotonj mugi. ²⁴ Kaen jej kotonj mugi moma uruama kapuare miri biiwianonj miri uuta moŋnonj kema kanawoigara gere ozozoparj^b batugaranonj ama kasanonj somonŋonj miri uuta iikawaa naguya woi ii kii kungj kiro rari. Kianj.

Kapuare miri galejanonj uuta meleeno.

²⁵ Pool Sailas yorononj kaen rari. Rama gomanj ruunjanonj kolooro kanonj Anutu qama koolinŋ rii qama mepeseen rari kasa eja kuuyanonj geja ama mogi.

^b 16.24 Gere ozozopanonj kanagara melanjiro amamaanj rari. Uŋaya iiba.

²⁶Kaen anggi iikanondeen uulanawo nan somata meŋ giliro kapuare miriwaa tandoya kuuya wansanwansan qegi. Kaen qegi iikanondeen nagu kuuya tanggi kasa eja kuuya yonoo aen gbadogianon (tape) loloon kamaaro. ²⁷Kaen kolooro kapuare miri galeŋ iionon gaon uutanonga waaro. Waama kapuare miriwaa naguya kuuya tandaborogiti, ii iima jero, “Ye! Kasa ejanon togon kendaboroju me nomaen?” Kaen jen romononon jeneŋa ororo manjawaa soo somata ii kopiŋanonga horon iyaŋa aomambaajon ano.^c ²⁸Aŋa aomambaajon anoto, Poolnon gbangban terenonon kokaen jero, “Nono korebore koi rajon. Mono geengaa selega eej mende tiwilaawa.”

²⁹Kaen jero moma kiwa mubutiwaajon qisiro mugi uulanawo kapuare miri uutanon kema jeneŋa ororo Pool Sailas yoroo kosoga-ranon kema simin kuma orono. ³⁰Simin kuma oroma kapuare mirinonga uruama kamaan kokaen qisin orono, “Eja somata woi, nii mono nomaen ambe Anutunon hamo qen nono letombenaga?”

³¹Qisin orono ijori, “Mono uuga meleema Pon Jiisas moma laarin muna gii ano sumanjuruganon kaŋagadeen letoma Siwewaa buŋa koloowu.” ³²Kaen ijori mirianon kenŋi kanagesouruta kuuya yonowo ajoroogi Anutuwaanon Buŋa qaa jeri mogi. ³³Jeri moma gomantiŋaa aua iikanondeen uruama kema wijigara songbano. Songbano iikanondeen ii ano sumanjuruta kuuya ii oomulu meŋ ononi. ³⁴Oomulu meŋ ononi uruano nene mirinon uma nene onon ama orono. Oroma iyaŋa ano sumanjuruta yononon kuuya Anutu moma laarigitiwaajon korisoro anggi. Kian.

Kapuare mirinonga konjoma oronŋi kamaari.

³⁵Goman ano qaa jake galeŋ (majistreit) yononon opotoro wasin ononon kapuare mirinon kan kokaen jegi, “Eja woi ii mono isama orona kamaawao.”

³⁶Kaen jegi eja waayawonon kan buju ii Pool kokaen ijoro, “Majistreit galeŋ yononon qaa kokaen angita kaja: Oro mono kasagara isambe kamaawao. Kawaajon oronon mono keteda koi mesaon kamaan luaenon kembao.”

³⁷Kaen ijoroto, Poolnon opotoro ii kokaen injoro, “Room mindimindiri gawmanon sopa somonon noroma kawaa (jenkooto) paaspoon noronŋi laligojo. Kawaajon yononon qaanara mende gosin jen tegon kileŋ asuganon ejemba jaagianon eej lan arawambu koobinon nurun kapuare mirinon noronŋi. Ii gamuyawo. Kaen noronŋi rari keteda koi nomaembaajon wasin noronŋi eej olon kamaaworaga? Ii mende sokonja.

^c **16.27** Kasa ejanon olon kono galeŋa ii qaa jakeyanon ama qegi irona siimbobolo moma komunkegi. Iyaŋa gamuya moma aonaga, kaen afaanŋon komunaga.

Noro qaago totoon kamaawoto, yononon mono angio kanj nuruangi kamaaworaga.”

³⁸Poolnon opotoro ii kaen injijoro qaa ii mej majistreit galen yonoonon kema injijogi. Ii moma Room gawmambaa (jenkooto) paaspoot menj laligoriti, ii moma aarun sombugia mogi. ³⁹Sombugia moma kapuare mirinon kanj bonjon susugon kele ama kuun orongi kemeri. Kemeru Filipai siti mesaowaotiwaajon welema orongi. ⁴⁰Welema orongi Pool Sailas yoronon kapuare miri mesaon Lidiawaa mirinon keni. Kanon kema uumeleer alaurugara injiima uuwaa nanjonango qaa jen onomesaon keni. Kian.

Tesalonaika gawon megu sisiwerowero angi.

17 ¹Kema laligon Amfipolis ano Apolonia siti woi ii koton Tesalonaika sitinon keugi. Siti wana iikanon Juuda yononon qamakooli mirigia megu nano. ²Poolnon nanamemeja ama laligoroti, iikawaa so qamakooli mirigianon uma Sabat kendon karon kanon yonowo Uumelembaa Buja Tere weengon kania amij moma laligogi. ³Kaen laligon Buja Terewaa kania jen asarij kokaen jero, “Anutunon arej ama Hamoqeqe Toyanon siimbobolo moma komun koomunonga waabaatiwaajon jero.” Kaen jen iikawaa kania Buja Terenonga qendeema uugia kuun kokaen injijoro, “Eja Jiisas jen asarij ononjeni, iinon mono Hamoqeqe Toya Kraist koloaja.”

⁴Kaen injijoro Juuda kanageso yonoononga tosanon moma laarin uugia meleema Pool Sailas yorowo toroqen nanji. Griik ejemba tosanon Anutu waeya menj mepeseegiti, iyonoononga kaanagadeen tuun somatanon yonowo toroqegi ano emba uuta qabunagiawo yonoononga mamaganon uugia meleengi.

⁵Uugia meleengito, Juuda eja geria yononon uugia soono uunon motoqoto moma gemaqeqe qaa jegi. Kaen jegi injarere ejemba roonqeqenon lan laligogiti, iyonoonon kema eja doogoya tosaana onongi. Ii onoma mindirin ejemba tuun uugia kuun horon onongi ajoroogi. Ajoron lan qagi qemburun gujubaju kolooro siti sokonda-bororo. Lan qama lugun eja qata Jeison iwaa miri rijugon Pool Sailas ejemba tuun jaagianon ama orombombaaon mongama orongi. ⁶Mongama onongito, mende mokolon oroma Jeison ano uumeleer alauruta tosaana somonon horon onoma sitiwaa galenkonon eja yonoo jaagianon keuma kokaen qagi, “Yei! Eja balona balona liligon goman so uu kuun onongi kaamaa qen soonkejuti, iyononon mono koi kanon kaanagadeen kari. ⁷Koi kanon kari Jeisonon ii oroma angon koma orono. Ejemba kaana kuuya yononon kokaen jenkeju, ‘Eja mon qata Jiisas iinon kin Ponana koloaja.’ Kaen jen Room Siisa-kimbaa jenkootoya qotogon menj kamaan amakeju.”

⁸Kaen qagi ejemba tuun ano galenkonon eja yononon mogi uugianon kamaan raidimbon kaana sisau kolooro. ⁹Sisau kolooro Jeison ano

uumeleen alauruta tosaana kuuj qisin onongi monej ama wan taraagara megj kamaan kenji. Kiaj.

Berea kenji Baibel stadi ama qaagara gosigi.

¹⁰Kamaan kenjito, uumeleen alaurugara yononon Pool ano Sailas iikanondeen wasij oronji mesaon gomantiija kana goman qata Berea kanon keni. Kema keuma Juuda yonoo qamakooli mirigianon uri. ¹¹Qamakooli mirigianon uma Buja qaa jeriti, ii siija somata moma anajin angon konji. Juuda kanageso Berea laligogiti, iyononon Tesalonaika kanageso unjuugun awaa soro koloogi. Qaa tororo jeri me qaago, ii weej so Buja Terewaa qaanon gosin weengon aminj moma laligogi.^d Sili awaa kaanja otaan Juuda ejemba Tesalonaika laligogiti, ii haamo ama ononji. ¹²Buja qaa jeri Juuda yonoononga kelemalejanon moma laarinj uugia meleengi. Griik ejemba yonoononga kaanagadeen mamaganon Jiisas moma laarigi batugianon emba uuta qabunagiawo ii mamaga laligogi.

¹³Jiisas moma laarigito, Poolnon Berea kanon kaanagadeen Anutuwaanon Buja qaa jej asarinj laligoroti, iikawaa bujuyanon seinj Tesalonaika kema Juuda jotamemeya yonoo gejagianon kemero. Gejagianon kemero moma waama Berea kanj kaanjadeen ejemba uugia osonj kuugi. ¹⁴Kuugi uumeleen alaurugara yononon ii moma iikanondeen Pool wasigi kowe goraayanon kemero. Kemeroto, Sailas Timoti yoronon toroqen Berea laligori. ¹⁵Eja Pool oonjgiti, iyononon toroqen wama kema Atens sitinon keugi. Keugi kokaen jej koton onono mogi, “Ono mono eleema Sailas ano Timoti jegi uulanawo noonon kawao.” Qaa ii moma mesaon kenji. Kiaj.

Poolnon Atens sitinon gawon mero.

¹⁶Poolnon Atens sitinon rama Sailas Timoti yoroonon mamboma laligon liligoro. Liligon siti ii tando lopionja lopionja kanon saa qegi kana goraaya goraaya nanji injiima awawalinj temboma uuta gere jero. ¹⁷Poolnon Juuda yonoo qamakooli mirigianon uma Juuda waba ejemba ano balon toya Anutu waeya menj mepeseegiti, iyonowo nama aminj mogi. Poolnon weej so roonqege sombenjia so kema ejemba mokoloon onoma yonowo aitongon aminj mogi.

¹⁸Aminj mogi Epikuros ano Stoik momo jake woi kanonja boi tosanon kanj Poolwo qaa silia siliaa jej niinonjiinon ama jenonkooli amigi.^e Tosianon toroqen Poolwaa qaaya moma kokaen jegi, “Momo kitia kitia

^d 17.11 Berea yononon Baibel stadi awaa anji. ^e 17.18 Momakooto boi qata Epikuros iinon keraqeeango mobombaa kania kuma onono. Stoik momo jake (akademi) kawaa boiya qata qato iinon siinj awaa ano bologa qowogon bon qen kotiin nambombaa kania kuma onono.

zezenjo kaanja usuma uuŋ moŋgama lan meŋ kululuuŋ motooŋgo woi mokoloŋ bimbimŋoŋ meŋ kaja. Ii meŋ kan sosoŋae kaanja lan jejato, qaayaa honja naama jemambaajon moji, ii mende mojon.”

Poolnoŋ Jiisaswaa Buŋaya jeŋ asariŋ uugia kuuŋ koomunonŋa waaro^f jero. Kawaajon tosianon toroqen kokaen jegi, “Beŋ wabaya meŋ kan yoroo kanagara jeŋ asarija, iikawaa tania kaan kolooro iijon.”

¹⁹Kaen lansaj jegi Pool wama maaket somben somata qata Areopagus^g iikanon uma kaunsol yonoo jaagianon anŋi nano kokaen jegi, “Gii momo aren gbilia asuganon kuma nonomakejanj, iikawaa kania ii nomaen? Ii saanon jena mobonja. ²⁰Giinon waba kantri yonoonon qaa morota meŋ kan jena gejanananon kemero mojon. Kawaajon goo qaa arenŋaa kania ii tororo mobombaajon mojon.” ²¹Atens toya ano waba iikanon laligogiti, iyononon kuuya een lansaj laligon momo qaa dologa dologa nuuguna guuguwe ama jeŋ moma uugia iikanon ama kambangia tiwilaan laligogi. Kiaŋ.

Poolnoŋ Areopagus sombenon nama qaa jero.

²²Poolnoŋ waama Areopagus somben biiwianon kema kaunsol yonoo jaagianon nama kokaen jero, “Atens ejauruna, niinon koi kan iwoi kuuya iima kaniagia kokaen ero mojen: Ono beŋurugia goda awaa qen mepeseen onoma laligoju. ²³Niinon liligon onoonon miri kowoga kowoga iima iikawaa batuyanon alata tereyawo moŋ mokoloowe. Iikanon kokaen oogita ero iibe, ‘Beŋ kania mende mojonj, iwaajon koi menij.’ Kawaajon ono beŋ moŋ kania mende moma kilen waeya meŋ mepeseenkejuti, niinon mono iwaa kania inisaama jewe mobu.

²⁴^h“Beŋ Anutunon Siwe namo ano iwoi kuuya iikawaa uugaranon eji, ii mokoloŋ onono. Iinon Siwe namowaa Ponaga kolooja. Iinon jiwowon jigo boronon memeta kanon mende rama laligoja. ²⁵Iyaŋo laaligowaa kania kolooja. Ii ano anana balonon laligowonatiwaajon sele, kokooso ano iwoi tosaanja kuuya nonono sewan aason horonkejon. Kaen nonomakejiwaajon ama anjo nembanene me iwoi mombaajon mende amamaankeja. Kawaajon ejemba anana ii wagiwombaajon amamaajon. Anana boronananon iwoi mende meŋ nandun ama muninon een, iinon mende komuwaa. Iinon balon eja kaanja mende laligoja. Qaago.

²⁶“Iinon wala eja motooŋgo mokolooro iwaanonŋa seiŋ deema gbala injanja ano sele tosaanja koloon balonja balonja kuuya sokoma laligojon. Iinon kambanana kuuya tororo arenŋon nonono iikawaa so laligojon ano miri goman daenŋen daenŋen en rama laligojonj, iikawaa goraaya ano

^f 17.18 Jiisas ano Koomunonŋa waawaataa qaa woi ii mende moma asariŋ tompin nama kokaen jegi, ‘Iinon mono beŋ eja ano emba yoroo qagara kaen qaja.’ ^g 17.19 Areopagus qaa iikawaa kania ii manjaqeqewaa beŋa qata Ares iwaa baanja. ^h 17.24-25 1 Kin 8.27; Ais 42.5; Apo 7.48

aasoya ama jej koto iikawaa so laligojon. ²⁷Anana mono Anutu iyana moma mongama mubombajon iwoi kuuya ii arengon nonono. Iinon korebore kosonanondeen laligojato, kilej koromojoron ama Anutu mongama laligon mokoloowonaga me qaago? ²⁸Oŋoanŋiaa Griik momo ejembanon qaa kota arengon oogiti, iyonoononga woiyanon kaanagadeen qaa kota mon kokaen jeri,

‘Nono kaanagadeen iwaa gbiliuruta koloon laligojon.’

Eja kaan monon qaa kota mon kokaen ooro,

‘Iinon mono menj letoma nonono iwaa aonanon laaligonana laligonkejon, kananana kema kankejon ano ej waawaanana amakejon.’¹

²⁹Qaa iikawaa so anana Anutu waa gbiliuruta koloon laligon kosianon nanjon. Kosianon nanjonto, kilej iwaa kania moma soon jinjaun qewombo. Uja meme eja (artist) yononon momo qaganon nama bej mombaa tania romonjon goul, silwa me jamo kowonjin menj uroroon tando lopion sagon menjerengon menkejuti, iinon mono iikawaa tani mende koloaja. ³⁰Ejembanon poumapou ama jibijabu laligon koug Anutunon kamban kanon nanamemenŋiaajon moma bolin irona mende meleema laligoroto, kamban kokaamba qaaya inisaama kokaen injioja, ‘Ejemba korebore gomangia so rama kenjuti, on mono uugia meleema noonon kawu.’

³¹“Anutunon kamban somata ano kan kuuwaa. Iinon kamban iikanon ejemba gomaŋa gomaŋa kuuya laligon kenjuti, ii menj kululuun nonoma qaanana gosin tororo jej tegowaa. Iinon eja mon qaanana jej tegowaatiwajon meweengon jenteegowaa ku-usuŋa borianon ano. Iinon eja ii menj gbiliro koomunonga waaro iikaŋa kanon ku-usuŋa somata ii ejemba kuuya qendeema nonono iima mojon. Eja koomunonga waaroti, iinon mono jenteego Tonanaga koloaja.”

³²‘Anutunon eja mon koomunonga menj gbiliro waaroti,’ tosonian qaa ii moma mepaqepae anŋi. Kaen anŋito, tosonian kokaen jegi, “Qaa jejani, nono ii mombo mobombajon mojon. Kawajon gii saanon kamban monon qaa ii toroqen jej asariwa.” ³³Kaen anŋi Poolnon yonoo batugianonga waama onomesaon keno. ³⁴Kenoto, tosonian kan Jiisas moma laarin iwo toroqegi. Moma laarigiti, iyonoo batugianon Areopagus kaunsol tuun yonoo jotamemeya eja mon qata Dionisius laligoro. Kaanagadeen emba somata mon qata Damaris ano tosonian yorowo toroqen moma laarin uugia meleengi. Kian.

Poolnon Korint sitinon keno uugia meleengi.

18 ¹Iwoi ii kolooro Poolnon Atens siti mesaon Griik siti mon qata Korint kanon keno. ²Korint kema Juuda eja mon qaya Akwila

¹ 17.28 Momo eja somata Pool iinon momo jakeya jakeya uma Griik yonoonon buk morota morota weengon moma koton iikanondeen qaa kota kota afaanjon menj asuganon jero.

mokolooro. Akwila iinonj Eisiawaa prowinsya qata Pontus kanonj koloonj kanagenj mindimindiri siti Room kema laligoro. Kanonj laligoro Siisakinj qata Kloodius iinonj jenkootoya kokaenj ano, “Juuda ejemba onjo mono korebore Room siti mesaonj deembu.” Kaenj jenkooto anotiwaajonj ama Itali kantri mesaonj Griik kemej kambañ kanonj Korint kouro. Kouro Poolnonj mokoloonj ii ano embia qata Prisila yoroononj keno. ³Laaligogara nanjgowaotiwaajonj opo kuunja kuunja meri. Poolnonj kaanagadeenj opo sel kuunj meme ejaga. Kawaajonj yoroononj keno gawonjia ororonj ero yorowo laligonj enj opo sel kuunj gawonj motoonj megij. ⁴Menj laligogij Sabat kendonj so qamakooli mirinonj uma Juuda ano Griik ejemba yonjowo Jiisaswaa kania aminj mosoma uugia meleembutiwaajonj kuunj onjoma laligoro.

⁵Kuunj laligoro alawoita Sailas Timoti yorononj Masedonia prowinsnonjga kouri Jiisaswaa Buñaya kambañ so jenj asariñ laligoro. Kaenj laligonj Jiisasnonj Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, iikawaa kania asuganonj qendeema qaa iikanonj Juuda ejemba uugia kuuro. ⁶Uugia kuuroto, Pool tuarenjenj ama uuqeqe qaa tokoronjkota jenj mugij borianonj jaagianonj kuunj sububunj qesaaro kamaaro kokaenj injijoro, “Niinonj koposo mende ambe onjo tiwilaan iikawaa ironja ii mono noo qananonj ambombaajonj amamaawuya. Ii onjoanjo bosimbu. Onjo Buñ qaa qotogogij niinonj saanonj onjomesaonj kete nama ubaati, iikanonj waba kantri ejemba yonjoononj eleema kemañ.”

⁷Kaenj injijonj onjomesaonj qamakooli miri goraayanonj eja monj qata Titius Jastus iwaa mirinonj uma laligoro. Iinonj Juuda ejaga qaagoto, kilenj Anutuwaa waeya menj mepeseenj laligoro. ⁸Goraayanonj kenoto, qamakooli miriwaa galenj qata Krispus ano iwaa embameria yonjononj kuuya uugia meleema Ponj moma laarigi. Kaanjadeenj Korint ejemba tosaanja Poolwaanonj qaa mogiti, iyonjoononga mamaganonj Jiisas moma laariñ uugia meleenji oomulu menj onjonji.

⁹Poolnonj gomantiinja monjonj gaonj ero Ponjonj kotonj kondooro jaameleenj unja iiro kokaenj ijoro, “Gii toroko mende mobato, Buñ qaa mono kotiinj jenj laligowa. ¹⁰Siti kokanonj ejemba tuunj mamaga yonjononj noo buñ kolooju. Kawaajonj niinonj giwo laligowe monjonj iwoi monj mende kanainj menj bolinj gombaa.” ¹¹Kawaajonj Poolnonj kambañ menj korinj yonjo batugianonj gbani motoonjo ano koinj 6 kawaa so laligonj Anutuwaanonj Buñ qaa kuma onjoma laligoro.

¹²Kuma onjoma laligoroto, Room yonjononj eja Galio kuugij Akaia prowinswaa kiap gawana laligoroti, kambañ iikanonj Juuda jotamemeya yonjononj mindirinj Pool tuarenjenj ama munj horonj qaa jakeyanonj oonji. ¹³Qaa kokaembaajonj oonji, “Eja koi kanonj ejemba enkalolonj menj onjomakeja. Room yonjononj jenkootogia anjij eji, iinonj ejemba kana ii uugunj Anutuwaa waeya menj mepeseewutiwaajonj uukuuku menj nonomakeja.”

¹⁴Qaa kaenj selianonj kuunj jegij Poolnonj qaa kitia jemambaajonj ano kiap gawana Galio iinonj Juuda ejemba ii kokaenj injijoro, “Juuda ejemba

oŋoo batugianonj moŋnonj eja qero komunaga me qinji bologa totoonj moŋ anagati eenj, iikawaajonj niinonj saanonj qaagia geja ama mobenaga. ¹⁵Kaanto, oŋoo batugianonj momalaariwaa qaa kolooro qa morota morota qama aŋgowowo ama jeŋkootogia nomaenj ambuti, ii mono oŋoanġiaa lombogiaga. Niinonj iwoi kaanġa ii gosinġ jeŋ tegomaŋatiwaa so qaago.” ¹⁶Kaenġ inġijonġ qaa jakeyanonġa oŋotaaro kamaagi. ¹⁷Kamaanġ iyanġiodeenġ mindirinġ motoonġ luguŋ qamakooli miriwaa galenġ qata Soostenes ii qelanġinġ meŋ kanġ qaa jakeyaa kana qaa ootanonġ ama qegi. Qegi kiap gawana Galiononġ ii iima kawaajonġ jaaya soonġoro honġa moŋ mende kolooro. Kiaŋ.

Poolnonġ aŋaa gomanonġ Antiokia sitinonġ eleeno.

¹⁸Poolnonġ kilenġ toroqenġ Korint sitinonġ weenġ mamaga laligoro. Laligodaboronġ uumeleenġ alauruta yeizozogia jeŋ oŋomesaonġ Prisila ano Akwila uruama kowenonġ kemeŋ waŋgowaajonġ mamboma ragi. Wala Anutuwaa jaanonġ kokaenġ jero, “Niinonġ Anutuwaa gawonġa pondanġ kaparanġ koma memaŋa.” Qaa kaenġ jeŋ ii jojopaŋ qaanonġ somonġonġ laligoro. Kambaŋ ii tegoro kowenonġ gomaŋ qata Senġkria kanonġ kemeŋ jojopaŋ qaayaajonġ jero waŋ juya motogi. Waŋgo moŋ Siria prowinsnonġ kemambaajonġ anoti, ii mokolonġ iikanonġ uma opo sel horonġ mororonġgogi haamononġ nanġoro kenġi.

¹⁹Kema Efesus taononġ keuma Poolnonġ Prisila ano Akwila oromesaoroto, aŋa qamakooli mirinonġ uma Juuda yoŋowo Jiisaswaa kania aminġ mogi. ²⁰Aminġ moma kokaenġ qisinġ mugi, “Gii saanonġ kambaŋ koriga nonowo laligowa.” Kaenġ qisinġ mugito, Poolnonġ iikawaa uumotoonġ mende ano. ²¹Kawaajonġ yeizozo kokaenġ inġijoro, “Anutunonġ iikawaajonġ ‘Oonġ,’ jewaati eenġ, mono saanonġ eleema oŋoononġ kamaŋa.” Kaenġ inġijonġ waŋgo moŋnonġ ugi opo sel horonġ mororonġgogi haamononġ nanġoro Efesus mesaonġ kenġi.

²²Kema taonġ moŋ qata Sisaria kanonġ keuma waŋgo mesaonġ balonġ kana Jerusalem uro. Uma eleema uumeleenġ kanageso jolonġia inġijoro. Ii inġijonġ rama waama kemeŋ Antiokia sitinonġ keno. ²³Antiokia sitinonġ kema laligoro sonda tosaanġa tegoro oŋomesaonġ kanaanonġ keno. Kanaanonġ kema Galesia ano Frigia prowins woi ii uugunġ gomaŋ so liligonġ gowoko kuuya inġiima koma gbilinġ oŋono kotiigi. Kiaŋ.

Apolosnonġ Efesus ano Korint gawonġ mero.

²⁴Kambaŋ kanonġ Juuda eja moŋ qata Apolos ii Efesus karo. Apolos iinonġ Iijiptwaa siti qata Aleksandria kanonġ kolonġ laligonġ momo mirinonġ uro tegoro Buŋa Tere Walagaa qaaya awaagadeenġ moma kotoro. Ii

^j 18.18 Janġ 6.18

moma kotonj kania jero qaayaa tania kawaajonj ejemba gomanj so aiŋa mamaga moma aisoogi. ²⁵Pombaa kania otaawombaa kania kuma mugj Anutuwaanonj gere bolananonj uutanonj jero. Jiisaswaa kania tororo dindiŋa kuma oŋoma Jononj oomulu meŋ oŋonoti, iikawaa kania saanonj moma sorogonj jero. Ii jeroto, iikawaa batuya monj mesaoro. Uŋa Toroyanonj mulu meŋ nononji, ii mende moro.

²⁶Iinonj kaŋ qamakooli miri uutanonj kanainj qaa esuŋmumu-yawo jero. Jero Prisila Akwila yorononj qaaya moma nama wani yoroo mirinonj keŋgi. Kema Anutuwaa kania awaagadeenj toroqenj jeŋ asariŋ ijori moro. ²⁷Apolosonj Griik kantriwaa bakaya qata Akaia kanonj kemambaajonj moro Efesus uumeleenj ala yoŋononj kotingonj mugj. Kotingonj muŋ Akaia gowokourugia yoŋoojonj tere kokaenj oogi, “Eja koi mono koma horonj mubu.” Apolosonj tere ii meŋ Akaia prowinsnonj kema ejemba Anutuwaa kalenmoriana moma asariŋ uugia meleenjgiti, ii mamaga ilaanj oŋono. ²⁸Ilaanj oŋoma “Jiisasnonj Hamoqeqe Toya kolooja,” jeŋ iikawaa kania ii Buŋa Terewaa qaaya qaaya weŋgonj kanonj qendeema oŋono mogi. Juuda yoŋononj qaa ii moma jenonkooli aŋgi niinonjginonj kolooroto, Apolosonj Anutuwaa ku-usuŋ qaganonj nama qaagia asuganonj qewagoro kamaagi. Kiaŋ.

Poolnonj Efesus laligonj gawonj mero.

19 ¹Apolosonj Korint sitinonj laligoro Poolnonj Antiokia siti mesaonj prowins tosaanja^k uugunj kema kema kowe goraayanonj Efesus sitinonj keuro. Keuma kanonj gowoko tosaanja mokolonj injiro. ²Injiima kokaenj qisiŋ oŋono, “Oŋo moma laariŋ uugia meleenjgiti, Uŋa Toroyanonj mono kambanj iikanonj uugianonj kemero me qaago?” Kaenj qisiŋ oŋono kokaenj meleema jegi, “Uŋa Toroyanonj laligoji, nono iikawaa qaaya ii mende totoonj moniŋ.”

³Meleema jegi kokaenj injiro, “Oŋo mono naa oomuluga meŋ oŋonjgita laligoju?” Kaenj injiro meleenji, “Nono Jononj oomuluwaaajonj jeŋ laligoroti, mono iikaya meŋ nononji meniŋ.”

⁴Kaenj meleenji Poolnonj jero, “Jononj Jiisaswaaajonj qaa jeŋ ejemba tuuŋ uugia kuuro kokaenj mogi, ‘Noo gemananonj eja monj kawaati, oŋo mono ii moma laariŋ uugia meleembu.’ Kaenj jero moma uugia meleenjgiti, Jononj ii oomulu meŋ oŋoma laligoro.”

⁵Kaenj jero mogi Poolnonj Ponj Jiisaswaa qatanonj oomulu meŋ oŋono. ⁶Meŋ oŋoma boria wanggianonj ano Uŋa Toroyanonj uugianonj kemero kantri tosiaa qaa morota morota kanainj jeŋ gejatootoo qaa jegi. ⁷Eja ii mindiriŋ 12 kawaa so laligogi.

^k 19.1 Balonj ii kambanj kokaamba kantri qata Tooki (Turkey) kawaa uutanonj eja.

¹ 19.4 Mat 3.11; Maak 1.4, 7-8; Luuk 3.4, 16; Jon 1.26-27

⁸Poolnoŋ qamakooli mirinoŋ uma nama Anutuwaa bentotombaa kania amiŋ moma awasanjkaka nama kawali kaanŋa uugia kuuro qaaya qewagowombaajoŋ amamaaŋ laligogi. Kaenŋ laligogi koiŋ karoŋ tegoro. ⁹Qewagowombaajoŋ amamaagito, tosiaŋoŋ yangiseŋ ama mende moma laariŋ Pombaanoŋ kania asuganoŋ jeŋ bolinŋ ejemba jaagianoŋ qaa kisaŋa jeŋ nanŋi. Kaenŋ jeŋ nanŋi Poolnoŋ gosinŋ mendeema oŋoma oŋomesaŋ gowokouruta uŋuano korikori kenŋi. Korikori kema eja qata Tiranus iwaa qenjaaro momo jakenoŋ weenŋ so (aua 5 ajoroŋ) kuma oŋono amiŋ momo ama laligogi. ¹⁰Kaenŋ ama laligogi Pombaa Buŋa qaayanŋ seiro gbani woi tegoro. Ii tegoro Buŋa qaa ii Eisia prowins uutanŋ gomaŋ toya ano Juuda ejemba kuuya yoŋoo gejagianŋ kemero modaborogi. Kiaŋ.

Sewa meraurutanŋ omejiilanŋ konjombombaaajoŋ amamaagi.

¹¹Anutuwaa ku-usuŋanoŋ Poolwaanŋ keuro gawoŋ meŋ boria ejemba wanŋianoŋ ano Anutunoŋ aŋgoletu morota morota mero asugiro. ¹²Kaenŋ laligoro ejemba ji inŋiro laligogiti, tosiaŋoŋ Poolwaa selianoŋga nogo motomoto ano opo jokaŋa tosaŋa kaanŋagadeenŋ meŋ kema kaŋ qagianŋoŋ aŋŋi jigia oŋomesaoro omejiilanŋurugia kouma kenŋi qeaŋgogi. ¹³Juuda sele galeŋ tosiaŋoŋ liligoŋ omejiilanŋ oŋotaŋ kema kaŋ laligogiti, iyoŋonoŋ kaanŋideenŋ kanaiŋ omenoŋ kokojinŋinŋ meŋ oŋoŋgiti, iyoŋoo qagianŋoŋ Poŋ Jiisaswaa qata qama esuŋa koma horowombaajoŋ aŋgobato meŋi. Aŋgobato meŋ kokaenŋ jegi, “Poolnoŋ Jiisaswaa qata qama uukuuku meŋ nonomakeji, niinoŋ mono Poŋ iikawaa qatanoŋ omejiilanŋ kouma togowutiwaaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋonjenŋ.” ¹⁴Jiisaswaa qata kaenŋ qagiti, iyoŋoo batugianoŋ Juuda jigo gawoŋ galeŋ wana qata Sewa iwaa merauruta 7 yoŋonoŋ kaanŋagadeenŋ laligogi.

¹⁵Yoŋonoŋ ome moŋ kaenŋ jeŋ kotoŋ mugito, iinoŋ meleema kokaenŋ jeŋ oŋono, “Nii Jiisas moma mujeŋ ano Pool moma mujento, oŋo mono moroga?”

¹⁶Kaenŋ jeŋ oŋoma eja uutanŋoŋ nanoti, iinoŋ mono luguŋ qagianŋoŋ uma qelanŋinŋ oŋono. Kaenŋ korebore haamo ama japaleleŋ meŋ oŋoma selegia motoqotoŋ opo malekugia menjuqenjurano. Menjuqenjurano aŋa aŋa selegianoŋ sagorogoro kamaaŋ nano togoŋ kesagia meŋ miri uuta ii mesaŋoŋ selegia tomanaŋ kamaaŋ kemaligi. ¹⁷Kaenŋ kolooro Juuda waba ano baloŋ toya Efesus laligogiti, kuuya yoŋonoŋ iikawaa bujuya moma mamaga aaruŋ awawaligi. Awawaligi tosiaŋoŋ Poŋ Jiisaswaa qata kaparaŋ koma mepeseegi akadamuyawo kolooro. ¹⁸Moma laariŋ uugia meleŋgiti, iyoŋoonoŋga mamaganŋoŋ kema singisongogia inŋisaama jeŋ koloogi. ¹⁹Tosianoŋ suuqanŋoroŋ hamoqeŋ meŋ laligogiti, iyoŋoonoŋga mamaganŋoŋ buk papiagia meŋ kaŋ meŋ kululuuŋ ejemba kuuya yoŋoo jaagianŋoŋ nama asuganoŋ gerenŋoŋ giligi jero. Buk papia iikawaa

sewängia weengon kululuugi mindimindiri jangogia ii silwa monen (Kina) 50,000 kawaa so kolooro. ²⁰Tani kaen angi Pombaa Buña qaaya ii esunmumuyawo seinj kotiiñ keno. Kiañ.

Poolnon gawonaa areña ano.

²¹Iwoi kuuya ii kolodabororo Uña Toroyanon Pool sololoon muro qaaya somonjon kokaen jero, “Nii kowe koton Griik kantriwaa leegenä woi Masedonia ano Akaia kanon liligowe tegoro mesaon Jerusalem sitinon kemaña.” Kaen jen toroqero, “Kanon kema rama Jerusalem mesaon Room siti kaanjadeen kema iimaña.” ²²Kaen jen neñawoita Timoti ano Erastus wasin orono Masedonia keni aña toroqen kamban tosaaña Eisia prowins uutanon laligoro. Kiañ.

Efesus yononon manja kareñ aogi.

²³Efesus sitinon Pombaanon kana otaagitiwaajon kamban kanon enkalolon gujubaju somata qatawo kolooro. ²⁴Silwa gawon meme eja mon qata Demetrius iinon silwa ooro bolbolgoro qokotaan ben emba qata Artemis iwaa jiwowon jigowaa so uña busubuusu men laligoro. Ii mero sewaña men laligogi monen uuta hororo konkororo alaurutanon mendeema megì. ²⁵Megì Demetrius ano tuun tosianon gawon kaña men laligogiti, ii motoon onoono kan ajoroogi kokaen injjoro, “Alauruna, nono gawon koi meniñ sewaña awaa koloon kankeji, ii mojon. ²⁶Ii mojonto, Pool eja iikanon Efesus koi kanon kouma ejemba uugia oson ii ano Eisia prowins kuuya sokoma ejemba tuuña tuuña kuun onono jinjaun koloojuti, ii kamban kokaamba saanon iima kotoju. Iinon kokaen jenkeja, ‘Ben boronon memeta ii ben hona qaago.’

²⁷“Kaen jen laligoro nono komahooro gawonana menkejon, iikawaa qata men boliro jejewili ambubotiwaa uulombo kolooja. Ano iikayadeen qaagoto, uulombo mon kokaen eja: Ejemba kuuya Eisia prowins uutanon ano balon balon kuuya kanon ben emba uuta Artemis waeya men mepeseñkejuti, iwaa ben qabunaya somatanon tiwilaan esunanon kamaawabo ano jiwowon jigoyaa qatanon bolin ejemba jaagianon kamaan omaya koloowabo. Uulombo kaen eja. Kawaañon majakaka moma qaa koi jejen.”

²⁸Demetriusnon kaen jero gawon alaurutanon ii moma iringia soono kokaen jen qa gigilaagi, “Efesus nonoonon Artemis ii uuta!” ²⁹Qa gigilaagi enkalolon gujubaju kanon seinj kema siti kuuya sokono. Kaen kolooro Masedonia eja woi qagara Gaius ano Aristarkus Poolwaa neñawoita ii qelanjin uruama ororaan oroma kulukululuu mirinon kema ajoajoro megì. ³⁰Ajoajoro megì Poolnon kaanjadeen ejemba tuunleembe yonoo batugianon kemambaajon moroto, uumeleen ejembanon ii anjon koma mugi.

³¹Eisia prowinswaa galenkonjon eja tosianonj Poolwaa alauruta koloogiti, iyonononj kaanagadeenj qele ama kokaenj welema mugi, “Kulukululuu mirinonj ajoajoroo mejuti, gii mono geenja iikanonj mende asugina giibu.” ³²Ajoajoroo megiti, iikanonj ejemba mamaganonj nama ajoroogitiwaa kania monj mende mogitiwaaajonj anja anja lansanq qaa gigilaan sisau enkalolonj somata megiti seinj keno. ³³Kaenj keno Juuda yonononj eja qata Aleksander kuun nanngogi tuun yonononj horonj kana megiti qaitanonj eu uma nano. Uma nama ejemba jaasewanngianonj qaa kitia metogonj jemambaajonj moma boro aranj kuma aiwese menj onjon.

³⁴Aiwese menj onjoto, Juuda ejaga kolooji, iikaya moma kotonj iikanondeenj buugia mindirinj kuuyanonj kanainj qaa kokaenj qagi, “Efesus nonoononj Artemis ii uuta!” Kaenj qama silama nanngi aua woiwaa so keno.

³⁵Qama nanngi siti (klaak) ponj qerewenjanonj ejemba tuun uugia menj kamaaro goronj qegi nama kokaenj injjoro, “Efesus ejemba, nono ananaa siti kokanonj Artemis uuta ii mepeseenj laligojonj. Nono iwaanonj jiwowonj jigo ano jamo unjaya kowoga Siwenonja kamaaroti, ii galenj koma laligojonj. Qaa ii onjo kuuya saanonj moju. ³⁶Ii monjonj qakoombaatiwaa so qaago. Kawaajonj onjo mono uugia osonj menj kamaanj ama bonjonj laligowu. Gejajojombanj iwoi monj mende ambu. ³⁷Eja woi koi jiwowonj jigononj uma iwoi monj mende luluuma qen menj boliri. Benj embanana mende mepaegonj muri. Onjo kilenj ii uruanngi koi nanjao.

³⁸“Demitrius ano iwaa komahooro alaurutanonj tosia yonowowonj anngowowo ama qaa jenj aowuyagati eenj, kiap mono raju ano qaa jakewaa ajoajorooya ajoajorooya ii qaa mindingowombaajonj amakeju. Kawaajonj mono saanonj iikanonj kema qaa jakeyanonj ama aonj aronj qen nanngi sokombaa. ³⁹Onjo iwoi monj toroqenj jewombaajonj mobuyagati eenj, siti kokawaa toya tosianonj saanonj kanageso horonj onjonngi qenjaaro sombenonj ajoroonj qaa gosinj jenj tegowonja. ⁴⁰Kete enkalolonj gujubaju somata koi kania qaato, kilenj tondu kolooji, ii Room gawman yonononj moma kokaenj jewubo, ‘Efesus yonononj Room mindimindiri gawman qetama manja karenj anju.’ Kaenj jenj qaa jakeyanonj nonoombubo. Kawaa uulombota kolooji, ii mojenj. Qaa jakeyanonj nonooma karenj koi kawaa kaniaajonj qisinj nonombuyagati eenj, nono mono kitia meleema anngonj koma jewombaa so mende mojonj.” ⁴¹Efesus siti ponj qerewenjanonj qaa kaenj jenj ejemba tuunj kondeema onjono zololonngonj deema kenngi. Kiaj.

Poolnonj Masedonia ano Griik kema gawonj mero.

20 ¹Efesus kanonj gujubaju kanonj zololonngodabororo Poolnonj gowokouruta onjono kagi uuwaa nanngonanjo qaa qambaamambanj onjoma yeizozo jenj onjomesaonj Masedonia prowinsnonj keno. ²Masedonia kema gomaña gomaña kotonj liligonj kanonj qambaamambanj qaa mamaga jenj laligonj Griik kantrinonj karo. ³Griik

kanj koiŋ karooŋ laligoro. Ii laligoro tegoro wanjo meŋ kowe kotoŋ Siria kemambaajonj moro. Kaanja moroto, Juuda jotamemeya yonononj kanaanonj qewombaa angonanj anŋi gejianonj kemero moro. Ii moma kawaajonj Masedonia prowins kotoŋ balonj kana gomaŋanonj eleemambaa qaaya uutanonj somonjoro.

⁴Qaaya somonjoro neŋauruta kokaanjanonj iwo keŋgi: Berea eja qata Soopater Piruswaa meria, Tesalonaika eja woi qagara Aristarkus ano Sekundus, Derbe eja qata Gaius, Timoti ano Eisia prowinsga eja woi qagara Tikikus ano Trofimus. ⁵Yonononj waladeeŋ Troas kema kanonj nonoojonj mamboma laligogi. ⁶Troas kema laligogito, Luuk nii ano tosaanja nonononj bered yiistya qaawaa kendoŋ ii Filipai sitinonj raniŋ. Ii raniŋ tegoro wanjononj uniŋ opo sel horonj mororonjgogi haamononj nanjoro kema weeŋ 5 kolooro Troas yonoononj keuniŋ. Troas keuma kanonj weeŋ 7 toroqej laligonij. Kiaŋ.

Poolnonj kamban konoga Troas laligoro.

⁷Weeŋ 7 laligonij tegoro Poolnonj weeŋ 8 kanonj onjomesaonj kemambaajonj moro. Ii moma gomantiinja konoga Sondameraanonj ajoroonj Jiisas romonjonj samonj kowoga motowombaaonj raniŋ. Kaen raniŋ Poolnonj yonowo amiŋ moma qaaya jeŋ raro raro gomaŋ ruunjanonj keno. ⁸Nono miri uuta mombaa qaganonj eu uma ajoroonj raniŋ lambe mamaganonj jeŋ asarigi. ⁹Ajoroonj raniŋ eja gbaworo monj qata Yutikus iinonj jeŋgenanonj raro. Raro Poolnonj qaa jeŋ raro moro kamban koriro gaonjaajonj moma enj gbororo motonj kanakeewanonjga tama uuta mende moma miri uuta karooŋ uugun balononj kemeŋ qero. Kemeŋ qero lugun kemeŋ meŋ waaniŋ komuroti, iiniŋ.

¹⁰Kaen iininto, Poolnonj kemeŋ kepelaan muŋ jero, “Mombo sewan aasonj ama gbilija. Kawaajonj mende awawaliwu.” ¹¹Kaen jeŋ mombo eleema miri uutanonj eu uma samonj kowoga motonj nero. Neŋ yonowo kamban koriga qaa jeŋ raro gomaŋ anogo onjomesaonj kanaanonj keno. ¹²Keno eja gbaworo ii wanji gbiliŋ laligoroti, ii iima ulunjonj somata moma keŋgi. Kiaŋ.

Poolnonj Troas mesaonj Miletus keno.

¹³Yonononj keŋgito, Poolnonj anja balonj kana kemambaajonj moma kokaen Luuk nii ano tosia jeŋ kotoŋ nonono, “Onjo mono waladeeŋ kowe kana gomaŋ qata Asos kanonj keŋgi aitonjonj nuangi wanjononj ubonja.” Kawaajonj nonononj mesaonj wanjononj uniŋ opo sel horonj mororonjgogi haamononj nanjoro kema Asos kanonj keuniŋ. ¹⁴Asos keuma nonowo aitonjonj Pool waniŋ wanjononj uma gomaŋ qata Mitilini kanonj kenij. ¹⁵Mitilini kema kanonj opo sel mombo horonj mororonjgogi haamononj nanjoro kema laligonj enj waama wato qata Kios kawaa kosianonj keuniŋ.

Keuma toroqen koton kema en waamago goman qata Samos kanon kemej mombo kema en waama goman qata Miletus kanon kokaembaajon keunij: ¹⁶Poolnoŋ “Yambuyambu dologa (Pentekost) ii batogon kema Jerusalem sitinoŋ ramaŋa,” jeŋ kambaŋ tiwilaawombotiwaajon uulaŋawo kembombaaŋon moro. Kawaajon Eisia prowinsnoŋ kambaŋ koriga tiwilaawombotiwaajon moma waŋgonon uma Efesus siti uuguwombaa qaaya somoŋgoro laligoŋij. Kiaŋ.

Poolnoŋ Efesus yoŋooŋon qaa konoga jero.

¹⁷Miletus keunij Poolnoŋ Efesus yoŋooŋon qele ama uumeleen kanagesowaa jotamemeurugia yoŋonon kamaaŋ kawutiwaajon koma horon oŋono. ¹⁸Koma horon oŋono goman qata Miletus kanon kougi inŋiima kokaen inŋjoro, “Niinoŋ kambaŋ mutuya Eisia prowinsnoŋ kaweti, iikanogadeen kanaŋ kambaŋ kuuya oŋowo laligoŋ kouma gawon meweti, oŋo iikawaa tania saanoŋ moma yagoju. ¹⁹Niinoŋ Pombaa jaanoŋ uuna meŋ kamaaŋ aodaboron gawoŋa nomaen meŋ kouma laligoweti, oŋo ii saanoŋ moju. Gawoŋa meŋ ejemba oŋooŋon sama jaunŋa kamaaro laligowe. Juuda yoŋonon uugia mende meleengiti, iyoŋonon kambaŋ tosaŋa kanon selenon kuukuu ama nuwombaaŋon aŋgonan ama laligogi. Kaen ama laligogitiwaajon ama aŋgobato morota morota mokoloŋ siimbobolo moma laligowe.

²⁰“Niinoŋ Buŋa qaa meŋ qeŋgon oŋomakeji, ii jeŋ asariŋ oŋoma laligowe. Ii qenjaaronon ajoroŋ ano miria miria kanon uma kuma oŋoma laligowe. Niinoŋ kawaajon kokodundun koma gawon mende mesaowe. ²¹Gawon mende mesaoweto, Juuda waba ano balon toya oŋooŋon kaŋagadeen qaa kota kokaen naŋgon jeŋ laligowe, ‘Oŋo mono uugia meleema Anutuwaanon qokotaŋ Poŋnana Jiisas Kraist moma laariŋ mubu.’ Oŋo ii kuuya saanoŋ modaboroju.

²²“Mobu, kete Uŋa Toroyanoŋ nii Jerusalem sitinoŋ kemambaajon kuun nonja. Kanon kembe naa iwoiga kolooŋ nombaaŋi, ii mende mojeŋ. ²³Moŋ kokaen mojeŋ: Niinoŋ taon daen daen kema laligoweti, Uŋa Toroyanoŋ iikanon saŋe nuŋ kokaen naŋgon niŋoro moma laligowe, ‘Gii kakasililiŋ moma laligona kapuare mirinoŋ gooŋi rabaga.’ ²⁴^mKaen niŋoro moma laligoweto, ii kileŋ. Niinoŋ toroqen laligowenaga me komuwenaga, ii qaa moŋ mende kolooŋ nonja. Ii qaago totoonto, Poŋ Jiisasnoŋ gawon nonoti, niinoŋ mono ii meŋ yagomambaajon moma kotiijeŋ. Iinoŋ kokaen niŋoro, ‘Anutunon kalenŋmoriaŋa ejemba oŋomambaajon moji, gii mono iikawaa Oligaa Buŋaya jeŋ asariŋ laligowa.’ Kawaajon balonoŋ laligomaŋati me komumaŋati, ii iwoi omaya totoon kolooŋ nonja. Ejemba aŋgolenon kuuwaajon kenjuti, moŋnoŋ

^m 20.24 2 Tim 4.7

iikanonj batuyanonj kotonj haamo mende ambaa. Niinonj mono iikawaa so gawonja meŋ batuyanonj kotonj mesaomambotiwaajonj esuŋna kuuyanonj kaparanj koma kema laligomanja.

²⁵“Kaerj laligomanjato, mobu, niinonj oŋoo batugianonj kema kanj Anutu bentotonjaa kania jeŋ asariwe mogiti, oŋo noo jaasewana ii mombo mende iibuya. Oŋoononŋa moŋnonj moŋ mende niibaati, kete kaerj mojeŋ. ²⁶⁻²⁷Kawaajonj niinonj oŋo Anutuwaawaa jeta kuuya otaawutiwaajonj jeŋ uukuukuu meŋ oŋoma laligowe. Ii mende kokodunduj koma mesaowe. Kawaajonj oŋoononŋa moŋnonj moŋ siŋgisonŋogoyaajonj ama soonj komuj gere sianonj kemebaati eerj, oŋo nii jeŋ nombombaajonj amamaawuya. Niinonj ii kete oŋoojonj asuganonj nanŋonj jeŋ kotiijeŋ.

²⁸“Poŋnonj iyaŋaa saya maama iikanonj kanagesouruta sewanŋia mero buŋaya koloodaborojuti, oŋo mono ii lama kaanja galenj koma kalanj koma oŋoma laligowu. Uŋa Toroya aŋo gawonj ii oŋono. Kawaajonj oŋo mono oŋoanŋia ano Pombaanonj lama tuuŋ yoŋoojonj galenŋia meŋ aonj laligowu. ²⁹Niinonj kembe iikawaa gematanonj ejemba kanjanŋiawo ii kasu kawalia kaanja oŋoo batugianonj asugiwuya. Yoŋononj asuginj lama tuuŋ oŋoojonj mende moma titiikota koloonj lanj kanj injiwuyati, ii mojeŋ. ³⁰Oŋoanŋiaa batugianonŋa eja toŋianonj waama nama Jiisas gowokourutanonj goraayanonj kembutiwaajonj horonj oŋoma qaa qolonmolonŋogoya jeŋ laligowuya. ³¹Kawaajonj oŋo mono uugbiligibili laligonj qaa koi uu kononŋianonj ama romonŋowu: Niinonj gbani karoombaa so asaga gomantiinja qambanmambanj qaaya qaaya ii oŋo motomotoonj pororo kuma oŋoma laligowe janŋna kamaanŋero.

³²“Niinonj kete oŋo Anutuwaawaa borononj oŋooma kokaerj injiojeŋ: Iwaa Buŋa qaayanonj mono kalenŋmoriaŋa injisaama kalanj koma oŋomakeba. Anutunonj kotiiŋ uugia nanŋonj meagoro saanonj kotikotii mokoloonj metulanŋonjkebu. Oŋo Anutuwo rapinŋogi alauruta kuuya tak kotonj oŋono soraaya koloojuti, mono iyonŋoo batugianonj keuma duŋ raragia meŋ oyanbayanj koloonj laligowu. ³³Nii oŋoononŋa mombaa maa suan me moneŋ opo ii mende buŋa qeŋ aomambaajonj moma laligowe. ³⁴Nii ano neŋauruna iwoiwaajonj amamaanŋ laligoninji, ii neenaa borona koi kanonj gawonj meŋ mokoloonj laligowe.

³⁵“Ii kuuya ama meŋ sili awaa qendeema oŋoma laligowe. Oŋo mono kaanjadeen gawonj meŋ laligowu. Kaerj laligonj ejemba loorin gawonj mewombaajonj amamaawuti, ii saanonj kalanj koma oŋoma laligowu. Gawonj megi hoŋa kolooro Poŋ Jiisaswaanonj qaa koi mono romonŋowu: Iinonj aŋo qaa moŋ kokaerj jero, ‘Hina iwoi buŋa qeŋ aogi janŋonj qaono eerj laligowuyato, tosaanja yoŋoojonj iwoi kalenŋgiaga oŋonŋi Anutunonj kitia meleeno oyanbayanj mokoloowuya.’ Kiaŋ.”

³⁶Poolnonj qaa kaerj jeŋ kamaanŋ siminŋ kuma kuuya yoŋowoo Anutu gama kooliro. ³⁷Qama kooliro kuuya yoŋononj amburereŋ meŋ urusaanŋ

qerj angorj muj buuta kitonj negi. ³⁸Poolnoŋ wala qaa monj kokaenj injjoro, “Oŋo noo jaasewana mombo mende iibuya.” Qaa kaenj moma kawaajonj wosobiri uuta moma nama wama wanŋononj uma yeizozo jery oonŋi. Kiaŋ.

Poolnoŋ Jerusalem keno.

21 ¹Yeizozo jery nonomesaogi opo sel horonj mororonŋogi haamononj nanŋoro kema wato qata Koos iikaanŋ baageŋ dindinagadeen kema keuniŋ. Keuma ery waama toroqerj wato qata Rodos kanonj keninj. Iikanonja toroqerj Lisia prowinswaa gomaŋa monj qata Patara kanonj keuniŋ. ²Keuma nama wanŋo monj Fonia gomanonj kemambaajonj anoti, ii mokolonj kanonj uninj opo sel horonj mororonŋogi haamononj nanŋoro keninj.

³Kema laligonj wato monj qata Saiprus iikawaa kosianonj kanj iima misinŋonj Saut waageŋga uuguj toroqerj haamononj nanŋoro Siria prowins waageŋ keninj. Kema “Wanŋowaa hinaya ii Taia taononj kema wanŋononja meŋ ambonja,” jegitiwaaajonj iikanonj keninj. Iikanonj kema wanŋo mesaonj kemeninj.

⁴Kemeŋ gowoko tosia mokolonj onjoma yonjowo toroqerj ween 7 laligoninj. Kanonj laligoninj Uŋa Toroyanonj sololonj onjono Pool Jerusalem sitinonj kembabotiwaajonj galeŋ meme qaa jegi. ⁵Ii jegito, nono ween 7 ii yonjowo laligoninj tegoro onjomesaonj kana keninj. Kana kembonja jeninj yonjononj korebore embameraurugiawo nonoombonjenj taonj mesaonj seleenŋerj kagi. Taonj seleenŋerj kanj kowe sakasiŋanonj kamaanŋ siminj kuma Anutu qama koolininj. ⁶Qama koolinj yeizozonana jery aoninj Jerusalem kembombaajonj wanŋononj uninj yonjononj mirigianonj eleenŋi.

⁷Pool ano neŋauruta nono kaenj Taia mesaonj toroqerj kema gomaŋ qata Tolemes kanonj keuma wanŋo mesaoninj. Wanŋo mesaonj uumeleenj alaurunana jolonŋia jeninj ano yonjowo weenj motoonŋo laligoninj. ⁸“Laligonj ery waama onjomesaonj balonj kana kema Sisaria taononj kouninj. Jerusalem uumeleenj tuuj uutanonj uukuuku eja (ewanjelis) sewen metogonj onjogiti,^o yonjononja monj qata Filip iinonj Sisaria laligoro. Nonononj Sisaria kouma iwaa mirinonj kema rama eninj. ⁹Filipwaa borauruta 4 laligogi. Anutononj emba saraŋ yonjoo uugianonj gejatootoo qaa jejewaa momo kaleŋ ano laligogi.

¹⁰Nonononj Sisaria taonj kanonj weenj mamaga toroqerj laligoninj. Kanonj laligoninj Juuda prowinsnongga gejatootoo eja monj qata Agabus kamaaro. ¹¹Nonoononj kamaanŋ Poolwaanonj iinŋkasa meŋ kanonj anja kana boria somonŋonj kokaenj jero, “Uŋa Toroyanonj kokaenj jeja, ‘Juuda jotamemeya yonjononj iinŋkasa kokawaa toya ii Jerusalem sitinonj kokaenj somonŋonj waba kantriwaa galeŋ^q yonjoo borogianonj ambuya.’” ¹²Kaenj jero moma

ⁿ 21.8 Apo 6.5; 8.5 ^o 21.8 Aposol gawonj meme bonj 6 kanonj eja 7 ii meweenŋonj onjogiti nanŋonanŋo gawonj ano ewanjelis gawonj ii mindirinj megi. ^p 21.10 Apo 11.28

^q 21.11 Waba kantri yonjoo borogianonj ambuya, ii Room gawanj yonjoojonj jeja.

nono ano uumeleen alaurunana kanon laligogiti, iyononon kaangadeen Poolnon Jerusalem kembabotiwaajon welema qotogon munin. ¹³Qotogon munin kokaen meleema jero, “Ono mono nomaen anju? Saama qaa jen iikaanja kanon noo uuna menjuranju. Niinon Jerusalem kembe gbadoon nombutiwaajon jojorijen ano iikayadeen qaagoto, Pon Jiisas qataajon ama nugi komuwenagati, niinon mono iikawaajon kaangadeen jojorin nanjen.”

¹⁴Kaen jero men loorin mubombaajon amamaan uunana bonjon kono kokaen jenin, “Ii mono Pombaa uusinja so koloowa.”

¹⁵Sisaria taonon laligonin kaman ii tegoro afaangon mozozongon onomeson kema Jerusalem sitinon unin. ¹⁶Sisaria iikanona gowoko tosonian kaangadeen nonoo koipunana kagi. Kagiti, yononon kokaen jeni, “Ono Saiprus eja qata Naason iwaa mirinon en laligowu.” Kaen jen nunuangi iwaa mirinon kenin. Naasonon waladeen uuta meleema Jiisaswaa gowokoya koloon laligon kouro. Kian.

Poolnon Jerusalem sitinon kouro.

¹⁷Nononon Jerusalem keunin uumeleen alaurunana yononon nunuama aisoon jolonana jeni. ¹⁸Jolonana jeni en waama Poolnon nonowo bisop Jeims iibombaajon moma kenin. Kenin uumeleen kanagesowaa jotamemeya yononon korebore iikanon kouma raji.

¹⁹Ragi Poolnon jolongia jen sunduya ano. Anutonon koipu koloon nemun koma nonono waba kantri yonoo batugianon kema liligon misin gawon menin hona kolooroti, iikawaa sunduya kaniawo motogon motomotoon ii korebore injoro. ²⁰Ii injoro moma Anutu mepeseegi eja geria monon kokaen jero, “Pool alanana, Juuda ejemba tausenja tausenja yononon Jiisas moma laarin uugia meleema kilen korebore toroqen Mooseswaa Kana qaa ii tororo otaawombaajon kaparan komakeju. ²¹Kaen kaparan komakejuto, goo bujuga ii kokaen lan jeni mogi, ‘Juuda ejemba deema waba kantri yonoo batugianon kema laligojuti, giinon liligon ii kokaen kuma onoma laligojan, jenkeju, “Ono mono Mooseswaa kana qaa gema qen Anutuwaanon aiwese ii mende men merasisi selegia mende kotowu ano Juuda nanamemen tosaanja ii mende otaawu.”’

²²“Kaen jenkejutiwaajon ama giinon kajan, iyononon ii moma iikanondeen horon tuun somata men ajoroowuyaga. Kawaajon nono majakaka moma mono nomaen anin sokonaga? ²³’Kawaajon nononon keteda koi qaa goojon jewonati, giinon mono iikawaa so amba. Eja 4:yanon iwoi ambombaa qaagia Anutuwaanon jen jojopon qaanon somongogi. ²⁴Ii qaanon somongogito, monembaajon amamaan mamboma batunananon koi laligoju. Kawaajon giinon mono ii unuama yonowo koma konjoratin aon yonoojon ama nandun ana sokono saanon wan

^r 21.23-24 Jan 6.13-21

jugia motogi qaagia kotiiwaa. Giinonj kaenj ama Mooseswaa Kana qaa tenj koma otaanj laligojanj, koreboreyanonj goo kanaga ii tororo iima moma asariwuya. Ii moma asariŋ goojonj qaa jegi mogiti, ii honja monj mende mokoloogi omaya kolooro komuwaa. ²⁵Goononj qaa komuwaato, waba kantri yoŋononj Jiisas moma laariŋ uugia meleengiti, nonononj iyoŋoojonj qaa kokaenj somonjonj tere oonj anij keno, ‘Oro busuya beŋ lopionj yoŋoo nanduj buŋa qeŋ kanagianonj anŋi esuŋgianonj tururoti, ii mono mende newu. Kaanagadeen sa me oro arogia qoosonja iikawaa busuya ii mende newu. Serowilij mono mende ambu. Iwoi kanjanawo 4 ii mono mesaonj gema qegi sokombaa.’ ”

²⁶Jotamemeya yoŋononj kaenj jegi Poolnonj eja 4 ii unuama ej waama yoŋowo koma konjoratiŋ aogi. Aogi jiwowonj jigononj uma eja motomotoonj yoŋoojonj nanduj ama siimolonj oogi koma konjoratiŋ kambanŋia tegowaati, iikawaa kambanj bujuya injjoro. Kianj.

Jiwowonj jigowaa totonj uutanonj Pool menj somonjogi.

²⁷Poolnonj ii injjoroto, ween 7 ii tegomambaajonj ano Juuda tosaanja Eisia prowinsnonja kagiti, iyoŋononj Pool jiwowonj jigononj uro iigi. Iima ejemba tuuŋ kuuya uugia kuuŋ onjonŋi waaro Pool qelanjiŋ megj. ²⁸Qelanjiŋ menj kokaenj qagi, “Israel ejemba, mono ilaanj nonombu! Eja koi kanonj balonja balonja liligonj gomanj so kuma onjoma uugia kokaenj kuuŋ onjmakeja: Onj kuuya mono Israel ejemba tuuŋ qotogonj menj bolij nonombu. Ananaanonj Kana qaa mesaonj jiwowonj jigonananonj lanj uma jeulalanj ama laligowu. Kaenj kuma onjoma laligoro ano kete Griik eja Anutuwaawaa aiweseya qaa ii kaanjadeen wama jiwowonj jigononj uro miri kowoga koi kanonj mono totowiŋ kokojinjinjawa koloowabo.” ²⁹‘Ii kokaembaajonj qagi: Efesus eja Trofimus iinonj wala siti kananonj Poolwo keno iriima kokaenj romonjogi: Poolnonj ii wano motoonj jiwowonj jigononj ubaobo.

³⁰Kaenj qagi ejembanonj enkalolonj ama esuŋgiagadeen luluuma kanj ajoroonj qemburunj somata menj guju megj siti kuuya sokono. Kaenj kolooro Pool qelanjiŋ somonjonj jiwowonj jigononja horonj seleengenj kamaanj iikanondeen jigowaa kiropo naguya kuuya ii uulanawo koma somonjogi. ³¹Pool somonjonj qewombaajonj kaparanj konŋi bujuya seinj Room manjaqeqe tuumbaa kawali galeŋ waŋa iwaa gejianonj qaa kokaenj kemero moro, “Jerusalem kuuya yoŋononj karenj ama manja qeju.” ³²Kaenj moma iikanondeen manjaqeqe eja tuuŋ tosia kawali galenŋiawo unuama luguŋ yoŋoononj kemegi. Kemegi ii injiima Pool qegiti, ii mesaogi.

³³Mesaogi kawali galeŋ waŋanonj batugianonj kema jenj kotoro Pool menj gbado (tape) woinonj somonjogi. Somonjogi kokaenj jenj qisiŋ

^s 21.25 Apo 15.29 ^t 21.29 Apo 20.4

oŋono, “Eja koi moroga?” ano “Nomaen ano qeju?” ³⁴Qisiŋ oŋonoto, ejemba tuuŋnoŋga qaa morota morota meleema lansan qagi. Kaen lansan qama guju megitiwaajon ama kania tororo momambaajon amamaaro. Ii amamaan kawaajon jer koto Pool wama manjaqede eja yoŋoo aen kiropo uutanon kenŋi. ³⁵⁻³⁶Wama kenŋi ejemba tuuŋ somata yoŋonon kanagianon oŋotaan kan kokaen qagi, “Mono qegi komuwa. Yamagen!” Kaen qagi manjaqede eja yoŋoo aen kiropo naguyanon keuro uulanawo kema kan gujubaju somata megitiwaajon bimooro. Kawaajon manjaqede eja yoŋonon Pool meŋ aŋgon kenŋi. Kian.

Poolnoŋ qaayaa kitia kanaiŋ meleema jero.

³⁷Angon kan manjaqede eja yoŋoo kiripo uutanon ubombaajon aŋgi Poolnoŋ kawali galen waŋa kokaen qisiŋ muro, “Nii qaa moŋ saanon gijomaŋa me qaago?” Qisiŋ muro moma kiko ama ijoro, “Oo, gii Griik qaa mojan me? ³⁸Kawaajon gii Iijipt ejaga koloojan me qaago? Iijipt eja moŋnoŋ indigen tuarenjer eja tiwogiawo 4,000 ii enkalolon meŋ oŋoma Room gawman tuarenjer ama manja karen kanaiŋ uŋuŋ uŋuama balon qararanŋonŋonanon kenŋi. Gii galen eja ii koloojan me qaago?”

³⁹Kaen ijoro Poolnoŋ jero, “Nii Juuda ejaga. Nii Silisia prowinswaa taon qata Tarsus mojan, mono iikanon koloon laligon koube. Kawaajon qisiŋ gomaŋa: Gii saanon jena niinon ejemba tuuŋ koi yoŋoojon qaa jewe mobu.”

⁴⁰Kaen jero “Saanon jewa,” ijoro Poolnoŋ donon nama ejemba oŋoojon boro kuno. Boro kuno guju mesaon qaagia bogoro nanŋi Hibruu qanon qaa kokaen jero,

22 ¹Poolnoŋ nama kokaen jero, “Eja alauruna, niinon qaa kitia jemaŋati, ii mono geja ama mobu.” ²Hibruu qanon qaa jero moma qaagia kuuya bogodabororo nanŋi toroqen jero,

³“Nii Juuda ejaga. Nii Silisia prowinswaa taon qata Tarsus kanon koloowe Jerusalem siti kokanon galen koma nonŋi laligon somariwe. Laligon somariŋ kouma boi qata Gamaliel iwaa qaa baatanon rabe iinon Juuda ambosakonurunana yoŋoonon Kana qaa ano nanamemen ii tororo kuma nono iikawaa momoya moma laligowe. Kete oŋonon korebore Anutuwaa qaa baatanon keuma kaparan koma iwaaajon manja qen laligojuti, niinon mono iikawaa so koloon laligowe. ⁴Kaen laligon ejemba Pombaa kania otaan laligogiti, ii uŋuŋ kondeema sisiwerowero ama oŋombe siimbobolo moma toŋianon komugi. Niinon ejembaya ejembaya uŋuama gbadonon (tape) somonŋon kapuare mirinon oŋoombe. ⁵Jigo gawon galen waŋa ano jotamemeya kuuya yoŋonon ii saanon moju ano yoŋoonon kema qisiŋ oŋonon ii saanon nanŋon jewuyaga. Yoŋonon Juuda eja geria Damaskas sitinon laligojuti, iyoŋoojon tere oon nonŋi

^u 22.3 Apo 5.34-39 ^v 22.4-5 Apo 8.3; 26.9-11; 9.1-19; 26.12-18

menj laligowe. Iikanonj ejemba Pombaa kania otaanj laligogiti, niinonj ii kaanjiadeen 'Ironja meleema onjombutiwaajonj gbadoonj onjoma Jerusalem koi unjuama kamaŋa,' jej kananonj kembe."

Poolnonj aŋaa uumeleenŋaa kania jero.

6 "Kananonj kembeto, Damaskas siti dodowiwe kanonj iwoi monj kokaenj kolooro: Weenj biiwia kanonj asamararanj somata monj Siwenonŋa oobili kaanja asugij uulanawo kamaan turuŋ nono. 7 Turuŋ nono tama balononj kamaan ewe Siwenonŋa qaa monj kokaenj kolooro mobe, 'Sool Sool, gii mono naambaajonj sisiwerowero qaganonj ama nomakejanj?' 8 Ii moma meleembe, 'Poŋ, gii morononj?' Kaenj meleembe nijoro, 'Nii Nazaret eja Jiisas, sisiwerowero menj nomakejanj, nii mono ii.' 9 Eja niwo kan nanŋiti, iyonononj asamararanj ii iigito, qaa nijoroti, qaa ii zoobooya monj mende mogi. 10 Kaenj nijoro niinonj qisij jewe, 'Poŋ, nii mono nomaenj amaŋa?' Jewe nijoro, 'Gii mono keteda koi waama Damaskas sitinonj kena Anutunonj naa iwoiga ambaagiwaajonj jewaati, ii moŋnonj gijowaa.' 11 Asamararanj iikanonj jaana kuuro titou kuunj nambe eja niwo kagiti, iyonononj boronanonj menj nuangi Damaskas sitinonj kenij.

12 "Iikanonj eja monj qata Ananias laligoro. Iinonj Anutu goda qenj Mooseswaanonj Kana qaa tororo otaanj laligoro. Kawaajonj Juuda ejemba Damaskas laligogiti, iyonononj kuuya godaya awaa qenj muŋ laligogi. 13 Iinonj noononj kanj kosonanonj nama kokaenj nijoro, 'Sool alana, jaaga mono mombo toowa.' Kaenj nijoro aua kambaŋ iikanondeen jaana tooro uuŋ iibe. 14 Iibe Ananiasnonj nijoro, 'Giinonj nanamemenj dindiŋa solanŋaa Toyaga iina qaa jetanonj gijoro aro konoŋa mona. Ananaa ambosakonana yonoononj Anutu iinonj gii meweŋgonj gono iwaa uusiiŋa moma kotowa. 15 Gii naa iwoi iima mojanj, mono ii nanŋonj jej iwaa jotamemeya koloonj balonja balonja ejemba jaagianonj dangunu kaanja nama laligowa. 16 Kawaajonj gii naambaajonj ezelobezelo ama mambonjanj? Mono waama iwaa qata qama qama koolij jena oomulu menj gonij sinŋisisonjgoga songbano solanjaniswa.' Ananiasnonj kaenj nijoro."

Misin gawonj waba kantri yonowow memambaajonj noono.

17 "Damaskas siti mesaonj Jerusalem sitinonj eleema jiwowonj jigononj qama kooliwe Pombaa umbeumbejanonj turuŋ nono nama jaameleenj uŋa monj iibe. 18 Uŋa iikanonj Jiisas iibe noononj kanj kokaenj nijoro, 'Gii kantri kokanonj noo kaniana ano Buŋa qaana ii pondanj mende jej laligowa. Ii nanŋonj jena telambelanj ama gema qewuya. Kawaajonj Jerusalem siti koi mono uulanawo mesaonj kemba.'

19 "Kaenj nijoro jewe, 'Poŋ, yonononj noo kanana moju. Niinonj wala liligonj ejemba gii moma laarinj gonŋgiti, ii qamakooli miria miria kanonj uma mokoloonj onjoma somonŋonj ooli waayawononj onjootij tosaanja

kapuare mirinonj onooma laligowe. ²⁰Woononj gawonj ilailaa eja Stiiwenonj kaniaga nanjonj jero qegi saya kamaaro niinonj kambanjanonj kaanagadeen kosogianonj nama wambelaan malekugia galen koma nambe qegi komuro.’ ²¹Kaen jewe Ponjonj nijoro, ‘Niinonj wasinj gonjenja gii mono koriganonj waba kantri ejemba yonoononj kema.’ Kianj.”

Room gawmambaa manjaqeqe eja yonononj Pool galen kongi.

²²Poolnonj qaa kitia jeroti, ii ejemba tuunj yonononj geja ama mogito, (Ponjonj waba kantri ejemba yonoononj kemambaajonj jeroti,) qaa ii moma iikanondeen kotigagadeen silama qagi, “Yamagen! Eja kaana ii mono qegi komuwa. Ii balononj nonowo laligowaatiwaa so qaago.” ²³Kaen silama qama opo kerej qetegonj giliij (kanagianonj rimbombonjonj riinj) sonjonj orasinj kanakeewanj lansanj giligi. ²⁴Kaen anji Room yonoo kawali galen wananonj jery kotooro manjaqeqe eja yonononj Pool wama kema manjaqeqe eja yonoo aenji kiropo uutanonj anji. Kiropo uutanonj anji Juuda yonononj ii naambaajonj ama guju mej qajuti, iikawaa kania momambaajonj kokaen jery kotooro, “Ono mono Pool mej ooli waayawononj qery qisinj mugi kania asuganonj jero mobona.”

²⁵Kaen jery kotooro, Pool mej somonjonj ooli waayawononj qewombaajonj anji Room kawali galen monjonj kosianonj nano Poolnonj kokaen ijoro, “Room mindimindiri gawman yonononj sopa somonjonj nonji borogianonj laligojenj. Niinonj iikawaa (jenkooto) paaspoot mej laligojenj. Kawaajonj onjo noo qaana mende moma gosinj lanj jery tegonj eenj ooli waayawononj nuwuti, ii mono Room jenkooto toya yonoo jaagianonj sokombaa me qaago?”

²⁶Poolnonj kaen ijoro kawali galenonj moma iikanondeen kawali galen wana iwaanonj kema buju qaa kokaen ijoro, “Eja iikanonj Room gawmambaa (jenkooto) paaspoot mej laligoja. Kawaajonj gii mono nomaen ambaga?”

²⁷Kaen ijoro kawali galen wananonj Poolwaanonj kema qisinj muro, “Gii onjononj Room gawmambaa (jenkooto) paaspoot mej laligojanj me qaago? Ii jena momanj.” Qisinj muro Poolnonj meleeno, “Onjononj, niinonj ii mej laligojenj.”

²⁸Kaen meleeno ijoro, “Nii monen somata giliij Room mindimindiri gawmambaa (jenkooto) paaspoot sewana mewe nonji laligojenj.” Ijoro Poolnonj jero, “Ii awaato, noo mannanonj Room gawmambaanonj paaspoot mej laligoro niinonj iwaa meria koloonj iikanonja qa ii mej laligojenj.”

²⁹Kaen jero eja qisinj mubombaajonj anjiti, iyonononj iikanondeen mesaonj eleema kenji. Poolnonj “Nii Room gawmambaa paaspoot mej laligojenj,” jero kawali galen wananonj ii moma Room ejaga gbadoonj murotiwaaajonj ama awawalinj sombuya moro.^x Kianj.

^w 22.20 Apo 7.58 ^x 22.29 Monj Room gawmambaa paaspoot mej laligoroti, ii kasanonj gbadoonj mububotiwaajonj sonjo ero. Monjonj sonjo ii waleenoti eenj, ii mono qaa jakeyanonj oomakegi. Kawaajonj sombuya moro.

Poolnoŋ jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo jaagianoŋ nano.

³⁰Gomaŋ ano kawali galeŋ waŋanoŋ waama Juuda yoŋonoŋ naambaajoŋ Pool qaanoŋ ama muŋ jegiti, iikawaa kania tororo momambaajoŋ moma jigo gawoŋ galeŋ waŋa ano jigo kaunsol tuuŋ kuuya yoŋonoŋ ajoroowutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono. Kaeŋ ajoroogi jero Poolwaa gbadoya (tape) isaŋgi wama kamaaŋ yoŋoo jaasewaŋgianoŋ ano nano. Kiaŋ.

23 ¹Poolnoŋ nama jigo kaunsol tuuŋ ii uuŋ injiima kokaeŋ jero, “Alauruna, niinoŋ nanamemena kuuya ii Anutuwaa jaasewaŋanoŋ ama meŋ laligowe iinoŋ iima ‘Sokonja,’ jero uunaa gejananoŋ moma qeaŋgoŋ kouma laligoŋ kete koi nanjeŋ.” ²Poolnoŋ kaeŋ jeroto, jigo gawoŋ galeŋ waŋa qata Ananias iinoŋ kosianoŋ naŋgiti, ii jeŋ kotoŋ oŋono uruŋa qetaaligi. ³Qetaaligi Poolnoŋ ijoro, “Anutunoŋ mono gii qetaaliŋ gomba. Giinoŋ miri sopa taŋa kaŋa koloojaŋ. Selia mundanoŋ oogi taŋa koloojato, uuta jewoŋ meŋ injaŋa kolooja. Giinoŋ Mooseswaa Kana qaa meŋ kanonŋ gosioŋ noma qaana jeŋ tegomambaajoŋ rajanto, kileŋ geenŋo Mooseswaa Kana qaa iikayadeeŋ qeŋ jeŋ kotoŋ oŋona nuju. Ii mende sokonja.”

⁴Poolnoŋ kaeŋ ijoro kosianoŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ ijogi, “Gii Anutuwaanonŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa mepaqepae meŋ gamu qeŋ mujaŋ me?”

⁵Kaeŋ ijogi jero, “Oo alauruna, iinoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa kolooji, ii mende moma jejeŋ. Buŋa Terewaa qaa moŋ kokaeŋ eja, ‘Gii mono kanageso tuuŋŋaa eja poŋa mende qasuaawa.’ ”

⁶Kaeŋ jeroto, jigo kaunsol tuuŋ yoŋoonoŋga toŋianoŋ Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) paati qokotaagi toŋianoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) paati ejaga laligogi. Poolnoŋ ii moma kawaajoŋ jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo jaagianoŋ qaa kokaeŋ qama jero, “Alauruna, niinoŋ Farisii ejaga koloojeŋ. Maŋnanoŋ kaŋagadeeŋ Farisii paati ejaga. Koomuya yoŋonoŋ gbiliŋ waabuyati, niinoŋ iikaeŋ koloowaatiwaajoŋ mamboma jejeromonoŋ ama laligojeŋ. Kaeŋ laligojeŋiwaajoŋ ama qaa jakeyanoŋ nooŋgi gosioŋ noma jeju.”

⁷Kaeŋ jero iikanondeeŋ Farisii ano Sadusii paati yoŋoo batugianoŋ aŋgowowo kolooro jigo kaunsol tuuŋ yoŋonoŋ juma tuuŋ woi koloogi. ⁸^bSadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ kokaeŋ jeŋkegi, “Ejamba koomuya yoŋonoŋ mende gbiliŋ waabuya. Siwe gajoba mende laligoju. Omejiilaŋ ano uŋa ii mende laligoju.” Kaeŋ jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) paati yoŋonoŋ qaa karoŋ iikanonŋ qokotaŋ iikawaa so moma laariŋ namakegi. ⁹Tuuŋ woi kaeŋ koloŋ qagi guju somata kolooro Kana qaawaa boi toŋianoŋ Farisii tuuŋ yoŋoo batugianoŋga waama geriawo tereŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Nono eja kokawaa

^y 23.3 Mat 23.27-28 ^z 23.5 Eks 22.28 ^a 23.6 Apo 26.5; Fil 3.5 ^b 23.8 Mat 22.23; Maak 12.18; Luuk 20.27

qinjita moŋ mende mokoloojon. Siwe gajoba me uŋa moŋnonj qaa kotonj kondoonj iwaa uutanonj ano jenaga, ii mono nomaenj sokoma onjonaga?”

¹⁰Kaen jegi angowowo iikanonj mombo gere toonj somariiro. Somariiro aworanjonj Pool leelee horogi kema karo mosoma tagogi. Tani kaen kolooro. Kaen kolooro kawali galej waŋanonj iikawaa toroko moma manjaqeqe tuuŋ moŋ jeŋ kotonj onjono kemej Pool batugianonjga horonj wama manjaqeqe eja yoŋoo aenj kiropo uutanonj anji.

¹¹Angito, gomantiija kanonj gaonj ero Poŋnonj Poolwaa kooronjonj nama kokaenj ijoro, “Mono qaqabunjabunagawo koloonj satiinj laligowa. Noo kanana Jerusalem kokanonj nanjonj jeŋ laligonati, iikawaa so mono Room sitinonj kaanagadeenj kema ii nanjonj jeŋ asarij laligowa.” Kiaj.

Pool qewombaajonj anjonanj megi.

¹²Poŋnonj kaen ijoroto, gomanj ano kanonj Juuda eja tosianonj oloŋ ajoroonj Pool komuwaatiwaa anjonanj megi. Yoŋononj arej ii anji ano ii jojopanj qaanonj somonjonj kotiinj kokaenj jegi, “Nono Pool komuwaatiwaaajonj mamboma kambanj biiwia kokanonj nene siŋgi laligowonja. Siŋgi laligonj qeninj komuro iikawaa gematanonj saanonj nene me apu moŋ mombo newonja.” ¹³Eja 40 ano janjo ii uugugiti, iyoŋononj mindirinj jojopanj qaa ii somonjonj kotiinj jegi.

¹⁴Ii jeŋgo jotamemeya ano jigo gawonj galej yoŋoononj kema kokaenj jegi, “Nono Pool komuwaatiwaaajonj mamboma kambanj biiwia koi kanonj nene siŋgi laligowonja. Poolnonj mende komuwaati eej, ejembanonj mono onjononj qasuaanj nononji sokombaa. Kawaajonj nono mono ajoroonj jojopanj qaa kokaenj somonjonj kotiinj laligojonj: Pool qeninj komuro iikawaa gematanonj saanonj nene me apu moŋ mombo neŋ laligowonja. ¹⁵Kawaajonj ama onjo mono keteda koi jigo kaunsol tuuŋ yoŋowo motoonj mindirinj kawali galej waŋaanonj kema qaa kokaenj jeŋ qisiwu, ‘Nono Poolwaanonj qaa kania mombo qisiniŋ jero hoŋa mobombaajonj mojonj.’ Tani kaen kolooro qisigi saanonj Pool wama onjoononj kamaawaa. Kamaanagato, kananonj kanj onjoononj kouwambaajonj ambaati, iikanonj mono ii qeninj komuwaatiwaaajonj jojorinj laligowonja.”

¹⁶Kaen jegito, qeninj komuwaatiwaa anjonanj angitiwaa bujuya ii Poolwaa beeta gejianonj kemero moro. Ii moma manjaqeqe eja yoŋoo aenj kiropo uutanonj kema Pool raroti, iikanonj uma ijoro. ¹⁷Jero moma kawali galej moŋ qaro karo kokaenj ijoro, “Eja gbaworo koi kanonj qaa moŋ meŋ kajiwaajonj giinonj ii saanonj wama kawali galej waŋaanonj kena qaa ii ijowaa.” ¹⁸Kaen ijoro ii wama kawali galej waŋaanonj keni jero, “Kasa eja Poolnonj noono iwaanonj kembe eja gbaworo koi wama goononj kawaatiwaaajonj qisij nonja. Iinonj goojonj qaa moŋ meŋ kaja.”

¹⁹Kaen jeŋ keno galej waŋanonj borianonj meŋ wama goraayanonj kema qisij muro, “Gii naa qaaga meŋ kajanj?”

²⁰Qisij muro ijoro, “Juuda jotamemeya yoŋononj qaa moŋ qisij gombombaajonj somonjonj goononj kanj kokaenj jewuya: Nono Poolwaa qaa

kania tororo mende moma komujonj. Kawaajonj gii saanonj Pool woranj wana jigo kaunsol tuuj yonoononj kamaaro mombo qisij muna jero kaniayaa honja mobonja. Yonononj kaenj koloowaatiwaaajonj moju. ²¹Kaenj kanj jewuyato, giinonj qaa iikawaajonj mende wambelaawa. Juuda kanageso yonoo batugianongja eja 40 ano janjgo ii uugugiti, iyonononj mindirinj Poolwaaajonj kokaenj jej ii jojopanj qaanonj somonjonj kotiigi, 'Nono Pool komuwaatiwaaajonj mamboma kambanj biiwia koi kanonj nene sinji laligowonja. Sinji laligonj qeninj komuro iikawaa gematanonj saanonj nene me apu monj mombo newonja.' Kaenj jej giinonj wambelaawagatiwaaajonj mamboma jojorinj embonju."

²²Kaenj jero eja gbaworo ii wasinj kokaenj ijoro, "Buju koi jena mojenji, ii mono monj mende jena moba." Kianj.

Pool wanji Sisaria taononj keno.

²³Kawali galej wanjanonj ii moma kawali galejwoita oroono kari kokaenj irijoro mori, "Oro mono tiwo eja 200, hoos manjaqeqe eja 70 ano wasa manjaqeqe eja 200 ii jej kotonj onjoni kete gomantiinjaa 9 kilok kanonj Sisaria kembutiwaaajonj jojoriwu. ²⁴Kaanagadeenj hoos tosaanja meweenjonj meagonj onjoma Pool mombaa qaganonj ama kalanj konji gomantiinja kokanonj gawana Fiilikswaanonj kema." ²⁵Kaenj irijoro mori gawanawaajonj tere monj kokaenj ooro,

²⁶ "Oo Uuta sorona gawana Fiiliks! Kloodius Lisias, niinonj jolonja jejenj.

²⁷ "Juuda yonononj eja koi menj somonjonj qegi komuwaatiwaaajonj anji. Kaenj angito, Room mindimindiri gawmambaa (jenkooto) paaspoot menj laligoji, niinonj ii moma iikanondeenj manjaqeqe tuuj yonowo kouma sopa somonjonj muj metogonj wana somonjowe.

²⁸ Naa qaawaajonj qaa jakeyanonj anjuti, niinonj iikawaa kania momambaajonj moma wama Juuda yonoo jigo kaunsol tuuj yonoo jaagianonj oombe.

²⁹ Oombe qaa jakeyanonj uma iyanjgiaa Kana qaawaa kesaawaranj qaaya qaaya kawaajonj anjowowo ano tuarenjenj ama jej mugi mokoloowe. Iikaanj mokolooweto, iwoi bologa komuwaatiwaa so me kapuare mirinonj aninj rabaatiwaa so ii mende kolooro. Yonononj qaa kaanjaga monj mende jegi mobe.

³⁰ Ii mende mobeto, monjonj iwaa buju qaaya ii kokaenj nijoro mobe: Tosianonj 'Eja ii qeninj komuwaa,' jej anjonanj angita eja. Buju qaa ii moma keteda koi kanongja wasiwe goononj kaja. Qaa jakeyanonj ama mubombaajonj mojuti, niinonj ii kaanjagadeenj jej kotonj onjombe goo jaasewanganonj kouma qaagia kuuya asuganonj jej mokoloogi moba."

³¹Tere kaenj ooro manjaqeqe eja jej kotonj onjngiti, iyonononj qaa ii otaanj Pool menj wama pangamanonj gomanj qata Antipatris kanonj kenji. ³²Kema gomanj

ano manjaqeqe eja hoosgiawo yonononj Pool wama kana toroqenj kenngito, tiwo eja yonononj iyangio eleema manjaqeqe eja yonoo aenj kiropo uutanonj kagi. ³³Manjaqeqe eja hoosgiawo yonononj Sisaria taononj keuma tere ii gawana munj Pool kaanagadeenj iwaa jaanonj oonji. ³⁴Oonji tere weenjonj “Pool ii naa prowinswaajonj?” jernj qisijnj onono. Qisijnj onono “Silisia prowins ejaga,” kaenj ijogi. ³⁵Kaenj jegi moma ijoro, “Qaa jakeyanonj ama gombombaaajonj mojuti, iyonononj kaanagadeenj kougi iikanonj saanonj qisijnj gomanja.” Kaenj ijonj jernj kotoro Pool wama kinj Herodwaa jinjaronj miriwaa kiropo uutanonj ama jaagalerj menj mugi. Kianj.

Pool qaanonj anji gawana Fiilikswaa jaanonj nano.

24 ¹Gawonj memeya 5 tegoro jigo gawonj galerj wana qata Ananaias iinonj jotamemeya tosaanja ano Kana qaawaa momo eja (looya) qata Tertulus yonowo aitonjonj Sisaria taononj kemej gawana Fiilikswaa jaanonj uma Pool qaa jakeyanonj ambombaa qaaya jegi moro.

²Ii moma Pool koma hororo kouro Kana qaawaa momo eja Tertulusnoj kanainj Poolwaa selianonj qaa kuunj gawanawaa jaasewananonj qaa kokaenj jero, “Oo Fiiliks, giinonj galerj koma nonoma laligonati, nono kamanj iikanonj luae somata moma gumbonjonjonj laligoninj. Giinonj awaagadeenj kalanj koma jernj kotonj nonona laaligo raranana leele meagogi kantri koi kanonj utegonj waaro qeangojonj. ³Oo somatanana Fiiliks, nono ii gomanj so awaagadeenj moma kotonj goojonj aisoonj kilikaluya monj mende moma dangisenj jernj gonjonj. ⁴Dangisenj jernj gonjonto, niinonj qaa koriga jewe mojoga tiwabotiwaajonj kokaenj qisijnj gonjenj: Nono qaa menj kaninj toroga jemañati, ii mono awutambanj koma nonoma geja ama moba.

⁵“Nono eja kokawaa kania ii kokaenj iima mokooloninj: Iinonj kikekakasililinj eja torokoyawo koloaja. Iinonj balonja balonja liligonj Juuda ejemba uugia osonj kuunj onono kareña kareña gomanj so kolooro gujubaju qama amakeju. Tosianonj toropere menj Nazaret eja mombaa qatanonj paati anjuti, iinonj mono iyonoo somatagia koloaja. ⁶Iinonj jiwowonj jigo ii kaanagadeenj kaparanj koma menj totowinj menj kamaanj amambaajonj ano. Kawaaajonj nono ii menj somonjoninj. Nono qaaya gosinj ananaanonj Kana qaa otaanj jernj tegowombaaajonj moninj. ⁷(Ii moninto, kawali galerj wana Lisias iinonj manjaqeqe eja yonowo kanj ku-usunj somata kanonj geriawo boronananonjga metogonj wanji. ⁸Wama qaa selianonj kuunj jernj mujuti, ii goo jaasewananonj koubutiwaajonj jernj kotonj nonono.) Gii geengo qisijnj muna kania ninisaama jewa. Ii jero qaa menj kajonj, iikawaa honja kuuya saanonj asugiro moba.” ⁹Kaenj jero Juuda ejemba yonononj kaanagadeenj “Qaa kuuya ii onjanonj,” jernj wambelaanj ii nanjonj toroqenj selianonj kuunj jernj mugi. Kianj.

Poolnonj qaa kitia meleeno Fiiliksnonj moro.

¹⁰Pool jernj mugi gawananonj qaa jewaatiwaajonj borujuulanj kuuro kokaenj meleema jero, “Giinonj gbani mamaga ejemba tuunj koi kawaa jenteego

toya koloonj laligona mojerj. Kawaajonj niinonj qaanaa kitia ii goo jaaganonj awasankaka jemana. ¹¹Niinonj indigenj Anutu waeya menj mepeseemambaajonj Jerusalem sitinonj ube. Ii weenj 12 iikayadeenj tegoro kete koi nanjerj. Geenjo qisij ononagati eenj, ii saanonj nanjonj jewuya. ¹²Niinonj jiwowonj jigononj me qamakooli miri monjerj uma eja me emba mombo niinonjgiinonj qaa jenj jenonkooli ambe iikaanja mende mokoloonj nonji. Siti uutanonj kana me sombenj monjonj ejemba uugia kuuwe orogonj liligonj nonjgiti, iikaanja mende niigi.

¹³“Kaenj mende niima keteda koi qaa selenanonj kuuj jenj nonjuti, yonjononj iikawaa honja qendeema gombombaajonj amamaaju. Qaa omaya jeju. ¹⁴Ii amamaajuto, qaa monj ii onjononj jokoloonj gomana: Yonjononj Nazaret paati qata qajuti, niinonj mono iikawaa kana otaanj laligonj ananaa ambosakonjurunana yonjononj benj Anutu ii waeya menj mepeseenkejerj ano Mooseswaanonj Kana qaa ano gejatootoo yonjononj Buju Tere iikanonj qaa oogita eji, ii kuuya moma laarij kotijjen. ¹⁵Anutunonj ejemba dindiña ano doogoya ii korebore menj gbilin onono koomunonga waabuti, Juuda eja koi yonjononj iikawaajonj mambonju. Niinonj yonjowo toroqen ororonj nama kaenj koloowaatiwaajonj jejeromonjromonj ama mamboma laligojerj. ¹⁶Kaenj laligonj Anutu ano ejemba jaagianonj dindiña nambe Anutunonj qaana nanjonj jero uunaa gejianonj momakejerj. Jeneña mende oroja. Mono soraaya koloonj laligomambaajonj kambanj so kaparanj koma kotiiñ laligonkejerj.

¹⁷“Niinonj monjerj laligowe gbani tosaanja tegoro eleema gomanj tosaanja yonjononjga kalej menj indigenj kawe. Kaenj kanj ‘Ii neenaa kanagesourunana wanaya yonjoojonj mendeema onjomanj,’ jenj Anutuwaawaa siimolonj onj nanduj ama mumambaajonj Jerusalem ube. ¹⁸Kanonj uma koma konjoratinj aonj solanja laligonj jiwowonj jigononj ube. Iwoi ii onj Anutu mube mokoloonj nonji. Mokoloonj nonjgiti, iikanonj ejemba tosianonj mende kanj liligonj orogonj noma guju meg. ¹⁹Juuda ejemba tosianonj Eisia prowinsnonga kanj jigononj uma niigiti, iyonjononj mono keteda koi goo jaaganonj koi kanonj kouma nama qaa monj enj ononagati, ii asuganonj selenanonj kuuj jenj nonji sokonaga.

²⁰“Me jigo kaunsol tuunj yonjoo jaagianonj nama qaa jeweti, kambanj iikanonj naa Kana qaaga uugunj qinji ambeta qaa jakeyanonj noombombaa qaaya mokoloogi? Eja koi rajuti, iyonjononj mono ii jegi sokombaa. ²¹“Niinonj yonjoo batugianonj nama qaa motoonjgo jenj qaa tokoronkota qabe bimooro. Koposo monj kaenj ambe me qaago? Ii nomaenj gosigita eja? Qaa kokaenj qama jewe, ‘Koomuya yonjononj gbilinj waabuyati, niinonj iikaya moma laarijenjwaajonj ama qaa jakeyanonj noonji kete qaana gosinj jenj tegonj nombombaajonj anju.’” Kianj.

Poolwaa qaaya mende jenj tegonj kapuare mirinonj onngi.

²²Poolnonj kaenj jero gawana Fiiliksnonj Jiisaswaa kania otaanj laligojuti, iikawaa kania saanonj moma sororogonj Poolwaa qaaya batuyanonj kotonj

^c 24.17-18 Apo 21.17-28 ^d 24.21 Apo 23.6

kokaen jero, “Kawali galeŋ waŋa Lisiasnoŋ kouro kambaj iikanonŋ Poolwaa qaa ii jeŋ tegomaŋa.” ²³Kaen jeŋ kawali galeŋ jeŋ koto-ro Pool mende somonŋon eeŋ jaagaleŋ mero kasa mirinonŋ raro. Tinitosaurutanonŋ Pool kalanŋ koma iwoi amamaaroti, ii meŋ mubutiwaajonŋ mende qotogonŋ onono.

Poolnoŋ qaaya jero Fiiliks ano Drusila mori.

²⁴Weeŋ tosaŋa tegoro Fiiliksnoŋ embia qata Drusila, Juuda emba somata ii wama kari Poolwaajonŋ qaa ano karo qaayaajonŋ geja ano Kraist Jiisas moma laariŋ mubombaa kania jeŋ asari-ro moro. ²⁵Ii moroto, Anutu-waa qaa tosia toroqenŋ amiŋ mogi bimooro. Poolnoŋ Anutu-waa jaanonŋ solanjaniwombaa kania jeŋ asariŋ ananaa nanamemenana galeŋ koma aowombaajonŋ jero ano Anutunonŋ kambaj moŋ ano iikanonŋ gosinŋ nonoma qaanana jeŋ tegowaati, qaa karoonŋ iikanonŋ uuta kuuro. Poolnoŋ qaa iikaanŋ jero aaruŋ lalanjaninŋ bo qosoma jero, “Yamagenŋ! Mono ii mesaowa. Keteda koi saanonŋ mesaonŋ kena kambaj moŋ mobe sokombaati, iikanonŋ saanonŋ mombo koma horonŋ gombe kawa.” ²⁶Kaen jeŋ kileŋ toroqenŋ Poolnoŋ aŋa wantaaya monenŋ mubaati-waa romonŋgoro. Kaenŋ mamboma jejeromonŋromonŋ ama indinŋ mamaga koma horonŋ muro karo qaa qaa jeŋ rari.

²⁷Poolnoŋ kapuare mirinonŋ raro gbani woi tegoro. Ii tegoro eja qata Porsius Festus iinonŋ Fiilikswaa mundanaga gawana koloomambaajonŋ ano. Kaenŋ ano Fiiliksnoŋ Juuda ejembanonŋ nisosoroowutiwaajonŋ moma Pool mende isano kapuare mirinonŋ toroqenŋ raro. Kianŋ.

Poolnoŋ gawana Festuswaa jaanonŋ qaa kitia jero.

25 ¹Festusnoŋ gawana koloonŋ prowins uutanonŋ keuma raro weeŋ karoonŋ tegoro Sisaria taonŋ mesaonŋ Jerusalem sitinonŋ uro. ²Uro jigo gawonŋ galeŋ waŋa ano Juuda jotamemeya yonononŋ jaasewananonŋ kouma Pool qaa jakeyanonŋ ambombaajonŋ jeŋ aroŋ qeŋ nanŋgi. ³Aroŋ qeŋ nama kokaenŋ jeŋ welenŋgi, “Oo gawana, giinonŋ saanonŋ nonononŋ moninŋ sokombaatiwaajonŋ jeŋ tegona qaa anŋgi Pool wama Jerusalem sitinonŋ koi kawu.” Yonononŋ wala qaa kokaenŋ somonŋonŋ jegi, “Poolnoŋ kanaanonŋ karo iikanonŋ mono qeninŋ komuwaa.” Kaenŋ jeŋ jorinŋ embongitiwaajonŋ ama kaŋ kaenŋ welenŋgi. ⁴Kaenŋ welenŋgito, Festusnoŋ kokaenŋ meleema onono, “Pool ii Sisaria taombaa kasa mirinonŋ raro galeŋ komakeju. Nii neeno kambaj mende kori-ro iikanonŋ eleema kemambaajonŋ mojenŋ.” ⁵Kaenŋ jeŋ toroqero, “Kawaajonŋ eja iikanonŋ qinjita moŋ anagati eeŋ, saanonŋ onoo jotamemeurugia tosanonŋ niwo Sisaria kemeŋ kanonŋ qaa selianonŋ kuunŋ jeŋ mugi momaŋa.”

⁶Kaenŋ jeŋ weeŋ 8 me 10 kawaa so Jerusalem sitinonŋ yonowow laligoro tegoro eleema Sisaria taanonŋ kemero. Kemeŋ eŋ waama iikanondeenŋ qaa jenteegowaa duŋ rarayanonŋ rama jeŋ koto-ro Pool wama kagi jaayanonŋ kouma nano. ⁷Poolnoŋ kouma nano Juuda jotamemeya Jerusalem

sitinonga kagiti, iyononon liligon mun nama kazi qaganon qaa bologa mamaga selianon kuuj jegi. Ii jegito, qaagiaa hona ii qendeembombaajon amamaagi. ⁸Kazi qaa een jej nangito, Poolnon ii qewagon kokaen jero, “Niinon iwoi bologa mon mende ambe. Juuda nonoonon Kana qaa mende qotogowe. Jiwowon jigo mende menj totowiwe ano Room Siisakimbaanon qaawaajon tuarenjen mende ambe.”

⁹Kaen jero Festusnon Juuda yononon iyanajon mogi ubaatiwaajon moma Pool kokaen qisin muro, “Selenon kuukuu qaa koi jejuti, gii saanon iikawaa kitia ii Jerusalem uma kanon noo jaasewananon nama jewaga me qaago?”

¹⁰Qisin muroto, Poolnon jero, “Room Siisakinon jej kotooro qaa jake koi kuugita koi nambe gosin noma qaana jej tegona sokombaa. Nii Juuda ejemba bologa mon mende ama onombe. Ii geenjo saanon moma yagojan. Mono naambaajon mombo yononon kembenaga? ¹¹Bologa mon mende ambeto, Kana qaa mon uugun iwoi mon ama bolin kawaajon koomuwaa bun koloowenagati een, ‘Niinon komumambo,’ jej mende oloj koma kema. Ii qaagoto, yononon kazi qaa een toontoon jej qaagiaa kania qendeembombaajon amamaajuti een, qaa omayaajon ama mononon nuama yonoo boronon amambaajon amamaawaa. Room Siisakinon mono qaana mindigon jej tegoro diogowaa. Kawaajon niinon mono iwaa jaanon kemambaajon kotiin qisijen.”

¹²Kaen jero Festusnon jawinuruta yonowo qambanmaban qaa mongama gosin kokaen meleema muro, “Gii Siisakimbaanon kemambaajon moma qisijani, iikawaajon mono saanon Room kema iwaa jaanon namba.” Kiaj.

Poolnon kin Agripawaa jaanon nano.

¹³Ween tosaana tegoro kin Agripa ano naana Bernaisi yoronon Festus iima godagara qendeembaotiwaajon Sisaria taonon kari. ¹⁴Kaen kanon ween mamaga laligori Festusnon Poolwaanon qaa ii kin pombo amin moma kokaen jero, “Fiiliksnon eja mon mende isano kapuare mirinon kokanon rama laligoja. ¹⁵Niinon Jerusalem kembe Juuda yonoo jigo gawon galengia wana ano jotamemeurugianon noonon kouma kokaen qisin nongi, ‘Nono eja iikawaa qaa menj kanij giinon mono saanon iwaa kania gosin qaaya jej tegowa.’

¹⁶“Kaen qisin nongito, niinon kokaen injjowe mogi, ‘Room gawman nonoonon kana ii kokaen: Mombaa selianon qaa bologa kuuj jejuti, nono ejemba mombaa qaa ii lan mende jej tegonkejon. Wala horon qaa jakeyanon anij kaziurutanon kagi leelee ororon aroq qen nangi qaa selianon kuuj jej mugi kitia saanon jewaa. Qaa kitia jero ii gosin hona kolooro iikawaa so saanon qaaya jej tegonkejon.’ ¹⁷Yononon koi kan ajoroogi niinon kaban mende koriro en waama iikanondeen

jenteegowaa duj rarayanonj rama jej kotowe eja ii wama kagi noo jaananonj kouro.

¹⁸“Kourotu, qaa menj kagiti, iyonononj liligonj muj aronj qen nama qaa selianonj kuuj jej mugu. Kaen anji iwoi bologa totoonj monj anagati, kaen jewuyatiwaaonj mambombeto, qaa iikaana monj mende jegi mobe. ¹⁹Ii mende jegi mobeto, kitianonj eja ii qetama iyangiaa momalaarigiaa qaa batuya tosaana ano eja monj qata Jiisas iwaajonj anjowowo megu. ‘Jiisasnonj komuro,’ jegito, Poolnonj ‘Gbilij laligoja,’ jej kaparanj koma kotiuro. ²⁰Kaen jej kazi anji niinonj ‘Qaa kaanja ii nomaen gosiwenaga?’ jej kana monjgama uuwoi mobe. Ii moma nama kokaen qisin mube, ‘Selenonj kuukuu qaa jejuti, gii saanonj iikawaa kitia ii Jerusalem uma kanonj jenaga me qaago?’ ²¹Qisinj mubeto, Poolnonj Uutananaa jaanonj kemambaajonj kaparanj koma kokaen qisiro, ‘Mono jena galej koma nonji Siisakimbaanonj kembe qaana mindingoro dingowaa.’ Kaen qisiro eja waagiawo jej kotonj onombe galej konji raja. Era wasinj mube Siisakimbaa jaasewanonj kembraa.”

²²Festusnonj kaen jero Agripanonj ijoro, “Niida monj eja iikanonj qaaya jero momambaa siinja mojenj.” Ijoro kokaen meleeno, “Worango saanonj qaaya mobaga.”

²³Kaen meleeno en waagi kantriwaa jawinj, kawali galej somata ano jotamemeya uuta yonononj kanj Agripa ano Bernaisi yorojonj jura soronj arogaranonj mouma korisoro rii qama koma horonj oronji qaawaa jake miri uuta iikawaa uutanonj keugi. Festusnonj jej kotooro Pool wanji iikanonj kouro. ²⁴Poolnonj kouro Festusnonj waama nama kokaen jero, “Kinj Agripa ano eja somata kuuya nonowo koi rajuti, onjo mono eja koi iibu. Juuda ejemba tuuj kuuya yonononj iwaajonj ama noo uuna kuugi. Sisaria taonj kokanonj ano Jerusalem sitinonj onjanonj qaanonj kuuj noma qa gigilaan kokaen jej laligogi, ‘Eja koi kanonj mono balononj laligowaatiwaa so qaago. Mono yamagenj!’

²⁵“Kaen qama laligogito, niinonj gosiwe iwoi monj koomuwaa buja koloowaatiwaa so ii mende ano. Niinonj kania kaen mokolonj iibeto, anjo Room Uutananaa jaanonj keno qaaya mindingoro dingowaatiwaaonj kaparanj koma qisiro. Kawaajonj qaa somonjonj wasiwe Room kembraa. ²⁶Room sitinonj kembraato, iwaanonj qaa ii nomaen onj Room eja Ponjaajonj ambe kenaga? Iwaajonj qaa lan jejuto, qaa kaniawo monj ii tororo mende moma asarijenj. Kawaajonj jewe wama kanj kinj Agripa goo jaaganonj ano onjo tosaana kinj pombaa gematanonj koi rajuti, onjo jaasewanjanonj anji nanja. Onjo saanonj boronjanj menj qaaya gosigi honja kolooro mono ii moma saanonj terenonj oowenaga. ²⁷Eja monj kasanonj somonjonj qaa jakeyanonj oombombaa qaaya nomaen jejuti, ii asuganonj jewombaajonj amamaanj kilenj eenj wasiwombo. Sili ii noo momononj gejajojombanjanj tani kaanja koloaja.” Kianj.

Poolnoŋ qaayaa kitia kiŋ Agripawaa jaanoŋ jero.

26 ¹Kaerŋ rafi kiŋ Agripanoŋ Pool ijoro, “Gii saanoŋ geerŋaa qaa kitia jena momaŋ.” Kaerŋ ijoro Poolnoŋ nama boro kotoŋ muŋ iyaŋaa qaaya naŋgoŋ kokaerŋ kanaiŋ jero,

²“Oo kiŋ Agripa, Juuda jotamemeya yoŋonoŋ qaa selenanoŋ kuuŋ jeŋ nonjuti, niinoŋ qaa kuuya iikawaa kitia ii kete saanoŋ goo jaaganoŋ asuganoŋ jemambaajoŋ simbawoŋawo mojeŋ. ³Giinoŋ Juuda nononoŋ nanamemeŋ ano aŋgowowo qaanana kuuya ii tororo moma yagojaŋ. Kawaajoŋ niinoŋ oŋanoŋ simbawoŋawo mojeŋ. Kaerŋ kolooro qisiŋ gonjeŋ: Qaa jemaŋati, ii saanoŋ moma mokosiŋgoŋ geja amba.

⁴“Niinoŋ Juuda ejemba tuuŋ uutanoŋ koloŋ kanakanaiyanonŋa kanaiŋ neenaa kantri koi ano sitinana Jerusalem kanŋ laligoŋ koube. Kawaajoŋ Juuda ejemba kuuya yoŋonoŋ laaligona gbaworonanoŋga nomaerŋ kouma laligoweti, ii saanoŋ moma kotoju. ⁵Yoŋonoŋ kaniana kambaŋ koriga moma kotoju. Siingia ero ii saanoŋ kokaerŋ naŋgoŋ jewuyaga: Ananaa jigo gawoŋ uutanoŋ Farisii paati nononoŋ asa yoŋoonoŋ jigo momo ii tororo toontoŋ otaerŋ laligoŋkejoŋ. Niinoŋ wala yoŋoo tuuŋ paatinoŋ keuma Kana qaa kaparaŋ koma otaerŋ laligowe. ⁶Anutunoŋ ambosakoŋurunana yoŋoojoŋ soomoŋgo qaa anoti, niinoŋ iikawaa hoŋa koloowaatiwajoŋ mamboma jejeromonoŋromaŋ ama laligojeŋ. Kawaajoŋ ama kete qaa jakeyanŋoŋ nooŋgi nanjeŋ.

⁷“Ananaa Israel ejemba tuuŋ 12 nononoŋ korebore soomoŋgo qaa iikawaa hoŋa koloowaatiwajoŋ mambomakejoŋ. Ii mamboma jejeromonoŋromaŋ ama asaga gomantiinŋa pororo Anutu waeya meŋ mepeseŋkejoŋ. Oo Uutana, niinoŋ jejeromonoŋromaŋ kaerŋ amakejeŋiwaajoŋ Juuda jotamemeya yoŋonoŋ qaa bologa bologa selenanoŋ kuuŋ jeŋ nomakeju. ⁸Anutunoŋ ejemba koomuya meŋ gbiliŋ oŋono waabuyati, oŋo ii mono nomaembaajoŋ ama mende moma laariju?

⁹“Neeno kaerŋagadeerŋ kokaerŋ romoŋgoŋ laligowe, ‘Nii Jiisas Nazaret ejawaa qabuŋaya soŋgbambe qaombaatiwajoŋ manja mamaga qemaŋatiwaa so koloojeŋ’ Kaerŋ romoŋgoŋ kazi ama laligowe. ¹⁰Kazi ama Jerusalem kanŋ oŋanoŋ manja qerŋ laligowe. Jigo gawoŋ galerŋ waŋa yoŋonoŋ nemuŋ koma noŋgi jeŋ kotowe Anutuwaawaa ejemba soraaya ii mamaga uŋuama kapuare mirinoŋ oŋoomakegi ano tosaerŋa komuwutiwaa qaa jegi niinoŋ kaerŋagadeerŋ qaa ii kotingoŋ wambelaerŋ (wout ama) laligoŋkebe. ¹¹Kambaŋa kambaŋa liligoŋ qamakooli miri so borojaŋ meŋ oŋombe uugia meleerŋgiti, iyoŋonoŋ asugigi. Asugigi Jiisas qakooma mepaerŋgoŋ mubutiwajoŋ kuuŋ qaa tokoroŋkota jeŋ horoŋ ureerŋ oŋombe. Kaerŋ ama oŋombe oolinŋoŋ geriawo taluŋgoŋ uŋuji

° 26.5 Apo 23.6; Fil 3.5 † 26.9-11 Apo 8.3; 22.4-5

siimbobolo moma laligogi. Uunanonj gere jej sorogoro sisiwerowero ama onjomambaajonj koriganonj waba kantriwaa sitia sitia kanonj kema laligowe.” Kianj.

Poolnonj uuta meleenotiwaa sunduya jero.

Apo 9.1-19; 22.6-16

¹²“Kaiyaka kaenj ama laligowe kambanj monjonj jigo gawonj galenj wanja yonjononj niwo uumotoonj ama nemunj koma nonjgi Damaskas sitinonj kemambaajonj kananonj kembe. ¹³Oo Uutana, niinonj kananonj kembe weenj biiwia kanonj Siwenonjga asamararanj monj uulanjawo kamaaro. Kamaanj oobili kaanja asuginj weenj jaaya uugunj asariro iibe. Asasaga iikanonj mono nii ano eja niwo keninji, nono turunj nonono. ¹⁴Turunj nonono kuuya tama namononj kamaanj koninj. Kamaanj koma eninj noojonj qaa monj kolooro Hibruu qaanonj kokaenj nijoro mobe, ‘Sool, Sool, gii naambaajonj sisiwerowero ama nomakejanj? Gii mono bulmakao ejia kaanja koloowabo. Toyanonj balonj mozozonjgowaatiwaaajonj bulmakao ejia kinonjonj somonjgoro sosooda hororo sokonjato, lanj horonj geriawo yakarinj horonj ureero oolinonj qero siimbobolo momakeja. Gii mono iikawaa so lanj lugunj geengaa gemaga eenj toontoonj kotowabo.’

¹⁵“Ii moma qisiwe, ‘Oo Ponj, gii morononj?’ Qisiwe nijoro, ‘Nii Jiisas sisiwerowero qaganonj ama nomakejanj, mono ii koloojenj. ¹⁶Ii koloojento, gii saanonj waama namba. Nii ano iwoi iijanji ano kanagenj toroqenj asuginj goma qendeemanjati, ii mono nanjonj jej dangunu kaanja nama noo jotamemena koloonj welena qenj laligowa. Gii gawonj ii menj laligowa. Niinonj kawaajonj ama asuginj gonjenj. ¹⁷Niinonj mono geengaa Israel kanageso tuunj yonjoo borogianonjga metogonj gomaña ano waba kantri ejemba yonjooonj wasinj gombe kembagati, iyonjononj guwubotiwaaajonj kaanjagadeenj reenreenj koma gomaña. ¹⁸Niinonj wasinj gombe kema ejemba jaagia metoona uugia meleema pangamanonjga asasaganonj koubuya. Jaagia tooro uugia meleema Satambaa ku-usunonjga loloonj Anutuwaawa sopa uutanonj kawuya. Kaenj kanj moma laarinj nonjgi singgisonjgogia songbama mesaomaña. Mesaowe Anutunonj alauruta tak kotonj onjono soraaya koloojuti, mono iyonjoo batugianonj keuma dunj raragia menj oyanjboyanj koloonj laligowuya.’ Jiisasnonj kaenj kotonj kondoonj noma nijoro.”

Poolnonj uuwaa gawonjaa sunduya jero.

¹⁹“Oo kinj Agripa, Jiisasnonj kaenj nijoro niinonj Siwenonjga jaameleenj unja iima kania moma ii kolatinj laligomambaajonj moma osiwe. Kawaajonj niinonj jaameleenj unja iikawaa qaaya ii tenj koma gawonj menj laligowe. ²⁰Ii tenj koma liligonj Buña qaa kokaenj jej seinj laligowe: Onj mono

§ 26.20 Apo 9.20, 28-29

uugia meleema Anutuwaanonj eleema kanj uumeleengitiwaa honja ii nanamemenjianonj qendeema laligowu. Buŋa qaa ii wala Damaskas ano Jerusalem siti woi iikanonj laligojuti, iyoŋoojonj jeŋ asariŋ laligowe. Iikawaa gematanonj Juuda kantri kuuya yoŋoojonj jewe ano waba kantri yoŋoojonj jeŋ uugia kuuy laligowe. ²¹Kania kawaajonj ama Juuda ejemba toŋianonj jiwowonj jigononj uma iikanonj qelanjinj noma kaparanj koma koomuya nuwombaaajonj anji.

²²“Kaen anjgito, uuna meleembeti, iikanonja laligonj koube Anutunonj ilaanj noma laligoro kambanj kokaamba toroqenj saanonj laligojenj. Ilailaanj kawaajonj ano koi nama uuta ano kamaanqeqeta onjo jaanonj nama qaana koi jejenj. Mooses ano gejatootoo ejemba yoŋononj iwoi koloowaatiwaaajonj jegiti, niinonj mono yoŋoononj qaa iikayadeen tororo otaanj qaa kokaen nanjonj jejenj: ²³^hAnutunonj arenj ano Hamoqeqe Toya Kraist iinonj siimbobolo moma komunj eja mutuya koomunonja waabaa. Waama Anutu asasagaa kania ii Juuda tuunj ano waba kantri ii injisaama jeŋ asariŋ onjoma laligomambaaajonj nijoro.”

²⁴Poolnonj qaayaa kitia kaen jero gawana Festusnonj tereŋgonj qaa batuyanonj kotonj jero, “Pool, gii kaamaa anjanj. Papi miria miria kanonj una momoganonj seiŋ waŋga meŋ soorota laligojanj.”

²⁵Kaen jeroto, Poolnonj meleeno, “Oo ponj sorona Festus, niinonj waŋna soosooya mende koloojenj. Qaa jejenj, ii momakooto qaa honaga koloaja. ²⁶Kinj Agripanonj qaa kokawaa kania moma yagoja, kaen mojenj. Iwoi kuuya ii aasangoyanonj waŋgonj moŋnonj mende kolooro. Kawaajonj buju qaa kuuya ii mono kinj pombaa gejianonj kemero modaboroji, iikaen moma kotiijenj. Kawaajonj niinonj qaana koi saanonj awasankaka qaganonj nama jewe mojanj. ²⁷Oo kinj Agripa, Juuda eja gii gejatootoo yoŋoononj Buju Terewaa qaaya moma laarijanj me qaago? Ii moma laarijanj, iikaen mojenj.”

²⁸Poolnonj kaen jero Agripanonj meleema jero, “Oo Pool, giinonj kambanj torodaamonj kokaamba uuna kuuna niinonj uuna meleema Kraistwaa alia koloowenagatiwaaajonj mojanj me? Kaen romonjojanj me?”

²⁹Kaen jero Poolnonj meleeno, “Oo kinj, qaa koriga me toroga jewenagati, ii kilenj. Giinondeen qaagoto, keteda koi qaana geja ama mojuti, kuuya onjononj kaanagadeen Kraistwaa alauruta koloowutiwaaajonj uusiinjanonj moma kokaen qama koolijenj: Oo Anutu, uugia meleema onjona niinonj koi laligojenj, mono iikawaa so koloowu. Gbado (tape) iikayadeen onjo borogianonj ubaatiwaaajonj mende mojenj.”

³⁰Kaen meleeno kinjonj waaro gawana ano Bernaisi yorononj kaanagadeen waari ano yoŋowo ragiti, iyoŋononj kuuya waagi. ³¹Waama mesaonj kenji eja geria yoŋononj iyanjiodeen aminj moma kokaen jegi, “Eja koi kanonj bologa moŋ mende ano naambaajonj eenj toonj gbadoonj mugi? Iinonj koomuwaa buŋa koloowaatiwaa so mende koloaja, kaen

^h 26.23 Ais 42.6; 49.6; 1 Kor 15.20

mojon.”³² Kaen jej amiņ moma Agripanonj Festus ijoro, “Siisakimbaanonj kembe qaana mindiņgoro diņgowaatiwaajonj mende kaparanj koma qisin jenagati eenj, mono saanonj isaniņ kemenaga.” Kiaņ.

Pool waņgononj oonņi kanaiņ Room keno.

27 ¹Eja geria yoņononj nonoojonj qaa kokaenj somonņogi: “Nono waņgononj uniņ haamononj naņgoro Itali kantrinonj kembonja.” Qaa kaenj somonņogi Pool ano kapuare eja tosaanja ii kawali galenj monj qata Julius iwaa borononj nonoonņgi. Julius iinonj manjaqeqe tuuņ bakaya monj qata “Room Siisakimbaa manjaqeqe tuuņ” qagiti, iikanonj manjaqeqe eja 100 yoņoo galenņgiaga laligoro. ²Gomanj monj qata Adramitium iikanonja waņgo monj kaņ Eisia prowinswaa kowe goraaya metetereen waņgo doya motomotoonj kanonj kambaatiwaajonj ama jojoriroti, iikanonj uniņ. Uniņ opo sel horonj mororonņogi haamononj naņgoro kowenonj kenij. Masedonia prowinswaa siti qata Tesalonaika iikanonja eja monj qata Aristarkus iinonj koipunana kolooro motoonj kenij.

³Kema enj waama kanonj Saidon gomanonj keuniņ. Keuniņ Juliusnonj Pool ala meņ muņ jej tegoro waņgo mesaonj alauruta yoņoononj kema iņjiro naa iwoiwaajonj amamaaroti, ii ilaanj mugi. ⁴Iikanonja mombo kowenonj kenij haamononj kana kembonj jeniņi, iikaanj baagenja qeņ gilirotiwaajonj bimooro toroqenj wato qata Saiprus kawaa aasannņoyanonj kemeņ kooronņonj metetereenj kenij. ⁵Kenij haamononj naņgoro kowe kotonj Silisia ano Pamfilia prowins woi ii uruugunj Lisia prowinswaa siti qata Maira kanonj keuniņ. ⁶Keuma kanonj kawali galenananonj waņgo monj mokolooro. Waņgo iikanonj Iijiptwaa siti qata Aleksandria kanonja kaņ Itali kantrinonj kemambaajonj ama jojoriro. Ii mokoloonj jej kotonj nonono iikanonj uniņ.

⁷Uma kowenonj kenij haamononj saanonj mende naņgoro weenj mamaga ii osoņosonj kenij. Kaenj kenij tegoro kanonj kupukapa koma kowe kanonj Nidas taonj kosianonj keuniņ. Kosianonj keuniņ haamo kotakota qeņ kaan baagenj toroqenj kembombaa kania somonņoro. Somonņoro bimooro Kriit watowaa masuya qata Salmone ii uugunj kema wato gematanonj kemeņ kooronņonj metetereenj kenij. ⁸Kowe goraaya kosere metetereenj osiqosiwo kema laligonj Lasea taonj kosianonj gomanj qata “Waņgo suuluya iimasiņsiņjawo, Fair Hafens” qamakejuti, iikanonj keuniņ.

⁹Iikanonj keuma kambaņ korija mesoqesoņj laligonij. Kaenj laligonij siņgisonņo soonņbambaa kendonja qata Yom Kippurⁱ iikawaa kambaņanonj tegoro haamoqeqe kambaņanonj mono kaņ kuuro keuniņ. Haamoqeqe kambaņanonj ejemba kowenonj kema “Tiwilaawombo,” jej waņggogia

ⁱ 27.9 Yom Kippur korisoro kendonj ii Septembe tetegoyanonj me Oktobe kanakanaiyanonj amakeju.

somongon laligonkegi. Kawaajon Poolnon galenj meme qaa monj kokaen injjoro, ¹⁰“Ejauruna, anana kowe qaganonj toroqen kembombo. Kupukapa qaganonj kema tiwitiwilaa mokoloowombo. Raidimbononj qero wanjonana janjoro esuhinaya sooro nononano kaanagadeen komuwombo. Gomañ taniaonj kaen kolooro iijen.”

¹¹Galenj meme qaa kaen jeroto, kawali galenananonj Poolwaanonj qaa ii qotogonj wanjo toya ano melejjeleen loqa (steer) galenja yorononj “Saanonj kembonja,” jeriti, kawali galenananonj qaagara ii moma laariro. ¹²Gomañ qata “Wanjo suuluya iimasiñsiñawo” iikawaa wanjo doya ii haamoqece kamban rarawaa so mende kolooro. Kawaajonj ama eja mamaganonj kembombaa qaa kotingonj kokaen jegi, “Koi rabombaajonj mojonana tiija. Saanonj opo sel horonj mororongogi kowenonj kembonja. Kema kaparanj koma laligonj kana kolooro Fiiniks wanjo dononj keubonaga. Iikanonj keuma haamoqece kamban koi saanonj rama laligoninj tegowaa.” Wanjo do qata Fiiniks ii Kriit wato kawaa goraayanonj weenj kemekemetaagenj eja. Kianj.

Raidimbononj kowe mero boliro.

¹³Kembombaa qaa kaen jegi haamononj osoñosonj kanainj Saut waagenja qero. Qero “Saanonj kema areñnana otaanj Fiiniks iibonja,” jen romongonj nama wanjowaa kasa mindanja mesunji kouro. Kouro wanjononj lolooro haamononj nanjoro sosooda nunuano Kriit watowaa goraaya metetereen kosere keninj. ¹⁴Kaen keninto, kambanj mende koriro haamo esunja kotakota qata yoware, Noot Iistwaa raidimbonj (momosia) kanonj mono wato iikawaa qaganonja qen gilinj nununj karo.

¹⁵Nununj karo wanjonana galenj kombombaajonj menj bimbimgogi haamo qen karotiwaagenj kemambaajonj amamaaro. Amamaaro mesaogi haamonondeen wanjo kuunj menj wano anjo eenj keno utugonj nonono lanj keninj. ¹⁶Utugonj nonono laligonj wato melaa monj qata Kauda kawaa gematanonj Saut waagenj keninj. Iikanonj kema gomba kasanonj somongogi wanjo gematanonj apu kotonj karoti, ii aonj oronj kowenonja horoninj mamaga bimooro kilenj kaparanj koma horoninj kouro.

¹⁷Gomba ii horoninj kouro wanjo somatanonj aninj. Wanjononj utugonj janjowabotiwaajonj moninj kasa menj wanjo kokosiñ somongonj kotiigi. Kaenj kema kema sakasinj bambaanja qata Sirtis^j iikanonj kowe koria koriga mende eja. Nono iikanonj kuunj osiwombotiwaajonj toroko moninj. Kaenj moninjwaajonj ama wanjowaa opo sel iwoiya ii metogonj kamaanj ama wanjo galenkonjonj mesaogi. Ii mesaogi haamononj wanjo kuunj nanjoro eenj lanj keninj. ¹⁸Eenj lanj keninto, raidimbonj iikanonj mono geriawo toroqen qen utugonj nonono. Kaenj utugonj nonono gomañ ano

^j 27.17 Sirtis ii Afrika kantri qata Libia iikaan baagen eja. Sirtis kanonj kowe dutanonj sakasinj bambaanja bambaanja eja.

iikanonj kanainj wanjowaa esuhina tosaanja mej kowenonj giligi kemero. ¹⁹Weej karoonj kolooro kanonj wanjowaa ilawoila akadamyawo ii anjio mej giligi kowenonj kemero. ²⁰Kaenj memenjalinj kema kema gomantiinja weej mamaga iikanonj weej me senjelao monj mende iininj. Raidimbonj kanonj kaanjagadeej kotakota toroqenj qenj ero. Qenjgadeej ero bimooro “Mono qaombonja!” jenj laaligo soomongowaajonj moma uunananonj kamaaro titiboronana tegoro raniinj.

²¹Raidimbonj uutanonj kambanj koriga kanj laligonj nembanene monj mende neniinj. Kawaajonj ama Poolnonj batugianonj waama nama kokaenj injjoro, “Ejauruna, niinonj Kriit wato mende mesaowombaa gejanono injjoweti, onjo noononj qaa ii otaagi sokonaga. Kaenj aninj tiwitiwilaa koi kanonj mono qanananonj mende unaga. ²²Gejanonona mesaogito, keteda koi qambanjmambanj qaa kokaenj onjonjenj: Onjononjga monjonj laaligoya mende tiwilaawaa. Ii qaagoto, wanjogadeej tiwilaawaa. Kawaajonj onjo mono qaqabuabunajagia moma rabu.

²³“Niinonj benj qata Anutu iwaa bunja koloonj welenja qenj laligojenj. Gomantiinja gaonj ewe iinonj Siwe gajobaya monj wasiro noo kosonanonj kanj nanja. ²⁴Nama kokaenj niyoja, ‘Pool, gii toroko mende moba! Gii saanonj Room Siisakimbaa jaesewanonj kena gosinj gombaa. Moba! Anutunonj keraqeeanjgoya qendeema goma ejemba kuuya giwo wanjononj motoonj laligojuti, iyonoo laaligogia mono goo boroganonj ano giwo nama monjonj mende komuwaa.’ ²⁵Siwe gajobanonj qaa niyoji, mono iikawaa so koloowaa. Niinonj Anutu kaenj moma laariinj mujenj. Kawaajonj ejauruna, onjo mono qaqabuabunajagia moma rabu. ²⁶Kaenj koloowaato, haamononj qenj utitiinj nonono wato mombaa goraayanonj keubonjatiwaa so kolooja.” Kiaj.

Gomantiinja 14 kolooro balonj dodowigi.

²⁷Wanjonananonj Kowe Balonj Batugaranonj (Mediterranean Sea) iikawaa bakaya qata Adria Kowe iikanonj eej lanj keno gomantiinja 14 kolooro. Ii kolooro gomantiinja biiwia kanonj wanjo gawonj meme eja yonjononj “Mono balonj monj dodowijonj,” jenj uugianonj kaenj mogi. ²⁸Kaenj moma nama keda kasa monj aenj kitiawo somonjonj giligi kemej kowe dusiita oosiro. Oosiro kowe koriaa jangoya kolooroti, ii 40 miita (120 fiit) kawaa so. Boronja monj toroqenj kema tani motoonj ii kaanjadeej anji jangoya iikanonj 30 miita (90 fiit) kawaa so kolooro mokoloogi. ²⁹Ii mokolonj wanjonananonj jamo toronj batuyanonj kuuwabotiwaaajonj toroko mogi. Kaenj moma wanjowaa kasa mindanja 4 ii wanjo gematanonjga isama osonj mej kamaanj anji ano gomanj asariwaa-tiwaajonj mamboma qama koolinj raji.

³⁰Kaenj ragito, wanjowaa gawonj meme eja yonjononj mondomondo qaa kokaenj jegi, “Nono wanjo wanjagej wanjowaa kasa mindanja tosaanja gilininj kemebaa.” Kaenj mondonj jenj wanjo melaa, gomba monj

wanjononga metogon menj kamaan anji kowenon kamaaro wanjo mesaon anjobato menj aasangoyanon oлон koma kembombaajon anji. ³¹Kaen anjito, Poolnon kawali galen ano manjaqeqe eja ii kokaen irijoro, “Yononon wanjonon mende meselatin nambuti een, onoo laaligo soomongowaa kania mon mende koloowaa.” ³²Kaen irijoro manjaqeqe eja yononon kema gombaa kasia kotogi anjodeen keno gawon meme eja yononon oлон koma kembombaajon amamaagi.

³³Wejgeran suluro kanon Poolnon korebore nene newutiwaa qambanmamban qaa jej koton onoma kokaen jero, “Ono mono kamban koriga uuwoi mamboma nembanene mon mende kisiriin laligogi kete ween 14:na koloaja. ³⁴Kawaajon nii kokaen jej koton ononjen: Anana laaligonana somongowombaajon aon orowonati, iikanon esunana kamaawabotiwaajon mono kotiin nama qeangonin sokombaa. Kawaajon onoo mono nembanene newu. Onoononga mononon mon selia mende tiwilaawaa. Wan jugia melaa mon ii mende toton soowaa.” ³⁵Kaen jej Poolnon bered menj korebore yonoo jaasewangianon Anutuwaa dangisen jej moton kanain nero. ³⁶Kaen nero iima kuuya yononon awasangia kamaaro kaanagadeen nene menj negi. ³⁷Nono wanjo uutanon mindirin jango 276 kawaa so laligonin. ³⁸Yononon korebore nene nen nen timbiringogi. Kaen ama wanjonon afaangowaatiwaajon wiit dumuj kota taruyawo menj giligi kowenon kemero. Kian.

Wanjonon kowe toronon kuun osin jangoro.

³⁹Goman ano balon iima ii mende moma kotogi. Mende moma kotogito, kowe wanonga (bay) sakasinawo mon mokolon iigi. Ii iima “Mono wanjo meleema batogon iikanon keubonaga,” jej qaa somongogi. ⁴⁰Qaa kaen somongon nama wangowaa kasa mindanaa kasia kotogi suno mesaogi kowe dutanon ero. Ii koton iikanondeen leele melenqeleen (steer) loqa woi eroti, iyoro kasagara isangi lolooro. Ii isama wanjo bataa opo selya horon mororongogi haamonon nangoro wanjo meleengi sakasinon baagen kenin. ⁴¹Kaen keninto, wanjonon kowe toronon kembabotiwaajon somongowombaajon amamaan mesaon giligi kema kuuro. Iikanon kuun wanjo wanjonon toronon qen osin kema kamambaajon amamaan raro. Kaen raro kowe sirinon wanjo goonanon kotakota gilin qen qosomosono.

⁴²Kaen kolooro jegi, “Kapuare eja yonoononga mononon apu qen koton oлон koma kembabo.” Kaen jegi manjaqeqe eja yononon kapuare eja nono kuuya nunuwombaajon mogi. ⁴³Kaen mogito, kawali galenananon Poolwaa laaligoya somongomambaajon moma manjaqeqe ejaurutanon kaen ambubotiwaajon anjon koma onono. Anjon koma onoma kokaen jej koton nonono, “Daen ononon kowe aotin kekembaa kania mojuti, onoo mono wala lugun kemen kowe aotin kema goraayanon ubu. ⁴⁴Yononon wala kenji tosanon gemagianon palan tapia qelanjin mewu me

wanḡowaa kitia kania kania mokoloḡ iikawaa qaganon eḡ kowe aotin kembu.” Kaen jeḡ koton nonono tani kaen ama kuuyanon laaligonana somonḡon kowe goraayanon keudaboronin. Kian.

Malta watonon mamboma laligonin.

28 ¹Laaligonana somonḡon kowe goraayanon kouma kanon wato qata Malta qagi monin. ²Kounin konon kanain kamaaro goman olomooroto, Malta ejemba yononon ala awaa toontoḡ koloḡ nonoma gere anḡi jero nunuanḡi korebore gere kosianon kema konama ranin. ³Poolnon gere akado meḡ kululuḡ boranḡon gerenon ano. Ii ano jero qato monon gere kukuḡanon kosuro kouma borianon somonḡon kiro. ⁴Mokolenon kaen somonḡon borianon monon kamaan nano watowaa toya yononon iima iyanḡiodeen amin moma kokaen jeḡi, “Eja koi kowenonḡa laaligoya somonḡon kouroto, Sonḡorinon kileḡ irona meleema laaligoya koton muro komuwaa. Kawaajon mono unuro koomu ejaga koloḡa. Kaen moma kotiinon.”

⁵Kaen jegito, Poolnon soromaan utuḡon nama giliro gere uutanon kemero Poolwaa selianon tiwitiwilaa mon mende kolooro. ⁶Kaen jeḡ iigigin “Selia somariin osaawaa me uulanawo komuḡ balonon tama kamaan kombaa,” kaen jeḡ akakarin iima mamboma nanḡi. Kamban koriga mamboma nanḡito, Poolwaa selianon iwoi bologa mon mende kolooro. Kaen kolooro roromḡia meleeno jeḡi, “Oo, eja koi mono beḡ ejaga koloḡa.”

⁷Malta sakasinon kouma lan unḡ kosianon nene gawon balon korina korina ano bao bulmakao tuunḡ tuunḡ egi iinin. Ii watowaa eja ponḡia qata Publius iwaanonḡa ero. Balon toya iikanon koma horon nonono mirianon unḡ uukalen qaganon kalan koma nonono iwo ainolon ranin weḡ karoombaa so keno. ⁸Ranin Publiuswaa mananon selegere ano kerauru sayawo ji (dysentery) kanon kiro duḡnondeen ero. Ero Poolnon iwaanon kema qama koolin boria wananon ama meḡ qanḡoro. ⁹Kaen kolooro iikanondeen ji ejemba tosaanḡ kuuya wato iikanon egiti, iyononon kaanḡadeen kougi Poolnon Anutu qama kooliro qanḡogi. ¹⁰Yononon kalen kania kania mamaga nonoma iikaanḡ kanon goda qen nonoma laligogi. Kanagen wanḡonon ubombaajon aninḡ, kamban iikanon kowe qaganon kana laaligowaa iwoiyaajon amamaaninḡ, ii meḡ nonoojon wanḡonon anḡi. Kian.

Malta mesaon kema Room sitinon keunin.

¹¹Koin karoon tegoro wanḡo mon qata “Beḡ Sunesune” mokoloḡi. Wanḡo iikawaa wananon sunesune beḡwoi qagara Kastor ano Poluks yoroo unḡara menjerenḡon anḡi nani. Wanḡo kanon Iijpt kantriwaa siti qata Aleksandria iikanonḡa karo wato kanon somonḡon haamoqeḡ kambanḡa ii ragi. Ii ragi tegoro unḡ opo sel horon mororonḡogi

haamononj nanjoro mesaonj keninj. ¹² Kema kema siti qata Sairakyus kanonj keuma balononj kamaanj weenj karonj raniinj. ¹³ Rama wanjononj uninj opo sel horonj mororonjgogi kema Regium sitinonj keuniinj. Keuma enj waama haamo Saut waagejga kanainj qero. Qero kema weenj boria woi kolooro kanonj Room leegej Puteoli taombaa wanjo dononj keuniinj.

¹⁴ Keuma kanonj uumeleenj alaurunana tosaanja mokolonj injiiniinj. Injiiniinj kokaenj qisij nononjgi, “Onjo saanonj nonowo sonda motoonjgo laligowuyaga me qaago?” Qisij nononjgi “Saanonj,” jey yonjowo laligoninj. Laligoninj tegoro onjomesaonj Room sitinonj uninj. ¹⁵ Uumeleenj alaurunananonj Room siti laligogiti, iyonjononj kanijiwaa buju qaa mogi. Ii moma mokolonj nonombombaaonj tosanonj waama (kana 43 mail kanj) gomanj qata Apus Forum maaket iikanonj kagi. Tosianonj (33 mail kanj) gomanj qata Ala miri karonj, iikanonj kanj mokolonj nononjgi aitonjoninj. Aitonjonj Poolnonj “Anutu dangisenj!” jey mepeseenj uuta qeangoro. Kianj.

Poolnonj Room rama Juuda ejemba uugia kuuro.

¹⁶ Room sitinonj kouma kanonj Poolnonj miri mojononj ajodeenj rabaatiwaaonj jey tegonj mugi manjaqeqe eja mojononj galenj menj muj laligoro.

¹⁷ Kaenj jey tegonj mugi miri iikanonj raro weenj karonj tegoro Juuda ejemba geria koma horonj onono kanj ajoroogi. Ajoroogi Poolnonj kokaenj injjoro, “Alauruna, niinonj ananaa Juuda ejemba tuujnana mende qetama kazi ama onombe me ambosakonjurunana yonjononjga nanamemenj moma laligojonj, ii mende menj boliwe. Kaenj qaagoto, kilej Jerusalem sitinonj qelanjinj noma somonjonj noma kapuare mirinonj noonjgi rabe Room gawman yonjo borogianonj noonjgi. ¹⁸ Noonjgi borojanj menj kaniaana qisij gosigi qeangoro. Niinonj iwoi bologa moj mende ama koomuwaa buja koloowenagatiwaa so mende kolooro. Yonjononj kaenj iima kotonj isama nombombaaonj mogi.

¹⁹^k “Kaenj mogito, Juuda jotamemeya yonjononj Judia kanonj qaa ii qewagonj tuarenjenj anji. Kaenj anji sisau kolonj bimooro niinonj kana monjgama moj mende mokolonj kokaenj kaparanj koma qisiwe, ‘Niinonj saanonj Room sitinonj kembe Siisakinjonj qaana mindinjgoro dingowaa.’ Kaenj qisiwe wasinj nonjgi koi kawe. Neenaa Juuda tuuj yonjononj kazi ama nonjgito, kilej yonjo selegianonj qaa bologa moj kuuj jey onjomambaaonj mende mojenj. Kaenj qaago. ²⁰ Anutunonj eja moj koloowaatiwaa soomonjgo qaa nonono Israel nonononj qaa iikawaa honja koloowaatiwaaonj mamboma jejeromonjromonj amakejonj, niinonj mono eja soro iwaajonj ama gbadoonj nonjgi gbado (tape) koi bosinjenj. Kaniaana kaenj. Kawaajonj ama kete injiima qaa qaa ama aminj mobombaaonj koma horonj onombe koi kagi ajorojonj.”

^k 28.19 Apo 25.11

²¹ Kaen injjoro moma jegi, “Judia balononj goojonj qaa jej laligogito, nonoojonj tere monj mende anji karo iininj. Kaanagadeen alaurunananonj iikanonja koi kagiti, iyonoononja mononj goo qaa buju me sundu bologa monj mende jegi moninj. ²² Ii monj mende jegi moninto, uuganonj qaa eji, nono ii saanonj mobombaajonj mojonj. Goononj Nazaret paati tuuj iikawaa qaaya ii balonj so jegi ejembanonj qotogogi leelele iikanonj niinonjginonj qaa mamaga jej kazi amakeju. Paati tuuj iikawaa bujuya ii gejanananonj kaenj kemero mojonj.”

²³ Kaen jej Poolnonj qaa mombo jewaatiwaa kambanj monj arengogi. Ii arengogi Juuda ejemba jaasoonjgononj kambanj iikanonj kanj Pool miri raroti, iikanonj ajoroogi. Ajoroogi umugawodeen kanainj Anutu bentotonjaa kania jej asarinj laligoro gomanj tiiro. Jiisaswaa kania moma yagonj moma laarinj uuwoi mesaowutiwaajonj kaparanj koma uukuuku mejonj onoma laligoro. Wala Mooseswaanonj Kana qaa ano gejatootoo ejemba yonoononj Buju Tere weengonj qaa iikanonjadeen kanainj Jiisaswaa kania injisaama iikanonj qendeema nanjonj jej laligoro. ²⁴ Buja qaa kaen jej laligoro tosanonj uuwoi mesaonj moma laarigito, tosanonj ii mende moma laarinj tompinj laligogi. ²⁵ Anjia uumotoonj mende ama aonj batugianonj roromongo tuuj woi koloonj deembombaajonj anji. Deembombaajonj anji Poolnonj qaa kokaanagadeen injjoro, “Unja Toroyanonj qaa monj gejatootoo eja Aisaiawaa uutanonj saje qero ambosakonjurugia injjoroti, ii mono onjo saregiaga tororo jero. ²⁶ Aisaianonj qaa ii kokaen jerota eja,

‘Gii mono ejemba tuuj koi yonoononj kema kokaen injijona mobu:
Onjo gejagia ama qaa onjanonj momago kania moma bimbimgonj
kilenj mende moma asariwuya.

Jaagianonj suuj iwoi onjanonj iimago kania iima bimbimgonj kilenj
mende iima kotowuya.

²⁷ Ejemba tuuj koi yonoo uugianonj mono kotiinj gojoma eja.
Gejagianonj qaa moma bimbimgonj jaagia komujulaan laligoju.
Kaen mende koloowuyagati eenj, mono jaagianonj iwoi saanonj iima
kotonj gejagianonj qaa moma uugianonj kania moma asarinj
uugia meleengi niinonj ii saanonj menj qeangonj onombenaga.’ ”

²⁸ Poolnonj qaa ii jendaboronj kokaen injjoro, “Kawaajonj onjo mono qaa kota koi saanonj moma yagowu: Anutunonj hamoqeqewaa Buja qaaya ii mono waba kantri yonoononj ano kembaa. Yonoononj keno yonononj ii saanonj geja ama mobuya.” ²⁹ (Poolnonj kaen jendabororo Juuda yonononj anjiodeen geriawo jenonkooli ama niinonjginonj amigi uma kamaanj ano mesaonj kenji.)

³⁰ Poolnonj iyanjaajonj miri monj tatawaga sewanja menj iikawaa uutanonj gbani woi kuuyagadeen enj laligoro. Iikanonj laligonj ejemba daen yonononj

¹ 28.26-27 Ais 6.9-10

iibombaajon kagiti, iinonj ii kuuya saanonj koma horonj onjoma laligoro.
³¹Awasanj kaka qaganonj nama Anutu bentotonjaa kania jenj asarinj
uukuuku mejn onjoma laligoro. Ponj Jiisas Kraist moma mubutiwaajonj
Anutu hamoqeqewaa kania kuma onjoma laligoro. Kaenj laligoro mojnnonj
mende qotogonj muro laligonj kouma laligoro. Kianj.

Room Tere

Poolnoŋ Room yoŋoo Tere ano.

Jey-asa-asari

Room sitinoŋ gadokopa laligogi uumeleey tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ batugianoŋ siinŋserereŋ qeŋ deema laligogi. Juuda toŋianoŋ uugia meleema Juuda nanamemenoy ano Kana qaanoŋ qokotaay Anutuwaa aiweseya selegianoŋ kotoŋ oro mende neŋ laligogi. Waba kantriwaa uumeleey tuuŋ yoŋonoŋ Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ qokotaay Anutuwaa Kana qaa baatanoŋ mende kema sewanŋqaari qaganoŋ ŋiŋgiŋgo afaaŋgoŋ ambombaajoŋ mogi. (6.15) Anutunoŋ Juuda kanageso honŋ gema uŋuŋ kitigianoŋ waba ejemba oŋoŋo buŋaya koloogiti, iikawaajoŋ jomoma mepaegoŋ oŋoŋgi. (11.18-20) Kaey ama Juuda uumeleey yoŋonoŋ siligia walaga kaanŋagadeey otaagitiwaaajoŋ ama jejewili ama oŋoma laligogi. Juuda tuuŋ yoŋonoŋ waba kantriwaa uumeleey alaurugia sureey oŋoma Juuda siligia mende otaagitiwaaajoŋ ama qaagia totoroŋkota jey teŋoŋ sewanŋqaari laligogi. (2.17-20; 14.3)

Mindiriŋ oŋomambaajoŋ Poolnoŋ tuuŋ woi yoŋooŋoŋ gejanono qaa aŋa aŋa oŋo oŋomakeja. Juuda yoŋoo kanagia iŋisaano (2.21-27) waba kantri yoŋonoŋ aisoogi. Qaa waŋa kokaey iŋijoro, “Jiisas moma laariniŋ Anutunoŋ momalaarinana iima qaanana jey teŋoro solanŋaniwoŋa. Kana morota moŋ mende eja.” (1.17) Waba kantri ejemba sewanŋpiriŋgia qetegowaatiwaaajoŋ kanagia iŋisaama kokaey iŋijoro: “Anutunoŋ oŋoanŋgiaa awaagiaajoŋ ama qaagoto, iyanŋaa kianŋkomuyaajoŋ ama oŋo meweeygoŋ oŋono. (11.30-32) Kawaajoŋ mono kaparaŋ koma Kana qaa teŋ koma laligowu. (7.12-24) Korebore ŋiŋgiŋgowaa kasa gbadonoŋ laligoŋ tiwilaawombaajoŋ anjonto, (3.23; 5.12) Anutunoŋ iyanŋaa iriŋsoŋsoŋanoŋ kamaawaatiwaaajoŋ ama Kraist wasiro. (5.8-9) Uŋa Toroyanoŋ metogoŋ ŋiŋgiŋgo kianŋkoomuwaa ku-usunoŋga isama nonombaa. Kawaajoŋ ŋiŋgiŋgo nanamemeny mesaŋ (6.11-14) mindiriŋ jopagoŋ aŋo gadokopa yoŋoo batugianoŋ gadokopa kaanŋa mende laligowu.” Gejanono kaanŋa oŋono osoŋ osoŋ teŋ koma mindiriŋ laligogi. Poolnoŋ kambaŋ mutuya Room keno nanŋoŋ mugi toroqey Spein kantrinoy kemambaajoŋ moma kaey ooro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 7 ii kokaey:

Jey-asa-asari qaa ano qaa waŋa 1.1-17

Kuuyanoŋ ŋiŋgiŋgowaa hamoqeqewaaajoŋ amamaajoŋ 1.18–3.20

Anutunonj hamo qeŋ nonomakejiwaa kania 3.21–4.25
 Kraistwo laaligo dologaa kania 5.1–8.39
 Israel yoŋononj Anutuwaa roromonjo areŋnonj laligoju 9.1–11.36
 Uumeleenj nonoo sili nanamemembaa qaa 12.1–15.13
 Qaa tetegoya ano aŋaa yeizozo qaaya 15.14–16.27

1 ¹Pool nii Jiisas Kraistwaa gawonj meme ejaga ano Room uumeleenj ejemba oŋowo qaa amiŋ mobombaajonj kaŋ tere koi oojenj. Anutunonj noono wasiwasi eja aposol koloojenj. Anutunonj Oligaa Buŋaya jenj seimambaajonj meweengonj nonota laligojenj.

²Anutunonj oyamboyanj laligowombaa Oligaa Buŋaya ninisaambaatiwaa qaaya ii waladeenj somonjonj jero gejatootoo ejembanonj moma Buŋa Tere toroya iikanonj oogita eja. ³Oligaa Buŋawaa kania ii iyaŋaa meria Jiisas Kraist. Iinonj balonj eja kaanja kiŋ Deiwidwaa gbiliuruta yoŋoononja kolooro.

⁴Siwe eja kaanja Uŋayanonj solanja toroya kolooro. Anutunonj ii menj gbiliro koomunonja waaro ku-usuŋanonj asuŋanonj asugiro. Anutunonj iikaanja kanonj iyaŋaa Meria koloojiwaa qaaya ii jenj kotiiŋ kuuy muro. Poŋnanaa kania kian. ⁵Kraistnonj gawombaa hoŋa kokaenj koloowaatiwaajonj moro: Nonononj waba kantria kantria liligonj Jiisaswaa qata batugianonj jenj seinij moma uugia meleema moma laarij muŋ qaaya tenj koma laligowu. Kawaajonj aposol gawonja ano kalenjmorianja ii nonono menj laligojonj. ⁶Anutunonj ejemba Jiisas Kraistwaa buŋa koloonj laligowutiwaajonj oŋoonoti, Room oŋo kaanagadeenj iyoŋoo batugianonj laligoju.

⁷Uugia meleema Room sitinonj laligojuti, niinonj kuuya oŋoojonj tere koi oojenj. Anutunonj oŋo iyaŋaa ejemba soraaya laligowutiwaajonj oŋooma jopagonj oŋomakeja. Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yorononj mono kalenjmorianj oŋoni luaenonj laligowu. Kaenj qama kooliŋkejenj.

Poolnonj Anutu mepeseenj kokaenj qama kooliro:

⁸Gomaŋa gomaŋa kuuya yoŋononj Room oŋoo momalaarigiaa sunduya jegi momakejenj. Kawaajonj qaana kanaiŋ Jiisas Kraistnonj nemuŋ koma nono kuuya oŋoojonj ama Anutuna dangisenj jenkejenj. ⁹Niinonj uusiinŋa kuuya Anutuwaa gawononj ama welenja qeŋ Meriaa Oligaa Buŋa jenj asariŋkejenj. Iikanonj suulanj oŋo romonjonj oŋomakejenj, ii Anutunonj nanjonj jenkeja.

¹⁰Kambaŋ so kokaenj jenj qama kooliŋkejenj, “Oo Anutu, niinonj Room yoŋoononj kemambaajonj moma kambaŋ koriga mambonjenj. Kawaajonj mono siŋгаа so jena kana kolooro kambaŋ kokaamba saanonj kemaŋa.”

¹¹Iŋiima momalaarigianonj kotiiwaatiwaajonj moma saanonj gawonj memewaa momo kalenj monj oŋomaŋa. Kawaajonj kambaŋ mutuya

oŋoonoŋ kaŋ injiimambaajoŋ awelegoŋ laligojeŋ. ¹²Kokaen ambombaajoŋ awelegoŋkejeŋ: Niinoŋ injiibe metulaŋgoŋ nii ano oŋo nomaen moma laariŋkejoŋi, ii amiŋ moma uunoŋ naŋgoŋ keraqeeŋgo qeŋ aowoŋa.

¹³“Oo uumeleen alauruna, oŋo mono kokaen romoŋgoŋ laligowo: Niinoŋ waba kantri tosia yoŋoo batugianoŋ liligoŋ uugia kuuŋ oŋombe meleŋgiti, iikawaa so oŋoo batugianoŋ kaŋagadeen hoŋa kolooro iimambaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ kambaŋ mamaga oŋoonoŋ kusu kamambaajoŋ areŋ ama laligoweto, iwoi tosianoŋ mono kambaŋa kambaŋa somoŋgoŋ nono amamaawe. ¹⁴Anutuwaa jaanoŋ tosa kokaen eŋ nonja: Ejemba tuuŋ kania kania ilaen oŋomambaa qaayanonŋ mono noo qananonŋ eja. Ejemba momogiawo ano lalabubuya yoŋoo weleŋqeqegia mujoŋ koloojeŋ. Mindimindiri qaa Griik mojuŋi ano qanda^b laligoŋ iyaŋgiaa qaagianonŋ irikawaraka jeŋkejuŋi, ii kuuya ilaen oŋomambaajoŋ mojeŋ. ¹⁵Kaen moma Oligaa Buŋa ii Room siti oŋoojoŋ kaŋagadeen jeŋ asarimambaajoŋ afaŋgoŋ geregere amakejeŋ. Kiaŋ.

Oligaa Buŋawaa ku-usuŋa kokaen:

¹⁶“Anutuwaa ku-usuŋanoŋ anana kuuya meŋ letoma nonono kambaŋ kokaamba Siwewaa buŋa kolojoŋ. Juuda nononoŋ wala uunana meleema ii moma laariniŋ ano nonoo gemanananonŋ kantri tosaŋa yoŋonoŋ kaŋagadeen ii moma laariŋ uugia meleŋgi. Kawaajoŋ Anutunoŋ ku-usuŋa Oligaa Buŋanoŋ ano ejiwaaajoŋ ii gamugamu mende amakejeŋ. ¹⁷“Oligaa Buŋanoŋ mono solanŋa koloowombaa kania ninisaamakeja. Buŋa qaa moŋ kokaen oogita eja, “Solana kolooji, iinoŋ mono momalaariŋanoŋ nemuŋ kono kotiiŋ laligoŋ ubaa. Qaa iikawaa kania ii kokaen: Nono Anutu kanaiŋ moma laariniŋ momalaarinana iima qaanana jeŋ tegoro solanjaniniŋ ano namonoŋ laligowoŋatiwaa so toroqen moma laariŋ muŋ jaayanonŋ solanjaninkeboŋa.” Kiaŋ.

Ananaa singisoŋgonanaajoŋ Anutuwaa iriŋa soomakeja.

¹⁸Saanoŋ solanjaniwonagato, ejemba qaa hoŋa nanamemengianoŋ kojaŋgiŋ sisau meŋkejuŋi, Anutunoŋ ii Siwenonŋ eukanonŋa uuŋ iiro mende sokono iriŋa soomakeja. Ejemba iikaŋa kuuya injiima anŋonjoragia qetama siligia bologaajoŋ ama kazia injisaamakeja. ¹⁹Ii kokaembaajoŋ: Anutuwaa kania moma kotowombaa so kolooji, ii mono anŋo injisaama oŋono batunananonŋ asuganondeen erota momakeju.

²⁰Anutuwaa laaligoya mende iimakejonto, ku-usuŋa ii Siwe namo mokoloŋ oroma iikanonŋa kanaiŋ qendeema laligoŋ kouro kambaŋ tetegoya qaa asugiŋ eŋkeja. Kawaajoŋ Anutuwaa borotereya tororo

^a 1.13 Apo 19.21 ^b 1.14 Qanda, Koon qaanoŋ bus kanaka, ejemba duuyanonŋ iyaŋgiodeen tompinŋ laligoŋ momo mirigia qaa lalabubu laligogi. ^c 1.16 Maak 8.38 ^d 1.17 Hab 2.4

iiniŋ beŋ akadamuyawo koloojiwaa kaniaŋonŋ mono saanŋonŋ moma kotowonŋatiwaa so kolooja. Kawaajonŋ ejembanonŋ iwoi moŋonŋ mondonŋ iyanŋiaa qaagiaa kitia nanŋonŋ jewombaajonŋ amamaanŋkeju. ²¹ eAnutuwaa kania moma kotonŋ laligogito, kileŋ “Iinonŋ beŋnanaga,” kaenŋ mende jeŋ ii mende mepeseegi qabuŋaya batugianonŋ mende kolooro. Kaenŋ mende kolooroto, qaa omaya lansanŋ romonŋgogi momogianonŋ looriro moto koloogi. Uu momakootogia qaa iikanonŋ mono umuŋ koma paŋgamaj mero tiŋtuanŋ laligoju. Kawaajonŋ “Anutuwaa kania mende mojonŋ,” jeŋ mondomondo lanŋ anŋi mende sokonja.

²² “Momakooto ejemba laligojonŋ,” jeŋ selegia meŋ uma laligogito, iikaanŋa kanonŋ ejemba uugia qaa koloju. ²³ fAnutu qabuŋaya asamaranŋawo kambanŋ tetegoya qaa laligonŋ ubaati, ii mende mepeseenŋ waeya mende meŋ laligogito, ii mesaonŋ tando lopionŋ ano borosowo uŋa tosaanŋa kuugi. Tando lopionŋ sogogi kaitanigianonŋ eja koomuyaa so koloju. Uŋa tosaanŋa megi koonŋ, oro ano namononŋ bagianonŋ koma kondondonŋonŋkejuti, iyonŋoo so koloju. Yoŋononŋ ii usugonŋ beŋ kaanŋa mepeseenŋ onŋoma laligogi.

²⁴ Kaenŋ ama laligogitiwaaajonŋ Anutunonŋ ii gema uŋuro iyanŋiaa uugiaa siinŋ kombombaŋa tondu otaanŋ serowilinŋ ama iyanŋiaa selegia gamu qeŋ meŋ kamaanŋ aonŋ laligoju. ²⁵ Anutuwaa qaa hoŋa mesaonŋ kitianonŋ qaa qolonŋmolonŋgoyanonŋ qokotaagi. Mokomokoloo Toya onŋanŋonŋ mende goda qeŋ weleŋa mende qeŋ laligogito, iwoi mokoloroti me iyanŋiaa borogianonŋ megiti, iikawaa siinŋa kolooro moma borotere yoŋoo waegia meŋ mepeseenŋ onŋoma laligogi. Iikaanŋa laligogito, nononŋ mokomokoloo Tonana ii kambanŋ tetegoya qaa mepeseenŋkebonŋa. Qaa ii onŋanŋonŋ.

²⁶ Kaenŋ ama laligogitiwaaajonŋ Anutunonŋ ii gema uŋuro iyanŋiaa siinŋgia kombombaŋa gamuyawo ii tondu otaanŋ kokaenŋ anŋi: Yoŋoo embaurugianonŋ loemba kana dindiŋa mesaonŋ iyanŋiideenŋ meleema agiminŋ aonŋ laligogi. ²⁷ Eja yoŋononŋ kaanŋagadeenŋ embawo agiminŋ aonŋ laaligo mesaonŋ dogogi. Serowilinŋ ambutiwaa siinŋgia kombombaŋa ii eja batugianonŋ horonŋ aonŋ mogi geriawo kolooro anŋiideenŋ meleema agiminŋ aonŋ anŋonŋjoragiawo koloonŋ laligogi. Dogonŋ jeubaba laligogitiwaa ironŋa ii Anutunonŋ sogianonŋ meleema onŋono qagianonŋ uro boligi.

²⁸ Anutuwaa kania moma kotowombaajonŋ mogi kamaanŋqegeta kolooro mesaogi Anutunonŋ mono kaanŋiadeenŋ ii gema uŋuro iyanŋiaa roromonŋgogia doogoyanonŋ galeŋ koma onŋono nanamemeŋ gamuyawo ama meŋ laligogi. ²⁹ Nanamemeŋ doogoya ano sili bologa kania kania iikanonŋ uugia saa qero kokaenŋ amakeju: Iwoi otoko ama neŋ mewombaajonŋ koposonŋonŋ anŋgomokolonŋ amakeju. Tosaanŋa yoŋoononŋ iwoiwaajonŋ goronŋkiki amakeju. Ejemba uŋugi komuŋkeju. Anŋowowo

^e 1.21 Ef 4.17-18 ^f 1.23 Dut 4.16-18

ama tosaana tiligon onmakeju. Ejemba tosaana konjilin qaganon bologa ama onombombaajon momakeju. Ejemba gejagianon qaa saje angi kemero dimbonawo juma kemakeja.

³⁰Gemaqeqe qaa jenkeju. Anutuwaawon jenkeju. Sili bologa geriawo ten koma otaankeju. Jaba-arambaran ama selegia men umakeju. Selenon kuukuu ano sili bologa morota morota mokoloonkeju. Nemunman qaagia mende ten komakeju.

³¹Momogia mende tooro uugia qaa laligon qaa lan somonjon mende otaankeju. Ala-ala mende ama tosaana yonoonon wosomomo mende moma kere men onmakeju. ³²Anutunon kana dindina kokaen jen kotorota eja: Ejemba bologa kaana amakejuti, iyononon mono koomu kotakotaa buna koloowutiwaawo so koloou. Yononon jenkooto ii moma asarijuto, kilen iyangio bologa ii amakeju ano iikayadeen qaagoto, tosanon kaana angi ii “Saanon!” jen wambelaan nanjon onmakeju. Kian.

Anutunon qaanana gosin dindinagadeen jen tegonkeja.

2 ¹Oo alana, gii tosia yonoo qaagia jen tegonkejan me qaago? Gii tosaana yonoo qaagia jen tegon geengo nanamemen iikayadeen amakejan. Kawaajon alagaa qaaya mon jen tegojani een, mono geengaa qaa kaanagadeen jen tegona iikawaa ironanon mono geengaa qaganon ubaa. Kawaajon uuta me kamaanqeqeta koloojani, ii kilen mono iwoi monon monon geengaa qaawaa kitia nanjon jemambaajon amamaankejan. ²Ejemba nanamemen bologa kaana amakejuti, Anutunon iyonoo qaagia qaa honaa so gosin jen tegonkeja, ii monjon.

³Kawaajon nomaen romonjon? Gii namo ejaga ano kilen iwoi kaana amakejuti, iyonoo qaagia jen tegon geengo nanamemen iikayadeen ana sokonja me qaago? Anutunon qaaga gosin jen tegon irona meleema gono hona goo qaganon ubaa. Anutuwaawon jaanon mende kokomomola men asangowaga.

⁴Anutunon hala men nonoma kilenananaa irona uulanawo mende meleembaato, mamboma moma mokosinjonkeji, qaa iikawaajon jejewili anjan me? Anutunon uuawagaya qendeema uuga meleembagatiwaajon horon gomakeji, iikawaajon tompin laligowabo. ⁵Gii gejaju ama uuga mende meleembagati een, iikaana kanon Anutuwaawon jaanon kokomomola mende mewagato, irinjonsoonanon mono goo qaganon sein ubaa. Kazi kambananon kan kuuro qaanana dindinagadeen jen tegowaa. Irona meleema nonombaati, kamban iikanon irinjonsoonon mono asuganon ninisaano iima mbona.

§ 2.1 Mat 7.1; Luuk 6.37

^{6h}Anutunonj mono “Nanamemenanaa so motomotoonj ananaajonj kitia meleema nonombaati,” ii kokaenj: ⁷Anutunonj qabunjaya nonombaatiwajaanj mamboma akadamananawo koloowombaajonj kaparanj koma pondanj nama gawonj awaa awaa menj laligojonj, ananaajonj laaligo kombombanjan nonombaa. Ii nonono kambanj tetegoya qaa oyanboyanj laligonj ubonja. ⁸Iikaanja laligonj ubonjato, ejemba iyanjgiaajonjadeen romongonj kirinjaba menj Burja qaa honja gema qerj qaa bologa otaankejuti, Anutuwaa irinanonj mono iikawaajonj soono uugereya ano qagianonj ubaa. ⁹Uugereya ii wala Juuda nonoo qanananonj uro nonoo gemanananonj kantri tosaanja kaiyaka bologa amakejuti, kuuya iyonjoo qagianonj kaanjagadeen uro siimbobolo kakasililij moma laligowuya.

¹⁰Kaenj laligowuyato, Juuda ano nonoo gemanananonj kantri tosianonj kaanjagadeen uugia meleema kaiyaka awaa amakejuti, Anutuwaa akadamyanonj mono kuuya ananaa qanananonj uro qabunja nonono luaenonj laligowonja. ¹¹ⁱAnutunonj ejemba tosaanja mende ninisoroonj tosaanja mende sureen onjmakejato, so motoonjononj gosinj nonomakeja.

¹²Iikawaa kania ii kokaenj: Kantri tosaanja yonjononj Anutuwaanonj Kana qaa mende weenjonj moma sinjgisonjgo lanj amakejuti, iyonjononj mono korebore tompinj laligonj tiwilaawuya. Juuda nonononj Anutuwaanonj Kana qaa weenjonj moma kilenj sinjgisonjgo amakejonj, Anutunonj mono qaa iikawaa so kuuya gosinj nonoma qaanana jenj tegowaa. ¹³Ejemba Anutuwaanonj Kana qaa eenj momakejuti, iyonjononj Anutuwaa jaanonj solanja mende koloouju. Qaagoto, Kana qaa tenj koma otaankejuti, Anutunonj mono iyonjoo qaagia jenj tegoro solanjaniwuya. ¹⁴Kantri tosianonj Anutuwaanonj Kana qaa mende menj laligojuto, tosianonj kilenj tondu iyanjgiaa aingiaa so romongonj amakeju. Anutuwaa kana qaaya mende mojuto, kilenj momogianonj jenj kotonj onjono Anutuwaa kana qaawaa so ama iikawaa baatanonj laligoju.

¹⁵Kaanja laligojutiwaa kania ii asuganonj asuginj kokaenj eja: Anutunonj ejemba mokolonj nonoma iikanonj Kana qaayaa jenjkootoya ii kuuya ananaa uunananonj anota eja. Kawaajonj Anutunonj qaaya jenj saje amakeji, ii waba kantri yonjononj kaanjagadeen momakeju. Ii uugiaa gejianonj mogi qaagia injjoro Anutuwo ororonj momakeju. Anutunonj uumomo onjototi, iikanonj kambanj tosaanjanonj qaa jakeyanonj ama kuunj onjono moma bolinjkeju ano kambanj tosaanjanonj qaagia nanjonj jero moma qeangonjkeju. ¹⁶Oligaa Burja jenj asarinjkejenj, iikawaa so kambanj somatanonj kokaenj koloowaa: Kraist Jiisanonj Anutu ilaanj muro ejemba ananaanonj qaa aasangoya aasangoya gosinj jenj tegonj nonombaa. Kianj.

Kana qaa iikanonj kanianana nomaenj ninisaanja?

¹⁷Gii geengaa qaga Juuda ejaga qama Kana qaanonj hamo qerj gombaatiwajaanj moma laarinj “Anutuwaa burja kolooujenj,” jenj selega

^h 2.6 Ond 62.12; Gba 24.12 ⁱ 2.11 Dut 10.17

mepeseena sokonja me qaago? ¹⁸Gii Anutuwaa jetaa so laaligowaa qaaya moma sorogonj laligojanj. Anutuwaa Kana qaa kuma gongitiwaajonj ama kana awaa soro otaamambaajonj jenj qaa kuuya gosinj honja ano qolonjmolongoya mendeemakejanj. ¹⁹Gii “Saanonj jaagoo ejemba ala ilailaagia koloonj ujuamana,” jenj awelegonj aonkejanj. Pangamanonj laligojuti, ii menj asarinj onjombagatiwaa so awasanjkaka koloojanj.

²⁰Kaenj koloonj kokaenj jenkejanj, “Kana qaa kuma nonjgita momakooto mokoloonj qaa honjaa kania modaborojenj.” Kaenj jenj afaanjonj kokaenj jenkejanj, “Nii saanonj ejemba momogia qaa yonjoo boigia koloomanja. Saanonj naambora yonjoo qaazugia koloonj kuma onjomakemanja.” ²¹Kaenj jenj tosaanja kuma onjoma naambaajonj geengja mende kuma aonkejanj? “Yonjgoro mende mewa,” jenj ejemba uugia kuunj onjomakejanto, geengjo yonjgoro meme koloonja mende sokonja.

²²“Serowilinj mende amba,” kaenj injijona mogito, geengjo serowilinj anjanj me qaago? Tando lopionj sisi menj onjomakejanto, kilenj geengjo jiwowonj jigononj uma iwoi anjonj koma leinj qenj menkejanj. Ii mende sokonja.

²³Anutuwaanonj Kana qaawo laligojanjiwaajonj selega tondu menj umakejanto, geengjo ii waleema iikaanja kanonj Anutuwaa qabunjaya menj kamaanj ama laligona gamuyawo koloonkeja. ²⁴Iikawaa qaaya ii Bunja Terenonj kokaenj oogita eja, “Onjoo siligiaajonj ama waba kantri kanageso yonjononj Anutuwaa qata mepaegonj batugianonj mepaqepae amakeju.”

²⁵Anutuwaanonj Kana qaa otaanj laligojanj eenj, Anutuwaa aiweseya seleganonj kotogiti, iikanonj mono ilaanj gono sokonja. Ii sokonjato, kana qaa waleema singisonjgo amakejanj eenj, mono aiweseya mende memetaa tanijaenj koloonj eenj tondu laligojanj. ²⁶Tosianonj Anutuwaa aiweseya selegianonj mende kotogi kilenj kana qaawaa jenjkootoya otaanjkejuti eenj, Anutunonj aiwese ii selegianonj ejiwaa so kaanja injiuro sokonja.

²⁷Iikaanja injiuro yonjooonjga monjonj saanonj Kana qaawaa so goo qaaga toonj gosinj jenj tegoro kamaawaa. Anutuwaa aiweseya seleganonj kotogi Kana qaawaa wanj motomotoonj moma anjonj koma laligojanto, ii waleema singisonjgo amakejanjiwaajonj ama kamaawaa. ²⁸Eja monjonj selenondeenj Juuda ejaga kolooji eenj, iinonj mono Juuda eja honja mende kolooja. Kaanagadeenj Anutuwaa aiweseya selianondeenj kotogi yanggisenj amakejuti eenj, ii mono aiwese omaya, honja qaa.

²⁹^kHonja qaagoto, eja monj uutanonj Juuda ejaga kolooji, iinonj mono Juuda eja honja kolooja. Kaanjadeenj Anutunonj uunana qosoma Ujaya Toroya iikanonj ano laligoji, iikanonj mono aiwese honja kolooja. Kana qaawaa wanj otaanj eja selia kotogi balonj ejembanonj mogi umakejato, Anutunonj aiweseya uunananonj nanjiwaajonj moro uro mepeseenj nonomakeja. Kianj.

^j 2.24 Ais 52.5 ^k 2.29 Dut 30.6

Anutunonj qaaya pondanj otaanjenja.

3 ¹Kaenj ero Juuda ejemba laligojonj, iikanonj mono nomaenj ilaan nononaga? Anutuwaa aiweseya selenananonj kotogiti, iikawaa honjanonj mono nomaenj koloonj nononja? ²Honjanonj mono laaligo kuuya kanonj mamaga koloonj onjanonj ilaan nonomakeja. Iikawaa qaaya mutuya ii kokaenj: Anutunonj Buja qaaya nonono ananaa buja kolooro laligojonj.

³Kaenj laligojonto, ananaanonga tosianonj Anutu mende moma laarinj munj laligogi nomaenj ama onombaa? Yangisej laligogitiwaa ironja meleema mono nomaenj ama nonombaa? Uujopaya somonjonj anjonj kono omaya koloowaa me nomaenj? ⁴Ii qaago totoonj! Anana koreboreyanonj ejemba qoolongoya koloojonto, Anutunonj honja toontoonja kolooja. Anutuwaa kania ii Buja Terenonj kokaenj oogita eja,

“Qaa jakeyanonj ama qisij gonji qaagaa kitia jenj asarinj iikanonj dindiña koloonj haamo ama onoma namba. Goo kaniaga kaanja mokoloonj nanjonj jewuya.”

⁵Anana nanamemenj doogoya otaanij Anutunonj qindingonj nonono iikanonj nanamemenja dindiñanonj asuganonj asugiji eenj, anana qaa iikawaajonj mono nomaenj jewonaga? Nii qaa ii namo ejemba momonanaa so kokaenj jejenj: Anutunonj ironja meleeno irinjonsoonjanonj qanananonj uji, iwaa momoyanonj kaenj dogoja me qaago? ⁶Qaago, ii mono kozigenj! Anutunonj doogoya koloonagati eenj, iinonj gomaña gomaña ananaa qaanana mono nomaenj gosij tororo jenj tegonaga?

⁷Niinonj eja qolonmolongoya koloowe Anutunonj qaaya honja iikanonj mindinjonj nono iwaa qabuñayanonj iikaenj asuganonj kolooja. Kaenj kolooro niinonj singisonjo ambeti, Anutunonj iikawaa qaaya mono nomaembaajonj jenj tegoja? Nomesaoro neenaa jaajaa laligowe sokonaga me qaago? Qaayanonj mono mende loorinj kamaawaa. ⁸Mono kokaenj jeninj sokonaga, “Nono saanonj bologa toroqenj aninj Anutunonj ii mindingoro sili awagaa honjanonj asugiro qaayanonj qabuñayawo koloowaa.” Tosianonj nonoojonj qaa sologenj kaenj jenj toroqenj kokaenj jenjkeju, “Poolnonj qaa kaenj jenj iikawaa so lanj amakeja.” Kaenj ama jegitiwaa qaaya ii Anutunonj gosinj sogianonj jenj tegonj onombaa, ii mojenj. Kianj.

Ejemba monjonj solanja mende kolooja.

⁹Qaa kaenj aminj moma ii nomaenj jenj tegowonaga? Juuda nonononj kantri tosaanja unjuugunj Anutuwaa jaanonj dindiña koloojonj me qaago? Qaago totoonj! Iikawaa qaaya mono waladeenj kokaenj jenj kotiininj: Juuda me kantri tosaanja koloowonagati, anana korebore singisonjo

¹ 3.4 Ond 51.4

anij kokosiij nonono laligojon. Kawaajon selenana mej ubombaajon amamaankejon. ¹⁰ ^mIikawaa qaaya ii Buja Terenonj kokaenj oogita eja,
 “Mojnonj monj solanja dindiña mende totoonj kolooja.

11 Mombaa uutanonj momo mende koloonj asariro tondu laligoju.
 Mojnonj monj Anutu mokoloomambaajon mende kaparanj komakeja.

12 Qaagoto, kuuyanonj mono kana uugunj sisau laligoju.
 Koreborenonj mono bolinj Anutuwaawaa jaanonj anjonjoragiawo koloju.
 Awaa koloonjkeji, motoondago monj ii mende totoonj mokoloojen.

13 ⁿNeselangianonj anjomokolonj amakeju.
 Nengbaogbaogianonj qasiriwaa ronj kaanja aantama nano koomuwaa kangaruga kaanja iikanonj ejemba lanj tiwilaanj onjmakeju. Qaa bologa ii qatowaa jeta nombenj warabe kaanja buugianonj saa qenj ero jegianonj ejemba tondu injnjeju.

14 ^oQaa kowoga seiyawononj mono buugia saa qero ejemba tondu qasuaanj onjmakeju.

15 ^pEjemba tondu ununj sagia molaawutiwaajonj kanagianonj kike uulanawo kema kanjeju.

16 Nanamemengiaa kania dogoro laligojutiwaa aiwesegia kokaenj kolooja: Daenj daenj liligonjkejuti, iikanonj mono kondemondoenj anji ejemba uugianonj bolinj koboonjeja.

17 Luaenonj laaligowaa kania ii mende moma kotonj yagoju.

18 ^qAnutu goda qewombaa qaaya ii uugianonj mende eja. Jeta uuguwubotiwaajonj keegia mende moma eenj lanj laligoju.”

Anutuwaanonj qaa kaenj eja.

¹⁹Anutunonj Kana qaa kokaembaajonj nonono, ii mojonj: Kana qaa kuuya kanonj gomanj so somonjonj nonomakeja. Anana qaa kawaa baatanonj kema tej koma laligoninj sokombaa. Mende tej kombonjati eenj, Anutunonj mono ironja meleema nonono tiwilaawonja. Kawaajonj sombunana moma mondomondonana mesaonj qaanana bogoro laligonj tej koma muninj sokombaa. Anutunonj ejemba kananana kaenj ninisaanota eja.

²⁰^rKana qaanonj somonjonj nonomakejato, nono kuuya ii otaawombaaajonj amamaankejonj. Anutuwaanonj Kana qaanonj singisonjgo-nana mej asugiro iima saanonj moma kotowonjato, kana iikanonj Anutuwaawaa jaanonj solanja koloowombaaajonj amamaawonja. Kianj.

Solanja koloowonjatiwaa kania ii momalaari.

²¹Nononano amamaankejonto, Anutunonj Kana qaa otaanj solanja koloowonjatiwaajonj ii mende jeroto, kana morota kokaenj arenjonj jerota

^m 3.10-12 Ond 14.1-3; 53.1-3 ⁿ 3.13 Ond 5.9; 140.3 ^o 3.14 Ond 10.7

^p 3.15-17 Ais 59.7-8 ^q 3.18 Ond 36.1 ^r 3.20 Ond 143.2; Gal 2.16

eja: Anutunonj aŋo qaanana jeŋ tegoro iwaa jaanonj solanjaniwonja. Anutunonj qaa ii Mooses ano gejatootoo ejemba yonjoojonj injisaano nanjonj jeŋ Buŋa Terenonj oogita kambaj kokaamba asuganonj asugiro mojonj.

²² Kawaajonj kanonja me kanonja anana Jiisas Kraist moma laarijonj, Anutunonj mono kuuya anana qaanana jeŋ tegoro solanjaniwonja. Ejemba tuunj morota morota anana Anutuwaawaa jaanonj ororonj koloojonj. ²³ Ejemba kuuya anana singisonjgo ama Anutuwaawaa asamararaŋaajonj amamaajonj.

²⁴ Ii amamaajonto, Anutuwaawaa kalenmorianjanonj kolooro Kraist Jiisasnonj downana mero. Anutunonj kalenj iikawaajonj ama qaanana jeŋ tegoro solanjaniwonja. ²⁵ Wala singisonjgo ama laligogiti, Anutunonj ii moma mokosinjonj ironja uulanjawo mende meleema onono. Ii mende meleema onoma iyanjaa nanamemej solanjanonj asuganonj asugiwaatiwaajonj moma Kraist Jiisas siimolonj oro kaŋja kolooro qegi komuro Anutuwaawaa jaanonj koma konjoratiŋ nonombaatiwaawaa kania kolooro. Saya molaaroti, ii moma laariniŋ iikaŋja kanonj singisonjgonana sonjbama mesaoro solanjaniwonja. ²⁶ Kania ii kambaj kokaamba asuganonj asugiwaatiwaajonj moma Jiisas kaenj ama muro. Anutuwaawaa nanamemej solanja ii kokaenj: Aŋo solanja kolooja ano moŋnonj Jiisas moma laariji, mono iwaa qaaya jeŋ tegoro solanjaninjeja.

²⁷ Kaenj kolooro mono naambaajonja selenana meŋ ubonaga? Iwoi mombaajonja ama qaago totoonj. Kana qaa otaan solanja koloowombaajonj ii amamaajonj. Kaŋja kanonj solanja mende koloowonjato, Jiisas moma laariniŋ Anutunonj niniima qaanana jeŋ tegoro solanjaninjebonja. ²⁸ Qaa koi jeŋ tegonj kota kokaenj jeŋ kotiijonj: Kana qaa otaanjejonjiwaajonj qaagoto, Jiisas moma laariŋ mujonjiwaajonj ama Anutunonj qaanana jeŋ tegoro solanjaninjebonja. ²⁹ Anutunonj Juuda nonoo Anutunanagadeenj mende kolooja. Mono kantri tosaŋja yonjoo Anutugia kaŋagadeenj kolooja me qaago? Mono yonjoo Anutugia kaŋagadeenj kolooja.

³⁰ Anutunonj motoonjgo kolooja. Kawaajonj selenana kotogi laligojonj, nonononj moma laariŋ munij meŋ solanjaninj nonomakeja ano selegia mende kotogi laligojuti, ii kaŋagadeenj moma laariŋ mugitiwaajonj ama meŋ solanjaninj onomakeja. ³¹ Moma laariwutiwaawaa qaa jeŋ kanonj kuunj onoma iikaŋja kanonj Kana qaa meŋ kamaanjanj omaya koloowaa me qaago? Ii kozigenj qaagoto, Anutuwaanonj Kana qaa ii mende qewagonjejonjto, ii meŋ kotiinjejonj. Kiaŋ.

Aabrahamnonj Anutu moma laariŋ solanja kolooro.

4 ¹ Nono bemunjalenana Aabrahambaa kaniaajonj nomaenj jewonja? Iiinonj Anutuwaawaa kania nomaenj mokolonj iwaa jaanonj solanja

^s 3.22 Gal 2.16 ^t 3.30 Dut 6.4; Gal 3.20

kolooro? ²Oŋanon, Anutunon iwaa qaaya ii nanamemeŋa awagaajon ama jeŋ tegoro solaninaga een, iinon iikawaajon saanon selia meŋ unagato, ii Anutuwaaw jaanon qaago. ³“Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenon kokaen oogita eja, “Aabrahamnon Anutu moma laariro momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solananiro.” Qaa kaen eja.

⁴Qaaya ii mono kalenŋa jeŋ tegoro solananiroto, monon gawon mero galenanon tawaya kalenŋa qaagoto, gawon meŋkejiwaa so iima gosin tawaya muŋkeja. ⁵Balon galenon kaen muŋkejato, Anutunon anjonjora ejemba ananaa qaanana jeŋ tegoro solaninkebona. Kawaajon monon oyanboyan koloomambaajon gawon mende meŋ Anutu een moma laarin muji, Anutunon mono momalaaria ii iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solananiwaa.

⁶Deiwidnon kaanagadeen qaa kawaa kania nanŋon qaa kokaen ninisaama jero, “monon oyanboyan koloomambaajon gawon mende mero Anutunon momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solanani, iinon mono simbawonawo koloja.” ⁷“Kaen jero qaaya ii kokaen oogita eja,

“Ejemba Kana qaa waleenŋi Anutunon sinŋisongogia mesaon koma konjoratiro laligojuti, iyononon mono simbawonawo koloju.

⁸ Ponon mombaa sinŋisongoya songbama iiro sokono irona qaganon mende ano ubaati, iinon mono oyanboyanawo koloja.”

Qaa kaen eja.

⁹Anutunon oyanboyan koloowombaa kania kaen ninisaama Anutuwaaw aiweseanawo nonoojonadeen jerota eja me qaago? Kian qaago. Ii mono kantri tosaŋa aiwesegia qaa yonoojon kaanagadeen eja. Nononon kokaen jeŋ oodaborojon, “Aabrahamnon Anutu moma laariro momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solananiro.”

¹⁰Mono naa kambanon iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solananiro? Anutuwaaw aiweseya selianon kotogi laligoroti, kamban iikanon qaagoto, wala een laligoroti, Anutunon mono kamban iikanon momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solananiro.

¹¹“Wala een laligon Anutu moma laariro qaaya jeŋ tegoro solananiro. Kawaa gematanon sokonotiwaaw aiweseya ii selianon kotowutiwaajon jero muŋgen aasoya kaan kolooro. Kaen kolooro iwaa gematanon Anutuwaaw aiweseanawo mende laligon moma laarin munin momalaarinana iiro sokono qaanana jeŋ tegoro solananiwonati, Aabrahamnon kuuya ananaa wanjalenanaga kolooro. ¹²Wanjalenanana iinon een laligon kamban iikanon uuta meleema Anutu moma laarin laligoroti, nono aiweseanawo iwaa

^u 4.3 Jen 15.6; Gal 3.6 ^v 4.7-8 Ond 32.1-2 ^w 4.11 Jen 17.10

so ama laligojon. Anutuwaa aiweseenanawo laligoj uunana meleema laligojoni, mono nonoo wanjalenana kaanagadeen kolooro. Aiwese koton nononggi een lan mende laligojonto, Aabrahambaa kana lasuya otaan moma laarinkejon. Kian.

Anutuwaanonj soomongjo qaa moma laarinij honjawo koloowaa.

¹³xAnutunonj Abraham balon buja qej muro toya kolooro gbiliurutanonj iwaa gematanonj iikaan laligoj ubutiwaa qaaya jej somongoro. Qaa ii Kana qaa otaarotiwaajon ama mende ijoroto, Anutunonj momalaaria iiro sokono qaaya jej tegoro solana koloorotiwaajon qaa ii ijoro.

¹⁴yTosianonj oyanboyanj koloowombaajon Kana qaanonj qokotaan iikaanja kanonj Anutuwaanonj iwoi ii buja qej aowuyagati een, iyonononj mono momalaariwaa qaaya qewagogi omaya koloonaga. Kaen Anutuwaanonj soomongjo qaawaajon mende amamaanij qaa iikanonj mono omaya koloowabo. ¹⁵zAnutuwaanonj Kana qaa waleenij irija soono kazianonj qanananonj umakejato, Kana qaa mende enaga, ii singisongowaa qaaya mende jewonaga.

¹⁶aaArahamnonj kaen mindirin nonoma kuuya ananaa wanjalenana kolooja. Kawaajonj soomongjo qaaya nononoti, ii Kana qaanonj qokotaankejuti, iyonoojonadeen qaagoto, Abrahamnonj moma laariroti, iikaanja moma laarinij ananaanonj kaanagadeen honjawo koloowaatiwaajon moro. Kawaajonj Anutunonj soomongjo qaaya ii kokaen arengon ano: Ii moma laarinij honja kuuya ananaajon kalengga nonono kalenmoriananonj asuganonj asuginkeja.

¹⁷aaAabrahambaa qaa monj ii Buja Terenonj kokaen oogita eja, “Niinonj gii kuuj gombe ejemba kanageso mamaga yonoo mangiaga koloowaga.” Qaa kawaa so Abrahamnonj Anutuwaa jaanonj manj koma nonomakeja. Anutunonj koomuya menj gbilij onjomakeja. Kanageso laaligogia qaa, ii jaawo laligojutiwaa tani kaanja onoono asuginkeju. Abrahamnonj mono Anutu kaanja moma laarinj muro.

¹⁸bbAnutunonj wala Aabrahambaaajonj kokaen ijoro, “Goo gbiliuruganonj koloonj seigi jangogia sengelao kaanja kolooro laligowuya.” Soomongjo qaa ii moma nomaen honjawo koloonaga, ii mende moroto, ii kilen jejeromonromonj ama ejemba kanageso mamaga yonoo mangia koloomambaajonj mamboma laligoro. Soomongjo qaa mutuyaa so koloowaatiwaajonj mono Anutu moma laarinj munj laligoro. ¹⁹ccSaarawaa gorojanonj merabora memewaa so mende kolooro anjo gbania 100:waa so laligoj waaro. Kawaajonj iyanja romongoro mono eja waja selia waziinj

x 4.13 Jen 17.4-6; 22.17-18; Gal 3.29 y 4.14 Gal 3.18 z 4.16 Gal 3.7 a 4.17 Jen 17.5

b 4.18 Jen 15.5 c 4.19 Jen 17.17

soosolia kolooroto, kilen Anutuwaa qaanon honjawa koloowaatiwaaajon moma laarinj munj laligoro Aabrahambaa momalaarianonj mende sologon looriro.

²⁰Mende looriroto, qaayanonj honjawa koloowaatiwaaajon moma laarinj iikanonj kotiinj nano. Anutuwaa soomonggo qaawaajonj uutanonj kema qen kaj qen mende anoto, momalaarianonj kotiuro Anutu mepeseenj laligoro Anutuwaa qabunayanonj seiro. ²¹Anutunonj iwoi asugiwaatiwaa qaaya jenj somongonj ii andaboromambaaajonj kotiinjkeji, ii moma kotiidaboronj uuwoi monj mende ama laligoro. ²²Kaenj ama laligorotiwaajonj Anutunonj Aabrahambaa momalaaria iiro sokono qaaya jenj tegoro solanjaniro. ²³Momalaaria iiro sokono qaaya jenj tegoro solanjaniroti, qaa ii Aabrahambaaajonj mende oogita eja.

²⁴Aabrahambaaajonj qagoto, ananaajonj ama kaanagadeenj ii oogita eja. Anana Ponjana Jiisas menj gbiliro koomunonga waaroti, Anutu iikaanj moma laarinj muninj momalaarinana iiro sokono jenj tegon nonono solanjaniwonja. ²⁵^dAnutunonj ananaa singisongonanaajonj ama Jiisas mende anjonj kono komuro ano solanja koloowombaaajonj ama menj gbiliro koomunonga waama laligoja. Kiaj.

Anutuwaa jaanonj solanjaninj aisoonj luaenonj laligojonj.

5 ¹Anana Anutu moma laarininj qaanana jenj tegoro solanjaninj. Kawaajonj Ponjana Jiisas Kraistnonj mono nemunj koma nonono Anutuwo luae mokolonj laligojonj. ²Kaanagadeenj Jiisas Kraist moma laarininj nemunj koma nonono kalenmoriaj bunja qen aowombaa kania mokolonj kambanj kokaamba kalenmoriaj uutanonj laligojonj. Anutuwaa asamararaj uutanonj keubombaaajonj jejeromonromonj ama aisoonkejonj.

³Kawaajonj mende aisoonkejonto, konjilinj moma kawaajonj kaanagadeenj aisoonkejonj. Konjilinj moma mokosingonj iikaanja kanon kaparanjonj mokoloowonja. Ii moma iikawaajonj aisoonkejonj. ⁴Kaparanj koma anjononj kotiinj nambonja. Anjononj kotiinj naninj jejeromonromonananonj kotiinjkebaa. ⁵Anutunonj Uja Toroya ama nonono kana kolooro uujopaa molaaro uunananonj kemero laligojonj. Kawaajonj jejeromonromonj ama oyanboyanj koloowombaaajonj ama mamboma gamugamu mende mokoloowonja.

⁶Iikawaa kania ii kokaenj: Anana wala looloria esunana qaa laligoninj, Kraistnonj mono kambanj dindija iikanondeenj komunj ejemba anjonjoranawo ananaa downana mero. ⁷Monjonj Kana qaa tororo otaanj dindija kolooji, alia iikaanjaajonj monjonj saanonj mende komunaga? Ii moro amamaaya koloonagato, monjonj uujopa mamaga ejemba ama onjmakeji, alia monjonj iwaajonj ama saanonj selia qeleema komumambaaajonj monaga.

^d 4.25 Ais 53.4-5

⁸ Ejembanonj iikaanja amakejonto, Anutunonj uutanonj jopagonj nonomakeji, iinonj ii kokaenj qendeeno: Iinonj Kraist wasiro kamaanj wala anjonjora ejemba laligoninji, kambañ iikanondeen mono ananaajonj ama komuro. ⁹ Komuro kambañ kokaamba sayanonj songbama jenj tegonj nonono solananinj laligojonj. Kilenj ii qerewenja kaanja kolooro honjanonj mono kanagenj kokaenj koloowaa: Anutunonj singisonjgowaa uugereya asuganonj qendeeno iwoi kanjanawo namononj asugiwaa. Ii asugiro Anutuwaawaa jaanonj solanja koloojonjiwaajonj Jiisasnonj mono irinjonsoonj iikanonja metogonj nonono oyanjboyanj mokoloowonja.

¹⁰ Anana wala Anutuwaawaa kereuruta laligoninji, kambañ iikanonj iyanjaa Meria wasiro komunj iinonj tawanana kolooro Anutuwo ala-ala kolooninj. Kolooninji, iikanonj qerewenja koloojato, honjanonj kanagenj kokaenj asugiwaa: Tawanana ano Anutuwaawaa alauruta laligoninj Jiisasnonj kotiin laligojiwaajonj mono afaanjonj metogonj nonono oyanjboyanj mokoloowonja. ¹¹ Poñnana Jiisasnonj Anutuwaawaa hamoqeqe gawonja mero Anutunonj tawanana ano iwo ala-ala kolooninji, iikayadeenj qaagoto, onjanonj Anutuwo jopagonj aonj nama otokorianj maama aisoonjkejonj. Kianj.

Aadambaajonj ama komuninto, Kraistwaajonj ama gbiliwonja.

¹² Eja motoonjononj singisonjgo namononj kondooro kolooro. Anutunonj singisonjgowaa ironja ano koomu asugiro. Iikawaa so ejemba kuuyanonj singisonjgo ama laligoninj koomunonj iikawaajonj ejemba korebore sokoma nonono laligojonj. ¹³ Wala Kana qaa mende kolooro kambañ iikanonj kaanagadeenj singisonjgo asuganonj asuginj edabororoto, Kana qaa mende ero singisonjgowaa qaaya ii mende jenj gosinj lanj laligogi.

¹⁴ Aadambaa kambañanonja kanainj lanj laligonj kougij Mooseswaa kambañanonj Kana qaa asugiro. Ejemba kambañ biiwianonj iikanonj singisonjgo anjgito, Adamnonj kana waleenoti, iikawaa sogadeenj mende waleema laligogito, koomunonj kilenj ii kaanagadeenj galenj koma onono laligogi.

Adam, eja mutuya iinonj mono eja monj kawaatiwaa sareyaga kolooro.

¹⁵ Sareyaga kolooroto, kanagara ii ororonj mende koloojao. Adamnonj Kana qaa waleema kamaaro singisonjgo asuginj seinj ejemba mamaga sokoma onono komunj laligogi. Ii koomuwaa kania koloojato, oyanjboyanj koloowombaa kania ii monj. Ii kokaenj: Eja motoonjgo Jiisas Kraist iinonj nemunj koma nonoma kalenjmorianja ninisaano Anutuwaawaa kalenjanonj asuganonj asuginj ejemba mamaga sokoma qepalugonj nonono. ¹⁶ Toroqenj kokaenj jemaña: Kana woi ii ororonj mende koloojao. Eja motoonjononj singisonjgo ano Anutunonj qaaya jenj tegoro singisonjgo ejemba kuuya anana gere siawaa bunja kolooninj. Ii balonj ejawaa kania koloojato, Siwe

^e 5.12 Jen 3.6

ejawaa kania ii moŋ. Ii kokaerŋ: Kambanŋ mamaga Anutuwaa Kana qaa waleeniŋ kalaŋa qendeema jeŋ tegonŋ nonono solananiŋkejonŋ.

¹⁷Ii mombo jemaŋa: Eja motoonŋononŋ Kana qaa waleema koomu kondooro ejemba korebore komuŋ laligojonŋ. Aadambaa siŋgisonŋgowaajonŋ ama koomunonŋ kuuya sokoma galenŋ koma nonono tondu laligoninŋ. Ii kana kamaanŋqeqeta koloojato, Anutu esunŋmumuyaa kania ii kokaerŋ: Ejemba anana solana kolooombaa kalaŋa ii kelemalelenŋ buŋa qeŋ aonŋ kalenŋmoriaŋaa uutanonŋ laligojonŋi, anana mono oyanŋboyanŋ mokoloowona. Eja motoonŋgo Jiisas Kraist iinonŋ nanŋonŋ inaanŋ nonono kawali kaanŋa kotiinŋ laligonŋ ubonŋa.

¹⁸Mombo toroqenŋ jemaŋa: Eja motoonŋononŋ Anutuwaa Kana qaa waleema kamaaro Anutunonŋ qaaya jeŋ tegoro ejemba kuuya anana gere siawaa buŋa kolooninŋ. Kaanŋiadeenŋ eja moŋnonŋ solana kolooombaaajonŋ kondooro uunana meleeninŋ Anutunonŋ saanonŋ ejemba kuuya ananaa qaanana jeŋ tegoro solananiŋ kotiinŋ laligonŋ ubonŋa. ¹⁹Iikayadeenŋ mombo jemaŋa: Eja motoonŋononŋ qootogo ama siŋgisonŋgo waŋ kono seirot ejemba seiseiya anana meleema siŋgisonŋgo ejemba kolooninŋ. Kaanŋiadeenŋ eja moŋnonŋ Anutuwaa jeta teŋ koma siŋgisonŋgonanaa tawaya mero kana kolooro Anutunonŋ ejemba seiseiya ananaa qaanana jeŋ tegoro solananiwona.

²⁰Wala eenŋ laŋ laligonŋ kougito, Mooseswaa kambanonŋ Anutunonŋ Kana qaa ejemba siŋgisonŋgogia moma kotowutiwaajonŋ toroqenŋ onono. Ii toroqenŋ ononoto, ii mogi siŋgisonŋgogianonŋ seiŋ asuganonŋ asugiro. Iikaerŋ kolooro Anutunonŋ mono kalenŋmoriaŋa kaanŋagadeenŋ meŋ seirot siŋgisonŋgo uugunŋ asugiro. ²¹Siŋgisonŋgowaa ku-usuŋa ii somata. Kawaajonŋ siŋgisonŋgo aninŋ iikanonŋ galenŋ koma nonono koomuya koloonŋ laligonŋ kouninŋ. Anutuwaa kalenŋmoriaŋa iikanonŋ mono kaanŋiadeenŋ ku-usunŋawo kolooja. Jiisas Kraist Poŋnananonŋ solananiwombaaajonŋ kondooro Anutunonŋ qaanana jeŋ tegoro diŋgonŋ laaligo kombombaŋa mokoloonŋ kambanŋ tetegoya qaa laligonŋ ubonŋa. Kiaŋ.

Siŋgisonŋgo gema qeŋ Kraistwo gbilinŋ laligowu.

6 ¹Anutunonŋ kalenŋmoriaŋa nonono seiwaatiwaajonŋ siŋgisonŋgo toroqenŋ ama laligowona me qaago? Kawaajonŋ mono nomaerŋ jeninŋ sokombaa? ²Siŋgisonŋgo mono kozigenŋ! Nono siŋgisonŋgowaa kasanonŋga loloonŋ uunana walaganonŋ qamo kaanŋa kolooro siŋgisonŋgo ambombaajonŋ togonŋ laligojonŋi eenŋ, mono nomaembaajonŋ siŋgisonŋgononŋ toroqenŋ galenŋ koma nonono laligowonaga?

³Qaa koi moju me qaago: Anana kuuya Kraistwaanonŋ qokotaawonatiwaajonŋ ama oomulu meŋ nononŋgi. Iikanonŋ uunana walaganonŋ mono Jiisas qegi komurotiwaa tani komuro laligowombaaajonŋ oomulu ii meŋ nononŋgi.

^{4f}Amanonj asamararanja qendeema Kraist menj gbiliro koomunonja waaroti, ananaa uunananonj kaanagadeenj gbiliro dologa koloonj laligoninj sokombaa. Mannananonj anana Kraistwaa tani kaanja gbilinj waama nanamemenj dologa ama menj laligowonjatiwaaajonj moja. Kawaajonj oomulu ii kokaembaajonj menj nononji: Uunana walaganonj Jiisaswo motoonj komunj ewaatiwaaajonj uunana walaga ii kaanja ronj konji.

⁵Uunana walaganonj Kraistwo ororonj komuro iikanonj iwo qokotaanj laligojonj eenj, Mannananonj anana kaanagadeenj Kraistwo nambonjatiwaaajonj moja. Kraistnonj koomunonja waaroti, mono iwaa tani ororonj gbilinj laligoninj sokombaa. ⁶Uuselewaa siijnana kombombanja bologanonj singisonjo ambonjatiwaaajonj koposonjonkeji, Anutunonj siinj ii kondeeno kemebaatiwaaajonj momakeja. Anutunonj singisonjononj toroqenj galenj koma nonono welenja qenj laligowonjatiwaaajonj mende moja. Kawaajonj uunana walaga ii Kraistwo maripoononj qero komuro. Iikawaa so laligojonj, ii mojonj.

⁷Mombaa uuta walaganonj komuro iinonj mono singisonjowaa kasanonja loloonj laligoja. ⁸Uunana walaganonj Kraistwo komuroti eenj, kaanjadeenj iwo gbilinj laligonj kotiiwombaaajonj moma laarijonj.

⁹Kaenj moma laarij Kraistwaa kania kokaenj ero moma yagojonj: Anutunonj ii menj gbiliro koomunonja waama laligonj kotiinj mombo mende komuwaa. Koomunonj ii mende toroqenj galenj kono laligonj ubaa. ¹⁰Koomu komuroti, iikaanja kanonj mono kambanj motoonjo iikanonj singisonjowaa ku-usunja kondeeno kambanj tetegoya qaa looloria enj ubaa. Laaligo kombombanja laligoji, ii mono Anutuwaajonj laligonj ubaa. ¹¹Qamo yonononj singisonjo ambombaaajonj amamaawuya. Onjo mono kaanjadeenj onjoangiaajonj mogi qamo kaanja kolooro Kraist Jiisaswo qokotaanj nama Anutuwaajonj kotiinj laligowu.

¹²Selegia komuwaati, iikawaa siinj kombombanja bologanonj galenj koma onono ii tenj koma munj singisonjo ambubotiwaajonj ii mono somonjonj laligowu. ¹³Kawaajonj sele kitigia kuuya ii mono singisonjo Toyaa borononj mende ambu. Kema kaenj anji bunjaya kolooro waj kono anjonjora koloowabo. Iikaanja qaagoto, koomuyanonja gbilingo mono onjoangia Anutuwa borononj ama aowu. Sele kitigia kuuya ii Anutuwa borianonj anji bunjaya kolooro nemunj kono nanamemenj solanja koloonkebaa. ¹⁴Onjo Kana qaa baatanonj qaagoto, kalenmorianj uutanonj laligoju. Kawaajonj singisonjononj mono eenj somonjonj galenj koma onono laligowubo. Kianj.

Solanja laaligowaa Toyaa mono welenj qenj laligowu.

¹⁵Kawaajonj nomaenj jewonaga? Anana Kana qaa baatanonj qaagoto, kalenmorianj uutanonj laligonj singisonjo aninj sokonja me qaago? Ii

^f 6.4 Kol 2.12

kozigen! ¹⁶To woi koloojao. Oŋoanŋia yoroononŋa mombaa boronŋ ama aonŋ jeta teŋ koma welenŋ qeŋkejuti, iikawaajonŋ mono qaa koi moma yagowu: Oŋo monŋ jeta teŋ komakejuti, mono iwaa welenŋqeqeuruta koloju. Siŋgisonŋgo Toyaa welenŋqeqeuruta koloju eej, iinonŋ mono uŋuano koomu kotiga komuwuya. Anutuwaawaa jeta teŋ koma welenŋ qeŋkejuti eej, iinonŋ mono qaagia jeŋ tegoro solanŋ koloŋ laligonŋ ubuya.

¹⁷Oŋo wala siŋgisonŋgo Toyaa welenŋqeqeuruta koloŋ laligogi. Kaanŋa laligogi Buŋa qaanonŋ mindinŋonŋ oŋomakebaatiwaajonŋ kuma oŋonŋgi mogi. Ii moma iikawaa so uugia meleema kambanŋ kokaamba Buŋa qaa tororo teŋ koma Anutuwaawaa kania otaanŋkeju. Kaenŋ moma oŋoojonŋ “Anutu danŋisen!” jeŋ laligojonŋ. ¹⁸Ii otaanŋ siŋgisonŋgowaa kasanonŋga loloonŋ Anutuwaawaa welenŋ qeŋ nanamemenŋ solanŋ ama meŋ laligoju.

¹⁹Uuselegianonŋ looloria kolojuwaajonŋ ama qaa iikawaa kania ii mono balonŋ ejemba ananaa qaa jejewaa so niinonŋ kokaenŋ jemaŋa: Oŋo wala sele kitigia kuuya togonŋ jeulalanŋ Toyaa (Satambaa) boronŋ ama welenŋ qeŋ laligogi. Kaanŋa laligogi nanamemenŋ anŋonŋorayawo asuginŋ uugia meŋ tilooro laligogi. Kaanŋa laligogito, kambanŋ kokaamba sele busu kitigia kuuya ii mono togonŋ Anutuwaawaa boronŋ ambu. Kaenŋ ama welenŋ qegi nanamemenŋ solanŋ asugiro soraaya koloŋkebu.

²⁰Oŋo siŋgisonŋgo Toyaa welenŋqeqeuruta laligogiti, kambanŋ iikanonŋ nanamemenŋ solanŋ ii mende otaagito, oŋoanŋiaa jaajaa tondu laligogi. ²¹Kambanŋ kokaamba nanamemenŋ iikawaajonŋ gamugia mojuto, kambanŋ iikanonŋ iikaenŋ ama laligonŋ honŋa mono nomaenŋ mokoloogi? Nanamemenŋ gamuyawo kawaa honŋa ii koomu kotiga.

²²Kambanŋ kokaamba Anutunonŋ siŋgisonŋgowaa kasanonŋga isama oŋono loloonŋ Anutuwaawaa welenŋqeqeuruta koloogi honŋa asugiro soraaya koloŋkeju. Kaenŋ ama laaligo kombombanŋa laligonŋ tetegoyanonŋ oyanŋboyanŋ mokoloŋ laligonŋ ubuya. ²³Siŋgisonŋgo aninŋ Toyanonŋ tawa nonono koomu kotiga mokoloowonŋato, Anutuwaawaa kalenŋa ii oyanŋboyanŋ laaligo. Kraist Jiisas Ponŋnanawo qokotaanŋ nambonŋati eej, mono kotiinŋ tetegoya qaa laligonŋ ubonŋa. Kianŋ.

Loemba laaligowaa sareqaaya

7 ¹Oo uumeleenŋ alauruna, oŋo Kana qaa mojutiwaawaa so oŋoojonŋ kokaenŋ jemaŋa: Kana qaanonŋ ejemba somonŋonŋ nononŋa. Namononŋ laligonŋ ubonŋatiwaawaa so mono kawaa baatanonŋ laligowonŋa, oŋo ii moju me qaago? ²Kawaa sareya monŋ ii kokaenŋ: Kana qaanonŋ emba loyawo somonŋgoro ejanonŋ laligowaatiwaawaa so loemba laligowaoto, loyanonŋ komuwaati eej, embianonŋ mono loemba laaligowaa Kana qaanonŋga loloowaa.

³Kawaajonŋ loyanonŋ jaawo laligoro eja mombaajonŋ Oonŋ jero mewaati eej, iwaa qata mono olonŋkalu embaga jeŋkejonŋ. Kaenŋ jeŋkejonŋto, loyanonŋ

komuwaati eenj, Kana qaa iikanonj mende toroqenj somonjgoro laligowaa. Kaanja laligonj eja monj mewaati, iinonj mono olojkalu embaga mende koloowaa.

⁴Kawaajonj uumeleenj alauruna, onjoo kanagianonj mono kaanjiadeen eja. Onjoo kaanagadeen eja mombaa buja koloowutiwaajonj Kraistwo qokotaagi. Anutunonj ii menj gbiliro koomunonjga waaro laaligonananonj honja Anutuwaajonj mokoloo asugiwaatiwaajonj momakeja. Kraistnonj komuro uugia walaganonj iwo komuro qamo kaanja koloonj Kana qaawaa buja mende laligoju. ⁵Wala uuselewaa siinj kombombaņa bologanonj galenj koma nonono tondu laligoninj. Kambaņ kanonj Kana qaanonj sololoonj kuunj nonono singisonjgo ambombaa siinjnana kombombaņa bologanonj koloonj galenj koma nononji. Kawaajonj uuselenananonj waaro laaligonananonj koomu kotigaa honja mokoloonj tondu laligoninj.

⁶Kanja laligoninto, wala qaa iikanonj somonjgonj nonono gbadoyanonj laligonj kana qaawaa waņa motomotoonj otaawombaajonj kaparanj koma gawonja menj laligoninj. Kraistwo qokotaanjaninj uunana walaganonj iwo komuro kambaņ kokaamba kana qaawaa buja kolooninjnonja loloonj mombo welenja mende qenkejonj. Kambaņ kokaamba kananananonj gbiliro Unja Toroyanonj inaanj nonono afaanjonj Anutuwaaw gawonja menjkejonj. Kianj.

Singisonjgo ambombotiwaajonj kaparanj koma aonjoronjkejonj.

⁷Kawaajonj nomaenj jewonaga? Kana qaa anjoo singisonjgoyawo kolooja me qaago? Ii kozigenj! Kana qaanonj mono singisonjgowaa kania qendeema nono mobe. Kana qaa monj kokaenj eja, “Mombaanonj iwoiwaajonj mende koposonjgowa.” Kaenj mende jenagati eenj, niinonj iwoiwaaw koposonjgonjkejenj, iikawaa kania mende moma kotowenaga. Kawaajonj Kana qaa mende moma kotowenaga, iikianj singisonjgo mende moma yagowenaga.

⁸Kana qaa mende enaga, singisonjgononj mono qaa omaya ano koomuya koloonaga. Kanja koloonagato, jenjkooto qaa mobe sopa somonjgonj nono ii waleemambaa kania kolooro singisonjgo ambe asugiro. Jenjkooto qaanonj mono kuunj nono uuna waaro siinjna kombombaņa bologa kania kania ii tororo asugigi bologaaajonj tondu koposonjgonjkejenj. ⁹Wala Kana qaa mende moma tompinj laligoweto, jenjkooto qaa mobe iikanonj anjonj koma nonotiwaajonj singisonjgowaa siinjnanonj gbiliro uuna waaro ii ambe. Singisonjgo ambe menj komunj nono koomuya koloowe.

¹⁰Anutunonj jenjkooto qaa ii otaanj laligonj kotiimambaajonj moma nonoto, qaa ii otaamambaajonj batogowe menj komunj nono koomuya koloowe. Koomuya kolooweti, iikanonj mono asuganonj asugiro

§ 7.7 Eks 20.17; Dut 5.21

mokoloowe. ¹¹ ^hJen̄kooto qaa moma kotowe sopa somoŋgoŋ nono ii waleemambaa kania kolooro jen̄kooto qaanon̄ kuun̄ nono siŋgisoŋgoŋon̄ tiligoŋ nono ii ambe. Siŋgisoŋgo ama qaanawo koloowe. Iikaan̄a kanon̄ Anutuwaa jen̄kooto qaa iikanon̄ siŋgisoŋgo nemun̄ kono ambe meŋ komun̄ nono koomuya koloowe.

¹² Kaaŋa kolooweto, kileŋ Kana qaa iikanon̄ mono kowoga ano soraaya kolooja. Iikawaa jen̄kooto qaayanon̄ mono dindiŋa ano awaa kolooja. ¹³ Kaaŋa kolooro jen̄kooto qaa awaa iikanon̄ meŋ komun̄ nono koomuya koloowe me qaago? Ii kozigen̄! Qaa awaanon̄ qaagoto, Kana qaanon̄ mono neenaa siŋgisoŋgonaa kania nisaano moma kotowe. Siŋgisoŋgowaa gamuya asuganon̄ asugiro kanjan̄awo momambaajon̄ ama jen̄kooto qaa iikanon̄ siŋgisoŋgowaa sopaya somoŋgoro uunanon̄ waaro waleema siŋgisoŋgo ambe. Neenaa siŋgisoŋgona iikanon̄ mono meŋ komun̄ nono koomuya koloowe. Kiaŋ.

Uunanon̄ siŋgisoŋgowaa manjaqeŋe ero laligoŋeŋ.

¹⁴ Uŋa Toroyanon̄ Kana qaa nonono dindiŋa kolooji, ii moŋonto, niinon̄ siŋgisoŋgo eŋaga koloon̄ siŋna kombombaŋa bologawo koloojeŋ. Kamaan̄ kombe siŋgisoŋgoŋon̄ galeŋ koma nono teŋ koma welen̄a qeŋ siŋgisoŋgo amakejeŋ.

¹⁵ ⁱKawaajon̄ iwoi awaa amambaajon̄ momakejeŋi, ii mende amakejeŋ. Iito, iwoi bologa amambaajon̄ togoŋ sisia meŋkejeŋi, mono ii amakejeŋ. Kawaajon̄ iwoi amakejeŋi, niinon̄ kawaa kania saanon̄ mende moma kotoŋkejeŋ. ¹⁶ Kawaajon̄ iwoi bologa amambaajon̄ moŋotiiti i ama ii amakejeŋi eeŋ, Kana qaanon̄ mono kileŋ awaa kolooja. Kana qaawaajon̄ mono uumotoon̄ anjeŋ.

¹⁷ Kaeŋ kolooro niinon̄ neeno ii mende toroqen̄ amakejento, siŋgisoŋgo uunanon̄ eŋi, iinon̄ mono kuun̄ nono ii amakejeŋ. ¹⁸ Nanamemeŋ awaa amambaa siŋna oŋanon̄ momakejento, ii amambaa esunanon̄ mende koloon̄ nomakeja. Kawaajon̄ noo uunanon̄ iwoi awaa moŋ mende eŋato, uuselenanon̄ mono siŋgisoŋgo amambaajon̄ kuun̄ nomakeja, iikaya mojeŋ. ¹⁹ Kawaajon̄ iwoi awaa amambaa siŋna momakejeŋi, ii mende amakejento, iwoi bologa mende amambaajon̄ momakejeŋi, mono ii amakejeŋ. ²⁰ Kaeŋ kolooro iwoi amambaajon̄ togoŋkejeŋi, ii kileŋ amakejeŋi eeŋ, ii neeno mende toroqen̄ amakejento, siŋgisoŋgo uunanon̄ eŋi, iikanon̄ mono kuun̄ nono ii amakejeŋ.

²¹ Kawaajon̄ neenaa kanana kokaen̄ ero mokoloon̄kejeŋ: Iwoi awaa amambaa siŋna mobe bologaa siŋnanon̄ mono uuna somoŋgoro osiŋkejeŋ. ²² Kawaa kania ii kokaen̄: Uunanon̄ Anutuwaanon̄ Kana qaawaajon̄ uumotoon̄ ama teŋ komambaajon̄ momakejeŋ.

^h 7.11 Jen 3.13 ⁱ 7.15 Gal 5.17

²³Kaen momakejento, sele busunanonj neenaa kaniaa kokaenj ero mokoloonkejenj: sele busunaa kitia yonononj singisonjgowaa warja koloogi amambaaonj momakejenj. Singisonjgo amambaa siinjanonj mono uusiinja awaa ii menj kamaanj amambaaonj moro aonj oronkejao. Singisonjgo amambaa siinja kombombananonj mono sele busunaa kitia kitia sololoon onjoma somonjonj nono kasa gbadononj laligojenj. ²⁴Oo niinonj bolinj tegonj anjonjoranawo koloojenj. Uuselenaa siinja bologanonj nuano koomu kotiga komumambotiwaajonj mono morononj downa menj hamo qej nonaga?

²⁵Oo Jiisas Kraist Ponja, iinonj nemunj koma nono “Anutu danjisenj!” jejenj. Kaniananonj kaanja kolooro neeno uunanondeenj Anutuwaanonj Kana qaawaa baatanonj kema weleja qenkejento, sele busuna singisonjgoyawo iikaanjanonj singisonjgo amambaa siinja kombombananonj somonjonj nono iikawaa kasa gbadononj laligojenj. Kiaj.

Uja Toroyanonj riindangonana kolooro kotiinj laligojonj.

8 ¹Kawaajonj ejemba Kraist Jiisaswo qokotaanj nanjonj, Anutunonj mono ananaa qaanana jenj tegoro kambañ kokaamba gere siawaa buña mende koloonj laligojonj. ²Kawaa kania kokaenj: Gii singisonjgowaa siinja tenj koma laligonatiwaajonj ama koomu kotigaa buña koloonj laligona. Kaanja laligonato, Kraist Jiisaswo qokotaanj nana laaligo kotigaa Ujayanonj mono koomu kotigaa kasanonja isama gono laligojanj.

³Ejemba uuselenananonj siijnana kombombanja bologa ii eja. Ii otaaninj Kana qaawaa esujanonj loorinj laaligo kombombanja nonombaatiwaajonj amamaaro osinj qagoninj. Qagoninj uuselenananonj singisonjgo ama laligoninj, Anutunonj singisonjgo iikawaa qaaya jenj tegonj kitia kokaenj meleeno: Iinonj iyanjaa Meria wasiro namononj kamaanj singisonjgo ejawaa sele kaanja kolooro. Toroqenj singisonjgowaa siimolonj tani kaanja kolooro oogi komuro. Anutunonj laaligo kotigaa kania kaenj meleuro.

⁴Anutunonj kania ii kokaembaajonj meleuro: Kana qaanonj anana solanja ano dindiña laligowombaajonj jenj kotonj nonomakeji, Anutunonj qaa iikawaa honjanonj ananaanonj kolodaborowaatiwaajonj moro. Kawaajonj uuselenanaa siinja kombombanja bologanonj mende galeñ koma nonombiwaajonj togonj Uja Toroyaa uusiinja tenj kombombaaonj namakejonj. ⁵Ejemba uuselegiaa siinj kombombanja bologa otaanjekuti, iyonoo uugianonj mono singisonjgo ambombaaonj eja. Ejemba Uja Toroyaanonj siinj otaanj amakejonj, ananaa uunananonj mono Uja Toroyaanonj nanamemenj amboniwaajonj eja. ⁶Uuselenanaa siinj kombombanja bologanonj mono horonj nonono koomu kotigaagenj kembombaaonj ejato, Uja Toroyanonj uunananonj luae qero kotiinj laligowombaa siinja momakeja.

⁷Anutunonj Kana qaa nonono singisonjgo ambombaa siinj kombombananonj mono qaa iikawaa baatanonj mende kemakeja. Ii kemambaaonj amamaaja.

Ii amamaaro tondu laligon uunananoj Anutu qetama kere ama munkejon.
⁸Ejemba uuselewaa siingia kombombaranoj galen koma onjonji tondu laligojuti, iyonononj mono Anutuwaa jaanonj sokombombaranoj osiwuya.

⁹Yonononj osiwuyato, Anutuwaa Uja Toroyanoj onjo uugianonj laligoji eenj, iinonj mono galen koma onono laligoju. Uuselewaa siingia kombombara bologa yonononj mono onjo mende galen koma onomakeju. Kraistwaa Uja Toroyanoj mombaa uutanonj mende kemero eenj laligoji, iinonj Kraistwaa buja mende koloaja. ¹⁰Mende koloojato, Kraistnonj onjo uugianonj laligoji eenj, sele busugianonj singisonjgowaajonj ama komuwuyato, unagianonj solanja koloojutiwaaajonj ama kotiinj laligonj ubuya. ¹¹Anutunonj Kraist Jiisas menj gbiliro koomunonjga waaroti, iwaa Ujayanonj uugianonj laligoji eenj, iyonononj onjo Anutuwo qokotaanj nangi selegia koomuya ii kaanagadeenj menj gbiliwaota.

¹²Oo uumeleenj alauruna, gbilinj laligojoniwaaajonj nonononj mono Anutuwaanonj tosawo laligojonj. Uuselewaa siingnana kombombara bologa otaawombaa tosaga qaagoto, Uja Toroyaa jeta tenj koma laligowombaa tosayanoj mono enj nononja. Kawaajonj ananaa aijnananonj lanj laligowombo. ¹³Uuselewaa siingia kombombara bologa otaanj laligojuti eenj, onjo mono koomu kotigaa buja koloowuya. Kaanja koloowuyato, Anutu qama kooligi Uja Toroyanoj uuselegiaa nanamemenj bologa menj komunkebaati eenj, iikaanja kanonj mono gbilinj kotiinj laligonj ubuya. ¹⁴Anutuwaa Ujayanonj ejemba qindingonj unuano laligojuti, iyonononj kuuya Anutuwaa meraboraanja koloaju.

¹⁵^k 'Omejiilanj yonononj ejemba sololonj onjonji jenengia ororo welenjqqe omaya kolonj laligojuto, onjo ome kaanja ii monj qaagoto, Uja Toroya ii buja qen aonj laligoju. Kawaajonj onjo mono mombo toroqen toroko qaganonj laligowubo. Uja Toroya iinonj mono menj letoma onono Anutuwaa meraboraanja koloaju. Uja iikanonj sololonj nonono Anutuwaajonj "Aba^m Ama!" qamakejonj. ¹⁶Anutuwaa meraboraanja koloojoni, qaa ii Uja Toroyanoj anjo ananaa unjananawo wambelaanj motoonj nanjonj jenkejao.

¹⁷Anutuwaa meraboraanja koloojoni eenj, iinonj iyanjaa ejembauruta ananaajonj oyanboyanj mozozongoro eji, ii kaanagadeenj buja qen aowoja. Anutunonj Kraistwaaajonj iwoi mozozongoro eji, ii mono kaanagadeenj Kraistwaa koorononj nama buja qen aowoja. Kraistwo motoonj siimbobolo momakejonj eenj, mono kaanagadeenj Kraistwaa asamararanonj uma iwo motoonj asarij laligowonja. Kianj.

Laaligo asamararanawononj uma laligowonja.

¹⁸Kambanj kokaamba siimbobolo moma laligojoni, iikanonj laaligo kamaanjqqeta koloaja. Kanagenj Kraistwaa asamararanonj uma asarij

^j 8.11 1 Kor 3.16 ^k 8.15 Maak 14.36; Gal 4.6 ^l 8.15-17 Gal 4.5-7 ^m 8.15 Aba ii Arameik qaanonj ama.

oyanboyan laligowonati, iikanon mono laaligo uuta akadamuyawo koloowaa. Laaligo woi ii leelee ama gosiwonatiwaa so qaago. Kaan romonjoje. ¹⁹Anutunon oro ano iwoi kuuya mokolorota ejuti, iyononon mono mamboma Kraiston kan Anutuwaa meraboraana metogon qendeema onono asamararan asugin onombaatiwaajon awelegonkeju.

²⁰Anutunon oro ano iwoi kuuya mokoloroto, yononon laligon komun qaombuya. Iyangiaa siingiaa so qaagoto, Anutunon mono iyanaa siingaa so kaen arengoro. Iwoi kuuya qaombuyato, kilen jejeromonromon onono oyanboyan kokaen asugiwaatiwaajon mambomakeju: ²¹Anutunon oro ano iwoi kuuya mokolorota ejuti, iyononon mono kaanagadeen kokaembaajon mambomakeju: Anutunon ii kaanagadeen anjonjora laaligowaa kasayanonga isama onono mende komun gisaan qaombuyato, Anutuwaa merabora kaana loloon asamararangiawo asarin en ubuya.

²²Kawaa kania ii kokaen: Anutunon oro ano iwoi kuuya mokolorota ejuti, iyononon korebore mono motoon onongon horon merabora memewaa masu ununkeji, iikaana moma en kouma kamban kokaamba kaanagadeen amakeju, ii mojon. ²³Anutunon oro ano iwoi kuuya mokolorota ejuti, iyonononga qaagoto, Anutuwaa yambuyambu koolonin Unaya Toroya kaleana nonono laligojon, anana mono kaanagadeen uunananon onongon horon laligonkejon. Anutunon nunuano meraboraana qaita mon koloowombaajon mamboma laligon onongon amakejon. Nunuama downana mero selenana qaita mon bunya qen aon Siwenon uma qanngowaatiwaajon awelegon laligojon.

²⁴Kaana letombombaajon jejeromonromon ama uunana meleema Siwewaa bunya koloowona. Iwoiwaajon jejeromonromon amakejon, iikawaa hona kolooro iinin jejeromonromonana iikaana kanon tegowaa. Monon iwoiwaa hona kolooro iima iikawaa jejeromonromona ii mende toroqen ama mambomakeja. Ii qaago. ²⁵Iwoiwaa honanon mende kolooro iimakejon, iikawaajon jejeromonromon anjon een, ii mono kaparan koma koloowaatiwaajon mambonin uunana mende kamaankeja.

²⁶Kaanjadeen loorinin Un Toroyanon ilaan nonomakeja. Nomaen qama koolinin sokonaga, ii mende mojonto, Un Toroyanon mono ano qamakooli gawonananon ilaan nonoma ananaajon ama qama koolin qaa jeta asuganon jejewaa so qaagoto, onongonbooro qaganon sajonon jenkeja. ²⁷Saionon jen Anutuwaa siingaa so ejemba soraaya ananaajon ama qama koolinkeja. Anutunon ejemba uunana iima gosinkeji, iinon mono afaanjon Un Toroyaa uumomoya momakeja.

²⁸Anutunon qamakoolia moma ilawoila kuuya galeen kono kawaa mindimindiri honanon mono iyanaa alaurutanon qanngowutiwaajon koloonkeja. Ii mojon. Honan iikanon ejemba hamoqeqe arenaa so onono

ⁿ 8.20 Jen 3.17-19 ^o 8.23 2 Kor 5.2-4

jopagoŋ munkejuti, mono ii kaerj me kaerj ilaerj oŋomakeja. ²⁹Anutuwaa areŋaa kania ii kokaerj: Iyaŋaa Merianonj uumeleerj ala seiseiya ananaa batunananonj jeta meŋ nonombaatiwaaŋonj momakeja. Kawaajonj waladeerj areŋ ama nonono taninananonj Meriaa so koloowombaajonj moro. Iikawaajonj ejemba waladeerj moma nononoti, nono kaerjagadeerj koloowombaajonj jeŋ meweerjŋonj nonono. ³⁰Waladeerj jeŋ meweerjŋonj nononoti, anana kaerjagadeerj nonono. Nononoti, ananaa qaanana kaerjagadeerj jeŋ tegoro solaŋanininj. Solaŋanininj, ananaajonj kaerjagadeerj kana qendeeno iyaŋaa asamararaŋanonj uma oyaŋboyaŋ laligowoŋa. Kiarj.

Anutuwaa uujopayaa mepemepesee rii.

³¹Qaa ii moma kawaajonj nomaerj jewonaga? Anutunonj sopa somonjŋonj nonoma leegenananonj laligoji eerj, morononj mono qotogonj nononaga? ³²Anutunonj iyaŋaa Meria kaerjideerj mende aŋŋonj konoto, ii jeŋ tegoro laaligoya kuuya ananaajonj ama qeleeno. Ii qeleeno Anutunonj iwo kaleŋ qerewerjŋa tosaerjŋa kuuya ii kaerjagadeerj afaerjŋonj nonombaa.

³³Anutunonj ejemba iyaŋaajonj meweerjŋonj nonoma qaanana jeŋ tegoro solaŋaninjeŋonj, iikawaajonj morononj mono qaa jakeyanonj ama nononaga? ³⁴Kraist Jiisasnonj komuro Anutunonj mombo meŋ gbiliro Siwenonj uma Anutuwaa boro dindinanonj rama toroqerj ananaajonj ama qama koolinjeja. Kawaajonj moŋnonj moŋ qaanana gosinj gere sianonj kemebombaajonj jeŋ tegonj nonomambaajonj amamaawaa.

³⁵Kraistwaa uujopa uutanonj laligoninj morononj mono iikanonj mendeema nonono kamaawonaga? Kakasililinj ama nononjgi koŋajilinj mobonagato, Kraistwaa uujopayanonjŋa saanonj mende kamaawonj. Sisiwerowero ama nonombuyagato, iikanonj saanonj mende kamaawonj. Bodi mokoloowonaga me opo surunananonj qaono laligowonaga, mono saanonj mende kamaawonj. Komuwombotiwwa toroko qaganonj laligowonaga me manja qegi kazi koloonagato, mono saanonj mende kamaawonj. ³⁶Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenonj kokaerj oogita eja,

“Goo qagaajonj ama umugawodeerj kanairj nunugi
komuwonjatiwaaajonj mogi kema gomarj tiinjeja. Lama uŋuŋ
neŋkejuti, iikaerjideerj nonoojonj romonjŋonjkeju.”

³⁷Qaa iikawaa so ama nonombuyagato, Kraistnonj uujopaya ninisaano moninj, iinonj nanjŋonj nonono lombo kuuya iikanonj mono haamo ama otokoriaŋ maama laligowoŋa. ³⁸Iwoi moŋnonj mono Kraistwaa uujopayanonjŋa mendeema nonomambaajonj amamaawaa. Ii honj toonjaga moma yagojerj. Koomunonj me laaligowaa iwoiya moŋnonj mono mendeema nonomambaajonj amamaawaa. Siwe gajoba me omejiilanj

yoŋonoŋ mono kambaŋ kokaamba me kanagenŋ nono mendeema nonombombaaŋoŋ amamaawuya. Beŋsakoŋ kawali ku-usuŋgiawo yoŋonoŋ ii amamaawuya.

³⁹Euwaa euyanŋ me emuwaa emuyanŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mono mendeema nonombombaaŋoŋ amamaawuya. Anutunoŋ ilawoila tosaŋa moŋ mokolorota ejuti, iyoŋonoŋ mono kaanagadeeŋ Anutuwaawu uŋjopaya iikanŋa mendeema nonombombaaŋoŋ amamaawuya. Anutuwaawu uŋjopaya iikanŋoŋ mono Kraist Jiisas Poŋnana iwaanŋoŋ asugiro ninisaano ii moŋoŋ. Kiaŋ.

Anutunoŋ siŋŋaa so Israel meweeŋŋoŋ oŋono.

9 ¹Niinŋoŋ Kraistwo qokotaŋ nama qaa qoloŋmoloŋgoya qaagoto, qaa hoŋa toonŋ moŋ jemaŋa. Uŋa Toroyaa qaawaajonŋ geja ambe qaana nanŋonŋ jeŋ kotiiŋ uunanŋoŋ saŋe nuro kokaenŋ moma jejeŋ: ²Niinŋoŋ Juuda ejemba tosaŋa yoŋoo wosobirinŋoŋ nuro uunanŋoŋ siimbobolo somata tetegoya qaa kokaembaajonŋ momakejeŋ:

³Yoŋonoŋ niwo balonŋ selenŋoŋ Israel kanagesoga motooŋgo kolojonto, uugianŋoŋ Kraistwo mende qokotaŋ laŋ laligoju. Niinŋoŋ Israel ŋalaurunanŋoŋ uugia meleembutiwaajonŋ aonoroŋkejeŋ. Anutunoŋ yoŋoo qaagia gosiro neeno yoŋoo kitigia koloowe ironŋa meleema noo qananŋoŋ kokaenŋ ubaatiwaajonŋ mojeŋ: Iinoŋ nii Kraistwaanŋoŋga mendeema nono gere siawaa buŋa koloomambaajonŋ mojeŋ.

⁴Yoŋonoŋ Israel tuuŋ uutanŋoŋ laligogi Anutunoŋ uŋuano buŋaya koloju. Anutuwaawu qabuŋaya bosima akadamugiawo koloju. Anutunoŋ yoŋowo oyaŋboyanŋ koloowutiwaa soomŋoŋgo walaga ano gbilia ama Kana qaa oŋono. Kawaaŋonŋoŋ jiwowonŋoŋ jigonoŋoŋ uma Anutuwaawu waeya meŋ mepeseŋkeju. Anutunoŋ kotumotueya seiwaatiwaa qaa somŋgoroti, iikawaa hoŋanonŋoŋ koloowaatiwaajonŋ mambomakeju. ⁵Yoŋonoŋ wanjalenanana Aabrahambaa gbiliuruta yoŋoo esa meraurugiaga laligoju. Kraistnoŋ yoŋoonŋoŋga balonŋ sele busu meŋ eja kolooro. Kraistnoŋ Anutunana koloŋoŋ iwoi kuuya galeŋ kono qata kambaŋ tetegoya qaa mepeseŋkeboŋa. Qaa ii oŋanonŋ.

⁶Iikaŋa laligojuto, Israel kanagesonŋoŋga koloŋoŋ seiŋ laligojoni, anana kuuya mono kileŋ Israel ejemba hoŋa mende kolojonoŋ. Kawaaŋonŋoŋ Anutuwaawu qaayanŋoŋ soŋgiro esuŋanonŋoŋ kamakamaata koloŋkeja me? Kaenŋoŋ jewonaga, ii qaa hoŋa qaago. ⁷Aabrahambaa gbiliuruta yoŋoonŋoŋga kolojoniwaajonŋoŋ ama kuuya anana mono Anutuwaawu meraboraŋaga mende kolojonoŋ. Kaenŋoŋ qaagoto, Anutunoŋ Aabrahambaaŋoŋ kokaenŋoŋ ijoro, “Aisakwaa esameraurutanŋoŋ mono goonŋoŋ toroŋeŋ qaga bosima laligoŋ ubuya.”

⁹ 9.4 Eks 9.4 ⁷ 9.7 Jen 21.12

⁸Qaa iikawaa kania ii kokaerj: Aabrahambaa gbiliuruta balonj ejemba silinonj merabora koloonjkejonj, kuuya anono mono Anutuwaa meraboraana mende koloonj. Kaerj qaagoto, Anutunonj qaa somonjgoro ejiwaa so koloonij, Anutunonj mono nonoga moma nonono Aabrahambaa gbiliuruta honja koloonj. ⁹Soomonjgo qaa iikanonj Aabrahambaanonj kokaerj karo moro, “Gbani motoonjgo tegoro kanonj mombo kanj giibe Saaranonj mono meriawo koloowaa.”

¹⁰Qaa kaerj moro iwaanonj iikaya kolooroto, iikanonj mende tegoro. Iwaa gematanonj Rebekawaanonj kaanjadeerj Anutuwaa qaayaa so kolooro. Berjnana Aisak iinonj embia ii koro muro merawoigara sunesune koloori. ¹¹Sunesune yorononj goronj uutanonj rama mende koloonj iwoi awaa me bologa monj mende aniti, Anutunonj mono kambanj iikanonj mera iyorononjga monj iyanjaajonj meweengoro. Iyanjaa momo arejanonj kotiinj honjawo koloonj tegowaatiwaajonj ama koga meweengoro.

¹²Iyanjaa uusiinanonj honjawo koloowaatiwaajonj Rebeka kokaerj ijoro, “Datanonj mono kogaa welejqeqe koloonj newo baatanonj laligowaa.” Anutunonj kaerj ijonj nanamemenjgara ambaoraga iikawaa soyanonj ii mende gosinj oronoto, iyanjaa siinjagadeerj otaanj koga oono dataa somataya kolooro. ¹³“Iikawaa qaaya ii Buja Terenonj kokaerj oogita eja, “Jeikob uunanonj jopagonj laligoweto, iisoo (Esau) ii togonj kazi ama munj laligowe.”

¹⁴Qaa kawaajonj mono nomaerj jewonaga? Anutunonj dindinja mende kolooja me? Iikaanja qaago totoonj! ¹⁵“Anutunonj Mooseswaajonj qaa kokaerj ijorota eja, “Niinonj mono neenaa siinjna otaanj monj moroga iima koboony kianjkomumambaajonj mojenj, iiga mono kianjkomunj munjkejerj. Monj morowaajonj wosomomo ama mumambaajonj jejenj, iwaajonj mono wosona momakejerj.” ¹⁶Qaa kawaajonj ama namo ejanonj Anutu mende galej komakejato, iwoiwaa siinja moma amambaajonj batogonj bimbimgonagato, ii kilej Anutu mende uuguwaa. Anutu anj kalejmoriana so iwoi kuuya galej kono iwaa borianonj eja.

¹⁷“Anutunonj faarao kimbaajonj qaa ijoro Buja Terenonj kokaerj eja, “Neenaa qabuana jerj seigi gomanj korebore sokombaatiwaajonj mojenj. Kaerj moma ku-usuna qendembe asuganonj asugiwaatiwaajonj kuunj gombe giinonj asugina. Asuginj laligonj tuarenjerj ama noma laligona mono haamo ama gombe.” ¹⁸Qaa iikawaa so Anutunonj iyanjaa siinja otaanj monj iima koboony kianjkomumambaajonj moji, ii mono kianjkomunj munjkebaa ano mombaa uuta menj gojomambaajonj moji, ii mono menj gojono yangisenj koloonjkebaa. Kianj.

Anutuwaanonj irinjonsoony ano kianjkomu

¹⁹Oononjga monjonj noojonja kokaerj jenaga, “Kaerj kolooro kuuya anana mono Anutuwaa uusiinja tuarenjerj ama mubambaajonj

^s 9.9 Jen 18.10 ^t 9.12 Jen 25.23 ^u 9.13 Mal 1.2-3 ^v 9.15 Eks 33.19 ^w 9.17 Eks 9.16

amamaanʒkejon. Kaen koloorogo Anutunonj mono naambaajonj toroqen jej nonomakeja?” ²⁰ xMoʒnonj kaen jenagato, balonj eja gii mono moroga koloonj Anutu tuarenjeje ano angowowo ama munaga? Boroterenonj mono iyaŋaa mokomokoloo Toya kokaen saanonj mende jeje mubaa, “Gii mono naambaajonja tani koi kaanja mokoloonj nona?” ²¹ Monjonj meme ejanonj mono iyaŋaa ku-usuŋ qaganonj siinja so gbakonj meleema meweenjonj gbakonj motoonjo kanoŋa koworanjeje morota morota meŋkeja. Tosia kamban so meje gawonj muŋkejonj ano tosia akadamugiawo ii mono korisoro kambanjonjadeen gawonj muŋkejonj.

²² Anutu mokomokoloo Tonananonj mono kaanjadeen ama nonomakeja. Iinonj irinjonsoonja ejemba qendeema nonono ku-usuŋa iima mobombaajonj momakeja. Kaen moma irinja soono kazianonj ejemba tosaanja yonoo qagianonj uro jororin kondeema onjomambaajonj ama laligoro. Ii kilenj ironja uulanawodeen mende meleema onjototo, yonjoonj ama siimbobolo mamaga moma mokosinjonj uugia meleembutiwaajonj mamboma laligoro.

²³ Kaanjadeen kaleŋmoriaŋa injaano kelemalelenj koloowaatiwaajonj momakeja. Kaen moma ejemba akadamyua buŋa qeje aowombaajonj meweenjonj nononoti, anana mono niniima kobooro akadamyawo asarinjejonj. ²⁴ Anana kaanagadeen kaanja koloowombaajonj nonoono. Juuda ejembagadeen qaagoto, waba kantria kantria ii kaanagadeen kaanja koloowutiwaajonj onjoono. ²⁵ yAnutunonj iikawaa qaaya jerota gejatootoo eja Hooseawaa terenonj kokaen eja,

“Ejemba neenaa kanagesouruna mende koloonj laligogiti, niinonj mono ii onjoombe neenaa kanagesona koloowuya. Tosianonj neenaa wombo alana mende laligogiti, iyonjoonj mono ‘Neenaa wombo alauruna,’ kaen jeje laligomaŋa.

²⁶ zNiinonj gomaŋ mombaa ejembaya yonjoonj kokaen jeje laligowe, ‘Onjo neenaa kanagesouruna mende laligoju.’ Kaen jeje laligoweto, ii mono balonjianonj iikanonja onjooma qagia kokaen qamaŋa: Onjo mono Anutu laaligo Toyaa meraboraana koloaju. Utequte kaanja koloowaa.”

²⁷ aAisaianonj kaanagadeen Israel kanageso nonoojonj ama kokaen saama jero, “Israel ejemba janjonana kowe sakasinj kaanja koloonagati eenj, ii kilenj nonoononja afaanjonj mono uunana meleeninj hamo qeje nonombaa. ²⁸ Poŋnonj gomaŋa gomaŋa kuuya ananaa qaanana ilin alanj gosin jeje tegonj kitia kuuya meleema nonondaborowaa.”

²⁹ bAisaianonj kaen jeje waladeen qaa moŋ jeroti, iikawaa onjanonj mono nonoononj kokaen koloaja, “Poŋ ku-usuŋ kuuyaa Tonananonj gbiliurunana

x 9.20 Ais 29.16; 45.9 y 9.25 Hoos 2.23 z 9.26 Hoos 1.10 a 9.27-28 Ais 10.22-23

b 9.29 Ais 1.9

tosaana mende injiima kobooro uugia meleembuyagati een, balonananon mono Sodom kaanja meleeno kemero gere jenaga. Nononon mono Gomora ejemba kaanja tiwilaawonaga. Anutunon mono kaanja ama nononaga.”
Kaen jero.

Israel kelemalelejanon Anutu yanggisen ama munkeju.

³⁰Kawaajon mono nomaen jewonaga? Kantri tosonian Anutuwaajaanon solanja koloowombaa gawonja mende kaparan koma megiti, iyononon Anutuwaajaanon solananigi. Uugia meleema Anutu moma laarigi iikawaajon qaagia jen tegoro solananin laligoju. ³¹Kaen laligojoto, Israel nononon solanja koloowombaa Kana qaa otaawombaaajon kaparan koma laligon kouma ii kilen Anutuwaajaanon mende solananin.

³²Iikawaa kania ii kokaen: Iyangiodeen batogon nanamemen dindiya ama iikaanja kanon solanja koloowombaaajon kaparan koma Jiisas mende moma laarin mug. Iinon jamo powowon kaanja kolooji, mono iwaanon ritatangon unuro osin gema qegi. Iikawaajon solanja mende kolooji.

³³^cIikawaa qaaya ii Buja Terenon kokaen oogita eja,

“Ibu, Anutu niinon mono aen jamo mon Zaion baananon Israel tuug uugianon komowe yononon iikanon ritatangon kamaan unuro gema qenkebu. Mononon eja gereya powowon kotakota ii moma laarin mubaati, iinon mono kamban mononon iwaajon nama gamu mende mokoloowaa.” Kianj.

10 ¹Oo uumeleen alauruna, niinon neena Juuda kanagesouruna uugia meleembutiwaajon awelegonkejen. Anutunon hamo qen onombaatiwaajon uuna men kululuun yonoojon ama Anutu qama koolin munkejen. ²Yonoo kanagianon kokaen eja: Yononon Anutuwaajon uugere amakejoto, ii poumapou qaganon amakeju. Yonoo qaagia kaen nanjon jejen.

³Anutunon qaanana jen tegoro solananijon, iikawaa kania mende moma yagon iyangiodeen batogon solanja koloowombaaajon kaparan komakeju. Kaen ama Anutunon qaanana jen tegoro solananiwombaaajon jenkeji, qaa iikawaa baatanon mende kema osin een tondu laligoju.

⁴Kraistnon anodeen Kana qaa otaadabororo. Nono tosonian ii amamaan Kraist moma laarin uunana meleenjon, iikaya mono Kraistwaajon ama Anutuwaajaanon solananijon. Kianj.

Anutunon anana kuuya hamo qen nonomambaaajon moja.

⁵^dMoosesnon Kana qaa otaan iikaanja kanon solanja koloowombaa qaaya ii kokaen oorota eja, “Kana qaa otaadaborowaati, iinon mono kawaajon ama laaligo kotiga mokoloowaa.” ⁶^e“Qaa kaen ejato, uunana

^c 9.33 Ais 28.16 ^d 10.5 Lew 18.5 ^e 10.6-8 Dut 30.12-14

meleema moma laarinij Anutunonj qaanana jen tegoro solanjaninkejoni, Moosesonj kawaajonj qaa kokaenj jerota eja, “Uuganonj kokaenj romongonj jewabo: Eja morononj mono Siwe gomanonj unaga?” Ejembanonj ii Kraist wama kamaawaatiwaaajonj lanj jegi. ⁷Me “Eja morononj koomu gomambaa dutanonj kemenaga?” Ejembanonj ii Kraist wama koomunonjga waabaatiwaaajonj lanj jegi.

⁸Kaen jen toroqen kokaen jero, “Buḡa qaa ii koriganonj qaagoto, mono goo buuganonj ano uuganonj eja.” Buḡa qaa ii moma laariwombaaajonj eja. Nonononj qaa iikanonj ejemba uukuukuu meḡ onjoma kokaen jen asarin onjmakejonj: ⁹Anutunonj Jiisas meḡ gbiliro koomunonjga waaro. Giinonj qaa ii uuwomboganonj moma laarinj je buu susuganonj “Jiisasnonj Poḡna koloaja,” kaen jen asugijani eej, mono hamo qen gono letomba.

¹⁰Gii uuwomboganonj Buḡa qaa moma laarina Anutunonj qaaga jen tegoro solanjaniswa ano je buu susuganonj Jiisas jen asugina hamo qen gono letomba.

¹¹^fBuḡa Terewaa qaa moḡ kokaen jegita eja, “Morononj ii moma laarinj mubaati, iinonj mono gamuya mende mobaa.” ¹²Anutunonj Juuda ejemba mende ninisoronj kantri tosaḡa mende sureen onjmakeja. Poḡ motoonjgo iinonj mono kuuya ananaa Poḡnana koloonj so motoonjgononj gosin nonomakeja. Ejemba ii qama koolinjejoni, anana kuuya mono kotumotueya kelemalelen nonomakeja.

¹³^gIikawaa qaaya ii Buḡa Terenonj kokaen eja, “Ejemba dakaya yonjononj Pombaa qata qama kooliwuyati, iinonj mono ii kuuya hamo qen onjono letombuya.”

¹⁴Ejembanonj Poḡ mende moma laarinj muḡ iwaa qata mono nomaen qama kooliwuyaga? Iwaa kania mende jegi mogiti, ii mono nomaen moma laarinj mubuyaga? Moḡnonj Buḡa qaa mende jen asariwaati eej, yonjononj ii mono nomaen mobuyaga? ¹⁵^hEjemba moḡ Buḡa qaawaajonj mende wasiwoḡati eej, iinonj mono nomaen kema ii jen asarinaga? Iikawaa qaaya ii Buḡa Terenonj kokaen oogita eja, “Ejemba Buḡa qaa awaa meḡ kankejuti, iyonjoo kana otongia monin awaa soro koloaja.”

¹⁶ⁱKaen oogita ejato, noo Israel kanageso hoḡa yonjononj Oligaa Buḡa mende teḡ koma laligoju. Iikawaa qaaya ii gejatootoo eja Aisaianonj kokaen ninijorota eja, “Oo Poḡ, nono Buḡa qaa jen seinin morononj mono uuta meleema ii moma laarinagato?” ¹⁷Qaa iikawaa so Kraistwaa qaaya jen seinin gejagianonj kemero mogi momalaarigianonj mono iikaḡ koloowaa.

¹⁸^jMomalaari kaḡ koloowaato, kokaen qisin onjonjen: Buḡa qaa iikanonj mono Juuda yonjoo gejagianonj mende kemero mogi me? Qaago, ii mono mogi. Kawaa qaaya ii kokaen jegita Buḡa Terenonj eja,

^f 10.11 Ais 28.16 ^g 10.13 Joel 2.32 ^h 10.15 Ais 52.7 ⁱ 10.16 Ais 53.1 ^j 10.18 Ond 19.4

“Qaa jegi qaagianoj mono kema kaŋ gomaŋ kuuya sokono. Ii gomaŋa gomaŋa eu emu leelee iikanoj mogi.”

¹⁹^kQaa iikawaa so Buŋa qaa mono mogito, mombo toroqej kokaenj qisij oŋonjen: Israel ejembanoj ii moma asarigi me qaago? Moosesnoj wala qaa kokaenj jero,

“Ejemba kanageso uumeleengiaa hoŋa qaa niinonj ii hamo qej oŋombe oŋoo uugianonj mono iikawaajonj ama motoqoto koloowaa. Waba tuuŋ poumapou laligojuti, iyoŋononj oŋo uŋuugugi sili iikanonj mono Juuda oŋoo uugia kuuwe iriŋgia soono uugianonj waabaa.”

²⁰^lAisaianonj mono kotiiŋ nama kokaenj jerota eja,

“Ejemba nii mende moŋgama noma laŋ laligogiti, iyoŋononj mono nii mokoloonj nonji.

Ejemba noo kananaajonj mende qisij laligogiti, niinonj kaniana mono yoŋoojonj inisaambe iima mogi.”

²¹^mYoŋoojonj kaenj jeroto, Israel nonoojonj qaa kokaenj ninijorota eja, “Weeŋ so umugawodeeŋ kanaiŋ qootogo kanageso gejjajuu koloonjkejuti, oŋo noononj kawutiwaaajonj oŋooma boro kaka koma laligowe gomaŋ tiinjeja.” Kian.

Israel uutanonj uumeleeng tuuŋ melaa eja.

11 ¹ⁿKawaajonj kokaenj qisijen: Anutunonj iyaŋaa kanagesoya gema qej nonono me qaago? Ii qaago totooŋ! Niinonj kaanagadeeŋ Aabrahambaa gbilia moŋ koloojen. Neeno Israel kanagesowaa tuuŋ qata Benjamin iwaa uutanonj laligojen. ²Anutunonj waladeeŋ iyaŋaa kanagesoya meweengonj nononoti, nono mono mende gema qej nonono laligojonj. Gejatootoo eja Elaijawaa (Eliawaa) sunduya ii Buŋa Terenonj oogita eja. Iinonj Anutuwaa jaanonj Israel ejemba jej oŋoma qama kooliroti, oŋo qaa batuya ii moju me qaago? Qaa ii kokaenj, ³^o“Oo Poŋ, yoŋononj mono goo gejatootoo ejembauruga uŋugi komugi goononj siimolonj oŋooŋ alataya alataya kondemondeengji. Nii motooŋgo nomesaogi laligowe kokomomola meŋ emboma nuwombaajonj jojoriju.”

⁴^pKaenj jeroto, Anutunonj ii moma mono kokaenj meleema muŋ ijoro, “Gii geengodeeŋ mende laligojanto, niinonj eja 7,000 kaanjadeeŋ sopa somoŋgonj oŋombe neenaa buŋana koloonj beŋ qolonjmolonjgoya Baal ii mende simiŋ kuma muŋ giwo toroqej laligoju.” ⁵Qaa iikawaa so kambanj kokaamba kaanjadeeŋ Anutuwaa tuuŋ melaa eja. Anutunonj kalenmoriaŋaa so ejemba afaaŋa meweengonj nonono laligojonj.

⁶Kalenmoriaŋanonj mono nemuŋ koma muro meweengonj nonono. Nono nanamemeŋ awaa ama meŋ laligowonagati, iikawaajonj ama mende

^k 10.19 Dut 32.21 ^l 10.20 Ais 65.1 ^m 10.21 Ais 65.2 ⁿ 11.1 Fil 3.5 ^o 11.3 1 Kiŋ 19.10, 14 ^p 11.4 1 Kiŋ 19.18

meweŋgoŋ nonono. Balon ejemba nanamemenananon nemuŋ koma muro meweŋgoŋ nononagati een, iwaa kalenŋmorianjanon mono iwoi omaya koloona.

⁷Kawaajon mono nomaen jewonaga? Israel kanagesonon solana koloowombaaŋ kaparaŋ koma laligogito, solananiwombaa kania ii mende mokoloogi. Yoŋonon qaagoto, Anutonon tuuŋ melaa meweŋgoŋ nononoti, nononon kalena ii mokoloon solana kolooniŋ. Tosianon momo bologanon uugia gojono een tondu laligoju. ⁸Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenon kokaen oogita eja, “Gaonjaajaa laligogi Anutonon ome mende somoŋgoro uugianon kemero koomuya koloogi. Iwoi iima kania iima kotowubotiwaajon jaagia meŋ gooro umuŋ kono. Qaa gejagianon moma moma asariwubotiwaajon ii meŋ gojono. Kaen tompiŋ laligon kouma kambaŋ kokaamba kaŋagadeen een tondu laligoju.” ⁹Kiŋ Deiwidon iikawaa qaaya kokaen jerota eja,

“Oo Anutu, yoŋonon jejelombaŋ oon ama neŋ laŋ aisoŋkeju.
Iikanon mono mokoloon iŋiima siŋgisonŋogiaajon moto ama oŋomba.

Mono iyaŋgiaa duŋgianon ritatangoŋ kamaaŋ uŋuro irona meleema oŋona siimbobolo mobu.

10 Oo Anutu, giŋ mono jaagia meŋ goona uuŋ iibombaaŋon amamaawu.

Mono irona meleema oŋona qagianon uma bimooro suulaŋ uuŋgoŋ laligowuya.”

Deiwidon kaen qama kooliro.

Waba kantri yoŋonon Anutuwaa geria hoŋa koloogi.

¹¹Toroqen kokaen qisijen: Juuda kanageso hoŋa yoŋonon ritatangoŋ kamaaŋ uŋuro uugianon gojono awaa koloowombaaŋon amamaawuya me qaago? Ii mende amamaawuya! Kamaaŋ uŋuroti, iikanon mono Anutu moma kotowombaaŋon awelegowutiwaajon kolooro. Juuda kanageso hoŋa yoŋonon kana uuguŋ kamaaŋ uŋuro waba kantri yoŋonon kitigia koloon uugia meleema Anutuwaa buŋaya koloogi. Kaen koloogiti, iikanon uugia kuuro kawaajon iriŋgia soono uugia meleembutiwaa siŋjanon koloowaatiwaajon ama kaen kolooro.

¹²Juuda kanageso hoŋa yoŋonon kana soŋgiŋ kamaaŋ uŋuro kawaajon waba gomaŋa gomaŋa yoŋonon oyaŋboyaŋ koloowombaa kania mokoloogi. Ii mokoloon uugia meleema kotumotue uutanon laligojuto, Juuda kanageso hoŋa yoŋonon tompiŋ laligon Anutuwaa jaanon mende sokonju. Kanagen Juuda yoŋonon kaŋagadeen kuuya uugia meleembuya. Kaen kolooro Anutuwaa kotumotueyanon seiŋ kelemalelen asuganon asugiwaa.

⁹ 11.8 Dut 29.4; Ais 29.10 [†] 11.9-10 Ond 69.22-23

¹³Niinonj qaana koi Juuda onjoonj qaagoto, waba kantri kanageso onjoonj jejen. Niinonj waba kantri onjoononj wasiwasi eja aposol koloorejwaajonj “Gawona qabuŋayawo kolooja,” jenj kaen romonjojen. ¹⁴Gawona ii mewe honja kolooro uugia meleemakejuti, neenaa Israel kanagesourunanonj iikawaa bujuya mobutiwaajonj kaparanj koma awelegonkejen. Buju qaa iikanonj motomotoonj yonoo uugia kuuro kawaajonj iringia soono uugia meleembombaa siinanonj kolooro meleengji Anutunonj hamo qen onjombaa. Gawona qabuŋayawo ii mono kawaajonj ama waba kantri onjo batugianonj menkejen.

¹⁵Anutunonj Juuda tuunj gema nunuro iikawaa honjanonj mono kokaen kolooro: Waba kantria kantria onjononj kitigianonj koloogi Anutunonj tawagia menj unuano alauruta koloogi. Juuda kanageso honja yonjononj uugia meleengji Anutunonj hamo qen onjoma moma anjonj koma anjalij onjombaati, iikawaa honjanonj mono koomunonjga gbilij laligonj kotiiwutiwaa so koloowaa.

¹⁶Gbani jaayaqeqe gbilianonj nene Anutuwaajonj gosinj ama korisoro anij soraaya kolooji eenj, gawombaa nembaneneya kuuya mono kaanagadeenj soraaya kolooja. Gere tiitanonj toroya kolooji eenj, borianonj mono kaanagadeenj toroya kolooji. ¹⁷Juuda tuunj ii Anutu iyanjaanonj oil gerega kolooja. Anutunonj iyanjaanonj oil gere ii honjabaŋa menj boria tosaana motoro kamaagi ano duuyaa oil gere boria menj kanj batugianonj ano toroqen somariinjeju. Kantri tosaana onjo duuyaa oil gere kawaa so koloojuto, Anutunonj kilenj unuano kambaŋ kokaamba gere boria qaita monj yonoo batugianonj laligonj kotiinjeju. Onjo mono Juuda tuumbaa oil gere tiitanonjga nene apuya horonj nenj somariinjeju.

¹⁸Onjo Juuda nonowo nanjuto, kilenj Juuda nunuugunj selegia menj ububo. Selegia menj ubuyagati eenj, mono qaa koi mobu: Kantri tosaana onjo gere boriagadeenj kaana kolooji. Onjo tiinana mende bosimakejuto, nonoononj gere tiitanonj mono onjombosino nanju.

¹⁹Qaa kokaen jewuyaga, “Anutunonj anana iyanjaa gere batuyanonj ama nonombaatiwaajonj ama gere boria ii kotooro kamaaro tintinja kolooro.”

²⁰Qaa ii honjaga. Anutunonj Juuda ejemba uugia mende meleema moma laarigitiwaajonj ama kotonj onjono kamaagito, onjo mono momalaarigianonj rindanonj onjono zenj nanju. Kaen nama jaba-arambaranj mende menj awelegonj laligowuto, mono kokaen kamaanj unuwabotiwaajonj sombugia moma laligowu: ²¹Anutunonj anaa geriaa boria honja mende injiima koboonj Juuda kanageso kotonj onjonoti eenj, onjo mono “Saanonj niniima koboowaa,” kaen jewubo. Eenj kaana romonjonj tondu laligowubo.

²²Kawaajonj waba kantri onjo Anutuwaawaa kania romonjonj kokaen jewuya, “Juuda ejemba kana songinj kamaanj unuroti, Anutunonj iikawaa ironja meleema mono onjanonj geriawo ama onjomakejato, anana qeeanjo Toyawo qokotaanjanj nanij menj qeanjonj nonomakeja. Iwo mende toroqen

nambonjati eenj, mono kantri tosaanja nono kaanagadeenj kotonj nonono kamaawonja.”

²³ Kaenj saanonj jewuyato, Anutunonj ejemba kana songigiti, ii kaanagadeenj saanonj kotiinj gere batuyanonj mombo toroqenj onombaa. Kawaaonj Juuda kanageso yonononj yanggisengia mesaonj uugia melembuti eenj, ii mono saanonj Jiisaswo toroqenj onombaa. ²⁴ Anutunonj onjo duuyaa oil gere kanoja kotonj onjoma komakoomowaa kania uugunj oil gere qaita mombaa batuyanonj ama toroqenj onono. Kantri tosaanja onjo kaanja ama onjototi eenj, iikawaaonj iyanjaa gere boria honja Juuda kanageso honja ii mono afaanjonj unjama siinjanonj iyanjaa oil geriaa batuyanonj ama onjono mombo toroqewuya. Kiaj.

Anutunonj Israel kuuya kiankomunj nonomambaaonj moja.

²⁵ Oo uumeleenj alauruna, onjonganjaa momakooto qaganonj lanj laligowubotiwaaonj mono qaa aasangoya monj injisaambe moma asariwutiwaaonj mojenj. Qaa ii kokaenj: Momo bologanonj Israel kanagesowaa bakaya monj yonoo uugia gojono laligojuto, kambanj tetegoya qaa yanggisenj mende toroqenj laligowuya. Qaagoto, wala waba kantri yonoononja kelemalelenj yonononj uugia meleema Anutuwaaw bentotonj uutanonj koubuya. Kaenj anji Anutunonj janggogia iiro sokombaati, kambanj iikanonj Juuda kanageso nonoo yanggisenj kambananonj tegoro kuuya uugia meleembuya. ²⁶ ‘Uugia meleengi Anutunonj Israel kanageso kuuya hamo qen onjono letombuya. Iikawaa qaaya ii Buja Terenonj kokaenj oogita eja,

“Hamoqeqe Toyanonj mono Zaion baananonja asuginj Jeikob tuunj nonoo nanamemenana anjonjayawo ii koma konjoratiwaa.

²⁷ ‘Anutu niinonj singisongogia koma konjoratinj oyanboyanj mokoloowutiwaaonj soomonjo arenja ii yonowo ambe motoonj laligowonja.”

Qaa kaenj eja.

²⁸ Juuda kanageso honja yonononj Oligaa Buja gema qen Anutuwaaw kereuruta koloogitiwaaonj kantri tosaanja onononj kitigianonj Anutuwaaw alauruta koloouju. Kaenj kolooujuto, Anutunonj Israel wanjaleurunana meweengonj onjotiwaaonj Juuda nonononj mono toroqenj wombo alauruta honjaborja kolooujonj. ²⁹ Anutunonj ejemba moroga meweengonj onjooma kalenj onjmakeji, qaa ii mono mombo uuta meleeno utegowaatiwaa so qaago. ³⁰ Waba kantri onjo kaanagadeenj wala Anutuwaaw jeta mende tenj koma tondu laligogito, Juuda kanageso honja yonononj yanggisenj koloogitiwaaonj ama Anutunonj onjo kiankomunj onjono letonji.

* 11.26 Ais 59.20 † 11.27 Jer 31.33-34

³¹ Juuda kanageso honja yononon kamban kokaamba Anutuwaa jeta qotogon tondu laligon koujuto, ononon letonjitiwaajon ama Anutunon Juuda kanageso nono kaanjadeen kamban kokaamba kiankomu nonomambaaon moja. Waba kantri ononon uugia meleema letongi kawaa silianon uugia kuunkeji, iikawaajon yononon mono kaanjadeen afaanjon uugia meleema kiankomuya buja qej aowuya.

³² Ejemba kuuya anana Anutu qotogon lan laligonin qaa qootogonana mokolon gbadoon nonono. Korebore kiankomu nonombaatiwaajon ama kasanon gbadoon nonono. Kian.

Anutu mepeseen oonjaa rii kokaen qamakejon:

³³ "Anutu kalenmorianjaa kowianon mono somata qatawo koloaja. Manjaa siita, momoya mono kemekemeta tetegoya qaa. Momakootoyanon nunuugun uuta somata koloaja. Iinon qaanana gosin jey tegonkeji, nononon ii kuuya jey asarin tegowombaaon amamaawonja. Laaligonanaa kana arengonkeji, iikawaa kania mono moma gosin mokolon tegowonatiwaa so qaago.

³⁴ "Pombaa uu kononjaa areja ii ejemba kuuyanon moma yagowombaaon amamaan laligon kounin. Monjon gejanono qaa mubaatiwaa so qaago."

³⁵ "Balon ejemba kalen angunkejonto, iwo kaen ambombaaon amamaan laligon kounin.

Iwoi munin kitia mende meleema nonono saanon sokoma muja. Iwoi mon era nonombaatiwaa kiti mubombaaon amamaankejon."

³⁶ *Ii kokaembaajon amamaankejon: Iinon iwoi kuuyaa Toya kolon wanjaleya koloaja. Iinon iwoi kuuya nemun kono kolooro. Ii iyanjaa akadamuya mokolon mubaatiwaajon ama kolooro. Kawaaon anana qabunaya mepeseenin tetegoya qaa akadamuyawo en uma ewaa. Qaa ii onjon.

Laaligonana nomaen laligonin Anutuwaanon sokombaa?

12 ¹ Oo uumeleen alauruna, Anutunon kaen kiankomu nononotiwaajon niinon mono uugia kokaen kuun onjon: Ono mono kiankomuya ii uu kononjianon romonjon kawaa so kitia meleema mun waeya menj mepeseen laligowu. Kaanagadeen ononangiaa sele busugia ii Anutuwaa kotin nandunga ambu. Kaen ambuti een, onjo mono gbilin soraaya kolongi Anutunon nandungia ii iiro sokono siina momakebaa.

² Wala namowaa nanamemen bologaa areja otaan laligogito, kamban kokaamba iikaan mono mende toroqen amakebu. Kaen qaagoto, mono

^u 11.33 Ais 55.8 ^v 11.34 Ais 40.13 ^w 11.35 Job 41.11 ^x 11.36 1 Kor 8.6

uumomogianonj gbiliro letoma laligowu. Kaenj laligonj Anutunonj onjoonj siinj nomaenj moji, ii mongama saanonj kotiinj gosinj mokoloowuya. Ii mokoloonj iikawaa so amakebuti eenj, mono kana awaa otaagi sokoma muro akadamugiawo koloonjkebuya.

³Sisau tondu laligowubotiwaaajonj qaa monj jemaņa. Anutunonj kalenjmorianj nono iikawaa qaganonj nama kuuya onjoonj kokaenj injjojenj: Onjo mono onjoanģiaajonj mogi uuta mende koloowato, motomotoonj onjo mono tororo moma kotonj aonj laligowu. Anutunonj momalaari nonono iikawaa honja koloonjkejiwaa so mono onjoanģia gosinj aonj iikawaa so qaa jenj laligowu.

⁴Iikawaa kania ii kokaenj: Sele busunananonj motoonģo koloojato, sele busu kitinana ii mamaga. Kitia kuuya yonjononj gawonj motoonģo iikayadeenj mende menķeju. ⁵Iikawaa so uumeleenj ejemba anana kaanģagadeenj mamaga laligojonto, kilej Kraistwo qokotaanj nama sele busu kaanģa honja motoonģo koloojonj. Motoonģo koloojonto, anja anja nonononj mono toroqenj aonj motoonj gawonj meninj sokono nanjonj.

⁶Anutunonj kalenjmorianja nononotiwaa so gawonj memewaa momo kalenj morota morota buņa qenj aonj laligojonj. Moņnonj gejatootoo gawombaa momo kalenja buņa qenj aoji eenj, iinonj ii mono gawononj amakeba. Momalaarianonj rindanģonj munķejiwaa so gawononj ama Anutuwwa qaaya jenj laligowa. ⁷Mombaajonj welenģeģe gawombaa momo kalenja muroti eenj, iikawaa so mono tosaanja pondanj ilaanj onģoma laligowa. Mombaajonj boi qaqazu gawonj mewaatiwaa momo kalenja muroti eenj, iinonj mono membiriqembiria qaa pondanj tosaanja kuma onģoma laligowa.

⁸Mombaajonj uu nanģonanģo gawombaa momo kalenja muroti eenj, iinonj mono pondanj kaparanj koma ejemba uugia kuunj nanģonj onģoma laligowa. Tosianonj iwoiwaajonj memeqemeenj menj amamaagi mombaajonj ii nanģonj onģombaatiwaa momo kalenja muroti eenj, iinonj mono konģbaraya qaa pondanj nanģonj ilaanj onģoma laligowa. Mombaajonj galenķonķonj gawombaa momo kalenja muroti eenj, iinonj mono zenj nama tosaanja galenj koma onģoma laligowa. Mombaajonj uujopa gawombaa momo kalenja muroti, iinonj gawonj ii mono korisoro qaganonj menj laligowa. Kiaņ.

Uujopawaa kania ii tororo otaawu.

⁹Mono gbingbaonj mesaonj tororo uujopa ama aonj laligowu. Bologna sisia menj gema qenj laligowu. Awaawaajonj ama onģono iikanonj mono qokotaanj laligowu. ¹⁰Uumeleenj alaurugia ii mono gumbonjonjonj qaganonj ama onģoma tororo jopagonj aonj laligowu. Goda qenj aowombaaajonj kaparanj komakejuti, iikanonj mono awelegonj mepeseenj aonj laligowu.

^γ 12.4-5 1 Kor 12.12 ^z 12.6-8 1 Kor 12.4-11

¹¹ Uugianonj mono mende sologonj looriwato, qama kooligi Uŋa Toroyanonj inaanj oŋono geregerenonj nama Pombaa gawonj meŋ laligowu. ¹² Mono oyanboyanj mokoloowonjatiwaaajonj mamboma jejeromonjromonj ama korisoro qaganonj laligowu. Kakasililinj moma mono mokosiŋgonj laligowu. Mono pondanjanj nama Anutu qama koolinj laligowu. ¹³ Anutuwaa ejemba soraayanonj iwoiwaajonj amamaajuti, ii mono ilaanj oŋoma laligowu. Mono ejemba koma horonj oŋoma motoonj rama nembanene neŋ korisoro amakebu.

¹⁴ ^a Sisiwerowero ama oŋomakejuti, ejemba ii mono mende qasuaanj oŋombuto, mono Anutu qama kooligi kotuegonj oŋomakeba. ¹⁵ Aisoojuti, iyonjowo mono ilaanj oŋoma aisoowu. Saajuti, iyonjowo mono ilaanj oŋoma saabu. ¹⁶ ^b Mono uumotoonj ama aonj luaenonj laligowu. Oŋoanŋiaajonj mono mende mogi uba. Jaba-arambaranjanj mende ambuto, ejemba kamaanj qeqeta mono ala meŋ oŋoma laligowu. Oŋoanŋiaajonj mogi momakooto ejembaga laligojutiwaa so mende koloowa.

¹⁷ Jena jewe, nuna guwe, ana ambe ii mono mombaajonj mende ambu. Ejemba kuuyanonj sili tosaanjanj yonjoojonjanj mogi nanamemeŋ awaa koloojuti, ii mono kaparanjanj koma meŋ laligowu. ¹⁸ Iwoi mombaajonj osiqosi mende anjuti, mono kotikotii eŋ oŋonjiwaa so kaparanjanj koma ejemba kuuya yonjowo luaenonj laligowu.

¹⁹ ^c Qaa monj ii Buŋa Terenonj kokaenjanj oogita eja, “Niinonj mono bologaa kitia meleembe qagianonj ubaa. Ii noo gawonja. Poŋ niinonjanj kaen jejen.” Kawaajonj wombo alauruna, oŋoanŋio mono bologaa iroŋjanj mende meleembuto, ii Anutuwaajonj mesaogi iriŋjanj soono iwaa kitia meleema metogonj oŋombaa.

²⁰ ^d Kawaajonj ii oŋoanŋio mende meleembuto, Buŋa qaa koi mono otaanjanj laligowu, “Kereganonjanj nenewaa komuji eej, ii mono nene wagiwa. Goo kereganonjanj apuwaajonjanj moji eej, ii mono apu muna newa. Kaenjanj ama goononjanj sili awaa iikanonjanj mono uu kuuj muna gamuya moma mesaonaga.” Qaa ii mono otaanjanj laligowu. ²¹ Moŋnonjanj sili bologa iikanonjanj haamo ama gombaboto, geenjo mono sili awaa ama iikanonjanj haamo ama muŋ silia bologa ii kolonjaniwaga. Kiaŋ.

Gawman yonjoo qaa baagianonjanj kema teŋ koma laligowu.

13 ¹ Gawman monj ii anjodeenjanj mende kolooroto, Anutu, ku-usunjanj Toya iinonjanj mono gawman kuuro iikawaa so Somatananaa ku-usunjanj qaganonjanj nama galenjanj koma nonomakeju. Jenkooto gawombaa kondomondooya ii Anutu. Kawaajonjanj oŋo kuuya mono oŋoanŋiaa gawman yonjoo qaa baatanonjanj kema laligowu. ² Kania kaenjanj mojutiwaaajonjanj ama moŋnonjanj jenkooto galenjanj yonjoo ku-usunjanj qetanji, iinonjanj Anutunonjanj

^a 12.14 Mat 5.44; Luuk 6.28 ^b 12.16 Gba 3.7 ^c 12.19 Dut 32.35 ^d 12.20 Gba 25.21-22

laaligowaa arenja anoti, mono ii qetanja. Jenkooto Toya qetanjuti, Anutunon iyoo qagia jen tegon irona meleema onono lombo mokoloowuya.

³ Galenkonkon yononon ejemba nanamemen bologa amakejuti, ii kee momo ama onomakejuto, awaa amakejuti, ii iikaanja mende ama onomakeju. Kawaajon galen ku-usungiwawo yoo keega momambaajon mojan me qaago? Ii mende momambaajon mojan ee, mono nanamemen awaa ama men laligona mepeseen gomakebua.

⁴ Gawman yononon mono Anutu weleja qej muj men qeangon gombombaaajon moju. Kaen mojutiaajon ejemba bologa koloojuti, mono iikawaa irona meleengi qagianon uro lombo mobutiwaajon nanju. Anutu waa welejqeuruta kolooji goondombaa soo somata ononoti, ii ee toton mende men laligoju. Kawaajon iwoi bologa anjan ee, mono toroko moma laligowa. ⁵ Lombo qagianon ubabutiwaajon mono gawman jegia ten koma laligowu. Kawaajonadeen qaagoto, Anutu waa jaanon kaangadeen sokomabaatiwaajon mono kaen amakebu. Mende ten konji Anutu waa irina soono jero uu kononjianon kaen mogi uugianon boliwabutiwaajon mono kaangadeen gawman yoo qaa baatanon kema laligowu.

⁶ “Gawman yononon mono Anutu waa gawon bakaya mon men iikanon zen nama galen koma onomakeju. Gawongia ii mewutiwaajon ononon mono ilaan onoma takis kaangadeen amakeju. ⁷ Gawmambaa takis ama kotin kania kania dawi onombutiwaajon jenkejuti, ii mono kuuya iikawaa so onomakebu. Gawmambaa takis kania kania kuuya onoma komuniti gawon ii mono tororo menkebu. Gawmambaa gawon meme ejemba yoojononon mono qaqabunabuana ama goda qej onomakebu. Kiaj.

Kamban somatanon dodowiro mono jopagon aon laligowu.

⁸ Kaen ama mombaanon tosa mon onowo mende ero laligowu. Kilen onoo tosgia motoononon ii kamban so kokaen eja: Ono mono uunon jopagon aon laligowu. Mononon tosaanja jopagon uukalen ama onomakeji, iinon mono Kana qaa otaadaboronkeja.

⁹ Jenkooto qaa wana ii kokaen, “Geenga jopagon aonkejan, iikawaa so mono tosaanja kuuya jopagon onomakeba.” Qaa kawaa uutanon jenkooto qaa koi kaanja eju, “Serowilin mende amba,” “Ejemba mon mende qena komuwa,” “Yongoro mende mewa,” “Iwoiwaajon mono mende koposongowa.” Ii ano jenkooto qaa tosia kuuya ii mono qaa wana iikawaa newoyanon kolooju.

¹⁰ Ejemba mon jopagon mujan ee, iwaajon mono iwoi bologa mon mende ama muba. Kawaajon uujopa ama iikaanja kanon mono jenkooto qaa korebore ten koma otaankejan.

^e 13.6-7 Mat 22.21; Maak 12.17; Luuk 20.25 ^f 13.9 Eks 20.13-15, 17; Dut 5.17-19, 21; Lew 19.18

¹¹Kambaran kokawaa kania moma kotojutiwaajonj mono nanamemenj kaanja ama menj laligowu. Wala Kraist moma laarinj uunana meleeninji, kambaran iikanondeej kanainj laligonj kouninj Pohnonj metogonj nonono Siwenonj ubonjati, iikawaa kambaranonj mono kosere kadaboroja. Kawaajonj onj gaonj ejuti, iikanonja uugia tooro waabutiwaa kambara mono kaja. ¹²Gomantiinja koriga laligoninj weej jaaya jililingonj kouro asarimambaajonj anja. Kawaajonj pangamambaa nanamemenj ii mono koma konjoratigi kamaaro asasagaa manja qewonjiwaa akadamuya ii mono menj konji kemero nambonja.

¹³Asasagaa uutanonj laligojonjiwaa so mono nanamemenj soraaya ama menj laligowonja. Tosianonj jejelombaran paati ama baononj nenkejuti, iikaanja nej apu kotiga nej elonkalonj amakeju. Sero nambonjnambonj ama lanj emba yonjgoro horonkeju. Juma deema anjowowo ama kisooma aonj uunonj junjunj moma gema qej aonkeju. Nanamemenj kaanja ii mende sokonja. ¹⁴Uselewaa siingara kombombara bologanonj gbilinj waagi yoroo siingara tej koma onjombubotiwaajonj ii mono geja mende ama romonjonj onjmakebu. Kaenj qaagoto, Ponj Jiisas Kraistwaa nanamemenjanonj mono tiwo sumangia kolooro ii maleku kaanja mouma aonj laligowu. Kianj.

Ala looloria ii mende jej onjoma laligowu.

14 ¹Mombaa momalaarianonj looloria kolooro ii mono kalanj koma koma horonj munj laligowu. Iwo aminj moma jenonkooli qaa kolooro kawaajonj kesa-awaranj mende amakebu. ²Tosianonj momalaarigiaa so nembanene kuuya saanonj nenkejuto, tosaanja yonjoo momalaarigianonj looloria kolooro nene piapiyagadeej nenkeju. Uugianonj tilowabotiwaajonj uuwoi ama oro tando lopiombaa nandunj aanja ii sisia menj logoyagadeej iyanja oonj nenkeju. ³Nembanene kuuya nenkejuti, iinonj mono alaurugia logoyagadeej nenkejuti, ii jejewili mende ama onjmakebu. Anutunonj alaurugia nembanene kuuya nenkejuti, ii kaanagadeej “Sokonju,” jej kalanj koma onjmakeja. Kawaajonj logoyagadeej nenkejuti, onjononj mono alaurugia yonjoo qaagia mende jej tegowu.

⁴Giinonj mono moroga koloonj mombaa welenjqeqeya jej tegonj munaga? Iinonj mono anjaa toyaa jaanonj qaayaa kitia jero gosinj jej tegoro sokono nambaa me lombo qaganonj uro kamaawaa. Pohnonj mono kotiinj bonj qej nambaatiwaajonj nanjonj munkebaa. Kawaajonj mono saanonj bonj qej nambaa.

⁵Tosianonj weej kuuyaajonj romonjgogi tanigia ororonj ejuto, tosonianj weenja weenja gosinj weej mombaajonj mogi uro qaita monj kolooro weej

§ 14.1-6 Kol 2.16

tosianon iikawaa newoyanon koloou. Ono motomotoon mono onoangiaa momogianon qokotaan iikanon uuwoi kuuya yakariŋ awasankaka nama laligowu. ⁶Tosianon weeŋa weeŋa gosin uma kamaan amakejuti, iyononon ii mono Pon qabuŋa mubaatiwaajon moma amakeju. Tosianon oro kuuya neŋkejuti, iyononon mono Anutu mepeseen Ponon kaen qabuŋayawo koloowaatiwaajon neŋkejuti. Tosianon oro tosiaa singi laligonkejuti, iyononon mono Ponon qabuŋayawo koloowaatiwaajon moma ii amakeju ano kaen laligon Anutu mepeseenkejuti. ⁷Ananaanonga moŋnonon mono iyaŋaajonadeen mende laligoja ano iyaŋaajonadeen mende komuwaa.

⁸Kawaa kania ii kokaen: Jaawo laligowonati een, mono laaligonana Pombaajon qeleema laligowon. Komuwonati een, mono Pombaajon komuwon. Kawaajon laligowon me komuwonati een, mono Pomba buŋa koloou. ⁹Kraistnonon mono komugiti ano jaawo laligojoni, kuuya ananaa Ponana koloou laligowaatiwaajon komuŋ gbiliro. ¹⁰^hAnutonon mono kuuya nunuama aŋaa qaa jakeyanon nonoono nambona. Kawaajon tosaŋa onononon mono moroga koloou uumeleen alaurugia jeŋ tegon onomakeju? Kaanagadeen alauruna tosaŋa onononon mono naambaajon uumeleen alaurugia tosaŋa ii jejewili ama onomakeju? Juma deendeen aŋgi siligia iikanon mono mende sokonja. ¹¹ⁱKawaa qaaya ii Buŋa Terenon kokaen oogita eja,

“Pon niinon laligon kotiijeŋi, iikawaa so qaa hona toontoona kokaen injiojeŋ: Ejemba korebore onononon noo jaasewananon simin kuma jegianon Anutu nii mepeseen nombu.”

¹²Qaa kawaa so anana kuuyanon mono iyaŋa iyaŋa nanamemenanaa sundunana ii Anutu ijon jeŋ asariniŋ gosin nonombaa. Kiaŋ.

Moŋnonon ritatangoŋ kamaan qewaatiwaajon romongowu.

¹³Kawaajon mono mende toroqen jeŋ bolin aon qaagia mende jeŋ tegowu. Uumeleen alaurugia yonoo kananon ritatangoŋ kamaan unuwabotiwaajon iwoi moŋ mono mende amakebu. Kawaa qaaya mono kaparaŋ koma jeŋ somongowu. ¹⁴Nembanene iwoi moŋnonon aŋa siri aŋgonjorayawo mende kolooujato, ejembanon iwoiwaajon mogi aŋgonjorayawo koloouji, iyonoojonadeen ii aŋgonjorayawo koloouja. Niinon Pon Jiisaswo nama qaa ii moma kawaajon uuwoi moŋ mende mojeŋ. ¹⁵Anutonon nembanene kuuya hamo qen tegoro soraaya kolooujato, kileŋ alaurunana tosanon qizimizinŋia ama oro tosia mende neŋkejuti. Kraistnonon yonoojon ama komuroto, tosaŋa onononon mono naambaajon oro neŋ iikaŋa kanon yonoo uugia meŋ bolinkejuti? Iikaŋanon

^h 14.10 2 Kor 5.10 ⁱ 14.11 Ais 45.23

oŋoŋgiaa aingia otaagi uumeleen alaurugianon kawaajon wosobiri mokolonkejuti, iikaananon ujopawaa kana ii mende toroqen otaankeju.

¹⁶Momo awaa en oŋonjato, iikawaa qaganon nanamemengianon tondu aŋgi toŋianon kawaajon qaa sologen jen jen oŋomakeju. Kaen ambubotiwaajon mono galeŋ meŋ aon laligowu. ¹⁷Naa nenega newonati ano naa apuga newonati, iikanon Anutuwaabentotoŋaa aiweseya mende koloaja. Iwoi iikanon mono kamaaŋqegeta koloaja. Iwaa bentoton utanon laaligowaa hona ii kokaen: Uŋa Toroyanon inaan nonono nanamemendindina otaaniŋ luae qen nonono aisoŋ laligojon. Iikanon mono muŋgeŋa koloaja. ¹⁸Daen yoŋonon kaen ama Kraistwaa welen qenkejuti, iyoŋonon mono Anutuwaabentanon sokonŋi ejembanon qaagia mogi sokoma oŋomakeja.

¹⁹Kawaajon mono luae qen aoniŋ uumotooŋonon seiwaatiwaajon kaparaŋ komboŋa. Iikaana kanon mono uunana meagon meŋ kotiŋ aowoŋa. ²⁰Anutunon nembanene kuuya hamo qen tegoro soraaya koloaju, ii moŋonto, moŋonon oro me nene moŋ nero aliaa utanon kawaajon boliro uugereya asugiro ŋiŋsiŋŋowu koloaji, iikanon mono mende sokonja. Moŋonon tosaana yoŋoojon mende romoŋonon iyaŋaajoŋadeen moma tondu neji, iionon mono kaŋagadeen ŋiŋsiŋŋowu koloowaa. Kawaajon Anutunon yoŋoo uugianon gawon meroti, tosaana oŋonon mono gawoŋa awaa ii nenuwaajon ama mende meŋ boliwu.

²¹Kawaajon uumeleen alaurugia yoŋoojon ama orowaa ŋiŋi laligon wain apu ii mende neŋ laligowu. Iikaana kanon mono motoon meŋ qeŋgon aowuya. Kaŋagadeen uugianon iwoiwaajon boliro ŋiŋsiŋŋowu koloon loorinaga, oŋonon ii mende ambu. Kaen mono motoon meŋ qeŋgon aowu. ²²Kesa-awaraŋ qaawaa momalaaria kaen me kaen en gonji, ii mono Anutuwaabentanon aŋgon koma laligowa. Moŋonon qaa mombaajon “sokonja,” jen iikanon qokotaŋ moma kotiŋ kawaajon iyaŋa mende jen tegon aoji, iionon mono simbawoŋawo koloaja.

²³Ii me woi momalaari qaganon mende nama amakejon, ii kuuya mono ŋiŋsiŋŋo koloaja. Kawaajon moŋonon nene mombaajon uuwoi ama kileŋ ii neji, iionon mono ŋiŋsiŋŋo ambaa. Momalaari qaganon mende nama nejiwaajon Anutunon mono iwaa qaaya jen tegoro osiŋ lombo mokoloowaa. Kiaŋ.

Mono Kraistwaa roromongoya otaan laligowu.

15 ¹Momalaarinananon kotakota koloaji, anono mono ananaajoŋadeen laŋ aisoŋ ananaa ainananon laligowombo. Tosaana yoŋoo momalaarigianon looloria kolooro kokobimbinon kana uugun tororo mende otaankejuti, anana ii ujopa ama oŋoma lombogia bosimbutiwaajon ilaan oŋomboŋa. ²Anana motomotoon mono alaurunananon qeŋgowutiwaa so romoŋonon ilaan oŋomakeboŋa.

Kaerj ama oŋoma uugia meagogi kotikotii mokoloowuya. ³JKraistnɔŋ kaanagadeeŋ iyanjaajonadeeŋ iyanjaa aiŋnɔŋ mende aisooroto, Buŋa qaa kokawaa so ama mugi laligoro, “Ejemba qaa tokoronkota jeŋ gii jeŋ gomakejuti, iyonoo qaagianɔŋ mono nuro siimboboloya momakejeŋ.” Qaa kaerj eja.

⁴Anutunɔŋ ananaajon siija kokaerj momakeja: Anana kaparaŋ koma kotiiŋ nama Buŋa Tere weeŋgoniŋ uunana nanŋoro iikaanja kanon oyanboyarj koloowombaaajon mamboma jejeromonromon ama laligowon. Kawaajon Buŋa qaa kuuya eejanon oogiti, Anutunɔŋ mono iikawaa so kuma nonomambaaajon moja. Iikawaajon ii oogita eja. ⁵Anutunɔŋ mono iyanjo uugia nanŋoro saanon kaparaŋ koma kotiiŋ nambu. Iinon mono Uŋaya oŋono inaan oŋono batugianon uunon somonŋon aon Kraist Jiisaswaa roromonŋoya otaan laligowu.

⁶Kaerj laligon saanon uumotoon qaganon buugia mindiriŋ Anutu, Poŋnana Jiisas Kraistwaa Maŋa ii mepeseen laligowu. Anutunɔŋ oŋonon kaerj ama laligowutiwaajon momakeja. Kiaŋ.

Oligaa Bujanon kantri tosanon kema karo.

⁷Kraistnɔŋ oŋo moma anŋon koma kalaŋ koma oŋomakeji, iikawaa so oŋo mono kaanagadeeŋ kalaŋ koma aon laligowu. Anutuwaa qabuŋayanon seiwaatiwaajon mono kaerj ama laligowu. ⁸Niinon qaa hoŋa koi jemaŋa: Anutunɔŋ qaaya qaaya Juuda kanageso nonoo wanjaleurunana yonoojon jeŋ somonŋoroti, iikanon hoŋawo koloowaatiwaajon moro. Kawaajon Kraist wasiro Anutuwaa Buŋa qaa oŋanon kotiiwaatiwaajon ama Juuda nonoo batunananon kamaan welen qerj nonoma laligoro. ⁹^kJuuda nono welen qerj nonoma laligoroto, kantri tosaanja yononon kaanagadeeŋ iwaa kiankomuya moma kawaajon Anutu mepeseen laligoju. Kawaa qaaya ii Buŋa Terenon kokaerj oogita eja,

“Kawaajon niinon kantri tosaanja yonoo batugianon laligon mepeseen goma qabuŋaganon seiwaatiwaa rii qamakemaŋa.”

¹⁰^jKawaa qaaya mon ii kokaerj jeŋ oogita eja,

“Anutunɔŋ Juuda nono meweŋgon nonono kanagesoya koloon aisoonkejon. Kantri tosaanja oŋo mono nonowo toroqerj aisoon otokorian maama laligowu.”

¹¹^mKawaa qaaya mon ii kokaerj,

“Waba kantriwaa tuuŋ kuuya oŋo mono Poŋ mepeseen laligowu. Gomaŋ so laligojuti, oŋo mono kuuya ‘Anutu dangisen!’ jeŋ rii qama laligowu.”

¹²“Gejatootoo eja Aisaia iinon kaanagadeeŋ kawaa qaaya kokaerj jerota eja,

^j 15.3 Ond 69.9 ^k 15.9 2 Sml 22.50; Ond 18.49 ^l 15.10 Dut 32.43 ^m 15.11 Ond 117.1
ⁿ 15.12 Ais 11.10

“Gere tiitanonja unjuta juma waaji, iikaanja eja qata Jesi iwaa gbilinonja monj koloonj ejemba gomanj so galej koma onombaa.

Kaenj ama onono namowaa kanageso kuuya yonononj ilaanj onombaatiwaajonj mamboma jejeromonjromonj ama laligowuya.”

Qaa walaga kanonj mono kambañ kokaamba honjowo koloonjkeja.

¹³Uña Toroyaa esunjanonj mono nanjonj onono jejeromonjromonjgianonj kotiinj powowonj koloowaatiwaajonj mojenj. Kawaajonj jejeromonjromonj Toya Anutu iinonj mono luae qenj onoma korisoro kuuya kanonj uugia menj saa qewaa. Kaenj qama kooliwe saanonj Anutu moma laarinj munj oyanjboyanj mokoloowombaaajonj mamboma jejeromonjromonj ama laligowuya. Kianj.

Qaa kotakota ii nomaembaajonj oojenj?

¹⁴Oo uumeleenj alauruna, neeno onjoonj kokaenj moma kotiijenj: Onjo mono tompinj mende laligojuto, Anutunonj iwoi kuuya awaa ii uugianonj ano saa qero momo kania kania mokoloonj iikanonj saanonj qambañmambañ qaa kuma aowonjatiwaa so koloaju. ¹⁵Kaenj koloajuto, kileñ qaa ii duduuwubotiwaajonj moma yonoo kanagia ii mombo koma gbilinj onjonjenj. Anutunonj kalenjmorianj nono iikawaa qaganonj nanjenjwaajonj mono awasankaka qaganonj qaa kotakota tosaanja onj onjonjenj.

¹⁶Kawaa kania kokaenj: Anutunonj waba kantri onjononj uugia meleenji Uña Toroyanonj menj sorainj onono soraaya koloowutiwaajonj momakeja. Wala siimolonj oogi kaasoyanonj uro Anutunonj aisoonjkeronj, iikawaa so kambañ kokaamba Anutunonj ejemba gomanj so bunjaya koloogi injiima aisoomambaajonj awelegonjkeja. Kawaajonj Oligaa Bunjaya kantri tosaanja yonoo batugianonj jenj seimambaajonj jenj gawonja qananonj ano iikawaa so uuwaa gawonj galeñ koloonj Kraist Jiisaswaa weleñ qenjkejenj.

¹⁷Kawaajonj Kraist Jiisaswo qokotaanj nama Anutuwaanonj gawonj mewe qabunja nono selena menj uma awasankaka nanjenj. ¹⁸Kraistnonj kantri tosaanja yonononj Anutuwaawaa jeta tenj kombutiwaajonj moma sololoonj kuunj nomakeji, iikanonj mono nemunj koma nono qaana jenj nanamemena amakejenj. Qaa tosia lanj jenj seiseiwaa awasankakaya ii mende enj nonja.

¹⁹Uña Toroyaa ku-usunjanonj mono nemunj koma nono anjoletonj aiwese ku-usunjiawo asugigi. Niinonj Jerusalem siti mesaonj kantria kantria liligonj kema kema Yuropwaa sitia monj qata Ilirikum kanonj keube. Kaenj balonj so liligonj Kraistwaa Oligaa Bunja ii jenj asarinj onondaborowe.

²⁰Monjonj tando komoro monjonj kanj anjaa miria iikawaa qaganonj menj mono qaayawo koloowaa. Iikawaa so monjonj Kraistwaa qaayanonj momalaariwaa tando komodabororo nanoti, niinonj mono kanj iwaa

tando qaganonj rindanjon nama uugia toroqen meagonj menj kotiin onomambaaonj togonj laligowe. Uuwaa gawonj mutuya menj kanonj akademuna mokoloomambaaonj kaparanj koma laligowe. Kawaajonj ejemba daenj yonononj Kraistwaa qata mende moma tompinj laligogiti, niinonj Oligaa Buja iyonoojonj jenj asarimambaaonj awelegonj laligowe.

²¹ °Kawaa qaaya Buja Terenonj kokaenj oogita eja,

“Daenj yonononj qaaya mende injijogi mogiti, iyonononj mono laligonj ii iibuya. Daenj yonononj kania wala mende moma tompinj laligogiti, iyonononj mono laligonj ii moma asariwuya.”

²² P Gawonj kaanjonj somonjonj nonotiwaajonj mono kamanj so onoononj kamambaaonj amamaanj laligowe. Kianj.

Poolnonj Room kemambaa arenja ano.

²³ Kaanj laligoweto, liligonj uukuuku gawonj mutuya menj gomanj kuuya moma ononjonj, iikanonj ii medaboronj laligowe. Uuwaa gawonj mutuya memanjatiwaa gomanja ii kamanj kokaamba mombo mende eja. Kaanagadeen onj injiimambaa siinja moma laligowe gbani mamaga tegoro. ²⁴ Kawaajonj kantri qata Spein kemañati, iikawaa gematanonj mono onoononj kamambaa arenja ama injiimambaaonj jejeromongromonj ama kokaenj mojenj: Injiima onowo korisoro ama boronja monj ainjolonj rabe ilaaj nonji saanonj kana toroqen Spein kemañaj.

²⁵ °Kaenj mojentonj, kamanj kokaamba Jerusalem sitiwaa kanageso soraaya nanjonj onombonjatiwaajonj iikanonj kemañaj. Iikanonj kemagonj onoononj kemañaj. ²⁶ Masedonia ano Akaia prowins woi yoroo uumeleenj kanageso tuunja tuunja yonononj mono Jerusalem sitiwaa ejemba soraaya ilaaj onombombaa qaa somonjgogi. Anutuwaaw ejemba soraaya wanaya laligojuti, mono iyonoojonj qaa somonjonj nandunj mamaga somata ama mindirigi ii menjgo kema onomanja.

²⁷ °Kaenj ambombaa uukorisoroaya moma qaa somonjonj kulukulululu nandunj somata ii anji. Kaenj ambutiwaa tosa enj onono anji saanonj sokonja. Anutunonj Juuda kanageso kotuegonj nonomambaa qaaya jero ero kotumotue iikanonj waba kantria kantria sokoma qagianonj uro laligoju. Kawaajonj waba kantri onoononj tosa ero kitia meleema kalengianonj Juuda kanagesowaa wanaya ilaaj ononjgi sokonja. ²⁸ Niinonj kalenj ii menj kema borogianonj ambe gawona iikanonj tegoro iikawaa gematanonj ii onomesaonj kusudeen onoononj kanj injiimago toroqen Spein kantrinonj kemañaj. ²⁹ Onoononj kemañati, kamanj iikanonj mono Kraistwaanonj kotumotue ii kuuya menj kanj onomanja. Kianj moma yagojenj.

° 15.21 Ais 52.15 P 15.22 Room 1.13 ° 15.25-26 1 Kor 16.1-4 ° 15.27 1 Kor 9.11

³⁰Oo uumeleen alauruna, niinon Pon Jiisas Kraistwo qokotaan nama kokaen uu kuun onjonjen: Uja Toroyanon jopagon nangon onjomakejiwaa so mono noojon Anutu qama koolin laligowu. Anjononkejenj, iikanon mono uujopagianon ilaan noma laligowu.

³¹Judia prowinsnon kema ejemba Kraistwaajon yangisen amakejuti, iyonoo borogianon umambotiwaajon mono Anutuwaa qama kooligi sopa somonjon nonaga. Kaanagadeen nandun kalen somata menj Jerusalem kema ejemba soraaya yonoo borogianon ambe sokono siina mobutiwaajon mono qama koolin laligowu. ³²Kaen qama kooligi Anutunon siin kaen moji een, niinon mono korisoro qaganon onjonon kan onowo ainjolon rama keraqeeangon qen nongi laligomana. ³³Luae Toya Anutu iinon mono kuuya onowo namba. Qaa ii onanon.

Yeizozo qaa tetegoya

16 ¹Alanana Fiibi (Foibe) iinon Senkria uumeleen kanagesowaa gawon meme embaga koloaja. Iinon Room onjonon kawaati, ii kala kan kombutiwaajon mono qisin onoma borogianon anjen. ²Iinon ejemba mamaga ano nii kaanagadeen ilaan nonoma laligoro. Kawaajon Anutuwaa ejemba soraayanon alaurunana koma horon onjomakejonj, iikawaa so Fiibinon karo ii mono Pombaa qatanon qama koolin koma horon mubu. Onjonon kan iwoi mombaajon amamaaro iikawaa so mono ilaan mubu.

³Loembawoi Prisila ano Akwila Kraist Jiisaswo nanjaoti, nejawoina ii mono noonon yeizozona jegi mobao. ⁴Yoronon mono noojon ama laaligogara qeleema komuwaotiwaajon koloori. Niinonadeen mende mepeseen oronjento, kantri tosianon uumeleen kanageso tuuna tuuna yonjonon mono kaanagadeen yorojon dangisen jenkeju.

⁵Uumeleen kanageso mirigaranon ajoronkejuti, ii mono kaanagadeen noonon yeizozona jegi mobu. Eisia prowinsnon gawon mewe hona mutuyanon kolooro Epainetus iinon uuta meleema Kraistwaa buja kolooroti, wombo alana ii mono noonon yeizozona jegi moba. ⁶Marianon onjonon ama gawon somata menj laligoroti, iwaajon mono noonon yeizozona jegi moba. ⁷Andronikus ano Junias tinitosawoina yoronon wala Kraistwaanon qokotaari niinon yoro gemagaranon uuna meleembe iikawaa gematanon niwo kapuare mirinon laligonin. Aposol yonjonon oroojon mogi batugianon uuta koloojao. Ii mono noonon yeizozona jegi mobao.

⁸Wombo alana Ampliatus Pombo nanji, iwaajon mono noonon yeizozona jegi moba. ⁹Nejanana Urbanus Kraistwo nanji ano wombo alana Stakis yorojonon mono noonon yeizozona jegi mobao. ¹⁰Apeles

* 16.3 Apo 18.2

Anutunonj anjgobato muro sokono Kraistwo qokotaan nanji, iwaajonj mono noononj yeizozona jegi moba. Aristobuluswo miri motoonj laligojuti, iyonoojonj mono noononj yeizozona jegi mobu. ¹¹Tinitosana Herodion iwaajonj mono noononj yeizozona jegi moba. Narsisuswo Pombo qokotaan miri motoonggo laligojuti, iyonoojonj mono noononj yeizozona jegi mobu.

¹²Trifina ano Trifosa emba woi yorononj gawonj somata mej Pombo nanjaoti, iyorojonj mono noononj yeizozona jegi mobao. Wombo emba alana Persis iinonj Pombaajonj gawonj somata qatawo mej laligoji, iwaajonj mono noononj yeizozona jegi moba. ¹³'Rufus iinonj Pombaa gawonj awaa totoonj menjkeji ano iwaa nemuŋa kambaŋ so nii kaanjiadeenj meria kaanja kalaŋ koma noma laligoroti, iyorojonj mono noononj yeizozona jegi mobao.

¹⁴Asinjkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas ano uumeleenj ala tosaanja yonowoo nama laligojuti, iyonoojonj mono noononj yeizozona jegi mobu. ¹⁵Filologus, Julia, Nereus naanjawo ano Olimpaa ano ejemba soraaya tosaanja kuuya yonowoo laligojuti, iyonoojonj mono noononj yeizozona jegi mobu.

¹⁶Uumeleenj alaurunana yonoo batugianonj mono anjonj aonj newogia kososoonj jolonjgia jenj laligowu. Kraistwaa uumeleenj kana-geso kuuya yonononj mono yeizozogia anji onoononj kaja. Kiaŋ.

Qambaŋmambaŋ qaa tetegoya

¹⁷Oo uumeleenj alauruna, niinonj uugia kokaen kuuj injjojenj: Ejemba tosanonj uu mendemendeenj koloowaatiwaajonj wanj qenkejuti, iyonoojonj mono galej menj aonj laligowu. Uumotoongowaa silia awaa kuma onjonji mojuto, qaa ii qotogonj kesa-awaraŋ qaa tosaanja kanonj uugia kuugi boliro osinj kamaankeju. Ejemba kaanja ii mono onjomesaonj korikori laligowu.

¹⁸Ejemba kaanjanonj mono ananaa Ponjana Kraistwaanonj gawonj mende menjkejuto, iyanjgiaa siingiaa so koloowaatiwaajonj tompe jenj iyanjgia welenj qen aonkeju. Kele qaa awaa awaa aijnawo jenj ejemba gbinjgbaonjgia qaa yonoo uugia kuuj tiligonj onjmakeju.

¹⁹Onj Oligaa Buŋa tenj koma otaankejuti, qaa ii kuuya nonoo gejanananonj kemero mojonj. Kawaajonj niinonj onjoojonj ama honombononja qaa aisoonkejenj. Kaen anjento, onj kokaen ama laligowutiwaajonj mojenj: Mono bologa ambombaajonj momakootogia mesaogi kamaawaa. Awaa ambombaajonj momakootogia ii mono pondan koma gbiliŋ menj somariiwu. ²⁰Luae Toya Anutu iinonj mono Satan uulanjawo rinjanjgoro onjoo baagianonj kamaaro otokorianj maama aisoon laligowu.

Ponjana Jiisaswaa kalenjmorianjanonj mono onjowo ewa.

¹ 16.13 Maak 15.21

²¹ “Noo neņana Timoti iinonj mono yeizozoya ano oņoononj kaja. Noo tinitosauruna Lusius, Jeison ano Soosipater yonononj kaanagadeen yeizozogia anņi oņoononj kaja.

²² Tertius niinonj Poolwaa qaaya moma tere koi oojenņi, niinonj kaanagadeen Pombo nama yeizozona ambe oņoononj kaja.

²³ ^vGaiusunonj miria jeņ tegoro laligowe uumeleen kanageso kuuya yonononj kaanagadeen koi kaņ ajoroogi nene ainjolonj ama nonomakeji, iinonj mono yeizozoya ano oņoononj kaja. Erastus iinonj siti poņ qerewenņaa ofis uutanonj takis monenj galenj komakeji ano uumeleen alanana Kwartus yorononj mono yeizozogara ani oņoononj kaja.

²⁴ Poņnana Jiisas Kraistwaa kalenņmoriananonj mono oņowo ewa. Qaa ii oņanonj.

Poņ mepeseenj kokaenj qama kooliņkejenj:

²⁵ Oligaa Buņa qaa hoņa ii monowaa monoyanonņga laligonj kougiti, iikanonj aasangoyanonj ero. Kaenj ero Jiisasnonj kamaanj ninisaama jeņ asariro moma jeņ seiņkejenj. Buņa qaa kawaa so Anutunonj mono kotiinj momalaarigia meņ kotiiro saanonj zeņ nama kotiiwu. Kawaaajonj anana mono Anutuwaa qabuņaya mepeseeniņ seiņkebaa.

²⁶ Wala Buņa qaa oņanonj aasangoyanonj eņ kouroto, kambaņ kokaamba gejatootoo ejemba tere oogita ejiwaa so mono asuganonj asugiro. Anutunonj kambaņ so laligonj kouma tetegoya qaa laligonj ubaati, iinonj ejemba tuuņ tuuņ anana uunana meleema Buņa qaa moma laariņ teņ koma laligowombaajonj moja. Kawaaajonj gawonj kokaenj mewombaajonj jeņ kotonj nonono, “Oņo mono kema gomaņ so liligonj Buņa qaa jeņ asariņ laligowu.” Qaa iikawaa so nonononj Buņa qaa ii ejemba tuuņ kuuya mobutiwaaajonj jeņ asariņ laligoniņ.

²⁷ Anutu iyaņodeenj momakooto Toya kolooji, anana mono Jiisas Kraistwaa qatanonj iwaa qabuņaya mepeseeniņ kambaņ tetegoya qaa akadamuyawo eņ uma ewaa. Qaa ii oņanonj.

^u 16.21 Apo 16.1 ^v 16.23 Apo 19.29; 1 Kor 1.14; 2 Tim 4.20

Korint Tere 1

Poolnoŋ Korint yoŋoo Tere mutuya ano.

Jeŋ-asa-asari

Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ liligoro indiŋa woi kolooro Griik siti Korint kanon keno. Korint ii Akaia prowinswaa siti waŋa. Kawaa sunduya ii (Apo 18.1-6) iima weeŋgowu. Kambaŋ kanon Korint ii siti somata qatawo. Bisnisgia kania kania mamaga ama meŋkegi. Korint yoŋonoŋ tando lopioŋ ano beŋ kania kania waegia meŋ mepeseŋ laligogi. Aaŋgolegia kania kania ama aisoŋkegi. Mamaganon serowiliŋ ama laligogi.

Tere koi kokaembaajoŋ ooro: Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ liligoro indiŋa karoon kolooro Efesus sitinoŋ laligoro tosiانوŋ Korintnoŋga kaŋ batugianoŋ lombo kolooroti, iikawaa bujuya ijogi moro. Lombo tosaana kokaen: Uumeleŋ tuuŋ yoŋonoŋ deema siŋserereŋ qeŋ laligogi (1.10–4.21), serowiliŋ laŋ amakegi (5.1-13), loemba laaligowaa kanianoŋ sooro (Boŋ 7), tando lopiombaa bao newombaa niinoŋgiinoŋ amakegi (Boŋ 8), samoŋ toroya newombaa eŋkalolon amakegi (11.17-34), zioz laaligowaa areŋ mende otaŋ ilinoŋ kooson laligogi, kantri tosiaa qaaya qaaya jena jewe ama jeŋkegi (12–14). Tosianoŋ qaa kokaen jeŋkegi: “Komugiti, iyoŋonoŋ mombo mende waabuya.” (15.12-33) Korint yoŋonoŋ tere moŋ kaŋagadeeŋ oogi Poolwaanon karoti, iikanon qiqisi tosaana ama mug, (ii 7.1, 8.1, 12.1, 16.1 iikanon weeŋgowa).

Poolnoŋ qiqisigia ii meleema lombogiaa qambaŋmambaŋ qaa oŋoma tere koi ooro. Uujopawaa qaa (Boŋ 13 ii awaa soro. Kanageŋ aŋo Korint kema injimambaa qaaya jeŋ ooro (16.5-7).

Buk kokawaa bakaya waŋa 8 ii kokaen:

Jeŋ-asa-asari qaa 1.19

Deema tuuŋa tuuŋa laligogi 1.10–4.21

Serowiliŋ ano loemba laaligo 5.1–7.40

Uumeleembaa ano uumeleembaa gadokopa laaligo 8.1–11.1

Uumeleŋ laaligo ano mepemepese areŋ 11.2–14.40

Kraist ano kuuya anana koomunonŋa waabonŋa 15.1-58

Judia uumeleen tuuj yojoojon nanduj anji 16.1-4
Poolwaa arena ano yeizozo qaaya tetegoya 16.5-24

1 ¹ Kraist Jiisasnoj Pool nii noono Anutuwaa jetaa so wasiwasi eja aposol koloojen. Niinonj uumeleenj alana Soostenes iwo rajo.

² Anutuwaanonj kanageso Korint sitinonj laligojuti, niinonj ojowo Buja qaa aminj mobombaajon kajen. Kraist Jiisasnoj onjo onjono iwo qokotaagi tak kotonj onjono soraaya koloaju. Kaangadeen ejemba daen yojononj balonj so Pojnana Jiisas Kraistwaa qata qama qama kooligi ii ano nono kaangadeen ponj koma nonomakeji, mono kuuya ojoojonj Buja Tere koi oojo.

³ Anutu Manjana ano Ponj Jiisas Kraist yorononj mono kalenmorianj onjoni luaenonj laligowu. Kiaj.

Poolnonj Korint yojoojonj Anutu kokaenj mepeseaja:

⁴ Onjo Kraist Jiisaswo qokotaaj nanji Anutunonj kalenmorianja onjototi, iikawaajonj mono kambanj so onjoojonj Anutuna dangisenj jenj mepeseenkejen. ⁵ Onjo Kraistwo qokotaaj nanji gawonj memewaa momo kalena kelemalelenj onjono momo kania kania buja qen aonj saanonj Buja qaawaa kania kuuya jenkeju.

⁶ Nono Kraistwaa kania nangonj jeninj qaa iikawaa hojanonj koloonj kotiuro nanjutiwaa so momo kalen kuuya ii onjono. Kawaajonj Anutu mepeseenkejen. ⁷ Kawaajonj gawonj memewaa momo kalen mombaajonj mende amamaanj nama Pojnana Jiisas Kraistnoj mombo asugiwaatiwaaonj mambomakeju.

⁸ Pojnana Jiisas Kraistnoj menj kotiinj onjoma kambanj tetegoyanonj asuganonj asugiwaati, kambanj iikanonj onjo solanja koloonj qaagia qaa nama ii iibuya. ⁹ Anutunonj qaaya tororo otaanj ilaanj onjomakebaa. Iinonj onjo iyanjaa Meria Jiisas Kraist Pojnanawo toroqenj laligowutiwaaonj onjono. Kiaj.

Korint kanagesononj deema tuunja tuunja nanju.

¹⁰ Oo uumeleenj alauruna, niinonj Pojnana Jiisas Kraistwaa qatanonj kokaenj uukuukuu menj onjonjen: Onjo mono korebore uumo-toonjo ama batugianonj deendenj mende ama laligowuto, uugia kululuugi motoonjo kolooro momo motoonjo otaanj laligowu. ¹¹ Oo uumeleenj alauruna, onjo batugianonj angowowo mamaga ama laligojuti, iikawaa buju qaaya ii emba Kloewaa sumanjuruta tosianonj nijogi.

¹² ^b Kokaembaajona ii jejen: Onjooononga tosianonj kokaenj jenkeju, “Nonononj Poolwaanonj qaa otaanjkejonj.” Tosianonj “Nonononj

^a 1.2 Apo 18.1 ^b 1.12 Apo 18.24

Apoloswaanon qaa otaankejon,” jenkeju. Toroqen tosonian kokaen jenkeju, “Nononon Piitowaanon qaa otaankejon.” Dujanon mombo tosonian kokaen jenkeju, “Nononon Kraistwaanon qaa otaankejon.”
 13 Kraistnon juma mamaga kolooro me? Pool niinon mono onjoon ama maripoonon komuwe me? Pool noo qananon oomulu men onjongi me? Kaen moma soowubo?

14^c Niinon onjoonoga Gaius ano Krispus oomulu men orombeto, tosaana ii mende men onjombetiwaajon “Anutu dangisen!” jejen.

15 Kawaajon “Poolwaa qatanon oomulu men nononggi,” mojon qaa omaya kaen jewabo.

16^d Oo onanon, Stefanas ano iwaa sumanjuruta ii kaanagadeen oomulu men onjombeto, iyonoo gemagianon mon oomulu men mube me qaago, ii tororo mende mojen. 17 Kraistnon nii ejemba oomulu men onjomambaajon ama mende wasin nonoto, Oligaa Buja jen seimambaajon nijoro kema kankejen. Kraistnon ananaajon ama maripoonon komuroti, gawon iikawaa esujanon kamaan omaya koloowabo. Kawaajon Buja qaa ii balon ejawaa momakotoo qaganon lan mende jenkejen. Kia.

Kraistnon Anutuwaa ku-usuŋa ano momo areŋa ninisaano.

18 Ejemba gere siawaa buja koloowuti, iyononon maripoonaa Buja qaaya moma iikawaajon mogi uugia qaa yonoo qaa taniŋaan kolooja. Kaen koloojato, Siwewaa buja koloojoni, nonoojon qaa iikanon mono Anutuwaa ku-usuŋa ninisaano momakejon. 19^e Iikawaa qaaya Buja Terenon kokaen oogita eja,

“Niinon momo ejemba yonoo momakootogia kondeembe soowaa.

‘Moma asariŋ yagonkejon,’ jenkejuti, iyonoo momogia mono men soowe zololonon omaya koloowaa.”

20^f Momakotoo ejemba hoŋa ii dakanon laligoju? Buk weenonon momowaa kania mokoloogiti, ii dakanon? Balonon jenonkooliwaa boi koloon qaa mejenqeleema jenkejuti, ii mono onanon qagiawo koloaju me? Balonon momakotoo somata eji, Anutunon mono iyonoo momogia men mokokowiro uugia qaa taniaan kolooja. Qaa ii onja.

21 Anutunon iyanŋaa momakootoyaa so namonon laaligowaa areŋa anoto, ejembanon iyanŋiaa momakootogia nanon iikaana kanon Anutuwaa kania moma kotowombaajon amamaan tompin laligogi. Amamaan laligon Kraistnon maripoonon komuroti, iikawaajon “Uugia qaa yonoo qaaga!” jegito, Anutunon Buja qaa ii nononon jen seiwonawaajon ninijoro. Ii jen asariniŋ daen yononon uugia meleema moma laariwuti, ii donhamo qen onjomambaajon moro sokono. 22 Juuda yononon aiwese

^c 1.14 Apo 18.8; 19.29; Room 16.23 ^d 1.16 1 Kor 16.15 ^e 1.19 Ais 29.14

^f 1.20 Job 12.17; Ais 19.12; 33.18; 44.25

anġoleto asugiwutiwaajon kaparanj komakejuto, Griik kantri yononon momakootogianonj somariwaatiwaajon moma janjarinj riinjkeju.

²³ Ii janjarinj riinjkejuto, nonononj Kraist maripoononj qegi komurotiwaa Buṇa qaaya jeṇ seiṇkejonj. Juuda yonononj qaa ii mogi uugia boliro iikanonj osinj uugia mende meleemakeju. Waba kantri yonononj iikawaajonj mogi qaa motoya kolooja.

²⁴ Mamaganonj kaenj romonjgojuto, Anutunonj nonoono uunana meleeninj, Kraistnonj mono nonoojonj Anutuwaa momakootoya ninisaama iyaṇo Anutuwaa ku-usuṇa koloonj nonoma nanja. Juuda me kantri tosaṇa koloojonj, ii kileṇ Kraistwo qokotaṇj nama motoonjo koloojonj.

²⁵ Ejemba ananaa momakootonana ano esunana ii kamaṇqeqeta. Anutunonj uuta qaa koloonagati eeṇ, iikanonj mono kileṇ ejemba momakootonana uuguj uuta somata koloonaga. Anutunonj looloria koloonagati eeṇ, iikanonj mono kileṇ ejemba esunana uuguj kotakota tootoṇ koloonaga.

²⁶ Uumeleṇj alauruna, oṇoṇgiaa kanagia nomaṇj ero Anutunonj oṇoonoti, mono ii romonjgowu? Oṇo mamaganonj balombaa momakooto somata mende meṇ laligogi. Mamaganonj ku-usuṇj qaganonj esuhinagiawo mende laligogi. Maṇjurugia mamaganonj qabuṇagiawo mende laligogi.

²⁷ Kaenj qaagoto, balonj ejembanonj oṇoojonj mogi uugia qaa ejemba omaya koloojuti, Anutunonj mono oṇo iikaṇja meweṇṇonj oṇono. Balombaa momo ejemba geria ii gamu qeṇ oṇono. Balonj ejembanonj oṇoojonj mogi looloria koloojuti, Anutunonj mono oṇo iikaṇja meweṇṇonj oṇono. Balombaa ku-usuṇj ejemba geria ii gamu qeṇ oṇono.

²⁸ Balonj ejembanonj jejewili ama oṇoma kanagiaajonj mogi kamaṇqeqeta koloojuti, Anutunonj mono oṇo iikaṇja meweṇṇonj oṇono. Balonj ejemba yonoo jaagianonj somata koloojuti, iyonoo qabuṇagia meṇ kamaṇj ano qaombaatiwaajonj kamakamaata koloojuti, mono ii meweṇṇonj oṇono.

²⁹ Moṇnonj Anutuwaajonj jaasewananonj selia meṇ ubabotiwaajonj mono kaenj meweṇṇonj oṇono. ³⁰ Anutunonj nemuṇj koma oṇoma uṇuano Kraist Jiisawo qokotaṇj laligonj kotiinjkeju. Iinonj Anutuwaajonj momakootoya qaita moṇ ninisaano momakejonj. Kraistnonj downenana meṇ qaanana jeṇ tegoro solananinj laligojonj ano tak kotonj nonono soraaya koloojonj.

³¹ Buṇa Terenonj qaa moṇ kokaenj oogita eja, “Moṇnonj selia meṇ ubaati, iinonj mono Poṇj moma mujiwaajonj ama selia meṇ uba.” Qaa iikawaa so aninj sokombaa. Kiaṇ.

Kraist maripoononj komurotiwaa qaaya jewe.

2 ¹ Uumeleṇj alauruna, niinonj oṇoononj kaṇ Anutuwaajonj kania naṇṇonj jeṇ asarinj oṇombeti, ii qaana naṇj siṇsiṇjawo koloowaatiwaajonj

§ 1.31 Jer 9.24

mende jeŋ laligowe me balombaa momakooto uuta qendeema iikanon selenamende meŋ uma laligowe. ²Niinon onoo batugianon momo morota kuuya goraayanon ama Jiisas Kraistwaa qaaya ano maripoonon komurotiwaa kania iikayadeen moma koton ii jeŋ seimambaajon qaa somonjowe.

³Qaa kaen somonjon onoonon kaweti, kamban iikanon eja looloria koloon jenena mamaga ororo keena moma laligowe. ⁴Niinon Buŋa qaa jeŋ asariŋ onombeti, ii momakooto somataa kele qaa kanon mende injijon laligowe. Ii qaagoto, Uŋa Toroyanon sololoon onono esunmumuyanon uugianon inaawaatiwaaajon kaparan koma qaa injijon laligowe. ⁵Balon ejembawaa momakootogianon qaagoto, Anutuwaa ku-usunjanon nemun koma onono moma laariwutiwaaajon kaparan koma laligowe. Kiaŋ.

Uŋa Toroyaanon momakooto ii qaita moŋ.

⁶Niinon kileŋ uumeleen alauruna akadamugiawo laligojuti, iyonoo batugianon rabe Anutuwaa momakootoya keemeya ii saanon amin momakejon. Balombaa momakootoyaga mende amin momakejon. Balona balona galeŋ koma onoma laligogi ku-usunjanon qaombaati, iyonoo momakootogia ii kaanagadeen mende amin momakejon.

⁷Ii qaagoto, Anutuwaa momakooto aasangoya mono ii amin momakejon. Anutonon Siwe namo mende mokoloon orono iikanon waladeen areŋa kokaen ama somongoro, “Ejembanon kanagen koloon akadamu mokoloowutiwaaajon mono momakootona qaita moŋ ii injisaamaŋa.” Kaen jeŋ ii aasangoyanon ano ero. ⁸Balombaa eja poŋa poŋa laligon kougiti, iyonoononga moŋnon momakooto ii mende moma koto. Ii moma kotowuyagati een, Poŋnana asamararaŋawo ii maripoonon mende qegi komunaga. ⁹Momakooto qaita moŋ kawaajon qaa kokaen oogita eja,

“Moŋnon iwoi ii jaa gejianon mende iima moro. Iikawaa momoyanon mombaa uutanon mende kolooro moroto, ejemba Anutu uugianon jopagon munkejuti, iyonoojon ii mono mozonjon anota eja.”

¹⁰Balon ejemba iwoi ii mende moma titou laligogito, Anutonon ii mono Uŋaya wasiro nonoojon ninisaano moniŋ. Iinon qaa kuuyaa kania moŋgama mokolonkeja. Anutuwaa momo keemeya kaanagadeen modaboroji, iinon mono ii sololoon nonono moniŋ.

¹¹Mombaa uuta moŋnon mende moja. Uutaa uŋaya iinondeen mono ii moma yagoja. Kaanjadeen Anutuwaa uuta ii moŋnon mende mojata, Anutu iyanŋaa Uŋa Toroya iinondeen ii moma yagoja. ¹²Nononon balombaa nanamemeŋ bologaa omeya moŋ mende buŋa qeŋ aoninto,

^h 2.3 Apo 18.9 ⁱ 2.9 Ais 64.4

Anutunonj iwoi kalej nononoti, iikawaa kania mobombaajonj mono iyanjaa Uņaya wasiro uunananonj kemerota laligojonj.

¹³Iikawaa kania keemeya ii ajoroonj amiņj momakejonj. Balonj ejembanonj momakootogiaa qaganonj qaa kuma nononji iikawaa so ii mende amiņj momakejonj. Kaenj qaagoto, Uņa Toroyanonj qaa kuma nononoti, iikawaa so mono uuwaa qaa honja gosiniņ sololoonj nonono jenj asariņkejonj. ¹⁴Uņa Toroyanonj sololoonj nonono qaa ii kaenj gosijonj eeņ, kania mono mokoloonj moma asariwoņatiwaa so kolooja. Kawaajonj Uņa Toroyanonj daenj yoņoo uugianonj mende laligoro eeņ laņ laligojuti, iyoņononj Anutu Uņayaa buņa ii moma aņgoņj kombombaajonj amamaaņkeju. Yoņononj Buņa iikawaajonj mogi qaa motoya kaaņa kolooro kania moma asariwombaajonj amamaaju.

¹⁵Yoņononj amamaajuto, Uņa Toroyanonj sololoonj nononji eeņ, mono qaa kuuyaa kania gosiņ jenj tegowoņatiwaa so koloojonj. Kaenj koloojonto, uumeleenj ejemba mombaa kania ii balonj ejemba kuuyanonj tororo jenj tegowombaajonj amamaaņkeju. ¹⁶Iikawaa kania ii Buņa Terenonj kokaenj oogita eja,

“Pombaa uumomoya ii eja moņnonj moņ mende moro.

Kawaajonj moņnonj ii qambaņmambaņ mubaatiwaa so qaago.”
Moņnonj ii mende moroto, nonononj Kraistwaa uumomoya meņ laligojonj. Kianj.

Anutuwaa gawonj meme ejemba

3 ¹Oo uumeleenj alauruna, oņo naamade kaaņa Kraistwo qokotaaņ naņgi. Kawaajonj niinonj oņo balombaa nanamemenj metetereņkejutiwaa tani Buņa qaa jenj asariņ oņoma batugianonj laligowe. Uņa Toroyanonj sololoonj oņono laligojutiwaa tani kaaņa iņijomambaajonj amamaaņ laligowe. ²^kNiinonj qaa moma asariwutiwaa so aju apuya kaaņa uņuaņiņ laligowe. Nene honja nenetaa so mende koloogitiwaaajonj qaakeemeyaii mende oņombe. Kambaņ iikanonj nene honja newombaa amamaagi ano kambaņ kokaamba kaaņagadeenj ii saanonj mende neņkeju.

³Oņo toroqenj balombaa nanamemenj bologa metetereņ laligoju. Oņo uugianonj uunonj junjuņ moma aņgowowo ama qaa jejegianonj nuuguna guuguwe amakeju. Kaenj aņgi uu selewaa siingia kombombaņa bologanonj galenj koma oņono uumeleembaa gadokopa ejemba omaya yoņoo tanigiaenj kolooņkeju. ⁴^lTosaaņa oņononj kokaenj jenkeju, “Nono Poolwaanonj qaa otaaņkejonj.” Tosianonj kokaenj jenkeju, “Nono Apoloswaanonj qaa otaaņkejonj.” Kaenj kaenj jenj mono balonj ejemba omaya kolooņkejutiwaa tani kaaņa laligoju.

^j 2.16 Ais 40.13 ^k 3.2 Hib 5.12-13 ^l 3.4 1 Kor 1.12

⁵ Apolosnoj moroga koloaja ano Pool niinonj moroga koloojen? Norononj mono Anutuwaaw gawonja menj laligojo. Pojononj noroojonj gawonj aja aja noronoti, iikawaa so ilaanj onjoni uugia meleema Poj moma laarij laligoju.

⁶ Niinonj kota komowe Apolosnoj apu menj kaj iikanonj maaroto, Anutunonj mono kondooro toomorianj kolooro. ⁷ Kawaajonj komoroti, iinonj qatawo mende koloaja. Apu maaroti, iinonj kaanagadeej qatawo mende koloojato, Anutunonj kotuegoro toomorianja kouma somariinjkejuti, iinondeej mono qabuajawo koloaja. ⁸ Kaen koloojato, komomakejenj ano apu maamakeji, norononj mono so motoonjo koloajo. Motoonjo koloojoto, ii kilenj tawanara ii mono gawonara menkejotiwaa so aja aja mewota.

⁹ Norononj Anutuwaaw gawombaa nejawoita koloonj iwo gawonj menkejo. Onoo uugia ii Anutuwaanonj molalej kaanja kolooro komakoomo gawonja kanonj menkeja. Anutunonj miri kaanja uugia inaanj mindirij onono kotiiw waamakeju. ¹⁰ Anutunonj kalenmorianj nonoti, niinonj iikawaa so miri memewaa momo eja kaanja koloonj Anutuwaaw tando kombombanja uugianonj kuuj komowe mojononj iikawaa qaganonj miri menkeja. Saanonj menkejato, motomotoonj nonononj miriwaa gawonja awaagadeej mewonjatiwaa so koloojonj. Iima kotonj mewonjatiwaaonj mono jaa galej menj aowonja. ¹¹ Uuwaa tandoya ii Jiisas Kraist. Niinonj ii mono uugianonj komowe mojononj momalaariwaa tando monj mokoloomambaajonj amamaawaa.

¹² Tando motoonjo koloojato, iikawaa qaganonj tosanonj mirigia goul silwanonj me jamo hongiwaw tosaanja kanonj menkeju. Tosianonj mirigia gere kasanonj, towo boonj sejanonj me ganonj menkeju. Silinana kaen me kaen nama menkejoni eenj, ¹³ uuwaa gawonanaa honjanonj mono iyanja iyanja asuganonj asugiwaa. Pojononj kambananonj kaj kuuro iikanonj mono miri merotiwaa esuya luluumbaa. Miri esunananonj mono Anutuwaaw gere bolananonj asugiro jenj kamaaro honjanonj asuganonj iibombaa so koloowaa. Gere iikanonj mono motomotoonj nonoo mirinanaa tania honja ii angotetenonj ama gosiwaa.

¹⁴ Gerenonj jenj miri kuuya gosij onono megij hongianonj kotiiw nambuyati eenj, iyonononj mono gawonjgiaa tawaya buja qenj aowuya. ¹⁵ Tosianonj mirigia megij hongianonj jenj kamaawuti eenj, iyonononj mono tawa qaagoto, tiwitiwilaa mokoloowuya. Ii mokoloowuyato, iyanjio kilenj Siwewaa bujaya laligowuya. Gere bolanonj jenj onjooro iikawaa tani uuguwombaaonj janjarij riiw kok konji Anutunonj metogonj onono Siwenonj ubuya.

^m 3.6 Apo 18.4-11, 24-28

¹⁶ "Oŋoanġio Anutuwaā Buŋa jigo (tempel) koloogi Anutuwaā Uŋayanonj uugianonj laligoji, ii moju me qaago? ¹⁷ Anutuwaā Buŋa jigoya ii kowoga kolooji, iikawaa so oŋononj soraaya koloou. Kawaajonj moŋnonj Anutuwaā jigo meŋ boliji eeŋ, Anutononj mono iyaŋa meŋ bolij mubaa.

¹⁸ Moŋnonj aŋaa balonj momoya otaanj tiligonj aowabo. Oŋoo batugianonj moŋnonj iyaŋaajonj moro "Balombaa momakooto uuta meŋ laligojen," jeji eeŋ, iinonj mono wala uuta qaa koloonj iikaanja kanonj momakooto hoŋa mokolonaga.

¹⁹ "Anutononj balombaa momakooto uuta iikawaajonj moro uugia qaa yoŋoo qaaga koloou. Iikawaa qaaya Buŋa Terenonj kokaenj oogita eja, "Anutononj momakooto uuta meŋ laligojuti, ii gbadoonj oŋono iyaŋgiaa momo aingianonj sipasipa koma osiwuya." ²⁰ "Kawaa qaaya moŋ ii kokaenj eja, "Poŋnonj momakooto ejemba yoŋoo momo areŋgiaajonj moro omaya koloou." ²¹ Kawaajonj oŋoononjga moŋnonj mono ejemba nonoojonj ama selia meŋ ubabo. Kuuya nonononj mono oŋoo buŋaga kolooujonj.

²² Pool, Apolos, Piito^q nonononj mono oŋoo buŋaga kolooujonj. Ejemba balonj so laligojonj, nonononj mono kuuya oŋoo buŋa kolooujonj. Kawaajonj saanonj qaa ii me ii gosij meŋ iikaanja kanonj laaligogia laligowuya ano koomugia komuwuya. Kambanj kokaamba laligojonj, kuuya nonononj mono oŋoo buŋa kolooujonj ano kanagenj gawonj meme ejemba laligowuyati, iyoŋononj mono kaanagadeen oŋoo buŋa koloowuya. ²³ Kaenj koloonj oŋonjonjto, oŋononj Kraistwaa buŋa koloogi Kraistnonj Anutuwaā buŋa koloouja. Kiaŋ.

Nono Kraistwaa aposoluruta kolooujonj.

4 ¹ Kawaajonj ejemba kuuyanonj mono nonoojonj kokaenj mogi sokombaa: Kraistnonj jeŋ kotonj oŋono gawonja meŋkeju. Anutononj qaaya aasangoya nonono buŋanana kolooro galeŋ komakejonj. Nonononj miri galeŋaa tani kaanja kolooujonj. ² Galeŋ yoŋoo togianonj miri iwoiya galeŋ kombutiwaajonj borogianonj anji, iinonj mono qaa waŋa kokaenj kaparanj koma jeŋ kotonj oŋomakeja, "Gawonja mono meteqetetaŋa qaa nama pondan meŋ laligowu. Membiriqembiri mende ambu. Kaenj mokolonj oŋombe sokombaa." ³ Korint oŋononj me balombaa qaa jake mombaa galeŋanonj nii gosij jeŋ tegonj nombuyagati eeŋ, niinonj mono qaa iikawaajonj mobe kamaanqegeta totonj koloouja. Neeno kaanagadeen neenaa qaana mende jeŋ tegojen. ⁴ Uuna gosij qaa moŋ mende mobe meŋ bimoonj nonjato, iikawaajonj kileŋ solanja mende kolooujonj. Ejembanonj qaagoto, Poŋnonj mono noo qaana gosij jeŋ tegonj nomakeja.

⁵ Kawaajonj oŋo mono kambanj kokaamba mombaa qaaya moŋ ii mende jeŋ tegowu. Poŋnonj kambanja ano kanj kuuwaatiwaajonj mono

ⁿ 3.16 1 Kor 6.19; 2 Kor 6.16 ^o 3.19 Job 5.13 ^p 3.20 Ond 94.11 ^q 3.22 Piito qata moŋ Siifas

mambombu. Mamboma laligogi iikanonj kanj qaa iwoi mesanogogita eji, ii mono asasaganonj isaano asuganonj asugiwaa. Iinonj kanj ejemba uunana menj asariro nanamemenanaa kanianonj asuganonj asugiro iibaa. Nanamemenanaa kania iima motomotoonj gosinj nonono Anutunonj mono iikawaa so kambanj iikanonj mepeseen nononaga.

⁶Oo uumeleenj alauruna, onjo juma jaba-arambaranj ama lanj leelee aroņ qeņ nama utama aonjkeju. Kaenj laligowubotiwaajonj mono Apoloswo noro romonjgonj noroma onjoanġiaa aingia mesaonj qaa kokawaa kania moma kotowu, “Buņja qaa oogita eji, ii mono mende uuguwu.” Qaa ii moma kotogi uugianonj ero tenj koma qeangowutiwaajonj sundunara kaenj oojenj. Ii neena ano Apolos noroo kananara gosinj romonjgonj moma asariwutiwaajonj oojenj. Deendeenġianonj kaenj tegowaa.

⁷Balombaa iwoi monjonj mono mende menj letoma gono tosaanġa uņuugunj qaita monj koloonaga me qaago? Ii qaago. Iwoi kuuya enj gonji, ii mono Anutunonj kalenj gono buņja qeņ aona me qaago? Ii kalenġa buņja qeņ aonati eenj, mono naambaajonj kalenj ii qakooma selega eenj menj umakejanj? Ii mende sokonja.

⁸Iwoi kuuya menj laligowombaa siinġa mojuți, ii enj onjonđaboroja. Anutunonj Siwe kowianonġa kalenġa kalenġa maama onono simbawonjawo koloouju. Nonononj mende ilaanj onjoninġ onjoanġio kilenj momalaariwaa kinj ponj kaanġa koloouju. Onjoanġiaajonj kaenj romonjgonj aouju. Oo onjanonj onjo kinj koloogi sokonaga. Kaenj koloogi nonononj mono kaanġagadeenġ eja ponjgurugia koloonj onjo kooronġianonj saanonj motoonj selenana menj uma awelegonj aowonaga. Niinonj kaenj ambombaa siinġa mojenj.

⁹Niinonj kaenj mojentonj, ananaa kanianana iibe tani kokaenġ koloouja: Anutunonj aposol nono kuunj nonono ejemba jaagianonj kamaanġeqeta toonj koloonj laligojonj. Ejemba uņugi komuwutiwaajonj jenj tegogitiwaa tania asuganonj kema kaniņ lanj qama gamu qeņ nonomakeju. Iwoi ii-iita qaita monj kolooninġ balonj so yonġoo toya ano Siwe jakeya jakeya yonġoo ponj qerewenġa gajoba yonjononj mono jaagianonj niniima kotonj niniigigiinġkeju.

¹⁰“Kraistwaajonj nama uuta sooro laligoji,” noojonj kaenj jenġkeju, onjononj Kraistwo nama momo ejemba akadamiugiwawo kolooujutiwaa tani koloouju. Niinonj looloria kolooujentonj, onjononj “Ejemba kotiga kolooujonj,” jenġkeju. Ejembanonj onjo goda qeņ onjomakeju, noojonj mogi kamaaro jejewili ama nomakeju. ¹¹Kambanj koi kaanjanonj kaanġagadeenġ nembanenewaa komunġ apuwaajonj moma opo walaga junjuranġa mouma laligoninġ manjanonj lanj nunugi duņ mirinana qaa laligonj toroqenj kema kanġkejonj.

¹²^rAnanaa boronananonj seleqeqe gawonj menġkejonj. Ejembanonj lanj qasuaanġ nonomakeju, nonononj mono kotuegonj onjoma yonġoojonj

^r 4.12 Apo 18.3

gama koolinkejorj. Sisiwerowero ama nonomakejuto, nononoj mono ii moma mokosingorj kaparanj koma laligojorj. ¹³Uuqeqe qaa tokororjkota jerj nonomakejuto, nononoj mono gumbonjonjorj qaganorj sosooda meleemakejorj. Nononoj balombaa gojejera roŋaa kaŋa koloonij balorja balorja yorjonorj sisanana mej gema nunuŋkeju. Kaŋa laligorj kouma kambarj koi kaŋananorj kaerj toroqerj laligojorj.

¹⁴Gamu qerj oŋomambaajorj qaa koi mende oojento, wombo meraborauruna kaŋa mono qambanmambanŋia oŋomambaajorj mojerj.

¹⁵Momalaariwaa boi 10,000 yorjonorj Kraistwo qokotaerj kalanj koma kuma oŋombuyagati eerj, ii kilerj niinorj mono Kraist Jiisawo qokotaerj Oligaa Buŋa jerj asarij manŋia koloowe uugia meleenŋi. Kawaajorj manjurugia mamaga mende laligoju.

¹⁶Kawaajorj uugia kokaerj kuuj oŋonjerj: Niinorj sili amakejerj, iikawaa so oŋonorj mono noo silina ii otaerj laligowu. ¹⁷Niinorj silina Kraist Jiisawo qokotaerj ama mej balorja balorja liligorj uumeleerj kanageso so kuma oŋomakejerj, iikawaajorj mono duduuwubo. Niinorj kawaajorj ama wombo merana Timoti wasiwe oŋoonorj kawaa. Iinorj niwo pondarj laligorj Pombo qokotaerj nama karj kanana jerj koma gbilij oŋombaa.

¹⁸Oŋoononŋa tosia yorjonorj niinorj oŋoonorj mende kawenaga, kaŋa moma selegia mepeseerj jaba-arambarerj ama larj laligoju.

¹⁹Kaerj laligojuto, Pombaa siŋananorj noojorj “Kemba!” jewaati eerj, mono uulanawo oŋoonorj kamaŋa. Kamaŋati, kambarj iikanorj jaba-arambarerj ejemba yorjoo ku-usuŋgiaajorj qisij oŋombe jokoloogi momaŋa. Selegia mej uma qaa somasomata larj jenkejuti, ii niinorj mobe kamaanqegeta koloonkeja. ²⁰Anutuwaa bentotonj ii qaagadeerj jejetaa iwoiga qaagoto, hoŋa ii Anutuwaa ku-usuŋa. Iikanorj mono nemuŋ koma nononja.

²¹Kawaajorj uugia mende meleema larj laligowuyati eerj, niinorj mono koobij mej karj qaanorj oŋootimaŋa. Uugia meleembuti eerj, mono uubonjorj qaganorj uujopa ama oŋomambaajorj kamaŋa? Qaa woi ii gosij noojorj siingia nomaerj mojuti, ii mono moma gosij nijowu. Kiaŋ.

Moŋnonj serowilij anoti, ii mono batugianonŋa konjombu.

5 ¹Qaa moŋ kokaerj jegi noo gejananorj kemero: Tosianorj uumeleerj kanageso batugianorj serowilij amakeju. Moŋnonj manŋaa embia mej laligoja. Serowilij kaŋa ii uumeleembaa gadokopa ejemba yorjoo batugianorj kaŋagadeerj moŋ mende eja. ²Moŋnonj kaerj ano oŋo kilerj selegia mej uma larj jaba-arambarerj amakeju. Ii mende sokonjato, siliaa wosobirinorj mono mej komuŋ oŋono sokonaga. Kaerj ama saanonj eja siŋgisonŋo kaŋa anoti, ii mono batugianonŋa konjonŋi seleenŋerj kamaabaa. Ii nomaerj ama mende otaaju?

° 4.16 1 Kor 11.1; Fil 3.17 ° 5.1 Dut 22.30

³Niinonj onjanonj onjoononga koriganonj laligowe selena mende iimakejuto, kilej onjanonj mono onjowo laligoja. Mojononj nanamemen jekania boorongoya anoti, niinonj mono iwaa qaaya gosinj batugianonj laligojeniwaa tani moma jej tegonj kokaen jejey: ⁴Onjo mono Pojnana Jiisaswaa qatanonj ajoajoro angij noo onjanonj onjowo toroqero Pojnana Jiisaswaa ku-usujanonj nemuj koma onjono ororonj nama qaaya jej mono kokaen somongowu: ⁵Satanonj seliaa siinj kombombaņa bologa qero kamaawaatiwaajonj mono gema qej muj iwaa borianonj anjij mindingonj mubaa. Mindingonj muro loorinj uuta meleeno Anutunonj hamo qej muj Pombaa kambananonj unjaya metogoro Siwewaa buņa koloona.

⁶“Selegia menj umakejuti, ii awaa qaago. Onjo qaa woi koi moma yagowu, “Yiist kitia melaa apuwu mindirinj fluanonj aninj menj somariiro dis saa qenkeja. Kaanagadeenj bao woosoya kaambogawo kanonj jumakeji, iikanonj mono busia kuuya menj bolinjkeja.”

⁷“Qaa iikawaa so onjo flaua dis soraaya kaanņa koloogito, sinjisonjgowaa yiistya monj ii qaronj kaanņa batugianonj kouma injinjkeja. Kuuya boliwubotiwaajonj mono yiistgia walaga ii gosinj utegowu. Eja ii wooso kaambogawo kaanņa otaanj mono dujanonj mombo yambu gbiliaa flaua dis soraaya kaanņa koloonj laligowu. Kianjkomu kendonj kambananonj lama siimolonj onj bered yiistya qaa nenkejuti, iikawaa so Kraistnonj ananaa kianjkomu lamanana kolooro qegi komuro. Kawaajonj onjo saanonj flaua dis soraaya yiistya qaa kaanņa koloowu ano mombo oyanjboyanj uutanonj kouma laligowu.

⁸“Kraist komurotiwaajonj mono korisoro kendonj ama laligowonja. Yiist me wooso kaambogawo ii nanamemenj bologa umaqenjkamaanjenjowo. Iikawaa qaganonj mono korisoro kendonj mende ambonja. Kawaajonj mono gbinjbaonj mesaonj qaa honja otaanj bered yiistya qaa kaanņa koloonj iikawaa qaganonj korisoro kendonj ama laligowonja.

⁹Niinonj Buņa Tere onj onjoma kokaen injijowe: Onjo serowilinj amakejuti, iyonjowo mono ainjolonj mende rama aminj mobu. ¹⁰Balononj uugia mende meleema nanamemenj bologa amakejuti, iyonjoojonj qaa ii mende oowe. Yonjononj serowilinj ama iwoiwaa dogo koloonj menjo mewombaajonj koposonjonjkeju. Iwoi kalugonj yonjgoro menjkeju ano tando lopionj waegia menj mepeseenj onjmakeju. Yonjoojonj ama kaen onj onjombenagati eenj, onjo mono balononj laligowombaajonj amamaawuyaga.

¹¹Yonjoojonja qaagoto, kania kokaembaajonj qaa ii onj onjombe: Mojononj anja qata uumeleenj ala jej kilej serowilinj anja me iwoiwaa dogo koloonj menjo memambaajonj koposonjonjkeja me tando lopionj waeya menj mepeseenjkeji, iwoi mono ainjolonj mende rama aminj mobu. Momalaari tuunj onjo batugianonj mojononj mepaqepae amakeja me apu kotiga nenj

^u 5.6 Gal 5.9 ^v 5.7 Eks 12.5 ^w 5.8 Eks 13.7; Dut 16.3

enkalolon amakeja me iwoi kalugon yongoro menkeji een, iwo rama nembanene mon mende newu.

¹²Seleengen laligojuti, niinon iyonoo qaagia mende jey tegonkejen. Ii noo gawonga qaago. Ono kaanagadeen kanageso kuuya yonoo qaagia qaagoto, uugia meleema sopa uutanon laligojuti, mono iyonoo qaagia iikayadeen gosin jey tegonkeju. ¹³*Seleengen lan laligojuti, Anutunon mono iyonoo qaagia gosin jey tegowaa. Kawaajon mono Buja qaa kokawaa so ambu, “Eja bologa ii mono batugianonja konjombu.” Kian.

Uumeleen alagia ii seleengen yonoo qaa jakeyanon mende ambu.

6 ¹Uumeleen ejemba batugianon monon alia qaa jakeyanon amambaajon moji een, iinon Anutuwaajon ejemba soraaya unuugun ejemba doogoya yonoo jaagianon keno mende sokonja. Qaago! Uumeleembaa gadokopa ejemba ilaan mubutiwaajon qisin onono gamuyawo koloaja. ²Anutuwaajon ejemba soraaya nononon kantria kantria yonoo qaagia gosin jey tegowonati, ii modaboroju. Ono balon kuuya yonoo qaagia jey tegowombaa so koloojuti een, mono nomaen ama qaa melamelaa gosin jey tegowutiwaajon so mende koloowuyaga? Ono mono onanon iikawaa so koloaju. ³Uumeleen ejemba nononon Siwe gajobaurunana yonoo qaagia gosin jey tegowonati, ii modaboroju. Iikawaa so koloojonjii een, balonon laaligowaa qaaya ii mono afaangon gosin saanon jey tegonkebonja.

⁴Kawaajon balonon laaligowaa qaaya batugianon koloonkeji, qaagia ii mono naambaajon seleengen yonoo qaa jakeyanon uma jey tegowutiwaajon qisin onomakeju? Uumeleembaa gadokopa ejemba batugianon jejewili ama onomakejuti, iyonoojon kilen qaa kambananon mogi umakeja. Ii mende sokonja.

⁵Qaa ii gamu qen onomambaajon jejen. Momalaari ejemba onoo batugianon qaa eji, onoononga mombaa momakootoya sokono qaa ii saanon jey tegowaatiwaajon so koloaja me qaago? Mono saanon batugianonja eja kaaja mokoloowu. ⁶Qaago tani kolooro uumeleen ala monon alia seleengen yonoo qaa jakeyanon amakeja. Kaen ama ejemba Anutu mende moma laarijuti, mono iyonoo jaagianon kema qaa gawombaaajon qisin onomakeja. Ii mende sokonja.

⁷Batugianon qaa jakeyanon ama aonkejuti, iikaaja kanon mono ononongia kamaan unuro Kraistwaa qabunayanon mono kamaanqeqeta kolooro laligoju. Ejembanon mej bolin onongi uugia kawaajon waaro qaanon ama onongi Anutuwaajon jaanon mende sokonja. Tiliqili ama iwoigia horon megii ono kitia mende meleema onongi iikaaja kanon Kraistwaa kanaanon mono akadamuyawo koloowaa.

* 5.13 Dut 13.5; 17.7

⁸Ōŋo Kraistwaa qata kokaen meŋ bolinŋkeju: Mono ōŋoangio tiliqili ama ejemba meŋ bolin ōŋoma iwoigia horon meŋkeju. Uumeleen alaurugia yoŋooŋon kaanagadeen ama ōŋomakeju.

⁹Ejemba irinŋqirina yoŋonon mono Anutu bentotoŋaa uutanon uma duŋ mende mewuyati, ii moju. Nanamemeŋgianon mono tiligon aon jinŋauŋ ambubo. Tosianon serowilin ama tando lopion waegia meŋ mepeseenkeju. Tosianon loemba laaligo uugun olonkalu amakeju. Tosianon monembaaŋon laŋ agimin aon laligoju ano eja iyanŋarodeen emba iyanŋarodeen agimin aon laligoju. Kaŋa yoŋonon mono Anutu waa bentotoŋaa buŋa mende koloaju.

¹⁰Tosianon yoŋoro meŋ iwoiwaa dogo koloon meŋgo mewombaaŋon koposonŋonkeju. Tosianon apu kotiga neŋ enkalolon ama laŋ mepaqepae amakeju. Tosianon iwoi kalugon yoŋoro meŋkeju. Ejemba kaananon mono Anutu waa bentotoŋa buŋa mende qeŋ aowuya. ¹¹Ōŋoononga tosianon wala iikaŋa laligogito, kanagen Ponŋana Jiisas Kraist buŋa qeŋ aogi sayanon soŋgbama tak koton ōŋoma iwaa qatanon soraaya koloogi. Meŋ solananiŋ ōŋono Anutunanaa Uŋayanon mono inaan ōŋono diŋgon laligoju. Kiaŋ.

Sele busugianon Anutu waa jigo kowoga koloaja.

¹²ʸNiinon iwoi kuuya saanon memaŋatiwaa so kolojento, iwoi kuuyanon mono mende meŋ qeŋgon nombaa. Iwoi kuuya saanon memaŋatiwaa so kolojento, iwoi moŋnon ponna koloon nombabotiwaajon galeŋ meŋ aonkejeŋ. ¹³“Nene ii nenegadeen. Ii korojonanaaŋon raja. Korojonana ii nembanene nenin kemebaatiwaajon raja.” Moŋnon kaen jenagato, Anutunon mono nene ano korojon ii motoon jeŋ tegoro qaombaota. Sele busunana ii serowilin ambombaajon qaagoto, Pombaa gawon me wombaajon ama raja. Kaen raro aŋo sele busunana qeŋgowaatiwaajon nene iwoi nonomakeja. ¹⁴Anutu iyanŋaa ku-usuŋanon Pon meŋ gbiliro koomunonga waaroti, iinon mono nono kaanagadeen meŋ gbilin nonono waabon.

¹⁵Ōŋoo sele busugianon Kraistwo toroqen iwaa sele kitia kolojuti, ii moju me qaago? Kawaajon niinon Kraistwaa sele busu kitia moŋ meŋ kana somata embawo qokotaamaŋa me qaago? Ii qaago totoon! Mono yamagen! ¹⁶ʸAnutunon qaaya kokaen jerota eja, “Yoronon mono sele busu motoonŋo koloowao.” Kawaajon moŋnon kana somata embawo qokotaaji, iinon mono iwo sele busu motoonŋo koloowaota. Ii moju me qaago? ¹⁷Motoonŋo koloowaoto, moŋnon Pombo qokotaaji, iwaa uŋayanon mono Pombaa Uŋayawo mindiro motoonŋo koloon laligowaota.

^ʸ 6.12 1 Kor 10.23 ^ʸ 6.16 Jen 2.24

¹⁸Serowiliŋ ii mono misiŋgoŋ mesaowu. Singisiŋgo tosaŋa ii me ii amakejoŋi, ii kuuya mono selenanaa seleenŋeŋanoy koloŋkeja. Moŋnoŋ serowiliŋ amakeji, iinoŋ mono iyaŋaa selia meŋ boliiŋ singisiŋgo amakeja. ¹⁹“Sele busugianoŋ mono Uŋa Toroyaa Buŋa jigoya (tempel) kolojoa. Anutunoŋ Uŋaya oŋono buŋa qeŋ aogi uugianoŋ laligoja. Kawaajoŋ oŋoanŋiaa buŋa mende koloojuti, ii moju me qaago?

²⁰Oŋoanŋiaa buŋaga qaagoto, Kraistnoŋ iwoi somatanoŋ sewaŋgia mero iwaa buŋa koloogi. Kawaajoŋ selegianoŋ mono nanamemeŋ soraaya aŋgi Anutuwaawaa qabuŋayanoy seiŋ kembaa. Kiaŋ.

Loemba ano gbaworo saraŋ laaligo rara

7 ¹Oŋo qaa tosaŋa ooy qisigiti, ii jeŋ asarimaŋa. Ejanoy emba mende meŋ gbaworoga laligoji, ii saanoŋ. ²Ii awaa koloojato, sele busuwaa siŋanoŋ serowiliŋ ambubotiwaajoŋ oŋo motomotooy mono aŋa aŋa loemba agimiŋ aoy laligowu. ³Ejanoy mono embiaa siŋaa so loemba laaligowaa areŋa otaawa. Embianoŋ kaanŋagadeeŋ mono loyaa siŋa otaanŋ laligowa.

⁴Embiaa selianoŋ mono aŋaa buŋaga mende kolooro aŋa ii mende galeŋ komakejato, loyanoy ii galeŋ komakeja. Loyaa selianoŋ kaanŋagadeeŋ aŋaa buŋaga mende kolooro aŋasiri mende galeŋ komakejato, embianoŋ ii galeŋ komakeja. ⁵Kawaajoŋ oroanŋara mono mende aŋgoŋ koma aoy laligowao. Yaŋgorodeeŋ uumotooy ama pondanŋ qamakooli gawoŋ mewojoŋ saanoŋ aŋa aŋa laligowaato, kambanŋ tosaŋa kaeŋ laligoŋgo mono mombo mindiriŋ motooy laligowao. Uugara saanoŋ mende galeŋ koni Satanoŋ aŋgobato meŋ orono siŋisiŋgoŋonoy kamaanŋ uruwabotiwaajoŋ mono iikaeŋ ama laligowao.

⁶Kaeŋ ambaotiwaajoŋ saanoŋ jeŋento, jojopaŋ qaa kaŋa ii mende ama oŋoŋjeŋ. ⁷Niinoŋ ejemba korebore nii kaŋa masaraŋa laligowutiwaajoŋ moŋento, oŋo tosaŋa Anutuwaawaa gawoŋ memewaa momo kaleŋ kaŋa ii mende meŋ laligoju. Anutunoŋ momo kaleŋa mendeeno motomotooy nononoŋ ii me ii aŋa aŋa buŋa qeŋ aoy laligojoŋ.

⁸Loemba mende koloŋ malo laligojuti, oŋoojoŋ kokaeŋ jeŋeŋ: Oŋonoŋ nii kaŋa toroqeŋ loemba mende koloŋ solanŋa laligowuti, ii mono awaa kolojoa. ⁹Awaa koloojato, loemba koloowombaa uugia gere jero laligowubotiwaajoŋ mono saanoŋ loemba koloogi afaanŋowaa. Kawaajoŋ yoŋonoŋ uugia galeŋ kombombaajoŋ amamaajuti eeŋ, mono saanoŋ loemba koloowu.

¹⁰^bLoemba laligojuti, oŋoojoŋ kokaeŋ jeŋ kotojeŋ, niinondeeŋ qaagoto, Poŋnoŋ aŋo mono qaa koi jeja: Embianoŋ loya mende mesaowa. ¹¹Kaeŋ jeŋato, kileŋ loya mesaowaati eeŋ, mono eja moŋ mende meŋ eeŋ laligowa

^a 6.19 1 Kor 3.16; 2 Kor 6.16 ^b 7.10-11 Mat 5.32; 19.9; Maak 10.11-12; Luuk 16.18

me loyawo mombo aminj moma somonjonj aonj laligowao. Kaanagadeen loyanonj embia mende mesaowa.

¹²Li Pombaa qaagato, loemba tosaanja onjo gejanonogia ii Ponjonj mende jejato, neeno ii kokaenj jejerj: Uumeleenj eja mombaa embianonj uuta mende meleema kilenj iwo laligomambaajonj moji, iionj mono embia ii mende mesaowa. ¹³Kaanjadeen uumeleenj emba mombaa loyanonj uuta mende meleema kilenj iwo laligomambaajonj moji, iionj mono loya ii mende mesaowa. ¹⁴Iikawaa kania ii kokaenj: Mombaa loyanonj uumeleembaa gadokopa ejaga kolooro Anutunonj ii kilenj uumeleenj embiawo qokotaajiwaajonj ama tak kotonj muro soraaya koloaja. Kaanjadeen mombaa embianonj momalaaia qaagato, uumeleenj loyawo qokotaajiwaajonj ama Anutunonj ii tak kotonj muro soraaya koloaja. Monjonj soraaya mende koloonagati eenj, meraboragaranonj mono Anutuwaawo soraaya seleenjenj laligowuyaga. Kaenj laligowuyagato, Anutunonj motoonj tak kotonj onjonotiwaajonj mono soraaya koloaju.

¹⁵Soraaya koloajuto, monjonj mende moma laarinj loya me embia mesaomambaajonj mojati eenj, mono saanonj mesaowa. Kaenj kolooro noo qaananonj uumeleenj alanana ii mende somonjowaa. Anutunonj onjo luaenonj laligowutiwaajonj onjoono. ¹⁶Emba, gii loga uu kuunj muna uuta meleembaa me qaagoti, ii mono nomaenj monaga? Me eja, gii embaga uu kuunj muna uuta meleembaa me qaagoti, ii mono nomaenj monaga? Kawaajonj mono luaenonj laligowu. Kianj.

Anutunonj onjonotiwaawo so mono toroqenj laligowu.

¹⁷Ponjonj motomotoonj onjo laaligogiaa arenj ano loemba me masaraja laligogi Anutunonj onjonoti, iikawaa so mono toroqenj laligonj laaligogiaa kania mende utegowu. Uumeleenj kanagesoya kanagesoya liligonj gomanj so kaenj jenj kotonj onjomakejenj.

¹⁸Anutuwaawo aiweseya eja mombaa selianonj kotogi laligoro kaanja onjoti eenj, ii mono kotomambaajonj mende kaparanj komba. Anutuwaawo aiweseya mombaa selianonj mende kotogi laligoro kaanja onjoti eenj, mono ii kotowutiwaajonj mende kaparanj komba. ¹⁹Anutuwaawo aiweseya selenananonj kotogita eja me mende eji, iikanonj Anutuwaawo jaanonj iwoi omaya koloojato, jojopanj qaaya tenj koma otaaninj iikanonj mono honjawo koloaja.

²⁰Anutunonj onjoono kambanj iikanonj loemba me masaraja laligogiti, onjo motomotoonj mono iikawaa so toroqenj laligowu. ²¹Mombaa welenjeqe omaya koloona Anutunonj goonoti eenj, iikawaajonj mono majakaka mende ama laligowa. Uuga meleema saanonj solanja koloonj gawonj monj mokolonagati eenj, ii mono saanonj mokoloowa me uuga afaangoro saanonj toroqenj welenjeqe omaya laligowa.^c

^c 7.21 Qaa kawaa kania monj ii kokaenj: Uuga meleema saanonj solanja koloonj gawonj monj mokoloojanj eenj, gii saanonj toroqenj welenjeqe omaya laligowa.

²²Ii kokaembaajonj: Moŋonj welenqeŋe omaya kolooro Poŋonj kaen oono uuta meleeno siŋgisonŋoyaa kasia isano solanja koloonj laligoja. Kaanjadeen moŋonj solanja kolooro Poŋonj kaenja oono uuta meleeno iyanjaa ainja qaagoto, Kraistwaa jeta tenj kombaatiwaa kasanonj nama welenja qeŋ laligoja. ²³Kraistnonj tawa somatanonj sewanŋia mero laligojutiwaajonj mono balonj ejemba yoŋoo qaa baatanonj kema keegia moma welenqeŋegia omaya koloonj laligowubo. ²⁴Kawaajonj uumeleen alauruna, Anutunonj oŋoono kambanj iikanonj solanja kasagia qaa me welenqeŋe togiaa kasa gbadononj laligogiti, oŋo motomotoonj mono iikawaa so Anutuwwa jaanonj toroqenj laligowu. Kianj.

Gbaworo saraŋ ano malo yoŋoo gejanono qaagia

²⁵Emba saraŋ jumunja^d oŋoo gejanonogia ii Poŋonj mende jeŋ kotooro mojeŋ. Kawaajonj Poŋonj kiankomuŋ nono qaana lanj qaagoto, moma laarinj noŋgi sokonjiwaa so jeŋkejeŋi, mono iikawaa so gosinj neenaa momonanonj kokaenj jemaŋa:

²⁶Kakasililin kambanja dodowijiwaajonj eja gbaworo emba saraŋ laligojuti, kuuya oŋononj mono iikawaa so toroqenj laligogi awaa koloowaa. Kaen romoŋgojeŋ. ²⁷Emba meŋ laligojanj eenj, embaga mesaomambaajonj mende janjarinj riiwa. Embaga qaa masaraŋa laligojanj eenj, mono embawaajonj mende moŋgamba. ²⁸Kilenj emba mewaati, iikanonj mono siŋgisonŋoyawo mende koloowaa. Kaanjadeen emba saraŋonj eja mewaati, iinonj siŋgisonŋo mende ambaa. Siŋgisonŋo qaagoto, iikaanja ambuti, iyoŋononj mono selegianonj kakasililin mamaga mokoloowuya. Oŋononj ii mokoloowubotiwaajonj mono aŋgoŋ koma oŋomambaajonj mojeŋ.

²⁹Kaen moma gejanonogia jeŋento, kilenj qaa moŋ kokaenj injjomana: Uumeleen alauruna, Poŋ kawaatiwaa kambanjanonj torijiwaajonj ama emba meŋ laligojuti, oŋononj mono kaanagadeen kambanj kokainonŋa kanainj embagia qaa tani kaanja koloonj laligowu. ³⁰Wosobiri moma saajuti, oŋononj mono mende saabutiwaa tani kaanja koloonj laligowu. Uugia qeaŋgoro aisoojuti, oŋononj mono mende aisoowutiwaa tani kaanja koloonj laligowu. Iwoi sewanja mejuti, oŋononj mono ii mende buŋa qeŋ aowutiwaa tani kaanja koloonj laligowu.

³¹Namononj kambanj kokaamba areŋ otaan laligoŋkejuti, iikanonj mono aliwaatiwaa so kolooja. Kawaajonj balombaa ilawoilaya koŋkororo ama gawombaajonj amakejuti, oŋononj mono iikanonj uugia somoŋgoŋkejiwaa tani kaanja mende koloonj laligowu.

³²Oŋo balombaa lombotaajonj majakakagia qaa laligowutiwaajonj mojeŋ. Ejemba masaraŋa laligoji, iinonj mono Pombaa ilawoilawaajonj majakaka

^d 7.25 Oloŋkalu mende qeŋeta

momakeja. Ii moma “Nomaen ambe Pombaa utanon qeangoro sokonaga,” aŋaajon kaen jenkeja. ³³Kaen jenkejato, emba men laligoji, iinon mono balombaa ilawoilawaajon majakaka momakeja. Ii moma “Nomaen ambe embanaa utanon qeangoro sokonaga,” aŋaajon kaen jenkeja.

³⁴Poronon leegen embianon leegen awarangon momoya horori utanon deeno laligoja. Kaanjadeen emba loya qaa ano emba saraj masaraja laligojaoti, iyoronon mono Pombaa ilawoilawaajon majakaka momakejao. Ii moma “Nomaen ambe unjana ano sele busuna soraaya kolooro Pombaajon sokonaga,” iyangaraajon kaen jenkejao. Kaen jenkejaoto, eja men laligoji, iinon mono balombaa ilawoilawaajon majakaka momakeja. Ii moma “Nomaen ambe lonaa utanon qeangoro sokonaga,” aŋaajon kaen jenkeja.

³⁵Oŋoangia ilaen oŋomambaajon moma gejanono qaa ii oŋonjen. Ii tosaana kasa kaana somonjon oŋombe lombo mokoloowutiwaajon qaagoto, kania kokaembaajon ii oŋonjen: Niinon oŋo nanamemen dindiŋa otaen uudendeen qaagoto, ponden Pombo qokotaen nama kotiiwutiwaajon mojen. Kawaajon gejanono qaagia ii inijojen. Kien.

³⁶Eja monjon emba sarambo buŋa qen aon laligonjo mesaomambaajon romonjoji, iwaa goro qaa ii kokaen jemaŋa: Eja iikanon kokaen romonjon jeja, “Emba ii men sili awaa mende ama mumambo.” Kaen jero emba mewaatiwaa siŋa moma kotiiro embawaa gbania eja memewaa so kolooji een, iinon mono saanon siŋa otaen agimij aori sokombaa. Iikaana kanon singisonjogoyawo mende koloowaa. ³⁷Mende koloowaato, ejanon emba ii mende mewaatiwaa qaaya aŋaa utanon somonjon moma kotiiji, iikawaajon kokaen jemaŋa: Monjon eja ii qaanon mende kuuro osijato, saanon aŋaa siŋa otaaro qaa monjon mende somonjoji, een, iinon mono saanon aŋaa siŋa otaen emba ii mende mewa.

³⁸Kaen kolooro emba saraj mewaati, iwaa silianon mono dindiŋa koloowaato, ii mende mewaati, iinon mono kana awaa soro otaawaa. Kien.^e

³⁹Embanon loyanon jaawo laligowaatiwaa so men aoawaa qaayanon somonjoro laligojato, loyanon komuwaati een, qaa iikanon kaanjadeen

^e 7.38 36b Eja monjon borata eja mumambaajon uuwoi moji, niinon iwaa gejanono qaa kokaen jemaŋa: Manjon kokaen romonjon jeja, “Borana muŋ sili awaa mende ama mumambo.” Kaen jero borataa gbania eja memewaa so kolooro eja mumambaa siŋa moma kotiiji een, iinon mono saanon siŋa otaen eja muro mero sokombaa. Manjon iikaana kanon singisonjo mende ambaa. 37b Mende ambaato, manjon borata eja mende mubaatiwaa qaaya aŋaa utanon somonjon moma kotiiji, iikawaajon kokaen jemaŋa: Monjon maŋa ii mende kuuro osijato, saanon aŋaa siŋa otaaro qaa monjon mende somonjoji een, iinon mono saanon siŋa otaen borata aŋgon komba. 38b Kaen kolooro bora saraja eja mubaati, iwaa silianon mono dindiŋa koloowaato, ii mende mubaati, iinon mono kana awaa soro otaawaa. Kien.

komuro saanon eja siinanon jewaatiwaa so mewaa. Uumeleembaa gadokopa ejaga qaagoto, eja Pombo qokotaaji, iigadeen mewaa. ⁴⁰Saanon eja men korisoro qerewenja mokoloowaato, toroqen masaraja laligowaati een, mono uukoisoro honja mokolon aisoonkebaa. Niinon qaa ii gosin kaen jejen. Anutuwaa Unyanon noo unanon kaanagadeen laligoji, iikawaajon mono kaen romongon jejen. Kian.

Nene tando lopiombaa nandun aaja ii newonja me qaago?

8 ¹Oŋo nene tando lopiombaa nandun aaja kawaa tere oogi gejanono kokaen jemaŋa: Ujopanon mono ilaan onombaa. Niinon giinon jegi tosanon kokaen jenkeju, “Kuuya nononon tando lopiombaa kanagia moma yagonin omayo koloaja.” Qaa ii honabonaga koloaji, ii mojon. Oŋo momo kaanja jen laligogi uugianon waaro konain kaanja terereen awelegonkeju. Kaen ama deema sisau laligoju. Kana qaa waja ii ujojpa. Kana iikaanja kanon mono ananaa uunana meagon men kotiin aowonja. ²Moŋonon “Qaa mombaa kania moma yagojen,” ii jetanon jiji, iwaa momakootoya honanon mono mende kolooro toroqen tompin laligoja. ³Ii qanondeen jejato, moŋonon Anutu uutanon jopagonkeji, Anutunon mono iwaajon moro honja koloaja.

⁴Nene tando lopion yonoojon nandun anŋiti, ii newonja me qaago? Qaa kokaen jenkeju, “Tando lopion ii ben honja mende laligojutiwaa kaisaregia koloaju,” ano qaa moŋ ii kokaen, “Anutu motoonŋonon laligoja. Alia moŋ qaago.” Qaa woi ii onjaga koloajaoti, ii mojon. ⁵Qaa iikawaa kania ii kokaen, “Ome beja beja,” qagia kaen qamakejuti, ii mamaga laligoju. Sombinon me balonon laligojuti, ii saanon mende mojon. Onanon omejiilan, ben ano eja pon ii mamaga laligoju.

⁶Ii laligojuto, ii kilen Anutu motoonŋo iinondeen ananaa bejnana ano Manjana koloaja. Iinon iwoi kuuya mokolooro asugiro. Laaligonana iwaajon laligowombaajon ama nonono laligojon. Kaanagadeen Pon motoonŋo Jiisas Kraist laligoja. Iinon Anutu ilaaro iwoi kuuya mokolori. Nono kaanagadeen ilaan nonono laligon kotiinkejon.

⁷Kaen moma laarijonto, ejemba kuuyanon momakooto kaanja ii mende men laligoju. Ii qaagoto, tosanon wala tando lopion waegia men moma kotiigitiwaajon ama koi kaananon kaanagadeen toroqen nene tando lopiombaa nandun aaja ii nen iikaanja kanon afaanŋon benurugia ii romongon laligoju. Uugianon looloria kolooro uuwoi ama negi uugia iikanon menjerenŋonkeja. ⁸Menjerenŋonkejato, nenenon nunuama Anutu waa kosianon mende nonoomakeja. Nene sinŋi laligowonati, iikanon tiwitiwilaa mende mokoloowonja. Nene nen laligowonati, qabunanananon iikanon mende somariiwaa.

⁹Ii kilen nene kuuya newombaajon afaanŋojuti, ononon mono jeubaba lan laligowobotiwaajon galen men aon laligowu. Jeubaba kaen laligogi

tosianon injiima uugia looloria kanon boliro kamaan unuwabo. ¹⁰Kawaa kania ii kokaen: Giinon momakooto hona men laligon afaangon tando lopion jigoyanon kema rama nembanene nena alaga monon giiro kokaen bimooaa: Utanon looloria kolooro uuwoi anji, iinon kaen giima utanon waaro afaangon nene tando lopiombaa nandun aana ii nen kamaan qenaga.

¹¹Goo momakootoga hona kanon mono geenгаа uumeleen alaga kuuro uuwoi qaganon looloria koloojiwaajon mono afaangon nen kamaan qenaga. Kraistnon iwaajon ama komuroto, nene ii nen kaen kamaan qen tiwilaaro mende sokombaa.

¹²Tiwilaawaato, uumeleen alaurugia kaen men bolin onoma uugia looloria ii qen kondeema sinjisongo amakejuti, iikaana kanon mono Kraist iyaana qotogon sinjisongo amakeju. ¹³Kawaajon niinon nene mon newe iikanon uumeleen alana kongoro muro kamaan qen sinjisongo anji een, niinon mono kaman monon nene ii mende toroqen nemaana. Niinon alana jolonjon kongoro mumambotiwaajon kaparan koma nanjen. Kian.

Aposol nomaen koloowe sokonaga?

9 ¹Naa kasanon somonjon nono solana mende koloowenaga? Ononon gosin nongi aposol koloojen me qaago? Pojnana Jiisanon asugin nono iibe me qaago? Niinon Pombaanon nanjon gawon mewe on mono gawon iikawaa hona kolooju. ²Ponjon anjo aposol gawon nono iwo nama mewe on uugia meleema noo munjen aasona kolooju. Kawaajon tosanon gosin nongi aposol mende koloowenagati een, ononon mono kanana iikaana moma yagoju. Ii mono afaangon nanjon jegi sokombaa.

³Ejemba tosanon noojon “Aposol mende kolooja,” jen ajoroon gemanon qeqe ama nomakejuto, niinon mono onoonon sundu jen iikanon neena kanana nanjon nenkejen. ⁴Kawaajon gere ano nembanene nononji nenauruna yonowo men nen laligowonaga, iikanon mono soyanon koloonaga. ⁵Piito, aposol tosaana ano Pon Jiisaswaa kouruta yononon embaurugia momalaarigiawo unuama motoon kema kankeju. Niinon kaanagadeen iikawaa so ambenagati een, sili iikanon mono kana waleema qetetanowenaga me qaago? Ii qaago totoon.

⁶Selewaa laaligoyanon onojon ejemba geria nanjon onomakejuto, nii ano Barnabas qaago. Noro gawombaa tawaya mende noronji een laligonkejo. Ii mogi sokonja me qaago? Tosianon uuwaa gawon megii tawa ononji selegiaa gawon mende nenkejuto, noroojongadeen mono nanjonanonara noronaro mokoloowotiwaajon jeju me? ⁷Gawmambaa manjaqeqe gawon nenkejuti, yonoononga monon anaa laaligoya nanjon aon nenkeja me qaago? Wain gawon komomakejuti, yononon kuuya iikawaa hona men nenkeju me qaago? Kaanjadeen bulmakao galej komakejuti, yononon kuuya iikawaa aju apuya nenkeju me qaago?

⁸Qaa ii balonj ejemba ananaa momonana iikayadeej mondama otaanj mende jejento, Anutunonj kaanagadeej qaa iikayadeej Mooseswaa Kana qaanonj jeja. ⁹Mooseswaa Kana qaanonj Juuda nonjo gawonj meme silinana ii jej asarij kokaenj oogita eja, “Wiit dumunj kota ano kaawoya gosiwombaajonj bulmakao ejia wama kanj oonji dumunj tuunj qaganonj riinj rijijaankeji, iwaa qaa oota mono mende mejugowu. Kaenj wagigi saanonj nene kitia nero sokombaa.” Kawaa so kasunonj tiwojunj meŋ oro metogoro qeŋ nene kitia mugi nero sokombaa. Anutunonj kasu bulmakao yonjoonj majakaka mende moma kaenj jeja. Ii qaago.

¹⁰Orowaajonj qaagoto, qaa ii mono nonoojonj jero eja. Qaa ii nonononj kokaenj ambombaajonj ama oogita eja: Kinononj gawonj tetebaro meji, iinonj mono honj koloowaatiwaajonj jejeromonjromonj qaganonj gawonj meŋkeba. Kaanagadeej dumunj tonjononj qeŋ honj ano kaawoya gosiji, iinonj mono bakaya meŋ newaatiwaa mamboma gawonj meŋkeba. ¹¹Nonononj uuwaa qaa kota batugianonj qosoma kororonj laligoninj onjononj laaligowaa nanjonango iwoi mende nononj gamuyawo koloonjeja. Niinonj meŋ qeŋonj onombe onjononj iikawaa kitia meleema nonj soyanonj koloowaa.

¹²Tosianonj batugianonj uuwaa gawonj megi nanjon onjonj soyanonj kolooji eeŋ, nii mono so ii uugunj nanjon onj sokombaa. Kitia onjinj iikawaa kitia nononj so konagato, niinonj iikaenj ambutiwaajonj mende qisinj onombe. Kraistwaa Oligaa Buŋa qaa seiwaatiwaa kania somonjgowombotiwaajonj mono iwoi nonombutiwaajonj mende qisinj onjinj. Qaagoto, nononodeej mono kaparanj koma kotiinj lombo kuuya bosima laligoninj.

¹³^hQaa koi mono romonjgowu: Jiwowonj jigononj gawonj meŋkejuti, iyonjononj mono jigo iikanonj nembanenegia meŋ neŋkeju. Siimolonj onj alatawaa gere bolanj galeŋ kombutiwaajonj kuunj onjonj nanjuti, iyonjononj ejemba nene nandunja alatanonj anj nene iikawaa kitia tosia ii iikanonj buŋa qeŋ aonjeju. ¹⁴ⁱQaa iikawaa so Ponjonj kaanagadeej jeŋ kotonj qaa kokaenj jero, “Oligaa Buŋa jeŋ seigi ejembanonj mobuti, iyonjononj mono Oligaa Buŋawaa kitia kotinj nandunj anj laaligogiaa nanjonangogia mokolonj laligowu.”

¹⁵Niinonj saanonj qaa iikawaa so romonjonj uuwaa gawonj meŋ tawa nombutiwaajonj qisinj onjombenagato, kotinj nandunj ambutiwaa qaa kuuya ii mesaowe. Moneŋ ambutiwaa qaa oojenji, ii onjononj kaenj ama nombutiwaajonj mende oojenj. Tawa memambaajonj romonjgowe bimooro koomuwaajonj mobe afaanjoja. Neenaajonj ii qaa omaya qaagoto, tawa mende nombutiwaa qaaya ii mono selena mepeseenj jejenj. Noononj qaa ii monjononj me monjononj qewagomambaajonj amamaaro laligomanj.

^f 9.9 Dut 25.4; 1 Tim 5.18 ^g 9.11 Room 15.27 ^h 9.13 Dut 18.1 ⁱ 9.14 Mat 10.10; Luuk 10.7

¹⁶Oligaa Buḅa jeḅ seinjkejeḅ, iikawaajon selena mepeseemambaa so mende koloojeḅ. Niinonḅ Anutuwaaw jeḅkooto baatanonḅ laligonḅ ii jeḅ seimambaa so koloojeḅ. Gawonḅ ii mono mesaomambaaajon amamaajeḅ. Oligaa Buḅa mende jeḅ seiwenagati eeḅ, iikawaajon lombononḅ qananonḅ uro niima ilipizi jewutiwaaw so koloowenaga.

¹⁷Neenaa siḅḅnaajon gawonḅ ii meweḅḅḅonḅ mewenagati eeḅ, mono saanonḅ tawa nombutiwaajon mambombenaga. Kaento, Anutunonḅ kuuy nono neenaa aiḅna mende otaḅḅ Buḅaya galeḅ komakejeḅ eeḅ, ii mono Anutunonḅ moma laariḅ noma gawonḅ nono laligojeḅiwaaw so meḅkejeḅ. ¹⁸Kaeḅ kolooḅ naa iwoinonḅ mono tawana kolooḅkeja? Oligaa Buḅa jeḅ seiḅ ii sewaḅa qaa amakejeḅ, iikanonḅ mono noo tawana kolooḅkeja. Anutunonḅ gawonḅaa kitia nombutiwaajonḅ jeḅ kotoḅ Buḅa Terenonḅ eji, qaa iikawaaw so tawawaajonḅ mende kaparaḅ komakejeḅ.

¹⁹Ejemba moḅḅonḅ me moḅḅonḅ mende somonḅḅonḅ nono saanonḅ neenaa aiḅḅonḅ laligowenagato, ii kilenḅ neena meḅ kamaḅḅ aonḅ laligojeḅ. Ejemba kuuyanonḅ uugia meleembutiwaajonḅ kaparaḅ komakejeḅ. Kaeḅ ambutiwaajonḅ ejemba kuuya welengia qeḅ laligojento, seiseiya yoḅḅononḅ kilenḅ Kraistwaaw buḅaya mende koloowutiwaaw so kolooju. ²⁰Juuda yoḅḅononḅ uugia meleembutiwaajonḅ ilaaḅ onḅoma batugianonḅ Juuda tani kolooḅ laligowe. Mooseswaaw Kana qaa baatanonḅ laligojuti, iyoḅḅononḅ uugia meleembutiwaajonḅ ilaaḅ onḅoma neeno Kana qaa kawaa baatanonḅ mende laligonḅ kilenḅ qaa iikawaaw gbadononḅ somonḅḅonḅ nonḅjiwaaw tani kolooḅ batugianonḅ laligowe.

²¹Mooseswaaw Kana qaa mende moma laligojuti, iyoḅḅononḅ uugia meleembutiwaajonḅ ilaaḅ onḅoma batugianonḅ Kana qaa mende moma laligojeḅiwaaw tani kolooḅ laligowe. Neeno Anutuwaaw Kana qaawaajonḅ tompinḅ mende laligojento, Kraistwaaw Kana qaa baatanonḅ kema ii teḅ komakejeḅ. Ii kilenḅ yoḅḅoo batugianonḅ Anutuwaaw Kana qaa mende mojeḅ tani kolooḅ laligowe. Ejemba seiseiyanonḅ uugia meleembutiwaajonḅ kaeḅ ama laligowe.

²²Momalaarigianonḅ looloria laligojuti, iyoḅḅononḅ uugia meleema kotiiwutiwaajonḅ ilaaḅ onḅoma batugianonḅ looloria tani kolooḅ laligowe. Ejemba tosaḅḅa naa afaḅḅaga kana iinonḅ me iinonḅ uugia meleembutiwaajonḅ ilaaḅ onḅoma ejemba kania kania yoḅḅoo batugianonḅ tani kania kania ama laligowe.

²³Tani kuuya ii Oligaa Buḅanonḅ seiwaatiwaajonḅ amakejeḅ. Seiro kotumotueyanonḅ neenaa qananonḅ uro neeno kaḅḅagadeḅḅ onḅḅonḅyoḅḅ koloomambaaajonḅ ama kaeḅ amakejeḅ. ²⁴Qaa koi mono romonḅḅowu: Kuu aambaa kambananonḅ kuuya yoḅḅononḅ haamo ambutiwaajonḅ esungia meḅ kululuuḅ kemakejuto, motoonḅḅo moḅḅonḅ mono haamo ama tawa mewaa. Onḅ mono motoonḅḅo iikawaaw so bobogariḅ kema tawa mewombaaajonḅ kaparaḅ koma laligowu. Mono iikawaaw so momalaari koma gbiliḅ laligowu.

²⁵Ejemba aangolenonj haamo ambombaajonj kemakejuti, iyonononj mono kuuyanonj iyanggia tororo galej koma aowombaajonj koma gbiliŋkeju. Yoŋononj kasasoronj juquma gororonjgowaati, iikayadeen mewombaajonj kaparanj komakejuto, nonononj ila wage mende aliwaati, mono tawa ii mewombaajonj kaparanj komakejonj. ²⁶Kawaajonj niinonj lansanj kema koma kaŋ koma mende bobogariŋ kemakejeŋ. Borona kuma manja lansanj mende qeŋkejento, kuu aaj alauruna haamo ama oŋomambaajonj mono dindiŋagadeen tororo qeŋkejeŋ.

²⁷Niinonj ejemba tosaanja Buŋa qaanonj uugia kuunj laligowe tegoro Anutunonj mono gema nuro neeno ilawage mende memambo. Kawaajonj mono neenaa sele busuna mindiŋonj tororo koma gbiliŋ galej komakejeŋ. Kiaŋ.

Israel wala laligogiti, iyonoononj galej meme qaa

10 ^{1j}Oo uumeleenj alauruna, Israel nonoo ambosakonananonj Mooseswaa gematanonj otaanj kagi iwoi kolooroti, iika-waajonj poumapou laligowubo. Kawaajonj Israel nonoo kananana kokaenj toroqen oomaŋa: Yoŋononj kuuya koosu baatanonj kaŋ laligonj Kowe Osoga kotogi yoŋoononja moŋnonj moŋ mende tiwilaaro. ²Anutunonj oomuluya koosunonj ano kowenonj ano ii kotonj kaŋ kuuyanonj uugia meleema Mooseswaanonj kanageso koloogi. ^{3k}Kaenj koloonj kuuya yoŋononj uuwaa nene iikayadeenj mokoloonj neŋ laligogi.

^{4l}Kaanagadeenj kuuya yoŋononj uuwaa apuya iikayadeenj mokoloonj neŋ laligogi. Uuwaa apuya ii jamo somata moŋnonj oŋotaanj kanagianonj karoti, mono iikanonja mokoloogi. Jamo somata ii Kraistwaa sareya. ^{5m}Kaenj laligogito, ii kilenj Anutunonj kanageso hoŋa yoŋoojonja uukorisoro mende moma laligoro balonj qararanjkonjkonjanonj tiwilaagi qamogianonj qeqelalanj eŋ gisaagi.

⁶ⁿKaenj kolooroti, ii ananaa gejatootoonanaga kolooja. Anutunonj mono sare ii nonoojonj ama ano galej meme qaananaga kokaenj kolooja: Yoŋononj uugia mende galej koma bologa mewombaajonj koposonjgogiti, nonononj mono iikawaa so ama tiwilaawombo. ^{7o}Kaanagadeenj Israel yoŋoononja tosianonj tando lopionj waegia meŋ mepeseenj laligogiti, oŋononj mono iikawaa so ama laligowubo. Yoŋoojonj Buŋa Terenonj qaa kokaenj oogita eja, “Kanageso yoŋononj neŋ korisoro ama ajoroonj ragi uugianonj waaro iikanonj meleema gejajojombanj kokaenj kolooro: Yoŋononj rii gbawe oronj apu kotiga neŋ serowilij laŋ aŋgi.” Qaa kaenj eja.

^{8p}Yoŋoononja tosianonj serowilij aŋgi Anutuwaa iriŋsonjsooŋaajonj ama ejemba 23,000 kawaa so weenj motoonjgowaa uutanonj komunj

^j 10.1 Eks 13.21-22; 14.22-29 ^k 10.3 Eks 16.35 ^l 10.4 Eks 17.6; Jaŋ 20.11

^m 10.5 Jaŋ 14.29-30 ⁿ 10.6 Jaŋ 11.4 ^o 10.7 Eks 32.6 ^p 10.8 Jaŋ 25.1-18

kamaagi. Nonononj mono tosaana yonoo so serowilinj ambombo. ⁹Kaanagadeen Israel yonoononga tosianonj Ponj iijongogi mokolenj yonononj injigi komugi. Nonononj mono tosaana yonoo so Ponj iijonggo wombo. ¹⁰Yonoononga tosianonj galejurugia njindinj-ndundu jejmeesanj ama gema ununj laligogi menj tiwitiwilaa gajobanonj mono unuro komugi. Nonononj mono tosaana yonoo so njindinj-ndundu jejmeesanj lanj ama laligowombo.

¹¹Kaenj koloonj ononoti, sareqaa ii mono ananaa gejatootonanaga kolooja. Namononj laaligowaa kambanj tetegoyanonj kanj kuunj nonono laligojonj, sundu ii mono nonoononj ama oogi galej meme qanananaga kolooja. ¹²Kawaajonj nama kotiiimambaajonj jejarij, gii mono kamaanj guwabotiwaajonj ama galej menj aonj laligowa.

¹³Angobato qagianonj umakejuti, iikayadeenj mono balonj ejemba kuuya nonoo qanananonj umakeju. Angobato tania monj mokoloowuyaga, iikanonj esunjanonj mende sokombaatiwaajonj kamaawuyagato, Anutunonj qaaya somonjgorotiwaa so ii pondanj otaanj amakeja. Iinonj angobato Toya angonj kono angobato esunja mende sokombaatiwaa so ii ama onjomambaajonj amamaankeja. Kawaajonj angobato mogi Anutunonj esunja onjoma iikaana kanonj oloj kombombaa kana kaanagadeenj meleun onono koloonkeja. Kawaajonj onononj balombaa angobatoya iikanonj saanonj kotiiinj haamo ambutiwaa so koloojju. Kiaj.

Tando lopiombaa lombanj ano Pombaa samonj kowoga

¹⁴Kawaajonj wombo alauruna, tosianonj tando lopionj waegia menj mepeseenj onjmakejuto, onononj ii kok koma mesaowu. ¹⁵Niinonj momo ejemba akadumugiawo koloojutiwaa so qaa jemañati, ii mono onjonganjo gosinj iikawaa honj mokoloowu.

¹⁶^s“Pombaanonj samonj newonja,” kaenj jej kotumotuwaa qambiwaajonj Anutu dangisenj jej qama koolinj qambi iikanonja nenkejonj, iikanonj mono Kraistwaanonj toroqenj saya nenkejonj. Bered motonj iikanonja nenkejonj, iikanonj mono Kraistwaanonj toroqenj busuya nenkejonj. Iikawaajonj mono duduuwubo. ¹⁷Kuuya nonononj bered motoonjgo iikanonja nenkejonj. Bered ii motoonjgo koloojiwaajonj ama mamaga nonononj Kraistwaa honj motoonjgo koloojonj.

¹⁸^tOnj mono Israel kanagesowaa laaligoya romonjgowu. Ejemba siimolonj oowutiwaajonj nene anji tosianonj iikawaa kitia nenkejuti, iyonononj alatanonj toroqenj gawonja Anutuwaajonj menjkeju. ¹⁹Qaa iikawaa kania honja ii mono nomaenj jewanaga? Tando lopionj onjoojonj bao qegi saya kamaaro siimolonj onjkejuti, iikanonj honjowo koloojiwaajonj

⁹ 10.9 Janj 21.5-6 ^r 10.10 Janj 16.41-49 ^s 10.16 Matj 26.26-28; Maakj 14.22-24; Luukj 22.19-20 ^t 10.18 Lewj 7.6

jeja me qaago? Tando lopion ii honja koloojutiwaajon jeja me qaago? Qaa kawaa kania ii nomaen?

²⁰ "Tando lopion ii honja qaagoto, uumeleembaa gadokopa yonjonon kiler siimologgia omejiilan yonoojon onkeju. Ii Anutuwaajon qaago. Niinon onjo ome yonowo toroqen laligowubotiwaajon majakaka mojen. ²¹ Onjo Pombaa qambinonga ano omejiilan yonoo qambinonga ororon newombaaajon amamaawuya. Kaanagadeen Pombaa nene dunj ano omejiilan yonoonon nene dunj ii ororon toroqewombaajon amamaawuya. ²² "Nanamemen kaanjon mono Pombaa uuta mero boliro irinja soombaatiwaajon mojon me? Ku-usunananon mono Ponj uuguj uma laligojon me?"

Nononana ainana mesaon Ponj mepeseewonja.

²³ "Tosianon kokaen jenkeju, "Nono saanon nononana jaajaa ainana otaan iwoi kuuya amakebonja." Qaa ii honagato, nanamemen kuuya kanon mono mende ilaan nonomakebaa. "Nono saanon nononana jaajaa ainana otaan iwoi kuuya amakebonja," kaen jenkejuto, nanamemen kuuyanon mono uunana mende nanjon menj kotiin nonomakebaa. ²⁴ Monjon menj iyanjaajonadeen romonjon qeangomambaajon kaparan kombaboto, alaurutanon qeangowutiwaajon kaparan kono sokombaa.

²⁵ Oro ii me ii maaketnon ama qetegon nene mirinon (sii mirinon) sewanja mewutiwaajon amakejuti, ii mono uuwoi mesaon nenkebu. Orowaajon ama uugianon menjeregowabotiwaa qisiqisia menj mono mende ambu. Qaago! ²⁶ "Qaa iikawaa kania ii Bunja Terenon kokaen oogita eja, "Balon ano iwoi kuuya kanon eji, ii Pombaa bunjaga koloaja."

²⁷ Monj Kraist mende moma laariji, iinon onjoono iwaanon kembombaajon moma kema ragi nembanene ii me ii jaagianon ama onjombuti, ii mono uuwoi mesaon newu. Nenewaajon ama uugianon menjeregowabotiwaa qisiqisia ii mono mende ambu. Qaago!

²⁸ Onjoangiaajon qaagoto, "Nene koi tando lopion yonoo nandun aaja koloaja," monjon kaen injjoroti een, ii injjoroti, iwaa uutanon boliwabotiwaajon mono galej menj aon mende newu.

²⁹ Geengaa uuganon menjeregowabotiwaajon mende jejento, alagaa uutanon boliwabotiwaajon ii jejen. Niinon neenaa aijnon iwoi ambe alanaa uutanon boliro gosin noma Anutunon qaana jen tegon kitia meleema nombabo. Een kaen mendeema aonin jawo kolooro mende sokonja. ³⁰ Niinon ejemba yonowo toroqen rama nenegiaajon "Anutu dangisen!" jen oro nemanjati, tosanon iikaen ambe niima iikawaajon gema nugi mende sokombaa. Orowaajon Anutu mepesejenj, iikawaajon mono qaa tokoronkota jen nonji mende sokonja.

^u 10.20 Dut 32.17 ^v 10.22 Dut 32.21 ^w 10.23 1 Kor 6.12 ^x 10.26 Ond 24.1

³¹Kawaajon nene apu newuti, ano ii me ii ambuti, ii kuuya mono Anutuwaa qabujayanon seiwaatiwaaajon ama amakebu. ³²Iwoi monj mende angj mombaa uutanonj iikawaajonj boliro momalaarianonj zololonjonj kamaawabo. Juuda me kantri tosiaa ejemba me Anutuwaanonj kanageso yonoo batugianonj mombaa uutanonj mono onjoonjonj ama boliwabo. ³³Niinonj kaanagadeen iwoi kuuya amakejenj, iikanonj mono ejemba korebore uugianonj qeangowaatiwaaajonj kaparanj koma laligojenj. Neenodeen qeangomambaajonj mende nanjento, ejemba seiseiyanonj qeangowutiwaaajonj janjarinj riiwe mombo letoma Siwewaa buja koloowutiwaaajonj kaparanj komakejenj. Kiaj.

11 ¹Niinonj Kraistwaa sili kaanja amakejenj, iikawaa so onjononj mono noo silina otaanj laligowu. Kiaj.

Emba onjononj mono wanjgia esuuj Ponj mepeseewu.

²Niinonj iwoi kuuya amakejenj, onjo iikanonj romonjonj nomakejutiwaaajonj danjisenj jenj onjonjenj. Onjo kuma onjombetiwaa so qaana tenj koma otaanjkejuti, iikawaajonj mono mepeseen onjonjenj. ³Niinonj onjo qaa koi moma kotowutiwaaajonj mojenj: Kraistnonj eja kuuya nonoo wanjnana kolooja. Ejanonj embawaa wana kolooja ano Anutunonj Kraistwaa wana kolooja. ⁴Kawaajonj eja onjo mono wanjkougia qetegonj qama koolinj Anutuwaa qaa jegi sokombaa. Eja kuuyanonj wanjgia turunj qama koolijuti, me Anutuwaa gejatootoo qaa jenj asarijuti, Anutunonj mono iyonjoo momogiaajonj moro gamuyawo kolooro iyanjgia menj kamaanj aonjkeju.

⁵Kaento, emba monjonj wana mende esuuj qenjaaro ajoajoroononj qama kooliji me Anutuwaa gejatootoo qaa jenj asariji, iinonj mono loya wanj kolooji, ii gamu qenj munj iyanj menj kamaanj aowaa. Kaenj ama wanj juya kuuya motogi asuganonj eenj laligowaatiwaa so koloowaa. ⁶Embanonj wana mende esuuj eenj, iinonj mono wanj juya kaanagadeen jero motogi sokombaa. Ii sokombaato, embanonj wanj juya jero motogi gamuyawo koloowabo. Kawaajonj mono wana esuuj laligoro sokombaa. ⁷Embanonj loyaa akadamyua koloojato, ejanonj Anutuwaa unjaunjaya ano akadamyua kolooja. Kawaajonj ejanonj mono wana mende esuuro sokombaa.

⁸“Ii kokaembaajonj: Waladeen ejanonj embanonjga mende kolooroto, embanonj ejawaanonjga kolooro. ⁹Anutunonj eja ii embawaajonj qaagoto, emba ii ejawaajonj mokolooro laligoju. ¹⁰Kania kawaajonj ama embanonj mono ku-usunj baatanonj laaligowaa aiweseya ii wana esuuj laligoro sokombaa. Kaenj kolooro Siwe gajoba yonjononj godaqeqewaa sili awaa iimakebu.

¹¹Kaenj sokombaato, Pombo qokotaanj laligoninj embanonj mono ejawaa qaaya mende uugunj anjaa aijanonj lanj mende laligowa. Ejanonj

† 11.1 1 Kor 4.16; Fil 3.17 † 11.7 Jen 1.26-27 † 11.8-9 Jen 2.18-23

kaanagadeen embawaa qaaya mende uuguj aŋaa ainjanon lan mende laligowa. ¹²Embanon ejawaa siitanonga kolooro kawaa so ejanon kaanagadeen embawaa goron uutanonga koloon laligojonto, ilawoila kuuyaa kondomondoo Toya ii Anutu.

¹³Kawaajon embanon wanja mende esuuj Anutu qama kooliro sokombaa me qaago? Qaa ii mono onjoangio gosin somongowu.

¹⁴Anutunon ejemba mokolon nonoma balonon motoon laaligo arengoroti, areŋ ii iima gosin sili koi kaanja mono moma asarijon me qaago? Ejanon wan juya mende motoro koriji een, iikanon mono gamu qej aoja.

¹⁵Anutunon embawaa wan juya koriga ii esuya koloowaatiwaajon muro laligoja. Kawaajon embanon wan juya mende motoro koriji een, iikanon mono akadamuya kolon muja. ¹⁶Mononon qaa kawaajon niinonŋinon amambaajon moji een, niinon iikawaajon qaa motoonŋo kokaen jemaŋa: Anutuwaanon kanagesoya kanagesoya Anutu mepeseewombaajon ajoronŋejuti, iyononon mono nonowo uumotoonŋo ama sili iikayadeen otaan sili tosaanja togonŋeju. Kiaŋ.

Pombaa samon toroya newutiwaa silia

Mat 26.26-29; Maak 14.22-25; Luuk 22.14-20

¹⁷Ono uumeleen ajoajoronon ajoron kanon mende qeangonŋejuto, mono toroqen kileqileenŋeju. Kawaajon niinon mende mepeseen ononjento, areŋ ama jen koton ononjen. ¹⁸Qaa mutuya mon gejananon kemero kokaen mobe, “Ono uumeleen kanagesowaa ajoajoronon ajoronŋejuti, iikanon mono batugianon angowowo amakeju.” Qaa ii jegi moma bakayagadeen honja kolooji, iikaen moma laarijen.

¹⁹Batugianon deema tuun busubuusu anŋi Anutunon injiuro daen ononon momalaariwaa angotetenon nama kotiiwu ano daen ononon mende sokombuti, qaa iikanon mono asuganon kolonŋeja. Iikawaajon uuwoi mende mojen. ²⁰Uumeleen ajoajoronon ajoronŋejuti, iikanon mono Pombaa samon kowoga newombaa silia mende otaanŋeju.

²¹Ii kokaembaajon jejen: Samon kowoga nenŋejuti, iikanon ororon qaagoto, aŋa aŋa nenegia men kanain lan negi tegoro tosanon toroqen wosogia injiuro tosanon apu kotiga mamaga nen enkalolon koloju.

²²Ee mirigia en ononja me qaago? Iikanon saanon nene ano apu newu. Anutuwaa uumeleen kanageso jejewili ama onombombaajon moju me ejemba wanaya nembanenegia qaa ii men kamaan onombombaajon moju me? Kawaajon niinon on mepeseen onomanjwaajon moju me? Kaen qaago toton. Mono nomaen jen onombe sokonaga?

²³Poronon qaa nonoti, niinon ononon kaanagadeen ii mobutiwaajon kokaen jemaŋa: Pon Jiisas memelolo men mugi gomantiina kanon bered mero. ²⁴Ii men kotuegon dangisen jen moton kokaen jero, “Koi neenaa

busunaga. Ii oŋooŋoŋ ama togoŋ oŋoŋjeŋ. Ii neŋ mono nii romoŋgoŋ noma laligowu.” ²⁵ ^bKaen jero negi tegoro kaanjadeen qambi meŋ kokaen jero, “Qambi koi mono soomoŋgo gbilia kolooja. Noo sana koi kanon mono Anutuwa soomoŋgoya meŋ kotiuro ewaa. Ii neŋkebutiwa so mono nii romoŋgoŋ noma laligowu.”

²⁶ Bered ano qambi iikanonja neŋkebuti, iikanonj mono kambaŋ so Poŋnonj komuroti, iikawaa buŋaya meŋ asariŋ laligoŋ ugi eleema karo tegowaa. ²⁷ Kawaajonj moŋnonj bered me Pombaa qambi iikanonja arambaran qaganonj neji, iinonj mono Pombaa busuya ano saya meŋ kamaan ama singisonogoyawo kolooja. ²⁸ Kawaajonj ejemba nonononj ananaa uunanaa kania gosinjo mono bered ano qambi iikanonja nenin sokombaa.

²⁹ Moŋnonj Pombaa busuya ano saya mende goda qeŋ nembanene toonj kaanja laŋ neji, Poŋnonj mono iwaa qaaya jeŋ tegoro lombo qaganonj ubaa. ³⁰ Laŋ neŋ laligogitiwaajonj ama ejemba seiseiyanonj batugianonj looriŋ ji mokoloogi mamaganonj goronj qeŋ komudaborogi.

³¹ Komudaborogito, ananaa uunana gosiwonagati eeŋ, Anutunonj qaanana gosin jeŋ tegoro lombo mende mokoloowonja. ³² Ii mende mokoloowonjato, Poŋnonj qaanana gosin jeŋ tegonj kaenj mono kambaŋ kokaamba mindinjonj nonomakeja. Kanagenj jeŋ tegonj nonono ejemba uugia mende meleenjiti, iyonowo ororonj gere sianonj kemebombotiwaajonj mono mindinjonj nonomakeja.

³³ Kawaajonj uumeleenj alauruna, nene newombaaajonj ajoroonjkebuti, iikanonj mono oŋoanŋiaajonj mamboma aonj ororonj neŋkebu.

³⁴ Moŋnonj wosoya kiji eeŋ, iinonj mono iyanŋaa mirinonj nembaneneya newa. Ajoroonj laŋ negi Anutunonj injiima qaagia jeŋ tegoro lombo mokoloowubotiwaajonj ii jejeŋ. Qaa tosaanja oŋoononj kamaŋati, kambaŋ iikanonj jeŋ kotonj oŋomaŋa. Kiaŋ.

Gawonj memewaa momo kalenj yonoo kanagia

12 ¹ Oo uumeleenj alauruna, niinonj Uŋa Toroyaa momo kalenja kalenja iikawaa qaawaajonj poumapou laligowubotiwaajonj mojeŋ. ² Uumeleembaa gadokopa laligogiti, kambaŋ iikanonj iinonj me iinonj horonj oŋoma unuano tando lopionj omaya waegia meŋ mepeseen laligogi. Kaen me kaen jeŋ jinjaunj kema laŋ laligogiti, ii saanonj moju.

³ Kawaajonj oŋo qaa koi mobutiwaajonj jejeŋ: Anutuwa Uŋayanonj moŋ sololoo “Jiisas qasuaajeŋ,” qaa ii jemambaajonj osiwaa. Kaanagadeen Uŋa Toroyanonj eja me emba moŋ mende sololoonj muji eeŋ, iinonj mono “Jiisasnonj Poŋna koloonj nonja,” qaa ii jemambaajonj amamaawaa.

^b 11.25 Eks 24.6-8; Jer 31.31-34

⁴Gawonj memewaa momo kaleŋa ii kania kania koloojuto, Uŋa Toroya iinonj mono motoonjgo kolooja. ⁵Uumeleenj kanageso welenj qeŋ oŋombombaaŋonj gawonj kania kania meŋkeŋjonto, Poŋonj mono motoonjgo kolooja. ⁶Welenj qeŋ oŋombombaaŋonj Anutunonj ku-usuŋa kuuya nonooŋonj mendeema nonono afaanŋonj kotiiŋ gawonj meniŋ hoŋa kania kania koloonjkeja. Hoŋa kuuya ii Anutuwaanonjga kanjkejato, Anutunonj mono motoonjgo kolooja.

⁷Uŋa Toroyanonj kanageso uunana nanjoro kotiiwombaaŋonj moma gawonj memewaa momo kaleŋa ninisaano hoŋanonj mono motomotoonj nonoononj kokaenj me kokaenj koloonjkeja: ⁸Uŋa Toroyanonj mombaa uutanonj kemelj Anutu nemuŋ koma muŋ momakooto qaa jejewaa kaleŋa muja. Uŋa motoonjgo iikanondeenj mono moŋ sololooro momo qaita moŋ moma yagojiwaa kaleŋa buŋa qeŋ aoja.

⁹Moŋonj Uŋa motoonjgo ii qokotaenj momalaariwaa kaleŋa buŋa qeŋ aoja. Toroqenj moŋonj Uŋa Toroya iikanondeenj qokotaenj meŋ qeeanŋowaa kaleŋa kaleŋa buŋa qeŋ aoja.

¹⁰Mombaaŋonj anjoleto memewaa esuŋa muja. Mombaaŋonj Anutuwwa jejatootoo qaa jejewaa kaleŋa muja. Mombaaŋonj uŋa ano ome mendeembombaa kaleŋa muro uŋa awaanonj me omejiilanj moŋonj sololooro laligoji, ii saanonj gosinjkeja. Mombaaŋonj qaaya qaaya qaita moŋ jejewaa kaleŋa muja. Toroqenj moŋonj qaa qaita moŋ jero mombaaŋonj ii meleembaatiwaa kaleŋa muja. ¹¹Gawonj memewaa momo kalenj kuuya ii Uŋa Toroyamotoonjgo iikanondeenj mono sololoonj moro sokonjiwaa so mendeeno kuuya nonononj anj anj buŋa qeŋ aonj laligoŋonj. Kiaŋ.

Kraistwaa selia motoonjgoto, kitiuruta mamaga.

¹²^dSele busunana motoonjgo koloojato, kilenj iikawaa uutanonj sele kitiuruta ii mamaga koloojuto. Kitia kuuya ii mamaga koloojuto, kilenj ii mindiriŋ sele busu motoonjgo koloojuto. Kraistwaa selianonj kaŋagadeenj mono iikawaa so kolooja. ¹³Kawaa kania ii kokaenj: Uŋa motoonjgononj mono kuuya nono sololoonj koma konjoratiŋ kanonj mulu meŋ nonono Kraistwaa sele busu motoonjgo koloojonj. Nono Juuda me kantri tosiaa toya laligoŋonj, ananaa gawonana meŋkeŋonj me tonana eenj welenj qeŋ oŋomakeŋonj, ii kilenj kuuya nono mono Uŋa iikayadeenj buŋa qeŋ aoniŋ uunananonj kemero moma muŋonj.

¹⁴Sele busunananonj mono sele kitia motoonjgowaa so mende koloojato, iikawaa uutanonj kitiuruta mamaga koloojuto. ¹⁵Kananananonj kokaenj jenaga, “Nii boroga qaago. Kawaaŋonj sele busu mende toroqenj laligoŋonj.” Kaenj jenagati eenj, iikawaaŋonj mono kilenj sele busu mesaonj anjodeenj mende laligonaga. ¹⁶Gejanananonj kokaenj jenaga, “Nii jaaga qaago.

^c 12.4-11 Room 12.6-8 ^d 12.12 Room 12.4-5

Kawaajon sele busu mende toroqen laligojen.” Kaen jenagati een, iikawaajon mono kilen sele busu mesaon ajodeen mende laligonaga.

¹⁷Selenananon kuuya jaa koloonagati een, qaa momowaa gejanananon mono daen ranaga? Kaenagadeen jumunanon geja koloonaga, iikaya moron momowaa sewanananon mono daen ranaga?

¹⁸Aja aja qaagoto, Anutunon sele busu kiti motomotoon ii arengon moro sokonjiwaa so mindirin onono sele busu motoongo koloou. ¹⁹Sele kiti kuuya ii kiti motoongo koloowuyagati een, mono nomaen sele busu motoongo koloonaga? ²⁰Kaen qaagoto, sele kitinana ii mamagato, sele busunon motoongo koloouja.

²¹Kawaajon jaanon borowaajon kokaen jembaajon amamaaja, “Nii goojon mende amamaajen.” Kaenagadeen wajnon kanawaajon “Nii goojon mende amamaajen,” kaen jembaajon amamaaja.

²²Simbirinsambaran qaagoto, sele kitinana monin looloria koloouji, iyononon qaongi jaawo laligowombaajon amamaawonja. ²³Sele kitinana monin qabuagia kamakamaata koloouji, ii mono esuunin qabuagiawo koloou. Sele kitinana monin gamugiawo koloouji, ii mono tororo esuunin ejemba jaagianon sokonja.

²⁴Sele kitinana asuganon qendeembombaajon gamu mende mojon, ii mende esuunin sokonja. Kaen amakejonto, Anutunon sele kitia kitia mindirin somongon onoma kitia omaya ii qabuja somata muro ororon koloou. ²⁵Sele busu kiti yononon batugianon juma angowowo men aowuboto, tani motoongo kala koma aowutiwaajon mono arengoro ororon koloou. ²⁶Sele busu kitia monon siimbobolo moji, tosaaja kuuya mono iwo siimbobolo momakeju. Sele kitia monon qabuja mokoloou, tosaaja kuuya mono iwo aisoonkeju.

²⁷Ononon Kraistwaa sele busuya koloou ano motomotoon ononon mono iwaa sele kitiuruta koloou. ²⁸^eKawaa so Anutunon ama onono uumeleen kanagesowaa gawon kokaen menkeju: Wala tosaaja kuun onono wasiwasi eja aposol koloou. Kawaa gematanon tuun woia kuun onono gejatootoo ejemba koloou. Tuun karoona yononon boi qaqazu koloou. Kawaa gematanon tosianon angoletto meme ejemba koloou. Tosaaja yononon momo kalen onono jia jia men qeangonkeju. Tosianon afaangon kotiin tosaaja ala ilailaa ama onomakeju. Tosaaja yononon kalen onono galenkonkon gawon menkeju. Tosianon qaa qaita mon jenkeju.

²⁹Kuuya ononon wasiwasi eja aposol mende koloou. Awawi totoon! Kuuya ononon gejatootoo ejemba mende koloou. Kuuya ononon boi qaqazu koloou me qaago? Kuuya ononon angoletto meme ejemba koloou me qaago?

^e 12.28 Ef 4.11

³⁰Ji menj qeaŋgowombaa momo kalenja kalenja ii kuuya oŋoonoŋ eja me qaago? Kuuya oŋonoŋ qaa qaita moŋ mende jenjkeju. Qaago. Qaaya qaaya qaita moŋ jegi oŋo kuuya ii meleembombaajoŋ afaaŋgoju me qaago?
³¹Oŋonoŋ mono gawoŋ memewaa momo kalenja kalenja awaa soro ii buŋa qeŋ aowombaajoŋ awelegoŋkebu. Kaenj awelegogi niinoŋ kana awaa soro qendeema iikawaa momo kalenja ii kokaenj jenj asarimaŋa:

Uunoŋ jopagoŋ aoawaa kalenja

13 ¹Niinoŋ ejemba ano Siwe gajoba yoŋoo qaaya qaaya qaita moŋ kanonj qaa jenj laligowenagato, uujopananonj mende kolooji eej, mono kilenj kokaenj koloowenaga: Goŋ qegi goŋgoŋ qaro aŋgotomaŋa momakejoŋi me goubire utugogi kiŋqororoŋ qamakeji, mono iikawaa so koloowenaga.

²Gejatootoo qaa jejewaa momo kalenja eŋ nono qaa aasaŋgoya kuuya mobenaga ano qaa kuuyaa kania moma yagowenagati eej, iikanonj mono soyanonj kolooja me qaago? Ii kilenj uujopanaa hoŋanoŋ mende asugiro iikaŋa mono iwoi omayagadeeŋ koloonj eej tootoŋ laligowenaga. Momalaari kotiga tootoŋ mokoloonj kawaa qaganonj baanŋa Toya jenj kotowe saanonj teŋ koma baanŋa qetegoŋ moŋgeŋ anagato, uujopana mende asugiji eej, iikanonj kilenj mono iwoi omayagadeeŋ koloonj eej tootoŋ laligowenaga.

³Eshinana kuuya ejemba wanaya yoŋoojoŋ mendeema oŋombenaga ano sele busuna tosia yoŋonoŋ oogi jewaatiwaajoŋ togoŋ oŋombenagato, uujopanaa hoŋanoŋ mende asugiji eej, iikanonj mono mende tootoŋ ilaŋ nombaa.

⁴Moŋnoŋ alia uutanonj jopagoji, iinoŋ mono uugereya qaa uubonjoŋ qaganonj ala ama muŋkeja. Goronkiki mende moma iwoiyaajoŋ mende koposoŋgoŋkeja. Selia mende meŋ uma jaba-arambaraŋ mende laligoja.

⁵Nanamemenanonj alia horonj ureeŋ mende ama uuta mende meŋ bolinjeja. Iyaŋa qeaŋgomambaajondeeŋ mende kaparaŋ komakeja. Uuqeŋe ama mugi uu uugere uulaŋawo mende amakeja. Meŋ bolinj mugi siimbobolo moroti, ii mende romoŋgoŋ mesaŋkeja.

⁶Tosianonj bologa anjuti, iikawaajoŋ mende aisoojato, qaa hoŋa otaanjejuti, mono iyoŋowo motoonj aisoonjeja. ⁷Kambaŋ so alia sopa somoŋgoŋ kooroŋanoŋ nama kotiinj moma laariŋ muŋkeja. Kaenj me kaenj kolooro Anutuwaa jejeromonoŋromaŋ ama mamboma awasaŋkaka nama siimbobolo kuuya moma mokosiŋgoŋkeja.

⁸Uujopa nanamemeŋ ii kambaŋ tetegoya qaa eŋ ubaa. Gejatootoo qaa jenj qaaya qaaya qaita moŋ jenjkejuti, iikanonj qaombaa ano momo qaita moŋ iikanonj mono kaanagadeeŋ omaya koloonj tegowaa. ⁹Momo

^f 13.2 Mat 17.20; 21.21; Maak 11.23

qaita moŋ ii bakasasaŋ moma yagoŋkejoŋ ano gejatootoo qaa ii bakasasaŋ jeŋkejoŋ. ¹⁰Bakasasaŋ amakejonto, Anutuwaa kalena kalena akadamiawo koloowuti, kambaŋ iikanonŋ bakasasaŋ laaligonananonŋ mono qaono oyaŋboyayaŋ siiseweweya qaa laligowoŋa.

¹¹Niinonŋ naamade laligoweti, kambaŋ iikanonŋ naamade qaa jeŋ laligowe. Uumomonanonŋ naamade uu kolooro iikawaa so qaa gosinŋ romoŋgoŋ laligowe. Eja somata koloonŋ kanoŋ naamade nanamemeŋ ii mesaonŋ gema qewe. ¹²Kawaa so kambaŋ kokaamba Anutuwaa akadamiya ii saanonŋ mende iimakejoŋ. Ii atatononŋ uunŋ ii-itaani tani iima bimbimgoŋ tania tororo mende moma eenŋ romoŋgoŋkejoŋ. Kaenŋ romoŋgoŋkejonto, kanagenŋ Anutuwo jaasewaŋ qeŋ aonŋ iima sororogowoŋa. Kambaŋ kokaamba momo qaita moŋ ii bakasasaŋ moma yagojento, kambaŋ iikanonŋ ii mono kuuya moma yagodaboro maŋa. Anutononŋ nii moma komuŋ nonji, niinonŋ iikawaa so iwaa kania moma komudaboro maŋa.

¹³Qaa koi jeŋ kotiiŋ: Kalenŋ karoonŋ momalaari, jejeromonoŋromonŋ ano uujopa ii kotiiŋ eŋ ubuto, uujopa nanamemeŋ iikanonŋ mono batugianonŋ uuta koloowa. Kianŋ.

Gejatootoo qaa ano qaa qaita moŋ jejewaa kalena

14 ¹Uujopawaa kania mono otaanŋ laligowu ano gawonŋ memewaa momo kalenŋ kania kania ii mono buŋa qeŋ aowombaajonŋ kaparaŋ koma laligowu. Iikanonŋ awaato, gejatootoo qaa jejewaa kalena mewombaajonŋ mono kotiiŋ kaparaŋ koma laligowu. ²Moŋnonŋ qaa qaita moŋ jeŋi, iinonŋ ejemba nonoojonŋ qaagoto, mono Anutuwaajonadeenŋ ii jeŋkeja. Uŋa Toroyanonŋ sololooŋ qaa aasangoya asugiro jeŋkejiwaajonŋ tosaana nonononŋ qaa ii mende moma asariŋ muŋkejoŋ. Mono iyaŋa siri ilaanŋ aonkeja.

³Tompiŋ laligojonto, gejatootoo qaa jeŋkeji, iinonŋ mono ejemba uunana meŋ kotiiŋ nanŋonŋ uluŋkoleŋ ama nonomambaajonŋ ama qaa jeŋkeja.

⁴Moŋnonŋ qaa qaita moŋ jeŋ iikanonŋ iyaŋaa uuta meagonŋ kotikotii mokoloonkejato, gejatootoo qaa jeŋkeji, iinonŋ mono uumeleenŋ kanageso kuuya uunana meagonŋ meŋ kotiiŋ nonomakeja.

⁵Oŋo kuuyanonŋ qaa qaita moŋ jewutiwaajonŋ mojento, gejatootoo qaa jewutiwaajonŋ mono kaparaŋ koma mamaga mojeŋ. Gejatootoo qaa jeŋkeji, iinonŋ mono qaa qaita moŋ jeŋkeji, ii uuguja. Qaa qaita moŋ jeŋ ii iikanondeenŋ ananaa qaanonŋ meleenji, iikaana mono ororonŋ koloowao. Kaenŋ kolooro qaayanonŋ mono uumeleenŋ kanageso uunana meagonŋ meŋ kotiiŋ nonono sokonja.

⁶Oo uumeleenŋ alauruna, niinonŋ oŋoononŋ kanŋ qaaya qaaya qaita moŋ jewenaga, iikanonŋ mono nomaenŋ oŋo meŋ qeaŋgoŋ oŋombenaga? Kaenŋ qaagoto, Anutuwaanonŋ qaa iŋisaamaŋa me momo qaita moŋ oŋomaŋa

me gejatootoo qaa jemaŋa me gejanono qaa kuma oŋomaŋati eej, iikanonŋ mono meŋ qeaŋgonŋ oŋomaŋa.

⁷Awelo me gita kulele me iwoi moŋnonŋ riiwaa aroya mokoloonŋkejonŋi, iyonononŋ mono laaligogia qaagoto, kanagia mono kaanŋiadeeŋ kokaenŋ eja: Moŋnonŋ awelo laŋ uunŋ me gita kulele laŋ qero iikanonŋ qagia aŋa aŋa mende mokoloonŋkeji eej, riiwaa aroya mono nomaenŋ moma asariwonaga? ⁸Kaanŋagadeeŋ romonŋ uunŋ boligi qata tororo mende moma asarijonŋi eej, morononŋ mono manŋa qeqewaajonŋ afaanŋgonŋ jojorinaga?

⁹Oŋoo kanagia ii kaanŋiadeeŋ eja: Neselanŋgianonŋ ejemba mende moma asariwutiwaa so qaa laŋ jejuti eej, moŋnonŋ qaa kaanŋa mono nomaenŋ moma asarinaga? Qaa kaenŋ jejuti, iikanonŋ mono eej laŋ haamononŋ kemakeja. ¹⁰Baloŋa baloŋa kanonŋ qaa morota morota dawŋi jenŋkejonŋi, ii morononŋ monagato, kileŋ kuuya yonononŋ mono qaawaa kania moma asariwonŋiwaajonŋ eju.

¹¹Kania kawaajonŋ ama jenŋkejonto, moŋnonŋ qaa jero qaayaa kania mende mojenŋi eej, niinonŋ iwaa qaayaa wabaya koloowe iinonŋ kaanŋagadeeŋ noo qaanaa wabana kolooja. ¹²Oŋoo kanagia ii kaanŋiadeeŋ eja: Oŋo gawonŋ memewaa momo kaleŋa kaleŋa buŋa qeŋ aowombaajonŋ awelegogi sokonŋa. Iikanonŋ mono kaleŋ koi kaanŋa mewombaajonŋ kaparanŋ koma laligowu: Momo kaleŋ uumeleeŋ kanageso uugia meagonŋ meŋ kotiinŋkejuti, mono ii buŋa qeŋ aonŋ gawononŋ anŋi awaa soro koloowaa.

¹³Kawaajonŋ qaa qaita moŋ jenŋkeji, iinonŋ mono kokaenŋ qama kooliro sokombaa, “Oo Anutu, qaa jejenŋi, ii meleemanŋiwaa momo kaleŋa mono nombaa.” ¹⁴Iikawaa kania ii kokaenŋ: Niinonŋ qaa qaita moŋ jenŋ qama koolijenŋi eej, noo unŋananonŋ qaagadeeŋ jenŋ qama koolinŋkejato, uumomonanonŋ mono hoŋa moŋ mende mokoloonŋkeja.

¹⁵Kawaajonŋ mono nomaenŋ ambe sokombaa? Niinonŋ mono unŋananondeeŋ qaagoto, uumomona kaanŋagadeeŋ iikanonŋ ama qama koolinŋkemaŋa. Rii qama mepeseenŋkejenŋi, ii unŋananondeeŋ qaagoto, uumomona mono kaanŋagadeeŋ iikanonŋ ama qamakemaŋa. ¹⁶Gii Anutu unŋaganonŋ mepeseenŋ mujanŋi eej, ejemba omaya moŋnonŋ ajoajoroogianonŋ kanŋ rama mepesejanŋiwaa kania mende moma kotowaati, iinonŋ mono “Qaa ii oŋanonŋ,” ii nomaenŋ jenaga? Naama jejanŋi, iinonŋ ii mende moma asariŋ eej tompiŋ raja. ¹⁷Gii saanonŋ Anutu mepeseejanto, goo qaaganonŋ tosaanŋa yonŋoo uugia mende meagonŋ meŋ kotiinŋ oŋonŋa.

¹⁸Niinonŋ kuuya oŋo unŋuugunŋ qaaya qaaya qaita moŋ ii mamaga jenŋkejenŋi, iikawaajonŋ Anutu mepeseejenŋ. ¹⁹Anutu mepeseejento, uumeleeŋ kanageso uutanonŋ ejemba kuma oŋomambaajonŋ kaparanŋ koma moma asariwutiwaajonŋ qaa jeta 5 jemambaajonŋ mobe hoŋa kolooja. Qaaya qaaya qaita moŋnonŋ qaa jeta 10,000 neenaajonŋadeeŋ jemambaajonŋ mobe kamakamaata kolooja.

²⁰Uumeleeŋ alauruna, oŋo qaa gosinŋ romonŋonŋkejuti, iikanonŋ mono naamade tani mesaonŋ ejemba somata yonŋoo tani koloonŋ romonŋonŋ

lalogowu. Bologa ambonja jegi iikanonj mono merasiisii kaanja koloon amamaawuto, momakootogianonj mono ejemba somata koloonj lalogowu.

²¹ Mooseswaa Kana qaanonj qaa monj kokaenj oogita eja,

“Niinonj waba ejemba kuuj onjombe kanageso koi yonoononj kan jegianonj qaa tania monj jegi lanj waliŋgonjkebuto, ii kilenj noo qaana mende moma kotowu. Ponj niinonj kaenj jejenj.”

²² Qaa kawaa so qaa qaita monj jeninj uugia mende meleenji yonononj mogi Anutuwaawaa aiweseya koloonj ononjato, momalaari ejemba nonoojonj iikanonj mono aiweseya monj mende kolooja. Ii qaagoto, gejatootoo qaa jeninj iikanonj momalaari ejemba nonoojonj Anutuwaawaa aiweseya kolooja. Uumeleembaa gadokopa yonononj ii mogi Anutuwaawaa aiweseya monj mende koloonj ononja.

²³ Uumeleenj kanageso onononj ajoroonj kuuya onononj qaaya qaaya qaita monj kanonj jegi tosanonj Buŋa qaa mende kuma ononji uugia mende meleema eenj kanonj ubuti, iyonononj mono aaruŋ kokaenj jewuyaga me qaago, “Wanŋsooso mono koloonj ononja.”

²⁴ Kaenj jewuyagato, kuuya onononj gejatootoo qaaya qaaya jegi monjonj Buŋa qaa mende kuma mugi momalaaria qaa eenj ajoajoroogianonj ubaati eenj, kuuya onononj mono siŋgisongoya isaama uuta mende meleenotiwaawaa qaaya jedaborogi kaniaya moma kotooro asuganonj asugiwaawaa. ²⁵ Uutaa qaa aasangoya aasangoya asuganonj asugiro iinonj mono dagonj kamaanj Anutu waeya menj mepeseenj kokaenj jokoloonj qabaa, “Anutu ii onjanonj onjo batugianonj laligoja.” Kianj.

Uumeleenj ajoajoroowaa areŋa ii kokaenj:

²⁶ Oo uumeleenj alauruna, kawaajonj nono mono nomaenj jeninj sokombaa? Onjo Buŋa qaawaajonj ajoroonjkebuti, iikanonj motomotoonj onjo mono kuuya areŋgia monj me monj ii kokaenj amakebu: Monjonj Buŋa onŋsaawaa areŋa ano monjonj Buŋa qaa kuma onono monjonj Anutuwaawaa gejanono qaa donjgoga injisaano monjonj qaa qaita monj injijoro monjonj ii meleembaa. Areŋ kuuya ii mono uumeleenj kanageso uunana kuuj menj kotiiwombaajonj ama amakebu.

²⁷ Tosianonj qaa qaita monj jewuti eenj, ejemba 4 qaagoto, woi me karoonj yonononjgadeenj mono ajoajoroowaa motoonjgowaa uutanonj kaenj jewu. Yonononjgadeenj mono areŋgiaa so awanjo jegi monjonj ii meleembaa. ²⁸ Monjonj qaa meleemambaa so mende kolooji eenj, iyonononj mono uumeleenj kanagesowaa ajoajoroononj qaagia bogoro rama iyanjiaajonjgadeenj qaagia qaita monj jegi Anutunonj mobaa. ²⁹ Gejatootoo ejemba yonononjga woi me karoonj yononondeenj mono areŋ ononji qaa injijogi tosanonj mono qaagia gosiwu.

§ 14.21 Ais 28.11-12

³⁰Kaen ambuto, moŋnoŋ ajoajoroonoŋ raro Anutunoŋ gejanono qaa utanonoŋ isaano moji eenj, iinoŋ mono ii inŋjoro gejatootoo qaa wala jeji, iinoŋ qaaya mesaonoŋ qaa bo raba. ³¹Ejemba kuuyanoŋ Anutuwaanoŋ gejanono qaa mogi uugia nanŋoro qeaŋgowutiwaajoŋ oŋo mono korebore saanoŋ kambanŋgia meŋ areŋgiaa so gejatootoo qaa jewu. ³²Gejatootoo Ejemba yoŋonoŋ mono saanoŋ uŋagia galeŋ koŋgi uŋagianonoŋ qaa baatanonoŋ kenjutiwaa so koloou.

³³Anutunoŋ gijigaju Toya qaagoto, luae Toyaga koloouja. Kawaajoŋ ajoajoroogia mono areŋanoŋ otaan amakebu. Ejemba soraaya yoŋoo batugianoŋ kanageso so amakejuti, oŋo kaŋagadeeŋ mono iikawaa so kokaen amakebu: ³⁴Emba oŋo mono uumeleeŋ kanagesowaa ajoajoroogianoŋ qaa bogoro rabu. Yoŋonoŋ qaa jewutiwaa so mende kolooujuto, Kana qaa ejiwaa so mono qaa baatanonoŋ kema laligowu.

³⁵Embanonoŋ uumeleeŋ kanagesowaa qaa jeŋ koton kuma oŋono mende sokonja. Kawaajoŋ qaa mombaa kania mobombaajoŋ mojuti eenj, iyoŋonoŋ mono mirigianoŋ kema rama anŋgiaa lourugia qisin oŋombu.

³⁶Anutuwaanoŋ Buŋa qaa iikanonoŋ oŋoo batugianoŋga kolooro me qaago? Qaa iikanonoŋ koloou seiŋ oŋoononoŋ kaŋ oŋoo buŋagadeeŋ koloouja me qaago? ³⁷Moŋnoŋ kokaen jenaga, “Niinoŋ gejatootoo qaa jewe Uŋa Toroyanoŋ sololoou nono qaa iikawo uumotooŋgo mende anjeŋ.” Kaen jeji, iinoŋ mono qaa koi moma yagowa: Niinoŋ embawaajoŋ qaa oou oŋonjeŋi, iikanonoŋ mono Pombaa jeŋkooto qaaga koloouja. ³⁸Moŋnoŋ qaa iikawaa geja mende ama silemale laligoji eenj, oŋo mono eja iwaa qaawaajoŋ geja mende ama laligowu.

³⁹Kawaajoŋ uumeleeŋ alauruna, oŋo mono gejatootoo qaa jewombaajoŋ awelegoŋ laligowu ano qaa qaita moŋ jewubotiwaa soŋgoya ii mende ambu. ⁴⁰Ii mende ambuto, iwoi kuuya mono tororo areŋ ama otaan amakebu. Kiaŋ.

Kraistnoŋ koomunonŋa waaro.

15 ¹Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ oŋombeti, ii duduuwubotiwaaajoŋ mono meŋ gbiliŋ oŋomaŋa. Oŋo ii buŋa qeŋ aou momalaarigia iikanonoŋ ama rindaŋgoŋ nanju. ²Niinoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ oŋombeti, oŋo ii iikawaa so pondan meŋ anŋgoŋ kombuti eenj, iikanonoŋ mono meŋ letoma oŋono Siwewaa buŋa koloowu. Kaen mende ambuti eenj, uugia mono eenj totoou meleema laligoju.

³Niinoŋ qaa tosaŋa kuuya goraayanoŋ ama neeno Buŋa qaa moma anŋgoŋ kombeti, ii mobe uro iikawaa qaa kota mobutiwaajoŋ ii kokaen oŋombe: Kraistnoŋ Buŋa Tere ejiwaa so nonoo siŋgisouŋgonanaajoŋ ama komuro. ⁴ⁱKomuro Buŋa Tere ejiwaa so roŋ koŋgi somaŋa karoou kolooro

^h 15.3 Ais 53.5-12 ⁱ 15.4 Ond 16.8-10; Mat 12.40; Apo 2.24-32

koomunonga waaro. ^{5j}Koomunonga waama Piitowaanonj asugiro ano kawaa gematanonj gowokouruta 12 yonoononj asugiro.

⁶Kawaa gematanonj kambaj motoonngo iikanondeen uumeleen alaurunana jangogia 500 uuguroti, mono iyonoononj asugiro. Yonoononga ejemba honja yonononj toroqen kambaj kokaamba kaanagadeen laligojuto, tosonianj komudaborogi. ⁷Kawaa gematanonj koga Jeimswaanonj asugiro ano kawaa gematanonj aposol kuuya yonoononj asugiro.

^{8k}Yonoononj kuuya asuginggo konoga mono noononj kaanagadeen asugiro. Niinonj aposol kolokolooyanonj qaagoto, paluga kaanja koloowe. ^{9l}Kawaa kania ii kokaen: Niinonj aposol yonoo batugianonj mobe kamaaro daaburugiaga koloojen. Anutuwaawaa uumeleen kanageso sisiwerowero ama onoma laligoweti, iikawaajonj noo qana aposol qagi mobe gamuyawo kolooja.

¹⁰Gamuyawo koloojato, kambaj kokaamba iwoi anjeni, ii mono Anutuwaawaa kalenmoriananonj menj letoma nemunj koma nono laligojen. Iinonj kalenmoriajana nono lalabubu mende ambe kamaanq qen omaya mende kolooroto, niinonj mono aposol kuuya unuugun haamo ama onoma kotiinj gawonj menj laligowe. Ii neeno qaagoto, Anutuwaawaa kalenmoriananonj mono inaanj nono gawonaa honja kaenj koloonj seiro.

¹¹Niinonj meweti me yonononj megij honja kolooroti, ii kilenj. Nonononj mono Oligaa Buja qaa kaenj jenj asarinkejonj ano onjo iikawaa so uugia meleema Kraist moma laarinj laligoju. Kiaj.

Anana koomunonga nomaenj gbilinj waabonja?

¹²Mobu! Kraistnonj koomunonga gbilinj waaroti, iwaa kania kaenj jenj asarinkejonj eenj, onoononga tosonianj mono nomaenj ama kokaenj jenjkeju, “Koomuya yonononj mende gbilinj waabuya.” ¹³Kaenj jenjkejuto, koomuya yonononj mende gbilinj waabuyagati eenj, Kraistnonj mono kaanagadeen mende gbilinj laligonj kotiinaga. ¹⁴Anutunonj Kraist mende menj gbiliro koomunonga waanagati eenj, nono Buja qaaya ii jenj asarinkejonj ii mono qaa omaya koloonaga. Ii moma laarigi momalaarigia iikanonj mono kaanagadeen jangonj qaoma omaya koloonaga.

¹⁵Anutunonj onanonj koomuya mende menj gbilinj onono waabuyagati eenj, Kraist kaanagadeen mende menj gbiliro waanaga. Nono ii kilenj Anutuwaawaa kania kokaenj nanjonj jenjkejonj, “Anutunonj mono Kraist menj gbiliro koomunonga waaro.” Qaa ii honja mende koloonaga, ejembanonj mono kawaajonj ama kanianana mokoloogi qoolongoya kolooro saanonj nonoojonj kokaenj jewuyaga, “Anutuwaawaa kania mono nanjonj jenj soonjkeju.”

^j 15.5 Mat 28.16-17; Maak 16.14; Luuk 24.34, 36; Jon 20.19 ^k 15.8 Apo 9.3-6

^l 15.9 Apo 8.3

Qaa kanonj mono gamuyawo koloona. ¹⁶Anutunonj koomuya mende menj gbilij onono waabuti eej, Kraistnonj kaanjiadeen mende gbilij waanaga.

¹⁷Anutunonj Kraist mende menj gbiliro waanagati eej, onjo mono eej toontoonj moma laarinj muj toroqenj singisonogogiaa kasagbadononj laligowuyaga. ¹⁸Kaenj kolooro alaurunananonj Kraistwo qokotaanj komugiti, iyonononj mono kaanagadeen soonj gere siawaa buja koloowuyaga. ¹⁹Anana Kraist jejeromonromonj ama muj balononj laligowombaa so galenj koma nonono kambanj iikanonj tegowaatiwaajonj mambonjonj eej, nono mono ejemba tosaanja kuuya unjuugunj baagianonj kemenj auta dawoyagadeen laligonij kuuyanonj woso momo ama nonomakejutiwaa so koloowonaga.

²⁰Kaanja koloowonagato, Kraistnonj mono onjanonj gbilij koomuya yonoo jetamemegia koloonj koomunonga waaro. ²¹Kawaa kania ii kokaenj: Eja monjonj koomu kondooro asugiro kanainj komunj laligonj kounij. Komunj laligojonjwaajonj ama eja monjonj komunj gbilij laaligo kombombanja kondooro asugiro. Kawaaonj anana kuuyanonj mono kaanagadeen gbilij koomunonga waabonja. ²²Kuuya anono Aadam kaanja koloonj komuwojati, kaanjiadeen Kraistwo qokotaajonj, Anutunonj anana kuuya laligonj kotiiwombaaonj menj gbilij nonombaa.

²³Menj gbilij nonombaato, kuuya anono mono Anutunonj kambanj anotiawaa so gbilij waabonja. Kraistnonj jotamemenana koloonj gbiliro iikawaa gematanonj iwaa buja koloonjonj, anono eleema karo kambanj iikanonj gbilij waabonja. ²⁴Kraistnonj mono eleema kanj omejiilanj kuuya balonj so esunmumu qaganonj galenj komakejuti, iyonoo usungia menj kamaanj ama esungia kuuya kondeembaa. Ii kondeema bentotoja Anutu Mambaa borianonj ano balononj laaligo kanonj tegowaa.

²⁵^mKraistnonj galenj koma laligonj uro Anutunonj Buja qaa ejiwaa so “mono kereuruta kuuya haamo ama iyanjaa kana baatanonj ama onjombaa.” Kraistwaa galenjonkonj gawonjanonj mono iikanonj tegowaa. ²⁶Kereuruta haamo ama onono kanonj koomu Toyanonj mono konoga kolooro menj kamaanj mubaa.

²⁷ⁿKawaa kania ii Buja Terenonj kokaenj eja, “Anutunonj mono iwoi kuuya iwaa kana baatanonj ano eja.” Qaa kaenj ejato, “Iwoi kuuya ano eja,” qaa kaenj jero kania mono asuganonj kokaenj eja: Anutunonj iwoi kuuya Kraistwaa baatanonj ano ero iyanja mono mende menj kamaanj Kraistwaa baatanonj ama aoro. ²⁸Kaenj qaagoto, Anutunonj iwoi kuuya Meriaa baatanonj ano galenj koma kereuruta kuuya iyanjaa ku-usunjaa baatanonj ama onjombaa. Ii tegoro kanonj Anutunonj mono Meria kaanagadeen iyanjaa ku-usunjaa baatanonj ama galenj koma mubaa. Kaenj koloonj Anutunonj iwoi kuuyaa Ponja koloodaboronj laligonj ubaa.

^m 15.25 Ond 110.1 ⁿ 15.27 Ond 8.6

²⁹Qaa moŋ ii kokaen: Ejemba toŋianonj uugia mende meleema eenj komugitiwaajonj toŋianonj koomuya ii ilaanj oŋombutiwaajonj jeŋ kitigia koloogi duŋanonj mombo oomulu meŋ oŋomakeju. Koomuya yoŋononj mende gbiliŋ waabuyagati eenj, iyoŋoo gawonj hoŋanonj mono nomaenj koloonaga? Anutunonj komugiti, ii qaago totoonj meŋ gbiliŋ oŋono waabuyagati eenj, ejemba kaanja yoŋononj mono nomaembaajonj ama jegi yoŋoo kitigia koloogi oomulu meŋ oŋomakeju? Gawonjia ii mono eenj mewubo.

³⁰Komunj mende waabonagati eenj, nonononj kaanagadeenj mono uunana Anutuwaaw gawononj mende ama somonjgowonaga. Anutuwaaw gawombaajonj ama komuwombotiwaaw lombo baatanonj suulanj mende kema laligowonaga. Qaago.

³¹Koomunonj mono kambanj so gogonj nomambaa so kolooja. Qaa ii onja. Oo uumeleenj alauruna, niinonj Kraist Jiisas Poŋnana iwo nama oŋoojonj ama selenam meŋ umakejenj, iikawaa sareqaa hoŋa ii asuganonj injijowe mobutiwaajonj mojenj.

³²°Neenaa aiŋ otaanj gawonj koi memambaajonj romonjgojuti eenj, iwoi koi kanonj mono nomaenj ilaanj nombaa? Kaenj qisiŋ oŋombe ii mono romonjgonj meleembu: Niinonj Efesus siti kokanonj ejemba jeranjai kanjanawo kaanja mokoloonj komumambotiwaajonj yoŋowo aonj laligowe. Mono doomorona keno moma aonj laligowe. Komunjo mende gbiliŋ waabonjati eenj, iikaanjan mono mende aonj orowenaga. Mono Efesus uulanjanawo mesaowenaga. Kaenj kolooro saanonj tosaanjan yoŋowo kokaenj jewenaga, “Woranj komuwonjatiwaajonj mono saanonj neŋkorisoro ama apu kotiga neŋ laligowonja.”

³³Jinjanj mende ambu. “Ejemba bologa yoŋowo ainjolonj raji nanamemeŋgia awaa iikanonj boliwaa.” Qaa moŋ kaenj eja. ³⁴Oŋoo batugianonj ejemba toŋianonj Anutu mende moma mujuti, iikawaajonj uumeleenj oŋononj gamugia mobutiwaajonj ama ii jejenj. Kawaajonj mono poumapougia mesaowu. Uugianonj letono tororo moma singisongonj mende toroqenj amakebu. Kianj.

Sele busunananonj gbiliŋ waama qaita moŋ koloowaa.

³⁵Moŋnonj kokaenj qisinaga, “Anutunonj koomuya ii nomaenj meŋ gbiliŋ oŋono waabuya? Sele busugianonj letono mono tani nomaenj koloowuyaga?” ³⁶Kaenj qisinaga, mono uuta qaawaa qaa jenaga. Oŋo yagonj kota mende komuro komowuyati eenj, iikanonj mono mende juma waabaa. ³⁷Kotaa gowoya waabaati ii mende komojanto, kotagadeenj komojanjan. Wiit me yagonj kota me waroga tosaanjan komoma kororoonjkejanjan.

° 15.32 Ais 22.13

³⁸Iikayadeen komoma kororoonkejanto, Anutunonj mono siināa so gowoya mubaa. Kota tania aña aña ii iyanġiaa gowogia aña aña oŋomakeja.

³⁹Iwoi busugia ii tanigia motoonġo qaago. Ejemba busugia aña, oro busugia aña, koon busugia aña ano sora busugia ii aña.

⁴⁰Iikawaa so Siwenonj laaligowaa sele busu ii aña koloaja ano namononj laaligowaa sele busu ii aña koloaja. Aña aña koloajaoto, Siwe selewaa akadamyua ii namo selewaa akadamyua uugunj qaita monj koloaja. ⁴¹Weembaa asamararāña ii aña, koimbaa asamararāña aña ano sengelao yonġoo asamararāña ii aña. Sengelao asarigi tosaaña yonġoo asamararāña ii sengelao tosaaña yonġoo asamararāña ii uugunġeja.

⁴²Koomunonġa gbiliġ waabonġati, iikawaa kaniaonj mono iikawaa so eja. Sele busu ronj kombonġati, iikanonj gisaan qaombaato, Anutunonj ii meġ gbiliro waabaati, iikanonj mende komuwaa. ⁴³Sele busu ronj kombonġati, iikanonj looloria akadamyua qaa koloajato, Anutunonj ii meġ gbiliro waama kanonj mono kotiga koloonj asamararānawo koloowaa.

⁴⁴Sele busu ronj kombonġati, iikanonj namononj laaligowaa selia koloajato, Anutunonj ii meġ gbiliro waama iikanonj mono uña gomanonj laaligowaa sele busuga koloowaa. Namowaa sele busu eji eej, iikawaa so uñawaa selia ii kaanġagadeen eja. ⁴⁵^PKawaa qaaya ii Buña Terenonj kaanġagadeen kokaenj oogita eja, “Eja mutuyaa Adam iinonj letoma uñaya mokoloonj sewan aasonj horonj laaligoyawo kolooro.” Qaa ii moniġ bakaya kokaenj kolooro: Adam monj kanagenj asugiġ mono meġgbiligbiliwaa uñaya kolooro. ⁴⁶Uñawaa iwoiya ii wala mende kolooroto, namowaa iwoiya kanonj mono mutuyaa koloaja. Uñawaa iwoiyanonj mono iikawaa gematanonj kolooro.

⁴⁷Anutunonj eja mutuyaa sububunonġa mero balonj eja kolooro. Adam kanagenj iinonj mono Siwenonġa kamaanġ batunananonj asugiro. ⁴⁸Namo ejembanonj eja balonġa kolooroti, mono iwaa so koloaju. Siwewaa buña koloajonj, nonononj eja Siwenonġa kamaanġ asugiroti, mono iwaa tani koloajonj. ⁴⁹Anana namo eja mutuyaa kaitania meġ laligojonj, iikawaa so Siwe ejawaa kaitania ii kaanġagadeen meġ laligowonġa. Kiaġ.

⁵⁰Oo uumeleġ alauruna, niinonj qaa kokaenj inġijowe mobu: Sa busunananonj mono Anutuwwa bentotonj uutanonj keuma duġ mewutiwaa so qaago. Ii amamaawao. Sele busu koi kanonj gisaan qaombaati, iikanonj mono oyanġboyanġ mende mokoloowaa. Siwewaa duġ mende aliwaati, sele busu koi kanonj mono ii memambaajonj amamaawaa.

⁵¹^qMobu! Niinonj qaa aasānġoya monj kokaenj inġisaamaña: Kuuya nonononj mono mende goronj qeġ komuwonġa. Qaagoto, koomuyaa yonġononj letonġi tosaaña nonononj mono sele busunanawo letombonġa. ⁵²Anutunonj

koomuya meŋ gbiliŋ oŋono romoŋ qaita moŋ konoganoŋ qaro iikanonŋ waagi anono bilisik ano uulanjawodeeŋ letomboŋa. Wala komugiti, iyoŋonoŋ mono mombo mende komuwu.

⁵³Sa busu koi gisaanŋ qaombaati, iikanonŋ mono letoma mende aliwaatiwaa so koloowaa. Sele busu koi komuwaati, Anutunonŋ ii mono opo kaanŋ qetegoŋ kawaa kitianonŋ sele busu mende komuwaati, ii nonono meŋ maleku kaanŋ moubonŋa.

⁵⁴Kaeŋ kolojato, letoqetoma ii asugidabororo sele busunana qaita moŋ meniŋ mende komuŋ gisaawaati, kambanŋ iikanonŋ mono aisoowoŋa. Buŋa Terenoŋ qaa oogita eji, iikanonŋ mono hoŋawo kolooro iikawaa so kokaenŋ jewu, “Iinoŋ mono koomu Toya kondeema haamo ano otokorianŋ maajonŋ.”

⁵⁵Qaa iikawaa alia moŋ ii kokaenŋ, “Oo koomu Toya, giinoŋ mono haamo ambagatiwaa so qaago. Oo koomu Toya, goonoŋ wasa jeta kanonŋ mono ninimambaajonŋ amamaawaa.”

⁵⁶Qaa kaenŋ ejato, koomuwaa wasa jeta ii siŋgisonŋgo nanamemeŋ. Jojopaŋ qaayanonŋ mono siŋgisonŋgo ambombotiwaawaa songo ano kileŋ aniŋ siŋgisonŋgononŋ esuŋawo koloonŋkeja. ⁵⁷Esuŋawo koloonŋkejato, Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ mono Anutuwaanonŋ nemuŋ kono ala ilailaanana kolooro iwaajonŋ ama koomu haamo ama uugunŋ laligowoŋa. Kawaaajonŋ “Anutu danŋiseŋ!” jejeŋ.

⁵⁸Oo wombo alauruna, haamo ambonŋatiwaaajonŋ oŋonoŋ mono nama kotiŋ waŋsaŋ-waŋsaŋ mesaonŋ uugia mende uma kamaanŋ amakeba. Pombaanonŋ qokotaanŋ gawonŋ megi hoŋanonŋ mono kamaanŋ omaya mende koloowaa. Ii moma yagonŋ Pombaa gawonŋ ii mono uugere^f qaganonŋ boŋ qeŋ pondanŋ meŋ laligowu. Kiaŋ.

Jerusalem ala ilailaa oŋombutiwaa jeŋkootoya

16 ¹Judia kanageso soraaya yoŋoojonŋ ala ilailaa moneŋ meŋ kululuuwutiwaaajonŋ qisiŋ nongiti, iikawaajonŋ kokaenŋ jeŋ kotonŋ oŋonjeŋ: Niinoŋ Galesia prowinswaa uumeleeŋ kanagesoya kanagesoya jeŋ kotonŋ oŋombeti, oŋonoŋ kaanŋideeŋ mono iikawaa so kokaenŋ amakebu:

²Sonda so weeŋ mutuya kanonŋ oŋo kuuya aŋa aŋa mono nanduŋ amakebu. Toomorianŋ meŋkejutiwaa so moneŋgia bakaya ii kowigiaa goraayanonŋ ama galeŋ koma laligowu. Kaenŋ aŋgi niinoŋ kambanŋ moŋnonŋ oŋoononŋ kawo kanonŋ nanduŋ sangabangŋa ambutiwaa so mende ambuto, ii saanonŋ kowigianonŋa meŋ alatanonŋ ambu.

³Kaenŋ aŋgi oŋoononŋ kamaŋati, niinoŋ kambanŋ iikanonŋ saanonŋ jeŋ-asa-asari tere oonŋ eja gawonŋ kawaaajonŋ mogi sokonŋi, mono iyoŋoo

^r 15.54 Ais 25.8 ^s 15.55 Hoos 13.14 ^t 15.58 Uugere ii Pombaanonŋ awaawaajonŋ jeja. Uugere bologa ii qaago. ^u 16.1 Room 15.25-26

borogianonj ama wasinj onjombe kulukululuu kalengia ii menj Jerusalem kembu. ⁴Niinonj yonowotootoonj kemambaajonj kemaŋjati eenj, iyonononj mono saanonj niwo toroqenj motoonj kowe kotonj kembonja. Kiaŋ.

Poolwaa gawonja ano kana kekembaa areŋa

⁵Niinonj Masedonia prowins uugunj kemaŋa. Kawaajonj Masedonia mesaonjgo mono onoononj kamambaajonj mojenj. ⁶Onoononj kaŋ kambanj tosaŋa onowoto rabenaga me koŋuru kambanj (winter) ii kaanagadeen onoo batugianonj toroqenj laligodaborowenaga. Kaenj laligowe saanonj ilaŋ nongj daenj daenj kembenaga, iikanonj mono afaanjonj kana toroqenj kemaŋa. ⁷Kambanj kokaamba onoononj kaŋ tatawagadeen injiima unuugunj kemambaajonj mende mojentoto, Poŋnonj oo jewaati eenj, mono kambanj tosaŋa onowoto ramambaajonj jojorijenj.

⁸ *Kaenj jojorijento, wala Efesus siti kokanonj toroqenj laligowe gbani jaayaqeqe dologa (pentekost) kanonj kaŋ kuuwaa. ⁹Anutunonj noojonj gawombaa naguya somata hororo saanonj gawonj somata mewe honja koloonj seinkejato, mamaganonj tuarenjenj ama nomakeju. Kawaajonj kokanonj toroqenj laligomambaajonj mojenj.

¹⁰†Timotinonj nii kaŋa Pombaa eja geria koloonj gawonja menj laligoja. Kawaajonj iinonj onoononj kawaati eenj, onjo mono kalaŋ koma mugi kee momoya qaa onoo batugianonj laligowaa. ¹¹Moŋnonj moŋ mende iima sisiriinj jejewili ambato, onowoto laligoro tegoro noononj kamambaajonj jewaati, iikanonj mono ilaŋ mugi luaenonj onjomesaonj eleema kawa. Niinonj uumeleenj alauruna yonowoto ii iibombaajonj mambonjonj.

¹²Uumeleenj alanana Apolos iwaa qaa ii kokaenj jemaŋa: Iinonj uumeleenj alauruna yonowoto onoononj kawaatiwaaajonj qaa kotakota ijonj uu kuunj mube. Kaenj kuunj mubeto, kambanj kokaamba onoononj kamambaajonj uuta kotiiro togoja. Kanagenj kambanja saanonj enj mubaati, mono iikanonj kawaa. Kiaŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

¹³Onjo mono uugbiligibili laligonj momalaarigia menj gbiliinj kotiinj laligowu. Eja kotigaa so mono uuwaa nanjonanjo ejemba koloonj Pombaa ku-usunawo nambu. ¹⁴Iwoi kuuya ama mewuti, ii mono uujopanonj angi koloowaa.

¹⁵‡Stefanas iwaa mirinonj laligojuti, onjo ii moma onjonju. Akaia prowinsnonj gawonj meniŋ uugia meleengi gawonanaa honja mutuya kaenj kolooroti, ii moju. Yonononj ejemba soraaya ii pondanj welej qen onjoma uugia iikanonj somonjonj ama laligojuti, ii moju. Oo uumeleenj alauruna,

† 16.5 Apo 19.21 † 16.8 Lew 23.15-21; Dut 16.9-11 * 16.8-9 Apo 19.8-10

‡ 16.10 1 Kor 4.17 ‡ 16.15 1 Kor 1.16

niinonj uugia kokaenj kuuj onjonjen: ¹⁶Onjo kaanjiadeen ejemba kaanja ano yonowo toroqen gawonj motoonj menj Anutuwaa welenj qerkejuti, mono kuuya iyonoo qaa baatanonj kema laligowu.

¹⁷Niinonj Stefanas Fortunatus ano Akaiikus koi kagitiwaajonj aisoonkejen. Onjo niwo Efesus koi mende laligogi yonononj mono onjo kitigia koloonj ainjolonj ama nonji sokonja. ¹⁸Yonononj onjo unjagia keraqeeanjo qen laligojuti, iikawaa so mono noo unjana kaanagadeenj keraqeeanjo qen noma laligogi. Kawaaajonj onjo mono eja kaanja yonoojonj mogi uro ii asuganonjgadeenj jen qaagiaajonj tororo geja ama laligowu.

¹⁹^aUumeleenj kanagesoya kanagesoya Eisia prowins kokanonj laligojuti, iyonononj mono yeizozogia anji onoononj kaja. Akwila Prisila ano uumeleenj kanageso yoroo mirinonj ajoroonkejuti, iyonononj mono Pombaa qatanonj yeizozogia mamaga anji onoononj kaja. ²⁰Uumeleenj alauruna kuuya Efesus koi laligojuti, iyonononj mono yeizozogia anji onoononj kaja. Onjo mono uumeleenj alaurugia yonowo jolonjia jen anjonj aonj buugia kitoj nenj laligowu.

²¹Neenaa yeizozona onoononj ama qana neenaa boronanonj kokaenj oojen: Pool.

²²Monjonj Ponj mende jopagonj uujopa mende ama laligoji eenj, Ponjonj mono qasuaanja iwaa qaganonj ano ubaa. Ponjana, gii mono kawa!

²³Ponj Jiisaswaa kalenmorianjanonj mono onjowo ewa.

²⁴Kraist Jiisaswo qokotaan nanjuti, noo uujopananonj mono kuuya onjowo enj kotuegonj onono laligowu. Qaa ii onjanonj. Kianj.

^a 16.19 Apo 18.2

Korint Tere 2

Poolnoŋ Korint yoŋoo Tere ano 2 kolooro.

Jeŋ-asa-asari

Pool ano Korint uumeleer kanageso yoŋonoŋ uumotooŋ awaa mende anŋi kamban iikanonŋ Poolnoŋ Masedonia laligoŋ tereya koi ooro. Tosianonŋ Pool tuarenjer kotiga ama mugito, Poolnoŋ kiler anŋowowo meŋ kamaan ama yoŋowo uumotooŋ ambombaajon kaparan kono. Anŋowowogia tegowaatiwaa uukoisoroya qendeema onono.

Tere bakaya mutuya (Boŋ 1-7) iikanonŋ Poolnoŋ Korint uumeleer kanageso yoŋowo soomongo anotiwa qaa ya jeja. Kania naata uumeleer kanageso ii kotakotagadeer jeŋ onono? Kaer ano uugia meleema uumotooŋgo anŋiti, iikawaa korisoroya qendeema jeŋ asarija.

Tere bakaya 2 (Boŋ 8-9) iikanonŋ Judia uumeleer kanageso ilaan onoma nanduŋ onombutiwaajon kuun ononja.

Tere bakaya 3 (Boŋ 10-13) iikawaa qaa ya ii kokaer: Boi takapolakaya tosanonŋ iyanŋiaa qagia 'Aposol hona' jeŋ Poolwaajon aposol qolon-molonŋoya jeŋi Poolnoŋ qaa iikawaa kitia meleema onono.

Buk kokawaa bakaya waŋa 5 ii kokaer:

Jeŋ-asa-asari qaa 1.1-11

Pool ano Korint uumeleer kanageso 1.12–7.16

Judia uumeleer tuun yoŋoojon nanduŋ ambu 8.1–9.15

Poolnoŋ aposol hona koloojiwaa ku-usuŋa 10.1–13.10

Qaa tetegoya 13.11-13

1 ^a Anutononŋ uusiinŋaa so Pool nii kuun nono Kraist Jiisaswaa wasiwasi eja aposol koloojer. Niinonŋ uumeleer alanana Timotiwo rajo. Korint sitinonŋ Anutuwa uumeleer kanageso laligojuti ano ejemba

^a 1.1 Apo 18.1

soraaya kuuya Akaia prowinsgia sokoma laligojuti, norononj oŋowo Buŋa qaa aminj mobombaajonj kanj tere koi ojo.

²Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yorononj mono kalerjmorianj oŋoni luaenonj laligowu.

Poolnonj Anutu uluŋkoleŋaajonj mepeseeja.

³Nono Poŋnana Jiisas Kraistwaa Maŋa Anutu mepeseenkejonj. Iinonj kiankomu Toya ano uluŋkoleŋ kuuya nonomakejiwaa Anutuya koloaja.

⁴Nono kakasililij kania kania mokoloonkejonj, kambanj iikanonj Anutunonj uunana meŋ saalinkeja. Uunana meŋ saaliro moma iikawaa qaganonj nanij tosanonj kakasililij kania kania mokoloonkejuti, ii saanonj afaanjonj meŋ saalinj oŋomakebonja. ⁵Kawaa kania ii kokaenj: Kraistwo qokotaanij iwaa siimboboloyanonj qanananonj uro kelemalelenj momakejonto, iikawaa so uunana kaanjadeen meŋ saaliro Kraistwo qokotaanij uluŋkoleŋanonj uunananonj kemero kelemalelenj momakejonj.

⁶Nonononj konjilij uutanonj laligojonj eeŋ, Anutunonj mono oŋoo uugia meŋ saaliro uugia mombo meleema oyanboyanj koloowutiwaajonj moja. Anutunonj uugia meŋ saaliro oŋononj ii iima oŋoanjo uugia meŋ saalinj aonj laligowu. Meŋ saalinj oŋomakejiwaa hoŋanonj mono uugianonj kokaenj koloonkeja: Nono siimbobolo monij oŋononj kaanjadeen siimbobolo iikayadeen mokoloowuti eeŋ, ii mono saanonj moma mokosinjonj kotiinj laligowu. ⁷Siimbobolononj qagianonj uro momakejuti, uluŋkoleŋonj mono kaanjadeen oŋoo qagianonj uro laligojuti, ii mojonj. Ii moma kawaajonj oŋononj nama kotiiwutiwaajonj mamboma jejeromonjromonj kotakota amakejonj.

⁸^bOo uumeleenj alauruna, nono Eisia prowins uutanonj gawonj meŋ laligonj gawombaa siimbobolo moma kakasililij mokoloonj moninj, oŋo iikawaajonj poumapou laligowubojenj mojonj. Gawombaa lombotononj esuŋnana uugunj uuta koloonj mendunjonj nonono nama kotiiwombaajonj amamaaninto, kilenj kaparanj konij meŋ kamaanj nonono laligonij. Kaenj kolooro toroqenj jaananawo laligowonaga me qaago, iikawaajonj kaanagadeen doomoronana keno laligonij.

⁹Kaenj laligonj uunananonj kokaenj romonjonj: Moŋnonj komuwonatiwaa qaaya jeŋ tegoro qaa iikanonj qanananonj uro tiwilaawonatiwaajonj mambonij. Ananaa esuŋnananonj laarinj laligowomboto, Anutuwaa ku-usunj qaganonj laarinj laligowombaajonj ama kaenj kolooro. Anutunonj koomuya meŋ gbilij oŋono waabuti, iinonj mono afaanjonj nono kaanagadeen ilaenj nonomakebaa.

¹⁰Komuwombotiwaa torokonana somata totoonj moninto, Anutunonj iikanonja metogonj nonono. Metogonj nonono ano toroqenj metogonj

^b 1.8 1 Kor 15.32

nonomakebaa. Nono jejeromonromonana Anutuwaanonj ama kaenj moma laarinj munj nanjonj. ¹¹ Onjo kaanagadeenj ilaenj nonoma nonoojonj ama qama kooligi metogonj nonomakebaa. Mamaganonj nonoojonj ama qama kooligi Anutunonj moma iikawaa kitia meleeno kalenjmorianjonj sokoma nonono niniima koboonjkebaa. Kaenj metogonj nonono alauruna mamaganonj ii moma nonoojonj ama mindirinj mepeseenj mugi qamakooligianonj otokorianj kaanja uma Anutuwaa gejianonj kemenjkebaa. Kawaajonj mono toroqenj noojonj ama Anutu qama koolinjkebu. Kaenj qisijej.

Poolnoj kana kekenjaa arenja utegoro.

¹² Tosaanja onjononj noo kaniaanaajonj uuwoi anjuti, iikawaajonj qaa kokaenj jemaņa: Anutunonj solanja laligowombaajonj momakeji, nonononj mono iikawaa so gomaņa gomanja liligonj kanonj nanamemenj soraaya ii pondanj otaanj laligoninj. Onjo batugianonj ii mono kaparanj koma tororo otaanj laligoninj. Ii balonj ejemba momakootonanaa so qaagoto, Anutuwaa kalenjmorianjonj inaanj nononotiwaa so ii ama menj laligoninj. Anutunonj nanamemena ii iima nanjonj “Sokonja,” jero uugejananonj qaa ii momakejenj ano iikawaajonj selenana menj umakejonj.

¹³ Tere oonjkejenj, iikawaa qaaya kuuya mono saanonj weenjonj moma asariwutiwaa so kolooja. Qaana ii gbingbaonja qaa. Qaa kania aasanjgoya monj mende oonjkejenj. Ii asuganondeenj eja. Kawaajonj noo kaniaana ii kuuya moma asaridaborowutiwaaajonj moma jejeromonromonj anjenj.

¹⁴ Noo kaniaana ii bakasasanj kokaenj moma asariju: Poņnana Jiisasnonj mombo asugiwaati, niinonj mono kambanj iikanonj onjoonjonj ama selena menj umaņa. Kawaa so onjononj kaanagadeenj saanonj noojonj ama onjoanjanjaa selegia mepeseegi sokombaa. Onjo noo kaniaana kaenj moma asaridaborowutiwaaajonj mojenj.

¹⁵ Niinonj qaa iikawaa qaganonj awasanjkaka nambetiwaajonj ama wala onjoononj kanj injimambaa arenja ambe. Indija woi kanj injiibe kotumotue mewutiwaajonj ama kana kamambaa arenja kokaenj ambe ero: ¹⁶ “Masedonia prowinsnonj kemambaa kanaanonj wala onjo injiima toroqenj Masedonia kema eleema mombo onjoononj kamambaaajonj jewe. Kanj laligowe iwoi tosia ilaenj noma wasinj nonji onjomesaonj Judia prowinsnonj kemambaaajonj mobe.

¹⁷ Arenja kaenj ambe eroto, ii utegowe. Kaenj ama kemakonkanjonj qaganonj mondonj lanj mende ambe. Neenaa arenja ii balonj ejemba yonjo so neenaajonj lanj romonjonj mende ambe. Kaenj mende romonjgowu. Qaa aasonj motoonjo iikanondeenj “Oonj, saanonj kamaņa,” ano “Mende kamaņa,” qaa woi ii mindirinj mende jewe. Mono nanamemenj soraaya otaanjkejenj.

¹⁸ Anutunonj qaa jej iikawaa so pondan amakeji, nonononj mono iwaa jaanonj kokaen jej kotiijon: Nonononj kamban mojononj “Oonj, ii saanonj ambona,” jej somonjonj iikawaa gematanonj “Ii mende ambona,” potagororonj kaen melenqeleenj mende jej laligoninj.

¹⁹ ^dAnutuwaaw Meriaa kania ii kokaen: Nii, Sailas ano Timoti nonononj onoo batugianonj Kraist Jiisaswaa kania jej asarinj laligoninji, Kraist ii “Anutuwaaw jeta tej komanja,” ano “Mende tej komanja,” qaa aro woiwoiwaaw qaganonj melenqeleenj amambaajonj mende asuginj laligoroto, Anutunonj qaa jej somonjgoroti, iikawaa so mono “Oonj!” jej ama mero honjwawo kolooro.

²⁰ Anutunonj soomonjgo qaa (promis) seiseiya dawi nononoti, janjgogia mende mojonoto, Kraistnonj qaa kuuya iikawaajonj “Oonj!” jej menj kotiirota powowonj eja. Kawaajonj Kraistnonj kaanjagadeenj nemunj koma nonono qaa iikawaa honjgianonj kolooro moma “Qaa ii onjanonj,” jewonja. Kaen aninj Anutuwaaw qabunjanonj seinkebaa.

²¹ Anutu anj mono nono ano onj kaanjagadeenj menj kotiin nonono Kraistwo qokotaan nama kotiiwonja. Iinonj mono Buja qaa jej seiwombaajonj ama bedu menj nonono laligojonj. ²² Anutunonj uunananonj Unja Toroya mokotaaro iinonj oyanboyanj laligowombaa qaaya nanjonj jej kotiinkeja. Anutunonj kaen ama bunjaya koloonjwaa munjenj aasoya ii mokotaan nonono.

²³ Niinonj temboma lombo onjomambotiwaajonj moma uulanjwawo Korint onjooononj mende eleema kawe. Kaen jej Anutuwaaw qata qabe saanonj qaana ii nanjonj jewaa. ²⁴ Sili nomaen ama Anutu moma laarinjkejuti, iikanonj ponjgia koloowaatiwaajonj mende mojenj. Momalaarigianonj rindanjonj onjono nama kotiinkejju. Kawaajonj korisoro qaganonj laligowutiwaajonj ilaan onjomambaajonj moma onjowo motoonj uuwaaw gawonj menkebonja. Kianj.

2 ¹ Wala onjooononj kanj sisau anjgitiwaajonj jej onjombe gamugia moma wosobiri anjgi. Kawaajonj ama onjooononj kawe mombo iikaan ambubotiwaajonj moma uunanonj qaa somonjonj kana kekenjaa arena utegowe. ² Kawaa kania ii kokaen: Gamu qen onjombe wosobiri ambuyagati eenj, morononj saanonj uuna menj saalinj nono mombo korisoro mokoloowenaga? Jinjaunjanjaajonj ama jej onjombe wosobiri ambuyagati eenj, tosanonj korisoro qen nombombaajonj amamaagi neeno kaanjagadeenj wosobiri ama laligomambo. Kawaajonj uulanjwawo kanj gamu qen onjomambaajonj togojenj.

³ Tere kotakota ii kania kokaembaajonj onj ambe: Niinonj aisoowe kuuya onjooononj mono niwo aisoowu. Niinonj onj kuuya kaen uuwoiya qaa moma laarin onjonjenj. Niinonj tosaanja onjoojonj korisoro mokoloomambaajonj

^d 1.19 Apo 18.5

mojento, kawe kanagia sooro lan laligogi injiima wosobiri momambo. ⁴Wosobiri ambutiwaajon tere ii mende ooweto, hononja qaa uu jopagon onomakejenj, onjo iikawaa kania moma yagowutiwaajon mono qaa kotakota ii terenonj oowe. Uunanonj onjoonj ama majakaka somata moma konjajilinj qaganonj rama jauņnanonj kamaarota oowe. Kiaņ.

Moņnonj kana uuguroti, iwaa singisongoya mono mesaowu.

⁵Moņnonj singisongoy anota onononj gamugia mogi wosobiri asugiroti, iikanonj mono noo qananondeen qaagoto, kuuya onjo qagianonj kaņagadeen uro. Qaa ii jej somariuwe soowabotiwaajonj mono kokaņgadeen jemana: Gamu iikanonj mono kuuya sokoma onono iikawaajonj mamaga me boronja moņ wosobiri aņgi. ⁶Kanageso honja onononj qaayaa kitia meleema mugiti, iikanonj mono sokoma muro uuta mombo meleeno.

⁷Kambaņ kokaamba gamu ano wosobiri somata qatawo moro iikanonj jej keleleņgowabotiwaajonj mono lombo mende toroqej mubu. Lombo qaagoto, mono kaparaņ koma singisongoya mesaonj uluņkoleņ ama mubu. ⁸Kawaajonj kokaeņ uukuukuu meņ ononjenj: Onjo mono qaa somonjonj uuļopagia mombo toroqej kotiņ qendeema muņ laligowu.

⁹Niinonj terena ii kokaembaajonj oowe: Onjo noo qaana kuuya tej koma aņgobatononj nama kotiıwu me mende tej koma riporogonj kamaawuti, iikawaa kania gosij momambaajonj moma ii oowe.

¹⁰Onjo mombaa singisongoya mesaojuti eenj, niinonj ii kaņagadeen mesaonj mujej. Bologa ama nonoti, iikawaajonj mende mobe uјato, onononj mombo qeaņgonj mindirinj aowutiwaajonj mojej. Kawaajonj kileņaya ii Kraistwaa jaanonj onjanonj mesaonj mube tegoro. ¹¹Satanonj areņa ama selenonj kuukuu kania kania amakeji, iikawaajonj tompiņ mende laligojej. Kawaajonj Satanonj haamo ama nonombaboti-waajonj ama eja iikawaa singisongoya mono mesaodaborowu. Kiaņ.

Poolnonj Troas laligonj Taituswaajonj majakaka moro.

¹²^eNiinonj Kraistwaa Oligaa Buņaya jej seimambaajonj ama Troas taononj kembe Poņnonj nagu horonj nono gawonja iikanonj memambaajonj afaaņgoro. ¹³Kaeņ afaaņgoroto, uumeleenj alana Taitus mende mokoloowe qaagia mende nijoro mobetiwaajonj ama majakaka moma luae uunanonj mende ero. Kawaajonj yeizozogia jej onjomesaonj Taitus moņgamambaajonj Masedonia prowinsnonj kembe. Kiaņ.

Kraistnonj ku-usuņ nonono haamo amakejonj.

¹⁴Nonononj Anutu kokaembaajonj mepeseeņkebonja: Kraistwaa buņa koloonj welenja qeniņ Anutunonj kambaņ so kawali galeņ kaņa nunuano

^e 2.12-13 Apo 20.1

kema otokorianj maamakejonj. Haamononj japujarinj jurayaa moronja awaa menj karo momakejonj, iikawaa so Anutunonj nemunj koma nonono goman daej daej liligonj Kraistwaa kania jej asarinij asuganonj koloonj seinj keno gomanj so momakeju. Kawaajonj Anutu mepeseenjejonj.

¹⁵Iikawaa kania ii kokaenj: Nonononj ejemba Siwenonj ubuti ano gere sianonj kemebuti, iyonoo batugianonj kema kaniņ mozo moronjana soraaya momakeju. Kraistwaa kania jej seinij Anutunonj gawonanaa moronja moro awaa koloonjeja.

¹⁶Gere sianonj kemebuti, iyonononj Buja qaanana mogi iikanonj qaagia jej tegoro komunj kotiiwutiwaaajonj mogi qamowaa mumu moronja kaanja koloonjeja. Siwenonj ubuti, iyonononj Buja qaanana mogi oyanboyanj onombaatiwaaajonj mogi laaligo kombombanjaa moronja unkoowayawo kaanja koloonjeja. Morononj gawonj kaanja mewaatiwaa so kolooja?

¹⁷Ejemba tosaanja mamaganonj nii kaanja mende koloaju. Yonononj laaligogia nanjowombaaajonj moma Anutuwaanonj qaa ii komahooro gawonj kaanja laj menj ama jenkeju. Niinonj iyonoo so mende koloonj amakejento, Kraistwo qokotaanj qalomalowenj mesaonj uuna soraaya kolooro nanjenj. Anutunonj wasinj nonoti, ii moma iwaa jaasewananonj nama Buja qaaya tororo jej seinjejenj. Kiaj.

Soomonngo arenj gbiliaa gawonj meme ejemba koloonjonj.

3 ¹Neeno kaniana mombo kanainj jej qeangomanjatiwaaajonj romonjgoju me? Kaenj qaago. Gawonj meme ejemba tosanonj Korint onj iyonoo kaniagia mobutiwaaajonj moma jenqeeangj tere oowombaaajonj kaparanj komakeju. Tosianonj Korint onj iyonoo kanagia nanjonj jenqeeangj tere mamaga oowutiwaaajonj onj kuunj onjmakeju. Niinonj gawona dindinjagadeenj mewetiwaaajonj jenqeeangj tere kaanjaajonj mende amamaajenj. ²Anutunonj Korint onj noo boronanonj onjono letoma noo wombo alauruna koloonj onjanganj neenaa jenqeeangj terena kaanja koloaju. Anutunonj neenaa jenqeeangj terena kaenj oorota ejemba kuuyanonj onjoo kaisiligia gbilia ii iima weenjonjeju.

³Onj Kraistwaa tere papia kaanja koloajuti, iikanonj asuganonj eja. Moosesonj Kana qaaya naninj apuya injk kanonj jamo tafenonj ooroti, onj iikawaa so mende koloajuto, Kraistnonj tereya onjoo uugiaa tafeyanonj kokaenj oorota nanju: Nonononj gawonj meninj honja kolooro Kraistnonj Anutu laaligo kombombanja Toyaa Unjaya uugianonj ano letonji. Ejembanonj gawonanaa honja ii igi iikanonj ilaanj onjono gawonanaa kania moma asarinjeju.

⁴Kraistwo qokotaaninj Anutunonj gawonanaa tania moja. Kawaajonj gawonj meninj onj Kraistwaa bujaya koloogiti, ii saanonj Anutuwaa

¹ 3.3 Eks 24.12; Jer 31.33; Eze 11.19; 36.26

jaanonj awasankaka nama jejonj. ⁵Anana kotikotii qaganonj gawonj awaa koi Anutuwaa jaanonj mewonjatiwaa so koloojonj, iikaenj saanonj mende jewonja. Anana iwoi monjonj mende rapinjogonjkejonto, Anutunonj anodeenj inaanj nonoma momo nonono gawonj koi menjkejonj.

⁶Anutunonj inaanj nonoma momo nonono soomonjgo arej gbiliaa gawonj meme ejemba koloojonj. Mooseswaa Kana qaawaa tereya motomotoombaajonj uugere ambonagati eej, qaa iikanonj mono qaanana jej tegoro koomu kotigaa buja koloojonj. Uja Toroyaa gawonj areja jej asarinij iinonj menj gbilij nonono kotiinj laligojonj. Kawaajonj Kana qaawaa areja iikayadeenj otaawutiwaajonj mende kaparanj komakejonto, Uja Toroya moma anjonj kombutiwaajonj uu kuunj onjomakejonj. Kianj.

Soomonjgo arej gbiliaa gawonja ii akadamuyawo.

⁷Anutunonj Kana qaaya jej tereya jamononj kondonjonj ooroto, ejembanonj ii mende tenj konji Anutunonj qaa iikawaa so gosinj ironja meleema onono komunj koomuya laligonj kougi. Anutunonj wala Kana qaaya nonono kambanj iikanonj asamararanjonj Mooseswaa jaasewanja qero asariro. Asamararanj iikanonj waziinj aliwaatiwaa so kolooroto, ii kilej Israel ejemba yonjononj jaasewanja tororo uu ij bombaa so mende koloogi. Mamaga asarirotiwaajonj ii amamaagi. Kana qaawaa Buja arej walaganonj iikaanja asamararanjawa asugiro.

⁸Iikaanja asugiroto, Uja Toroyanonj Buja arej gbilia nonono iikawaa asamararanjonj asugiwaati, iikanonj mono soomonjgo arej walagaa asamararanja uugunj hononja qaa asarinj jaanana gamugamuyawo qenjkebaa. ⁹Wala Mooseswaa Kana qaa ii asuginj gosinj nonono iikawaa so gere siawaa buja koloojonj. Buja qaa ii akadamuyawo asugiro. Kawaajonj Anutunonj qaanana gosinj jej tegoro solanjanijonjati, Buja qaa iikawaa akadamuyanonj mono uuta kolooja. Iikanonj soomonjgo arej walagaa akadamuya ii mamaga uugunj qaqabunjayawo kolooja.

¹⁰Buja gawonj walaganonj wala akadamuyawo kolooroto, ii Buja gawonj arej gbiliawo mindirinj gosininj walaga iikanonj mono qabunjaya qaa kolooja. Uja Toroyaa gawonj arej iikawaa akadamu-yanonj uuta koloojiwaajonj gawonj arej walaganonj mono iwoi omaya kaanja kolooja.

¹¹Anutu hamoqeqeyaa kana walaganonj aloweewaatiwaa so kolooro. Iikanonj asamararanjawa asugidabororo. Kawaajonj kana dologa tetegoya qaa enj ubaati, iikawaa asamararanjonj mono kana mutuyaa asamararanja ii hononja qaa uugunj jaanana gamugamuyawo qenjkeja.

¹²Soomonjgo gbilianonj tetegoya qaa ilaanj nonono asamararanjonj asugiwaati, iikaenj Anutu jejeromonjromonj ama munkejonj. Kawaajonj keenana qaago totonj moma awasankaka nama qaa ii kuma

§ 3.6 Jer 31.31 ^h 3.7 Eks 34.29

onjmakejonj. ¹³Moosesonj Israel ejemba asamararanj enj aloweeroti, ii iigigiwubotiwaaajonj majakaka moma jaasewanja opo jakanjanonj esuuro. Nonononj iikawaa so mende amakejonto, Buñanana qenjaarononj jenjkejonj.

¹⁴Buñ walagaa asamararanja iigito, uugianonj kilej gojono lanj laligonj kougi. Kambanj kokaamba kaanjagadeenj iwoi moñnonj mono opo jokaña iikawaa so Juuda ejemba mamaga yoñoo uugia gojono laligoju. Kawaajonj Soomonjo Walagaa Buñ qaaya qaaya weenjoju, iikawaa kanagia ii tororo mende moma asariñkeju. Uugia meleema Kraistwo toroqegi iikaanja kanonj mono opo jakanja ii qetegoro moma asariwuya. ¹⁵Kambanj kokaamba kaanjagadeenj Mooseswaa Kana qaaya weenjoji iwoi moñnonj mono opo jokaña kaanja uugia gojono momogianonj bimooro laligoju.

¹⁶Kaanja laligojuto, Buñ Terewaa qaa moñ kokaenj eja, “Moosesonj ‘Pombo aminj mobo,’ jenj opo jakanja jaasewananonjga qetegonjkeronj.” Qaa kaenj ero yoñoononjga moñnonj uuta meleema Pombo toroqegi, kambanj iikanondeenj mono iwoi opo jakanja so ii qetegoro Anutuwaawaa hamoqeqeyaa kania moma asariwaa. ¹⁷“Pombaajonj” jeji, qaa ii Pombaa Uñayaajonj jeja. Pombaa Uñ Toroyanonj daenj yoñoo uugianonj laligoji, iinonj mono siñgisonjgogiaa kasia isano solanja (frie) laligoju. (Kanja laligonj solanja dindinja koloowombaajonj Kana qaa otaawombaajonj mende kaparanj komakeju.)

¹⁸Kawaa so uunana meleeninj Pombaa asamararanjanonj kuuya ananaa jaa wambusoonananonj kuuro bilibili ano jaanana mende esuuninj ejembanonj niniima Anutuwaawaa akadamyaa awaa soro ii atatononj uunj ii-iitaa tani iimakeju. Nono ii somariinj seinj iimakebutiwaa so letomakebonja. Kaenj letoma akadamyaa awaa soro ii somariinj asarij Pombaa tanitani koloonjkebonja. Poñnonj Uñaya kolooji, iwaa asamararanjanonj mono kaenj meñ letoma nonomakeja. Kianj.

Nono koworanjenj kaanja kolooninj Uñ Toroyanonj honja kolooja.

4 ¹Anutononj kiankomunj nononotiwaa so gawonj koi qanananonj ano menjkejonj, iikawaajonj mono bonj qenj naninj uunananonj mende kamaabaa. Qaago! ²Nonononj gawonj memewaa kana aasangoya gamugiawo ii kuuya gema qeninj. Tiliqili mende ama Anutuwaawaa qaaya mende meeranjonjkejonj, qaa honja ii asuganondeenj jenj silia qenjkejonj. Iikaanj aninj Anutuwaawaa jaasewananonj ejemba keraqeeanjo moma nonombutiwaajonj naninj jenjqeeanjo qanananonj kolooro kuuyanonj qaa tororo jenj nonombombaajonj amamaanjkeju.

³Kaenj amakejonto, tosia onjononj kokaenj jenjkeju, “Poolnonj Oligaa Buñaya ii esuyawo jenjkeja.” Kaenj jewenagati eenj, esu iikanonj gere sianonj kemebuti, mono iyonjo uugianonj ejiwaaajonj gojono osinjkeju.

¹ 3.13 Eks 34.33 ² 3.16 Eks 34.34

⁴Kraistnoŋ Anutuwaa uŋauŋaya kolooja. Kraistwaa akadamuya ii aŋaa Oligaa Buŋayanonŋ ninisaama asasaga kaanŋa asariŋkejato, yoŋoo jaagianonŋ umuŋ kono tintuanŋ qeŋkeju. Kambaŋ kokaamba bologaa Poŋa gomaŋ so galeŋ koma oŋomakeji, iinonŋ uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋoo uŋagiaa jaaya meŋ gooro laŋ laligoju. Kawaajonŋ Oligaa Buŋawaa asasaga iima asariwombaajonŋ amamaanŋkeju.

⁵Neenaa qabuŋananonŋ somariwaatiwaaajonŋ Buŋa qaa ii mende jeŋ asariŋkejento, oŋononŋ Poŋ Jiisas Kraistwaa kania moma jeta teŋ kombutiwaaajonŋ uu kuuŋ oŋomakejeŋ. Nonononŋ Pombaa jeta otaŋ oŋo weleŋ qeŋ oŋomakejonŋ. ⁶*Kania kokaembaajonŋ weleŋ qeŋ oŋomakejonŋ: Anutunonŋ kanakanaiyanonŋ kokaenŋ jeŋ kotoro, “Asasaganonŋ mono paŋgamaŋ qero asariwa.” Kaenŋ jeroti, iinonŋ mono Buŋayaa asasaga ano uunana kuuro asariro. Kraistnoŋ nanamemeŋa ama mero Anutuwaa asamararaŋanonŋ jaasewaŋanonŋ asariro iigiti, Anutunonŋ nono iikawaa kania moma kotowombaajonŋ kaparaŋ komakeja. Asasagaa kania jeŋ seiwombaajonŋ ama asasaga ii nonono.

⁷Asasaganonŋ uunana kuuro asariniŋ momakooto iikawaa sewana ii milyon kina uuguŋ uuta koloojato, sele busunana ii koworaŋeŋ kaanŋa afaanŋonŋ jumakeja. Anutuwaa asasaganonŋ mono sele busu kaanŋa uutanonŋ eja. Ejembanonŋ iikawaa kania iibutiwaaajonŋ Anutunonŋ areŋa ama nonono. Sareqaa iikawaa kania ii kokaenŋ: ku-usuŋ honoŋa qaa ama nonomakeji, ii nonoonoŋa eenŋ kolooŋkejiwaa so qaagoto, Anutunonŋ mono iikawaa Toya kolooja.

⁸Eu emu lee lee iikanonŋa lombo kania kania qanananonŋ uma qololombiŋ nonoŋgi koŋajiliŋ momakejonŋ. Ii momakejonto, kileŋ iikanonŋ mende qezejaanŋ nonoŋgi kamaanŋkejonŋ. Kambaŋ tosaanŋanonŋ juŋ kaanŋa waŋgoŋanonŋ osiŋ kana mende mokoloŋkejonto, kileŋ titiboronana tegoro doomoronana mende momakejonŋ.

⁹Ejembanonŋ sisiwerowero ama nonomakejuto, Anutunonŋ gema mende nunuŋkeja. Ejembanonŋ meŋ kamaanŋ ama riiŋ nonomakejuto, kileŋ mende tiwilaanŋkejonŋ. ¹⁰Jiisas qegi komuroti, iikawaa so nono kaanŋiadeenŋ buŋaya jeŋ seiŋkejonŋiwaajonŋ ama nunugi komuwombotiwaawaa moma kema kaŋ laligojonŋ. Jiisaswo kotiŋ laligonŋ inaanŋ nonomakeji, ejembanonŋ iikawaa kania moma kotowutiwaaajonŋ ama kaenŋ laligowombaajonŋ uumotoonŋ anjonŋ.

¹¹Balonŋ jaawo laligonŋ Jiisaswaa gawoŋa meŋkejonŋiwaajonŋ ama kambaŋ so komuwombaa so koloojonŋ. Sele busunananonŋ komuwaatiwaa so koloojato, Jiisasnoŋ uunananonŋ kotiŋ laligonŋ sele busunana meŋ gbiliŋkeji, ejembanonŋ iikawaa hoŋa iima asariwutiwaaajonŋ ama nanjonŋ. ¹²Nono kambaŋ so siimbobolo moma komuwombaa so kolooŋkejonto,

^k 4.6 Jen 1.3

niinonj onjo batugianonj gawonj mej laligoweti, onjononj iikawaajonj ama gbilinj laaligo kotiganonj keuma laligonj ubuya.

¹³Ondino (Buk Song) mojononj qaa kokaenj oogita eja, “Anutu moma laarinj koomunonjga metogonj nombaatiiwaa qama koolinj laligowe.” Nonononj qaa iikawaa so koomunonjga metogonj nonombaatiiwajonj moma laarinj. Momalaariwaa Uja Toroya iikayadeen buja qej aojonjwajonj nonononj mono kaanagadeen qaanana jey qama koolinjkej. ¹⁴Anutunonj Pon Jiisas mej gbiliro koomunonjga waaroti, iinonj mono nono kaanagadeen mej gbilinj nonono waama Jiisaswo uninj jaasewanjonj ama nonono onjowo motoonj laligonj ubonja. Ii mojonjwajonj ama qaanana jey qama koolinjkej.

¹⁵Qaanana jey qama koolinij Anutuwaa kalejmorianjonj toroqej ejemba seiseiya sokoma onjombaa. Kaenj kolooro yonjononj afaanjonj Anutu kelemalelenj mepeseegi qaqabunyanonj seinj ej ubaa. Onjononj kaanagadeen Anutu mepeseenj seiwutiwajonj mojenj. Kawaajonj lombokania kania bosima aonj oronj laligojonj.

Momalaarinonj laaligowaa tania ii kokaenj:

¹⁶Anana mej gbilinj nonombaatiiwajonj moma mono bonj qej naninj uunananonj mende kamaawa. Onjononj selenanaagej waziinj soolinjkejonto, ii kilenj uunanaagej kambanj so kolonaninjkej. ¹⁷Ii kokaembaajonj: Namononj kakasililinj kambanj torodaamonj moma laligowonjato, iikawaa gematanonj asamararanj hononja qaa mokolonj tetegoya qaa oyanjboyanj laligowonja. Asamararanj ano kakasililinj woi ii gosinj oroninj asamararanj iikanonj mono uuta kolooro namowaa kakasililinj kania kania ii moninj afaanja ano kamaanjqeqeta koloaja.

¹⁸Ejemba ano ilawoila jaanonj ii-iita ii kambangia tegoro aliwuto, Siwe gomambaa ilawoilaya kambanj kokaamba mende iimakejonj, iyonjononj mono kambanj tetegoya qaa ej ubu. Kawaajonj nonononj jaanananonj ii-iita ii qaagoto, mende ii-iita mono iikaanj baagenj suuj injiimakejonj. Kiaj.

Poolnonj Siwewaa oyanjboyanj kuunonj kemambajonj moro.

5 ¹Nonononj qaa koi mojonj: Namo sele busuwaa opo sel kuujanonj laligoninj koomunonj ii kondeeno kamaawaati, Anutunonj kambanj iikanonj sele busuwaa miri donjgoga anjo mero Siwenonj ewaati, ii buja qej nonono iikanonj laligowonja. Sele busuwaa miri qaita monj ii tetegoya qaa kotakota ej ubaa.

²Qaa ii moma kambanj biiwianonj kokanonj letombombaa ainja moma osonjonj nunuro Siwe laaligo gomanananonj ubombajonj awelegonjkej.

³Siwenonj uninj sele busu qaita monj mouma nonono rabonjati, kambanj iikanonj mojonj bombolanj mende mokolonj nonombaa.

¹ 4.13 Ond 116.10

⁴Namo sele busu koi qetegowutiwaajon mende mojonto, Siwe laaligo gomanananon uma sele busunana donogoga mewombaajon awelegonkejon. Sele busu koi komuwaati, ii laaligo kotiganon gogoro qaono Anutunon kitia oyanboyon sele busuga nonombaatiwaajon mojon. Kawaajon kamban kokaamba sel kuun kokawaa uutanon laligon uulombonana bosima letombombaa aija moma osongon nununkeja.

⁵Anutu ayo Siwe sele busu mewombaajon moma mokoloon nonoma Uya Toroya unananon ano oyanboyon koloowombaa dangunuya kolooja.

⁶Kawaajon nono mono kamban so qaqabunabunanawo satiin laligon kokaen momakejon: Sele busunanaa laaligo kuunananon koi laligowonati, kamban iikawaa so eu Siwe laaligo gomanananon Pon Jiisaswo mende laligowona. ⁷Kamban kokaamba Siwe gomambaa ilawoilaya mende uun injmakejonto, kilen ii moma laarin iikawaa so ama men laligonin nemun koma nonomakeju. ⁸Kawaajon qaqabunabunanawo kotiin sele busunanaa laaligo kuuna koi mesaowombaajon kaparan koma gomanana honanon eu uma Pombo laligowombaajon mojon.

⁹Kawaajon gomanananon koi me eu laligowonati, nononon mono uunana Pon Jiisas keraqeeango ama mubombaajon somongon iikawaajon kotiin kaparan komakejon. ¹⁰^mIikawaa kania ii kokaen: Kuuya anana mono Kraistwaa qaa jakeyanon asugiwon. Namonon sele busuwo laligon Pombaa uusiina soyanon ten konin me qetemetetan anin me een lan laligonin, ayo mono qaanana ii gosin iikawaa so tawanana aya aya nonono buja qen aowona. Kian.

Ejemba Anutuwo uumotoon ambutiwaa gawona menkejon.

¹¹Kraistwaa qaa jakeyanon nambonati, nononon ii moma Pombaa momoya uuguwombotiwaajon keenana momakejon. Ii mojonwaajon ejemba kanianana soraaya mobutiwaajon kaparan koma uu kuun onomakejon. Kanianana ii Anutuwa jaanon asuganon eja. Niinon tiliqili ejaga qaago, ononon kaanagadeen ii uugianon moma yagowutiwaajon moma jejeromonromon amakejen.

¹²Kaen jen ananaa jenqeeango qaanana mobutiwaajon mombo mende kaparan komakejento, kanianana iikayadeen jen asarin onomambaajon mojen. Ono ii moma saanon nonoo selenana ii boi takapolakaya yonoo jaagianon mepeseegi sokombaa. Yononon iwoi onoo uugianon eji, iikawaajon qaagoto, selegiaa iwoiya jaanon iibombaa so kolooji, mono iikawaajon awelegon ononganjaa selegia men uma qaa lan jenkeju. Kawaajon qaana koi jejen. Ononon yonoo qaagia auta (gorosona) mojutiwaajon mono nonoo kanianana jen asarin tororo meleema onombu.

^m 5.10 Room 14.10

¹³Onononj noojonj “Uusoo tani kaanja koloaja,” jegiti eenj, niinonj mono Anutuwaaw gawombaajonj ama uugere moma laligowe. Tosianonj noojonj kokaenj jeju, “Uugereya qaagoto, qaaya bonjonja-gadeenj jenjeja.” Kaenj jejuti eenj, ii mono onjo ilaanj onjombombaajonj ama ambe. Mono ii duduuwubo.

¹⁴Kawaa kania ii kokaenj: Kraistnonj jopagonj nonomakeji, iikanonj mono kondoonj kuuj nonono gawonja menkejonj. Eja motoonjononj kuuya ananaa kitinanaga dujnana menj komuro. Kawaaajonj singisonjonanana ironja mende meleema nononoto, kuuya ananaa singisonjonanana mesaoro toroqenj koomuya mende koloojonj. Qaa ii moma asarij moma yagojonj, Kraistwaa uujopayanonj mono kuuya anana jolonjonj gawonja mewombaajonj kuuj nonomakeja.

¹⁵Iinonj mono kokaembaajonj kuuya ananaa dujnana menj komuro: Namononj jaawo laligojonj, anana mono laaligonana toroqenj ananaajonjadeenj laligowombo. Kaenj qaagoto, monj ananaajonj ama komuj waaroti, laaligonana mono iwaajonj togonj muj laligowombaajonj komuro.

¹⁶Kawaaajonj uunana meleeniji, kambanj iikanonjadeenj kanaij ejemba selesele mende gosinj onjonjonj. Ejemba monj namononj siliaa so mende moma kotonj mujonj. Wala Kraist gosinj monij balonj eja toonj kolooroto, kambanj kokaamba moma kotonj munij Siwewaa Hamoqeqe Tonanaga koloaja. ¹⁷Kawaaajonj mojononj Kraistwo qokotaaji eenj, iinonj mono kolokoloo dologa koloonj donja donjoga koloaja. Laaligo walaganonj aliroy laaligo gbilianonj mono dujanonj koloonj asuginj muja.

¹⁸Kanja laligojato, iwoi kuuya iikawaa kondomondoo Toya ii Anutu. Iinonj Kraist wasiro tawanana menj analiy nonoma Anutu iyanjawo uumotoonjgo ambonjiwaa kania mesasariro. Kana kaenj asugiro Anutunonj gawonj nonono ejemba Anutuwaaw alauruta koloowutiwaaajonj jolonjonj kuuj onjmakejonj.

¹⁹Anutuwo uumotoonjgo ambonjiwaa kania ii kokaenj: Kraistnonj kamaanj gomana gomana ananaa tawanana mero sokono Anutunonj analiy nonono alauruta kolooniy. Kana uugunj laligonj kouninij, singisonjgo iikawaa qaagia mende weenjonj romonjonj ironja mende meleema nonono. Anutuwaaw alauruta kolooniy moma laarij nonoma Kraistwaa tawawaajonj ama Anutuwo uumotoonjgo ambombaa Buja qaaya ii boronananonj ano.

²⁰Ii ano Kraistwaa jotamemeuruta koloojonj. Anutunonj qaa sane ama nonono iikawaa so ejemba uugia kuuj onjmakejonj. Kraistwaa jeta menj kaparanj koma kokaenj qisij onjmakejonj: Mono Kraistwaa tawaya buja qenj aonj Anutuwaaw alauruta koloowu. ²¹Anutunonj kuuya ananaa singisonjonanana qaaya jenj tegonj ironja meleema Kraist singisonjgo monj mende anotiwaaw qaganonj ano uro dujnana menj siimbobolo moro. Kraistwaa siimboboloyaaajonj ama iwaanonj qokotaanij Anutunonj saanonj qaanana jenj tegoro solanjaniwonja. Kianj.

6 ¹Nono Anutu iyanjaa gawonj meme alauruta koloojoniwaajonj ama uugia kokaenj kuujonj: Anutuwaa kalenmorijananonj omaya koloowabotiwaajonj ii mono buŋa qeŋ aowu. ²"Anutunonj qaa monj kokaenj jerota Buŋa Terenonj eja,

"Giima koboomambaa kambananonj mono kaŋ kuuro niinonj qamakooliga mobe.

Hamoqeqe kambananonj kaŋ kuuro iikanonj ilaanj gombe."

Qaa kaenj eji, ii mobu! Kamban keteda koi kanonj mono Anutuwaa hamoqeqe kambaŋa kolooja. Anutunonj injiima koboomambaaajonj moro kambaŋanonj kaŋ kuuro kianjkomuya ii mono keteda koi buŋa qeŋ aowu. Kianj.

Poolnonj kakasililij kania kania mokolooro.

³Monj nonoojonj ama uuta boliro kamaawabotiwaajonj galenana meŋ aonj laligonjkejonj. Jeŋ nononjgi gawonananonj qaayawo koloonj kamaawabotiwaajonj kaenj amakejonj. ⁴Anutuwaa gawonj meme ejemba awaa soro koloojoni, ii nanamemenana kuuyanonj qendeemakeja. Kakasililij ama jaabamagege kania kania ama nononjgi konjajilij uutanonj laligojonto, iikanonj mono mokosinjonj kaparanj koma kotiinj namakejonj.

⁵Ooli waayawononj nunuŋ kapuare miria miria kanonj nonoonjgi laligonij. Kareŋa kareŋa asugigi kawaa uutanonj komuwombotiwaajonj doomoronana keno keenana moma laligonij. Gaonj gbili rama nenewaajonj wosonana niniro laligoninto, kileŋ selenana qeŋ gawonj meŋ laligonij.

⁶Nanamemeŋ soraaya otaanj Anutuwaa uusiija moma asariŋ lombo anjonj mokosinjonj ejemba ala meŋ onjmakejonj. Uŋa Toroyanonj uunana saa qero batugianonj gbiŋgbaonj qaa jopagonj onjoma laligojonj. ⁷Qaa hoŋagadeenj jenij Anutuwaa ku-usuŋanonj nemuŋ koma nonono nanamemeŋ solanjaa tiwo sumanjanenij boro dindinananonj ano qaninananonj meŋ nanjonj. Kaenj nama leegeŋ Buŋa qaa jeŋ seinij, leegeŋ qaa qolonjmolongoya selenananonj anji iikawaa kitia jeŋ mindinjonj laligonij.

⁸Qabuŋa nononjgi selenana mende mepeseenjkejonj. Yonj jeŋ gamu qeŋ nononjgi uunananonj mende kamaanjkeja. Nonoojonj sundu awaa ano bologa ii lanj jeŋkeju. Ejemba qaa qolonjmolongoya jeŋkejuti, iikaanjanama nonomakejuto, kileŋ qaa hoŋagadeenj kuuya jeŋkejonj.

⁹Ejembanonj kanianana saanonj moma kotonjkejuto, kileŋ tosonianonj lolomonij telambelanjanama nonomakeju. Kambanj tosaanjanonj komuwombaajonj ama laligoninto, kileŋ toroqenjanawo laligojonj. Kikekakasililij eja kaanjanunuŋ laligogito, kileŋ mende komunij.

^a 6.2 Ais 49.8 ^o 6.5 Apo 16.23

¹⁰Wosobirinoŋ nunuro kileŋ kamban so aisooŋ laligojoŋ. Wanaya laligoŋ kileŋ ejemba mamaga ilaan oŋonoŋ uugianoŋ qaqaɓunɗagiawo koloonkeju. Namowaa esuhinanana qaagoto, kileŋ oyanɓoyan kuuya buŋa qeŋ aon simbawoŋawo laligojoŋ.

¹¹Oo Korint ejemba, nononoŋ uunanaa naguya oŋoojoŋ horoŋ qaa moŋ mende koniŋ kemero kanianana asuganondeeŋ injiwoe moju. ¹²Oŋonoŋ nonoo uumomonana mobubotiwaajoŋ ii mende aŋgoŋ komakejonto, nononoŋ oŋoo uugia mobombotiwaajoŋ mono oŋoanɗiodeeŋ aŋgoŋ koma aonkeju.

¹³Niinoŋ uumomona oŋombe oŋonoŋ mono iikawaa kitia kaanɗagadeeŋ tororo nombu. Niinoŋ meraborauruna kaanɗa tani qaa kokaen injiŋ oojen: Oŋo kaanɗagadeeŋ mono oŋoanɗiaa uugiaa naguya horoŋ uujopagia ii mombo momboga qendeema nonombu. Kian.

Momalaarigia qaa yoŋowo mende qokotaawu.

¹⁴Ejemba uugia mende meleengiti, iyoŋowo mono uugia mende somoŋgoŋ^p ororoŋ mende laligowu. Laaligo solanɗa ano laaligo doogoya ii aŋa aŋa koloojao. Ii mindiriŋ orombombaajoŋ amamaawoŋa. Paŋgamaŋ ano asasaga ii motooŋ mende koloojao. Qaago! ¹⁵Kraist ano Iimolanɗ (Satan) yoronoŋ uumotooŋ ama motooŋ laligowowaajoŋ amamaawaota. Kawaajoŋ uumeleeŋ ejemba moŋnoŋ nanamemeŋa uumeleembaa gadokopa ejemba moŋ iwo motooŋ mindiriŋ ambowaajoŋ amamaankebaota. ¹⁶“Anutu aŋo qaaya moŋ kokaen jerota eja,

“Niinoŋ kanagesouruna yoŋoo uugianoŋ laligoŋ batugianoŋ kema kaŋ Poŋgia koloowe yoŋonoŋ nii welen qeŋ mepeseen noma laligowuya.”

Qaa iikawaa so Anutuwaawo Uŋayanon uugianoŋ laligoro sele busunananon Anutu laaligo kombobaŋaa Toyaa jigo kolooja. Anutunoŋ iyaŋaa jiwowoŋ jigoyanoŋ tando lopioŋ mepeseewombaa soŋgo ano erota amamaankejoŋ. Anutuwaanon jigo ano asa jigo ii aŋa aŋa. Iikawaa so nononoŋ uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋowo qokotaawombaa soŋgo ano erota amamaankejoŋ.

¹⁷“Kawaajoŋ oŋo mono Poŋnoŋ qaa kokaen jerotiwaa so otaan ambu, “Ii mono oŋomesaon seleenggeŋ kaŋ tuuŋ iyaŋa moŋ laligowu.

Aŋgonɗoragiawo koloonkejuti, ii mono mende oŋoosirigi niinoŋ moma aŋgoŋ koma kalaŋ koma oŋoma laligomaŋa.

¹⁸“Niinoŋ Maŋgia koloowe oŋo noo meraborauruna koloŋ laligowuya.

^p 6.14 Qaqaŋ (yoke) ii hoos me bulmakao woi yoroo arogaranoŋ aŋgi kemero kare me kinon iwoi horonkeja. Kaen oroanɗaraa aɗnɗara ambotiwaajoŋ amamaankejao. Kaen jinɗaun kembabo. ^q 6.16 Lew 26.12; Eze 37.27; 1 Kor 3.16; 6.19 ^r 6.17 Ais 52.11
^s 6.18 2 Sml 7.14; 1 Hist 17.13; Ais 43.6; Jer 31.9

Pon ku-usun kuuyaa Toyanon kaen jeja.” Kian.
7 ¹Oo wombo alauruna, Anutunon kalaŋ koma nonomambaa qaaya kaen somonŋon nonono eja. Kawaajon iwoi sele unjanana meŋ tilooji, anana mono ii kuuya qetegowombaajon Kraist qama kooliniŋ hamo qeŋ nonombaa. Anutuwaa jeta uuguwombotiwaajon mono keenana moma kaparaŋ koniŋ meŋ solaŋaniŋ nonono soraaya koloodaborowona. Kian.

Uugia melengitiwaajon Poolnon keraqeeango moro.

²Nononon moŋ mende jeŋ kondemondeen ama munin tiwilaaro. Mombaanon iwoi mende qenjaminjanonin. Moŋ mende tiligon jaamesaŋ ama munin. Kawaajon ononon mono uugiaa naguya horon nono uugianon somonŋon nonoma laligowu. ³Tosianon batugianon gawon meŋ selenon kuukuu qaa kaen jeŋ jeŋ nononŋito, niinon qaa koi onoo qaagia jeŋ tegon irona meleema onomambaaajon ama mende jejeŋ. Niinon qaa kokaen jewe modaborogi: Nononon uunanaa naguya horon onon uunananon somonŋon onomakejon. Kaen ama saanon onowo ororon somonŋon komuwona ano ororon kotiin laligowona.

⁴Uuwoiya qaa momalaarina somata onoonon ama laligojeŋ. Onoo selegia mamaga mepeseenkejeŋ. Onoojon ama ulunkolena somata mokoloonenjwaajon kakasililin kania kania moma iikanon kilen honona qaa aisoojeŋ.

Masedonia prowinsnon kema Taituswo aitongori.

⁵“Taitus monŋama laligowetiwaajon” jeweti, qaa ii toroqen jemaŋa. Masedonia prowinsnon kouma kanon kaanagadeen uuluae mokoloomambaajon amamaawe. Daen daen kembeti, iikanon konjilin kania kania mokoloowe. Anutuwaa manja qeŋ tosaŋa yonowo anŋowowo ama onoojon majakaka moma laligowe. ⁶Kaen laligoweto, Anutunon uukamakamaa ejemba nanŋon nonomakeji, iinon Taitus karoti, iikanon ulunkolon ama nono.

⁷Taitusnon karoti, iikanondeen qaagoto, Korint ononon ulunkolon ama mug iinon nijoro Anutunon iikanon kaanagadeen ulunkolon ama nono. Onoo sundugia kokaen nijoro, “Ononon nii niibombaajon koposonŋon laligoju. Wosogia onanon moma noma lombo nonŋitiwaa qaaya jeŋ noo kitina nanŋon jewombaajon jojoriŋkeju.” Sundu ii nijoro moma uukoisoro somata qatawo mobe.

⁸Niinon uugia Buŋa qaanon kuun tere ii oowe weenŋon onononŋia moma bolin aogiti, iikawaajon mende moma bolin aojeŋ. Wala moma bolin aoweti, ii kilen kambaŋ kokaamba kokaembaajon mombo aisoojeŋ:

¹ 7.5 2 Kor 2.13 ² 7.5 2 Kor 2.13 kanon Taituswaajon jero.

Tere qaananonj uugia mej boliro wosobiri angito, wosobiri iikanonj mono meleema kambaj torodaamonda ej tegoro. Kaniagia kaen iibe.

⁹Kambaj kokaamba onjo moma bolij aogitiwaajonj ama mende aisoojento, kokaembaajonj aisoojerj: Onjo nanamemengiaajonj ama moma bolij aogi gamu wosobirigianonj ilaaj onjono uugia mombo meleema dingogi. Ii Anutuwaa jetaa so kolooro uugianonj mono nonoojonj ama mende boliroto, onjanonj ilaaj onjombe.

¹⁰Singisongonanaajonj ama moma bolij aojonj eenj, gamu wosobiri iikanonj mono ilaaj nonono uunana mombo meleema dingowonja. Dingowonjati, Anutunonj mono nunuano Siwenonj ubonja. Mojononj uuta meleema iikawaajonj mende moma bolij aowaa. Balonj ejemba tosanonj singisongogiaa wosobiri momakejuto, Anutunonj ii mesaowaatiwaajonj mende qisiwuti eenj, iinonj mono ironja meleema onjono koomu kotiga kumuwuya.

¹¹Onjononj Anutuwaa uusiinjaa so wosobiri mokoloogi gamu iikawaa honja ii uugianonj kolooro letonjiti, ii gosinj iima walingonj kokaenj jegi, “Anana gonj-aangolenana mesaonj uunana mej kululuunj uugere qaganonj waama kanianana soosooya gosinj mindingoninj. Ejemba singisongonj angiti, iyonjoojonj uunana waaro sisigia mej jerj onjoninj. Anutuwaa jeta uuguwombotiwaajonj aarunj lalajaninj keenana moninj. Poolnonj kanj uunana meleeninjwaa honja iibaatiwaajonj koposongonj laligojonj. Uunana nanamemej dindinja ambombaajonj aninj ano mojononj kana qiwitigoroti, ii mindingonj mubombaajonj jojorinj laligoninj.” Kaenj jegi sokombaa. Kambaj kokaamba kana dindinja otaajuti, ii qendeema nonji iijen.

¹²Kawaajonj mojononj batugianonj boliroti, iigadeenj mindingonj mubutiwaajonj ama terena mende oowe me mojn ii mej bolij muroti, iigadeenj ilaaj onjombutiwaajonj tere ii mende oonj ambe. Ii kokaembaajonj oowe: Onjo Anutuwaa jaasewananonj niwo uumotoonj ambombaajonj kaparanj komakejuti, sili iikanonj asuganonj asugiwaatiwaajonj tere ii oowe.

¹³Neenaa ulunjkolena iikayadeenj mende mojento, Taituswaa uuta batugianonj qeangoro iininj iikanonj kaangadeenj uuna nanjoro hononja qaa aisoonjkejerj. Onjononj korebore Taitus keraqeeangonj qenj mugitiwaajonj aisoonjkeji, korisoro iikanonj kaangadeenj nanjonj nono iikawaajonj hononja qaa aisoojerj. ¹⁴Niinonj onjoo siligiaajonj ama selegia Taituswaa jaanonj mepeseenj laligoweti, onjononj iikawaa so angj niinonj gamu mende mewe. Niinonj onjoo batugianonj laligonj qaa kuuya injjoweti, ii honjagadeenj. Kawaa so onjoo qaagia Taituswaa jaanonj jerj mepeseenj laligoweti, qaa iikanonj mono kaanjiadeenj kaniagia mindingogi honja kolooro.

¹⁵Onjo korebore noo qaana tej koma Taitusnonj karo sombugiawo moma jenengia ororo koma horonj mugi. Taitusnonj siligia ii romonjonj

qaa nijoro uuqeeangoyanoy oŋoojony ama somariiro kotiiŋ mepeseen oŋomakeja. ¹⁶Niinony nanamemeŋgia kuuya romoŋgony iikanony saanony oŋoojony ama qaqabunjabuŋanawo kaen moma kotiiŋ satiŋ laligomanja. Kawaajony aisoŋkejen. Kiaŋ.

Uumeleen alaurunana naŋgony oŋombombaa qaaya

8 ¹Oo uumeleen alauruna, Anutunoy kalerŋmoriaŋa uumeleen kanagesoya kanagesoya kanoy nonono hoŋa mono Masedonia prowins uutanoy awaagadeen kolooro. Niinony oŋo kawaajony poumapou laligowubotiwaajony moma sundugia kokaen jemaŋa: ²Yoŋonoy kakasililiŋ kania kania mokoloogi aŋgotete lombotawonoy qagianoy uro wanaya totoŋ laligojuto, ii kileŋ honoŋa qaa aisoogitiwaajony ama uumeleen alaurunana naŋgony oŋombombaaŋony moneŋ nanduy somata qatawo aŋgi.

³Yoŋoo kaniagia kokaen naŋgony jemaŋa: Moŋonoy mende kuuy oŋono iyaŋgiaa siŋgiaaŋony kileŋ afaaŋgony esuŋgiaa so nanduyŋia aŋgi ano ii kaanjiadeen uuguy oŋoŋgi. ⁴Yoŋonoy kaparaŋ koma mamaga kuuy nonoma kokaen welema ninijogi, “Nono kaanjiadeen Judia prowinswaa ejemba soraaya ilaŋ oŋombombaaŋony moŋoy. Kawaajony Pool, gii saanoy ‘Ooŋ!’ jena mono simbawoŋawo moma gawoy iikawaa bakaya afaaŋgony mewoŋa.”

⁵Kaen jegi jewe nanduy ambutiwaajony mambombeti, iikawaa so iikayadeen qaagoto, ii uuguy kokaen aŋgi: Yoŋonoy wala naŋgonango Pombaa jaanoy sokonji, ii ambombaaŋony uugia somoŋgogi ano iikawaa gematanoy Anutuwaa jeta teŋ kombombaaŋony moma iyaŋgiaa laaligogia ii kaanagadeen nonoo boronananoy aŋgi. ⁶Kawaajony Taitus kokaen jeŋ kotoŋ mube, “Gii naŋgonango gawoy ii kanaiŋ menati, iikawaajony ii mono toroqen Korint kanageso ilaŋ oŋona uukaleŋgia qendeema moneŋ nanduy somata ii mombo toroqen aŋgi batugianoy tegowaa.”

⁷Uuwaa iwoi kania kania ii kelemaleŋ buŋa qeŋ aoy kokaen ama laligoju: Awaagadeen Kraist moma laariŋ Buŋa qaa hoŋa jeŋ sororogony Anutuwaa uusiiŋa moma kotoŋ tosaŋa naŋgony oŋombombaaŋony pondan koposoŋgoŋkeju. Oŋonoy tosaŋa uŋuuguy awaagadeen jopagony nonoma awaa soro koloju. Kawaa so naŋgonango gawoy koi kaanagadeen mono saanoy meŋ sororogony tosaŋa uŋuugugi awaa soro koloowaa.

⁸Kaen jeŋ moneŋ ambutiwaajony mende jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ. Ii qaagoto, uukaleŋgia gbŋgbaoŋawo koloja me qaagoti, mono ii aŋgotetenoy ama kaniagia momambaaŋony mojeŋ. Kanageso tosiaŋony goŋaŋgole mesaŋony naŋgonango gawoŋgia hoŋa toŋa meŋ zeŋ nanjuti, qaa ii jeŋ iikanony oŋo aŋgotete ama oŋonjeŋ.

† 8.1-4 Room 15.26

⁹Nandunj dawi ambutiwaajonj gosiwuti, iikanonj mono Ponjana Jiisas Kraistwaa kaniaa tania romongowu. Onjo iwaa kalenmorianja somata ii kokaenj moju: Iinonj Siwewaa ilawoila kuuyaa Toya uuta kolooroto, kilenj onjo oyanjboyambaa qaqabunagiawo koloowutiwaajonj ama namononj kamaan kamaanqeqeta koloonj laaligoya togonj qeleeno.

¹⁰Monej ambutiwaajonj mende jej kotonj onjonjento, Jiisasnonj sare anoti, iikawaa so qambañmambana iikayadeen onjonj. Onjononj gbani emugenanonj mutuya koloonj nanjonango gawonj kaparanj koma megj ano ii toroqen mewombaa siñ kotiga mogi. ¹¹Kamban kokaamba gawonjgia ii mono medaborowu. Wala nanjonango gawonj mewombaajonj kaparanj koma awelegogiti, iikawaa so ii mono toroqen medaborowu. Iwoi en onjonjiwaa so mono nandunja mamaga ambu. ¹²Kawaa kania ii kokaenj: Nandun ambombaa siñgianonj koloonj eji eenj, mono iwoi en onjonjiwaa so anji Anutunonj moma anjonj kono sokombaa. Iwoi mende en onjonjiwaa so mono mende gosin jej onjomakeja.

¹³Nandun somata anji alaurunana yonoo laaligogianonj afaangoro onjonjgiaa qagianonj lombo ubaatiwaajonj mende mojonjto, alaurunana amamaan memeqemeanj mejuti, iyonjowo mendeema ororonj laligowonjatiwaajonj mojonj.

¹⁴Kawaajonj kamban kokaamba iwoi kelemalelenj en onjono tosonianj laaligogiaa iwoiwaajonj amamaajuti, onjo mono ii ilaan onjonji soyanonj koloowaa. Kaenj ama onjonjgia kanagenj iwoiwaajonj amamaagi yonoo ilawoilagianonj kelemalelenj ewaati, kamban iikanonj mono iidamonj ilaan onjombuya. Kaenj ama aogi ala ilailaa siligianonj ororonj koloowaa. ¹⁵"Ti Buja qaa koi oogita ejiwaa so koloowaa, "Mamaga menj kululuunj laligoroti, iinonj anja so nero qaa suruya mende raro ano borombooronj menj kululuunj laligoroti, iinonj nene iwoiwaajonj mende amamaaro." Kianj.

Neñauruna karoonj wasin onjonj kanj ilaan onjombu.

¹⁶Anutunonj Taituswaa uuta sololoooro onjoojonj nii kañja majakaka moma ilaan onjomambaajonj kaparanj koma laligoja. Kawaajonj "Anutu danjisenj!" jejenj. ¹⁷Niinonj Taitus onjooonj kawaatiwaajonj qisinj uuta kuuwe wañja meleeno. Iikayadeen qagoto, anjo onjo ilaan onjomambaajonj moma koposonjonj iyanjaa siñja otaanj nonomesaonj Korint onjooonj kamambaajonj jero. ¹⁸Nonononj uumeleenj alanana monj wasininj iwo kawaota. Kokanonj Oligaa Buja jenj seinjkejiwaajonj ii uumeleenj kanageso so mepeseenj munjkeju.

¹⁹Iwaa qaa toroqen kokaenj jemañja: Masedonia uumeleenj kanageso yonjononj ii meweengogi nanjonango nandunja ii menj nonowo motoonj kana kembonja. Nonononj Ponj iyanjaa qabunyanonj seiwaatiwaajonj moma

^w 8.15 Eks 16.18

nanduj somata ii saanonj galej koma Judia prowinsnoj kema onjombonja. Ala ilailaa onjombombaa uukalenana kaenj asuganonj qendeema onjombonja.

²⁰Kaenj ama nanjonanjo nanduj somata ii tiliqili anji soowabotiwaajonj saanonj galej koma sororogowonja. Mojonj silinana iikawaajonj jej nonombabotiwaajonj moma kaparanj koma nanjonj. ²¹*Qaa kawaa kania ii kokaenj: Nonononj sili Pombaa jaanonj dindiņa kolooji, ii qetetanjowombotiwaajonj galej menj aonjkej. Iikayadeenj qaagoto, sili ejemba jaagianonj sokonji, ii kaanjagadeenj ambombaajonj moma kaparanj komakejonj.

²²Yorowo uumeleenj alanana moj ii kaanjagadeenj wasiniņ kawaa. Ii kambanj mamaga anjotete menj muņ tania kokaenj iiniņ: Iinonj kambanja kambanja Pombaa gawonj memambaajonj geregere amakeja. Kambanj kokaamba onjo tosaanja ala ilailaa onjombombaajonj mojuti, iikaenj moma laariņ onjonjiwaajonj mono onjooonj kaj ilaanj onjomambaajonj moma uuwaawaa somata momakeja.

²³Niinonj Taitus kokaembaajonj meweengowe: Iinonj noo ala ilailaana ano gawonj meme neņana kolooja. Uumeleenj kanagesoya kanagesoya yonjononj alawoinana woi ii meweengonj oronji jotamemegia koloojao. Kraistwaa qabuņyanonj mono yoroojonj ama somariņkeja. ²⁴Kawaajonj eja karoonj kawuti, ii mono uugianonj jopagonj onjoma kaniagia kaenj ii qendeenji iibuya. Kaenj ambuti eenj, nonononj siligiaajonj selegia mepeseeniņi, qaa iikawaa honjanonj mono asuganonj kolooro iigi uumeleenj kanageso mamaganonj mobuya. Kiaņ.

Mono uumeleenj alaurugia ilaanj onjombu.

9 ¹Anutuwaa ejemba soraaya ala ilailaa monej onjombutiwaajonj oomambaajonj mojento, onjo qaa ii modaborojutiwaajonj qaa mombo jemambaajonj mende amamaajer. ²Onjo ala ilailaa ambombaa uusiņgia eja. Niinonj ii moma iikawaajonj onjoo selegia menj uma Masedonia uumeleenj kanageso yonjoo jaanonj mepeseenj onjoma kokaenj jewe, “Korint ano Akaia uumeleenj alaurunana tosonianonj mono gbani emugendeenj kanaiņ Judia ala ilailaa ama onjombombaajonj jojoriņ laligoju.” Kaenj jewe onjoo uugeregiaajonj mogi qaa iikanonj mono uugia kuuro. Kawaajonj kanageso honja yonjoo uugia waaro ala ilailaa ambombaajonj afaņngogi.

³Onjoanġiaa siiņ koloonj onjono mojuto, kilej neņauruna karoonj koi wasiņ onjonj. “Korint yonjononj monej menj kululuuwombaajonj jojoriņ laligoju,” kaenj jej qaa iikawaajonj onjoo selegia mepeseewe. Qaa iikanonj omaya kolooro mamaganonj mobuboto, qaagia otaanj monej onjanonj anji ozonj esunonj raro kuuyanonj kaanj injiibutiwaajonj mojenj.

* 8.21 Gba 3.4

⁴Qaa iikanonj omaya kolooro monengianonj mawosusunonj mende raro eej laligogi Masedonia neñauruna toñianonj niwo kañ kañ mokoloonj onombuyagati eej, niinonj mono onjoonj ama gamu mokoloomambo. Tenj kombutiwaajonj moma laariñ onjoma laligowe hoña mende koloonagati eej, onjo mono kañiadeej qaagia omayaajonj ama gamu mokoloowubo.

⁵Kawaajonj uumeleej alaurunana karoonj ii uu kuuy onjomambaajonj mobe sokono kokañ inijowe, “Onjo mono waladeej Korint yonoononj kema nangonanjo nanduj somata ambutiwaa qaa somongogiti, areñ ii otañ andaborowutiwaajonj mono uukuuku meñ onjombu. Kañ anji ala ilailaa nandunja ii kikuyawo otoko qaganonj qaagoto, mono loloogendeej afaangonj mamaga ambu. Ii mindirigi ziozwa ozoñ esunonj raro kañ saanonj mewonja.” Kañ jewe.

Kota afaangonj mamaga qosoma kororoowu.

⁶Qaa koi mono romongonj laligowu: Nene kota afaangadeej qosoma kororooji, iinonj mono hoña kaangadeej afaangadeej mewaa. Nene kota mamaga qosoma kororooji, iinonj mono hoña kaangadeej mamaga mewaa. Kawaajonj mamaga anji Anutunonj kitianonj mamaga onjombaa. ⁷Onjo anja anja nandunja mono uugianonj somongogitiwaa so amakebu. Korisorononj afaangonj mojqojoronj ejemba kaleñ onjonjuti, Anutunonj ii jopagonj onjmakeja. Kawaajonj nandunja moñnonj kuuy onjonjiwaajonj ama uuwoi qaganonj mende ambu. Ii kikuwo mende ambu.

⁸Uuafaan qaganonj kotingia mamaga anji Anutunonj mono kotiiñ kaleñmoriaña kuuya meñ seiñ onjmakebaa. Kañ onjono laaligo kuuya kanonj iwoiwaajonj amamaawuti, ii kuuya mono kambañ so buña qeñ aogi sokoma onjmakebaa. Kañ kolooro gawonj awaa kania kania ii afaangonj megi hoña kelemaleleñ koloowaa. ⁹Otokoya qaa nanduj somasomata amakejuti, ii Buña Tere qaa koi oogita ejiwaa so koloou,

“Iinonj afaangonj kaleña kaleña mendeema ejemba wanaya onjmakeja.

Nanamemeña dindiña kikuya qaa kanonj mono kambañ tetegoya qaa Anutuwaa jaanonj eñ ubaa.”

¹⁰Anutunonj qosomakororo ejaawaajonj nene kota muro nene kolooro neñkejonj, iinonj mono nembanenewaa mojqojoronj amakebuti, ii kaangadeej onjmakebaa. Ii onjono uugianonj lolooro saanonj afaangonj qaa kota qosoma kororoonj seigi nanamemeñ solañaa hoña kolooro Anutunonj ii meñ somariiro seiñkebaa. ¹¹Kañ anji Anutunonj mono laaligo kuuya kanonj kotuegonj meñ seiñ onjono qeangonjkebu. Kanonj saanonj afaangonj ejemba kambañ so gbingbaonja qaa kaleñ mamaga onjmakebu. Kañ anji ii meñ (Jerusalem kema) onjonij ejemba

mamaganonj kotingiaajonj ama Anutu mepeseegi honja onjoononj koloonjkebaa.

¹²Nanjonanjo gawonj koi menjkebuti, iikanonj mono Anutuwaa ejemba soraaya yonononj iwoiwaajonj memeqemearj anji ilaaj onjomakebaa. Iikayadeenj qaagoto, iikawaajonj “Anutu dangisen!” qaa ii mamaga jewutiwaajonj ama honja onjoononj koloonjkebaa.

¹³Kawaa kania ii kokaenj: Nanjonanjo gawonj koi menj iikaanja kanonj momalaarigiaa kania qendeengi ejemba mamaganonj ii iima Anutu tej kombutiwaajonj mepeseenj muj kokaenj jewuya, “Korint yonononj Kraistwaa Oligaa Buja ii qaanondeenj mende jokoloojuto, Poolwaanonj qaa ii gbingbaonja qaa tej koma afaangonj loloogendeenj nono ano tosaanja kuuya nonjoonj kalej jaasoonjo nonomakeju.”

¹⁴Kaenj jej onjoonj qamakooli gawonj menj iikanonj waegia mamaga menj onjoma kokaenj jewuya, “Iiya! Anutunonj mono kalejmoriaja kelemalelej Korint onjono uujopagiaa honja mamaga nononji.” Kaenj jegi Anutuwaa kalejanonj asuganonj koloowaa. ¹⁵Oo anana Anutu kalejaajonj ama mono mepeseenjkebonja. Iwaa kaleja Jiisas Kraistnonj mono awaa soro kolooja. Nanjonanjo ambutiwaa qaaya ii kaenj kanj tegoja.

Poolwaa gawombaajonj qaa jegi kitia meleeno.

10 ¹Tosianonj onjoo batugianonj noojonj kokaenj jenkeju: Jaasewanj qenj aonj geregere mende amakejato, monjenj kema kanonj mono qaa kotakotagadeenj jej nonomakeja. Kaenj jenkejuto, Kraistnonj kiankomunj gumbonjonjonj nomakeji, niinonj mono iikawaa qaganonj neeno uugia kokaembaajonj kuumaaja:

²Tosaanja yonononj nonoojonj kokaenj romonjonj jenkeju, “Pool ano iwaa nenauruta yonononj balombaa nanamemenjaa taniga otaanj iyanjiaajonj romonjonj amakeju.” Niinonj onjoononj kanj qaa kaenj jenkejuti, ii mono temboma onjoma awasankaka nama jej onjomambaajonj mojentonj, kilej uugia kotakota totoonj kuunj jej onjomambaajonj togojen. Kawaaajonj onj ejemba noojonj qaa kaanja jenkejuti, ii mono uulanjawo gema unjuwu. Qaagia kaanja ii mindingogi injibe uunanonj mono luae qero batugianonj kanj bonjonj laligomaaja.

³Onjanonj, nanamemena namononj amakejento, ii kilej neenaajonj ama balombaa nanamemenj bologa mende otaanj manja mende qenjejen. Kaenj qaagoto, Anutuwaa kawali galenj koloonj kereuruta kiropo kuunj onjoma kanonj arej soraaya otaanj manja qenjejen. ⁴Balonj ejemba yonononj uugia walaga otaanj manjawaa iwoiya kuuya iikawo manja qenjejuto, nonononj kaenj qaago. Manjaqeqe eja yonononj jinjaronj jake kiripoya kiripoya simej aejnonj memeta ii idonj kondeengi kamaanjkejuto, Anutunonj tiwo sumanj qaita monj usunjawo ii nonono inaanj nonono iikanonj mono kere yonjoo qaa arengia powowonj kotiga ii kuunj qewagoninj kamaanjkeju.

⁵Uumeleembaa gadokopa yoŋonoŋ Anutuwaaw kania moma kotowubotiwaajonj ama oŋoanŋiaa selegia meŋ uma momogia dindiŋa koŋanŋiro lalabubu laligojuto, nononoŋ iyoŋoo roromonŋo areŋgia doogoya kiripoyawo ii kuuya qewagonj kondeenij kamaanŋkeju. Ejembanonj qaa momogia bologa ii menagonj somonŋowutiwaajonj kana qendeema ononij saanonj qaagia kuuya Kraist teŋ koma munŋkebonatiwaaw so romonŋonjkebu.

⁶Kaen romonŋonj Korint onononj wala Kraistwaa qaa kuuya teŋ koma aposol gawona nanŋowutiwaajonj mambonjonj. Onononj uugia mombo kaen meleŋgigo nononoŋ mono qaa qootogo ejemba yoŋoo qaagia kuuya gosij jeŋ tegonj ironj meleema onŋombombaajonj jojorij laligojonj. Kiaŋ.

⁷Oŋo iwoi kuuya mono selewaajonjadeenj mende iima gosiwu. Batugianonj nanamemeŋ soonŋkeji, iikawaa kaniaa hoŋa ii mono romonŋowu. Tosianonj batugianonj nii meŋ kamaan nooma iyanŋio Kraistwaa jotamemeuruta koloojutiwaajonj uuwoi mende ama moma kotijuti eenj, iyoŋonoŋ mono toroqenj noonj kaanŋagadeenj kokaen romonŋowu: Yoŋonoŋ Kraistwaa buŋa koloojuti, niinonj mono kaanŋagadeenj Kraistwaa buŋa koloojenj.

⁸Poronj kokaembaajonj ku-usuŋ nono: Oŋo meŋ kamaan onŋoomambaajonj qaagoto, mono uugia meagowe kotiiwutiwaajonj ama laligojenj. Kawaajonj ku-usuŋ iikawaajonj awelegonj koŋainj kaanŋa selenameneŋ uma terereewenagati eenj, ii kilenj mono gamu moŋ mende mokoloowenaga. ⁹Tereya tereya onŋ ambe weenŋonj ku-usunaajonj toogia mobubo. Iikawaa toroko mobutiwaajonj mende mojenj. Kawaajonj qaa ii kambaŋ kokaamba mende toroqenj jemaŋa. Kiaŋ.

¹⁰Tosianonj qaa kokaen jenŋkeju: Poolnonj tereya kanonj qaa lombotawo onŋ uunana onŋanonj kuunŋkejato, batunananonj nano iininj eja loota kolooja ano qaaya jero monij piapiaya kolooja. ¹¹Niinonj qaa iikawaa kitia kokaen jemaŋa: Qaagia omaya mono mesaowu. Noo kaniaanaajonj mono kokaen romonŋowu: Nii monŋenj kema terenonj qaana kotiga onŋkejenj, iikawaa so mono batugianonj laligonj kaanŋagadeenj kotakota mindinŋonj onŋomaŋa.

¹²Umbuqumbulij yoŋonoŋ iyanŋia jeŋ qeanŋonj aonŋkejuto, onŋanonj nii nuugunj aposol qabuŋagiawo koloowuyagati eenj, niinonj mono gamuna mobenaga. Kaen kolooro neenaa ano yoŋoo nanamemeŋgia leele ama iima gosimambaajonj qetetanŋonj kokodundunj ambenagato, yoŋonoŋ mono momogia toroga otaanj iyanŋiaa aingiaa so uugia kedaya ama gosinŋkeju. Nanamemeŋgia kaen lanj gosij “Pool uugujonj,” jeŋ uuqeeanŋo momakeju. Qaa omaya kaen jeŋ uugia qaa kolooju. Anutuwaaw kedanonj gosij nonŋi saanonj unuugunj laligojenj.

¹³Anutunonj gawonj memewaa jawoya ama nonoti, ii mende uugunj selenamamaga mepeseemambaajonj mende mojenj. Anutunonj gawonj

meme areŋna ama nono menkejeŋi, iikawaa so mono oŋoo batugianonj kaanagadeeŋ gawonj menkejeŋ ano iikawaa honjaajonjadeeŋ selena mepeseeŋkejeŋ.

¹⁴Tosianonj qaa kokaeŋ jeŋ sooŋkeju, “Poolnonj Korint batugianonj gawonj merotiwaajonj selia mepeseero mende sokonja. Anutunonj balon mosoma gawonj mewaatiwaa jawo ama muroti, Poolnonj ii uugunj lansanj walemakeja.” Yoŋononj waladeeŋ gawonj oŋoo batugianonj mende megito, kileŋ nii meŋ kamaanj nooma iyangiaa selegia qaanondeeŋ mepeseeŋkeju. Niinonj Kraistwaa Oligaa Buŋa jeŋ seiŋ kema laligonj wala Korint oŋoononj kanj uuwaa gawonj mewe. Wala mende kawenagati eeŋ, umbuqumbuliŋ boi yoŋononj noo qaana kaeŋ jegi sokono niinonj neenaa kaniaŋa jemanj jeŋ jeŋ soowenaga.

¹⁵Anutunonj balonj mosoma gawonj memewaa jawo ama oŋonoti, iyoŋononj jawogia ii waleema oŋoo batugianonj kanj uuwaa gawonj menkeju. Neeno jawona mende waleema tosaŋa yoŋoo batugianonj gawonj mewetiwaajonj selena mepeseeŋkejeŋ. Boi tosanonj uuwaa gawonj meŋ laligogiti, iikawaajonj selena mende mepeseeŋkejeŋ. Oŋoo batugianonj wala kanaiŋ gawonj mewetiwaajonj kaeŋ ambe saanonj sokonja. Anutuwwa areŋa otaŋ batugianonj gawonj meŋ laligoninj momalaarigianonj toroqeŋ somariiro nanŋonj nonombutiwaajonj mamboma jejeromonjromonj anjeŋ.

¹⁶Nanŋonj nononŋi saanonj gomaŋa gomaŋa Korint leegeŋanonj Noot waageŋ ejuti, mono endukanonj kaanagadeeŋ kema Oligaa Buŋa jeŋ asariwoŋa. Gawonananonj kaeŋ somariiro gemaqeqe qaagianonj tegowaa. Anutunonj tosaŋa yoŋoo gawonj meme jawogia ama oŋono megi honja koloodaboroti, iikawaajonj neenaa selena mepeseemambaajonj mende mojeŋ.

¹⁷“Kaeŋ qaagoto, Buŋa qaa koi otaŋ amambaajonj mojeŋ, “Moŋnonj selia mepeseemambaajonj moji, iinonj mono Pombaa gawombaa honjaajonj ama selia mepeseero sokombaa.” ¹⁸Qaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Iyangia jeŋ qeaŋonj aonkejuti, iyoŋononj Anutuwwa jaanonj mende sokonjuto, Poŋnonj moroga jeŋ qeaŋonj mubaati, iinonj mono anŋotetenonj kotiin nambaa. Kiaŋ.

Aposol takapolakaya yoŋononj tiligonj oŋombubo.

11 ¹Niinonj uuna qaa taniŋaanj qaa boronja monj jeŋ selena meŋ ube iikawaajonj mono mende moma bimoowu. Ii kileŋ nii gama mende nuwuyati, ii mojeŋ. ²Niinonj oŋo eja motoonŋo Kraist iwaa buŋa koloogi emba saraŋ jumunja soraaya kaŋa oŋoombe iinondeeŋ unuambaatiwaa qaaya jeŋ somonjgowe. Kawaajonj Anutunonj oŋoojonj ama

^a 10.17 Jer 9.24

uutanonj motoqoto moma uugereya waamakeji, niinonj mono iikawaa so tosonianj qaanonj tutugonj onjoma kele qej horonj onjngi boliwubotiwaajonj majakaka momakejenj.

³ ^bKokaembaajonj majakaka momakejenj: Mokolenonj osonjakakale ano Iiwnonj (Eewanonj) boliroti, iikawaa so umbuqumbulinj yonjononj kaenj me kaenj jēj tiligonj onjooŋgi uugianonj menjereŋgoro jinjaunj ambubo.

⁴ Iikawaa kania ii kokaenj: Tosianonj kaŋ Jiisas jēj asariniŋi, ii qaagoto, Jiisas morota mombaa kania jēj seinj laligogi onjononj yonjoojonj mende mogi bimoonjkeja. Uŋa Toroya buŋa qej aogiti, ii qaagoto, ome moŋnonj tosaŋa onjoo uugianonj kemero melokanjinj laligonj iikawaajonj kileŋ konjilinj mende moju. Oligaa Buŋa moma aŋgonj konjgiti, ii qaagoto, qaa tania aŋa so moŋ qatagadeeŋ Oligaa Buŋa qama laŋ jegi tosonianj ii afaaŋagadeeŋ moma aŋgonj komakeju. Kaenj koloonjkejiwaajonj onjononj kileŋ majakaka moŋ mende momakeju. Ii mende sokonja.

⁵ Kawaajonj majakaka momakejento, nanamemena kaenj me kaenj gosigi niinonj kamaaŋqegeta mende koloojenj. Tosianonj aposol qa meŋ umbuqumbulinj laŋ amakejuti, niinonj mono iyonjoo newo baagianonj qaago totoonj laligojenj. ⁶ Qaa nomakejutiwaa kitia ii kokaenj jejenj: Qaa awaga jejetaa tania ii saanonj mende mojento, Buŋa qaawaa kania ii mono moma sororogojenj. Ii kambaŋa kambaŋa pondanj asuganonj injisaambe moma yagoju.

⁷ Onj metaama onjomambaajonj moma neena meŋ kamaaŋ aonj laaligona naŋgomambaajonj gawonj meŋ laligowe. Kawaajonj Anutuwaanonj Oligaa Buŋa ii onjoojonj sewanja qaa eeŋ jēj asariŋ onjoma laligowe. Kaenj ama laligowetiwaajonj tosonianj noojonj uuduuduu qaa kokaenj jēŋkeju, “Poolnonj kana uugunj siŋgisonjgo amakeja.” ⁸ Uumeleeŋ kanageso tosonianj gawonj mende mewe kileŋ nandunjgia eeŋ nongj mewe naŋgonj nono onj eeŋ weleŋ qej onjoma laligowe. Tosianonj iikawaajonj kokaenj jēŋkeju, “Poolnonj yonjgoro meme sili kaŋa ama onjoma laligoja. Kawaajonj iinonj aposol mende koloojato, aŋaa gawonja meŋkeja.” Noojonj kaenj jēj soonjkeju.

⁹ ^c Onjowo laligonj iwoiwaajonj amamaaŋ memeqemeaŋ meŋ iikanonj onjooŋonja moŋ mende kuunj meŋ bimoonj muŋ nene iwoiya mende meŋ laligowe. Kaenj qaagoto, uumeleeŋ alauruna Masedonia prowinsnonja kaŋ iwoiwaajonj amamaaweti, ii iima asariŋ moneŋ nongj sokono. Nanamemena kuuya kanonj meŋ bimoonj onjomambotiwaajonj moma galeŋ meŋ aonj laligoweta mombo toroqej kaenj laligomaŋa.

¹⁰ Meŋ bimoonj onjomambotiwaa qaana iikawaajonj mono neenaa selena meŋ uma laligojenj. Moŋnonj qaana ii Akaia prowinsgiaa gomaŋa gomaŋa kuuya kanonj qewagomambaajonj amamaawaa. Kraistwaa qaa

^b 11.3 Jen 3.1-5, 13 ^c 11.9 Fil 4.15-18

hoŋanoy mono nemuy koma nono qaa kaey somoŋgoj jeŋ nanjeŋ. ¹¹Ii naambaajoy? Ii oŋo mende jopagoy oŋombenaga, iikawaajoy me? Mono oŋanoy jopagoy oŋomakejeŋi, ii Anutunoy moja.

¹²Aposol sosonae kaŋa koloŋkejuti, iyoyonoy nonowo “Ororoy koloowombaa gawoy tania iikayadeeŋ meŋkejoj,” kaey jewombaaoy moju. Kawaajoy kokaey kuuy oŋoma jeŋkeju, “Poolwaa tani kaŋa gawoy meŋkejoj, iikawaajoy mono Pool kaŋa nanŋoy nonombu.” Gawoŋgiaajoy selegia mepeseewombaaoy moma iikawaa kania moŋgamakejuto, ii saanoy mende mokoloowu. Niinoy ii kaŋa mende koloojey. Kawaajoy meŋ bimooy oŋomambotiwaajoy mono neena galey meŋ aoy laligoŋkejeŋa mombo toroqey iikaŋa laligomaŋa.

¹³Yoŋonoy aposol hoŋa qaagoto, aposol takapolakaya ano gawoy meme ejemba oŋŋkakalegiawo kolooy. Kraistwaa aposol nonoo tanitani kolooy qendeema aoy gawoy laŋ meŋkeju. ¹⁴Satan aŋo asasagaa gajoba tani kaŋa qendeema aoy gawoy laŋ meŋkeja. Kawaajoy umbuqumbuliŋ yoŋonoy kaey koloogitiwaajoy mende waliŋgoŋkeboŋa.

¹⁵Kawaajoy Satambaa welenqeŋe ejembauruta yoŋonoy ejemba welenŋia qewombaa tanitani ama Kana qaa otaŋ iikaŋa kanoy solaŋa koloowutiwaajoy jeŋ sooy qendeema aoykeju. Gawoy kaŋ laŋ meŋkejutiwaajoy nono mende aaruy waliŋgoŋkejoj. Selememe kaey amakejuto, kambay tetegoyanoy Anutunoy tawagia nanamemeŋgiaa so meleema oŋombaa. Kian.

Poolnoy aposol gawoy meŋ siimbobolo mamaga moro.

¹⁶Qaana mombo kokaey jemaŋa: Oŋoonoŋga toŋianoy noojoy “Uuta qaaga laligoja,” kaey jeŋ romoŋgowuyaga. Kaey romoŋgowuyagati eeŋ, nii eja uuta qaa kaŋa mono koma horoy nombu. Kaey aŋgi saanoy ii kaŋa neena selen meŋ uma batugianoy laligomaŋa. ¹⁷Awasaŋkaka somata moma selen meŋ uma qaana jejeŋi, ii Pombaa momonoy mende otaŋ jejento, qaa ii eja uuta qaanoy jewageeŋ jejeŋ.

¹⁸Ejemba mamaganoy batugianoy balombaa nanamemeŋ bologa otaŋ selegia meŋ umakejuti, iikawaajoy niinoy kaŋiadeeŋ ama qaana iikawaa so jejeŋ. ¹⁹Oŋoŋgio “Momo ejemba uuta kolooy,” jejutiwaajoy oŋonoy ejemba uugia qaa yoŋoojoy mogi mende bimooykeja.

²⁰Oŋonoy hoŋa toontooy kokaey kolooy: Ejemba koi kaŋa yoŋoojoy mogi uugianoy mende bimooykeja: Moŋnoy uŋuama somoŋgoro welenqeŋeuruta kamaanqeŋeta kolooy. Moŋnoy tutugoy oŋoma nenegia nedaboroŋkeja. Moŋnoy jeŋ kekeke ama oŋono iwaa buŋa kolooy. Moŋnoy iyaŋaa selia meŋ uma qaa tokoroŋkota jeŋ uruŋgia qetaaliŋkeja.

²¹Ii kaŋa horoy ureeŋ ama oŋomambaaoy mono looloria kolooy laligowe. Bonjoŋa ama oŋombetiwaajoy “Kee momo meraga kolooy,” jeŋ noojoy kaey romoŋgoju me qaago? Qaa kaey jeŋ iikanoy saanoy

gamu qeŋ nombutiwaa so kolooja me? Qaa jemaŋati, ii eja uuta qaanon jewageeŋ jemaŋa. Umbuqumbulinj yoŋononj gawonj meŋkejutiwaaajon selegia meŋ uma gamugia mende mojuŋi eenj, niinonj mono kaanŋagadeeŋ gawonaajonj ama selenam meŋ umambaajonj kotiiŋkejeŋ.

²² Yoŋononj qaa kokaenj jeŋ selegia meŋ umakeju, “Nono Juuda ejemba koloonj Hibruu qaa jeŋkejeŋ.” Kaenj jeŋkejuto, niigago mono kaanŋadeeŋ koloojen. “Israel ejemba koloojonj,” jeŋkejuto, niigago mono kaanŋadeeŋ koloojen. “Aabrahambaa esa ambouruta koloojonj,” jeŋkejuto, niigago mono kaanŋadeeŋ koloojen.

²³ ^dQaa moŋ ii eja uuta qaanonj jewageeŋ jemaŋa, “Yoŋononj Kraistwaa gawoŋa meŋkejeŋ,” jeŋkejuto, niinonj ii mono ii haamo ama unjuugun meŋkejeŋ. Niinonj mono ejemba ii unjuugun gawonj kotiiŋ meŋ laligowe. Kraistwaa gawombaajonj ama kapuare mirinonj noonŋi kanonj ii unjuugun kambanj mamaga rabe. Ooli waayawononj geriawo geriawo nuŋ laligogi. Kambaŋa kambana lombo mokoloonj komumambaajonj ama laligowe.

²⁴ ^eJuuda jigo galenj tosianonj jegi arawambu noŋ nugi indeŋa 39 kolooro siimboboloya moma laligowe. Kaenj ama noŋgi areŋa 5 kolooro. ²⁵ ^fRoom gawman yoŋononj jegi oporondaayanonj nugi indiŋa karoonj kolooro. Somaŋa motoonŋo jamononj nugi komumambaajonj ambe. Wanŋo somatanonj laligowe kowe torononj kuunj qagonj janŋoro indiŋa karoonj kolooro. Kambanj moŋnonj wanŋo janŋoro kowenonj kemeŋ weenj motoonŋo ano gomantiiŋa moŋ kowe qaganonj lanj laligowe.

²⁶ ^gKambaŋa kambana kana kema kanj laligowe. Apu somasomata mamaga kotonj iikanonj lombo mokoloonj tiwilaamambaajonj ama laligowe. Kikekakasililinj ejemba yoŋoojonj ama koomuwaa toroko moma laligowe. Juuda kanagesouruna yoŋoojonj ama lombo mokoloonj tiwilaamambaa ama laligowe. Waba kantri yoŋoojonj ama lombo mokoloonj tiwilaamambaa ama laligowe. Taonŋa taonŋa kanonj lombo mokoloonj tiwilaamambaa ama laligowe. Duuyaa gomaŋa gomaŋa kanonj lombo mokoloonj tiwilaamambaa ama laligowe. Kowe kotonj kema kanonj lombo mokoloonj tiwilaamambaa ama laligowe. Alauruna takapolakagiawo yoŋononj nugi komumambotiwaajonj wosona (ba kukuuna) kouma gojono laligowe.

²⁷ Laaligona nanŋgomambaajonj gawonj kotiiŋ meŋ laligowe. Gaonj gbili mamaga laligowe. Gawonj mamaga mewetiwaajonj nenewaa kambana mende ero nene apuwaa komunj laligowe. Nene qaono kambanj mamaga bodi laligowe. Opo malekuwaajonj amamaanj totonŋa ariŋ laligowe. ²⁸ Iikayadeeŋ qaagoto, toroqenj kokaenj moma laligowe: Uumeleeŋ kanagesoya kanagesoya kuuya yoŋononj majakaka qaagia nijogi uunanonj mono kambanj so moma bimoonj laligowe.

^d 11.23 Apo 16.23 ^e 11.24 Dut 25.3 ^f 11.25 Apo 16.22; 14.19 ^g 11.26 Apo 9.23; 14.15

²⁹Momalaari alauruna daej yononon sologon loorijuti eej, niinon mono kaanjadeej ii mobe bimooro uuna loorinkeja. Mojonon kongoro ano uumeleen alananon singisongo anji, singisongo iikawaa gerianon mono noo uuna kaanagadeej nooro tembomakejen.

³⁰Ojonon sele menj-uu qaagadeej mobombaa siija momakeju. Kawaajon niinon selena menj ubenagatiwaa so koloowenagati eej, nii selena iwoiwaajon qaagoto, mono uunaa iwoiwaajon kamaanqeqeta koloowe esunna kamaankejiwaajon ama selena menj ubenaga. ³¹Anutu Pon Jiisaswaa Manja kambaj so mepeseeni tetegoya qaa akadamyawo laligon ubaati, iinon mono noo kania moro qaa qolonmolongoya qaagoto, qaa honja toon ii jejen.

³²^hDamaskas sitinon laligowe kij Aretaswaa kiapyanon goondomonuruta noma somonjon nombutiwaajon jen koton onono Damaskas ejemba yonoo siti sopa naguyanon emboma oloj koma kemambotiwaajon galen menj nanji. ³³Kaen nangito, alauruna yononon noma konde uutanon nooma kasanon somonjon siti kiropo jengenanonga sosooda anji namonon kamaan koma borianonga oloj koma kawe. Kiaj.

Poolnon jaameleen uja iima isaisaan qaa moro.

12 ¹Ojoo selememe alaurugianon jaamelembaa qaaya qaaya jenkejuti, iikawaajon niinon kaanagadeej selena mepeseen jaamelembaa qaana jema. Qaa ii saanon mende ilaen onombaato, kilej qaa toroqen jaameleen unjaya unjaya ii Ponjon qaagia nisaano mobeti, iikawaa sunduya jema. ²Eja monj moma mube Kraistwo qokotaen laligoja. Unj Toroyanon ii wano namowaa koosu haamo jawoya uugunj uma sengelao jawoya uugunj uma Anutu iyanjaa Siwe gomanj uutanon eu uro. Kambaj iikanonadeej gbani 14 tegoro laligojon. Seliawo me selia qaa unj kokoosoyagadeej uroti, ii mende mojen. Anutunonj ii moja.

³⁻⁴Unj Toroyanon eja ii wano Anutuwa oyanboyanj gomanjon uro qaa qaita monj jegi moro. Balonj eja niinon qaa ii jemambaajon songo eja ano qaa ii balonj ejemba ananaa qaanananon jewombaa so qaago. Seliawo me selia qaa uroti, ii Anutunonj moja. Niinonj ii mende mojento, iwaa sunduya mojen.

⁵Niinonj eja iwaanonj iwoi kolooroti, iikawaajon selena menj umanatiwaa so koloojen. Neenaajonj ii kolooroto, kilej iikawaajon ama neena selena mende mepeseenjejen. Kawaajon qaagoto, esunkamakamaa koloojeniwaajon kaen amakejen.

⁶Neenaajon selena kaanagadeej menj umambaajon mobenagati eej, qaana mono qaa honjaa so jewenaga. Kaen qaa omaya jeje ejaga

^h 11.32-33 Apo 9.23-25

mende koloowenagato, ii kokaembaajonj kolatinj aonjkejen: Kuuya onononj jaameleenj ii iibetiwaajonj qaa dindiņa uugunj noojonj mogi uuta koloomambo. Nanamemena ambe iigi qaa jewe mogiti, mono iikawaa sogadeenj gosinj nombutiwaajonj mojenj.

⁷Nisaņnisaanq qaa uuta mobe qaa tosaanq uugunjkeji, iikawaajonj awelegonj aomambotiwaajonj Anutunonj iwoi jetawo noo sele busunanonj ano sosoro somambaa so nunjkeja. Satambaa gajobanonj siimbobolo ii nono momakejenj. ⁸Kawaajonj Ponjonj ii sele busunanonjga itagowaatiwaajonj qama kooliwe indinǝ karoonj kolooro.

⁹Kaenq qama kooliweto, qaa kokaenq nijoro, “Qaago. Esunjkamakamaa koloona noo ku-usunanonj mono afaangonj uuga saa qero akadamugawo koloonjkebaa. Kawaajonj noo kalenjmoriana mono bunǝ qenq aona sokombaa.” Qaa ii nijonj Kraistwaa ku-usunjononj qananonj ubaatiwaajonj momakejenj. Kawaajonj esunjkamakamaa koloonjkejenjwaajonj selena mepeseenjkejenj. Lombo ii qaombaatiwaajonj mende toroqenq qama koolinjkejenj.

¹⁰Kraistnonj nii esunjkamakamaa koloonjkejenj, kambanq iikanonj esunj nono kotiinj namakejenj. Kawaajonj esunjkamakamaa koloonjkejenjwaajonj kilenq mobe sokono kiku mende amakejenj. Tosianonj uuqeqe qaa tokoronjkota jenq nonjgi mobe sokoma nonja. Kraistwaaajonj ama kakasililinj sisiwerowero ama nonjgi konǝjilinj moma kanonj kilenq uubonjonj mokoloonjkejenj. Kianq.

Poolnonj Korint yonjoojonj majakaka moro?

¹¹Selena menq uma eja uuta qaa taniņaanq koloojenq. Dingowutiwaajonj ama kana morota monj mende mokoloonj noojonj mogi ubaatiwaajonj ii jejenq. Onjononj, Anutunonj mende ilaanq nonagati eenq, neeno mono iwoi monj mende ambe gemaqeqe qaagianonj honǝ koloonaga. Honǝ koloonagato, nanamemena kaenq me kaenq gosijenj, mono kamaanqeqeta mende koloojenq. Tosianonj aposol qabunǝagiawowaa qa menq umbuqumbulinj lanq laligojuti, niinonj mono iyonjoo newo baagianonj mende totoonj laligojenq.

¹²Onjoo batugianonj gawonj menq lombo mamaga moma mokosinjonj laligoweti, iikanonj Anutuwaawo ku-usunjononj sololoonj nono anjoleto aiwese kania kania asugiro. Nanamemenq iikanonj aposol koloonjkejenjwaa kania qendeema onjonota iigi.

¹³Onjoo ilaanq onjombe ano uumeleenq kanageso tosaanq ii onjowo ororonq ama onjombe. Tosaanq onjombe waagita onjoo mono nomaenq onjomesaowe eenq laligowuyaga? Onjononj, nanjonq nombutiwaa lombota ii onjoo qagianonj mende ambe. Aposol takapolakagiawo yonjononj lombo ii onjoo qagianonj amakejuto, niinonj ii tosaanq yonjoo qagianonj ambe bosimakeju. Nanjonq nombutiwaajonj mende kuunq onjoma iikanonj koposo ama onjombe me? Kawaajonj “Poolnonj koposo ejaga kolooja,” jewuyaga, mono qinjina ii mesaowutiwaajonj qisinj onjonjenq.

¹⁴Mobu, kamban kokaamba mombo oŋoonoŋ kamambaajon jojoriwe indina karoon koloowaa. Kan gawona nanŋowutiwaa lombota ii duŋanon mombo oŋoo qagianon mende amana. Ii qaago. Oŋoanŋiaa esuhinagiaajon mende koposonŋonkejento, oŋoanŋio noo siin mobutiwaajon mojen. Merabora yoŋonon nemuŋmanjurugia nanŋon esuhina meŋ kululuuŋ oŋombutiwaa so mende koloojuto, nemuŋman yoŋonon ii meraboraurugia yoŋoojon meŋ kululuugi sokombaa. Iikawaa so uuwaa gawon baagen niinon manŋia koloojen. Kawaaajon uunon baagen ilaan oŋomambaajon mojen.

¹⁵Kawaaajon oŋonon qeaŋgowutiwaajon iwoina kuuya ii korisoro qaganon togon oŋombe oŋoo buŋa koloowaatiwaajon mojen. Neenaa laaligona kaanjadeen qeaŋgowutiwaajon qeleemambaajon mojen Kaen honoŋa qaa jopagon oŋombe uuŋopananon somariinŋejato, oŋoo uukalenŋianon mono kilen naambaajon waziinŋeja?

¹⁶Oŋanon, nanŋon nombutiwaa lombota ii oŋoo qagianon mende ambe. Noo tuarenjeŋurunanon qaa iikawaaajon uumotoonŋo anjuto, toŋianon kokaen jewuyaga, “Pool ii momo eja koloojiwaajon tiliqili ama uugia meŋanŋon kokosiin oŋoma monenŋia kaen me kaen horonŋeja.” Qaa ii hona qaago! ¹⁷Ii nomaembaajon jeju? Neŋauruna wasin oŋombe oŋoonon kagiti, iyoŋoononŋa moŋnon Pool esuhina mubutiwaajon kuuŋ oŋono me qaago? Qaago. ¹⁸Taitus oŋoonon kawaatiwaajon kuuŋ muŋ uumeleen ala moŋ iwo wasiwe kari. Taitusnon nii esuhina nombutiwaajon kuuŋ oŋono me qaago? Qaago. Uŋa Toroya motoongonon mono sololoon norono gawon nanŋonanŋowaa kana motoondeen kema kan laligori. Kian.

Poolnon Anutuwaa ku-usuŋ qaganon kawaa.

¹⁹Tere koi weenŋon iikanon noojon kokaen romonŋowubo, “Qaa jeŋ muniŋi, mono iikawaa kitiaga kaparan koma jeŋ kaen ooja.” Oo wombo alauruna, niinon iikawaaajon kokaen jemaŋa: Niinon Kraistwo qokotaan qaana Anutuwaa jaasewananon jeŋ oowe. Gawonana kuuya ii oŋonon uugia meagon kotikotii mokoloowutiwaajon meŋkejon.

²⁰Oŋoonon kan iibe nanamemenŋia togonkejen, ii mombo otaan laligowubo. Kaen mokoloon oŋomambotiwaajon majakaka mojen. Nanamemenŋiaa irona meleema oŋombe qagianon ubaati, oŋonon tani amanati, ii togowuya, iikaen mojen. Batugianon nanamemen kokaen ambubotiwaajon toona mojen: Uunon motoqoto moma juma andoruru jewubo. Uuduudu ama yoŋ jewubo. Selenon kuukuu ama aon deema oŋoanŋiaa tuumbaajonadeen romonŋon laligowubo. Gemaqeqe qaa tokoronkota jeŋ iikanon meŋ bolin aowubo. Tosaana yoŋoo qaagia aasangoyanon jegi dimbonawo kembabo. Jaba-arambaran ama areŋa tororo mende otaan oŋoanŋiaa aingianon lan laligowubo.

²¹Kaen ama laligowuti eer, niinon kokaen koloowaatiwaajon majakaka moma kamaŋa: Ejemba mamaganon wala siŋgisonŋo ama laligogiti, niinon iyonoojon uukonduj ama saamambo. Nanamemen jewonawo lan otaan siŋgia kombombaŋa mokoloowutiwaajon serowilin ama gamugia moma mende moma bolin aogi. Batugianon kawe uugia mombo mende meleenŋi injibe Anutonon uuna kuuro mombo ukamakamaa amambo. Kiaŋ.

Galeŋ meme qaa konoga

13 ¹Kamban kokaamba onoonon kawe indina karoon koloowaa. “Qaawaa jakeyanon aambaa qaaya kuuya ii ejemba woi me karoonanon nanŋon jegi kotiinŋeja.” ²Niinon Buŋa qaa iikawaa so anjeŋ. Onoo batugianon laligowe indina woi kolooro kamban iikanon galeŋ meme qaa onombe. Qaa ii kamban kokaamba mombo qeŋ gbilin waladeeŋ jejeŋi, iikanon tegoja. Kawaajon mombo kamaŋati, kamban iikanon ejemba siŋgisonŋo wala anŋiti me anjuti, ii mende injiima koboomaŋa. Kileŋagiawo onŋo mono kuuya mindinŋon onomaŋa.

³Kraistnon esuŋkamakamaa qaganon mende ama onomakejato, ku-usuŋa onoo batugianon qendeemakeja. Kraist iikanondeeŋ mono sololoon nono aposol koloon qaa jeŋkejeŋi, onŋo iikawaa kaniaajon uuwoi ama kaparaŋ koma qisiŋ aonŋeju. Kawaajon siligiaa so mono qaa jeŋ onoma mindinŋon onomaŋa.

⁴Kraist maripoonon qegi komuroti, kamban iikanon esuŋkamakamaa tani laligoroto, kileŋ Anutuwaa ku-usuŋanon nemuŋ koma muro kotiin laligoja. Niinon kaanjadeeŋ iwo qokotaan neena esuŋkamakamaa koloon laligojento, Anutuwaa ku-usuŋanon mono nemuŋ koma nono Kraistwaa jeta teŋ koma mindinŋon onomambaajon kotiin laligojeŋ.

Mono onŋaŋgia gosin aon uugia meleembu.

⁵Mono onŋaŋgia tororo gosin aowu. Uugia meleema onanon Kraist moma laariju me qaago, iikawaajon mono anŋotetenon ama gosin aowu. Kraist Jiisaswaa Unayanon uugianon kotiin laligoji, ii moma kotoju me qaago? Uugianon mende laligoji eer, onŋo mono anŋotete iikanon kamaan unuro Kraistwaa buŋa mende koloju. ⁶Niinon onoonon aposol hona kolojeŋ me qaago, onŋo kaen gosin nonŋi anŋotete iikanon mende kamaan nuwaa, iikaen mojeŋ. Onŋo noo kaniana kaen asuganon iima moma kotowutiwaajon jejeromonromon ama laligojeŋ. Kawaajon mindinŋon onombe onanon sokombaa.

⁷Qaa kuuya onŋon koujeŋi, ii anŋi soowabotiwaajon Anutu qama koolijon. Qaa mon jeŋ soon laligogi kan mindinŋon onombe

¹ 13.1 Dut 17.6; 19.15

tuarenjenjuranonj mono aposol ku-usuna onjanonj iima asariwuya. Kaenj koloowaatiwaajonj mende qama koolijenj. Onjo mende mindingonj onomanjatiwaa so niibubotiwaajonj mende qama koolijento, onjononj uugia dindiņa melembutiwaajonj qama koolijenj. Uugia onjanonj melembuti eej, niinonj mende mindingonj onjombe tuarenjenjuranonj noojonj toroqenj “Eja looloriaga!” jenj mobuyagato, ii kilenj.

⁸Nono qaa honja qotogonj monj utegowombaajonj amamaawonjato, qaa honjanonj seiwaatiwaajonj saanonj nambonja. ⁹Niinonj ku-usuna mende qendeema esunjakamakamaa tani laligowe onjononj kotiinj nambuti, kambanj iikaanjanonj mono korisoro amakebonja. Uumeleembaa akadumugia kuuya mokolonj kotiinj nambutiwaajonj nonononj Anutu qama koolinj munkejonj. ¹⁰Ponjonj onjo menj kamaanj onjomambaajonj qaagoto, uugia meagowe kotiiwutiwaajonj moma ku-usunja ii nono. Ku-usunj iikawaa qaganonj nama onjononj kamanjati, kambanj iikanonj geriawo ama onjomambotiwaajonj mono qaa koi koriganonj laligonj onjoonj tere koi oojenj. Onjoanjo mindingonj aowuti eej, mono bonjonja ama onjomanja. Kiaņ.

Yeizozo qaa tetegoya

¹¹Oo uumeleenj alauruna, qaana jenj tegonj qambanmambanj kokaenj onjonjenj: Mono aisoonj laligowu. Kaniagia sooroti, ii mono kuuya mindingodaborowu. Uukuuku qaa onjonjenj, ii mono bunja qen aonj tenj kombu. Qaa jeweti, iikanonj mono uumotoonj ama luaenonj laligowu. Kaenj anji Anutu jopagonj aowutiwaajonj inaanj nonoma luae qen nonombaati, iinonj mono onjowo laligowa.

¹²Onjo uumeleenj alaurugia yonjowo mono jolonjia jenj anjonj aonj kana soraaya otaanj buugia kitonj nenj aonj laligowu. Anutuwaajonj ejemba soraaya kuuya koi laligojuti, iyonjononj yeizozogia anji onjononj kaja.

¹³Ponj Jiisas Kraistonj mono kaleņmoriaņa onjono Anutuwaajonj uujopayanonj nemunj koma onjono Unja Toroyanonj kuuya inaanj onjono uumotoonj ama ainjolonj laligowu. Kiaņ.

Galesia Tere

Poolnoŋ Galesia yoŋoo Tere ano.

Jen-asa-asari

Poolnoŋ Buŋa Tere koi Galesia prowinswaa uumeleen kanageso yoŋooŋoŋ ooro. Galesia prowins ii Eisia Maino (Turkey) utanoŋ Room yoŋonoŋ jen kotoŋ oŋoŋgi baagianoŋ laligogi.

Aposol yoŋonoŋ Anutuwaa Buŋa qaa jen seigi wala Juuda tosaana ano kanageŋ waba kantri toŋianoŋ kaanagadeeŋ uugia meleenŋi. Kambaŋ iikanoŋ Juuda yoŋonoŋ kaparaŋ koma qaa woi kokaen jegi bimooro:

1) “Waba kantri yoŋonoŋ Mooseswaanonŋ Kana qaawaa so Anutuwaa aiweseya selegianoŋ mende kotowuti een, iyoŋonoŋ mono uumeleen kanageso hoŋa mende koloowuya.” Anutunoŋ ejemba iyaŋaajoŋ meween-gor oŋonoti, iyoŋoo aiweseya ii sele koto. Jen 17.10–12. Poolnoŋ ii moma “Qaa ii hoŋa qaago!” jen kokaen jen kotoŋ oŋono, “Waba kantri yoŋonoŋ Jiisas moma laarigi Anutunoŋ momalaarigia iikawaajoŋ ama qaagia jen tegoro solananiŋ uumeleen tuuŋ hoŋa koloowuya.”

2) Boi takapolakaya yoŋonoŋ Poolnoŋ Uŋa Toroyaa ku-usuŋnoŋ gawoŋ meroti, ii meŋ kamaan ama kokaen jegi, “Pool ii aposol hoŋa mende koloojiwaaŋoŋ ama qaaya mende mobu.” Kaen jegito, Poolnoŋ kotiiŋ jero, “Niinoŋ Jiisaswaa Oligaa Buŋa jeje ejaga koloowe Anutunoŋ metogor kuuŋ nono aposol hoŋaga laligojen.” Kaen jen Galesia yoŋoo uumeleen tuuŋa tuuŋa nanamemembaa qambaŋmambaŋ qaa ooro. Uunana meleembonati een, mono afaanŋoŋ Kraist jopagoŋ gawoŋa meniŋ hoŋa koloowaa.

Buk kokawaa bakaya waŋa 5 ii kokaen:

Qaa mutuya 1.1-10

Pool nii aposol hoŋa koloojen 1.11–2.21

Anutu kalenŋmoriaŋaa Buŋa qaa 3.1–4.31

Nononanaa aiŋnanaa soŋgoya 5.1–6.10

Terewaa qaa kota waŋa 6.11-18

1 ¹Pool niinoŋ qaa amiŋ mobombaajoŋ Galesia uumeleen kanageso oŋooŋoŋ tere koi oojen. Wasiwasi eja koloojeniwaa kania ii kokaen: Ejembanonŋ aposol gawombaajoŋ mende kuuŋ noŋgi meŋ laligojen.

Balon eja moŋnoŋ mende wasiŋ nonoto, Jiisas Kraist ano Maŋ Anutu ii koomunonga meŋ gbiliroti, iyoronon mono areŋgoŋ aposol gawon noni meŋ nanjeŋ. ²Neŋauruna kuuya niwo nanjuti, iyoŋonon nii kotingon nonŋi tere koi ambe Galesia prowinsnon uumeleer kanageso tuuŋa tuuŋa oŋoonon kaja.

³Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronon mono kalerŋmoriaŋ oŋoni luaenon laligowu.

⁴Jiisasnon ananaa Anutu ano Maŋ iwaa je buuta otaŋ ananaa siŋgisonŋonanaaŋon ama laaligoya qeleeno qegi. Kambaŋ kokaamba namowaa kambaŋ bologanon laligoŋkejoŋi, iinon mono kokainonga hamo qeŋ metogon nonombaatiwaaŋon ama komuro. ⁵Kawaajon Anutu waa qabuŋaya kambaŋa kambaŋa mepeseeniŋ tetegoya qaa akadamyawo eŋ eŋ ubaa. Qaa ii oŋanon.

Oligaa Buŋa ii mende jeŋ soon modoqodowagowu.

⁶Niinon oŋoo kanagiaaŋon ama aaruwe jaa kona luguja. Anutunon Kraistwaa kalerŋmoriaŋa buŋa qeŋ aowutiwaaŋon oŋoono iwo laligogito, niinon oŋomesaowe tosianon kaŋ Oligaa Buŋa morota jeŋi kambaŋ mende koriro eleema qaa doogoya kanon qokotaŋ eŋkalolon laligoju. Kawaajon mono aaruŋ tililingojeŋ. ⁷Qaagia ii Oligaa Buŋa hoŋa mende totoon koloojato, ejemba tosianon Kraistwaa Oligaa Buŋa ii eŋkalolon meŋ meeqeeraŋ aŋgi dogoja. Kaer kolooro laŋ liligoŋ ejemba kuuŋ oŋoŋgi uugia sisau kolooro laligoju.

⁸Ejemba kaŋa ii mono yamagerŋ (kozigerŋ)! Nononon Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ oŋoma laligoniji, moŋnoŋ ii qewagon buŋa qaa morota jeŋ asarinagati eer, iinon mono Anutu waa jaanon gere siwaa buŋa koloaja. Ii nonoononga moŋnoŋ me Siwewaa gajoba moŋnoŋ kamaŋ jenaga, ii kilerŋ qaa kaŋa mono mende totoon teŋ kombu. Qaa doogoya ii kilerŋ. ⁹Qaa wala jeŋ laligoniji, iikayadeer mono keteda koi mombo jejeŋ: Oŋonon Oligaa Buŋa aŋaliŋ moma aŋgoŋ kondaborogiti, moŋnoŋ ii qewagon buŋa qaa morota jeŋ asarinagi eer, Anutunon mono ii qasuaŋ muro gere sianon kemeba.

¹⁰Qaa kaer jejeŋi, ii ejembanon nisosoroogi neeno yoŋoo jaanon sokomambaajon ama mende jejento, Anutunon niiro iwaa jaanon sokomambaajon ama ii jejeŋ. Niinon balon ejemba uuqeeango moma nombutiwaaŋon mende totoon kaparaŋ komakejeŋ. Toroqer ejemba kele ama oŋoma usugowenagati eer, niinon mono Kraistwaanon gawon memambaajon amamaawenaga. Kiaŋ.

Kraistnon meŋ letoma nono aposol koloowe.

¹¹Oo alauruna, Oligaa Buŋawaa kania ii kokaerŋ moma yagowu: Buŋa qaa jeŋ asariŋkejeŋi, ii balon eja moŋnoŋ mende uunon junjun qaa jerota

eja. ¹² Moñononj moñj ii mende kuma nono. Ii balonj eja mombaanonja mende moma anjonj kombeto, Jiisas Kraistnonj iyanjo asuginj noma Oligaa Bunjaya nisaano moma asariwe noo bunjaga kolooro.

¹³ “Onjononj noo kaniaana saanonj moju. Juuda ejembanonj Anutuwaa Kana qaawaajonj uugere amakejuti, niinonj waladeenj iyonjoo momogia otaanj yonjoo so koloonj meñj laligowe. Kaanja laligonj Anutuwaanonj uumeleenj kanageso ii unjuj ureenj jaabamagege meñj onjoma laligowe. Geriawo sisiwerowero ama onjoma meñj tiwilaan onjomambaajonj anjogbato meñj laligowe. ¹⁴ Juuda ejemba gbaworo alauruna gbaninana motoonjanonj laligoninji, niinonj iyonjooononja seiseiya ii haamo ama onjoma Kana qaawaajonj uugere meñj laligowe. Kaenj laligonj Juuda nanamemenanaa kania tororo otaanj ambosakonanaa jenjkotoo qaa kamaawabotiwaajonj mono hononja qaa kaparanj koma laligowe.

¹⁵ “Kaenj ama laligoweto, Anutunonj walagadeenj nemunj goronj uutanonja niima iyanjaajonj meweengonj nono ano kanagenj kalenmorianjaajonj ama noono. Noonoti, iinonj mono noojonj arenj kokaenj moro sokono: ¹⁶ Iinonj Meriaa kania nii nisaano momambaajonj moma Jiisaswaa Oligaa Bunjaya meñj waba kantri tosonianj kema yonjoo batugianonj jenj asarinj laligomambaajonj nijoro. Iinonj kaenj nijorotiwaajonj ama niinonj waama kanakanaiyanonja kanainj balonj ejemba yonjoo gejanono qaagiaajonj mende totoonj moñgama qisijn onjoma laligonj koube.

¹⁷ Kaanjadeenj Jerusalem sitinonj mende uma wasiwasi eja aposol wala laligonj kougiti, iyonjooononj mende kema asugiwe. Kaenj qaagoto, iikanondeenj Arebia gomanonj kema laligonj mombo Damaskas sitinonj eleembe. ¹⁸ “Damaskas eleembe gbani karonj tegoro “Piito iima moma kotomaña,” jenj Jerusalem sitinonj uma iwo somaña 15 kawaa so laligowe. ¹⁹ Kanonj laligoweto, wasiwasi eja aposol tosaanja ii mende injiibe. Pombaa koga Jeims iigadeenj iibe.

²⁰ Kawaaajonj mobu, qaa oonj onjonjenj, ii qaa honjaga kolooja. Qolonmolonjgoya moñj qaago. Qaa ii Anutuwaa jaasewananonj jejenj.

²¹ Jerusalem mesaonj Siria ano Silisia balononj kema gomanj tosaanja liligonj laligowe. ²² Kaenj kema laligoweto, Judia prowinswaa uumeleenj kanageso tuunja tuunja Kraistwo qokotaan nanjuti, iyonjononj mende niigitiwaajonj kamban iikanonj nii mende moma kotonj noma laligogi. ²³ Noononj buju qaa kokaenda ii yonjoo gejagianonj kemero mogi, “Wala sisiwerowero meñj nonoma laligoroti, iinonj mono letoma laligoja. Momalaari qaa aliwaatiwaajonj jaabamagege meñj nononoti, iinonj mono kamban ketada kokaamba anjo qaa iikayadeen jenj asarinjkeja.” ²⁴ Kaenj moma noojonj ama Anutu mepeseenj munj laligogi. Kianj.

^a 1.13 Apo 8.3; 22.4-5; 26.9-11 ^b 1.14 Apo 22.3 ^c 1.15-16 Apo 9.3-6; 22.6-10; 26.13-18

^d 1.18 Apo 9.26-30

Aposol yoŋononŋ Pool horogi batugianonŋ karo.

2 ¹Kawaa gematanonŋ gbani 14 tegoro kanonŋ “Barnabaswo Jerusalem sitinonŋ mombo umaŋa,” jeŋ Taitus kaanŋagadeeŋ wambe motoonŋ uninŋ.

²Anutunonŋ wala noononŋ asuginŋ kemaŋatiwaa qaa nisaanotiwaajonŋ ama yorowo kema Jerusalem keuma gawonaa kania jeŋ asarinŋ onŋombe. Gawonŋ pondanŋ meŋ kouma laligojeŋi, iikanonŋ aposol yoŋoononŋ mende sokono gawonaa hoŋanonŋ kamaanŋ qero pogowabo. Kaenŋ romonŋonŋ sunduna ejemba omaya yoŋoojonŋ laŋ mende inŋijoweto, jotamemeurunana goda qeŋ onŋomakejonŋi, iigadeeŋ horonŋ onŋombe ajoroogi. Ajoroogi kanonŋ Oligaa Buŋa waba kantri batugianonŋ liligonŋ jeŋ seiŋkejeŋi, ii asuganonŋ jeŋ asariwe mogi. ³Yoŋononŋ ii moma “Saanonŋ!” jeŋi. Kaenŋ jeŋ neŋana Taitus Griik eja iinonŋ niwo laligoroto, kilenŋ somataurunana yoŋononŋ Anutuwaawaa aiweseya selianonŋ kotowutiwaajonŋ mende jeŋ kotonŋ mugi. Juuda nonoononŋ Kana qaa ii mende meŋ kotiiŋ mugi.

⁴Juuda somata yoŋononŋ qaagoto, toŋianonŋ eja selia kotowombaajonŋ moma batuyanonŋ batuyanonŋ kuunŋ jegiti, boi takapolakaya iyoŋoo kanagia ii kokaenŋ: Yoŋononŋ “Uunana meleenjonŋ,” jeŋ kaenŋ mondonŋ nonoo kanianana iima kotowutiwaajonŋ olonŋ janŋ qeŋ kanŋ ala kaanŋ batunananonŋ kouma laligogi. Nono Kraist Jiisaswo qokotaaninŋ laaligo walagaa kasanonŋga isama nonono solanŋ laligojonŋi, iikawaa silia iima kotowutiwaajonŋ nanŋi. Yoŋononŋ nonoojonŋ kokaenŋ moma koposonŋgogi: Saanonŋ laligogi onŋoninŋ ananaa sopa uutanonŋ kougi Mooseswaa Kana qaa baatanonŋ onŋooninŋ ananaa welenŋqeqeurunana koloowuya. ⁵Kaenŋ koposonŋonŋ metama nononŋgito, nonononŋ Oligaa Buŋawaa qaa hoŋanonŋ meequeeso koloowabotiwaajonŋ nanjonŋ. Ii onŋoo batugianonŋ agokayanŋ koninŋ kotiiŋ ewaatiwaajonŋ nanjonŋ. Kawaaajonŋ kambaŋ moŋnonŋ mende loorinŋ qaagiaa baatanonŋ kembombaajonŋ mende totoonŋ wambelaaninŋ.

⁶Ajoajoroononŋ nii Buŋa qaana jeŋ asariwe jotamemeya yoŋononŋ “Saanonŋ!” jeŋ niinonŋ Buŋa qaa moŋ toroqenŋ jemaŋatiwaajonŋ mende jeŋi. Eja ii geregiaga koloogi goda qeŋ onŋomakeju. Qabuŋagia kaenŋ me kaenŋ kolooji, niinonŋ iikawaajonŋ mobe so motoonŋgo kolooja. Anutunonŋ ejemba tosaanŋ mende ninisosoronŋ tosaanŋ mende sureenŋ onŋomakeja. Keda motoonŋononŋ gosinŋ nonomakeja. ⁷Buŋa qaana mende totoonŋ utegogito, Anutuwaanonŋ gawonŋ areŋa iikawaajonŋ mono “Ahaa!” jeŋ kokaenŋ iima asarigi: Anutunonŋ moma laarinŋ nonoma Oligaa Buŋa jeŋ asariwombaa gawonŋa ii kokaenŋ mendeeno: Niinonŋ ii waba kantri batugianonŋ jeŋ seiwe Piitononŋ Buŋa qaa iikayadeeŋ Juuda kanageso yoŋoojonŋ jeŋ asarinŋ uugia kuunŋ onŋomakeja.

° 2.1 Apo 11.30; 15.2 † 2.6 Dut 10.17

⁸Gawonja kaenj mendeema aposol Piito inaanj muro Juuda eja selegia kotogiti, iyonoo batugianonj uukuukuu gawonj menkeja ano nii kaanjiadeen inaanj nono wasiwasi ejaga koloonj waba kantri batugianonj liligonj gawonj iikayadeen menkejen. ⁹Kawaajonj Jeims, Piito ano Jon, eja geria qabuŋagiawo yonononj Ponjonj kalenmorianj kaanja nono laligoweti, qaa ii moma kotogi uumotoonjgo aninj. Gawonj kaenj mendeema iikawaa kaisareyaga Barnabaswo noro boronara qegi kokaenj jenj kotiininj, “Noro waba kantri yonoononj kema gawonj meri onjoanja Juuda kanageso yonoo batugianonj toroqenj gawonj menkebu.” ¹⁰Qaa motoonjgo qisinj noroma kokaenj toroqenj nirijogi, “Ejemba wanaya ilaanj onjombojonj mono toroqenj romonjonj laligowao.” Kaenj nirijogi niinonj iikaanagadeen ama onjomambaajonj kaparanj koma laligojenj. Kianj.

Poolnonj Piito jenj qotogonj muro.

¹¹Kaenj jenj kotiininjto, Piitononj Antiokia sitinonj kanj melenqeleenj ano ejemba uugianonj mamaga boliro. Kawaajonj Piitononj karo iibeti, kambanj iikanonj niinonj jaayanonj kuunj kokaembaajonj tuarenjenj ama mube:

¹²Piitononj wala waba kantri yonowoo laligonj nene motoonj nenj laligogito, eja tosanonj Jeims mesaonj Jerusalemga kagi iikawaa gematanonj ejemba ii injiima sisiriinj sigensigenj nano. Anutuwaa aiweseya selegianonj kotogi yonoojonj toroko moma zirinjzirinj ama Juuda tuunj yonowoo qokotaanj laligoro.

¹³Kaenj waba kantri ejemba ii mojogia tiiro konjbara qegi Juuda uumeleenj ejemba tosanonj kaanagadeenj Piitowo qokotaanj uumeleembaa selesele qenj nanji. Selesele qenj nama Barnabas kaanagadeenj horogi yonowoo jibijabu qero. ¹⁴Kaenj ama nanamemengianonj Buŋa qaa honja dindinjagadeenj mende otaagiti, niinonj ii iima ejemba kuuya yonoo jaasewanjanonj nama kokaenj ijowe, “Piito, gii Juuda ejagato, kilenj waba kantri yonoononj nanamemengia otaanj laligojanj. Gii Juuda ananaanonj nanamemenj mende otaanj kilenj waba kantri ejemba ii otaanj nambutiwaajonj kuunj onjoma uugere amakejanj? Ii mende sokonja.” Kianj.

Juuda ano waba kantri anana Anutuwaa jaanonj ororonj koloojonj.

¹⁵Juuda koloonj uunana meleeninj, nonononj waba kantri ejemba singisongogiawo kaanja mende koloonj laligojonj. ¹⁶Kaanja laligojonto, hamoqeqewaa kania ii kokaenj erota moma yagojonj: Jiisas Kraist moma laarininj qaanana jenj tegoro solanjaninj. Monjonj Kana qaa otaanj iikaanja kanonj solanja mende koloowaa. Kawaajonj nonononj kaanjiadeenj solanja koloowombaajonj moma Kraist Jiisas moma laarinj muninj qaanana jenj tegoro solanjaninj. Ii Kana qaa tenj kombonagatiwaajonj ama qaago.

§ 2.16 Ond 143.2; Room 3.20, 22

¹⁷Kaerj ama Kraistwo qokotaerj Anutuwaa jaanonj solananiwombaajonj kaparanj konij Anutunonj kilej mokoloonj nonono nononano kantri tosaerj yonoo tani kaerj sinjisonjgonanawo laligojonj eerj, Kraistnonj sinjisonjgo ambombaajonj nemurj koma nononja me qaago? Qaago totoonj! Qaa ii yamagerj (kozigerj)! ¹⁸Kana qaa otaerj solerj koloowombaa qaaya ii kondeema qewagowe. Qewagoweto, ii mombo angobato menj jej kuuwenagati eerj, mono Kana qaa iikayadeerj qotogonj sinjisonjgo ejaga koloonj kaniaa mombo iikaerj mokoloomambo. ¹⁹Wala kaniaa iikaerj mokoloonj Kana qaawaajonj ama koomuya tani kaerj koloowe. Kaerj koloowe Kana qaanonj mende toroqerj galerj koma nono solerj laligojerj. Niinonj laaligona Anutuwaanonj ambe Kraistwo maripoononj nugi kaerj komurj nama iwo kotiiij laligojerj.

²⁰Kawaajonj neeno mende toroqerj laligojento, Kraistwaa Ujayanonj mono noo uunanonj kotiiij laligoja. Kraistnonj uu jopagonj noma laaligoya noojonj qeleema dowena mero. Kawaajonj toroqerj jaawo laaligo laligomanjati, ii mono Anutuwaa Meria moma laarij murj laligomanja. ²¹Kana qaa otaerj iikaerj kanonj solerj koloowonagati eerj, Kraistnonj mono eerj toontoonj komunaga. Komuroti, ii moma laarij Anutuwaa kalerjmoriana kaerj mende qewagonjkejerj. Iikanonj mono nemurj koma nonono solananijkejonj. Kiaj.

Kana qaawaajondeerj nambu me Jiisas moma laariwu?

3 ¹Oo Galesia kaamaa ejemba, uugia qaa! Niinonj Jiisas Kraist maripoononj qegitiwaa kania ii jaagianonj ama jej qendeema onjombeto, mojnnonj noo gemananonj kanj uusoosoo menj onono jinjaunj qeju. Ii mende sokonja. ²Iwoi motoondago qisij onjombe nijogi momambaajonj mojerj: Onjononj Uja Toroya ii mono nomaerj ama buja qerj aogi? Ii Kana qaa otaagitiwaajonj ama qaagoto, Oligaa Buja moma Jiisas moma laarigi Uja ii uugianonj ano buja qerj aogi. Niinonj qaa ii duduuwubotiwaajonj nama uugia kuujerj. ³Ii duduugitiwaa tanitani meleema momogia mesaonj uugia sooro kaamaa anju. Wala Uja Toroyanonj uugianonj kemenj inaanj onono kania kanaij kenjgito, mombo Mooseswaa Kana qaawaa kaniaonj kemenj kemakeju. Kambanj kokaamba onjonganj esuj qaganonj solerj koloowombaaajonj angobato menjkeju me? Esungia iikanonj mende sokonja.

⁴Kraistwaaajonj ama siimbobolo mamaga ama onjongi qagianonj uroti, ii mono eerj toontoonj moma bosima laligogi me? Hoja mende kolooro ii mono onjanonj eerj toontoonj bosinjgi. Kawaajonj onj mono ejemba uugia qaaga laligoju. ⁵Kawaajonj Anutunonj Uja Toroya onjoma batugianonj angoleto kania kania esujmumuyawo menjkeji, ii onjononj Buja qaaya moma Jiisas moma laarinjkejutiwaajonj ama menjkeja. Kana qaa otaerjkejutiwaajonj ama ii mende menjkeja. Qaago. Qaa ii mono mende duduuwu. Kiaj.

Aabahambaa kana otaanij sokombaa.

⁶hQaa iikawaa so Anutunonj Aabaham ama muro ii Buja qaanonj kokaenj oogita eja, “Aabahamnonj Anutu moma laarinj muro iima qaaya jenj tegoro solananiro.”

⁷iKawaajonj Aabahambaa kania romonjonj kokaenj mobu: Daenjononj Anutu moma laarinjkejuti, iyonjononj mono Aabahambaa mundaŋuruta koloonj laligoju. ⁸jAnutunonj walawala areŋa kokaenj ano, “Ejemba Juuda qaago yonjononj nii moma laarinj nonji qaagia jenj tegowe solananiwuya.” Areŋa kaenj ama iikawaa so Aabahambaaajonj Oligaa Buja qaa walawala kokaenj ijoro, “Goojonj ama noo kotuemotuenanonj mono namowaa ejemba tuunj kuuya yonjoo qagianonj ubaa.” Tosianonj qaa ii waladeenj iima asarinj Buja qaanonj oogi. ⁹Aabahamnonj Anutu moma laarinj muro kotuegonj muro momalaariwaa wanjaleya kolooro. Iikawaa so daenjononj Aabaham kaanja moma laarijuti, Anutunonj ii kaanagadeenj kotuegonj onjono Aabahambaa mundaŋuruta koloowuya.

Jiisasnonj kitinana kolooro Anutuwaawaa qasumasuwaa buja qenj aoro.

¹⁰kKaenj koloowuyato, kuuya yonjononj Kana qaa otaanj kawaa qaganonj laarinj laligojuti, Anutunonj mono qasuaanjonj onjono laligowuya. Qaa ii Buja qaanonj kokaenj oogita eja, “Kana qaa Terenonj qaa kuuya oogita eji, monjononj monj ii kuuya mende tenj koma otaanjkeji, Anutunonj mono ii qasuaanj murota laligowaa.” ¹¹lBuja qaa monj kokaenj oogita eja, “Ejemba solanjanj mombaa momalaarianonj mono nemunj koma muro kotiinj laligowaa.” Kawaajonj monjononj Kana qaa otaanj iikanonj solanjanj koloomambaaajonj moji, iinonj mono Anutuwaawaa jaanonj mende solanjaniwaa. Qaago. Qaa ii asuganonj qendeema onjombe tegoja. ¹²mMomalaarinonj Mooseswaa Kana qaa mende nemunj konja. Qaa iikanonj jojopaŋ qaa kuuya tenj kondaborowombaaajonj uunana kuunjeja. Kana woi ii anja anja. Kana qaawaa kania ii kokaenj jero oogita eja, “Kana qaa kuuya tenj koma otaanjkeji, iinonj mono kotiinj laligowaa.”

¹³nKana qaa mende waleembonaga, kaenjanonj laaligo kombombanjanj mokoloowonaga. Kaento, Anutunonj anana iyanjaa Kana qaayaa so qasuaanjonj nonomambaaajonj togonj Kraist wasiro ala ilailaanana koloonj downanana mero. Buja Terenonj qaa monj kokaenj oogita eja, “Ejemba gere batuyanonj mondonjonj onjonjuti, Anutunonj ii kuuya qasuaanjonj onjono laligoju.” Iikawaa so Kraist gerenonj mondonjonj ananaa kitinana kolooro Anutunonj qasuaanjonj muro iikaanjanj kanonj downanana mero. Qasumasuaa ananaa qanananonj uroti, ii qetegoro.

^h 3.6 Jen 15.6; Room 4.3 ⁱ 3.7 Room 4.16 ^j 3.8 Jen 12.3 ^k 3.10 Dut 27.26

^l 3.11 Hab 2.4 ^m 3.12 Lew 18.5 ⁿ 3.13 Dut 21.23

¹⁴Benjana Aabrahamnoŋ Anutu moma laariro kotuegoŋ muroti, iikawaa so kotumotue iikanonŋ waba kantri kuuya sokoma yoŋoo buŋagiaga koloowaatiwaajonŋ moro. Kaerŋ moma kuuya ananaa downenana mero. Downenana mero Kraist moma laarininŋ kana kokaerŋ koloowaa: Anutunonŋ Uŋaya Toroya nonomambaa qaaya somonŋgoroti, nono uunana meleema Uŋa ii saanonŋ buŋa qerŋ aowonŋa. Kiarŋ.

Kana qaa ano oyanŋboyanŋ mokoloowonŋatiwaa soomonŋgo qaa

¹⁵Oo uumeleerŋ alauruna, niinonŋ balononŋ laaligowaa sareqaaya monŋ kokaerŋ jemara: Monŋonŋ borosamoya tosia yoŋoo buŋaga koloowaatiwaa qaaya tuuŋonŋ jero somonŋogita eji, ii monŋonŋ monŋ qewagonŋ kanagerŋ qaa monŋ qaganonŋ toroqemambaajonŋ amamaawaa. ¹⁶Mobu, Anutunonŋ soomonŋgowaa qaaya ii Aabraham ano gbilia monŋ yorojonŋ jerŋ somonŋgorota eja. Buŋa qaa iikanonŋ “gbiliuruga” mamaga ananaajonŋ tani kaerŋa mende jejato, eja motoonŋgowaajonŋ kokaerŋ jeja, “Ii goo gbilinonŋa monŋ ii mumara.” Eja motoonŋgo ii Kraist.

¹⁷Qaa iikawaa kaniaajonŋ kokaerŋ jejerŋ: Soomonŋgowaa qaa iikawaa honŋa ii mono kamaawaatiwaajonŋ amamaawaa. Anutunonŋ ii walawala jerŋ somonŋonŋ gbani 430 tegoro kanonŋ Kana qaaya mokolonŋ Mooses muro. Kana qaa iikanonŋ soomonŋgo qaaya wala jeroti, ii qewagomambaajonŋ amamaawaa. ¹⁸Oyanŋboyanŋ koloowombaa kotumotueya ii Kana qaa otaerŋ mokoloowonagati eerŋ, Anutuwaawaa soomonŋgo qaawaajonŋ mende toroqerŋ amamaaninŋ eerŋ toontoonŋ ewabo. Buŋa qaaya Aabraham muroti, ii eerŋ totoonŋ mende eroto, Anutunonŋ qaaya iikawaa so Aabraham kotuegoŋ muro oyanŋboyanŋ mokolonŋ laligoro.

¹⁹Aabraham eerŋ kotuegoŋ muŋ Kana qaa ii mono nomaembaajonŋ anota eja? Kawaa kania ii kokaerŋ: Ejembanonŋ kana uugunŋ jinjaunŋ qerŋ laligogitiwaajonŋ Anutunonŋ Kana qaa ii kanagerŋ toroqerŋ jerŋ asugiro. Jerŋ asugiro Siwe gajoba yoŋononŋ ii merŋ kamaerŋ ala ilailaa eja (namel man, mediator) Mooseswaajonŋ isaama borianonŋ anŋi Anutuwaawaa je merŋ ejemba batunananonŋ nama jerŋ kotoro. Kana qaa iikanonŋ kambanŋ so erŋ uma galenŋ koma nonombaatiwaajonŋ ama qaagoto, kanagerŋ Kana qaawaa esunjonŋ kamaawaatiwaajonŋ ii nonono. Aabrahambaa gbili mombaa soomonŋgo qaaya nonono eja iikanonŋ asugiroti, kambanŋ iikanonŋ Kana qaawaa esunjonŋ mono kamaaro.

²⁰Ala ilailaa eja iinonŋ Anutu ano ejemba batunananonŋ nama qaa gawonŋ menkeja. Anutunonŋ soomonŋgo qaaya ii ala ilailaaya qaa, mono anŋo Aabraham muro. Kawaaajonŋ oyanŋboyanŋ koloowombaa soomonŋgo qaaya ii uuta ano Kana qaa iikanonŋ mono newo baatanonŋ raja. Kiarŋ.

Kana qaawaa gawonŋ honŋa ii nomaerŋ?

²¹Kaerŋ raro Kana qaa ano oyanŋboyanŋ koloowombaa soomonŋgo qaa ii aojao me qaago? Awawi! Anutunonŋ kotiinŋ laligowombaa Kana qaaya

° 3.16 Jen 12.7 P 3.17 Eks 12.40 ° 3.18 Room 4.14

nononagati eenj, mono onjanonj Kana qaa otaanj Anutuwaa jaanonj solanja koloowonaga. Kawaajonj qaa woi ii mende aojao. ²²Qaagoto, qaa woi ii anja anja. Anutunonj soomonjo qaa ya ii uumeleenj ejemba oyanboyonj mokoloonj nonomambaajonj ama anota eja. Soomonjo qaa iikanonj Jiisas Kraist moma laarionj, mono ananaanonj honjawo koloowaatiwaaonj moma kokaenj arenjonj jero, “Singisonjo ejemba uugia mende meleembuti eenj, mono eenj toontoonj Anutuwaa jaanonj mende solanjaniwuya.” Kawa kania ii Buja qaanonj kokaenj jerota eja, “Singisonjononj mono gomanj so ejemba kuuya gbadoonj nonono laligojonj.”

²³Wala uunana mende meleenij momalaarinananonj mende kolooro Kana qaanonj somonjonj galenj koma nonoma kapuare uutanonj nonono. Kanagej Anutunonj momalaariwaa kania ninisaano kolooroti, kambañ iikanonj kasa gbadoonj laaligonana ii tegoro.

²⁴Kaenj raniñ Kana qaa ii boinanaga koloonj Kraistwaa kania mobombaajonj kuma nonomakeja. Boi eja gbaworo kuma onjonjgiti, iikawaa so qaa iikanonj nunuama solanja koloowombaajonj mindinjonj galenj koma nonomakeja. Kaenj ama Kraistwaa kania moma asariñ moma laariñ munij qaanana jernj tegoro solanjaniwombaajonj kuunj nonomakeja. Uunana meleenij boiwaa gawonja ii mono kambañ iikanonj tegowaa. ²⁵Uunana meleenij momalaarinananonj kolooro Kana qaa baatanonj mende laligonij iikanonj boi kaanja mende toroqenj galenj koma nonomakeja. Kiañ.

Anutuwaa meraboraanja koloonj laligojonj.

²⁶Kuuya onjononj Jiisas moma laariñ mugij kolokoloo dologa onono Anutuwaa meraboraanja koloonj Kraistwo qokotaanjanju. ²⁷Kraistwo nambutiwaaajonj oomulu menj onjonjgiti, kuuya onjo mono Kraist moma anjonj koma iikanonj maleku taanja kaanja esuunj aonj iwo qokotaanjanju. ²⁸Onjo korebore Kraist Jiisaswo qokotaanjanji mindirinij onono motoonjo koloonj laligoju. Kawaajonj Juuda ano kantri tosaanja yonjononj Anutuwaa jaanonj tuunj woi ii mombo mende koloouju. Iyangiaa gawonjgia menjkejuti ano welenjeqe omaya kolooujuti, Anutunonj mono injiuro tuunj woi mende toroqenj koloouju. Ejemba onjononj Anutuwaa jaanonj tuunj woi mende toroqenj koloouju.

²⁹Onjo Kraistwaa buja kolooujuti eenj, mono Aabrahambaa gbilia iwaanonga koloonj tinitosauruta laligoju. Kaenj koloonj soomonjo qaa ya honja oyanboyonj ii buja qenj aowutiwaa so koloouju. Kiañ.

Anana Kraistwaaajonj ama Anutuwaa meraborata koloonij.

4 ¹Qaa ii toroqenj kania kokaenj jemaña: Meranonj maña borosamoya buja qenj aowaatiwaa so kolooujato, mera gbaworo laligonj kambañ

^r 3.29 Room 4.13

kanonj welenqege omaya yonowo ororonj kaanja kolooja. Manjaa borosamo iwoi kuuyaa toya koloowaato, kilenj welenqege yonoo kooronjianonj alagiaga kolooj gawonj tawaya qaa eenj menkjeja.

²Kaenj mera laligonj galejuruta yonoo newo baagianonj nano yonononj laaligoya kuuya arengonj galej koma jenj kotonj munkeju. Manjanonj kambanj ama muro kanj kuuwaati, iikanonjadeen kanainj anjo borosamo toya kolooj laligowaa. ³Nononana kaanjadeen wala uuwaa leegerjanonj mera gbaworo kaanja laligoninj. Kambanj iikanonj benj ano kawali galej Siwe namo batugaranonj iwoi kuuya galej koma onomakejuti, iyonononj mono nono kaanagadeen galej koma nononjgi eenj yonoo welenjgia qen newo baagianonj laligoninj.

⁴Kaenj laligoninto, Anutuwaaw kambananonj kanj kuuro Meria wasiro embawaanonga kolooro. Juuda ananaa Kana qaa baatanonj laligomambaajonj kolooro. ⁵Kana qaa baatanonga isama nonoma downana memambaajonj asugiro. Kaananonj Anutuwaaw meraboraanja kolooj bunjaya moma anjalidaboronj laligojonj.

⁶Kaenj Anutuwaaw meraboraanja koloojutiwaajonj ama Anutunonj Meriaa Unjaya wasiro uunananonj kemenj kokaenj qamakeja, “Oo Aba Amana!”^t ⁷Kaenj qamakejiwaajonj ama mende toroqenj welenqege omaya koloojanto, Anutuwaaw meraboraanja kolooj laligojanj. Kaenj laligojanjwaajonj ama Anutunonj oyanboyanj Bunjaya gono bunj qen aonj galej koma laligowaga. Kianj.

Poolnonj Galesia yonoojonj majakaka moro.

⁸Oŋo wala Anutu mende moma kotonj laligogi. Kambanj iikanonj tando lopianj ano benj kawali galej benj honjaa laaligoya mende menj laligojuti, ii tawagia qaa eenj welenj qen onjoma kamaanjqeqeta laligogi. ⁹Kaenj laligogito, uugia meleema kambanj kokaananonj Anutuwaaw kania moma kotonj laligogita Anutunonj moma kotonj onono laligoju. Anutunonj moma ononji, qaa iikanonj wanja kolooj ononja. Kaenj laligojuto, dujanonj mombo naambaajonja benj kawali galej iwoi kuuya galej komakejuti, mono iyonoononj meleema jaasewanj qen onjoma laligoju? Benj kawali galej ii esungia kamaanjqeqeta koloojuto, onononj mono kilenj ii welenj qen onjoma kamaanjqeqeta koloowombaa siinja moju. Ii mende sokonja.

¹⁰Ii welenj qen onjoma kendonj rara kambanj kania kania iikawaajonj mogi uro tororo otaankeju. Sabat kendonj ramakeju. Koinj gbilial kouro benjgia romonjonj koinj so aisoonkeju. Yambuyambu korisoro ama kendonj tosia ii gbani so tororo otaankeju. ¹¹Niinonj onoojonj ama toroko kokaembaajonj mojerj: Niinonj onoo batugianonj gawonj mewe honja mende kolooro eenj toontoonj seleqege amambo.

^s 4.5-7 Room 8.15-17 ^t 4.6 Aba ii Arameik qaanonj Ama.

Galesia yoŋonoŋ Pool gema qewombaaŋoŋ aŋgi.

¹²Oo uumeleen alauruna, niinoŋ kokaen kuuŋ qisiŋ oŋonoŋ: Niinoŋ oŋo kaŋa koloŋoŋ laligowetiwaajoŋ oŋonoŋ mono noo so koloowu. Iwoi bologa moŋ mende ama noŋgi. ¹³Niinoŋ wala oŋonoŋoŋ kaŋ ji niro selen a kamaaro laligoweti, kania iikawaajoŋ rama Oligaa Buŋa jeŋ asariwe mogi. Oŋonoŋ ii moma komuju. ¹⁴Niinoŋ selekamakamaa laligowe gema nuwombaa aŋgobatoya mokoloogi, ii moŋento, kileŋ mende jejewili ama sureen noŋgi. Kaen qaagoto, nii niigi Anutuwaa gajoba kaŋa koloowe noŋgi. Oopopoo, nooŋoŋ Kraist Jiisas iyaŋaa tani romoŋoŋoŋ horoŋ noma “Oowe oowe!” jegi.

¹⁵“Oowe oowe!” jeŋ selenanoŋ gemananoŋ poupoŋ qeŋ jaa korogia qoŋjoma nombombaaŋoŋ mogito, ii mende sokono mesaogi. Oŋoo kaniagia moma ii oŋanoŋ kaen naŋoŋoŋ jejeŋ. Yei! Kambaŋ iikanonoŋ qaakorisoro honoŋa qaa aŋgiti, ii mono nomaembaajoŋ kambaŋ kokaamba qanonota eeŋ laligoŋoŋ? Ii mende sokonja. ¹⁶Oŋoo Buŋa qaa hoŋa jeŋkejeŋiwaajoŋ mono kere ama noŋju me?

¹⁷Ejemba tosaŋa yoŋonoŋ oŋooŋoŋ ama uugere amakejuto, ii uugere awaaga qaago. Ii awaaga qaagoto, yoŋonoŋ oŋo nononoŋga unuama batunananonoŋ jawo ama togoŋ nombutiwaajoŋ moŋu. Kaen mendeema nonoŋgi uugere qaganonoŋ iyaŋgia naŋoŋoŋ oŋom-butiwaajoŋ kaparaŋ komakeju. ¹⁸Oŋo nanamemeŋ awaa ambutiwaa uugereya amakejuti, ii awaa soro. Niinoŋ oŋoo batugianoŋ laligowe kambaŋ iikanonoŋadeeŋ qaagoto, mono kambaŋ so kaen aŋgi sokombaa.

¹⁹Oo kokouruna, nii kolokoloo dologa koloowutiwaajoŋ masu kaŋa nuro siimbobolo mobeti, iikaŋagadeeŋ mono duŋanoŋ mombo moŋeŋ. Kraistwaa nanamemeŋanoŋ oŋonoŋoŋ koloŋoŋ kotowaatiwaajoŋ siimbobolo ii moma laligoŋeŋ. ²⁰Noo uunanoŋ mono oŋooŋoŋ ama sisau koloŋoŋ. Kawaajoŋ niinoŋ kambaŋ kokaamba oŋoo batugianoŋ laligomambaaŋoŋ motoqoto moŋeŋ. Oŋowo laligoŋoŋ qaa arona meŋ kamaaŋ ama qaa bonjoŋoŋ jemambaaŋoŋ moŋeŋ. Kiaŋ.

Haagar ano Saara yoroo sareqaa

²¹Tosaŋa oŋonoŋ Juuda nonoo Kana qaa Tere otaawombaaŋoŋ moŋuto, qaa iikawaa kania ii oŋanoŋ moma kotoŋu me qaago? Kania ii moma asariwutiwaajoŋ qisiŋ kuuŋ oŋonoŋeŋ. ²²“Buŋa qaa moŋ kokaen oogita eja: Aabahambaa merawoita woi koloori: Moŋ welenqeŋe emba kamaaŋqeŋetanoŋ (sleiw) mero ano moŋ ii aŋaa suuŋariŋ embia (frie) solaŋa laaligoya iinoŋ mero. ²³Welenqeŋe embanonoŋ meria meroti, iikanonoŋ mera kolokolooŋa kanaanonoŋ kolooroŋoŋ, moŋ emba (frie)

^u 4.22 Jen 16.15; 21.2

solaŋa laaligoyanoy meroti, iinoy Anutunoy mera koloowaatiwaa qaa somonyoroti, mono qaa iikawaa hoŋa koloowaatiwaaoyonoy kolooro.

²⁴Qaa iikawaa kania ii aasangoya. Emba woi ii Anutunoy ejemba ananawo soomonyo areŋ woi anoti, mono iyorooy saregaraga. Soomonyo areŋ moy ii Sainai (Sinai) baanoyonoy anoti, iikawaa sareya ii emba qata Haagar. Ejemba soomonyo areŋ ii otaankejuti, iyonyonoy mono Kana qaawaa jenkooto baatanoy laligoju ano gbiliurugianoy qaa iikawaa welenya qeŋkebutiwaajoyonoy koloonyeju.

²⁵Haagar ii Sainai baŋa, Arebia balonoy nanjiwaa sareya kolooya. Sainai iikawaa alia ii Juuda gomambaa siti qata Jerusalem. Siti iikawaa kanagesoya somata melaa yonyonoy kambay kokaamba Kana qaa baatanoy laligoyi somonyoy onono solaŋa (frii) mende kolooyu. Kawaaoyonoy sogara motoonyo kolooyao. ²⁶Solaŋa (frii) mende kolooyuto, Jerusalem siti moy eukanoy laligojuti, iyonyonoy mono kasa gbadogia qaa solaŋa laligoju. Nonoo nemunana Saara iinoy siti iikawaa sareya kolooya. ²⁷Iikawaa gejatootoo qaaya ii kokaey oogita eja,

“Emba ejanoy moyoya tiroti, iinoy mono merabora onono seigi iikanoy emba loyawo ii uuguy haamo ambaa.

Kawaajoyonoy emba aruŋa merabora mende menati, gii mono kiley aisoony laligowa.

Masu mende guro laligonati, gii mono kiley qa gigilaay merabora koloowaatiwaaoyonoy otokoriany maama laligowa.”

²⁸Oo uumeleey alauruna, onoy Aisakwaa so Anutuwaawo soomonyo qaanoy nemuy koma onono kolokoloo dologa koloony laligoju. ²⁹“Kambay iikanoy merabora kolokoloo waa kananoy kolooroti, iinoy koga Uŋa Toroyanoy nemuy koma muro kolooroti, ii sisiwerowero ama muy laligoro. Kambay kokaamba kaanjiadeey sisiwerowero kaŋa ii eja.

³⁰“Kaey ejato, Buŋa qaa moy ii toroqey kokaey jegita eja, “Welenqeqe embawaa merianoy mono Maŋaa borosamoya mende mewaa. Emba solaŋa laaligoyaa iwaa meriawo ii motoony mende mendeema anoyonoy kombao. Kawaaoyonoy welenqeqe emba kamaanqeqeta ii mono konjona meriawo kembao.” ³¹Oo uumeleey alauruna, sareqaa kaanjaa so anana mono welenqeqe embawaa mundanjuruta gbadonanawo mende kolooyonto, emba solaŋa laaligoyaa mundanjuruta kolooyonoy. Kawaaoyonoy meloqelokanjiny nanamemey ii mono konjombu. Kianoy.

Lolonyonoy Kraistwo nanay solaŋanoy nambu.

5 ¹Kraistnony Kana qaa baatanoyga isama nonono solaŋa laligojony. Iikaanay laligony tosanony onoy mombo horony Kana qaawaa qaqan iikanony

^v 4.27 Ais 54.1 ^w 4.29 Jen 21.9 ^x 4.30 Jen 21.10 ^y 5.1 Gere batuya (yoke) ii bulmakao woiwaa arogaranoy ama somonyogoy mindiriny orono iikanoy motoony kare me balonyqeqewaa kinoy horonykejao. Kawaa so Kana qaa gbadonoy laligojanyi eey, gawony mono pondan mewaa.

somongon onjombubotiwaajon mono galen menj aon laligowu. Welenjeqe omaya kaanja koloowubotiwaajon mono kotiin bon qej nambu.

²Mobu! Pool niinon kokaen injijowe mobu: Tosianon Anutuwaaiweseya selegianon kotowutiwaajon jegi wambelaawuti een, Kraistnon mono ilaan onjomambaajon amamaawaa. ³Qaa ii toroqen kokaen nanjon jema: Eja kuuya onoo selegia koton aiwese mewutiwaajon mogi ononon wambelaawuti, iyononon mono Kana qaa kuuya ten koma otaawutiwaa so koloou. Ii mende otaagi mende sokombaa. ⁴Ono Kana qaa ten koma otaan iikaanja kanon solanja koloowombaajon mojuti, ononon mono Kraistwaanon sopa qisigon iwo mende toroqen nanju. Ono mono Anutuwaaiweseya kalemorianja mesaon seleenjen kamaan lan laligoju.

⁵Lan laligojuto, anana mono Anutuwaaiweseya jaanon dindija koloowombaajon jejeromonromona ama awelegonkejon. Kaen anij Un Toroyanon inaan nonono Anutu moma laarin munij qaanana jen tegoro solananiwombaajon mambomakejon. ⁶Kraist Jiisaswo nanij uuwaa honja momalaari ii motoonjonon mono ilaan nonomakeja. Anutu moma laarin inaan nonono afaangon uujopa ama aonij sokonjato, momalaari honja qaa ii mende ilaan nonomakeja. Kaanagadeen Anutuwaaiweseya selenananon kotogita eja me qaago, ii so motoonjo kolooja. Selewaa mon me mon ii Anutuwaaiweseya jaanon mende ilaan nonombaa.

⁷Wala uu melemleembaa kuu aanon angole kaanja uulanawo kenji. Awaagadeen kenjito, boi takapolakaya monjon kan sisau menj onoma batuyanon koto qaa honja mende toroqen ten komakeju. ⁸Anutunon onoomakeji, iinon batuyanon kotowutiwaajon mende tutugon kuun onomakeja. Ii qaago. ⁹Yiist melaada monjonon ama flauawo meleenij korebore mero somariin waamakeja. Iikawaa so sisau melaanon mono sokoma onono korebore jinjan qewubo.

¹⁰Boi takapolakaya iinon sisau menj onono jinjan amakejuti, Anutunon mono iwaa nanamemena ironja meleema muro siimbobolo moma laligowaa. Niinon Pombo nama moma laarin onoma onoonon kokaen moma awasankaka koloojen: Ono Kraistwaa Bunja qaa tororo otaan momo morota kuuya yakariwombaajon moma kotiin laligowu.

¹¹Oo uumeleen alauruna, onon kaen laligowuyato, niinon Kraist maripoonon komurotiwaa kania jen seiwe Juuda yonoo uugianon iikawaajon bolinkeja. Maripoombaa qaaya mesaowenagati een, mono sisiwerowero mende ama nombuyaga. Anutuwaaiweseya eja selegianon koma kotowutiwaa Bunja qaaya toroqen jen uukuuku menj onombenagi een, mono kakasililin mende ama nombuyaga. ¹²Tosianon kuun onoma sisau menkejuti, iyononon mono koma kootowaa qaagia otaadaboron iyangiaa sele kitigia kuuya koton aogi mobe sokonaga.

² 5.9 1 Kor 5.6

¹³Oo uumeleenj alauruna, Anutunonj onjo kana walagaa qaanonga loloonj gbadogia qaa laligowutiwaajonj onjoonoto, kokaembaajonj mono galenj menj aonj laligowu, “Mono gbadononga loloonj solanja laligojonj,” kaenj jej mondonj uugianonj waaro selewaa siingia kombombanja bologanonj mono galenj koma onjombabo. Onjoangiaa aingianonj qaagoto, mono uujopa qaganonj nama welenj qenj aonj laligowu. ¹⁴“Kana qaa wanaj motoonjgo otaagi Anutuwaanonj qaa kuuya mono kaanagadeenj hongiawo koloowuya. Qaa wanaj motoonjgo ii kokaenj, “Geengja jopagonj aonjkejani, iikawaa so mono ejemba kuuya uuganonj jopagonj onjmakeba.” ¹⁵Kaenj jejato, bao kasu kaanja aij aonj memesoso menj aonjkejuti eenj, mono onjoangia tiwilaanj aowubotiwaajonj toogia pondanj moma laligowu. Kianj.

Uña Toroyanonj galenj koma onjono laligowu.

¹⁶Niinonj kokaenj jemaña: Uña Toroyanonj mono nanamemengja galenj kono laligowu. Kaenj laligogi iinonj uu selewaa siingia kombombanja bologa ii qero kamaaro mende tej koma otaankebu. ¹⁷^bKawaa kania ii kokaenj: Uu selewaa siinj kombombanja bologanonj mono Uña Toroya qetama lanj koposonjgoro Uña Toroyanonj uu walagaa ku-usuña qemambaajonj moro batugaranonj deendeenj ero aonjkejao. Kaenj aonjkejaotiwaajonj onjononj iwoi awaa ama mewombaajonj moma ii amamaankeju. ¹⁸Ii amamaankejuto, Uña Toroyanonj uñuano kema laligojuti eenj, mono Kana qaa baatanonj mende laligoju.

¹⁹Uu selewaa nanamemenj walagaa gawonj honja ii asuganonj ero mojonj. Ii kokaenj: Kaisero alia-alia lanj anji uugianonj menjerengoro serowilinj amakeju. ²⁰Tando lopionj waegia menj bengja mepeseenj onjongi uugia sololoonj onjono owej jenanj amakeju. Kere kolooro anjowowo ama aonjkeju. Mombaanonj iwoiwaajonj uutanonj motoqoto moma baagonj yonj jej uuduudu momakeju. Iyangiaaajonjadeenj romonjgonj iwoi horonj kiririnjaba menjkeju. Juma mendeema aonj tuuña tuuña menj jejewili ama aonjkeju.

²¹Tosaña yonjoo iwoiwaajonj iimasiinj moma goronkiki ama jejelombanj ama nene jabujabu nenj apu kotiganonj enjkalolonj amakeju. Ii ano sili tosaña kaanja amakejuti, iyonjoojonj wala jewe ano iikawaa so galenj meme qaa ii walawala jeweta duñanonj mombo kokaenj jejelj: Ejemba sili kaanja amakejuti, iyonjononj mono Anutuwaa bentotonj uutanonj mende ubuya.

²²Yonjononj qaagoto, Uña Toroyanonj gawonj menkejiwaa honja ii uujopa, korisoro, luae ano nanamemenj awaa kokaenj: Lombo kuuya moma mokosinjgonj tosaña ala menj onjoma nanamemenj loloogenj amakeju. Qaagia pondanj otaankeju. ²³Gumbonjonjonj qaganonj tosaña ama

^a 5.14 Lew 19.18 ^b 5.17 Room 7.15-23

oŋoma iyaŋgia tororo galeŋ koma aonkeju. Ejemba sili kaŋa amakejuti, iyoŋonoŋ Kana qaa mende qotogonkeju. ²⁴Ejemba Kraist Jiisaswaa buŋa kolooŋ laligojuti, iyoŋonoŋ uu selegiaa siŋgia kombombaŋa bologa ano bologaa uugeregia ii kuuya Jiisaswo maripoonoŋ aŋgi meŋ komurota laligoju.

²⁵Uŋa Toroyanoŋ uunananoŋ kemero laligojoŋi eeŋ, nanamemenana mono kaŋagadeeŋ Uŋa iikanoŋ galeŋ koma nonono ama meŋ laligowoŋa. ²⁶Kaeŋ laligoŋ qabuŋa omaya nonombutiwaajoŋ mende kaparaŋ koma eeŋ totooŋ mende awelegoŋ aonkebu. Uubooli ama aowubotiwaajoŋ mono uuwaawaa ano uuhoonŋgo qaganonŋ mende ama aonkebu. Kaŋagadeeŋ goronkiki mende amakebu. Kiaŋ.

Lombogia mono bosima ilaŋ aonkebu.

6 ¹Oo uumeleeŋ alauruna, moŋnoŋ kana uugun siŋgisonŋgo ano mokoloojuti eeŋ, uumeleeŋ alauruna oŋonoŋ mono ala kaŋa ii migigiŋ mindiŋgoŋ mugi mombo kana mokoloowaa. Kaeŋ ama geenŋa kaŋagadeeŋ aŋgobatononŋ kamaaŋ guwabotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aon laligowa. ²Lombogia mono ilaŋ aon bosimakebu. Iikaŋa kanonŋ Kraistwaa Kana qaaya otaagi hoŋawo kolooŋkebaa. ³Moŋnoŋ kamaaŋqegeta laligoŋ kileŋ aŋaajoŋ moro uuta kolooji, iionoŋ mono iyaŋa tiligoŋ aonkeja.

⁴Kaeŋ mende ambuto, motomotooŋ oŋonoŋ mono oŋoanŋgiaa nanamemeŋgia gosiŋ aŋgotete megi sokombaa. Kaeŋ ama alagia uugun qabuŋagiawo koloojutiwaajoŋ mende awelegowuto, mono oŋoanŋgiaa kanagiaajondeeŋ selegia mepeseegi sokombaa. ⁵Anutunoŋ lombonana morota morota mendeema nonono aŋa aŋa bosimakejoŋ. Kawaajoŋ anana tosaŋa yoŋowo leelee ama gosiŋ aowombaajoŋ amamaaŋkejoŋ.

⁶Boi qaqazunoŋ mombaajoŋ Buŋa qaa kuma muŋkeji, iionoŋ mono iikawaa tawaya meleema iwoiya awaa kuuya mendeema bakaya muŋkeba.

⁷Oŋoanŋgia mono mende tiligoŋ aonkebu. Moŋnoŋ nene waroga komoro hoŋa iikawaa so kolooŋ mokoloowaa. Qaa iikawaa so Anutunoŋ kileŋanana iima ironŋa iikawaa so nonombaa. Kawaajoŋ Anutu ii eja omaya kaŋa mepaqepae meŋ mubombaajoŋ amamaaŋkejoŋ. ⁸Uu selewaa siŋ kombombaŋa bologanoŋ moŋ nemuŋ koma muro iikawaa waroga laŋ komomakeji, iionoŋ mono iikawaa kondemondeneŋa mokolooŋ bolinŋkebaa. Iionoŋ bolinŋkebaato, Uŋa Toroyanoŋ moŋ sololooŋ muro iikawaa waroga komomakeji, iionoŋ mono hoŋa iikawaa so mokolooŋ laaligo kotigaa buŋa kolooŋ laligowaa.

⁹Anana jegaŋa nama gawoŋ awaa awaa meŋ laligoŋ iikanoŋ mono looriŋ tanzololoŋ mende amboŋa. Ataqaŋa ama gawoŋ mende mesaowoŋati eeŋ, hoŋa meme kambaŋanoŋ kaŋ kuuro iikanoŋ mono

gawonanaa tawaya mokoloowoŋa. ¹⁰Kawaajonŋ namononŋ laligowonatiwaa so anana mono ejemba awaa ama onŋombombaaajonŋ jegerŋa nama laligowoŋa. Uumeleŋ kanageso uutanonŋ laligojuti, ii wala ala ilailaa ama onŋomakebonŋa ano yonŋoo gemagianonŋ ejemba tosaanŋa kuuya kana kolooro meŋ qeangonŋ onŋomakebonŋa.

Galeŋ meme ano yeizozo qaa tetegoya

¹¹Pool niinonŋ kirifi meŋ neena boronanonŋ tere waŋa somata koi onŋoojonŋ oojerŋi, ii iibu. ¹²Ejemba Anutuwaa aiweseya selegianonŋ kotowutiwaaajonŋ kuunŋ onŋomakejuti, iyonŋononŋ kuuya sele megi balonŋ ejembanonŋ yonŋoojonŋ mogi ubaatiwaaajonŋ kaparanŋ komakeju. Kraistonŋ maripoononŋ komuroti, qaa iikawaajonŋ sisiwerowero ama onŋombubotiwaaajonŋ mono kaerŋ kuunŋ onŋomakeju. Iikawaa kania morota monŋ qaago. ¹³Anutuwaa aiwesegiawo yonŋononŋ mono anŋio kaanagadeenŋ Kana qaa mende otaadaboronŋ laligoju. Kaerŋ qaagoto, onŋoo selegia kotowutiwaaajonŋ mojuti, iyonŋononŋ mono onŋoo sele kitigiaajonŋ ama iyanŋiaa selegia meŋ uma qabuŋagiawo koloowombaaajonŋ momakeju.

¹⁴Kaerŋ momakejuto, niinonŋ Poŋnana Jiisas Kraist maripoononŋ komuroti, mono Buŋa iikawaajonŋ ama seleno mepeseerŋkejerŋ. Qabuŋa morota monŋ mende monŋgamakejerŋ. Ii yamagerŋ (kozigenŋ)! Kraistonŋ maripoononŋ komuro iwo toroqewe momo areŋnanonŋ utegoro sili bologaa sisia meŋkejerŋ. Balonŋ ejembanonŋ selewaa nanamemeŋ bologa mewombaaajonŋ romonŋonŋ qaa jeŋkejuti, niinonŋ mono iikaanŋ baagerŋ koomuya tani kolojerŋ. Mepeseerŋ nombuti me selenanonŋ qaa ambuti, iikawaa kitia ii mende meleemaŋa. Namononŋ qaa gosinŋ tosia mogi uro tosia mogi kamaanŋqeqeta kolooji, ii noo momo areŋnawo so motoonŋgo mende koloojao.

¹⁵Selenananonŋ aiwese kotogi me qaagoti, iikanonŋ mono so motoonŋgo kolooja. Iikanonŋ gorosonŋa koloojato, kolokoloo dologaa donŋa koloojonŋi, iikanonŋ mono honŋa toonŋ kolooja. ¹⁶Ejemba kolokoloo dologaa jeŋkooto qaa otaanŋ laligojuti, Anutunonŋ Juuda kuuya ii ano Anutuwaa uumeleŋ kanageso kuuya onŋo mono kiankomuŋ onŋono luaenonŋ laligowu.

¹⁷Qaa tetegoya ii kokaerŋ jejerŋ: Niinonŋ Jiisas qegitiwaa lopoya ii neena selenanonŋ ero bosimakejerŋiwaajonŋ monŋonŋ mono uulombo mende toroqerŋ nomba.

¹⁸Oo uumeleŋ alauruna, Poŋnana Jiisas Kraistwaa kalenŋmoriananonŋ mono onŋowo erŋ unŋagia kotuegonŋkeba. Qaa ii onŋanonŋ.

Efesus Tere

Poolnoŋ Efesus yoŋoo Tere ano.

Jeŋ-asa-asari qaa

Poolnoŋ Room sitiwaa kapuare mirinoŋ rama Efesus uumeleenj tuuŋ yoŋooŋoŋ Tere koi ooro. Efesus ii Eisia prowinswaa siti waŋa. Siti iikawaa uutanonŋ koŋkororo mamaga ama meŋ laligogi. Poolnoŋ misin gawonŋ meŋ liligoro indiŋa karoŋ kolooro Efesus kaŋ gbani karoŋ kanonŋ Buŋa qaa jeŋ laligoro. Efesus sitinoŋ Juuda ejemba tosaanŋ gomaŋ toya yoŋoo batugianoŋ laligogitiwaajonŋ Poolnoŋ tere koi onŋ kokaenŋ kuma oŋono, “Kraistnoŋ tuuŋ woi mindiriro uumeleenj tuuŋ motoonŋgo koloojao.” (2.15-16), (3.6) Anutunonŋ uusiŋa ano kaleŋmoriaŋa uumeleenj tuuŋ ananaajonŋ nomaenŋ ano eji, ii mamaga jeŋ asarija. (3.10) Iikawaa sare-qaaya karoŋ ii kokaenŋ jero:

1. Uumeleenj kanageso oŋononŋ sele busu motoonŋgo koloogi Kraist aŋo waŋgia kolooja. (1.23; 4.15-16)

2. Uumeleenj kanageso oŋononŋ miri motoonŋgo kaanŋ koloogi Kraistnoŋ oŋoo tandogia kombombaŋa kolooja. (2.21-22)

3. Uumeleenj kanageso oŋononŋ emba buŋa kaanŋ koloogi Kraistnoŋ logia kolooja. (5.25-27) Kaanŋagadeenŋ Kraistnoŋ Efesus oŋoo tuuŋ woi mindiriŋ orono iikawaajonŋ sele busu motoonŋgo koloojju. Asasagaa ejemba koloogitiwaajonŋ laaligogiaa gejanono qaaya qaaya ooro. Kianŋ.

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaenŋ:

Qaa mutuya 1.1-2

Kraist ano uumeleenj kanageso 1.3–3.21

Kraistwo laaligo gbilia 4.1–6.20

Terewaa qaa kota waŋa 6.21-24

1 ^{1a} Anutunonŋ Pool nii uusiŋaa so wasiŋ nono Kraist Jiisaswaa aposol koloojenŋ. Momalaari alauruna soraaya Kraist Jiisaswo qokotaanŋ Efesus sitinoŋ laligojuti, niinoŋ oŋowo qaa amiŋ mobombaajonŋ tere koi oojenŋ.

^a 1.1 Apo 18.19-21; 19.1

² Anutu Manjana ano Pon Jiisas Kraist yorononj mono kalenj-morianj onjoni luaenonj laligowu.

Kraistnonj Anutuwaa kotumotueya nonomakeja.

³ Anana Ponjana Jiisas Kraistwaa Manja Anutu mepeseenkebonja. Iinonj anana Kraistwo qokotaaninj uunananonj qeangowaatiwaaajonj Siwewaa kotumotueya ano kalenja kania kania ii uunananonj anota laligonj koujonj.

⁴ Anutunonj anana wala monowaa monoyanonja kokaenj koloowombaajonj meweengonj nonono: Kraistnonj nemuj koma nonono anana iwaa buja soraaya koloonj Anutuwaa jaase-wananonj koposowaa qaanana qaa nambonja. Kaenj meweengonj nonoma iikawaa gematanonj Siwe namo mokoloonj ama oroono. Kambanj iikanonjadeen kanainj ejemba jopagonj nonoma laligonj kouro.

⁵ Jopagonj nonoma uusijnjaa so walawala qaa je arenja ama qaanana kokaenj jenj tegoro: Jiisas Kraistnonj nemuj koma nonono Anutunonj nonono iyanjaa meraboraanja koloowonja. ⁶ Wombo Meria ii ananaajonj wasiro kamaanj Anutuwaa kalenjmorianjaa ku-usunja bujabunayawo qeleema sewanja qaa eenj nonono. Anana mono kalenjmorianja iikawaajonj Anutu mepeseen munkebonja. ⁷^b Anutuwaa kalenjmorianjaa kowia ii somata qatawo. Kawaa so Jiisasnonj saya maama iikanonj downana mero. Ii merotiwaajonj Anutunonj saanonj singisonjonana mesaonj songbama nonomakeja.

⁸ Iinonj kalenjmorianja ii kowianonja kelemalelej maaro qanananonj uro. Momakootoya uuta kuuya iikawaa so kokaenj menj asarinj nonono: ⁹ Anutunonj wala iyanjaa uutanonj qaa arenj somonjonj moro awaa kolooro qaa arenja ii aasangoyanonj ero eenj laligonj kougito, Kraistnonj Anutuwaa qaa jetaa so otaanj kamaanj anana ninisaano iima moninj. ¹⁰ Anutunonj waladeen kalenjmorianj arenjaa kania ii kokaenj romonjgoro, “Anutu niinonj arenj ii otaanj laligonj laligowe kambanja tororo kanj kuuro iikanonj honjawo kolooro kokaenj asugi-waa: Kuuya Siwe gomambaa jakeya jakeya iikanonj me namononj koloonj laligojuti, niinonj mono ii kuuya mindirinj somonjonj onjomanja ano Kraist kuuj mube kuuya yonjoo wangia motoonjgo koloonj laligowaa.”

¹¹ Anutunonj waladeen iyanjaa uutaa so qaa somonjgorota eji, mono arenj iikawaa so kuukuu qaaya jero iwoi kuuya koloonjkeja. Iyanjaa arenja iikawaa so walawala Juuda kanageso nono iyanjaa buja koloonj laligowombaajonj jenj tegonj nonono. Kawaa so tosia anana Kraistwo qokotaaninj metogonj nonono iwaanonj oyanjboyanj akadamu ii borosamo kaanja buja qenj aonj laligojonj. ¹² Juuda kanageso nonononj Kraistnonj galenj koma nonombaatiwaaajonj mamboma walawala jejeromonjromonj

^b 1.7 Kol 1.14

ama mun laligon kouniŋi, iinon anana Anutuwaa ku-usuŋa buŋabuŋayawo ii mepeseen laligowombaajon ama meweengon nonono.

¹³Waba kantri oŋoononga tosianon kaŋagadeen Kraistwo toroqen qokotaagi. Hamoqeqewaa Oligaa Buŋaya jegi qaa hoŋa ii moma uugia meleengi. Uŋa Toroya iinon Anutu qaqabuŋayaa munŋen aiweseya kolooja. Uŋa ii wasiro kamaawaatiwaa qaa somongoroti, iinon mono ii uugianon ano kemero. Kraist moma laariŋ mugi Anutunon aiweseya kombombaŋa ii mokotaŋ oŋono laligoju. ¹⁴Anutunon kanagesouruta Siwewaa oyaŋboyaŋ akadamu nonomambaa qaa somongoroti, ii mewombaa aiweseya Uŋa Toroya ii wala ama nonono. Uŋa Toroya uunananon ano laligojiwaajon mono kokaen moma kotiijon: Anutunon downana meŋ buŋauruta kolooniŋ era namononga nunuano Siwenon uma oyaŋboyaŋ mokoloowona. Kawaajon mono Anutuwaa ku-usuŋa buŋabuŋayawo ii mepeseenkebona. Kiaŋ.

Poolnon Anutu mepeseen kokaen qama kooliro:

¹⁵Kanon oyaŋboyaŋ mokoloowombaajon ama niinon Efesus oŋoojon qama kooliŋkejen. Oŋonon Pon Jiisas pondan moma laariŋ ejemba soraaya kuuya uugianon jopagon oŋomakejuti, tosianon iikawaa buju qaaya jegi mobe. ¹⁶Kawaajon buju qaa ii mobeti, niinon kaŋagadeen oŋoojon ama Anutu mepeseen laligoweti, ii mende mesaowe. Qaago. Niinon qama kooliŋ kanon romonjon oŋomakejen.

¹⁷Romonjon oŋoma Poŋnana Jiisas Kraistwaa Anutuya ii kokaen qama kooliŋ munkejen, “Oo Maŋnana ku-usuŋ Toya, gii mono Uŋaga Toroya ii Efesus alaurunana oŋomba. Uŋa ii uugianon ana momakootogia qaita mon kolooro Anutuwaa kania awaagadeen inisaano moma yagowuya. ¹⁸Anutu, gii mono uugiaa jaaya meŋ asarina geengaa Buŋagaa kania moma yagowuya.” Anutunon iyaŋaa ejemba soraaya nonoojon Siwe Buŋa ku-usuŋa buŋabuŋayawo ii nonomambaa qaa somongoro oŋo iwoi ii mokoloowutiwaajon mamboma jejeromonromon ambutiwaajon oŋono. Jejeromonromon aŋgi Jiisasnon mombo asugiro akadamugiawo koloowuti, oŋo oyaŋboyaŋ iikawaa kania moma sorogowutiwaajon qama kooliŋkejen.

¹⁹Moma laariŋ muniŋ Anutuwaa ku-usuŋa kotakotanon uunananon seiŋ gawon meŋkeji, iikanon mono somata qatawo tetegoya qaa kolooja. Oŋo iikawaa kania moma kotowutiwaajon qama kooliŋkejen. Esuŋmumuya damuyawo kanon selenana koton inaan nonomakeji, Anutunon iikawaa usuŋa ii kokaen qendeema nonono:

²⁰^cAnutunon ku-usuŋa gawonon ama Kraist meŋ gbiliŋ muro koomononga waaro ano wano Siwe gomanon uma sopaya sopaya liligon

^c 1.20 Ond 110.1

jakeya jakeya unjuugun uro Anutunonj iyan̄aa boro dindin̄anonj duj rara mutuyanonj anota raja. ²¹Ano jin̄karonj dujanonj rama ilawoila kuuyaa waņnanaga nanja. Beņ kawali galeņ ano yon̄oo newogianonj jawin̄, pon̄ qerewen̄ja ano gawman kiap uuta ano kamakamaata ku-usun̄giawo galeņ koma nonomakejuti, Kraistnonj mono iyon̄oo wan̄jalegia koloon̄ korebore galeņ koma on̄omakeja. Siwe gomanonj, namononj ano yoroo batugaranonj galeņ qa kuuya qama on̄on̄gi bosinjuti, Kraistnonj mono ii kuuya unjuugun uja. Balombaa kamban̄ kokaan̄anondeen qagoto, kanageņ kamban̄ qaita mon̄ kolooro laligonj ubon̄ati, iikanonj kaan̄agadeen ilawoila kuuya galeņ koma laligonj ubaa.

²² ^d ^eAnutunonj un̄ja, ome, ejemba ano ilawoila kuuya ii meņ kamaan̄ Kraistwaa baatanonj ama nonono laligonin̄ Pon̄nana uuta kolooja. Anutunonj Kraist ii uumeleen̄ kanageso nonooma waņnana nambaatiwaajonj kuun̄ muro laligoja. ²³Iinonj kopagonj nonoma zioz ananaa waņnana kolooro anana iwaa hon̄aa kana boboria koloojonj. Kraistnonj waņnana koloon̄ an̄odeen raro mende sokonagato, anana iwaa dondomon̄uruta koloon̄ iwo toroqenin̄ hon̄anonj asugiro sokonja. Kraistnonj kaan̄jadeen ilawoila kuuyaa dondomon̄a mon̄ koloon̄ toroqero korebore anana mono Anutuwwa akadamunanawo asuginin̄ sokoma kemakeja. Kian̄.

Koomuyanongga gbilin̄ Kraistwo kotiin̄ laligojonj.

2 ¹Waladeen̄ kana uugun̄ sin̄gison̄goya sin̄gison̄goya an̄giti-waajonj laaligo koomuya laligonj kougi. ²On̄o kamban̄ iikanonj balombaa nanamemen̄ bologa otaagi. Omejiilan̄ yon̄oo Pon̄gianonj kamban̄ kokaamba Siwe namo batugaranonj laligonj qootogo ejemba uugia sololoon̄ galeņ koma on̄omakeji, mono iwaanonj qokotaan̄ teņ koma muņ laligogi.

³Anana kuuya kaan̄jadeen̄ wala yon̄oo batugianonj silemale ama lan̄ laligonin̄. Uu selewaa siin̄nana kombomban̄a bologa otaan̄ ananaa jaajaa laligonin̄. Kaen̄ lan̄ laligonin̄ Anutunonj niniiro mende sokono irin̄son̄soon̄a qanananonj ano laligonin̄. Qaa qootogo ejemba tosaan̄a yon̄oo so kaan̄a Anutuwwa irin̄son̄soon̄aa buņa koloon̄ laligonin̄.

⁴Kaan̄ laligoninto, kamban̄ kokaamba iikaan̄ qaago. Anutunonj kian̄komuya tetegoya qaa kanonj jopagonj nonono. ⁵Kana uugun̄ Anutu qetama muņ iikawaajonj koomuya koloon̄ laligoninto, Anutunonj Kraist meņ gbiliroti, anana mono kaan̄jadeen̄ meņ gbilin̄ nonono kotiin̄ laligojonj. Iwaa kaleņ morian̄anonj mono hamo qeņ on̄ono mombo leton̄gi.

⁶Kraistnonj waaroti, anana mono kaan̄jadeen̄ nonomindiiro koomuyanonja waanin̄. Anutunonj Kraist Jiisas wano Siwe gomanonj uroti,

^d 1.22 Ond 8.6 ^e 1.22-23 Kol 1.18 ^f 2.1-5 Kol 2.13

anana kaanjiadeen Siwe laaligowaa jake ejuti, mono iikanonj nonoono iwo tosaanja galenj koma onjoma laligojonj.

⁷Anutunonj kokaembaajonj kaenj nonoono: Anutuwaawaa kalenj-morianjaa kowia tetegoya qaa iikanonj asuganonj asugiro moma asariwombaaajonj moro. Moma asarij kanagenj kambaŋa kambaŋa qaita monj asugiro tetegoya qaa laligonj ubonjati, kambaŋ iikanonj ii menj somariinj nonomambaaajonj moro. Anutunonj Kraist Jiisas wasiro kanj uujopaya kaenj qendeema nonono. ⁸Anutu moma laarij mugi kalenjmorianjanonj mono hamo qenj onono mombo letonjgi. Onjoanjo nemuŋ koma aonj iikaanja kanonj mende letonjgito, Anutunonj kalenjaajonj ama menj letoma onono. ⁹Anjo iwoi monj ama menj sororogogitiwaaajonj mende letonjgi. Monjonj monj anjaa selia menj ubabotiwaaajonj mono kalenjmorianjaajonjadeen kaenj ama onono.

¹⁰Anana Anutuwaawaa borosowoga laligojonj. Kraist Jiisaswo qokotaaninj Anutunonj uu dologa mokolonj nonono. Anutunonj walawala gawonj awaa awaa meweŋgonj mozozonjgoroti, anana ii menj laligowombaaajonj kaenj mokolonj nononota laligojonj. Kiaŋ.

Kraistwo qokotaan sele busu motoonjo koloojonj.

¹¹Kawaajonj Efesus onjo wala Juuda ejemba mende koloonj Anutuwaanonj kanageso mende laligogiti, mono ii romonjonj laligowu. Tosianonj onjoonj kokaenj jenj jenj onjoma laligogi, “Nono Anutuwaawaa aiweseenanawo laligojonto, kantri tosaanja onjo ejemba omaya aiwesehia qaa!” Qa ii eja borononj aiwese selenananonj kotonjkejuti, mono ii romonjonj jenj laligogi. ¹²Onjo kambaŋ iikanonj uugia Kraistwo mende jopagonj aonj eenj yamagenj laligogi. Waba kantri onjo Juuda kanageso nonoo too leeurunanaga laligogi. Anutunonj ejemba iyanjaajonj meweŋgonj nonono laligojonj, onjo nonoo batunananonj qagia qaa laligogi. Anutunonj Buŋaya alauruta onjomambaaajonj jenj qaa somonjgoroti, onjo ii mende totoonj moma kotonj tompinj laligogi. Oyanboyanj koloowombaa jejeromonjromonjgia qaa. Anutugia qaa kaanja namononj eenj lanj laligogi. Mono ii romonjonj laligowu.

¹³Onjo wala sigenjsigenj laligogito, Kraist Jiisaswo qokotaagi sayanonj songbama onono kambaŋ kokaamba afaanjonj Anutuwaawaa kosianonj kanj laligoju. ¹⁴Kraist anjo luae Tonana kolooja. Iinonj Juuda kanageso ano waba kantri ejemba tuuŋ woi anana mindirinj nonono mutulanjonjkejonj. Batunananonj kere enj sopa renjenj kotiga kuuŋ mendeema nononoti, iinonj mono songo ii riwagoro uumeleenj kanageso motoonjo koloojonj. ¹⁵Jiisasnonj iyanjaa balonj selianonj komuro iikaanja kanonj Juuda nonoononj Kana qaa ano iikawaa jojopanj qaaya ano jenjkooto tosia

ii kondeeno. Tuuj woi mindirin nonoma kanageso gbilia motoongo koloowombaaajon ii kondeeno. Kawaajon uu gbilia mokoloon nonono Kraistwo qokotaanij batunananon luaeya kolooro.

¹⁶^hKraistnoj komuj kere nanamemenana maripoonon qero komuj kamaaro. Sele busunonj motoongo komurotiwaa sayanonj mono ejemba tuuj woi nunuano saanonj eleema Anutuwaa kosianonj kawonja. Kaen mindirin nonono saanonj boroqeqe ambonja. Ii andaboronj Kraistwo sele busu motoongo koloonj laligojon. ¹⁷ⁱKraistnoj kanj luae koloowaatiwaa Buñaya ii waba kantri ejemba Anutu gema qerj sigesigenj laligogiti, onjoonj jerj asarin onono ano Juuda ejemba Anutuwaa kosianonj laligoniji, mono nonoojonj motoongadeen jerj asarin nonoma laligoro. ¹⁸Kraistnoj Juuda ano waba kantri ejemba anana kuuya nemuj koma nonono Uña Toroya motoongononj kana qendeema nonono saanonj afaangonj Mañnanaa jaasewananonj keubonja.

¹⁹Kawaajon onjo Juuda ejemba qaagoto, kilerj waba ejemba tawatawaya ii mende toroqerj laligoju. Anutuwaa gomanj balonj toya soraaya koloogi nonowo motoonj Anutuwaa uumeleenj kanageso koloojonj.

²⁰Gejatootoo ejemba yonononj waladeenj Anutuwaa qaanonj tando osonj kuugi Kraist Jiisas anjo kanj tandonana kombombanja koloonj aposol wasinj nonoma wanñana nano Anutuwaa uumeleenj jigo koloojonj. Onjo kaanagadeenj tando iikanonj keuma nanñonango ama aonj kotikotii mokoloonkeju. ²¹Iinonj miri ii muzugonj mindirinj somonjgoro namakeja. Anana Pombo qokotaan nama mutulanjoninj momalaarinananonj kotiin somariiro Anutuwaa uumeleenj jigo kowoga koloojonj. ²²Onjo kaanagadeenj Pombaanonj qokotaan uumeleenj alaurunana tosaanja yonowow mutulanjonj motoonj nama uugia nanñonj aonj kotikotii mokoloonkeju. Kaen nama Anutuwaa uumeleenj jigo koloogi Uña Toroya uugianonj anota anjo jigoya iikawaa uutanonj laligoja. Kiañ.

Poolnonj waba kantri yonoononj kema Buñ gawonj mero.

3 ¹Kania iikawaajon ama Pool niinonj waba kantri ejemba onjo ilaan onomambaaajon gawonj menj laligojenj. Kaen laligowe Kraist Jiisaswaa gawonj mewetiwaajon kapuare mirinonj noonji rama siminj kuma qama koolinjejenj. ²Anutunonj kalenmorianja kantri tosaanja onjoonj mendeema onono qeangowutiwaa gawonj nonoti, onjo ii onjanonj modaboroju.

³Anutunonj qaa areña aasangoya nisaama jero moma yagojeni, qaa iikawaa kania torodaamonda oonj onombe. ⁴^jOonj onombeti, onjo tere ii weenjonj saanonj noo kiania kokaenj moma asariwu: Niinonj Kraistwaa kania aasangoya ii awagadeenj moma kotojenj.

⁵Monowaa monoyanonga ejembanonj kanainj laligonj kouma laligogiti, iyonononj kamanj iikanonj Buñ aasangoya iikawaajonj tompinj laligogi.

^h 2.16 Kol 1.20 ⁱ 2.17 Ais 57.19 ^j 3.4-6 Kol 1.26-27

Kaana laligon kougito, kambaŋ kokaamba Uŋa Toroyanon ii Anutuwaa aposol ano gejatootoo ejemba tak-kootoya nonoojon jeŋ ninisaano mojon. ⁶Buŋa aasangoya ii kokaen: Kraist Jiisanon oyanboyan buŋa qeŋ nonombaatiwaajon jeŋ qaa somongoroti, oŋo ii Juuda nonowo ororon aŋgon koma meŋ laligoju. Oligaa Buŋanon iikawaa kania ii waba kantri ejemba oŋoojon kaanagadeen qendeema oŋomakeja. Oŋo uugia meleema saanon nonowo motoon kotumotueyaa Buŋaya so motoondeen buŋa qeŋ aon laligoju. Uugia Anutuwo somonjon motoon Kraistwaa sele busuya koloon nonowo tuuŋ motoonngo nanjon.

⁷Iwaa ku-usujanon mono noo uuna sololoooro uuna meleembe Anutunon kalenmoriaŋa sewana qaa nono. Ii nono kana koloooro Oligaa Buŋawaa gawon meme ejaga koloowe. ⁸Niinon Anutuwaanon kanageso soraaya kuuya oŋoo newo baagianon kamaanqegeta totoon laligojen. Kaen laligojento, Anutunon kileŋ kalena uuta koi kaana nono: Niinon Kraistwaa oyanboyanaa Buŋaya ii waba kantri ejemba oŋoojon jeŋ asarimambaajon simbawonawo mojen. Oyanboyan iikawaa kania ii kuuya oson moma kotodaborowonatiwaa so qaago.

⁹Anutunon monowaa monoyanon iwoi kuuya mokoloon Buŋaya aasangoya kojanjiro ejembanon laligon kouma laligogiti, kambaŋ iikanon tompin laligogi. Kawaajon niinon Anutuwaa Buŋa areŋ aasangoya ii galeŋ koma laligowe hoŋawo koloonkeja. Niinon iikawaa kania asuganon jewe ejemba kuuyanon moma sorogowutiwaajon simbawonawo mojen.

¹⁰Anutunon momakootoya kania kania qaita moŋ ninisaano kambaŋ kokaamba uumeleen zioz tuuŋ batunananon amin moniŋ asuganon koloon seiŋkeja. Anutunon uusiŋa kokaen momakeja: Beŋ kawali galeŋ ano poŋ qerewena gajoba uuta ano kamaanqegeta Siwe namo batugaranon ilawoila kuuya galeŋ komakejuti, iyononon kaanagadeen Anutuwaa momakootoya ii geja ama mobutiwaajon momakeja. ¹¹Yononon ii mobutiwaajon Anutunon Buŋa areŋa ii monowaa monoyanonga kambaŋa qaanon uutanon jeŋ kotiiŋ ano ero. Iikawaa so Poŋnana Kraist Jiisas wasiro hoŋa mokoloooro kanagesouruta koloon mindiriŋ nanjon.

¹²Kraistwo qokotaan nama moma laariŋ muniŋ Anutuwaa nagu-non kaen tano saanon iwaa jaasewanonon keubombaajon awasankaka nanjon. ¹³Kawaajon kokaen welema oŋonjen: “Niinon kapuare mirinon rama oŋo qeangowutiwaajon ama konjiliŋ moma laligonkejen, iikawaajon uugia mono mende kamaawa. Oŋo noo siimbobolona iikawaajon ama saanon akadamugiawo koloowuya.” Kiaŋ.

Poolnon Efesus yonoojon kokaen qama kooliro:

¹⁴Kania iikawaajon niinon Maŋnana simiŋ kuma muŋ qama kooliŋkejen. ¹⁵Iinondeen mono maŋnana mutuya kolooja. Iwaa so

Siwe ano namowaa kanageso kuuya anana ama qa ii meŋ qamakejoŋ.
¹⁶Kokaen qama kooliŋkejen, “Anutu, gii mono Uŋaga Toroya ama oŋona uugianon kotiiŋkebaa. Goo Buŋaga ku-usuŋa buŋabuŋayawo ii tetegoya qaa kowiganon eji, gii mono ku-usuŋa iikawaa so meŋ kotiiŋ oŋomakeba. ¹⁷Meŋ kotiiŋ oŋona saanon Kraist moma laariŋ mugi uugianon duŋ meŋ laligowaa. Kaen laligoro kosogia Kraistwaa uujopanon mondonŋon menduŋgogi kemero rindaŋŋon nambu.

¹⁸Uujopayanon nemuŋ koma oŋono kanageso soraaya kuuya yoŋowo saanon Kraistwaa uujopayaa kania moma kotowu. Jopagon nonomakeji, uujopa iikawaa soya ii kokaen: Goraaya leelee tetegoya qaa kema bimbimgoja. Koriga enduwaa enduyanon kemalija. Koriga euwaa euyanon uja. Kaanagadeen dutanon emuwaa emuyanon kemen eja.

¹⁹Kraistwaa uujopayanon mono balombaa momonanaa soya uuguja. Ii moma komuwutiwaajon kokaen qama kooliŋkejen: “Anutu, gii mono akadamura kuuya kanon uumomogia saa qen musuluŋon oŋomba.”

²⁰Anutu kaen qama kooliŋ muŋ kokaembaajon mepeseenkejen: Anana momonana uuguŋ iwoiwaajon qama kooliŋ qisiwonaga me jaameleen uŋa iima romonŋowonagati een, iinon mono iwoi ii saanon meŋ kotiiŋ nonombaa. Anutu ku-usuŋanon uunananon gawon meŋkeji, iinon mono iikawaa so qamakooli ano momonanaa soya ii uugudaboron afaŋŋon iwoi kuuya saanon nonomakebaa. Kawaajon mepeseen muŋkebona.

²¹Uumeleen kanageso anana ajoroon Kraist Jiisaswaajon ama Anutuwaa qabuŋaya mepeseeniŋ akadamyawo koloon ewaa. Ii beŋ isiurunana yoŋonon meŋ kotiiŋ tetegoya qaa en ubuti, kambaŋ iikanon mono kaanjadeen akadamyawo koloon ewaa. Qaa ii oŋanon.

Kraistnon mindiriŋ nonono sele busu motoonŋo koloojon.

4 ¹Niinon Pombo qokotaen nama gawonja mewetiwaajon kapuare ejaga koloojen. Qaa ii jedaboron uugia qaa kokanon jeŋ kuujen: Anutunon nanamemen akadamyawo ama meŋ laligowutiwaajon oŋoonoti, iikawaa so oŋo mono laaligo qaita moŋ laligowu. ²^kMono uugia meŋ kamaen ama qaa baatanon kema ejemba gumbonjonon qaganon ama oŋoma laligowu. Lombo mokosiŋon laligowu. Mono lolonŋon bologaa kitia mende meleembuto, qaqaanŋon jopagon aon laligowu. ³Uŋa Toroyanon uugia meŋ kululuuŋ luaewaa kasanon somonŋon mindiriŋ oŋomakeji, oŋo mono uusoomonŋo ii batugianon ewaatiwaajon kaparan koma nambu.

⁴Anutunon oŋoonoti, iikanon mono ororon oyanboyan koloowombaajon jejeromonromonŋia motoonŋo iikayadeen ama oŋono mamboma laligoju. Iikawaa so oŋo kaanjadeen Kraistwaa honja sele

^k 4.2 Kol 3.12-13

busuya motoonggo koloogi mono Uja Toroya motoonggonon inaan onono laligowu. ⁵Ponjana motoonggonon galen koma onono ororon moma laarin mug i oomulu motoonggo iikayadeen men onongi motoonj koloonj laligoju. ⁶Anutunana motoonggonon kuuya man koma nonomakeja. Iinonj iwoi kuuya kore nunuugun Ponjana uuta koloonjkeja. Kaen koloonj jeta ten kombombaaonj kuuya kuun inaan nonoma uunana so laaligo ano rama momo nonomakeja.

⁷Iikawaa so ororonj Kraistwaa sele busu motoonggo laligojonto, Kraistnonj kalenmoriaja uusiinaa so maama nonono. Gawonj memewaa momo kalenja kania kania ii motomotoonj sonananonj mendeema nonono laligojonj. ⁸!Kawaa qaaya ii kokaenj jegita Buja Terenonj eja,
 “Inonj eukanonj uma nama kapuare ejemba mamaga onono
 bujauruta koloogi kalenja kalenja ii ejemba ananaajonj
 nonono.”

⁹“Eukanonj uro,” Anutunonj qaa ii mono nomaembaajonj jero? Iikawaa kania ii kokaenj; Kraistnonj wala Siwenonga kamaaro. Mono namo dutanonj emukanonj kemero. ¹⁰Kamaaroti, iinonj mono kaanagadeen eleema eu uro. Uma Siwe gomambaa jakeya kuuya unuugun qaganonj eukanonj uma laligoja. Iikanonj laligonj Siwe ano namowaa ilawoilaya kuuya ii esunanonj men saa qen kuuya sokondaboronj laligoja. ¹¹Kraistnonj ejemba ananaajonj momo kalenja kania kania kokaenj mendeema nonono: Gawonja mendeema nonono tosanonj wasiwasi ejemba waja (apostol) koloogi. Tosianonj gejatootoo ejemba (profet) koloogi. Tosianonj uukuukuu ejemba (ewanjelis) koloogi. Tosianonj eja to pasto ano boi qaqazu koloogi.

¹²Kraistwaa sele busuya ii uumeleen kanagesouruta. Nonononj yonoo uugia nanjoninj kotikotii mokoloowutiwaajonj gawonja kaen mendeema kuun nonono. Kanageso soraaya anana kuuyanonj uuwaa gawonj mewombaaonj jojoridaboronj laligowombaaonj ama kaen inaan nonono. ¹³Kaanonj kaen gawonj morota morota men laligonj Anutu moma laarin kanagenj Meria moma yagonj iikanonj men kululuun aonj motoonggo koloonj nambonja. Anutu waa momoya ano akadamu iwoiya kuuya ii koreyanonj Kraistwaanonj eja. Nonononj Kraistwaa kowinonja momoya ano esunja horoninj musulungonj nonono somariinj seinj kotiinj laligoninj akadamyua maama nonono kuuya asugiro laligowonja.

¹⁴Toroqen naamade kaanja laligowombotiwaajonj Kraistnonj uunana kuun iyaja kaanja akadamananawo koloowonjatiwaajonj inaan nonomakeja. Naambora kaanja laligoninj qewolonj ejembanonj arenj ii me ii ama mondonj tutugonj nononjgi tama kamaanj nunuroti, onj mono iikawaa so koloonj lanj laligowubo. Haamononj momosinj ewaewanj kono kowenonj qindiiro sirinonj godomaruru lanj wama kemaqen-kanqen ama

¹ 4.8 Ond 68.18

simbirin̄sambaran̄ amakeja. Kawaa so balon̄ ejembanon̄ selenon̄ kuukuu ama unju meŋ momo tiliqiliawo mokolon̄ ejemba lan̄ kuma on̄on̄gi jinjan̄ amakeju.

¹⁵Iikawaa so lan̄ mende laligowuto, qaa hon̄agadeen̄ pondan̄ jen̄ jopagon̄ aon̄ laligowu. Kaan̄a laligon̄ Kraistnon̄ wan̄nana kolooji, kosogia mono iwaanon̄ mondongogi kemero rindan̄gon̄ iwoi kuuya kanon̄ somariin̄ kotiin̄ akadamiawo koloon̄ laligowu. ¹⁶^mKraistnon̄ wan̄nana koloon̄ an̄aa sele busuya anana kuuya galeŋ koma nonono tokotokoya kuuyan̄ sele busuya ano kana boria toroqen̄ somon̄gon̄ metulan̄gon̄ nonon̄gi motoon̄ koloojon̄. Esun̄ motomotoon̄ eŋ nonon̄jiwaa so mono gawonana meŋ kotin̄gon̄ jopagon̄ aon̄in̄ hon̄a sele busuya iikanon̄ kotiin̄ somariin̄keja. Kian̄.

Asasagaa nanamemeŋ gbilia ama meŋ laligowu.

¹⁷Kaan̄a koloojon̄iwaajon̄ niinon̄ Pombaa jeta meŋ galeŋ meme qaa kokaen̄ jewe moma yagowu: Uumeleembaa gadokopa ejemba uumomia sooro kikisi kaan̄a koloon̄ eŋ omaya lan̄ laligon̄kejuti, on̄o mono iyon̄oonon̄ tani bologa ii mende toroqen̄ ama meŋ laligowu.

¹⁸Uumeleembaa gadokopa ejemba yon̄oo uumomia-non̄ tiiro Anutuwo laaligowaajon̄ sisau ama soju. Momo bologanon̄ uugia gojoma duurotiwaajon̄ ama poumapou ama tompin̄ laligoju. Kawaajon̄ Anutuwaan̄on̄ laaligo kotiganon̄ mende qokotaan̄kejuto, iyan̄giodeen̄ lan̄ toontoon̄ laligoju. ¹⁹Galengia mende meŋ aogi uugia gojondabororo gamu sayawo un̄uro laligoju. Uugia kaiseronon̄ somon̄gon̄ meŋ tiloon̄ on̄ono iwoi kaan̄aajon̄ lan̄ aisoon̄keju. Iwoi meŋgo mewombaajon̄ otoko ama kopolon̄gon̄keju.

²⁰Yon̄onon̄ kaen̄ amakejuto, on̄o Kraistwo laaligowaa kania ii kaan̄a mende kuma on̄on̄gi mogi. ²¹On̄o qaa hon̄aa Toya Jiisaswo qokotaagi iikawaa so kania kuma on̄on̄gi hon̄a kokaen̄ moma yagogi: ²²ⁿWala nanamemeŋgia walaga otaagi siin̄gia kombomban̄a bologanon̄ an̄gomokolon̄ ama on̄ono tiwilaan̄ aowombaajon̄ an̄gi. Kana kuma on̄on̄gi mogiti, iikawaa so mono uugia walaga motogon̄ gilin̄ gema qewu.

²³Uumomia meŋ gbiligi kolon̄an̄in̄ laligowutiwaajon̄ kana kuma on̄on̄gi. ²⁴^oAnutunon̄ anana an̄aa kaitaniaa so soraaya koloon̄ kotiin̄ laligowombaajon̄ mokolon̄ nonono. Uu gbiliaa laaligo solan̄a otaawombaajon̄ mono nonono. Kawaajon̄ uu gbilia iikayadeen̄ mono bo kon̄gi kemero laligowu. Kana ii kaen̄ kuma on̄on̄gi moma yagogi.

²⁵^pKana kaen̄ ero anana Kraistwaa sele busuya motoon̄go iikawaa uutanon̄ daremun̄ kaan̄a toroqen̄ ala-ala koloon̄ laligojon̄. Kawaajon̄ qaa qolon̄molon̄goya ii mono motogon̄ giligi kemero batugianon̄ qaa

^m 4.16 Kol 2.19 ⁿ 4.22 Kol 3.9 ^o 4.24 Jen 1.26; Kol 3.10 ^p 4.25 Zek 8.16

hoŋagadeeŋ kuuya aminj moma laligowu. ²⁶ ^aTemboma kukupirinonj ambuti een, mono kilej singisonjo mende ambu. Iriŋgia soombaati, qaagia ii mono uulaŋawo weeŋ jaayanonj mende tegonj kemero jeŋ tegogi solananiwa. ²⁷ Kaenj Kileŋaa Toyanonj batugianonj koubabotiwaajonj qewagonj kambanj monj mende muŋ uulaŋawo yakariwu.

²⁸ Monjonj yonjoro meme laligoroti, iinonj kaanja mombo mende amba. Kaenj qaagoto, mono iyaŋaa borianonj gawonj kaparaŋ koma meŋ laligowa. Gawonj meŋ aŋaa nene hinaya mokolonj saanonj afaanjonj ejemba wanaya nanjonj onjmakeba.

²⁹ Qaa saga monj jegianonja mende kamaawato, qaa ejemba uugia nanjonj meŋ kotiiwaati, mono iikayadeeŋ jeŋ laligowu. Ejemba qaagia moma uugia ejiwaa so qambanmambambaajonj amamaajuti, mono iikawaa so gejanono qaagia onjonji naanja moma qeaŋgowuyaga.

³⁰ Anutunonj buŋauruta dowaŋana mero Siwenonj ubonjati, kambanj iikawaajonj aiweseya kombombaŋa mokotaŋ onono uugianonj kemeŋ Anutuwaawo munjeŋa kolooja. Kawaajonj Anutuwaawo munjeŋa Uŋa Toroya ii mono wosobiri mende qeŋ mubu.

³¹ Onjo mono uukaambo ano uuduudu kuuya ii qetegonj giligi koriganonj raba. Ugerenonj mende juma onjoro uugianonj aonj yonj qama jeŋ aowubo. Kaanagadeeŋ gemaqeqe qaa tokoronkota ii mende jewu. Anjonjora kania kanianonj uugia meŋ tilowabotiwaajonj ii mono kuuya gema qegi korikori ewa. ³² Korikori ewato, ala-ala meŋ migigiin aonj gumbonjonjonj qaganonj ama aonj laligowu. Kraistwo qokotaagi Anutunonj singisonjogia mesaonj songbama onjonoti, onjo mono iikawaa so toroqenj koposogia mesaonj aonj laligowu. Kiaŋ.

Anutuwaawo asasaganonj laaligo ii kokaenj:

5 ¹ Anutuwaawo wombo meraboraanja koloojutiwaajonj siligia mono kaparaŋ koma Anutunonj amakejiwaa so ama otaan laligowu. ² ^s Kraistnonj jopagonj nonoma laaligoya nonoonjonj ama qeleema mesaoro. Siimolonj oogi kaasoyanonj umakeroti, Anutunonj iikawaa so Kraist laaligoyaa kalaŋa ii moma anjonj kono moronja unkoowayawo kaanja koloonj iwaa jaanonj pumpunjoro aisooro. Onjo mono kaanagadeeŋ uujopanonj nama Kraistwaa so jopagonj aonj ama meŋ laligowu.

³ Serowilij ano anjonjora kania kania me otokowaa (greedy) silia ii Anutuwaawo jaanonj mende sokonja. Kawaajonj Anutuwaawo ejemba soraaya koloojutiwaa so iwoi kaanjaa qaaya monj ii batugianonj mende oosirinj jegi mobu. Awawi!

⁴ Gonj koma jononjsisi ama qaa saga arokuukuuyawo ano qaa seŋa seŋa ii mende jewu. Iikanonj uugia meŋ tilooro mende sokonja. Kawaajonj ii mono mesaodaboronj mepemepesee qaa jeŋ seiŋ laligowu.

^a 4.26 Ond 4.4 ^r 4.32 Kol 3.13 ^s 5.2 Eks 29.18; Ond 40.6

⁵Qaa kota koi mono moma komuwu: Moŋnoŋ serowiliŋ me aŋŋonjora me otoko kolooŋ iwoiwaajon koposonŋonkeji, iinon mono Anutuwaa bentotonja buŋa qeŋ aomambaajon amamaawaa. Nanamemeŋ iikanon beŋ qolonmolonŋoya me tando lopion mepeseen oŋomakejutiwaa tania kolooja. Kaen anji, iinon mono Kraist ano Anutu yoroo bentoton utanon keumambaajon amamaawaa.

⁶Anutunon siŋgisonŋo iikaanajon ama temboma irinŋonŋoonja qaa qootogo ejemba yonoo qagianon ano umakeja. Kawaajon moŋnoŋ qaa omaya kaanja jeŋ kele ama tutugon tiligon oŋombabo. ⁷Kawaajon ejemba kaanja mono gema unuŋ yonowo ainjolon mende laligowu. ⁸Wala paŋgamanon laligogito, kambaŋ kokaamba Pombo qokotaan nama iwaa asasagawo laligoju. Nanamemeŋgia mono asasagaa buŋaya koloojutiwaa so ama meŋ laligowu. ⁹Asasagaa buŋa koloojutiwaa toomorianja hoŋa ii kokaen: Oŋo nanamemeŋ awaa otaagi Anutunon qaagia jeŋ tegoro solananiwu ano qaa hoŋa toonŋadeen jeŋ laligowu. ¹⁰Naa iwoi Pombaa jaanon sokombaati, iikawaa kania mono moŋŋama gosin moma asariwu.

¹¹Paŋgamambaa nanamemeŋ gorosonja ama meŋkejuti, iyonowo mono ainjolon mende toroqen laligowu. Yonoo kilenagia ii mono injaama asasaganon ama jeŋ oŋombu. ¹²Tosianon siŋgisonŋo aasanŋoyanon amakejuti, ii asuganon jenin gamuyawo koloowabo. ¹³Anutuwaa asasaganon siŋgisonŋogia kuuya meŋ asariro kaniagia hoŋanon mono asuganon asugiwaa. ¹⁴Asasagaa Toyanon mono aasanŋoyaa iwoiya kuuya injaano asasaganon asugin ewaa. Kawaajon qaa moŋ kokaen jegita eja, “Gaon ejani, gii mono uuga tooro moba.

Mono koomuyanonŋa gbilin waana Kraistnon meŋ asarin gombaa.”

¹⁵Qaa iikawaa so nanamemeŋgia mono momakooto qaganon ama meŋ laligowu. Moto kolooŋ tompin laligowubotiwaajon mono awaagadeen galeŋ meŋ aon laligowu. ¹⁶“Kambaŋ kokaamba bobooli kambaŋ koloojiwaajon ama uuwaa gawon mewombaa kana moŋ koloowaati, kambaŋ ii mono mende mesoqesoon tiwilaawuto, ejemba kooronŋianon kema oson qambaŋmambaŋ koma oŋombu. ¹⁷Kawaajon eja uugia qaa kaanja laŋ mende laligowuto, Pombaa uusiŋa ii awaagadeen moma asarin nambu.

¹⁸Wain apu kotiga neŋ enkalolon ambubo. Anŋiaa jaajaa laligogi momogia bologanon asugiro paŋgaman laaligonon ritegon kemeŋ tiwilaawubo. Kawaajon enkalolon ambuboto, Unja Toroyanon uugia saa gewaatiwaajon mono kaparaŋ koma nambu. ¹⁹“Mono Buŋa qaa amin moma ondino (Buk son), mepemepesee rii (oonŋaa) ano uuwaa rii tosia ii uu wombogianon qama Pon meŋ mepeseenkebu. ²⁰Kaen me kaen kolooro

¹ 5.16 Kol 4.5 ^u 5.19-20 Kol 3.16-17

iikawaajonj mono Ponjana Jiisas Kraistwaa qata qama Manjana Anutu suulanj dangisenj jej muj laligowu. Kianj.

Loemba onjo qambanmamban qaa

²¹ Kraistwaa jeta uuguwubotiwaajonj mono keegia moma batugianonj qaa baatanonj kemenj aonj laligowu.

²²⁻²³ ^v Kraistwaa sele busuya ii uumeleenj kanageso. Iinonj iikawaa wana ano Hamoqeqe Toya koloaja. Iikawaa so ejanonj kaanagadeenj embiaa wana koloaja. Kawaajonj emba onjo mono Pombaa qaa baatanonj kekembaa so onjoangiaa lourugia goda qej onjoma qaagia baatanonj kema laligowu. ²⁴ Uumeleenj kanageso anana Kraistwaa qaa baatanonj nanjonj, iikawaa so emba onjononj kaanagadeenj mono lourugia yonjoo qaa kuuya otaanj laligowu.

²⁵ ^w Kraistnonj iyanjaa uumeleenj kanagesoya jopagonj nonoma ananaajonj ama laaligoya togonj qeleenoti, iikaanja eja onjononj mono kaanagadeenj embaurugia jopagonj uukalej ama onjoma laligowu. ²⁶ Kraistnonj uumeleenj kanagesoya Buja qaayanonj tak kotonj emba bujaya soraaya koloowombaajonj apu kaanja kanonj songbama menj solanjaninj nonono. ²⁷ Iinonj anana bumbuja awaa soro koloowombaajonj moma uunanaa sunuya menj solanjaninj jewonj gojejeraya qaa koloowombaajonj kaparanj komakeja. Kanageso soraaya koposowaa qaanana qaa koloowombaajonj momakeja. Kraistnonj kanj nunuano asamararanjanonj eu keuninj jiilananonj kuuro asarinj emba bujaya kaanja iyanjaa jaasewananonj nonoma nonoono akadamananawo ano iimasiinsiinanawo nambonja.

²⁸ Eja onjo kaanagadeenj mono Kraistwaanonj tani ii otaanj embaurugia jopagonj onjoma laligowu. Embia jopagonjkeji, iinonj mono iyanja kalanj koma aonjkeja. Kawaajonj onjoangiaa sele busugia kalanj koma aonjkejuti, iikaanja mono embaurugia kalanj koma onjongi sokombaa. ²⁹ Monjononj monj anjaa sele busuya kambanj monjononj kazi mende ama muroto, kuuya anana sele busunana waginj kalanj komakejonj. Kraistnonj kaanagadeenj uumeleenj kanagesouruta anana sele busuya kaanja qaayanonj nunuaginj kalanj koma nonomakeja.

³⁰ Uumeleenj kanageso anana Kraistwaa sele busuya koloojonj. Anana Kraist sele busuyaa dondomonjuruta koloonj laligojonj. Kawaajonj nunuaginjkeja. ³¹ ^x Buja qaa monj kokaenj eja, “Kawaajonj ejanonj mono nemunmanja oromesaonj embiawo qokotaanj woi yorononj selemotoonjgo koloonj laligowao.” ³² Qaa ii sareqaa aasangoya. Ii Kraist ano uumeleenj kanageso ananaa uu soomonjonanaajonj jej oojenj. Qaa arenj iikawaa kania ii aasangoya ano dusiita keemeya. ³³ Kaenj koloojato, onjoojonj qaa ii kokaenj jejenj: Onjo motomotoonj mono kaanagadeenj embaurugia onjoangia

^v 5.22 Kol 3.18; 1 Piito 3.1 ^w 5.25 Kol 3.19; 1 Piito 3.7 ^x 5.31 Jen 2.24

kalanj koma aonkejutiwaa so jopagonj onjoma laligowu. Emba onjononj mono kaanagadeenj lourugia goda qenj onjoma laligowu. Kianj.

Merabora ano nemunmanj onjoo uusoomonjgo

6¹Merabora onjooonj nanamemenj dindiņa ii kokaenj: Onj mono Pombo qokotaanj nemunmanjwoigia yoroo jegara tej koma otaanj laligowu. ²Anutunonj jojopanj qaa 1-2-3 kawaa tetegoyanonj tawaya nonomambaaonj mende jero ejato, jojopanj qaa jangjo 4 ii dondomonjowo. Wala kokaenj jeja, “Nemunmanjwoiga mono goda qenj oroma laligowa.” Qaa ii tej koninj Anutunonj iwaa tawaya nonomambaa qaaya kokaenj somonjgoro oogita eja, ³“Goda qenj orona Anutunonj toomorianj gono toroqenj namononj kambanj koriga laligowaa.”

⁴Meraboraurugianonj uukanjanganjowo koloowubotiwaajonj manj onjononj mono qaanonj soya uugunj mende horonj kitonj onjoma laligowu. Kaenj qaagoto, Pombaa Kana qaa tej kombutiwaajonj kuma onjoma iikawaa so mindinjonj onjonjgi somariiwu. Kianj.

Welenjqqe ano galej onjoo qambanmambanj qaa

⁵^bWelenjqqe onjoo namononj galejurugia yonjoo qaagia Kraistwaa qaa kaanja tej koma siijaago siimeme mende amakebu. Qaagia uuguwubotiwaajonj sombugia moma jenengiawo ororo laligowu. Uugianonj gbingbaonj mende ambuto, mono bonj qenj nama ama menj laligowu. ⁶Tourugianonj kondokondoowaa wanj anjgi ejembanonj injisoroowutiwaajonj qaagoto, jaaqasue mesaonj uugia gawononj ama menjkebu. Kaenj ama Anutuwwaa uusiņa otaanj Kraistwaa welenjqqe kaanja koloonjkebu. ⁷Balonj ejembaga welenj qenj onjonjonjrej Ponj anj welenj qenj munjkejonj. Kaenj moma gawonjgia mono Pombaa jaanonj sokombaatiwaa so uuqeeangowo menj laligowu.

⁸Qaa koi mobu: Onjoo batugianonj tosianonj gawonj toya laligoju ano tosianonj tourugia ii tawagia qaa eenj welenj qenj onjoma kamaanjqqeeta laligoju. Ii kilenj daenj yonjononj gawonj awaa ii me ii menjkejuti, Anutunonj mono iikawaa tawaya onjono buņa qenj aowuya. Qaa ii mono romonjonj laligowu.

⁹^cTo ano welenjqqe onjoo Ponjgia motoonjgo iionj Siwe gomanonj laligoja. Iionj ejemba tosaanj mende injisoroonj tosaanj mende sureenj onjmakejato, so motoonjononj gosinj qaanana jrej tegonj nonombaa. Galej onjoo ii moma kotojutiwaajonj mono welenjqqe alaurugia yonjowo wasombura maayanonj aonj so motoonjgo ama onjoma horonj ureenj memetorotoro mesaonj laligowu. Kianj.

^y 6.1 Kol 3.20 ^z 6.2-3 Eks 20.12; Dut 5.16 ^a 6.4 Kol 3.21 ^b 6.5-8 Kol 3.22-25

^c 6.9 Dut 10.17; Kol 3.25; 4.1

Anutuwaa jurujamban̄ kuuya meŋ laligowu.

¹⁰Terena oodaboromambaajon̄ ama qaa kokaen̄ oojen̄: On̄o Pombo qokotaan̄ nan̄gi ku-usun̄a somatanon̄ mono inaan̄ nan̄gon̄ on̄ono kotiin̄kebu.

¹¹Kilen̄aa Toyanon̄ selenon̄ kuukuuwaa momo aren̄ kania kania amakeji, on̄o ii jaasewan̄ qen̄ kotakota nambutiwaajon̄ mono Anutuwaa jurujamban̄ kuuya meŋ kon̄gi kemero laligowu.

¹²Nononon̄ balon̄ ejemba sa busugiawo yon̄owo manja mende aon̄kejonto, beŋ kawali galen̄ ano kon̄haamo bologa bologa tuaren̄jen̄ ama on̄ombombaajon̄ nan̄jon̄. Beŋ kawali galen̄ bologa namo sombin̄ batugaranon̄ jin̄karon̄ dun̄gianon̄ nama pon̄ kaan̄a galen̄ komakejuti, ii mono qotogon̄ qetama on̄omakejon̄. Kaan̄agadeen̄ pon̄ qerewen̄a boi uuta ano kamaan̄qeqeta batunananon̄ pangamambaa ometotombaa eja geria laligon̄ ilawoila kuuya galen̄ komakejuti, nononon̄ mono iyon̄owo manja qen̄kejon̄. ¹³Kawaajon̄ tuaren̄jen̄ ama on̄ombombaajon̄ mono Anutuwaanon̄ jurujamban̄ kuuya meŋ kon̄gi kemero nambu. Kaen̄ nan̄gi kereurugia kamban̄ bologanon̄ un̄uwombaajon̄ alanzan̄ koumakebuti, kamban̄ iikanon̄ mono saanon̄ afaan̄gon̄ manja qen̄ riitama on̄ombu ano manja qegi tegoro saanon̄ goman̄ balon̄gianon̄ wakasiin̄ nambu.

¹⁴^dJurujamban̄gia mono kokaan̄a kaya mouma aowu: Qaa hon̄agadeen̄ jejeta iikanon̄ mono irimungan̄ kaan̄a iinganon̄ somon̄gon̄ nambu. Nanamemen̄ solan̄a soro ii totogianon̄ reen̄ maleku kaan̄a koma sopa somon̄gon̄ aon̄ nambu. ¹⁵^eKana esu mouma saanon̄ rindan̄gon̄ riin̄ kemakejon̄. Kawaa so on̄o mono luaewaa Buŋa jen̄ seiwombaajon̄ jojorigi iikanon̄ nemun̄ koma on̄ombaa. ¹⁶Jurujamban̄ iikawo toroqen̄ suman̄ wan̄a qata momalaari ii mono buŋa qen̄ aon̄ suulan̄ besaan̄ namakebu. Kilen̄aa Toyanon̄ ninidon̄ siwisewe nonomambaajon̄ moma tiwo wasaya moton̄keji, iikawaa an̄gobato geria kuuya mono reen̄ iikanon̄ qewagon̄ an̄gon̄ koma aon̄kebu.

¹⁷^fAnutuwaa Hamoqeqe Toya ii mono buŋa qen̄ aowu. Buŋa qen̄ aon̄ mombo letombuti, don̄hamo ii mono wan̄gianon̄ aen̄ wan̄kou kaan̄a mougi turun̄ an̄gon̄ koma on̄omakebaa. Un̄a Toroyanon̄ manjawaa soo somata nonon̄ji, ii Anutuwaanon̄ Buŋa qaa. Ii kaan̄agadeen̄ mono buŋa qen̄ aon̄ uu wombogianon̄ ama manja iikanon̄ qen̄kebu. ¹⁸Jurujamban̄gia kuuya ii mouma aon̄ mono kamban̄ so Anutu qama koolin̄ qisin̄ laligowu. Un̄a Toroyanon̄ kondoon̄ inaan̄ on̄omakejiwaa so mono welema saama mun̄kebu. Mono pondan̄ uugbiligbili laligon̄ suulan̄ Anutuwaa ejemba soraaya kuuya yon̄oojon̄ ama kaparan̄ koma qama koolin̄kebu.

¹⁹Noojon̄ kaan̄agadeen̄ kokaen̄ qama koolin̄kebu, “Anutu, gii mono qaa kota dindin̄a Pool muna goo Oligaa Buŋaga aasangoya ii qaa

^d 6.14 Ais 11.5; 59.17 ^e 6.15 Ais 52.7 ^f 6.17 Ais 59.17

jetanon jewaatiwaa so jej asariŋ awasaŋkakagadeeŋ nama uukuukuu meŋ oŋmakeba.” ²⁰Niinonj Oligaa Buŋa iikawaajonj ama Anutuwaa jotamemeya eja waŋa koloojento, gawoŋa meŋkejeŋiwaajonj ama kambanj kokaamba kapuare mirinonj rajenj. Kawaajonj Buŋa qaa ii Anutuwaa jaanonj sokombaatiwaa so awasaŋkakagadeeŋ jej laligomambaajonj mono qama kooliŋ laligowu. Kiaŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

²¹Wombo alana Tikikus iinonj noo sunduna ano mobuya. Iinonj Pombo qokotaan gawoŋa membiri-qembiria qaa meŋkeja. Kokanonj nomaenj ama meŋ ramakejeŋi, ii kuuya inijoro oŋo kaŋagadeeŋ ii mobu. ²²Nononj nomaenj rama laligojoni, oŋo sundu ii mobutiwaajonj Tikikus wasiŋ mube Efesus oŋoononj kawaa. Iinonj kaŋ uluŋkoleŋ meŋ oŋono saanonj bonjonj laligowu.

²³Maŋnana Anutu ano Poŋ Jiisas Kraist yorononj mono uumeleenj alaurunana oŋo luae qeŋ suunonj jopagonj oŋoma momalaarigia meŋ kotiŋkeba. ²⁴Ejemba Poŋnana Jiisas Kraist kambanj tetegoya qaa jopagonj laligowuti, Anutuwaa kaleŋmoriaŋanonj mono kuuya oŋowo eŋ eŋ ubaa. Kiaŋ.

Filipai Tere

Poolnoŋ Filipai yoŋoo Tere ano.

Jeŋ-asa-asari

Poolnoŋ misin gawoŋ liligoŋ mero indiŋa woi kolooro Eisia Maino (Turkey) mesaŋoŋ Yurop balonoŋ keno. Kema Room prowins qata Masedonia kanoŋ uugia kuuro meleŋgi Kraistwaa kanageso mutuya ii Filipai sitinoŋ kolooro. Kanageŋ aposol Pool ii Room sitiwaa kasa mirinoŋ aŋgi siimbobolo qaganonŋ raro gawoŋ meme ejemba tosianoŋ tuarenjeŋ ama mugi. Ii ama mugi tosianoŋ Filipai uutanoŋ kaanjadeeŋ qaa doogoya kuma oŋoŋgitiwaaŋoŋ majakaka moro. Kambaŋ iikanoŋ Buŋa Tereya koi Filipai momalaari kanageso yoŋooŋoŋ ooro. Majakaka moroto, kilen uluŋkolen qaa ano uunaŋgonanŋo qaa koi korisoro qaganonŋ oonŋ ano.

Poolnoŋ kapuare mirinoŋ raro Filipai momalaari kanageso yoŋonoŋ ilaŋ mubombaajonŋ kaleŋ aŋgi karoti, iinoŋ iikawaa dangiseŋ jeŋ oŋomam-baajonŋ Tere koi ooro. Ii oonŋ toroqenŋ uunaŋgonanŋo qaaya mamaga motoonŋ ano. Aŋo koŋajilinŋ kania kania moro Filipai yoŋonoŋ Poolwaa qaaya ii mogi kilen kotiinŋ awasaŋkaka nambutiwaaŋonŋ uu nanŋonŋ oŋono. Gejanono qaa tosaŋa kokaenŋ: Oŋoanŋgiaa selegia meŋ uma awelegowubotiwaajonŋ mono galeŋ meŋ laligowu. Dogo mambaŋ koloŋoŋ toroqenŋ neweqewele ambuboto, Jiisas kaŋa uugia meŋ kamaŋ ama aonŋ laligowu. Qaa koi duduuwubo: Kraistwo qokotaŋ nanjuti, ii Anutuwaawaa kaleŋga. Juuda yoŋonoŋ Mooseswaanonŋ Kana qaa areŋa teŋ koma otaŋ Anutuwaawaaŋonŋ sili iwoi amakejuto, uumeleŋ alaurunana oŋonoŋ kaenŋ qaago. Oŋonoŋ mono Anutuwaaŋonŋ moma laarinŋ mugi kaleŋmoriaŋa sewaŋa qaa oŋono buŋa qeŋ aonŋ iikanoŋ laaligo donŋoga mokoloŋ laligoju. Daenŋ yoŋonoŋ Kraistwo qokotaŋ laligojuti, Anutunoŋ mono ii luae qeŋ oŋono aisoŋ laligowu.

Kraistwaa moma laarinŋ Anutunoŋ uukoisoro nonono saanoŋ awasaŋkaka qaganonŋ kotiinŋ laligowaŋa ano uumeleŋ alaurunana yoŋowo motoonŋ kaparaŋ koma kotiinŋ namboŋa. Poolnoŋ iikawaa qaaya ii mamaga ooro. Poolnoŋ Filipai kanageso yoŋoo waegia kotiga mewombaajonŋ moma laligoroti, iikawaa qaaya ii kaanjadeeŋ asuganoŋ ooro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 7 ii kokaenŋ:

Qaa mutuya 1.1-11

Poolnoŋ nomaenŋ ama laligoro 1.12-26

Kraistwo laaligowaa kania 1.27–2.18
 Timoti Epafroditus yoroonoŋ gawoŋ areŋa 2.19-30
 Tuarenjeŋ yoŋonoŋ tiligoŋ oŋoŋgi kamaawubo 3.1–4.9
 Poolwaa alauruta Filipai laligogiti, iyoŋoo qaagia 4.10-20
 Terewaa qaa kota waŋa 4.21-23

1 ¹Pool Timoti noronoŋ Kraist Jiisaswaa welen qeŋ laligojo. Uumeleŋ kanageso soraaya kuuya Kraist Jiisaswo qokotaan nama Filipai sitinoŋ laligojuti, noro oŋowo ano oŋoo waŋgia (bisop, pasto) ano Buŋa gawoŋ meme ejemba tosaara (diikon) oŋowo qaa amin mobombaajon moma tere koi oojeŋ.

²Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ kalenmorian oŋoni luaenoŋ laligowutiwaajon mojeŋ.

Poolnoŋ Anutu mepeseŋ qama koolija.

³Niinoŋ romoŋgoŋ oŋomakejeŋiwaa so Anutu mepeseŋkejeŋ. ⁴Kambaŋ so korebore oŋoojon Anutu qama kooliŋkejeŋ, ii mono korisoro qaganon qama kooliŋkejeŋ. ⁵Niinoŋ Anutu kokaembaajon mepeseŋkejeŋ: Oŋo Oligaa Buŋanoŋ qokotaagiti, kambaŋ mutuya iikanonadeŋ kanaiŋ niwo manja qeŋ kotingoŋ noma laligoŋ kouma laligoju. ⁶Anutunoŋ uugianoŋ gawoŋ awaa kanaiŋ meŋ laligoji, ii mono toroqeŋ mero Kraist Jiisasnoŋ mombo asugi-waatiwaa kambananon tegowaa. Kaŋeŋ moma laariŋ kotiŋ Anutu mepeseŋkejeŋ.

⁷Oo jogia newe, wombo alauruna koloojutiwaajon kuuya oŋo kaŋeŋ romoŋgoŋ oŋombe awaagadeŋ sokonja. Anutunoŋ gawoŋ nonota kapuare mirinoŋ ramakejeŋ me aworo niinoŋ Oligaa Buŋawaajon manja qeŋ eŋkalolon qaa qewagon qaa oŋanoŋ tiita iriga meŋ kotiiwaatiwaajon liligoŋkejeŋ. Kaŋeŋ me kaŋeŋ amakejeŋi, kuuya oŋonoŋ mono niwo nanŋi kalenmorian iikayadeenoŋ sokoma oŋono gawona nanŋogi motoon simbawoŋawo koloojon. ⁸Kraist Jiisasnoŋ oŋo jopagon inaan oŋomakeji, niinoŋ ii moma iikawaa qaganon nama kuuya oŋoojon siŋ moma iŋiimambaajon kaparaŋ koma laligojeŋ. Kaŋeŋ jeŋ qaa hoŋa jejeŋi, ii Anutu aŋo saanon nanŋon noma jewaa.

⁹Niinoŋ oŋoojon kokaŋeŋ qama kooliŋkejeŋ: Anutu, gii mono Filipai alauruna inaan oŋona toroqeŋ kotiŋ jopagon aogi uuŋopagianon somariŋ seiwaa. Kaŋeŋ kolooro saanon kana hoŋa iima koton eŋkalolon qaa mesaon laligowu. ¹⁰Kaŋeŋ laligoŋ saanon qaa gosiŋ kana awaa soro meweŋgoŋ soraaya koloon koposowaa qaagia qaa laligoŋ ubu. Kraistnoŋ eleema kawaati, kambaŋ iikanon lombananon tegowaa. ¹¹Jiisas Kraistnoŋ nanamemeŋ solana nemuŋ kono iikawaa hoŋa asugiŋkebaa.

^a 1.1 Apo 16.12

Hoŋa kanon uugia saa qero ejembanon kaen injiima Anutu mepeseegi qabuŋayanon seiwaati-waajon qama koolinŋejen. Qaa ii onjanon.

Pool kapuare mirinon aŋgi Buŋa qaanon kotiירו.

¹²Oo uumeleen alauruna, onjonon noo kanana moma kotowu-tiwaajon kokaen moma oojen: Iwoi bologa noonon kolooroti, iikawaa bujuyanon seiرو Oligaa Buŋanananon ejemba sokoma onono gawona-nanon toomorianawo koloonŋeja. ¹³^bNii Kraistwaajon ama kasanon gbadoon nonŋi Room kokanon rajeni, qaa ii manjaqeqe eja kuuya Siisa-kimbaa galenŋonŋon miri galeŋ menŋejuti, iyononon moju ano kaanagadeen ejemba tosaŋa mamaga yonoo gejagianon kemero modaboroju.

¹⁴Toroqen hoŋa kokaen kolooro: Uumeleen alaurunananon kapuare mirinon rabe Poŋnon ilaan nomakejiwaa qaaya mogi. Ii moma seiseiyanon Pombo kotiin qokotaan nama kaparan koma awasankaka koloogi. Kaen koloon Anutuwaanon qaa torokoya qaa jen seigi toroqen kemakeja.

¹⁵Tosianon noojon mogi uro uusiiŋ soraayanon nama Kraistwaa kania jen asarinŋejuto, tosiyanon noojon ama uugianon junjun moma gema nun aŋgowowo ambombaajon moju. ¹⁶Alauruna hoŋa yononon noo kanana kokaen moju: Anutunon kuun nonota aworo niinon Oligaa Buŋawaajon manja qen enkalolon qaa qewagonŋejen. Kaen moma jopagon noma nanŋon nomakeju. ¹⁷Gemaqeqe ejemba yononon iyanŋiaaajonadeen romonŋon tawawaajon monon uugianon menjerengoro Kraistwaa kania kaen jen asarinŋeju. Kaen ama kapuare mirinon rajeni, kamban kokaamba aŋgosisiri toroqen ama nombombaajon moju.

¹⁸Kaen mojuto, ii kileŋ. Kraistwaa kania ii iwoiwaajon monon silemale amakeju me Anutu tororo ten koma jen asarinŋejuti, ii niinon mobe sokonja. Kaen me kaen amakejuti, uunanon mono iikawaajon qeangoro onjanon aisoojen aisoonkemaŋa. ¹⁹Aisoowe noojon qama kooligi Jiisas Kraistwaa Uŋa Toroyanon nanŋon nono saanon isama nonŋi kamaamambaa tani mojen. Kaen koloowaati-waajon moma iikawaajon kaanagadeen aisoonŋejen. ²⁰Iwoi mon ama gamu mokoloomambotiwaajon mono jejeromonromon ama laligojen. Gamu qaagoto, kamban so Kraist mepeseen laligoweti, iikawaa so kamban kokaamba kaanagadeen koloowaatiwaajon mojen. Sele busunanon komuwaa me laligowaati, ii kileŋ mono awasankaka qaganon Kraist mepeseewe qabuŋayanon somariiwaa.

²¹Laligomaŋati een, laaligona mono Kraistwaa qabuŋayanon somariywaatiwaajon ama laligomaŋa. Nugi komuwenagati een, iikanon mono men qeangon nono oyanboyan koloomaŋa. ²²Kaen koloowenagato,

^b 1.13 Apo 28.30

balonon sele busuwo laligomanjati een, mono uuwaa gawon mewe toroqen honawo koloonkebaa. Ii romonjon neenaajon laaligo me koomuga meweengowenaga, ii saanon mende mojen. ²³Laaligo ano koomu batugaranon papanjon laligojen. Kraistwo eu laligowenaga, iikanon mono iwoi kuuya uugun morian somata mokolonononaga. Kawaajon balon mesaomambaa siija moma laligojen.

²⁴Kaana laligojento, sele busuwo qen korin laligomanjati een, iikanon mono onjo ilaaj onombe hona onjoonon koloowaa. Komu-wenaga, iikanon mono onjo mende ilaaj ononaga. ²⁵Iikaana moma laarin kotiin kawaajon niima koboogi toroqen laligon kuuya onjo ilaaj onoma laligomambaaajon mojen. Ilaaj onombe momalaarigaa onanon mono somariin kotiuro saanon hononja mende aisoon lali-gowu. ²⁶Kaanagadeen Kraistnon niima kobooro mombo onjoonon kawo onjo saanon noojon ama Kraist Jiisas hononja mende mepeseen muj laligowu. Kiaj.

Momalaariganon kotiiwaatiwaaajon manja qen laligowu.

²⁷Nanamemengia ii mono Kraistwaa Oligaa Bujayanon akadamuyawo koloowaatiwaa so ama menj laligowu. Kaen laligogi onjoonon kan injiimanjati me mende kan sigensigen laligon qaa bujugia mobe kanagianon kokaen ero sokombaa: Onjo kulukululuu arej motoongowaa qaa somonjon uumotoongon ama nambu. Kaen nama Oligaa Bujawaa qaa onanon sooliwabotiwaajon motoon somonjon manja qen laligowu. ²⁸Kaanagadeen tosonian tuarenjen ama onjomakebuti, onjonon mono qaa jegia kania kania kawaajon mende aarun lalanajigi uugia mende kamaawa. Kaniagia kaen mobe sokombaa. Anutunon ku-usun onjonon tuarenjen ejemba yononon kaniagia iima kokaen moma asariwu: Onjoangia kamaaj unjuro tiwilaagi Anutunon metogon nonono eu oyanboyan laligowonja.

²⁹Anutunon areja ama onjonoti, ii kokaen: Onjo Kraist moma laarin muj leegen aisoon leegen iwaajon ama siimbobolo moma laligowuya. ³⁰Niinon momalaariwaa manja wala onjowo laligon qeweti, niigi ano kamban kokaamba toroqen qenkejeniwaa buju qaa koi mojuti, onjo mono manja iikayadeen niwo nanjon qen laligoju, ii mojen. Kiaj.

Kraistwaa so onjoangia menj kamaaj ama aon laligowu.

2 ¹Onjo Kraistwo qokotaan nanjutiwaajon mono uugia nanjon aowombaajon qambanmamban mokoloowu. Uujopagia iikanon mono ulunjon ama aonkebu. Unja Toroyawo ususugon nama waegia menj kiankomun aonkebu. ²Kaen anjutiwaajon mono momo motoongon otaan ororon jopagon aon luaenon laligowu. Mono uusiingia ano momo

© 1.30 Apo 16.19-40

arengia motoonngo ambombaajon somonngowu. Qaa kaen somonngon uumotoonngo angi honja kolooro moma niinon onjoon hononja qaa aisoon laligomanja.

³ Ilawoila ononngiaajonadeen horowombaa siinanon mono mende nemun koma onomba. Ononngiaa qabunagianon somariwaatiwaajon mono selegia mende men ubuto, uugia men kamaan ama tosaaja yonoojon mogi umakeba. ⁴ Ono motomotoon mono ononngiaa uugiagadeen qeangowaatiwaajon mende romonngowuto, tosaaja yonoo uugianon qeangowaatiwaajon kaanagadeen kaparan koma romonngon yagowu. ⁵ Kraist Jiisanon balonon laligoro aro momo en muroti, iikayadeen mono onoonon ero ii otaan laligowu.

⁶ Anutuwaa kaitani kaaja en muro laligoroto, kilen Anutu kaaja laligorotiwaajon mende mondon awelegon laligoro.

⁷ Kaen qaagoto, an ononngon Anutuwaa asamararaja mesaon kamaan meleema eja tani koloon welejqeqewaa kaitania men laligoro.

Mono balon eja anana tani koloon laligoro.

⁸ Kaen laligon uuta men kamaan on Manja qaa jeta kamban so ten koma laligoro. Kaen laligoro gamu qen mun “Maripoonon qewonja,” jegito, kamban iikanon kaanagadeen ten kondabororo.

⁹ Kaen ten koma laligorotiwaajon ama Anutunon wano eukanon uma raro qabuja muroti, iikanon qa tosaaja kuuya unuugun akadamuyawo koloaja.

¹⁰ ^dAnutunon qabuja uuta ii kokaembaajon muro: Ejemba korebore anana mono qa iikawaajon ama kamban monon simin kuma mepeseen mubonja. Tosianon Siwe gomanon eukanon laligoju. Tosianon namonon koi laligojon. Tosianon komun koomu mirinon me senjon mirinon laligoju. Anana mono korebore kululuun usugon simin kuma mubonja.

¹¹ Kuuya anana simin kuma mun je buu susugia so Man Anutu asuganon goda qewombaajon qata jokolon kokaen jewonja, “Jiisas Kraistnon mono Ponjana koloaja.” Kian.

Jiisaswaa asasaga ii jemba batugianon gendeema laligowu.

¹² Kawaajon wombo alauruna, on mono Kraistwaa sareya otaan iikanon mende sologon kamaawu. Kamban so Anutuwaa qaa ten koma letoma laligogiti, iikawaa so siligianon uumeleen ejemba onoonon sokonji, ii mono kaparan koma otaan uuwaa gawon men laligowu. Niinon onowo laligoweti, kamban iikanon Buja qaa awaagadeen koma gbilin

^d 2.10-11 Ais 45.23

zeŋ nama laligogi. Oŋomesaon sigenŋsigen laligojeŋi, kambaŋ kokanon mono kaanjadeeŋ Anutuwaa jaanon sombugia moma jeneŋgia ororo pondan gawon ii meŋ sororogon laligowu.

¹³Anutu aŋo mono oŋo suulan sololoon nemuŋ koma oŋoma iyaŋaa areŋaa so uugia kuuŋkeja. Kaen kanon uusiŋgia Anutu sokoma mubaatiwaa so kolooro inaan oŋono gawoŋa megi hoŋa kolooŋkeba.

¹⁴Galenjurgia yoŋowo qaa meŋkamakamaa mende ama laligowu. Jeŋmeesaŋ ano uunon ŋindin-ŋunduru laŋ mende amakebuto, areŋnana kuuya mono uuwoi jeaqea mesaon pondan meŋ laligowu.

¹⁵“Nanamemeŋgianon mono koposowaa qaaya qaa soraaya koloon ama meŋ laligowu. Ejemba doogoya irinŋqiriŋa kete balonon laligojuti, oŋo mono iyonoo batugianon Anutuwaa merabora solaŋa soro laligowu. Seŋgelao sombinon eu asarijuti, oŋo mono kaanjadeeŋ balonon sili awaa ama iikanon ejemba asariŋ oŋoma laligowu.

¹⁶Kaen laligon laaligo kotigaa Buŋa qaaya pondan meŋ ejemba oŋombombaajon jojoriŋ laligowu. Kaen laligogi Kraistnon eleema kawaati, kambaŋ iikanon noo kanananon kokaen asugiwaa, “Aaŋgole ejanon kuunon haamo amambaajon esuŋa meŋ kululuuŋ kemakeji, niinon iikawaa so uuwaa gawombaajon sele qeŋ meŋ kotiŋ laligowe. Ii eeŋ toontoon mende meŋ laligoweto, hoŋa kolooro.” Kanana kaen kolooro saanon neenaa selenaa oŋoojon ama mepeseemaŋa.

¹⁷Niinon laaligona qeleema togon oŋoma Anutuwaanon gawon teŋ koma meŋ laligowe. Kaen laligowe oŋo uugia meleema Anutu moma laarigi iikawaa hoŋa asuŋkeja. Kawaajon Room gawman yoŋonon qaana jeŋ tegoŋ oro kaŋa nuŋ siimolon ooŋoon kaŋa ama nombuyaga. Sele busunaa saya kaen maabenagati eeŋ, ii mono apu kaŋa eeŋ totoon mende kemenaga. Oŋoo momalaari gawoŋgiaa hoŋaajon ama ii mono akadamuyawo koloowe sokonaga. Kawaajon nugi komuwenagato, uunanon mono kileŋ aisoŋkejeŋ ano kuuya oŋowo motoon aisoŋkeboŋa. ¹⁸Kaanjadeeŋ oŋo mono aisoowu ano niwo otokorian maama aisoŋ laligowonja. Kiaŋ.

Timoti wasiwe Filipai oŋoonon kawaa.

¹⁹Pon Jiisanon noojon moro sokombaati eeŋ, mono uulaŋawo Timoti wasimambaajon moma jejeromogromon anjeŋ. Oŋoonon kaŋ nomaen laligojuti, ii moma eleema kaŋ nijoro moma noo uunanon kaŋagadeeŋ qeaŋon sororogonaga. ²⁰Momalaarigianon kotiiju me looriŋjuti, iinon yaŋodeeŋ oŋoojon majakaka kaen moma noo kooronanon nanja. Tosianon koi laligojuti, iyononon mono “Iyaŋgiaa majakakagiaga,” jeŋ qaago totoon kotiŋon oŋombombaajon momakeju. ²¹Yoŋonon kuuya

© 2.15 Dut 32.5

iyangiaa iwoiwaajon moma ii koma horon menj somariiwombaaajon janjarij riinkejuto, Kraist Jiisaswaa gawonjon honjowo koloonkebaatiwaajon mende kaparanj komakeju. Mono qemasologej lanj laligoju.

²²Lanj laligojuto, Timotinonj kania awaa qendeenoti, ii onjoangio moma yagoju. Meranonj anjaa manja welej qej munkeji, iinonj mono iikawaa so nii Oligaa Bunja gawombaa ilaanj noma welej qej laligoro. ²³Kawaajon Room gawman yonjononj noo qaa nomaenj ama nombombaaajon somongowuti, ii momago mono saanonj Timoti wasiwe uulanjowo onjoononj kawaatiwaa jejeromonjromonj anjenj. ²⁴Neeno kaanjadeenj Pombo nama kambanj mende koriro onjoononj kamambaaajon awasankaka kaenj moma laarijenj.

Epafroditus wasiwe Filipai onjoononj kawaa.

²⁵Niinonj iwoi monjgama amamaanj laligowe onjononj nejana Epafroditus wasigi kanj nanjonj ilaanj nono. Iinonj noo kooronanonj gawon menj manja qej laligoroto, toroqej somonjonj mubenaga, iikanonj mende sokonaga. Kaenj romonjonj uumeleenj alana ii kambanj kokaambaga wasiwe onjoononj eleema kawaa. ²⁶Iinonj kuuya onjo injiimambaaajon kaparanj koma laligoja. Ji kiro eroti, onjo qaa ii mogi onjoononj bimooro moma kawaajonj uukamakamaa laligoja. ²⁷Iinonj onjanonj jinonj enj koomu borianonj meroto, Anutunonj kiankomu j muro qeangoro. Anutunonj Epafroditus iigadeenj mende kiankomu j muroto, nii kaanjagadeenj niima koboon menj afaangonj nono. Iinonj komunagati eenj, neenaa wosobirinanonj mono somariinj seinj qana qana uro laligowenaga.

²⁸Onjo Epafroditus iima mombo aisoogi noo wosobirinanonj kaanjagadeenj afaangowaatiwaajonj mojej. Kawaajonj kambanj kokaambadeenj uulanjowo wasiwe onjoononj kawaa. ²⁹Onjo Pombaa ejemba yonjoononj hononja mende aisoonkejuti, korisoro iikawaa qaganonj mono iinonj karo koma horonj mubu ano gawonj meme ejemba kaanja ii mono goda qej onjoma laligowu. ³⁰Iinonj Kraistwaa gawombaaajonj ama koomu borianonja uma komu j tagoro. Onjo nii nanjonj ilaanj nombombaaajonj mogito, ii amamaagitiwaajonj iinonj onjo kitigianonj kaenj ama nomambaaajonj kanj laaligoya mesaoro tiwilaanj tagoro. Kianj.

Solana koloowombaa kana honja ii kokaenj:

3 ¹Oo uumeleenj alauruna, qaa kota kokaenj toroqej jemaņa: Mono Pombo qokotaanj aisoonj laligowu. Qaa ii dujanonj mombo onj onjomambaaajonj mojona mende tiija. Ejemba tosanonj tiligonj onjombubotiwaajonj ii onj onjombe saanonj sokonja. ²Zioz gawonj meme ejemba bologa yonjoononj mono galengia menj laligowu. Yonjononj uumeleembaa gadokopa ejemba batugianonj liligonj uugia kuuj kokaenj

jenkeju, “Anutuwaa buŋa koloowutiwaajon mono aiweseya meŋ selegia kotowu.” Kaen kaparan koma qaagadeen jen kasu kaŋa houŋhouŋ qama “Kanageso walaga koloojon,” jen een totoon jenkeju.

³Yononon Anutuwaa jaanon mende diŋgoju. Selegianon aiwese iikayadeen koton ononŋito, hona ii mono ananaanon kokaen kolooro: Anutuwaa Buŋa qaayanon uunana mosonoti, anana mono iwaa uumeleen kanageso honabonja koloon laligojon. Anutuwaa qatanon selenananon aiwese ama nononŋiti, nononon iikawaa qaganon mende nama nanjon moma laarinkejonto, Kraist Jiisanon hamo qen nononoti, iikawaajon mono selenana meŋ umakejon. Anutuwaa Uŋa Toroyanon inaan nonono afaanjon Anutuwaa waeya meŋ mepeseenkejon.

⁴Tosianon selegiaa iwoinon nanjon Anutuwaa buŋa koloowombaajon moma laarijuti, niinon mono ii unuugujen. Kawaajon awaagadeen koroa kaŋa terereen enŋana meŋ waama awelegowenaga. ⁵^fNoo akadamuna ii kokaen: Niinon Israel ejemba tuun uutanon jotamemeya mon koloojen. Beŋ isina qata Benjamin. Nemunmana Hibruu ejembaga. Niinon yoroononŋa koloon Hibruu eja hona koloojen. Koloon ewe ween 8 kolooro kanon selena kotogi. Farisii koloon laligowetiwaajon Mooseswaanon Kana qaa ii tororo otaamabaajon kaparan koma laligowe. ⁶^gFarisii laligon uunanon otoronjon gere tooro uumeleen kanageso ii onanon sisiwerowero ama onoma laligowe. Mooseswaanon Kana qaa ten koma otaan dindina koloowonagati een, niinon mono iikawaa so koposowaa qaaya qaa solana laligowe.

⁷Iwoi ii mobe uro iikanon nanjon moma laarin laligoweto, uuna meleema ii kuuya mesaon zen sureen mun jejen. Kamban kokaamba Kraiston hamo qen nono letombeti, iikawaajon mono mobe umakeja. ⁸Ponja Kraist Jiisas moma koton oyanboyan mokoloomanati, ii moma gosiwe sewana uuta kaŋa koloaja. Kawaajon laaligona walagaa akadamu iwoina kuuya ii Kraist toroqen iikanon mesaon zen sureen mujen. Kraist mokolon noonon iwoi kuuya ii mobe kikisi kera toon kaŋa kolooro sureen gemagen giliwe.

⁹Tosianon “Mooseswaanon Kana qaa ten kondaboron iikaŋa kanon nononano dindina koloowonŋa,” jejuto, niinon so iikanon solana mombo mende laligojen. Kamban kokaamba Kraist moma laariwe Anutonon iikaŋa kanon qaana jen tegoro solananin laligojen. Momalaari qaganon laligowe Anutonon kiankomun noma jen kotooro sinŋisonononaa qaayanon komuro laligojen. Kraistwo qokotaan nama laligowe Anutonon noo kanana kaen mokoloowaatiwaajon kaparan komakejen.

¹⁰Niinon Kraist kokaen moma kotomabaajon kaparan komakejen: Siimbobolo moroti, iikanon iwo toroqemabaajon jojorijen. Siimbobolo

^f 3.5 Apo 23.6; 26.5; Room 11.1 ^g 3.6 Apo 8.3; 22.4; 26.9-11

moma komuroti, niinonj tani iikayadeej komunj iikaanja kanonj iwaa tani kaanja koloomambaajonj jojorijenj. Komunj waaroti, iwaa ku-usunja iikanonj mono inaanj nono kotiimambaajonj mojej. ¹¹ Komuwe Anutunonj menj gbilinj nono koomunonja waamambaajonj jejeromonjromonj anjenj. Kianj.

Mono Anutuwaa kuunonj kaparanj koma toonjanonj kembu.

¹² Neenaajonj kokaenj mende jejen, “Anutunonj toonj anoti, iikanonj mono koudaboronj uumeleembaa akadamyua kuuya mokoloonj laligojenj.” Kaej mende koloonj laligojento, Kraist Jiisanonj haamo ama nonotiwaajonj mono oyanboyanja buja qenj aomambaajonj kaparanj komakejenj.

¹³ Oo uumeleenj alauruna, Anutuwaa toonj iikanonj mende keudaborojeni, ii mojej. Motoonjo kokaenj moma amakejenj: Iwoi kotogonj gema qeweti, ii duduunj Anutunonj iwoi wambusoonanonj ano eji, mono iikaanj baagej uulanjawo kemambaajonj awelegonjkejenj. ¹⁴ Anutunonj eukanonj umanjatiwaajonj nooma toonj kaej qenj nono. Kawaajonj Kraist Jiisanonj hamo qenj nonotiwaajonj niinonj anjgobatononj kotiinj haamo ama Anutuwaa toononj keube iinonj ila wage wanjanonj koma nombaa. Ii memambaajonj awelegonj toonj iikaanj baagej dindinjagadeenj ulanjinj esuna menj kululuunj bobogarinjkejenj.

¹⁵ Kawaajonj uuwaa akadamananawo koloojonj, Anutunonj anana kuuya momo motoonjgowaa qaganonj Kraist moma kotonj laligowombaajonj moja. Qaa mombaajonj momo aro morota monj enj onjonagati eenj, Anutunonj mono qaa iikawaajonj nomaenj mogi sokonji, ii kaanjagadeenj jenj injisaama onjombaa. ¹⁶ Onjoononj majakaka waja ii kokaenj kolooro sokombaa: Anana kambanj koriga me toroga uunana meleema Anutuwaa kanaanonj laligonj kouninji, mono nanamemembaa kana motoonjo iikayadeenj toroqenj keninj sokombaa.

¹⁷ Oo uumeleenj alauruna, niinonj nanamemena amakejenj, onjo mono nii niima noo silina ii otaanj laligowu. Nonononj sili awaa qendeema onjoninj tosianonj iikawaa so riinj horonj onjomakejuti, onjo mono iyonjoononj nanamemenj ii suunj injiima kotonj laligowu. ¹⁸ Ejemba kelemaleenj yonjononj nanamemengianonj Kraist kere ama munj iyangiaa aingianonj lanj laligoju. Maripoononj komuroti, iikawaa kania riinj kolojaninj laligoju. Qaa ii kambanj mamaga jinjanj koloowubotiwaajonj injijowe mogito, kambanj kokaamba ii saama jaurja kamaaro jejenj.

¹⁹ Sele busugiaa siinj kombombanja bologanonj benjgia kolooja. Iwoi gamuyawo amakejuti, iikawaajonj mogi uro akadamyua kolooro sewanjpirinj laligoju. Uumomogia balombaa iwoinonj somonjgogi gbadoonj onono lanj laligonj tetegoyanonj gere sianonj kemebuya.

²⁰ Yonjononj emu kemebuto, tosaanja nonoo kulukulululu totonana ii

^h 3.17 1 Kor 4.16; 11.1

Siwenonj eu eja. Balononj wabaya koloonj tatawagadeenj laligonj Ponj Jiisas Kraist Hamoqeqe Tonananonj mombo asuginj nunuambaatiwaajonj mambomakejonj. ²¹Iinonj balonj sele busunana kamaanqegeta koi ii menj letono iyanjaa Siwe sele busu kaanja asamararajawo koloowaa. Ku-usunj kaanja ii Kraist enj muja. Iinonj ku-usunj kaanja kanonj ejemba ano namo Siwewaa ilawoila kuuya ii saanonj kotiinj menj kamaanj nonono iwaa newo baatanonj keninj galenj koma nonono laligowonja. Kianj.

Qambanjmambanj qaa tosia

4 ¹Oo wombo alauruna, kaenj koloowaatiwaajonj Ponjonj mono ilaanj onono bonj qenj kotiinj nambu. Niinonj onjoonj siinj moma injimambaajonj kaparanj komakejenj. Onjo korisoro qenj nongji. Batugianonj gawonj mewetiwaa honja kolooro qendeenji Anutunonj iikawaa tawa nonombaati, iikawaajonj mono sewanpirinj ama aisoonkejenj.

²Jotamemeya emba woi Yuodia Sintike, orononj juma angowowo ama laligojao, kaenj mobe. Kawaajonj niinonj uugara kokaenj kuujenj: Oro Pombo motoongo nanjao, iikawaajonj mono uumotoonj ama laligowao.

³Oo nejana honja, gawombaa motoonj bosima laligoriti, gii kaanagadeenj kokaenj qisinj gonjenj: Emba woi yorononj uumotoonj ambaotiwaajonj mono ilaanj oromba. Yorononj niwo Oligaa Bunja kotiinj seiwaatiwaajonj manja qenj laligori. Yorononj Kleemen ano nejanuruna tosaanja yonjo kooronjianonj motoonj manja qenj laligori. Tosaanja yonjo qagia ii laaligo kotigaa buk papianonj eu eja.

⁴Kambanj so mono Pombo nama aisoonj laligowu. Aisoowu qaa ii dujanonj mombo jejenj.

⁵Onjo mono gumbonjonjonj qaganonj ejemba ama ononji kuuyanonj tanigia ii mobu. Ponjonj mono kamambaajonj dodowija. ⁶Iwoi mombaajonj mono konajilinj mende moma laligowuto, iwoi kuuya kawaajonj qiqisigia mono Anutu ijogi mobaa. Kaenj me kaenj koloowaati, mono Anutu qama koolinj welema dangisenj jenj laligowu. ⁷Anutunonj uuluae ononji, nono iikawaa kania moma kotowombaajonj amamaankejonj. Ii momakootonana kuuya uugunj qaita monj kolooja. Kraist Jiisaswo nanji Anutunonj mono uugia ano qaa momogia sopa somonjonj kokojiji menj onono laligowu.

⁸Oo uumeleenj alauruna, qaana jenj tegomambaajonj ama qambanjmambanj qaa kokaenj jejenj: Anjonjora qaa mende romonjonjowuto, iwoi kuuya goda qeninj akadamuyawo kolooji, uugia mono iikanonj somonjonj laligowu. Qaa honja, qaa dindina ano soraaya ii mono romonjonj laligowu. Qaa siinjananonj momakejonj, iikanonj mono uugia saa qero nambu. Qaa qaqabunjabunjayawo mepemepesee koloowaatiwaa so kolooji, uugia mono iikanonj qokotaanj laligowu. ⁹Noo nanamemena iima Bunja qaana moma uu kononjianonj ama bunja qenj aogiti, onjo mono ii koma gbilinj ama menj laligowu. Kaenj laligogi luae Toya Anutu iinonj onowo nambaa. Kianj.

Poolnoŋ Filipai yoŋoo kalengiaaŋoŋ dangiseŋ jeja.

¹⁰Niinonŋ Pombo qokotaanŋ nama oŋooŋoŋ keraqeeanŋo somata mojeŋ. Oŋo waladeeŋ nii kalaŋ koma moneŋ nombombaa siinŋ moma laligogito, nomaeŋ ambombaa kana moŋgama amamaagi. Kambaŋ koriga amamaanŋ laligogi Poŋnoŋ kambaŋ kokaamba uugia meŋ gbiliro afaanŋoŋ mombo ilaanŋ nonŋi. ¹¹Sele busunaa lombononŋ rama amamaawenaga, iikawaajonŋ qaa koi mende jejeŋ. Noononŋ iwoi eji, niinonŋ mono kawo uuluauenonŋ bonjonŋ laligomambaajonŋ mojeŋ. ¹²Nii janjarinŋ riinŋ luaenonŋ laligowe ano laaligo qaqaabuŋayawo siiseweweya qaa laligonŋ luaenonŋ laligowe. Miri so kambaŋ so uuna bonjonŋ kono laligomambaajonŋ mojeŋ. Neŋ timbirinŋ ambenaga me bodi rabenaga, iikawaajonŋ mono uuna mende meŋ kamaanŋ aonŋkejeŋ. Iwoina kelemaleleŋ me boronŋa eŋ nonaga, ii kilenda. Mono saanonŋ bonjonŋ laligomaŋa. ¹³Ii me woi moŋ koloonaga, Kraistnonŋ meŋ kotiinŋ nono iwoi moŋnoŋ moŋ mono mende meŋ kamaanŋ nono saanonŋ laligomaŋa.

¹⁴Kileŋ koŋajilina iikawaa uutanonŋa ala ilailaa ama meŋ afaanŋonŋ nonŋi sokono. ¹⁵ⁱFilipai oŋo kaanagadeeŋ noo kanana moma komuju. Niinonŋ kanainŋ liligonŋ Oligaa Buŋa gawonŋ meŋ oŋowo Masedonia prowinsnonŋ laligonŋ oŋomesaoweti, kambaŋ iikanonŋa kanainŋ momalaari kanageso tosanonŋ nii selewaa iwoigianonŋ mende nanŋonŋ nonŋi. Niinonŋ uuwaa Buŋa oŋombe buŋa qeŋ aogito, selewaa leeya moŋ mende meleema nonŋi. Filipai uumeleeŋ kanageso oŋo motoonŋgononŋ mono niwo soomonŋo ama laaligona nanŋogoi nandunŋ monenana buŋa qeŋ aonŋ laligowe.

¹⁶^jNiinonŋ iwoiwaajonŋ amamaanŋ laligoweti, oŋo ii nooŋonŋ anŋi Tesalonaika sitinonŋ karo. Indinŋ motoonŋo qaagoto, indinŋ woi selenaa iwoiwaajonŋ amamaaweti, ii anŋi noononŋ karo. ¹⁷Oŋoo hina kalengiaaŋonŋ koposonŋgowenaga, iikawaajonŋ qaa koi mende oojeŋ. Anutunonŋ oŋoo ala ilailaagiaa kitia meleema oŋomakebaati, niinonŋ mono hoŋa ii oŋoononŋ seiwaatiwaajonŋ mojeŋ. ¹⁸^kOŋononŋ kambaŋ kokaamba iwoi anŋiti, ii buŋa qeŋ aonŋ noononŋ iwoi kuuya kanonŋ mono sona uugunŋ mamaga eŋ nonŋa. Epafroditus iinonŋ oŋoo ala ilailaa kalengia meŋ kanŋ nonota morianawo koloonŋ laligojeŋ. Oŋo nandunŋ mamatewoogia anŋi iinonŋ meŋ karoti, Anutunonŋ iikawaa siinŋa moro saanonŋ sokonŋa. Anutunonŋ oŋoo nandunŋgia moma anŋonŋ kono moronŋa awaa unŋkoowayawo koloonŋ iwaa jaanonŋ pumpunŋgoro aisoonŋkeja.

¹⁹Noo Anutunanonŋ toomorianŋ kuuyaa Toya kolooja. Iwaa kowianonŋ iwoi kuuya ii tetegoya qaa eja. Kawaajonŋ oŋo Kraist Jiisaswo qokotaanŋ nama iwoiwaajonŋ amamaajuti, ii kuuya mono eŋ mujiwaa

ⁱ 4.15-16 2 Kor 11.9 ^j 4.16 Apo 17.1 ^k 4.18 Eks 29.18

so oŋomakebaa. ²⁰Kawaajon Anutu Maŋnana mono kamban so mepeseŋkebona. Kaen anin Anutuwaa qaburayanon kamban tetegoya qaa seiŋkebaa. Qaa ii onanon.

Yeizozo tetegoya

²¹Niion yeizozona alaurunana soraaya Kraist Jiisaswo motoondeen nanjuti, kuuya oŋoojon ambe kaja. Neŋauruna niwo koi laligojuti, iyononon yeizozogia anŋi oŋoonon kaja. ²²Anutuwaanon ejemba soraaya tosaana kuuya koi laligojuti, iyononon yeizozogia anŋi oŋoonon kaja. Yoŋoononga tosonian Siisakimbaa jinŋkaron mirinon gawon meŋkejuti, iyononon mono kaen moma kaparan koma jeju.

²³Pon Jiisas Kraistwaa kalenmoriananon mono onowo en uma uŋagia kotuegonkeba.

Kolosi Tere

Poolnoŋ Kolosi yoŋoo Tere ano.

Jeŋ-asa-asari

Kolosi ii Eisia prowinswaa taonja moŋ. Ii Efesus sitiwaa weeŋ koukoutanoŋ baageŋ eja. Poolnoŋ Kolosi kamban moŋgeŋ mende kenoto, Eisiawaa siti somata Efesus kanon gbani karoon Buŋa gawon meŋ Kolosi yoŋooŋ kaanjadeen majakaka moma laligoro. Kanageŋ Kolosi tosanon uugia meleengi (1.7; Apo 19.10). Poolnoŋ Room sitiwaa kapuare mirinoŋ raro neŋata Epafras iinoŋ Kolosi uumeleen tuumbaa buju qaaya meŋ iwaanon karo. (1.7-8) Sundugia tosaanja ii awaa koloogito, Kolosi kanon boi takapolakaya kaanjadeen laligogi.

Boi yoŋonon ejemba kokaen kuma soon onoma laligogi: “Uumeleen kanageso ononon Anutu waeya mewombaa kana qaa kania kania ii saanon otaawu. Ononon saanon uugia meŋ kamaan selegia qeŋ siimbobolo mobu.” (2.16, 20-21, 23) Toroqen kokaen jeŋ koton ononŋi, “Momalaarigiawo ononon mono simin kuma gajoba waegia meŋ laligowu.” (2.18) Jiisas kaanagadeen meŋ kamaan muŋ kokaen jeŋi, “Ii Anutu waa Meria qaagoto, gajoba waŋa moŋ.” Kaen jeŋ kokaen toroqegi, “Nonoo qaanana otaawuti, iyoŋonon mono momo aasangoya qaita moŋ mokoloowuya.”

Kawaajon Poolnoŋ Tere koi onon Kolosi uumeleen tuun kokaen kuma onono, “Iwoi kuuya mono Jiisaswaa baatanon ero iinoŋ Anutu hona toon koloon (1.15-17) uumeleen tuun ananaa Waŋnanaga laligoja.” (1.18) Toroqen qaa kokaen qendeema onono, “Kraist Jiisas moma laarigi iinoŋ Anutu waa momo ano momakoto aasangoya saanon qendeema onombaa. Anutu waa momoya ii momo tosia kuuya uugun qaita moŋ koloaja.” (2.2-3, 9-10) Poolnoŋ kaanagadeen uumeleen ejemba laaligogiaa jeŋkoto qaa tosaanja onon ano Kolosi keno. (3.1–4.1)

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaen:

Qaa mutuya 1.1-8

Kraistwaa laaligoya ano gawonja 1.9–2.19

Kraistwo laaligo gbilia 2.20–4.6

Terewaa qaa kota waŋa 4.7-18

1 ¹ Anutunonj Pool nii wasinj nono jetaa so Kraist Jiisaswaa aposol koloorej. Uumeleelj alanana Timoti iinonj niwo rajo.

² Oo uumeleelj alaurunana soraaya Kolosi taononj laligonj Kraistwo gokotaagi momalaarigianonj mende sologoro zenj nanjuti, niinonj onjowo qaa aminj mobombaajonj tere koi oojelj. Anutu Manjnananonj mono kalenjmorianj onjono luaenonj laligowu.

Ojoojonj Anutu mepeseelj qama koolinjkejonj.

³⁻⁴ Onjo Kraist Jiisas pondanj moma laarinj ejemba soraaya kuuya uu wombogianonj jopagonj onjmakejuti, iikawaa buju qaaya jegi monij. Kawaajonj onjoojonj qama koolinjkejoni, iikanonj mono kambanj so Anutu, Pojnana Jiisas Kraistwaa Manja mepeseeljkejonj. ⁵ Oligaa Bunawaa qaa onjanonj wala onjooononj karo jegi jejeromonjromonanaa kania moma moma asaridaborogi. Moma asarinj Anutunonj onjoojonj iwoi ano Siwe gomanonj ozonj esujnonj eji, onjo ii bunja qej aowombaajonj mamboma jejeromonjromonj amakeju. Jejeromonjromonj kanonj nemuj koma onjono afaangonj Anutu moma laarinj uugianonj jopagonj aonj laligojuti, mono iikawaajonj mepeseelj munjkejonj.

⁶ Oligaa Bunja qaa iikanonj seinj gomaña gomaña sokoma hoñawo koloonj somariinjkeja. Kawaa so onjooononj karo onjo Anutuwaa kalenjmorianjaa kania hoña ii moma moma asarigi. Ii waladeelj moma asarigiti, weelj iikanonjadeelj kanainj onjoo batugianonj kaanjadeelj hoñawo koloonj kotuegonj onjmakeja. ⁷ Wombo neñanana Epafras iinonj Kolosi onjoojonj Oligaa Bunja ii kuma onjono mogi. Epafras iinonj nonoo kitinana nama Kraistwaa gawonja pondanj kaparanj koma menjkeja. ⁸ Uña Toroyanonj sololoonj onjono jopagonj aonjkejuti, Epafrasnonj onjoo kaniagia kaenj iima ninijoro monij.

⁹ Kawaajonj buju qaa ii moninji, nonononj kaanjagadeelj kambanj iikanonjadeelj kanainj onjoojonj Anutu qama koolinj laligonj koujonj. Onjono Anutuwaa uusiiña moma yagogi momo iikanonj uugia saa qewaatiwaaajonj welema munjkejonj. Iikanonj saa qej onjono Uña Toroyanonj mono sololoonj momo onjmakebaa. Iikaaña kanonj mono saanonj Anutuwaa siinja kuuya dindinjagadeelj moma kotonj laligowuya.

¹⁰ Onjoojonj kokaenj qama koolinjkejonj: Momakooto kanonj nemuj koma onjono saanonj laaligogia Pombaa jaanonj sokombaatiwaa so laligowu. Uusiiña ejiwaa so nanamemenggia kuuya ama menj laligowu. Kaenj saanonj gawonj awaa kania kania pondanj megij kawaa hoña koloonjkeba. Momakootogia kaenj koma gbiligi saanonj kotiinjkebu ano Anutuwaa kania toroqej moma sororogonj laligowu.

¹¹ Anutuwaa ku-usuña ii akadamuyawo. Iikawaa so iyaña esujmumuya kuuya togonj onjono turuj menj kotiinj onjmakebaatiwaaajonj

^a 1.7 Kol 4.12; Flm 23

qama koolinkejorj. Anutunorj kaerj meŋ kotiiŋ orjono saanonj kotiiŋ kambaj so kaparanj koma uubonjonorj nama lombo moma mokosinorj aisoorj laligowu. ¹² Aisoorj laligorj Mangiaa dangiseŋ jerj laligowutiwaajorj qama koolinkejorj. Maŋnananonj alauruta soraaya ananaajorj iwoi oyamboyanjowo areŋgorj ano asamararanjaa uutanorj eja. Iinorj orjo kaanagadeerj meŋ letoma orjono iwoi oyamboyanjowo ii buŋa qerj aowutiwaa so koloorj.

¹³ Paŋgamanorj galeŋ koma nononoti, Maŋnananonj iikanorja metogorj nunuama kanj wombo Meriaa bentotorj uutanorj nonoma nonoono. ¹⁴^bMeria iinorj downana meŋ singisongonana soŋgbama mesaowaatiwaajorj momakeja. Kawaajorj dangiseŋ jerj muŋkejorj. Qaa ii orjanorj.

Kraistnorj iwoi kuuyaa kania ano waŋa koloorja.

¹⁵ Kraistnorj Anutu mende ii-iita iwaa uŋauŋaya koloorja. Monowaa monoyanonj laaligo kuuya mende kolooro Kraistnorj mono waladeerj Maŋawo eja waŋ koloorj laligororj. Kaerj laligorj Maŋa Anutu ilaerj muro ilawoila kuuya mokoloorj orjoni koloogi.

¹⁶ Merianorj Anutu ilaerj muro ilawoila kuuya mokoloorj orjoni. Iwoi tosaŋa Siwe gomambaa jakeya jakeya kanorj egi mende injiimakejorji ano iwoi tosaŋa namonorj egi injiimakejorji, ii Kraistnorj jero letorji. Iwoi kuuya ii galeŋ koma orjombutiwaajorj uŋa kawali (ome) galeŋa galeŋa mokoloorj orjono Siwe namo batugaranonj jinjarorŋianorj nama jerjkootogia amakeju. Yoŋoo newogianorj porj qereweŋa jawinŋia uuta ano kamakamaata ii kuuŋ orjono jakegianorj ku-usunŋiawo nama tosaŋa porj kaŋa galeŋ koma orjomakeju. Merianorj iwoi kuuya koloowaatiwaa bemunjaleya koloorota Anutunorj uŋa (ome) mokoloorj orjonoti, ii Kraist mepeseegi akadamyawo koloorjkebaatiwaajorj kuuŋ orjonota rajū.

¹⁷ Kraistnorj waladeerj laligororo ilawoila kuuya ii iwaa gematanorj koloogi. Iinorj mono iwoi kuuya mindirin nemuŋ koma orjono metulaŋgorj iwaanorj riin rindanorj nanju. ¹⁸^cKraistnorj bemunjalenana koloorja. Ilawoila kuuya anana hororj nonoma waŋnana koloorj laligowaatiwaajorj koomunorŋa waaro. Komugiti, iyoŋoo batugianorŋa iinorj wala jota meŋ gbilin waaro. Kaerj jotamemenana mutuya kolooro anana kanageso walagaa zioz gbilia koloorj nanjorj. Kawaajorj uuwaa, sele busuwaa, iwoi kuuyaa waŋnana kolooro uumeleerj kanageso anana iwaa sele busuya kuuya koloorj.

¹⁹ Anutunorj Meria aŋaa so korondorj kinerj laligowaatiwaajorj modabororo sokono. Kawaajorj iyanjaa momoya ano akadamu iwoiya kuuya ii korebore Kraistwo qokotaerj nanjiwaajorj keraqeeanjo moma

^b 1.14 Ef 1.7 ^c 1.18 Ef 1.22-23

laligoja. ²⁰ Ilawoila kuuya namonon ano sombinon Anutuwo kazi amakejuti, ii Anutunon kuuya tawagia meŋ uŋuano iyaŋawo qokotaan uumotoonŋo ambutiwaajon moma kokaen jeŋ tegoro sokono, “Mono neenaa Meranaga wasiwe kemeŋ maripoonon komuŋ saya maama luae nemuŋ kono koloowaa.”

²¹ Ono kaanagadeen wala nanamemeŋgia bologa erotiwaajon ama uugianon Anutuwo uumotoonŋo mende ama kere moma muŋ sigenŋsigen laligogi. ²² Wala kaen laligogito, kambaŋ kokaamba Anutunon aŋawo uumotoonŋo ama nambutiwaajon Meria wasiro balon sele busuwo komuŋ koma konjoratin onono. Kaen naŋgi qewomewolonŋia songbano laligogi uŋuama iyaŋaa jaanon soraaya koposogiaa qaaya qaa onoono keubutiwaajon mamboma jejeromonromon amakeju.

²³ Jejeromonromon amakejuto, laligon waŋsaŋwaŋsaŋ qeŋ kamaan uŋuwabotiwaajon mono Kraist pondan moma laarin nambu. Anutunon Oligaa Buŋaya iikanon tando kuuroti, onŋ iikawaa qaaya mogi. Uugianon iikanon naŋgon rindaŋgon nama kotiin laligowuti een, mono oyaŋboyaŋ koloowu. Nono Oligaa Buŋaya ii jeŋ seiŋkejon. Anutunon ejemba mokolon onono Siwe baatanon laligon kenjuti, iyonoo batugianon ii liligon jeŋ asarin laligojon. Pool niinon kaanagadeen Oligaa Buŋawaa gawonja ii meŋ laligojeŋ. Kiaŋ.

Poolnon zioz tuumbaa gawon nomaen meŋ laligoro?

²⁴ Kraistwaa sele busuya kuuya ii uumeleen kanageso anono koloonon. Kraistnon ananaajon ama konajilin moro kitia en uumeleen kanageso qanananon umakeja. Niinon Kraistwaa sele busuya ilaan onomambaajon ama sele busunanon konajilin kitia ii meŋ moma laligonkejeŋ. Kaen koloon nono onoonon ama siimbobolo moma laligoweti, iikawaajon kambaŋ kokaamba aisoŋkejeŋ.

²⁵ Anutunon kuun nono uumeleen kanagesoya kanagesoya welen qeŋ onoma gawon meŋ laligojeŋ. Anutunon kalenmoriaŋa ejemba mendeema nonomambaa areŋa anoti, iikawaa so Buŋa qaaya jeŋ seidaboromanatiwaajon jero. Ononon qeaŋgon kotiiwutiwaa gawon ii nono. ²⁶ Anutunon Buŋa qaa ii monowaa monoyanonga mesanŋoro ejemba qeŋ seiŋ ama komugi gbiliurugia waama kaanagadeen komugi kaandeen kaan ama laligon kouma tompin laligogi. Kaen laligogi qaa ii kambaŋa kambaŋa aasaŋgoyanon eroto, kambaŋ kokaamba kanagesoya kanagesoya soraaya anana ninisaama jero mojon.

²⁷ Anutunon kalenmoriaŋaa areŋa kokaen jeŋ anota eja, “Niinon qaana aasaŋgoya ii neenaa kanagesouruna onŋ inisaama inijowe mobutiwaajon mojeŋ. Yononon ii moma yagon kema jeŋ seiŋ Buŋana aasaŋgoyaa

^d 1.20 Ef 2.16

akadamuyanonj mono waba kantria kantria yonoo batugianonj somariinj qaqabunayawo koloowaa.” Qaa kota aasangoya ii kokaen: Kraistnonj onoo uugianonj laligoji eenj, mono asamararanonj keubombaa jejeromonjromonj ama onjmakebaa.

²⁸Anana Anutuwaa arenj iikawaa so Kraistwaa kania ejemba kuuya onjoojonj jenj asariinj laligojonj. Yonjononj kuuya Kraistwo qokotaanj nama kotiinj akadamugiawo koloowutiwaajonj kuma onjmakejonj. Kaenj unjaninj Anutuwaa jaasewananonj keubutiwaajonj mojonj. Kawaajonj momakootonana kuuya menj kululuunj qambanjmambanj qaaya qaaya onjmakejonj. ²⁹Niinonj iikawaajonj aonj oronjkejenj. Kraistnonj ku-usunjaa qaganonj sololoonj inaanj nomakeji, niinonj mono iikawaa so manja qenj laligonjkejenj. Kianj.

Poolnonj Kolosi yonjoojonj majakaka moro.

2 ¹Niinonj Kolosi onjoojonj ama manja qenj laligojenj. Kaenagadeenj Laodisia sitinonj laligojuti ano uumeleenj alauruna tosonianonj noo jaasewana mende iigiti, mono kuuya yonjoojonj qama koolinj mamaga aonj oronjkejenj. Niinonj onj iikawaa kania mobutiwaajonj mojenj.

²Kokaenj qama koolinjkejenj: Anutu, gii mono uugia nanjonj onjona ororonj somonjonj jopagonj aonj motoonj uuwaa akadamugia kuuya mokoloowu. Ii mokoloonj saanonj kotiinj iwoi kuuya moma kotodaborowuya. Kaenj ama saanonj Anutuwaa Bunja aasangoya, Kraistwaa kania ii kuuya moma asaridaborowuya. ³Anutononj momoya ano momakootoya ii kuuya Kraistwaanonj ama mesanjonjgorota eja. Anutuwaanonj momakootoyaa kowia ii maa suanj kaanja kowi aasangoyanonj ero Kraistnonj iikawaa kiiya meria kolooja. Kraistwaa jeta tenj koma iikaananonj saanonj momakootoya ii mokoloowonja.

⁴Monjononj mondokondoronj ama qaa kele jenj uugia kuunj tiligonj onjombabotiwaajonj Kraistwaa qaa ii jejenj. ⁵Selenonj onjowo motoonj mende laligojento, unja kokoosonanonj mono onjowo nanja. Onj kotiinj Kraist moma laarinj qaaya tenj koma batugianonj arenjgiaa so bonjonj laligojuti, onjoojonj kaenj moma romonjonj aisoonjkejenj. Kianj.

Balombaa momoyanonj somonjonj onjombabotiwaa galenj meme qaa

⁶Kawaajonj onj Kraist Jiisas menj anjaligi Ponjgia koloonj nanji, mono iwo qokotaanjkejutiwaa so nanamemenjgia ama menj laligowu. ⁷Qaa kuma onjongiti, iikawaa so mono kosogia Kraistwaanonj mondonjonj iwo qokotaanj nama uugia nanjonj aonj momalaariwaa esunjmumuya toroqenj mokoloonj laligowu. Danjgisengia mono apu sasagonj kamaanjkejiwaa so jenj mepeseenj laligowu.

⁸Ambosakonj yonjononj balombaa momakooto kuma onjonjgi kana walaga mokoloonj tosonianonj ii otaanjkeju. Kaenagadeenj benj kawali galenj

sombij namo batugaranoj laligonj yoroo ilawoillagara kuuya galej koma ojomakejuti, tosianoj Kraist uuguj iyonoononj qokotaaj qaa kuma ojomakeju. Kaerj amakejuti, iyonoononga mojnnoj ojoma tiliqili omaya kawaa kasianoj somonjonj ojono kamaaj boi iyonoo buja koloowubo.

⁹Anutuwaa momoya ano akadamu iwoiya kuuya ii korebore Kraistwaanonj ero balonj sele busu mej asugiro. Kawaajonj boi takapolakaya kaaja yonoojonj mono galej mej aonj laligowu. ¹⁰Kraistnonj uja kawali galej ano ponj qerewenja ano jawij kuuya yonoo wangia koloaja. Kraistwo qokotaagi iinonj Anutuwaa momoya ano akadamu iwoiya kuuya ii saanonj sogianonj ojono laligojuya.

¹¹Kaerj laligonj Kraistwo qokotaagi iinonj aiweseya honja ii onoononj kaajagadeej kotonj ojono laligoju. Aiwese ii borononj selenananonj kotonkejutiwaa so qaagoto, Kraistnonj sele kotokoto qaita monj ama ononoti, ii kokaerj: Iinonj selewaa nanamemej wala-ganonj galej koma onjombabotiwaajonj mono siingia kombombaaja bologa ii somonjgoro laligoju. ¹²^eKraistwaa qamoya rojnnoj aŋgiti, onoo uu walaganonj mono iikaaja tanitani komuj oomulu iikanonj koomu rojnnoj kemero. Kaerj kemeroto, Anutunonj Kraist mej gbiliro koomunonja waaroti, iwaa ku-usujanonj mono onj kaanja-deej inaan oomulu iikanonj nemuj koma onono gbiligi. Onj Anutuwaa ku-usuja ii mej aŋalij moma laarij mugitiwaajonj ama Kraistwaa koorononj gbilij kotiiij laligoju.

¹³^fWala mojnnoj onoo siingia kombombaaja bologa ii mende somonjgoro uugia walaganonj galej koma onono laligogi. Singisonjgo aŋgitiwaajonj ama uu koomuya laligogito, Kraistwo qokotaagi Anutunonj iwaa koorononj mej gbilij onono. Singisonjonana mono kuuya songbandabororo kotiiij laligojonj. ¹⁴^gKilejanana ano iikawaa ironja jenkootoya ii Siwe gomanonj lopo terenonj oogita ero. Kraistnonj loponana ii korebore kotonj qewagoro. Lopo iikanonj Anutuwo nama gemanananonj qerj tuarenjenj ama nonoma eroti, iinonj ii kotogonj maripoononj kosigoro tegoro.

¹⁵Maripoononj komuj benj kawali galej ano uja ponj qerewenja namo sombij batugaranoj ilawoila kuuya galej komakejuti, Kraistnonj iyonoo ku-usungia ii lua jangbenj jeta kaaja qewagonj riligonj rijonjgodabororo. Kaerj ama kaziuruta kasanonj gbadoonj ojoma gamu qerj onono. Kaerj ama unjuama otokorianj maama renduj hororo qenjaaroyanonj kagi haamo ama ononotiwaa kania ii asuganonj asugiro iigi.

¹⁶^hKraistnonj haamo ama ononoti, iikawaajonj onj mono Kraistwo nama qaqabunjabunagiawo satiij laligowu. Kaerj laligogi onoo batugianonj mojnnoj naa nene apuga onj nenkejuti, iikawaa songoya eerj ama jenj kotonj onjombabo. Gbani so kendonj kowoga monj ano koinj

^e 2.12 Room 6.4 ^f 2.13 Ef 2.1-5 ^g 2.14 Ef 2.15 ^h 2.16 Room 14.1-6

so koiŋ dologa koujiwaa korisoroya ii amakeju me qaago, iikawaajon eej jeŋ bolij oŋombubo. Sabat kendon ii Sondameraanon me ween moŋnon ramakejuti, iikawaajon eej wambusoŋgianon qeŋ jeŋ oŋombubotiwaajon mono galengia meŋ aon laligowu. ¹⁷Songo kaŋa kawaajon mono geja mende ambu. Iwoi ii sareyagadeen kolooju. Eja oŋanon dodowiro uŋaunayanon wala kaŋkeji, iikawaa so hoŋa ii Kraist. Nene soŋgo ano kendon rarawaa qaaya ii Kraistwaa sareya koloon kamaaŋqegeta kolooja. Kraistnon mono asugiroto, oŋo kileŋ kema kana sareya walaganon eej qokotaŋ laligowubo.

¹⁸Tosia oŋonon siingianon kokaen amakeju: Oŋoŋgiaa uugia meŋ kamaŋ ama Siwe gajoba waegia meŋ beŋ kaŋa mepeseen oŋomakeju. Kaŋagadeen jaagia meleeno uŋaunagia iima iikawaajon sewanŋkiki amakeju. Kaen oŋoŋgiaa namowaa momoyanon kuuŋ oŋono selegia eej totoon meŋ uma selememe amakeju. Yoŋoonoŋga moŋnon tiligon oŋoma Kraistwaanonga utuŋ oŋombabo. Kaen ano oŋo momalaariwaa kuunon haamo mende ama tawagia mende mewubo. Kawaajon mono galengia meŋ aon laligowu. ¹⁹Yoŋonon Kraist waŋnana kolooji, iwo nanangia ii mesaon laŋ laligoju. Kraistnon waŋnana koloon iyaŋaa sele busuya kuuya anana galeŋ koma nonono saanon qokotaŋ aon laligojon. Sii toroqegeya ano tokotokoya iikanon mono sele busuyaa dondomoŋuruta mindirin somoŋgon nonoŋgi metulaŋgon motooŋgo koloojon. Kaen koloon Anutonon nemuŋ koma nonomakejiwaa so somariij kotiiŋkejon.

Kraistwo nanŋi namowaa momoyanon galeŋ koma oŋombabo.

²⁰Oŋo Kraistwaanon qokotaagi uu walagagianon komuro beŋ kawali galeŋ yoŋoo kasa gbadonoŋga loloogi. Yoŋonon namo sombiŋ batugaranon laligon iwoigara kuuya galeŋ koma oŋomakejuto, oŋo mende galeŋ koma oŋomakeju. Kawaajon boi takapolakaya kaŋanon jeŋkooto laŋ ama oŋomakejuti, ii mono naambaajon eej otaŋkeju? Siwewaa buŋa koloojuto, kileŋ namowaa qaaya otaagi sisau kolooŋkeja.

²¹Songoŋgia kokaen amakeju, “Ii mende gajugon mewa. Moŋ ii mende kisiriiwa. Iwoi ii mende oosiriwa.” ²²Balon ejembanon iyaŋgiaa waŋgianon kaen jeŋ koton tosaŋa kuma oŋomakejuto, Anutonon kaŋa qaago. Anutonon iwoi kuuya ii ama mewoŋatiwaajon ama jero meŋ nenin qaombutiwaajon ano eju. Ii balombaa iwoi tatawaga.

²³Ii kileŋ tosanon beŋ kawali galeŋ ano gajoba waegia meŋ beŋ kaŋa mepeseen oŋombutiwaajon kaparaŋ komakeju. Ii kaparaŋ koma “Ananaa uunana meŋ kamaŋ anjon,” jeŋ iikanon mondon selewaa siingia kombombaŋa bologanon galeŋ koma oŋombabotiwaajon songoya songoya ama selegia qeŋ sembeŋ aon aŋkeju. Kaen ama jeŋkootogia

¹ 2.19 Ef 4.16

amakejuti, ii momakooto qaganonj aambaa tani kolooro mamaganonj siligia ii iima mogi umakeja. Umakejato, ii kilenj kaenj selewaa siingia kombombaņa bologa anjonj kombombaajonj amamaanj ii lanj otaanjkeju. Kawaajonj jenkooto qaagia iikanonj mono iwoi omaya tootoonj kolooja. Kiaj.

Kraistnonj laaligo gbilianonj laligowombaa esuņa nonomakeja.

3 ¹Kraistnonj eukanonj uma Anutuwa a boro dindinanonj jinjaronj jakeya mej qaqabuņayawo raja. Anutononj Kraist mej gbilin muroti, iikawaa tani kaanagadeenj onjo mej gbilin onono koomuyanong a waama laligoju. Kawaajonj onjo Siwe gomanonj eu ilawoila eji, uugia mono iikanonj somonjonj laligowu.

²Balombaa ilawoila kanoņ qaagoto, eukanonj ilawoila eji, uugia mono iikanonj somonjonj kotiinj laligowu. ³Onjo uugia walaganonj komuro Anutuwaanonj duņgonj laligoju. Kaenj Anutuwa aonjonj kema laaligo kotigaa kania mokoloogi. Kraistnonj Siwe laaligo aasanjonjonj laligoji, onjo uulaaligogianonj mono iikawaa so aasanjonjonj eja. Kawaajonj uugia mono Kraistwo somonjonj laligowuya. ⁴Kraist laaligo kotigaa Tonananonj mombo karo asamararanonj asugiwaati, kambanj iikanonj onjo mono kaanagadeenj asugigi unjano iwo Anutuwa a asamararanonj keubu.

Uu walaga ano uu gbilia ii aworanjonj aojao.

⁵Balombaa siingia kombombaņa bologa kania kania ii uugianonj enj yayasesenj mej onjomakejuti, iyonoo wanjia mono kuuya rinjanjgodaborowu. Bao kasu kaan a serowilinj ano qewolonj anjonjorayawo ii mono gema qewu. Uuselewaa siinj kombombaņa bologa ii mono mesaonj uugere bologa qowogogi bogowa. Iwoi menjo mewombaajonj mambanj koloonj koposonjonjkejuti, iikanonj tando lopionj waegia mej mepeseenj onjonjutiwaa tania kolooja. ⁶Ii anjitiwaaajonj ama Anutuwa a irinanonj soono ukazia qagianonj ano umakeja.

⁷Siingia kombombaņa bologa kaanjonj mono wala onjonjgiaa laaligogia kaanagadeenj galenj kono kana bologa ii riinj otaanj laligonjkegi.

⁸Kaenj laligogito, kambanj kokaamba onjo kaanagadeenj iwoi iikaan a kuuya ii mono giligi kema: Uuduudu moma uugeregianonj juma onjooro uugianonj aonj uubooli mojuto, ii unjuma giligi kema. Kaanagadeenj uuqe qaa tokoronjkota ano qaa anjonjorayawo jenj uugia menjerenjonjuti ii mono kuuya gema qenj mesaowu. ⁹^kOnjo uu walaga ano iikawaa nanamemeņa anjonjora-yawo ii yakarinj qenj komunj laligojuti eenj, qaa qolonjmolonjgoya mono mende aminj mobu.

^j 3.1 Ond 110.1 ^k 3.9 Ef 4.22

¹⁰ ^lOŋo uu walaga kotogonj mombo letoma uu dologa mouma laligoju. Mokomokoloo Tonananonj iyaŋaa kania moma asariwombaa sareya anoti iinonj mono iikawaa so uu dologa ii letoma muro toroqenj koloŋaninjeja. ¹¹ Kawaajonj anana Juuda me kantri tosiaa ejemba laligojonj, ii mono so motoonjo koloojonj. Anutuwaa aiweseya selenananonj kotogi me qaago, ii kilej Anutuwaa jaanonj so motoonjo koloojonj. Taonj ejemba momogiawo me qandaya (bus kanaka) laligonj iyaŋgiaa qaagianonj irikawaraka jen poumapou laligojuti ii kilej Kraistnonj uunananonj nano motoonjo koloojonj. Ananaa gawonana menjejonj me tourunana ii tawaya qaa eej welenj qen onjmakejonj, iikanonj iwoi qerewenja koloojato, honjbonja ii Kraist. Iinonj mutulanjonj kuuya nunuugunj uma Kinj Ponjana uuta motoonjo koloaja.

¹² ^mAnutunonj meweengonj onono uu dologa otaanj Anutuwaa wombo alauruta soraaya koloju. Kawaajonj onj mono batugianonj kiankomu ama ala menj aonj laligowu. Uugia menj kamaanj tosaanj gumbonjonjonj qaganonj ama onjoma lombo moma mokosinjonj laligowu. Sili iikanonj mono malekugia kolooro konji kemero ii pondanj menj laligowu.

¹³ ⁿMono lolonjonj bologaa kitia mende meleembuto, mono qaqa-anjonj aonj laligowu. Kalanj koma aogi batugianonj qaa koposo kolooro monjonj alia jenj mumambaajonj moji, ii mono mesaonj aowu. Ponjonj singisongogia songbama mesaoroti, onj mono batugianonj kaanjadeen ama aonjkebu. ¹⁴ Kaenj ama uujopawaa malekugia ii konji kemero iikawaa qaganonj mono ukalenj ama jopagonj aogi qabo koloowaa. Uujopa kanonj akadamu kuuyaajonj jejenj, ii qoonjonj mindirinj wanjiaga nanja.

¹⁵ Kraistnonj onj luaenonj sele busu motoonjo koloonj laligowutiwaajonj onjono. Kawaajonj iwaa luaenonj mono uugianonj enj awaawaa qawa loqagia kolooro uubonjonjonj jenj mepeqepesee ama laligowu.

¹⁶ ^oKraistwaanonj Buŋa qaa iikanonj mono uugianonj enj batugianonj mamaga asuginj seiwaa. Mono momakooto qaa kuuya jenj kuma aonj qambanmambanj qen aonjkebu. Uŋa Toroyanonj sololonj onjmakejiwaa so mono Buŋa Rii Ondino (Buk Song), mepemepesee rii (oonjaa) ano uuwaa rii tosia ii uu wombogianonj Anutu mepeseenj qamakebu. ¹⁷ Nanamemenj ii me ii jenonj me silinonj ama mewuti ii kuuya mono Ponj Jiisaswaa qanonj amakebu. Kaenj anji Kraistnonj nemunj koma onjono Manj Anutu oewae jenj munj laligowu. Kianj.

Loemba, nemunjanj ano welenjeqe onjo qambanmambanj qaa

¹⁸ ^pEmba onj mono lourugia yonoo qaa baatanonj kema laligowu. Pombaa buŋa koloojutiwaajonj mono kaenj anji sokombaa.

^l 3.10 Jen 1.26; Ef 4.24 ^m 3.12-13 Ef 4.2 ⁿ 3.13 Ef 4.32 ^o 3.16-17 Ef 5.19-20
^p 3.18 Ef 5.22; 1 Piito 3.1

¹⁹ Eja oŋo mono embaurugia ukalenoŋ jopagoŋ oŋoma goronjooso wosokondur qaganonŋ mende ama oŋoma laligowu.

²⁰ Merabora oŋo Pombo qokotaanŋ nama nemurmarwoigia yoroo jegara otaagi Poŋonoŋ injiuro sokombaa. Kawaajonŋ oŋo mono qaagia jewutiwaa so kuuya teŋ koma oŋoma laligowu.

²¹ Maŋurunana oŋoo merabaurugianonŋ awasankakagia mesaowubotiwaajonŋ mono mende unur ureenŋ horonŋ kitonŋ oŋoma laligowu.

²² Welenqeŋe oŋo mono namononŋ galeŋurugia yonoo qaagia kuuya teŋ komakebu. Kondokondoowaa waŋ anŋi ejembanonŋ inisosoroowutiwaajonŋ qaagoto, gbingbaonŋ mesaonŋ Pombaa jeta uguwombotiwaajonŋ sombugia moma uugia gawononŋ ama meŋ laligowu. ²³ Iwoi ama meŋkebuti uugia mono iikanonŋ somonŋonŋ kokaenŋ romonŋowu: Balonŋ ejembagadeenŋ qaagoto, Poŋ iyaŋa mono welenŋ qeŋ muŋ laligoju.

²⁴ Poŋ Kraist welenŋ qeŋ muŋ laligogi iinonŋ tawagia Siwe gomanonŋ ano eji, ii oŋono buŋagia koloowaa. Mono kaenŋ romonŋonŋ laligowu.

²⁵ Moŋonŋ gawonŋa meŋ soowaati Anutunonŋ kaanŋadeenŋ meŋ soosooyaa ironŋa meleema mubaa. Anutunonŋ tosaŋa mende inisosoronŋ tosaŋa mende sureenŋ oŋomakejato, kuuya anana so motoonŋononŋ gosinŋ nonoma qaanana jeŋ tegowaa.

4 ¹ Galeŋurunana oŋoononŋ Poŋ somata ii Siwe gomanonŋ laligoji, ii moma kotojutiwaajonŋ mono welenqeŋeurugia yonowo wasombura maayanonŋ aonŋ so motoonŋo ama oŋoma laligowu. Kiaŋ.

Qambanmambanŋ qaa tosia

² Qamakooli gawonŋ mono kaparanŋ koma meŋ laligowu. Iikanonŋ mono uugbiligibili laligonŋ jeŋ mepeqepesee ama laligowu. ³ Mepeqepesee ambuti iikanonŋ mono nonoojonŋ kaanŋagadeenŋ kokaenŋ qama koolinŋ laligowu, “Anutu, gii mono Pool neŋauruta kana meŋ oŋona saanonŋ Kraistwaa Buŋa qaa aasanŋoya ii jeŋ asarigi seiwaa.” Niinonŋ Buŋa gawonŋ mewetiwaajonŋ gbadoonŋ nonŋi kapuare mirinonŋ rajenŋ. ⁴ Niinonŋ Buŋa qaa Anutu waa siinŋa so jewe asariwutiwaajonŋ mono qamakooligianonŋ nanŋonŋ noma laligowu.

⁵ Ejemba uumeleenŋ mende ama seleenŋenŋ laligojuti ii mono momakooto qaganonŋ ama oŋoma laligowu. Uuwaa gawonŋ mewombaa kana monŋ koloowaati kambanŋ ii mono mende mesoqesoonŋ tiwilaawuto, ejemba kooronŋgianonŋ kema bonjonŋ qambanmambanŋ koma oŋombu. ⁶ Qaa aminŋ mobuti, ii mono kambanŋ so siiyawo mindirinŋ injijogi naanŋawo koloonŋkeba. Qaa injijogi ejemba motomotoonŋ siinŋia kolooro kuuya

^q 3.19 Ef 5.25; 1 Piito 3.7 ^r 3.20 Ef 6.1 ^s 3.21 Ef 6.4 ^t 3.22-25 Ef 6.5-8

^u 3.25 Dut 10.17; Ef 6.9 ^v 4.1 Ef 6.9 ^w 4.5 Ef 5.16

yoŋoonoŋ qaa nomaeŋ meleema oŋombuti ii mono moma yagoŋ iikawaa so jeŋkebu. Kianŋ.

Poolnoŋ Tikikus Onesimus wasiŋ orono kawao.

^{7x} Wombo alana Tikikus iinoŋ Pombo qokotaanŋ nama niwo gawoŋa tororo meŋ neŋana koloŋoja. Iinoŋ oŋoonoŋ kaŋ nomaeŋ ama laligoŋkejeŋi, iikawaa sunduya kuuya inŋijoro mobu. ⁸ Nomaeŋ ama meŋ rama laligoŋoŋi, oŋo sundu ii mobutiwaajoŋ wasiŋ mube oŋoonoŋ kawaa. Iinoŋ kaŋ saanoŋ uluŋkoleŋ ama oŋombaa. ^{9z} Kaanagadeeŋ wombo alanana Onesimus Kolosi oŋoonoŋga kaŋ Pombaa qaaya pondanŋ otaan meŋ yagoŋkeji, niinoŋ ii wasiwe eleema kawaa. Eja woi yoronoŋ kaŋ kokanoŋ iwoi kuuya nomaeŋ kolooro laligoŋoŋi, iikawaa sunduya saanoŋ jedaborori mobuya. Kianŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

^{10a} Aristarkus niwo kapuare mirinoŋ raji ano Barnabaswaa niwita Maak yoronoŋ yeizozogara jeŋ ani oŋoonoŋ kaja. Maakwaajoŋ qaana kokaeŋ jeŋ kotowe mogi: Oŋoonoŋ kaŋ koubaati eeŋ, ii mono saanoŋ koma horoŋ ala meŋ mubu. ¹¹ Joosua qata moŋ Jastus qajuti iinoŋ kaanagadeeŋ yeizozoya jeŋ ano oŋoonoŋ kaja. Neŋaurunanoŋ niwo Anutuwaa bentotoŋaa gawoŋ meŋ laligoŋjuti iyoŋoo batugianoŋ eja karoŋ yoŋonoŋga Juuda ejaga laligoŋu. Yoŋonoŋ uluŋkoleŋ ama noma laligogi.

^{12b} Anŋgiaanoŋa eja Epafraŋ Kraist Jiis wasiweŋ qeŋ muŋkeji, iinoŋ yeizozoya jeŋ ano oŋoonoŋ kaja. Iinoŋ kambaŋ so oŋooŋoŋ ama qama kooliŋkeja. Qaa kuuya Anutuwaa jetaa so koloŋ eji, oŋo iikanoŋ rindaŋgoŋ nama kotiiŋ akadamugiawo koloŋ laligowutiwaajoŋ aŋ oroŋkeja. ¹³ Niinoŋ iwaa kania moma kokaeŋ nanŋoŋ jejeŋ: Iinoŋ oŋo ilaŋ oŋomambaajoŋ gawoŋ mamaga meŋkeja. Kaanagadeeŋ Laodisia ano Hierapolis taŋoŋ woi kanoŋ moma laariŋ laligoŋjuti iyoŋooŋoŋ ama gawoŋ naa afaanaga meŋ aŋ oroŋkeja. ^{14c} Wombo doktanana Luuk ano Deemas yoronoŋ kaanagadeeŋ yeizozogia jeŋ ani oŋoonoŋ kaja.

¹⁵ Niinoŋ yeizozogia jeŋ oŋoŋeŋi, ii mono uumeleeŋ alaurunana Laodisia taonoŋ laligoŋjuti, ii inŋijogi mobu. Kaanagadeeŋ Nimfa ano iwaa mirinoŋ kanageso ajoroŋkejuti mono ii inŋijogi mobu. ¹⁶ Tere koi weŋgoŋ oŋoŋgi mogi tegoro iikawaa gematanoŋ ii mono anŋi Laodisia uumeleeŋ kanageso yoŋoonoŋ keno weŋgowu. Laodisia yoŋooŋoŋ tere moŋ oowe kenoti ii anŋi oŋoonoŋ karo oŋo ii kaanagadeeŋ weŋgowu. ^{17d} Arkipus eja ii mono kokaeŋ ijogi moba, “Poŋnoŋ Buŋa gawoŋ mewaatiwaajoŋ

^x 4.7 Apo 20.4; 2 Tim 4.12 ^y 4.7-8 Ef 6.21-22 ^z 4.9 Flm 10-12 ^a 4.10 Apo 19.29; 27.2; Flm 2-4; Apo 12.12, 25; 13.13; 15.37-39 ^b 4.12 Kol 1.7; Flm 23 ^c 4.14 2 Tim 4.10, 11; Flm 24 ^d 4.17 Flm 2

jeŋ kotonŋ goma koipuga raro laligojaŋi, giinoŋ mono gawoŋ ii romoŋgoŋ kuuya medaborowa.”

¹⁸Pool niinoŋ yeizozogia jeŋ neenaa boronanoŋ qana kokaenŋ oojeŋ: Pool. Oŋo mono kasa gbadonawo nii romoŋgoŋ noma laligowu. Kalerŋmorianonoŋ mono oŋowo ewa. Kiaŋ.

Tesalonaika Tere 1

Poolnoŋ Tesalonaika yoŋoo Tere mutuya ano.

Jeŋ-asa-asari

Room mindimindiri kantriwaa prowins qata Masedonia kawaa siti waŋa ii Tesalonaika. Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ liligoŋ Filipai siti mesaŋ Tesalonaika kaŋ gawoŋ mero tosiaŋoŋ uugia meleengi kuma oŋono uumeleer tuuŋ kolooro. Ii kolooroto, tuarenjer iikanondeer kolooro. Poolnoŋ Kraistwaa Buŋa qaa jeŋ asariŋ uugia kuuro iikanŋoŋ Griik ejemba Juuda yoŋowo toroqer laligogiti, iyoŋoonoŋga mamaganŋoŋ uugia meleengi tuuŋ iikanŋoŋ somariiro. Kawaajoŋ Juuda ejemba uugia mende meleema uugianoŋ boliro Pool gema qer mugi. Gema qer mugitiwajoŋ bimooro kana moŋgama oŋomesaŋ Berea taonoŋ keno. Kanageŋ Korint sitinoŋ laligoro neŋata Timotinoŋ ala ilailaaya koloon Tesalonaika sitiga kaŋ nomaer moma laarigiti, iikawaa sunduya ijoro moro.

Poolnoŋ Tereya mutuya Tesalonaika anoti, ii Kraistwaa alauruta yoŋoo uugia nanŋoŋ momalaarigia meŋ kotiiwaatiwajoŋ ooro. Poŋ moma laariŋ uunŋoŋ jopagoŋ aŋkejuti, iikawaa bujuya momago yoŋoojoŋ Anutu mepeseer. Aŋo laaligo yoŋowo nomaer ama laligoroti, ii duduuwubotiwaajoŋ ii papianoŋ ooja. Tesalonaika uumeleer tuuŋ batugianoŋ qaa tosaŋa kolooro jegiti, Poolnoŋ ii meleema jeŋ asariŋ ooja. Qaa tosia ii kokaer: Kraistnoŋ eleema karo Siwe laaligoŋoŋ keuboŋati, iikanŋoŋ tosiaŋoŋ uugia meleema koomunoŋ ejuti, iyoŋoojoŋ mono nomaer koloowaa? Kraistnoŋ naa kambanoŋ eleema kawaa? Qaa ii meleema kokaer jeŋ kotoŋ oŋono, “Oŋo Kraist mombo kawaatiwajoŋ jejeromŋomŋoŋ ama mamboma laligoŋ iikanŋoŋ mono gawoŋ awaa awaa ii jejeŋa nama pondan meŋ laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 6 ii kokaer:

Qaa mutuya 1.1

Danŋiseŋ jeŋ aisoŋ mepeseer 1.2–3.13

Nanamemeŋ dindiŋa ambutiwajoŋ kuuŋ oŋoŋja 4.1-12

Kraistnoŋ kawaatiwaa qaaya kuma oŋoŋja 4.13–5.11

Qambaŋmambaŋ qaa tetegoya tosaŋa 5.12-22

Terewaa qaa kota waŋa 5.22-28

1 ¹“Pool, Sailas ano Timoti nononoŋ Tesalonaika uumeleer kanageso oŋowo qaa amin mobombaajon tere koi oojon.

Oŋo Maŋ Anutu ano Poŋ Jiisas Kraist yorowo qokotaer nanŋi mono kalenmoriar oŋoni luaenon laligowu.

Momalaari qer gbilijutiwaajon aisoojon.

²Nononoŋ suular romonŋon oŋoma kuuya oŋoojon “Anutu keraqeeerŋo danŋiser!” jeŋ mepeseerkejon ano qamakooli gawon meŋ iikanon kamban so qagia qamakejon. ³Oŋo Jiisas Kraist jopagon moma laarigi uujopayanon nemuŋ koma oŋono gawon kotiin meŋkeju ano Poŋnananon eleema kawaatiwaajon jejeromonromon ama kaparan koma mambomakeju. Nononoŋ ii kuuya Anutu Maŋnanaa jaasewananon saanon romonŋonkejon.

⁴Uumeleer alaurunana, Anutunon jopagon oŋoma oŋo iyaŋaajon kokaer meweerŋon oŋonoti, ii mojon. ⁵Nononoŋ Jiisaswaa Oligaa Buŋaya meŋ oŋoonon kan batugianon nomaer ama laligonin, oŋo ii moju. Nononoŋ Buŋa ii qaa toerŋadeer mende jenin mogito, Uŋa Toroyanon soloolon nonono awasankaka nama esuŋmumuyawo uugia kuuŋ laligonin. ⁶Kaer laligonin oŋo koŋajilin somataa uutanon laligon Buŋa qaa moma aŋalin aŋon koŋgi. Ii aŋon koŋgi Uŋa Toroyanon korisoro oŋono Poŋ ano nonoo silinana otaer laligoju. Ii nomaer kolooroti, nononoŋ ii saanon mojon. ⁷Kaer gemanananon kan laligon Masedonia Akaia prowins woi kanon Jiisas moma laarijuti, korebore yoŋoojon sili awaa qendeema oŋomakeju.

⁸Ii kokaer: Oŋo Pombaanon qaa moma aŋalin aŋon koma jeŋ laligogi tosonian ii aŋgotoman kaer toroqer jeŋ seigi keno. Kema laligon Masedonia ano Akaia prowins woi ii sokondabororo. Ii sokondabororo, iikayadeer qaago. Oŋo Anutu moma laarin gawon megiti, iikawaa oŋanon mono goman so kema kan seiro mamaganon uugia meleerŋi. Ii kilikalu qaago. Kawaajon nono iikawaa qaa moŋ mende toroqer jewon.

⁹Nono oŋoonon kanin nomaer kolooroti, iikawaa sunduya ii goman tosaer yoŋonon jeŋ seigi aŋgotoman kaer momakejon. Oŋo tando lopion ano beŋ qolonŋoya ii gema uŋuŋ Anutu hoŋabon ano laaligo Toyaanon eleema gawon meŋ laligoju. ¹⁰Anutunon Meria meŋ gbiliro koomunonga waaroti, oŋo iinon Siwe gomanonga kamaer asugiwaatiwaajon mambomakeju. Anutuwaer irinŋonsoonanon kanagen asuganon asugiro Jiisasnon mono kamaer jinŋaer kanŋawo iikanon metogon nonombaa. Kiaŋ.

^a 1.1 Apo 17.1 ^b 1.6 Apo 17.5-9

Poolnoŋ Tesalonaika sitinoŋ gawoŋ nomaeŋ mero?

2 ¹Oo uumeleeŋ alaurunana, nono oŋoonoŋ kaŋ gawoŋ meniŋi, iikanonŋ mende jaŋgoŋ qaonoto, honja saanonŋ kolooro. Oŋoanŋio ii kaanŋagadeeŋ saanonŋ moju. ²Mende jaŋgoŋ qaonoto, wala Filipai sitinoŋ gawoŋ meniŋ horoŋ ureeŋ ama nonoŋgi siimbobolo moniŋi, ii moju. Siimbobolo ii momago oŋoonoŋ kaniŋ toŋianonŋ tuarenjeŋ kotakota ama nonoŋgito, ii kileŋ Anutunonŋ awasanjaka nonono nama iwaanonŋ Oligaa Buŋa ii jeŋ asariŋ oŋoma laligonij.

³Nonoo kanianana ii kokaeŋ: Uukuukuu qaanana ii anŋgomokolonŋ qaganonŋ mende jeŋkejoŋ. Anano jinjaunŋ aniŋ uunananonŋ menjereŋgonaga, ii kaanŋa mende jeŋkejoŋ. ⁴Kaanŋa qaagoto, Anutunonŋ Oligaa Buŋa jeŋ seiwoŋatiwaajoŋ niniima uunana gosiro sokono moma laariŋ nonoma Buŋaya nononoti, iikawaa so mono qaaya meŋ jeŋ asariŋkejoŋ. Anutunonŋ uunana anŋgotete meŋ gosinŋkeja. Kawaajoŋ nononoŋ iwoi kuuya ii Anutuwaawaa jaanonŋ sokomboŋatiwaajoŋ amakejoŋ. Ii ejemba siingia otaawoŋatiwaajoŋ qaago. ⁵Nononoŋ kambaŋ moŋgeŋ ejemba kelebele qaanonŋ kele qeŋ oŋombombaajoŋ mende kema kaniŋi, ii moju. Nono dogonana esuunŋ moneŋ iwoi nonombutiwaajoŋ mondoŋ qaa siliaa siliaa mende jeniŋ. Anutunonŋ kanianana ii saanonŋ jeŋ naŋgowaa. ⁶Oŋo me ejemba toŋianonŋ qabuŋa nonombutiwaajoŋ mende kaparaŋ koma laligonij.

⁷Kraistwaa aposoluruta kolojoŋiwaajoŋ saanonŋ uugia kokaeŋ kuuwonaga, “Oŋo mono naŋgoŋ nonoŋgi batugianonŋ uuwaa gawoŋ mewoŋa.” Iikaeŋ jeniŋ sokonagato, nononoŋ oŋoo batugianonŋ migigiinŋ oŋoma laligonij. Merabora nemuŋgianonŋ aju oŋoma kalaŋ koma oŋomakeji, iikawaa so mono nononana meŋ kamaanŋ aonŋ bonjoŋ ama oŋoma laligonij. ⁸Nononoŋ nemuŋmaŋ kaanŋa mokokolij oŋoma laligonijwaajoŋ ama Anutuwaanonŋ Oligaa Buŋa oŋonij ano toroqenŋ ananaa laaligonana kaanŋagadeeŋ qeleema oŋombombaajoŋ jojoriŋ laligonij. Oŋononŋ honŋaga komunŋua meraboraaurunana koloogi.

⁹Oo uumeleeŋ alaurunana, nono oŋoojoŋ ama gawoŋ meŋ selenana qeŋ laligonij, mono ii romoŋgowu. Naŋgoŋ nonombutiwaa lombotanonŋ oŋoonoŋga mombaa qaganonŋ ubabotiwaajoŋ gomantiinŋ asasaga nononana boronananonŋ gawoŋ meŋ Anutuwaanonŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ oŋoma laligonij. Ii mono duduuwubo.

¹⁰Jiisas moma laarijuti, nononoŋ oŋoo qaagia kuuya dindiŋagadeeŋ gosinŋ soraaya koposowaa qaanana qaa laligonij. Oŋo ii iima moma naŋgoŋ jeŋ naŋgowutiwaa so koloju. Anutunonŋ kaanŋagadeeŋ ii jeŋ naŋgoŋ danŋunu kaanŋa nanja. ¹¹Amanonŋ iyanŋaa meraboraanaŋ

© 2.2 Apo 16.19-24; 17.1-9

bonjonbonjon ama onjomakeji, iikawaa so nonononj onjo motomotoonj ama onjoma laligonij. Ii kaanjiadeen saanonj moju. ¹²Nonononj uuwaa nanjonanjo qaa jen ulukolej menj onjoma laligonij. Anutunonj onjo iyanjaa bentotononj keuma asamararanonj asariwutiwaajonj onjoono. Kawaajonj nonononj uugia kuuj qaa kokaen menj asarij laligonij, “Nanamemenjia mono Anutuwaawaa jaanonj sokombaatiwaa so soraaya soro ama menj laligowu.”

¹³Kawaajonj nonononj kaanagadeen suulanj Anutu kokaembaajonj mepeseenkejonj: Anutuwaawaa Buja qaa onjonij, ii balonj ejemba ananaa qaa kaanja mende buja qej aogito, onjanonj Anutuwaawaa qaa jeta kaanja moma ii anajinj anjonj konji. Ii moma laarigi iikanonj mono menj gbilinj onjono letomakeju. ¹⁴Juuda ejemba Judia prowinsnonj uugia meleenj Juuda tosonianonj anjosisiri ama onjonji siimbobolo mogi. Yonjononj ii moma kilej Kraist Jiisaswo qokotaanj nama Anutuwaanonj uumeleenj kanageso koloogi. Uumeleenj alaurunana, onjo batugianonj mono kaanjiadeen kolooro: Onjoanjiaa Griik ejembanonj Juuda yonjo tani kaanja ama onjonji onjononj siimbobolo ororonj moma Anutuwaanonj kanageso koloogi.

¹⁵Juuda yonjononj gejatootoo ejemba unugi komugi Ponj Jiisas kaanagadeen qegi komuro nono sisiwerowero ama nonoma laligogi. Yonjononj Anutuwaawaa jaanonj mende sokoma ejemba kuuya kere ama nonomakeju. ¹⁶Nono waba kantri onjononj uugia meleema letombutiwaajonj Buja qaa jewombotiwaajonj ama anjonj koma kojanginj nonomakeju. Kaen singisonjo suulanj ama qeragogi qagianonj umakeja. Singisonjogia qeragogi soya Anutuwaawaa jaanonj saa qero irinjonsoonja toroqej anjonj komambaajonj amamaanj kambanj kokaamba qendeenonj qagianonj udaboroja. Kiaj.

Poolnonj Tesalonaika mombo kemambaajonj moro.

¹⁷Oo uumeleenj alaurunana, anana kambanj kokaamba kambanj toroga deema laligojonj. Selenananonj deema laligojonto, uunananonj somonjonj motoonj laligojonj. Kawaajonj onjo jaasewanjia iibombaajonj mono kaparanj koma uuqeeango laligojonj. ¹⁸Kawaajonj onjooonj kawombaajonj moma laligonij. Pool niinonj indij motoonjo qaagoto, indija woi kamambaajonj batogoweto, Satanonj somonjonj nonono amamaanij. ¹⁹Onjo nononanaanonj ila wage soronana kaanja nanju. Ponjana Jiisasnonj eleema karo iwaa jaasewanjonj keuma nambonjati, iikanonj injiima “Uuwaa gawonj eengereda mende menj laligonij,” kaen jewombaajonj mojonj. Nonononj qaa ii onjo ano tosaanja yonjojonj ama afaanagadeen jewombaajonj jejeromonjromonj anjonj. Kawaajonj onjojonj ama hononja qaa aisonj selenana menj umakejonj. ²⁰Nonononj onjojonj ama qabuja mokolonij korisoro ama nonomakeju. Kiaj.

^d 2.14 Apo 17.5 ^e 2.15 Apo 9.23, 29; 13.45, 50; 14.2, 5, 19; 17.5, 13; 18.12

Timoti wasiri Tesalonaika keno.

3 ¹Oŋo nomaenj ama laligojuti, ii mobombaa motoqoto somata moma bimbimgoŋ toroqenj eenj laligowombaajonj amamaanij. Kawaajonj noronarodeenj Atens sitinonj laligowotiwaa qaa somonjonj ²alanara Timoti wasiri oŋoononj karo. Iinonj Anutuwaaw gawonj meŋ norowo Kraistwaa Oligaa Buŋa jeŋ seinkeja. Iinonj uu nanjonanjo qaa oŋoma momalaarigia meŋ kotiiwaatiwaajonj karo. ³Anutunonj arenjana jeŋ tegoro tosanonj qotogonj oŋomakeju, ii oŋoanjo saanonj moju. Oŋoononja monjonj konjilij uutanonj konjbara ama looriwabotiwaajonj jenij karo.

⁴Nonononj Tesalonaika oŋowo laligonj kambanj iikanonj oŋoojonj walawala qaa kokaenj jenij, “Pombaa uusiiŋa teŋ konij ejembanonj sisiwerowero ama nononji konjilij mokoloowonja.” Kaenj jenij iikawaa so oŋanonj kolooroti, ii saanonj moju. ⁵Kaenj kolooro anjoŋobato Toyanonj injonjgoro loorinj kamaagi gawonanaa oŋanonj kamaanjanjonj qaombabo. Kawaajonj nomaenj moma laarinj laligojuti, ii mobombaajonj motoqoto somata anij bimooro mombo eenj laligomambaajonj amamaanj Timoti wasiwe qisinj momambaajonj karo. Kiaŋ.

Timotinonj sundugia ano monij qeangoro.

⁶Motoqoto moma laligoninto, Timotinonj kema oŋomesaonj eleema kanj buŋagia awaa meŋ kanj kokaenj ninijoro: Oŋo Poŋ saanonj moma laarinj uujopagonj aonkeju ano kambanj so nonoojonj romonjgogi awaa koloonkeja. Nonononj injibombaa siij monij oŋononj kaanagadeenj nono niniibombaajonj kaparanj komakeju.

⁷Oo uumeleenj alaurunana, nonononj sisiwerowero konjajilij kania kania monij kambanj iikanonj kanj moma laarijutiwaa sunduya awaa ninijoro monij qaa iikanonj mono oŋanonj ulunjoŋ meŋ nonono. Kawaajonj kambanj kokaamba oŋoojonj ama afaanjonj luaenonj awaagadeenj laligojonj. ⁸Oŋo Pombo qokotaanjanj boŋ qenjanj nambutiwaajonj nonononj mono oŋanonj kotiiŋ laligojonj. ⁹Oŋoojonj ama Anutuwaaw jaasewanjonj hononja qaa aisoonkejonj, korisoro kuuya iikawaajonj mono nomaenj Anutu mepeseenjanj danjisenjanj jenij sokonaga?

¹⁰Nonononj asasaga gomantiinjanj uunana meŋ kululuunjanj kaparanjanj koma kokaenjanj qama koolinjanj, ‘Anutu, mono ilaanjanj nonona Tesalonaika kema jaasewanjanj iima mondorinj momalaarigia iwoiwaajonj amamaajuti, ii oŋomboŋa. Qaa ii oŋanonj.’

¹¹Kaenjanj qama koolinjanj Anutu Manjanana anjanj ano Poŋnana Jiisas yorononj mono kana meleunjanj nononi saanonj oŋoononjanj kawonja. ¹²Toroqenjanj kokaenjanj qama koolinjanj, ‘Nono honombononjanj qaa uujopagonj oŋomakejonj, Poŋ

¹ 3.1 Apo 17.15 ⁸ 3.6 Apo 18.5

giinonj mono uujopaga toroqen onona batugianonj seiro anjia qendeema aonj ejemba kuuya kaanjadeen qendeema onomakebu. ¹³ Ponj, giinonj mono uugia menj kotiinjkeba. Ponjana Jiisas giinonj kanagej kanagesoga soraaya kuuya yonowo mombo kawagati, kamanj iikanonj Tesalonaika yonononj soraaya koposowaa qaagia qaa Manjana Anutuwaajaanonj nambu. Kaen qama koolinjkejonj.

Nanamemenj solanja uujopayawo ii sokombaa.

4 ¹ Uumeleenj alaurunana, qaa monj ii kokaenj: Nanamemenjia Anutuwaajaanonj anji sokombaatiwaa kania kuma ononinj ii koma gbilinj otaankejuto, ii toroqen mamaga amakebutiwaajonj uugia kuujonj. Nonononj qambanmambanj qaa iikaenj Ponj Jiisaswaa qatanonj ononjonj. ² Nonononj Ponj Jiisaswaa ku-usunj qaganonj nama jojopanj qaaya menj koton ononinj, onononj qaa kota motomotoonj ii modaboroju.

³ Anutunonj onjojonj uusinja kokaenj moja: Ono mono serowilinj gema qenj soraaya tak-kootoya koloonj laligowu. ⁴ Anutuwaanonj kana dindinja ii mono kokaenj moma kotowu: Uu selegiaa siingia kombombanja galej koma soraaya (laligonj onjoanjiaa embagia anja anja menj) laligogi akadamyawo koloowaa. ⁵ Uumeleembaa gadokopa yonononj Anutuwaajaanonj kania mende moma kotonj uugianonj gere jero emba lanj menkeju. Iikawaa so mono mende ama laligowu.

⁶ Kaen qaagoto, emba loyanonj monjenj keno monjonj oloj kanj emba mende seigowa. Monjonj bologa kaanja ano uugaranonj koboowabo. Wala qambanmambanj qaa ii menj galej menj ononinj, iikawaa so monjonj emba menj boliro Ponjonj singisonjgoya kuuyaa ironja meleema mubaa. ⁷ Anutunonj anana qewolonj laligowombaajonj qaagoto, laaligo soraaya laligowombaajonj nonoono. ⁸ Kawaajonj monjonj jojopanj qaa ii mesaowaati, iinonj balonj ejembaga qaagoto, mono Anutu gema qewaa. Anutu Unjaya Toroya onomakeji, ii mono gema qewubo.

⁹ Batugianonj jopagonj aonkejuti, iikawaa kania Anutunonj kuma onono onjoanjio modaboronj laligoju. Kawaajonj nonononj uunonj jopagonj aowombaa qaaya mombo onj onombombaajonj mende amamaajonj. ¹⁰ Oo uumeleenj alaurunana, onj Masedonia prowins uutanonj uumeleenj alaurunana kuuya uunonj jopagonj onoma laligojuto, ii mono toroqen mamaga ama laligowutiwaajonj uugia kuujonj. ¹¹ Mono osojonj laligonj onjoanjiaa laaligo nanjonangogia galej koma borogianonj gawonj menj laligowu. Kaen ama akadamyawo koloowombaajonj mono kaparanj koma nambu. Wala kaen menj kotonj ononinj iikawaa so mono ama menj laligowu.

¹² Kaen anji uugia mende meleema seleenjenj nanjuti, iyonononj nanamemenjia solanja iima yagonj goda qen onoma laligowu. Injarere lanj laligonj nene iwoiwaa welema mombaa qanonj mende laligowu. Kianj.

Pombaa kaka kambaŋanonŋ kokaenŋ koloowaa:

¹³Oo uumeleenŋ alaurunana! “Tosianonŋ uugia meleema komugita roŋonŋ ejuti, iyoŋooŋonŋ nomaenŋ koloonaga?” Onŋo qaa kaenŋ jeŋ iikawaajonŋ poumapou laligowubo. Ejemba uugia mende meleema jejeromonŋromonŋgia qaa laligojuti, iyoŋononŋ koomuya yoŋooŋonŋ ama wosobiri laligojuto, onŋononŋ ii kaanŋa wosobiri laligowubotiwaajonŋ qaa kokaenŋ jewonŋa: ¹⁴Jiisanonŋ komuŋ waaroti, nono qaa ii moma laarinŋ kokaenŋ jejonŋ: Anutononŋ Jiisas meŋ gbiliro. Kawaajonŋ ejemba iwo komuŋ goronŋ qegiti, Anutononŋ mono ii kaanŋagadeenŋ meŋ gbilinŋ onŋoma Jiisaswo motoonŋ unuano asuganonŋ asuginŋ waabuya. Qaa leeya moma laarinŋonŋ eej, leeya moŋ ii kaanŋagadeenŋ moma laarinŋinŋ sokombaa.

¹⁵^hPonŋonŋ qaa kuma nononoti, nonononŋ iwaa jo meŋ onŋo kokaenŋ inŋjojonŋ: Tosia mende komuŋ toroqenŋ sele busuwo laligoninŋ Ponŋonŋ eleema kawaati, anana kambaŋ iikanonŋ wala mende ubonŋa. Anana ejemba koomuya mende unuuguwonŋa. Qaago. ¹⁶Iikawaa areŋa ii kokaenŋ: Anutononŋ romonŋa qaita moŋ uuro otonŋa kolooro Siwe gajoba waŋanonŋ jeŋkooto qa qaro ejembanonŋ otonŋa mogi Ponŋ aŋo Siwenonŋga kamaawaa. Kraistnonŋ kamaaro ii moma laarinŋ muŋ komugiti, iyoŋononŋ mono wala koomunonŋga waabuya.

¹⁷Yoŋononŋ wala waagigo anana mende komuŋ jaawo laligowonŋati, Anutononŋ mono nunuano kanakeewanŋ ubonŋa. Waabuyati, iyoŋowoo ororonŋ koosunonŋ uma Pombo aitonŋonŋ iwo Siwe gomanonŋ kambaŋa qaa laligowonŋa. ¹⁸Kawaajonŋ qaa kaanŋa jeŋ iikanonŋ mono uugia nanŋonŋ aonŋ laligowu. Kiaŋ.

Ponŋonŋ kawaatiwaajonŋ mono jojonŋinŋ laligowu!

5 ¹Oo uumeleenŋ alaurunana, Kraistnonŋ eleema kawaato, naa gbaninonŋ ano naa kambaŋonŋ asugiwaati, nono iikawaa qaaya oonŋ onŋombombaajonŋ mende amamaajonŋ. ²ⁱOnŋoanŋio mono qaa ii kokaenŋ moma komuju: Yoŋgoro memenonŋ gomantiinonŋonŋ olonŋ koumakeji, Pombaa kaka kambaŋanonŋ mono iikawaa so alanzaŋ kaŋ kuuwaa.

³Ejembanonŋ kokaenŋ jewuya, “Kete kambaŋ kokaamba luaenonŋ siiseweweya qaa laligojonŋ.” Kaenŋ jeŋi iikanondeenŋ kondemondeenonŋ asuginŋ qagianonŋ ubaa. Embanonŋ merabora memambaa masuya qero momakeji, mono iikawaa so kolooro misinŋonŋ kembombaajonŋ amamaawuya. ⁴Yoŋononŋ amamaawuyato, uumeleenŋ alaurunana, onŋononŋ panŋamaŋ uutanonŋ kematoukantou mende laligojutiwaajonŋ ama kambaŋ iikanonŋ mono utuŋ saanŋonŋ yoŋgoro meme kaanŋa onŋoo qagianonŋ umambaajonŋ amamaawaa. ⁵Kuuya onŋononŋ mono asasagaa ejembaya

^h 4.15-17 1 Kor 15.51-52 ⁱ 5.2 Mat 24.43; Luuk 12.39; 2 Piito 3.10

koloaju ano iwoi kuuya asuganoj ambombaa siija momakeju. Anana pangamambaa ejemba mende koloojon ano umuŋkonjonaa iwoiya togon sisia meŋkejon.

⁶Kawaajon tosaaja ii kaaja uunananon mono gaon ewabo. Kaen qaagoto, mono anana galej koma aon uugbiligbili laligowona. ⁷Gaon ejuti, iyononon gomantiinanon gaon enkeju. Ejemba apu kotiga negi enkalolon meŋ onomakeji, iyononon mono pangaman uutanon kaen ama laligoju.

⁸Pangaman uutanon kaen amakejuto, asasagaa ejemba anana mono galej koma aonkebona. Waajambaranana mono opo maleku kaaja kokaen mouma nambona: Anana momalaari ano uujopa koma gbilin iikaaja kanon totonananon reen maleku koosin (reen^k kaaja besaan) sopa somonjon aon nambona ano Siwe gomanon ubombaajon mamboma jejeromonromon ama iikaaja kanon waŋnana aen waŋkou kaaja esuuj turuwona.

⁹Anutonon nono kamaaj nunuro irinjonsoon mobombaajon mende jeŋ tegoroto, Poŋnana Jiisas Kraistnon meŋ letoma nonono oyanboyan buja qeŋ aowombaajon jeŋ tegoro laligojon. ¹⁰Jiisasnon ananaajon ama komurotiwaaajon laaligonana balonon laligowonati me komuŋ goron qeŋ ewonati, ii mono Jiisaswo kotiin laligowona. ¹¹Kawaajon uu nanjonanjo meŋ mindinjon aon kotikotii mokolon mondorinkejuti, ii mono toroqen meŋ laligowu. Kiaj.

Qambaŋmamban ano gejanono qaa konoga

¹²Uumeleŋ alaurunana, nononon kokaen jeŋ koton onjonjon: Ejembanon togia Pombo qokotaan nama batugianon gawon meŋ qambaŋmamban onomakejuti, ii mono goda qeŋ onoma laligowu. ¹³Goda qeŋ onoma gawonja meŋkejutiwaaajon mono yonoojon mogi uro pondan jopagon onoma waegia meŋ laligowu. Kanageso batugianon mono luae qeŋ aon laligowu.

¹⁴Uumeleŋ alaurunana, nononon uukuuku qaa tosaaja kokaen onjonjon: Tosianon iyanjaa jaajaa injarere lan laligojuti, ii mono jeŋ onoma galej meme qaa onombu. Ejemba zirinzirina mono uu nanjonanjo qaa injijogi kotiin awasankaka koloowu. Ejemba uugia looriro laligojuti, ii mono kalaŋ koma onombu. Uugere mende ambuto, ejemba kuuya mono uubonjon qaganon ama onombu. ¹⁵Jena jewe, nuna guwe me ana ambe ii monjon mende amba. Sonjo ii

^j 5.8 Ais 59:17; Ef 6.13-17 ^k 5.8 Omejiilan yononon sololonon nonombutiwaaajon iwoi bologa bologa ii wasa kisare kaaja nonoojon moton gilinkejuto, iikawaa jeta ii saanon Jiisas moma laarin uukaleŋ qendeema aon nama leeleen reen kaaja kojanjin aon kokojinjin komakebona.

waleembubotiwaajonj mono galej meŋ aonj laligowu. Kambanj so iwoi awaa awaa ii kaparanj koma aŋgia jopagonj aonj ejemba tosaanja kuuya ii kaanjiadeen jopagonj onjoma laligowu.

¹⁶ Mono kambaŋa kambaŋa korisoro ama laligowu! ¹⁷ Mono Anutu suulanj qama koolinj muŋ laligowu! ¹⁸ Kaan me kaanj koloowaati, iikanonj mono Anutu mepeseen laligowu! Kraist Jiisaswo qokotaan nanjuti, Anutunonj onjoojonj uusiina iikaan momakeja.

¹⁹ Uŋa Toroyaa bolanja mono mende qowogowu. ²⁰ Anutuwaanonj gejatootoo qaa jenkejuti, iikawaa jejewilia mono mende ambu. ²¹ Qaa kuuya mono gosinj batogowu. Batogonj iigi qaa awaa koloowaati, ii mono aŋalinj aŋgonj koma laligowu. ²² Qaa ano nanamemeŋ bologa kania kania ii mono gema qeŋ laligowu.

²³ Niinonj onjoojonj kokaenj qama koolinjkejen, ‘Luaewaa beŋ Anutu, gii geenjo mono kuuya tak kotonj onjona soraaya koloonj laligowu. Giinonj mono uugia, kokoosugia ano sele busugia ii kuuya sopa somonjonj onjona koposowaa qaagia qaa koloonj laligowu. Kaenj kambanj so laligogi Poŋnana Jiisas Kraistnonj eleema kanj iikaanja mokoloonj onjombaa. Qaa ii onjanonj.’ ²⁴ Onjooŋji, iinonj qaaya pondanj otaankeja. Kawaajonj mono qamakooli iikawaa so ama onjondaborowaa.

²⁵ Uumeleenj alaurunana, onj mono nonoojonj ama Anutu qama koolinj laligowu.

²⁶ Uumeleenj alaurunana kuuya batugianonj mono aŋgonj aonj qaqatetegia meŋ laligowu.

²⁷ Niinonj Pombaa qatanonj jenj kotonj onjoma jojopanj qaanonj somonjonj kokaenj oojeŋ: Tere koi mono uumeleenj alaurunana kuuya yonjoojonj aŋgi keno weenjonj onjooŋji mobu.

²⁸ Poŋnana Jiisas Kraistwaa kaleŋmoriaŋanonj mono onjowo ewa. Kiaŋ.

Tesalonaika Tere 2

Poolnoŋ Tesalonaika yoŋoo Tere ano 2 kolooro.

Jeŋ-asa-asari

Tesalonaika uumeleerj tuuŋ uutanonj Kraist kawaatiwaajonj mambonŋi tosonianj “Mono karo,” jegi tosonianj “Qaa ii qolonmologgoya,” kaerj lansanj jeŋ sisau ama laligogi. Tosianonj “Pombaa kaka kambaŋanonj mono kanj kuuro,” jeŋ moma laarigi. Kawaajonj “Poolnoŋ Tere Tesalonaika ano 2 kolooro,” buk ii oonj qaa ii jeŋ asariro. Poolnoŋ qaa qolonmologgoya ii mindinŋonj kania kokaerj inisaano: Kraistwaa kaka kambaŋanonj dodowiwaati, kambaŋ iikanonj ejemba nanamemeŋgianonj dogonj boliwaa. Kaerj boliro eja tania monj qata Jeulalanj Toya iinonj asuginj wala aasangoyanonj laligonj kanagerj Kraist asuganonj tuarenjenj ama muŋ ejemba kantri so galerj koma oŋombaa.

Tosianonj Tesalonaika uumeleerj tuuŋ kakasililinj meŋ oŋonŋi siimbobolo moma laligogi. Kawaajonj aposol Poolnoŋ qaa waŋa tosaŋa kokaerj jeŋ asarinj oŋono, “Oŋo mono kaparanj koma kotiinj Pombo qokotaanj nama moma laarinj laligowu.” Qaa kota monj ii kokaerj jeŋ asariro, “Niinonj neŋauruna yoŋowo laaligonana naŋgonj aowombaajonj gawonj meŋ laligoninji, oŋo mono iikawaa so injarere laaligo mesaonj oŋoanŋia nene apu mokolonj ii neŋ laligowu ano gawonj awaa awaa kaparanj koma jegerja nama meŋ laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 5 ii kokaerj:

Qaa mutuya 1.1-2

Keraqeeanŋo moma oŋoma aisoonj mepeseeja 1.3-12

Kraistonj kawaatiwaa qaaya kuma oŋonja 2.1-17

Nanamemeŋ dindinja ambutiwaajonj kuunj oŋonja 3.1-15

Terewaa qaa kota waŋa 3.16-18

1 ¹“Pool, Sailas ano Timoti nonononj Tesalonaika uumeleerj kanageso onjowo qaa aminj mobombaajonj tere oojonj. Onjononj Manjnana Anutu ano Ponj Jiisas Kraist yorowo qokotaan nanju.

²Manj Anutu ano Ponj Jiisas Kraist yorononj mono kalenjmorianj onjoni luaenonj laligowu. Kianj.

Siimbobolo momago mono oyanjboyanj mokoloonj laligowonja.

³Uumeleerj alaurunana, onjoo momalaarigianonj mamaga kotiiri korebore uukalerj ama aonjkejuti, sili iikanonj motomotoonj onjoo uugianonj seinjkeja. Kawaajonj nonononj onjoojonj kamban so “Anutu dangisen!” jenj mepeseerj munjkejoni, ii awaagadeerj sokonja. Buña qaa koma gbiligitiwaajonj dangisenj jenjkejoni, ii mono gawonanaga. ⁴Sisiwerowero anjgosisiri kania kania ama onjongi momakejuti, ii kuuya kaparanj koma mokosingonj bonj qerj nanji momalaarigianonj mende sologonj loorija. Nononana kaanagadeerj iikawaa sunduya ii Anutuwaaw kanagesoya kanagesoya yonjoo jaagianonj jenj selenana onjoojonj ama menj uma mepeseerjkejonj.

⁵Anutunonj qaa dindinagadeerj gosinj jenj tegonjkeji, anjgosisiri momogianonj mono iikawaa aiweseya kolooja. Anutuwaaw bentotonj uutanonj kouma laligojutiwaajonj siimbobolo mogi injiiri Siwe gomanonj ubutiwaaw so soraaya soro koloojutiwaajonj kaparanj komakeja. Kawaajonj konjajilinj mende anjgonj kono kambanj kokaamba qagianonj umakeja.

⁶Anutunonj dindinja koloojiwaajonj nama kakasililinj ama onjomakejuti, ii mono kakasililinj iikayadeerj meleeno iyangiaa qagianonj ubaa.

⁷Qagianonj ubaato, kakasililinj moma laligojuti, onjononj mono oyanjboyanj mokoloowuya. Ponj Jiisasnonj gajobauruta ku-usunjiawo unjwama yonjowo Siwenonja kamaanj asugiwuti, kambanj iikanonj mono nonowo motoonj haamo mewuya. ⁸Jiisasnonj gere bolanj uutanonj kamaawaa. Kaerj kamaanj ejemba Anutu mende moma munj Ponjnana Jiisaswaa Oligaa Buñaya mende tenj komakejuti, ii mono ironja meleema onjono siimbobolo kokaerj moma laligowuya: ⁹^bPonjononj mono “Yamagerj (kozigenj)!” jenj jaasewanjonja konjoma onjono Anutuwaaw ku-usunja asamararanjwononj mende ubuyato, seleerjenj laligonj gere siawaa siimboboloya tetegoya qaa moma laligowu.

¹⁰Ponjononj eleema kawaati, kambanj iikanonj tuunjuruta soraaya anana mono iwaa asamararanja iima iikawaa so letoma “Oowe, Jiisas Ponjnana oowe!” jewonja. Moma laarij muninji, kuuya anana kaerj waliñgoninj ejemba omayanonj niniima “Yei!” jenj aaruñ nambuya. Nonononj Jiisaswaa kania nanjonj jeninj onjononj kaanagadeerj ii moma laarij uugia meleerjgitiwaajonj mono letoma jiilalerjgiawo asarij nonowo motoonj nambuya.

^a 1.1 Apo 17.1 ^b 1.9 Ais 2.10

kania kojangiji, iinonj ii mesaroro kana koloowaatiwaajonj mamboma laligoja. ⁸⁻⁹ e ^f Mambono kania kolooro iikanonjadeenj mono afaangonj asugiwaa. Satanonj Jeulalanj Toya sololoonj nemunj koma muro angoleto qolonjmolongoya ano aiwese tere kania kania mero iima laligowuya. Ii iima laligowuyato, Ponj Jiisasnonj asamararanjawo asuginj aonj ii buu aasonjanonj qen japalelej menj mubaa.

¹⁰ Ejemba Anutunonj hamo qen onjombaatiwaajonj togonj qaa honja buja qen aowombaa siija mende moma tondu laligonj gere sianonj kemebuti, iyonononj Jeulalanj Toyaa angoletoya ii iigi kaitere kania kania qendeema onono jinjaun amakebuya. ¹¹ Kawaajonj Anutunonj momo arej jinjauna uupanjawo ii ano kolooro ejembanonj ii ku-usungjawa menj seigi kanageso honja yonononj sosogonj jo kelega gogonj qaaya qolonjmolongoya ii onjanonj menj moma laariwuya. ¹² Kaniagianonj asuganonj asugiwaatiwaajonj Anutunonj momo arej jinjauna ii ano karo qagowuya. Ejemba qaa honja mende moma laarinj usuiingia nanamemenj doogoyanonj ama osigiti, Anutunonj mono kuuya iyonoo qaagia menj tegoro gere sianonj kemebuya. Kianj.

Qaa honja tej koma kaparanj koma kotiinj nambu.

¹³ Yonoononj kaenj koloowaato, Pombaa wombo alauruna, onjoojonj kamanj so “Anutu dangisenj!” menj mepeseeninj sokonja. Ii gawonanaga. Anutunonj onj kanakanaiyanonga Siwewaa buja koloonj letombutiwaajonj meweengonj onono. Iikawaa so qaa honja moma laarigi Unj Toroyanonj menj sorainj onono laligoju. ¹⁴ Kaanl laligowutiwaajonj ama Oligaa Buja ano nonoononj karo menj asariniji, iikanonj onj onjono. Kaanl toroqen laligonj Ponjana Jiisas Kraistwaa asamararanonj uma akadumugiawo koloowuya.

¹⁵ Kawaajonj uumeleenj alaurunana, kongbara mono mende qen laligowu. Nonononj qaa kuma onjoma jenananonj jeninj me terenonj ooninj iima mogiti, qaa kota ii mono qokotaanl otaanl laligowu. Kianj.

¹⁶ Ponjana Jiisas Kraist anj ano Anutu Manjana yorononj jopagonj nonoma kalenmorianj qaganonj oyanboyanj koloowombaaajonj jejeromonjromonja nononi iikawaajonj mamboma ulunkolej tetegoya qaa moma laligojonj. ¹⁷ Yorononj mono uugia nanjori gawonj awaa kuuya menj qaa awaa kuuya menj laligowuti, iikanonj mono menj kotiinj onjoni laligowu. Kianj.

Saanonj nonoojonj qama koolinj laligowu.

3 ¹ Qaa tetegoya monj koi: Pombaa qaanonj seinj onjoo batugianonj akadumuyawo kolooroti, iikawaa so mono uulanjawo gomanj

tosianonj kaanjiadeen kema jej seinij honjowo koloonj kembaa. Kawaajonj uumeleenj alaurunana, onjononj mono nonoojonj ama Anutu qama koolinj laligowu. ²Ejemba kelemalelenanonj Anutu mende moma laarinjkeju. Kawaajonj ejemba kaamaaya doogoya yonjononj kakasililinj ama nonombubotiwaajonj mono Anutuwaawaa qama koolinj laligogi sopa somonjonj nonombaa.

³Kelemalelenj yonjononj bolijuto, Ponj qaaya pondanj otaanjkeji, iinonj mono menj kotiinj onjoma bologanonga sopa somonjonj onjombaa. ⁴Qaa jej kotonj onjoninj, onjononj ii kambanj kokaamba ano kanagej tej koma laligowuti, ii moma uuwoi mende anjonj. Nonononj Pombo qokotaanj nama kaenj mojonj.

⁵Ponjononj mono uugia meleema Anutuwo somonjgoro uujopaya moma yagonj Kraist kaanja kaparanj koma mokosinjonj laligowu. Kiaj.

Injarere laligowombotiwaawaa galej meme qaa

⁶Uumeleenj alaurunana, nono onjonganjiaa aingia otaanj lansanj laligowubotiwaajonj kuma onjoninto, tosanonj kilenj qaa baatanonj mende kema nepinepi tondu laligoju. Kawaajonj nono Ponj Jiisas Kraistwaa qatanonj kokaenj jej kotonj onjonjonj: Onj mono uumeleenj alaurunana kaanja kuuya ii onjomesaonj misinjonj sigensigenj laligowu. ⁷Nonononj onjoo batugianonj nononanaa aijnonj lansanj qaagoto, qaa baatanonj laligoninj. Kawaajonj nonoo kana lasunana otaawutiwaawaa kania ii onjonganjio saanonj moju. ⁸Nono injarere mende laligoninj ano onjooononga mombaanonj nene iwoi ii eenj mende nej laligoninj. Qaago. Nanjonj nonombutiwaawaa lombotanonj onjooononga mombaa qaganonj ubabotiwaajonj mono asaga gomantiinja gawonj suulanjsuulanj menj selenana qenj laligoninj.

⁹Anutononj gawonja mewombaa ku-usunja nonono laligojonjiwaajonj saanonj nanjonj nonombutiwaawaa qaanonj uugia kuuj onjombonagato, nonoo kana lasunana otaawutiwaawaa sili awaa qendeema onjombombaajonj mojonj. ¹⁰Onjowo laligoninj, kambanj iikanonj kokaenj jej kotonj onjoninj: Gawonj memambaajonj togoji, iinonj mono nene kaanjagadeen mende newa.

¹¹Onjoo batugianonj tosanonj qaa baatanonj mende kema iyanjgiaa aingia otaanj lansanj laligoju. Yonjononj gawonj honja mende menkejuto, gawonj meme tanitani eenj lanj ewaewanj koma iinonj wainonj mondonj tosia yonjooononj iwoi menj soonj qewolonj qenj silemale lanj laligonjkeju. Onjoo buju qaa monj ii kaenj karo moninj. ¹²Nonononj ejemba kaanja ii Ponj Jiisas Kraistwaa qatanonj jej kotonj uugia kokaenj kuujonj: Onj mono kemaqokotaanjkanjokotaanj mesaonj zej laligonj gawonj megij honja kolooro onjonganjiaa nene apugia nej laligowu.

¹³Oo uumeleenj alaurunana, onjononj gawonj awaa awaa menj iikanonj mono ataqaatanj mende ambu. ¹⁴Nonononj tere koi oonj jej kotonj onjonjonj, monjonj ii mende tej kombaatij eenj, onj mono uuta meleembaatiwaajonj

gamu qeŋ muŋ iima tiŋ iwo qaa qaa mende ama ainjoloŋ mende rama laligowu. ¹⁵Kaana laligoŋ kere qaagoto, ala kaana meŋ muŋ qambaŋmambaŋ koma muŋ laligowu. Kiaŋ.

Qamakooli ano yeizozo qaa tetegoya

¹⁶Poŋ luae Toyanoŋ aŋo mono kambaŋ so nanamemeŋ kuuya kanon luae qeŋ oŋono bonjoŋ laligowu. Poŋnoŋ mono kuuya oŋowo laligowa.

¹⁷Pool neeno yeizozogia neenaa boronanoŋ oojeŋ. Tere kuuya ooŋkejeŋi, iikanoŋ neenaa yeizozo qa tere koi neeno amakejeŋ. Qana kokaeŋ oojeŋ: Pool⁸

¹⁸Poŋnana Jiisas Kraistwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono kuuya oŋowo ewa. Kiaŋ.

⁸ **3.17** Wala moŋnoŋ tiligoŋ Poolwaa qatanoŋ tere moŋ ano sisau kolooro. Kawaajoŋ iyaŋaa borianoŋ qata ooro.

Timotiwaa Tere 1

Poolnoŋ Timotiwaa Tere mutuya ano.

Jen-asa-asari

Timoti sagbili eja iwaa nemuŋa ii Juuda embaga ano maŋa ii Griik ejaga. Iinoŋ Eisia prowinsnoŋ laligoŋ uuta meleema Kraistwaa alia koloŋ laligoro. Kaŋa laligoŋ Poolwaa neŋata koloŋ ilaŋ muro motoŋ ligoŋ misin gawoŋ meŋ laligori. Poolnoŋ lombonoŋ Timoti meŋ kamaaŋ mubabotiwaajoŋ majakaka qaa waŋa karoŋ romoŋgoŋ Buŋa Tere koi ooro.

Majakaka waŋa somata ii boi takapolakaya. Tosianoŋ zioz uutanoŋ nama qaa doogoya kuma soŋo oŋoma laligogiti, Poolnoŋ iyonoŋoŋ ama galeŋ meme qaa kotakota ooro. Boi yoŋonoŋ Juuda yoŋoonoŋ momo ano balombaa momo tosia mindiŋqindirigi kaniagia siliqalu kolooro kokaen moma laariŋ jen ejemba kuma oŋoma laligogi: “Namo ano iwoi kuuya iimakejoŋi, ii iwoi bologa. Kawaajoŋ tosianoŋ Siwewaa buŋa koloowombaajoŋ kaparaŋ koma momo aasangoya qaita moŋ mende buŋa qeŋ aŋ nembanenewaa qizimizij ama soŋgo tosaŋa waleema loemba koloojuti eeŋ, Anutunoŋ mono qaa iikanŋ osiŋ hamo qeŋ oŋmambaajoŋ amamaawaa.”

Majakaka qaa waŋa moŋ ii: Nomaen uumeleŋ kanageso galeŋ koma oŋoniŋ tororo Anutuwaa waeya meŋ mepeseewuyaga. Poolnoŋ iikawaa qambaŋmambaŋ qaaya papianoŋ ooro. Kaŋiadeeŋ zioz galeŋ, babafi ano gawoŋ meme ejemba tosianoŋ nomaen ama laligogi sokonji, iikawaa qaa areŋa ii jen asariŋ ooro.

Tetegoyanoŋ qaa waŋa karoŋa kanŋ Timotiwaa gejanono qaa tosaŋa ooro. Mundaŋa iinoŋ mono nomaen Jiisas Kraistwaa welenqeŋe awaa kolooŋ momalaari ejemba tuuŋa tuuŋa oŋombosima ilaŋ oŋono sokombaati, iikawaa gejanonoya ooŋ muro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 3 ii kokaen:

Qaa mutuya 1.1-2

Ziozwaa gawoŋ meme yoŋoo jenkooto 1.3–3.16

Timotinŋ gawoŋa mewaatiwaa jenkootoya 4.1–6.21

1 ¹Anutu, Hamoqeqe Tonana ano Kraist Jiisasnoŋ galeŋ koma nonombaatiwaajon jejeromonŋromon ama mamboma mujonŋ, iyorononŋ Pool nii jeŋ kotonŋ noma kuunŋ wasiŋ noni aposol koloojen. Kraist Jiisaswaa jotamemeya kaŋa koloonŋ giwo qaa aminj mobojonŋ tere koi oojen.

²“Oo Timoti! Gii uuga meleema Jiisas moma laariŋ momalaariwaa mera sorona koloonŋ laligojan. Maŋ Anutu ano Poŋnana Kraist Jiisas, yorononŋ mono kiankomuŋ kalenŋmoriaŋ goni luaenonŋ laligowa.

Enkalolonŋ kuma oŋombubotiwaa galeŋ meme qaa

³Masedonia prowinsnoŋ kemambaajonŋ ambeti, kambanŋ iikanonŋ kokaenŋ jeŋ kotonŋ gombe, ‘Gii mono Efesus sitinonŋ toroqenŋ laligonŋ uumeleenŋ tuunŋ ilaanŋ oŋomakeba. Tosianonŋ momalaariwaa qaa batuya tosaŋa kuma soonŋkejuti, ii toroqenŋ ambubotiwaajonŋ galeŋ meŋ aonŋ laligowu.’ Kaenŋ jeŋ kotonŋ oŋoma laligowagatiwaajonŋ jewe. ⁴Tosianonŋ beŋ sosombaŋa sosombaŋa ano ambosakonŋ yoŋoo qa areŋa areŋa ii tetegoya qaa aminj mogi sipasipa kono aŋgowowo ano qaa qiqisi omaya kolooro romonŋgonŋkeju. Yoŋononŋ uugia iikanonŋ ama soowubo. Qaa seŋa seŋa jeje kaŋa ii mende totoonŋ ilaanŋ oŋombaato, Anutuwaa laaligo areŋa ii kokaenŋ eja, ‘Moŋnonŋ Jiisas moma laariŋ uuta meleeno iinonŋ mono ii hamo qenŋ muro letombaa.’ Kete kaenŋ ama oŋombagatiwaajonŋ mombo uuwaa-waataa qaaya jeŋ gonjen.

⁵Jeŋ kotonŋ gonjenŋ, iikawaa toonŋa ii uujopa. Niinonŋ uujopa koloowaatiwaajonŋ manja qenŋ kokaenŋ jeŋ asariŋ oŋoma laligowagatiwaajonŋ kuunŋ gonjenŋ: Yoŋononŋ uugianonŋ soraaya ewaatiwaajonŋ galeŋ koma aogi momo bologanonŋ ii mende gojombaa. Mende gojono Anutunonŋ saŋe qenŋkeji, ii uugejagianonŋ saanonŋ moma laligowuya. Kaenŋ laligonŋ Kraist tororo moma laarigi Anutunonŋ mono uujopaya uugianonŋ ano saanonŋ koloonŋkebaa. Uujopa iikanonŋ batugianonŋ asugiwaatiwaajonŋ kaparaŋ komakejenŋ.

⁶Tosianonŋ Anutuwaa laaligo areŋa ii soŋgiŋ jinjaunŋ ama qaa julujulu omaya omaya tondu jeŋkeju. ⁷Yoŋononŋ Anutuwaa Kana qaawaa boi koloowombaajonŋ mojuto, iyaŋgio Buŋa qaawaa kania mende moma kotonŋ jaasewaŋ qeŋgadeenŋ jeŋkeju. Eenŋ ejemba jaagianonŋ awasaŋkaka nama qaa kotiinŋ lansanŋ jeŋ manja qenŋkeju.

⁸Anutuwaanonŋ Kana qaa ii awaa soro. Ii kania ejiwaa so tororo kuma aonŋ otaaninŋ saanonŋ meagonŋ nonomakeja, ii mojonŋ. ⁹Anutu Kana qaayaa kania mono kokaenŋ moma yagowu: Ii ejemba solanŋ dindinŋa yoŋoojonŋ ama qaagoto, Anutunonŋ ii ejemba doogoya mindinŋonŋ oŋombaatiwaajonŋ ama anota eja. Tosianonŋ dogonŋ kokaenŋ amakeju: Jeulalanŋ jeubaba

^a 1.2 Apo 16.1

ama qaa qeŋ yanggiseŋ qaganon aon jaasiisii amakeju. Angonjora ano singisonŋogoiawo laligon kileŋ Anutu telambelan ama mug i uugia menjerenŋon lolomonin laligoju. Nemunmangia ano tosaan a unugi komunkeju.

¹⁰Serowilin amakeju. Sodom taonon angiti, iikawaa so kana uugun eja iyanŋarodeen ano emba iyanŋarodeen agimin onkeju. Ejemba men bolin onombutiwaajon qelanjin somonŋon onomakeju. Qaa qolonolononkeju. Qaa jeŋ jojopon qaanon somonŋon kileŋ tiligonkeju. Anutunon nanamemen dindina ambombaajon Oligaa Buŋa nononoti, ii ii me woi ama men iikanon qetamakeju. Anutuwa Kana qaa iikanon ejemba momalaariwaa kana dindina songinkejuti, mono ii mindinon onombaatiwaajon ama eja. ¹¹Anutu, oyanboyan Toya iinon momalaariwaa kana dindina ii Buŋa qaanon anota eja. Niinon Oligaa Buŋaya akadamyawo jeŋ seimanatiwaajon moma laarin noma Buŋa qaaya ii nono. Kian.

Poolnon Pon kaleŋmoriaŋaajon mepeseja.

¹²Kraist Jiisasnon uuna gosiro gawon a pondan memanatiwaa so koloowe niro sokono gawon nono menkejen. Gawon memambaa ku-usun noma laligon kouji, iikawaajon Ponana mepeseŋ laligojen. ¹³^bNiinon wala Jiisaswaa alauruta mepaegon sisiwerowero molankota ama onoma laligowe. Kaŋa laligoweto, iwoi ii Jiisas mende moma laarin silemale tompin laligon tondu ama men laligowe. Singisonŋo kaen ama laligowetiwaajon mono kiankomun noma kolonani nono letombe.

¹⁴Ponnananon kaleŋmoriaŋa noma kelemaleŋ maaro noo qananon uro. Kaen uro momalaarinanon kolooro uuropawaa kondomondoo Toya Kraist Jiisas mokoloowe. Iwo qokotaŋ nama uuropaya buŋa qeŋ aon ejemba uunanon jopagon onomakejen.

¹⁵Niinon ejemba tosaan kuuya unuugun singisonŋowaa ejemba yonoo batugianon somatagia koloon laligowe. Kaŋa laligoweto, Kraist Jiisasnon singisonŋo ejemba hamo qeŋ nonomambaaajon ama namonon kamaaro. Qaa kota ii noonon honawo kolooro. Kawaajon qaa kota iikanon mono powowon kotiga kolooja. Ii ejemba korebore moma laarin men analin anŋon kombonatiwaa so kolooja.

¹⁶Singisonŋowaa ejemba yonoo somatagia koloon laligoweto, Kraist Jiisasnon nii kokaembaajon kiankomun nono: iinon niwo uuluae qaganon hamo qeŋ noma Anutuwa u u tania asuganon koloowaatiwaajon moma kotiuro. Noo gemananon ejemba tosanon Jiisas moma laariwuti, tania ii iyonoojon qendeema onomambaaajon moro. Ii qendeema onono saanon afaanŋon uugia meleema laaligo kotigaa buŋa koloowuya. ¹⁷Kiankomun

^b 1.13 Apo 8.3; 9.4-5

nonotiwaajon ama Anutu mepeseenjejeje. Iinon Kin Pon tetegoya qaa koloon laligowaa. Anutu motoongonon goron mende qero kaitania mende iimakejon. Niinon iwaa qabunaya kamban so mepeseewe tetegoya qaa akadamyawo koloon en ubaa. Qaa ii onanon.

¹⁸Oo momalaariwaa merana Timoti! Wala gejatootoo qaa tosaanja goojon jegiti, qaa iikanon kotingon gono saanon akadamyawo koloon laligowa. Qaa iikawaa so kokaen jeje koton gonjeje: Giinon mono laaligo soraaya laligowagatiwaajon manja kotakota qeje laligowa.

¹⁹Manja qeje iikanon momalaariga zololonjon soowabotiwaajon mono koronson mewa. Uuga kalan koma aona momo bologanon mende gojono Anutunon ugejanon sanje qenjeje, ii saanon moma laligowa. Ejemba tosonian uu kalanjonkonjia mesaon lan laligogi momalaarigianon loorin koomuya koloon janjon qaono. Wanjonon kowe toronon kuun janjoni, mono iikawaa so unjanqunjanjon boligi. ²⁰Momalaarigianon janjon qaonoti, iyonoo batugianon eja woi qagara Himeneus ano Aleksander laligojao. Neeno mindinjon oromabaajon amamaan uugara melembaotiwaajon ii Satambaa borianon oroombe. Oroombe Satambaa ku-usuna nanamemengara iikawaa so moma uugara siimbobolowaajon looriro eleema mepaqepae mombo toroqen mende ambaoraga. Kian.

Buna gawombaa qamakooli aren

2 ¹Iwoi wana ii qamakooli gawon. Niinon iikawaa uuwaawaataa qaaya jeje uugia kokaen kuujeje: Ono mono ejemba korebore onoojon qama koolin kaparan koma welema Anutu qisin mun dangisen jeje laligowu.

²Kin eja pon ano gawmambaa galeje ejemba kania kania yonoojon ama qama koolin laligowu. Kaen kotingon onongi dindinagadeen galeje koma nonongi luae qaganon gumbonjonjon laligowona. Kaen laligon Anutuwaaw jeta otaan nanamemeje dindina ama meje laligonin akadamyawo koloonkebaa. ³Qamakooli gawon kaana kanon awaa soro kolooja. Ii Anutu, Hamoqeje Tonanaa jaasewanjon saanon sokonja. ⁴Iinon ejemba kuuyanon Buna qaa hona moma koton uugia meleengi hamo qeje onono letombutiwaa uusiina momakeja.

⁵Anutu motoongon raja ano ejemba Anutuwo mindirin nonombaotiwaajon eja motoongon kaanagadeen raja. Eja motoongon Jiis Kraiston mindirin nonomabaajon kotiuro tosonian ii amamaanjeje.

⁶Iinon singisonon ejemba kuuya ananaa downana mewaotiwaajon laaligoya qeleema mesaoro. Buna qaa ii Anutunon kamban ano tosonian kamban dindina iikanon kanain nanjon jeje asarigi ananaanon karo.

⁷Kawaajon ama Anutunon aposol koloomam-baajon kuun wasin nono

qeleya qeŋ kantri so liligonkejeŋ. Ejemba Jiisas moma laariwutiwaa Buŋa qaa hoŋaboŋa kuma oŋomakejeŋ. Kaniaŋa kaeŋ jeŋ qolomolonŋ qaagoto, qaa hoŋaga kaeŋ jejeŋ. Kiaŋ.

Eja ano emba oŋoo laaligo areŋgia

⁸Kawaajonŋ uusiŋnanonŋ kokaeŋ jejeŋ: Eja oŋononŋ mono pondanŋ gomaŋ so ajoroonŋ qamakooli gawonŋ koronsonŋ meŋ laligowu. Yoŋ kazi ano aŋgowowo mesaonŋ uugia sorairo saanonŋ borogianonŋ meŋ waama Anutu qama kooliŋkebu. ⁹Emba oŋoo qambaŋmambaŋ qaa ii kokaeŋ jejeŋ: Oŋononŋ mono kinisurugia mouma selegia tororo turuŋ laligowu. Opo suru soro akadamuyawo ii mesaowu. Waŋ jugia qeŋ gawasu kania kania mende ama miziziŋ hoŋboŋ mewu. Kasasoronŋ me goul kanonŋ mende menjereŋgoŋ aowu ano moumou sewana somata kanonŋ meŋ aiweleqaiwele mende ambu.

¹⁰Akadamugia hoŋa ii nanamemeŋ awaa. Emba Anutuwaa jeta uuguwombojeŋ keegia moma qata asuganonŋ jokoloonkejuti, iikawaa so oŋononŋ mono gawonŋ awaa awaa jegeŋa nama meŋkebu. ¹¹Ejanonŋ kuma oŋonŋgi emba oŋononŋ mono aŋgia meŋ kamaaŋ aonŋ Buŋa qaa osoŋosonŋ moma neselaŋ qaganonŋ takaporaka ama jegianonŋ kooga mende meleembuto, ii uu wombogianonŋ ama laligowu.

¹²Emba oŋononŋ eja galeŋ koma kuma oŋombutiwaaajonŋ niinonŋ ‘Oonŋ!’ mende jevento, ajoroogi oŋo osoŋ qaagia bogoro rabu. ¹³^eAnutunonŋ wala Aadam mokolonŋ iwaa gematanonŋ Iiw (Eewa) mokoloooro. ¹⁴^fMokolenonŋ Aadam mende tiligoroto, emba ii tiligonŋ muro qaa uugunŋ siŋgisonŋgo ano. ¹⁵Kileŋ emba yoŋononŋ gawonŋ areŋgia otaaŋ merabora meŋ Kraist moma laariŋ nanamemeŋ soraaya otaaŋ uumeleenŋ alaurugia uunonŋ jopagonŋ oŋoma bonjonŋ laligowuti eeŋ, Anutunonŋ mono saanonŋ hamo qeŋ oŋono letoma Siwenonŋ ubuya. Kiaŋ.

Ziozwaa gawonŋ galeŋ oŋoo qaa areŋ

3 ¹Moŋnonŋ uumeleenŋ kanagesowaa uu galeŋ pasto koloomambaa aiŋ moji, iinonŋ mono gawonŋ qabo akadamuyawo mokoloowaa. Qaa ii hoŋ toŋaga. ²^gKawaajonŋ uumeleenŋ kanagesowaa uu galeŋ gawombaajonŋ mono eja koi kaana meweŋgoŋ kuugi sokombaa: Mombaa selianonŋ koposowaa qaaya qaa, emba motooŋgowaa loya, kepiriria qaa, nanamemeŋa tororo galeŋ koma aoro goda qeŋ muŋkeju. Iwaanonŋ kawuti, ii saanonŋ koma horonŋ kalaŋ koma oŋoma momo tororo kuma oŋomakeja.

³Moŋnonŋ apu kotiga neŋ manja laŋ qeŋ aŋgowowo ama monembaa otoko amakeji, ii qaagoto, moŋnonŋ saanonŋ ejemba mondoriŋ migigiŋ

^d 2.9 1 Piito 3.3 ^e 2.13 Jen 2.7, 21-22 ^f 2.14 Jen 3.1-6 ^g 3.2-7 Tai 1.6-9

oŋoma gumbonjonjon ama oŋomakeji, mono eja iikaanŋa kuuwu. ⁴Moŋnon iyanŋaa embameraanŋa saanon galeŋ koma gejanonogia oŋono meraboraanŋanon goda qeŋ muŋ qaaya kuuya teŋ koma laligojuti, mono iiga kuugi nambaa. ⁵Galeŋ eja moŋnon aŋaa sumanŋuruta galeŋ koma oŋomambaajon qetetanŋoji eeŋ, iionon Anutuwaawaa uumeleen kanagesouruta mono nomaen kalaŋ koma oŋonaga? Ii mono amamaanaga.

⁶Eja moŋnon kamban koriga uuta meleema zeŋ nanji, iionon saanon mindimindiri gawon meme galeŋgiaga koloon laligowaa. Moŋnon kamban toroga uuta meleema kemakon kanjon ama tewomawoo ama totoyanon qeŋ selia meŋ ubabo. Kileŋaa Toyanon gejaaju ano Anutunon qaaya jeŋ tegon hagon muŋ konjono kamaaro. Iikawaa so oŋoo galeŋgianon selia meŋ uro Anutunon ii Satan kaanŋa jeŋ tegoro kamaawabo. ⁷Galeŋ moŋnon uumelembaa gadokopa yoŋoo batugianon qabuŋa awaa mende bosinagati eeŋ, ejembanon ii laŋ jeŋ boligi Kileŋaa Toyanon moto siwaya ano iikanon ritogoro qero kamaawabo. Kiaŋ.

Ewanjelis ano Buŋa gawon ejemba yoŋoo qaa

⁸Buŋa gawon ejemba^h yoŋonon kaanagadeen ejembanon goda qeŋ oŋombutiwaa so tanhoragia qaa koloon laligowu. Tosianon qaa aro woiwoi jeŋ wain apu mamaga neŋ mondomondo qaganon injarere laligon moneŋ iwoiwaajon kaparan komakejuti, ii mono mende kuuy oŋonŋi nambu.

⁹Ii qaagoto, ejemba momalaariwaa qaa hoŋa aasangoya Anutunon inisaanoti, iionon meŋ iikanon qokotaan uugia menjerengo-wabotiwaajon galeŋ meŋ aon soraaya laligojuti, mono iiga kuuy oŋombu. ¹⁰Ii mono kaanagadeen wala gosin oŋonŋi qaa jejeŋiwaa so kotiin nanŋi sokombaati eeŋ, mono saanon kuuy oŋonŋi nama Buŋa gawombaa ejembagiaga koloon laligowu. ¹¹Yoŋoo embaurugianonⁱ kaanagadeen ejembanon goda qeŋ oŋombutiwaa so tanhoragia qaa ano gemaqeqe qaa jenon kiisan mende ama laligowuto, kepiririgia qaa nama gawon kuuya membiriqembirigia qaa meŋ laligowu.

¹²Buŋa gawon ejanon mono emba motoonŋowaa loya koloon iyanŋaa embameraanŋa ano welenqeqeuruta ii saanon galeŋ koma oŋomakeba. ¹³Buŋa gawon ejemba gawonŋia awaagadeen menkejuti, ejembanon ii goda qeŋ oŋonŋi qabuŋa awaa mokoloowuya. Ii mokoloon saanon

^h **3.8** Diikon ii eja ano diikones ii emba, yoŋonon pasto kooronŋianon ilaan gawon meŋ uumeleen tuuŋ kalaŋ koma oŋoma Buŋa qaanon unuagin selewaa gawon tosaanŋa meŋ kanon nanŋon oŋomakeju. Ewanjelis me uukuuku eeŋ emba yoŋonon sopa seleenŋenanon nanjuti, iyoŋonon uugia meleembutiwaa Buŋa qaa kuma kanon uugia kuuy gejanono qaagia oŋomakeju. ⁱ **3.11** Buŋa gawon emba ano Buŋa gawon ejawaa embia yoŋoo jeŋkootogia jeja.

awasanjaka nama ejemba uugia kuuj Jiisas Kraist moma laariwombaa qaa ii kotiin jenkebu. Kiaj.

Anutunonj Buņaya aasangoya ninisaano.

¹⁴Oo Timoti, niinonj uulaņawo goononj kaņ giimambaaajon jejeromonromonj anjento, kileņ tere koi goojonj oojen. ¹⁵Kambana qeņ korinj kamambotiwaajonj wala tere koi kokaembaajonj oonj ambe kaja: Gii Anutuwaa uumeleēņ kanagesouruta nomaēņ galeņ koma oņona nanamemeņgianonj dingonj awaa koloowaati, mono qambaņmamban qaa ii weeņgonj moba. Anutuwaa kanagesouruta anana Anutuwaa kulukululuuņ zioz sopaya koloojonj. Laaligo Toyaanonj qokotaaniņ mindiriņ nonono gomaņ so ajoroonj qaa hoņa jenj seiņkejonj. Qaa hoņanonj bolinj esuņa kamaawabotiwaajonj iikawaa wota ano tandoya koloojonj. ¹⁶Anutunonj hamoqeqewaa kania aasangoya ninisaanoti, nonononj Buņa qaa ii moma asarinj kokaēņ jenj mokoloonjkejonj:

Buņa Toya iyaņo namo ejaga koloonj batunananonj asugiro. Asugiro qaa jakeyanonj oombombaa qaaya tondu moņgama bimbimgogi Uņa Toroyanonj kania solana asuganonj qendeeno. Ii qendeema kuuro Poņ koloonj waama Siwe gajoba galeņ koma oņono akadamyua uuj iigi.

Ii iigi Anutunonj wano Siwenonj uma Anutuwo rama galeņ koma nonomakeja. Galeņ koma nonono Buņa qaaya ii kantria kantria liligonj jenj asarigi mamaga yoņononj moma laariņ muņkeju. Kaēņ jokolooniņ oņanonj akadamyuawo kolooja. Kiaj.

Qaa qolonjmolongoya kuma oņoņgi eņkalolonj kolooja.

4 ¹Anutuwaa Uņayanonj qaa kokaēņ jenj asariro tororo moma yagojonj: Balombaa kambaņa tegomambaaajonj ambaati, kambaņ iikanonj ejemba kelemaleleņ yoņononj momalaari mesaonj Poņ gema qeņ omejiilan yoņoo borogianonj kemebuya. Kaēņ kemegi omejiilanonj sololoonj kuma oņomakejuti, mono iyoņoononj momo areņ otaaņ eņkalolonj laligowuya.

²Sisau ii kokaēņ koloowaa: Tosianonj uumeleēņ selesele aņgi Satanonj aaso aiweseya uugianonj aēņ geriawononj qokotaaņ uugejagia gojono koomuya kolooro qaa qolonjmolongoya laņ jenj sooņkeju. ³Yoņononj ejemba kokaēņ kuma sooņ oņomakeju, ‘Uumeleēņ ejemba oņononj mono loemba kaaņa mende agimiņ aoņ laligowu ano nene tosia newubotiwa qizimiziņ ama laligowu.’ Kaēņ kuma sooņ oņomakejuto, Anutunonj nembanene kuuya ii newombaaajonj mokolooro. Ii ejemba Anutu moma laariņ qaa hoņa moma yagojonj, iinonj ii kotuegoro saanonj daņgiseņ jenj newom-baajonj ama nonono.

⁴Anutunonj iwoi kuuya mokoloroti, ii awaa koloaju. Ii gema gewombaa so qaagoto, iwoi ama nonombaati, ii saanonj daņgiseņ jenj

buŋa qeŋ aowonja. ⁵Iwoi ejemba jaagianonj qizimizinjawo koloonagati eeŋ, ii mono saanonj Anutuwaa qaa jeŋ qama kooliniŋ esujanonj turuŋ hamo qero saanja koloowaa. Kianj.

Kraist Jiisaswaa weleŋqeŋe awaa ii kokaenj:

⁶Giinonj uumeleenj ejemba kaenj kuma onjoma laligonj Kraist Jiisaswaanonj Buŋa gawonj meme eja awaa koloonj laligowa. Giinonj Buŋa qaa otaanj laligonj koujanj, ii tosaanja kuma onjoma geenjo kaanjadeen qaa awaa ii ano momalaariwaa qambanmamban qaa kuuya weenjonj romonjonj iikanonj uuga wagin aonj laligowa. ⁷Balonj ejembanonj beŋ sosomban qaa ya julujulu jegi Anutuwaa Buŋa qaanonj bibiloko amambaajonj anji, ii mono yakariŋ gema qewa. Ii gema qeŋ Kraist kaanja koloonj laligowagatiwaaonj uuwaa komagbiligbili ama laligowa.

⁸Anutunonj laaligo kamban kokaamba namononj laligojonj, ii kotuegonj nonono kanagenj oyanboyanj laligowombaa soomonjo ano. Aanjole ii sele busu gbiligbiliwaaonj melaada ilaanj nonoma kamaanqeŋeta koloojato, uuwaa komagbiligbilii ii tandonana kombonja kolooja. Kawaajonj uuwaa nanamemeŋa ii pondan koma gbiliŋ laligona iikanonj mono iwoi kuuya kanonj nemuŋ koma nanjonj gomakebaa. ⁹Qaa jejeŋj, ii ejemba korebore meŋ anjalinj anjonj kombonatiwaa so powowonj kotakota kolooja. Qaa powowonj kotakota monj ii kokaenj:

¹⁰“Anutu laaligo Toya iinonj ejemba korebore hamo qeŋ nonomambaajonj moja. Uunana meleema moma laarinj muŋkebonjati eeŋ, mono onjanonj hamo qeŋ nonomakebaa. Kaenj moma laarijonj. Tosia nonononj kaenj koloowaatiwaa jejeromonjromonj iikaanja Anutu ama muŋ nama gawonja meŋ selenana qeŋ aonj oronjejonj.”

¹¹Gii mono ejemba qaa iikawaa so otaanj ama mewutiwaaajonj jeŋ kotonj kuma onjoma laligowa. ¹²Oo Timoti, sagbili laligojanjwaaajonj monjonj meŋ kamaan gombabo. Kawaajonj mono uumeleenj ejemba batugianonj sili awaa kokaenj qendeema onjoma laligowa: Qaa awaagadeen jeŋ nanamemeŋ dindiŋa otaanj ejemba tororo jopagonj onjoma laligowa. Momalaariwaa komagbiligbili pondan meŋ Anutu waa gawonja meŋ sororogona iikawaajonj moma laarinj goma laligowu. Kaanja soraayagadeen koloonj mena ejembanonj saanonj goda qeŋ gonji laligowa.

¹³Mono pondan Uumeleembaa Buŋa Tere ii jejeŋj weenjonj kaparanj koma jeŋ asariŋ kanageso uugia iikanonj kuun kuma onjoma laligowa. Kamban batuya kokanonj kaenj ama laligona niinonj kawo sokombaa.

¹⁴Jotamemeya yonjononj borogia goo qaganonj ama qama kooligi Anutu waa gejatootoo qaa goojonj kolooro Anutunonj gawonj memewaa momo kalenj gono uuganonj eji, ii mende kolatiwato, iikawaa qaganonj gawonj meŋ laligowa. ¹⁵Mende kolatiwato, Buŋa Tere weenjonj jeŋ asariŋ kuma onjoma laligowa. Iwoi karoonj ii mono kaparanj koma

jegenā nama koma gbiliŋ laligowa. Ataqaŋ mende ambagati eeŋ, uugaa toomorianānoŋ mono somariiro kotiŋ awasānkaka koloowaati, ii kuuyanōŋ iima kotowuya.

¹⁶Oo Timoti, mono geenŋaa uu selega galen koma aon uumeleen gawon tororo kuma onombagiwaajon galenŋa meŋ aon laligowa. Kaen ama laligowaati eeŋ, mono geenŋa oyanboyan qeŋ aowaga ano qaaga momakejuti, ii kaanadeen oyanboyan qeŋ onona Siwenon ubuya. Kiaŋ.

Malo ano ejemba waŋa ii kokaen galen koma onombu:

5 ¹Eja waŋa ii geriawo mende jeŋ mindingon onombato, maŋga kaanā arobonjononon qaa jena mobu. Eja sagbili ii daremunuruga kaanā ama onoma laligowa. ²Emba waŋa ii nemunŋa kaanā arobonjononon qaa jena mobu. Emba sarāŋ ii naanuruga kaanā nanamemeŋ soraaya otaan goda qeŋ onoma laligowa.

³Malo tinitosagia qaa ii mono godaqeŋe qaganon ama onoma laligowa. ⁴Malo mombaa esamerauruta laligojuti eeŋ, iyononon mono mutuya koloon waŋ kuun ii galen koma mubu. Anutunon jeŋ koton nononoti, iyononon mono iikawaa so iyanŋiaa sumanurugia kalaŋ koma onombombaa kania moma kotowu. Nemunmanurugia-non wala kambaŋ koriga kalaŋ koma onoma laligogiti, ononon iikawaa kitia meleema tosagia metogon ononŋi Anutuwaā jaanon sokombaa.

⁵Malo emba hoŋa, tinitosaya qaa anodeen laligoji, iionon jejeromonromonā Anutu ama muŋ ii suulan asaga gomantiŋa qisin qama kooliŋ munkeja. ⁶Iionon kaen laligojato, emba malo tosianon uugianon gere tooro siŋgia kombombaŋaa so iwoi lansambaajon borojan menkejuti, iyononon namonon selewo laligojuto, kilen uunon koomuya koloju. ⁷Kawaajon malo yonoo selegianon koposowaa qaaya mende ero laligowutiwaajon mono kaanagadeen jeŋ asariŋ onoma laligowa.

⁸Moŋnon anaa tinitosauruta mende kalaŋ koma onomesaoro guan laligojuti, iwaa nanamemejanon mono bolidaboroja. Iionon Pon moma laarijiwaa qaaya ii silianon qakooma uumeleembaa gadokopa tani uugun kileqileen laligoja.

⁹Uumeleen kanageso ononon malo tosaanā kululuun kalaŋ koma onomakejuti, malo moŋnon iyonoo areŋnon koubatiwaa (aplikesin) qiqisi ambaati eeŋ, emba ii mono gosiwu. Gosigi kokaen kolooro iigadeen mono qa areŋ iikanon toroqen oon ambu: Moŋnon gbania 60 uugun eja motoongowaa embiaga laligoro. ¹⁰Kaen laligoro tosianon kaniaajon kokaen nanŋon jeŋkeju: Iionon gawon awaa awaa meŋ laligon merabora galen koma gejanono qaa onono somariigi. Ejemba wabaya mirianon koma horon kalaŋ koma onono Kraistwaa alauruta soraayanon kagi wijigia songbama esuun nene apu oon unuagin laligoro. Konjiliŋ uutanon laligogiti, ii meŋ qeangon onoma gawon awaa kuuya memambaajon

uuta pondan somonjon jegeŋa nama laligoro. Malo kaan̄a mono aren papianon̄ oon̄ kalan̄ koma laligowu.

¹¹ Malo emba waŋa mende koloojuti, iyonoo qagia mono qa aren papia iikanon̄ mende amba. Ii anagati een̄, iyonoo siingia kombomban̄on̄ gere jero eja mombo mewombaajon̄ uugia waaro Kraist silemale ama muŋ zioz gawon̄ mesaowubo. ¹² Ii mesaon̄ wala Kraist ten̄ kombombaajon̄ jojopan̄ qaagia asuganon̄ jen̄ somongogiti, ii qegi jan̄gon̄ qaono Kraiston̄ qaagia jen̄ tegon̄ gamu qen̄ on̄ono een̄ lan̄ laligowubo.

¹³ Nepinepi lan̄ laligon̄ toroqen̄ kokaen̄ boliwubo: Miria miria lan̄ liligon̄ kamban̄ tiwilaawutiwaa kania men̄ an̄alin̄ an̄gon̄ kombubo. Toroqen̄ bolin̄ qaa kisama lan̄ jen̄ qaa baatanon̄ mende kema iyan̄giaa aingia otaan̄ gawon̄ meme tanitani ewaewan̄ kombubo. Iinon̄ woinon̄ lan̄ mondon̄ gawon̄ hon̄a mende men̄ tosaan̄a yon̄oonon̄ iwoi men̄ soowubo. Qaa tosia yon̄oonon̄ iwoiga qaagoto, kilen̄ ii een̄ lan̄ jen̄ seiwubo.

¹⁴ Kaen̄ ambubotiwaa siingna moma kokaen̄ jejen̄: Malo emba waŋa mende koloojuti, iyononon̄ mono eja men̄ merabora men̄ gawon̄ mirigia galen̄ koma laligogi sokombaa. Kaen̄ an̄gi tuarenjenananon̄ jen̄ bolin̄ nonomambaa kania mon̄gama ii mende mokoloowaa.

¹⁵ Malo tosonianon̄ galen̄ mende men̄ aon̄ Kraist gema qen̄ kamaan̄ Satambaa kanaanon̄ kemen̄ otaan̄ laligoju. ¹⁶ Uumeleen̄ kanageso anana emba malo toon̄, tinitosagia qaa laligojuti, ii mono kalan̄ koma on̄ombombaajon̄ amakejon̄. Kawaaajon̄ uumeleen̄ emba mombaa tinitosaurutanon̄ malo koloojuti, iinon̄ mono ii kalan̄ koma on̄oma laligowa. Iikawaa lombotanon̄ mono zioz tuun̄ on̄oo qagianon̄ mende uba. Kiaŋ.

Ziozwaa jotamemeya ii kokaen̄ kalan̄ koma on̄ombon̄a:

¹⁷ Jotamemeurunana uumeleen̄ kanageso saanon̄ galen̄ koma on̄omakejuti, on̄onon̄ mono iikawaa tawaya meleema godaqeqe uuta qendeema on̄oma laligowu. Yon̄oonon̄ga tosonianon̄ Buŋa qaa jen̄ asarin̄ kuma on̄omakejuti, iikawaajon̄ mono kotingia toroqegi uro on̄oma laligowu. ¹⁸ Buŋa Terewaa qaa mon̄non̄ kawaa kania ii kokaen̄ jeja,

“Wiit dumumbaa kota ano kaawoya mendeembombaajon̄ bulmakao ejia waŋgi dumuŋ tuun̄ qaganon̄ riin̄ rinjanjan̄gon̄keji, iwaa qaa oota mono mende mejugowu. Kaen̄ wagigi saanon̄ nene kitia nero sokombaa.”

(Kawaa so kasunon̄ tiwojun̄ men̄ oro metogoro qen̄ oon̄ kitia mugi nero sokombaa.) Qaa mon̄ kokaen̄ eja,

“Mon̄non̄ gawon̄ mero tosonianon̄ tawaya mugi sokombaa.”

¹ 5.18 Dut 25.4; Mat 10.10; Luuk 10.7

¹⁹^kJotamemeya mombaa selianonj qaa laj ama jenj mugij woi me karoontonj ii mende nangowuyagati eenj, ii mono qaa jakeyanonj mende amba. ²⁰Daenj yonjononj singisonjgo amakejuti, giinonj mono ii asuganonj temboma jenj onjona korebore qaaga ii moma singisonjgo ambombotiwaaw toroko moma galengia menj aonjkebu.

²¹Oo Timoti, qaa oonj jenj kotonj gonjenj, ii mono tenj koma otaanj laligowa. Eja me emba monj mende isosoroonj tosaanja mende sureenj onjomba. Kawaajonj mombaa qaaya ii waladeenj laj mende somongowa. Ejemba korebore mono ororonj gosinj onjomba. Kaenj ambagatiwaaw qaaya ii mono Anutu, Kraist Jiisas ano Siwe gajobaurugara soraaya yonjoo jaasewangianonj jenj ii jojopanj qaanonj somongona mobe sokombaa.

²²Tosaanja yonjoo singisonjgogianonj goo qaganonj uro gamu mokoloowabo. Kawaajonj monjonj “Pombaa gawonj memanja,” me “Uumeleenj tuunj toroqemanja,” jeji, iwaa kaniaya wala mende gosinj boroga ilinj alanj iwaa qaganonj mende ama kotuegonj muba. Geengj soraaya laligowagatiwaajonj mono galej koma aonj laligowa.

²³Oo Timoti, gii kambanj tosaanja ji koloonj gono “Yaenjaen!” qama enjkejanj. Kawaajonj mono apugadeenj mende newato, wain apu tosia kaanagadeenj nena korojonja ilaaro afaangowaa.

²⁴Qaa monj ii kokaenj: Ejemba tosianonj singisonjgo anjgi uulanjawo asuganonj asugiro ejembanonj iima walawala jenj tegogi kambanj kokaamba gamugiawo nanju. Kaenj nanjuto, tosianonj singisonjgo ama mesanjonj aonj laligonj daandaanj Anutuwaaw jaanonj keugi asuganonj asugiro jenj tegonj onjombaa. ²⁵Ejemba gawonj awaa akadamuyawo menjkejuti, gawonj iikanonj kaanagadeenj kambanj kokaamba asuganondeenj eja. Gawonj awaa tosaanja asuganonj mende ewuyagati eenj, ii mono kaanagadeenj aasangoyanonj ewombaajonj amamaanj daandaanj asugiro iibonja. Kianj.

Welenjeqe yonjooonj qambanjmambanj arenj

6 ¹Welenjeqeurgia kuuya togiaa qaqanj bosima gawonj tawagia qaa menjkejuti, onjononj mono tourugia jeulalanj laj mende ama onjombuto, godaqeqe kuuya qendeema onjombombaa so injiima laligowu. Onjononj mono tosia yonjononj Anutuwaaw qata mepaegonj jewubotiwaajonj kaparanj koma nambu. Anutuwaaw Buja qaaya ejemba kuma onjoninj ii onjoo nanamemengiaajonj ama gema qegi boliwabo. ²Tourugia tosianonj uumeleenj alaurugia koloojuti, iikawaajonj mono godaqeqegiaajonj mogi kamaanjeqeta mende koloowa. Kaenj qaagoto, tourugia welenj qenj onjonj gawonjgia awaa koloonjkeji, iyonjononj Kraist moma laarigi wombo ala koloonj onjonj iikawaajonj mono kaparanj koma tourugia qaa baatanonj

^k 5.19 Dut 17.6; 19.15

kema uugia gawononj ama awaagadeenj mej laligowu. Mono kaen jej kotonj kuma onjoma laligowa. Kianj.

Buŋa qaa jej soogi uugere koloowubo.

³Porŋnana Jiisas Kraistnonj uuwaa komagbiligbili ambombaajonj Buŋa qaaya nononoti, nonononj mono iikawaa so ejemba qeaŋgowutiwaajonj kuma onjmakejonj. Moŋnonj Buŋa qaa hoŋa qiwitigonj qaa batuya morota ejemba kuma onjmakeji, iinonj mono gadokopa koloaja.

⁴Iinonj selia mej umakejato, qaawaa kania mende moma kotoja. Mende moma kotonj momalaariwaa qaa batuya batuya jej melenjeleema jenonjkooli ambombaajonj koposonjonkeja. Kaenj moma tosaŋa yonjowo mondonjgosi anji hoŋa kokaenj koloowaa: Leelee uunonj motoqoto aŋgowowo ama aonj uuqeqe qaa tokoronjkota jej mej bolinj aowubotiwaa sombu momo amakeju. ⁵Kaenj ama momogia sooro kaamaa ama laaligo hoŋaa kania sonjinj kokaenj romonjonkeju: ‘Uunonj komagbiligbili aninj iikanonj donana kolooro iikanonj riinj monej hina mokoloowonja’ Kaenj romonjonj ajoroonj suulanj jenonjkooli aminjeju.

⁶Kaenj amakejuto, anana Anutu Buŋayaa komagbiligbili ama monej hina ej nononji, iikanonj uu luae qeŋ aonkejonj. Uŋa Toroyanonj donana koloonj mej bonjonj ama nonomakejiwaajonj mono onjanonj oyanboyanj somata mokoloonj simbawonjowo laligojonj. ⁷Kawaa kania ii kokaenj: Anana wala boronananonj iwoi moŋ mende mej eeŋ tontononj namononj asugininj. Kanageŋ kaŋagadeenj komuŋ namo koi mesaonj bobora kembonja. ⁸Kaenj kembonjato, kambanj kokaamba nene ano opo maleku ej nonono iikawo mono mej bonjonj ama luae qeŋ aonkebonja.

⁹Kaenj ambonjato, ejemba monej esuhina somata mokoloowombaaajonj momakejuti, iyonononj mono aŋgobatononj siwa kaŋa ritogogi kamaanj uŋunkeja. Kamaanj uŋuro siingia kombombanja bologa bologa ii mamaga asuginj uugia enkalolonj megij gejauju amakebu. Siingia kombombanja doogoya iikanonj mono horonj somonjonj onjonji ulunjonj kondemondoenj mokoloonj tiwilaawuya. ¹⁰Monej hinawaa siinj kombombanja kanonj mono iwoi bologa kuuyaa wanjaleya koloaja. Mamaga yonjononj monej hinawaa uusiingia moma ewaewanj koma jinjauŋ anji momalaariganonj janjonj qaono lanj laligoju. Uugere somata mogi iikanonj mono gbagia qosono siimbobolo mamaga moma wosobiri laligoju. Kianj.

Poolnonj Timoti gawombaa jenjkooto ama muro.

¹¹Mamaganonj kaŋa laligojuto, Anutuwaanonj eja gii mono iwoi kaŋa ii misinjonj gema qeŋ laaligo koi kaŋa laligowagatiwaajonj kaparanj koma laligowa: Nanamemenj dindinja otaanj Anutuwaa laaligo kombombanja koma gbilinj laligowa. Momalaariwaa komagbiligbili pondanj mej ejemba onjanonj jopagonj onjoma laligowa. Mono kaparanj koma kotiinj nama ejemba gumbonjonjonj qaganonj ama onjoma laligowa.

¹²Aangole ejanonj kuu anji iikanonj haamo ambaatiwaajonj esuja kuuya menj kululuunj kenji, gii mono iikawaa so momalaariga koma gbilinj Anutunonj kuu akadamyawo ano iikanonj kotiinj pondanj manja qej laligowa. Anutunonj laaligo kotiganonj keubagatiwaajonj goonoti, gii mono laaligo ii koronsonj menj buja qej aonj laligowa. Laaligo kotigaa buja koloojanj, giinonj qaa ii awaagadeen jokoloona mamaganonj ii moma saanonj nangonj jenkeju. ¹³¹Anutu iwoi kuuya menj gbilinjkeji, gii iwaa jaanonj kaniaga jokoloona ano Kraist Jiisaswaa jaanonj ii kaanagadeen jokoloona moro. Jiisasnonj gawana Pontius Pailotwaa jaesewanonj nama kaniaya jen asarinj qaa awaa soro jokoloroti, mono Kraist iikawaa jaanonj kokaenj jen kotonj gonjenj:

¹⁴Gii mono Buja qaa koma gbilinj pondanj tej koma otaanj laligowa. Kaenj laligona mononj “Gii kana songinj bolina,” qaa kaenj jen gomambaajonj amamaawaa. Ponjana Jiisas Kraistnonj mombo asugiwaatiwaa moti, kambanj batuya kokanonj mono uuwaa gawonj kaenj menj laligowa.

¹⁵Anutunonj oyanboyanj Toya koloonj kambanja ano kanj kuuro iikanonj Jiisas Kraist wasiro asuganonj asugiro iibonja. Anutu yanodeen Uutanana kolooro kuuyanonj iwaa newo baatanonj nanjonj. Iinonj kinj ponj yonjoo Ponjia ano jawinj yonjoo wanjia kolooja. ¹⁶Anutu, oyanboyanj Toya iinonj motoonjgo kambanj mononj mende komuwaa. Iinonj asamararanj gomanonj eukanonj laligoro kuuya nono nononano iikanonj ubombaajonj qagojonj. Namowaa ejemba mononj ii jaayanonj mende uunj iiro ano iimambaajonj amamaawaa. Iwaa qaqabunjaya mepeseeninj ku-usunj Toya akadamyawo koloonj kambanj tetegoya qaa iwoi kuuya galenj koma laligowaa. Qaa ii onjanonj.

¹⁷Ejemba qaqabunjagiawo kambanj kokaamba namononj uuta laligojuti, ii giinonj mono kokaenj jen kotonj onjoma laligowa: Monej esuhinanonj kambanj monjenj qaondaborowaa. Kawaajonj yonjononj mono uugia iikanonj mende ama laligowu. Monej esuhina qaganonj nama awelegonj sewanjiki koloojuti eenj, jejeromonjromonjgianonj mono janjonj qaombaa. Uugia namowaa tiwomalekunonj mende ambuto, Anutunonj iwoi kuuya kanonj kalanj koma onjombaatiwaajonj ama mambonjgi sokombaa. Anutuwo qokotaanj nanji iinonj saanonj iwoi kania kania ii kelemalelenj laaligononj aisoowonjwaajonj nonomakeja.

¹⁸Kokaenj jen kotonj onjoma laligowa: Yonjononj mono gawonj awaa awaa jegenja nama menj iikaanja kanonj akadamyagiawo koloowu. Anutuwwa jaanonj akadamyagiawo koloonj afaanjonj jorinjntosaanja ilaanj onjoma kalenj seinj mendeema laligowu. ¹⁹Kaenj Anutuwwa jaanonj qaqabunjagiawo koloonj laaligowaa maa suanj honja mokoloonj menj seinjkebu. Maa suanj

¹ 6.13 Jon 18.37

kaarja ii laaligowaa tando wota kotakota kolooja. Ii meŋ seŋ galen koma saanon kanagen tando wota iikanon nanŋon nama laaligo horjaborja buŋa qeŋ aon laligowu.

²⁰Oo Timoti, Anutunon moma laarin goma gawon memewaa momo kalen uuganon anoti, ii mono gawonon ama soowaboti-waajon galen meŋ laligowa. Balombaa qaa julujulu omaya ano aŋgowowo sipasipa koma jegi soŋkeji, ii mono mesaon gema qeŋ laligowa. Tosianon “Momakooto amin moborja,” jeŋ qaa seŋa seŋa jeŋ seigi kemakeja. Momakooto horja ii kaen jeŋ soŋkeju. ²¹Tosianon momo soosooya buŋa qeŋ aon jokolon tirtuan aŋgi momalaarigianon zololonŋon loorin sooro.

Anutuwaa kalenmoriananon mono onowo ewa.

Timotiwaa Tere 2

Poolnoŋ Timotiwaa Tere ano 2 kolooro.

Jey-asa-asari

Poolnoŋ mundaŋa ano gbaworo ala ilailaaya Timotiwaajoŋ “Ando qambaŋmambaŋ qaana konoga mumaŋ,” jey Buŋa Tere koi ooro. Qaa areŋa waŋa ii awaawaa kaparaŋkoŋkoŋ. Poolnoŋ ii jey asariŋ uuta naŋgoŋ qambaŋmambaŋa kokaŋ muŋ ooro: Timoti giinoŋ mono pondan nama Jiisas Kraistwaa kania naŋgoŋ jey laligowa. Oligaa Buŋa ano Soomongo Areŋ Walaga mojaŋi, mono iikanonŋ qokotaanŋ iikawaa qaaya hoŋaboŋa ii ejemba kuma oŋoma uukuukuu gawoŋ meŋkeba. Tuarenjeŋ ama goŋgi siimbobolo kania kania mokoloŋ monagati eerŋ, mono kileŋ Anutunoŋ gawoŋ gonotiwaa so ii kaparaŋ koma meŋkeba.

Poolnoŋ galeŋ meme qaa kotiga Timoti kokaŋ muro: Tosianoŋ “poumapou qaganonŋ aŋgowowo omaya ama gejajojombaŋ amakejuti” giinoŋ mono iikawaa qaanonŋ keuma kambaŋga mesoqesoŋ tiwilaawabo. Aŋgowowo qaa kaŋa kanonŋ ejemba mende totoŋ ilaanŋ oŋomakejuto, ejemba geja ama momakejuti mono ii meŋ boliŋ oŋono tiwilaawuya.

Poolnoŋ qambaŋmambaŋ qaaya kuuya naŋgomambaajoŋ aŋaa laaligoyaa sunduya ooro. Naambaajoŋ nomaŋ gawoŋ areŋa ama manja qeŋ laligoroti Timotinoŋ iikawaa qaaya duduuwabotiwaaajoŋ ii kokaŋ jey asariro, “Niinoŋ Jiisas moma laariŋ lombo moma mokosiŋgoŋ uujopa ama laligowe. Sisiwerewero ama noŋgi siimbobolo moma kaparaŋ koma kotiiŋ nambe.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 5 ii kokaŋ:

Qaa mutuya 1.1-2

Anutu mepeseŋ Timoti qambaŋmambaŋ muro 1.3–2.13

Gejanono ano galeŋ meme qaa tosaŋa 2.14–4.5

Pool horoŋ ureŋ ama mugi laligoro 4.6-18

Terewaa qaa kota waŋa 4.19-22

1 ¹ Anutu uusiŋanōj jeŋ kotoŋ Pool nii kuuj nono Kraist Jiisaswaa aposol koloōjeŋ. Kraist Jiisaswo qokotaŋ nanij laaligo kombombaŋa nonombaatiwaa qaaya somoŋgorotiwaa Buŋa qaaya jeŋ asarimambaajoŋ wasiŋ nono laligojeŋ.

² “Timoti giinoŋ momalaariwaa wombo merana koloōjaŋ. Niinoŋ giwo qaa amij mobojōj tere koi oojeŋ.

Maŋnana Anutu ano Poŋnana Kraist Jiisas, yoronōj mono kiankomuŋ kalenmoriaŋ goni luaenoŋ laligowa.

Poolnoŋ Timoti uuta naŋgoŋ qaa jero.

³ Noo ambosakonurunanoŋ Anutu weleŋ qeŋ muŋ laligogi niinoŋ toroqeŋ gawoŋa mewe Anutunoŋ “Giibe sokonja,” nijoro uugejananoŋ kaeŋ momakejeŋ. Uuna soraaya kolooro Anutu mepeseŋkejeŋ. Mepeseŋ asaga gomantiija qama kooliŋ gii suulaŋ romoŋgoŋ gomakejeŋ.

⁴ Gomesaowe saana jaunŋa kamaaroti, niinoŋ ii romoŋgoŋ giimambaajoŋ awelegoŋ kaparaŋ komakejeŋ. Giima ainjoloŋ rari korisoronoŋ uuna saa qewaatiwaaajoŋ mojeŋ.

⁵ ^b Giinoŋ gbŋŋbaōŋa qaa oŋanoŋ Jiisas moma laariŋ laligojani, qaa ii uu wombonanoŋ ero romoŋgoŋkejeŋ. Wala auga Lois ano nemunŋa Yunis yoronōj uugara meleeni momalaarigaranoŋ kolooro. Yoroo gemagaranōj giinoŋ kaanagadeeŋ ama laligojani, iikaya moma laariŋ kotiijeŋ.

⁶ Kawaajoŋ imowamo laligowabotiwaaajoŋ qaa kokaeŋ qeŋ gbiliŋ gijojeŋ: Niinoŋ wala borona waŋganoŋ ama qama kooliwe Anutunoŋ gawoŋ memewaa momo kaleŋ gonota uuganoŋ eji, ii mono meŋ gbilina gere bolaj kaŋa kotiiŋ jeŋ mende ililiŋgowa. ⁷ Qaa koi mono romoŋgowa: Anutunoŋ Uŋa Toroya ii jiriŋjiriŋ ama qarasombunana moboŋatiwaaajoŋ qaagoto, iyaŋaa ku-usumbaa Uŋaya nonono saanoŋ uunananoŋ jopagoŋ aōj nanamemenana tororo galeŋ koma aōj namboŋa.

⁸ Kawaajoŋ Poŋnanaa qaaya naŋgoŋ jeŋ seimambaajoŋ ataqataŋ mende amba. Kaeŋ qaagoto, mono nii kaŋa koloōj laligowa. Niinoŋ Pombaa gawoŋa meŋ laligowe iikawaajoŋ kapuare mirinoŋ nooŋgi rajento, kileŋ noojoŋ ama kuukamakamaa mende moma laligowa. Mono kotiiŋ nii kaŋa awasaŋkaka nama uuwaa gawoŋ meŋ laligowa. Oligaa Buŋawaajoŋ ama aŋgosisiri ama gombuyagati eeŋ, mono iikawaa siimboboloya moma mokosiŋgoŋ bosima laligowa. Anutunoŋ ku-usuŋ gomakejiwaa so ii saanoŋ niwo motooŋ kaparaŋ koma bosima laligowota.

⁹ Anutunoŋ monowaa monoyanoŋ Siwe namo mende mokoloōj oroma kambaŋ iikanoŋ ananaajoŋ romoŋgoŋ areŋ kokaeŋ ano: Anutunoŋ Kraist Jiisaswaaajoŋ ama kalenmoriaŋ nonombaa. Areŋ ii ano ero laligoŋ kouma

^a 1.2 Apo 16.1 ^b 1.5 Apo 16.1

lalogi anana koloonij. Koloonij Anutunonj anana iwaa buja koloonj soraaya laligowombaajonj nonooma hamo qej nonono. Anano iwoi awaa anijwaajonj ama mende meweengonj nonoma nonoonoto, iyanjaa arej walaga ii otaan nama iikanonj nonono. ¹⁰Arej walaga iikawaa honja ii kambaj kokaamba asuganonj kolooro. Hamoqeqe Tonananonj asuginj Anutuwaawaa kalenmoriaja maama nonono. Kraist Jiisanonj asuginj koomuwaa esuja qej melungoro kemero Oligaa Bujaaya ninisaano asariro. Buja qaa ii moma laarinj saanonj laaligo kombombarja mokoloonj tetegoya qaa kotiinj laligonj kambaj monjonj mende koomu kombonja mende komuwonja.

¹¹ Anutunonj nii Oligaa Buja jey asarinj ejemba kuma onomanatiwaajonj kuuj nono wasiwasi eja aposol koloojeje. ¹² Aposol koloojejiwaajonj ama gawonja kotiinj mewe tosonianonj anjosisiri nanj nonji siimbobolo momakejeje. Siwe Eja moma laarinj munkejeje, niinonj iwaa kania awaagadeej moma yagojeje. Kawaajonj awasankaka nama kuukamakamaa mende momakejeje. Qaago totoonj! Anutunonj moma laarinj noma Buja gawonja ama nonotiwaa so nii galej koma nomambaa kotiinj laligoji, ii moma yagojeje. Kaenj moma yagowe gawonjonj mende sooma kamaaro laligonj uma kambaj somatanonj keubonja. Kaenj moma laarinj iikawaajonj uuwoiwoi mende anjeje. ¹³ Momalaariwaa qaa ii uunana meagowaatiwaa sogaa kolooji, niinonj qaa honja ii kuma goma sili awaa qendeema goma laligowe. Ii mono uu kononjonj ama kaanjadeej otaan laligowa. Nono Kraist Jiisaswo qokotaanj motoonj nanij jopagonj nonomakejeje, giinonj mono uujopa iikawaa uutanonj laligowa.

¹⁴ Anutunonj giima moma laarinj goma iwoi awaa kuuya gono bujaga kolooji, iikanonj mesoqesoowabotiwaajonj mono ii galej mej laligowa. Uja Toroyanonj uunananonj nama laligoji mono iwaa ku-usunj qaganonj iwoi honja ii agokayanj kona ewaa.

¹⁵ Eisia prowinswaa nejauruna yonononj kuuya nomesaonj gema nugi, ii mojanj. Eja qagara Figelus ano Hermogenes yorononj iyonoo batugianonj laligojao. ¹⁶ Tosianonj nomesaogito, Onesiforus iinonj qaago. Kawaajonj Ponj, gii mono Onesiforuswaa sumanjuruta kiankomuonj onona laligowu. Eja kanonj noo gbadonaajonj (tape) gamu mende qej nomakejato, kambaj mamaga kanonj keraqeeangoo qej nono uuna bonjonj kono. ¹⁷ Onesiforusnonj Room sitinonj koi kouma kambaj iikanondeej noojonj kaparanj koma mongama laligonj mokoloonj nono. ¹⁸ Iinonj wala Efesus sitinonj nomaenj ilailaa somasomata ama mej afaangonj noma laligoroti ii geengoo saanonj moma komujanj. Kawaajonj kambaj somatanonj Pombaa kooronjonj keunij Onesiforusnonj kiankomuwaa tawaya mokoloowaatiwaajonj qama koolijeje. Kianj.

Kraist Jiisaswaajonj mono manja qeŋ laligowa.

2 ¹Oo uumeleenj merana Timoti, gii mono Kraist Jiisaswo qokotaanj kalenmorianj uutanonj bonj qeŋ kotiiŋ namba. ²Niinonj Buŋa qaa kuma gombe mamaganonj niima nanŋonj jegi monati, ii ejemba moma laarinj oŋo-oŋombaa so koloojuti, mono iyonoo buŋa ewaatiwaajonj oŋomba. Kaenj ama oŋona ero saanonj ejemba tosaanja toroqenj kuma oŋombutiwaa so koloowu.

³Oo Timoti, gii mono Kraist Jiisaswo nama iwaa manjaqeŋe eja akadamugawo koloonj kaparanj koma kotiiŋ manja qeŋ laligowa. Anŋosisiri ama gombuti, iikawaa siimboboloya mono moma mokosinŋonj bosima laligowa. ⁴Manjaqeŋe ejawaa tania ii kokaenj: Kawali galeŋ wanŋianonj eja oŋoono manjaqeŋe tuumbaa areŋnonj keuma kema kanj gawonj pondanj meŋ laligojuti, iyonononj kuuya galenŋianonj jeŋ kotonjejiwaa so teŋ koma ambombaajonj jojorinj nanju. Kaenj nama iyanŋiaa laaligowaa nanŋonanŋowaajonj iwoi monj mende meŋ laligoju. Uu deendeenj mende laligoju.

⁵Kawaa sareqaaya monj ii kokaenj: Aanŋole ejanonj kuu aanonj keuma jeŋkooto galeŋaanonj qaa uugunj lanj bobogarinj kenji iinonj akadamuyawo mende koloowaa. Iwaa wanjanonj haamo aambaa ila monj mende konŋi kemebaa. Kawaaajonj gii mono dindinagadeenj kemba. ⁶Kaanjadienj komakoomo ejanonj gawonj somata mero hoŋa kolooro wala kema jaaya qeŋ nero sokombaa. Tosianonj loorigiti, iyonononj iwaa gematanonj kawuya. Gii mono iikawaa so kotiiŋ gawonj meŋ laligowa. ⁷Qaa oojeni, ii weenŋonj moma bimoona Poŋnonj mono momakooto gono ii kuuya saanonj moma asariwa. Kawaaajonj ii mono uu kononŋanonj ama romonŋonj laligowa.

⁸Mono Jiisas Kraist romonŋonj laligowa. Niinonj Oligaa Buŋa jeŋ asarinjejenj, Jiisasnonj qaa iikawaa so kinj Deiwidwaa gbiliga koloonj Hamoqeŋe Toya kolooro Anutunonj meŋ gbiliro koomunonŋa waaro.

⁹Niinonj Oligaa Buŋa qaa ii kaparanj koma jeŋ asarinj anŋosisiriwaa siimboboloya mobe kikekakasililinj eja kaanja kasanonj gbadoonj nonŋita rajenj. Kaenj rajento, Anutuwaanonj Buŋa qaa ii mende gbadoonj somonŋogi. ¹⁰Kania kawaaajonj ama niinonj siimbobolo kuuya moma mokosinŋonj kotiiŋ nanjenj. Anutunonj ejemba iyanjaajonj meweŋŋonj oŋonoti, niinonj mono iyonoojonj ama kaparanj koma manja qeŋ laligojenj. Kraist Jiisasnonj hamo qeŋ oŋono yonononj kaanagadeenj letoma oyanboyanj koloowutiwaajonj mojenj. Uugia meleema laligowuti eenj, mono Siwewaa asamararanonj uma tetegoya qaa kotiiŋ laligonj ubu. ¹¹Qaa koi mono powowonj kotakota koloaja:

“Anana uunana walaganonj iwo motoonj komuro laligojonj eenj,
mono kaanjadienj iwo kotiiŋ laligowonja.

- 12 ^dIwo motoonj siimbobolo moma mokosingonj laligojonj eerj, mono kaanjiadeenj iwaa bentotoj uutanonj iwo galenkonjonj gawonj mewonja.
Anana ii qakoonjonj eerj, iinonj mono kaanjiadeenj qakooma nonoma niniima tiiwaa.
- 13 Anana gema qeņ munij ironja meleema nonombaatiwaa qaa somongoro eji, iinonj ii qewagomambaajonj amamaawaa. Mindinqindinj ama iyanjaa kania utegomambaajonj qetetanjonkeja. Kawaajonj ezelobezelo ama qaanana pondanj mende otaawonjati eerj, iinonj mono kilej (dindija nama) qaaya pondanj otaanj iikawaa so ama nonombaa.” Kiaņ.

Anutuwaa Buņa gawombaa ejia kokaenj koloonj laligowa:

¹⁴Oo Timoti, qaa koi duduuwabotiwaaajonj ii mono jeņ gbilij onoma Anutuwaa jaasewananonj kokaenj jeņ kotonj onoma laligowa: Momalaariwaa qaa aro kania kania ii mono meleņqeleema mondonj mende gosij nambu. Jenonjkoolinonj mono mende totoonj ilaņj nonomakejato, tosianonj niinonjiinonj qaa kaanja moma elonkalonj anji momalaarigianonj sooro tiwilaawubo. ¹⁵Giinonj mono Buņa gawombaa angotete kania kania ii haamo ana Anutunonj giima “Sokonjanj,” jewaatiwaaajonj kaparanj koma namba. Gii Kraistwaa gawombaajonj gamuga mende moma laligowato, Buņa qaa honja mono tororo mendeema uugia kuuj onoma laligowa.

¹⁶Balombaa qaa julujulu omaya omaya ii mono yakariņ gema qewa. Tosianonj ii jeņ seņj laligonj iikaanja kanonj balombaa anjonjorayanonj qokotaanj Anutu toroqenj lolomonij kaamaa amakeju. ¹⁷Wiji kotiga (qata kensa) kanonj sele busugia siriawo qeņ kiro somariij kemakeji, yonononj iikawaa so qaa omaya jeņ iikanonj ejemba meņ bolij onomakeju. Yonoo tuunjonnga eja woi qagara Himeneus ano Filetus laligojao. ¹⁸Yorononj qaa honjaa kania mesaonj jinjaunj qeņ qaa seņa kokaenj jeņkejao, “Uumeleenj ejemba anono mono gbilij waama laligojonj. Kawaajonj kanagenj koomunonnga mombo mende gbilij waabonja.” Kaenj jeņ tosaanja enkalolonj meņ ononi momalaarigianonj bolijkeja.

¹⁹Caenj bolijkejato, Anutunonj tando powowonj kotakota kuuroti iikanonj mono kilej mende joloma nanja. Iikawaa munģenja ii kokaenj oogita eja, “Ponjonj anjaa buņa koloojuti ii moma kotonj ononja.” Munģenja monj ii kokaenj, “Ejemba Pombaa qata meņ qamakejuti, kuuya iyonononj mono nanamemeņ bologa qeņ yakariņ laligowu.”

²⁰Miri somata kanonj juu, monjonj, amanene, komanene, kosonene, uunene kania kania eja. Tosia gerenonj ano gbakonj namononj memeta, ii

^d 2.12 Mat 10.33; Luuk 12.9 ^e 2.19 Janj 16.5

kamban so men gawonon amakejon. Tosia goul ano silwanon memetaga. Akadamugiawo kaanja ii korisoro kambananondeen gawonon amakejon. ²¹Kawaa so monjon qaa omay mesaon iyana koma konjoratin aoji, iinon mono monjon goulon memeta kaanja koloowaa. Toyanon ii men gawon akadamuyawonon ano menkebaa. Ii mero toomorianaawo kolooro Somatayanon iwaajon aisoonkebaa. Anutunon men sorain muro tirin koton nama gawon awaa kuuya memambaajon jojorin nambaa.

²²Sagbili laaligowaa siin kombombaia bologanon galen koma gombabotiwaajon mono galen men aon laligowa. (Gawongaa honanon kamaawabotiwaajon ii jejen.) Angobatonon horon gomakejuti, ii mono misingon gema qen laaligo koi kaanja laligomambaajon kaparan koma laligowa: Ejemba uu soraayaa qaganon Pon ilaan onombaatiwaajon qamakejuti iyonowo mono nanamemen dindina otaan Anutu tororo moma laarin onanon jopagon aon luaenon laligowu.

²³Tosianon gejajojomban qaa oyomakandowe jen niinongiinon jenonkooli angi angowowo koloonkeji, ii onanon mojan. Kawaaajon ii mono yakarin gema qen laligowa.

²⁴Pombaa gawon meme eja kolooji, iinon mono angowowo ambaatiwaa so qaagoto, ejemba kuuya gumbonjonjon qaganon ama onoma afaangon kuma onoma laligowa. Angosisiri ama mugi ii kotiin mokosingon laligowa. ²⁵Tosianon tuarenjen ama mugi ii saanon uuluue qaganon metulangon mindingon onomakeba. Kaen ama onono Anutunon uugia men looriro saanon Buja qaa moma koton uugia meleembuyaga.

²⁶Tuarenjen ejemba yononon Bologna Toyaa moto siwanon ritogogi onono jeta ten koma amakeju. Kaen ama uugia tooro uuronomongogia kolooro Bologna Toyaa kasa gbadononga lolon kamaawuyaga. Kiaj.

Kamban tetegoyanon laaligo bolin anjonjorayawo koloowaa.

3 ¹Qaa kota koi mono moma koton laligowa: Jiisas kakataa kambananon toriro ejemba kaniagianon boliro tetegoyanon laaligo kanjanawo kokaen koloowaa: ²Ejembanon angiaajonadeen romonjon monen iwoi buuju menjo mewombaajon otoko (greed) amakebuya. Selegia mepeseen momoso kaanja engangia qerereen sewankiki laligon uuqe qaa tokoronkota lan jenkebuya. Nemunmanurugia yonoo jegia mende ten koma iwoi awaawaajon dangisen mende jen nesaqesa (nehhololo) amakebuya. Anutu waa telambelan ama lolomonikebuya.

³“Anaa lomboga,” jen woso momo mende amakebuya. Tosaanja yonoo singisongogia mende mesaon iikawaa uuboolia bosimakebuya. Gemaqeqe qaa kisama jen iyangia mende galen koma aon ejemba horon ureen ama onomakebuya. Nanamemen awagaajon mojogia tiro togonkebuya.

⁴Memelolo ama iyangiaa aingia otaan jeubaba qenkebuya. Sewankiki laligon jaba-arambaranon uugia utitiro uugere amakebuya. Sele

busuwaa siinj korisorogiaajonj siinj mamaga moma Anutuwaajonj mogi kamaanqeqeta kolooro gogoraagenj amakebuya. ⁵Anutuwaa Buḡa gawonj bakasasaj bosima silemale ama Sonda arej laj otaanj mondonkejuto, nanamemenganonj Anutuwaa ku-usunja ii kondama qakoomakeju.

Ejemba kaanja ii mono jawo ama misinjgonj gema unuj laligowa.

⁶Yonoononga tosianonj laj liligonj ejemba mirigianonj uma qaa kelenonj uuqeqe mej onoma gejagia qeduunkeju. Gejagia qeduugi emba tosianonj loorinj yonoononj qokotaankeju. Emba singisonogogiaa gamuwaajonj kamaanj unuro siingia kombombaḡa kania kania iikanonj yaiwisisi mej ononjgi sisau anjuti, iyonononj ii gbawiiḡ fua manera mej kokosiinj ononjgi qaa motogianonj kamaanj ununkeja.

⁷Emba kaanja yonononj moma bimoonj suulanj qaa kuma onombutiwaajonj mondonj momakejuto, Buḡa qaa honjaa kania ii kambanj so moma kotowombaajonj amamaankeju. ⁸Iijipt kantriwaa tiriqoonjonj eja qagara Janes ano Jambres yorononj Mooses tuarenjenj ama muri. Ejemba takapolakaya yonononj iyoroo so Buḡa qaa honjaajonj tuarenjenj amakeju. Ejemba kaanja yonoo momogianonj sooro kaamaa koloojuti, ii mono Anutunonj momalaarigia anjotete mero kamaanj unuro Pombo nanangianonj sologowaa.

⁹Kambanj toroga selegia mej umakebuto, gawonjgiaa honja ii kambanj mende koriro janjonj qaombaa. Iijipt eja yoroo kaniagara asuganonj kolooroti, iyonoo kaamaagiaa kanianonj mono iikawaa so asuganonj kolooro ejemba kuuyanonj ii iima asariwuya. Kiaḡ.

Poolwaanonj jenkooto qaa tetegoya

¹⁰Yonoononj kaenj koloowaato, niinonj laaligonaa toonja morota kuuj arej ambe. Ejemba Buḡa qaa kuma onoma nanamemena ama mej laligoweti giinonj ii iima modaborojanj. Laaligonaa toonja otaanj momalaariwaa komagbiligibili pondanj mej siimbobolo mokosinjgonj laligoweti iikawaa sunduya jenj jegi moma sorogojanj. Uumeleenj alauruna uunanonj jopagonj onoma laligowe. Tuarenjenj anjosisiri ama nonjgi iikanonj kaparanj koma kotiinj nama laligowe. ¹¹Sisiwerowero kakasililinj kania kania ama noma laligogiti, ii mojanj. Antiokia, Aikoniam ano Listra taonj karonj kanonj siimbobolo noo qananonj uro konjajilinj mobeti, ii iwoi kanjanjowo kolooro. Yei, manjaa siita! Anjosisiri mokosinjgonj bosima laligoweto, Ponjonj ii kuuya kanonja metogonj nono.

¹²Qaa koi mono moba: Ejemba Kraist Jiisaswo qokotaanj nama laaligo kombombaḡa laligonj iikawaa komagbiligibilia ambombaajonj momakejuti, ii kuuyanonj sisiwerowero mokoloowuya. Nii anjosisiri ama nonjgiti, eenj, tosaanja onjo kaanjagadeenj ama onombuya. ¹³Tiriqoonjonj ejemba

^f 3.8 Eks 7.11 ^{*} 3.11 Apo 13.14-52; 14.1-7, 8-20

laligowu. ⁵Laaligo kaen me kaen utegon koloowaati, Timoti gii mono kilej boj qej zej nama nanamemeŋga tororo galej koma aonj laligowa. Anŋosisiri ama gombuti, iikawaa siimboboloya mono moma mokosingon bosima laligowa. Uukuukuu (ewanjelis) ejawaa gawonj arenj ii sokoma kuuya medaborowa.

⁶Kamban koriga ilaan gomambaajon amamaamanatiwaajon kaen jejej. Tando lopion mepeseewombaajon oro qej jakenonj ama oogi kaasononj umakero. Iikawaa so niinonj laaligona Anutuwaajon ama qeleema gawonja meŋ laligowetiwaajon gawman yonjononj qaana somongonj nugi neenaa sana maamanatiwaajon dodowijej. Namu koi mesaamanatiwaa kambananonj mono kanj kuumambaajon dodowij karo mojej.

⁷Aangole ejanonj kuu aan kambananonj haamo amambaajon esuna kuuya meŋ kululuun bobogarij kenji, niinonj iikawaa so momalaari koma gbiliŋ kuu aan akadamyawo andaborojej. Kraist moma laarij jeta teŋ komambaa qaa jeŋ somongoweti ii mende kolatiŋ qakoombeto, iikawaa manjaya mono pondan kotiiŋ qej laligowe.

⁸Ponjonj jenteego Toya dindiŋa koloonj laaligona gosij solanja koloonj laligoweti, iikawaa ila soronja ii jeŋ tegonj nonota noojonj mamboma eja. Ponjonj eleema kawaati kamban iikanonj ii noma aronanonj kono kemero qabuŋanawo koloomanja. Ii noojonjadeeŋ mende nombaato, ejemba jopagonj muŋ mombo asugiwaatiwaajon mambomakejuti, ii iyonoo arogianonj kaanagadeeŋ kono kemenj onjombaa. Kiaŋ.

Neŋaurunanonj nomesaonj qeqelalanj kenji.

⁹⁻¹⁰^hKamban kokaamba balombaa nanamemeŋ ama meŋkejuti, neŋana Deemas iinonj uuta iikanonj somongonj nomesaonj Tesalonaika sitinonj keno. Neŋana Kresens iinonj Galesia prowinsnonj keno. Taitusnonj Dalmesia balononj keno. Kawaajonj gii mono uulanjawo noononj kamambaajon kaparanj komba. ¹¹ⁱLuuk iinonj anodeeŋ niwo laligojo. Maaknonj welenj qej nombaatiwaajon mamaga moma iwaajon amamaajej. Kawaajonj Maak wama motoonj kawao. ¹²^jNeŋana Tikikus wasiŋ mube Efesus sitinonj keno. ¹³^kTroas taononj laligonj malekuna eja qata Karpus iwaa mirinonj mesaoweti, mono ii meŋ kawa. Kaanagadeeŋ tere lama selianonj oonj lipiŋgiti, noononj lama selia ii mono kaparanj koma mewa ano kawaa gematanonj buk tosaanja ii mujonj meŋ kawa.

¹⁴^lAleksander, silwa kopa oonj qokoqokotaa eja mojanj, iinonj bologa kania kania mamaga ama noma laligoro. Ponjonj nanamemeŋa gosij iikawaa so ironja meleeno qaganonj uro siimbobolo mobaati ii mojej.

^h 4.10 Kol 4.14; Flm 24; 2 Kor 8.23; Gal 2.3; Tai 1.4 ⁱ 4.11 Kol 4.14; Flm 24; Apo 12.12, 25; Apo 13.13; 15.37-39; Kol 4.10 ^j 4.12 Apo 20.4; Ef 6.21-22; Kol 4.7-8 ^k 4.13 Apo 20.6
^l 4.14 1 Tim 1.20; Ond 62.12; Room 2.6

¹⁵Iinon qaananaajon mamaga tuarenjen ama nonoma laligoro. Kawaajon gii kaanagadeen mono iwaajon galej men aon laligowa.

¹⁶Indin mutuya mindimindiri qaa jake wananon ama nongi qaana kitia jewe mononon mon mende kan nii nanjon noma jeroto, alauruna kuuya yononon boratin nomesaogi. Anutunon singisonogogia iikawaa kitia qagianon ambabotiwaajon qama koolijen.

¹⁷Yononon nomesaogito, Pononon ilaan nono. Niinon Buja qaa jen ejemba uu kuun onoma gawon ii kuuya medaboronatiwaajon ama men kotiin nono. Kantri kuuya yononon Buja ii mobutiwaajon moma ilaan noma laion kawalia yonoo qaa oogianon gilin nombubotiwaajon anjon koma jeganonga metogon nono kamaawe.

¹⁸Pononon bologa kania kania men nombubotiwaajon metogon nono saanon Siwe bentotonaa uutanon eu umaŋa. Pombaa qata mono suulan mepeseenin kaban tetegoya qaa akadamuyawo koloon en ubaa. Qaa ii onanon.

Yeizozo qaa tetegoya

¹⁹^mGii mono noo yeizozona Prisila ano loya Akwila yoroojon ano Onesiforuswaa sumanuruta yonoojon jena mobu. ²⁰ⁿNejana Erastus mesaowe Korint sitinon laligoja. Trofimus ii Miletus sitinon mesaowe ji kiro eja. ²¹Kawaajon konuru kaban mende karo mono baatanon kokanon noonon kamambaajon kaparan komba. Eja qagia Yubulus, Pudens, Linus, Klodia ano uumeleen alaurunana kuuya yononon yeizozogia jen angi goonon kaja.

²²Oo Timoti, Pononon unaga kotuegon giwo namba.

Anutuwaa kalenmoriananon mono onowo ewa. Kan.

^m 4.19 Apo 18.2; 2 Tim 1.16-17 ⁿ 4.20 Apo 19.22; Room 16.23; Apo 20.4; 21.29

Taituswaa Tere

Poolnoŋ Taituswaa Tere ano.

Jeŋ-asa-asari

Eja gbaworo qata Taitus iinonŋ uuta meleema Poolwo ororonŋ somonŋonŋ ilaonŋ misin gawonŋ meri. Meŋ kowe biiwianonŋ wato qata Kriit (Crete) kanonŋ laligori Poolnoŋ batuyanonŋ kotonŋ ala ilailaaya mesaoro zioz gawonŋ areŋonŋ iima gosinŋ galeŋ kono. Poolnoŋ mesaonŋ kema iwaajonŋ qama koolinŋ laligonŋ Buŋa Tere koi ooro.

Kriit ii qaa Griik iikawo gajugowabo. Kriit ii kowe biiwianonŋ wato monŋ ano Griik (Greece) ii kantri monŋ.

Poolnoŋ Taituswaajonŋ majakaka karonŋ moma qambanŋmambanŋ qaa kokaenŋ oonŋ muro: Kriit yonŋoo kaniagia ii dogodabororo bao jaagoo koloonŋ laligogi. Tosianonŋ uugia meleenŋgi laaligogianonŋ dinŋgoroti, iyonŋononŋ mombo boliwubo. Kawaajonŋ yonŋoo jotamemegianonŋ sili awaa totonŋ qendeema qamakooli ano Baibel stadi gawonŋ mende mesaonŋ tuunŋgia mindinŋonŋ laligowutiwaajonŋ jeja. Uugia meleenŋgiti, iyonŋoo batugianonŋ tuunŋ boloboolo ii nomaenŋ mindinŋonŋ kuma onŋoma laligowuyaga? Eja waŋa, emba waŋa, emba saranŋ, eja gbaworo ano welenŋqeqe yonŋoo qambanŋmambanŋ qaagia ii aŋa aŋa kokaenŋ jeŋ asarija: “Uugia meleema Buŋa qaa otaanŋ luaenonŋ laligonŋ somata yonŋoo qaa baatanonŋ kema jejenŋa komuniti gawonŋ awaagadeenŋ meŋ nama jumbubotiwaajonŋ kazi anŋowowo mesaonŋ laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 5 ii kokaenŋ:

Poolnoŋ aposol gawonŋaa kania jeja 1.1-4

Anutuwwa jotamemeya yonŋoo gejanono qaagia 1.5-16

Ejemba tuunŋ boloboolo yonŋoo gejanono qaagia 2.1-15

Uukuukuu ano galeŋ meme qaa 3.1-11

Yeizozo ano qaa tetegoya tosia 3.12-15

Poolnoŋ aposol gawonŋaa kania jeja.

1 ¹Anutonŋonŋ ejemba meweenŋonŋ onŋonoti, iyonŋoo momalaarigianonŋ koloonŋ somariiwaatiwaajonŋ ama Jiisas Kraistnonŋ Pool nii wasinŋ

nono iwaa aposolya koloorej.

Niinonj Anutu weleja qej mun qaa honja kuma onjomakejeje. Qaa honja ii moma kotonj koma gbiliwuti eenj, onjoo laaligogianonj mono utegonj letomakebaa. Kawaajonj tere koi oojenj.

²Anutunonj qaa qolonjmolonjgoya jewaatiwaa so qaago, iinonj monowaa monoyanonj laaligo kombombaņa nonomambaajonj jeje somonjgonj iikawaa gematanonj iwoi kuuya mokolooro. Onjononj qaa honja moma kotonj moma laarigi iikanonj mono nemunj koma onjono laaligo kotiganonj keubombaajonj mamboma jejeromonjromonj amakeju. ³Anutu, Hamoqeje Tonananonj oyanjboyanj laaligoyaa qaaya jeje somonjgonj iikawaa kambaņa dindinja mero kanj kuuro iikanonj Buņa qaaya ninisaama ii jeje seiwombaa jejekootoya ano. Iikawaa so ii jeje asarigi Anutunonj nii ii jeje seimanjatiwaaajonj moma laarinj noma kuunj nono.

⁴“Oo uumeleenj mera sorona Taitus! Niinonj ilaanj gombe uuga meleema ala ilailaana koloonj motoonj Ponj moma laarinj laligonjkejo.

Manņnana Anutu ano Hamoqeje Tonana Jiisas Kraist yorononj mono kalenjmorianj goni luaenonj laligowa.

Galenj jotamemeya yonjoo qaa arenj

⁵Kowe wato Kriit (Crete) kanonj motoonj misin gawonj menj batuyanonj gomesaomambaajonj ama kokaenj jeje kotonj gombe: “Uumeleenj yonjononj ilinjosonj lanj laligojuti, ii mono arenjgonj onjoma (eja to pasto ano) jetamemeurugia gomanj ano taonj so kuunj kuma onjona arenjgiawo zioz gawonj menj laligowu.” Kaenj jeje deeni.

⁶^bUugia meleenjgiti, iyonjoo batugianonjga eja koi kaņa meweengowa: Mombaa selianonj koposowaa qaaya qaa, embia motoonjgo menj laligoja. Meraboraanjanonj uugia meleema Anutu moma laarinj yangisenej gejjaju siligiaa qaa selegianonj mende kuunj jeje onjomakeju.

⁷Uumeleenj kanagesowaa somatagia pasto (bisop)^c iinonj Anutuwaanonj kanageso galenj koma onjomakebaati, iikawaajonj mono eja koi kaņa kuuwa: Mombaa selianonj koposowaa qaaya qaa, jaba-arambaranj ano goronjkikia qaa. Apu kotiga mende neje manja tondu mende qej mondomondo qaganonj injarere laligonj moneje iwoiwaajonj mende kaparanj komakeja. ⁸Iwaanonj kawuti, ii saanonj koma horonj kalaņ koma onjoma qaa nanamemenj awaawaa siinja moma uuta iikanonj ama laligowaa. Kilikalu kepiriria qaa, qaa kuuya dindinjagadeenj gosinj soraaya toroya qaita monj koloonj iyanja nanamemenja tororo galenj koma aonkeja.

^a 1.4 2 Kor 8.23; Gal 2.3; 2 Tim 4.10 ^b 1.6-9 1 Tim 3.2-7 ^c 1.7 Ouwasia, zioz paris liida, bisop, gawonj meme waņa iinonj qa somata eenj mende bosimbaato, paris tuunjuruta yonjoojonj qama koolinj kuma onjoma uugia kuunj gawonjgiaa arenjgia onjoma gejanono qambaņmambanj qaganonj galenj koma mindinjonj onjomakebaa.

⁹Buŋa qaa kuma nonoŋgi iikanonŋ tando ejia kaŋa laaligo dooŋgonŋ naŋgomambaajonŋ nanji, pastononŋ ii mono koronsonŋ meŋ iikanonŋ qokotaanŋ nambaa. Kaenŋ nama saanonŋ Buŋa Tere otaanŋ momalaariwaa qaa batuya batuya ejemba kuma onŋoma iikanonŋ uugia kuunkebaa ano tosonianonŋ Buŋa qaa meeranŋonŋ qetamakebuti, iyonŋoo qaagia doogoya ii saanonŋ qewagonŋ mindinŋonkebaa. Kianŋ.

Boi takapolakaya mono qotogonŋ onŋombu.

¹⁰Ejemba mamaganonŋ qaa qeŋ geŋajuju ama sosoŋae kaŋa qaa seŋa seŋa jeŋ ejemba tiligonŋ onŋomakeju. Anutuwaa aiweseya selegianonŋ kotogiti, iyonŋoo tuunŋonga ejemba jaasoŋonŋonŋ iikaŋa koloonŋkeju.

¹¹Ejemba iikaŋa yoŋoo qaagia mono qowogowu. Yoŋononŋ Buŋa qaa kuma onŋombambaajonŋ mondonŋ monenŋ iwoi horowombaajonŋ moma kesaawaranŋ qaa lanŋ jeŋi gamuyawo koloonŋkeja. Kaenŋ ama sumanŋ tosaanŋa mono korebore meŋ soonŋ onŋonŋgita enkalolonŋ koloogi. ¹²Kriit iyanŋgiaa geŋatootoo eja moŋnonŋ kaiyakagiaajonŋ kokaenŋ jeŋ ooro, “Kriit ejembanonŋ mono kambanŋ so qaa qolonŋmolonŋonŋ injarere qezeŋ laligonŋ jeranŋai kombo kaŋa ewaewanŋ koma baanonŋ newageenŋ nepaqepalo nenkeju.” ¹³Yoŋoojonŋ qaa kaenŋ naŋgonŋ jeroti, ii hoŋaga. Kawaajonŋ jigia iikanonŋ qaono momalaarigianonŋ asuginŋ hoŋawo koloowaatiwaaajonŋ ii mono kotakota jeŋ tereŋgonŋ onŋomakeba.

¹⁴Momalaarigianonŋ hoŋawo kolooro Juuda nonoo beŋ sosombanana ano ejemba qaa hoŋa soŋginŋ jeŋkooto amakejuti, qaa iikaŋaajonŋ geŋa mende ambu. ¹⁵Uunana meleeninŋ Uŋa Toroyanonŋ konkonjora meŋ nonono soraaya koloonŋonŋ, ananaa nembanene mombaa soŋgoya ii mende eja. Anana nembanene kuuya saanonŋ newonŋatiwaa so koloojato, qewolonŋ ejemba qaa hoŋaajonŋ yanŋiseŋ amakejuti, iyonŋononŋ ii me woi anŋi uugianonŋ kilenŋ tiloonŋkeja. Uugianonŋ kokojinŋinŋawo kolooro uu geŋagia duuro mono bao jaagoo tani kaŋa laligoju.

¹⁶Yoŋononŋ “Anutu moma yagojonŋ,” jegianonŋ kaenŋ jeŋ kaiyakagianonŋ ii qakooma qewagonŋkeju. Kaŋa koloonŋ Anutuwaanonŋ qaa qegi inŋiuro arokuukuugiawo kolooro gawonŋ awaa moŋ mewutiwaa so mende koloouju. Kianŋ.

Ejemba somata onŋoo qambanŋmambanŋ qaa

2 ¹Giinonŋ kaŋa mende laligojanŋiwaajonŋ mono momalaariwaa qaa batuya batuya ii Buŋa Tere otaanŋ kokaenŋ kuma onŋomakeba: ²Eja wanŋa onŋononŋ mono kilikalugia qaa laligogi goda qeŋ onŋomboŋatiwaa so koloowu. Iyanŋgiaa nanamemengia tororo galenŋ koma aogi momalaarigiaa jianonŋ qaono hoŋa uukalenŋ koloonŋkebaa. Hoŋa kolooro ejemba tororo jopagonŋ onŋoma laligowu ano kaparanŋ koma boŋ qeŋ nambu. Kaenŋ laligowutiwaaajonŋ kuma onŋomakeba.

³Emba waja oŋonon kaanagadeen Anutuwaanon emba soraaya yoŋoo so nanamemengia ama meŋ laligowu. Gemaqeqe qaa mende kisama kema kankebu. Wain apu mamaga newutiwaa moto siwa-yanon mende kemeŋ osiwu. Uumeleen nanamemembaa silia awaa qendeema tosaanja kuma oŋomakebu.

⁴Kaen ama laligon emba newo baagianon laligojuti, iyoŋoojon saanon qambanmamban qaa inijon laligogi yoŋonon kaanagadeen lomeraanjurugia uu wombogianon jopagon oŋoma laligowu. ⁵Jopagon oŋoma iyanjiaa nanamemengia tororo galen koma aon soraaya koloowu. Kaen koloon miriwaa gawonja meŋ qelanjin nogo toro qaganon meŋ lomeraanjurugia kalan koma oŋoma lourugiaa qaa baatanon kema kotingon oŋomakebu. Kaiyaka soraaya kaen kuma oŋonji ama meŋ laligogi toŋianon Anutuwaa Buŋa qaa mepaego-wombaajon amamaawuya. Kiaŋ.

Eja gbaworo ano welenqeqe oŋoo qambanmamban qaa

⁶Eja gbaworo yoŋoo uugia mono kaanagadeen kokaen kuun oŋomakeba: Yoŋonon mono gawon awaa mewutiwaajon oyanjasa laligon iyanjiaa nanamemengia tororo galen koma aonkebu. ⁷Uugia kaen kuun oŋoma geenjo nanamemeŋ kuuya kanon sili awaa qendeema oŋoma laligowa. Mono gbingbaonja qaa bon qeŋ nama tanhoraya qaa kuma oŋomakeba. ⁸Qaa momasiinjawo jeŋ laligona ejembanon mepaegon meŋ kamaan gombombaajon amamaawuya. Kaen jeŋ laligona tuarenjenjurananon qaa bologa jeŋ nonombombaajon qaa moŋgama honja mende mokoloon gamugia mobuya. Kaen kuma oŋomakeba.

⁹Welenqeqeurunana ii kokaen kuma oŋomakeba: Yoŋonon mono somataurugia yoŋoo qaagia kuuya teŋ koma qaa baatanon kema laligowu. Mono korisoro qeŋ oŋombombaajon kaparan koma nambu. Qaa inijowuti, ii mono neselan kiito qaganon mende meleema oŋomakebu. ¹⁰Somatagiaa mirinonja iwoi woi motoon ii olon mende meŋkebuto, somatagianon injiima moma laarin oŋomakebaatiwaajon mono kaparan koma nambu. Gawonjia kuuya mono gbingbaonja qaa pondan meŋ laligowu. Kaen laligon Anutu Hamoqeqe Tonanaa Buŋa qaa kuma oŋomakejuti, ii kotingon kopagogi honja kolooro iigi akadamuyawo koloonkebaa. Kiaŋ.

Laaligo soraayaa nemuŋa ii kalenmorian.

¹¹Laaligo soraayaa nemuŋa ii kokaen: Anutunon ejemba kuuya hamo qeŋ nonombaatiwaajon ama kalenmorianja ninisaano goman so asugiro. ¹²Kalenmorian iikanon gadokopawaa laaligoya anjonjayawo ii gema qewombaa kana qendeema balombaa siin kombombanja bologa qowogowonatiwaajon mindinjon kuma nonomakeja. Nanamemenana

tororo galeŋ koma aon qaa kuuya dindiŋagadeeŋ gosiŋ laligowombaajon koma gbiliŋ nonomakeja. Iikaŋa kanon Anutuwaa laaligo kombombaŋa ii kambaŋ kokaamba koma gbiliŋ namonon laligowonŋa.

¹³Kaŋa laligonin Jiiŋas Kraistnon mombo kawaati, anana kambaŋ iikanon Anutu qabuŋayawo ano Hamoqeŋe Tonana yoroo asamararaŋgara asugiro iiboŋa. Anana oyaŋboyaŋ kambaŋa ii kaŋ kuuwaatiwaaŋon jejeromonromon ama mamboma laligoŋon.

¹⁴^dJiiŋas Kraistnon ananaajon ama iyaŋaa laaligoya qeleema mesaoro. Anana nanamemeŋ bologa kania kania iikanonŋa metogon nonoma downana memambaajon moma koma konjoratiŋ nonoma iyaŋaa buŋa soraaya koloowombaajon ama laaligoya qeleema mesaoro. Ii mesaon qewolonana sonŋbano aŋaa kanageso koloon mono gawon awaa awaa mewombaa uugeregere ama jorin laligowonŋa.

¹⁵Iikawaa qaaya mono kuma onoma ejemba uugia nanŋon kana sonŋiwuti, ii ku-usuŋ kuuyaa qaganon temboma jeŋ onomakeba. Kaen ana monon jejewili ama gombabotiwaajon mono galeŋ meŋ aon laligowa. Kiaŋ.

Uumeleeŋ onŋ mono sili kokaen ama meŋ laligowu:

3 ¹Kuma onoma qaa koi mono koma gbiliŋ onona saanon uu wombogianon ama romonŋowu: Uumeleeŋ kanageso yononon mono kaunsol komiti ano gawmambaa somataurugia tosaŋa yonoo qaa baagianon kema qaagia teŋ koma laligowu. Kulukululuu gawon awaa mewutiwaajon jegi ii kuuya mono jorin meŋkebu. ²Uuqeŋe qaa tokoronkota ii mombaajon mende jewu. Anŋowowo mende ambuto, ala meŋ aon uumotoon ama laligowu. Ejemba kuuya ii gumbonjonon qaganon ama onoma uuluauenon metulanŋon aon laligowu. Kiaŋ.

³Anana kaŋagadeeŋ wala uunana mende tooro qaa qotogon jinjaun laligonin. Siinana kombombaŋa bologa kania kania iikawaa moto siwayanon kemeŋ osin qagonin galeŋ koma nononŋi sele busuwaa siin korisoroya monŋama laŋ laligonin. Goronkiki qaga-non kikekakililini ama iikanon laaligonana tiwilaŋ laligonin. Tosianon arokuuku moma kazi ama nononŋi batunananon kere jaa aima aon laligonin.

⁴Kaen laligoninto, Anutu Hamoqeŋe Tonananon silia awaa qeleema ninisaano ukalenanon koloon asugiro kotama uutanon jopagon nonono. ⁵Jopagon nonoma waŋnana somonŋon hamo qeŋ nonono. Nononano dindiŋa laligon gawon awaa awaa meŋ laligowonagati, iikawaajon ama mende niniima kobooro. Kawaajon qaagoto, iyaŋaa kiankomuyanon mono nemuŋ koma muro siŋgisongonana sonŋbano kolokoloo dologa koloonin Unŋaya Toroya uunananon ano meŋ gbiliŋ nonono. ⁶Anutonon

^d 2.14 Ond 130.8; Eks 19.5; Dut 4.20; 7.6; 14.2; 1 Piito 2.9

hamo qeꝝ nonoma Hamoqeꝝ Tonana Jiisas Kraist ijoro Uꝝa Toroya wasiꝝ kelemaleleꝝ maaro uunananoꝝ kemero laligojoꝝ.

⁷Anutuwaꝝ kaleꝝmoriaꝝanoꝝ nemuꝝ koma muro qaana na jeꝝ tegoro solaꝝaniwombaajoꝝ ama Uꝝa Toroyanoꝝ uunananoꝝ kemero gbiliniꝝ. Gbiliꝝ nama oyaꝝboyaꝝ laaligo tetegoya qaa laligowombaajoꝝ jejeromonoꝝ ama mambomakejoꝝ, ii saanoꝝ buꝝa qeꝝ aowoꝝa. Kiaꝝ.

⁸Qaa oojeꝝ, iikanoꝝ hoꝝ tooꝝaga. Giinoꝝ mono qaa kokaeꝝ kaparaꝝ koma jeꝝ asariꝝ oꝝoma laligowa: Ejemba Anutu moma laariꝝjuti, iyoꝝonoꝝ mono jegerꝝ qeꝝ nama uugia pondarꝝ gawoꝝ awaa awaa mewutiwaajoꝝ ama laligowu. Kaeꝝ ambuti, iikanoꝝ mono ejemba ilaꝝ oꝝono gawoꝝgiaa hoꝝa iima “Awaꝝ soro!” jeꝝ laligowuya. ⁹Tosianoꝝ eja uugia qaanoꝝ jewageeꝝ jeꝝjuti ano ambosakoꝝ yoꝝoonoꝝ qa areꝝa areꝝa amiꝝ mogi kesa-awaraꝝ ano aꝝgowowo koloꝝkeꝝi, giinoꝝ mono ii yakariꝝ gema qewa. Kaꝝagadeeꝝ Moosesnoꝝ Kana qaa nononoti, tosianoꝝ qaa motomotooꝝ iikawaajoꝝ mondoꝝgosi aꝝgi sipasipa koma sooꝝkeꝝa. Jenooꝝkooli kaꝝa ii iwoi oꝝoma tooꝝ koloꝝ mende totooꝝ ilaꝝ oꝝomakeꝝa. Kawaajoꝝ ii mono gema qeꝝ mesaowa.

¹⁰Moꝝnoꝝ qaa kaeꝝ jeꝝ horoꝝ iikanoꝝ undeundeeꝝ ama oꝝomakeꝝi, ii mono galeꝝ meme qaa jeꝝ muna mende teꝝ kono mombo jeꝝ muna indiꝝ woi koloꝝo kilenꝝ yaꝝgiseꝝ ambaati eeꝝ, ii mono konjona uumeleꝝ tuuꝝ mesaoꝝ seleeꝝgeꝝ laligowa. ¹¹Iwaa kania kokaeꝝ ero moma yagoꝝaꝝ: Iinoꝝ kana soꝝgiꝝ oꝝompopo qeꝝ meeꝝeesooꝝ siꝝgiꝝoꝝgo nanamemeꝝ amakeꝝa. Siꝝgiꝝoꝝgoya iikanoꝝ mono kania qeꝝdeeno soodabororo Anutunoꝝ qaaya jeꝝ tegoro gere siawaa buꝝa koloowaa. Kiaꝝ.

Yeizozo qaa tetegoya

^{12e}Nii koꝝuru kambaꝝ koi siti qata Nikopolis Griik kanoꝝ rama laligomambaajoꝝ moꝝeꝝ. Kawaajoꝝ Artemas me Tikikus kitiga laligowaatiwaajoꝝ wasiwe goonoꝝ koubaati, kambaꝝ iikanoꝝ mono kambaꝝ mende qeꝝ koriwaato, uulaꝝawo mesaoꝝ Nikopolis kaꝝ mokoloꝝ nomba. ^{13f}Kana qaawaa momo eja (lawyer) qata Zenas ano Apolos yoronoꝝ iwoi mombaajoꝝ amamaꝝ memeqemeaꝝ meꝝ Kriit kanoꝝ oꝝiꝝ rabaobo. Kawaajoꝝ mono kaparaꝝ koma ilawoila tosianoꝝ sogaraꝝnoꝝ naꝝgoꝝ orona saanoꝝ toroꝝeꝝ kembao. ¹⁴Alaurunanoꝝ mono gawoꝝ awaa awaa mewutiwaa kania moma sororogoꝝ pondarꝝ jegerꝝa zeꝝ nama uugia iikanoꝝ ama laligowu. Kaeꝝ aꝝgi tosianoꝝ lombo somata qatawo sangabaꝝga mokoloowuti, ii afaaꝝgoꝝ naꝝgoꝝ oꝝomakebu. Momalaariwaa hoꝝa kaeꝝ koloꝝo laaligo gipeya (auta) nepinepi mende laligowu.

¹⁵Niwo koi laligoꝝjuti, iyoꝝonoꝝ kuuya yeizozogia jeꝝi goonoꝝ kaja. Giinoꝝ alaurunana Kriit kanoꝝ Poꝝ moma laariꝝ uugianoꝝ joꝝagoꝝ nonomakeꝝjuti, ii mono noo yeizozona iꝝjona mobu.

Kaleꝝmoriaꝝoꝝ mono kuuya oꝝowo ewa.

^e 3.12 Apo 20.4; Ef 6.21-22; Kol 4.7-8; 2 Tim 4.12 ^f 3.13 Apo 18.24; 1 Kor 16.12

Filemombaa Tere

Poolnoŋ Filemombaa Tere ano.

Jeŋ-asa-asari

Eja qabuŋayawo Filemon ii Kolosi sitinoŋ laligoŋ uuta meleema zioz gawoŋ meŋ weleŋqegeya qata Onesimus galeŋ kono kileŋ kok koma Room sitinoŋ keno. Kanonŋ kema Poolwo metulaŋgoŋ qaaya moma uuta meleema Poolwo Buŋa gawoŋ meri kapuare mirinoŋ oroŋgi rari. Onesimuswaa kambaŋa qaono Poolnoŋ Tere koi Filemombaaŋoŋ ooŋ Onesimuswaa boronoŋ ama wasiro Kolosi eleeno. Tere kokanoŋ uuta meleenoti, iikawaa bujuya isaama Filemombaa uuta ii kokaenŋ kuuro: “Gii mono weleŋqegega qinjita mesaonŋ iwo uumotoonŋ ama koma horonŋ muna uumeleenŋ alaga kaanŋa kooronŋanoŋ nano iwaajonŋ aisoonŋ laligowa.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaenŋ:

Qaa mutuya 1-3

Poolnoŋ Filemon mepeseja 4-7

Onesimuswaaŋoŋ Filemombaa uuta kuuro 8-22

Terewaa qaa kota waŋa 23-25

¹Oo wombo alana ano neŋana Filemon. Pool niinoŋ Jiisas Kraistwaa gawonŋa meŋkejenjwaajonŋ ama gbadoonŋ nonŋi kapuare mirinoŋ rajenŋ. Uumeleenŋ alana Timoti iinoŋ niwo raro niinoŋ giwo qaa amiŋ moboŋonŋ tere koi ooŋenŋ.

²“Kaanŋagadeenŋ emba somata uumeleenŋ naanŋana Apia ano Arkipus uumeleembaa manjaqeqe ejanana ano uumeleenŋ kanageso goo mirinoŋ ajoroonŋkejuti, niinoŋ onŋooŋonŋ tere koi ooŋenŋ.

³Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yorononŋ mono kalenŋmorianŋ onŋoni luaenonŋ laligowu.

Filemombaa uukalenŋaajonŋ Poŋ mepeseja.

⁴Niinoŋ kambaŋ so qama kooliŋ gii romonŋonŋ gomakejenjiwaa so Anutuna danŋiseŋ kokaembaajonŋ jeŋ muŋkejenŋ: ⁵Gii Poŋ Jiisas moma

^a 1.2 Kol 4.17

laarinj jopagonj muj Anutuwaa ejemba soraaya kuuya jopagonj uukalenj onjoma laligojanj.

⁶Dangisenj jej kokaenj qama koolinjejenj: Momalaariganonj mono kotiinj powowonj kolooro saanonj kooronananonj nama nonowo momalaariwaa qaaya jej seinj laligowaga. Kaenj Kraistwo qokotaanj naninj kalenj awaa awaa nonomakeji, gii mono iikawaa kania korebore moma sorogowaga. ⁷Oo uumeleenj alana, gii ejemba soraaya keraqeeanjgo qenj onjona afaanjgonj laligoju. Niinonj uujopaga iikawaajonj ama mamaga aisoowe iikanonj noo uuna nanjgonjkeja.

Filemononj Onesimus koma horowaatiwaaajonj qisija.

⁸Giinonj kaenj laligonj Kraistwo qokotaari saanonj awasanjkaaka koloonj ku-usunj qaganonj nama iwoi ambaatiwaaajonj jej kotonj gombenaga. ⁹Ii kilenj Anutunonj uutanonj jopagonj noronjiwaaajonj ama saanonj jenjkootona mesaonj qisij welema gonjenj. Gii Pool noo silina mojanj. Niinonj eja waŋa koloojenj ano Kraist Jiisaswaa gawombaajonj ama kambanj kokaamba kapuare ejaga kaanagadeenj koloojenj.

¹⁰^bNii kapuare miri kokanonj alaga qata Onesimus aitonjgonj ilaanj mube uuta meleema momalaariwaa merana kolooro. Kawaajonj kete iwaa je menj iwaajonj ama qisij welema gonjenj. ¹¹Iinonj wala welenj qenj lanj mondonj injarere laligonj qemasologenj ama goma laligoroto, kambanj kokaamba letoma gii ano nii awaagadeenj ilaanj norono gawonjgaa honjanonj asuginjkebaatiwaa so kolooja.

¹²Iinonj neenaa wombo merana kolooja ano neenaa wombona kaanj wasinj mube eleema goononj kaja. ¹³Niinonj Oligaa Bunawaajonj ama kapuare mirinonj rajenj. Kawaajonj Onesimus somonjgowe niwo laligonj goo kitiga ilaanj nombaatiwaaajonj mojenj. ¹⁴Kaenj mojentonj, ilaanj nombaatiwaaajonj mende kuunj gonjenj. Siinjanonj jero ilaanj nona sokonagato, giinonj welenjgeqega nombaga me anjgonj kombagati, iikawaajonj “Oonj!” mende jena neenodeenj somonjgonj mumambaajonj amamaajenj.

¹⁵Onesimusnonj kokaembaajonj ama gomesaoromaenj? Iinonj kambanj torodaamonj seleenjenj laligonj mombo eleema kanj giwo kambanj tetegoya qaa laligowaa. ¹⁶Wala welenjgeqe omaya koloonj laligoroto, kambanj kokaamba ii uugunj eja qaita monj kolooja. Uuta meleema mono wombo alanaraga kolooja. Niinonj iwaajonj siinj mamaga mobe giinonj eja ii iina Pombaa bunj kolooro iwaajonj nii nuugunj siinj hononja qaa momakebaga.

¹⁷Giinonj niwo ala-ala ama laligojotiwaajonj niinonj kawen koma horonj nonagati eenj, mono Onesimusnonj karo iikaanj koma horonj muba. ¹⁸Iwoi monj ama bolinj gonon me iwaanonj tosa monj goononj eji eenj, ii mono noo

^b 1.10 Kol 4.9

tosaga jena ewa. ¹⁹Nii Pool neenaa boronanonj kokaenj oojen, “Niinonj ii metogomaŋa.” Niinonj ilaanj gombe uuga meleena tosaga somata ii kumbaatiwaajonj geengaa kaanjiadeen noo buŋa jenj tegonj aona sokonaga. Kawaajonj saanonj kokaenj jewenaga: Onesimuwaaonj tosa ii mono jena geengaa tosaga ewa. ²⁰Oo uumeleenj alana, Pombaa Buŋa gombeti, ii mono meleema ilaanj nombagatiwaa siinŋa mojenj. Kraistwo qokotaajanj, iikawaa so mono Onesimus koma horona noo uunanonj afaanjonj qeaŋgowaa.

²¹Qaana tenj kombagati, ii moma laarinj qaana oonj goo kaniaga kokaenj ero mojenj: Qaa jejeŋi, ii mono uugunj awaa soro ama sororogowaga. Kianj. ²²Qaa monj koi: Onjononj qama kooligi Ponjonj nii wasinj meleema nono onjononj kamambaajonj mamboma jejeromonjromonj anjenj. Kawaajonj mono miri uuta monj noojonj mojqojojongona raba.

Yeizozo ano kotumotue qaa tetegoya

²³Alana Epafraŋs iinonj Jiisas Kraistwaa gawombaajonj ama niwo kapuare mirinonj rama yeizozoya ano goononj kaja. ²⁴Neŋauruna gawonj motoonj meŋkejonj Maak, Aristarkus, Deemas ano Luuk yonjononj kaanagadeenj yeizozogia anŋi goononj kaja.

²⁵Ponj Jiisas Kraistwaa kalenjmorianonj mono unjagia kotuegonj onjowo ewa. Kianj.

^c 1.23 Kol 1.7; 4.12 ^d 1.24 Apo 12.12, 25; 13.13; 15.37-39; 19.29; 27.2; Kol 4.10, 14; 2 Tim 4.10-11

Hibruu Tere

Moŋnoŋ Hibruu yoŋoo Tere aŋgi.

Jeŋ-asa-asari

Jiisasnoŋ Siwenonŋ uro iikawaa gematanonŋ gbani 35 kawaa so tegoro eja monŋ qata mende moŋoŋi, iinonŋ Tere koi oonŋ Juuda uumeleenŋ ejemba yoŋoononŋ ano. Juuda yoŋononŋ Hibruu (waba) qaa jegitiwaaŋonŋ qagia Hibruu qagi. Tosianonŋ Juuda uumeleenŋ ejemba ii sisiwerowero mamaga ama oŋoŋgi Jiisaswaanonŋ kana dindiŋa mesaowombaajonŋ romonŋonŋ Juuda yoŋoo kana walaganonŋ duŋanonŋ mombo keubombaajonŋ mogi. Kana walaga ii Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ.

Tere kokawaa qaa kota 3 ii kokaenŋ:

1. Jiisas, Anutuwaa Meria iinonŋ siimbobolo somata moma iikaanŋa kanonŋ Maŋa teŋ komambaa kania moro. Kawaaŋonŋ Siwe gajoba, Mooses ano gejatootoo ejemba kuuya uŋuugunŋ uuta koloŋa.

2. Anutunonŋ Jiisas kuuro kambanŋ tetegoya qaa jigo gawonŋ galenana waŋa koloŋonŋ laligowaa. Aŋaa saya molaarotiwaajonŋ siimolonŋ oonŋ-oononŋ tegoro jigo gawonŋ galeŋ tosaanŋ yoŋooŋonŋ mende amamaawonŋa.

3. Uumeleenŋ anono Jiisas moma laarininŋ siŋgisonŋonana mesaonŋ hamo qeŋ nonoma koomunonŋa metogonŋ nonono toroko mende moŋonŋ. Jigo gawonŋ walaga ii uŋaunŋa kaanŋa kolooro megii Jiisasnoŋ hamoqeqewaa kania honŋa ninisaama aŋaa siimolonŋ oonŋonŋ kaanŋa ambutiwaajonŋ ama aoro.

Momalaari ejemba somata yoŋoo siligiaa sunduya ii tetegoyanonŋ (Boŋ 11) oonŋ momalaarigianonŋ zololonŋowabotiwaajonŋ kokaenŋ kuunŋ oŋonŋa, “Sisiwerowero ama oŋoŋgi kawaa siimboboloya ii mono kaparaŋ koma mokosiŋonŋ moma Jiisaswo haamo ambu.” Buk kokawaa qambanŋmambanŋa ano galeŋ meme qaaya ii ainŋawo.

Buk kokawaa bakaya waŋa 10 ii kokaenŋ:

Qaa mutuya: Kraistnoŋ Anutuwaa kania ninisaandabororo 1.1-3

Kraistnoŋ gajoba kuuya uŋuugunŋa 1.4–2.18

Kraistnoŋ Mooses ano Joosua uruugunŋa 3.1–4.13

Kraistnoŋ jigo gawonŋ galeŋ kuuya uŋuugunŋa 4.14–7.28

Kraistwaa soomongo areŋa ii soomongo areŋ walaga uuguja 8.1–9.28
 Kraistwaa sa busuyanōj siimoloŋ kuuya unuuguja 10.1-39
 Momalaari ii iwoi mutuya ano waŋa 11.1–12.29
 Nanamemenananōj Anutu keraqeeŋgo meŋ mubu 13.1-19
 Qamakooli tetegoya 13.20-21
 Uuwaawaa qaa ano yeizozo qaa tetegoya 13.22-25

Anutunōj Meria wasiro qaaya ninisaano.

1 ¹ Anutunōj monowaa monoyanōga kanaiŋ kana morota morota otaaŋ qaaya ninisaamabaajoŋ moro. Kaerj moma qaaya kambaŋ mamaga gejatootoo ejemba sololoŋ uugianōj ano asuganōj jegi ambosakoŋurunananoŋ moma laligoŋ kougi. ² Kaerj laligoŋ kougito, kambaŋ tetegoyanoŋ laligoŋiŋ kokaamba mono Meria wasiro qaaya ninisaama asuganōj jero moniŋ. Meria iinoŋ Maŋa ilaaro Siwe, namo ano iikawaa ilawoilagara kuuya mokooloŋ Merianoŋ kambaŋ tetegoyanoŋ iwoi kuuyaa Toya koloowaatiwaajoŋ jeŋ tegoro laligoja. ³ Anutuwaa kaitanianoŋ Meria eŋ muro kamaaŋ qendeeno. Anutuwaa asamararaŋanoŋ mono ii kuuro bilisik ano unauŋa kaŋa iiniŋ. Siŋgisioŋgonana koma konjoratidaboroŋgo mono Siwe gomanōj uma duŋa meŋ Uutananaa boro dindiŋanoŋ raja. Iikanoŋ rama Siwe namowaa ilawoila kuuya ii qaaya ku-usuŋawonoŋ bosima galerj koma laligoja.

Anutuwaa Merianoŋ Siwe gajoba unuuguja.

⁴ Anutunōj Meria qa muro iikanoŋ mono Siwe gajoba yoŋoo qagia uuguj akadamyawo kolooji, iikawaa so Merianoŋ Siwe gajoba unuuguj somatagia kolooŋo newo baatanoŋ laligoju. ⁵ “Anutunōj kambaŋ moŋnoŋ Siwe gajobauruta yoŋoonoŋga mombaajoŋ qaa kokaerj mende jero,

“Giinoŋ noo Merana koloona niinoŋ kete goo Maŋa koloojerj.”

Kaerjagadeerj qaa moŋ kokaerj jerota eja,

“Niinoŋ iwaa Maŋa koloowe iinoŋ noo Merana koloowaa.”

⁶ Qaa ii mombo toroqerj mutu Meria jeŋ tegoro namonoŋ kamaamabaajoŋ anoti, kambaŋ iikanoŋ waladeerj kokaerj jero,

“Oo Siwe gajobauruna, oŋo mono korebore iwaa waeya meŋ mepeseerj laligowu.”

⁷ Siwe gajoba ii qaa kokaerj injjorota eja,

“Anutunōj gajobauruta meŋ letoma oŋono haamo kaŋa kolooŋ kema kawuya. Welenqeŋeurutanoŋ letoma gere bolerj kaŋa kolooŋ kema kawuya.”

⁸ Ii kaerj injjoroto, Meria ii qaa moŋ kokaerj ijorota eja,

^a 1.5 Ond 2.7; 2 Sml 7.14; 1 Hist 17.13 ^b 1.6 Dut 32.43 ^c 1.7 Ond 104.4

^d 1.8-9 Ond 45.6-7

“Oo Poŋ, giinoŋ mono jinŋkaronŋ duŋ raraganonŋ kambanŋ tetegoya qaa rama uba. Taa gbaruga ku-usuŋawo iikanonŋ qindingonŋ nonona nanamemenŋ dindinanonŋ mono bentotonŋгаа munŋeŋa kolooŋ eŋ ubaa.

- 9 Giinoŋ nanamemenŋ solanŋaa siinŋ eŋ gono nanamemenŋ doogoyaajonŋ irinŋga soono kazi ama laligonŋ kouna. Kawaajonŋ goo benŋga Anutu iinoŋ mono goo siinŋ eŋ muro gii korisoro kelenonŋ alauruga unŋuugunŋ honombononŋa qaa gomoriro laligojanŋ.”

^{10e}Meriiaa qaa moŋ ii kokaenŋ,

“Oo Poŋ, giinoŋ kanakanaiyanonŋ namowaa tandoya kuuna Siwewaa jakeya jakeya iikanonŋ mono goo boroterega kolooju.

- 11 Siwe balonŋ kuuya kanonŋ opo maleku kaanŋa walaga kolooŋ aliwuyato, giinoŋ mono kotiinŋ nama uba.

- 12 Maki pipiinŋkejoŋi, giinoŋ mono kawaa so siwe ii-iita ii opo suru somonŋgoŋ kaanŋa pipiinŋ onŋona letombu.

Iwoi kuuya utegowaato, giinoŋ mono tani motoonŋgo kayadeenŋ kolooŋ gbaniga tetegoya qaa laligonŋ uba.”

^{13f}Anutunonŋ kambanŋ moŋnonŋ Siwe gajobauruta yoŋoononŋa mombaajonŋ qaa kokaenŋ mende jero,

“Giinoŋ kanŋ boro dindinanonŋ rana niinoŋ mono tuarenjenŋuruga kambanŋ batuya kokanonŋ riinŋ riitama onŋombe kamaanŋ unŋuro goo kanagaa doya kolooŋi otokorianŋ maabonŋa.”

¹⁴Meriiaajonŋ qaaya qaaya kaenŋ jeroto, Siwe gajoba ii moroga kolooju? Kuuya yoŋononŋ Anutu waa welenŋqeqe unŋauruta kolooju. Kaanŋa kolooŋ ejemba oyanŋboyanŋ buŋa qeŋ aowuti, ii ilaanŋ onŋombutiwaajonŋ wasinŋ onŋono laligoju. Kianŋ.

Uunana mende meleembomboti waa galeŋ meme qaa

2 ¹Kawaajonŋ Buŋa qaa moninŋi, ii mono tororo moma asariwombaajonŋ kaparanŋ koma geja ambu. Namononŋ laaligowaa iwoiya moŋnonŋ nunuano lanŋ kema kanŋ lalabubu laligowonŋati eenŋ, mono Jiisaswaa hamoqeqe gawonŋa uugunŋ eenŋ laligonŋ tiwilaawombo. ²Qaa ii kokaenŋ jenŋ asarimanŋa: Wala Siwe gajoba yoŋononŋ Buŋa qaa jegi iikanonŋ ejemba somonŋgoŋ onŋono laligogi. Kaenŋ laligonŋ daenŋ yoŋononŋ Kana qaa mende tenŋ koma sonŋgo waleenŋgiti, Anutunonŋ mono kuuya iyonŋoo qaagia dindinagadeenŋ jenŋ tegonŋ ironŋa meleema onŋono lombo qagianonŋ uro laligonŋ kougi.

³Yoŋononŋ lombo mokoloogi nonononŋ kaanŋiadeenŋ qaa qewonŋati eenŋ, iikawaa ironŋaajonŋ mono nomaenŋ oloŋ kombonaga? Hamoqeqe

^e 1.10-12 Ond 102.25-27 ^f 1.13 Ond 110.1

gawonj somata ii telambelanj qaganonj lolomonij ambonjati eenj, mono iikawaa ironjanonga oloj kombombaaajonj amamaawonja. Pojonj kanainj hamoqeqewaa kania injisaano tosianonj qaa ii jetanonja moma nanjonj jery kotiiigi seinj sokoma nonono. ⁴Ii nanjonj jery asarigi Anutunonj yonjowo motoonj nama qaagia nanjonj jero angoletu aiwese kania kania ii ku-usunjawo asugiro Unja Toroya molaanj uusiinja so mendeeno sokoma nonono. Kianj.

Jiisasnonj danana koloonj Siwenonj nunuamambaajonj moja.

⁵Siwe namo gbilia koloowutiwaa qaaya jenkejonj, Anutunonj anana iikanonj Siwe gajoba newo baagianonj laligowombaa arenja mende jery kotooro. ⁶Kaenj qaagoto, qaa ii mojonj nanjonj jerota Buja Terewaa batuya mojonj kokaenj eja,

“Namo ejanonj mono moroga kolooro ii romonjonj munkejanj?

Siwe gomambaa Eja honjanonj mono moroga kolooro ii kalanj komakejanj?

⁷ Giinonj ii menj kamaanj muna kambanj toroga Siwe gajoba yonjoo newo baagianonj kamaanj kamaanjeqeta koloonj laligoro. Laligoro wana asamararanonj uro kasaronj ilawage muna akadamyawo koloonj qabunyawo laligoja. Kaanja laligonj ilawoila kuuya galej koma laligoja.

⁸ Boroterega kuuya mono iwaa jenkootoyaa baatanonj laligowutiwaaajonj menj kamaanj onjona laligowu.”

Qaa iikawaa so iwoi kuuya ii iwaa ku-usunj baatanonj laligowutiwaaajonj menj kamaanj onjoma iikanonj iwoi mojn mende mesaoro iwaa qaayaa baatanonj mende enaga. Arenj kaenj anoto, kambanj kokaamba borotereya kuuya ii iwaa ku-usunj baatanonj menj kamaanj onjono qaaya tej komakejutiwaa so mende injiimakejonj.

⁹Kaanja mende injiimakejonto, Jiisasnonj mono kokaenj letoma laligoro iimakejonj: Koomuwaa siimboboloya morotiwaaajonj Anutunonj wano asamararanonj uro kasaronj ilawage muro iinij akadamyawo koloonj qabunyawo laligoja. Anutunonj kalenmoriaja qendeema nonomambaajonj moma kuuya anaaajonj ama koomuwaa siimboboloya mobaatiwaaajonj jery tegoro. Kawaajonj menj kamaanj muro kambanj toroga Siwe gajoba yonjoo newo baagianonj kamaanj kamaanjeqeta koloonj laligoro. Kaanja laligoroto, kambanj kokaamba qabuja uuta menj laligoja. ¹⁰Anutunonj ilawoila kuuyaa kania koloaja. Iinonj kuuya anana iyanja mepeseenj mubombaaajonj ama mokoloonj nonono laligojonj. Iinonj ejemba seiseiya nunuano asamararanonj ubombaaajonj moja. Kaenj moma hamoqeqenanaa Toya ii mende anjonj kono siimbobolo moma iikaanja

§ 2.6-8 Ond 8.4-6

kanonj gawoŋa ii medabororo asamararaŋa kuuya mokoloowaatiwaajonj moro sokono.

¹¹ Moŋnonj meŋ soraiŋ nonomakeji ano ejemba soraaya koloonjkejonj, kuuya ananaa kondomondoo Tonananonj mono motoonjgo kolooja. Kawaajonj Jiisasnonj qanana “Alauruna,” kaenj qamambaajonj gamuya mende momakeja. ¹² ^hKaniananaajonj Buŋa qaa moŋ kokaenj jerota eja, “Niinonj goo qaga ii neenaa alauruna yoŋoojonj qama asariŋ oŋoma uumeleerj kanageso batugianonj nama mepeseerj gomakemaŋa.”

¹³ ⁱKaanjagadeerj iikawaa Buŋa qaaya moŋ kokaenj jerota eja, “Niinonj momalaarina Anutuwaanonj ama laligomaŋa.” Duŋanonj mombo iikawaa Buŋa qaaya moŋ ii kokaenj jerota eja, “Moba, nii ano Anutunonj merabora nonoti, nonononj koi laligojonj.”

¹⁴ Moŋnonj meŋ komuŋ nonomambaa ku-usuŋa meŋ laligoji, Jiisasnonj mono ii meluŋgoro kemebaatiwaajonj ama komuŋ iikanonj haamo ano. “Kileŋaa Toya meluŋgomaŋa,” jerj ejemba sa busunanawo laligojonj, iikawaajonj iinonj kaanjagadeerj ananawo tani motoonjgo iikayadeerj namo ejaga kolooro. ¹⁵ Ejemba laaligogia namononj laligojutiwaa so komuwombaa torokogianonj somonjgonj oŋono laligonj kougiti, ii kuuya mono isama oŋono solanjaniwutiwaajonj ama namo ejaga kolooro. ¹⁶ Siwe gajoba kalaŋ koma oŋombaatiwaajonj balonj ejaga mende kolooroto, Aabrahambaa gbiliuruta anana moma aŋjonj koma ilaerj nonomakebaatiwaajonj mono iikaerj kolooro.

¹⁷ Kania kawaajonj ama iinonj ilawoila kuuya kanonj alauruta ananawo tani motoonjgo iikayadeerj kolooro. Jigo gawonj galenana waŋa koloonj gawoŋa noŋ meŋ kiankomuŋ nonoma laligowaatiwaajonj mono ananawo tani motoonj kolooro. Tani motoonjgo koloonjgo mono saanonj jotamemenana koloonj jigo galeŋ waŋaa gawoŋa meŋkeja. Ii memambaajonj siŋgisonjgonanaa tawaya ama Anutuwaawo jaanonj ii koma konjoratiro. ¹⁸ Balonj ejaga kolooro ijonjgonj aŋgobato meŋ mugi aŋo siimbobolo moma laligoroti, iikawaajonj ejemba aŋgobato meŋ nonomakejuti, anana mono saanonj ilaerj nonomakebaa. Kianj.

Jiisasnonj Mooses uugunj uuta kolooja.

3 ¹ Kawaajonj uumeleerj alaurunana soraaya, Siwe Toyanonj oŋoono nonowo tuuŋ somata motoonjgo laligojuti, oŋononj mono uuroromongogia pondanj Jiisaswaanonj ama laligowu. Anutunonj ii wasiro aposol koloonj jigo gawonj galenana waŋa kolooji, iwaajonj kaenj jokoloonjkejonj. ² ^j Moosesnonj Anutuwaanonj kanageso kuuya ii membiriqembiria qaato, pondanj galeŋ koma oŋoma laligoro. Iikawaa so

^h 2.12 Ond 22.22 ⁱ 2.13 Ais 8.17, 18 ^j 3.2 Janj 12.7

Jiisasnoŋ kaanagadeeŋ moronoŋ kuuŋ muroti, iwaa qaaya misi metetaŋa qaa tororo otaaŋ membiriqembiria qaato, pondaaŋ meŋ laligoro. ³Miri ano eja miri meroti, ii gosinŋ oroniŋ motonqeqe ejawaa qabuŋayanonŋ mono miriwaa qabuŋaya mamaga uuguŋ nanja. Iikawaa so Mooses ano Jiisas gosinŋ oroniŋ Jiisaswaa asamararaŋa uutanonŋ mono Mooses mamaga uuguja. Kania kaanŋa iima mokoloonkejoŋ.

⁴Miri kuuya ii mombaa borosowoya koloojuto, iwoi kuuya ii Anutuwaa borosowoya kolooja. ⁵Moosesnoŋ Anutuwaanonŋ kanageso kuuya ii membiriqembiria qaato, pondaaŋ weleŋ qeŋ oŋoma laligoro. Kaenŋ laligoŋ Anutunonŋ kanagenŋ eja qaita mombaajoŋ jeroti, mono qaa iikawaa sareya ii waladeeŋ isaama dangunuyaga nano. ⁶Kaanŋa nanoto, Kraistnoŋ Anutuwaa Meria kolooŋ Maŋaa qaaya (misi metetaŋa qaa) noŋ meŋ kanagesoya pondaaŋ galeŋ koma nonoma laligoja. Anutuwaanonŋ kanageso ii anono koloojoŋ. Oyaŋboyaŋ mokoloowombaajoŋ jejeromonŋromonŋ ama iikanonŋ qokotaanŋ selenana meŋ uma awasaŋkaka nama kotiidorowonŋati eeŋ, mono Anutuwaa uumeleeŋ kanageso kolooŋ laligowoŋa. Kiaŋ.

Yanŋiseŋ ama laligowombotiwwaa galeŋ meme qaa

⁷^kKawaajoŋ oŋononŋ mono Uŋa Toroyanonŋ qaa kokaenŋ jeŋkejiwaa so koloowu,

- “Keteda kokaamba Anutunonŋ oŋooma qaaya saŋe ano mojuŋti eeŋ,
- 8 uugia mono roromonŋgo bologanonŋ mende gojombu. Oŋoo ambosakoŋurugianonŋ balonŋ qararaŋkoŋkoŋanonŋ kaŋ kambanŋ moŋnoŋ Anutu qetama aŋgobato meŋ muŋ kareŋ aŋgiti, oŋo mono iikawaa so Anutu qetama ambubo.
- 9 Yoŋononŋ balonŋ qararaŋkoŋkoŋanonŋ kaŋ Anutu nii aŋgobato meŋ noma laligogi. Aŋgoletto ama meŋ laligoweti, oŋononŋ ii gbani 40 kawaa so iima laligoŋ ii kileŋ nii mende moma laariŋ noŋgi uunanonŋ boliro laligowe.
- 10 Kawaajoŋ ejemba tuuŋ somata kambanŋ iikanonŋ namononŋ laligogiti, iyoŋoojoŋ ama iriŋna soono kokaenŋ jewe, ‘Yoŋononŋ mono suulaŋ uugianonŋ kaamaa ama jinjauiŋ kemakeju. Laaligowaa kana kuma oŋoma laligoweto, ii mende moma kotonŋ kougi. Qaago!’
- 11 Kaenŋ jeŋ iriŋsonŋsoŋ qaganonŋ qaana jeŋ kotonŋ jojopaŋ qaananonŋ ii somonŋonŋ kokaenŋ jewe, ‘Haamo meŋ laligowutiwwaa areŋ ama oŋombeto, yoŋononŋ mono oyaŋboyaŋ iikanonŋ mende keubu.’ ”

¹²Oo uumeleeŋ alauruna, oŋononŋ mono kokaembaajoŋ galeŋ meŋ aonŋ laligowu: Oŋoononŋga mombaa uutanonŋ doogoro momalaarianonŋ

^k 3.7-11 Ond 95.7-11

zololonḡonḡ kamaaro Anutu laaligo Toya gema qeḡ laligowabo. ¹³Kaen qaagoto, siḡsiḡonḡowaa aḡgomokolonḡanonḡ tiligonḡ oḡono iikanonḡ oḡoononḡa mombaa uuta gojombabotiwaajonḡ mono weeḡ so batugianonḡ uugia kuun aonḡ laligowu. “Kete” qaa ii jeḡkejonḡi, iikawaa so mono jolonḡonḡ aonḡ laligowu. ¹⁴Anana Kraist moma aḡonḡ koma iwo tuun somata motoonḡo koloonḡ laligojonḡ. Wala uunana meleema uuwoi yakarinḡ awasanjaka mokolonḡ laligonḡiḡi, iikaanḡa namononḡ laligowonḡatiwaa so kaparanḡ koma kotiiḡ nambonḡati eeḡ, mono oyanḡboyanḡ koloowonḡa.

¹⁵¹Buḡa qaa ii mombo jeḡ kokaeeḡ ojeḡ,

“Kete Anutunonḡ oḡooma qaaya saḡe ano mojuḡi eeḡ, uugia mono mende gojombu. Oḡoo ambosakonḡurugianonḡ Anutu qetama kareḡ aḡḡiti, oḡononḡ mono iikawaa so Anutu qetama ambubo.”

¹⁶^mEjemba daeḡ yoḡononḡ Buḡa qaa moma Anutu qetama kareḡ aḡḡi? Moosesonḡ kanageso uḡuano Iijipt mesaonḡ kagiti, iyoḡononḡ mono kuuya kaanḡ aḡḡi. ¹⁷Ejemba daeḡ yoḡoojonḡ ama gbani 40 kawaa so iriḡa soono kazi ama oḡono laligogi? Ejemba siḡsiḡonḡo aḡḡi meḡ komuḡ oḡono sele busugianonḡ balonḡ qararanḡkonḡkonḡanonḡ kamaanḡ konḡiti, iyoḡoononḡ mono kaeeḡ kolooro. ¹⁸Luaenonḡ haamo meḡ laligowutiwaa areḡ ama iyanḡiaa balonḡgianonḡ mende keubutiwaa qaaya jeḡ kotonḡ jojopanj qaayanonḡ somonḡoroti, qaa ii mono daeḡ yoḡoojonḡ jero? Ejemba qaaya qotogonḡ yanḡiseḡ laligogiti, ii mono iyoḡoojonḡ ama jero. ¹⁹Qaa iikawaa kania ii kokaeeḡ iima asarijonḡ: Yoḡononḡ Anutu mende moma laariḡ yanḡiseḡ aḡḡitiwaajonḡ ama iyanḡiaa balonḡgianonḡ keubombaajonḡ amamaagi. Kiaḡ.

Anutunonḡ kanagesoya sonda kendonḡ nonombaa.

4 ¹Anutuwaanonḡ keuma luaenonḡ haamo meḡ laligowombaa qaa somonḡoroti, qaa iikanonḡ mono powowonḡ kotakota eeḡ nononḡa. Kawaajonḡ oḡoononḡa moḡnonḡ looriḡ iyanḡaa Siwe kana kekeḡa ii batuyanonḡ kotoḡo iikaanḡa mokolonḡ mubombo. Kawaajonḡ mono batunananonḡ galeḡ meḡ aowonḡa. ²Balonḡ qararanḡkonḡkonḡanonḡ kagi Oligaa Buḡa jeḡ asariḡ nononḡi kaanḡa jeḡi mogito, qaa ii mono eeḡ selegianondeeḡ mogi uugianonḡ mende kemero. Kawaajonḡ moma-laariḡia mende mekolooro tompij eeḡ laligogi mende ilaanḡ oḡoma janḡonḡ qaono. ³ⁿUunana meleema moma laariḡ laligojonḡi, anana mono Anutuwaanonḡ keuma haamo meḡ oyanḡboyanḡ laligowonḡa, ii mojonḡ. Anutunonḡ iikawaa Buḡa qaaya ii kokaeeḡ jerota eja, “Kaeeḡ jeḡ iriḡsonḡsoḡ qaganonḡ qaana jeḡ kotonḡ jojopanj qaananonḡ ii somonḡonḡ kokaeeḡ jewe, ‘Haamo meḡ laligowutiwaa areḡ ama oḡombeto, yoḡononḡ mono oyanḡboyanḡ iikanonḡ mende keubuya.’ ”

¹ 3.15 Ond 95.7-8 ^m 3.16-18 Janḡ 14.1-35 ⁿ 4.3 Ond 95.11

Anutunonj Siwe namo mokoloonj orono kambanj iikanonja kanainj oyanjboyanj gomanjanonj mono medaborogita ejato, kilenj qaa kaenj jero. ⁴Anutunonj weenj 7:baa qaaya jerota Buja Terewaa batuya monjonj kokaenj eja, “Somaņa 7 kolooro Anutunonj gawonja kuuya medabororotiwaa haamo menj kendonj rama moro.” ⁵Anutunonj Buja qaa ii toroqenj kokaenj jerota eja, “Haamo menj laligowutiwaa arenj ama onjombeto, yonjononj mono oyanjboyanj iikanonj mende keubuya.”

⁶Ejemba tosianonj Anutuwaawaa oyanjboyanj mokoloonj haamo menj laligowuti, qaa iikanonj powowonj kotakota enj nononja. Oligaa Buja wala kanageso jenj asarij onjonjgiti, iyonjononj qootogogiaajonj ama oyanjboyanonj mende keuma haamo mende megj. ⁷Haamo mende megitiwaaajonj ama Anutunonj mombo kambanj monj ama qata ‘Kamban keteda koi,’ kaenj qaro. Kamban koriga tegoro kambanj iikawaa Buja qaaya keteda koi jenj oojeji, ii mono Deiwid isaano kokaenj jero,

“Ketada koi kaanjanonj Anutunonj onjooma qaa saņe ano mojuți eenj, uugia mono nanamemenj bologanonj mende gojombu.”

⁸Kaenj jero Joosuanonj unjano oyanjboyanonj keuma haamo mewuyagati eenj, Anutunonj mono kambanj qaita mombaa qaaya ii kanagenj mende jenaga. ⁹Ii mende jenagato, Anutunonj onjanonj kanagesoya haamo meme nonono oyanjboyanj mokoloowonja. Qaa iikanonj mono powowonj kotakota enj nononja. ¹⁰Iikawaa kania ii kokaenj: Anutunonj aņaa gawonja merotiwaa haamo menj kendonj raroti, iikawaa so monjonj Anutuwaawaa oyanjboyanonj keuma haamo mewaati, iinonj mono iyanņaa gawonja merotiwaa haamoya ii kaanjiadeenj menj oyanjboyanj laligowaa. ¹¹Kawaajonj anana mono Anutuwaawaa oyanjboyanonj keuma haamo memeta mokoloowombaajonj kaparanj kombonja. Onjooņga monjonj kamaanj qenj kanageso walaga yonņoo qootogo tanigia iikayadeenj otaawabotiwaaajonj mono kaparanj kombonja.

¹²Anutuwaawaa qaaya ii menjbiligibiliwaa kania ano ku-usunjawo kolooja. Manjawaa soo somata ii leelee jetawo koloojato, Anutu qaayaa jetanonj mono soo somata kuuya unjuguņ jebombonj kolooro jeta leelee ii jetawo koloojao. Qaa iikanonj mono uu kokoosonana kotonj omenonj me Anutuwaawaa Unjayanonj inaanj nonomakeji, ii undeema kuunj nonomakeja. Sele busu kiti toroqeqenana ano siinņanaa aladawoya ii kaanņagadeenj gosinj (qaanana aasannjgoya mokoloonj) awaa ano bologa mendeema oromakeja. Uuwombonana ano momakooto arenņana ii gosinj qaanana jenj tegonjkeja.

¹³Anutunonj iwoi kuuya mokolooro eji, iikanondeenj iwoi monj ii aasannjgoyanonj mende ero awaagadeenj iimakeja. Iwoi monj esuuninj

° 4.4 Jen 2.2 P 4.5 Ond 95.11 ° 4.7 Ond 95.7-8 ° 4.8 Dut 31.7; Joos 22.4

° 4.10 Jen 2.2

Anutunonj esunana ii saanonj luluuma iiro iwaa jaasewanjanonj asuganonjgadeen eja. Nanamemenanaa lopoya kuuya ii mono iwaanonj jenj asariwombaa so koloojonj. Kiaj.

Jiisasnonj jigo gawonj galenana uuta kolooja.

¹⁴Jiisasnonj jigo gawonj galenj waŋa uuta kolooj nononjiwaajonj ama anana “Moma laariŋ mujonj,” jenj jokolooŋkejonj, iikanonj mono kotiiŋ namboŋa. Jiisas Anutuwaaw Merianonj mono Siwe jakeya jakeya unjuugunj urota raja. ¹⁵Uuroromongonana tosia looloria kolooj jigo gawonj galenj tosanonj kawaajonj wosomomo mende ama nonomakejuto, ananaa jigo gawonj galenananonj mono qaita monj kokaenj kolooja: Iinonj anana kaŋa nanamemenj kuuya kanonj ananawo tani motoonjgo ijonjonj anjgobato menj munj laligogito, ii kilenj siŋgisonjgo monj mende ano.

¹⁶Jigo galenananonj mono eu kalenjmoriambaa duŋ rarayanonj rama kiankomunj nonomambaajonj momakeja. Kawaajonj mono awasankaka qaganonj nama iwaa kosianonj kembonj. Iwaa kosianonj keninj kalenjmoriambaajonj amamaajonj, iwaa kambanja dindinanonj mono ilaŋ nonono ii saanonj mokoloowonja. Kiaj.

Galenj waŋnana Jiisasnonj ilaŋ nonomakeja.

5 ¹Namowaa jigo gawonj galenj waŋa kuuya ii ejemba batugianonjga meweenjonj onjoma gawonj kokaenj mewutiwaajonj kuunj onjomakejonj: Iinonj ejemba jotamemenana kolooj Anutuwo uumotoonjgo ama laligowombaa gawonja menj siŋgisonjgo aniŋiwaa oro kalenja kalenja ii Anutuwaajonj ama iikanonj siimolonj oonkeja. ²Iyaŋaa uuroromongoya tosanonj kaŋagadeen looloria kolooja. Kawaajonj ejemba lalabubu qaganonj jinjaunj amakejuti, ii saanonj wosomomo qaganonj ama nonomakeja. ³[†]Looloria koloojiwaajonj mono iyaŋaa siŋgisonjgoya ano kanagesouruta yonjoo siŋgisonjgogia kaŋagadeen koma konjoratiwaatiwaajonj orononj siimolonj oonkeja. ⁴“Moŋnonj qabuŋa ii aŋaajonj mende buŋa qeŋ aowaato, Anutunonj Aaron oonoti, iikawaa so mono ii kaŋagadeen oonja.

⁵Iikawaa so Kraistnonj kaŋagadeen aŋo jigo gawonj galenj waŋa koloowaatiwaa qabuŋaya ii aŋaajonj mende buŋa qeŋ aoroto, Anutunonj kokaenj jenj kotonj muro,

“Giinonj noo Merana koloona niinonj kete goo Manja koloojenj.”

Qaa iikawaa so jigo gawonj galenj waŋnana kolooj.

⁶“Qaa iikayadeen jerota Buŋa Terewaa batuya moŋnonj kokaenj eja,

“Giinonj Melkizedek kaŋa jigo gawonj galenj kolooj kambanj tetegoya qaa laligonj ubaga.”

[†] 5.3 Lew 9.7 [‡] 5.4 Eks 28.1 [∇] 5.5 Ond 2.7 [∞] 5.6 Ond 110.4

7* Jiisasnoŋ sele busuwo namonoŋ laligoŋ iikanonŋ kambanja kambanja gama kooliŋ kotakota qaro jaujanonŋ kamaaro Anutu koomunonŋga metogowaatiwaajonŋ kotiiroti, ii qisiŋ muŋ laligoro. Qisiŋ muŋ laligoŋ Anutu goda qeŋ qaayaa baatanonŋ ama aonŋ laligorotiwaajonŋ Anutunonŋ qamakoolia moro. 8 Meria kolooroto, Anutunonŋ ii kileŋ siimbobolo mende somonŋgoro qaganonŋ uro moma kanonŋ teŋkonŋkombaa kania mokoloonŋ moma sororogoro. 9 Ii moma akadamyua kuuya mokoloonŋgo oyanboyanŋ tetegoya qaa laligowombaa kondomondoo Toya kolooro. Kawaajonŋ ejemba iwaa jeta teŋ koma laligojuti, ii kuuya mono saanonŋ kondoonŋ onono oyanboyanŋ koloowuya. 10 Toya ii kolooro Anutunonŋ ii Melkizedek kaanŋ jigo gawonŋ galeŋ waŋa koloowaatiwaajonŋ jeŋ tegonŋ kuuy muro. Kianŋ.

Momalaariwaa hoŋa soowabotiwaa galeŋ meme qaa

11 Qaa ii saanonŋ toroqenŋ mamaga jeŋ somariiwonagato, onononŋ qaa moma otaawombaaajonŋ gaonjaajaa ama tanqanŋ anju. Kawaajonŋ ii jeŋ asariŋ onombombaaajonŋ osiqosi anjonŋ. 12 Onononŋ kambanŋ koriga kanageso walaga laligoŋ saanonŋ kambanŋ kokaamba boi qaqazu koloowutiwaa so koloowuyagato, onŋonŋgio Anutuwaa qaa kota mutuya ii moŋnonŋ duŋanonŋ mombo kuma onŋombaatiwaajonŋ amamaanŋkeju. Onononŋ mono osiŋ Buŋa qaa ii aju kaanŋ newombaaajonŋ momakeju. Nene kotiga kaanŋ ii newombaaajonŋ amamaanŋkeju. 13 Moŋnonŋ ii aju kaanŋ neŋ laligoji, iinonŋ mono toroqenŋ merasisi kaanŋ kolooja. Anutuwaa jaanonŋ solaŋa koloowombaa qaa kuma onŋoninto, iinonŋ iikawaa kania mende moma kotonŋ tompinŋ laligoja.

14 Merasisi kaanŋ laligojato, nene kotiga ii ejemba momogianonŋ somariiroti, iyonononŋ newutiwaajonŋ ama eja. Ejemba Buŋa qaa suulanŋ koma gbiliŋ laligogi uumogianonŋ meleendabororo saanonŋ afaanŋonŋ sili kuuya gosinŋ awaa ano bologa mendeema oroma awaaya otaanŋkeju. Nene kotiga ii iyonŋonŋonŋ ama eja.

6 1 Kawaajonŋ Kraist kaniaa qaa kota mutuya modaboronŋ iikanonŋ mono mende osiwoŋa. Kaenŋ qaagoto, mono toroqenŋ somariinŋ akadamyunanawo koloowombaaajonŋ kaparanŋ koma laligowoŋa. Momalaariwaa tandoya kuudaboronŋ ii mono duŋanonŋ mombo kanainŋ kuuwombo. Tando ii uugianonŋ kokaenŋ kuuniŋ: Nanamemenana koomuya mesaonŋ uunana meleema Anutu moma laariŋ muniŋ.

2 Uunana meleeninŋ momalaariwaa qaa batuya batuya kokaenŋ kuma nononŋgi moniŋ: Singisonŋgonana koma konjoratiwutiwaa oomulu ano hamoqeqe kania kania iikawaa kania kuma nononŋgi. Borogia qanananonŋ aambaa kania kuma nononŋgi. Gbiliŋ koomunonŋga waabonŋatiwaa kania

* 5.7 Mat 26.36-46; Maak 14.32-42; Luuk 22.39-46 † 5.12-13 1 Kor 3.2

kuma nononji. Anutunonj qaanana jej tegoro kambanj tetegoya qaa kotakota ewaatiwaa kania kuma nononji. ³Momalaariwaa tandoya iikaya kuunjo mono toroqen tej koma qen gbiliwombaajonj momakebonja. Anutunonj esunmumu nonomakejiwaa so mono akadamunana kuuya mokoloowombaajonj kaparanj koma nambonja.

⁴Kaen nambombaajonj moma iikanonj osinj kamaawombotiwaajonj ama nanbonja. Ejemba koi kaanja ii uugia melembutiwaajonj onjombombaajonj amamaanjkejonj: Tosianonj uugia kambanj mojonj asariro Anutunonj Siwe kalenja onono moma aisoogi Unja Toroyanonj susugonj onono laligogi. ⁵Anutu Buja qaayaa naanja mogi oyanboyanj kambanj kanagenjaa kusujanonj uugianonj kemero mogi. ⁶Ii kuuya momago momalaarigia mesaonj Anutu gema qegi. Ejemba kaanja ii uugia mombo melembutiwaa onjombombaajonj amamaanjkejonj. Yonononj Anutuwaa Meria mepaegonj dujanonj mombo maripoononj qeqe kaanja mej kamaanj ama asuganonj gamu qen munjkeju. Iikaanja kanonj Kraist qenjaarononj jej gamu qen munjkeju.

⁷Ii sareqaa kokawaa so: Kojonj kambanj mamaga kinj namo qaganonj kamaanj uutanonj kemej balonj mej kelekele mero gawonj toyaa welenqeqeurutanonj nene komogi Anutunonj balonj kotuegoro honja kolooro komakoomo toya yonononj ii mej kowigianonj amakeju. ⁸Kaen amakejuto, kowororo ano oro waayawo kanonj namononj asuginj waamakeji, balonj iikanonj mono nesambureya kolooja. Toya yonononj ii seigowombaajonj momago kaparanj koma mambonjgi honja mende kolooro iima tetegoyanonj mono kuugi jewaa.

⁹Oo wombo alauruna, nonononj sareqaa kaen jejonto, ii kilenj onj uugia meleema laligowutiwaajonj uuwoi mende anjonj. Onjo uugianonj Buja qaawaa honjanonj asuginj somariywaatiwaajonj moma awasankaka nanjonj. Anutunonj honja ii iima metogonj onono letoma Siwenonj ubuya. ¹⁰Anutunonj kalembone qaganonj doogoya mende kolooja. Onjonj Anutuwaa ejemba soraaya ilaaj onjoma laligonj kouma toroqen ilaaj onjoma gawonj mej laligonjkeju. Kaen uujopagia Anutu qendeema mugi qabunyanonj somariinjkeji, iinonj gawonjgia ano uujopagia kawaajonj mende duduunj tawaya meleema onjombaa.

¹¹Anana oyanboyanj koloowombaajonj jejeromonjromonj ama iikanonj awasankaka uuwoi qaa nambutiwaa siijnana moma kokaenj awelegonjkejonj: Onjononj anja anja Anutuwaa uugere amakejuti, iikayadeen mono toroqen qendeema laligowu. Akadamugiawo koloowombaajonj kaparanj koma namononj laligodaborowutiwaa so iikanonj mono mende looriwu. ¹²Qezenj koloowubotiwaajonj mono awelegonjkejonj. Anutunonj oyanboyanj iwoi nonomambaa qaa somonjgoroti, tosianonj Anutu moma

^z 6.8 Jen 3.17-18

laariŋ siimbobologia moma mokosiŋgoŋ iikaŋa kanonŋ ii buŋa qeŋ aonŋkeju. Onononŋ iyonŋoo siligia otaawutiwaajonŋ mojonŋ. Kiaŋ.

Anutuwaa soomonŋo qaa ii uuwoiya qaa.

¹³ Anutunonŋ Abraham soomonŋo qaa muŋ ii iyaŋaa qata qama jojopañ qaayanonŋ jeŋ kotiירו. Moŋnonŋ Anutu uugunŋ uuta laligonagati, saanonŋ iwaa qata qanagato, iikaŋa moŋ mende laligorotiwaajonŋ mono iyaŋaa qata qama jojopañ qaaya jero kotiירו. ¹⁴ ^a Jojopañ qaaya ii Aabrahambaajonŋ kokaenŋ jeŋ ijoro, “Niinonŋ mono onanonŋ kotuegonŋ gomaŋa. Mono onanonŋ gbiliuruga gombe seiwuya.”

¹⁵ Kaenŋ ijoro Abraham iwoi mubaatiwaa qaa somonŋoro eroti, iinonŋ ii hoŋawo koloowaatiwaajonŋ kaparanŋ koma mamboma laligonŋ hoŋa buŋa qeŋ aoro. ¹⁶ Ejembanonŋ somatagiaa qata qama jojopañ qaa jegi momakeju. Jojopañ qaagianonŋ qaa jejuti, ii meŋ kotiירו qewagowombaajonŋ amamaagi qaa jejegianonŋ tegoja. ¹⁷ Iikawaa so Anutunonŋ qaaya Aabrahambaa gbiliuruta anana mobombaajonŋ somonŋonŋ jero. Qaa areŋa ii moŋnonŋ qewagonŋ utegomambaajonŋ amamaaji, gbiliuruta anana soomonŋo qaa iikawaa kania ii tororo moma yagowombaajonŋ moro. Kawaajonŋ soomonŋo qaaya ijoro mutuya kolooro qaa ii mombo jojopañ qaayanonŋ jeŋ kotiירו indinŋ woi kolooro.

¹⁸ Anutunonŋ qaa ii jeŋ iikawaa qolomoloŋa jemambaajonŋ amamaaro. Iinonŋ qaa utekuteya qaa ii jeŋgo jeŋ kotiירוti, iikanonŋ mono uunana naŋgowaatiwaajonŋ moro. Kawaajonŋ ijonŋgo ii mono jeŋ kotiירו. Anana balombaa nanamemeŋ bologanonŋga oloŋ koma Anutuwaanonŋ keuma oyanboyanŋ nonombaatiwaajonŋ jejeromonŋromonŋ nononoti, ii mono koronŋ meŋ mamboma laligojonŋ. ¹⁹ ^b Oyanboyanŋ koloowombaajonŋ ama mamboma iikawaa uuwoi moŋ mende amakejonŋ. Jejeromonŋromonana iikanonŋ uunanaa kasa mindaŋa tani kaŋa koloonŋ nono Jiisaswo somonŋonŋ nonomakeja. Jejeromonŋromonanaa kasa mindaŋa koriga iikanonŋ mono nonoononŋga kanaiŋ Siwe jigo gorawaa uutanonŋ uma jigo uuta leelee batugaranonŋ opo sopa eji, ii kaŋagadeenŋ kotonŋ toroqenŋ Jiisas jinŋkaronŋ duŋ kowoganonŋ raji, iwaanonŋ kenja. ²⁰ ^c Jiisasnonŋ jotamemenana koloonŋ wala eukanonŋ uma jinŋkaronŋ duŋa meŋ kambaŋ tetegoya qaa rama ubaa. Kaenŋ Melkizedek kaŋa jigo gawonŋ galenana waŋa koloonŋ laligoja. Kiaŋ.

Jigo gawonŋ galeŋ Melkizedekwaa sundu

7 ¹ ^d Melkizedek eja ii gomaŋ qata Saalem kawaa kinŋ poŋa koloonŋ Anutu uutaa jigo gawonŋ galeŋaga laligoro. Kaŋa laligoro Abrahamnonŋ kinŋ poŋa poŋa manja qeŋ haamo ama onoma eleema gomaŋanonŋ karoti, kambaŋ iikanonŋ kaŋ Abraham mokoloonŋ kotuegonŋ muro.

^a 6.14 Jen 22.16-17 ^b 6.19 Lew 16.2 ^c 6.20 Ond 110.4 ^d 7.1-2 Jen 14.17-20

²Kotuegoj muro esuhinaya kuuya mendeema tenoja motomotoon (1/10) mej nandunaga ama muro. Melkizedek qa iikawaa kania ii “Nanamemen solanja kin poja.” Qataa so wala “Nanamemen solanja kin poja” kolooro ano toroqej kaanagadeen “Saalembaa kin poja” laligoro. Saalembaa kin poj qa iikawaa kania ii “Luawaa kin poj.”
³Melkizedeknoj nemunmanja qaa, sakitiuruta qaa, kolokoloo kambanja qaa ano koomuya qaa.⁶ Kaerj jigo gawoj galej warja kolooj kambanj tetegoya qaa laligoj ubaa. Iinonj Anutuwaa Meriaa tani kaanja kolooja.

⁴Wanjalenana Aabrahambaa godaqeqe silianoj Melkizedekwaa kania qendeeno ii mono kokaerj iima asariwu: Abraham anjo esuhina iwoi akadamuyawo kalugoj mej karoti, iyonoononga boro woi (10) kuuya gosinj bakaya motoongo mej Anutuwaa nandun ano. Kawaajonj Melkizedeknoj onjanonj uuta somata qaita moj kolooja. ⁵Anutunonj Kana qaanonj qaa kokaerj jerj kotonj nononota eja, “Liwaiwaa gbilinonja eja kuuj onjongi jigo gawoj meme (Liwait) koloogi kanageso onjononj mono esuhinagia boro woi (10) kuuya gosinj iikanonja bakaya motoongo mej Anutuwaa nandun ama onjomakebu.” Yonjononj onjo kaanja Aabrahambaa gbiliuruta koloojuto, ii kilej iyanggiaa kanagesourugia onjoo borogianonga nandunana ii buja qerj aonkebu.

⁶Jerjkooto qaa kaerj ejato, Melkizedeknoj Liwaiwaa gbiliga moj mende kolooja. Ii kilej Abrahamnoj Anutuwaa soomongo qaa moma anjonj koma laligoj esuhinaya gosinj tenonja motoongo (1/10) mej Anutuwaa nandun anoti, ii buja qerj aon kotuegoj muro. ⁷Somatananaa newo baagianonj laligojoni, iyonjononj mono kotuegoj nonongj laligojoni. Qaa ii qakoombombaajonj amamaankejonj.

⁸Kanageso anana tenonja motoongo (1/10) mej Anutuwaa nandun amakejoni, ii balombaa jigo gawoj meme (Liwait) yonjononj buja qerj aonkeju. Yonjononj namononj laligoj komunkejuto, Siwenonj eukanonj mombaajonj nanjonj jegi kotiinj laligoj ubaati, iinonj mono ii buja qerj aonkeja. ⁹Aabrahamnoj esuhinaya gosinj boro woi kuuya iikanonja bakaya motoongo (1/10) mej Anutuwaa nandun anoti, iinonj ii gbilia Liwaiwaaajonj kaanagadeen waladeen ano. Kaerj jeninj saanonj sokonaga. Kambanj kokaamba tenonja motoongo (1/10) mej Anutuwaa nandun amakejoni, ii bejnana Liwaiwaa gbiliurutanonj buja qerj aonkeju. ¹⁰Kaanagadeen mundunja Liwai kolooawaatiwaa romonjonj iwaa nandun anoti, iikawaa kania ii kokaerj: Liwainonj amboyaa sele busunonj raro Melkizedeknoj mono kambanj iikanonj kanj Aabrahambo aitongori. Kiarj.

Melkizedek ii Jiisaswaa sareya kolooja.

¹¹Anutunonj Kana qaanonj Israel kanageso jerj kotonj nonono iikawaa so Liwai tuunonja eja kuuj onjoninj jigo gawoj galenana koloojkegi.

⁶ 7.3 Buja Qaanonj Melkizedekwaa nemunmanja ano sakitiuruta, kolokoloo ano koomu kambanja ii mende jerj asarija. ⁷ 7.5 Janj 18.21

Gawonj ii megi iikaanja kanonj akadamunana kuuya mokoloowonagati eenj, anana jigo gawonj galej qaita mombaajonj mende amamaawonaga. Gawonj iikawaa honjanonj mende sokonotiwaajonj ama Jiisasnonj mono Melkizedek kaanja asugiro. Ejembanonj ii Aarombaa arenjaa so mende kuugi asugiro. ¹²Jigo gawonj galej gawonjaa kaniaonj utegoji, kambanj iikanonj Kana qaanonj mono kaanjaadeen utegoja. ¹³‘Jigo gawonj galej qaita monj,’ qaa ii Ponjanaajonj jejonto, iinonj Liwai tuunonjga qaagoto, mono tuuj monjonjga kolooro. Tuuj iikawaa eja monjonj jiwowonj jigowaa alatanonj nama gawonj mende mej laligoro. ¹⁴Ponjananonj Juuda tuunonjga kolooroti, qaa ii asuganonj eja. Moosesnonj Juuda tuuj yonjononj jigo gawonj galej kombutiwaa qaa monj mende jero.

Jigo gawonj galej Melkizedek kaanja monj

¹⁵Kawaajonj jigo gawonj galej monj Melkizedekwaa tani kaanja asugiji, iikanonj mono qaa jejonjatiwaa honja ii asuganondeenj qendeeno sokonja. ¹⁶Iinonj namo ejembanonj Kana qaa otaanj tuunjaa so jej kotogitiwaajonj ama jigo gawonj galej mende kolooroto, laaligo kombombanja mende aliwaati, iikawaa ku-usujanonj mono nemunj koma muro jigo gawonj galej kolooro. ¹⁷^gMonjonj iwaa kania nanjonj jero Buja Terenonj kokaenj eja, “Giinonj Melkizedek kaanja jigo gawonj galej koloonj kambanj tetegoya qaa laligonj uba.” ¹⁸Anutunonj kaenj jej jenjkooto mutuya ii qewagoro. Qaa mutuya iikawaa ku-usujanonj qaono ilaanj nonombaatiwaajonj amamaanjeji, iikawaajonj ii qewagoro. ¹⁹Kana qaanonj ejemba akadamunana mokoloowombaajonj mende ilaanj nonono. Qaago. Kawaajonj qaa arenj mutuya qetegonj kitianonj jejeromonjromonj awaa soro nononja. Anana jejeromonjromonj iikawaa qaganonj nama saanonj Anutuwaa kosianonj kema qama koolinjebonja.

²⁰Anutunonj jigo gawonj galej donjogaa qaaya jej ii jojopanj qaayanonj jej kotihiro. Kaenj anoto, jigo gawonj galej tosaanja yonoo qaagia ii jojopanj qaanonj mende jej kotiigi kilenj kaenj angi. ²¹^hTosianonj jigo gawonj galej eenj koloogito, Anutunonj Jiisas kuunj qaaya ii jojopanj qaayanonj jej kotiinj kokaenj ijoro,

“Giinonj mono jigo gawonj galej koloonj kambanj tetegoya qaa laligonj uba.’ Ponjonj jojopanj qaa jej kotihiro, qaa ii mombo mende utegowaa.”

²²Jojopanj qaa iikawaajonj ama Jiisasnonj mono soomonjgo arenj gbiliaa honja koloowaatiwaa galeja koloonj nanja. Kaenj Anutu ano ejemba batunananonj gawonj mej laligoja. Soomonjgo arenj iikanonj walaga uugunj awaa soro koloaja.

²³Jigo gawonj galej tosaanja ii wala eenjanonj mamaga laligogi. Komunj gawonjgia toroqenj mewombaajonj amamaagiti, iikawaajonj ii mamaga

^g 7.17 Ond 110.4 ^h 7.21 Ond 110.4

lalogigi. ²⁴Yonononj mamaga lalogigito, Jiisasnoj kambaŋ tetegoya qaa laligon ubaati, iikawaajonj jigo gorawaa galeŋ gawonj ii tetegoya qaa meŋ laligon ubaa. ²⁵Gawonj ii meŋ laligojiwaaajonj ama Jiisasnoj ejemba iwaanonj kagi unjuano Anutuwaa kosianonj kemakejuti, ii saanonj kotiinj hamo qeŋ onono qaagianonj komuŋkeja. Kambaŋ so yonoojonj ama Anutu qama kooliŋkejiwaaajonj laligoji, iikawaajonj mono saanonj hamo qeŋ nonondaboronkeja.

²⁶Jigo gawonj galeŋ waŋa kaanjanonj mono saanonj sokoma nononja. Iinonj toroya koposowaa qaaya qaa ano soraaya kolooja. Anutunonj Jiisas siŋgisonjo ejemba ananaanonga tirinj kotonj wano Siwe jakeya kuuya kotonj euwaa euyanonj uma qaita monj koloonj laligoja. ²⁷¹Jigo gawonj galeŋ tosianonj somaŋa somaŋa wala iyanjiaa siŋgisonjogiaajonj ama iikawaa gematanonj kanageso yonoo siŋgisonjogiaajonj ama orononj siimolonj oonj laligonkegi. Jiisasnoj aŋaa sele busuya qeleeno siimolonj oonj kaŋa ama mugi iikaŋa kanonj kanageso ananaa siŋgisonjonana ii indinj motoonjo iikanondeeŋ koma konjoratiro sokondabororo. Kawaajonj Jiisasnoj ii jigo gawonj galeŋ tosaŋa kaŋa kambaŋ so amakebaatiwaaajonj mende amamaaja.

²⁸Anutunonj Kana qaaya Mooses muro kawaa so ejembanonj eja ii kuuy ononji jigo gawonj galeŋ waŋa koloonkeju. Balonj eja yonononj ku-usunja qaa laligojuto, Anutunonj oyanboyanj koloowombaa qaaya ii kanagenj nonoma ii jojopanj qaayanonj jeŋ kotiiroti, iikawaa so Meria kuuro waŋnana kolooja. Waŋnana iinonj mono akadamyua korebore mokolonj kambaŋ tetegoya qaa kotiga laligonj uma laligowaa. Kiaŋ.

Soomonjo areŋ gbiliaa jigo gawonj galeŋ waŋa

8 ¹Qaa jejonj, iikawaa qaa kota waŋa ii kokaenj: Anana jigo gawonj galeŋ waŋnanawo koloojonj. Waŋnana iinonj Siwe gomanonj uma Uutanana iwaa jinjaronj duŋ rara kooronjanonj boro dindinanonj raja. ²Opo sel jigo hoŋa ii Siwenonj eja. Ii namo ejanonj memeta qaagoto, Poŋonj aŋo ii mero. Jigo gawonj galeŋ waŋnana iinonj opo sel jigowaa uuta leegenj qata kowoga totonj iikanonj laligonj Anutu welenja qemambaa gawonja meŋkeja.

³Balombaa jigo gawonj galeŋ waŋa kuuya ii nandunj kalenj Anutuwaajonj ama orononj siimolonj oonj laligowutiwaaajonj kuuy onjmakejonj. Iikawaa so jigo gawonj galeŋ waŋnana Jiisasnoj kaanjiadeeŋ aŋa Anutuwaa nandunj ama muro. ⁴Mooseswaa Kana qaawaa so nandunj kalenj Anutuwaajonj amakebonjatiwaaajonj eja kuuy ononji laligoju. Kawaajonj jigo gawonj galeŋ waŋnana iikanonj namononj laligonagati eeŋ, iinonj mono balombaa jigo gawonj galeŋa koloomambaaajonj amamaanaga.

¹ 7.27 Lew 9.7 ¹ 8.1 Ond 110.1

⁵ Balombaa jigo gawonj galej yonononj balombaa jiwowonj jigononj Anutu welerja qewombaa gawonja menkeju. Jigo iikanonj Siwe jigo gorogaa sareya ano unjaya koloaja. Moosesonj jigo opo selnonj memambaaajonj anoti, kambanj iikanonj Anutunonj Siwe jigoyaa areja ii isaano. Isaandaboronj galej meme qaaya kokaenj ijoro, “Moba, baanjanonj laligona arej qendeema gombeti, iwoi kuuya mono iikawaa so tororo otaanj mewa.” Iikawaa so opo selnonj jiwowonj jigo gora mero iikanonj Siwe jigowaa qerewerja kolooro. ⁶ Anutunonj oyanboyanj koloowombaa soomongo qaa gbilia nonono iikanonj soomongo qaa walaga uuguj awaa soro koloaja. Soomongo qaa iikanonj arej gbiliaa tandoya koloaja. Soomongo arej gbilia iikanonj mono arej walaga uuguj qabunyawo koloaja. Qabuja iikawaa so Jiisasnonj soomongo arej gbiliaa gawonja awaa soro ii buja qej aonj Anutu ano ejemba batunananonj nama ilaaj nonomakeja. Gawonja iikanonj mono balombaa jigo gawonj meme ii mamaga uuguj akadamyawo koloaja.

⁷ Soomongo arej mutuyanonj koposowaa qaaya qaa koloonj sokonagati eej, soomongo arej kanagejanonj koloowaatiwaajonj mono eej mende mambombonaga. ⁸ Kaento, ejembanonj kilej boligi Anutunonj kanagia mokoloonj jej onjoma kokaenj jero,

“Ponj niinonj kokaenj jej kotojenj: Mobu! Kambanj monj kanj kuuwaati, iikanonj Israel tuuj ano Juuda tuuj onjowo soomongo arej gbilia amaja.

- ⁹ Niinonj ambosakonjurugia borogianonj menj Iijipt kantrinongja unjambe seleengenj kagi yonowo soomongo arej ambeto, yonononj noo soomongo arej ii mende qokotaanj tej konji. Kawaajonj niinonj kaanjadeenj ii gema unjuwe. Ponj niinonj kaenj jej kotojenj. Soomongo arej gbilia amanjati, ii Buja qaa walagaa so qaago.
- ¹⁰ Kaanja qaagoto, kambanj iikanonj kanj kuuro Ponj niinonj Israel kanageso yonowo soomongo arej gbilia kokaenj ama jemaja: Niinonj mono neenaa Kana qaana kuuya ii yonoo roromongogianonj ama uugianonj tere kaanja oowe ewaa. Kaenj ama yonoo Anutugia koloowe yonononj mono noo kanagesona koloonj laligowuya.
- ¹¹ Kambanj iikanonj somata ano melaa ii korebore noo kanana moma yagonj laligowuya. Kawaajonj boi monjonj Pombaa kania mobutiwaajonj batugianonj mende kuma onjoma laligowaa. Datanonj koga kokaenj mende ijowaa, ‘Gii mono Ponj moma yagowa.’
- ¹² Kokaembaajonj nii moma yagonj noma laligowuya: Niinonj nanamemengja bologa ii songbama mesaomaja.

^k 8.5 Eks 25.40 ^l 8.8-12 Jer 31.31-34

Singisongogia mono duduunj ii mende toroqen
romonjomana.”

¹³ Anutunonj soomongo areña kanagenjaajonj “Gbilía” jenj iikaanja kanonj soomongo areñ mutuyaajonj “Mono walaga kolooro,” jero kania kaen kolooro. Qaa areñ monjonj kambanj koriga enj walaga kolooji, iikanonj mono alimambaa anja. Kiañ.

Balombaa opo sel jigonoñ Anutu kokaenj mepeseegi:

9 ¹ Anutunonj soomongo areñ mutuya ama iikanonj kañagadeen waeya menj mepeseewombaa areña ii jenj kotooro otaagi. Ii otaañ namononj opo sel jigo gora megí ero. ² ^m Anutuwaá opo sel jigo gora ii kokaenj megí: Jigo uuta mutuya kanonj lambewaa duñ rarata ano bered kowoga ii Anutuwaá jaasewanonj nene duñonj Anutuwaá buña anji raro. Jigo uuta iikawaa qata ii jigo uuta toroya ³ ⁿ Kawaa gematanonj uuta monj qata jigo kowoga totoonj ii ero. Jigo uuta woi yoroo batugaranonj opo sopa nano.

⁴ ^o Jigo uuta kowoga totoonj iikanonj jininj ooñoombaa alata ano soomongo arembaa bokis ii eri. Alata ii goulnoñ memeta ano bokis selia ii kuuya goulnoñ tuuruya kolooro. Paora qata mana ii goul monjononj ama bokis iikawaa uutanonj galeñ komakegi. Kañagadeen Aarombaanonj taa gbaru sota junjuña ano Anutunonj soomongo areña jamononj ooro ilaña ii bokis iikawaa uutanonj galeñ komakegi. Bokis uutanonj iwoi karonj ii kaen egi. ⁵ ^p Bokis qaganonj borosowo gajoba woi goulnoñ memeta ii nani. Ii Anutunonj kosere laligoro asamararañaá sareya ii kolooro. Borosowo woi ii engangara kotuma bokis unuña turuñ nani. Bokis unuña ii Anutuwaá koma konjoratiwaá duña kolooro. Qaa motomotoonj ii kambanj kokaamba aña aña tororo aminj mobonjatiwaá so qaago.

⁶ ^q Anutuwaá opo sel jigo gorawaa iwoi kuuya ii kaen arengogi ero jigo gawonj galeñ yonjononj kambanj so jigo uuta mutuya kanonj uma Anutu welenja qen gawonjia menj laligogi. ⁷ ^r Kaaña laligogito, jigo gawonj galeñ waña iinondeen gbani so indinja motoonjgo kanonj jigo uuta kowoga totoonj iikanonj uma laligoro. Sa menj iikanonj uma añaajonj ano kanageso yonjononj poumapou qaganonj singisonggo anjiti, mono iikawaajonj ama siimolonj oonj sa maaro kamaaro.

⁸ Kaen arengonj anji Uña Toroyanonj sare ii qendeema iikanonj ejemba kokaenj kuma nonoma laligoro: Jigo uuta mutuyanonj toroqen nanji, kambanj iikanonj Anutunonj jigo uuta kowoga totoonj iikawaa kania ii

^m 9.2 Eks 26.1-30; 25.23-40 ⁿ 9.3 Eks 26.31-33 ^o 9.4 Eks 30.1-6; 25.10-16;
16.33; Janj 17.8-10; Eks 25.16; Dut 10.3-5 ^p 9.5 Eks 25.18-22 ^q 9.6 Janj 18.2-6
^r 9.7 Lew 16.2-34

asuganoŋ mende inŋisaano laligogi. ⁹Qaa ii kambaŋ kokaambaa sareya kolooja. Kania ii kokaen: Ejembanonŋ kalenŋa kalenŋa nandunŋ ama siimolonŋ meŋ kagi oonŋkejuto, uugianonŋ kileŋ luae mokoloowombaaŋon amamaanŋkeju. Uugianonŋ singisonŋo anŋitiwaaŋon ama tilooro siimolonŋ meŋ kaŋ Anutuwaa jigo goranonŋ uma qama koolinŋkejuto, iikanonŋ mono singisonŋogia koma konjoratiwombaaŋon amamaanŋkeju.

¹⁰Nene kalenŋ ano apu kalenŋ meŋ kaŋ kema koma kaŋ koma anŋi oomulu kania kania meŋ onŋmakejuto, kaenŋ selewaa jenŋkootoya kayagadeenŋ otaanŋkeju. Iwoi ii wala sokono ama laligogito, Anutuwaa arenŋ gbiliaa kambaŋanonŋ kaŋ kuuro iikanondeenŋ kanainŋ mende toroqenŋ sokombaa. Kianŋ.

Kraistwaa sayaa kania

¹¹Kraistnonŋ kaŋ oyanŋboyanŋ nonomakejiwaa jigo gawonŋ galenŋ waŋa kolooroti, iinonŋ balombaa opo sel jigo ejanonŋ memeta iikanonŋ mende uro. Kaenŋ qaagoto, Siwenonŋ jigo gora raji, mono iikanonŋ uro. Jigo gora iikanonŋ uuta qaita monŋ kolooja. Asamararanŋanonŋ mono akadamyawo.

¹²Iikanonŋ uma jigo uuta mutuya kotonŋ meme ano bulmakao meria yonŋo sagia mende meŋ keno. Kaenŋ qaagoto, iyaŋaa saya maaro iikanonŋ nemunŋ koma muro Siwewaa jigo uuta kowoga totoonŋ iikanonŋ uro. Iikanonŋ kambaŋ motoonŋgowaa so uro tegonŋ sokonota eja. Downana kaenŋ meŋ oyanŋboyanŋ koloowombaaŋonŋ kondooro kambaŋ tetegoya qaa sokoma enŋ ubaa.

¹³Wala namononŋ meme ano bulmakao ejia unŋunŋ sagia meŋ kaŋ bulmakao embia kowinŋa kanonŋ siimolonŋ oonŋ iikawaa bugaaŋonŋa kaanŋagadeenŋ meŋ kaŋ ejemba kokojinŋinŋgiawo iikanonŋ qeesaanŋ onŋomorigi sokoma onŋono. Kaenŋ hamo qenŋ onŋonŋi iikanonŋ selegia sonŋbama meŋ sorainŋ onŋono laligogi. ¹⁴Kaenŋ anŋiti eenŋ, Kraistwaa sayanonŋ mono kambaŋ kokaamba hamoqeqe tani ii mamaga uugunŋ kokaenŋ ama nonomakeja: Sayanonŋ mono uunana tilooro sonŋbama nanamemenana koomu kotigaa buŋa koloowonŋatiwaa so ii koma konjoratinŋkeja. Kaenŋ ama nonono laaligo Toya Anutu welenŋa qewombaa gawonŋa ii mono afaanŋonŋ meŋ laligowonŋa. Unŋa Toroyanonŋ laligonŋ kouma tetegoya qaa laligonŋ ubaati, iinonŋ mono Kraist ilaanŋ muro koposoya qaa laligoroto, ananaaŋonŋ ama iyaŋa qeleema aonŋ Anutuwaa siimolonŋ lama kolooro.

¹⁵Kania kokaembaaŋonŋ Kraistnonŋ soomonŋo arenŋ gbiliaa galenŋ waŋa kolooja: Anutunonŋ ejemba oyanŋboyanŋ koloonŋ kambaŋ tetegoya qaa kaanŋa laligowombaa qaa somonŋonŋ onŋoonoti, iyonŋononŋ iwoi ii buŋa qenŋ aowutiwaaŋonŋ moja. Kawaaŋonŋ ama Kraist kuuro Anutu ano ejemba

⁹ 9.13 Lew 16.15-16; Jan 19.9, 17-19

batunananonj uumotoonj ambombaa gawonja meŋ laligoja. Soomonjo areŋ mutuyaa kambaŋanonj ejembanonj kana uugunj singisonjo anji iikanonj somonjonj onono laligogiti, Kraistnonj ii iikanonja isama onjomambaajonj ama komunj dowegia mero.

¹⁶ Monjonj ilawoilaya kuuya laaligoya tegowaati, kambaŋ iikanonj aliaa bunaya koloowaatiwaajonj jeŋ kotorota qaa eji, alianonj iwoi ii uulanjawo mende mewaa. Uulanjawo qaagoto, qaa toyanonj komuro kanianonj asuganonj asugiro iigigo kambaŋ iikanonj ii saanonj mewaa. ¹⁷ Jaawo laligoro kambaŋ iikanonj qaaya iikanonj honjawo mende koloowato, qaa toyanonj komurogo qaayanonj mono esunjawo koloowaa. ¹⁸ Qaa iikawaa so soomonjo areŋ mutuya ii kaanagadeeŋ oro saya mende maabuyagati eeŋ, mono honjawo mende kolonaga.

¹⁹ 'Areŋ mutuyaa honja ii kokaenj kolooro: Moosesnonj Kana qaawaa jeŋkooto qaa kuuya ii kanageso kuuya yonjoonj weenjonjo bulmakao meria ano meme unjuro sagianonj kamaaro. Kamaaro ii meŋ apuwo mindirinj lama juya osoga nezongbala meŋ gumionj susuyanonj somonjonj sanonj qendunjonj qeesaaro Kana qaa Tere lama selianonj oonj lipingiti, ii moriro. Ii morinjo kanageso kuuya batugianonj liligonj sa apunonj qendunjonj qeesaŋ giliro iikanonj onjomoriro. ²⁰ Kaenj onjomorinj kokaenj injjoro, "Anutunonj qaaya teŋ kombutiwaajonj jeŋ kotonj onjoma onjowo soomonjo anji, mono iikawaa sayaga koi."

²¹ "Kaenj injjonj toroqenj opo sel jigo gora ii kaanjadeeŋ sa iikanonj qendunjonj giliro moriro. Hamoqeŋe gawonj mewutiwaa akadamu ilawoila kuuya ii kaanagadeeŋ qendunjonj giliro moriro. ²² 'Anutuwaa Kana qaanonj jeŋ kotojiwaa so ii me woi kuuya ii mono sanonj songbaninj soraaya koloonjeja. Kawaajonj monjonj sa mende maanagati eeŋ, Anutunonj singisonjonana mende mesaonaga. Kiaŋ.

Kraistwaa sayanonj singisonjonana koma konjoratinjeja.

²³ Namowaa jigo goraya ii Siwewaa jigo gorawaa sareya ano unjanjaya. Namononj jigo ano iwaa borotere ano borosowo ii siimolonj oonjonj ama iikaanjanonj hamo unjugi soraaya koloogi sokonoto, Siwe jigo gorawaa ilawoilawaajonj ii mende sokonja. Kawaajonj Kraistnonj siimolonj oonjonj qaita monj anoti, iikanonj mono Siwe jigononj uma iwaa ilawoilaya kuuya hamo unjuro soraaya koloogi sokono. Siimolonj oonjonj qaita monj iikanonj mono namowaa siimolonj oonjonja ii uugunj akadamyawo kolooro. ²⁴ Iikawaa kania ii kokaenj: Kraistnonj jiwowonj jigo uuta kowoga totoonj ejanonj memeta iikanonj mende uro. Namowaa jigo goraya ii Anutuwaa jigo goraya honjaa unjanjaya kolooro. Kraistnonj mono Siwe gomanj honja iikanonj uma kambaŋ kokaamba ilaenj nonomakebaatiwaajonj jotamemenana koloonj Anutuwaa jaasewanjanonj asuginjeja.

¹ 9.19-20 Eks 24.6-8 ^u 9.21 Lew 8.15 ^v 9.22 Lew 17.11

²⁵Namowaa jigo gawon galer warjanon gbani so oro sagia menj ijiwowon jigo uuta kowoga totoon iikanon uma laligoro. Kraistnon iikawaa so mende amakeja. Iinon Siwe gomanon indin mamaga mende uro. Anutuwaaw siimolon lama kolooro gbani so qenkebutiwaajon ama eu mende uro.

²⁶Indin motoongonon mende sokonagati een, iinon mono Anutunon Siwe namo mokolon oronoti, kamban iikanon kanain siimboboloya kanjanawo moro indin seiseiya koloona. Kaen qaagoto, namowaa kambanon tegomambaajon ano kamban kokaamba indin motoongogadeen singisongo koma konjoratiwaatiwaajon ama asugiro. Asugin iyan siimolon oonon kaen ama mubutiwaajon ama aoro.

²⁷Namo ejemba anana arejnana ii kokaen aja: Anana kamban monon komuwon ano iikawaa gematanon Anutunon qaanana gosin jen tegon nonombaa.

²⁸*Aren iikawaa so Kraistnon kaenideen ejemba seiseiya anana singisongonana koma konjoratiwaatiwaajon indin motoongowaa so kan iyan siimolon oonon kaen ama mubutiwaajon ama aoro. Iinon kamban monon eleema kawaa. Singisongowaaajon ama mombo mende kawaato, ejemba asugiwaatiwaajon mambomakejon, mono anana oyanboyan nonoma nunuambaatiwaajon ama asugiwa. Kian.

Indin motoongoo koomunon ama aoro sokondaborota aja.

10 ¹Kana qaa walaga iikanon oyanboyan koloowombaa kania hona ii mende kolooroto, oyanboyan asugiwaatiwaa unauyaya iikaya ero. Anutuwaaw Kana qaawaa kania kaen ejiwaajon ama ejemba Anutu mepeseewombaajon jigo goranon kamban so umakejuti, iyononon mono letoma akadamugiawo koloowombaajon amamaankeju. Yononon kamban tetegoya qaa nandun kalen menj kan ama siimolon oonon iikayadeen gbani so toroqen ama laligogito, iikanon mende sokono. ²Iikanon sokonagati een, siimolon oonon ii saanon mesaowuyaga. Jigo goranon Anutu waeya menj mepeseegiti, iyononon indin motoongoo hamo unugi soraaya kolodaborowuyagati een, iikaen mono singisongogiaa gamuya ii mende toroqen mobuyagato, ii toroqen mogi. Kawaajon oro kalen ii toroqen nandungiaga amakegi.

³Gbani so siimolon on laligogiti, iikanon mono toroqen singisongogiaa gamuya ii jen gbilin onono laligogi. ⁴Bulmakao ejia ano meme yonoo sagianon mono singisongo koma konjoratiwaatiwaajon amamaankeja. Ii batogogito, osin laligon kougi.

⁵*Kawaajon Kraistnon namonon kamaan asugiroti, kamban iikanon kokaen jero,

^w 9.28 Ais 53.12 ^x 10.5-7 Ond 40.6-8

“Anutu, giinonj nanduj kalembaajonj ano siimolonj oowutiwaajonj mende koposonjonj laligonato, namononj laaligowaa selia ii mozozonjonj nona.

- 6 Siimolonj oonj singisonjogiaajonj ama nanduj kalaŋa kalaŋa ama laligogiti, ii iima kawaajonj mende aisoonj laligona.
- 7 Kambaŋ iikanonj kokaenj ijowe, ‘Anutu, moba, niinonj koi kaŋen. Noo kanana ii papia liipiŋa iikanonj oogita eja. Iikawaa so mono goo uusiingaa so ama meŋ laligomaŋa.’ ”

⁸Wala kokaenj jero, “Nanduj kalaŋ ama siimolonj oonj singisonjogianonj solananiwaatiwaajonj iwoi kania kania ama laligogiti, iikawaajonj mono siinjanonj mende kolooro moma laligona. Ii iima kawaajonj mende aisoonj laligona.” Iwoi ii Kana qaa walagaa so toroqen amakejuto, ii kilen kaenj jero. ⁹Kawaa gematanonj qaa kokaenj jero, “Anutu moba, niinonj mono koi kaŋ goo uusiingaa so ama meŋ laligomaŋa.” Kaenj jeŋ Anutu waeya meŋ mepeseewombaa kania mutuya ii qewagonj kana gbilia kuuro. ¹⁰Anutu waa uusiinjanonj nemuj koma muro selianonj siimolonj oonjonj kaŋa aŋgi tegorotiwaajonj mono tak kotonj nonono soraaya koloodaboroniŋ. Indiŋ motoonjgowaa so selia qeleenoti, iikanonj mono kambaŋ so sokoma enj ubaa.

¹¹Kambaŋa kambaŋa jigo gawonj galen kuuya yonjononj nama jigo gawonjia meŋkeju. Suulaŋ siimolonj iikayadeenj oonjo oonj amakejuto, iikanonj singisonjogia koma konjoratiwombaajonj amamaankeju.

¹²Iikanonj amamaankejuto, Siwewaa jigo gawonj galen waŋa Jiisasnonj mono indiŋ motoonjgowaa so singisonjowaajonj ama selia qeleeno kambaŋ tetegoya qaa sokoma enj ubaa. Namononj siimolonj oonjonj kaŋa nama mugi Siwe jigononj uma Anutu waa boro dindiŋanonj raja. ¹³Iikanonj rama kambaŋ batuya kokanonj Anutunonj tuarenjenjuruta riitano kamaanj uŋuro Kraist kaniaa doya^a koloogi otokoriaŋ maabombaajonj mamboma laligoja. ¹⁴Indiŋ motoonjgowaa so koomunonj ama aoro siimolonj oonjonj kaŋa ama mugi iikanonj sokondabororo saanonj ejemba tak kotonj nonono soraaya koloowombaa so koloonjonj. Kaenj saanonj meŋ letoma nonono akadamonana kuuya mokolonj kambaŋ tetegoya qaa iikaŋa laligonj ubonja.

¹⁵Uŋa Toroyanonj kaanagadeenj qaa ii nanjonj jero mojonj. Wala qaa kokaenj jerota eja:

- ¹⁶ ^b“Ponj niinonj kokaenj jejeŋ: Kambaŋ tosianonj tegoro iikanonj mono soomonjo areŋ gbilia yonjowo amanati, ii kokaenj: Niinonj Kana qaana kuuya ii uu kononjianonj ama momogianonj tere kaŋa oomaŋa.”

^y 10.11 Eks 29.38 ^z 10.12-13 Ond 110.1 ^a 10.13 Kereuruta meŋ kamaanj onjoma haamo ama gamu qen onjombombaajonj kanagianonj riwagowonj qagianonj do kaŋa rilanjij laligogi. Juuda yonjo kanagia kaŋa. ^b 10.16 Jer 31.33

17^cKaerj jeŋ kokaerj toroqero, “Niinonj yonoo singisonjgogia ano nanamemeŋgia jeulalaŋa aŋgiti, iikawaajonj duduuj ii mende toroqerj romonjonj laligomaŋa.” 18 Qaa iikawaa so hoŋa kolooro Anutunonj singisonjonana mesaoro qaanananonj tegorotiwaajonj singisonjonanaajonj siimolonj oowombaa so mende kolooja. Kiaŋ.

Anutuwo kaparaŋ koma laligowombaajonj nonono.

19 Kawaajonj uumeleerj alaurunana, Jiisaswaa sayanonj soŋgbama nonono mono saanonj Anutuwaa jigo uuta kowoga totoonj iikanonj uboŋa. Kaerj moma laariŋ kotiŋj uuwoi mende amakejonj. 20 Jiisasnonj kana kekeŋjaa kana gbilia meleuro aŋo laaligo kotigaa kania koloonj nononja. Kana ii iyaŋaa selia qeleema iikaŋa kanonj meleurota eja. Kana ii riŋj Anutuwaa jigoyaa opo sopaya kotonj jigo uuta kowoga totoonj iikanonj uboŋa. Jiisaswaa selianonj nemuŋ koma nonono opo sopaya ii saanonj kotowoŋa. 21 Jiisasnonj jigo gawonj galeŋj uuta koloonj nonomakeja. Iinonj Anutuwaanonj kanageso kuuya galeŋj koma nonoma laligoja.

22^dKaŋa laligojiwaajonj anana mono gbŋŋgbaonj mesaonj uuwoi kuuya yakariŋ pondanŋgadeerj momalaari qaganonj nama Anutuwaa kosianonj kema qama kooliŋj laligowoŋa. Sayanonj qeesaaro nonomoriŋj uutitolitloonana soŋgbano soraaya koloonj laligowoŋa. Uunananonj mende toroqerj jeŋ nonono mono awasaŋkaka laligowoŋa. Apu taŋa ariniŋj meŋj taalŋj nonono iikaŋa mono Anutuwo qokotaŋj laligowoŋa. 23 Anutunonj oyaŋboyaŋ koloowombaa qaa somonjonj nononoti, iinonj mono qaaya pondanj otaŋj ananawo nanja. Kaerj nanjiwaajonj ama iikaŋa koloowombaajonj mamboma jejeromonjromonj ama jokoloonjkeboŋa. Iikanonj mono koŋgbara mesaonj zeŋj nama kotiŋj laligowoŋa. 24 Suujopa ano nanamemeŋ awaa ambombaajonj mono uukuukuu meŋj naŋgonj aonj laligowoŋa. Kaŋa laligowombaajonj mono pondanj galeŋj meŋj aonj laligowoŋa. 25 Tosianonj iyaŋgiaa uumeleerj kanagesowaa ajoajoroogia mesaonjkejuti, anana mono sili iikawaa so mende ama laligowoŋa. Kaerj qaagoto, Poŋ kawaatiwaa aiweseya iima kambaŋanonj dodowiji iikaŋj mojonj, iikawaa so mono kaparaŋ koma kotiŋj uukuukuu meŋj aonj laligowoŋa.

26 Buŋa qaa hoŋa momago ananaa aiŋnonj singisonjgo laŋj ambonjati eerj, singisonjonana iikawaajonj mono nanduŋj jiwowonj moŋj ambombaajonj amamaawoŋa. Siimolonj oonjonj moŋj ii mende ilaŋj nonombaa. 27^eIi mende ilaŋj nonombaato, Anutunonj qaanana ii jeŋj tegonj ironja meleeno qaanananonj ubaatiwaajonj mamboma jenenana ororo keenana moma laligowoŋa. Anutunonj tuarenjenj uruta gere gagirinonj onjooawaati, iikawaa usuŋa kayadeerj koloowaatiwaajonj mono mamboma laligowoŋa.

^c 10.17 Jer 31.34 ^d 10.22 Lew 8.30; Eze 36.25 ^e 10.27 Ais 26.11

28^f Moŋnon Mooseswaa Kana qaa gema qeji, ii mono qaa jakeyanon oonŋi woi karonon qaaya nanŋon jegi qaayawo koloowaati een, ii mono mende kiankomuŋ mugi koomuwaa buŋa koloowaa.

29^g Kaen koloowaato, ejemba mon kokaanŋ iwaa qaayaajon mono nomaen romonŋoju? Moŋnon Anutuwaaw Meriaa qaaya kanianon rikotaan gilinkeja. Soomonŋo aren gbiliaa sayanon tak koton muro soraaya kolooroto, sa ii iwoi omaya kaanŋ men kamaan amakeja ano kalerŋmorian Toya Uŋa Toroya ii mepaegon munkeja. Moŋnon kaanŋ kolooro Anutunon qaaya gosin ironŋa dawiwaa so muro sokonaga? Kana qaa qotogon koomuwaa buŋa koloowombaa so koloojonto, Anutunon ejemba kaanŋa ironŋa ii mono gere gagiriawo kuun muro qaganon uro siimbobolo honombononŋa mende moma laligowaa. Naa siimbobolonon sokoma munaga? Iwaa kaniaajon mono nomaen romonŋoju?

30^h Qaa mon kokaen eja, “Jena jewe, nuna guwe, ana ambe ii noo gawonŋa. Niinon mono ejemba qaagiaa ironŋa meleemaŋa.” Toroqen qaa mon kokaen jerota eja, “Poŋnon kanagesouruta onŋoo qaagia gosin jen tegowaa.” Mon moronon kaen jeroti, nononon ii moma mujon. 31 Anutu laaligo Toyaa jaanon nama kamaan nunuro boria-non nunuwaati, iikanon mono kanjanawo totoon koloowaa. Kian.

32 Looriwubotiwaajon kokaen jejen: Anutuwaaw asasaganon karo buŋa qen aon asarigiti, mono kabanŋ mutuya ii romonŋon laligowu. Kabanŋ iikanon momalaariwaa manŋa qen siimbobolo mamaga mokolonŋ ii kileŋ aon oron nuuguna guuguwe ama nama kotiigi. Ii mende duduuwu.

33 Kabanŋ tosaanonŋ gamu qen onŋonŋi konajilin mogi qenjaaronon inŋiigiiŋ laligogi. Kabanŋ tosaanonŋ alaurugia tani kaanŋagadeen ama onŋonŋi yonŋoo kooronŋianon nanŋi. 34 Tosaanŋ kapuare mirinon onŋonŋi ragiti, mono ii inŋiima siimbobologia motoonŋ moma laligogi. Esuhinagia kisiyaen qen kopepereen megiti, ii mono korisoro qaganon moma anŋon koma laligogi. Siwewaa tiwomaleku qaita mon mende aliwaati, ii en onŋonjiwaajon moma iikawaajon ulunŋkoleŋ moma laligogi.

35 Kawaajon awasanŋkakagia mono kabanŋ kokaamba mende gilin mesaowu. Ii mende mesaogi Anutunon mono iikawaa tawaya somata onŋombaa. 36 Anutunon iwoi onŋombaatiwaa qaa somonŋorota eji, onŋonon ii buŋa qen aowutiwaajon nanju. Kawaajon Anutuwaaw uusiŋa otaan lombo moma mokosinŋon kaparanŋ koma laligowuti een, Siwewaa buŋaya iikanon mono onŋoo buŋa koloowaa. 37ⁱ Kokaembaajon mono nama kotiinŋ laligowu: Kabanŋ torodaamonŋ iikayadeen mono toroqen mamboninŋ

“Mombo kawaati, iinon mono kanŋ kuuwaa. Kabanŋa mende qen koriro ubaato, kabanŋa so tororo kawaa.

38 Tororo kawaato, noo alananon nanamemeŋ dindinŋ otaankeji, iwaa momalaarianon mono nemunŋ koma muro kotiinŋ laligonŋ

^f 10.28 Dut 17.6; 19.15 ^g 10.29 Eks 24.8 ^h 10.30 Dut 32.35, 36 ⁱ 10.37-38 Hab 2.3-4

ubaa. Mombo eleema momalaaria mesaowaati eerj, ii mende sokono uunanonj iwaajonj mende aisoowaa.”

³⁹Qaa kaerj ejato, nonononj ejemba uugia mombo eleema momalaarigia mesaonj gere siawaa buŋa koloowuti, iyonoo tuuŋgianonj mende nanjonj. Kaerj qaagoto, momalaarinana ii mono galeŋ koniŋ Anutunonj hamo qerj nonono laligonj Siwe gomanonj ubonjatiwaa so koloojonj. Kiaŋ.

Ejemba momalaarigiaajonj ama iwoi kokaerj kolooro:

11 ¹Momalaariwaa kania ii kokaerj: Iwoiwaajonj jejeromonjromonj anjonj, ii koloowaatiwaajonj mono kotiiŋ uuwoiya qaa moma laarijonj. Iwoi mende ii-iita iikawaa so ama meŋ hoŋa iibombaajonj mamboma awasaŋkaka nanjonj. ²Monowaa monoyanonga kanaiŋ ejemba momalaarigianonj nemuŋ koma onono uugia meleenji Anutunonj injiuro sokono jeŋ qeaŋgonj onono laligogi. ³Momalaarinananonj nemuŋ koma nonono iwoi kuuyaa kania ii kokaerj moma asariŋkejonj: Anutunonj qaaya jeŋ kotonj iikanonj Siwe namowaa ilawoilaya kuuya mokolooro. Kawaajonj kambaŋ kokaamba iwoi iimakejonj, ii iwoi ii-iita iikanonja mende letoma kolooro.

Aabel, Eenok, Nooa yonoo momalaarigia

⁴Kein (Kain) Aabel yorononj Anutuwaajonj siimolonj oori Aabelonj uuta meleenonj momalaarianonj nemuŋ koma muro tororo teŋ kono kaasoyanonj dindiŋa uro. Kaerj uro Anutunonj siimolona iuro sokono jeŋ qeaŋgoro. Jeŋ qeaŋgonj Aabelonj solaŋa kolooroti, Anutunonj qaaya ii naŋgonj jero momalaarianonj nemuŋ koma muro moro. Kaŋa moma laligonj komuroto, ii kileŋ kambaŋ kokaamba nanamemeŋa moniŋ qaa iikanonj mono toroqerj uunana kuuŋ naŋgonj nonomakeja.

⁵Eja qata Eenok iinonj wala eerjanonj uuta meleenonj Anutunonj qaaya naŋgonj jeŋ qeaŋgoro moma iwaa jaayanonj sokoma laligoro. Kaerj laligonj kouro momalaarianonj Eenok nemuŋ koma muro Anutunonj jaawo wano Siwenonj uro. “Anutunonj wano eu uro toroqerj mokoloowombaajonj amamaagi.” Buŋa Tere iikawaa so Eenok momalaarianonj aŋgonj koma muro mende komuro. ⁶Uuta Anutuwaanonj meleenji, iinonj qaa kokaerj moma laariwaa: Anutunonj laligoja ano Anutunonj ejemba iwaa jaayanonj sokombombaajonj monjanjuti, ii tawa qerj onjombaa. Qaa woi ii moma laariŋ saanonj Anutuwaawaa kosianonj kawaato, mende moma laariŋ muŋ eerj iwaa jaayanonj sokombombaajonj amamaawonja.

⁷Anutunonj Noowaajonj iwoi koloowaatiwaa galeŋ meme qaaya isaano. Isaano Noonanonj moma asariŋ sombuya qaita monj moma hoŋa mende

^j 11.3 Jen 1.1; Ond 33.6, 9; Jon 1.3 ^k 11.4 Jen 4.3-10 ^l 11.5 Jen 5.21-24

^m 11.7 Jen 6.13-22

iiro momalaarianoj nemuŋ koma muro teŋ koma waŋgo mero. Anutunonj iyaŋa ano sumaruŋuruta aŋgonj koma oŋom-baatiwaajonj moma waŋgo ii mero. Nooa momalaarianoj nemuŋ koma muro waŋgo meroti, nanamemenj iikanonj mono namo ejemba kanagia doogoya iŋisaano Anutunonj qaagia jeŋ tegoro tiwilaagi. Uugia mende meleema tiwilaagito, Noowaa momalaarianoj nemuŋ koma muro Anutuŋwaa jaanonj solaŋa koloowombaa kalaŋa ii buŋa qeŋ aoro. Ejemba Anutu moma laariŋ munij qaanana jeŋ tegoro solaŋaninŋkejonj, Nooanonj mono iikawaa so solaŋa kolooro. Kiaŋ.

Aabraham Saara yoroo momalaarigara

⁸ Anutunonj Aabraham balonj moŋ iwaa buŋa koloowaatiwaajonj jeŋ iikanonj kemaatiwaajonj oono. Oono momalaarianoj nemuŋ koma muro qaa ii teŋ kono. Dakanonj kema keunaga ii mende moroto, ii kileŋ iyaŋaanonj balonj mesaonj keno.

⁹ Kema kema Anutunonj balonj iwaa buŋa koloowaatiwaajonj jeŋ somonjgoroti, mono iikanonj keuro. Keuma waba koloonj ejemba nanamemenjgia mende moroto, momalaarianoj nemuŋ koma murotiwaajonj mono kileŋ opo kuuŋ meŋ maama kanonj eŋ laligogi. Esameria Aisak Jeikob yorononj kaŋagadeeŋ Anutunonj balonj oŋombaatiwaajonj soomonjo qaaya iikayadeeŋ buŋa qeŋ aonj balonj iikanonj toroqeŋ opo kuuŋgia meŋ maama eŋ laligogi. ¹⁰ Siwe siti tandoyanonj mende gisaawaati, Aabrahamnonj ii iimambaajonj mamboma laligoro. Anutunonj siti iikawaa areŋa ama uŋaya meŋ miri tandogia osonj mero powowonj kotakota eŋ ubaati, mono iikanonj keumambaajonj ama mamboma opo kuuŋnonj laligoro.

¹¹ ^P Kaŋa laligonj eja waŋa kolooroto, momalaarianoj nemuŋ koma muro kotiiŋ maŋ kolooro. Aabrahambaa embia Saara iiononj kopij laligoroto, ii kileŋ koro ama mera mero. Anutunonj Aabrahambaa kanagesoya somata koloowaatiwaa qaa somonjonj muroti, iwaajonj ama qaayanonj hoŋawo koloowaatiwaajonj moma laariŋ laligoro. Momalaaria iikanonj nemuŋ koma muro meria kolooro iiro. ¹² ^Q Eja motoonjo iwaa momalaarianoj nemuŋ koma muro koomuwaa so kolooroto, ii kileŋ iwaanonja kanageso somata qatawo koloogi. Senjelao sombinonj asarigi jaŋgogia weŋgowombaajonj amamaajonj, me sakasiŋ kowe goraayanonj ejuti, gbiliurutanonj mono iikawaa so seiŋ koloogi.

Ejemba kokaamba Siwe gomambaajonj awelegonj laligogi:

¹³ ^r Ejemba sundugia ii jejonj, ii kuuya uugia meleema Anutu moma laariŋ muŋ laligonj komugi. Anutunonj balonj oŋombaatiwaa qaa

ⁿ 11.8 Jen 12.1-5 ^o 11.9 Jen 35.27 ^p 11.11 Jen 18.11-14; 21.2 ^q 11.12 Jen 15.5; 22.17; 32.12 ^r 11.13 Jen 23.4; 1 Hist 29.15; Ond 39.12

somongon onono laligogito, balon iikanon mende keugi. Kaen qaagoto, balongia ii koriganon nama uu iima waeya men aisoogi. Iima een aisoon kokaen jen asarin jegi, “Namonon wabaga koloon qanda laligojon.”¹⁴ Ejemba iyangiaa miri gomangianon keubombaajon janjarin riinkejuti, iyononon qaa kaen jenkeju. ¹⁵Balon mesaogiti, iikawaajon romongon qaaya jewuyagati een, yononon mono saanon eleema iikanon kenji uugianon tegonaga.

¹⁶ Mono saanon eleembuyagato, yononon iikawaajon mende romongon laligogi. Iikawaajon qaagoto, kantri qaita mon Siwenon eji, mono iikanon keubombaajon awelegon laligogi. Anutunon yonoojon siti merotiwaajon Anutu qata “Ananaa Anutu!” jegi ii moma aisoon yonoojon ama gamu mon mende momakeja.

Aabraham, Aisak, Jeikob, Joosef yonoo momalaarigia

¹⁷ Anutunon Aabraham angotetenon ama muro momalaarianon nemun koma mun Aisak Anutu kalenga muro. Anutunon Aisakwaajon balon mumambaajon ijoro Aabrahamnon soomongo qaa ii buja qen aoroto, kilej meria motoongo ii moma tegon iikanon siimolon oomambaajon ano. ¹⁸ Anutunon Aabrahambaajon qaa kokaen ijoro, “Aisaknon mono gbiliuruga nemun koma onono koloon goo qaga bosima laligowuya.” Qaa ii moroto, kilej meria alatanon ano. ¹⁹ Ama kokaen gosin romongoro, “Komuwaato, Anutunon saanon kotiin men gbiliro koomunonga waabaa.” Sareqaa kaen jeroti, iikawaa so merianon mombo toroqen koomunonga kaaja waaro wano.

²⁰ Momalaarianon Aisak nemun koma muro merawoita Jeikob ano Iisoo (Eesau) ii kotuegon orono. Anutuwaaw kotumotueya iikanon mono kambaj kanagenanon kaanagadeen sokoma orono qagaranon umakebaatiwaajon qama kooliro.

²¹ Jeikobnon komumambaajon anoti, kambaj iikanon momalaarianon nemun koma muro meria Joosefwaaw merawoita woi ii kotuegon oroma taa gbaruyaa kitianon laarin Anutu waeya men mepeseero.

²² Joosefwaaw koomuyanon dodowiroti, kambaj iikanon momalaarianon nemun koma muro Israel kanageso Iijipt mesaon kagiti, iikawaa sunduya ii jen gbilin injoro. Kaen injon kanagen qamoya dakanon ron kombutiwaaw qaaya ii jen koton onono. Kiaj.

Mooseswaa momalaaria

²³ Momalaariganon Mooseswaa nemunmanja nemun koma orono Moosesnon kolooroti, ii kambaj iikanon kanain koin karoombaa so

^s 11.17 Jen 22.1-14 ^t 11.18 Jen 21.12 ^u 11.20 Jen 27.27-29, 39-40 ^v 11.21 Jen 47.31-48.20 ^w 11.22 Jen 50.24-25; Eks 13.19 ^x 11.23 Eks 2.2; 1.22

mesanġori. Mera ii iimasiinŷiinjawo tania moŋ kolooroti, ii iima kiŋ pombaa jeŋkootoya uuguwobotiwaajon toroko mende moma meragara mesanġonġ galen koni.

²⁴Moosesonġ somariiro qata faarao kimbaa borataa meria qagi momalaarianonġ nemuŋ koma muro qa ii bosimambaaonġ togonġ faarao kimbaa miria mesaonġ kemaliro. ²⁵Saanonġ toroqenġ Iijipt yoŋowo siŋgisonġgowaa korisoroya mokoloonġ ii kambanġ toroga lanġ aisoonaġato, laaligoya kaanġa ii gema qero. Ii gema qenġ Anutuwaawaa uumeleenġ kanageso yoŋowo toroqero kakasililinġ ama onġonġgi ii motoonġ moma aonġ orowombaaonġ moro uuta kolooro. ²⁶Anutunonġ tawa mubaatiwaagenġ uuŋ nama kotiuro. Kawaajonġ Iijipt yoŋononġ maa suanġgiawo koloonġ siiseweweya qaa laligogiti, iikawaajonġ moro iwoi kamaanġqeqeta kolooro. Iikanonġ iwoi kamaanġqeqeta kolooro gema qenġ Hamoqqeqe Toyawo toroqero iwaajonġ ama mepaqepae ama muŋ laligogito, ii moro kileŋ hoŋawo ano uuta kolooro.

²⁷Momalaarianonġ Mooses nemuŋ koma muro Iijipt kiŋ poŋgiaa iriŋa soombabotiwaajonġ toroko mende moma kantria mesaonġ karo. Anutu ii-iita qaago ii ii-iitaa tani romonġonġ muŋ laligoroti, iikawaajonġ mono kaparanġ koma nama kotiuro. ²⁸Momalaarianonġ nemuŋ koma muro kianġkomu kendonġ^a ama iikawaa areŋa jeŋ kotonġ onġono aisoonġ ragi. Koomuwaawaa gajobanonġ Iijipt uutanonġ mutu meraurugia uŋugi Israel yoŋoo meraurugianonġ komuwubotiwaajonġ mono jeŋ kotonġ onġono nagugianonġ sa morigi.

²⁹^bMomalaarianonġ Israel ejemba nemuŋ koma onġono Kowe Osoga ii balonġ kelasanonġ kekeŋaa so kotonġ kagi. Iijipt manjaqqeqe eja yoŋononġ ii kotowombaaonġ batogogito, mono apunonġ nemotonġ tiwilaagi.

Reihab ano momalaariwaa ejemba geria tosia

³⁰^cMomalaarianonġ Israel kanageso nemuŋ koma onġono Jeriko taononġ kanġ kiropo sopaya weenġ 7:baa so liligonġ motoonġ kema kagi kiropo sopaya sopaya kotakota iikanonġ mono ororonġonġ kamaagi. ³¹^dMomalaarianonġ kana somata emba Reihab nemuŋ koma muro kokaenġ ano Anutunonġ iima kobooro: Israel jotamemeya yorononġ balonġ iima mobowaajonġ oloŋ kari ala meŋ koma horonġ orono. Anutunonġ ii iima kanagenġ yanġgisenġ ejemba uŋuro tiwilaagi Reihab iima kobooro yoŋowo motoonġ mende komuro. Kiaŋ.

^y 11.24 Eks 2.10-12 ^z 11.28 Eks 12.21-30 ^a 11.28 Anutuwaawaa gajobanonġ Israel ejemba inġiima koboonġ unuuguroti, iikawaa kendonġa ii ananaa qaanonġ kianġkomu kendonġ jeninġ Koonġ qaanonġ Pasowa jeju. ^b 11.29 Eks 14.21-31 ^c 11.30 Joos 6.12-21
^d 11.31 Joos 2.1-21; 6.22-25

³² eNaa qaaga mombo toroqej jewenaga? Deiwid, Samuel ano gejatootoo ejemba tosaaja yonoo sundugia toroqej jewenagati eej, noo kambananonj mono mende sokonaga. ³³ fMomalaarigianonj tosaaja nemuŋ koma oŋono galeŋkoŋkoŋ totonja totonja meluŋgoŋ meŋ ejemba mindiŋgoŋ oŋoŋgi nanamemeŋ dindiŋa otaaj laligogi. Anutunonj iwoi nonombaatiwaa qaa somoŋgorota eji, mamaganonj qaa iikawaa so qama kooliŋ moma laarigi hoŋa kolooro megi. Tosianonj laion oro batugianonj qama kooliŋ moma laarigi Anutunonj laion qaa oogia somoŋgoro.

³⁴ gTosianonj gere bolaj uutanonj qama kooliŋ moma laarigi Anutunonj gere esuŋa qowogoro mende oŋooro. Tosaaja manjawaa soo somatanonj uŋuwombaajonj aŋgi Anutunonj yonoononj soo jeta meŋ mooniro kok koŋgi. Mamaganonj looloria koloonj qama kooliŋ moma laarigi Anutunonj esuŋ oŋono kotiigi. Tosianonj manja qej qama kooliŋ moma laarigi Anutunonj esuŋ oŋono kawali kotakota koloogi. Waba yonoo manjaqeqe tuuŋgianonj kagi tosaajanonj qama kooliŋ moma laariŋ kanonja mono oŋotaagi unjurama keŋgi.

³⁵ hEmba tosanonj kitigianonj komuro qama kooliŋ moma laarigi Anutunonj meŋ gbiliŋ muro koomunonga waaro mombo toroqej aitongogi. Ejemba tosanonj koomu gematanonj oyanboyaj uuta mokoloowombaajonj moma kaparaŋ koma naŋgi. Kaaja naŋgi qanjononj uŋuŋ kakasililiŋ kania kania ama oŋoma kokaen injiŋgi, “Anutu qakoona uulanawo isama gomboŋa.” Kaen injiŋgito, yonononj ii togogi toroqej jaabamagege meŋ oŋoma laligogi. ³⁶ iTosianonj Anutu moma laarigi mepaqepae ama ooli waayawononj uŋugi siimbobolo kania kania mokoloonj laligogi. Toroqej tosaaja gbadoonj kapuare miria miria kanonj oŋoŋgi laligogi.

³⁷ jTosaaja jamononj uŋugi komugi. Tosaaja segenonj motonj oŋoŋgi woi koloogi. Tosaaja manjawaa soo somatanonj uŋugi komugi. Tosianonj lama selia ano meme selia kanonj opo kaaja mouma laŋ kema liligogi. Kaaja wanaya toonj koloogi sisiwerowero ano kakasililiŋ tondu meŋ oŋoŋgi laligogi. ³⁸ kSiwewaa akadamugiawo koloonj balombaa nanamemeŋ bologaaŋonj mogi mende sokoma oŋono iikanonj mende toroqegi. Mende toroqej laŋ liligonj balonj qararaŋkoŋkoŋanonj kema kaŋ baaja baaja uma kamaaŋ kobaa me namo riiriitaa uutanonj eŋ laligogi. Kiaŋ.

³⁹ lEjemba sundugia jejenj, ii kuuya momalaarigianonj nemuŋ koma oŋono uugia meleŋgi Anutunonj injiro sokono jeŋ qeaŋgoŋ oŋono laligogi. Kaaja laligogito, ii kileŋ Anutunonj oyanboyaj qaita moŋ nonombaatiwaa qaa somoŋgorota eji, iikanonj iyonoononga moŋnoŋ moŋ mende keuro. Qaago. ⁴⁰ mAnutunonj ii aŋgiodeeŋ qaagoto, mono ananawo motoonj

e 11.32 Ponj 6.11–8.32; 4.6–5.31; 13.2–16.31; 11.1–12.7; 1 Sml 16.1–1 Kiŋ 2.11; 1 Sml 1.1–25.1 f 11.33 Dan 6.1–27 g 11.34 Dan 3.1–30 h 11.35 1 Kiŋ 17.17–24; 2 Kiŋ 4.25–37 i 11.36 1 Kiŋ 22.26–27; 2 Hist 18.25–26; Jer 20.2; 37.15; 38.6 j 11.37 2 Hist 24.21

akadamunanawo kolodaborowonjatiwaajonj moja. Kaenj moma kawaajonj oyanjboyanj qaita monj nonono mokoloowombaa qaa arenja ano eja. Kiaj.

Anutunonj manj koma mindingonj nonomakeja.

12 ¹Ejemba tuuj somata qatawo kaananonj momalaariwaa kania nanjonj jej koosu kaanja liligonj nonoma nanjuti, ii mojonj. Kawaajonj anana kaanjiadeen mono lombonana kuuya ano singisonjo afaanjagadeen kokosiinj nonomakeji, ii giliniinj kema. Anutunonj anana momalaariwaa manjaya qenj Satan haamo ama mubombaa arenja anota eja. Kawaajonj laaligo batuya koi laligonjo komuwojati, batuya ii mono nuuguna guuguwe kaanj kaparanj koma manja qenj bobogarij kemonja. ²Jiisasnoj momalaarinana menj letono kolooro menj somariiro kotiin akadamyawo koloonkeji, Toya ii mono jaananonj uuuj tororo iimakebonja. Iinoj saanonj toroqenj Siwe gomanonj laligonj aisoonagato, ii mesaonj kamaanj iikawaa kitia siimbobolo moro. Maripoononj kikekakasililinj kaanja komumambaa gamu moma ii mende togoroto, ii qenjaarononj moma mokosinjonj komuro. Komuj Anutuwaajonj jijnkaronj duj raranonj uma boro dindinanonj raja.

³Singisonjo ejemba yonjononj kaenj tuarenjenj ama mugi siimbobolo moroti, onjononj mono ii romonjonj laligowu. Zolologonj loorinj uukamakamaa koloonj nama momalaarigia ano jejeromonjromonjgia mesaowubotiwaajonj mono kaenj amakebu. ⁴Singisonjo ambombotiwaajonj aonj oronj manja qenj laligogi iikanonj singisonjgowaa Toyanonj mono sagorogoro (gbilibambanj) mende unjuro. ⁵^kAmanonj meraborauruta yonjoonj qambanjmambanj qaa onjonji, Anutunonj iikawaa so qaa monj kokaenj injijoro mono ii duduuj laligoju,

“Oo merana, Ponjonj mindingonj gomakeji, iikawaajonj mono mona geegee mende koloowa. Qaa jej gono iikanonj mono uukamakamaa mende koloonj laligowa.

⁶ Ponjonj ejemba jopagonj onjomakeji, ii mono mindingonj onjomakeja. Ejemba merabora kaanja unjuama kalanj koma onjomakeji, ii kuuya koobinonj unjungeja.”

⁷Merabora monj amayanonj mende mindingoro lanj laligonaga, iikaanja mono iwaa meraborata mende koloonaga. Kawaajonj Anutunonj onjo merabora kaanja ama onjomakeja. Kawaajonj lombo onjono ii mono mindingonj onjombaatiwaa tania romonjonj moma mokosinjonj dindjonj laligowu. ⁸Anutunonj meraborauruta kuuya mindingonj onjomakejiwaa so onjo mende mindingonj onjonagati eenj, mono iwaa meraborauruta honja mende koloowuyaga. Kaenj mono onjoanjgiaa jaajaa gua merabora manjgia qaa kaanja koloowuyaga.

^k 12.5-6 Job 5.17; Gba 3.11-12

⁹Qaa ii mombo kokaen jemaŋa: Namowaa maŋurunananonj mindiŋgonj nononŋi ii goda qeŋ oŋoma laligonij. Selewaa maŋurunananonj qerewenja koloojuto, uunanaa Amanananonj mono hoŋa ano uuta kolooja. Kawaajonj mono iwaa qaa baatanonj kema diŋgonj laligonj kottiinij sokombaa.

¹⁰Selewaa maŋurunananonj mono iyanŋiaa momogiaa so kaparanj koma namononj kamban toroga laligowombaajonj ama mindiŋgonj nonoma laligonjkeju. Yoŋononj kaanja laligonjkejuto, Anutunonj mono tak kotonj nonono iwaa so soraaya koloowombaajonj ama mindiŋgonj nonomakeja. Kaen ama oŋanonj awaa ano oyanboyanj koloowombaajonj moja.

¹¹Moŋnonj mindiŋgonj nonono kamban iikanondeenj korisoro tani mende amakejonto, wosobiri siimboboloyawo momakejonj. Qaa ii hoŋato, iikawaa hoŋa ii kanagenj kokaen koloowaa: Anutunonj ejemba iikaanja kanonj meŋ gbiliŋ oŋomakeji, iyoŋoo nanamemeŋgianonj diŋgoro luae qeŋ oŋono moma laligowuya. Kianj.

Qambaŋmambaŋ ano galeŋ meme qaa tosia

¹²^lKawaajonj “Sawinŋia tegoro borogia bimoŋ sororononj nanji, ii mono meŋ waama mindiŋgowu. Tawogia juma siminŋia sunji, ii mono meŋ kotiiwu.” Buŋa qaa moŋ kaen eja. ¹³^mKorinŋkorinŋawononj ligisoonj kamaanj qero kanianonj suma bolidaborowabo. Qaa iikawaa so alagia qotogonj mende ama mubuto, mono qeaŋgowaatiwaaajonj kaparanj koma laligowu. Buŋa qaa moŋ kokaen eja,

“Kana riinj kekenaa kanagia mono meŋ qeleleegi dindiŋa koloowu.” Qaa iikawaa so mono uuqeaŋgonj qeŋ aonj laligowu.

¹⁴Ejemba kuuya yoŋowo luaenonj uumotoonj laligowutiwaaajonj mono kotiinj kaparanj koma laligowu. Moŋnonj laaligo soraaya mende mokoloowaati, mono eeŋ Poŋ mende iibaa. Kawaajonj Anutunonj meŋ sorainj oŋombaatiwaaajonj mono kaparanj koma nambu. ¹⁵ⁿMoŋnonj Anutuwwa kaleŋmoriaŋa uugunj mende buŋa qeŋ aowabotiwaaajonj mono galeŋ meŋ aonj laligowu. Nene gawononj oro kaambogawo ii tiitawo qonjomakejonj. Iikawaa so uukaambowaa kania kuuya ii mono qewagowu. Mende qewagogi iikanonj somariinj kouma eŋkalolonj meŋ oŋono mamaga oŋoo uugianonj tiloowabo.

¹⁶^oKaanŋagadeenj moŋnonj serowilinj ambabo me Iisoo (Eesau) kaanja anŋonjorayawo laligowabotiwaaajonj mono galeŋ meŋ aonj laligowu. Iisoononj mutu mera koloorotiwwa borosamo toya kolooroto, qaa ii nene indinj motoonŋo newaatiwaaajonj ama qewagoro. Qewagoro koga Jeikobnonj borosamowaa qaaya ii nene iikanonj sewanja meŋ buŋa qeŋ aoro. ¹⁷^pKanagenj soomonŋo qaagaraa so kolooro Maŋaa kotumotueyanonj

^l 12.12 Ais 35.3 ^m 12.13 Gba 4.26 ⁿ 12.15 Dut 29.18 ^o 12.16 Jen 25.29-34
^p 12.17 Jen 27.30-40

mono Jeikob qaganonj uro, onjo ii moju. Kaenj uro Iisoanonj kotumotue ii buņa qeņ aomambaajonj moma welema saaro jaunjanonj kamaaro. Kaenj kaparanj koma welenoto, kilenj qaa kogawo somonjgoriti, ii utegomambaa kania monj mende mokolooro. Kawaajonj mutu meriaa kotumotueya ii buņa qeņ aomambaajonj moroto, iikanonj osinj amamaaro.

¹⁸ ¶Wala eenjanonj Israel kanageso yonjononj Sainai (Sinai) kosianonj kanj nanġi baņa iikanonj gere bolanonj jero. Jeņ kaaso kondundungonj kamaanġ pangamanġ mero raidimbonġ qero Anutunonj iikanonj yonjowo soomonġo areņ ano. Sainai (Sinai) baņa iikanonj borononj oosiriwonġatiwaa so koloojato, onjononj baņa kaņa iikawaa kosianonj mende kanj kouma laligoju. ¹⁹ Anutunonj soomonġo areņa ii Sainai baņanonj kokaenġ ano: Gajobaurutanonj romonġ qaita monġ uugi aņgotomanaġ ajoma karo qaa kotakota jerotiwaa otoņa mogi. Ii moma qaa kaņa mombo mende jero mobutiwaajonġ welenġi. Onjononj baņa kaņa kawaa kosianonj mende kanj kouma laligoju. ²⁰ ¶Anutunonj qaa kotiga jeņ kokaenġ jeņ kotonġ onjono, “Monġnonġ ejemba me bao oro monġnonġ baņa ii oosiriwaati eenġ, ii mono jamononġ qegi komuwa.” Kaenġ jeņ kotonġ onjono qaa ii otaawombaajonġ moma bimonġ amamaagi. Kawaajonġ qaa mombo mende jewaatiwaajonġ welenġi. ²¹ ¶Iwoi kanjanawo totoonġ ii uunġ iigi Moosesnonġ kokaenġ jero, “Nii mono toroko moma jenena ororo nanġenġ.”

²² Onjononj kaenġ qaagoto, mono uugia meleema Zaion baņa dodowinġ kouma laligoju. Anutu laaligo Toyaa sitia qata Jerusalem Siwenonġ eji, iikanonġ gajobauruta ten tauseņa ten tauseņa yonjononġ tuunġa tuunġa meņ rii oronġ korisoro amakejuti, onjononġ mono siti ii dodowinġ laligoju.

²³ Wala kolokoloo donġgoga koloonġ uumeleenġ kanageso koloogi qagia Laaligowaa buknonġ oogita Siwenonġ eji, onjononġ mono iyonġoo tuunġia somata ii toroqenġ laligoju. Anutunonġ ejemba kuuya ananaa qaanana gosinġ jeņ tegonġkeji, onjononġ mono beņnana iwo toroqenġ laligoju. Anutunonġ ejemba meņ solanjaninġ onjono letoma akadamyugawo koloonġ komugiti, onjononġ mono iyonġoo kokoosogiawo toroqenġ laligoju. ²⁴ ¶Onjononġ soomonġo areņ gbiliaa galenġ Jiisas iwaanonġ kanġ iwo qokotaanġ nanġu. Iinonġ sayanonġ qeesaaro onjomorinġkeji, mono laaligo iikaanjanonġ kouma laligoju. Aabelnonġ saya maaroto, Jiisaswaa sayanonġ Aabelwaa saya uugunġ qaa akadamyuwowaa munġenġa kolooja.

²⁵ ¶Wala eja monġnonġ namononġ laligonġ Anutuwwa uusiinġa ejemba inġisaama onjono mamaganonġ ii mobombaajonġ togogi Anutunonġ ironġa meleeno qagianonġ uro. Yonjononġ iikanonġa kok kombombaajonġ amamaagiti eenġ, anana mono nomaenġ kok kombonġaga? Kambanġ

¶ 12.18-19 Eks 19.16-22; 20.18-21; Dut 4.11-12; 5.22-27 ¶ 12.20 Eks 19.12-13

¶ 12.21 Dut 9.19 ¶ 12.24 Jen 4.10 ¶ 12.25 Eks 20.22

kokaamba alanana moŋnoŋ Anutuwaa uusiŋa Siwenonŋa ninisaama jerkeji, anana ii silemale ama mesaoŋoŋi eeŋ, mono lombononŋa kok mende totoonŋ kombonŋa. Qootogonanaa ironŋa mono onŋanonŋ qanananonŋ ubaatiwaajonŋ moŋonŋ. Kawaajonŋ moŋnoŋ saŋe qero moŋuti, onŋononŋ qaa ii moma teŋ kombombaajonŋ geŋajuju me mondomondo mende ambu. Geŋajuju laligowubotiwaajonŋ mono galeŋ meŋ aonŋ laligowu.

²⁶Wala eeŋanonŋ qaaya inŋjoro namo utugonŋ memenjaliroto, geŋatootoo qaaya moŋ jeŋ somonŋorota kambanŋ kokaamba kokaenŋ eja, “Kambanŋ moŋnoŋ namo mombo utugonŋ memenjaliŋana. Namogadeenŋ qaagoto, iwoi ambe sombinonŋ kaŋagadeenŋ utugowaa.” ²⁷Qaa kaenŋ eŋato, “Kambanŋ moŋnoŋ mombo” jeŋi, qaa iikawaa kania ii kokaenŋ: Anutunonŋ ilawoila mokolorota eji, iikanonŋgadeenŋ mono utugonŋ utegowaato, Siwewaa ilawoila mende utugowaati, iikanonŋ mono nama kotiŋ eeŋ ubaa.

²⁸Anana bentotonŋ mende utugowaati, ii buŋa qeŋ aonŋ nanŋonŋ. Kawaajonŋ mono “Anutu danŋiseŋ!” jeŋ iikaanŋ kanonŋ waeya meŋ mepeseenŋ uuqeeanŋo meŋ muŋkebonŋa. Ii jeta uuguwombotiwaawaa keenana moma goda qeŋ laligowonŋa. ²⁹WAnanaa Anutunananonŋ mono gere bolanŋ kaanŋ kolooja. Kawaajonŋ gereyanonŋ nonooro siimbobolo mobombotiwaajonŋ mono toroko qaganonŋ goda qeŋ muŋkebonŋa. Kiaŋ.

Qambanŋmambanŋ qaa tetegoya

13 ¹Uumeleenŋ alaurunana onŋoanŋia mono jopagonŋ aonŋ laligowu. ²Waba eŋemba batugianonŋ kawuti, ii mono kalanŋ koma onŋonŋi ainjolonŋ mokolonŋkebu. Kaenŋ ambombaajonŋ mono mende duduunŋkebu. Tosianonŋ kaanŋ anŋgiti, iikanonŋ Siwe gaŋjoba tosaanŋ mende moma asariŋ motoonŋ koma horonŋ onŋonŋi mirigianonŋ laligogi. ³Tosianonŋ kapuare mirinonŋ laligoŋuti, ii romonŋonŋ onŋomakebu. Onŋoanŋio yonŋowo gbadoonŋ onŋonŋi laligowuyagati, tani ii moma mono ii romonŋonŋ onŋomakebu. Tosaanŋ meŋ bolinŋ onŋonŋi iikawaa siimboboloya moŋuti, ii mono onŋoanŋio kaenŋ laligowuyagati, iikaanŋa moma romonŋonŋ onŋomakebu.

⁴Eŋemba olonŋkalu ano serowilinŋ anŋuti, Anutunonŋ ii jeŋ tegonŋ onŋombaa. Kawaajonŋ kuuya onŋononŋ mono loemba laaligo ii goda qeŋi soraaya kolooro loemba batugaranonŋ kiiqetete qaa jewonŋa moŋ mende ewa.

⁵Anutunonŋ anŋo qaa moŋ kokaenŋ jerota eja, “Niinonŋ mono kambanŋ moŋnoŋ mende gomesaonŋ gema gumaŋa.” Qaa kawaajonŋ ama nanamememŋgianonŋ meŋgo mewombaajonŋ otoko mende koposonŋonŋkebuto, iwoi eeŋ onŋonŋi, iikawaajonŋ mono mogi sokoma onŋono korisorowo laligowu. ⁶WKaenŋ moma saanonŋ qaqabuŋabuŋananawo satiŋ nama kokaenŋ jeŋ laligowonŋa,

^v 12.26 Hag 2.6 ^w 12.29 Dut 4.24 ^x 13.2 Jen 18.1-8; 19.1-3 ^y 13.5 Dut 31.6, 8; Joos 1.5 ^z 13.6 Ond 118.6

“Poŋonŋ ilailaana kolooro namo ejembanonŋ tiwilaanŋ nombutiwaa so mende koloouju. Kawaajonŋ keena monŋ mende moma laligojeŋ.”

⁷Galenŋurugianonŋ Anutuwaawaa qaa injjogiti, ii mono romonŋonŋ onŋoma laligowu. Nanamemeŋgia nomaenŋ ama megi laaligogianonŋ tegoroti, mono ii romonŋonŋ momalaarigiaa siligia otaanŋ laligowu. ⁸Jiisas Kraist utekuteya qaago. Wala laligoroti, iikayadeenŋ kete laligoja ano kambaŋ tetegoya qaa laligonŋ ubaa. ⁹Kalenŋmorianŋ toroqenŋ buŋa qenŋ aoninŋ uunana meŋ kotiiro qeaŋŋonŋkebaato, nene newombaa silia ii me iikanonŋ mono uunana meŋ kotiiwaatiwaajonŋ amamaanŋkeja. Tosianonŋ nenewaa qizimizinŋ kania kania otaagi nanamemeŋ iikanonŋ mono mende totoonŋ ilaanŋ onŋono porogoro. Kawaajonŋ tosanonŋ qizimizinŋ morota morota ejemba kuma onŋomakejuti, onŋononŋ mono qaa ii mesaowu. (Siliwaa qaayanonŋ mono jinŋauŋ mende ama onŋomba.)

¹⁰Siimolonŋ oonŋoonŋ alata qaita monŋ ii ananaanonŋ eja. Balononŋ opo sel jigo gorawaa gawonŋ meŋkejuti, iyonŋononŋ siimolonŋ qaita monŋ iikawaa bakaya meŋ newombaajonŋ amamaanŋkeju. Anutononŋ iyonŋoonŋonŋ qaa kaenŋ mende jeŋ tegorota eja. ¹¹“Namononŋ jigo gawonŋ galenŋ waŋananonŋ nama ejemba ŋinŋisongogia koma konjoratiwaatiwaajonŋ ama oro qenŋ saya meŋ jigo gorawaa uuta kowoga totoonŋ iikanonŋ umakejato, oro honŋgia ii meŋ gomanŋ tawatawa laligojuti, iikawaa kiropo seleenŋenjanonŋ kema iikanonŋ oogi jeŋ aloweŋkeja. ¹²Iikawaa so Jiisas kaanŋagadeenŋ kanagesouruta iyaŋaa sayanonŋ meŋ sorainŋ onŋombaatiwaajonŋ ama siti kiropowaa nagu seleenŋenjanonŋ qegi siimbobolo moma komuro.

¹³Kawaajonŋ gomanŋ tawatawa^b laligojonŋi, anana mono iikawaa kiropo seleenŋenjanonŋ kema Jiisaswaanonŋ toroqewonŋa. Iwaajonŋ ama mepaqepae ama nonomakejuti, mono ii bosima laligowonŋa. ¹⁴Ii kokaembaajonŋ: Siti tetegoya qaa enŋ ubaati, ii namononŋ mende enŋ nononŋjato, siti kanagenŋ asuginŋ nonombaati, ii iibombaajonŋ mono janŋarinŋ riinŋ laligojonŋ.

¹⁵Kawaajonŋ mono suulanŋ Jiisasnonŋ nemunŋ koma nonono Anutuwaajonŋ mepemepesee nandunŋ ama laligowonŋa. Jiisas qata mepeseenŋkejuti, iyonŋoo je buugiaa honŋananonŋ mono Anutuwaawaa nandunŋa koloouja. ¹⁶Iwoi enŋ onŋonŋi, ii mendeema aonŋ meŋ qeaŋŋonŋ aonŋkejuti, iikanonŋ mono Anutuwaawaa nandunŋa monŋ koloouja. Anutononŋ nandunŋ ii iiro uutanonŋ qeaŋŋoro sokomakeja. Kawaajonŋ kaenŋ ambutiwaajonŋ mono mende duduuwu.

¹⁷Galenŋurugia mono teŋ koma onŋoma ku-usunŋgia baatanonŋ kema laligowu. Gawonŋ megitiwaa sundugia Anutuwaawaa jaanonŋ ambuti, iyonŋononŋ mono iikaanŋa inŋiima uugia galenŋ komakeju. Yonŋononŋ gawonŋgia ii uulombo qaganonŋ mewubo. Iikanonŋ onŋo mende ilaanŋ onŋonaga. Kawaajonŋ mono qaagiaa baatanonŋ kema laligogi korisoro qaganonŋ gawonŋgia megi sokombaa.

^a 13.11 Lew 16.27 ^b 13.13 Balononŋ kusu laligojonŋi, iikawaa qata tawatawa.

¹⁸ Mono nonoojon ama Anutu qama koolinkebu. Iwoi kuuya kanon nanamemej qabuñayawo ambombaa siija ej nonono Anutunonj niniima “Sokonja,” jero uugejanananonj moninj qeañgonkeja. Qaa ii moma yagojon. ¹⁹ Noojona qama koolinkebutiwaajonj mono kaparanj koma kokaembaajonj kuuj onjonjer: Onjo qama kooligi Anutunonj kambanj mende mej koriro qeañgonj saanonj mombo onjoononj kamaña.

Kokaen qama koolinkejon:

²⁰ Jiisanonj komurotiwaajonj ama lama galen qabuñayawo koloonj laligoja. Saya molaan iikawaa mungejanonj Anutuwaa soomonggo areña qokotaan mej kotiuro kambanj tetegoya qaa ej ubaa. Anutunonj Ponjana ii mej gbiliro koomunonga waama kotiinj laligoja.

²¹ Anutu luae Toyanonj mono inaan onjoma uusiñaa so ama mej laligowutiwaa akadamyua kuuya onjmakebaa. Iikaan saanonj kotiinj gawonj awaa kania kania mej laligowu. Iinoñ meweñgonj kuuj onjono Jiisas Kraistwaanonj nanjonj laaligo Anutuwaanonj sokonji, mono iikaña laligowu. Kraistwaa qabuñaya mono kambanj so mepeseeninj kambanj tetegoya qaa akadamyawo ej ubaa. Qaa ii onjanonj.

Qaa tetegoya

²² Oo uumeleenj alauruna, niinoñ kokaen qisinj onjonjer: Buña Tere toroga koi onj onjonjer. Kawaajonj qambañmambanj qaana koi mono kaparanj koma buña qeñ aowu. ²³ Buju koi mono mobu: Uumeleenj alanana Timoti ii kapuare mirinoñga isañgi kamaaro. Uulañawo koi koubaati eej, mono iwo kanj injiibota.

²⁴ Yeizozo qaa ambe galeñurugia kuuya ano Anutuwaa ejemba soraaya kuuya ii inijowu. Itali alaurunananonj yeizozogia anji onjoononj kaja.

²⁵ Anutuwaa kaleñmorianonj mono kuuya onjowo ej uma ewa.

Jeimswaanonj Tere

Jeimsnonj Tereya ano.

Jeŋ-asa-asari

Gomaŋa gomaŋa kanoŋ ejemba kania kania uugia meleema letoma-kejuti, iyonoŋo nanamemengianonj sisau siliqalu kolooro metetanŋonj kamaaŋ uŋuro Anutuwaa qabuŋayanonj kamaawabo. Kawaajonj Jerusalem bisop Jeims iinonj gejanono qaa morota morota meŋ kululuuŋ koi ooja. Gejanono qaaya tosia ii kokaenj: Momakooto hoŋa ii nomaenj? Zioz gawonj hoŋa ano qolonmolonŋoya. Anŋotete uutanonj laaligo. Tosia mende injiima sureewu. Je buu susugia mono galeŋ kombu. Selegia mepeseewu me uugia meŋ kamaaŋ aowu? Anŋowowo me ala ilailaa ambu? Kaparaŋ koma qamakooli gawonj mewu.

Majakakaya waŋa ii kokaenj: Kraistwaa Buŋa qaayanonj somariinj akadamuyawo koloowaatiwaa qata bosima qaaya koma gbiliŋ meniŋ hoŋa koloowaa me qaago? Je buu susunananondeenj moma laarijonj jeniŋ mende sokonja. Zioz gawonj hoŋa qaa, ii zioz koomuya.

Tere kokawaa bakaya waŋa 10 ii kokaenj:

Qaa mutuya 1.1

Momalaari ano momakooto 1.2-8

Ejemba wanaya ano qabuŋayawo 1.9-11

Anŋobato (manambato) ano anŋotete 1.12-18

Buŋa gejanondeenj momo me teŋkonjonj 1.19-27

Kamaanŋeqeta ii mende injiima sureewu 2.1-13

Momalaari gawonja qaa ii omaya kolooja 2.14-26

Neselanananonj mono tiwilaan nonombabo 3.1-18

Luaenonj laaligo me balombaa nanamemeŋ 4.1–5.6

Lombo bosima qama kooliniŋ hoŋa koloowaa 5.7-20

1 ¹Jeims niinonj Anutu ano Poŋ Jiisas Kraistwaanonj gawonj meŋ laligojenj.

^a 1.1 Mat 13.55; Maak 6.3; Apo 15.13; Gal 1.19

Israel tuuj 12 ananaanonja tosaanja onjo Israel mesaonj gomaŋa gomaŋa deema kema laligojuti, niinonj onjowo qaa aminj mobombaaonj tere koi oonj jolonjia jejeŋ.

Moma laariŋ qama kooliŋ momo hoŋa mokoloowonja.

²Oo uumeleenj alauruna, momalaariwaa aŋgotete kania kania qagianonj umakeji, iikawaajonj uugianonj mono mende kamaaro simbawonjawogadeenj moma aisoonj laligowu. ³Aŋgotetenonj qagia-nonj uro iikanonj momalaarigia kotiuro mono kaparanj koma moko-singonj nambu. Ii mojuutiwaajonj mono aisoonj laligowu. ⁴Kaparanj koma nambutu eenj, iikanonj mono toroqenj meŋ letoma onjono nanamemeŋgiaa hoŋa kuuya ii akadamyawo koloonjkebaa. Iikaenj kolooro Anutunonj oyanjboyanonj uugia meŋ saa qero uuwaa iwoi mombaaonj mende memeaŋgonj laligowuya.

⁵Onjooonjga moŋnonj “Nomaenj ambenaga?” jeŋ momakootowaajonj amamaaji, iinonj mono Anutu qama kooliro ii mubaa. Anutunonj kalenja ii lolooŋenj kuuya nonoma solooŋenj mende jeŋ nonomambaaonj momakeja. Kawaajonj ii saanonj muro buŋa qeŋ aowaa. ⁶Qama kooliwaati, iikanonj nombaati, mono iikaenj moma laariŋ uuwoi mende totoonj amba. Moŋnonj uuwoi anji, iinonj kowe siri kaŋa uma kamaaŋkeja. Haamononj kowe qindiuro lansanj kema kaŋkeja. Iikawaa so koloowabotiwaajonj mono qamakooliaajonj uuwoi mende amba.

⁷Uuwoi ejemba kaŋa Poŋnonj iwoi mubaatiwaajonj mono mende romonjgowa. ⁸Iwaa uutanonj mono juquno kaiyakaya kuuya kanonj kinjkololonj ama koŋgbara qeŋ qaa kemameŋ-kaŋmeŋ jeŋkeja. Kianj.

Wanaya ano qabuŋawo laaligo

⁹Uumeleenj alauruna, onjoo batugianonj tosianonj kamaaŋqegeta laligogi Anutunonj onjooŋonj moro uuta kolooja. Kawaajonj mono saanonj onjooŋia mepeseenj aonjkebu. ¹⁰^bTosianonj uuta laligojuto, monenj hinagiaaonj mende mogi umakejiwaajonj ama kamaaŋqegeta tani laligonj mono onjooŋia mepeseenj aonjkebu. Yoŋoo laaligogianonj mono bura juraya kaŋa koloonj sooliwaa. Kamaaŋqegeta ano uuta anana komuwonjati, iikanonj ororonj koloowonja. ¹¹Weeŋnonj kouma bura jeŋ kotoŋo qararaŋgonj sooliŋ jurayanonj suma kamaaŋkeja. Jurayanonj kamaaro batuyaa kaitania iimasiinŋiŋawo kanonj titiikota koloonjkeja. Qabuŋagiawo yoŋononj esuhinagia meŋ seiwombaaonj ewaewanj komakejuto, laligonj bura kaŋa gororonjgowuya. Kianj.

Aŋgobato (manambato) ano aŋgotete

¹²Anutunonj qaaya kokaenj somonjgorota eja, “Ejemba uugianonj jopagonj nomakejuti, niinonj ii laaligo kombombanja onjoma wanjgianonj goul ila

^b 1.10-11 Ais 40.6-7

koma oŋomaŋa.” Qaa iikawaa so bologaa aŋgobatonŋ mombaa qaganonŋ uro iikanonŋ kaparanŋ koma kotiuro tegoro mono laaligo kotigaa ila soronŋ buŋa qeŋ aonŋ oyaŋboyanŋ koloowaa. Iwaajonŋ “Mono simbawoŋawo!” jejonŋ. ¹³Kileŋaa Toyanonŋ Anutu aŋgobato meŋ mubaatiwaa so mende kolooro Anutunonŋ monŋ ŋiŋgisonŋgo ambaatiwaaŋonŋ mende aŋgobato meŋ muja. Kawaajonŋ moŋnonŋ aŋgobato uutanonŋ laligonŋ kokaenŋ mende jewa, “Anutunonŋ aŋgobato meŋ nono ŋiŋgisonŋgo amambaajonŋ anjeŋ.”

¹⁴Anutunonŋ qaagoto, ananaa siŋnana kombombaŋa bologanonŋ mono potitiŋ kaŋa horonŋ nonono motowaa bitinŋbitinjanonŋ osiniŋ ŋiŋgisonŋgowaa aŋgobatoya kaenŋ motomotoonŋ ananaanonŋ koloonŋkeju. ¹⁵Moŋnonŋ siŋa kombombaŋa bologa mende somonŋgoji, ii ŋiŋgisonŋgo kondooja. Kondooro siŋa kombombaŋanonŋ koro ama ŋiŋgisonŋgo ii merabora kaŋa mero koloonŋkeju. ŋiŋgisonŋgononŋ koloonŋ somariidabororo koomu kotiga koloonŋ muŋkeja.

¹⁶Oo wombo alauruna, siŋgia kombombaŋa bologanonŋ mono mende tiligonŋ oŋomba. ¹⁷Kalenŋ awaa akadamugiawo kuuya ii Anutunonŋ ano Siwe eukanonŋ asuŋiŋkeja. Koiŋ ano weenŋ jaagara kouma kotonŋ kemeri uŋa-uŋagaranonŋ koriŋ toriŋ amakejato, asa-saga kuuyaa Toya aŋo mende utegowaa. Auŋa me uŋauŋa monŋ ii iwaanonŋ mende eja. ¹⁸Anutunonŋ iwoi kuuya mokoloroti, nono iyonŋoo batugianonŋ yambu dologa koloonŋ laligowonŋatiwaaŋonŋ moro. Kawaajonŋ aŋaa siŋaa so qaa hoŋaa kota uunananonŋ komoro iikanonŋ kolokoloo donŋgoga nonono kolooniŋ. Kianŋ.

Buŋa qaa eeŋ mobonŋa me teŋ koma mewonŋa?

¹⁹Oo wombo alauruna, mono qaa koi romonŋonŋ mende duduuwu: Oŋo mono kuuya qaa mobombaajonŋ geja uulaŋawo qewu. Qaa laŋ ii uulaŋawo mende jewu. Iriŋgianonŋ mono uulaŋawo mende soomba. ²⁰Anutunonŋ nanamemeŋ dindiŋa ambombaa siŋa momakejato, iriŋsonŋsoononŋ ii mende kondoonŋkeja. Kawaajonŋ mono iriŋsonŋsoonŋ mesaonŋ qaa bonŋonŋ jeŋ laligowu. ²¹Qewolonŋ kania kania ano nanamemeŋ jewonŋawononŋ qokotaajuti, ii mono mesaowu. Mono yanŋisengiŋa mesaonŋ Anutuwwaa qaa baatanonŋ kema qaa kota uugianonŋ komomakeji, ii mono moma aŋonŋ koma laligowu. Kaenŋ aŋgi qaa iikanonŋ saanonŋ hamo qeŋ oŋono letoma Siwenonŋ ubuya.

²²Buŋa qaa ii eeŋ toonŋ mogi hoŋa mende koloowabo. Kaŋa silemale ama tiligonŋ aowuboto, qaa ii mono koma gbiliŋ laligowu. ²³Moŋnonŋ qaa eeŋ toonŋ moma iikawaa so mende amakeji, iionŋ eja kokawaa so kolooja: Moŋnonŋ jaasewaŋa atatononŋ (jainonŋ) aimakeja. ²⁴Aima mesaonŋ moŋgeŋ kema kaitania nomaenŋ, ii uulaŋawo duduunŋkeja. ²⁵Ii awaa qaagoto, moŋnonŋ kana qaa akadamuyawowaajonŋ geja ama iigigiŋiŋ iikanonŋ qokotaanŋ ŋiŋgisonŋgowaa kasanonŋga loloonŋkeji, iwaa nanamemeŋaajonŋ mono “Eeso simbawoŋawo!” jewonŋa. Iionŋ qaa moma ii mende duduunŋkejato, ii oŋanonŋ teŋ koma iikawaa so amakeja.

²⁶Moŋnoŋ uumeleembaa komagbiligbili amambaajon jeŋ je buu susuya mende galeŋ koma aŋa kaeŋ tiligon aonkeji, iwaa uumeleembaa Buŋa gawoŋanon mono iwoi omay, hoŋa qaa koloonkeja. ²⁷Anutu Mangaa jaasewaŋanon uumeleembaa Buŋa gawon soraaya silemaleya qaa memambaajon jejaŋi eeŋ, mono kokaen amba: Guan mera ano malo konjiliŋ qaganon laligojuti, mono ii kema injiima kalaŋ koma oŋoma laligowa ano balombaa nanamemeŋaa qewoloŋanon uuga tiloowabotiwaajon mono galeŋ meŋ aon laligowa. Kiaŋ.

Kamaanqegeta ii mende sureeŋ oŋombu.

2 ¹Oo uumeleeŋ alauruna! Jiisas Kraist Poŋnana qaqaŋayawo moma laariwombaajon jeŋuti eeŋ, mono ejemba tosaŋa mende injisoroŋ tosaŋa mende sureeŋ oŋombuto, keda motooŋgonon ama oŋoma laligowu.

²Iikawaa sareqaaya moŋ ii kokaen: Eja qabuŋayawo moŋ, boro susuya goul binijaŋo ano opo malekuya iimasiŋsiijaŋo, iion qaa mirigianon uro eja wanaya moŋ selekopaaya junjuraŋa jewoŋawo iion kaŋagadeeŋ unaga. ³Uri oŋo eja geria iimasiŋsiijaŋo ii koma horon muŋ kokaen jewuyaga, “Oo somatanana, gii saanon jaaqeqeyanon eu kema duŋ rara qemboŋawo iikanon raba.” Kaen jeŋ eja kamaanqegeta ii iima tiŋ muŋ jewu, “Gii saanon goraayanon kema namba me kana qembonon kamaan raba.” ⁴Sili kaŋa kolooro oŋo kanageso batugianon boŋ jawo ama mendeema aon qemasologeŋ ama qaagiawo koloju. Roromoŋgogia bologa otaŋ jenteego ejemba doogoya koloju.

⁵Oo wombo alauruna, mobu! Anutunon bentotoŋa ejemba jopagon muŋkeŋuti, iyoŋoo buŋa ewaatiwaa qaaya jeŋ kotiŋ somoŋgoro. Qaa iikawaa so toŋanon balon ejemba yoŋoo jaagianon kamaanqegeta kolojuto, Anutunon ii iyaŋaajon meweŋgoŋ oŋono momalaarigiaajon ama uuta koloju. Yoŋonon bentotoŋaa uutanon keugi galeŋ koma oŋono esuhinagiawo koloowuya.

⁶Hoŋanon uuta kolojuto, oŋo ejemba wanaya injiima tiŋ sisiriŋ oŋoma laligoju. Ejemba qabuŋagiawo yoŋonon oŋo moneŋ hinagia qaawaajon meŋ kamaan oŋoma oloŋkalu ama oŋoŋgi kamaanqegeta koloŋkeju. Yoŋonon oŋo horon oŋoŋgi qaa jakeya jakeya kanon keumakeju. ⁷Oŋo Kraistwaa buŋa koloogi qa awaa soro ii oŋoma iikawaa so oŋoomakejuto, qabuŋagiawo yoŋonon mono uumeleeŋ (kristen) qa ii laŋ jeŋ bolin kisama kema kaŋ jeŋkeju? Namowaa uuta yoŋonon ii kuuya amakeju.

⁸“Kaen amakejuto, oŋonon Anutu bentotoŋaa kana qaa waŋa teŋ koma otaagi sokombaa. Anutuwaanon qaa ii Buŋa Terenon kokaen eja: “Geŋga

jopagon aonkejani, iikawaa so mono ejemba tosaana kaanideen uuganon uukalen ama jopagon onomakeba.”⁹ Iikanon sokombaato, onjo ejemba tosaana injisoroon tosaana sureen onjoma keda motoongonon mende ama onomakejuti een, mono singisonjo amakeju. Anutuwaanon kana qaa waleengi iinon mono qaagia ii mokolon jeŋ tegon onjombaa. ¹⁰ Moŋnon kana qaa kuuya teŋ koma otaankejato, iikanonŋa jojopon motoongonon kamaan qeji, iinon mono kana qaa korebore waleema qaayawo kolooja.

¹¹ “Kawaa kania ii kokaen: Anutu “Serowilin mono mende amba,” jeroti, iinon kaanideen jojopon qaa kokaen jeŋ koto, “Moŋ mono mende qena komuwa.” Gii serowilin mende anjanto, kilen moŋ qena komuji, iikanon mono kana qaa kuuya waleendaboron laligojan.

¹² Anutuwaanon kana qaa ii singisongowaa kasonŋa loloon laligowombajon eja. Anutunon kana qaa iikanon gosin nonoma qaanana jeŋ tegoro solananiwutiwaajon romonjon qaagia iikawaa so jeŋkebu ano nanamemengia uujopa qaganon amakebu. ¹³ Moŋnon ejemba uujopa qaganon mende kiankomuŋ onjoma laligowaati, Anutunon mono iwaa qaa gosin kiankomuŋ qaganon mende jeŋ tegon mubaa. Moŋnon ejemba uujopa qendeema onjoma laligowaati, Anutunon ii gosin muŋ saanon kiankomuŋ muro simbawonŋawo koloon selia meŋ ubaa. Kian.

Momalaari hoŋa qaa ii koomuya kolooja.

¹⁴ Oo uumeleen alauruna, moŋnon “Jiisas moma laarijen,” jeŋ iikawaa gawonŋa mende mero momalaaria iikanon mono nomaen ilaan munaga? Qaayanondeen moma laariro Anutunon iima hamo qero letombaa me qaago? Ii qaago! ¹⁵ Iikawaa qaaya moŋ ii kokaen: Uugia meleengiti, onjo batugianon ejemba moŋnon opo kerembaajon amamaan memeqemean meŋ ween motoongowaa so nembaneneya qaa laligonaga. ¹⁶ Kaen laligoro onjoononŋa moŋnon iwo aitonjon selewaa nanjononŋo mende muŋ kokaen ijoro monaga, “Gii saanon kema nembanene neŋ gere konama bonjon raba.” Qaa omaya ii moro iikanon mono nomaen ilaan munaga? Ii qaago totonj!

¹⁷ Kaanideen momalaari omaya toon ii koomuya kolooja. Momalaari gawonŋa hoŋa mende mejiwaajon momalaarianon mono qamo kaanŋa kolooja.

¹⁸ Moŋnon kokaen jenaga, “Giinon uuga meleena niinon nanamemen dindiŋa otaankejen.” Niinon kawaajon kokaen gijojen, “Giinon ‘Anutu moma laarijen,’ jeŋ iikawaa gawonŋa mende meŋ een momalaarigaa hoŋa mono nomaen qendeema nonaga? Niinon uumeleembaa gawonŋa mewe iina kanon mono saanon neenaa momalaarinaa hoŋa qendeema gombaa.”
¹⁹ Gii “Anutu motoonjo raji, ii moma laarijen,” jejanŋi, ii awaa! Omejiilan

^d 2.11 Eks 20.13, 14; Dut 5.17, 18

yoŋonoŋ kaanagadeeŋ ii moma laariju. Ii moma laarijuto, iikanonŋ qindiinŋ oŋono Anutuwaajonŋ jenenŋia oronkeja.

²⁰Oo eja uuga qaa, gii omejiilanŋ yoŋoo tani kaanŋa moma laarinkejan me? Momalaariwaa gawonŋa mende mena honŋa mende kolooro qaa ii eenŋ omaya jena momalaariganonŋ mono iwoi omaya, honŋa qaa koloonkeja. Iikawaa kania ii sareqaana iikanonŋ qendeema gonja me qaago?

²¹“Qaago!” jewabotiwaajonŋ ama sareqaa moŋ jemaŋa. Momalaariwaa wanjalenana Abraham iinonŋ dindiŋa nomaenŋ kolooro? Iinonŋ Anutuwaa jeta teŋ koma meria Aisak wama kema alatanonŋ ama kanonŋ siimolonŋ oomambaajonŋ ano. Kaenŋ ama momalaari qaganonŋ gawonŋ mero Anutunonŋ ii iima qaaya jeŋ tegoro solanŋaniro. ²²Sareqaa iikawaa kania ii iima asarijanŋ me qaago? Abrahamnonŋ moma laarinŋ qaagadeeŋ mende jeroto, momalaari qaganonŋ nama iikawaa silia kaanagadeeŋ qero nemuŋ kono sokono. Nanamemeŋ dindiŋa ama meŋ laligoro momalaarianonŋ iikaanŋ somariinŋ akadamyawo kolooro.

²³Buŋa Terenonŋ qaa moŋ ii kokaenŋ eja, “Abrahamnonŋ Anutu moma laarinŋ muro qata Eja Dindiŋa jero.” Qaa ii eenjanonŋ honŋawo koloorotiwaa so ii oogita tosanonŋ Abrahambaa qata “Anutuwaa aliaga,” kaenŋ qama jeŋ laligogi. ²⁴Solanŋa koloowombaajonŋ momalaariwaa qaa ii jenananondeenŋ jeniŋ mende sokonja. Silinananonŋ momalaariwaa nanamemeŋ honŋ ambonŋati eenŋ, Anutunonŋ mono qaanana jeŋ tegoro solanŋaniwoŋa. Sundunanonŋ mono iikawaa kania qendeenja.

²⁵Sareqaa moŋ ii kaanagadeeŋ jewe uumeleenŋ gawombaa kania ii qendeema gombaa: Israel yoŋonoŋ gomaŋ iima kotowaotiwaajonŋ eja woi wasinŋ oronŋi keni kana somataa emba qata Reihab iinonŋ uruama kalaŋ koma oroma kana moŋnonŋ oromesaoro keni. Iinonŋ momalaariwaa nanamemeŋ kaenŋ ano Anutunonŋ ii iima qaaya jeŋ tegoro solanŋaniro. Kiaŋ.

²⁶Niinonŋ qaana koi kokaenŋ jeŋ tegomaŋa: Eja kokoosoya qaa ii qamoya. Iikawaa so momalaari gawonmemeya qaa ii mono koomuya kolooja. Kiaŋ.

Neselanananonŋ mono tiwilaanŋ nonombabo.

3 ¹Oo uumeleenŋ alauruna, oŋoononŋa mamaganonŋ uugia waaro “Tosaŋa yoŋoononŋ koposo mindiŋgowonŋa,” jeŋ boi qaqazu, eja to koloowombaajonŋ uugia waambabo. Nono tosaŋa kuma oŋoma ananaa roromonŋonana mende mindiŋgowonŋati eenŋ, Anutunonŋ ii iiro mende sokono qaanana gosinŋ kotakota jeŋ tegonŋ iikawaa so ironŋa uugunŋ nonombaa. ²Ii kokaembaajonŋ jeŋenŋ: Anana kuuyanonŋ kana qaa mamaga qiwitigonkejonŋ. Moŋnonŋ neselanŋa galeŋ koma qaa mende qiwitigonkeji,

° 2.21 Jen 22.1-14 † 2.23 Jen 15.6; 2 Hist 20.7; Ais 41.8 * 2.25 Joos 2.1-21

iinonj mono eja akadamuyawo soro kolooja. Iinonj saanonj kotiiñ laaligoya kuuya kaanagadeej galenj koma laligowaa.

³Hoos ii siijnana tenj kombutiwaajonj ama aej qawa qaa oogianonj sulunj somonjonj kasanonj horonj kanonj saanonj honjgia somata kuuya ii mindiñqindiñ ama onjonij kemakeju. ⁴Kaanagadeej wanjo somata iikawaa siligia romonjonjowu. Wanjo tosia ii somasomatato, kileñ haamo kotiganonj ii nanjonj onjonji kowe kotonj kemakeju. Somata qatawo koloojuto, ii kileñ kekeñaa galenja kapten iinonj wanjo giliñanonj rama siinja otaanj stia (steer) loqaya melaa iikayadeej melenjqeleeñ ano wanjo somatanonj kawaa so meleema kemakeja.

⁵Neselambaa kania ii kaanjiadeej. Ii sele busunanaa kitia melaadaga koloojato, kileñ saanonj qaa somata kania kania iikanonj selenana menj uma jenkejonj. Mono koi romonjonj laligowa:

Gere lokota melaadanonj tereema kemeñ saanonj jolononj mondonj duuya somata qatawo jedabororo kamaanaga.

⁶Neselanananonj kaanagadeej gere bolanj kaanja kolooja. Ii sele busunanaa kitia kitia iikawaa batugianonj rama qewolombaa kondomondoo nemuñja kolooja. Kaenj kolooro gere siawaa Toyanonj jiilañanonj ootiriñ iikanonj upiñiro afaanagadeej ugerenonj mondonj jero uuta kuuya kotomotonj tilooro laaligoyanonj nanamemeña kuuya ii jewonj kaanja totowiwaa. ⁷Anutononj iwoi kuuya mokoloroti, ii oro kania kania, koonj me iwoi baagianonj koma kondondonjonkejuti me kowenonj laligojuti, ii ejembanonj menj looriñ onjombutiwaa so kolooju. Tosaanja ii koma tutugonj menj looriñ onjonji miriwaa oroya kolooju.

⁸Kaanj koloojuto, neselanananonj mono oro kawalia kaanja kolooja. Ii nombenj warabe kaanjanonj saa qeqeta koloonj onjomumu kaanja onjonjonj niniñ menj komunj nonomambaajonj jororinjeja. Ejemba kuuyanonj ii menj looriñ somonjonj mubombaajonj amamaanjeju. ⁹^hNeselanananonj Ponj Jiisas ano Manj Anutu mepeseenj oromakejonj ano leegenj ejemba iyanjaa kaitani kaanja mokoloonj onjonoti, ii qaa seinonj lanj qasuaanj onjomakejonj.

¹⁰Neselanj motoonjo iikanonj Anutuwaa qata mepeseenkejonj ano qaa seinonj tosaanja qasuaanj onjoma jenkejonj. Oo uumeleenj alauruna, kaniagianonj kaanja ero mende sokonja. ¹¹Apu saanja ano kaambogawo ii apu jaaya motoonjononja uñjonjonj koumakejao me qaago? Kaanj qaago. ¹²Oo uumeleenj alauruna, joganjonnga pandigbamo (sanj) ii saanonj koloonjeja me qaago? Kaanagadeej jao gerenonja mandariina saanonj koloonjeja me qaago? Iikawaa so apu saanja ii kou kaambogawononja uñjonjomambaajonj amamaanjeja. Mono ii.

Momakooto honja ano qolonjomolonyoya

¹³Onjo batugianonj morononj momakootowo koloonj qaa mindiñgowaatiwaa so kolooja? Monjonj “Kaanja kolooja,” jewuti

^h 3.9 Jen 1.26

eerj, iinonj mono uuta ii momakootoyaa so menj kamaanj silianonj gumbonjonjonj nanamemeja qendeeno asuganonj asugiro iininj sokombaa. ¹⁴Iikanonj sokombaato, uugianonj motoqoto koloonj uunonj junjunj ero irinjonsoonj kaambogawo moma gemaqeqe ama aonjkejuti eerj, momakootogia iikawaajonj mono selegia eerj toonj mende menj ubu. “Qaa honja otaajonj,” jej mono iikawaa honja kolatiwubo. ¹⁵Yonoo-nonj momakooto kaanja ii balombaa momakootoyaga. Ii Siwenonjga mende kamaanjkejato, omejiilanj yonjononj ejemba sololoonj onjonji jegi Uja Toroyanonj iikawaajonj wosobiri momakeja.

¹⁶Daenj yonoo uugianonj motoqoto koloonj uunonj junjunj ero irinjonsoonj moma gemaqeqe ama aonjkejuti, iyonoo laaligogianonj sisau ilinwalinj ero sili anjonjorayawo kania kania otaanjkeju. ¹⁷Ii otaanjkejuto, momakooto Siwenonjga kamaanjkeji, iikawaa kania mutuya ii nanamemej soraaya. Momakooto soraayaa silia tosaanja ii kokaenj: Luaenonj laligowombaa siija enj onono gumbonjonjonj qaganonj tosaanja uujopa ama onjoma qaa baatanonj kenji Uja Toroyanonj uugia saa qero tosaanja kianjkomunj ama onjonji uumomogiaa honja awaa awaa ii mamaga asuginjkeja. Gbingbaonj mesaonj ejemba qaagia bakasasanj mende gosinj selenondeenj ala-ala mende laligoju. ¹⁸Luaeqeqe ejembanonj luaenonj laligowombaajonj moma iikawaa kota komogi honja nanamemej dindinja kolooro oyanjboyanj laligonjkeju. Kianj.

Balombaa momakooto mesaonj Anutuwaawo ala koloonj laligowu.

4 ¹Naa iwoinonj manja ano anjgowowo kondooro batugianonj koloonjkeja? Onjonganja siingia kombombanjanonj mono waama sele busugia sokono awaa ano bologa iikanonj aworanjgori manja ano anjgowowo koloonjkeja. ²Onj iwoi kania kania mewombaa siija kotakota bobo momakejuto, ii onoo buja mende koloonjkeja. Iwoiwaa iimasiinj ama baagonj uugianonj gere jero ejemba unugi komunjkejuto, kilenj ii mende menjkeju. Kawaajonj yon jej anjo-wowo ama manja qenjkeju. Onj Anutuwaajonj mende qama koolinj onjanganjo eerj mewombaajonj mojuti, iikawaajonj ii mende buja qenj aonjkeju.

³Anutuwaajonj qama koolinjkejuto, kilenj ii kokaembaajonj mende menjkeju: Uugianonj mende dinjgoro iwoi onono ii mesoonj onjanganja siingia kombombanja bologa metogonj sele busugiaa korisoro ambombaajonj moma welemakeju. Ii mende sokono Anutunonj ii anjonj komakeja. ⁴Oo onj olojkalu ejemba kaanja koloju. Loemba kana dindinja mesaonj serowilinj amakejuti, onj mono iikawaa so Anutu mesaonj uumeleembaa gadokopa ejemba yonowoo ala-ala menj monej hinanondeenj uugia somonjonj laligoju. Tani kaanj ama iikanonj mono Anutuwo kerekere amakeju. Ii moma kotoju me qaago? Kawaajonj monjonj uuta balombaa siinj kombombanja bologa metogomambaajonj amakeji, iinonj mono Anutuwaawo kereya koloja.

⁵Buŋa Terewaa qaa moŋ ii kokaenŋ oogita eja, “Uŋaya Toroya uunananoŋ ama nononota laligoji, Anutunoŋ ii siiŋa kombombaŋa iikanonoŋ saa qero laligoja.”ⁱ Qaa ii omayaga kania qaa kaenŋ romoŋgowubo. ⁶JQaa ii omayaga qaagoto, oŋo iikawaa so siiŋgia tororo Anutuwaanonoŋ ambuti eenŋ, iionoŋ mono kalenŋmoriaŋa honoŋa qaa oŋomakebaa. Kawaajoŋ Buŋa Tere koi jeŋ oogita eja:

“Anutunoŋ sewanŋkiki ejemba tuarenjeŋ ama oŋomakejato, uugia meŋ kamaanŋkejuti, iiga mono kalenŋmoriaŋa oŋomakeja.”

⁷Kawaa so oŋo mono uugia gosiŋ Anutuwaawaa qaa baatanonoŋ kema laligowuto, Kileŋaa Toya tuarenjeŋ ama mugi oŋomesaonoŋ misiŋgoŋ kemaliwaa. ⁸Mono Anutuwo soomoŋgo ama kosianoŋ kagi iionoŋ oŋowo soomoŋgo ama kosogianoŋ nambaa. Singisoŋgo megi borogianoŋ totowiro Jiisaswaa sayanoŋ ii soŋgbambaatiwaaajoŋ qama kooliwu. Uugianoŋ juŋquno kemaqen-kanqen laŋ anŋi uugianoŋ tilooro koma konjoratiŋ oŋono soraaya koloowutiwaaajoŋ qama kooliŋkebu. ⁹Mono tapekokorogia moma kotoŋ jiiŋgeŋ qama woso-biri moma silama saabu. Jomo ainjoloŋgia mesaonoŋ meleema amburereŋ ambu. Korisorogia mono mesaonoŋ wosobiri moma aowu. ¹⁰Mono Pombaa jaanoŋ meŋ kamaanŋ aogi iionoŋ metaama oŋombaa. Kiaŋ.

Uumeleenŋ alaurugia yoŋoo qaagia mende jeŋ tegowu.

¹¹Uumeleenŋ alauruna, gemaqeqe qaa mono mende jeŋ aonoŋ laligowu. Moŋonoŋ qaa kaanŋa jeŋ kisama uumeleenŋ aliaa qaaya jeŋ tegoji, iionoŋ mono Anutuwaanonoŋ kana qaa jeŋ tegoŋ meŋ kamaanŋ anja. Gii Anutuwaanonoŋ kana qaa jeŋ tegoŋ gogoraageŋ ama iikaanŋa kanonoŋ ii mende teŋ komakejanto, ii silemale ama umbuqumbuliŋ ejaga koloonoŋ laligojanŋ. ¹²Anutunoŋ kana qaa jeŋ kotoŋ nonoma iikawaa so mono qaanana gosiŋ jeŋ tegoro tiwilaawoŋa me kianŋkomuŋ nonono oyanŋboyanŋ koloowoŋa. Iinondeeŋ jenteego Tonana koloojato, gii mono geenŋgaajoŋ “Moroga koloojeŋ?” jeŋ alaga gosiŋ qaaya jeŋ tegoŋkejanŋ? Kiaŋ.

Sele memewaa galeŋ meme qaa

¹³^kMono geja ambu! Tosaanŋa oŋo selegia meŋ uma kokaenŋ jeŋkeju, “Nono kete me woraŋ koi mesaonoŋ taonoŋ ii me ii kanonoŋ kema konkororo ama moneŋ somata horonoŋ gbani motooŋgo laligoniiŋ tegoro kanonŋa eleema kawoŋa.” Niionoŋ kawaajoŋ kokaenŋ injiŋowe mobu: ¹⁴Laaligogia woraŋ nomaenŋ laligowuti, oŋo ii mende moma kotoju. Oŋoo laaligogiaŋa kania ii nomaenŋ? Ii kaaso koosuwaa soga kambaŋ torodaamoŋ asugiŋ

ⁱ 4.5 Buŋa Tere qaa iikawaa kania moŋ ii kokaenŋ, “Uŋa Toroya uugianoŋ anota laligoji, iionoŋ jopagoŋ nonomambaa siiŋa kombombaŋa moma ananaajoŋ motoqoto momakeja.”

^j 4.6 Gba 3.34 ^k 4.13-14 Gba 27.1

en aliwaa. ¹⁵Kawaajon onjo mono kokaen jegi sokombaa, “Pombaa uusinjanon ananaajon kaen ero jaawo laligowonati een, mono kaen kaen ama mewonja.” ¹⁶Kaen mende jenkejuto, een toon jaba-arambaran ama ononjanjaa selegia menj uma mepeseenjeju. Nanamemenj kuuya kaanja kanon mono bologa koloaja.

¹⁷Qaana jen tegomambaajon ama kokaen jejer: Monjon sili awaa qen mewaatiwaa kania moma kotonjo ii mende ama mewaati, iinon mono singisonjo anja. Kianj.

Ejemba esuhinagiawo yonjo galej meme qaa

5 ¹Oo ejemba esuhinagiawo, onjo mono geja ama qaana koi mobu: Kakasililij siimbobolo qagianon ubaati, iikawaajon mono ambureren ama qama silama saabu. ²Monej esuhinagianon mono gisaadaboroja. Gejalolon ano dumunjan yonjonon opo malekugia kitomiton nenkeju.

³Onjo kambanj tetegoya kokaamba miri, kare ano esuhina tosaanja goul, silwanon memeta ii qanon qanon menj kululuugi eji, ii kasukerajujunon turudabororo tonoreawo (rost) menj eja. Tonorea ano kasukerajuju iikanon dangunu kaanja en kaniagia kambanj tetegoya kokanon kokaen qendeembaa: Onjo laaligogia monej hinanon somonjon mesoqesoogi janjon qaono tiwilaawuya. Tonorea ano kasukerajuju iikanon mono gere bolanj kaanja sele busugia kaanjagadeen menj boliwaa. ⁴“Mono koi romonjowu: Gawonj meme ejemba gawonjianon tetebaro menj timintamenj ano oro qinjij qonjoma laligogiti, onjonon iyonjo tawagia ii bone qaganon anjon konji. Onjo iyonjo saa njindij-nundurugia moju me qaago? Qamasilanjia iikanon mono Pon Anutu, ku-usuj kuuyaa Toyaa gejianon kemedabororo moja.

⁵Onjonon namonon koi iwoi kania kania jaasonjo bunja qen aon siiseweweya qaa laligon sele busuwaa korisoro ama siingia metogon aon laligogi. Balombaa omakeleyanon somonjon onono jejelombanj mamaga lanj ama baonon newageen nepaqepalo nenj laligogi. Anutunon qaagia jen tegoro unugi komuwutiwaa kambanjianon kanj kuuwaati, mono kambanj iikawaajon jojorinj kelegiawo koloon laligoju. ⁶Ejemba koposowaa qaagia qaa onjo mende tuarenjenj ama onjonji kilenj qaagia jen tegon lanj unugi komun komun laligogi.”ⁿ Kianj.

Binj mokosinjon bosima qama koolinj laligowu.

⁷Oo uumeleenj alauruna, onjo Ponjon kubaatiwaaajon mamboma kambanj biiwia kokanon mono mokosinjon binj bosima nambu. Kaen

¹ 5.2-3 Mat 6.19 ^m 5.4 Dut 24.14-15 ⁿ 5.6 Qaa iikawaa kania monj ii kokaen: Onjo eja koposowaa qaaya qaa kilenj qaaya jen tegon qegi komuroti, iinon onjo mombo mende qotogon onjmakeja.

nama komakoomo ejawaa tania ii romongowu: Iinon nembanene namonon komoma nama honja sewanja uuta asugiwaatiwaajon kaparan koma mambomakeja. Kaparan koma mamboma laligoro kon bedu kambananon karo mombo mambono konjuru kambananon kan kuunkeja. ⁸Oŋo kaanjadeen mono bin bosima mokosingon nambu. Poŋnon mombo kawaatiwaa kambananon torijiwaajon ama mono uugia meŋ kululuuŋ boŋ qeŋ nambu.

⁹Oo uumeleen alauruna, Anutunon qaagia jeŋ tegoro lombo mokoloowubotiwaajon mono oŋoanŋiaa batugianon qaa jeŋmeesan ama uugianon ŋindin-ŋunduru mende jeŋ aonkebu. Mobu, jenteego Toyanon mono dodowin nagonon nanja. Kiaŋ. ¹⁰Uumeleen alauruna, gejatootoo ejemba yoŋnon wala eeŋanon Pombaa qatanon Buŋa qaa jeŋ kakasililin meŋ oŋonŋi moma kileŋ mokosingon bin bosima kaparan koma laligogi. Oŋo mono iyonoo tanigia romongon kana lasugia otaan laligowu. ¹¹“Tosianon kaparan koma bin bosima laligon haamo anŋiti, nono iyonoojon “Ti-a simbawonawo!” jeŋon. Eja qata Job iinon kakasililin moma kileŋ kaparan koma haamo anoti, ii moju. Haamo ano tetegoyanon Poŋ kiankomu Toya koloon niniima koboŋkeji, iinon oyanboyana muro laligoro. Mono ii romongowu. Kiaŋ.

¹²Poo uumeleen alauruna! Qaa kota uuta moŋ koi jemaŋa. Oŋo qaa ii me ii jewuti, ii jojopaŋ qaanon kokaen mende jeŋ kotiiwu, “Qaana honawo mende kolooji eeŋ. Siwe Toyanon saanon lombo ano qananon ubaa me balombaa omejiilananon balon mewagoro meren meŋ turuŋ nomba.” Qaa ii me jojopaŋ qaa tosaana iikaana kanon mono qaagia mende jeŋ kotiiwu. Kaen qaagoto, oo-qaawaajon moma “Oon!” iigadeen jewu ano qaago-qaawaajon “Qaago!” jewu. Potagororon qaa jeŋ Anutunon qaagia jeŋ tegon irona meleeno qagianon ubaa. Kiaŋ.

Momalaari qaganon qama kooligi hona koloowaa.

¹³Uumeleen ejemba oŋoononŋa moŋnon qenjenmanjenawo laligoji eeŋ, iinon mono Anutu qama kooliwa. Moŋnon korisoronon laligoji eeŋ, iinon mono rii qama Anutu mepeseewa. ¹⁴Oŋoononŋa moŋnon ji kiro laligoji eeŋ, iinon mono uumeleen kanagesowaa jotamemeya horon oŋono kan Pombaa qatanon kele selianon morin iwaajon qama kooliwa.

¹⁵Momalaari qaganon qama kooligi Poŋnon ejemba jiawo ii hamo qeŋ muro qeŋgon mombo waabaa. Singisono ama ji mokoloroti eeŋ, Anutunon mono singisongoya ii songbama mesaowaa.

¹⁶Kaen kolooro Anutunon hamo qeŋ oŋono qeŋgowutiwaajon mono singisongogia jokolon aon Anutuqama qama koolinkebu. Ejemba solana moŋnon uuta meŋ kululuuŋ Anutu qama kooliwaati, iikawaa honanon

° 5.11 Job 1.21-22; 2.10; Ond 103.8 P 5.12 Mat 5.34-37 ¶ 5.14 Maak 6.13

mono damuyawo ano usujawo koloowaa. ¹⁷Iikawaa sareya moŋ ii gejatootoo eja qata Elaija. Iinoŋ baloŋ eja anana kaan̄a laligoro. Iinoŋ koŋ mende kawaatiwaajoŋ uuta meŋ kululuuŋ kaparaŋ koma qama kooliro koŋnoŋ gbani karooŋ ano koŋ 6 kawaa uutaŋoŋ namonoŋ mende kamaaro. ¹⁸Kambaŋ ii tegoro mombo qama kooliro sombiŋ injaŋ kono koŋ kiŋ bedu mero nembanene mombo toŋgoniŋ kolooro. Kiaŋ.

Moŋnoŋ jinjaui keno alianoŋ ilaaro sokombaa.

¹⁹Uumeleeŋ alauruna, oŋoonoŋga moŋnoŋ qaa hoŋaa kania qiwitigoŋ jinjaui keno moŋnoŋ ii mokoloŋ kana dindiŋanoŋ mombo wama ambaati eeŋ, ²⁰iikawaajoŋ mono kokaeeŋ romoŋgowu: Singisoŋgo ejemba moŋnoŋ jinjaui kanianoŋ keno alianoŋ ii iikanoŋa wano uuta looriro mombo meleembaati, iinoŋ mono koomu kotiga mende komuwaa. Alianoŋ ii gere sianoŋ kemebabotiwaajoŋ aŋgoŋ koma muro Anutunoŋ siŋgisoŋgoya seiseiya ii soŋgbama koma turuwaa. Kiaŋ.

^r 5.17 1 Kiŋ 17.1; 18.1 ^s 5.18 1 Kiŋ 18.42-45 ^t 5.20 Gba 10.12; 1 Piito 4.8

Piitowaanon Tere 1

Piitonon Tereya mutuya ano.

Jen-asa-asari

Piitonon Buja Tere koi oon Kraistwaa alauruta Eisia prowinswaa Noot waagen deema laligogiti, iyonoojon ano goman liligon keno. Kanain qagia kokaen gama ooro, “Anutunon ejemba anjaajon meweengon ononoti, iyononon.” Momalaari jemba sisiwerowero mokolon siimbobolo moma laligogiti, iyonoo uugia nangowaatiwaajon moma Tere koi ooro. Kraistwaa Oligaa Bujawaa kania duduuwubotiwaajon ama Jiisaswaa qaaya mombo kokaen jen asariro, “Jiisasnon komuroto, mombo koomunonga gbiliin waama mombo eleema kamabaajon jen somongon oyanboyon koloowombaa jejeromonromon nonono mambomakejon. Kawajon siimbobolo momakejuti, ii mono moma anjon koma kaparan koma kotiin nama laligowu. Siimbobolo iikanon momalaargia gosiro honawo koloowaati een, Anutunon mono tawaya meleema onombaa. Jiisas Kraistnon asugiwaati, kamban iikanondeen mono akadumugiawo koloowuya. Qaa ii moma mono awasankaka nambu.” Kaen qambanmamban onoma ooro.

Konajiliin kambananon uugia nanjon onoma toroqen kotiin kokaen uukuukuu men onono, “Ono Kraistwaa buja koloojutiwaa so mono laaligo soraaya laligowu.”

Buk kokawaa bakaya wanja 6 ii kokaen:

Qaa mutuya 1.1-2

Anutuwaa hamoqeqe gawombaa kania 1.3-12

Laaligo soraaya laligowombaa jen kotoo 1.13–2.10

Siimbobolo qaganon gawon nomaen bosimbona 2.11–4.19

Uugia meleema men kamaan gawon mewu 5.1-11

Buja tere kokawaa qaa kota wanja 5.12-14

1 ¹ Anutunon ejemba iyanjaajon meweengon nonono nonoononga tosia ononon Israel mesaon prowins qagia Pontus, Galesia, Kapadosia, Eisia ano Bitinia kanon deema kema laligoju. Piito niinon Jiisas Kraistwaa wasiwasi eja aposol kolon onowo qaa amin mobombaajon

tere koi oojen. ²Maɲnana Anutunonj waladeenj monowaa monoyanonj momo arenj ano ero iikawaa so Uɲa Toroyanonj onjo meɲ soraij onono Anutuwaaw buɲa koloogi. Anutunonj onjo Jiisas Kraistwaa jeta tenj kombutiwaajonj meweɲgonj onono Kraistwaa sayanonj qeesaaro onjomorinj songbama onjomakeja.

Anutuwaaw kaleɲmoriaɲanonj mono uugia so seiro luaenonj laligowu. Kiaɲ.

Oyaɲboyambaa jejeromonjromonanaajonj Anutu mepeseewonja.

³Anana Poɲnana Jiisas Kraistwaa Maɲa Anutu ii kokaembaajonj mepeseenjkebonja: Anutunonj kiankomu somata nonoma nunuano kolokoloo dologa kolooniɲ. Kolokoloo dologa koloonj Jiisas Kraistnong gbilin koomunonja waaroti, anana iikawaa so gbilin waama oyaɲboyonj koloowombaaajonj jejeromonjromonj ama laligojonj. ⁴Oyaɲboyonj buɲa qeɲ aowombaaajonj jejeromonjromonj ama mambomakejonj. Anutunonj oyaɲboyonj ii uumeleenj alauruta nonombaatiwaajonj Siwe gomanonj anota eja. Iikanonj enj mende sakaka kasukerajuju meɲ totowinj gisaan aliwaa. ⁵Momalaari koma gbiliwuti eenj, Anutuwaaw esuɲanonj sopa somonjonj kokojiji onono Siwewaa buɲa laligogi Jiisasnong saanonj uɲuano Siwenonj uma oyaɲboyonj koloowuya. Anutunonj Hamoqeqe Toyaa kania kambaɲ tetegoyanonj kaenj ninisaandabororo ejemba jenj asarinj onjomboɲatiwaajonj ama eja.

⁶Oyaɲboyonj koloowombaaajonj aisoonj laligojuto, namononj laligoninj Anutunonj anjgobato Toya mende somongoro lombo anjgosisiri kania kania kolooro siimbobolo mokolonj moma laligoju. Kambaɲ toroga kaɲa laligowuto, ii kileɲ korisoro ama laligoju. ⁷Anutunonj anjgobato mende somongoro qagianonj uma momalaarigiaa tania gosinjeja. Jamo honja kotakota qata goul kawaa sewanja ii maa suan uugujato, kileɲ kambaɲ monjonj alidaborowaa. Kambaɲ toroga ewaatiwaajonj ama ejembanonj goul ii gerenonj dalasisi oonj honjonj godomaruruya ewabotiwaajonj gosinj anjgotete meɲkeju. Iikawaa so onjo onjanonj tororo moma laarinj nama kotiinjeju me qaago, anjgotetenonj mono iikawaa kania qendeemakeja. Anutunonj uugiaa honjonj goul kokaembaajonj uuguwaatiwaajonj moma gosinjeja: Momalaarigianonj powowonj kotakota kolooro sewanja uuta iikanonj goul silwa mamaga uugunj kambaɲ tetegoya qaa ilaan onono sokombaa. Kaenj injiro sokombaati eenj, Jiisas Kraistnong mombo asugiwaatiwaa kambaɲanonj mono mepeseenj onono Anutuwaaw jaanonj qabuɲa mokolonj akadamugiawo koloowuya.

⁸Onjo Kraist mende iima kileɲ jopagonj munj laligoju. Kambaɲ kokaamba Kraist mende iima kileɲ moma laarinj munjeju. Kaenj ama korisoro akadamuyawo ama aisoonjeju. Korisorogia iikanonj mono jenonj mende jejetaa so kolooja. ⁹Onjo Jiisas moma laarigi hamo qeɲ onono letonj. Momalaarigiaa

toorja ii Siwe gomanonj eu raja. Anutunonj kokoosogia mero onjononj eukanonj uma toorj ii uulanjawo oosiriwutiwaajonj moma korisoro amakeju. Kiaj.

Gejatootoo ejembanonj jejeromonjromonj ama laligogi.

¹⁰Gejatootoo ejemba yonjononj hamoqeqewaa kania monjgama Anutu qama koolinj qiqisi ama moma gosinj laligonj kougi. Kaenj laligonj Anutunonj kalenjmorianj onjombaatiwaajonj moma asarinj iikawaa gejatootoo qaaya ii waladeenj jej laligonj kougi. ¹¹Kraistwaa Uja Toroyanonj gejatootoo ejemba sololoonj onjoma asugiwaatiwaa qaaya injisaama sanje qej kokaenj injjoro, “Kraistnonj siimbobolo moma iikawaa gematanonj asamararanj akadamyawo mokoloonj asarinj laligowaa.” Kaenj injjoro moma Hamoqeqe Toyanonj naa kambanonj ano nomanomaenj asugiwaati, iikawaa kania monjgama qiqisi ama moma gosinj laligogi. Kaenj laligonj buju qaaya qaaya waladeenj nanjonj jej laligonj kougi.

¹²Hamoqeqe Toyaa kania monjgama qiqisi ama moma gosinj laligogi Uja Toroyanonj momo kokaenj injisaama injjoro, “Onjo mono onjoangia welej mende qej aowuto, ejemba kanagenj koloonj qaagia weengowuti, mono ii ilaanj onjoma laligowu.” Kaenj injjonj gejatootoo qaa onjonoti, nono tosonianj ii kambanj kokaamba liligonj jej asarinj onjoninj mogi. Kraistnonj Uja Toroya Siwenonja wasiro kamaanj ejemba sololoonj inaanj onjono Oligaa Buja jej uukuuku mejn onjoma laligogiti, iyonjononj Buja qaa iikayadeenj jej laligogi. Gejatootoo qaa iikawaa honja kolooro Siwe gajobaurunananonj kaanagadeenj ii uunj iima kania moma asariwombaajonj awelegonj laligoju. Kiaj.

Anutunonj soraaya laligowombaajonj nonoomakeja.

¹³Buja qaaya kaenj ejiwaajonj onjo mono uugia Anutuwaawaa gawonj mewombaajonj opogia horogi kiro jojorinj mejn afaangonj aonj nambu. Mono bonj qej onjoangiaa nanamemengia galenj koma aonj laligowu. Jiisas Kraistnonj mombo asugiwaatiwaa kambananonj kalenjmorianj onjombaati, mono iikawaajonj mamboma jejeromonjromongia kuuya iikanonj ama laligowu. ¹⁴Anutuwaawaa meraboraurutanonj qaaya tej komakejuti, onjo mono iikawaa so kana soraaya otaanj laligowu. Wala lalabubu tompinj laligogi onjoangiaa siingia kombombanja bologanonj yaiwisisi mejn onjongi lansanj laligogi. Kaanja laligogito, kambanj kokaamba nanamemengia mono siinj iikawaa so mende toroqenj ama mejn laligowu. Lanj sisau laligowubotiwaajonj mono galengia mejn aonj laligowu.

¹⁵Lanj sisau qaagoto, Anutu soraayanonj onjono onjo mono kaanagadeenj iwaa so nanamemengia kuuya kanonj soraaya koloonj laligowu.

¹⁶“Buja Terewaa qaa monj kokaenj oogita eja, “Niinonj toroya soraaya laligojenjwaajonj noo bujauruna onjo mono soraaya koloonj laligowu.”

^a 1.16 Lew 11.44-45; 19.2

¹⁷Anutuwaajon “Manjana,” jen ku-usuja koma horonkejonj, iion man awagayaajon ama ejemba tosaanja mende ninisoroon tosaanja mende sureen onjomakeja. Kuuya ananaa nanamemenana mono keda motoonjonon gosin motomotoon ananaa qaanana jen tegowaa. Kawaajon Anutu toroyaa bunauruta koloojuti een, namonon kusu laligowutiwaa so mono soraaya koloon laligowu. Jegianondeen qaagoto, nanamemengianon mono Anutuwa jeta uuguwombotiwaajon sombugia moma laligowu. ¹⁸Kaanagadeen Anutunon dowegia merotiwaa kania momago mono soraaya koloon laligowu. Ambosakonjurunananon tando lopion momo arej tondu otaan nanamemen omaya qendeema nonongiti, Anutunon onjo iyonoo so toroqen tondu laligowubotiwaajon sewangia uuta gilin dowegia mero. Sewangia ii silwa goul uugun giliroti, ii moju. Balombaa monen hina aliwaatiwaa so kolooji, iwoi iikaanja kanon sewangia mende mero.

¹⁹Iikanon qaagoto, Kraistwaa saya sewanja uuta iikanon mono wangia mero. Kraistnon lama meria solanja wiji buubuuya qaa kaanja kolooro ii siimolon oon-oombaa tani kaanja qegi saya kamaaro. Kawaajon mono soraaya koloon laligowu. ²⁰Anutunon walawala Siwe namo mende mokolon oroma kamban iikanon Kraist meweengon downana mewaatiwaa gawon arej ii waladeen ama arengoro. Ii arengodabororo ero laligon kouma laligogito, kamban tetegoya kokanon ononon qeangowutiwaajon ama ninisaano asuganon kolooro. ²¹Kraistnon nemun koma onono saanon Anutu moma laarin munkeju. Anutunon Kraist menj gbilin muro koomunonga waaro asamararan muro laligoja. Iikaanja laligojiwaajon ama onjo Anutu moma laarin nama qaa kuuya jeroti, iikawaa so ama menkebaatiwaajon jejeromonromon ama munkeju.

²²Jejeromonromon ama mun qaa honja ten konji Kraistwaa sayanon koma konjoratin onono laligowu. Kaanja laligon saanon uumeleen alaurugia gbngbaonja qaa jopagon onoma laligowu. Uu wombogia kuuyanon mono kaparan koma tororo uujopa ama aon laligowu. ²³Laaligo kotigaa qaaya kanon mono nemun koma onono kolokoloo dologa koloogi. Balombaa qaa kusuga monon mende nemun koma onono Man somataa meraborauruta koloogi. Anutuwa qaayanon mende aliwaato, mono tetegoya qaa zen en ubaa. ²⁴^bQaa iikawaa kania ii Buna Terenon kokaen oogita eja:

“Ejemba kuuya onjo mono gbojoja lolo tani kaanja koloou.
Akadamugia kuuya ii juraya asasagagiawo tani kaanja koloou.

Gbojoja lolonon mono soolin gororongogi juragianon boratin tegoqegon kamaawuya.

^b 1.24-25 Ais 40.6-8

25 Kaen kamaawuto, Pombaa Buṅa qaa laaligo kombombaṅa nonomakeji, iikanonṅ mono tetegoya qaa kotiinj en ubaa.” Buṅa qaa iikanonṅ Oligaa Buṅaya kolooro tosonianṅ ii jeṅ asariṅ onṅonṅi moju. Kiaṅ.

Jamo laaligoyawo iwo nama mono soraaya koloowu.

2 ¹Buṅa qaa mojutiwaajonṅ mono kileṅjagia kuuya kotogonṅ giliwu. Gbingbawonṅ qalomalowerṅ kuuya ii mono mesaowu. Uumeleembaa nanamemenṅ seleseleya ii mono sisia meṅ togowu. Goronkiki ano gemaqeqe qaa kiisanṅ amakejuti, ii kuuya mono qetegogi kamaanṅ tegowa. ²Merasisi gbingbawonṅ qaa yonononṅ ajugadeenṅ newombaaajonṅ moma awelegonṅkeju. Onṅ mono iikawaa so Buṅa qaa mende meeranṅgogiti, ii uu wombogianonṅ ambombaaajonṅ awelegonṅ laligowu. Kaenṅ laligonṅ momalaarigia koma gbiligi somariinjṅ kotiiro letoma laligonṅ oyanṅboyanṅ koloowu. ³“Buṅa Terewaa qaa moṅ ii kokaenṅ eja, “Nembanene moṅ kisiriinjṅ aiṅa mogiti, iikawaa so mono Poṅ awaa iwo qokotaanṅ aiṅa mobu.” Qaa iikawaa so Pombaa aiṅa mojuti eenṅ, mono Buṅa qaanonṅ somariinjṅ kotiinjṅ laligowu.

⁴Kraistwaa sareqaa moṅ kokaenṅ jemaṅa: Kraistnonṅ waama Anutuwaaw tando kombombaṅa koloonṅ laaligo kotigaa wota kolooja. Onṅ mono iwaanonṅ kaṅ mombo letombu. Ejembanonṅ tando mombaaajonṅ “Jamo omaya,” jeṅ gema qeṅ mesaogito, Anutunonṅ ii Hamoqeqe Toya koloowaatiwaajonṅ meweengonṅ iwaajonṅ moro sewanṅa uuta somata kolooja. ⁵Kraistwaanonṅ kaṅ gbiliṅ onṅonṅio kaanṅagadeenṅ mono jamo kowonṅinjṅ laaligogiawo kaanṅa koloowu. Kaenṅ koloonṅ kotiinjṅ laligogi Siwewaa motonṅqeqe iinonṅ onṅoma uugia meagoro kotikotii mokoloonṅ uuwaa laaligowaa jiwowonṅ jigo honṅa koloowu. Uṅa Toroyanonṅ uugianonṅ laligonṅ sololoonṅ meṅ letoma onṅono mono jiwowonṅ jigo iikawaa jigo gawonṅ galenṅ soraaya koloonṅ nambu. Uṅa Toroyanonṅ nemuṅ koma inaanṅ onṅono teṅ koma Anutuwaaw waeya meṅ mepeseenṅ muṅ laligowu. Kaenṅ laligogi Anutunonṅ injiima Jiisas Kraistwaajonṅ ama nanamemenṅgia kaanṅaa aiṅa moma laligowaa. ⁶“Buṅa Terenonṅ qaa moṅ ii kokaenṅ eja:

“Iibu, Anutu niinonṅ kowonṅinjṅ tando moṅ meweengonṅ Zaion baanṅanonṅ Israel tuuṅ somata uugianonṅ komowe ii jingbiling tando kombombaṅa maa suanṅ damandanṅawo (milyon Kina kaanṅa) koloowaa.

Daenṅ yonononṅ tando powowonṅ kotakota ii moma laarinṅ muṅkebuti, iyonononṅ iwaajonṅ ama gamu mende moma laligowuya.”

© 2.3 Ond 34.8 ^d 2.6 Ais 28.16

7^eMoma laarinj muŋ laligojuti, oŋoo jaasewanŋianonj ii tando kombombaŋa akadamuyawo koloojato, toŋianonj uugia mende meleema eenj laligojuti, iyoŋoo jaagianonj ii Buŋa qaa kokawaa so eja:

“Miri meme yoŋononj ‘Kowonjinj omaya,’ jeŋ tando ii gema qeŋ mesaogiti, tando iikanonj mono tando kombombaŋa kolooro. Kanageŋ tania ii aeŋ kaanŋa mokoloogi. Tando powowonj kotakota kaanŋa ii riinagati eenj, mirinonj mono ororonŋonj kamaanj konaga.”

8^fBuŋa qaa monj ii kokaenj eja,

“Ejembanonj jamo kowonjinj iikanonj ritatanŋonj uŋuro iikanonj mono uŋuŋ mizimizi ama oŋombaa.”

Yoŋononj Buŋa qaa mende teŋ koma iyanŋiaa aingia otaanŋkejutiwaajonj ama ritatanŋonj kamaanŋkeju. Anutunonj kaen areŋŋonj oŋonotiwaas so kamaanŋkeju.

9^sYoŋononj kaen kamaanŋkejuto, oŋononj ejemba tuuŋ somata qaita monj kokaenj kolooju: Anutunonj oŋo iyanŋaajonj meweenŋonj oŋono tak-kootoya kolooju. Anutunonj paŋgamanonŋa oŋoono asasaga damuyawo iikanonj keuma jigo gawonj galeŋ tuuŋ soraaya kolooju. Anŋoleto akadamuyawo meŋ laligoroti, iikawaa Buŋa qaaya ii jeŋ asariwutiwaajonj oŋoono. Oŋoonota oŋononj Anutuwaanonj kanageso buŋaya laligonj Kinj Pombaa jawiŋuruta koloonj gawonŋa liligonj meŋkeju. 10^hWala Buŋa Terewaa qaa mombaa so “Simbirinŋsambaranj laŋ laligogito,” kambaŋ kokaamba uugia somonŋonj aonj mutulanŋonj “Anutuwaas uumeleenj kanageso tuuŋ” koloonj laligoju. Wala Anutuwaas kiankomuwaajonj “Poumapou laligogito,” kambaŋ kokaamba “Injiima kobooro kalenŋmoriaŋa saanonj moma kotonj laligoju.” Kiaŋ.

Anutuwaas welenŋeŋe ejemba kokaenj koloonj laligowonŋa:

11 Oo wombo alauruna, Siwewaa buŋa koloonj namononj koi tatawaga wabaya laligojuti, niinonj oŋoo uugia kokaenj kuumanŋa: Selewaa siingia kombombaŋa bologanonj galeŋ koma oŋombabotiwaajonj mono oŋoanŋia anŋonj koma aowu. Siinj morota morota iikanonj uugia meŋ boliwaatiwaajonj manja qeŋkeju. 12 Uugia mende meleenŋgiti, iyoŋoo batugianonj nanamemeŋgia awaagadeenj ama meŋ laligowu. Tosianonj oŋo bologa meme ejemba kaanŋa qaanonj jeŋ bolinj oŋomakejuti, iyoŋononj nanamemeŋgia awaa iima kaniagia tororo moma asarigi roromonŋogianonj utegowaa. Roromonŋogianonj utegoro iyanŋiaa siŋgisonŋogia ano momasoosoogia iima kotonj uugia meleema Kraist asugiwaatiwaas kambaŋanonj oŋoojonj ama Anutu mepeseenj muŋkebu.

^e 2.7 Ond 118.22 ^f 2.8 Ais 8.14-15 ^s 2.9 Eks 19.5-6; Ais 43.20-21; Dut 4.20; 7.6; 14.2; Tai 2.1; Ais 9.2 ^h 2.10 Hoos 2.23

¹³ Anutunonj laaligo arengoro ejemba tosonianj galej koma nonomakeju. Pombaa qata bosinjuti eenj, onjo mono kuuya iyonoj qaa baatanonj kema laligowu. Kinj ano gawana yonjononj wanjia koloojuti, onjo mono iyonoj jegia tej koma laligowu. ¹⁴ Kaunsol ano komiti yonjo jegia kaanagadeen tej koma laligowu. Yonjononj ejemba kaiyaka bologa amakejuti, iyonoj qaagia gosinj irona meleema onjomakejuto, kaiyaka awaa amakejuti, iyonoj qagia mepeseenjeju. Anutunonj kawaajonj ama gawman ejemba kuuj onono laligoju. ¹⁵ Anutuwaaw uusiina ii kokaen eja: Gejajuju ejemba uugia qaa poumapou laligonj onjoonj qaa omaya omaya jenkejuti, onjo mono nanamemenj awaa ama menj iikanonj iyonoj buugia mejugogi oloj laligowu.

¹⁶ Anutunonj bologaa kasa gbadoyanonga isama onono loloogiti, onjo mono iikawaa so nanamemenj solana ama menj laligowu. Kaen laligowuto, kilenjagia koma turuwutiwaajonj kokaen mende jewu: “Kasa gbadonana qaa solana (frie) laligojonj.” Kaen jenj iikanonj mondonj onjoanjiaa ainja mende otaawu. Kaen qaagoto, Anutuwaaw jeta tej koma welenj qenjejuti, mono iikawaa so gbadoya qaa laligowu. ¹⁷ Ejemba kuuya ii mono goda qen onjoma laligowu. Uumeleenj alaurugia ii mono uu wombogianonj jopagonj onjoma laligowu. Anutuwaaw qaaya uuguwombotiwaajonj mono sombugia moma laligowu. Kinj ano galejurugia yonjoonj mono mogi uro goda qen onjoma laligowu. Kianj.

Kraistnonj siimbobolowaa sili awaa qendeema nonono.

¹⁸ Welenjeqe onjo mono somatagiaa qaa baatanonj kema goda kuuya qendeema onjoma laligowu. Uubonjononj galej awaa koma onjomakejuti, iyonojonjadeen qaagoto, horonj ureenj ama onjomakejuti, ii kaanagadeen tororo goda qen onjoma laligowu. ¹⁹ Daen yonjononj Anutuwaaw jetaa so ejemba goda qen onjoma laligogi kilej kania qaato, eenj kakasililinj ama onjongi siimbobolo kaparanj koma moma mokosinjonjkejuti, Anutunonj ii iima tawaya meleema kotuegonj onono simbawonjowo kolooju. ²⁰ Kaiyaka bologa anj koobinonj unjugi ii moma mokosinjonj nambuti eenj, onjoanjiaajonj mono nomaenj mogi unaga? Kaiyaka amakegitiwaa so unjugi qabunagiawo mende kolooju. Kaen qaagoto, nanamemenj awaa anjgitiwaajonj ama siimbobolo mokolonj moma mokosinjonj laligowuti eenj, Anutunonj mono iikawaa tawaya meleema kotuegonj onono simbawonjowo kolooju.

²¹ Kraistnonj kaanjadeen onjoonj ama siimbobolo moma sili awaa qendeema onono. Kawaajonj onjo iwaa kana tamboya kosinj metetereen siimbobolo moma mokosinjonj laligowutiwaajonj onono. Kaen laligonj simbawonjowo kolooju. ²² Buja Terewaa qaa monj ii kokaen eja, “Inonj

¹ 2.22 Ais 53.9

siŋgisonŋo moŋ mende ano ano iwaa je buutanonŋa qaa qolomolonŋoya moŋ mende kamaaro.” Onŋo qaa iikawaa so otaanŋ anŋi sokombaa. ²³Jembanonŋ uuqeŋe qaa tokoronŋkota Kraist mamaga jeŋ mugi kitia moŋ mende meleeno. Siimbobolo ama mugi moma kitia metogomambaaŋon mende toroŋon onŋono. Kaenŋ qaagoto, Anutunonŋ qaa dindinagadeenŋ jeŋ tegoŋkeji, mono ii moma laarinŋ qaaya iwaa borononŋ ama jeŋ tegowaatiwaajonŋ mambono.

²⁴Kraistnonŋ ananaajonŋ kaparanŋ koma siŋgisonŋo gema qeŋ nanamemenŋ solanŋa otaanŋ laligowombaaŋon ama siimbobolo moro. Ii moro Buŋa Terenonŋ ejiwaa so “Selia qegi wiji koloorotiwaajonŋ ama Anutunonŋ onŋo meŋ qeangonŋ onŋono.” Qeangowutiwaajonŋ mono “Anŋo siŋgisonŋonana meŋ sele busianonŋ anŋonŋ” maripoononŋ uma komuro. Kawaajonŋ onŋo mono Kraistwaa tani kaenŋ koloonŋ siimbobolo moma mokosinŋogi awaa koloowaa. Siŋgisonŋowaa anŋobatononŋ horonŋ nonono iikanonŋ mono qamo taniŋaenŋ koloonŋ koomuya laligowonŋa. ²⁵Wala onŋo “Lama kaenŋ jinŋaunŋ kema kaŋ lansanŋ laligogi.” Kaenŋ laligogito, kambaŋ kokaamba uugiaa galeŋaanonŋ eleema kaŋ laligoju. Iinonŋ onŋo lama kaenŋa sopa somonŋonŋo kalaŋ koma onŋomakeja. Kianŋ.

Loemba onŋoo qambaŋmambaŋ qaa

3 ¹Anutu welenŋ qewombaa qaaya jedaborojento, emba onŋo mono kaenŋadeenŋ lourugia yonŋoo qaa baatanonŋ kema laligowu. Kaenŋa laligogi lourugia tosanonŋ Buŋa qaa mende teŋ koma laligojuti, iyonŋononŋ mono kaenŋadeenŋ embaurugia yonŋoo nanamemenŋia iima uugia meleembuyaga. Uugia meleema laaligogia Kraistwaa borononŋ ambutiwaa Buŋa qaa jegianondeenŋ mende jewuto, Kraistwaa kania mono siligianonŋ qendeema onŋonŋi iima asariwuyaga. ²Nanamemenŋ soraaya dindinŋa ama meŋ Anutu waa jeta uuguwubotiwaajonŋ keegia mogi ejanonŋ kaenŋ inŋiima yagogi Kraistwo qokotaanŋ laligowombaa siinŋia asuginaga. ³“Selewaa akadamugiajonŋadeenŋ mono mende meŋ umakebu. Waŋ sawagia qeŋ gawasu kania kania mende ama miziziinŋ sele meŋ mende awelegonŋ laligowu. Kasaronŋ goul iwoinonŋ selegia mende menjerenŋonŋ aowu. Selekopaa awaa soro akadamuyawo ii mende meŋ aowu.

⁴Kaenŋ qaagoto, akadamugia honŋa ii mono pondanŋ megi uugianonŋ ewa. Unŋagianonŋ luaenonŋ bonjonŋ laligogi akadamugia honŋa kanonŋ aasangoyanonŋ eŋ mono kambaŋ moŋnonŋ mende aliwaa. Uubonjonŋ laligogi Anutunonŋ inŋiima moro umakebaa. ⁵Wala eenanonŋ emba soraaya yonŋononŋ Anutu waa nama jejeromonŋromonŋ ama muŋ iwoi kuuyaajonŋ mamboma laligogiti, iyonŋononŋ kaenŋagadeenŋ uugiaa akadamugianonŋ

^j 2.23 Ais 53.7 ^k 2.24 Ais 53.5 ^l 2.25 Ais 53.6 ^m 3.1 Ef 5.22; Kol 3.18

ⁿ 3.3 1 Tim 2.9

menjerenḡonḡ aonḡ lourugia yonḡoo qaa baatanonḡ kema laligogi. Mono emba iyonḡoo tani kaanḡa koloonḡ laligowu. ⁶°Saaranonḡ loya Aabraham tenḡ koma muḡ “Eja Poḡna,” jeḡ muḡ laligoro. Onḡ kaanḡagadeenḡ zenḡ nama gawonḡ awaa awaa menḡ awasanḡkaka nama iwoi mombaajonḡ jenengḡia mende ororo lourugiawo laligowuti eenḡ, mono Saara kaanḡa emba akadamugiawo koloonḡ laligowu.

⁷PEmba yonḡononḡ esunḡia kamaanḡeqeta koloojuto, kileḡ laaligowaa kalenḡmorianḡa ii ejawo ororonḡ buḡa qeḡ aonḡ laligoju. Esunḡia kamaanḡeqeta koloojutiwaajonḡ eja motomotoonḡ onḡo mono embaurugia tororo kalanḡ koma loloonḡonḡ onḡoma laligowu. Anutunonḡ eja onḡoo qamakooligia surewobotiwaajonḡ mono goda qeḡ onḡoma laligowu. Kiaḡ.

Gawonḡ awaa menḡkejuto, siimbobolo kileḡ moju.

⁸Qaana tegowaatiwaa qambaḡmambaḡa ii kokaenḡ jejeḡ: Onḡo mono kuuya uumotoonḡ ama uumeleenḡ alaurugia yonḡowo uubonḡononḡ jopagonḡ aonḡ laligowu. Gumbonḡonḡonḡ laligonḡ onḡoanḡia menḡ kamaanḡ aonḡ uugianonḡ somonḡonḡ aonḡ motoonḡ nambu. ⁹Jena jewe nuna guwe ana ambe ii mende amakebu. Uuqeḡe qaa tokoronḡkota jeḡ onḡonḡi kitia mende melembu. Kaenḡ qaagoto, qaa bologaa kitia meleema mono kotuegonḡ onḡoma laligowu. Kaenḡ ama laligogi Anutunonḡ iikawaa tawaya meleeno kotumotueya buḡa qeḡ aowutiwaajonḡ onḡoono. Kaenḡ ama laligonḡ Poḡ asugiwaatiwaa kambaḡanonḡ mono oyanḡboyanḡ kolooowu. ¹⁰°Kaanḡa kolooowutiwaa qaaya ii Buḡa Terenonḡ kokaenḡ oogita eja:

“Moḡonḡonḡ laaligo naanḡawo laligomambaa aiḡa koloonḡ muro weenḡ awaa awaa iima laligomambaajonḡ moji, iinonḡ mono neselanḡa qaa bologa jewabotiwaajonḡ somonḡonḡ laligowa. Buu susuyanonḡa gbiḡgbaonḡ qaa kolooowabotiwaajonḡ mono galenḡ menḡ aonḡ laligowa.

11 Nanamemenḡ bologa mono gema qeḡ gawonḡ awaa awaa menḡ laligowa.

Luaenonḡ laaligo iikawaajonḡ moḡgama ii buḡa qeḡ aomambaajonḡ kaparanḡ koma namba.

12 Ii kokaembaajonḡa: Poḡonḡonḡ ejemba solanḡa inḡiima galenḡ koma qamakooligiaajonḡ geja amakejato, ejemba doogoya ii ba mende koma onḡomakeja.”

Qaa kaenḡ eja.

¹³Onḡo gawonḡ awaa mewombaajonḡ uugere ama laligowuti eenḡ, ejemba seiseiyanonḡ gawonḡia siimbererenḡ menḡ menḡ bolinḡ onḡombombaajonḡ mende mobuya. ¹⁴°Ii mende mobuyato, kileḡ nanamemenḡ solanḡa anḡitiwaajonḡ

° 3.6 Jen 18.12 P 3.7 Ef 5.25; Kol 3.19 ° 3.10-12 Ond 34.12-16 † 3.14-15 Mat 5.10; Ais 8.12-13

ama siimbobolo mobuyagati een, oŋo mono kileŋ Anutunonŋ kotuegon oŋono oyanboyanŋ mokoloowuya. Kakasililiŋ meŋ oŋombubotiwaajonŋ mono een aaruŋ lalaŋaniŋ keegia moma uugia kamaaro uubooligianonŋ uŋuwabo. ¹⁵Uugianonŋ mende kamaawato, uugia mono Poŋ Kraistwaanonŋ somonŋonŋ kania soraaya pondanŋ romonŋgogi uro laligowu. Mono kambaŋ so jojoriŋ Kraistwaa kania ejemba jeŋ asariŋ oŋoma laligowu. Oyanboyanŋ koloowombaa jejeromonŋromonŋ anjuti, ejembanonŋ iikawaa kaniaaajonŋ qisiŋ oŋonŋgi mono kuuya iyonŋoononŋ qaa ii meleema oŋoma laligowu. Mono gumbonjonŋonŋ qaganonŋ ejemba goda qeŋ oŋoma uu kuuŋ oŋoma laligowu.

¹⁶Qaagia kaenŋ galeŋ konŋgi Anutunonŋ injiima “Sokonja,” jero uugejagianonŋ kaenŋ mobutiwaajonŋ nambu. Kraistwo qokotaanŋ nama nanamemeŋ awaa anŋgi uuqeŋe qaa tokoronŋkota tondu jeŋ oŋomakejuti, iyonŋononŋ mono iyanŋgiaanonŋ qaa bologaajonŋ ama gamu mewuya. ¹⁷Gawonŋ awaa awaa meŋ laligogi ejemba tosianonŋ kileŋ kakasililiŋ ama oŋonŋgi Anutuwaajonŋ ama siimbobolo mogi sokonja. Iwoi bologa ama meŋ iikanonŋ siimbobolo mokoloogi gamuyawo kolooja. ¹⁸Kraistnonŋ kaanŋagadeeŋ kambaŋ motoonŋo siŋgisonŋgonanaajonŋ ama komuro. Anana doogoya kolooniŋ Dindiŋa iinonŋ nunuano Anutuwaanonŋ keubombaajonŋ ama siimbobolo moro. Namu ejaga jeŋ selia qegi komuroto, Uŋa Toroyanonŋ meŋ gbiliŋ muro waama laligoja. ¹⁹Uŋa Toroyanonŋ wano nonomesaonŋ koomuwaa senjonŋ gomanonŋ kemeŋ kokooso kasa gbadononŋ laligogiti, iyonŋoojonŋ Buŋa qaaya jeŋ asariŋ oŋono.

²⁰Wala eeŋanonŋ Nooawaa kambanonŋ waŋgo somata megi Anutunonŋ uugia meleembutiwaajonŋ kaparanŋ koma moma mokosiŋgonŋ mambonoto, ejembanonŋ qaa mende teŋ koma tiwilaanŋ koomuwaa kasa gbadononŋ kemegi. Ejemba sumanŋ melaada 8:yanonŋ Anutuwaawaa jeta teŋ konŋgi jero konŋ kiro apunonŋ waama balonŋ qeŋ turuŋ waŋgo elaaro Anutunonŋ ii gboulunonŋga gou gajogia koma waŋgia somonŋgoro. ²¹Iwoi kaanŋa kolooroti, ii oomuluwaa sareya kolooja. Jiisas Kraistnonŋ koomunonŋga waama laligojiwaajonŋ ama kambaŋ kokaamba apu nonomorigi Kraistwaa esuŋanonŋ turuŋ nonoma waŋnana somonŋonŋkeja. Apu ii selewaa jewonŋa sonŋbambaatiwaajonŋ ama mende ama nononŋjuto, oomuluwaa hoŋa ii kokaenŋ: Anana Anutuwo laligowombaajonŋ soomonŋgo ama jojopaŋ qaanonŋ somonŋonŋ kokaenŋ qama kooliŋkejonŋ, “Anutu, gii mono uutaa gojejeraya sonŋbana uuta soraaya kolooro goo jaanonŋ sokombaa.”

²²Jiisas Kraistnonŋ Siwe gomanonŋ eu uma Anutuwaawaa boro dindiŋanonŋ buŋabuŋayawo raja. Anutunonŋ ku-usuŋ muro rama Siwe gajoba ano Siwewaa beŋ kawali kania kania esuŋmumugianonŋ niniima galeŋ kuuŋ nonomakejuti, ii kaanŋiadeeŋ galeŋ koma oŋono qaaya baatanonŋ laligoju. Kiaŋ.

* 3.20 Jen 6.1–7.24

Mono letoma laaligo qaita moŋ laligowu.

4 ¹Kraistnoŋ aŋaa selianoŋ siimbobolo morotiwaajoŋ oŋo kaanagadeeŋ sele busugianoŋ siimbobolo mobombaajoŋ jojoriŋ laligowu. Iwo momo motooŋgo kokaeŋ meŋ romoŋgowu: Moŋnoŋ siŋgisoŋgo amakeji, iinoŋ iyaŋaa seliaa siiŋa kombombaŋa otaamambaajoŋ nama muŋkeja. Moŋnoŋ Kraistwaajoŋ ama siimbobolo momakeji, iwaa siiŋa kombombaŋa bologanoŋ mono zololoŋgoŋ kamaaro siŋgisoŋgo togoŋ mombo mende amamambaajoŋ kaparaŋ koma laligowaa. Uuroromoŋgogia iikanoŋ mono wogia mero iikanoŋ rindaŋgoŋ akadamugiawo koloŋ laligowu.

²Uuroromoŋgogia iikanoŋ rindaŋgoŋ nama uuselewaa siiŋ kombombaŋa bologa mono somoŋgoŋ galeŋ koma laligowu. Kambaŋ kokaambadeeŋ kanaŋ namonoŋ toroqeŋ laligoŋ ubuti, iikanoŋ mono Anutuwaa uusiŋa teŋ koma otaŋ laligowu. ³Oŋo kambaŋ laligoŋ kougiti, iikanoŋ ejemba aŋgoŋjoragiawo uugia mende meleema nanamemeŋ bologa laŋ ambombaajoŋ mojuŋti, iyoŋoo tani kaŋa kokaeŋ laŋ laligogi: Serowiliŋ ama siiŋgia kombombaŋa bologa tondu otaŋ laligogi. Apu gisi (marihuana), goja deuŋ iwoi ii otoŋomboraŋ meŋ wakasiŋ negi waŋgia sooro eŋkaloloŋ laligogi. Jejelombaŋ oŋo neŋ rii gbawe oroŋ embaqemba meŋ bolin oŋoma gejaŋju ama laligogi. Tando lopioŋ liligoŋ simiŋ kuma oŋoma iwoi kanjaŋawo amakegi. Kaŋ amakegito, oŋo kambaŋ kokaamba nanamemeŋ kaŋa ii mende toroqeŋ amakeju.

⁴Ejemba aŋgoŋjoragiawonoŋ paŋgamaŋoŋ laaligowaa resa sumu piliŋpiliŋgoŋ eji, iikanoŋ horoŋ luguŋ kemeŋkeju. Oŋo yoŋowo mende horoŋ kemegi iima aaruŋ uuqeŋ qaa tokoroŋkota jeŋ oŋomakeju. ⁵Kaŋ amakejuto, Anutuwaa jaanoŋ keugi qisiŋ oŋono kaniagia asuganoŋ isaama jeŋ asarigi mondomondogia qewagowaa. Anutunoŋ ejemba jaawo laligojoŋi ano koomuya mono kuuya ananaa qaanana gosiŋ jeŋ tegomambaajoŋ jojoriŋa. ⁶Sele busunananonoŋ komuwonoŋti, qaanana iikanoŋ mende tegowaa. Kawaajoŋ Oligaa Buŋa ii koomuwaa senjoŋ gomaŋoŋ laligojuŋti, iyoŋonoŋ kaanagadeeŋ mobutiwaajoŋ Poŋnoŋ wala jeŋ asariro. Ii kokaembaajoŋ: Anutunoŋ nanamemeŋgia gosiŋ ejemba tosaŋa nono kaŋa jeŋ tegoŋ oŋono sele busuwo laligogitiwaa iroŋa mokoloowuto, tosianoŋ uugia meleema kokoosogianoŋ gbiliŋ laaligo kotigaa buŋa koloogi. Anutu aŋo kotiŋ laligoŋkeji, iikaŋiadeeŋ kuuyanoŋ laaligo kombombaŋa laligoŋ ubutiwaajoŋ moma kotiŋkeja. Tosianoŋ Buŋa qaa ii uugia kuuy oŋombutiwaajoŋ jeŋi. Kiaŋ.

Gawoŋ memewaa momo kaleŋa ii mono galeŋ koma ubu.

⁷Iwoi kuuyaa kambaŋanoŋ tegomambaajoŋ dodowija. Kawaajoŋ oŋo mono qama kooliwombaajoŋ imowamo mende laligowuto, oŋoŋgiaa

nanamemengia galeŋ koma aon zeŋ nama qamakooli gawon meŋ laligowu. ⁸ ‘Buŋa Terewaa qaa mon ii kokaen eja, “Ejemba uunananon jopagon onoma siŋgisonogogia seiseiya koleleen gamugia turuŋkejon.” Kawaajon alaurugia onoo batugianon mono pondan jopagon aon laligowu. ⁹ Ono mono alaurugia koma horon mirigianon ainjolon rama uugianon jejewenenweneŋ nindin-ŋunduruya qaa kalan koma aon laligowu.

¹⁰ Anutunon kalenmorian kania kania iikawaa Toya koloaja. Iinon gawon memewaa momo kalen morota morota mendeema onono laligoju. Ono motomotoon mono momo kalengia awaagadeen galeŋ koma iikanon kanagesourugia welen qen onoma laligowu. Ii buŋa qen aogitiwaa so mono gawonon ama tuuŋ batugianon ilaan aon laligowu. ¹¹ Gawon memewaa momo kalen woi ii kokaen: Daen yononon Buŋa qaa jen asariŋkejuti, iyononon ii mono Anutunon sololon onomakejiwaa so jen laligowu. Daen yononon alaurugia welen qen nanon onomakejuti, iyononon mono Anutunon inaan esun onomakejiwaa so ala ilailaa ama onoma laligowu. Jiisas Kraistwaa buŋa koloojutiwaajon iwoi kuuya kanon mono Anutu mepeseegi qabuŋayanon akadamyawo koloon en ubaa. Iinon asamararan Toya ano ku-usun Toya ii kamban kamban laligon kouma laligoja ano tetegoya qaa laligon ubaa. Qaa ii onanon.

Kraistwo nama mono siimbobolo moma laligowu.

¹² Oo wombo alauruna, siimbobolo qagianon uro iwaa kukuŋanon gere kaan qetaalin angotete meŋ onomakeji, iikawaajon mono mende aaruŋ laligowu. Iwoi koloon onomakeji, ii batugianon iwoi morota kaan, iikaen romonogowubo. Ii namonon laligojoniwaa so koloonkeja. ¹³ Mende aaruwuto, Kraistnon kaiyaka awaa ano kakasililin ama mugi moroti, on mono siimbobolo iikawaa kitia mojutiwaa so korisoro ama laligowu. Iwo kaan laligogi eleema karo asamararanon asugiro kamban iikanon kaanagadeen aison oyanboyan mokoloowuya. ¹⁴ Ejembanon injiima uugia Kraistwaanon meleengitiwaajon ama uuqeqe qaa tokoronkota jen onomakejuti een, ononon mono simbawonawo kolooju. Kaen jen onomakejutiwaajon ama Anutuwaa Un Toroya asamararanawo iinon mono qagianon uma ku-usunanon turuŋ onoma kotuegon onomakeja.

¹⁵ Onoononga mononon iwoi bologa anotiwaajon siimbobolo mokolonon mobabo. Mononon kikekakasililin ama ejemba unun iwoi yongoro meroti me tosia sijaago meŋ onomanjen yononon qaa lan jero sipasipa qero gawon meme kaan mononon lan ewaewan koma lombo mokolonkeji, iinon mono siimboboloya anaa soyanon moja. ¹⁶ Mononon Kraistwaa alia koloojiwaajon angosisiri mokolonon siimbobolo moji een, iinon mono

^t 4.8 Gba 10.12

iikawaa gamugamuya eenj mende moba. Gamu qaagoto, Kraistwaa qata bosinjiwaaajonj mono Anutu mepeseenj laligowa.

¹⁷Anutunonj ejemba qaanana gosiwaatiwaa kambaŋa kanj kuuro iyaŋaanonj uumeleenj kanagesouruta ananaa qaanana ii wala jenj tegowaa. Wala ananaa qaanana jenj tegowaati eenj, ejemba Anutuwaa Oligaa Buŋa mende tenj konjgi lombo qagianonj uro tetegoyanonj mono nomaenj koloonj ononaga? ¹⁸“Buŋa Terenonj qaa monj ii kokaenj eja:

“Solara yonjononj Siwe gomanonj ubombaajonj kupukapa ambuti eenj, singisonjgo ejemba aŋgonjoragiawo yonjoo qaagia mono nomaenj koloonaga?”

¹⁹Kawaajonj alauruna Anutuwaa jeta tenj koma aŋgosisiri mokoloonj siimbobolo momakejuti, onononj mono kokoosogia mokomokoloo Toyaa borononj ambu. Toya iinonj qaa jerotiwaa so alauruta sopa somonjgonj kokojiji koma kalaŋ koma onjmakeja. Kokoosogia iwaa borononj ama mono jegeŋa nama gawonj awaa awaa pondanj menj laligowu. Kiaŋ.

Jotamemeya onjooonj qambaŋmambaŋ qaa

5 ¹Niinonj uumeleenj kanagesowaa jotamemeya monj koloonj Kraistonj siimbobolo moroti, iikawaa qaaya nanjonj jenjkejenj. Kanagenj eleema karo asamararaŋanonj asugiro qabuŋa nono mokoloomambaajonj mojenj. Onjoo batugianonj noo jotameme alauruna koloojuti, niinonj onjoo uugia kokaenj kuuj onjonjenj: ²“Anutunonj moma laariŋ onjoma lama tuuŋa borogianonj anoti, onononj mono ii kalaŋ koma onjoma laligowu. Gawonj ii mojotiitii qaganonj qaagoto, Anutuwaa jeta otaanj uusiŋgia gawononj ama afaanjonj geregere qaganonj zenj menj nambu. Mondomondo qaganonj injarere laligonj monej iwoiwaajonj mende kaparaŋ koma laligowu.

³Lama tuuŋ baagianonj kanj nanjuti, ii mono eja ponj tani kaŋa mende galeŋ koma onjombu. “Zioz galeŋ koloojonj,” jenj totogianonj mende qenj menj biwiin aowuto, nanamemembaa sili awaa ii lama tuuŋ qendeema onjoma laligowu. ⁴Nanamemenj awaa ama laligogi lama galeŋ waŋanonj mombo asugiwaati, kambaŋ iikanonj mono soronj arogianonj kotogonj ila wage akadamyawo waŋgianonj mouma somonjgogi buŋa qenj aowuya. Akadamu iikanonj mono kambaŋ moŋnonj mende taaliŋ titiikota koloowaa. Kiaŋ.

Sagbili onjooonj qambaŋmambaŋ qaa

⁵“Sagbili onjononj kaŋagadeenj galeŋurugia yonjoo qaa baatanonj kema laligowu. “Anutunonj sewanjkiki ejemba tuarenjenj ama onjmakejato, iyaŋgia menj kamaan aonjkejuti, ii mono kalenjmoriaŋa onjmakeja.” Kawaajonj onj mono korebore batugianonj onjonaŋgia menj kamaan aonj

^u 4.18 Gba 11.31 ^v 5.2 Jon 21.15-17 ^w 5.5 Gba 3.34

liligowu. Tani iikanonj mono maleku kaanja kotogogi kemero liligowu. ^{6*}Kawaajonj mono onjoangia menj kamaanj aonj Anutuwaa boro ku-usunjawo iikawaa baatanonj kenji kambananonj kanj kuuro saanonj menj biwiinj onjombaa. ⁷Buaja qaa monj ii kokaenj eja, “Iinonj onjo kalanj koma onjomakejiwaaajonj majakakagia kuuya mono iwaa borononj ama mesaowu.”

⁸Nanamemenjgia galej koma aonj zej nama pondanj uugbiligbili liligowu. Kilenjaa Toyanonj lanj liligonj ejemba tuarenjenj ama monjgama nonomakeja. Monjonj uruambe qero iinonj mono laion kaanja gogonj nonomambaaajonj jojorija. (Laiononj gbuu gbororo qama silano moma bombonjgaogia waamakeja.) ⁹Onjo siimbobolo momakejuti, onjoo uumeleenj alaurugianonj kaanjadeenj gomanj so kakasililinj iikayadeenj moma mokosinjgonj laligoju. Ii romonjgonj torokogia yakarinj momalaarinonj rindangonj nama laion ii kotakotagadeenj tuarenjenj ama munj liligowu.

¹⁰Onjo kambanj torodaamonj siimbobolo moma liligogi mososonjgonj nanjonj menj kotiinj onjonogo saanonj nenduj powowonj kotiganonj konjgaraya qaa nama liligowuya. Kaanja Kraistwo nangjigo akadamuya togonj onjono asamararanjanonj uma tetegoya qaa asarinj laligonj ubuya. Anutu, kalejmorianj kuuyaa Toya kolooji, iinonj mono onjo kaenj ama liligowutiwaaajonj onjono. ¹¹Iinonj ku-usunj Toya laligonj kouma laligoja ano kambanj tetegoya qaa laligonj uma liligowaa. Qaa ii onjanonj.

Piitononj yeizozo qaa tetegoya jero.

¹²^yAnutuwaa kalejmorianj ii kiankomu honja toonj kolooja. Niinonj qaa ii kotiinj nanjonj menj onjononj kalejmorianj iikanonj nanjonj nama kotiinj liligowutiwaaajonj menj kotonj onjonjenj. Kawaajonj tere toroga koi jewe nejana Sailasnonj oonj onjonja. Iinonj niwo pondanj nama uumeleenj nejana kolooja. Iwaaajonj kaenj romonjgojenj.

¹³^zAnutunonj uumeleenj kanageso onjo kaanja iyanjaajonj meweenjonj onjono Babilon siti bologa kanonj^a laligojuti, iyonjononj yeizozogia anji onjonoonj kaja. Momalaariwaa merana Maak iinonj kaanjagadeenj yeizozoya anja. ¹⁴Onjo batugianonj waegia menj anjonj aonj newogia kososoonj liligowu.^b

Alaurunana Kraistwo qokotaanj nanjuti, luaenonj mono kuuya onjowo ewa. Kianj.

* 5.6 Mat 23.12; Luuk 14.11; 18.14 ^y 5.12 Apo 15.22, 40 ^z 5.13 Apo 12.12, 25; 13.13; 15.37-39; Kol 4.10; Flm 24 ^a 5.13 Babilon ii Room sitiwaa qa aasangoyaga. Isaisaanj buknonj kaanjadeenj qa ii iikawaa so oogita eja. ^b 5.14 Kambanj kanonj jolonjgia menj waegia menj buugia kitonj nenj laligogiti, mono iikawaajonj jeja.

Piitowaanon̄ Tere 2

Piitonon̄ Tereya ano 2 kolooro.

Jen̄-asa-asari

Piitonon̄ Tere koi Kraistwaa alauruta balon̄ so rama ken̄giti, iyon̄oojon̄ ano liligon̄ keno. Tosianon̄ qaa soosooya mokolon̄ ejemba kuma soon̄ on̄on̄gitiwaaon̄ laaligo soraaya mesaon̄ serowilin̄ nambon̄nambon̄ iwoi lan̄ ama men̄ laligogi. Boi takapolakaya ii Anutuwaa qaa baatanon̄ mende kema (2.10) jeulalan̄ (3.17) ama selegia mepeseen̄ (2.18) jaba-arambaran̄ (2.10) ama iyan̄giaa jaajaa laligogi. Kaiyakagianon̄ Jiisas qakooma mugi. Yon̄onon̄ mepaqepae ejemba godaqeqegia qaa laligon̄ waṣṣan̄waṣṣan̄ ejemba (2.3) looloria (2.18) jin̄jaun̄ men̄ on̄on̄gi. (3.3-4)

Piitonon̄ qaa ano nanamemen̄ iikawaajon̄ majakaka somata moma diṅgowaatiwaaon̄ man̄ja qeṅ hamoqeqewaa kania jen̄ asarija. Uugia kuun̄ jen̄kootoya kokaen̄ ooro, “Anutu ano Pon̄ Jiisas Kraist ii on̄an̄on̄ moma laarin̄ oroma yorowo qokotaanin̄ lombo ii men̄ kamaan̄ ano afaan̄gowaa. Momo kaan̄a ii jembiri qaagoto, ejemba iyan̄giaa jaagianon̄ Jiisas iigi ejemba kuma on̄oma laligoroti, ii moma nin̄jogi karo monin̄. Kawaajon̄ mono laaligo soraaya laligon̄ gadokopa laaligo ano uuwoi ii gema qewu.”

Tosianon̄ kaparan̄ koma kokaen̄ lan̄ jen̄ ejemba kuma soon̄ on̄oma laligogi, “Kraistnon̄ mombo mende eleembaa.” Qaa ii jembiri qaaya. Piitonon̄ qaa iikawaajon̄ majakaka somata moma kitia kokaen̄ meleema jen̄ ooro, “Kraistnon̄ eleembaatiwaa kambaṅa qero ujiwaa tani kolooji, ii kokaembaaon̄a: Anutonon̄ ejemba ananaanon̄ga moṅnon̄ tiwilaawaatiwaaon̄ mende mojato, kuuya anana uunana meleema siṅgisongo laaligonana mesaowombaajon̄ moma kaparan̄ komakeja.”

Buk kokawaa bakaya waṅa 4 ii kokaen̄:

Qaa mutuya 1.1-2

Anutonon̄ soraaya laligowombaajon̄ nonoono 1.3-21

Boi takapolakaya yon̄oo kaniagia 2.1-22

Tetegoyanon̄ Kraistnon̄ eleema kawaa 3.1-18

1 ¹Saimon Piito niinon onjowo qaa amin mobombaajon tere koi oojeŋ. Jiisas Kraistnon wasin nono aposol koloon welen qeŋ muŋ laligonkejeŋ. Beŋ Anutunananon Hamoqeŋe Toya Jiisas Kraist wasiro kamaaro iwaajon ama qaanana jeŋ tegoro solanjaniniŋ momalaarinananon kolooro. Onjo momalaari iikayadeeŋ buŋa qeŋ aogi sewaja uuta kolooro nono kaŋa simbawonjowo laligoju.

²Onjo Anutu ano Poŋnana Jiisas moma koton oronjuti, iyoronon mono kalenmoriana kelemaleleŋ onjoni luaenon laligowu. Kiaŋ.

Anutunon onjooonoti, iikanon mono kotiiŋ nambu.

³Anutunon asamararaŋ Toya akadamyawo kolooja. Kawaa so anana soraaya tataaŋkota koloon laligowonatiwaajon nonoono. Kania kaen moma yagoniŋ kaleŋ nonomakejiwaa kania kolooro. Anana laaligo kombombaŋa laligon uuwaa komagbiligbili tororo ambombaajon iwoi amamaaŋkebonjati, iwaa beŋ esunanon mono ii kuuya nonono bujananaga koloonkebaa.

⁴Asamararaŋ Toya iinon uunananon gawonja gawonja damuyawo meŋ kalaŋa kuuya nonomambaajon momakeja. Anutunon soomongo qaaya nononoti, iikawaa sewananon mono uuta kolooja. Onjo wala balombaa siingia kombombaŋa bologa tondu otaaŋ aŋgonjora uutanon laligogito, Anutunon onjo iikanondeeŋ metogon waŋgia somongoro. Kaen kolooro gadokopa laaligo serereŋ gema qewutiwaajon hamoqeŋe areŋa anota eja. Momo ano nanamemeŋ akadamyawo Anutuwaanon eji, iinon onjo iikawaa so letoma gbilia koloowutiwaajon kaparaŋ komakeja. Onjo soomongo qaaya somata qatawo iikanon qokotaajuti eeŋ, iinon mono inaaŋ onjono mombo letoma Siwewaa akadamyua mokoloon buŋa qeŋ aon laligowuya. Akadamyua iikanon saanon rijooon sokoma onjombaa.

⁵Anutuwaanon soomongo qaa kaŋa ejiwaajon ama onjo mono momalaariwaa honja koloon onjono qendeema laligowu. Kaŋa laligowutiwaajon mono kaparaŋ koma zeŋ nama manja qeŋ laligowu. Honja koloon onjombaati, iikaen saanon Anutuwaa kania toroqen moma kotowuya. ⁶Momakootogianon somariiro saanon nanamemeŋgia toroqen galeŋ koma aonkebuya. Galeŋ koma aoaogianon somariiro saanon nama kotiiŋ lombo mokosiŋgon bosima laligowuya. Nama kotikotiigianon somariiro saanon mombo Anutuwaa jetaa so uuwaa komagbiligbili ama laligowuya.

⁷Uuwaa koma gbiligbiligianon koloon somariiro saanon uujopagianon seiuro uumeleeŋ alaurugia ala-ala meŋ kalaŋ koma aon laligowu. Uujopagianon seiuro saanon ejemba kuuya jopagon onjoma laligowu. ⁸Onjo Anutuwaa akadamyua kaŋa buŋa qeŋ aon meŋ seiŋ laligowuti eeŋ, mono gorosonja mende laligowu. Kaŋa qaagoto, akadamyua iikanon mono nemuŋ koma onjono afaaŋgon Poŋnana Jiisas Kraistwaa kania moma

kotonj saanonj gawonja jegeja nama megi honja koloonjkebaa. ⁹Saanonj koloonjkebaato, dakaya yonoononj Anutuwaa akadamu kaanja mende en ononji eerj, iyonoo momakootogianonj mono toroga kolooro bao jaagoo kaanja kemakuonkanjkuunj amakeju. Anutunonj singisonjgogia walaga songbano soraaya koloogiti, ii duduunj imowamo laligoju.

¹⁰Oo uumeleenj alauruna, Anutunonj meweengonj onjoma onoonoti, onj iikanonj riinj rindangonj nambutu eerj, mono kambanj mononj mende tama kamaanj kombuya. Kawaajonj onononj mono iikanonj kotakota rindangonj nambombaajonj kaparanj koma laligowu. ¹¹Kaenj ama laligogi Anutunonj injiuro sokono koma horonj onono Siwe gomanj naguyanonj kuuya tano saanonjgadeenj uutanonj ubuya. Pojnana Jiisas Kraistnonj Hamoqeqe ano bentotonj Toya kolooja. Iwaa bentotonj uutanonj ugi kambanj tetegoya qaa galenj koma onono oyanjboyanj koloonj laligowuya.

¹²Bunja qaa honjanonj kana kaanja qendeema ononji, onj ii mono bunja qenj aonj iikanonj bonj qenj nama kotiiju. Kawaajonj qaa arenj jejenj, ii saanonj moma asarijuto, niinonj kilenj iikawaajonj kambanj so jenj gbilinj onjomambaajonj mojenj. ¹³Kaenj moma sele busu kokawaa kala kuunonj laligomanjatiwaa so qaa arenj ii duduuwubotiwaaajonj momogia jenj gbilinj kuunj onjomambaajonj mobe sokonja. ¹⁴Niinonj sele busuna kusuga koi kala kuunj kaanja luluuma uulajawo komunj koomu gomanonj umanjati, kaenj moma yagojenj. Pojnana Jiisas Kraistnonj kaanjagadeenj buju qaa kaanjadeenj nisaano mobe. ¹⁵Qaa arenj kuma onjombeti, iikanonj uu wombogianonj ero niinonj goronj qenj koomu gomanonj kembe iikawaa gematanonj kaanjagadeenj ii saanonj kambanj so romonjonj laligowu. Niinonj iikawaajonj kotiinj kaparanj komakejenj. Kiaj.

Kraistwaa asamararanja ii jaanananonj iima nanjonj jenkejonj.

¹⁶Pojnana Jiisas Kraistnonj qabunjaya uuta menj gawonj ku-usunjawo menj laligoroti, nonononj ii nononanaa jaanananonj suuj iima laligoninj. Kaenj laligonj iikawaa so ku-usunjaa kania ano eleema kawaatiwaa qaaya ii jenj asarij onjoma laligoninj. Ii benj sosombanj sundu^a kaanja mende jembiri aninj roromonjo giraboga kaanja ii lanj mende otaanj laligoninj. ¹⁷^bNiinonj Jiisaswaa qabunjaya uuta ii nononano kokaenj kolooro iininj: Asamararanj Toya uuta iinonj qaa ijoro qa kokaenj kolooro moro: “Eja koi neenaa wombo merana kolooro iwaajonj uunanonj qeangoro iimasiinj mojenj.” Kaenj ijoro moro Manj Anutunonj asamararanj muro akadamyua bunja qenj aonj laligoro. ¹⁸Nonononj iwo baanja kowoga kanonj uma laligoninj qa iikanonj Siwenonja kolooro moninj.

^a 1.16 Benj sosombanj iikawaa kania monj ii kokaenj: Momo ejemba yonoo uugianonj jembiri momo letono qaa kania kania lanj romonjonj gisomaso anji koloonjkeju.

^b 1.17-18 Mat 17.1-5; Maak 9.2-7; Luuk 9.28-35

¹⁹Gejatootoo ejemba waladeej Buŋa qaa jeŋ oogiti, ii kambaŋ kokaamba moma sorogon aŋgon koniŋ powowon kotakota koloon nononja. Kawaajon Buŋa Tere walagaa qaaya ii mono tororo geja ama buŋa qeŋ aon laligowu. Kiwanon goman siŋsiŋgoro asariŋkeji, gejatootoo qaa iikanon mono iikawaa so jeŋ asariŋ oŋomakeja. Oŋo iikawaa asasaganon qokotaan nambuti eeŋ, mono saanon Anutu-waa kana honja iima paŋgamambaa nanamemeŋa yakariŋ mesaon laligowu. Kaŋa laligon uma mambongi goman wengeran suluro gomaambawaa widia asugiro uuwombogianon asariwaa. Poŋnananon eleema kawaatiwaa widianon mono meŋ asariŋ oŋono iima Anutuwaa iwoi kuuya iima asaridaborowu.

²⁰Qaa waŋa mutuya koi mono moma asariŋ mende duduuwu: Balon ejemba moŋnon Buŋa Terewaa gejatootoo qaaya ii iyaŋaa roromonggo qaganon jeŋ asarimambaaŋon amamaaŋkebaa. ²¹Ii kokaembaaŋon amamaaŋkebaa: Balon ejemba mombaa uusiiŋanon kambaŋ moŋnon mende nemuŋ kono gejatootoo qaa kolooro jeŋi. Kaen qaagoto, Uŋa Toroyanon gejatootoo ejemba uugianon sololon oŋono Anutuwaa jetanonŋa qaa meŋ jeŋi. Kiaŋ.

Boi takapolakayanon mono laligon tiwilaawu.

2 ¹Gejatootoo ejemba takapolakaya ii kaŋagadeej Israel kanageso batugianon asugigi. Iikawaa so oŋoo batugianon boi soosooya kaŋagadeej asugiwuya. Asugin nama oŋoo momalaarigia tiwilaawaatiwaajon eŋkalolon qaa batuya batuya ii aasangoyanon meŋ batugianon kawuya. Somatanananon dowegia meroti, Poŋ ii kaŋagadeej qakooma muŋ iikaŋa kanon iyaŋgia kondeema aon uulaŋawo tiwilaawuya.

²Kaento, ii kilen ejemba seiseiyanon yoŋoonon serowiliŋ siligia otaan iyaŋgiaa jaajaa laligowuya. Kaŋa laligowuyatiwaajon ama ejembanon roromongogia aŋgi qetetaŋgoro uumeleembaa kana honjaajon mogi gamuyawo koloŋkebaa. ³Boi takapolakaya yoŋnonon mono otoko qaganon sundu kania kania jembiri (qaa aiseŋa) laŋ jeŋ seiŋ laligowuya. Kaŋa laligogi oŋnonon ii moma afaaŋgon monen iwoi meŋ kululuugi laŋ amanagaju meŋ laligowuya. Anutu-non ejemba kaŋa yoŋoo qaagia mono monowaa monoyanon jeŋ tegorota ironja meleeno qagianon ubaatiwaajon eja. Anutunon kondemondeema oŋomambaaŋon ataqaŋaŋ imowamo mende ambaato, hon toŋaga siimbobolo moma laligowuya.

⁴Kondemondeen koloowaatiwaa galeŋ meme qaa tosaŋa ii kokaen: Siwe gajoba tosianon Anutuwaa jeta qotogon siŋgisonggo aŋgiti, Anutunon ii mende injiima koboorto, hagon oŋono gere sianon emukanon kemegi. Hagon paŋgamaŋ ziwiziwi dutanon oŋooma aen gbaddonon (tape) gbaddonon oŋono. Gbaddon galeŋ koma oŋono qaagia jeŋ tegowaatiwaajon

mamboma ragita rama kouju. ⁵ Monowaa monoyanoj ejemba anjonjoragiawo namonoj laligogiti, Anutunonj ii kaanagadeen mende injiima koboorto, gboulu somata jero waama unuj turuj onono. Turuj ononoto, kilej eja Nooa iinonj uumeleembaa qaa jen nanamemenj dindinj ambutiwaajonj ama uukuuku menj onoma laligoroti, ii ano ejemba 7 ii laaligogia anjonj koma sopa somonjonj onono.

⁶ Kaanagadeen Sodom Gomora taonj woi ii tiwilaawaotiwaa qaaya jen tegonj gerenonj onoooro gere sogoragadeen eri. Ejemba anjonjoragiawo yonoojonj iwoi nomaenj koloowaati, iikawaa sareya iibutiwaajonj ii ano koloojao. ⁷ Gerenonj kuuya onoomambaajonj anoto, kilej eja solanj Loot ii wala batugianonjga metogonj anjonj koma muro. Jeulalanj ejemba serowilinj nambonambonj ama iyanjgiaa jaajaa nanamemenj tosaanj tondu anji iima yonoojonj moma bolinj uuta kamaaro laligoro. ⁸ Eja solanj ii yonoo batugianonj laligonj nanamemenj jeulalanj kanjanawo iima moma laligoroti, iikawaajonj mono weenj so moma jinjingonj laligoro. Iwaa uuta solananonj mono suulanj boliro laligoro.

⁹ Galenj meme qaa jejeni, iikanonj Anutuwaawaa kania kokaenj qendeemakeja: Ponjonj ejemba Anutuwaawaa laaligo kombombanja koma gbilinjkejonj, anana saanonj anjgobatononjga metogonj wajnana somonjomambaajonj momakeja. Iikaanj momakejato, ejemba doogoya ii qaagiaa ironj meleenonj qagianonj uro gajobaurutanonj galenj koma ononjgi laligowuya. Kaanja laligonj ugi kambanj somatanonj karo qaagia jen tegoro toroqenj siimbobolo moma laligowuya.

¹⁰ Ejemba selegiaa siinj kombombanja bologa otaanj anjonjoragiawo koloonj jeulalanonj Anutuwaawaa ku-usunja menj kamaanj amakejuti, Anutunonj ii mono waladeen jen tegonj ononota siimbobolo somata moma laligowuya. Boi takapolakaya yonononj mono jaba-arambaranj qaganonj iyanjgiaa jaajaa laligonj Siwewaa bensakonj kawali asamararanjgiawo eukanonj laligojuti, iyonoojonj sombugia mende momakeju. Ii qaago totoonto, ii kaanagadeen uuqe qaa tokoronjkota jen onomakeju.

¹¹ Kaenj amakejuto, Siwe gajoba ku-usunjiawo boi soosooya ii unjuugunj uuta koloojuti, ii kilej Siwewaa bensakonj kawali ejemba ii Pombaa jaasewanonj qotogonj uuqe qaanonj tokoronjkota mende jen tegonj onomakeju.

¹² Gajoba yonononj kaenj mende amakejuto, ejemba yonononj selegia menj uma Bunja qaa mende moma kotonj ii kilej yonoojonj uuqe qaa tokoronjkota lanj jenkeju. Oro soonja kaanja momakootogia honja mende kolooro oro laaligowaa siinj iwoi qerewenja iigadeen momakeju. Oro soonja ii koloogita ejembanonj lanj unjgi komunkejuti, iyonononj mono iikawaa so lansanj tompinj laligonj tiwilaawuya. Iyanjgiaa siinj roromongogia

^c 2.5 Jen 6.1–7.24 ^d 2.6 Jen 19.24 ^e 2.7 Jen 19.1-16

ingonmangonganon mono kondeema onongi tiwilaadaborowuya.

¹³Tosaana horon ureen ama onongi kakasilili mogito, Anutunon iyangiaa qaagiaa irona meleema onono siimbobolo iikayadeen qagianon ubaa. Uumeleen ononon uukalen qendeema aowombaajon ajoroon lomban angi boi takapolakaya yononon mono iikanon kaanagadeen kankeju. Kan dogogia asuganon qendeema iyangiaajonadeen romongon baonon newageen nepaqepalo nenkeju. Kaen ama onoo sele jewongia borona borona gamugiawo kaana kolooju. Iyangio sele busugiaa siina metogowombaajon ajoajoroo iwoi asasaganon ama serowilin asuganon ama lansan aisoonkeju. “Ziozwa eja toya koloojon,” jen tosia onoojon mende romongon tiligon onombombaa korisoro momakeju.^f

¹⁴Jaagianon kaisero jaajaa uun emba injiimakejuti, ii serowilingadeen ambombaajon momakeju. Serowilin iwoi ambombaa siina ii mende totoon mesaowombaajon momakeju. Ejemba kongbara komakejuti, ii horon onongi kana goraayanon kemegi horombobo men arogia mosomakeja. Otoko ama uuroromongogia kotakota iikanon eja. Kaen amakejutiwaajon Anutunon seigon onono tiwilaawuya.

¹⁵Yononon kana dindiina gema qen uusoosoo tintuan kema gejatootoo eja Balaam Beorwaa meria iwaa uugere kana otaankeju. Kere eja pon mononon Balaam Israel ejemba tiliqili ama onombaatiwaajon tawa muroti, uusiinanon mono monen ii memambaajon koloon muro. ¹⁶Koloon muroto, dongi mononon kilenayaajon terengon jen muro. Dongi qaa mende jejeta kanon mono eja aronon qaa jen gejatootoo eja iikawaa uusoo nanamemen ii somongon muro amamaaro.

¹⁷Ejemba yononon mono apu jaaya juuguya kaana tani laligoju. Raidimbon haamonon koosu omaya kona qaa ii utitii onomakeji, mono iikawaa so een lansan kema kankeju. Anutunon yonoojon pangaman ziwiziwiaa uutanon miri arengon ononoti, mono dutanon emukanon kemen laligon ubuya. ¹⁸Yononon gejajuju qaa omaya jen selegia men uma lan aweqawele ama terengonkeju. Sele busuwaa siingia kombombana bologa otaan serowilin nambonnambonon ejemba lan horon onomakeju. Tintuan laligojuti, tosianon iyonoo batugianonga olon kongiti, mono ii kele qanon kuun onongi kana goraayanon kemegi horombobo men arogia mosomakeja.

¹⁹Iwoi mononon ejemba mon somongon galen koma munkeji, iikawaa kasayanon mono ii somongoro ii tawaya qaa een welen qen laligoja. Iikawaa so boi takapolakaya yononon kele qaa kokaen lan jenkeju, “Ono mono nono toroqen nonongi saanon kasagia qaa solana (frie) koloon ononganja jaajaa laligowu.” Qaa kaen jenkejuto, ii kilen iyangio angonjoragaa welenqeqeya koloon iikawaa kasanon laligoju.

^f 2.13 Boi yononon toron kaana asangon rajuto, wangogianon iyonoonon qagon jangowabo.

^g 2.15-16 Jan 22.4-35

²⁰Yonoo kaniagianoj kokaen dogoro laligoju: Poɲnana Jiisas Kraist Hamoqeqe Tonana ii moma kotonj iikaana kanonj balombaa nanamemen aɲgonjorayawo ii misinjonj gema qeɲgo mono mombo iikawaa kasanonj kokosiin aonj osinj raju. Kawaajonj kanakanaiyanonj kilenjkilenda laligogito, tetegoyanonj kileqileedaboronj laligoju. ²¹Anutunonj qaanana jeɲ tegoro solananiwombaa kania wala mende moma kotonj tompinj laligowuyaga, iikanonj mono afaana koloonj oɲonaga. Kaenj koloonagato, Buɲa ii oɲanonj inɲjogi kania moma kotogi buɲagiaga kolooro. Uugia meleema iikawaa gematanonj jojopanj qaa kowoga gema qegiti, iikanonj mono iwoi kanjanawo koloonj gamu qeɲ oɲomakeja. ²²^hGema qeɲ kokosiin aonj kamaan unjuroti, ii gbaqoosonj qaa honabonja woi iikawaa so kolooja. Qaa jeta monj ii kokaen, “Kasunonj loma mombo eleema loloɲa neɲkeja.” Qaa jeta monj ii kokaen, “Bao apu morinigo mono mombo eleema sumu pilinpinonj lugunj kemeɲ lomu aonjeja.” Kianj.

Ponj kawaatiwaa soomonjo qaa

3 ¹Oo wombo alauruna, niinonj tere indinj woi koi ambe oɲoononj kaja. Qaa jejeɲi, oɲo ii modaborojuto, niinonj Buɲa qaawaa honja koloowaatiwaaonj uugia soraaya ii kuunj jeɲ gbilinj oɲoma tere indina woi koi kokaembaajonj oojen: ²Gejatootoo ejemba soraaya yonononj eeɲanonj Buɲa qaa jeɲ laligogiti, ii mono duduuwubo. Kaanagadeen Ponj Hamoqeqe Toyanonj jeɲkooto nonono oɲoanɲiaa wasiwasi eja aposolurgia nonononj kuma oɲoninji, mono ii romonjonj koma gbilinj aonj menj laligowu. Kawaajonj niinonj qaa iikayadeen oowe indina woi kolooja.

³ⁱQaa mutuya monj ii kokaen moma asariwu: Kraistnonj eleemambaajonj ano kambanj tetegoya kanonj mepaqepae ejemba asugin nanamemenɲianonj iyanɲiaa siinɲia kombombanja bologa ii otaan mepaqepae qaa jeɲ laligowuya. ⁴Tosianonj eleema kawaatiwaa qaa kokaen jeɲ qewagonj laligowu: “Kawaatiwaa soomonjo qaa ii mono dakanonj eja? Ambosakonananonj laligonj kouma komugiti, kambanj iikanonja iwoi monjonj mende meleeno kemero. Anutunonj Siwe namo mokoloonj orono ilawoila kuuya kanainj eroti, ii mono kaanjadeen eɲ kouro laligojonj.”

⁵^jKaenj jeɲ qaa kota koi duduunjeju: Anutunonj monowaa monoyanonj jeɲ kotonj qaayaa ku-usunanonj siwe namo mokoloonj orono. Kaanagadeen jeɲ kotoro apu deema horonj kenɲi apu uutanonja namo asugin kouro. Yonononj qaa kota ii mojuoto, ii mende mojonj tani mondonj lanj jeɲ lolomonin amakeju. ⁶^kKanagenj jeɲ kotoro apu gboulunonj waama balonj tururo ejemba kambanj iikanonj namononj laligogiti, ii apu neɲ motonj komugi. ⁷Yonononj apunonj unjuro komugito, namo sombinj

^h 2.22 Gba 26.11 ⁱ 3.3 Juud 18 ^j 3.5 Jen 1.6-9 ^k 3.6 Jen 7.11

kambanj kokaamba iriimakejonj, ii gerenonj tiwilaawaatiwaa so kolooja. Anutunonj iikawaa qaaya ii gbontonj gbontonj jej kotodabororota eja. Qaa iikawaa honja koloowaatiwaa kambanjonj kanj kuuro Anutunonj ejemba anjonjoragiawo laligowuti, iyonjoo qaagia jej tegonj kondeema onono tiwilaawuya.

⁸ ^lKaerj koloowaato, wombo alauruna, nononano iininj gbani 1,000 ii kambanj koriga koloojato, Buŋa qaa motoonjgo koi mono mende duduuwu, “Weejj motoonjgo ii Pombaa jaasewanjonj gbani 1,000:baa so kolooja ano gbani 1,000 iiro weejj motoonjgowaa so kolooja.” ⁹ Pombaa soomonjgo qaa ii honjowo koloowaato, iikawaa kambanja ii tororo mende mojonj. Tosianonj kambanj ii qero ubaatiwaajonj romonjgonj lanj jenkeju. Anjo kambanja mende qero ubaato, moma mokosingonj ejemba kuuyanonj uunana meleembonjatiwaajonj mambomakeja. Moŋnonj gere sianonj kemebabotiwaajonj mono kaparanj komakeja.

¹⁰ ^mQaayaa honja koloowaato, Pombaa kaka kambanjonj mono yonjgoro meme ejawaa tani kanj kuuwaa. Ii obabanj kota banananonj riiro amamaawonja. Kambanj iikanonj namo sombimbaa iwoi ii-iita kuuya ii mono gere toonj jej sogoyagadeej ewaa. Weejj koiŋ, senjelao ano sombimbaa iwoiya kuuya ii juquma otonj jinjerereŋawo qama alinj qaombuya. Namu ano ejembanonj iwoi kuuya iikanonj menj anjgita eji, Anutunonj ii kuuya kondemondeema meleeno kemebaa. Kemej jej tegoro iwoi moŋ mende totoonj ewaa. Awawi totoonj!

¹¹ Ilawoila kuuya ii tani kaŋa juquma qaombutiwaajonj onjononj mono ejemba nomaanja koloonj laligogi sokonaga? Kawaajonj mono nanamemenj soraaya otaanj Kraist kaŋa koloonj laligowombaajonj koma gbilinj aonj laligowu. ¹² Onjo Anutuwwa kambanj somata ii kanj kuuwaatiwaajonj mamboma uulanjowo kawaatiwaa gawonja kaparanj koma menj laligoju. Kambanj iikanonj namowaa ilawoilaya ano weejj koiŋ, senjelao ano iwoiya ii gere toonj tanjururuj jewaa. Anutunonj sombimbaa ilawoilaya ii kuuya kondemondeeno juquma jedaborowaa. ¹³ ⁿKaerj jedaborowaato, Anutunonj iwoi asugiwaatiwaa qaa somonjgorota eji, nonononj iikawaa so namo sombinj dologa mokolonj orombaatiwaajonj mambomakejonj. Ii mokolonj orono iikanonj keuma nanamemenj dindinja otaanj laligowonja.

¹⁴ Oo wombo alauruna, onjo kambanj somata ii kanj kuuwaatiwaajonj mamboma laligoju. Kawaajonj mono kokaerj ambombaajonj kaparanj koma nambu: Uugia soraaya kolooro Anutunonj jewonjgia boronjaa qaaya moŋ mende mokolooro iwo ososogojutiwaajonj luaenonj laligowu. ¹⁵ Mamboma Poŋnanaa uu taniaajonj kokaerj romonjgonj laligowu: Iinonj onjo uugia meleema mombo letombutiwaa kambanja qej koriro uro mamboma

¹ 3.8 Ond 90.4 ^m 3.10 Mat 24.43; Luuk 12.39; 1 Tes 5.2; Isa 16.15 ⁿ 3.13 Ais 65.17; 66.22; Isa 21.1

oŋoma mokosiŋgoŋ laligoja. Wombo alanana Poolnoŋ kaanagadeeŋ qaa iikayadeeŋ ooŋ oŋonoto, Anutunoŋ momakooto uuta murotiwaa so qaa ii ooŋ oŋono. ¹⁶Iikawaa qaaya ii tereya kuuya kanon jeŋ ooŋkejato, Buŋa Tereyaa uutanon qaaya tosia ii lombotawo. Kawaajon tosanon ii moma asariwombaajon janjarin riin bimoonkeju. Poumapou ejemba konŋbara qeŋ kokobimbij lan laligonkejuti, iyononon tereya tereya ii tondu meeranŋonkeju. Iikawaa so Poolwaanon qaa ii kaanagadeeŋ meleŋqeleeŋ aŋgi sipasipa koma soonkeja. Kaen meeranŋon nama iyanŋia meŋ bolin aon gere sianon kemebuya.

¹⁷Yononon kemebuto, wombo alauruna, oŋonon kaen koloowaatiwaa qaaya ii mono waladeeŋ modaborogita laligoju. Kawaajon mono oŋoanŋia galen meŋ aon laligowu. Jeulalan ejemba kana sonŋin qiwitigonkejuti, oŋonon mono iyonoo kele qaagianon horon oŋono oŋotaan jinŋauŋ kembubo. Laaligowaa tando powowon kotakota iikanonja kaen ligisoon tama kamaan uŋuwabo. ¹⁸Porŋnana Jiisaswaa kaleŋmorianonon nanjuti, iikanon mono mombo toroqen meŋ somariin laligowu. Hamoqeŋ Tonana Kraistwaa kania moma kotojuti, ii mono toroqen moma sororogon laligowu. Ii mepeseeniŋ qatanon kamban kokaamba akadamuyawo koloon kanageŋ tetegoya qaa kaanja eŋ ubaa. Qaa ii oŋanon.

Jombaanonɔ Tere 1

Jononɔ Tere mutuya ano.

Jen-asa-asari

Jononɔ uunonɔ jopagonɔ aoawaa qaaya ii kotiinɔ jenɔ laligoro. Uumeleenɔ ejemba anana Anutu ano Jiisas Kraist yorowo qokotaanɔ nama uunana somonɔgonɔ aonɔ motoonɔgo koloonɔ laligojonɔ.

Tosianonɔ qaa qolonɔmolonɔgoya ii ejemba kokaenɔ kuma soonɔ onoma laligogi: “Jiisasnonɔ Siwe ejagadeenɔ kolooja. Balononɔ iwoi kuuya ii bologa kolooja. Kawaajonɔ Jiisasnonɔ balonɔ eja hona mende koloonɔ laligoro.” Qaa kawaajonɔ ama tosonianonɔ “Anutu moma laarijonɔ,” jenɔ nanamemenɔ awaa mesaonɔ sisau silemale laligonɔ ejemba tosaana yonɔ kazi ama ononɔgi ano qezenɔ injarere laligogi. Qaa sena sena kaanjanonɔ zioz menɔ boliwabotiwaajonɔ Jononɔ gejanono qaaya terenonɔ kokaenɔ oonɔ anota karo, “Jiisasnonɔ Siwe ano namo ejaga motoondeenɔ kolooja. Namononɔ gawonɔ meme ano momo meme ii iwoi bologa qaago. Kawaajonɔ ‘Anutu moma laarijonɔ,’ jenɔ Meria Jiisas mende mesaowonɔ ano alaurunana onowoo uunananonɔ jopagonɔ aowonɔ. Uujopa ii mono kaparanɔ koma ama aonɔkebonɔ.”

Tere kokawaa bakaya waŋa 6 ii kokaenɔ:

Laaligowaa kania ii Jiisas 1:1-4

Asasaga ano pangamanɔ uutanonɔ laaligo 1:5–2:29

Anutuwaanonɔ ano Satambaanonɔ merabora 3:1-24

Uŋa me ome ii mono kaniagara gosinɔ mobu. 4:1-6

Uujopawaa kania ano jenɔkootoya 4:7-21

Momalaari anana bologa haamo amakebonɔ 5:1-21

Laaligo kotigaa qaaya ii Jiisas Kraist

1 ¹“Niinonɔ laaligo kotigaa qaaya jemambaajonɔ tere koi oojen. Waladeenɔ laaligowaa qaa Toyanonɔ laligorogo kanagenɔ ilawoila kuuya kolooro. Iinonɔ laligonɔ kouma namononɔ kamaaro ii jaanananonɔ

^a 1.1 Jon 1.1

iima boronananonj selia oosiriniŋ qaaya jero moma laligonij.
²^bOyaŋboyaŋ laaligowaa Toyanonj asugirota nonononj ii iima kania nanŋonj jeŋ dangunu kaanja nanjonj. Laaligo tetegoya qaa iikawaa Toyanonj Maŋawo laligonj kouma kamaanj asugij nononoti, nonononj iikawaa Buŋa qaaya jeŋ asariŋ uugia kuuŋkejonj. ³Nonononj Maŋnana ano Meria Jiisas Kraist yorowo uunana somonŋonj motoonŋo koloonj laligojonj. Ono kaanŋagadeeŋ uugia nonowo somonŋonj motoonŋo laligowombaaŋonj moma iwoi iima moniji, ii jeŋ asariŋ onomakejonj. ⁴Korisorononj uunana saa qero laligowombaaŋonj qaa koi neŋaurunawo jeŋ asariŋ oojonj. Kiaŋ.

Pombaa asasaganonj laaligo

⁵Buŋa qaa iwaa Meriaanonŋa moma jeŋ asariŋ ononjonj, ii kokaenj: Anutunonj asasagaa Toya kolooja ano iwaanonj paŋgamaŋ monj mende eja. ⁶“Nonononj iwo uunana somonŋonj motoonŋo laligojonj,” kaen jeŋonj jeŋ kileŋ kaiyakanananonj kematoukantou ama paŋgamanonj laligojonj eeŋ, mono qaa qolonmolonŋoya jeŋ nanamemenananonj qaa hoŋa mende otaanŋkejonj. ⁷Anutunonj asasagaa uutanonj laligoro nonononj iikawaa so kaiyakanana asasagaa uutanonj amakejonj eeŋ, mono batunananonj uunana somonŋonj aonj motoonŋo laligonij Meria Jiisas Kraistwaa sayanonj mono siŋgisonŋonana kuuya sonŋbamakeja.

⁸“Uunananonj siŋgisonŋo mende eja,” kaen jewonagati eeŋ, mono anana tiligonj aonij qaa hoŋanonj uunananonj mende nanja. Qaago! ⁹Siŋgisonŋonana jokoloojonj eeŋ, iinonj mono uuta dindiŋaa so soomonŋo qaaya pondan otaanj siŋgisonŋonana mesaonj nanamemenana doogoya kuuya sonŋbamakeja. ¹⁰“Siŋgisonŋo mende anij,” kaen jewonati eeŋ, mono qaa Toya uuguniŋ Anutunonj qolomolonj jeje eja kaanja kolooro qaayanonj uunananonj mende nanja. Kiaŋ.

Jiisasnonj aworo koipu Tonana kolooja.

2 ¹Oo kokouruna, onononj siŋgisonŋo ambubotiwaajonj qaa koi oojen. Ii oojento, mononj kileŋ siŋgisonŋo anagati eeŋ, aworo koipu Tonananonj mono en nononja. Jiisas Kraist iinonj Maŋaa kosianonj laligonj qaa kuuya dindiŋagadeeŋ gosij ama nonomakeja. ²Aworo koipu Tonana iinonj siŋgisonŋonanaa tawaya koloonj koma konjoratiŋ nonono. Ii ananaa siŋgisonŋowaajonjadeeŋ qaagoto, mono namononj kuuya ananaa siŋgisonŋonana ii kaanjadeeŋ koma konjoratimambaajonj komuro. Kiaŋ.

Teŋkonŋonj ii kaiyaka dindiŋa.

³Anutuwwa jojopaŋ qaaya teŋ komakebonjati eeŋ, iikaanja kanonj ii moma mujonj, ii saanonj uuwoiya qaa moma yagojonj.

^b 1.2 Jon 1.14

⁴ Moŋnoŋ “Anutu moma mujeŋ,” jeŋ jojopaŋ qaaya mende teŋ koma otaaŋkeji, iinoŋ mono qolomoloŋ qaa jeje ejembaga kolooro qaa hoŋanoŋ iwaa uutaŋoŋ mende eja. ⁵ Qaagoto, moŋnoŋ Anutuwaawaa qaaya teŋ koma otaaŋkeji, Anutuwaawaa uujoŋpayaŋoŋ mono oŋanoŋ iwaa uuta saa qero akadamuyawo laligoja. Iikaarŋa kanonŋ Anutuwo qokotaarŋ motooŋgo laligojoŋi, ii moma yagojoŋ. ⁶ Moŋnoŋ “Anutuwo qokotaarŋ laligojeŋ,” jeji, iinoŋ mono Jiisasnoŋ nanamemeŋa anoti, iikawaa so mono otaarŋ ama meŋ laligowaatiwaa so kolooja. Iikaarŋ mende ama meŋ laligoro mende sokonja. Kiaŋ.

Uujopa amboŋatiwaa jojopaŋ qaa gbilia

⁷ Oo wombo alauruna, niinoŋ jojopaŋ qaa gbilia qaagoto, jojopaŋ qaa walaga kanakanaiyanonŋa eŋ oŋonji, mono ii oonŋ oŋonjeŋ. Jojopaŋ qaa walaga iikawaa Buŋa qaaya ii mono moma laligoŋ kougi. ⁸ Kileŋ iikawaa jeŋkootoya gbilia ii oonŋ oŋonjeŋ. Paŋgamaŋoŋ alimambaajoŋ ano asasagaa hoŋa asariŋ somariŋkejiwaaajoŋ jojopaŋ qaa iikawaa hoŋa mono Anutuwaanonŋ ano oŋoonoŋ kolooŋ asugiŋ eja.

⁹ Moŋnoŋ jetanoŋ “Asasaganonŋ laligojeŋ,” jeŋato, alia kazi ama muji, iinoŋ mono toroqerŋ paŋgamaŋ uutaŋoŋ laligoja. ¹⁰ Moŋnoŋ alia jopagoŋ muŋkeji, iinoŋ mono asasagaa uutaŋoŋ pondarŋ laligoro silianoŋ tosaarŋa siŋgiŋonŋo ambutiwaajoŋ mende kondooŋkeja. ¹¹ Kaento, moŋnoŋ alia kazi ama muji, iinoŋ mono umuŋkoŋkoŋanoŋ kematoukantou laligoŋ nanamemeŋa paŋgamaŋ uutaŋoŋ amakeja. Paŋgamaŋoŋ jaaya meŋ gooro jinjauŋ ama laligojiwaaajoŋ dakanonŋ kemaati, ii aŋo mende moma kotoŋkeja. Qaago.

Anutunonŋ siŋgiŋonŋonana qosolonŋoŋkeja.

¹² Oo meraborauruna, Jiisasnoŋ komuŋ qa somata meŋ laligojiwaaajoŋ ama Anutunonŋ oŋoo siŋgiŋonŋogia mesaŋ qosolonŋodabororo. Iikawaajoŋ qaa koi oonŋ oŋonjeŋ. ¹³ Oo maŋuruna, moronoŋ kanakanaiyanonŋa laligoŋ kouji, oŋo ii moma muŋ laligoŋ kougi. Kawaajoŋ qaa koi oonŋ oŋonjeŋ. Oo gbaworouruna, oŋo kileŋaa Toya haamo ama muŋ laligojuti, iikawaajoŋ qaa koi oonŋ oŋonjeŋ. Meraborauruna, oŋo Maŋnanaa kania moma kotoŋ laligojuti, iikawaajoŋ qaa koi oonŋ oŋonjeŋ.

¹⁴ Maŋuruna, moronoŋ kanakanaiyanonŋa laligoŋ kouji, oŋo ii moma muŋ laligoŋ kougita kouju. Kawaajoŋ qaa koi oowe oŋoonoŋ kaja. Eja gbaworouruna, oŋo Anutuwaanonŋ Buŋa qaa uugianoŋ aŋgi kotiŋ nano esuŋmumugiawo kolooŋ kileŋaa Toya haamo ama muŋ laligoju. Kawaajoŋ qaa koi oowe oŋoonoŋ kaja. Kiaŋ.

Balombaa nanamemeŋ bologa mono yakariwu.

¹⁵ Oŋo balombaa nanamemeŋ bologa ano iwoi kuuya iikanon eji, iikawaajon mende naŋ oŋomba. Moŋnon uutanon balombaa nanamembaajon naŋ muji eeŋ, Maŋnanaa uujopayanon mono iwaa uutanon mende nanja.

¹⁶ Balombaa nanamemeŋ ii kokaen: Ejembanon sele busugiaa siingia kombombaŋa bologa otaankeju. Iwoi jaagianon iima iimasiin ama koposonŋonkeju ano balombaa laaligogiaajon biririgon terereen selegia meŋ umakeju. Ii ano uugere tosaanŋa ii Maŋaanonga mende kankeja. Qaago! Ii balombaa nanamemeŋ bologa koloaja. ¹⁷ Balombaa nanamemenon goron qewaa ano iikawaa siinŋa bologa bologa ii kaanŋagadeen goron qewuto, moŋnon Anutuwaa uusiinŋa teŋ koma otaankeji, iinon mono boŋ qeŋ kambaŋ tetegoya qaa kotiin laligon ubaa. Kian.

Kraistwaa tuarenjeŋuruta ii mono asugiju.

¹⁸ Oo kokouruna, Kraistwaa kitia^d nama tuarenjeŋ ama mubaati, iinon kambaŋ tetegoyanon asugiwaati, kaen jegi momakeju. Qaa iikawaa so kambaŋ kokaamba Kraistwaa tuarenjeŋuruta mamaganon mono asugin nanju. Qaa iikawaa hoŋa kaen koloorotiwaajon ama kambaŋ tetegoyaa uutanon kouma laligojon, iikaan mojon. Iikawaa aiweseya kaen. ¹⁹ Tuarenjeŋ ejemba iyoŋonon ananaa tuuŋnondeen laligon nonomesaon keŋgi. Uugia nonowo selesele somonŋon momalaari kanageso batunananon tondu laligon boratigi. Ananaanon kanageso hoŋa koloowuyagati eeŋ, mono ananawo pondan qokotaagi motoon laligowonaga. Nonomesaon sigensigen nanjuti, sili iikanon mono kaniagia kokaen qendeema nonono iima mojon: Iyoŋoononŋa moŋnon nonowo oŋanon motoonŋo mende koloon laligoro.

²⁰ Yoŋonon sigensigen nanjuto, Kraistnon Uŋaya Toroya oŋoo uugianon maaro bedu meŋ inaan oŋono kuuya oŋonon qaa hoŋa moma koton laligoju. ²¹ Oŋonon qaa hoŋa mende moma kotowubotiwaajon ama qaa koi mende oon oŋonjeŋ. Kawaajon qaagoto, oŋo qaa hoŋa moma kotoju ano qaa hoŋanon qaa qolonmolonŋoya moŋ kondoomambaajon amamaankeja. Kawaajon qaa koi oon oŋonjeŋ.

²² Jiisanon Hamoqeŋe Toya Kraist koloojato, moŋ moronon qaa ii qakoonji, iinon anŋomokolon ejembaga koloaja. Iinon Kraistwaa kitia nama tuarenjeŋ ama muŋ Maŋ ano Meria ii motoon qakooma oromakeja. ²³ Moŋnon Mambaa Meria qakoomakeji, iinon Maŋa qaa eeŋ laligoja.

^d 2.18 Kraistwaa tuarenjeŋa ii Antikraist. Griik qaa anti, iikawaa kania ii woi. Iinon Kraistwaa kitia nanja ano Kraist tuarenjeŋ ama muŋkeja.

Moŋnon Meria jokolooŋkeji, iinon mono Maŋ kaanagadeen mokolooŋ iwo laligoja.

²⁴Oŋo Buŋa qaa kakanaiyanonŋa moma kougiti, ii uugianon kotiin nambaatiwaajon galeŋgia meŋ aowu. Buŋa qaa moma kougiti, iikanon uugianon nambaati een, oŋonon kaanagadeen mono boŋ qeŋ Maŋ ano Meria yorowo qokotaan nambu. ²⁵Kraistnon soomonŋo qaa kokaen nononota eja, “Niwo nambutu een, mono laaligo oyanboyanawo oŋombe tetegoya qaa kotiin laligowuya.”

²⁶Tosianon batogon jinjauŋ meŋ oŋomakejuti, niinon iyonoojon ama qaa ii oon oŋonjeŋ. ²⁷Tosianon jinjauŋ amakejuto, Kraistnon Uŋa Toroya oŋoo uugianon maaro bedu meŋ inaan oŋomakeja. Uŋa Toroya iinon uugianon boŋ nano mende looriwuti een, oŋonon mono boi mombaajon mende amamaawuya. Ii kokaembaajon: Iwaa Uŋa Toroyanon mono nanamemeŋ awagaa qaa kuuya kuma oŋomakebaa. Bedu meŋ inaan oŋomakeji, ii iwoi qolonmolonŋoya moŋ qaagoto, momo qaa hoŋa toonŋa kolooŋkeja. Kawaajon qaa hoŋa kuma oŋonotiwaa so mono qaaya kuuya teŋ koma Kraistwo pondan qokotaan nambu.

²⁸Oo kokouruna, oŋo mono Kraistwo korononon qokotaan nambu. Iwo nama laligonin mombo asugiwaati, kamban iikanon mende konjoma nonono gamu qaganon mende kokomomola meŋ kembonato, saanon iwaa jaanon awasankaka qaganon saitinŋeŋ nambona. ²⁹Kraistnon solana kolooji, oŋonon qaa ii moma kotojuti een, mono qaa koi kaanagadeen saanon moma asariwu: Ejemba kuuyanon nanamemeŋ solana amakejuti, iyonononon mono kaanagadeen Anutuwaanonŋa kolooŋ iwaa meraboraana kolooju. Kiaŋ.

Anana Anutuwaanonŋa kolooŋ meraboraana koloojon.

3 ¹“Mobu! Siwe Maŋnananon nonoojon “Neenaa meraboraana,” kaen nonooma iikanon uujopaya somata qendeema nonomakeja. Anana oŋanon Anutuwaa meraboraana koloojon. Ii koloojonwaajon balon ejembanon kanianana mende moma koton laligoju. Anutuwaa kania mende moma kotojutiwaajon anana kaniananaajon kaanagadeen kokobimbin ama laligoju. ²Oo wombo alauruna, kamban kokaamba anana Anutuwaa meraboraana kolooŋ laligojon. Kaen laligon kanagen nomaen kolooŋ laligowonati, ii asuganon mende asugija. Qaa motoonŋo mojon, ii kokaen: Iinon mombo asuganon asugiro kaitania hoŋa jaanananon iibonati, kamban iikanondeen mono letoma ii kaan kolooŋ. ³Daen yononon Kraistwaajon jejeromonromon iikaan ama muŋ laligojuti, iinon mono ii koma konjoratin oŋono iwaa tani kaan soraaya kolooŋ laligowu.

^e 3.1 Jon 1.12

⁴Daen yonononj singisonjo amakejuti, iyonononj mono kana qaa qerj waleemakeju. Singisonjo ii jeulalanj nanamemenga. ⁵^fKraist aŋo singisonjogoya qaa iinonj mono ananaa singisonjonana koma konjoratomambaaŋonj kamaaŋ asugiroti, ii moju. ⁶Daen yonononj Kraistwo boŋ qerj nanjuti, iyonononj singisonjo mende ama laligoju. Moŋnonj singisonjo toroqerj amakeji, iinonj Jiisas mende iima kania mende moma kotonj laligoja. Kianj.

⁷Oo kokouruna, moŋnonj jinjaunj meŋ oŋombabotiwaajonj mono galengia meŋ aonj laligowu. Kraistnonj solanja koloojiwaa so moŋnonj nanamemeŋ solanja tororo otaankeji, iinonj solanja kolooja. ⁸Kileŋaa Toyanonj kanakanaiyanonja singisonjo ama kouma laligoja. Kawaa so daen yonononj singisonjo amakejuti, iyonononj mono Kileŋaa Toyaa buŋaga kolooju. Anutuwaa Merianonj mono iwaa gawonja kisiyaenj memambaaŋonj kamaaŋ asugiro.

⁹Daen yonononj Anutuwaanonja koloogiti, iyonoononja moŋnonj laaligo qaita mombaa uutanonj ejiwaajonj ama singisonjo mende toroqerj amakeja. Kolokoloo donjgoga kolooŋ laligojiwaajonj ama singisonjo toroqerj amambaaŋonj amamaankeja. ¹⁰Daen yonononj Anutuwaa meraboraana kolooŋ daen yonononj Kileŋaa Toyaa meraboraana koloojuti, ii kokaenj gosinj moma asariwonja: Moŋnonj nanamemeŋ solanja mende otaankeji, iinonj Anutuwaa buŋa mende kolooja. Kaanjadeen moŋnonj alauruta mende jopagonj oŋomakeji, iinonj Anutuwaa buŋa mende kolooja. Iikawaa aiweseya kaenj.

Oŋo mono jopagonj aonj laligowu.

¹¹^gBuŋa qaawaa kota kanakanaiyanonja moma kouma laligojonj, iikawaa jopopaŋ qaaya ii kokaenj: Anana mono uunonj jopagonj aonj laligowonja. ¹²^hKein (Kain) iinonj Kileŋaa Toyaa buŋa laligonj koga qero komuro. Anana mono ii kaanja kolooŋ laligowombo. Iinonj kokaembaajonj koga qero: Aŋaa nanamemeŋanonj bologa kolooroto, kogaanonj ii solanja kolooro. Mono iikawaajonja qero.

¹³Oo uumeleenj alauruna, balonj ejembanonj kazi ama oŋombuti eenj, iikawaajonj mono mende waliŋgowu. ¹⁴ⁱAnana uumeleenj alaurunana jopagonj oŋomakejonjwaajonj ama qaa koi moma asarijonj: Anana koomu kotigaa jawoya waleema laaligo kotiganonj keuma laligojonj. Moŋnonj uujopa mende amakeji, iinonj mono toroqerj koomu kotigaa uutanonj nambaa. ¹⁵Ejemba alaurugia kazi ama oŋomakejuti, ii kuuyanonj mono koomuya unu-unu ejembaga kolooju. Laaligo kotiga ii unu-unu ejemba kaanja mombaa uutanonj mende eji, ii saanonj moma yagoju.

¹⁶Jiisas Kraistnonj laaligoya ananaajonj ama qeleema mesaonj jopagonj aoawaa kania kaenj qendeema nonono iima moma kotojonj. Anana

^f 3.5 Jon 1.29 ^g 3.11 Jon 13.34 ^h 3.12 Jen 4.8 ⁱ 3.14 Jon 5.24

mono kaanjiadeen laaligonana uumeleen alaurunana yonoojon ama qeleema mesaonij sokombaa. ¹⁷Moŋnon balombaa ilawoilaya soyanon meŋ laligoro alianon iwowaajon amamaan memeqemean ano iijato, kileŋ bone koloon uuta somonjoŋi een, Anutuwaa uujopayanon mono iwaa uutanon nomaen enaga? ¹⁸Oo kokouruna, jopagon aoao ii je buu susunanondeen tiwirigon jeŋkebomboto, ii mono nanamemenananon qaa honja otaen ama laligowonja.

Mono Anutuwaa jaasewanon saitingen nambonja.

¹⁹Anana qaa honjaa bujaga kolojon me qaago? Kolojonj een, mono saanon uunana bonjon kono Anutuwaa jaasewanon awasankaka nambonja. Qaa ii anana gosin aon kokaen moma kotowonja: ²⁰Uunananon iwoi bologajon ama jeŋ nononji een, nono qaa koi saanon moma yagojon: Anutunon gosigosi Tonana koloon qaanana dindinagadeen gosiwaa. Anutuwaa roromongoyanon mono anana roromongonana uugun uuta kolooro qaa kuuya saanon modaboroja. Kawaajon mono saanon uunana bonjon kono laligowonja.

²¹Oo wombo alauruna, uunananon mende jeŋ nononji een, anana mono saanon Anutuwaa jaasewanon awasankaka koloon saitingen nambonja. ²²Anana Anutuwaanon jojopon qaa teŋ konij nanamemenana ii iiro sokomakejiwaa so ama meŋ laligonkejonj een, iwoi mombajon qama koolij qisin mubonati, ii mono nonono buja qeŋ aowonja.

²³^jAnutuwaanon jojopon qaa woi ii kokaen: Anana mono Meria Jiisas Kraistwaa qata meŋ moma laarij uunana meleembonja ano jojopon qaa jeŋ koton nononotiwaa so jopagon aon laligowonja. Kaen mende ama laligowonagati, ii Anutuwaa jaanon mende sokonaga. ²⁴Daen yononon Anutuwaanon jojopon qaa teŋ komakejuti, iyononon mono Anutuwo qokotaen laligogi Anutunon yonowo rapinjon nanja. Iinon ananawo rapinjon nanji, ii Unjaya Toroya nonono uunananon saŋe nunun laligojiwajon moma kotojon. Kiaŋ.

Unja me ome ii mono kaniagara gosin mobu.

4 ¹Oo wombo alauruna, gejatootoo ejemba takapolakaya mamaganon goman so liligon laligojutiwajon qaa kuuya ii uulanawo mende meŋ moma laariwu. Anutuwaa Unjanon me ome moŋnon sololooro qaa jeŋi, ii mono wala angotetenon ama gosiwu. ²Anutuwaa Unjyaa kania ii mono kokaen gosin mokoloowu, “Jiisas Kraistnon kamaan sele busuwu koloon laligoro,” daen yononon qaa ii jeŋ asuginkejuti, iyononon kuuya Anutuwaa buja koloju. ³Moŋnon Jiisaswaa kania kaen mende jeŋ asuginkeji, iinon Anutuwaa buja mende koloja. Kraist tuarenjen

^j 3.23 Jon 13.34; 15.12, 17

Toyaa omeyanonj mono iwaa uuta sololoo qaa jeŋkeja. Moŋnonj asuginj Kraistwaa kitia nama tuarenjenj ama mubaa,^k qaa kaenj injijogiti, iinonj mono kambanj kokaamba namononj asugija.

⁴Oo kokouruna, oŋo Anutuwaa buŋa koloogi Uŋa Toroyanonj uugianonj nama namowaa omejiilanj ii unjuugunj haamo ama oŋomakeja. Kawaajonj gejatootoo ejemba takapolakaya ii saanonj haamo ama oŋoma laligowutiwaa so koloaju. ⁵Yoŋnononj balombaa buŋa koloogi namowaa omeyanonj sololoonj oŋomakeju. Kawaajonj balombaa nanamemeja otaanj qaa jegi uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋnononj qaagiaajonj geja ama momakeju.

⁶Anana Anutuwaa buŋa kolooniŋ Uŋa Toroyanonj sololoonj nonomakeja. Anutu moma mujuti, iyoŋnononj ananaa qaa jeninj iikawaajonj geja qenj momakeju. Anutuwaa buŋa mende koloojuti, iyoŋnononj anana qaa jeninj iikawaajonj geja mende ama momakeju. Qaa hoŋaa Uŋaya ano aŋgomokolombaa omeya yoroo kanagara ii mono iikaenj gosinj moma kotonjkebonj. Kiaŋ.

Anutunonj uujopawaa kania koloaja.

⁷Oo wombo alauruna, Anutunonj jopagonj aoawaa wanjaleya koloaja. (Kawaajonj uujopa ii apu jaayaanj ej koumakeja.) Kawaajonj anana mono jopagonj aonj laligowonja. Kaenj ama laligojoni, kuuya anana Anutu moma munj iwaanonja kolokoloo donjgoga koloonj laligojoni.

⁸Anutunonj uujopawaa kondokondoo Toya koloaja. Iikaanj koloojiwaaajonj moŋnonj ejemba mende jopagonj oŋomakeji, iinonj Anutu mende moma munj tompiŋ laligoja. ⁹Anutunonj uujopaya batunananonj asuganonj kokaenj qendeema nonono: Iinonj Meria motoonjgo ii nemunj koma nonono kotiinj laligowonjatiwaaajonj ama wasiro namononj kamaaro. ¹⁰Anana Anutu jopagonj munj iikanonj uujopa mende kondooninj kolooroto, uujopawaa kania ii kokaenj: Anutunonj wala jopagonj nonoma siŋgisonjonana koma konjoratimambaajonj Meria wasiro ananaanonj kamaaro.

¹¹Oo kokouruna, Anutunonj kaenj hononja qaa jopagonj nononotiwaajonj ama anana mono kaanjadeenj uunananonj jopagonj aonjkebonja. Uujopa mende ama aoniŋ mende totoonj sokonja. ¹²^lMoŋnonj Anutu kambanj moŋnonj mende iiroto, jopagonj aonj laligojoni eenj, Anutunonj mono uunananonj leiŋgonj nano uujopayanonj uunana saa qero akadamananawo koloonj laligojoni.

¹³Anana Anutuwo qokotaanj laligoninj iinonj uunananonj leiŋgonj nanji, ii Uŋaya Toroya nononotiwaajonj ama moma kotonj uuwoi mende

^k 4.3 Kraistwaa tuarenjenj toya ii Antikraist. Griik qaa anti, iikawaa kania woi. Iinonj Kraistwaa kitia nanja ano Kraist hoŋa tuarenjenj ama munjkeja. ^l 4.12 Jon 1.18

amakejon. ¹⁴Maŋanonj Meria gomaŋa gomaŋa ananaa Hamoqeqe Tonana koloowaatiwaajon wasiro kamaaro. Nonononj ii iima moma naŋgonj jeŋkejon. ¹⁵Moŋnonj “Jiisas Anutuwaa Meria kolooja,” jeŋ asugiŋkeji, Anutunonj mono iwaa uutanonj leiŋgonj nano iinonj Anutuwo qokotaan laligoja.

¹⁶Anutunonj uutanonj jopagonj nonomakeji, nono iikawaa kania moma kotonj iikanonj moma laariŋkejon. Anutunonj uujopawaa Toya kolooja. Kaŋa koloojiwaajon moŋnonj ejemba jopagonj oŋoma laligoji, iinonj mono Anutuwo qokotaan nano Anutunonj iwaa uutanonj leiŋgonj laligoja. ¹⁷Kaŋa laligonij Anutuwa uujopayanonj goŋgonj kalaŋ koma nonoma uunana saa qero akadamunanawo laligojon. Kraistnonj namononj tatawaga laligoroti, anana tani kaŋa laligojon. Iikaŋa laligojonjwaajon ama Anutuwa jenteego kambaŋ somatanonj Kraistwaa jaanonj keuma iikanonj awasaŋkaka koloonj saitiŋgeŋ nambaŋa.

¹⁸Anutunonj jopagonj nonono nama eeŋ toonj toroko mobombo. Singisonjgo ejemba Anutunonj singisonjgogiaa ironja meleema oŋombabotiwaajon toroko momakejuto, Anutuwa uujopayanonj uunana saa qeji eeŋ, iikanonj mono toroonana kuuya yakaridaboronjeja. Kawaajon moŋnonj toroko momakeji, iinonj jopagonj nonomakejiwaa kania ii tororo mende modaboroja.

¹⁹Iinonj wala jopagonj nononotiwaajon ama anana uujopa amakejon. ²⁰Moŋnonj “Anutu jopagojeŋ,” jeŋato, alia kazi ama muŋkeji, iinonj mono ejemba qolomolonjgoya kolooja. Iikawaa kania ii kokaen: Alia iima kileŋ mende jopagonj muji eeŋ, iinonj Anutu mende iima ii mono nomaen jopagonj munaga? ²¹Moŋnonj Anutu jopagonj muŋkeji, iinonj mono alauruta kaŋagadeen jopagonj oŋoma laligowa. Anutunonj uujopawaa jojopaŋ qaaya kaen aota eja. Kiaŋ.

Uumeleenj ejemba anana haamo amakebonja.

5 ¹Daen yoŋononj Jiisas moma laariŋ “Hamoqeqe Tonanaga kolooja,” jeŋkejuti, ii kuuyanonj mono Anutuwaanonjga kolokoloo donjgoga koloonj laligoju. Daen yoŋononj Maŋa jopagonjkejuti, ii kuuyanonj mono iwaa Meria kaŋagadeen jopagonj muŋkeju. ²“Anutuwa meraboraana jopagonj oŋonjonj,” jenij qaa iikawaa hoŋa ii anana kokaembaajon gosij aonj mojon: Anutu jopagonj muŋ jojopaŋ qaaya teŋ koma otaanjejonj eeŋ, mono Anutuwa meraboraana kaŋagadeen jopagonj oŋomakebonja. Iikawaa aiweseya ii kaen. ³^mAnutu jopagonj mubonjatiwaa hoŋa ii qaa teŋkonjon. Anutuwaanonj jojopaŋ qaa otaaniŋ sokonja. Jojopaŋ qaaya teŋ konij lombotawo mende koloowaa.

⁴Anutuwaanonjga kolokoloo donjgoga koloonij, anana kuuyanonj saanonj iwaa jeta teŋ koma balombaa nanamemenj bologa haamo

^m 5.3 Jon 14.15

amakeboŋa. Anutunoŋ momalaari nonono iikawaa qaganonŋ qama kooliniŋ Anutunoŋ balombaa nanamemeŋ bologa ii qeŋ yakariro kamaadabororota laligojoŋ. Haamo ambonatiwaa kania morota moŋ mende eja. ⁵Anana haamo mende ambonagati eeŋ, daeŋ yoŋonoŋ ii ambuyaga? Jiisas Anutuwaa Meria kolooji, moŋnoŋ ii moma laariŋ mono balombaa nanamemeŋ bologa haamo amakebaa. Kiaŋ.

Anutunoŋ Meriaa qaa kokaeŋ naŋgoŋ jero:

⁶Jiisas Kraist Anutuwaa Meria kolooji, ii nomaeŋ moŋoŋ? Jiisasnoŋ apunoŋ kemero Jononŋ oomulu meŋ muro Anutunoŋ kambaŋ iikanonŋ qaa ii jero mogi ano kanageŋ saya molaamambaajoŋ ano iikanonŋ qa aro moŋ Siwenonŋa kolooro mogi. Qaa apunoŋ indiiŋ motoonŋo kolooroti, iikayadeeŋ qaago. Siwe Toyanoŋ qaa naŋgoŋ jeroti, iikawaa aiweseya ii apu ano sa, woi ii. Toroqeŋ Uŋa Toroyanoŋ qaa ii jeŋkeja. Iinoŋ qaa hoŋaa Toya koloojiwaaajoŋ ama qolongomambaajoŋ amamaaŋkeja.

⁷Naŋgonanŋo qaa karoŋoŋ ii kaeŋ moniŋa eja. ⁸Qaa karoŋoŋ iikawaa aiweseya ii Uŋa, apu ano sa. Qaagia ii ororoŋ asuganoŋ moniŋ sokondaboroja. ⁹Qaa jakeyanoŋ kouma naŋgonanŋo amakejuti, ii saanoŋ moma aŋaliŋ aŋgoŋ komakejonto, Anutuwaa naŋgonanŋo qaayanoŋ mono ejemba qaanana uuguŋ powowoŋ kotakota kolooja. Anutunoŋ Meriaajoŋ “Neenaa Meranaga,” qama kania kaeŋ asuganoŋ naŋgoŋ jero. Kawaajoŋ qaa ii gema qewombo.

¹⁰Moŋnoŋ Anutuwaa Meria moma laariŋkeji, naŋgonanŋo qaa Toyanoŋ mono aŋo iwaa uutanoŋ laligoro iwaa kania saanoŋ moma yagonkeja. Moŋnoŋ Anutu mende moma laariŋkeji, iinoŋ mono naŋgonanŋo qaa Toya aŋa meŋ kamaaŋ aŋe eja qolomolonŋgoya koloŋkeja. Anutunoŋ qaa kota Meriaajoŋ naŋgoŋ jeroti, iinoŋ qaa ii mende moma laarijiwaaajoŋ mono Anutu iyaŋa gema qeŋ muŋkeja. ¹¹“Anutunoŋ qaaya kokaeŋ naŋgoŋ jero, “Niinoŋ laaligo kombombaŋa oŋomambaajoŋ jeweti, neenaa Merananoŋ mono laaligo kombombaŋa iikawaa kondomondoo Toya kolooja.” ¹²Iwaa Meriawo qokotaŋ laligoji, iinoŋ laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aŋe laligoja. Anutuwaa Meriawo mende qokotaŋ laligoji, iinoŋ laaligo kombombaŋa mende buŋa qeŋ aŋe laligoja. Kiaŋ.

Laaligo kotigaa kania

¹³Uugia meleema Anutu Meriaa qata ii moma laariŋkejuti, niinoŋ tere koi oŋooŋoŋ oojer. Laaligo kotigaa buŋa kolooji, oŋonoŋ iikawaa kania tororo moma kotowutiwaaajoŋ ama koi oojer. ¹⁴Anana saanoŋ awasaŋkaka koloŋoŋ Anutuwaa kosianoŋ kema qama kooliŋ nama kokaeŋ moma yagonkejoŋ; Naa iwoiwaajoŋ iwaa uusiŋa otaŋ qama kooliŋ

^a 5.11 Jon 3.36

mubonjati, iinonj mono qamakoolinana ii mobaa. ¹⁵Ii me ii kawaajonj qama koolinij qamakoolinana mobaatiwaajonj mojonji eenj, mono qaa koi kaanagadeenj moma kotojonj: Naa iwoiwaajonj qama koolinij mujonji, ii kuuya mono ananaa bujananaga koloowaa.

¹⁶Mojononj alia iiro singisonjgo ano iikanonj koomu kotigaa buja mende koloowaati, iinonj mono alia iwaajonj Anutu qama kooliro hamo qen muro laaligo kotiganonj keubaa. Singisonjgo Anutunonj mesaowaatiwaa so anjiti, qaa koi mono iyonjoojonj jejenj. Tosianonj singisonjgo anji iikanonj koomu kotigaa buja koloowuti, iyonjoojonj qama kooliwutiwaajonj ii mende jejenj. Qaago. ¹⁷Nanamemenj bologa kuuya ii singisonjgo kolooja. Koposo tosaaja anij iikanonj koomu kotigaa buja mende koloowonja. Kiaj.

Uumeleenj ejemba anana Anutuwo qokotaanj nanjonj.

¹⁸Daenj yonjononj Anutuwaanonja kolokoloo donjgoga koloogiti, iyonjooononja monjonj singisonjgo mende toroqenj amakeji, ii mojonj. Anutuwaanonja kolokoloo donjgoga koloonj laligoji, iinonj mono iyanja galej menj aoro Kilejaa Toyanonj ii mende qelanjinj mewaa.

¹⁹Anana qaa koi mojonj: Anana Anutuwaawaa buja koloojonto, gomanj so yonjononj uugia mende meleema Kilejaa Toyaa ku-usunj baatanonj laligogi galej koma onjmakeja.

²⁰Qaa koi kaanagadeenj mojonj: Morononj eja honja toonj kolooji, anono ii moma mubombaajonj Anutunonj Meria wasiro kamaanj moma-asa-asari nonono. Morononj eja honja toonj kolooji, anana iwo qokotaanj motoonjgo koloonj laligojonj. Eja honja toonj ii Anutuwaawaa Meria Jiisas Kraist. Iinonj Anutu honjaborja ano laaligo kotigaa kondomondoo Toya kolooja.

²¹Oo kokouruna, tando lopionj ano bej qolonjmolonjgoya tosianonj kokosiinj qelanjinj onjombubotiwaajonj mono onjonaanja galej menj aonj laligowu. Kiaj.

Jombaanon̄ Tere 2

Jonon̄ Tereya ano 2 kolooro.

Jen̄-asa-asari

Buḡa Tere kokawaa toya iinon̄ iyaḡaa qata “Jotamemeya mon̄,” qaro. Iinon̄ tere ii “Wombo emba ano iwaa meraborauruta,” yon̄oojon̄ ano. Qaa aasangoya ii uumeleen̄ kanageso mombaa sareqaaya. Merabora ii kanageso ano wombo emba ii yon̄oo galeḡgiaga. Buḡa Terewaa qaa toroga kokanon̄ jopagon̄ aowombaajon̄ uu kuun̄ nonomakeja ano boi takapolakaya yon̄onon̄ ejemba kuma on̄on̄gi qaagianon̄ seiwabotiwaa galeḡ meme qaaga kolooja.

Buk kokawaa bakaya waḡa 4 ii kokaen̄:

Qaa mutuya 1-3

Uujopa ii iwoi waḡa 4-6

Qaa doogoyanon̄ seiwabotiwaa galeḡ meme qaa 7-11

Terewaa qaa kota waḡa 12-13

¹Oo emba soro, Anutunon̄ meween̄gon̄ gono uumeleen̄ kanagesouruga galeḡ koma on̄oma nanjaḡ. Niinon̄ on̄o qaa hon̄aa so uu wombonanon̄ jopagon̄ on̄omakejen̄. Neenodeen̄ qaagoto, ejemba qaa hon̄a moma kotojuti, kuuya iyon̄onon̄ mono kaḡḡagadeen̄ on̄o jopagon̄ on̄oma laligoju. Niinon̄ jotamemeya koloojen̄ ano giwo qaa amiḡ mobojon̄ kaḡ tere oojen̄.

²Qaa hon̄anon̄ uunananon̄ nama ananawo tetegoya qaa en̄ ubaa. Niinon̄ Buḡa qaa iikawaajon̄ ama jopagon̄ on̄on̄jen̄.

³Anana qaa hon̄a otaan̄ uunon̄ jopagon̄ aon̄ laligojon̄i een̄, Maḡ Anutu ano Meria Jiisas Kraist yoronon̄ mono kian̄komuḡ ano kaleḡmorian̄ nononi luaenon̄ laligowon̄a.

Uujopa ano qaa hon̄a ii motoon̄ otaawu.

⁴Maḡnon̄ uujopawaa jen̄kooto qaaya nononoti, iikawaa sogadeen̄goo kanagesouruga tosianon̄ qaa hon̄aa so nanamemengia ama meḡ laligoju. Niinon̄ siligia kaḡa iibe korisoro somata nomakeja. Kian̄.

⁵“Oo wombo alana emba somata, kambaŋ kokaamba jeŋkooto qaa oonŋ gonjeŋi, ii qaa dologa qaago. Qaa kanakanaiyanonŋga kanainŋ moma kouniŋi, niinonŋ qaa ii mombo oonŋ kokaenŋ jeŋ kotonŋ gonjeŋ: Anana mono uunananonŋ jopagonŋ aonŋ laligowonŋa. ⁶Jopagonŋ aonŋ laligowombaa qaaya jejeŋi, iikawaa honŋa ii kokaenŋ: Anana mono Anutuwaa jojoponŋ qaa kuuya teŋ koma nanamemenana ama meŋ laligowonŋa. Kuuya onŋononŋ jojoponŋ qaa kanakanaiyanonŋga moma laligonŋ kougiti, ii kokaenŋ: Onŋo mono uugianonŋ jopagonŋ aonŋ laligowu.

⁷Aŋgomokolonŋ ejembanonŋ Jiisas Kraistwaaonŋ kokaenŋ jeŋ asuginŋkeju: “Hamoqeqe Toyanonŋ balonŋ eja sele busuwo asugimambaajonŋ amamaaro.” Kaenŋ jeŋ asuginŋ tiliqili aŋgi eŋkalolonŋ koloonŋkeja. Aŋgomokolonŋ ejemba kaanŋa ii Kraistwaa kitia nama tuarenjeŋ ama muŋkeju. Ejemba kaanŋa mamaganonŋ mono balonŋa balonŋa liligonŋ laŋ kema kanŋ laligoju. ⁸Nonononŋ uuwaa gawonŋ meniŋ honŋa uugianonŋ kolooroti, iikanonŋ soonŋ jaŋgonŋ qaombabotiwaaonŋ mojeŋ. Kawaaonŋ aŋgomokolonŋ ejembanonŋ eŋkalolonŋ ama onŋombubotiwaaonŋ mono galeŋgia meŋ aonŋ laligowu. Kaenŋ laligogi uugiaa honŋanonŋ mende sooro Poŋnonŋ tawagia kuuya onŋondaborowaa.

⁹Kraistnonŋ qaa kuma nononoti, moŋnonŋ ii mende qokotaajato, ii uugunŋ qaa toroqero melokanjinŋ jeŋkeji, iinonŋ Anutuuya qaa eenŋ laligoja. Daenŋ yonŋononŋ Kraistwaa Buŋa qaanonŋ qokotaajuti, iyonŋononŋ mono Maŋ ano Mera yorowo kotiinŋ laligoju. ¹⁰Moŋnonŋ Buŋa qaa jumunŋa ii mende meŋ onŋoononŋ kaji, onŋo mono iwaa jolonŋa mende jeŋ mirigianonŋ mende horogi uba. ¹¹Moŋnonŋ iwaa jolonŋa jewaati, iinonŋ mono kileŋaa biŋawo hororo qaganonŋ uro ororonŋ bosimbaota. Kiaŋ.

Qaa tetegoya

¹²Niinonŋ onŋoojonŋ qaa seiseiya oomambaajonŋ siinŋ mojentonŋ, ii papia seŋanonŋ inŋknonŋ oomambaajonŋ mende moma mesaojeŋ. Onŋoononŋ kusu kanŋ jaasewanŋ qeŋ qaa aminŋ mobombaajonŋ mamboma jejeromonŋromonŋ anjeŋ. Aitonŋgowonŋati, kambaŋ iikanonŋ ainjolonŋ rama aminŋ moma korisoronana asugidaboronŋ uunana saa qero laligowombaaonŋ mojeŋ.

¹³Anutononŋ emba alaga galeŋ gawombaaonŋ meweeŋgoroti, emba soro iwaa kanagesourutanonŋ yeizozogia aŋgi goononŋ kaja. Kiaŋ.

^a 1.5 Jon 13.34; 15.12, 17

Jombaanonɔ Tere 3

Jononɔ Tereya ano 3 kolooro.

Jen-asa-asari

Buɔa Tere kokawaa toya iinonɔ iyaɔaa qata “Jotamemeya monɔ,” qaro. Iinonɔ Tere ii uumeleenɔ kanageso mombaa jotamemeya monɔ qata Gaius iwaajonɔ ano. Gaiusnonɔ uumeleenɔ ejemba tosaana miri ano nembanene iwoinonɔ ilaanɔ onoma laligoro. Kawaaonɔ ii mepeseenɔ muro ano tompe eja monɔ qata Diotrefes iwaajonɔ galeɔ meme qaa jero.

Buk kokawaa bakaya waɔa 5 ii kokaenɔ:

Qaa mutuya 1-4

Jononɔ Gaius mepeseeya 5-8

Diotrefeswaa galeɔ meme qaa 9-10

Demitriuswaa korisoro qaa 11-12

Buk kokawaa qaa kota waɔa 13-15

¹“Oo wombo alana Gaius, niinonɔ jotamemeya monɔ koloonɔ giwo qaa amii mobojonɔ kanɔ tere oojenɔ. Niinonɔ qaa honaa so uunanonɔ jopagonɔ goma laligojenɔ.

²Oo wombo alana, goo kokoosoganonɔ Anutuwo qokotaanɔ qeangoro laligojani, ii mojenɔ. Kaanɔideenɔ sele gbiligbili laligonɔ iwoi kuuya kanonɔ toomorianɔ mokoloonɔ laligowaatiwaajonɔ Anutu qama koolijenɔ. ³Uumeleenɔ alaurunana tosanonɔ goononɔga kanɔ goo sunduga kokaenɔ nanonɔ nijogi, “Giinonɔ Anutuwaanonɔ qaa hona ii pondanɔ otaanɔ ama menɔ laligojanɔ.” Kaenɔ nijogi mobe korisoro somata kondoonɔ nono. ⁴Noo kokourunanonɔ Anutuwaanonɔ qaa hona otaanɔ ama menɔ laligojuti, niinonɔ buju kaana moma hononɔ qaa aisoonkejenɔ. Buju morota mononɔ korisoro uuta ii mende uuguro mojenɔ. Kiaɔ.

^a 1.1 Apo 19.29; Room 16.23; 1 Kor 1.14

Jonon galeŋ eja qata Gaius mepeseeja.

⁵Oo wombo alana, gii uumeleen alaurunana weleŋ qeŋ oŋoma iikanon pondan nama laligonkejan. Yoŋoononŋa tosianon goman liligon oŋoonon kankejuti, ii kalan koma oŋomakejan. Moma oŋonjanj me qaago, ii kilen awaagadeeŋ ilaŋ oŋomakejan.

⁶Gii uuganon jopagon oŋoma laligonati, iyoŋoononŋa tosianon koi kan momalaari tuumbaa jaagianon kaniaga kaen nanŋon jegi moniŋ. Kawaajon alaurunana kaanjon oŋoonon kawuti, ii mono ilaŋ oŋoma laligona saanon afaanŋon gawon meŋ kanagia toroqen kumbu. Gawon kaŋa ii Anutuwaa jaanon sokombaatiwaa so mono toroqen meŋ laligowa. ⁷Yoŋonon Kraistwaa buŋaga koloojutiwaaŋon ama iyanŋiaanon goman mesaon liligon qabuŋaya jeŋ seiŋkeju. Gawon kaen meŋ uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋoononŋa nembanene iwoi moŋ mende aŋaliŋ meŋkeju. ⁸Kawaajon Jiisaswaa alauruta nononanodeeŋ alaurunana kaŋa ii koma horon nanŋon oŋoniŋ sokombaa. Anana gawon bakaya ii meŋ iikanon qaa hoŋaa Toya motoon weleŋ qeŋ muniŋ qaaya hoŋanon seiŋkebaa. Kiaŋ.

Diotrefes kaŋa koloowabotiwaa galeŋ meme qaa

⁹Niinon momalaari tuuŋ oŋoojon tere moŋ ooweto, Diotrefes jotameme eja iinon batugianon galeŋ wan laligomambaa siŋa moji, iinon qaanaa geja mende ama telambelaŋ amakeja. ¹⁰Kawaajon niinon oŋoonon kawenagati eeŋ, mono iwaa nanamemeŋa bologa ii asuganon jewe kokaen mobuya: Iinon nonoojon andoqeŋe qaa jeŋ qolonŋon kisama jeŋkeja ano qaagadeeŋ mende jeŋkeja. Qaagoto, uumeleen alaurunana gomanlili gawon meŋkejuti, iinon ii mende koma horon oŋomakeja ano alaurunana tosianon koma horon oŋombombaajon mojuti, iinon ii anŋon koma oŋoma momalaari tuuŋianonŋa utama oŋono seleenŋeŋ kamaankeju.

¹¹Oo wombo alana, gii nanamemeŋ bologa qaagoto, nanamemeŋ awaa ii mono otaŋ laligowa. Daen yoŋonon nanamemeŋ awaa ama meŋ laligojuti, iyoŋonon Anutuwaa meraboraana kolooju. Daen yoŋonon nanamemeŋ bologa ama meŋ laligojuti, iyoŋonon Anutuwaa kania mende moma koton sopa seleenŋeŋanon laligoju.

¹²Demitrius eja iikawaa kania ii awaa. Alaurunana kuuyanon kaen jeŋkeju. Qaa hoŋaa Toya aŋo qaa ii kaanjadeeŋ nanŋon jeŋkeja ano nononon toroqen iwaajon qaa ororon jeŋkejon. Nononon qaa jeŋkejonj, ii qaa hoŋa toon kolooji, ii mojan. Kiaŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

¹³Niinon goojon qaa seiseiya oomambaajon siŋa mojento, ii kirifi ano iŋknon oon gomambaa so mende moma mesaojen. ¹⁴Niinon

uulanawo goonor kaj giimambaajon mamboma jejeromonromon anjeŋ. Aitongowonati, kamban iikanon saanon jaasewan qeŋ aon qaa qaa aminj mobonja.

¹⁵Anutunon luae qeŋ gono laligowa!

Momalaari alaurunana koi laligojuti, iyononon yeizozogia anŋi goonor kaja. Giinon kaanjadeeŋ uumeleeŋ alaurunana giwo nanjuti, ii anja anja noonon yeizozona injiona mobu. Bonjon!

Juudawaanon Tere

Juudanon Tereya ano.

Jen-asa-asari

Juuda ii Jiisas ano Jeims yoroo kogara. Tosianonj “Kraist moma laarionj,” jen qaa doogoya ejemba kuma soon onjoma laligogiti, Juudanonj iyonoojon ama galej meme qaa ooro. Buja Tere koi torodaamonj. Qaaya ii 2 Piito 2 qaa iikawaa so. Juudanonj Kraistwaa alauruta ananaa uunana kokaen kuuro, “Anutunonj anana kambañ so moma laariwombaaonj momalaari nonono kanagesouruta koloojonj, onjononj mono momalaarigianonj seij kotiiwaatiwaaonj toroqen manja qen laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waña 4 ii kokaenj:

Qaa mutuya 1-2

Boi takapolakaya yonoo kanagia ano jenteegogia 3-16

Toroqen pondan moma laariwombaa jenkootoya 17-23

Kotumotue qaa 24-25

¹“Juuda bisop Jeimswaa koga niinonj Jiisas Kraistwaa welen qen munj uumeleenj alauruna onjowo qaa aminj mobombaaonj kanj tere koi oojenj.

Anutu Mañnananonj onjooma uu konoñanonj jopagonj onjono Jiisas Kraistonj sopa somonjonj onjono laligoju.

²Anutunonj mono kiankomunj uujopaya kelemalelenj onjono luaenonj laligowu. Kianj.

Buja qaa meeqeerangowaa galej meme qaa.

³Oo wombo alauruna, Anutunonj hamo qen nonono letoma motoonj Siwewaa buja koloojonj, niinonj iikawaa qaaya jen asariñ oonj onjomambaaonj siija somata moma laligowe. Laligonj laligowe bimooro toroqen mambomambaaonj amamaajenj. Kawaaonj tere oonj uugia kokaen kuuj onjonjenj: Anutunonj momalaariwaa qaa batuya kuuya ii ejemba

^a 1.1 Mat 13.55; Maak 6.3

soraaya tataanikota anono meŋ galerŋ koniŋ mende utegowaatiwaajon ano buŋananaga koloaja. Kawaajon boi takapolakaya tosianon Buŋa qaa melokanjin ambubotiwaajon mono bon nama manja qeŋ laligowu.

⁴Ejemba tosianon mondonŋ uumeleerŋ tuuŋ batugianon olon kondondonŋonŋ kougi kaniagia doogoya ii asuganonŋ mende asugiro laligoju. Anutunonŋ ejemba kaanŋa yonoo qaagia mono wala eenanonŋ jeŋ tegoro oogita siimbobologianonŋ yonoo qagianonŋ umambaajon anja. Anutunananonŋ qaaya ama kalenŋmorianŋaa kania honjanonŋ ninisaamakejato, ejemba anŋgonjoragiawo yonononŋ mono iyanŋiaa serowilin nambonŋnambongia turuwutiwaajon ama kalenŋmoriambaa qaaya ii meeqeeranŋonŋ meleŋqeleeŋgi bolinŋkeja. Kaenŋ ama ananaa Somatanana motoonŋo Jiisas Kraist Ponŋana koloonŋ namakeji, ii qakooma gema qeŋkeju.

⁵^bOŋo qaa kuuya ii mono kambanŋ koriga modaboronŋ laligojuto, kilenŋ galerŋ meme qaa koi duduuwubotiwaajonŋ mombo kokaenŋ jeŋ gbilinŋ oŋomambaajonŋ mojenŋ: Ponŋonŋ kanagesouruta Iijipt kantrinonŋga metogonŋ uŋuano kagito, kanagenŋ tosianonŋ kambanŋ moŋnonŋ mende moma laarinŋ mugiti, ii kondemondeenŋ ama oŋono tiwilaagi. Galerŋ meme qaa iikaanŋa ii oŋoojonŋ ama mombo jejenŋ.

⁶Kaanagadeenŋ Anutunonŋ Siwe gajobauruta galerŋkonŋkonŋ toonŋia ama oŋono laligogito, iyonoononŋga tosianonŋ uugere ama qaa baatanonŋ mende kema iyanŋiaa galerŋkonŋkonŋ toonŋia galerŋ koma oŋombombaajonŋ uumotoonŋ mende ama sopagia kororoogi. Qaa qootogo anŋgitiwaajonŋ ama Anutunonŋ ii hagonŋ oŋono jinŋkaronŋ duŋ mirigia mesaonŋ kamaagi. Kamaagi “Kambanŋ somatanonŋ qaagia jeŋ tegomaŋa,” jeŋ gbadononŋ gbadoonŋ oŋoma pangamaŋ uutanonŋ oŋoono rama kougita kambanŋ tetegoya qaa rama ubuya. Galerŋ meme qaa ii oŋoojonŋ ama mombo jejenŋ.

⁷^cTani motoonŋo iikanonŋ Sodom, Gomora ano gomaŋ tosaanŋa liligonŋ ragiti, iyonoononŋ kolooro. Ejemba yonononŋ kaanŋiadeenŋ serowilinŋ ama selewaa siinŋia kombombaŋa meeranŋonŋ tania moŋ kokaenŋ anŋgi: Eja woi iyanŋarodeenŋ ano emba woi iyanŋarodeenŋ agiminŋ aonŋ laligogi. Kaenŋ laligogi Anutunonŋ ironŋia meleema oŋono gere jeta tetegoya qaa oŋooro siimbobolo moma laligonŋ kouma laligowuya. Kaenŋ laligonŋ boi takapolakaya yonoo galerŋ meŋ aowombaa kaisarenanaga koloonŋkeju.

⁸Ejemba takapolakaya yonononŋ kambanŋ kokaamba tani motoonŋo kaanŋiadeenŋ amakeju. Jaagia meleeno iwoi uŋaunŋaya lanŋ iima iikanonŋ mondonŋ otaanŋ iyanŋiaa selegiaa laaligogia ii meŋ bolinŋ kokojinŋinŋ mokoloonŋkeju. Iikaanŋa kanonŋ Anutu jejewili ama jeŋkonŋkonŋonŋ jeŋ muŋ ku-usuŋa meŋ kamaanŋ amakeju. Kaenŋ ama Siwewaa beŋsakonŋ kawali ejemba asamararanŋiawo eukanonŋ laligojuti, iyonoojonŋ uuqeŋe qaa tokoronŋkota jeŋ oŋomakeju.

^b 1.5 Eks 12.51; Janŋ 14.29-30 ^c 1.7 Jen 19.1-24

⁹Kaen amakejuto, Siwe gajoba waja qata Maikel iinon kaanagadeen kaen amambaajon moma bimoon amamaaro. Maikelnon Mooseswaa gamoyaajon Kilenaa Toyawo angowowo ama mondongosi ano. Ii ama uma kamaaroto, kilen uqege qaa tokoronkota ii jen tegon mumambaajon awasankaka mende mokolon amamaaro. Amamaan kokaanadeen jen muro, “Pon anjo mono mindingon gomba.”

¹⁰Maikelnon kaanagadeen ii amamaaroto, ejemba soosooya yononon mono selegia menj uma Buja qaa mende moma kotonkejuto, kilen iikawaajon uqege qaa tokoronkota lan jenkeju. Tompij laligon oro soona kaaja lansaj laligoju. Momakootogia hona mende kolooro oro laaligowaa siingia qerewenja iikayadeen momakeju. Iyangiaa siinj momogia injonmanjonja iikanon mono kondeema onono tiwilaawuya. ¹¹“Anutunon boi takapolakaya yonoo irongia meleema onono siimbobolo somata mobutiwaajon qama wanjinjingon “Yei!” jejen. Ejemba soosooya yononon eja Kein (Kain) iwaa kania metetereen kemakeju. Kanagen kere eja pon monnon eja qata Balaam tawa muro Israel ejemba tiligon onono jinjanj kenji. Boi takapolakaya yononon Balaambaa silia otaan monen mokoloowombaajon ugere moma iwoi iligalan ama bimbingon lan soonkeju. Eja qata Koora iinon Mooses ano Aaron yangisen qaganon tuarenjen ama oroma iikanon tiwilaaroti, boi iyononon mono Koora kaaja gejajuju ama laligon tiwilaawuya.

¹²Uumeleen ononon uukalen qendeema aowombaajon ajoroon lomban anji boi takapolakaya yononon iikanon kaanagadeen kankeju. Kan dogogia asuganon qendeema iyangiaajonadeen romonjon baonon newageen nepaqepalo nenkeju. Kaen ama onoo sele jewongia boronja boronja gamugiawo kaaja koloou. “Ziozwaa eja toya koloou,” jen ala onoojon mende romonjon kele qaa lan jenkeju.^f Koosu omaya toontoon konja qaa kaaja laligogi haamonon utitiinj onono lansaj kema kankeju. Honja koloowaatiwaa kambananon geria geria araroga hongia qaa kaaja nanju. Guluj senja kaaja koloou wala koomuya koloou tiigia laaligo kotigaa kanianonga qonjoma tama mombo komun kotiigi indinj woi kolooro koomuya totoon koloou laligoju.

¹³Yononon kowe siri usujawo kaaja lan qindiingi nanamemengia gamuyawo iikanon kokopa godomaruruyawo kaaja asuganon asuginkeja. Sengelao tosia kanagia songinj lan kamaankejuti, yononon mono iikawaa so jinjanj qenkeju. Sengelao iikawaa so kamaan Anutunon yonoojon pangaman ziwiziwiwaa uutanon mirigia arengoroti, mono dutanon emukanon kemen kamban tetegoya qaa rama ubuya.

^d 1.9 Dan 10.13, 21; 12.1; Isa 12.7; Dut 34.6; Zek 3.2 ^e 1.11 Jen 4.3-8; Jan 22.1-35;

16.1-35 ^f 1.12 Boi yononon toron kaaja asanjon rajuto, wangogianon iyononon qagon janjowabo.

¹⁴ Aadambaa sakonjaa esia qata Eenok iinonj kaanagadeenj ejemba takapolakaya yonoo gejatootoo qaagia waladeenj kokaenj jerota eja: “Mobu, Pononj Siwe kawali ejemba toroya tausena tausena janngogia uuta somata ii unuama kamaanj asugiwuya. ¹⁵ Asuginj korebore ananaa qaanana jenj tegowaa. Ejemba anjonjoragiawo yonononj nanamemen anjonjorayawo otaanj singisonngogia anjonjoragiawo ama kougiti, ii kuuya gosinj iikawaa ironja meleema onono kuuya yonoo qagianonj ubaa. Qinji ejemba anjonjoragiawo yonononj qaa jaanonj kemekeme gamuyawo iikanonj Anutu jenj qewagonj munj kougiti, iikawaa ironja kuuya meleema onono siimbobologia moma laligowuya.” Eenoknonj galej meme qaa kaenj jero.

¹⁶ Boi soosooya yonononj jenjkonjkonjonj temboma sosojaa kaanja njindinj-nunduru laj jenj aonjkeju. Iyanjiaa siingia kombombaņa bologa otaanj tereqerereenj selegia menj uma jaba-arambaranj amakeju. Ejemba tosaanja goda qenj kele unujuti eenj, ii iwoi meleema iyanjiaaonj onjombutiwaa siinja moma kelebele amakeju. Kaanja laligoju.

Galej meme ano qambaņmambaņ qaa tosia

¹⁷ Kaenj laligojuto, wombo alauruna, Ponjana Jiisas Kraistwaa aposolurutanonj boi takapolakaya yonoo qaagia mono waladeenj jedaborogita eja. Ono yonoo qaagia duduuwubotiwaajonj mono galeņgia menj aonj laligowu. ¹⁸ Aposol yonononj qaa kokaenj jegi, “Jiisaswaa kaka kambaņanonj toriro kambaņ tetegoya kanonj mepaqepae ejemba koloowuya. Yonononj iyanjiaa siingia kombombaņa bologa otaanj laaligo anjonjorayawo laligowuya.” Kaenj jegi.

¹⁹ Ejemba takapolakaya yonononj batugianonj uudendeenj ama ononji siinjserereņ ambubo. Uņa Toroyanonj mende sololonj onono balombaa siinj kombombaņa bologanonj galej koma onono ii otaanjkeju. ²⁰ Oo wombo alauruna, Anutunonj momalaari qaita monj ononoti, ii mono tandogia sewanja uuta kaanja kolooja. Onononj mono momalaari iikawaa qaganonj nama nanjonj aonj kotikotii mokolonjkebu. Uņa Toroyanonj inaanj onjmakejiwaa so mono iwaa ku-usunjonj nama qama koolinj laligowu. ²¹ Anutunonj jopagonj onjmakeji, ono mono iwaa uujopayanonj bonj qenj nambu. Ponjana Jiisas Kraistnonj kiankoomu onjoma mombo asugiro laaligo kotiganonj keuma oyanboyanj laligowu. Ono mono kambaņ ii kanj kuuwaatiwaajonj kaparanj koma mamboma laligowu.

²² Ejemba uugia meleembombaajonj uuwoi anjuti, ii mono kiankomunj onjoma uujopa qaganonj laligowu. ²³ Tosianonj gere bolanonj kemenj tagowombaajonj anjuti, ii kemebubotiwaajonj mono uulanjawo horonj wanjia somonjonj ononji letombuyaga. Tosianonj siingia kombombaņa

§ 1.14 Jen 5.18, 21-24 ^h 1.18 2 Piito 3.3

bologanonj galenj koma onono qemasologenj laligojuti, ii mono kiankomunj onoma laligowu. Kaanja laligowuto, onjoangiaa laaligogianonj boliwobotiwaajonj mono keegia moma laligowu. Qemasologenj yonononj singisonogoya singisonogoya anji iikanonj uugia selegia saa qero asuganonj totowinj laligojuti, iyonoojonj mono galengia menj aonj laligowu. Kokojinjij ambubotiwaajonj mono opo surugia jewonjowo ii kaanjaadeenj sisigia menj mende oosiriwu. Kiaj.

Mepemepesee qaa

²⁴Mono Anutu mepeseenjkebonja. Iinonj onjo tama kamaanj unjuwobotiwaajonj ama sopa somonjonj onjomambaajonj kotijia. Iinonj saanonj unjuama iyanjaa jaasewanjanonj onjoono keuma solanja koposowaa qaagia qaa nama asamararaja iima aisoonj otokorianj maama laligowu. ²⁵Anutu motoongo iinonj Hamoqeqe Tonana kolooja. Ponjana Jiisas Kraistnonj nemunj koma nonono Anutu mepeseenj munij qata akadamuyawo koloonj enj ubaa. Iinonj monowaa monoyanonga kanainj kouma Uutanana ku-usunjowo kolooja ano kambanj kokaamba toroqenj iwoi kuuya esunmumuyanonj galenj koma kambanj tetegoya qaa Ponj koloonj nonoma laligonj ubaa. Qaa ii onjanonj.

Isaisaan

Kraistnoŋ qaa aasangoya Jon isaano.

Jeŋ-asa-asari

Jiisasnoŋ namo mesaonŋ Siwe gomanonŋ uro gbani 65 kawaa so tegoro aposol Jononŋ Tere koi ooro. Kambaŋ kanonŋ uumeleenŋ kanageso Jiisas moma laarigiti, ii sisiwerowero somata ama onŋonŋi. Jon ii wato qata Patmos kanonŋ aŋgi kapuare mirinonŋ kaanŋa raro. Patmos laligoro Anutunonŋ jaaya meleeno iwoi kanagenŋ koloowaatiwaa uŋaya iiro. Patmos ii wato melaa (Yurop ano Afrika) Batugaranonŋ Kowe (Mediterranean Sea) kanonŋ eja. Efesus mesaonŋ Saut waagenŋ 80 kilomiita kembaga. Room gawman yoŋononŋ kikekakililiiŋ ejemba qaagia jeŋ tegonŋ konjoma onŋonŋi iikawaa kapuare mirinonŋ tani laligogi. Olonŋ kombombaajonŋ amamaagi. Balonŋ ii qararaŋkoŋkoŋa, jamoya seiseiya. Jononŋ iyoŋoo batugianonŋ laligoro Siisa-kiŋ Nerwa iwaa kambaŋanonŋ (gbani 96-98) isaŋgi kamaaro.

Qaa waŋa kokaenŋ: Jiisasnoŋ Satan ano kereuruta kuuya haamo ama meŋ kamaanŋ onŋondaborowaa. Kaenŋ ama momalaari ejemba kotuegonŋ nonono Siwe donŋgoga ano namo donŋgoga kanonŋ keuma tetegoya qaa oyanboyanŋ laligowonŋa. Sisiwerowero uutanonŋ laligogiti, iyoŋononŋ lombo moma mokosiŋgonŋ Jiisas moma laariŋ pondanŋ bonŋ qeŋ nambutiwaajonŋ kuuy onŋomakeja. Jiisasnoŋ qaaya qaaya kaanŋa jeŋ kotonŋ isaano Jononŋ moma Tere koi ooro. Ii uumeleenŋ ejemba uunana nanŋowombaajonŋ ama ooro. Sareqaa ano qaa aasangoya ii mamaga. Qaa tosaanŋa moma kotowombaajonŋ moma bimbimgojonŋ.

Buk kokawaa bakaya waŋa 11 ii kokaenŋ:

Qaa mutuya 1.1-8

Zioz tuuŋ 7 yoŋoo teregia 1.9-3.22

Tere pipipiiya aaso 7:ŋanonŋ soomonŋgoya 4.1-8.1

Romonŋ qaita monŋ 7 uugi 8.2-11.19

Jewenaŋ nemuŋa ano jeŋnemba woi 12.1-13.18

Jaameleenŋ uŋa kania kania 14.1-15.8

Anutuwaanonŋ iriŋsoŋsoonŋ qambi 7 maagi 16.1-21

Babilon siti, jeŋnemba, gejatootoo takapolakaya ano Satan ii tiwilaawu
 17.1–20.10
 Jenteegowaa kambaŋ somata 20.11-15
 Siwe namo donggoga ano Jerusalem donggoga 21.1–22.5
 Qaa kota tetegoya 22.6-21

1 ¹Anutonŋ iwoi kambaŋ mende koriro koloowaati, iikawaa tania gawonj memeuruta ninisaambaatiwaajonj moma Jiisas Kraistwaajonj qendeema gejatootoo qaa jeŋ isaano. Isaano Siwe gajoba monj wasiro welenqeŋeya Jon noononj kaŋ nijoro mobe.

²Jiisas Kraistnŋ Anutuwaanŋ Buŋa qaa nanŋonj jeŋ asariŋ qendeema nono Jon niinŋ iwoi ii jaana meleeno suŋ iibeti, ii kuuya iikawaa so toroŋ nanŋonj jeŋ asariŋ ojeŋ. ³Monŋonj gejatootoo qaa koi weŋgowaati, iinŋ mono simbawonawo kolooja. Jiisaswaa kaka kambaŋanŋonj torija. Kawaaŋonj tere kokanŋonj qaa ooweta eji, ejemba ii geja ama mobuti, ano ii moma sorogonj anŋonj kombuti, iyonŋonŋonj kaanagadeeŋ simbawonawo kolooju. Kiaŋ.

Jonŋ Eisia prowinswaa zioz tuuŋ 7 yonŋoo jolonŋia ooro.

⁴Jon niinŋ Eisia prowinswaa zioz tuuŋ 7 onŋoonj kokaeŋ ojeŋ: Monŋonj kotiiŋ laligoji, monowaa monoyanŋonŋa laligonj kouroti, ano mombo eleema koubaati, iinŋ mono kalenŋoriaŋ onŋono luaenŋonj laligowu. Kaanjadeeŋ Anutuwaa uŋa waŋa 7 iwaa jinŋaronj duŋ batanonj nanjuti, iyonŋonŋonj mono kalenŋoriaŋ onŋonŋi luaenŋonj laligowu.

⁵^bJiisas Kraistnŋ Anutuwaa kania pondanŋ nanŋonj jeŋ asariŋ laligonj mutuya koomunŋonŋa waaro. Iinŋ namowaa eja poŋ yonŋoo Ponŋia kolooja. Iinŋ sayanŋonj sonŋbama sinŋisŋonŋonananŋonŋa isama nonoma jopagonj nonomakeja. ⁶^cIinŋonj anana iyanŋaa bentotonjanŋonj ama meŋ letoma nonono kiŋ kaanŋa koloojonj. Buŋa gawonj galenuruta (priist) ano iyanŋaa Maŋa Anutuwaa welenj qeŋkejonj. Anana iwaa qabuŋaya ano ku-usuŋa mepeseeniŋ kambaŋ tetegoya qaa akadamyawo eŋ ubaa. Qaa ii onjanŋonj.

⁷^dIibu, Kraistnŋonj mono kokoosu uutanŋonj kawaa! Kawaaati, kambaŋ iikanŋonj anana korebore ii jaanananŋonj suŋ iiboŋa. Kana boria ano maroŋa qetoogiti, iyonŋonŋonj mono kaanagadeeŋ ii iibuya. Ejemba tuuŋa tuuŋa balonj so rama kenjonj, anana mono ii iima korebore iwaajonj ama jinŋeŋ qama amburereŋ mewoŋa. Qaa ii onjanŋonj, uuwoiya qaa.

⁸^ePonj Anutu kotiiŋ laligoji, iinŋonj kokaeŋ jeja, “Niinŋonj walawala laligonj (iwoi kuuya mokolooweta kanageŋ jewe qaono) tetegoya qaa

^a 1.4 Eks 3.14; Isa 4.5 ^b 1.5 Ais 55.4; Ond 89.27 ^c 1.6 Eks 19.6; Isa 5.10 ^d 1.7 Dan 7.13; Mat 24.30; Maak 13.26; Luuk 21.27; 1 Tes 4.17; Zek 12.10; Jon 19.34, 37 ^e 1.8 Isa 22.13; Eks 3.14

laligon umaŋa. Kawaa so niinonj tere nemuŋa mutuya A ano tere nemuŋa konoga Z koloojenj.” Niinonj ku-usuj kuuyaa Toya monowaa monoyanonŋa laligoweta laligon kouma laligojenj ano mombo eleema koumaŋa. Kiaŋ.

Siwe gomambaa Eja hoŋaa tania ii kokaenj iibe:

⁹Jon niinonj oŋoo uumeleenj neŋagia koloojenj. Kraistwo qokotaawe iyaŋaa bentotononj noma noono ejembanonj siimbobolo ama nonŋi koŋajilinj momakejenj. Ii oŋowo motoonj moma mokosiŋgonj kaparanj koma kotiin nanjenj. Anutuwaanonj Buŋa qaa jenj seiŋ Jiisaswaa kania nanŋonj jenj asariŋ laligowetiwaajonj nuama kema wato qata Patmos iikanonj noonŋi laligowe. ¹⁰Pombaa sonda kendonj rara kambaŋ moŋnonj Uŋa Toroyanonj turuj nono umbeumbejanonj qananonj uro gemananonŋa qa somata moŋ mobe. Qa otoŋa ii romonj qaita moŋ (biugel) qaji, iikawaa taniŋaenj kolooro.

¹¹Qa iikanonj kokaenj nijoro, “Ilawoila uuŋ iibagati, iikawaa qaaya mono tere pipipiiyanonj oowa. Oonj ana zioz tuuŋ 7 yoŋoononj kemba. Siti 7 yoŋoo qagia ii kokaenj: Efesus, Smirna, Pergamum, Taiataira, Sardis, Filadelfia ano Laodisia.”

¹²Qaa kaenj nijoro otoŋa mobeti, “Ii morononj?” jenj iima momambaajonj eleembe. Eleema nama lambewaa duŋj rara goulonj memeta 7 nanŋi iibe. ¹³^fLambewaa duŋj rara iikawaa batugianonj eja moŋ iibe kaitanianonj Siwe gomambaa Eja hoŋaa kaŋa kolooro. Malekuya koriga koma hororo kana susuyanonj kamaŋj tururo. Opo jokaŋa goulyawo ii iinj kasa kaŋa maŋkiila koma nano.

¹⁴^gWaŋj juyanonj tualalakota koosu kombo (snow) kaŋa kolooro. Lama juya soŋbanganj taaliji, mono iikawaa so iibe. Jaa kotanonj gere bolanj kaŋa jenj asariro nano. ¹⁵^hKana susuyanonj sostonj goota kolooro. Aenj braas gerenonj oogi jero gogoriŋ toonjkeji, mono iikawaa so kokobilibiliawo ero. Qaa nijoro mobeti, ii apu soma-tanonj sia kirinjkirinanonj kuuro otoŋa somata momakejonj, mono iikawaa so ero. ¹⁶Boria dindinanonj seŋgelao 7 meŋj nano. Buutanonŋa manjawaa soo somata (bainat) jeta leelee sulutuk aŋaga kamaaro. Jaasewanonj weenj jaaya kuuya asaridaboronjkejiwaa so asariro iibe.

¹⁷ⁱNiinonj ii iima uuna dongoro iwaa kanianonj tama kamaŋj koomu tani ewe. Kaŋa ewe boria dindinanonj noo waŋnanonj meŋj kokaenj nijoro, “Mono toroko mende moba! Niinonj walawala laligon (iwoi kuuya mokolooweta kanagenj jewe qaono) tetegoya qaa laligon umaŋa.

¹⁸“Niinonj laaligo Toya koloojenj. Komuŋ laligoweto, moba, niinonj mono gbilinj waama laaligo kombombaŋa tetegoya qaa laligon umaŋa. Niinonj

^f 1.13 Dan 7.13; 10.5 ^g 1.14-15 Dan 7.9; 10.6 ^h 1.15 Eze 1.24; 43.2 ⁱ 1.17 Ais 44.6; 48.12; Isa 2.8; 22.13

koomuwaa kondomondoo Toya galeŋ koma koomu gomaŋ Toya uugun kiiya melaa meŋ laligojeŋ. ¹⁹Kawaajoŋ iwoi kambaŋ kokaamba kolooji ano kanagejanonŋ kolooaati, niinonŋ iikawaa kania gisaambe iibaga. Iwoi iibagati, ii mono papianonŋ oona ewa. ²⁰Seŋgelao 7 boro dindinanonŋ rajuti ano lambewaa duŋ rara goulnoŋ memeta 7 iijaŋi, iikawaa kanagia aasaŋgoya ii kokaenŋ: Seŋgelao 7 ii zioz tuuŋ 7 yoŋoo gajoba galenŋgiaa sare kolooju. Lambewaa duŋ rara goulnoŋ memeta 7 iikanonŋ mono zioz tuuŋ 7 iyoŋoo saregiaga kolooja.” Kiaŋ.

Efesus uumeleenŋ kanageso yoŋoo qambaŋmambaŋ qaa

2 ¹Jiisanonŋ toroqenŋ jero, “Jon giinonŋ mono Efesus sitiwaa zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qerewenŋ gajobagiaajoŋ tere kokaenŋ oowa, “Moŋnoŋ boro dindinanonŋ seŋgelao 7 meŋ lambewaa duŋ rara goulnoŋ memeta 7 yoŋoo batugianonŋ kema kaŋ namakeji, iinonŋ qaa kokaenŋ jeja: ²Niinonŋ goo nanamemeŋгаа kania moma kotoweta kokaenŋ eja: Giinonŋ nogo ariŋ gawona kotiinŋ meŋ laligoŋkejaŋ. Anŋosisirinonŋ kaparaŋ koma mokosiŋgoŋ laligoŋkejaŋ. Ejemba doogoya yoŋowo ala mende meŋ aonŋ oŋanonŋ sureenŋ konjoma oŋomakejaŋi, ii mojeŋ. Tosianonŋ wasiwasi eja aposol mende kolooŋ kilenŋ qaŋia kaenŋ qamakejuti, giinonŋ ii anŋgotetenonŋ ama gosinŋ oŋona qolomolonŋ qaa jejegiaa kaniagianonŋ asuganonŋ asugiro. ³“Tosianonŋ noo qanaajoŋ ama kakasililinŋ ama goŋgi kaparaŋ koma siimbobolo moma mokosiŋgoŋ laligona. Esuŋkamakamaa olanŋ mende ama laligonato, iwoi kuuya moma mokosiŋgoŋ nama laligona, ii mojeŋ. ⁴Kaana laligonato, uugaa qaaya moŋ kokaenŋ mobe mende sokonja: Walawala uuga meleema honoŋa qaa jopagonŋ noma laligonato, uuganonŋ mono sologoro kambaŋ kokaamba olomoonŋ laligojaŋ.

⁵“Walawala uu koisoro somata moma laligonato, iikanonŋadeenŋ looriŋ olomoonŋ kamaaŋ qeŋ laligojaŋ. Gii mono geenŋгаа kanaga ii romoŋgoŋ moma kotowa. Kawaajoŋ mono uuga meleemba. Walawala uumeleembaa iwoiya anati, mono iikawaa so mombo toroqenŋ amba. Uuga siŋgisioŋgoya iikanonŋa mende meleembagati eenŋ, niinonŋ mono goononŋ kaŋ lambewaa duŋ raraga qetegowe uumeleenŋ kanageso Efesus kanonŋ mombo mende ewaa. ⁶Kamaaŋ guroto, gooŋoŋ kokaenŋ mobe qeaŋgoja: Giinonŋ Nikolait yoŋoononŋ nanamemeŋgiaa togoŋ uuduudu u amakejaŋ. Niinonŋ kaanŋideenŋ ii togoŋ kawaajoŋ uuduudu u amakejeŋ.

^{7j}“Oŋoonoŋga morononŋ gejiawo laligoji eenŋ, Uŋa Toroyanonŋ zioz tuuŋa tuuŋa ananaajoŋ qaa jeŋkeji, iinonŋ mono ii geja ama moma kotowa.

“Moŋnoŋ anŋgobato bologa kuuya uugunŋ haamo ambaati, niinonŋ ii wambe Anutu waa oyanboyanŋ gawononŋ (paradais) eukanonŋ uma laaligo kotigaa gere umuganonŋ rama kota neŋ laligowaa.” Kiaŋ.

^j 2.7 Jen 2.9; Isa 22.2; Eze 28.13; 31.8

Smirna uumeleen kanageso yonoo qambanmamban qaa

⁸“Smirna sitiwaa zioz tuun yonoo pon qerewenja gajobagiaajon mono tere kokaen oowa,

“Komun gbilin kotiin laligoji, iinon waladeen laligon (iwoi kuuya mokolon kanagen jero qaono) konoga laligon ubaati, iinon qaa kokaen jeja: ⁹Giinon konajilin moma kamaanqeqeta koloojanj, ii mojenton, Anutuwaa jaanon qabunaganon uuta kolooro simbawonawo koloojan. Tosianon Juuda ejemba mende koloon kilej qagia kaen qamakejuti, iyononon mepaqepae ama gema qen gonji angosisiri momakejanj, ii mojen. Yononon ‘Qamakooli miri hona koloojon,’ jen kaiyakagianon Satan mepeseenjeju.

¹⁰“Siimbobolo moma laligowagato, iikawaajon toroko mende moba. Moba, Kilejaa Toyanon angobatonon ama onomambaaajon ejemba kuun onono onoononga tosaanj unuama kapuare mirinon onoombu. Angosisiri ama onombuti, onj ii ween 10 moma laligowu. Jaawo laligowuyaga me komuwuyaga, mono niwo pondan nangi niinon laaligo kotigaa ila wage onomaaja.

¹¹“Onoononga moronon gejiawo laligoji een, Unj Toroyanon zioz tuun tuun ananaajon qaa jenkeji, iinon mono ii geja ama moma kotowa.

“Mojonon angobato bologa kuuya uugun haamo ambaati, iwaa selianon komuro motoonjo koloowaato, koomu inden woia ii mende komuwaa.”
Kianj.

Pergamum uumeleen kanageso yonoo qambanmamban qaa

¹²“Pergamum sitiwaa zioz tuun yonoo pon qerewenja gajobagiaajon mono tere kokaen oowa,

“Mojonon manjawaa soo somata (bainat) jewoita leelee sulutuk aaja menj laligoji, iinon qaa kokaen jeja: ¹³Giinon laaligo raraga dakanon ama laligojanj, ii mojen. Satanon ajo jinjaron dun raraya kuurota eji, gii mono iikawaa kosianon laligonkejan. Kilej noo qana menj niwo toroqen qokotaan namakejan. Satambaa laaligo raraya Pergamum siti kanon ero Antipasnon noo kanana pondan nanjon menj kotiin nano onoo batugianon kanon qegi komuro. Giinon nii moma laarin nomakejanj, qaa ii kamban iikanon kaanagadeen mende kolatinj qakoona.

¹⁴“Kaento, uugaa qaaya melaa mon kokaen mobe mende sokonja: Goo kanageso batugianon tosanon gejatootoo eja takapolakaya qata Balaam iwaa jinjanj arembo laligon otaanjeju. Kantri tosaanj yononon

^k 2.8 Ais 44.6; 48.12; Isa 1.17; 22.13 ^l 2.11 Isa 20.14; 21.8 ^m 2.14 Jan 22.5, 7; 31.16; Dut 23.4; Jan 25.1-3

nembanene meŋ tando lopion yonoo nandun mamatewoo buŋa qeŋ kanagianon aŋgi esunŋianon tururoti, Israel ejembanon ii mende neŋkegi. Wala mende negito, Balaamnon eja qata Baalak kokaen kuma muro, ‘Gii mono Israel ejemba ii newutiwaajon tutugon onomba.’ Kaen kuma kuun onoma siwa kaanŋa utun anoti, iyononon mono iikanon osin afaanŋon negi ano serowilin laŋ aŋgi. Onoononŋa tosanon Balaambaanon momo areŋ ii otaankeju.

¹⁵“Kaanjadeen goo kanageso batugianon tosia Nikolait yonoonon momo qolonmologoya meŋ otaankeju. ¹⁶Kawaajon gii mono uuga meleemba. Kaen mende ambagati een, niinon mono uulanawo goonon kaŋ kanagesouruga kaanŋa ii metama onomaŋa. Buunanon manjawaa soo somata (bainat) eji, iikanon manja qeŋ koton gilin onomaŋa.

¹⁷“Onoononŋa moronon gejiawo laligoji een, Unŋa Toroyanon zioz tuunŋa tuunŋa ananaajon qaa jeŋkeji, iinon mono ii geja ama moma kotowa.

“Moŋnon aŋgobato bologa kuuya uugun haamo ambaati, niinon mono nene aasunŋoya qata mana ano jamo taanŋa mumaŋa. Woi ii mube jamo taanŋa iikanon qata dologa oogita ewaati, ii yanodeen weenŋon mobaa. Tosianon ii mende mobuya.” Kiaŋ.

Taiataira uumeleen kanageso yonoo qambaŋmambaŋ qaa

¹⁸“Taiataira sitiwaa zioz tuun yonoo pon qerewenŋa gajobagiaajon mono tere kokaen oowa:

“Anutuwaa Meriaa jaa kotanon gere bolan kaanŋa jeŋ asariro kana susyanon soston aen braas kaanŋa kokobilibiliawo kolooji, iinon qaa kokaen jeja: ¹⁹Niinon goo nanamemengaa kania moma kotoweta kokaen eja: Giinon Anutu jopagon moma laarin muŋ gawonŋa meŋkejan ano aŋgosisiri kaparan koma moma mokosinŋon laligonkejan. Kanakanaiyanon iwoi ama menati, ii kambaŋ kokaamba meŋ sein ama meŋkejan.

²⁰“Kaen meŋkejanto, uugaa qaaya moŋ kokaen mobe mende sokonja: Giinon emba qata Jezebel iwo uumotoon ama ii mende totoon sureen muŋkejan. Iinon gejatootoo emba mende koloojato, kilen iyanŋa qata kaen qamakeja. Iinon ejemba tutugon kokaen kuma onomakeja: Tando lopiombaa nandun mamatewoo nembaneneya buŋa qeŋ kanagianon aŋgi esunŋianon tururoti, ii mono saanon neŋ laligowu. Kaen kuma onoma gawon meme alauruna kuun onono loorin jinjanŋ kema ii neŋkeju ano serowilin laŋ amakeju. ²¹Niinon Jezebel uuta meleembaatiwaaajon kambaŋ mubeto, serowilinŋa mesaon uuta meleembaatiwaaajon mende moma tondu laligoja.

ⁿ 2.17 Eks 16.14-15; 16.33-34; Jon 6.48-50; Ais 62.2; 65.15 ^o 2.20 1 Kin 16.31; 2 Kin 9.22, 30

22 “Kawaajon niinon emba ii qewe ji kiro salenon en siimbobolo mobaa. Kaangagadeen iwo serowilin amakejuti, iyononon nanamemengia bologa ii mende mesaon uugia meleembuti een, niinon mono ii kaangagadeen unjuwe siimbobolo kanjanawo mobu. 23^pIwaa meraborauruta ii mono unun konjoratiwe komuwu. Kaen kolooro zioz kanageso kuuya ononon injiima noo kania kokaen moma yagowu: Niinon ejemba uuroromongia gosin qaa jegia ano uusiingia kuuya moma komun nanamemengiaa so kitia meleembe kuuya motomotoon onoo qagianon ubaa. Niinondeen mono iikawaa Toya koloorej.

24 “Yonoojon kaen koloowaato, Taiataira onoononga tosianon Jezebelwaa momo areja ii mende otaankeju. Kaen mende angi onoojon mepaqepae kokaen ama jen onomakeju, ‘Ono roromongo keemeyaa kania mende moma koton seleengen laligoju.’ Mepaqepae kaen ama jen onomakejuto, Satambaa buja momowaajon qa kaanja qamakeju. Niinon zioz tuun kuuya onoojon kokaen jewe mobu: Niinon lombo mon mende toroqen ambe onoo qagianon ubaa. 25 Ono Buja qaa menj laligojuti, mono iikanon qokotaan laligowu. Ii mono pondan otaan laligon ugi nii mombo eleeman.

26^q “Mononon noo uusiigna otaan angobato bologa kuuya uugun haamo ama laligon komuwaati, niinon ii ku-usun mube waba kantria kantria galej koma onoma laligowaa. 27 Manjanon ku-usun nono ii buja qen aon Pon laligojen. Kaanjadeen onoononga mononon haamo ambaati, niinon ii galejkonkon gawombaa ila wageya ano aen taa gbaruya mumaja. Ii mube iikanon gomaja gomaja ejemba galej koma onoma kotakota mindigon onoma laligowaa. Gbakon monjon gbarunon qen qosonjuti, iinon mono iikawaa so qaa qootogo ejemba taa gbaru powowon kotiga iikanon unun kondeema mendeema onono qeqelala laligowuya. 28 Kaangagadeen goman aanaa widi sengelaoya mumaja.

29 “Onoononga moronon gejiawo laligoji een, Un Toroyanon zioz tuunja tuunja ananaajon qaa jenkeji, iinon mono ii geja ama moma kotowa.” Kian.

Sardis uumeleen kanageso yonoo qambanmamban qaa

3 1 Jiasnon toroqen kokaen jero, “Sardis sitiwaa zioz tuun yonoo pon qerewenja gajobagiaajon mono tere kokaen oowa,

“Mononon Anutuwa unaja 7 ano sengelao 7 ii borianon raro menj laligoji, iinon qaa kokaen jeja: Niinon goo nanamemengaa kania moma kotoweta kokaen eja: Giinon ejemba jaagianon gbilin laligojanwaa qata bosimakejanto, Anutuwa jaanon koomuya koloojan. 2 Kawaajon mono uuga tooro moma waaba. Goo nanamemenganon noo Anutunaa jaanon

^p 2.23 Ond 7.9; Jer 17.10; Ond 62.12 ^q 2.26-27 Ond 2.8-9

akadamuyawo mende kolooja. Goo kaniaga gosij kaerj mokoloowe. Goo kanageso uutanonj uumeleenj ejemba tosaanja toroqerj laligojuto, iyonononj kaanagadeerj komuj tagowombaaonj anju. Kawaajonj giinonj mono menj kotiinj onjoma laligowa.

³“Anutuwaa iwoi gonji buña qerj aonj monati, ii mono uu womboganonj somonjonj romonjgowa. Buña ii mono terj koma uuga meleemba. Gbiligbili mende laligowaati eerj, niinonj mono yonjgoro meme kaanja olonj kanj asugimana. Kamañatiwaa aua kambanja mende mona qaananonj mono uulanawo qaganonj uro lombo mokoloowaga. ⁴Kaento, Sardis zioz tuunj onjoo batugianonj ejemba afaandia onjononj opo surugia awaagadeerj galej konji jewonjawo mende kolooja. Kawaajonj yonjononj saanonj maleku taananonj selegianonj mouma niwo kema kanj laligowuya. Yonjononj kaanja koloonj laligowutiwaa so kolooju.

⁵“Moñnonj angobato bologa kuuya uugunj haamo ambaati, iwaajonj mono maleku tualalakota mugj mouma laligowaa. Iwaa qata laaligo kotigaa buk papianonj oogita eji, niinonj ii mende kondeemana. Manña jaasewanonj keuro Siwe gajobaurutanonj iigi qata saanonj asuganonj jokoloonj onjomaña.

⁶“Onjononjga morononj gejiawo laligoji eerj, Uña Toroyanonj zioz tuunja tuunja ananaajonj qaa jenkeji, iinonj mono ii geja ama moma kotowa.” Kianj.

Filadelfia uumeleenj kanageso yonjoo qambañmambañ qaa

⁷“Filadelfia sitiwaa zioz tuunj yonjoo ponj qerewenja gajobagiaajonj mono tere kokaerj oowa,

“Moñnonj Eja Toroya ano Hoñabonja koloonj kinj Deiwidwaanonj kiiya meria menj galej koma laligoji, iinonj qaa kokaerj jeja: Iinonj nagu metano moñnonj ii koma kii ii memambaajonj amamaawaa. Iinonj ii koma kii mero kiro moñnonj ii metamambaajonj amamaawaa. ⁸Niinonj goo nanamemengaa kania saanonj moma kotojerj. Alana moba, goo esunjanonj kamaañqeqeta kolooji, ii mojerj. Kamaañqeqeta koloojato, giinonj noo Buña qaana terj koma kanana otaanj qana mende qakooma laligona. Kawaajonj niinonj nagu moñ baganonj metambe moñnonj ii komambaajonj amamaawaa.

⁹“Moba, tuunj moñ yonjononj ‘Qamakooli mirinanawo koloojonj,’ jenj kaiyakagianonj Satan mepeseenjeju. Juuda ejemba mende koloonj kilenj qagia kaerj qama qolonjonj jenkeju. Niinonj ejemba ii kuunj onjombe goo kaniaga moma asariwuya. Ii moma asariñ kanj goo kanaganonj usugonj kamaañ jopagonj gomakejenj, ii asuganonj jokoloowu. ¹⁰Niinonj

[†] 3.3 Mat 24.43-44; Luuk 12.39-40; Isa 16.15 ^{*} 3.5 Eks 32.32-33; Ond 69.28; Isa 20.12; Mat 10.32; Luuk 12.8 [†] 3.7 Ais 22.22; Job 12.14 ^u 3.9 Ais 49.23; 60.14; 43.4

kaparan koma lombo moma mokosingon nama kotiiwagatiwaajon jeweti, giinon noo jenkootona ii angon koma otaan laligona. Kawaajon niinon kaanagadeen gii kokaen anjalij angon koma gomanja: Konjilij kaman qaita mon kan kantria kantria sokoma namonon laligon kenjuti, ii angotetenon ama onombaa. Kaman iikanon kan kuuro niinon gii konjilij iikanon metogon wanja somongomanja.

¹¹ “Niinon mono uulanawo eleema kamanja. Mononon guuguj kouma tawa memeyaa kamananon haamo ama gombabotiwaajon mono uuwaa hina ej gonji, ii mono pondan kalan koma laligona mende soowa.

¹² “Mononon anjobato bologa kuuya uuguj haamo ambaati, niinon mono ii wama noo Anutunaa mepemepesee jigo (tempel) uutanon kuuwe tandoya koloowaa ano kaman mononon ii mombo mende mesaowaa. Iikanon laligoro selianon neenaa Anutunaa qata, Anutuwa sitiaa qata ano neenaa qana dologa qa karoon ii oomanja. Anutanonon Jerusalem sitia donogoga ii iyanjaa gomanon eukanon ano eji, iikanon Siwenonja kaman namonon asugiwaa.

¹³ “Onoononja moronon gejiawo laligoji een, Uja Toroyanon zioz tuunja tuunja ananaajon qaa jenkeji, iinon mono ii geja ama moma kotowa.”
Kian.

Laodisia uumeleen kanageso yonoo qamanmaman qaa

¹⁴ “Laodisia sitiwaa zioz tuun yonoo pon qerewenja gajobagiaajon mono tere kokaen oowa,

“Mon qata Aamen, iinon Anutuwa qaya pondan nanjon Dangunu honabonja koloaja. Anutu ilaaro iwoi kuuya mokoori galej komakeji, iinon qaa kokaen jeja: ¹⁵ Niinon goo nanamemengaa kania moma kotoweta kokaen koloaja: Uuga mende olomooja ano noo gere bolananon uuganon mende jenkeja. Oo uuganon olomoonaga me gere toonaga, iikanon mobe sokonagato, biiwianon kotamototan laligona mende sokonja.

¹⁶ “Mon me mon sokonagato, uuganon boronja mon geregere ano greganon mende jeji me uuhamo mende kolojan, ii mende sokonja. Gere ano hamo batubatu uuwoinon lan laligojanwaajon mono buunanonja sulaan gombe kemebaga. ¹⁷ Geengaa selega men uma kokaen jenkejan: Niinon eja kindimbiri qabunanawo kolojen. Eshina men sein sonanon mokolojen. Siiseweweya qaa laligon iwoi mombaajon mende amamaajen. Kaen jenkejanto, kaniaga honja mende moma kotojan, ii kokaen: Giinon mono uunjonjan ama tapekokoro laligona tosonianon wosomomo ama gomakeju. Wanaya laligon jaaga gooro titou sele bombolan laligonjan.

^v 3.12 Isa 21.2; Ais 62.2; 65.15 ^w 3.14 Gba 8.22

18 “Kawaajon qambanmamban qaa kokaen gonjer: Giinon noononga iwoi karoon koi sewanja mewa: Eja kindimbiri qabunagawo koloowagatiwaajon mono goul gerenon dalasisi oon godomaruruya mendeengi sostonin kamaan qaonoti, ii mono sewanja mewa. Sele bombolan laligonkejan, iikawaa gamuya kojanngiwagatiwaajon mono maleku taanja sewanja men mouba. Jaaga gooji, iikawaajon mono jaasowaa keleya ii sewanja men jaaga tororo uuwagatiwaajon moriwa. 19* Niinon wombo alauruna jopagon onomakejeni, ii kuuya kilenagiaajon temboma jen onoma mindinqindin ama onomakejen. Qeangowutiwaajon kaen amakejen. Kawaajon gii mono jeulalan mesaon uuga meleema singisonogoga gema qen laligowa.

20 “Moba, niinon nagonon qen nanjer. Mojonon noo qaa arona moma uu naguya metambaati, niinon mono iwaa miri uutanon uma iwo rabe iinon niwo ainjolon rama motoon nembanene newota.

21 “Niinon angobato bologa kuuya uugun haamo ama Mannanon nuano iwaa jinjaron dujanon kamaan kooronon rajen. Kawaa so mojonon angobato bologa kuuya uugun haamo ambaati, niinon mono ii wambe noo jinjaron dujanon kamaan kooronon rabaa.

22 “Onoononga moronon gejiawo laligoji een, Unja Toroyanon zioz tuunja tuunja anaaajon qaa jenkeji, iinon mono ii geja ama moma kotowa.” Kian.

Jaana meleeno mojonon Siwewaa jinjaron jakenon raro iibe.

4 1 Kawaa gematanon jaameleen mombo kolooro Siwe goman naguya mon aantano iibe. Iibe aro wala romon qaita mon (biugel) kaanja qaa jero mobeti, iinon toroqen kokaen nijoro, “Gii mono kokaen kouna gemagen iwoi koloowaati, ii qendeema gomanja.”

2² Kaen nijoro iikanondeen Unja Toroyanon turun nono umbeumbenanon qananon uro iwoi kokaen iibe: Siwe goman uutanon jinjaron duj ero mojonon iikanon raro. 3 Raroti, iwaa jaasewanjaa asasaganon mono taronjii me kowonjin qata jaspaa ano qilimomoso bumbunja me kowonjin qata karnilian iikawaa so bilibiliawo asarin ero. Marilolon mon tere mundaya mumun kaawoya me kowonjin qata emerald kaanja kanon jinjaron duj ii kuuya liligon tongonin ero.

Dun waja liligon dun 24:yanon raju.

4 Jinjaron dun tosaanja 24 iikanon dun waja ii liligon ragi iyonoo qagianon Anutuwaa jotamemeuruta 24 ragi. Yononon malekugia tualalakotagadeen mougi oronjon kemero wangianon goul ila wage qindiima ragi. 5² Dun waja iikanonja pilisik bilibili jaasongo asariro

* 3.19 Gba 3.12; Hib 12.6 ^y 4.2-3 Eze 1.26-28; 10.1 ^z 4.5 Eks 19.16; Isa 8.5; 11.19; 16.18; Eze 1.13; Isa 1.4; Zek 4.2

gbingurururuj kolooro aro gunparandambaa otoŋa kaŋa mobe. Duŋ waŋaa batanoŋ toos kiwa asasaga 7 jeŋ asariŋ naŋgi. Kiwa 7 ii Anutuwaanonj uŋa waŋa 7 koloouju. ⁶“Kaanjadeeŋ jinkaronj jake batanoŋ iwoi bilibiliawo kowe kaŋa ero iibe. Ii kaaro jokaŋa jokaŋa kokobilibiligiawo meleema asariŋkejuti, mono iikawaa so asariro. Jake biiwianonj duŋ liligonj beŋ jawiŋuruta 4 naŋgi. Gemagia ano wosogia ii jaagiagadeeŋ sokono naŋgi.

⁷Beŋ jawiŋa mutuyanonj laion kaŋa kolooro. Alianonj bulmakao eja kaŋa kolooro. Alagara mombaa kaitania ii eja jaasewaŋaa tani kolooro. Alagia 4:yanonj tuu koonj elelaonkeji, iwaa taniŋaan kolooro. ⁸^bBeŋ jawiŋuruta 4 motomotoonj yonoo enŋangia 6 kuuya enj onono. Selegia kuuya ano enŋangia baatanonj kaŋagadeeŋ jaa kogiagadeeŋ sokoma onono naŋgi. Nama asaga gomantiŋa rii kokaen pororo qamakeju, “Poŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya giinonj mono toroya, toroya ano toroyagadeeŋ kolooujanj.

Laaligo Toya giinonj mono monowaa monoyanongga laligonj kouma laligojanj ano mombo eleema asugiŋ laligonj ubaga.”

⁹Beŋ jawiŋuruta 4 yonononj mepemepesee rii kaen qamakeju. Moŋnonj jinkaronj duŋnonj nama kambanj tetegoya qaa laligonj uma laligowaati, ii akadamu ano qabuŋa muŋ danŋisenj jeŋkeju. ¹⁰Kaen amakejutiwaa so Anutuwaa jotamemeya 24 yonononj kamaanj moŋ jinkaronj duŋnonj raji, iwaa jaanonj simiŋ kuma usugonkeju. Moŋnonj kambanj tetegoya qaa laligonj uma laligowaati, iwaa waeya meŋ mepeseenj muŋkeju. Mepeseenj muŋ ila wagegia qetegonj jinkaronj duŋ batanoŋ ama kokaen jeŋkeju,

¹¹ “Oo Poŋ Anutunana, giinonj ilawoila kuuya mokoloonj onona. Goo uusiinŋanonj nemuŋ koma onono letoma laaligo mokoloonj laligoju. Kawaajonj akadamu ano qabuŋa ii goma danŋisenj jeŋ gomaakejonj. Gii motoongoyanonj mono mepeqepesee kuuya aŋaliŋ aŋgonj kombaatiwaa so kolooujanj.” Kiaŋ.

Lamanonj Anutuwaa boronongga tere pipipipiya mero.

5 ¹cKawaa gematanonj tere pipipipiya moŋ iibe jinkaronj duŋnonj rajiwaa boro dindiŋanonj ero. Tere iikawaa seŋa ii leelee kuuya teregadeeŋ onj pipiin sapononj ama muŋgeŋ aaso (siil)^d 7:nonj koma mokotaagita ero. ²Kaanagadeeŋ Siwe gajoba esuŋmumuyawo moŋ iibe kotakotagadeeŋ qama buju qaa kokaen qisiŋ jero, “Morononj soraaya soro koloonj saanonj tere pipipipiya koi kawaa muŋgeŋ aasoya (siil) menjurama kotumbaatiwaa so koloouja?”

^a 4.6-7 Eze 1.5-10, 22; 10.14 ^b 4.8 Eze 1.18; 10.12; Ais 6.2-3 ^c 5.1 Eze 2.9-10; Ais 29.11

^d 5.1 Kantri tosanonj tere onj esunonj ama sapo meŋ moŋnonj ii kotumbabotiwaajonj ama muŋgeŋ aasononj mokotaankeju. Moŋnonj muŋgeŋ aaso (siil) ii laŋ menjurama tereya yongoro weenŋonagati, ii mono mokoloogi qaayawo koloowaa. Tere toyanondeeŋ ii galenj komakeja. Miri ii kii nemuŋa ama kuniŋ kemenkejato, tere ii muŋgeŋ aasononj somonŋonkeju.

³Kaen jeroto, Siwenon, namonon ano koomu goman kanon korebore injigi mononon ii metuma tereya iibaatiwaa so mende kolooro. ⁴Mononon mon soraaya soro koloon tere ii metuma tereya iibaatiwaa so mende mokoloogiti, niinon iikawaajon mamaga saama boliwe. ⁵°Saama boliwe Anutuwaa jotamemeya yonoononga mononon qaa kokaen nijoro, “Mono mende saaba. Moba, Juuda tuunonga Deiwidwaa gbilia mon koloon laion oro kaana koloon Kilenaa Toya haamo ama laligoja. Iinon mono saanon kotiin tere pipipiiya kokawaa mungen aasoya (siil) 7 ii menjurama kotumbaa.”

⁶°Kaen nijoro Lama meria iibe jinjaron duj biwianon bej jawinuruta 4 yonoo batugianon nano Anutuwaa jotamemeya yononon liligon mugi. Lama meria ii qegi komurotiwaa taninaan nano. Ila 7 ano jaa kota 7. Anutunon unauruta wana 7 wasin onono namowaa ejemba kuuya yonoonon kema laligojuti, jaa kota 7 ii mono iyonoo saregia koloju. ⁷Lama meria ii iibe kaen tere pipipiiya aasoyawo ii jinjaron dujonon rajiwaa boro dindinanonga mero. ⁸°Ii mero bej jawinuruta 4 ano Anutuwaa jotamemeya 24 yononon mono iikanondeen Lama meriaa batanon usugon kamaan simin kunji. Yononon motomotoon kulele ano goul qambi men nanji. Ejemba soraayanon qama kooligi Anutuwaanon umakeji, iikanon mono jinin onon-oombaa so kolooro moronon unkoowayawonon uma pumpunjonkeja. Moron kaananon mono goul qambigia saa qero nanji. ⁹°Simin kuma rii dologa kokaen qama jegi, “Giinon qaita mon kolojan. Gii gugi komun saga maama iikanon ejemba sewangia men onona.

Ejemba ii bej isigiaa so, qaa aro jejegiaa so, tuungiaa so ano kantrigiaa so. Giinon yonoononga tosaan onona Anutuwaa buja koloju.

Kawaajon giinon mono soraaya soro koloon tere pipipiiya aasoyawo men mungen aasoya (siil) metumbagatiwaa so kolojan.

¹⁰ °Yononon Anutuwaa buja koloogi kuma onoma kuun onona bentotongaa kin pon tuun koloon jigo gawon galejuruta koloju. Yononon Anutunanaa gawon men laligon balon so ejemba galej koma onoma laligon ubuya.”

¹¹°Rii dologa kaen qama jegi moma toroqen uun Siwe gajoba jangogia tausen tausen ano milyon milyon ii injiima rii otongia mobe. Yononon jinjaron duj kosianon nama bej jawinuruta 4 ano Anutuwaa jotamemeya 24 ii liligon onoma rii qagi. ¹²Rii kotakotagadeen qama kokaen qagi,

° 5.5 Jen 49.9; Ais 11.1, 10 ° 5.6 Ais 53.7; Zek 4.10 ° 5.8 Ond 141.2 ° 5.9 Ond 33.3; 98.1; Ais 42.10 ° 5.10 Eks 19.6; Isa 1.6 ° 5.11 Dan 7.10

“Oo Lama meria qegi komuroti, iinonj mono soraaya soro kolooro Anutunonj esunmumu ano toomorianj muro sokonja.

Momakooto uuta ano ku-usunj kuuya buña qero sokonja. Soraaya soro kolooro saanonj qabuña kuuya munij asamararanj buña qero mepeseen mujonj.”

¹³Kaenj qama mepeseegi rii tuunj monj yonononj kokaenj qagi mobe: Anutunonj laaligowo mokoloonj ononoti, iyonononj mono korebore rii qagi mobe. Siwenonj laligojuti, namononj laligojuti, koomu gomanonj ano kowe qaganonj laligojuti, iyonononj mono kuuya buugia mindirinj rii kokaenj qagi,

“Jinjaronj duñanonj raji ano Lama meria nonononj oro mepeseen oronjonj.

Kotumotue Toya oroo qabuñagara jej somariinjkejonj. Kambanj so asamararanj oroninj ku-usunj Toya ii tetegoya qaa laligonj ubao.”

¹⁴Kaenj qagi bej jawinjuruta 4 yonononj “Qaa ii onanonj,” jegi. Jegi Anutuwaaw jotamemeya yonononj usugonj kamaanj siminj kuma Anutu waeya menj mepeseen mugi. Kiañ.

Lama merianonj mungej aaso motomotoonj menjuranja.

6 ¹Kaenj moma iwoi kokaenj kolooro iibe: Lama merianonj tere pipipipiia aasoyawowaa mungej aasoya (siil) 7 iikanonnga mutuya menjurama kotuno. Kotuno bej jawinjuruta 4 yonoononnga monjonj qaa kokaenj jero, “Mono asuginj kawa!” Qaaya ii gunparandanj tani kaanja kotakotagadeenj qaro mobe. ²^kKaenj jero moma iikanondeenj hoos taanja monj asugiro iibe. Hoos iikawaa qaganonj eja monj tiwoyawo raro tosonianj ila wage mugi wañanonj kono. Ii koma manjaqeqenonj haamo ama laligoroti, iinonj mono mombo hoos qaganonj manjaqeqenonj haamo amambaajonj keno. Kiañ.

³Lama merianonj mungej aaso (siil) woiya menjurama kotuno bej jawinjuruta yonoononnga woiya iinonj qaa kokaenj jero mobe, “Mono asuginj kawa!” ⁴^lKaenj jero iikanondeenj hoos monj selia osoga songbolambo asugiro iibe. Eja monj hoos iikawaa qaganonj raroti, Anutunonj mono ii yonj karenj qej luae qaombaatiwaa ku-usunja muro. Ii muro namononj kisooma aonj komuwutiwaajonj kuuro ejemba uugia menj waamambaa ku-usunja mokolooro. Ii mokolooro manjawaa soo (bainat) somata qatawo mugi menj keno. Kiañ.

⁵^mLama merianonj mungej aaso (siil) karoonja menjurama kotuno bej jawinjuruta yonoononnga karoonja iinonj qaa kokaenj jero mobe, “Mono asuginj kawa!” Kaenj jero iikanondeenj hoos injanja monj asugiro iibe. Eja

^k 6.2 Zek 1.8; 6.3, 6 ^l 6.4 Zek 1.8; 6.2 ^m 6.5 Zek 6.2, 6

monj hoos iikawaa qaganonj raroti, iinonj hinawaa biŋa gosiwoŋatiwaa kedaya (skeil) ii borianonj meŋ raro. ⁶Kaenj raro beŋ jawiŋuruta 4 yoŋoo batugianonŋa monjonj qaa jero otoŋa kokaenj mobe, “Weeŋ motoonŋowaa tawaya (Kina 10) kanonj saanonj 1 kilogram wiit flaua me 3 kilogram baali flaua ii sewanŋa mewa. Kilenj nembanenewaa oil gere ano wain kasa gawonj ii mono mende meŋ boliwu.” Kiaŋ.

⁷Lama merianonj muŋgeŋ aaso (siil) 4:ya menjurama kotuno beŋ jawiŋuruta 4:yanonj qaa jero otoŋa kokaenj mobe, “Mono asugiŋ kawa!” ⁸Kaenj jero iikanondeeŋ hoos monj selia googookota ano tootooyawoga asugiro iibe. Hoos iikawaa qaganonj rarotiwaa qata ii koomuwaa kondomondoo Toya. Iwaa kosianonj koomu gomaŋ Toyanonj kaanjiadeeŋ ii otaanj karo. Namu mendeenŋi bakaya 4 eroti, iikanonŋa mombaa ejembaya ii galenj koma oŋombotiwaa ku-usuŋa ii Anutunonj orono. Ku-usuŋ ii orono ku-usuŋaranonj namowaa ejemba bakaya ii kokaenj meŋ komuŋ oŋoni: Tosianonj soo somatanonj (bainat) aonj komugi. Tosianonj bodinonj komugi. Ji kanjanawononj tosaanŋa iŋiro komugi ano tosaanŋa ii balombaa oro kawalia yoŋononj iŋigi komugi. Kiaŋ.

⁹Lama merianonj muŋgeŋ aaso (siil) 5:ya menjurama kotuno iikanondeeŋ Anutuwwa ejemba tosaanŋa uŋugi komugiti, iyoŋoo kokoosogia iŋiibe. Yoŋononj Anutuwwa Buŋa qaaya aŋaliŋ aŋgonj koma nanŋonj jeŋ seiŋ laligogitiwaaŋonj uŋugi komuŋ alata baatanonj nanŋi. ¹⁰Eukanonj nama kotakota kokaenj qagi, “Oo Poŋ ku-usuŋ Toya, giinonj dindiŋa ano hoŋaboŋa koloojanj. Kawaajonj mono kambanj dawi mamboniŋ tegoro iikanonj namowaa ejembaya gosinj oŋoma qaagia jeŋ tegowaga? Nonononj gii welenj qeŋ goninj nunugi sananaa ironŋa ii mono naa kambanonj meleena qagianonj ubaa?”

¹¹Kaenj jegito, maleku taanŋa koriga ii motomotoonj yoŋoojonj koma oŋoma Anutuwwa jeŋkooto kokaenj oŋonŋi mogi, “Oŋo mono toroqen kambanj torodaamonj mamboma laligowu. Momalaari alaurugianonj toroqen uuwaa gawonj meŋ laligogi oŋo kaanŋa kaanjiadeeŋ uŋugi komuwuya. Yoŋononj komugi janŋo ambeti, iikawaa soyanonj kolodabororo kambanj iikanondeeŋ mono uŋugiti, iyoŋoo qaagia jeŋ tegomaŋa.” Kiaŋ.

¹²Lama merianonj muŋgeŋ aaso (siil) 6:ya menjurama kotunoti, ii uuŋ iibe. Ii menjurama kotunoti, kambanj iikanonj nanj tania soosooya giliro. Weeŋ jaayanonj bututugonj injanj koma wosobiriwaa malekuya sokosaare kaanŋa (meme juyanonj memetaa tani) kolooro tiiro. Koŋi jaayanonj meleema osaanj sa kaanŋa kolooro. ¹³^PKaenj kolooro senggelaosombinonj ejuti, iyoŋononj namononj kamaagi. Neqanj kota goorinŋi ragi

ⁿ 6.8 Eze 14.21 ^o 6.12 Isa 11.13; 16.18; Ais 13.10; Joel 2.10, 31; 3.15; Mat 24.29; Maak 13.24-25; Luuk 21.25 ^p 6.13-14 Ais 34.4

haamo kotiganon qeŋ utugon memburatiro kamaankejuti, mono iikawaa so boratin namonon tata bobolo kamaagi.

¹⁴ Kaen kamaagi sombin iimakejon, iikanon aliro. Tere pipipiiya pipiigi horon kemakejiwaa so mono wolaza horon kema aliro. Ii aliro baan kuuya ano kowewaa watoya watoya ii kuuya eegianonga uulanawo kok ama musulungon qaonji.

¹⁵ Kaen kolooro balombaa kin ponja ponja, eja jawina jawina ano kawali galeja galeja yononon olon koma asanngogi. Ejemba kindimbiri qabunagiawo, ejemba ku-usungiawo ii mono kuuya kok ama asanngogi. Angiaa gawongia menkejuti ano togiaa weleŋ eeŋ qeŋkejuti, ii mono korebore kobaa, jamo oota ano baan seŋ sia oota oota monngama iikanon asanngogi injiibe. ¹⁶ Iikanon asanngon baan Toya ano seŋ sia Toya onooma kokaen welema ononji, “Ono mono baan jeŋ tegogi bagon kan turun nonombu. Jinkaron dujanon raji, iinon jaasewan koma nonombobotiwaajon ama Lama meriaa irinonsoonjonon nunuwabotiwaajon mono jeŋ tegogi kojanjin nonombu.” Kaen welema ononji. ¹⁷ Yoronon irinonsoongara asuganon qendeenjaoti, iikawaa kamban somatanon mono kan kuun eja. Ii monnon mon jaasewan qeŋ kotiin nambaatiwaa so qaago. Kiaŋ.

Israel ejemba 144,000 ii Anutunon aaso kuma onombaa.

7 ¹ Kawaa gematanon Siwe gajoba 4 injiibe namowaa wanngon 4 iikanon nanji. Yononon namowaa haamo Toya wan 4 ii somonjon anjon koma ononji. Haamonon namo qaganon me kowe qaganon gere monnon lan qewabotiwaajon mono Toya 4 ii borogianon men somonjon nanji. ² Anutunon Siwe gajoba 4 ii namo ano kowe kondeema onombutiwaa ku-usunja onono namo wanngonjianon nanji. Kaen nanji injiibe Siwe gajoba monnon ween koukoutanonga asugin waaro iibe. Iinon laaligowaa Toya Anutuwa muŋgen aaso taa gbaruya galen koma kan Siwe gajoba 4 yonoonon kotakotagadeen qaro.

³ Qama qaa kokaen injjoro, “Ono mono namo me kowe ii ilinjin alanzan mende kondeema orombu ano gere ii mende tiwilaan onombu. Ii qaagoto, mono mambongi wala ilin alandeen Anutunanaa muŋgen aasoya ii gawon menkejuti, iyonoo wambusoongianon mokotaan onomboŋa. Ii wala men mokotaan ononngo gematanon ii saanon kondeema tiwilaawu.” ⁴ Kaen injjoro Anutuwa muŋgen aasoya ii Israel ejemba tosaan yonoo wambusoongianon men mokotaan ononji. Monnon yonoo jangogia jero kokaen mobe: Israel ejemba tuun 12 kuuya yonoononga mindirin ejemba 144,000 ii men mokotaan ononji.

^q 6.14 Isa 16.20 ^r 6.15 Ais 2.19, 21 ^s 6.16 Hoos 10.8; Luuk 23.30 ^t 6.17 Joel 2.11; Mal 3.2 ^u 7.1 Jer 49.36; Dan 7.2; Zek 6.5 ^v 7.3 Eze 9.4, 6

⁵Israel tuunj motomotoonj yonoononga 12,000 kaanj kaanj menj mokotaanj onjongi. Juuda tuumbaa 12,000, Ruuben tuumbaa 12,000, Gaad tuumbaa 12,000, ⁶Aser tuumbaa 12,000, Naftali tuumbaa 12,000, Manase tuumbaa 12,000, ⁷Simeon tuumbaa 12,000, Liwai tuumbaa 12,000, Isakar tuumbaa 12,000, ⁸Zebulun tuumbaa 12,000, Joosef tuumbaa 12,000 ano Benjamin tuumbaa 12,000. Kaanj kaanj aaso menj mokotaanj onjongi mindirinj 144,000 kolooro. Kianj.

Oyanboyanj laligowutiwaa tuunj somata iibe.

⁹Kawaa gematanonj tuunj jeta boorongoya janggogia mende weenweenyogoya so ii injiibe. Ejemba ii tuunjiiaa so, beysakonj isigiaa so, kantrigiaa so ano qaa aro jejegiaa so ajoroonj jinjaronj duj ano Lama meria yoroo bagaranonj nangi. Iikanonj nama maleku koriga taanja kotogonj aogi kemero borogianonj tombi seja boriawo menj nangi. ¹⁰Ii menj nama kotakotagadeenj qama kokaenj jegi, “Anutunananonj jinjaronj dujanonj raji ano Lama meria yorononj mono menj letoma nononi oyanboyanj koloojonj.”

¹¹Kaenj qama jegi Siwe gajoba kuuya yonononj jinjaronj duj kosianonj arennonj nama Anutuwaaw jotamemeya ano bej jawinjuruta 4 ii liligonj onjongi. Kaenj nama jinjaronj duj batanonj usugonj kamaanj siminj kuma Anutu waeya menj mepeseenj mugi. ¹²Anutu mepeseenj munj kokaenj jegi, “Qaa ii onjanonj! Anutu gii mono kotumotue, asamararanj ano momakooto uutaa Toya koloojanj. Nonononj gii mepeseenj goma qabunaga jenj somariinjkejonj. Anutunana, giinonj esunmumu ano ku-usunj Toya koloojanj. Nonononj kambanj so kaenj jenj kotiininj Toya ii tetegoya qaa laligonj uma laligowaa. Qaa ii onjanonj!”

¹³Kaenj mepeseenj jegi Anutuwaaw jotamemeya yonoononga mononj kokaenj jenj qisinj nono, “Ejemba maleku koriga taanja mouma nanjuti, ii daanj yonononj? Ii mono dakanonga kanj kaenj ajoroonj nanju?”

¹⁴“Qisinj nono kokaenj meleema mube, “Oo somatana, niinonj ii mende mobe geengodeenj mojanj.” Kaenj meleema mube jotamemeya iinonj kokaenj nijoro mobe, “Kakasililinj somataa biiwianonga kougiti, iyonononj mono ii kolooju. Lama meriaa sayanonj opo malekugia songbano taaliro laligogi. ¹⁵Kaanja laligogitiwaajonj ama Anutuwaaw jinjaronj duja jaasewanj qenj asaga gomantiinja mepemepesee jigoyanonj (tempel) laligonj Anutuwaanonj gawonj menj laligowuya. Kaenj laligogi jinjaronj dujanonj raji, iinonj mono opo kuunja mororongonj koma turunj onono laligowuya.

¹⁶“Kaenj laligogi kambanj mononj nembanenewaa me apuwaa mende komuwuya. Weenjonj me iwoi geriawo mononj mende jenj kotonj onombaa. ¹⁷Kokaembaajonj oyanboyanj laligowuya: Lama merianonj

* 7.14 Dan 12.1; Mat 24.21; Maak 13.19 x 7.16 Ais 49.10 y 7.17 Ond 23.1; Eze 34.23; Ond 23.2; Ais 49.10; 25.8

jinkaron jake biiwianonj rama galej koma onjoma unjano laaligo kotigaa apu gowoyaa jaayanonj kemakebu. Anutu anj jaagianonga jaunjia kuuya koto ro tegowaa.” Kiaj.

Lama merianonj munjen aaso 7:na menjuranja.

8 ¹Lama merianonj munjen aaso (siil) 7:na menjurama kotuno Siwe goman iikanonj otonj kuuya 30 minitwaa so goronj qenj ero. ²Kaenj kolooro Siwe gajoba 7 Anutuwaa batanonj nanjuti, ii injiibe monjonj romonj qaita monj (biugel) 7 ii borogianonj onjono.

³Ii injiibe Siwe gajoba monj asuginj jininj oonj-oombaa goul qambia menj kanj alata kosianonj nano. Ejemba soraaya kuuya Anutuwaa qama kooligi iinonj jininj alatanonj ooro moronja unkoowayawo ii qamakooligiawo toroqenj pumpunjonj motoonj uma Anutuwaanonj kemakeja. Goul alata ii jinkaronj duj batanonj nanji, iinonj mono iikawaa kosianonj nano tosonianj jininj ii mamaga oowaatiwaaonj mugi. ⁴Iinonj jininj ii ooro iikawaa kaasoyanonj mono Anutuwaa ejemba soraaya yonoo qamakooligiawo toroqenj Siwe gajoba iwaa borononga waama Anutuwaa jaasewajanonj ugi. ⁵“Siwe gajoba iikanonj jininj qambi ii menj alatanonga gere jeta mero jero qambi iikanonj uuro saa qero namononj giliro kemero. Giliro kemero iikanonja gunparandambaa gujuya mamaga koloonj gbingururuj qaro. Oobili esunjiawo asugigi kambanja kambanja nanja mero. Kiaj.

Gajoba yonononj romonj qaita monj uugi.

⁶Siwe gajoba 7 romonjia qaita monj (biugel) megiti, iyonononj ii uubombaajonj jororigi.

⁷^bGajoba mutuyanonj waama romonja qaita monj uuro. Ii uuro kombo (ais) kota ano gere bolanja ii konj kaanja koloonj sawo gajugogi monjonj ii maaro motoonj namononj kamaaro. Iikanonj geriawo kamaanj balononj qero namowaa bakaya karonj ii gerenonj jedabororo. Duuyaa geria iikawaa bakagia karonj ii gerenonj jedaborogi ano gbojoja senja tonjonja ii kuuya gerenonj menj jedabororo.

⁸Gajoba woiya iinonj waama romonja qaita monj uuro. Ii uuro monjonj baanja somata gere jejeta tani kaanja (wolkeino) iwoi ii giliro kowenonj kemero. Kemenj kowe mero kowewaa bakaya karonj iikanonja monjonj meleema sa kolooro. ⁹Kaanjideenj Anutunonj kowewaa iwoiya kuuya mokolooro laligojuti, iikawaa bakaya karonj yonoononga monj ii komugi ano wanjo kuuya tuunj karonj iikanonja tuunj monj ii janjonj tiwilaagi.

¹⁰^cGajoba karonjanonj waama romonja qaita monj (biugel) uuro. Ii uuro senjelao somata kiwa bolanj kaanja tani menj sombinonga tegonj kamaaro.

^z 8.3 Aam 9.1; Eks 30.1, 3 ^a 8.5 Lew 16.12; Eze 10.2; Eks 19.16; Isa 11.19; 16.18

^b 8.7 Eks 9.23-25; Eze 38.22 ^c 8.10 Ais 14.12

Kamaan koma namowaa apu gowoya unun iikawaa bakaya karoon iikanonja mon ano apu jaaya kuuya ii sokoma onono. ¹¹dSengelao iikawaa qata ii nomber warabe kaambogawo. Nomber warabe iikanon kamaaro apuya apuya iikawaa bakagia karoon ii meleema kaambogagiawo koloogi. Kaambogagiawo koloogitiwaajon ama ejemba mamaganon ii nen komugi.

¹²eGajoba 4:ya iinon waama romonja qaita mon uuro. Ii uuro monon ween jaaya ano koin jaaya yoroo asasagaraa bakagara karoon ii qebugoro bakasasaj umun koma tiiri. Kaanjadeen sengelao bakagia karoon qebugoro meleema tiigi. Kawajon ween kambanja bakaya karoonanon tiiro pangaman mero. Kaanjadeen gomantiinja asasaganon toriro bakaya karoonanon tiiro.

¹³Kaen kolooro eu unun tuu koon mon iima mobe kanakeewanon eu elelaon sombin biwianon koton kan kotakotagadeen qama kokaen jero, “Oo ejemba namonon laligojuti, Siwe gajoba karoon yononon mono toroqen romongia qaita mon uuwombajon anju. Romon karoon iikawaa otongia mogi lombo kanjanawo karoon koloowaati, iikawajon mono qama wanjinjigon ‘Yei! Yei! Yei!’ jen saajen.” Kian.

Siwe gajoba 5:yanon romonja qaita mon uuro.

9 ¹Siwe gajoba 5:ya iinon romonja qaita mon (biugel) uuro iibe sombinonga sengelao mon tegon namonon kamaaro. Kamaaro monon omejiilan yonoo ron dusiita qaa iikawaa kii meria ii sengelao Toya muro. ²Ii muro omejiilan ron dusiita qaa iikawaa unun mesuno iikanonja sonjo sonjo tanjururun jen kaaso kondundunjon waamakeji, iikawaa so kondundunjon waama ween jaaya esun haamo kaasonondeen sokondabororo. ³Kaaso iikawaa uutanonga ngaagisoya ngaagisoya mesaon namonon koug Anutunon ku-usun onono. Ku-usun ii kuanjuan yononon ku-usun tani kaan kolooro.

⁴Ii onono Anutunon kokaen jen koton onono, “Ono mono namowaa iwoi tonjonja gbojoja me gere kaan ii mende tiwilaan onombuto, ejemba wambusoongianon Anutuwa munjen aasogia qaa iyonogadeen mono men bolin onombu.” Kaen jen koton onono. ⁵Anutunon ngaagiso ii ku-usun onono ejemba inji koin 5:waa so siimbobolo honombononja mende mogi. Siimbobolo ii kuanjuanon eja kiro siimbobolo moji, mono iikawaa so. Siimbobolo kaen mogito, Anutunon anjon koma onono men komun onombutiwaa ku-usun ii ngaagiso yononon mende men een inji. ⁶Ejemba injigiti, iyononon kamban iikanon komuwombajon koomu kana mongambuyato, koomu ii mende mokolon komuwombajon amamaawu.

^d 8.11 Jer 9.15 ^e 8.12 Ais 13.10; Eze 32.7; Joel 2.10, 31; 3.15 ^f 9.2 Jen 19.28

^g 9.3 Eks 10.12-15 ^h 9.4 Eze 9.4 ⁱ 9.6 Job 3.21; Jer 8.3

Komuwombaajon moma qenjen qewuto, koomuwaa kondomondoo Toyanon mono monjen kemma.

⁷Jaaagiso injiibe yononon hoos manjaqeqewaaajon akadamugiawo jojorinjkejuti, mono ii kaanja koloogi. Wanjianon iwoi mundaya goul kaanja konjiti, ii ila wage tanitani kolooro. Jaasewanjianon ejemba jaasewan tani kaanja koloogi. ⁸^kJaaagiso yonoo wan jugia ii gbala emba yonoo wanju kaanja kolooro. Jaaagiso jegianon laion orowaa jeta kaanja kolooro. ⁹^lReen malekugia ii aen reen kaanja kolooro. Engangia qegi oton kolooro mobeti, ii kokaen: Hoos seiseiya yononon manjaqeqewaa kareya kareya horon lugun manjanon kenji gbingururun qamakeji, iikawaa so qaro.

¹⁰Daagia ii kuanjuan kaanja jegiawo koloogi. Iyononon ejemba koin 5 kawaa so siimbobolo mobutiwaajon injigiti, iikawaa ku-usujanon mono jaaagiso yonoo daagianon ero. ¹¹Jaaagiso yonoo kin pongia ii omejiilan yonoo ron dusiita qaa iikawaa gajobaya qata Tiwitiwilaa Toya. Ii Hibruu qaanon Abadon ano Griik qaanon Apolion.

¹²‘Yei!’ qagi lombo mutuya kanjanawo ii kaen tegoro. Mobu, iikawaa gematanon ‘Yei!’ qagi lombo kanjanjarawo woi ii mono toroqen kanagen koloowaota. Kiaj.

Siwe gajoba 6:yanon romonja qaita mon uuro.

¹³^mSiwe gajoba 6:ya iinon romonja qaita mon (biugel) uuro. Ii uuro Anutuwa batanon goul alata eji, iikawaa ilia 4 iikanonga qa mon kolooro mobe. ¹⁴Oton iikanon Siwe gajoba 6:ya romonjowo iwaajon kokaen ijoro, “Anutunon gajoba 4 somonjon gbadoon onoma apu gowoya somata qata Yufreitis kawaa koorononon ononoti, ii mono isama onomba.”

¹⁵Anutunon gajoba 4 ii somonjon onoma gbadonon rabutiwaa gbanigia, koingia, weengia ano aua kambangia ii tororo arenon onono ragi. Yononon kambangia ii kan kuuro iikanondeen ejemba kantria kantria yonoo bakaya karoon ii unuwombaajon jojorinj rama kambangiaajon mambongi. Kawaajon Siwe gajoba 6:yanon alatanonga qa moma iikanondeen kema gajoba 4 ii isama onono. ¹⁶Isama onono manjaqeqe tuun somata qatawo ii hoosgiawo asugin kagi. Niinon jangogia mobe 200 milyon kolooro.

¹⁷Jaameleen unja iikanon eja hoos qaganon rama kagiti, iyonoo kaitanigia iibe kokaen kolooro: Reengia (totowaa aen reengia) ii gere jo osoga, asonja injanjononawo ano goota salfa gere jamo kaanja. Hoos yonoo kaitanigia injiibe wangia laion orowaa waja kaanja koloogi qaa oogianonga gere, kaaso ano jamo geriawo qata salfa ii kamaan karo.

^j 9.7 Joel 2.4 ^k 9.8 Joel 1.6 ^l 9.9 Joel 2.5 ^m 9.13 Eks 30.1-3

18-19 Hoos yonoo qaa oogianonga gere, kaaso ano gere jamo qata salfa kamaaroti, iikanon mono ejembaya ejembaya unuro. Hoos yonoo ku-usungia ii qaa oogianon ano daagianon ero. Daagia ii mokolej kaanja koloogi daa susugia ii jetawo. Daa susugia jetawo iikanon mono ejemba ooli kaanja onootinkeju. Lombo kanjanawo karoon ii namowaa ejemba kuuya yonoo bakagia karoon ii unuro komugi.

20ⁿ Lombo kanjanawo iikanon ejemba tosaan mende unugi komun toroqen laligogiti, iyononon kilen uugia mende meleengi. Angiaa borogianon iwoi men waegia men mepeseegiti, iikawaajon mende moma bolin aogi. Omejiilan ano tando lopion waegia men mepeseen onjo-onjoa ii mende mesaogi. Tando lopion tosia ii goul, silwa me brons aignon memetaga. Tosia ii jamo orasin me gere sogon memetaga. Kawaajon tando lopion iikanon iwoi iima mobombaajon me kema kawombaajon amamaankeju. Kilen ejembanon ii mende mesaogi.

21 Kaanagadeen ejemba unugi koomuya me sei suuqanoron hamoqeqe ii mende mesaogi. Ii toroqen ama men serowilin angi ano iwoi lan yongoro men laligogi. Iikawaajon uugia mende meleengi. Kian.

Siwe gajoba ano tere pipipiiya melaa

10 ¹Kawaa gematanon Siwe gajoba ku-usuna qeekuuya mon iibe Siwenonga koosunon esuun muro kamaaro. Wana marilolonon liligon ero. Jaasewana ween jaaya kaanja kolooro kanawoita ii tando gere bolangarawo woi kaanja jen nano. ²Borianon tere pipipiiya melaa mero qetuna kolooro. Kania dindiņa kowenon riin kania qania ii namonon riin nano. ³Kaen nama laion oronon gbuu gbororo qamakeji, qata mono iikawaa so kotakota qaro. Qaro gunparandambaa gbngururun 7 iyononon mono meleema gbuu gbororo qan qaagia qagi mobe.

⁴Gunparandambaa gbngururun 7 iyononon qama qaagia jegi mobeti, niinon ii mono iikanondeen papianon oomambaajon ambe. Tere oomambaajon ambeto, qa mon Siwenonga mobe qaa kokaen nijoro, “Gunparandambaa gbngururun 7 qaa jejuti, ii mono geengodeen olon mona ewa. Ii mende oowa.”

⁵Siwe gajoba kania kowe ano namo qagaranon riin nano iibeti, iinon boria dindiņa metaama Siwenon baagen ano. ⁶Jojopon qaa jemambaajon boria kaen ama ii jen kotiin ano. Monon Siwe, namo, kowe ano iwoi kuuya iikanon eji, ii mokolon nama kamban so tetegoya qaa kotiin laligon ubaati, mono iwaa qatanon jojopon qaa kokaen jero, “Anutunon mono kamban mombo mende qen koriro ubaa. ⁷Kaen qaagoto, Siwe gajoba 7:nanon romonja qaita mon (biugel) uuro otona mobuti, kamban

ⁿ 9.20 Ond 115.4-7; 135.15-17; Dan 5.23 ^o 10.5-7 Eks 20.11; Dut 32.40; Dan 12.7; Aam 3.7

iikanondeen Anutuwaa qaa aren aasangoyanon mono honawo koloowaa. Gejatootoo ejemba Anutuwaa gawonja men laligon kougi yonoojon Buja qaaya awaa jen inisaama onono moma kouma laligogiti, Buja qaa iikawaa so ii mono uulanawo honawo koloowaa.”

⁸Kawaa gematanon qa mon wala Siwenonga mobe qaa jeroti, iikanon mono dujanon mombo qaa jero kokaen mobe, “Siwe gajobanon kowe ano namo qagaranon riinj nama tere pipipipiya mero borianon qeetuja eji, ii mono kema mewa.”

⁹Kaen moma Siwe gajobawaanon kema tere pipipipiya melaa ii nombaatiwaajon qisiwe. Qisiwe kokaen nijoro, “Ti mono men newa. Nena tomenjanon kemej meleeno gubeso guwaato, buuganon ii moron apuyaa aija kaanja koloowaa.”

¹⁰Kaen nijoro tere pipipipiya melaa ii iwaa borononga men newe. Newe buunanon moron apuyaa aija kaanja kolooroto, gogowe tomenanon kemero meleeno gubeso nuro. ¹¹Kaen nuro niinon qaa kokaen mobe, “Gii mono dujanon mombo Anutuwaa gejatootoo qaaya qaaya jen sein laligowa. Kantria kantria ano bejsakon isia isia qaa tani jejegiaa so laligojuti, mono iyonoo ano iyonoo kin pongia yonoo gejatootoo qaagia ii waladeen jen laligowa.” Kiaj.

Anutuwaa jotamemeya woiyanon qaaya nanjon jeri.

11 ¹Kaen nijoro moma nambe Siwe gajoba iikanon keda aambaa gere goronja bowo kaanja ii noma kokaen jen koton nono, “Gii mono waama kema Anutuwaa jiwowon jigo ano iikawaa siimolon alataya ii keda aambaa gere goronja (rula mesa) kanon soya ama weengowa. Kaanagadeen iikanon uma Anutu mepeseen qamakooligia amakejuti, mono ii gosinj jangogia weengowa. ²Jiwowon jigo soya ama kanon somben seleengenja ii mono uugun mesaowa. Ii waba kantri yonoojon ama onongi ero yononon siti toroya ii koinj 42 kawaa so riinj kema kankebu. Kawaajon somben seleengenja soya ii mende weengowa. ³Niinon jotamemewoina wasinj oroma qaana nanjon jewaotiwaa ku-usuja ama orombe asugiawo. Asuginj wosobiriwaa maleku sokosaare kaanja men aonj liligon (gbakon osoga arinj) ween boria 1,260 kawaa so gejatootoo qaa gawon men laligowao.”

⁴Oil gere woi ano lambe duj raraya woi namowaa Pombaa batanon nanjaoti, ii mono meleema kamaanj asuginj dangunu kaanja nama noo kaniaa nanjon jen laligowao. ⁵Monjon me monjon urunj mizimizi ama oromambaajon moji eenj, gere bolananon mono buugaranonga kamaanj kereurugara onooro tiwilaankebuya. Monjon me monjon urumambaajon moji eenj, ii mono kana kaanjadeen iikanon qeri komuwaa.

^p 10.8-10 Eze 2.8–3.3 ^q 11.1 Eze 40.3; Zek 2.1-2 ^r 11.2 Luuk 21.24 ^s 11.4 Zek 4.3, 11-14

⁶“Sombimbaa koosuya somonḡowaotiwaawaa ku-usuḡa ii yoroonoḡ ero gejatootoo qaa jeḡ seiwaoti, kambaḡ iikawaa so koḡ mende kiwaa. Ku-usuḡaranonḡ apu jaaya kuuya kaanḡadeeḡ sokono iikanonḡ saanonḡ apu kuuya meleengḡi sa koloowuya. Kaanḡadeeḡ ku-usuḡaranonḡ uuta eḡiwaajoḡ ama siḡḡaranonḡ jewaatiwaawaa so saanonḡ jeḡi lombo kanḡaḡawo kania kania koloonḡ namo meḡ bolḡ eḡemba uḡuḡkebuya.

⁷“Anutuwaawaa qaaya nanḡonḡ jeḡ tegori omeḡiilanḡ yoḡoo roḡ dusiita qaa iikanonḡa jeḡnemba moḡnoḡ waama manḡa qeḡ oroma haamo ama ururo komuwao. ⁸“Komuri qamogara siti qabuḡayawowaa kana somatanonḡ oromesaogi laḡ ewao. Siti iikawaa qata aasaḡgoya ii Sodom ano Iijipt qamakeju. Poḡgara Jiisas ii kaanḡagadeeḡ iikanonḡ maripoononḡ qeḡi komuro. ⁹Qamogaranonḡ laḡ eri eḡemba kuuya ii iriimakebuya. Balononḡ roḡ koma orombombaajoḡ jeḡi anḡonḡ kombuya. Kaeḡ eeḡ laḡ eri eḡemba kantria kantria, tuuḡa tuuḡa, beḡsakoḡ isia isia qaa tanigia aḡa aḡa jeḡkeḡuti, iyoḡononḡ qamogara ii weeḡ karoonḡ ano bakaya moḡ kawaa so uuḡ irigiḡiḡi.

¹⁰Gejatootoo eḡa woi yorononḡ eḡemba namo qaganonḡ laligoḡuti, ii uu kuuḡ oḡoni iikawaajoḡ siimbobolo honoḡa mende mokoloonḡ laligoḡi. Kawaajoḡ komuri qamogara iriimakebuti, kambaḡ iikanonḡ mono otokoriaḡ maama renduḡ oroḡ neḡ korisoro ama iyaḡḡia kaleḡ kania kania anḡuḡ aogi kema kawaa. ¹¹“Weeḡ karoonḡ ano bakaya moḡ ii tegoro Anutunonḡ buu aasonḡ sewaḡaranonḡ uuro kemero gbiliḡ waama koḡa nani. Waama nani eḡembanonḡ iriima riimburatiḡ jeḡeḡḡia ororo sombugia mogi. ¹²“Koḡa nani Siwenonḡa qa kotakota moḡ kokaeḡ qama irijoro, “Oro mono kokaeḡ waabao!” Kaeḡ irijoro moma koosu uutanonḡ waama Siwenonḡ uri kereurugaranonḡ eeḡ iriima newogia tegoro nanḡi.

¹³“Kanagaranonḡ namo mesaonḡ uri kambaḡ iikanondeeḡ nanḡ tania soosooya meḡ siti bakaya 10% (bakaya tenonḡa motoonḡo) kawaa so kuma qeḡnanḡaḡoro kamaaro. Kamaanḡ eḡemba 7,000 kawaa so uḡuro komugi. Eḡemba mende komugiti, iyoḡononḡ ii iima riimburatiḡ sombugia moma Siwewaa beḡa Anutu ii ku-usuḡaa mepeseeḡ mugi qabuḡayawo kolooro.

¹⁴“Yei!’ qama wanḡinḡiḡa woiya kanḡaḡawo ii kaeḡ tegoroto, mobu, qama wanḡinḡiḡi yei qa karoonḡaa hoḡanonḡ mono uulaḡawo koloonḡ qagianonḡ ubaa. Kiaḡ.

Siwe gajoba 7:ḡanonḡ romoḡa qaita moḡ uuro.

¹⁵“Siwe gajoba 7:ḡa iinonḡ romoḡa qaita moḡ (biugel) uuro. Ii uuro Siwenonḡ qaa kotakotagadeeḡ amiḡ mogi qagia mobe kokaeḡ jeḡi, “Ayo,

[†] 11.6 1 Kiḡ 17.1; Eks 7.17-19; 1 Sml 4.8 [‡] 11.7 Dan 7.7, 21; Isa 13.5-7; 17.8

[‡] 11.8 Ais 1.9-10 [‡] 11.11 Eze 37.10 [‡] 11.12 2 Kiḡ 2.11 [‡] 11.13 Isa 6.12; 16.18

[‡] 11.15 Eks 15.18; Dan 2.44; 7.14, 27

ananaa Poḡnana ano iwaa Hamoqeqe Toya Kraist yoronon mono namo kuuya galen koma oḡombaotiwaaw ku-usuḡa ii kuuya buḡa qeḡ aojao. Iinon mono kambaḡa kambaḡa galen koma oḡoma laligowaa, ee-aa-ee. Galenkonkonanon mono kambaḡ moḡnon mende tegowaa, ee-aa-ee.”

¹⁶Kaen jegi mobe Anutuwaaw jotamemeya ²⁴Anutuwaaw jaasewarjanon jinḡkaron duḡgianon rajuti, iyononon mono kamaan usugon Anutu waeya meḡ mepeseen mug. ¹⁷Mepeseen muḡ kokaen jegi,

“Oo Poḡ Anutu ku-usuḡ kuuyaa Toya, giinon mono laligon kouma kambaḡ kokaamba laligojan.

Giinon ku-usuḡa uuta meḡ kanaiḡ namo kuuya galen koma oḡoma kin poḡgiaga koloon laligowaga.

Kawaajon nononon mono mepeseen danḡisen jeḡ gonjon.

¹⁸ “Waba kantria kantria yononon irinḡia soono kazi ama goma laligogito, goo kazi kambaḡanon mono ketada koi kaanjon kan kuḡ eja.

Giinon kambaḡ kokaamba koomuya yonoo qaagia gosin jeḡ tegon oḡombaga ano geenḡaa ejembauruga tawagia oḡombaga.

Gejatootoo ejemba ano ejemba soraaya tosaḡa goo gawonḡa meḡ laligogiti ano uuta kamaanqeḡeta goo qaganon tiwilaawabotiwaajon keegia moma laligogiti, ii mono tawagia oḡombaga.

Kaanagadeen tosanon ejemba unḡ kantri kondeema laligogiti, ii mono kondeema oḡombaga.” Kaen mepeseen jegi.

¹⁹^bKawaa gematanon Siwenon aantano Anutuwaaw mepemepese jigowaa (tempel) naguyanon tano iibe jigo uutanon Anutuwaanon soomonḡo areḡ bokis akadamyawo iikanon ii-iita ero.^c Siwenon aantano kambaḡ iikanondeen oobili ano gunḡparandanḡ gbḡḡururunḡ qaro mobe. Otoḡa otoḡa ii mobe naḡ meḡ kon rombuḡ giliro kombo (ais) kota somasomata kamaagi. Kiaḡ.

Emba ano jewanḡ waḡa iliawo

12 ¹Siwenon aiwese somata damuyawo moḡ kokaen asugiro iibe: Emba moḡ ween jaayanon malekuya kolooro koinonḡ kana tamboya baatanon asariro senḡelao 12 ii ila wage kaḡa waḡanon konḡ kokobilibiligiawo ragi. ²Koroyawo laligon mera memetaa kambaḡanon dodowiro bimooro masu qero siimbobolo moma qa gigilaaro.

³^dKawaa gematanon aiwese moḡ Siwenon kokaen asugiro iibe: Jewanḡ nemuḡa iliawo (dragon), mundaya oso popolanḡ, waḡa 7 ano ilia

^a 11.18 Ond 2.5; 110.5; 115.13 ^b 11.19 Isa 8.5; 16.18, 21 ^c 11.19 Anutuwaanon jojopan qaa 10 ano jenḡkooto tosaḡa ii jamo ilanjon oon bokis iikawaa uutanon anḡi raro galen komakeju. ^d 12.3 Dan 7.7

10. Waņa 7 iikanonj ila wage 7 konji raro. ⁴Jewenaj nemuņa iikanonj daayanonj sombinj qewagonj sengelao iyonoononga bakaya karoonj horonj giliro namononj kamaagi. Kamaagi emba iyaņa mera memambaaonj anoti, iwaa batanonj nano. Kaenj nama meria mewaati, ii iikanondeen gogomambaaonj moro.

⁵Emba iikanonj mera ejaga mero. Iinonj kantria kantria kuuya aen taa gbarunonj galej koma onjoma laligowaa. Embanonj mera meroti, gajobanonj ii mono iikanondeen uulanawo menj kema Anutuwaaw jinjaronj duņ kooronjanonj ano. ⁶Iikanonj ano embanonj anodeen mesaonj kok koma keno. Anutononj emba ii weenj 1,260 kawaa so balonj qararanjonkjonjanonj kalanj koma mugi laligowaatiwaaonj gomanj miri monj mozozonjgoroti, iikanonj kok ama keno.

⁷Siwe uutanonj manja junoo kokaenj aogi: Siwe gajoba waņa Maikel ano iwaa gajobauruta yonononj jewenaj nemuņa tuarenjenj ama ii ano iwaa gajobauruta yonowo aogi. ⁸Aonj jewenaj nemuņa ano iwaa gajobauruta yonoo esunjanonj mende sokono haamo mende ama onjoma gomangia mesaonj Siwe uutanonj toroqenj laligowombaaonj amamaagi. ⁹Amamaagi jewenaj nemuņa iliawo ii mono konjoma Siwenonga otaagi. Jewenaj nemuņa iikanonj monowaa monoyanonjga mokolenj koloonj Iiw (Eewa) manambato menj muro. Qata monj Kileņaa Toya ano Satan. Iinonj kantria kantria kuuya kuunj onjono jinjanj kema laligogiti, ii ano iwaa gajobauruta ii mono iwo Siwenonga konjoma hagonj onjngi namononj kamaagi.

¹⁰Kamaagi Siwenonj qa somata mononj kokaenj jero mobe, “Selenonj kuukuu Toyanonj asaga gomantiija Anutunanaa batanonj nama uumeleenj alaurunana jenonjkuukuu qaa jenj onjoma laligoroti, ii mono yakarij hagonj mugi seleenjenj kamaaro otokorianj maajonj. Ananaa Anutunananonj mono kambaņ kokaamba ejemba hamo qenj onjoma ku-usunjaa qaganonj galej koma onjono bentotoņaa honjanonj mono kolooja. Hamoqeqe Toyaa esunmumuyanonj mono koloodaboroja. ¹¹Iinonj momalaari alaurunana qaanonj ama onjoma laligoroto, Toya ii kokaenj haamo ama mugi: Lama meriaa sayanonj ii hamo qenj onjono kotiij Buņa qaa honjbonja nanjonj jenj seinj laligogi. Kaņa laligonj jojorinj selegia togonj bonj nama manja qenj haamo anjgi.

¹²“Kawaajonj Siwe gomanonj laligojuti, onjnonj mono korebore aisonj otokorianj maama laligowu. Kaņa laligowuto, namononj ano kowenonj laligojuti, onj mono lombo kanjanawo bosimbutiwaajonj mono ‘Ye!’ jenj saajenj. Kileņaa Toyanonj lugunj kamaanj riinj onjnonj kanj gawonj meme kambaņa torodaamonj ero mojiwaajonj mono kazi somata amakeja.”

^e 12.4 Dan 8.10 ^f 12.5 Ais 66.7; Ond 2.9 ^g 12.7 Dan 10.13, 21; 12.1; Juud 9

^h 12.9 Jen 3.1; Luuk 10.18 ⁱ 12.10 Job 1.9-11; Zek 3.1

¹³Jewenaŋ nemuŋa iliawo yakariŋ hagon mug i namonon kamaaroti, ii iima asariŋ emba mera meroti, ii kazi ama muŋ otaaro. ^{14j}Otaaroto, embanon kok kono Anutunon tuu somataa enŋaŋa woi muro kanon elelaon uulaŋawo keno. Anutunon balon qararanŋkonŋonon iwaajon goman miri mon mozozonŋoroti, mono iikanon keno. Iikanon kema asanŋon laligoro gbani 3 ano bakaya mon ii kalaŋ koma mug i mokolenon ii mende mokolon qelanjin mewaa. ¹⁵Embanon elelaon keno mokolembaa iriŋa soondabororo qaa ootanonŋa embawaa gematanon apu gboulu furugoro apu gowoya kolooro. Apu iikanon emba ii kisama meŋ somonŋon mubaatiwaajon moma kaen furugon lono.

¹⁶Kaen lonoto, namonon emba ii ilaŋ muŋ riuro roŋ kolooro. Jewenaŋ nemuŋanon qaa ootanonŋa apu furugoro apu gowoya kolooroti, iikanon mono roŋ iikanon kemeŋ juguŋ qaono. ¹⁷Kaen kolooro jewenaŋ nemuŋaa iriŋa emba kawaajon ama soono mesaon emba iikawaa gbiliuruta tosaŋa qetama manja qeŋ onŋomambaajon keno. Gbiliuruta yononon Anutuwaa jojopon qaa teŋ koma Jiisaswaa Buŋa qaa pondan nanŋon jeŋ seŋŋejuŋi, mono iyonowo kareŋ aowombaajon keno. ¹⁸Aowombaajon kema kowe sakasiŋanon keuma nano. Kiaŋ.

Jeŋnemba kowenonŋa kouro.

13 ^{1k}Kawaa gematanon jeŋnemba mon ilia 10 ano waŋa 7 ii kowenonŋa kouro iibe. Iliia 10 iikanon ila wage 10 konŋi ragi ano waŋa motomotoon iikanon qa mepaqepaegiawo oogita ero.

^{2l}Jeŋnemba ii iibe kokaen kolooro: Kaitania ii oro somata qagara lepaad ano taiga iyoroo tani kaŋa kolooro. Kana boriaa silia ii bea orowaa sili kaŋa kolooro. Qaa oota ii laion orowaa qaa oota kaŋa. Jewenaŋ nemuŋanon esuŋa, jinŋkaron duŋa ano ejemba galeŋ koma onŋombaatiwaa ku-usuŋa uuta ii jeŋnemba muro. ³Muroto, waŋa mon ii wiji kotiga monon kiro komumambaa anoto, wijianon misiriŋ lopogadeen raro. Namowaa ejemba korebore yononon aaruŋ jeŋnemba ii gematanon otaŋ kenŋi. ⁴Otaŋ kema jewenaŋ nemuŋaa waeya meŋ mepeseen laligogi. Ku-usuŋ kaŋa ii jeŋnemba murotiwaajon ii ano jeŋnembawaa waeya kaŋiadeen meŋ mepeseen kokaen jeŋi, “Moronon jeŋnembawaa so koloonaga? Moronon ii tuarenjeŋ ama muŋ iwo aomambaajon kotiinaga?”

^{5m}Kaen jeŋi Satanon jeŋnembawaa qaa oota sololooŋ kotiin jaba-arambaran qaganon mepaqepae qaaya lansan jeŋ laligoro. Anutunon Satan mende anŋon kono mepaegomambaa ku-usuŋa ii koŋi 42 kawaa so en mubaatiwaajon jeŋ tegoro. ⁶Ii jeŋ tegoro qaa ootanon aantano Anutu

^j 12.14 Dan 7.25; 12.7 ^k 13.1 Dan 7.3; Isa 17.3, 7-12 ^l 13.2 Dan 7.4-6

^m 13.5-6 Dan 7.8, 25; 11.36

mepaegonj laligoro. Anutuwaa qata, Siwe gomaŋa ano Siwe uutanonj laligojuti, ii kuuya mono mepaqepae ama oŋoma laligoro. ⁷Kaenj laligoro Satanonj ejemba soraaya tuarenjenj ama oŋomambaa ku-usuŋa muro yoŋowo manja aonj haamo ama oŋono. Haamo ama oŋono Satanonj ejemba isigia kuuya tuuŋgiaa so, qaa tanigiaa so ano kantrigiaa so ii mono jeŋnembawaa borianonj ama oŋono.

⁸Ejemba korebore namononj laligojuti, iyoŋononj mono jeŋnembawaa waeya meŋ mepeseenj laligowuya. Anutuwaa ejemba solanja qagia Siwe gomanonj papianonj oogita eji, iyoŋonondeenj mono jeŋnemba ii mende mepeseewuya. Monowaa monoyanonj Anutunonj Siwe namo mokoloonj oronoti, kambanj iikanonja kanaiŋ qagia ii laaligo kotigaa papia iikanonj oonj laligonj kougi. Laaligo papia ii Lama meria qegi komuroti, iwaa buŋaga ero galeŋ komakeja.

⁹“Moŋononj gejiawo laligoji eenj, iinonj mono qaa koi geja ama moma kotowa! ¹⁰Moŋ kapuare mirinonj kembatiwaa so kolooji, iinonj mono iikanonj kembaa. Moŋ manjawaa soo somatanonj uugi komuwatiwaa so kolooji, iinonj mono kaenj komuwaa.” ⁹ Kawaajonj ejemba soraaya, oŋononj mono kaparanj koma lombo meŋ mokosiŋgonj pondanj moma laarinj laligowu.” Kianj.

Jeŋnemba moŋ namo uutanonja kouro.

¹¹Mombo iibe jeŋnemba moŋ namo uutanonja kouro. Ii ilia woi Lama meriaa ilia kaanaga koloonj qaaya ii jewenanj nemuŋa iliawononj jeroti, mono kaanjadeenj jeŋ laligoro. ¹²Iinonj kouma alia mutuyaa jotamemeya koloonj ku-usuŋa kuuya meŋ iikanonj iwoi kuuya aliaa jaanonj ano. Kaanja ano namo ejemba kuunj sololoonj oŋono aaruŋ alia mutuyaa waeya meŋ mepeseegi. Jeŋnemba mutuya ii wiji kotiganonj kiro komumambaaonj anoto, misiriŋo lopoyadeenj raro.

¹³Jeŋnemba woiya iinonj angoletoto somata tania kania kania mero. Moŋ meroti, ii gere bolanonj sombinonja kamaanjanj namononj kanj jero ejembanonj ii jaagianonj iigi. ¹⁴Anutunonj Satan mende angonj kono ku-usuŋ muro jeŋnemba mutuyaa jotamemeya koloonj iwaa jaanonj angoletoto kania kania meŋ laligoro. Iikanonj mono namowaa ejemba tiligonj oŋono jinjanj ama soogi. Soogi kokaenj kuunj jeŋ kotonj oŋono, “Oŋo mono jeŋnemba mutuyaa unjaya sogonj kuugi nano goda qeŋ muŋ laligowu. Jeŋnemba mutuya ii manjawaa soo somatanonj (bainat) uugi wiji kiro komumambaa so kolooroto, kileŋ gbilinj laligoji, mono iwaa unjaya kuuwu.”

ⁿ 13.7 Dan 7.21 ^o 13.8 Ond 69.28 ^p 13.10 Jer 15.2; 43.11 ^q 13.10 Tosianonj qaa ii kokaenj meleenju: Moŋononj manjawaa soo somata (bainat) kanonj tosaanja unjuuro komuwuti, tosanonj mono iyanja ii soo kaananonj uugi komuwaa.

¹⁵Kaen anggi Satanon ku-usun jejnemba kanagenja muro tando lopion ii meŋ gbiliŋ muro kanaiŋ buu aason ano. Kaanagadeen jejnemba mutuyaa unaya meŋ letono eja qaa jeŋ ejemba kuun onono kokaen kolooro: Daen yoŋonon tando lopion iikawaa waeya mende meŋ mepeseegiti, ii mono kuuya unugi komugi. ¹⁶Jejnemba kanagenjanon ejemba korebore kokaen kuun onoma injjoro, “Ono mono jejnemba mutuyaa mungeŋ aasoya ii jaasewangianon me boro dindingianon meŋ mokotaawu.” Kaen injjoro iyanjiaa gawongia meŋkejuti ano togiaa weleŋ eeŋ qeŋkejuti, ejemba qaqaunayawo ano wanaya, somata ano melaa yoŋonon mono korebore mungeŋ aasoya ii meŋ boro dindingia me wambusoonjianon mokotaagi.

¹⁷Daen yoŋonon jejnembawaa qata me qataa jangoya selegianon mende meŋ laligogiti, iyoŋonon nembanene iwoi stuanon me maaketnon sewanja mewombaajon me ambombaajon amamaagi.

¹⁸Qaa koi moma asariwombaa momakootoya ii kokaen: Moŋnon momakootoyawo laligoji, iionon mono jejnembawaa jangoya weengowa. Jangoya ii balon ejawaa jangoya kolooja. Aaso jangoya ii 666. Kian.

Lama meria ano kanagesouruta 144,000.

14 ¹Kawaa gematanon suu Lama merianon Zaion baanjon nano iibe. Iwo kanagesouruta jangogia 144,000 ii motoon nanŋi Lama meriaa qata ano iwaa Manaa qata ii kuuya yoŋoo wambusoonjianon oo-ootaga ero injiibe. ²Iikanondeen mobe Siwenonga oton moŋ apu somata sianon giliro kemeŋ kuun qamakeji, kaan kolooro. Ii gunparandan gbingururun somata qajiwaa otona iikawaa tanijaen kolooro. Otona ii gita kulele mamaga qegi otona koloonkejiwaa so mobe.

³Anutunon ejemba 144,000 ii namononga sewangia meŋ unuanoti, iyoŋonon mono Anutuwaa jinjaron duŋ batanon kouma beŋ jawiŋa 4 ano jotamemeya wan 24 iyoŋoo jaasewangianon nama rii dongoga qagi. Kuuya yoŋonon iyanjiaa riigia qagi seleenŋen yoŋonon ii kuma aowombaajon amamaagi. ⁴Yoŋonon ejemba qaita moŋ koloon laligon kougi. Mende tiloon soraaya laligowombaajon iyanjia galeŋ koma aon emba yoŋowo jewon mende mokoloon laligogi. Lama merianon dakanon kema kankeji, iyoŋonon mono ii otaan iikawaa so kema kankeju. Anutunon ii ejemba batugianonga sewangia meŋ metogon unuano Anutu ano Lama meria yoroo yambugara dologa koloju. ⁵Yoŋoo jegianona qaa qolonmologoya moŋ mende mokoloogi kopusowaa qaagia qaa soraaya laligon kougi. Kian.

^r 14.1 Eze 9.4; Isa 7.3 ^s 14.5 Zef 3.13

Siwe gajoba karoonj yonononj qaagia jej elelaogi.

⁶Kawaa gematanonj Siwe gajoba monj iibe sombinj kotonj kanakeewanj elelaoro. Iinonj Oligaa Bunja konjkonjonj^t menj kanj balonj ejemba yonoojonj jej asarimambaajonj karo. Ejemba ii tuunjgiaa so, bejnsakonj isigiaa so, qaa tania jejegiaa so ano kantrigiaa so balonj sokoma rama kenjuti, mono kuuya iyonoojonj jej seimambaajonj karo. ⁷Kanj kotigagadeen silama kokaenj qaro, “Anutunonj ejemba gosinj jej tegonj onjombaatiwaa kambaanonj mono torinj dodowija. Kawaaajonj onj mono Anutuwaa jeta uguwombotiwaajonj keegia moma mepeseenj qabuŋaya menj seiwu. Monjonj siwe, namo, kowe ano apu jaaya mokolonj onjnoti, mono iwaa waeya menj mepeseenj laligowu.”

⁸“Kaenj qaro iwaa kanianonj Siwe gajoba alia monj mutuya otaanj kanj kokaenj qaro, “Babilon siti somata ii meleeno kemerota eja. Babilon emba qabuŋayawo iikanonj mono serowilinj ama iikanonj kantri kuuya menj tiloonj onjono sokono. Iinonj wain apu kaanja newutiwaajonj onjono uugia sooro uusoosoo koloonj laligogi. Kaanja koloonj laligorotiwaajonj Anutuwaa irinja soono kazi ama jero siti qabuŋayawo ii mono kondeengi meleeno kemerota eja.” Kiaj.

⁹Kaenj qaro iwaa kanianonj Siwe gajoba karoonjanonj orotaanj elelaonj kanj kotigagadeen silama kokaenj qaro, “Monjonj jejnemba ano iwaa unjyaa waeya menj mepeseenj munjgenj aasoya anjonj koma wambusoonanonj me borianonj menj mokotaaji eenj, ¹⁰“iinonj mono kaanjadeenj Anutuwaa irinjonjsoonja ii wain apu kotiga kaanja nej mobaa. Anutunonj wain apu ii apu toonjwawo mende mindirinj wain kotiga toonjgadeen irinjonjsoonjaa qambinonj maaro raji, iinonj mono ii newaa. Ii nej Siwe gajoba toroya ano Lama meria yonoo baagianonj nano salfa jamowaa gere bolananonj ooro siimbobolo hononja mende moma laligowaa.

¹¹“^wIikanonj onjoro siimbobolo hononja mende moma laligowuti, iikawaa kaasoyanonj mono kambaŋ so tetegoya qaa waama umakebaa. Ejemba jejnemba ano iwaa unjyaa waeya menj mepeseenkejuti, iyonononj mono asaga gomantiinja senjonj moma laligowu. Monjonj munjgenj aasoya anjonj koma selianonj menj mokotaaji, iinonj mono selianonj ororo qenjenj qerj haamo memambaajonj amamaanj laligowaa.”

¹²Kawaaajonj ejemba soraaya Anutuwaa jojopanj qaaya tenj koma otaankejuti, onjnonj mono kaparanj koma lombo menj mokosinjgonj Jiisas pondanj moma laarinj laligowu.

^t 14.6 Ponj bej konjkonjonj Toyaanonj Bunja qaa towoya ii konjkonjonj. Ii monowaa monoyanonja kanainj tetegoya qaa enj ubaa. ^u 14.8 Ais 21.9; Jer 51.8; Isa 18.2
^v 14.10 Ais 51.17; Jen 19.24; Eze 38.22 ^w 14.11 Ais 34.10

¹³Kawaa gematanon Siwenonga qaa mon mobe kokaen nijoro, “Gii mono tere kokaen oowa: Ejemba Pombo qokotaan nama kambañ kokaamba kanain komuwuti, iyononon mono oyanboyañ koloowuya. Uña Toroyanon qaa kitia ii metogon ‘Qaa ii onjanon,’ jeja. Yononon gawon kotiga men qenjenmanjen moma kan laligogi tegoro gawongiaa honja kolooro Siwe Toyanon sundugia moro sokono iikawaajon korisoro onono rama haamo men bonjon laligowuya.” Kian.

Balombaa nene morian honja mewutiwaa kambaña

¹⁴Kaen nijoro uun koosu taanja iibe iikawaa qaganon mon kaitania Siwe gomambaa Eja honja kaña iinon raro. Ila wage goulonon memeta ii wanjanon raro borianon soo kaapengoya jetawo men raro. ¹⁵Ii iibe Siwe gajoba mononon mepemepesee jigononga (tempel) asuganon kouma koosu qaganon raji, iwaajon qaa kokaen jen kotakotagadeen qaro, “Namonon morian honja momogoro honja mewutiwaa kambañanon mono koloaja. Kawaajon giinon mono sooga kaapengoya men gawonon kema iikanon namowaa morian honja ii koton men kululuuwa.” ¹⁶Koosu qaganon raji, iwaajon kaen qaro sooya kaapengoyanon namonon gilin gawombaa morian honja koton men kululuuro.

¹⁷Ii men kululuuro Siwe gajoba mononon Siwewaa mepemepesee jigononga (tempel) asuganon kouro. Iinon kañagadeen soo kaapengoya jetawo mon men kouro.

¹⁸Kouro Siwe gajoba karonjanon Siwewaa alatawaa gere galeña ano alata ii mesaon kouro. Kouma kotakotagadeen qama Siwe gajoba soo kaapengoya jetawo men nanoti, ii kokaen ijoro, “Giinon sooga kaapengoya jetawo ii mono men gawonon kema iikanon balombaa wain kanjenja kanjenja ii kotowa. Kanjen iikawaa kota mono momogon yagon raju.”

¹⁹Kaen ijoro sooya kaapengoya namonon gilin namowaa wain kasa honja ii kotogon men kululuun Anutuwaa wain juu somata iikanon rijijaawutiwaajon giliro. Wain juu ii Anutuwaa irinjonsoonaa kaisareya koloaja.^z ²⁰“Wain bagen honja ii siti seleengenjanon kananon riin rijijaagi sayanon wain juu somataa qaa ootanon kouma kokon tani kaña lansañ waama kouma apu gowoya kolooro. Sa iikawaa diiña ii wan miita ano bakaya mon kolooro. Hoosnon iikanon riin keno qaa ootanon kouro hoos qawayaa kasianon samoriro. Diiña kaen kolooro koriga 300 kilomiita kawaa so kolooro. Kian.

Siwe gajoba 7 ano lombo kanjanawo 7.

15 ¹Kawaa gematanon siwe uutanon uun angoletto somata mon kolooro iima kokaen walingowe: Siwe gajoba 7 ii lombo kanjanawo (plague)

^x 14.14 Dan 7.13 ^y 14.15 Joel 3.13 ^z 14.19 Anutuwaa irinjonsoonja ii wain juu somatanon rijijaagi uutanon olomoodaborowaa. Isaisaan 19.15 ii iiba. ^a 14.20 Ais 63.3; Seru 1.15; Isa 19.15

7 meŋ nanŋi. Ejemba singgisonŋogiaajon Anutuwaa iriŋa soono jeŋ tegon irona meleeno lombo kanjaŋawo qagianon uro mogi uutanon olomoro qaagianon komuwaa. Kawaajon qagia lombo kanjaŋawo konoga 7 qagi.

²Ii iima iwoi bilibiliawo kowe kaŋa iibe gere bolaŋawo melokanjin ero. Iikawaa koorononon Anutuwaa ejemba nanŋi injiibe. Yoŋonon haamo ama jeŋnembawaa qaaya mende teŋ koma uŋayaa waeya mende meŋ qataa jaŋgoya selegianon mende aŋalin aŋgon koma laligogi. Anutunon ii motomotoon kulele onono meŋ nanŋi. ³Iikanon nama Anutuwaa gawon meme eja Mooseswaa rii ano Lama meriaa renduŋ ii kokaen qagi,

“Oo Poŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya, giinon aŋgoletosomasomata damuyawo amakejaŋ.

Giinon kantria kantria ii kin poŋ ama onona nanamemeŋgaa kania ii dindiŋa ano hoŋa toon kolooja. Kawaajon Anutu qaita moŋ koloon laligojaŋ.

4 “Oo Poŋ, goonon nanamemeŋga dindiŋa ii mono asuganon asugiro mojon.

Kawaajon kantri kuuya yoŋonon kan goo waega meŋ mepeseen gomakeju.

Giinon geŋgodeen toroya koloojaŋ. Kawaajon ama moronon gojon toroko mende monaga? Kuuya nononon goo qabuŋaga meŋ seiŋ mepeseenkejon.”

⁵Kawaa gematanon uuŋ iwoi kokaen iibe: Siwewaa mepemepesee jigowaa (tempel) naguyanon tano iikawaa uutanon Anutu danŋunuyaa opo sel jigoyanon nano iibe. ⁶Mepemepesee jigo iikanon Siwe gajoba 7 lombo kanjaŋawo 7 meŋ nanŋiti, iyoŋonon kamaaŋ asuganon kagi. Malekugia tualalakota bilibiligiawo mougi opo jokaŋa maŋkiilaya goulyawo ii iin kasa kaŋa basamonŋianon embaaŋ aon nanŋi.

⁷Yoŋonon kagi beŋ jawiŋa 4 yoŋoononŋa moŋnon goul qambi 7 onono Anutuwaa iriŋonononon qambi ii qaa ootanon kougi. Anutu iriŋa sooji, iinon laligon kouma laligoja ano tetegoya qaa laligon ubaa. ⁸Qambi ii onono Anutunon asamararaŋa ano kuusuŋa qendeen iikawaajon kaaso pumpuŋon mepemepesee jigo (tempel) saa qero moŋnon Siwe jigo ii uu-uutaa so mende kolooro. Siwe gajoba 7 yoŋonon wala qambigia maagi lombo kanjaŋawo 7 asugiŋ hoŋawo koloowaati, iikawaa gematanon saanon mombo ubuya. Kiaŋ.

Qambi 7 maagi Anutuwaa iriŋonononon asugiro.

16 ¹Mepemepesee jigo (tempel) uutanonŋa qa somata moŋ asugiro Siwe gajoba 7 yoŋoonon qaa kokaen jeŋ kotoro mobe, “Ono kema

^b 15.3 Eks 15.1 ^c 15.4 Jer 10.7; Ond 86.9 ^d 15.5 Eks 38.21 ^e 15.8 Eks 40.34;
1 Kin 8.10-11; 2 Hist 5.13-14; Ais 6.4

Anutuwaa irinjonsoonjanonj qambi 7 qaa ootanonj kouma eji, iikawaa honjgia mono namononj maabu.”

²Siwe gajoba mutuyanonj mesaonj kema qambiaa honja ii namononj maaro. Maaro wiji arokuukuuyawo siimbobologia tania soosooya ii qaa qootogo ejemba yonoo selegianonj asugiro. Ejemba jernembawaa munjenj aasoya selegianonj menj unjayaa waeya menj mepeseegiti, mono iyonoo selegianonj asugiro.

³Gajoba woiya iinonj mesaonj kema qambiaa honja ii kowenonj maaro. Maaro kowenonj meleema sa kolooro. Mono eja qeqetaa saya kaanja kolooro. Kaenj kolooro kowe uutanonj iwoi kuuya laligogiawo laligojuti, ii kuuya komudaborogi.

⁴Siwe gajoba karonjanonj qambiaa honja ii apu gowoya ano apu jaaya kanonj maaro meleema sa koloonj sokono. ⁵Kaenj kolooro Siwe gajoba apu galenj komakeji, iinonj qaa kokaenj jero mobe, “Oo Anutu toroya, giinonj qaa gosinj kokaenj jenj tegona lombo koi asugijiwaajonj dindinja koloojanj. Mono solanja laligonj kouma laligojanj. ⁶Yonononj goononj ejemba soraaya ano gejatootoo ejemba unuj laligogi sagianonj maaro. Giinonj ii unjugitiwaa ironja meleema sa onjona negiti, ii mono sogianonj ana qagianonj uro. Kawaajonj Anutu giinonj dindinjagadeenj koloojanj.”

⁷Apu galenj komakeji, iinonj kaenj jero qaa monj alatanonja kokaenj karo mobe, “Qaa ii onjanonj! Oo Ponj Anutu ku-usunj kuuyaa Toya, giinonj ejemba qaagia gosinj dindinjagadeenj jenj tegonj onjomakejanj.”

⁸Siwe gajoba 4:ya iikanonj qambiaa honja ii weenj jaayanonj maaro iikanonj weenj esunj muro geriawo totoonj koloonj ejemba gere kaanja onjoro. ⁹Weenj jaaya geriawo iikanonj onjoro selegia delatiro. Anutunonj lombo kanjanawo iikawaa Toya koloonj ano qagianonj uroti, ejembanonj ii moma iikawaajonj Anutu waa qata jenj qasuaanj munj laligogi. Kaanja laligogito, Anutu mepeseenj qabunaya menj seiwutiwaajonj mono uugia mende meleengito, toroqenj yangisenj ama laligogi.

¹⁰^hSiwe gajoba 5:ya iikanonj qambiaa honja ii jernembawaa jinjaronj dunjonj maaro. Iikanonj maaro pangamanj somatanonj jernembawaa ometotonja (kingdom) ii sokoma pangamanj mero. Pangamanj mero ejemba irinjgia soono neselanjia jeganonj kitogi riiro. ¹¹Ejembanonj siimbobolo ano wiji nombonjgiaa siimboboloya somata moma iikawaajonj Siwewaa Anutuya ii jenj qasuaanj munj laligogi. Kaanja laligogito, nanamemengia bologa ama menj laligogiti, ii mende gosinj mesaonj uugia mende meleengiti.

¹²ⁱSiwe gajoba 6:ya iikanonj qambiaa honja ii apu somata qata Yufreitis kanonj maaro juguro. Weenj koukoutanonja kinj ponja ponja kawombaajonj moma jorinj laligogiti, iyonononj apu juguro mombo mende papangogito, kotonj kawutiwaa kania kolooro. ¹³Iikanonja unj omejiilanj bologa karonj

^f 16.2 Eks 9.10 ^g 16.4 Eks 7.17-21; Ond 78.44 ^h 16.10 Eks 10.21 ⁱ 16.12 Ais 11.15

tanigia taŋa kaŋa ii injiibe jewanŋ nemuŋa iliawo, jeŋnemba ano gejatootoo eja takapolakaya yoŋoo qaa oogianonŋa kouma kamaagi. ¹⁴Omejiilanŋ yoŋononŋ kamaanŋ kema aŋgoletu kania kania amakeju. Kaen ama balonŋ balonŋ kuuya liligonŋ kin ponŋia injiima Anutu tuarenjenŋ ambutiwaajonŋ uugia kuunŋ kokaenŋ jegi, “Mono mindirinŋ aonŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toyaa kambanŋ somatanonŋ motoonŋ manja aowoŋa.”

¹⁵^jJiisasnonŋ jeja, “Geja ambu! Niinonŋ mono yoŋgoro meme kaŋa olonŋ kamaŋa. Moŋnonŋ uugbiligbili laligowaati, iinonŋ mono simbawonŋawo koloaja. Bombolanŋ tondu kema karo gamuya iibubotiwaajonŋ sele esuya galenŋ komakeji, iinonŋ mono oyanŋboyanŋ koloowaa.”

¹⁶^kOme welenŋeŋe yoŋononŋ kinŋ ponŋa ponŋa ii kuunŋ uŋuama balonŋ korია qata Hibruu qaanonŋ Armagedon jeŋuti, iikanonŋ ajoroogi injiibe. Kianŋ.

¹⁷Siwe gajoba 7:ŋa kanonŋ qambiaa hoŋa ii kanakeewanŋ maaro. Maaro mepemepesee jigo (tempel) uutaa jinŋkaronŋ duŋanonŋga qa somata moŋ koloonŋ qaa kokaenŋ karo jero, “Ti maadaborogi asugidaboroja.” ¹⁸^lKaenŋ jero iikanondeenŋ oobili mero guŋparandanŋ gbinŋgururunŋ qama ero nanŋ jeta buuratia moŋ mero. Iiw (Eewa) Adam yoroo kambanonŋga kanainŋ namononŋ laligonŋ kouniŋi, kambanŋ iikanonŋ nanŋ kaŋa moŋ mende giiliaga. Iikawaa so tania soosooya giliro bologa totoonŋ kolooro.

¹⁹^mKaenŋ asugiro siti somata Babilon iikanonŋ juma bakaya karonŋ koloogi ano kantria kantria kuuya iyoŋoo sitigia ii kaanŋideenŋ tiwilaanŋ meleeno kemegi. Anutunonŋ siti qabuŋayawo Babilon yoŋoo kilenŋagia mende duduunŋ ironŋgia meleema onŋono. Anutunonŋ uugere ama iriŋŋonŋsoonŋanonŋ qambi saa qeŋ raroti, ii mono maama onŋono qagianonŋ uro wain apu kaŋa negi. ²⁰ⁿKowenonŋ wato kuuya egiti, ii mono kok koma musulunŋgogi ano baanŋ baanŋ nanŋgiti, ii mono kaanŋideenŋ alinŋ qaonŋgi.

²¹^oKaenŋ asugiro kombo kota somata lombogia 45 kilogram iikanonŋ sombinonŋga ejemba qagianonŋ kamaaro. Lombo kanjanŋawo ii tania soosooya kolooro. Konŋ kota taniŋaanŋ iikaanŋ kanonŋ kamaanŋ unŋuro ejembanonŋ iikawaajonŋ Anutu jeŋ qasuaanŋ mugi. Kianŋ.

Emba moŋnonŋ jeŋnembawaa qaganonŋ raro iibe.

17 ¹^pSiwe gajoba 7 qambi 7 ii meŋ nanŋgiti, iyoŋoononŋga moŋnonŋ kanŋ qaa kokaenŋ nijoro, “Gii mono niwo kana kema kana somata emba qabuŋayawo apu mamagaa qagianonŋ raji, ii qendeema gomaŋa. Anutunonŋ qaaya gosinŋ ironŋa meleeno qaganonŋ uro laligoja. ²^qBalombaa kinŋ ponŋa ponŋa yoŋononŋ iwo serowilinŋ ama laligogi. Kanagesogianonŋ namononŋ

^j 16.15 Mat 24.43-44; Luuk 12.39-40; Isa 3.3 ^k 16.16 2 Kinŋ 23.29; Zek 12.11

^l 16.18 Isa 8.5; 11.13, 19 ^m 16.19 Ais 51.17 ⁿ 16.20 Isa 6.14 ^o 16.21 Eks 9.23; Isa 11.19

^p 17.1 Jer 51.13 ^q 17.2 Ais 23.17; Jer 51.7

laligojuti, iyononon kaanagadeen emba iikawaa serowiliŋaajon ama uugia waaro uusoosoo koloogi. Wain apu neŋ enkalolon koloonkejuti, mono iikawaa so kanaiŋ serowiliŋ ama laligon kaamaa anŋi.”

³Kaen jero Un Toroyanon nunuano umbeumbenganon qananon uro Siwe gajoba iikanon nuano balon qararanonkononon keube. Iikanon keuma emba mon jeŋnemba oso popolan iwaa qaganon raro iibe. Jeŋnembawaa selianon mepaqepae qa kania kania oogita saa qero waŋa 7 ano ilia 10 kaen nano.

⁴Emba iikanon opo suru osoga nezongbala ano oso popolan ii mouma raro. Akadamuya goul, kowonjin honawo ano kasaron tosaŋa kanon menjerenon aoro kaitanianon kokobilibiliawo kolooro. Borianon goul qambi men raroti, ii serowiliŋ ama laligorotiwaan anjonjoraya arokuukuuyawonon saa qegetaga. ⁵Emba iikawaa palapananon qata aasangoya ii kokaen oogita ero, “Babilon qabunanawo, namowaa kana somata ejemba ano anjonjora arokuukuuyawowaa nemunŋia.” ⁶Qata kaen ero Anutuwaan ejemba soraayanon Jiisaswaan kania nanon bon qen nama jeŋ laligogiti, ii unun sagia neŋ kawaajon unjonjan qen nano iibe. Ii iima aaruŋ tililingowe.

⁷Aaruŋ tililingowe Siwe gajobanon qaa kokaen nijiro, “Gii mono nomaembaajon aaruŋ tililingojan? Niinon saanon emba kokawaa kania aasangoya gisaamaŋa ano jeŋnemba waŋa 7 ano ilia 10 emba ii bosimakeji, iwaa kania aasangoya ii kaanagadeen gisaama jokolon gomaŋa. ⁸Jaaga meleeno jeŋnemba iijani, iinon wala laligoroto, kamban kokaamba jaawo mende laligoja. Iinon omejiilan yonoo ron dusiita qaa iikanon gbilin waabaato, Kraistonon hagoro gere sianon kemebaa. Anutonon Siwe namo mokolon oronoti, kamban iikanon kanaiŋ namonon laligon kougi qagia laaligo kotigaa papianon mende oogita eji, ejemba iyononon mono jeŋnemba iima aaruwuya. Jaawo laligoroto, kamban kokaamba jaawo mende laligoja ano kanagen mombo gbilin asugiwaati, iikawaajon mono aaruwuya.

⁹“Anana qaa koi moma asariwombaajon monin momakootoya kokaen eja: Waŋa 7 ii embanon baŋa 7:baa qagianon raji, mono baŋa iikawaa sareya kolooja. ¹⁰Waŋa 7 ii kaanagadeen kin pon 7 iyonoo kaisaregiaga kolooja. Yonoonon 5 komun kamaadaborogi 6:ya iinon laligon ejemba galen koma onomakeja. Konoga era asugiwaatiwaa so kolooja. Iinon asugiwaati, iikanon mono kamban toroga ku-usun qaganon nambaatiwaa so koloowaa. ¹¹Jeŋnemba laligoroto, kamban kokaamba mende toroqen laligoji, iinon 7 yonoonon mon kolooja. Iinon mombo gbilin anjo kin pon jangoya 8 koloowaa. Kaen koloowaato, Kraistonon kondeema muro tiwilaŋ gere sianon kemebaa.

^r 17.3 Isa 13.1 ^s 17.4 Jer 51.7 ^t 17.8 Dan 7.7; Isa 11.7; Ond 69.28

12 “Ilia 10 injijani, ii kinj ponj 10 yonoo kaisaregia kolooja. Yonononj mende kanainj ejemba galenj koma onjomakejuto, Anutunonj kanagenj ku-usunj onono kinj ponj kaanja koloowuya. Kaenj koloonj jeynembawo aua motoonjgowaa so ejemba galenj koma onjoma laligowuya. 13 Kinj ponj 10 yonononj momo arenj motoonjgo iikayadeenj otaanj jeynemba nanjonj ku-usunjgia ii mugi laligowaa. 14 Esunjgia kaenj mindirinj Lama meria tuarenjenj ama manja aowuto, Lama merianonj mono haamo ama onono kamaawuya. Ilinonj kinj yonoo Kinjgia ano eja ponj yonoo Pongia kolooja. Ilinonj nonooma meweenjonj nonono iwo pondanj nama laligowonjati, nonononj mono motoonj haamo ama onjoma otokorianj maabonja.”

15 Siwe gajobanonj qaaya kaenj jey toroqenj kokaenj nijoro mobe, “Kana somata emba somatanonj apu mamagaa qagianonj raro injiidaborojani, apu ii ejemba kantria kantria yonoo kaisaregia kolooja. Yonononj tuunjgia ano bejsakonj isigiaa so leelee rama kenjgi selegia kania kania kolooro qaagia tania morota morota jeynjeju. 16 Jaaga meleeno ilia 10 injijani, iyonononj esunjgia jeynembawo mindirinj kana somata emba ii kazi ama mugi kokaenj koloowaa: Yonononj ilawoilaya kuuya luluuma qegi kaapironja kolooro opo suruya kotogodaborogi bombolanj kolooro busuya nenj siita gerenonj anjgi jedaborowaa.

17 “Kaenj koloowaati, ii Anutunonj kinj ponj yonoo uugia kuunj sololoonj onono uumotoonj ama mindirinj ambuya. Anutuwaa momo arenja kaenj otaawuya. Kawaa so ku-usunjgia jeynemba mugi ejemba galenj koma onjoma laligowaa. Kaanja laligoro Anutuwaa qaayanonj honjowo koloowaati, kambanj iikanonj tegowaa. 18 Emba raro iijani, ii siti qabunjayawo toyanonj balombaa kinj ponja ponja galenj koma onjomakeji, mono kinj iikawaa sareya kolooja.” Kianj.

Babilon siti kondeengi gororongowaa.

18 1 Kawaa gematanonj Siwe gajoba monj ku-usunja uuta iibe Siwenonja asuginj kamaaro asamararanjonj balonj menj asariro.

2 “Kamaanj kotakotagadeenj silama kokaenj qaro, “Babilon siti somata ii kondeengi. Ii onjanonj kondeengi gororongoro. Ejemba qaonjgi omejiilanj kania kania yononondeenj mono ajoroonj mirigia iikanonj megj iyonoo gomanj wanj kolooro. Koonja koonja qizimizingiawo ano arokuukuugiawo yononondeenj mono iikanonj ajoroonj haigia lanj ama sosoo laligoju.

3 “Anutunonj ii kokaembaajonj jero kondeengi: Kantri kuuya yonononj emba iikawaa serowilijaajonj ama uugia waaro enkalolonj koloogi Anutuwaa irinja soono. Iriņsonjsoonja ii qagianonj uro wain apu nenjkejutiwaa tani mogi. Namowaa kinj ponja ponja yonononj emba iikawo

“ 17.12 Dan 7.24 v 18.2 Ais 13.21; 21.9; Jer 50.39; 51.8; Isa 14.8 w 18.3 Ais 23.17; Jer 51.7

serowiliŋ nambonŋnambonŋ ama laligogi. Konkororo ejembanonŋ balonŋ so iikanonŋ kaŋ esuhina akadamiyawa sewana mewaaŋiwaajonŋ anŋi honombononŋ qaa horonŋ siiseweweya qaa laligoro. Iwaa mejuqeŋjuyaaŋonŋ ama yoŋononŋ qaŋabunayawo kindimbiri koloonŋ ejemba uuta kolooŋi.”

⁴*Iikawaa gematanonŋ Siwenonŋga moŋnonŋ qaa nijoro kokaenŋ mobe,
“Noo kanagesouruna, onŋo mono siti ii mesaonŋ seleenŋenŋ kamaawu.
Emba iikanonŋ singisonŋgo amakeji, iikanonŋ mono turunŋ onŋono iwo
nama uugia tiloowubo.

Anutunonŋ ironŋa meleema onŋono lombo kanjanawo qagianonŋ ubaati, lombo iikaanŋa moŋnonŋ mono onŋoanŋgiaa qagianonŋ uro kaanagadeenŋ siimbobolo mobubo. Kawaaŋonŋ yoŋowo mono mende mindiriŋ laligowu.

5 [†]Emba iikanonŋ singisonŋgoya ama meŋ qanonŋ qanonŋ ano uma sombiŋ oosiridaboroja.

Kikekakasililiŋ ama laligogiti, Anutunonŋ ii mono anŋaa roromonŋononŋ ama iikawaajonŋ mende duduuwaa.

6 [‡]Nanamemeŋ doogoya tosia ama onŋoma laligogiti, onŋo mono iikawaa so meleema ama onŋombu. Bologa ama meŋ laligogiti, onŋo mono iikawaa ironŋa somaŋa woiwaa so meleema onŋonŋi qagianonŋ ubaa.

Singisonŋgowaa qambia newutiwaajonŋ maama laligogiti, iyanŋgiaa qambi iikanonŋa mono somaŋ woiwaa so kosonŋ meleema wain apu kaamboga kotakota ii iyanŋgia maagi newuya.

7 [†]Emba iikanonŋ esuhina akadamiyawa honombononŋ qaa horonŋ qabuŋa uuta mokolonŋ siiseweweya qaa laligoro. Iikawaa ironŋa mono iyanŋaa oolinonŋ ootiŋ gere ozozopananonŋ siimbobolo honombononŋ qaa ama mugi jinŋenŋ qama wosobiri laligowaa. Iyanŋaa uutanonŋ kokaenŋ romonŋonŋ tondu jenkeja,

‘Niinonŋ kwiin emba pombaa jinŋkaronŋ duŋ rarayanonŋ rajenŋ. Malo mende koloojenŋ ano kambanŋ moŋnonŋ jinŋenŋ mende qamaŋa.’

8 Kaenŋ tondu jenkejiwaajonŋ ama Anutunonŋ ironŋa meleema muro kambanŋ motoonŋgowaa uutanonŋ iwaa qaganonŋ ubaa.

Ponŋ Anutunonŋ qaaya gosinŋ jenŋ tegonŋ muroti, iwaa usuŋanonŋ mono uuta kolooja.

Kawaaŋonŋ lombo kanjanawo kania kania iikanonŋ mono uulanawo kokaenŋ koloonŋ mubaa:

Tinitosayanonŋ komugi jinŋenŋ qama bodi raro iyanŋa gerenonŋ anŋi jewaa.”

^x 18.4 Ais 48.20; Jer 50.8; 51.6, 45 ^y 18.5 Jen 18.20-21; Jer 51.9 ^z 18.6 Ond 137.8; Jer 50.29 ^a 18.7-8 Ais 47.7-9

^{9b}Gerenonj anji jero kaaso waabaati, kantria kantria kuuya yonoo kin ponjianonj ii iima amburerej mej saabu. Kin pon yonononj iwo serowilin ama laligogi. Eshinaya akadamugiawo honombononja qaa iikawaa nej korisoroya iwo ama aisoonj laligogiti, iyonononj mono iwaajonj ama jinjenj qabu. ¹⁰Jinjenj qama oolinonj ootigi gere ozozopananonj siimbobolo honombononja qaa mobaati, iikawaajonj mono riimburatinj korikori nama kokaenj saama jewu, “Oo Babilon siti qabuayawo, lombo qagianonj urotiwaajonj mono ‘Yei! Yei!’ jej saajonj. Oo siti ku-usungia somata, Siwe Toyanonj ironja meleema onono uulanawo aua motoongowaa uutanonj qagianonj uro siimbobolo somata moju. ‘Yei! Yei!’ jej saajonj!”

¹¹Kantria kantria yonoo konkororo ejemba yonononj kaanagadeen amburerej ambuya. Mononj toroqenj yonoo hinagia sewanja mende menkebaatiwaajonj mono jinjenj qama saabuya. ^{12d}Akadamugia goul, silwa, kowonjinj honawo ano soronj kota ii Babilon yonononj me tosonianj mende sewanja mewuya. Opogia tualalakota, osoga nezongbala, oso popolanj ano opo qata silk ii mende sewanja mewuya. Gere awaa soro kania kania iikawaa batugia ano borosowogia kania kania ii mende toroqenj sewanja mewuya. Akadamugia elefant siitanonj memeta, ii een ewuya. Nembanene dunj iwoigia gere sewanjanja somata juju, qonqonj, muzi, nanjinj ano yoware kanonj memeta, ii een ewuya. Borosowo aen goota brons ano aen injanjanonj memeta ano jamo qata maabol kanonj memeta ii mono een ewuya.

¹³Babilon yonononj sosoni (sinamon) ano dajenj tosaanja ii mende sewanja mewuya. Selewaa sanda qata mor, jininj sambori ano selewaa unkoowa tosia ii mende sewanja mewuya. Marae, bera, jininj ano moronja koloowaatiwaa iwoi tosaanja ii mende sewanja mewuya. Kaanagadeen wain apu, oil gerewaa oilya, wiit kota ano flaua neneya ii mende sewanja mewuya. Bulmakao, lama, hoos ano hoos kare ii mende sewanja mewuya. Wala welejqeqe ejemba sewanjanja mejenj gawononj onoonji sele busu me uuronomonogogianonj bolinj tiwilaaro. Kaenj mende toroqenj amakebuya.

¹⁴Konkororo ejemba yonononj Babilon emba iikawaajonj kokaenj jewuya, “Gere honja nemambaa siinj moma laligonati, ii mono qanngi een laligojanj. Toomorianja ano esuhinaga akadamugiawo ii mono korebore gomesaonj aligi totominj laligojanj. Ii mono kambanj mongenj mombo mokoloowagatiwaa so qaago.” ^{15e}Konkororo ejemba esuhinagia kaenj kaenj sewanja mewutiwaajonj ama siti iikanonja monej goul (maa suanj) horonj qabuagiawo koloogi. Yonononj korikori nanji tosonianj oolinonj ootigi gere ozozopananonj siimbobolo honombononja qaa moroti, iikawaajonj mono aarunj saama jinjenj qabuya.

^b 18.9-10 Eze 26.16-17 ^c 18.11 Eze 27.31, 36 ^d 18.12-13 Eze 27.12, 13, 22

^e 18.15 Eze 27.31, 36

¹⁶Jingen qama kokaen jewuya, “Oo siti somata, lombo qagianon urotiwaajon mono ‘Yei! Yei!’ qama jingen qajon. Yojonon opogia tualalakota, osoga nezongbala ano oso popolan ii mougi. Akadamugia goul, kowonjin honawo ano kasasoron tosonian menjerenjon aogi tanigianon kokobilibiliawo kolooro. ¹⁷Kaen angito, esuhinagia kaanja hononja qaa ii mono uulanjawo aua motoongowaa uutanon tiwilaan alin qaongji.” Kaen jegi.

Wanjo kapten kuuya ano ejemba wanjonon kema kankejuti, iyononon kaanjadeen kuuya Babilon siti oogita jero kaasoya ii korikori nama iibuya. Kaanagadeen wanjo ejemba opo sel mororongogi haamonon nanjoro kemakejuti ano kowenon gawon tosaanja menj laaligogia nanjonkejuti, iyononon mono korebore ii korikori nama iibuya. ¹⁸Emba somata qabunayawo angii jero gere bolanaa kaasoya waabaati, ii korikori nama iima amburerej ama kokaen jewuya, “Siti qabunayawo kokawaa alia mono kamban monjon mende ero.”

¹⁹^hKaen jen sububun orasinj too ariin qama jingen qama oron saama kokaen jegi, “Oo siti somata, aua motoongowaa uutanon iwoiya kuuya mono tiwilaan alin qaono. Ejemba wanjogiwawo kuuya kowenon kema kan esuhinagia sewanja mewutiwaajon ama iikanonja monej goul (maa suanj) seiseiya horogi siti iikanon qabunayawo kolooro. Lombo qagianon ujiwaajon mono ‘Yei! Yei!’ jen saajon.” Kaen jegi.

²⁰ⁱYononon nanamemenj doogoya tosaanja ama onoma laligogiti, Anutunon mono iikawaa qaaya jen tegon ironja meleeno qagianon uro siimbobolo somata momakeju. Kawaajon Siwe gomanon laligojuti, onjo mono iwaajon ama otokorianj maabu. Anutuwaawo ejemba soraaya, aposoluruta ano gejatootoo ejemba onjo mono aisonj rendun horon laligowu.

²¹^jKawaa gematanon Siwe gajoba esunja uuta monjon kan jamo somata qatawo menj waama kowenon giliro kemero kokaen jero, “Anutunon siti somata qabunayawo ii mono kokawaa so gerawo kondeema meleengi kemej qaondaborowaa. Qaondabororo kanagenj kamban monjon mende mokoloowutiwaa so koloowaa. ²²^k^lOnjo siti iikanon komanj koma gita kulele qen awelo romonj unj rii qama oron laligogiti, iikawaa otonja mono kamban monjon mombo mende mobuya. Babilon onjonon ejemba momo gawongia kania kania menj laligogiti, ii mono tegoro. Dokta didiman, qaqazu klaak ano kaanja ii iikanon mombo mende totoonj mokolonj onjombuya. Wiit dumun kota kowonjin woiwaa batugaranon mejejaagi (mill) otonja kolooroti, iikawaa isinjosonon mono qaono sitinon mono goron qen ewaa.

^f 18.17 Ais 23.14; Eze 27.26-30 ^g 18.18 Eze 27.32 ^h 18.19 Eze 27.30-34

ⁱ 18.20 Dut 32.43; Jer 51.48 ^j 18.21 Jer 51.63-64; Eze 26.21 ^k 18.22 Eze 26.13; Ais 24.8

^l 18.22-23 Jer 7.34; 25.10

²³“Wala sitigiaa miria kuuya ii kiwagiawo asarigito, asasaga iikanonj mono bogoro pangamanj ewaa. Ejawaa gemaurugianonj embawaa mata sewanja bao anjonj borunj jegi embawaa sakitiurutanonj otokorianj maama nej qaa gonj ama korisoro ama laligogiti, otokorianj iikaanjaa otonja ii mono mombo mobutiwaa so qaago. Babilon onjo konkororo ejemba ii kantria kantria kanonj moma onjonji qabunjagiawo koloonj laligogi. Yonoononj suuqanjonj hamoqeqe ejemba ii balonj so ejemba uugia menj soogi jinjauj ama laligogi.” Siwe gajobanonj kaenj jero.

²⁴^mBabilon ii kokaembaajonj tiwilaaro: Gejatootoo ejemba ano Anutuwaa ejemba soraaya ii mono yonoo batugianonj tondu tanjala ama unugi komugi sagianonj kamaaro. Yonoononj sa ano balononj ejemba tosaanja unugi komugiti, kuuya iyonoo sagiaa ironjanonj mono yonoo qagianonj uro laligogi. Kaniagia kaanja mokoloogi ero. Kianj

Siwe yonononj Babilon kemerotiwaajonj Anutu mepeseegi.

19 ¹Kawaa gematanonj Siwenonja qaa monj mobe tuunj somata yonononj kotakatogadeenj rendunj rii qajuti, mono iikawaa tanitani kolooro kokaenj jegi, “Anutu mepeseenj haleluya! Anutunonj hamo nununj nunuano iwaa bunja koloonjonj. Anutunananonj ku-usunj Toya kolooro mepeseenj munij qabunjayawo kolooja. ²ⁿAnutunonj mono qaa honjaa so ejemba qaagia gosinj dindinagadeenj menj tegonj nonomakeja. Kana somata emba serowilinj ama iikaanja kanonj ejemba balonj so menj bolinj onjoma laligoroti, Anutunonj mono iwaa qaaya gosinj menj tegoro. Emba iikanonj Anutuwaa gawonj meme ejemba unjuro sagianonj kamaaroti, iikawaa ironja mono meleema muro qaganonj uro siimbobolo moma laligoja. Kawaaajonj Anutu mepeseenj mujonj.”

³“Kaenj menj mombo qama kokaenj jegi, “Emba ii anji jero kaasoyanonj mono kambanj so tetegoya qaa waama umakebaa. Kawaaajonj Anutu mepeseenj munkejonj, haleluya!” ⁴Kaenj qama jegi Anutuwaa jotamemeya wanja 24 ano bej jawinja 4 yonononj mono usugonj siminj kuma Anutu, jinjaronj dunjonj rajiwaa waeya menj mepeseenj kokaenj qagi, “Qaa ii onjanonj, haleluya!”

Lama meriaa maranj lombanj

⁵^pKaenj qagi jinjaronj dunjonnga qaa monj kokaenj kolooro, “Anutuwaa gawonj meme ejemba somata melaa jeta uuguwombotiwaajonj keegia momakejuti, onjo mono korebore Anutunana mepeseenj laligowu.”

⁶“Qaa ii kolooro qaa monj mobeti, ii kokawaa tanitani: Tuunj somata yonononj rii qama qa qamakejuti ano apu sianonj tonjbama nano

^m 18.24 Jer 51.49 ⁿ 19.2 Dut 32.43; 2 Kinj 9.7 ^o 19.3 Ais 34.10 ^p 19.5 Ond 115.13
^q 19.6 Eze 1.24; Ond 93.1; 97.1; 99.1

otoŋa koloonkeji ano pilisik qendaŋ somatanon qaro gbingururuŋ koloonkeji, qaa ii mono iikawaa tanitani kaan̄a kolooro kokaen̄ jegi, “Poŋ Anutunana, ku-usuŋ kuuyaa Toyanon mono kanaiŋ gomaŋ so galeŋ koma oŋoma kiŋ Poŋgiaga koloon̄ laligowaa. Kawaajon̄ Anutu mepeseejon̄, haleluya! ⁷Lama meriaa emba buŋayanon̄ mono marambaa moma iyaŋa mozozon̄goŋ jojoriŋ aoro afaan̄goro emba memewaa kambaŋanon̄ mono kaŋ kuuro laligojon̄. Kawaajon̄ anana mono otokoriaŋ maama aisoon̄ Anutu mepeseen̄ munin̄ qabuŋayanon̄ seiŋkebaa. ⁸Anutunon̄ maleku tualalakota asamararaŋawo ii oŋono mougi.” (Maleku tualalakota ii ejemba soraaya yoŋoo nanamemen̄ solan̄aa kaisareya, mono iikanon̄ mouma aogi.)

⁹Tuuŋ somataa tanitani kaen̄ qama jegi Siwe gajoba qambiawo iikanon̄ mono toroqen̄ kokaen̄ nijoro mobe, “Qaa koi mono oowa: Anutunon̄ ejemba oŋoono Lama meriaa maraŋ (emba memewaa) lombanon̄ koubuti, iyoŋonon̄ mono simbawoŋawo koloou.” Kaen̄ jeŋ mombo toroqen̄ kokaen̄ nijoro, “Qaa ii mono Anutuwaa qaa hoŋa toon̄ kolooua.”

¹⁰Siwe gajobanon̄ kaen̄ nijoro niinon̄ iikanondeen̄ iwaa waeya meŋ mepeseen̄ mumambaajon̄ moma iwaa kanianon̄ simin̄ kuma usugoweto, iinon̄ kokaen̄ nijoro, “Ae! Kaen̄ mende amba. Gii ano goo uumeleen̄ alauruganon̄ Jiisaswaa kania nan̄goŋ jeŋ laligogi welen̄ qeŋ oŋomakejon̄i, niinon̄ iyoŋoonon̄ga moŋ kolooujeŋ. Jiisasnon̄ Buŋa qaa hoŋa in̄jisaanoti, iikawaa esuŋanon̄ mono gejatootoo ejemba inaan̄ oŋono Uŋa Toroyaa qaaya moma jeŋ seigi. Kawaajon̄ mono Anutuwaajon̄ usugon̄ waeya meŋ mepeseen̄ laligowa.” Kiaŋ.

Kraistnon̄ manjaqeqe tuuŋuruta yoŋowo manja aowombaajon̄ ken̄gi.

¹¹Niinon̄ Siwe aantano hoos taan̄a moŋ iibe karo. Qaganon̄ raro karoti, iwaa qata ii Pondaŋ Nanaŋ (Kawali) ano Eja Hoŋabon̄a. Qata kaen̄ qamakejuti, iinon̄ qaa dindiŋa otaan̄ qaa gosin̄ jeŋ tegon̄ iikawaa so manja qeŋkeja. ¹²Jaayanon̄ gere bolan̄ kaan̄a jero waŋanon̄ ila wage mamaga kon̄gi qata asuganon̄ oo-ooyaga karo. Qata iyaŋodeen̄ mojato, moŋnon̄ moŋ ii mende moja. ¹³Malekuya sanon̄ qeeqeesaaya ii mouma karo. Qata qamakejuti, ii Anutuwaanon̄ qaa.

¹⁴Ii otaan̄ kagiti, ii Siwe gomambaa manjaqeqe eja tuuŋa tuuŋa. Yoŋonon̄ hoosgia taan̄a un̄uama qagianon̄ rama malekugia tualalakota soraaya mouma kagi. ¹⁵“Kawaligiaa buutanon̄ga manjawaa soo somata (bainat) jeta sulutuk aan̄awo moŋnon̄ karo. Ii kantria kantria un̄uŋ haamo ama oŋombaatiwaajon̄ ama karo. Iinon̄ galeŋkon̄kombaa aen̄ gbaruyanon̄ kantri so qindingon̄ galeŋ koma oŋoma laligowaa. Iinon̄

^r 19.9 Mat 22.2-3 ^s 19.11 Eze 1.1; Ond 96.13; Ais 11.4 ^t 19.12 Dan 10.6

^u 19.15 Ond 2.9; Ais 63.3; Joel 3.13; Isa 14.20

Anutu ku-usun kuuyaa Toyaa wain juuya somata rijijaawaa. Wain juu ii Anutuwaa iriṅsonṅsoṅa uuduuduuyawowaa kaisareya koloṅja.”

¹⁶Malekuyanṅ qata moṅ oogita maroṅjanṅ kokaṅ nano, “Kin yonṅoo Kingia ano eja poṅ yonṅoo Poṅgia.” Kianṅ.

¹⁷*Kawaa gematanṅ Siwe gajoba moṅ iibe weṅ jaayanṅ nano. Eukanṅ nama kotakota qama kooṅa kooṅa sombinṅ biivia koton kanakeewan elelaṅ kemakejuti, mono kuuya ii oṅooma kokaṅ jero, “Oṅo mono kawu-u! Anutunṅ jejelombanṅ somata mozozonṅoroti, mono iikanṅ ajoroowu. ¹⁸Kan ajoroṅ kin poṅ, kawali galṅ ano manjaqeqe eja yonṅoo busugia newu. Hoos ano hoos qagianṅ ramakejuti, mono iyonṅoo busugia newu. Ejemba kuuya yonṅoo busugia mono kan newu. Ejemba uuta kamaṅqeqeta, iyanṅiaa gawonṅia meṅkejuti ano togiaa welṅia eeṅ qeṅkejuti, mono kuuya iyonṅoo busugia newu.”

¹⁹Kawaa gematanṅ jeṅnemba ano baloṅa baloṅa yonṅoo kin poṅgia iyonṅonṅ mono manjaqeqe tuṅgia uṅuama kan ajoroogi iṅiibe. Moṅnṅ hoos qaganṅ rama manjaqeqe tuṅa yonṅowo nanoti, mono ii tuarenṅeṅ ama oṅoma manja aowombaaṅ ajoroogi iṅiibe.

²⁰*Aogi jeṅnemba meṅ somonṅogi. Gejatootoo eja takapolakaya jeṅnembawaa jeta meṅ anṅoleto ama laligoroti, ii kaṅagadeṅ jeṅnembawo meṅ somonṅogi. Gejatootoo eja takapolakayanṅ anṅoleto ama iikanṅ ejemba tosaṅa koi kaṅa ii tiligonṅ oṅono jinjanṅ ama laligogi: Ejemba jeṅnembawaa aasoya meṅ anṅalinṅ anṅonṅ koṅgiti ano tosanṅonṅ uṅayaa waeya meṅ mepeseṅ laligogiti, ii mono tiligonṅ oṅoma laligoro. Oroma somonṅonṅ gbiligbili hagonṅ oronṅi roṅ salfa jamowaa gere bolanṅonṅ jeṅ gogoriṅ qeṅkeji, mono iikawaa sianṅ kemer. ²¹Kemeri hoos qaganṅ rarotiwwa buutanṅga manjawaa soo somata (bainat) karoti, iikanṅ mono kin poṅ ano manjaqeqe eja kuuya ii uṅuro komugi. Komugi kooṅ kuuya yonṅonṅ kouma busugia uuṅ neṅ neṅ timbiriṅgogi. Kianṅ.

Satan somonṅogi gbani 1,000:baa so kapuare mirinṅ raro.

20 ¹Kawaa gematanṅ Siwe gajoba moṅ iibe Siwenṅga kamaaro. Iinṅ omejiilanṅ yonṅoo roṅ dusiita qaa iikawaa kii meria ano gbado somata moṅ ii borianṅ meṅ kamaaro. ²ᶯGajoba iikanṅ kamaṅ jewenṅ nemuṅa iliawo (dragon) ii meṅ gbani 1,000 rabaatiwaaṅ somonṅoro. Jewenṅ nemuṅa ii monowaa monoyanṅga mokoleṅ

ᶯ 19.15 Wain kasawaa hoṅa osoga (greip) kawaa kanṅeṅa ii juu somatanṅ ama rijijaagi qisigoro apuyanṅ dutaa ootanṅ lalanṅ kemero baket anṅi kawaa uutanṅ kemenṅeja. Anana uunana mende meleenṅ Anutuwaa iriṅa toroqṅ soono Jiisanṅonṅ iikawaa siimboboloya moma iriṅsonṅsoṅa rijijaaro kemero Anutuwaa uutanṅ olomooro luae koloowaa. ᶯ 19.17-18 Eze 39.17-20 ᶫ 19.20 Isa 13.1-18 ᶮ 20.2 Jen 3.1

koloon laligon kouro. Qata mon ii Kilenjaa Toya ano Satan. ³Gbani 1,000:baa uutanoj toroqen ejemba kantri so kuuj gomanj so jinjaun menj ambutiwaajonj tiligonj onjombabotiwaajonj somonjgoro. Somonjgonj giliro omejiilanj yonoo ronj dusiita qaa iikanonj kemero ununa koma sapo ama munjenj aasononj (siil) qokotaan kii nemuna kuno kemero uutanoj raro. Kaanja raro Siwe gajobanonj kokaen jero, “Gbani 1,000 tegoro iikawaa gematanonj Anutunonj jero mombo isanji kambaenj toroga gawonja menj laligowaa.” Kaen jero.

⁴Kawaa gematanonj jinjaronj duja duja iibe. Anutunonj tosaanja ku-usunj onono ejemba qaagia jenj tegowuti, iyonononj mono duja duja kanonj kamaanj ragi. Kaanagadeen ejemba Jiisaswaa kania nangonj jegitiwaajonj ama Anutuwaan Buja qaawaajonj ama arogi kotogi komugiti, mono iyonoo kokoosogia injiibe. Kaanagadeen ejemba jenjnemba ano iwaa unayaa waeya mende menj mepeseegiti ano iwaa aasoya ii wambusoonjanonj me borogianonj mende menj analinj anjonj kongiti, mono iyonoo kokoosogia injiibe. Kokoosogia ii injiibe mono gbilinj waagi. Waama Kraistwo gbani 1,000:baa so iwoi kuuya galenj koma laligogi.

⁵Komugiti, iyonoononga tosanonj koomunonga waawaa mutuya iikawaa kambaanonj mende gbiligi. Qaagoto, gbani 1,000 ii mambonji tegoro iikawaa gematanonj mono gbilinj waabuya. ⁶Daen yonononj koomunonga waawaa mutuyaa kambaanonj gbiliwuti, iyonononj mono simbawonjowo ano toroya soraaya kolooju. Kambaen iikanonj gbilingo mono indina woi mende komuwu. Koomu woiyaa ku-usunanonj mono yonoo qagianonj mende uro koomu kotiga komuwombaajonj amamaawuya. Yonononj mono Anutu ano Kraist yoroo jigo gawonj galenjurugara koloowuya. Ii ano Kraistwo gbani 1,000 ii iwoi kuuya galenj koma laligonj ubuya. Kianj.

Anutunonj Satambaa qaaya jenj tegoro kamaawaa.

⁷Gbani 1,000 ii tegoro Satan kapuare mirinonga (kapuwareyanonga) isanji kamaawaa. ⁸“Kamaanj kema ejemba kantri so tiligonj onjomambaajonj balonj so liligowaa. Balonj goraaya leelee eu emu kema kanj (uugia monjgosoonj) sisau ama onjoma kantri qagara Goog ano Maagog ii kaanjadeen sokoma kembaa. Anutu tuarenjenj ama manja qewutiwaajonj kuuj onono ajoroogi janjogianonj kowewaa sakasimbaa so koloowaa. ⁹Ajoroonj kanj kotonj Israel gomanj sokondaboronj kema Anutuwaanonj kanageso yonoo sopagia ano Anutuwaan wombo sitia (Jerusalem) ii liligonj rabuya. Kaen rabuyato, Anutunonj gere bolanj ano siwenonga kamaanj jenj kotonj onjondaborowaa.

¹⁰Jenj kotonj onjondabororo Kilenjaa Toya tiligonj onono jinjaun anjiti, gajoba yonononj ii hagonj mugij ronj salfa jamowaa gere bolananonj jenj

^z 20.4 Dan 7.9, 22 ^a 20.8 Eze 7.2; 38.2, 9, 15

gogorinlao qeŋ namakeji, mono iikawaa sianonŋ kemero. Wala jeŋnemba ano gejatootoo eja takapolakaya kaanagadeeŋ hagonŋ oronŋi iikanonŋ kemeŋ laligojao. Iikanonŋ asaga gomantiina qanjononŋ onŋotigi tetegoya qaa siimbobolo honombononŋa mende moma laligonŋ ubuya. Kianŋ.

Anutunonŋ ejemba komugiti, iyonŋoo qaagia jeŋ tegowaa.

¹¹ ^bKawaa gematanonŋ jinŋkaronŋ duŋ somata taanŋa ano iikanonŋ raji, ii iibe. Iibe siwe namononŋ iwaa jaasewanonŋga qaoma kemaliri. Kemaliri mombo iriibonŋatiwaa so mende koloori. ¹² Kemaliri ejemba koomuya uuta ano kamaanŋqeŋeta inŋiibe jinŋkaronŋ duŋ batanonŋ nanŋgi Anutunonŋ buk papiaya papiaya kotuno. Papiya alia monŋ qata laaligo kotigaa qa areŋ buk ii kaanagadeeŋ kotuno. Kotuma ejemba koomuya yonŋoo qaagia gosiro nanamemeŋgiaa sunduya buk papianonŋ oogita eji, iinonŋ mono iikawaa so weeŋonŋ ejemba jeŋ tegonŋ onŋono.

¹³ Kowenonŋ komuŋ kemeŋ laligogiti, ii kowe Toyanonŋ meleema onŋono Anutuwaawaa jaanonŋ kougi. Koomuwaa kondomondoo Toyaa borononŋ laligogiti, ii Toya iikanonŋ meleema onŋono. Komuŋ koomu gomanonŋ kemeŋ laligogiti, ii iikawaa Toyanonŋ meleema onŋono Anutuwaawaa jaanonŋ kougi. Kaenŋ kouma asugigi Anutunonŋ qaagia motomotoonŋ gosinŋ nanamemeŋgiaa so jeŋ tegonŋ onŋono. ¹⁴ Jeŋ tegonŋ onŋono koomuwaa kondomondoo Toya ano koomu gomanŋ Toya ii hagonŋ oronŋi ronŋ gere bolanŋ jeŋ gogorinlao qeŋ namakeji, mono iikawaa sianonŋ kemeri. Gere sia iikanonŋ kemegiti, iikanonŋ mono koomu indinŋa woi koloora.

¹⁵ Anutunonŋ mombaa qata laaligo kotigaa qa areŋ buknonŋ mende oogita ero mokoloroti, ii mono hagonŋ muro ronŋ gere bolanŋ jeŋ gogorinŋ qeŋ namakeji, iikawaa sianonŋ kemero. Kianŋ.

Siwe dologa ano namo dologa iriibe.

21 ¹ ^cSiwe namo mutuya yorononŋ kaenŋ qaoma aliri kowenonŋ kaanagadeeŋ mende toroqenŋ ero. Iikawaa gematanonŋ Siwe ano namo dologa iriibe.

² ^dJerusalem donŋoga, siti toroya ii Siwenonŋ Anutuwaawaa gomanonŋga kamaaro iibe. Siti ii meagodaborogi iimasiinŋsiinŋawo kokaenŋ kolooro: Emba marambaajonŋ maleku iimasiinŋsiinŋawo mouma mugi eja buŋayawo aitonŋgowaatiwaaajonŋ menjerenŋonŋ aonŋ jojorinŋ akadamyawo nanŋi, siti kanonŋ mono iikawaa so kolooro iibe. ³ ^eIi iima nama jinŋkaronŋ duŋnonŋga qaa monŋ kolooro mobe kotakota qama kokaenŋ nijoro, “Iiba, Anutuwaawaa mirinonŋ mono ejemba batugianonŋ kamaanŋ eja. Anutunonŋ batugianonŋ laligoro iwo laligogi anŋ beŋ Anutugia koloonŋ yonŋowo laligonŋ ubaa.

^b 20.11-12 Dan 7.9-10 ^c 21.1 Ais 65.17; 66.22; 2 Piito 3.13 ^d 21.2 Ais 52.1; 61.10; Isa 3.12 ^e 21.3 Eze 37.27; Lew 26.11, 12

^{4f}Yonjowo laligon jaungia kuuya kotodaborowaa. Iwoi kuuya wala eroti, iikanonj mono qaondabororo. Kawaajonj mombo mende komugi jinjenj mende qabuya ano toroqenj siimbobolo monj mende mobuya. Iwoi mombaajonj mende amamaanj saabuya.”

⁵Jinjaronj dujanonj raji, iinonj kokaenj nijoro, “Moba, niinonj jewe ilawoila kuuya mono kolojaniro gbilia koloowaa.” Kaenj nijonj jero, “Qaa ii honja toonja uuwoiya qaa, iikawaajonj ii mono papianonj oowa.”

^{6g}Toroqenj kokaenj nijoro, “Ii jenj kotowe koloodorolja. Niinonj waladeenj laligonj (iwoi kuuya mokoloonj kanagenj jewe qaono) konogaga laligonj uma laligomanja. Kawaa so niinonj tere nemunja mutuya A ano tere nemunja tetegoya Z koloojenj. Monjonj apuwaajonj moji, niinonj mono laaligo kotigaa apu jaayanongja apu ii kalenj mube iikanongja sewanja qaa kosonj nej laligowaa. ^{7h}Monjonj lombo kuuya uugunj haamo ambaati, niinonj mono iwaa Anutuya kolooj iwoi kuuya ii mube iwaa bunja kolooro noo meraborana kolooj qana bosima laligowaa.

⁸“Kaenj laligowuyato, tosianonj ejemba jaagianonj jirinjinjinj ama bonj mende nama momalaarigia mesaogi uugianonj tilooji, iyonjoo mirigianonj mono ronj salfa jamowaa gereⁱ bolajanonj gogorinjlaonj jenj namakeji, iikanonj ewuya. Yonjooononj toroqenj ejemba koi kaanja yonjononj kaanagadeenj iikanonj kemenj laligowuya: Ejemba unjugi komugi serowilinj owenj hamoqege ama tando lopionj waegia menj mepeseenj qaa qolonjmolongoya jenjkejuti, niinonj mono ii hagonj onjombe sia iikanonj kemenj laligowuya. Ii koomu indinja woi koloowaa.” Jinjaronj dujanongja qaa kaenj karo mobe. Kianj.

Jerusalem siti dologa ii qaita monj.

⁹Lombo kanjanawo konoga 7 kanonj qambi 7 saa qegi Siwe gajoba 7 yonjononj ii menj nanjgiti, iyonjooonongja monjonj kanj kokaenj nijoro, “Mono kana emba Lama meriaa emba bunja koloomambaajonj anji, ii qendeema gomanja.”

^{10j}Kaenj nijoro Unja Toroyanonj nono umbeumbenanonj qananonj uro Siwe gajoba iikanonj nuano baanja koriga qabuñayawo monjonj uri. Iikanonj uma siti toroya Jerusalem Siwenonj Anutuwwa gomanongja kamaaroti, ii qendeema nono kokaenj iibe:

¹¹Anutuwwa asamararanja iikanonj asariro kokobilibilianonj goul ano kowonjinj honjowo sewangia uuta iikawaa tani kolooro. Kowonjinj honjowo qata jaspaa ii kaaro jokanja jokanja kokobilibiligiawo meleema asarinkejuti, mono iikawaa so tualalakota ero. ^{12k}Kiropoya uuta ii

^f 21.4 Ais 25.8; 35.10; 65.19 ^g 21.6 Ais 55.1 ^h 21.7 2 Sml 7.14; Ond 89.26-27

ⁱ 21.8 Salfa jamowaa geria ii kojuwaa jamoyanonj jenj gogorinj qen jenjkejiiwaa so kolooja.

^j 21.10 Eze 40.2 ^k 21.12-13 Eze 48.30-35

akadamuyawo. Kiropoyaa naguya 12 nanji kosogianonj Siwe gajoba 12 sokoma nanji. Israel kanagesowaa tuuj 12 yonoo qagia ii nagu iikawaa selegianonj oogita nano. ¹³Nagu 12 ii leelee eu emu kokaen nanji: Ween koukoutanonj karoonj, kemekemetanonj karoonj, Noot waagenj karoonj ano Saut waagenj karoonj. ¹⁴Siti kiropo ii kowonjinj tando damuyawo 12 iikayonoo qaganonj megii nano. Lama meriaa aposoluruta 12 yonoo qagia 12 ii tando 12 iikanonj oogita nano.

¹⁵^lSiwe gajoba niwo qaa jeroti, iionj siti, iikawaa kiropoya ano naguya 12 iyonoo sogia keda ama momambaajonj jojorinj goul kedaya (rula mesa) menj nano. ¹⁶Siti ii arengonj megii wanjonja 4 kolooro. Leelee eu emu korigaya ii ororonj. Koriga motomotoonj ii goul kedaya iikanonj kedaya ama 2,400 kilomiita kawaa so mokolooro ero.^m Aaregenja ii kaanagadeen ororonj ero. ¹⁷Siwe gajobanonj kaanagadeen siti kiropoya ii balonj ejawaa kedanonj so ama 60 miita mokolooro ero.

¹⁸ⁿSiti kiropoya ii kowonjinj honjowo qata jaspa kanonj memetaga. Siti anjo ii goul toononj megii asamararanonj mono kaaro taanja so asasagawo asariro. ¹⁹Siti kiropoyaa tandoya ii kowonjinj sewanja uuta kania kania kanonj menjerengonj megii akadumugiawo kokaenj koloogi injiibe: Tando mutuya ii kowonjinj honjowo qata jaspa mundaya injanja tanitani. Tando woiya ii kowonjinj asonja qata safaija, karoonja ii kowonjinj tonjonjtonjonj qata ageit. Tando 4:ya ii kowonjinj tonjonja qata emerald.

²⁰Tando 5:ya ii kowonjinj nejongbalaya qata sardoniks. Tando 6:ya ii kowonjinj osoga qata karnilian, 7:ja ii kowonjinj qata krisolait (kwortz), mundaya goul kaaro kaanja. Tandoya 8:ya ii kowonjinj asonjonja qata beril, 9:ja ii kowonjinj goota qata topaz. Tando 10:ja ii kowonjinj qata kalsedoni (krisopreis) mundaya tootooyawo, 11:ja ii kowonjinj gogookota qata jeisint (torkwois). Tando 12:ya ii kowonjinj osoga nezongbala qata ametist. ²¹Siti kiropo nagu 12 ii soronj kota damuyawo 12 iikanonj memetaga. Nagu motomotoonj ii soronj kota motomotoonj kanonj orasinj memetaga. Sitiononj kana eji, ii goul toononja megii kaaro taanja kaanja asariro.

²²Siti kuuya yonononj Ponj Anutu ku-usunj kuuyaa Toya ano Lama meria tororo iriima uugia meleema waegara menj mepeseenkeju. Kawaajonj jiwowonj jigo (tempel) mombaajonj mende amamaankeju. Jigo ii mende iibe.

²³^oAnutuwaasamararanonj siti menj asarinj onono Lama merianonj kiwagia koloaja. Kawaajonj weenj koinj asariwaotiwaaajonj mende amamaankeju. ²⁴^pInonj kiwagia kolooro kantria kantria yonononj iwaa اساسaganonj kema kanj laligowuya. Namowaa kinj ponja ponja yonononj

^l 21.15 Eze 40.3 ^m 21.16 Tuuj 12 motomotoonj iikawaajonja 200 kilomiita.

ⁿ 21.18-21 Ais 54.11-12 ^o 21.23 Ais 60.19-20 ^p 21.24 Ais 60.3

buŋagia akadamugiawo ii meŋ kaŋ siti iikanonŋ ambuya. ²⁵“Siti paŋgamaŋa qaa, iikawaajonŋ kiropo naguya ii kambaŋ moŋononŋ mende kombuto, suulaŋ tama nambaa.

²⁶Kantria kantria yoŋononŋ uugia meleema akadamugiaa buŋagiaajonŋ awelegonŋ qabuŋagiawo koloonŋ laligogiti, ii meŋ kaŋ siti iikanonŋ ambuya. ²⁷“Ejemba qagia laaligo kotigaa qa areŋ buknonŋ oogita eji, iyoŋonondeenŋ mono siti iikanonŋ ubuya. Lama merianonŋ qa areŋ buk ii galenŋ komakeja. Moŋononŋ uuta tilooji me aŋgonjora imbilolonŋawo ama qaa qolonŋmolonŋgoya jeŋkeji, iinonŋ mono iikanonŋ umambaajonŋ amamaawaa. Kiaŋ.

Laaligo kotigaa apu gowoya iibe.

22 ¹“Kawaa gematanonŋ Siwe gajoba iikanonŋ laaligo kotigaa apu jaaya qendeema nono Anutu ano Lama meria yoroo jinŋkaronŋ duŋnonŋga ujuŋonŋ kaŋ apu gowoya kolooro. Kawaa apuya ii kaaro jokaŋa jokaŋa kokobilibiligiawo meleema asariŋkejuti, mono iikawaa so tualalakota kolooro. ²“Apu gowoya iikanonŋ sitiwaa kana somatanonŋ kamaanŋ biiwia metetereenŋ kotonŋ karo. Apu gowoyaa goraayanonŋ leele kanonŋ laaligo kotigaa gereya ii nano. Gere iikawaa hoŋanonŋ mono gbani so somaŋa 12, ii koŋiŋ motomotoombaa uutanonŋ koloonŋkeju. Gere iikawaa seŋanonŋ mono kantria kantria ejembanonŋ qeeango mokoloowutiwaajonŋ ama nanju.

³“Moŋononŋ moŋ mende toroqenŋ alia seigonŋ qasuaawaa. Anutu ano Lama meria yoroo jinŋkaronŋ duŋgaranonŋ mono siti iikanonŋ ero Lama meriaa gawonŋ meme ejembaurutanonŋ welenŋ qeŋ muŋkeju. ⁴Welenŋ qeŋ muŋ jaasewaŋa iima Anutuwaa qata wambusoonŋgianonŋ meŋ mokotaagi ewaa.

⁵“Gomaŋ mende toroqenŋ tiiwaa. Poŋ Anutunonŋ meŋ asariŋ onŋomakejiwaajonŋ kiwa asasagaajonŋ me weenŋ asasagaajonŋ mende amamaawuya. Kaenŋ oyaŋboyanŋ laligonŋ kambaŋ so tetegoya qaa kinŋ poŋ kaŋa galenŋkonŋkonŋ gawonŋ meŋ laligonŋ ubuya.

⁶Ii iibe Siwe gajobanonŋ kokaenŋ nijoro, “Buŋa qaa mojaŋi, iikanonŋ mono hoŋa toonŋ uuwoiya qaa kolooja. Poŋ Anutunonŋ gejatootoo ejemba sololonŋ onŋomakeji, iinonŋ mono Siwe gajobaya nii wasiŋ nono asugiŋ goma laligowe. Iwoi kuuya uulaŋawo koloowutiwaa so anji, momalaari ejembaurutanonŋ ii mobutiwaajonŋ ii asugiŋ qendeema gombe.” Kiaŋ.

Jiisanonŋ mombo eleema kawaa.

⁷Jiisanonŋ jeja, “Mobu, niinonŋ mono uulaŋawo eleema kamaŋa. Tosianonŋ buk kokawaa gejatootoo qaaya buŋa qeŋ qokotaanŋkejuti, iyoŋononŋ mono simbawonŋawo koloaju.”

^q 21.25-26 Ais 60.11 ^r 21.27 Ais 52.1; Eze 44.9 ^s 22.1 Eze 47.1; Zek 14.8

^t 22.2 Jen 2.9; Eze 47.12 ^u 22.3 Zek 14.11 ^v 22.5 Ais 60.19; Dan 7.18

⁸ Jon niinon Buja qaa koi moma jaana meleeno unjaya iibe. Ii iima modaboron Siwe gajobanon unj koi qendeema nonoti, niinon iwaa waeya menj mepeseemambaajon moma namonon kamaan kanianon simin kumbe. ⁹ Simin kumbeto, kokaen nijoro, “Ae! Kaen mende amba. Niinon gii ano gejatootoo alauruga ano ejemba buk kokawaa Buja qaaya buja qen qokotaankejuti, mono kuuya onjo kooronganon nama motoon Anutu welej qen munkejon. Niiga qaagoto, mono Anutu waeya menj mepeseenkeba.”

¹⁰ Kaen jen kokaen nijoro, “Kamban torija. Kawaajon buk kokawaa gejatootoo qaayanon aasangoyanon ewabotiwaaajon ii papia-non oowato, ii mono munjen aasonon (sil) mende qokotaawa. ¹¹ ”Bologa menkeji, iinon mono toroqen kaen menj kileqileewa. Tiloon laligoji, iinon mono toroqen tiloon anjonjayawo koloon laligowa. Nanamemenj dindina amakeji, iinon mono toroqen dindinagadeen ama menj laligowa. Soraaya koloonkeji, iinon mono toroqen soraaya totoon koloon laligowa.” Siwe gajobanon kaen nijoro.

¹² ^x Jiisanon jeja, “Mobu, niinon mono uulanawo eleema kamaña. Kamanati, iikanon mono tawagia menj kamaña. Nanamemengia ama menj laligogiti, mono ii gosin iikawaa so tawagia motomotoon onjomaña.

¹³ ^y “Niinon kanakanaiyanon mutuya laligon (iwoi kuuya mokoloon kanagen jewe qaono) tetegoyanon konoga koloon laligomaña. Iikawaa so niinon A ano Z, tere nemuña mutuya ano tetegoya kolojey.

¹⁴ ^z “Niinon ejemba malekugia galen komakejuti, iyonoojon kiropo naguya horowe saanon siti uutanon ugi mende anjon koma onombe laaligo kotigaa gere hona newuya. Kawaajon opo malekugia galen koma songbamakejuti, ejemba iyononon mono simbawonawo ano oyanboyan koloju.

¹⁵ “Yononon oyanboyan mokoloowuto, tosaana yonoojon nagu koma somongowe seleengen laligowuti, ii ejemba koi kaña: Kasu kaña serowilin ama owen hamoqeqe amakeju. Serowilin ama ejemba unugi komunkeju. Tando lopion waegia menj mepeseenkeju ano anjomokolombaa siña moma ii amakeju. Ejemba kaña kuuya ii mono kiropo seleengenanon laligowuya.

¹⁶ ^a “Jiisas niinon gajobana wasiwe liligon uumeleen kanageso onoojon gejatootoo qaa koi nanjon injjonkebaa. Niinon kin Deiwidwaa wanjaleya ano mundaña kolojey. Niinon gomaambawaa widia asamararanawo koloon asarinkejen.” Jiisanon kaen jero.

^w 22.11 Dan 12.10 ^x 22.12 Ais 40.10; 62.11; Ond 28.4; Jer 17.10 ^y 22.13 Isa 1.8, 17; 2.8; Ais 44.6; 48.12 ^z 22.14 Jen 2.9; 3.22 ^a 22.16 Ais 11.1, 10

^{17b}Uŋa Toroya ano emba buŋaya yorononj kokaenj jeŋkejao, “Jiisas, gii mono kawa.” Kaenj jeri mobuti, onjo mono kaanjiadeen kokaenj jewu, “Jiisas, gii mono kawa.”

Moŋnonj apuwaajonj moji, iinonj mono kawa. Moŋnonj laaligo kotigaa apuwaajonj siija moji, iinonj mono kanj ii kalenŋa anjalij anjonj komba. Kiaŋ.

Galenj meme ano jojopanj qaa tetegoya

¹⁸ Niinonj buk kokawaa gejatootoo qaaya mobuti, kuuya onjoonj galenj meme qaa kokaenj jejenj: Moŋnonj gejatootoo qaa koiwo qaa monj toroqenj jewaati, lombo kanjanjowo koloowaatiwaa qaaya buk kokanonj ooweti, Anutunonj ii mono iwaa qaganonj ano ubaa. ¹⁹ Moŋnonj buk kokawaa gejatootoo qaaya iikanonjga qaa monj qetegowaati, Anutunonj mono ii anjonj kono laaligo kotigaa gere honja mende neŋ siti toroyanonj mende ubaa. Iikawaa qaaya Anutunonj somonjgoro buk kokanonj ooweto, qaa iikanonj mono iwaanonj honjowo mende koloowaa.

²⁰ Buŋa qaa koi nanjonj jeji, iinonj kokaenj jeja, “Qaa ii onjanonj. Niinonj mono uulanjowo eleema kamaŋa.”

Kaenj jero niinonj kokaenj jejenj, “Qaa ii onjanonj. Oo Ponj Jiisas, gii mono kawa.”

²¹ Ponj Jiisaswaa kalenjmorianjononj mono kuuya onjowo ewa. Qaa ii onjanonj.

^b 22.17 Ais 55.1 ^c 22.18-19 Dut 4.2; 12.32

Diksenari

(glossary)

Qaa kota waja iikawaa kaniagia

1) toroya, qaita moŋ, soraaya, kowoga, solaja, tak-kootoya, Anutuwaa buja, tiriŋkootoya, (*holy, set apart, clean*)

Anutu ano iwaanonj iwoi ii 1) toroya ano 2) qaita moŋ: Anutunonj toroya laligoro singisonjonanaa ironja nonombabotiwaajonj toroko moma ku-usuŋa romonjoninj jenenana oronkeja. Zioz ano ejemba ii 3) soraaya, jewonja qaa. Miri, jigo, kambanj ano samonj ii 4) kowoga: Miri kowoga ii meŋ tiloowonjatiwaa so qaago. Kambanj kowogononj gawonj mewombotiwaa sonjo eja. Samonj kowoga ii singisonjonana mende jokolonj eej tondu newonjatiwaa so qaago. Nanamemeŋ ano gawonj ii 5) solaja: Gawonj solaja ii singisonjononj qaganonj mewombaajonj amamaawonja. Nanamemeŋ solaja iikayadeeŋ mono Anutuwaanonj sokonja. Anutuwaa gejatootoo ejemba ii 6) tak-kootoya ano 7) tiriŋkootoya kolooju. *Holy (set apart)* qaa tosaŋa ii 8) Anutuwaa buja, 9) tiriŋkootoya. Buja Tere Buk ii tiriŋkootoya.

Holy qaawaa kania ii kokaerj: Iwoi moŋ ii bologa kuuya iikanonja gosinj mendeenji singisonjononja sorainj qaita moŋ koloonj yanodeeŋ (*set apart*) Anutuwaajonj nonj qerj eja. Anutunonj mombaa singisonjonoya mesaoji eej, iinonj mono solanjaninj diŋgoro Uŋaya Toroya uutanonj ano kolonjaninj morota ano soraaya koloowaa.

2) Uŋa Toroya (*Holy Spirit*)

Uŋa Toroya ii Anutuwaanonj Uŋaya. Iwaanonj jewonja me kokojinjina moŋ mende totonj eja. Iinonj ejemba uugia meleengiti, ii inaanj sololonj nonono uumeleenj laaligo laligojonj.

Uŋa Toroyanonj bedu meŋ inaaja (anointing of the Holy Spirit)

Kaerj ano uuta geregere kolooro Anutuwaa gawonja awaagadeeŋ meŋkeja.

3) Kalemoriaŋ (*grace, marimari*)

Anana iwoi awaa buŋa qeŋ aowoŋatiwaa so mende koloojonto, Anutunonŋ kileŋ uusiŋgaa so eeŋ kianŋkomuŋ niniima kobooŋ kaleŋa honoŋa qaa nonomambaajonŋ moja.

4) Kianŋkomu (*mercy*)

Moŋnonŋ iwoi ano qaanananonŋ komuja. -Pasowa: Kianŋkomu kendoŋ, Goukoŋkoŋ kendoŋ

5) akadamu, qabuŋa, asamararaŋ, ku-usuŋ, (*glory*)

Iwoi ii akadamuyawo. Ejemba qabuŋagiawo. Anutu asamararaŋawo ano ku-usuŋawo.

6) Anutuwaa iriŋsoŋsooŋ, kazi, uuduudu (*God's wrath*)

Jon 3.36 Singisoŋgo aniŋ Anutuwaa iriŋa soono kazia qanananonŋ ano uma ewaa. Jopagonŋ nonomakejato, siŋgisoŋgonanaajonŋ iriŋa soomakeja.

7) Singisoŋgo (*sin*)

Anutu Toroyaa uusiŋa qeŋ uugujonŋ, ii iwoi kanŋaŋawo. Iriŋa soono ironŋa meleeno qanananonŋ uja. Koposo (*mistake*) ii qaa afaaŋa. Anutuwaa qaa jakewaajonŋ oŋanonŋ jenenana oronŋkeja.

Singisoŋgonana kokaenŋ jokoloowoŋa:

Oo Anutu toroya, nii ejemba doogoyanonŋ goo jaasewanŋanonŋ nanjeŋ. Nii koloowetinonŋa kanaiŋ bologa kania kania ama tomenŋanonŋ meŋ laligowe. Kawaajonŋ giinonŋ mono Jiisaswaa kaleŋmoriaŋaajonŋ ama siŋgisoŋgona mesaonŋ nomba. Mesaonŋ noma Buŋa qaaga dindiŋa noo uunanonŋ ama mindiŋonŋ nomba. Ku-usuŋanonŋ laaligona mindiŋgoro saanonŋ gbiliŋ goo laaligo gbilianonŋ keuma laligomaŋa. Ii oŋanonŋ.

Iisaŋ qaa

Anutunonŋ siŋgisoŋgogia mesaonŋ oŋonja. Iionŋ Meria motoonŋgo ii ananaa siŋgisoŋgonananonŋ solanŋaniwaatiwaaajonŋ ama wasiro namononŋ kamaaro. Kamaanŋ kaleŋmoriaŋa nonoma siŋgisoŋgonana soŋgbanja. Ii mono moma laariwu. Ii moma laarigi iionŋ uŋuano gowokouruta koloogi Uŋaya Toroya uugianonŋ ama oŋombaa. Oo Poŋ, ii nonoononŋ mono kaeŋ koloowa.

8) kokojinŋiŋawo, qaamuŋawo, (*demon possessed*)

omeyawo, andoleiŋawo, omenonŋ buuta somonŋgoro qaamuŋ kolooja

9) 1) hamo qero 2) letoma 3) oyanŋboyanŋ kolooja, 4) uuta meleema 5) Siwewaa buŋa kolooja, 6) waŋa somonŋonŋ 7) metogonŋ 8) wama

9) anḡonj kono 10) qeaḡḡoja. *Salvation, save, get saved, rescue, kisim bek*

Moḡḡonj kere yoḡoo borogianoj kemero alianoj ii metogoj waḡa somoḡḡoja. Iikawaa so bologa ama Satambaa boronoj kemen tiwilaawombaajoj ama uunana meleemboḡati eej, Jiisasnoj mono siḡgisoḡḡonana mesaoj hamo qeḡ nonoma koomunojḡa metogoj nunuama laaligo kotiganoj nonoombaa. Gere sianoj kemebombotiwaajoj aḡḡoj koma nonono letoma qeaḡḡoj Siwewaa buḡa kolooḡ eu uma oyaḡboyaḡ oompeleleḡ laligowoḡa.

10) Hamoqeqe Toya (Hibruu qaanonj) Mesia, (Griik qaanonj) Kraist. *(Saviour, Messiah, Healer, Restorer)*

Iinoj siḡgisoḡḡo, qinji, ji, kokojinjinj, lombo, jinjauḡ, siḡserereḡ toroko momo, koomu ano bologa tosaḡa kuuya iikanojḡa doḡhamo qeḡ nonoma laaligo doḡḡoga nonono kotiḡ laligowoḡa. Gejatootoo ejembanoj Hamoqeqe Toyanoḡ asugiwaatiwaa qaa waladeeḡ jegiti, Jiisasnoj iikawaa so asugiro.

11) moma bolij aoja *(regret, feel sorry, be penitent, repent, do penance, rue)*

Moḡḡonj kania bologa moma kotoḡḡo siḡgisoḡḡo laaligoya gema qeḡ Anutunoj ii mesaowaatiwaajoj qama koolij uusiḡḡa otaamambaajoj jeja.

12) Siwewaa kii meria *(confession)*

Kawaa leeya woi: I) Siḡgisoḡḡonana jeḡ asuginij (jokoloonij) II) Anutunoj ii mesaoro moma laarijoj. Moma laarij “Ii oḡanoḡ,” jeḡ monij Anutu Siwenoj laligoji, iinoj aḡo jeḡ solanjanij nononja, mono iikaeḡ kolooowa.

Tania karooḡ: 1) Kana soḡḡiniḡi, ii nononanodeeḡ aasḡḡoyanoḡ Anutuwaajoj jeḡ asugiwoḡa (jokoloowoḡa), 2) Anutuwa gawoj meme mombaajoj lombonana jeḡ asuginij (jokoloonij) aasḡḡoyanoḡ ewaa, 3) uumeleeeḡ kanageso yoḡoo jaagianoj siḡgisoḡḡonana asuganoḡ jeḡ koloowoḡa. Kraistnoj siḡgisoḡḡo somoḡḡowombaajoj ama isambombaa ku-usuḡa me kiiya woi ii gowoko nonoo boronananoj anota eja. Mat 16.19; Jon 20.22-23

Uuwaa ala ilailaa nononoj Anutuwa uusiḡḡaa qaawaa so gawoj meniḡ balonoj ano Siwenoj hoḡawo kolooḡkeja. Poḡ Jiisasnoj aḡo meḡkeji, mono iikawaa so amakeja. Kawaaḡoj jojopaḡ qaa qotogoj siḡgisoḡḡo anjoḡi, ii mono moma bolij aoj laaligo bologa gema qeḡkeboḡa. Kaeḡ anij siḡgisoḡḡonana jeḡ solanjanigi mombo horoj uumeleeeḡ kanagesowaa sopa uutanoj nonoomakeja. Kaento, moḡ moronoj uumeleeeḡ mende ama laḡ laligoji, iwaa siḡgisoḡḡoya mono

ano qaganonj eŋ samonj toroya kowoga newombotiwaajonj anjonj koma nonomakeja.

13) Momalaari (*faith, bilip, trust, mamasinj*)

Nonoo momonana kotiga kania kania ejato, Anutu moma laarijonj, iikanonj mono uunana koloŋaniro laaligonananonj utegoro letomboŋa. Selenana melejqeleenj ama wanana qembononj laariŋkejonj, iikawaa so uunana meleema Anutuwaanonj laariwoŋa. Anutunonj momalaari kaleŋaga nonono iikanonj mono nanjonj nonoma nunuama iyaŋaa bentotonj uutanonj nonoombaa. Momalaari qaganonj qama kooliniŋ angoletu koloŋkeja. Momakotikotii qaa ii mesaowoŋa. Ii uuwoiyawo.

Momalaari qaa (Mamasinj dâŋ)

Nii Maŋ Anutu moma laariŋ mujeŋ. Iinonj ku-usuŋ kuuyaa Toya laligonj Siwe namo mokoloŋj orono.

Nii Jiisas Kraist moma laariŋ mujeŋ. Iinonj Anutuwa Meria motoŋŋononj laligonj Poŋnana koloŋja. Ii Uŋa Toroyanonj meŋ letoma muro emba saraŋ Marianonj koro ama mero. Mero laligonj gawana Pontius Pailotwaa kambanonj siimbobolo moro maripoononj qegi komuro roŋ koŋgi. Roŋ koŋgi koomuwaa senjonj gomanonj kemeŋ laligonj weeŋ karoŋj kolooro koomunonja waaro. Waama laligonj Siwenonj uma Maŋ Anutu, ku-usuŋ kuuyaa Toyaa boro dindiŋanonj raja. Rama laligonj iikanonja eleema kamaaŋ laligojonj ano koomuya ananaa qaanana jeŋ tegomambaajonj kawaa.

Nii Uŋa Toroya moma laariŋ mujeŋ. Iinonj ejemba soraaya mindiriŋ somonjonj nonono uumeleenj kanageso tak-kootoya somata motoŋj koloŋj laligojonj. Kaeŋ laligoniŋ siŋgisonjonana mesaŋkeja. Mesaŋ laligoro komuniŋ koomunonja meŋ gbiliŋ nonono selewo waama laaligo kombombaŋa tetegoya qaa laligonj uboŋa. Qaa ii oŋanonj.

14) qaa qootogo, yanŋiseŋ, momalaaria qaa (*unbelief*)

Ejemba tuuŋ woi laligojonj: uumeleenj me momalaari ejemba ano leegeŋanonj uumeleembaa gadokopa me yanŋiseŋ ano qaa qootogo ejemba.

15) jejeromonjromonj (*hope*)

(iwoi koloowaatiwaajonj) jejeromonjromonj ama mambonja

16) qamakooli (*prayer*)

Anutuwo aminmomo. Anutuwaajonj qaanana ijoniŋ qaaya jero momakejonj. Mindimindiri qa qamakooli iikawaa uutanonj qamakooli koi kaŋa kaŋa eja: Uunana meŋ kululuuŋ ananaajonj 1)

welema 2) qisij 3) danjisen jej 4) mepeseen (*praise*) 5) Anutuwaa waeya mej (*worship*) 6) tosaaja yonoojon ama qama koolinjkejon (*intercession*).

Pombaanonj qamakooli

Nonoo Manjana, gii Siwenonj laligojan. Goo qaga mono toroya ewa. Mono galej koma nonona bentotogaa hoja koloowa. Goo uusiinga Siwenonj tej komakejuti, ii mono namononj kaanjadeen koloowa. Ketewaa neneya ii mono sonananonj nonomba. Tosianonj singisonjo ama nononjgiti, nono ii mesaonj ononjonj eenj, iikawaa so mono nonoononj singisonjo songbama nonomba. Angobatononj kamaanj nunuwabotiwaajonj mono anjonj koma nonoma Kilegaa Toyaa borononja metogonj nonomba. Gii geenjo bentotonj Toya, ku-usuj Toya ano asamararanj Toya ii kambanja kambanja laligonj kouma laligona ano tetegoya qaa laligonj ubaga. Ii onjanonj.

17) uujopa, uukalenj (*love, pasin bilong givim bel, manjaunj*)

Anutu uujopa Toyanonj jopagonj nonono moma meleema Anutu jopagonj qaaya tej koma ejemba tosaaja kaanjadeen jopagonj onjmakebonja. Uujopawaa ku-usuja ii uuta ano tetegoya qaa. Ii kazi ano bologa kuuya haamo ama unjuugunjeja. 1 Kor 13

Anutu jopagonj mubonja me qaago, iinonj kilenj (tawaya qaa) pondan jopagonj nonomakeji, ii *agape love*. Ejanonj embawaajonj siija moro horoji, ii *eros love*. Agimij aojaoti, ii *sex love*. Ala-ala mej aonjkejonj, ii *fileia love*. Kantrinana me gomanana uukalenj ama munjkejonj, ii uusoomonjo (*filantropic love*). -*Dear*: wombo ala, komunjua ala, jojopanj ala.

18) Oligaa Buja (*Gospel, Biije Bianj*)

Oligaa Buja ii motoonjo ano eja fooyanonj ii oogiti, qagia Matyuu, Maak, Luuk ano Jon. -*Law*: Kana qaa. -*Prophets*: Gejatootoo yonoononj Buju Tere

19) takapolakaya (*false*)

Gejatootoo ejemba me qaa takapola-kaya ii gisomaso, doogoya, irinjirinja, umaqen-kamaanqenawo; *fruitless*: gipeya, auta, gorosonja

20) Anutuwaanonj bentotonj (*God's Kingdom, Anutture uumanj*)

Ii gomanj me totonj monj qaagoto, ejemba uugia meleema Satambaa ometotonja mesaonj Anutuwaanonj qokotaagi galej koma onono qaaya baatanonj totonj iikanonj laaligo kombombanja laligoju. Kanagenj iikawaa tania kuuya qaita monj ii Siwe utanonj uma iibonja.

- 21) Satambaa ometotoŋ** (*Kingdom of Satan*),
Satan ii beŋ qaago. Kawaajon iwaa totonaajon ometotoŋ jejon.
Deiuidwaa kantri toton (*Kingdom of David*); Papua Nuginiwaa
kantri toton
- 22) doweya meja** (*redemption, ransom*)
Kerenon alanana qelanjin mero tawa ama doweya meni isano
eleema kawaa. Jiisasnon iyaŋaa sele busuya ama downana mero.
- 23) Anutunon tawanana meŋ nunuano alauruta koloowoŋa;**
Room 11.15, (*reconciliation, atonement*)
Aŋo tawa ano qaanana komuro Anutuwo ala-ala koloowoŋa,
qewolonana koma konjoratija.
- 24) Anutunon qaaya jeŋ tegoro solananiwaa.** (*justification, be put right
with God, get righteous, pasin bilong kamap stretpela*)
Moŋon moma bolin aoro Jiisaswaa sayanon turuŋ muro Anutu-
non sa iikawaajon ama singisongoya mesamesaoya ii mombo mende
iibaa. Singisongonon uuwaa opo malekuya meŋ jewo-ŋawo kolooro
sayanon songbano tualalakota kolooro iikayadeen iibaa. Kaen
kolooro Anutuwaa iriŋsonsoŋanon olomoro uuta-non tegowaa.
-Unrighteous: doogoya qewolonawo
- 25) (tak koton) meŋ soraija** (*sanctification, pasin bilong kamap holi*)
Nononano jewon anŋonjorananawo laligojonto, Jiisaswaa
sayanon songbama nonono Anutuwaa jaanon soraaya koloowoŋa.
Soraaya kolon nanamemeŋ solan (*holy*) otaowoŋa. Laaligo
jewonawo ii onanon sisia meŋ togoŋkebona. Ii uuwoi qaagoto,
pondan Jiisaswo qokotaan nambona. Hib 10:10
- 26) ugeja** (*conscience*)
Anutunon saŋe amakeji, ii ugejanananon mobona. 1 Tim 1.5,
19 Ugejanananon kianana ninisaama qaanana nanŋon jeŋkeja.
Apo 24.16 Aŋaa uu(geja) iikanon Anutuwaa qaa nanŋon jeŋkeja.
Jon 8.9 Anutunon moŋ iima “Sokonja,” jero ugejianon moro
qeangoja. Apo 23.1 Uuwoi mesaon uunananon tiloowabotiwaajon
galen meŋ aonkebona. 1 Tes 3.9
- 27) uumeleŋ eja ano emba, Kraistwaa alia** (*Christian, kristen*)
Uumeleŋ kanageso (*congregation*), uumeleŋ miri (toroya miri),
uumeleŋ ajoajoro (*Sande lotu*), Uumelembaa Buŋa Tere (*Bible,
Christian Sriptures*), uumeleŋ ejemba (*Christians*)
- 28) gowoko** (*disciple, disaipele*)
Gowoko ii boiwaa gematanon otaan ainjolon laligon momoya
kuma aon gawon meŋ koma gbiligi laaligogianon letoma
utegoŋkeja.

29) gejatootoo ejemba (*prophet*)

Gejatootoo ejemba ii iwoi koloowaa, kolooja me kolooroti, iikawaa bujuya ano kania ii Anutunonj uugianonj ano moma iwaa jetamemeya koloonj ejemba ananaajonj ninisaama asuganonj jenkeju. Kambanj tosaanjonj ejembanonj gejanono ii togonj temboma kema unugi komugi. Jiisas iyanjaa gomanjurutanonj gejatootoo qaaya menj kamaanj angi.

30) Siwe gajoba (*angel, ensel, anjelo*)

Siwe gajoba yonjononj Anutu-waa jeta tenj koma omejiilanj tuarenjenj ama ejemba ilaaj welej qej nonomakeju. Hib 1 Tosianonj qele anji tosianonj manja qegi tosianonj gawonjia kania kania menjkeju.

31) Oomulu (*baptism*)

Kambanj so apu arinkejonto, oomulu ii Anutuwaanonj munjenj aiwese. Ii iwoi somata. Ii onjonbonjonj laaligoyawo (*sacrament*). Buja qaawo mende mindirinj apunondeenj mulu menj nonombuyagati eenj, ii mono apu toonj omayaga koloonaga. Buja qaanonj apu toonj iikanonj jeninj turuj kotuegoro iikanonj honja koloonkeja. Oomulu meniji, nonononj mono weenj so singisonjonanaajonj moma bolinj aonj uunana meleemakebonja. Uunana walaganonj mono apunonj kemenj nenj olaaj powogoro tani kolooro kitianonj uu dologanonj kolonjaninj somariiro Anutuwo kooronj laligonjkebonja. Room 6: 4 Taitus 3:5-7 Oomulu ii uunana meleembombaajonj indinja motoonjgo menj nononji Uja Toroyaa esujanonj uunananonj gawonj menjkeja. Oomuluwaa kania mende tenj koma uunana mende meleembonjati eenj, mono kilej tiwilaawonja.

32) Samonj Kowoga (*Holy Communion*)

Pombaa samonj kowoga (toroya): Porjnana Kraist Jiisas iyanjaa sa busuya alauruta anana bered ano wain apuyawo newombaajonj anjo ama jenj tegonj nonono. Luuk 22:14-20 Ii onjonbonjonj laaligoyawo (*sacrament*). Qaa koi kanonj honjaga jenj asarija: Onjoo dowegia menj togoro ano onjoo singisonjogogia solanjaniswaatiwaajonj jenj tegonj ano. Monjonj qaa iikawaaajonj uuwoi anji eenj, iinonj samonj newaatiwaa so mende kolooja. Kawaajonj Pombaanonj qaa moma laarinj honja mokoloowonja. Uunana onjanonj mende gosinj meleema Pombaanonj samonj kowoga tondunewonjati eenj, Anutunonj mono ironja meleeno lombo qanananonj ubaa. Tosianonj mono komugi. 1 Kor 11.30; Apo 5.5,10

33) kotumotue (*blessing*)

Kotumotue ii jenjqueeango qaa. Iwoiwaajonj Anutu qama koolininj iyanjaa ku-usunj qaganonj jero me kotuegoro toomoriambo koloowaa.

Wala “mosogoya” jeninto, Jiisasnoŋ moso jeje ejaga qaago. Iinoŋ ku-usuŋ kuuyaa Toya koloojiwaajoŋ moso mende anjato, kotumotueya mendeema nonomakeja.

Aarombaanoŋ kotumotue qaa, Janŋo 6.24-26

Poŋnoŋ mono kotuegoŋ sopa somoŋgoŋ gomba. Poŋnoŋ mono jaayaa asasaganonŋ meŋ asariŋ goma kalenŋmoriaŋa gomba.

Poŋnoŋ mono jaasewaŋ qeŋ goma luae qeŋ gomba. Ii oŋanoŋ.

Aposol yoŋoonoŋ kotumotue qaa; 2 Kor 13.13

Poŋ Jiisas Kraistnoŋ mono kalenŋmoriaŋa oŋono

Anutuwaawaa uujopayanonŋ nemuŋ koma oŋono

Uŋa Toroyanoŋ kuuya inaanŋ oŋono uumotooŋ ama ainjolonŋ laligowu.

34) Siwe gomambaa Eja hoŋa (*Son of Man, Man tru*)

Gejatootoo eja Daniel ano Ezekiel yorononŋ qa ii qama “Anutunonŋ Hamoqeqe Toya wasiro namononŋ asugiwaawaa,” jeŋ oori. Jiisasnoŋ iyaŋaa qata aasaŋgoya kaerŋ qaro Juuda yoŋononŋ ii mende moma asarigi. Eja kuuya anana ejawaa meriaga laligojoŋi, iikawaajoŋ mende jeja. Jiisasnoŋ balonŋ eja ananaa so sa busuyawo kolooŋ kileŋ Anutuwaawaa Meria kaanŋagadeerŋ laligoro. Kawaajoŋ Anutuwaawaa jeta kambaŋ so teŋ koma siŋgisonŋgo moŋ mende ama laaligo kombombaŋa namononŋ laligoro. Balonŋ eja hoŋa laligorotiwaajoŋ ama ejemba ananaa lombonana saanonŋ modaboronŋ bosimakeja.

35) maraŋ (agimiŋ aoao) ano loemba laaligo (*marriage*)

Jen 2.24 Loemba laaligo ii Anutunonŋ jeŋ kotoŋo loemba koloowotiwaawaa qaa ii Anutu ano ejemba jaagianonŋ asuganonŋ jewoŋatiwaawaa so. Uusiŋgaranonŋ asuganonŋ asugiro jojopaŋ qaagara jeri yorojoŋ qama kooliniŋ Anutuwaawaa kotumotueyanonŋ yorowo nambaa. Kaerŋ goda qeŋ oroniŋ sisau oloŋkalu mende koloowaa. Loemba laaligo ii soraaya, (kowoga) ano kana soŋgiri lombo qagaranonŋ ubaa. Tosianonŋ ji somata mokoloogi. Jen 12.17 Mamaganonŋ tapekokoro ama laligogi. Hib 13.4 Loemba ii kalaŋ koma qaqaanŋgoŋ aonŋ laligonŋ uma komuwao. Jiisasnoŋ meŋ sorainŋ sopa somoŋgoŋ oroma Poŋgaraga kolooja. Mesaonŋ aoao ii Anutuwaawaa uusiŋa qaagoto, oloŋkaluwaajoŋ ama kileŋ kolooŋkeja. Maak 10.2–12. Moŋnoŋ uuta meleema uumeleembaa gadokopa emba me eja moŋ mende mewa. 1 Kor 7.39b

36) nanŋonanŋo ama aonŋ kotikotii mokoloowoŋa (*edification, build up ourselves*)

uunana meagon meŋ kotiin aowonja, uunana nanŋon mozozonŋon meŋ kotiiwonja

37) Baal

Baal ii Keinan kantri yonoo bengia. Yononon ii usugon waeya meŋ mepeseegi Israel yononon kagi. Anutunon gadokopa kanageso ii unun Baal alatagia ama tando lopingia kondeembutiwaajon jeŋ koton ononoto, yononon qaa ii qotogogi tosanon kanain Baal qama koolin mepeseen laligogi Anutuwaaw iriŋa soono.

38) Soomonŋo areŋ (walaga ano gbilia) (*Covenant*)

Hib bon 8, 9 Singisonŋo anin ejemba ano Anutu batunananon jawo kolooro iriŋa soono kazi qanananon uma eji, ii moronon qewagoro Anutuwo uumotoon ama ala-ala ambonati, iikawaa soomonŋo qaa areŋa. Mooseswaa kambanon Anutunon soomonŋo areŋ ano walaga kolooroto, Jiisanon soomonŋo areŋ gbiliaa galen koloon komuro. -*Ark of Covenant*: soomonŋo arembaa bokisya. Iikawaa uutanon soomonŋo arembaa iwoiya kuuya galen konŋi.

39) jiwowon jigo (*temple*)

Kamban kokaamba siimolon mende onŋkejonjwaajon uumeleen jigo jeŋkejon. Siwenon siimolon mende on uumeleŋmeleen tegoro iikawaa jigoya qata mepemepese jigo jeŋkejon. Isa. 3.12, 21.22

40) waeya meŋ mepeseja (*worship*),

Awutamban (*bow down, kneel before God*) Anutu awutamban qeŋ kosianon kenin kiankomun nonoma kalenmoriaŋa nonombaa.

41) opo sel kuun (*tabernacle*)

Balon qararan konkonanon kan jiwowon jigo tawatawaya ii opo selon meg. Ii afaanŋon kokosiin meŋ anŋon kema kemp gbilianon mombo kuun korereŋon laligogi. Keinan balon kan Jerusalem kanon jiwowon jigo kotiga meŋ opo sel kuun ii mesaogi.

42) jeŋ asariŋ uugia kuuja (*preach*)

Anutuwaanon qaa gawon iikawaa leeya woi.

43) Jigo gawon galen (*priest, pris*)

Linon ejemba ano Anutu batunananon komakonjorati gawon meŋ qama koolin gejanono jeŋ siimolon ooro nandun anŋi meŋ kululuun batuya iyanajon meŋ laligoro.

44) Jigo gawon eja (*levite*)

Anutunon jeŋ koto Liwaiwaa kera-suru yononon jiwowon jigowaa welenqeŋuruta koloogi. Kawaa-jon balon bakaya mende onŋonŋi tuun tosaan yononon balon-giawo laligon nanŋon onoma laligogi. Hamoqeŋe gawombaa arejanon utegoro soomonŋo areŋ

gbiliaa kambaŋ kokaamba qaŋia Buŋa gawoŋ eja (*deacon*) ano Buŋa gawoŋ emba (*deaconess*) jeŋkejoŋ.

45) Uukuukuu eja (*evangelist*)

Uukuukuu eja iinoŋ Anutuwaa qaaya jeŋ asariŋ ejembanonŋ uugia meleembutiwaajoŋ kuuŋ oŋomakeja. Tosianonŋ uugia meleema siŋgisioŋgogia jokoloogi ilaaj qambaŋmambaŋ oŋomakeja.

46) Jigo kaunsol tuuŋ (*Sanhedrin, kaunsil*)

Kantriwaa jetame-meya yoŋoo qaa jake uuta ii Juuda yoŋoononŋ “*parliament*.” Qaa galeŋgia ii jigo gawoŋ galeŋ waŋa. Kantriwaa jetamemeya 70, paatigia kania kania, yoŋononŋ ajoajoroogia ama qaa gawoŋ meŋ jeŋ somoŋgoŋ kanageso jeŋ kotoŋ oŋoma laligogi. Ku-usuŋ hoŋa ii Room waba ejemba yoŋoo borogianonŋ ero.

47) Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) (*Pharisee*)

Farisii yoŋononŋ paati moŋ laligogi. Yoŋoononŋga mamaganonŋ jigo kaunsol tuuŋ (*sanhedrin*) uutanonŋ kantriwaa jetamemeya kolooŋ laligogi. Mooseswaa Kana qaaya awaagadeeŋ moma toroqer iyaŋgiaa jeŋkootogia seiseiya mokolooŋ mindiriŋ ii kaŋagadeeŋ otaagi. Qaa kuuya ii kaparaŋ koma “Anutuwaa jaanonŋ sokonja,” jeŋ kaer moma laariŋ ejemba kuma oŋoŋgi. Kuma oŋoma ejemba tosianonŋ jeŋkooto qaagia ii mende moma haŋqar laligogiti, ii meŋ kamaaŋ ama oŋoma iyaŋgiaa selegia meŋ uma (selememe) laligogi. Kaer laligoŋ awaagadeeŋ Anutuwaa qama kooliŋ nene siŋgi laligoŋ nanduŋ ama borogia soŋgbama iikaanŋ kanonŋ donhamo meŋ aon laligogi. Iikaanŋ kanonŋ Anutu hamoqeqeyaa kania hoŋa mende moma asariŋ Jiisas uugunŋ jinjaunŋ aŋgi. Ejemba tosianonŋ Jiisaswaa gematanonŋ kema otaagiti, ii injiima temboŋgi. Jiisasnonŋ Anutuwaa aŋgoletto mero mepaegoŋ “Kana qaa uuguja,” jegi. Jiisas qaawaa timbinonŋ horonŋ aŋgobato meŋ mubombaajoŋ kaŋ osoŋkakale qaa mamaga jeŋ tuarenjeŋ ama mugi.

48) Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) (*Saducee*)

Yoŋononŋ Mooseswaa Kana qaaya qokotaanŋ “Farisii yoŋononŋ jigo gawoŋ awaagadeeŋ mende meŋkejuti,” jegi paati gbilia kanaigi. Farisii yoŋononŋ qamakooli miri so kuma oŋoŋgi Sadusii boi yoŋononŋ mindimindiri jiwowonŋ jigo waŋanonŋ kaparaŋ koŋgi. Yoŋoo kondokondoogia ii jigo gawoŋ galeŋ qata Saadok. “Komugi yoŋononŋ mende waabuya,” jeŋ Uŋa Toroya ano Siwe gajoba mende laligojuti, iikaanŋ moma laarigi. Yoŋononŋ kantriwaa jetamememeya kolooŋ jigo kaunsol uutanonŋ Farisii yoŋowo jenonkooli jeŋ aŋgowowo ama laligogi. Kaer laligogito, Jiisas qegi komu-waatiwaa qaaya jeŋ tegonŋ kambaŋ iikanonŋ uumotoonŋ aŋgi.

amakemambaajon momakeja. Iwoi kuuya iyanjaajonadeen buja qeŋ aomambaajon bobo momakeja. Ef 4.19 Iwoi eŋ mujato, kileŋ ii toroqen amanagaju oronŋaju memambaajon kaparan komakeja. Tosaanŋa mende romonŋon oŋomakejato, iyanjaa bujayanon somariywaatiwajon manja qeŋkeja. Ii kantri kuuya ananaanon lombonana waŋa.

59) baagoja (*covet, mangalim*)

iimasiin moja, iima siinŋa moja

60) goronkiki (*envy*)

mombaa iwoiya memambaajon koposonŋoja

61) momo eja tiliqiliawo (*cunning*)

Tosaanŋa tiligon oŋombaatiwaa so momakootoya somata eŋ muja.

62) uunon junjun, uunon motoqoto (*jealousy*)

Mononon alianon uugun qeangon toomoriar awaa mokolooro iwaajon ama momaboboli momakeja. Qaa jejenon nuuguna guuguwe, qaa kiisan jeŋ gemaqeqe anja, mombaajon uuta qeja.

63) uumeleembaa komagbiligbili (*religion*)

Ejemba kuuyanon Buja gawon ii me woi meŋkeju. Tosianon omejiilar meŋ looriŋ oŋombombaajon gawon meŋkejuti, iikawaa qata animism. Maslim, Hindu, Komyunist ano tuun tosia yononon momogiaa so buja gawonŋia meŋ uumeleembaa komagbiligbiligia (*religion*) amakeju. Ŋaa gawon yononon ii momogiaa so meŋkeju. Mamaganon Anutuwaanon qaa ano balombaa momo tosia ii mindirin onŋi siliqalu koloonkeja (*syncretism*).

64) uuwaa komagbiligbili (*godliness*)

Kraist kaanŋa laligomam-baajon koma meŋ gbilija, Anutuwaa laaligo kombobaŋa koma gbilija, Anutu buja qaayaa so laaligo soraaya laligoja, Anutuwaa bujayanon pitiri laligoja. 2 Piito 1.3

65) Oyanboyan goman (*paradise*)

Adam ano Iiw yoronon oyanboyan gomanon laligon koisoro ama siŋgisonŋo ani Anutunon konjoma orono kamaarito, kanagen uumeleen yononon Siwenon uma oyanboyan gomanon laligowuya.

66) laaligo anŋonjorayawo (*ungodliness*)

gadokopa laaligo, Anutu gema qeŋ laaligo, ananaa jaajaa laaligo

67) koomu goman (*Hades, ples bilong daiman*)

koomu goman (uumeleen yononon koomu goman), koomuwaa senjon goman (uumeleembaa gadokopa yononon koomu goman)

68) salfa jamo (*sulfa, brimstone*)

Salfa jamo goota ii oogi bolaja kotakota jero moroja bologa koloonkeja. Ii saanonj mejejaagi paora kolooro iikanonj gbla tiwowaa kotaa paoraya menkeju.

69) doomoronj, (*desperation*)

Toroqen laligomambaajon amamaamaña. Kaen romonjonj majakaka moma konjilinj somata moja.

70) koposowaa qaaya qaa (*blameless*)

Tosaanja yonoo jaagianonj solanja kolooja.

71) masuqeqeta (*ripened, mellow*)

Nene ambembo mono masu qeja. Gawonj toya qama koolinij gawonj ejemba mokoloonj onono kema honja menj kululuuwu. Matyuu 9.37-38

72) jaameleñ uña (*vision*)

Uñanonj ejemba monj kondooro jaaya meleeno uña(uña) iija.

73) uumeleembaa selesele laaligo (*hypocrisy*)

Uuta bakasasaj (qaanonj me sili tosonianonj) meleenjato, honja qaago. Skin kristen ii uu walaganonj laligoju. Jiisasnonj qaa kotakota totoonj iikanonj jenj onono. Mat 23; Mat 6.2, 5,16

74) kakasililinj (*trouble, affliction, suffering*)

(uuwaa) konjilinj, (selewaa) konjilinj, siimbobolo, jambalilinj

75) jojopañ qaa (*commandment, oath, vow*)

Qaaya jojopañ qaanonj jenj kotijja. Qaa ii uuguwonjatiwaa so qaago. Mat 5.33-37

Anutuwaanonj jojopañ qaa boro woi (10) Eks 20:1-17

1. Niinonj Anutu, goo Ponja koloojen. Noo kooronanonj beñsakonj iwoi tosaanja monj mono mende menj laligowa.
2. Anutu Ponjaa qata mono eenj mende qama menj kileewa. Monjonj qata menj kileewaati, ii Ponjonj manaya mende mewaa.
3. Kendonj kambanja mono koboonj ewaatiwaaajonj romonjonjkeba.
4. Nemunj manja mono goda qenj oromakeba. Kaen ana Anutunonj toomorianj gono namononj kambanj koriga laligonjo komuwaga.
5. Monj mono mende qena komuwa.
6. Serowilinj mono mende amba.
7. Iwoi mono yongoro mende mewa.
8. Monj jenonjkuukuu mono mende ama muba.
9. Mombaanonj borosamo iwoiwaajonj mono mende koposonjgowa.

10. Mombaanoŋ emba, welenqeŋe me bao oro iwoiwaajoŋ mono mende koposoŋgowa.

Anutunoŋ jojopaŋ qaayaajoŋ nomaeŋ ninijorota eja:

Niinonŋ Anutu goo Poŋga koloojeŋ. Niinonŋ ku-usunawo laligo-jeŋiwaajoŋ ama gema nuŋkejuti, iyoŋoo singisoŋgogiaa ironŋa ii esamera ano gbiliurugia meleema oŋomakemaŋa. Kaanagadeeŋ ejemba tuuŋa tuuŋa uugianoŋ jojagoŋ noma qaana teŋ komakejuti, ii kotuegoŋ oŋomakemaŋa.

76) soomoŋgo qaa (*promise*)

Iwoi amambaajoŋ qaa somoŋgoja. -*God's will*: Anutuwaaw uusiina.

77) uumeleembaa gadokopa, qaa qootogo, jeulalanŋ (*heathen, haiden*)

Ejemba kaanŋa ii Israel ano kantri kuuyanoŋ mamaga laligoju.

78) (Juuda qaagoto,) waba kantri nononoŋ (*gentiles*)

Nonoonoŋga tosianoŋ uunana meleeninŋ tosianoŋ toroqeŋ uumeleembaa gadokopaya laligoju.

79) solanŋ kasia qaa (*free*)

Qaawaa kasa me kasa moŋnoŋga lolooro. (*Free men and*) *slave*: (tosianoŋ iyanŋgiaa gawoŋa megi tosianoŋ) togiaa welenŋ eeŋ qeŋkeju. Welenqeŋe toyanonŋ kasanonŋ somoŋgoro welenŋa tawayaa qaa eeŋ qeŋ kamaanŋqeqeta kolooja. Gal 5.1

80) keraqeeanŋo qeŋ muja (*refresh*)

Mombaa uutanonŋ bimooro alianonŋ keraqeeanŋo qeŋ muro sokonja. Filemon 7, 20

81) siiŋ kombombaŋa mokolooja me metogoja (*satisfy*)

Siiŋ kombombaŋa tosia ii awaa, tosia bologa kolooja. Ii metogogi uugianoŋ tegoja.

82) jenonkooli, mondongosi, niinonŋiinonŋ (*debate, dispute*)

mondonŋ niinonŋiinonŋ ama jenonkooli amiju Apo 6.9, mondongosi qaa meleŋqeleeŋ jegi uma kamaanŋkeja Apo 9.29

83) uuqeŋe qaa tokoronkota (*revile, insult*)

uuqeŋe qaa tokoronkota jeŋ nononja 1 Piito 2.23

84) uuta qeaŋgowaatiwaajoŋ janjariŋ riija (*please*)

Mombaa uutanonŋ qeaŋgowaatiwaajoŋ janjariŋ riinŋ qaaya kaparanŋ koma otaaja. 1 Kor 7.32

85) uutanonŋ boliro osinŋ qagoja (*stumbling block*)

iwoiwaajoŋ uutanonŋ boliro osija, momalaarianonŋ sologonŋ kamaaja.

86) Ejemba qeŋ seiŋ ama komugi gbiliurugia waama kaanagadeeŋ komugi kaandeeŋ kaanŋ ama laligoŋ kougi.

(*from generation to generation*) 1 Tes 2.2

87) kaparaŋ koma, nemuŋ koma (*especially*)

kotiŋ meja, wala qeja

88) Kileгаа Poŋa gomaŋ so galeŋ koma oŋomakeja (*Prince of the World*)

Ii Satambaa qata moŋ.

89) oro kawalia, jeŋnemba (*beast*)

Oro bologa jereŋai kaŋa. Jeŋnemba (*giant*) ii jekania booroŋgia.

90) tosaŋa iŋisosoroŋ tosaŋa sureeŋ oŋoma keda motooŋgonon
mende gosiŋ oŋomakeja (*discriminate*)

Anutunon kaeŋ mende amakeja. Uuta dindiŋa, gbiŋgbaoŋa qaa.

91) lolomonŋ (*indifference*)

Qaa iikawaa alia ii telambelaŋ, nesambure, neŋhololo, kosimosi, koyaŋmoyaŋ, kotamototaŋ. Isaisaŋ 15.1

92) lombo kanjaŋawo (*plague*)

93) siijaago siimeme (*resistance, reluctance, recalcitrance, arguing*)

Kaeŋ me kaeŋ jena iinon mono afaŋgoŋ qaa qotogon qaa jeŋkeja.

94) tawatawa (*temporary*)

tatawaga, tawaya, lageta, lagita

95) aasangoŋa (*private*)

aŋodeeŋ, yaŋabuju -qenjaaro (*public*)

96) teŋ, qaqan (*yoke*)

Woiyanon motoon gawon meri teŋnon mindirin ononja. Qaqan ii bulmakao woiwaa arogaranon ama somoŋgogi iikanon kare me kinon horojao.

97) tere pipipiiya aasoyawo (*scroll with seal*)

Wala eeŋanon papiawaa kania mende mokolon laligogi. Tere ii lama selianon on lipima pipiigi. Seleengeŋ yoŋonon ii yoŋoro weeŋgowubotiwaajon toŋianon ii sapo kaŋa aasonon somoŋgon aiwese aasoya iikanon mokotaagi. Moŋnon ii olon menjurano iikawaa kania mono mokoloogi.

98) Balaam Beorwaa meria (*Balaam son of Beor*)

2 Piito 2.15, Juuda 11 Balaam ii gejatootoo eja moŋ. Kanageŋ ŋaa gawon uugere ejaga kolooro. Kambaŋ moŋnon Moab balon yoŋonon Israel kanageso kere ama mugi. Yoŋoo kin poŋgia qata Baalak Ziporwaa meria iinon welenqeŋeuruta wasiŋ onono Balaambaanon kaŋ qaaya kokaeŋ jegi, “Giinon mono Israel kanageso qasuaŋ onona afaŋgoŋ uŋuniŋ kamaawu.” Kaeŋ jeŋ kiŋnon moner

mubaatiwaajon jegi. Kaen jegi wala qasuaan onjomambaajon qetama togoroto, toroqen kele qaanon moriro monembaa siija moma loorin soon uumotoon ama Israel goman iimambaajon baaja mojonon umambaajon ano. Kaen kolooro Anutuwaa irin soono kananon dongi qaganon rama keno gajobaya wasiro kan kana somongon nano. Donginon ii iima komuwabotiwaajon toroko moma toroqen kembraatiwaajon amamaaro Balaamnon gajoba ii mende iima irin soono dongia oolinon qero. Qero qaa ootanon aantano balon ejawaa qaa jey Balaam jey muro. Anutunon Israel kanageso kotuegon onono laligogiti, Balaamnon ii moma wala qasuaan onjomambaajon togon kanagen ii kilej batogon amamaaro. Janjo bon 22-24, Isa 2.14

99) Kooraa (*Korah*)

Juuda jawo 11. Kooraa eja ii Israel jotamemeyagiaga kolooro Mooses Aaron qotogon oroma karen anggi. Kawaaajon Anutuwaa irin soono balon kuuro rondan mero aantano sia ron asugiro Kooraa ano nejauruta qaaqeqe kuuya ii iikanon gororongon kemegi gogon onono tiwilaagi.

100) Naaman (*Naaman*)

Luuk 4.27 Naaman ii Siria kantriwaa kawali galengia waja. Iinon kamban mojonon manimba jinon kiro gejatootoo eja Elaisawaa bujuya moma Juuda yonoo balonon kan Elaisanon selia menj solananiwaatiwaajon qisiro. Elaisanon ii Jordan apu gowoyanon kema apu ariro indin sewen koloowaatiwaajon jey koton muro uuwoi yakarin tej koma kaen ano selianon solanidabororo.

Momalaari qaawaa jey-asa-asari

I Mokomokoloo Tonanaa kania kokaen:

Anutunon nii ano ilawoila laaligogiawo kuuya mokolon nonondabororo. Nii kian unja kokoosu ano selenawo, jaa gejanawo, kana boronawo mokolon nono. Ii iima “Moma kotomana,” jey selena menj sororogon uumomonawo nono. Kaen galen koma noma laligon sele esu iwoi me apu ano nene, jigo miri, embamera nomakeja. Komakoomo, bao oro, monen hina ii kuuya selewaa nanjonangoya, somana somana nomakeja. Jetawonon umambotiwaajon kalan koma noma kakasililin tiwitiwila iikanonga sopa somongon nomakeja. Nii iwanon gawon mende menj injarere laligowe Anutu Man soraayanon kalenmorianajon ama kaen ama nomakeja. Kawaaajon iikawaa tosaya noonon ejiwaajon mono mepeseen uusiin jen koma weleqen mun laligomana. Qaa ii hon

toontoonaga moma laarijeŋ. Jon 1.18, Isa 1.8; Jei 2.14-17; Room 8.28

II Downana meme Tonanaa kania kokaenŋ:

Jiisas Kraist Anutugadeenŋ koloonŋ Maŋawo kambaŋ qaa iikanonŋ laligoro. Kaenŋ laligonŋ kouro emba saraŋ Marianonŋ mero balonŋ eja koloonŋ noononŋ Poŋ kolooja. Eja soona koloowe nomesaonagatiwaa so ii kilenŋ noo downa meŋ sewana mero. Bologanonŋga ano Satambaa gbadononŋga moneŋ gbili iwoinonŋ qaagoto, iyaŋaa saya soraaya iikanonŋ kotonŋ nono siimbobolo moma komuŋ isama nono. Kaenŋ ama tona koloorotiwaajonŋ nii iwaa bentotonŋ uutanonŋ keuma dindiŋa koloonŋ soraaya laligonŋ jeta teŋ koma muŋkemaŋa. Aŋo koomunonŋga waama Siwenonŋ uma Poŋnana laligonŋ uma laligonŋkeja. Niinonŋ kaanŋiadeenŋ laligonŋ koomunonŋga waama iwo kambaŋ tetegoya qaa laligonŋ uma laligomaŋa. Qaa ii hoŋ toontoonaga. Ii moma laarijeŋ. Gal 3.26, Ais 25.8; 1 Kor 15.54-56; Ef 3.18-19; Mat 25.40

III Meŋ soraiŋ nononŋnononŋ Tonanaa kania kokaenŋ:

Nii neenaa esuŋonŋ Jiisas Kraist moma laariŋ muŋ iwo qokotaamambaajonŋ amamaanŋkejento, Uŋa Toroyanonŋ Buŋa qaanonŋ koma horonŋ noma uuna kuuŋ meŋ asariŋ nomakeja. Iinonŋ Jiisaswaanonŋ noono moma laariŋ muŋ soraaya koloonŋ Anutuwa meraboraana koloonŋ laligojeŋ. Balonŋ so Kraistwaa kanageso laligojuti ano nono kaanŋiadeenŋ kokaenŋ ama nonomakeja: Horonŋ nonoma mindiriŋ uu soraaya meŋ nonoma Kraist Jiisaswaanonŋ toroqeŋ nonono uumeleenŋ kanageso motoon koloonŋ laligojeŋ. Kaenŋ laligonŋ Uŋa Toroyanonŋ nii ano ejemba soraaya kuuya ananaa siŋgisongonana somaŋa somaŋa kaleŋmoriaŋanonŋ songbama nonomakeja. Kaenŋ laligonŋ kambaŋ tetegoyanonŋ nii ano komugiti, meŋ gbiliŋ nonoma Kraistwaa uumeleenŋ ejemba kuuya laaligo kombombaŋa tetegoya qaa buŋa qeŋ nonondaborowaa. Qaa ii hoŋ toontoonaga. Ii moma laarijeŋ. Jon 16.13a; Ef 4.4-5; 1 Kor 3.16-17, Joel 2.28-29

Jojobaŋ qaa boro woiwaa jeŋ-asa-asari

1. iikawaa kania kokaenŋ:

Anana beŋ tosaana yoŋoojonŋ moniŋ omya kolooro Anutu motoonŋgo iigadeenŋ goda qeŋ muŋ moma laariŋ muboŋa.

1 Jon 2.15-17; Maak 12.29-31; Mat 4.10b

2. iikawaa kania kokaenŋ:

Anana Anutu goda qeŋ uunananoŋ jopagoŋ muŋ laligowoŋa. Qata qasumasuwaanoŋ me qolomoloŋ qaanoŋ me jeŋmeesanonoŋ me omejiilaŋ qaanoŋ mende ama jewoŋa. Ii awawi totooŋ! Kambaŋ so mono iwaa jeŋ mepemepesee ama qama kooliŋ muŋkeboŋa. Jei 3.10-12; Mat 5.37; Ef 5.4; Room 12.14

3. iikawaa kania kokaeŋ:

Anana Anutu goda qeŋ uunananoŋ jopagoŋ muŋ kendoŋ weeŋa mende meŋ kileewoŋa. Qaaya moniŋ siiŋawo kolooro kendoŋ ii mono kowoga ewaatiwaajoŋ romoŋgowoŋa. Ond 26.6-8; Eks 20.11

4. iikawaa kania kokaeŋ:

Anana Anutu goda qeŋ uunananoŋ jopagoŋ muŋ nemuŋmaŋ me jotamemeurunana tuarenjeŋ mende ama oŋomboŋa. Uugia kaeŋ mende meŋ boliwoŋato, kambaŋ so jegia teŋ komakeboŋa. Ef 6.1-3; 1 Tim 5.4; Apo 5.29

5. iikawaa kania kokaeŋ:

Anana Anutu goda qeŋ uunananoŋ jopagoŋ muŋ ejemba mende uŋuŋ komuwoŋa me siimbobolo mende oŋomboŋa. Mono ala meŋ oŋoma ilaŋ oŋomakeboŋa. Mat 5.21-22; 1 Jon 3.15, Ond 10.8

6. iikawaa kania kokaeŋ:

Anana Anutu goda qeŋ uunananoŋ jopagoŋ muŋ sero yoŋgoro me qaa gamuyawo iwoi moŋ mende jeŋ ama mewoŋa. Uu soraaya laligoŋ loemba soomongo ama laligowoŋa. Mat 19.6; Hib 13.4

7. iikawaa kania kokaeŋ:

Anana Anutu goda qeŋ uunananoŋ jopagoŋ muŋ tosaŋa yoŋoonoŋ moneŋ hina me borosamo iwoiwaajoŋ mende koposoŋgowoŋa. Komakoomo me tiwo juŋmemewaajoŋ koposoŋgoŋ tuarenjeŋ mende jewoŋa. Ilawoilagia tororo eŋ oŋombaatiwaajoŋ kalaŋ koma oŋomakeboŋa. Ef 4.28; Mat 6.3-4; 2 Kor 9.7

8. iikawaa kania kokaeŋ:

Anana Anutu goda qeŋ uunananoŋ jopagoŋ muŋ uuooso me jenoŋkuukuu mende ama tiliqili qaa mende jewoŋa. Kaeŋ qaagoto, kaniagia moma asariŋ iwoi awaa moŋ aŋgiti eeŋ, ii jeŋ asugiŋ oŋomboŋa. Mat 7.1-5, 12.37

9. iikawaa kania kokaeŋ:

Anana Anutu goda qeŋ uunananoŋ jopagoŋ muŋ tosaŋa yoŋoonoŋ borosamo me gawoŋ bombaajoŋ mende

koposongowona. Ii tororo sogianonj ewaatiwaajonj kalanj komakebonja. Ond 10.30, 119.36; Joos 7.19-21

10. iikawaa kania kokaenj:

Anana Anutu goda qenj uunananonj jopagonj munj ala yonoononj welenqeqeyaajonj uuqeqe mende ama horonj onombonja. Bao orogiaajonj mende koposongowona. Kaenj qaagoto, togiawo laligonj nanjonj mubutiwaajonj nanjonj onombonja. Mat 5.28; 2 Piito 2.14